

DYKCYNARZ

BIOGRAFICZNO-HISTORYCZNY.

DYKCYONARZ

BIOGRAFICZNO - HISTORYCZNY

CZYLI

KRÓTKIE WSPOMNIENIA

ŻYWOTÓW LUDZI WSŁAWIONYCH CNOTĄ, NAUKĄ, PRZEMYSŁEM,
MĘSTWEM, WYNAŁAZKAMI, BŁĘDAMI.

Od początku Świata do najnowszych czasów

Józef G. Ansbacher

WARSZAWA,

Nakładem Gustawa Leona Glücksberga

KSIEGARZA PRZY ULICY MIODOWEJ Nr. 483

WPROST KAPUCYNÓW.

1844.

Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po
wydrukowaniu prawem przepisanej liczby exemplarzy.

w Warszawie dnia 4 (16) Września 1844 roku.

CENZOR STARSZY I NACZELNIK K. G. .

NIEZABITOWSKI.

A large, stylized handwritten signature in dark ink, likely belonging to Jan Nepomucen Niezabitowski, the censor mentioned in the text. The signature is written in a cursive script and is positioned below the printed name.

w Drukarni S. Orgelbranda.

DYKCYONARZ

BIOGRAFICZNO-HISTORYCZNY.

LABAN, syn Batuela a wuj Jakóba. Kiedy Jakób uciekał przed gniewem Eza-wa, przybył do wuja mieszkającego w Mezopotamii i zobowiązał się 7 lat służyć u niego pod warunkiem, że mu da córkę za żonę. Lecz Laban zamiast Racheli dał mu Liję, a Rachelę obiecał kiedy jeszcze 7 lat przesłuży; lecz Jakób uszedł z kobietami i jego bogactwami. Laban go ścigał, a potem z nim się pogodził.

LABARRE (*kawaler de*), urodził się r. 1747. Młody człowiek który z innymi przechodząc, że nieodkrył głowy przed hostyą niesioną przez kapucynów i za wywrócenie krzyża miał język wyrwany, głowę ściętą i spaloną. Zniósł stałe to męczeństwo mając lat 19. Wypadek ten przyczynił się do upadku parlamentu francuskiego.

LABAT (*Jan - Chrzeciciel*), dominikan, urodzony w Paryżu r. 1663. Wysłany do Ameryki jako misyjny 1693, powrócił do Europy w 1705; zwidził Portugalią, Hiszpanią, Włochy i umarł w Paryżu 1738 r. Pisał: *Podróż po Ameryce, Hiszpanii i Włoszech*, i niektóre *Pamiętniki*.

LABBE (*Filip*), jezuita, urodził się w Bourges r. 1607, zmarły w Paryżu 1667. Pisał wiele dzieł w których widać erudycją wielką. Dzieła te są: *Zgoda chronologii świeckiej i duchownej do r. 1638*, — *Historja soborów*, — *Pochwały historyczne królów Francji*, — *Mowy pogrzebowe*.

LABDAKUS, syn Polidora króla Teb. Młodo wstąpiwszy na tron, zostawał pod opieką Lykusa swojego wuja. Następnie sam panując lat kilka, umarł zleciwszy wujowi opiekę nad synem Lajusem. Następców jego nazywają *Labdacydami*.

LABÉ (*Ludwika*), urodziła się w Lyonie r. 1526. Nauczyła się muzyki, języków i ćwiczeń wojskowych. Mając lat 16 walczyła pod Perpignan w 1542 r. Porzuciła wojskowość i poświęciła się poezji, dom jej stał się miejscem pobytu uczonych ówczesowych. Umarła w 1566, zostawiła wiele wierszy. Obwiniają ją o zbytnią zalotność.

LABEDOYERE (*Huchet de*), urodzony

w Paryżu r. 1789, służył z odznaczeniem się za cesarstwa, był półkownikiem r. 1815 w chwili powrotu Napoleona z Elby. I najpierwszy stanął pod jego sztandarami. Uwieczony po powrocie Burbonów, został rozstrzelany jako zdrajca. Miał w ówczas dopiero lat 29.

LABEO (*Antystiusz*), uczony prawnik rzymski, był ciągle nieprzychylny Augustowi i odrzucił ofiarowaną sobie godność konsula. Zostawił wiele dzieł, które zaginęły; sześć miesięcy w roku poświęcał nauce, a drugie sześć obcowaniu z uczonymi.

LABEO (*A. Fabiusz*), konsul rzymski, pobił flotę Kreteńczyków 569 r. z. Rzymu. Powiadają że pomagał Terencyuszowi w pisaniu komedyi.

LABERIUSZ (*J. Decimus*), poeta rzymski, celował w mimię, satyrach i deklamacyi. Cezar kazał mu grać w jego własnej komedyi. Poeta niechętny, zemścił się wkładając w nią wiersze okolicznościowe. Umarł w Puzzoles 44 r. przed J.-C. Pozostało kilka urywków jego poezyi.

LABIENUS (*T.*), Rzymianin, sławny z przywiązania do partyi republikańskiej, trybun ludu za Cyncerona. Wstawił się oskarżeniem senatora Rabiriusza i urządzaniem tryumfu dla Pompejusza. Służył w wojsku Cezara, którego opuścił gdy poznał że jest przeciwnym sprawie rzezyzpospolitej. Poległ w bitwie w Hiszpanii 45 r. przed J.-C.

LABINGER (*Jakób*), rysował i rytował we Lwowie, prócz czystości rylca zachowywał i rysunek. Szkoda że postacie w jego rycinach tak mało mają ruchu i zdają się być z kamienia. Roboty jego znane, ukończone były pomiędzy 1736 a 1749. Jest przez niego rytowany wizerunek Mikołaja Ignacego Wyżyckiego, arcybiskupa lwowskiego r. 1747.

LABORDE (*Jan-Józef de*), urodził się r. 1724, został bankierem dworu i ważne wyświadczył przysługi marynarce. Gdy książę Choiseul popadł w niełaszkę, oddał się od spraw. Posiadał wielki majątek i używał go na dobre. Umarł w 1794.

—LABORDE MÈREVILLE (F.-L.-J.), syn poprzedzającego, był skarbnikiem króla, w 1789 deputowany z Etampes. w 1790 przyjmował srebro kościelne. Umarł 1801.

LABORDE (Henryk-Franciszek, hrabia de), ziemiaństwo jenerał, urodził się r. 1764, zmarł w 1833, wszedł w służbę 1783 r., dowodził dywizją przy oblężeniu Tulonu w 1793 i zdobył szturmem dwie najważniejsze reduty. Odbył wszystkie kampanie za cesarstwa, w Rosyi dowodził dywizją młodej gwardyi, został ranny pod Breznem. Mianowany parcm za stu dni, wygnany w 1815.

LABOUREUR, szlachcic francuski w XVII wieku, towarzyszył w 1614 r. królowej Ludwice-Maryi z Gonzagów, z Paryża do Warszawy; jemu to winniśmy opis tej podróży i pobytu posłowej francuskiej Guébriant w Polsce. Dzieło to zawiera wiele zajmujących szczegółów o Polsce ówczesnej i dworze Władysława IV, wyszło z druku w Paryżu 1647 r. pod tytułem: *Relation du voyage de la Roynie, de Pologne et de celui Madame de Guébriant, ambassadeurce extraordinaire*; par Jean Laboureur. etc. Wypisy tej podróży tłumaczone na polski język są umieszczone w *Pamiętniku warszawskim* Dmochowskiego, i w *Zbiorze pamiętników o dawnej Polsce*.

LABRADOR (Juan de), malarz hiszpański, żyjący na początku XVI wieku, cenił w malowaniu kwiatów.

LACARRY (Idzi), uczony jezuita, urodził się r. 1605, zmarł w 1684 r., jako historyk posiada wielkie zasługi. Napisał: *Historiá Gallii pod prefektami*, — *Historiá królów francuskich*, — *Historiá rzymską według numizmatów*.

LACATHÉLINIÈRE (Ludwik Ripault de), naczelnik wandejszyków, sławny z odwagi i okrucieństwa. Za pierwszym powstaniem departamentów zachodnich r. 1793, poburzył wieśniaków w kraju Retz i opanował port St.-Céré i Bourg-neuf. Wyparty z Nantes z Charette'm i niemożąc się oprzeć republikanom, chciał rozpuścić swoje wojsko. Ujęty w bitwie, został w Nantes rozstrzelany.

LACEPEDE (Bernard - German-Stefan de Laville), hrabia, urodzony w Agen r. 1756. Przyjaciel Buffon'a i Gluck'a, sławny w muzyce i historyi naturalnej. W 1791 powołany na stopień prezesa sekcji, dowódcy gwardyi narodowej, członka rady departamentu paryskiego, deputowanego konstytucyjnego; został w 1799 senatorem, a 1804 ministrem stanu. Umarł w 1825. Dzieło jego najslawniejsze jest: *Historia czworonogów jajorodnych, oraz węzów, ryb i wielorybów*.

LACER (Kajusz - Juliusz), budowniczy

rzymski za panowania Trajana. Czas oszczędził sam wystawiony przezeń na Tybrze w tém samym miejscu gdzie dziś Alcantara. Nagrobek jego także istnieje.

LA CHABAUSSIERE (Stefan - Xawery POISSON de), urodzony w Paryżu r. 1752, umarł w 1820. Członek towarzystwa filotechnicznego, znany najwięcej z kompozycji muzycznej do opery: *Azemia albo Dzicy*.

LA CHAISE (Franciszek d'Air de), jezuita, spowiednik Ludwika XIV, urodził się r. 1624. Zakonnik ten rozsądny i umiarkowany tolerował małżeństwo króla z panią Maintenon. Narobił sobie wielu nieprzyjaciół mimo swojej dobroci i sprawiedliwości. Napisał: *Krótki kurs filozofii*. Umarł w 1709 r. Jego imię nadano cmentarzowi paryskiemu urządzonemu na miejscu domu jego.

LA CHAPELLE (Jan de), członek akademii francuskiej, urodzony w Bourges r. 1653, zmarł w Paryżu 1703. Pisał wiele tragedji i *Miłoski Katull*; był sekretarzem księcia Conti. D'Alembert pisał jego pochwałę.

LA CHAPELLE (abbé de), urodził się r. 1710, zmarł w Paryżu r. 1792. Pracował nad matematyką i spowiedował w innych zamięłowaniu tej nauki. Napisał książkę: *Brzuchomówca*.

LACHNICKI (Ignacy-Emmanuel), wydał: *Statystykę gubernii grodzieńskiej* (Wilno 1817). Wielkim był zwolennikiem magnetyzmu zwierzęcego i wydawał w Wilnie: *Pamiętnik magnetyczny* (1816—1818); był współredaktorem *Dziejów dobroczynności* wydawanych w Wilnie (1820 i 1821); liczne pisma umieszczał w *Dzienniku wileńskim*, *Tygodniku wileńskim*, *Wiadomościach brukowych*, do których wydawania podał pierwszy pomysł.

LACHOWICZ (Stanisław - August), wydał: *Pamiętniki do dziejów Polski*, to jest: *Listy Zygmunta do Mikołaja Radziwiłła Czarnego i do innych* od r. 1548 do 1571 (Wilno 1842). — 2) *Reszty rękopismu Jana Chryzostoma na Gostawcach Paska*, z egzemplarza w cesarskiej bibliotece publicznej w Petersburgu spisane 1843.

LACKI (Jan-Alfons), starosta żmudzki, od dworu Zygmunta III przeszedł w służbę wojskową; po raz pierwszy znajdował się w boju pod Smoleńskiem: odtąd w wszystkich wyprawach obecny, szczególnie z nich wychodził. Z dobranym swoim hucem walczył przeciw Turkom pod Chocimem, a w Prussach przeciw Szwedom. Otrzymał od monarchy starostwo dyncburskie, a później został podkomorzym wileńskim. Lat dwadzieścia strawił w rozmaitych urzędowaniach. Z kasztelanii mińskiej na starostwo żmudzkie postąpił.

Pobożności swojej pamiętki zostawił przez wystawienie kilku kościołów.

— **LACKI** (*Teodor*), pisarz polny litewski. Nietylko w kraju ale i zagranicą do nauk i wojskowości w młodości swojej się sposobił; zwidził Niemcy, Francją, Niderlandy, Włochy, a nawet jako rycerz maltański służył na morzu. Posiadał nadzwyczajną siłę, kilkakrotnie dowody jej okazał w Wenecyi i Malcie, zrywając za jednym pociągiem grubą linkę. pojazd posuszny zgóry pędzący za koło schwycony wstrzymywał, wołu dzikiego porwawszy za rogiz rzucał o ziemię, najtęższego chłopca postawiwszy na dłoni nosił. Będąc na dworze króla Stefana za szybkie puszczanie strzał z łuku w obecności posłów tatarskich, od monarchy otrzymał dzielnego konia w podarunku. W bitwie pod Białymkamieniem dwa konie pod nim ubito, na trzecim dopiero do zdobytego miasta wjechał. Chodkiewicz ceniąc jego męstwo, w czasie swojej nieobecności jemu namiestnikostwo wojska litewskiego powierzył. W bitwie pod Kircholmem r. 1605 w odwodzie postawiony, wpadł z swoimi i zwycięstwo przeważył, a lubo dwoma postrzałami raniony, ścigał przez dwie mile nieprzyjaciół i raził. On od hetmana z doniesieniem o tem zwyciężwie do króla wyprawiony został. W nagrodę ważnych usług rzeczpospolita na sejmie r. 1607 nagrodę pieniężną mu wyznaczyła; a w 1610 włosć Nosow mu nadała. Umarł w skutku trudów wojennych i ran otrzymanych r. 1616.

LACLEDE, historyk, urodzony na początku XVIII wieku, znany jako autor *Historji portugalskiej*. Dzieło to jest dokładne i zupełne.

LACLOS (*Piotr* — *Ambroży*, *CHAUDELOS* de), urodzony w Amiens r. 1741. Sławny przez napisanie romansu: *Związki szkolne*, jest to obraz galanterji ówczesnej. Figurował w rewolucji i redagował wiele mów Robespierre'a. Umarł w 1805 r.

LACOMBE (*Jakób*), urodzony w Paryżu r. 1724, umarł 1801. Ten adwokat pisał: *Historję Krystyny królowej szwedzkiej*, — *Dykcjonarz sztuk-pięknych*.

LACOMBE St. MICHEL (*Jan* — *Piotr*), urodził się r. 1740 z familii szlachejnej w Langwedocyi, mianowany w 1791 r. z departamentu Tarn deputowanym do zgromadzenia prawodawczego. Zajmował się administracją armii narodowej i wiele przyczynił się 10 sierpnia do rozpędzenia Szwajcarów. Mianowany deputowanym do zgromadzenia narodowego, głosował na śmierć Ludwika XVI. Wyслany do Korsyki, bronił tej wyspy przeciw Anglikom. W r. 1795 mianowany członkiem rady starszych. W 1805 odznaczył się we Włoszech. Umarł w 1812 r.

LACOUR (*dom DIDIER de*), jeden z reformatorów zakonu S. Benedykta, urodził się r. 1550, zmarły w 1623.

LACRETELLE (*Piotr-Ludwik*), starszy, urodzony w Metz r. 1751, w zawodzie prawniczym odznaczył się i pozyskał kilka akademickich nagród. Podzielał zasady, rewolucyjne z umiarkowaniem; w akademii nastąpił po Laharp'ie. Zamierzał wydać liczne swoje dzieła kiedy umarł 1824 r.

LACROIX DU MAINE, urodzony w Mans r. 1352, zamordowany w Tours r. 1592. Pracowity bibliograf, wydał w 1584: *Bibliotekę francuską*.

LACROIX (*Ludwik* — *Antoni-Nicolas de*), urodzony w Paryżu r. 1704, umarł 1760. *Jeografia powszechna* tego duchownego długo miała powodzenie.

LACRUZ Y CANO (*RAMON de*), poeta dramatyczny hiszpański, urodzony w Madrycie r. 1728, zmarły w 1793. Jego sztuczki jednoaktowe malujące obyczaje ludu miały powodzenie.

LACYDES, filozof z Cyreny, żyjący na 241 lat przed J-C. Uczeń Arcesyłasa, zjednał sobie względy Attala, króla Pergamu, od którego otrzymał pyszne ogrody w Atenach. Zasada jego było nigdy nie niemówić stanowczo. Umarł na 215 lat przed J-C.

LADVOGAT (*Jan* — *Chrzyciel*), doktor i professor w Sorbonie, urodzony w Vaucouleurs r. 1709, zmarły w 1765. Znany z *Dykcjonarza jeograficznego kieszonkowego* i z *Dykcjonarza historycznego skróconego* z Morera'ego.

LAENNEC (*A. T. II*), lektor i professor w królewskim kolegium francuskim, członek akademii medycznej; urodził się w Quimper r. 1781, zmarł 1826 w Klerouarnec. Odznaczał się szczególnie w anatomii. Napisał: *Traktat o chorobach piersiowych*.

LAENSBERG (*Mateusz*), sławny astronom i kanonik w Liege przy końcu XVI wieku. Pod jego imieniem dotąd wychodzi: *Kalendarz w Liege* który wielką ma powagę. Napoleon kazał go przegłądać, aby zamieszczone w nim przepowiednie przeciwne jego zamiarom, nieupowszechniały się. Najdawniejszy z tych kalendarzy jest z r. 1636.

LAERTES, król Itaki, zaślubił Antyklę, która w 8 miesięcy z Syzyfa urodziła Ulissesa. Laertes kochał to dziecię, ustąpił mu korony, sam udał się na ustronie. Po 20 latach oddalenia w czasie wojny trojańskiej, Ulisses przebrany za żebraka, dał się poznać przybranemu ojcu. Laertes pomógł mu wypędzić zalotników Penelopy.

LA FAYETTE (*Marya*, *PICCHE DE LAVERGNE* hrabina), urodzona w Havre de Grâce r. 1632. Uczennica Rapi'n'a i Me-

na'ga, w 20 roku uczęszczała do towarzysztwa pani Rambouillet. Była przyjaciółką Lafontain'a i pani de Sevigñe. Jej romanse: *Zaida*, — *Księżniczka Ktiwii*, — *Historja Henryetty angielskiej*, zjednały jej sławę. Umarła w 1693.

LA FAYETTE (*Gilbert* *marquis de*), urodził się r. 1757 w Chavagnac w Owernii. W czasie powstania Ameryki, dowiedział się, że republikanie byli pobici, uzbroidł swoim kosztem fregatę, wyładował w Georges — Town r. 1777 i chciał służyć bezpłatnie. Mianowany generał-majorem, pobił Anglików, odznaczył się w bitwie pod Monmouth, wygranej przez Amerykanów w 1778. Bronił w 1781 Wirginii i zwyciężył Cornwallis'a. Powróciwszy do Francji, gdzie jego imię było głośnie, został mianowany członkiem zgromadzenia szlacheckiego r. 1787, żądał zniesienia tajemnych rozkazów i więzień stanu. Mianowany członkiem zgromadzenia narodowego, pierwszy się oświadczył za uznaniem praw człowieka. W 1789 mianowany dowódcą gwardyi narodowej. Król i królowa winni mu swoje ocalenie. W czasie najścia emigrantów chciał ocalić króla, buntując w obronie jego powierzone sobie wojsko. Aresztowany przez Austryaków wiele wycierpiał. Uwolniony przez Bonapartego, opierał się dożywotniemu konsulatowi i żądał wolności druku. Deputowany w 1818, niesprzył Ludwikowi XVIII. W 1830 wiele się przyczynił do wyboru Filipa-Ludwika. Umarł w 1834 r.

LAFITE (*Marya-Elżbieta pani de*), urodzona w Paryżu r. 1750, zmarła w Londynie w 1794. Pisała dla dzieci w guście Berquin'a z powodzeniem.

LAFITTE (*Justyn, baron de*), generał-porucznik, kommandor Legii-Honorowej, urodził się r. 1772, wszedł w służbę na początku rewolucyi i odznaczył się w Hiszpanii. R. 1831 obrany deputowanym należał do opozycji. Umarł w Paryżu 1832.

LAFONT (*Józef*), urodzony w Paryżu r. 1686, zmarł w Passy 1725. Napisał wiele komedyj, między którymi: *Trzech braci rywali* najlepsza.

LA FONTAINE (*Jan de*), sławny bajkopisarz francuski, urodził się r. 1621 w Château-Thierry. Nie wiele posiadając nauki, przez czytanie ody Malherb'a na śmierć Henryka IV rozwinął swój talent. Badając starożytnych autorów wykształcił swój smak. Tłumaczył: *Eunucha* Terencyusza wierszem. Następnie napisał poemat: *Adonis* i *Powieści* 1663 r. Największą jednak posiada sławę z bajek. Prócz tego napisał poemata: *Pysze* i *Quinquina*, oraz kilka oper. Żył wesoły zawsze w potrzebie. Umarł w 1695 r.

LAFOSSÉ (*Karol de*), sławny malarz

francuski, urodzony w Paryżu r. 1640, umarł 1716. Malował kopułę w kościele inwalidów. W jego dziełach odznacza się żywy koloryt i optyka. Można go liczyć między pierwszych artystów.

LAFRANC (*Jan*), malarz, urodził się w Parmie r. 1581, był najprzód paziem hrabiego Scotti, następnie uczniem Augustyna i Annibala Carache. Uczył się na wzorach Rafael'a i Corregio; ozdobił kopułę katedry w Parmie. Odznaczał się szczególnie w draperiach. Umarł w Rzymie w 1647 r.

LAGARDE (*Filip BRIDARD de*), urodzony w Paryżu r. 1710, umarł w 1767, był szatnym króla i przyczynił się do wprowadzenia na scenę stosownego kostiumu.

LAGRANGE (*Józef — Ludwik*), sławny tegoczesny jeomecra, urodzony w Turynie r. 1736, zmarł w 1813. Wiele pracował nad matematyką, wydoskonalił narzędzia. Wydał: *Mechanikę analityczną*; był członkiem instytutu i senatu. Sława jego ustalona, niezaginie dopóki ludy ucywilizowane istnieć będą.

LAGRANGE, urodzony w Paryżu r. 1738, zmarł w 1775, pracował tłumacz. Wydał: *Starożytności greckie*, i poemat: *O naturze rzeczy* z Lukrecjusza, oraz *Dzieła Seneki* filozofa.

LAGRANGE CHANCEL (*Józef de*), urodził się pod Perigueux r. 1676. Zaczął zawód literacki przez tragedję *Jugurta* i nie miał w niej powodzenia. Sławny przez *Filipiki* i epigramata przeciw Filipowi Orleańskiemu. Wygnany przez niego, powrócił do Francji w 1758 i tegoż roku umarł.

LAGRENÉE (*Ludwik-Jan-Franciszek*), malarz historyczny, uczeń Karola Vanloo, urodzony w Paryżu r. 1724, umarł 1805. Długo był sławnym. Jego inkarnacja jest pełna zalet. Cała jego familia trudniła się malarstwem.

—LAGRENÉE (*Anthelme*), malarz historyczny, zmarł w Paryżu 1832 r.

LAGUS, Macedończyk, niskiego urodzenia, zaślubił Arsinoe, córkę Meleagra, która nosiła w swem łonie owoc miłostek Filipa króla macedońskiego. Lagus chcąc ukryć hańbę żony, porzucił dziecię w lesie, które orzeł karmił. Lagus wzrzucony tym wypadkiem wziął dziecię i nazwał je *Ptolomeuszem*. Dziecię to dorostszy zostało wodzem Aleksandra W., a po jego śmierci zostało królem Egiptu i założyło dynastję Lagidów.

LAHARPE (*Jan — Franciszek*), sławny krytyk, urodzony w Paryżu r. 1739. Tragedye jego nie miały powodzenia, wyjąwszy: *Arabia Warwick* i *Filoklet*, drama *Melanja* bardzo chwalebna. Napisał wiele *Heroid* i mały poemat *Tangu* i *Felima*. Najznakomitszem jego dziełem jest: *Kurs*

literatury. Umarł w 1803. Był redaktorem *Merkurgo*.

LA HIRE (*Stefan de VIGNOLLES*), jeden z wodzów Karola VII. Towarzyszył Joannie d'Arc przy oblężeniu Orleanu. Podstąpił aż do bram Rouen w 1431 chcąc obronić Joannę, lecz został wzięty w niewolę. Uciekł i po wielu zwycięstwach, umarł z ran w Montauban w 1442.

LA HIRE (*Filip*), urodzony r. 1640, poświęcił się matematyce, a rozprawa jego *O ciążeniu kamieni* uwieńczoną została przez akademię umiejętności w 1678 r. Colbert polecił mu wykonanie map Bretanii i Gujenny, Calais i Dunkierki 1681 r. Wynałazł południk paryski w 1683. Wydał 1685: *Traktat o sekcjach konicznych*, w 1687 *Tablice słońca i księżyca*. — *Sztukę urzędzenia kompasów i Traktat mechaniki*. Umarł w 1719 r.

LAINÉZ (*Aleksander*), poeta francuski, urodzony r. 1650, zmarły w 1710, posiadał języki grecki, łaciński i hiszpański. Napisał poemat łaciński na pochwałę Homera. Przyjacieli Chappell'a odznaczał się naturalnością, łatwością i elegancją. Dzieła jego tylko w wrywkach nas doszły. Voltaire chwalił go.

LAINÉZ (*Jakób*), Hiszpan, urodzony r. 1512, drugi generał jezuitów i jeden z tych którzy wznieśli ten zakon. Na koncylium trydenckiem odznaczył się wymową i mądrością. Zostawił dzieła teologiczne i moralne; umarł w 1565.

LAIR (*Piotr Jakób - Gabryel baron*), inspektor warsztatów morskich, kawaler Legii-Honorowej, urodzony r. 1769, zmarły w 1830. Był użyty w Brest jako inżynier morski, następnie w Havre i miał udział w przygotowaniach bułońskich: wielką czynność i zdolność okazał; robienie lin udoskonalił i wiele się przyczynił do podniesienia marynarki francuskiej.

LAIS, sławna rozpustnica grecka, urodzona w Sycylii r. 420 przed J.-C. Ateńczykowie wprowadzili ją do Koryntu, gdzie zdemoralizowani Grecy wzniesli jej posąg.

LAIJUS, król tebański, prawnuk Kadmuśa. Ojciec oddał go w opiekę Lysusa, który tron opanował; po jego śmierci Tebanie powołali Lajusa. Zaślubiając Jokastę wyrocznia mu przepowiedziała, że go syn zabije. Edyp był tym synem i mimo ostrożności ojca, spełnił wyrocznię i zaślubił matkę.

LAKTANCYUSZ, sławny pisarz chrześcijański w III wieku, urodzony w Afryce. Nauczał filozofii w Nikomedii. W r. 317 wybrany na nauczyciela Krypsusa syna Konstantyna. Umarł w 325. Pisma jego są: *O dziełach Boga* w tem dziele dowodzi opatrności boskiej; — *Siedem ksiąg ustaw boskich*, w nich religii chrześcijań-

skiej; — *O gniewie Bożym*, tu dowodzi, że Bóg może być zagniewanym i miłosiernym.

LALA, urodzona w Mezji, w starożytności sławiła się malarstwem. Żyła w Rzymie na 80 lat przed J.-C.

LALANDE (*Józef-Hieronim de*), sławny astronom tegoczesny, urodzony w Bourg r. 1732. Wcześniej okazał skłonność do astronomii. W Berlinie oznaczył paralaksę księżyca i przyjęty jako członek do akademii umiejętności mając lat 20. W 1764 wydał *Traktat o astronomii*, w 1778 *Uwagi o słońcu*. — *Bibliografię astronomiczną i Historię nieba Francji*. Umarł w Paryżu r. 1807.

LALLEMANT (*Ryszard CONTERAY*), drukarz, urodzony w Rouen r. 1726, umarł w 1807. Jego: *Słownik francusko-łaciński* wiele miał wydań.

LALLY (*Tomasz-Artur, hrabia de*), urodził się w Bellinacie r. 1702 z rodziny irlandzkiej, został w 1755 generał-porucznikiem wojsk francuskich, długo walczył przeciw Anglii i Rossji. Mianowany gubernatorem osad francuskich w Indjach r. 1758, wypędził Anglików z nad brzegów Koromandelu; lecz zdradzoną dostał się do niewoli. Za powrotem do Francji, uwięziony w Bastylii i ścięty 1766 r. Ludwik XVI uczcił jego pamięć.

LALY TOLLENDAL (*markiz TROPIME de*), urodzony w Paryżu r. 1751. Chęć pomszczenia ojca uczyniła go wymownym. Odznaczał się w izbie parów. Umarł mając lat 80.

LAMARCK (*Jan-Chrzcziciel de MONETTE, kawaler de*), urodził się r. 1744. Chociaż przeznaczony przez rodziców do stanu duchownego, w 1761 wszedł do wojska, pod marszałkiem Broglie walczył przeciw Anglii i Prusom. W 1765 r. opuścił zawód wojskowy i poświęcił się naukom przyrodzonym. Wynałazł nowy system, według którego ułożył *Florę francuską*. Uorganizował muzeum; umarł w 1828 r. Dzieła jego są: *Filozofia zoologiczna i Pamiętnik o głosie*.

LAMARLIÈRE (*Antoni-Mikołaj*), urodził się w Crepy r. 1745. został porucznikiem 1761 r., odbył kampanię w Niemczech r. 1762, ranił przy bombardowaniu Nam, w 1769 odbył kampanię w Korsyce i dopiero po przyłączeniu tej wyspy do Francji powrócił. Podzielał z umiarkowaniem zasady rewolucji i dowodził przednią strażą armii północnej. Po wielu zwycięstwach obwiniony z Custine'm, został ścięty w 1793.

LAMARQUE (*Maksymilian*), generał francuski, urodził się w St. Sever r. 1770, zmarł w 1832; odznaczył się w wojnach rewolucji w armii prenejkiej i Renu, był mianowany generałem brygady po

bitwie pod Hohenlinden. We Włoszech r. 1808 zdobył Gaetę i warownie Kapregę, uważaną za niezdobytą. Odnaczył się jeszcze pod Laybach, Wagram, w Rossyi, Hiszpanii i we Francyi, w chwili wkroczenia sprzymierzonych w 1814. Mianowany deputowanym za restauracyi, należał zawsze do opozycyi i stał się nadzwyczajnie popularnym. Umarł z cholery; pogrzeb jego spowodował zamieszki.

LAMBALLE (*Marya-Teresa-Ludwika*, SABAUDZKA CARIGNAN), urodzona w Turynie r. 1749. Wdowa w 19 roku po księciu Lamballe, przybyła do Francyi z Maryą-Antoanetą, która ją bardzo lubiła; 10 sierpnia 1793 r. kiedy Ludwika XVI w Varennes aresztowano, znajdowała się w Anglii. Powróciwszy do Francyi uwięzioną była w la Force. Osądzona i ścięta, głowę jej noszono na włóczni przed oknami królowej.

LAMBERT (*John*), generał angielski za Karola I. W r. 1653 był prezesem rady Kromwela; lecz wzbronił mu przybrać tytuł króla, Kromwel pozbawił go generalstwa; równie opierał się powrotowi króla, lecz pojmany przez Monka i zamknięty w wieży londyńskiej był na śmierć skazany; lecz ulaskawiony przez króla. został wywieziony na wyspę Jersey, umarł 1692 r.

LAMBERT (*Anna-Teresa de COURCELLES*, *markizowa de*), urodzona r. 1647; kobieta sławna z pism swoich. Całe życie poświęcała dobroczynności i naukom. Umarła r. 1733 mając lat 86. Dzieła jej są: *Rady matki dla syna i córki* — *Metafizyka miłości*, — *Traktat o przyjaźni*, itd.

LAMBERT (*Jan-Henryk*), sławny matematyk w XVIII wieku, urodzony w Mulhausen r. 1728. Zubóstwa przyszedł do dostatków przez swój talent. Zajmował się fizyką, mechaniką, astronomią i literaturą. Umarł w 1777 r. Dzieła jego są: *O perspektywie*, — *Listy kosmologiczne*, — *Hygrometria*, i *Pyrometria*.

LAMBERT (*Michał*), sławny muzyk, urodził się r. 1610. Celował na lutni, przy której śpiewał. Richelieu lubił go słuchać, a Boileau wychwalał. Lulli był jego uczniem.

LAMBIN (*Dyonizy*), sławny komentator, urodził się r. 1516, zmarł w Paryżu 1572. Pisał komentarze do Cyserona, Plautusa i Horacego. Styl jego łatwy i czysty; lecz rozwlekły i nudny.

LAMBRECHTS (*Karol-Józef-Mateusz*), urodzony w Niederlandach r. 1753, był profesorem w Louvain r. 1777 i po zawojowaniu tego kraju przez Francuzów, powołany na ministra sprawiedliwości. Obrany senatorem 18 brumaire, niewykonał przysięgi Napoleonowi w czasie studni.

W 1819 r. obrany deputowanym. Umarł w 1823 przeznaczyl swój majątek na dobroczynne zakłady.

LAMECH, syn Matuzala, miał dwie żony, Adę i Sellę, z nich synów Jabela, Jubala, Tubal — Kaina i Noëina. Pierwszym on miał być wielożeńcą.

— **LAMECH**, ojciec Noego, umarł r. 691, mając lat 183.

LAMETH (*Aleksander*, *hrabia de*), kawaler maltański, urzędnik Legii-Honorowej i orderu ś. Ludwika kawaler. W wojnie amerykańskiej był adjutantem generała Rochambeau. Podzielał zasady rewolucyjne i należał do zgromadzenia prawodawczego. W 1791 jako stronnik konstytucyi, uciekł z bratem i z Lafayette'm, dostał się jednak w ręce Austriaków. Powrócił do Francyi w 1800 i mianowany był kolejno w 1802, prefektem dolnych Alp, Renu i Mozelli. Sprawował to urzędowanie jako zdolny administrator i zyskał powszechne poważanie; za drugiej restauracyi wszedł do izby deputowanych i należał do opozycyi. Umarł w 1829. Zaczął pisać: *Historję zgromadzenia prawodawczego*, lecz śmierć pracę tę przerwała.

LAMETH (*Karol-Malo-Franciszek*, *hrabia de*), generał-porucznik, kawaler orderu ś. Ludwika i Legii-Honorowej, urodził się r. 1756 w Pikardyi z dawnej rodziny. Walczył w Ameryce w spółnie z braćmi swoimi Teodorem i Aleksandrem. Deputowany w 1789, był za połączeniem stanów. Prezydował w zgromadzeniu w 1791; uszedł z Francyi i powrócił dopiero w 1808. Za czasów cesarstwa odznaczył się w Prusach, Austrii i Hiszpanii. Deputowany w 1827, zachował cały ogień młodości. Charakter jego nieskazitelny. Umarł 1832 r.

LAMETTRIE (*Julian OTTRAY de*), lekarz i sofista XVIII wieku, urodzony w St. Malo r. 1709. Uczeń Boerhaava, mianowany w 1742 r. lekarzem gwardyi francuskiej. W 1745 wydał: *Historję naturalną duszy*, w której dowodzi że dusza wypływa z organizacyi. Przymuszony uciekać do Leydy w 1746, wydał tam: *Politykę lekarza Machiavela*, skazaną na spalenie i komedję satyryczną *Zdolność pomszczona*. W 1748 wydał przeciw lekarzom: *Penelopa albo Machiavel lekarzem*, — *Człowiek machinę*, dziełko skazane na spalenie itd. Umarł w 1751 r.

LAMI (*dom Franciszek*), urodzony w Montereau ze szlachejnych rodziców. Służył wojskowo. Znakomity posiadał talent mówcy; umarł w 1711 w St. Denis. Dzieła jego są: *O znajomości siebie samego*, — *Nowy ateizm zwalony*, itd.

LAMOIGNON (*Karol-Franciszek de*), strażnik pieczęci za Ludwika XVI, urodzony

w Paryżu r. 1735. Pochodząc ze znakomitej rodziny, wcześniej wszedł w urzędowanie. Oświadczył się przeciw Meaupou i został wygnany w 1772. Przywołany za Ludwika XVI należał do zgromadzenia szlachty 1787 r., wspierał projekt ministra de Brienne. Po oddaleniu jego, wystąpił ze służby i umarł w Baille swoim majątku r. 1789.

— LAMOIGNON (*Chrystyan, wice hrabia de*), syn poprzedzającego, urodził się r. 1770. Wziasie rewolucji wraz z dwoma braćmi emigrował. Raniomy pod Quiberon uszedł do Anglii, tam poświęcał się naukowi i dopiero za konsulat powrócił. Mianowany parem w 1815, umarł w 1827 r.

LA MONNOYE (*Bernard de*), członek akademii francuskiej, urodzony w Dijon r. 1641, zmarły w Paryżu 1728. Uczony krytyk z wykształconym smakiem. Posiadał łańcuch pisanja wierszy w różnych językach. Wiersz jego: *Wzbroniony pojedynek* miał powodzenie.

LAMOTHE LE VAYER (*Franciszek de*), członek akademii francuskiej, urodził się w Paryżu r. 1588, zmarły w 1665. Filozof sceptyczny, równie jak Montagne, lecz niemający jego imaginacji i wdzięku. Był jednak człowiekiem uczonym i zajmował się wychowaniem księcia Orleńskiego brata Ludwika XIV.

LAMOTHE (*Joanna de LUZ DE VALOIS, hrabina de*), urodzona w Szampanii r. 1756. Córka barona de Valois, pochodzącego od barona St. Remi, syna naturalnego Henryka II. Wychowana przez znakomitą damę. Była przez kardynała Rohan, wziętą w opiekę. Kobieta ta zbogaciła się intrygami i zaprowadziła korespondencję królowej z kardynałem w ówczes dysgracyonowanym, za pomocą Villeta, który umiał naśladować rękę Maryi-Anioanety. W tych listach niby królowa żądała pieniędzy od kardynała i naszyjnika za 1,800,000 franków. Kiedy wykryto oszustwo, była chłostana publicznie i piętnowana literą V, a potem zamknięta w Salpêtrière. Uciekła z tamtąd i umarła w Anglii w 1791. Pisała swoje *Pamiętniki*.

LAMOTTE (*Antoni Houdard de*), sławny poeta, urodzony w Paryżu r. 1672. Odznaczał się we wszystkich rodzajach poezji. Był naczelnikiem szkoły wymagającej by tragedje były pisane prozą lub wierszem nierymowym, w tym celu wydał: *Uwagi nad krytyką przeciw pani Dacier*. Nieumiejąc po grecku tłumaczył Homera, a *Iliadę* w 12 pieśniach skrócił. Z jego tragedji najznajomsza: *Inez de Castro*.

LAMOURETTE (*Adryan*), biskup konstytucyjny, członek zgromadzenia prawodawczego, urodzony w Calais r. 1742. Mirabeau polecał mu część teologiczną

swoich mów względem duchowieństwa. Mówił przeciw wolności wyznań, w 1792 zabiegał duchowieństwo do wytrwania w wierności Francji i królowi. Pochwycony w Lyonie, skazany na śmierć, i został stracony 11 stycznia 1794 r.

LAMPRIDE (*Benedykt*), poeta łaciński, urodzony w Kremonie i tamże zmarły w 1542. Pisał: *listy, ody, elegie i epigramata*. Równał się on Pindarowi.

LAMPRYDES, historyk łaciński, autor życia Kommoda, Heliogabala i Aleksandra Sewera.

LANA-TERZI (*le P. Franciszek*), naturalista i fizyk włoski, urodzony r. 1631, zmarły w 1687. Napisał wiele dzieł, w jednym z nich, podaje oddzielne sposoby uczenia pisać, czytać, a nawet mówić głuchoniemych i ociemniałych. Przypisują mu wynalezienie balonów.

LANCASTRE (*Tomasz, hrabia de*), kiedy Edward II mający lat 18 na tron wstąpił r. 1307, powierzył rząd państwa Piotrowi Gaveston gaskończykowi. Panowie oburzeni o to, stawili na swoje czele Tomasa, który wyjednał u króla oddalenie Gavestona, owdągnawszy rząd, ustanowił komitet z 12 członków. Po trzech latach król objął rząd i przywołał Gavestona, hrabia Lancaster powstał i ulubienca kazał powiesić w 1312 r. Przy królu umieścił Spencer'a, który później został jego nieprzyjacielem. Zmuszony Tomasz wziąć się do broni, pojmany, został ścięty 23 marca 1322 r.

LANCASTER (*Józef*), syn ubogiego rzemieślnika, urodzony w Londynie r. 1778, otworzył dla dzieci szkołę wzajemnego uczenia się zwaną *metodą Lancastera*. Duchowieństwo oburzyło się przeciw niemu i zgubiło jego szkoły. Odpłynął więc do Ameryki i tam razem z Boliwarem zakładał szkoły. Po śmierci Boliwara udał się do Stanów — Zjednoczonych, co się z nim później stało niewiadomo.

LANCELOT (*Klaudjusz*), urodził się w Paryżu r. 1616. Użyty przez samotników Port-Royal, nauczał tam matematyki. Po zniesieniu tego zakładu w 1660, był nauczycielem książąt Conti. Później został zakonnikiem, lecz dla zasad jansenizmu wygnany do Bretanii, tamże umarł w 1695 r. Napisał: *Grammatykę grecką, hiszpańską i włoską, oraz Chronologię świętą*.

LANCKOROŃSKI (*Stanisław*), wojewoda podolski. Wiek młodzieńczy na naukach wyższych we Włoszech i Francji tak wykształcił, że Klemens VIII papież zaszczytem Sarmacyi go nazywał. We Francji pomimo wczesnych lat, na dostojność biskupią wynieść go chciało. Zygmunt III zaś mianował go kasztelanem halickim,

a w najburzliwszych czasach rzeczypospolitej wojewodą podolskim. Dostojność ta otworzyła mu pole do zasług i chwwały. Przez zawarcie przymierza z Wołochami, pokój Podolowi zapewnił. Umarł w 1617 mając lat 32.

—LANCKOROŃSKI (Stanisław), przydomku BĄK, rycerz zawołany, po wielu dowodach męstwa, poległ pod Kluszyнем w 1610 r.

—LANCKOROŃSKI (Stanisław), wojewoda ruski, hetman polny koronny, po odebraniu przyzwoitego wychowania, w młodych latach poświęcił się wojskowości i nieraz męstwa swojego okazał dowody. Z hufcami znacznymi, własnym kosztem zaciągającymi z narażeniem życia, bronił kraju od napadów nieprzyjacielskich. Tatarów pod Jagielnicą, Kapuszciami, Smankowcami, Rednarowem na głowę poraził. Kantymira pod Martynowem, hana tatarskiego, wspólnie z Koniecpolskim hetmanem pod Ujściem, a Galkę pod Bełzem z Lubomirskim i Chmieleckim zwyciężył; zbuntowanemu chłopstwu zadawszy klęskę pod Kamieńcem, Ostroplem, Zbarażem i Krasnym, od dalszego posunięcia się w głąb kraju wstrzymał. Umarł waleczny ten mąż r. 1657.

LANDAIS (Piotr), syn krawca z Vitre w Bretanii, w 1475 wszedł do krawca Franciszka II i został powiernikiem tego monarchy. Chciał ożenić księcia Orleańskiego z Anną Bretańską przez co oburzył szlachtę. Monarcha dla uspokojenia umysłów wydał go kanclerzowi Gbrystyan, następnie powieszony w 1485.

LANFRANC (B), arcybiskup Cantorbery, syn rady senatu z Pawii, przybył do Francji po śmierci ojca i został zakonnikiem w opactwie Bec, a później przeorem. Powstał przeciwko nowatorstwu Beranger'a w 1050. Został arcybiskupem Cantorbery w 1070; zreformował duchowieństwo, stawiał klasztory i szpitale. Umarł w 1089. Napisał traktat: *O ciele i krwi pańskiej*, — *Komentarze nad świętym Pawłem*.

LANGE (Franciszek), urodzony w Reims r. 1610, zmarły w r. 1684. Zjednał sobie sławę *Praktykiem francuskim*, był adwokatem w parlamencie paryskim.

LANGLES (Ludwik — Mateusz), członek towarzystwa azjatyckiego w Kalkucie, urodzony r. 1763 w Peronne, professor języka perskiego i konserwator rękopisów wschodnich w bibliotece królewskiej. Poświęcił życie nauce wschodnich języków. Umarł w 1824.

LANGTON (Stefan), urodzony w Anglii, był uczniem uniwersytetu paryskiego, mianowany arcybiskupem Cantorbery przez Innocentego III. Jan — bez — ziemi wypędził go, za co został wyklęty. Langton

nanowo objął archydiecezyą i rządził nią 22 lat; umarł w 1228. Pisał: *Historią przeniesienia ciała s. Tomasza*, i *Komentarze do pisma świętego*.

LANJUNAIS (Jan — Dyonizy, hrabia), urodził się w Rennes r. 1733, poświęcił się prawnictwu, i został professorem prawa kanonicznego w 1775. Mianowany był deputowanym do stanów jenerałnych przez zgromadzenie trzeciego stanu w r. 1789. Jako deputowany w konwencji głosował za wydaleniem króla po zawarciu pokoju. Walczył bezskutecznie przeciw utworzeniu trybunału nadzwyczajnego, wykazał nadużycia gminy i gorali. Wyrznięty z girondzistami, oddał się do Rennes i dopiero wrócił do konwencji w 1795 Obrany sekretarzem rady starszych, senatorem w r. 1800, był przeciwnym dożywotniemu konsulatowi i wprowadzeniu rządu cesarskiego. W 1814 głosował przeciw cesarzowi, został mianowany parem przez Ludwika XVIII. Umarł w Paryżu r. 1827.

LANNES (Jan), książę Montebello, urodzony r. 1769 w Lectoure. Przez stratę majątku ojca, wszedł do farbiarza w Auch. W 1792 wstąpił do wojska jako sierżant w armii Wschodnich Pirenei, r. 1795 został jenerałem brygady. Pozbawiony stopnia przez Aubry pod pozorem niezdolności, udał się do armii włoskiej i po przejściu Po i pod Bassano w 1796 r. Bonaparte powrócił mu stopień; odznaczył się pod St. Georges, Fombio, Governolo i Arele w 1797—1798. Z Bonapartem udał się do Egiptu i walczył pod Aleksandryą i Abukir, za powrotem zaś wielki miał udział w dniu 18 brumaire. Zostawszy dowódcą gwardji konsularnej, przeszedł pierwszy górę s. Bernarda. Opanował Aostę. Ivre i mianowany pełnomocnikiem w Lizbonie. W 1805 walczył pod Ulm, Austerlitz, Jena, Eylau; w Hiszpanii wziął Saragossę. Poległ pod Essling 31 marca 1809 r.

LANOUE (Jan SACYÉ de), urodził się r. 1701, zmarły w Paryżu 1761. Ten aktor napisał tragedję: *Mahomet* i komedyę *Złotnica poprawiona*. Miał wiele talentu jednak jako aktor i autor oziębły.

LANTARA (Szymon — Maturyn), urodził się w Fontainebleau. Jeden z najslawniejszych pejzarzystów. Mimo talentu zawsze ubogi. Umarł w szpitalu w Paryżu r. 1778. Był obyczajów skromnych i naturalnych. Dziś jego obrazy bardzo poplają.

LANTIER (E. F. de), literat, urodzony w Marsylii r. 1734, był obcym w wypadkach rewolucyjnych. Najslawniejszym jego dziełem jest: *Podróż Antenora po Grecji*, tłumaczona na wszystkie uczone języki. Pisał także komedye i ulotne poezye. Umarł w 1826 r.

LAPEROUSE (J. F. GALAUP de), urodził się ze szlachetnej rodziny w Albi r. 1740. Polecono mu zniszczyć osady angielskie nad zatoką Hudson, po wielu trudach na morzu Północnym, zburzył warownie Walli i York. Następnie poruczone mu odbyć podróż około świata; wyruszywszy r. 1785 z Brest 1 sierpnia, opłynął Brezilią, Patagonją, dostał się na morze Południowe, posunął się ku Nowej-Hollandyi, lecz niewiadomo co się z nim dalej stało.

LAPLACE (Piotr-Szymon), par Francyi, jeden z najslawniejszych geometrów, urodzony w Calvados r. 1749 z rodziny rolniczej. D'Alembertowi winien był miejsce professora matematyki w szkole wojskowej paryskiej i poświęcał swe prace astronomii teorycznej. W 1796 wydał: *Wykład systemu świata*, a 1799 *Traktat o mechanice niebieskiej*. Podzielał zasady rewolucyjne i 18 brumaire mianowany został ministrem spraw wewnętrznych. W 1803 mianowany wiceprezydentem senatu, a 1805 udowodnił potrzebę powrócenia kalendarza gregoriańskiego. Umarł w 1827. Jest autorem wielu dzieł astronomicznych.

LAPORTE (l'abbé Józef), urodził się r. 1718, zmarł w 1779 r., pracowity kompilator. Przydawał w wydaniu Crebillon'a, Saint-Foix i Pope'go. Jego: *Roczniki dramatyczne* są najlepszym dykcjonarzem teatralnym. Jego kompilacje wydane p. t.: *Wędrowiec francuski*, są przyjemne i nau czające.

LARCHER (Piotr - Henryk), urodzony w Dizon r. 1726, zmarł 1812. Sławny helenista, członek akademii napisów. Zaczął zawód literacki od tłumaczenia dzieł angielskich. Następnie wydał: *Odcierót Xenofonta i dzieła Herodota*. Ostatnie są skarbem erudyty i uczonych postrzeżeń. Walczył piśmiennie z Voltaire'm.

LAREVEILLERE - LEPAUX (Marya-Ludwik), urodzony w Wandei r. 1753, wybrany deputowanym z Angers i podczas sesyi prawodawczych zasiadał w wyższym trybunale. Głosował na śmierć Ludwika XVI i walczył przeciw projektowi Danton'a przypuszczenia do izb ministrów. Po zgubieniu Girondinów, walczył przeciw Danton'owi i Robespierre'owi. Zmuszony szukać schronienia uciekł do pana Buise i dopiero po 9 termidora powrócił. Powołany do dyrektoryatu był prezesem rady. Założył sekte religijną *teofilantropów*. Odmówił przysięgi Napoleonowi i umarł w Paryżu 1834 r. ze sławą prawego człowieka.

LARGILLIERE (Mikołaj), malarz historyczny, urodzony w Paryżu r. 1636. Odznaczył się we Francyi i Anglii. Umarł w 1746 r. Najslawniejsze jego obrazy są: *Focyon gotujący się wypić cykulę*, — *Stub księcia Burgundy* i inne.

LARIVE (J. MAUDUIT de), sławny aktor tragiczny, urodzony w Roszelli r. 1749. Wystąpił w Lyonie i przybył do Paryża, gdzie ukazał się na teatrze francuskim w 1771 r. Był dublerem Lekain'a aż do jego śmierci. Zumiarkowaniem podzielał zasady rewolucyi; w 1793 aresztowany, odzyskał wolność 9 termidora. Opuścił wkrótce teatru i utworzył szkołę deklamacyi. Umarł w 1827. Napisał kilka dziełek.

LARIVEY (Piotr de), urodzony w Troyes w połowie XVI wieku, zmarł w 1612, był jednym z pierwszych autorów komedyi obyczajowej. Molier naśladował wiele scen jego.

LAROCHE-JAQUELEIN (Henryk, hrabia de), generał naczelną przewazy *bohaterem Wandei*, urodził się r. 1772. Rozwinął wielkie talenta wojenne. Opiewany w wielu śpiewach. Poległ w 1793 r. — Brat jego Ludwik poległ za króla w 1815 r.

LARREY (Izaak de), historyk, urodził się r. 1638, zmarł 1729. Napisał: *Historię angielską* w 4 tomach. — *Historię Ludwika XIV*, i *Historię Augusta*, pierwsza jest poszukiwana.

LARUE (Le P.), urodzony w Paryżu r. 1645. Młodo wstąpił do jezuitów i w 20 roku został professorem retoryki. Napisał poemat łaciński o Ludwiku XIV i tragedyą *Sylla*. Jego mowy są sławne. Umarł 1725 r.

LASALLE (Antoni-Karol-Ludwik, hrabia de), urodzony w Metz r. 1775. Wszedł w 1786 do regimentu alzackiego, a w czasie rewolucyi wstąpił jako prosty żołnierz do pułku konnych strzelców. Odznaczył się walecznością pod Rivoli i Piramidami w Egipcie. Mianowany generałem brygady pod Austerlitz. Okrył się sławą pod Heilsberg, w Hiszpanii opanował Valladolid, Burgos i Villaviego. Powołany do Niemiec, walczył pod Essling; zabity pod Wagram.

LASCA (Antoni - Franciszek, GRAZZINI), urodzony we Florencyi r. 1503, zmarł tamże 1585, założyciel akademii Della-Crusca. Komedye jego prozą, pisane są mniej przyzwoite.

LASCY, generał rosyjski w służbie cesarzowej Anny. W 1733 po zgonie Augusta II, dla przeszkodzenia wpływowi francuskiemu, i oddalenia od tronu Stanisława Leszczyńskiego, był wysłany z wojskiem przez cesarzową Annę do Polski; przedarł się bez trudności aż do samej Warszawy, zwał Stanisława już królem obrany, uchodzić musiał, a zwołane na nowo koło elekcyjne, obwołało królem syna zmarłego Augusta II pod imieniem Augusta III. Później Lascy zdobył Toruń trzymający stronę Stanisława, którego obległ w Gdańsku; zmieniony w dowództwie został przez hrabiego Mu-

nich, ten zdobył twierdzę gdańską, z której Stanisław zaledwie ująć zdołał przebrany za wieśniaka.

LASKAR (Andrzej), biskup poznański. Wysłany od Władysława Jagiełły na zbór konstancyjski, dał się tam zaszczytnie poznać swą wymową. Umarł 25 lipca 1426 roku.

LASKARYS. Dwóch cesarzów wschodnich nosili to imię.

—**LASKARYS I**, TEODOZUSZ, zaślubił Annę córkę Aleksego — Anioła. W czasie oblężenia Konstantynopola przez Krzyżowców r. 1203, opierał się Francuzom i był przez nich pobity. Opanował Lidię, Frygię i Archipelag. Kazał się koronować na miejscu tęścia, którego zainknał w klasztorze r. 1206. Umarł w Nicei r. 1222.

—**LASCARYS II**, TEODOR, syn Jana Dukasa, następca poprzedzającego, wstąpił na tron r. 1255; pokonał Bułgarów i umarł w 1259.

LASSIS (N...), lekarz sławiony w czasie trzydziesto letniej zarazy. Uczeń Richat'a, w 1798 r. został lekarzem szpitala w Nemours. Około r. 1812 kiedy tyfus grasował w armii, udał się tam zapominając o wszystkim prócz chorych; w 1814 powrócił do Paryża i z tą samą gorliwością niósł pomoc ludzkości. W czasie ukazania się żółtej febry, dowiódł że nie jest zaraźliwą. W 1832 w czasie cholery, równie się poświęcał. Umarł na tę epidemię w 1835 r.

LASUS, poeta i muzyk grecki, żyjący na 530 lat przed J. C. Wyznaczył nagrodę dla najlepiej piszącego dytiramby. Wspominają jego ody do Cerery. Miał prócz tego wydoskonalić flet.

LATERNA (Marcin), urodził się r. 1555 w Drohobyczu w dyecyzji przemyskiej, odbywał nauki w Kaliszu i jako celujący uczeń, witał kardynała Hozjusza biskupa warmińskiego, przejeżdżającego przez to miasto do Niemiec. W 1570 r. zaledwie mając lat 15, wstąpił do zakonu jezuitów. Otrzymał stopień doktora teologii w akademii wileńskiej, i w tejże nauczał wymowy przez lat 3. Był kaznodzieją króla Stefana, a później Zygmunta III jadącego do Szwecyi, z kąd podupadł na zdrowiu z porady lekarzy wracając do kraju, 30 września 1598 schwytyany przez rozbójników morskich utopiony został; miał wówczas 45 lat wieku. Jest on autorem dzieła bardzo rzadkiego: *Arfa czyli zbiór modlitw* w drukarni Andrzeja Piotrowczyka 1563 r. in 8vo.

LATOSZ (Jan), sławny astronom, filozof i lekarz za Zygmunta III, urodził się w Krakowie. W 1566 otrzymał w tamtejszej akademii stopień mistrza. Gdy r. 1578 Grzegorz XIII papież poprawiony kalen-

darz do roztrząśnienia akademii krakowskiej przysłał, a całe zgromadzenie akademieczne pochwaliło ów nowy układ, Latosz wbrew temu zdaniu, zgał i potępił tę sprawę, a gdy zawzięcie trwał w swoim mniemaniu, w 1602 wykluczony z akademii został. Przeniósł się do księcia Konstantego Ostrońskiego do Kijowa, który kalendarz stary, jako podstawę wiary błahoczesnej popierał i tam wydał rozprawę p. t: *Poprawa kalendarza*, opierając się wszelkim poprawom. Latosz jest autorem i wielu innych dzieł.

LATOUR d'AUVERGNE-CORRET (Teofil-Male), z rodziny Turenniusza, urodził się r. 1743 w Bretanii. Odznaczył się walcznością i mimo ofiarowanych stopni nie chciał awansować. Zestarzały powrótnie wszedł do wojska wstępując za syna swego przyjaciela. Zginął 28 czerwca 1800 r. Wydał dziełko. *Opocztwa Gallów*.

LA TREILLE (Piotr-Andrzej), członek wielu towarzystw uczonych, professor entymologii w muzeum historii naturalnej. Urodził się r. 1762, z młodu poświęcił się naukom przyrodzonym. Pisał wiele i użytecznie, pracował do późnej starości i wydawszy *Kurs entymologii*, umarł w Paryżu r. 1833.

LATUDE (Henryk MAZERS de), urodził się r. 1724. Chciał zainteresować panią Pompadour i w tym celu posłał jej bezimiennie truciznę, a potem doniósł sam o tém. Ten czyn opłacił odsiedzieniem 37 lat w Bastylii. Usiłował cztery razy uciec. Wypuszczony na wolność r. 1789. Wydał *Pamiętniki* i otrzymał pensję. Umarł 1805.

LAUBARDEMONT (Jakób, Marcin), otrzymał tytuł radcy stanu z woli Richelieu'go. Prezydował w sądzie Cinq-Mars'a i Thou. Umarł na łóżu, lecz przed śmiercią zbójcy z którymi się stowarzyszył, zabili mu syna w r. 1651.

LAUDON (Gedeon - Ernest, baron de), generalissimus wojsk austriackich, urodził się r. 1716 w Tootzen, służył początkowo z odznaczeniem się w wojsku rosyjskiem, przeszedł w służbę austriacką w 1740, i stał się jedną z głównych podpór Maryi-Teressy. W 1757 r. mianowany generał-majorem, zwyciężył Fryderyka-Wielkiego pod Doomstadt, w 1758 miał wielki udział w zwycięstwie pod Hochkirch odniesionem nad tymże przez generała głównodowodzącego Daun. W 1759 znów pobit Fryderyka pod Kunnersdorf, a w 1760 pod Landshut; lecz tegoż jeszcze roku przegrał bitwę pod Lignicą. W 1788 za panowania Józefa II, odpart Turków którzy wkroczyli w sam środek Węgier i opanował Belgrad. Mianowany następnie generalissimusem, umarł w 1790.

LAUGIER, znakomity chemik, zmarły

w 1832 r., członek akademii medycznej, profesor chemii ogólnej w ogrodzie botanicznym, dyrektor szkoły farmacji i kawaler Legii-Honorowej. Wydał w 1831: *Kurs chemii powszechnej*, dzieło wielce cenione.

LAUJON, urodzony w Paryżu r. 1727, zmarły 1811. Napisał wiele piosenek pełnych wdzięków. Jego dzieła dramatyczne są liczne, z tych celujące opery: *Egle* i *Rozkochany* w 15 *latach*. Członek akademii francuskiej, miał rzadką u poetów cnotę, że cieszył się z powodzenia dzieł cudzych.

LAUNEY (*Bernard- Rene JOURDAN de*), urodzony w Paryżu r. 1740, został 1776 rządcą Bastylii. W lipcu 1789 chciał się bronić do ostatniego. Jednak po czterech godzinach walki żądał kapitulacji pod warunkiem, że zostanie ocalony; lecz skoro most spuszczone, był pochwycony, zaprowadzony do ratusza i zabity.

LAURA de NOVES. urodziła się w Avignon r. 1308, kochana od Petrarki, który na jej pochwałę r. 1318 sonet napisał. (*Patrz* PETRARKA). Umarła w 1348. Niektórzy pisarze zaprzeczali jej bytność.

LAURAGUAIS (*Ludwik - Leon, książę*), urodzony w Paryżu r. 1733. Jeden z najsławniejszych ludzi XVIII wieku dla oryginalności charakteru i dowcipu. Zajmował się chemią, anatomią, rolnictwem i filozofią. Poświęcał cały majątek na rękodzieła i wydoskonalił porcelanę. Powołany do izby parów w 1814. Umarł 1824.

LAURIERE (*Euzebiusz - Jakób*), urodzony w Paryżu r. 1659, został adwokatem w r. 1679, następnie poświęcił się poszukiwaniom prawa zwyczajowego. Umarł w 1728. Dzieła jego są: *Biblioteka zwyczajów*, — *Prawo lenne*, itd.

LAURISTON (*Jakób-Aleksander-Bernard LAW, markiz de*), marszałek i par Francji, urodził się w Pondichery r. 1764, wnuk sławnego Law, półkownik artylerji w 1795. Był adjutantem pierwszego konsula, w r. 1800 został generałem. Dopelnivszy wiele misji dyplomatycznych i wojennych, odznaczył się we Włoszech, Niemczech i Hiszpanii, on przeważał bitwę pod Wagram. Prowadził układy o małżeństwo cesarza z Maryą-Ludwiką. Po powrocie z Petersburga należał do wyprawy rosyjskiej i dowodził tylną strażą z odznaczeniem się. Wzięty w niewolę pod Lipskiem; posiadał względy Ludwika XVIII. Otrzymał ministerstwo domu królewskiego w 1818, a w czasie wojny z Hiszpanią marszałkostwo. Umarł w Paryżu 1828.

LAUSMIN (*Zygmunt*), Żmudzyn, domu zacnego. Mąż uczony i zasłużony za Zygmunta III. Mówca niepospolity w zgro-

madzeniu jezuitów których był członkiem, wiele dzieł w tym rodzaju zostawił. Tak zaś był biegłym w języku greckim, iż w nim pisał wiersze. Umarł 2 września 1670 r.

LAUTREC (*de ROIX*), marszałek Francji. był z Ludwikiem XII w wyprawie we Włoszech i wszedł z nim do Genui r. 1507. Krewny Gastona de Foix który poległ w 1512, bronił go pod Rawenną. Mianowany namiestnikiem Franciszka I we Włoszech. Zmuszony przez żołnierzy do walki, przegrał bitwę pod Bicoque i straciwszy Medyolan wrócił do Paryża. Będąc czas jakiś rządcą Gujanny, znów wyprawił się r. 1525 do Włoch, opanował Genuę i Pawią; umarł na zaraźliwą chorobę 1528 r.

LAUZUN (*Antoni NONPAS de CAUMONT, książę de*), urodził się r. 1634. Ulubieniec Ludwika XIV, mianowany mistrzem artylerji. Miał zaślubić pannę Montpensier, wnuczkę Henryka IV, lecz pani Montspan była temu przeciwną. Dysgracyonowany i uwięziony w 1671, odzyskał wolność i udał się do Anglii. Za powrotem do Francji w 1688, zaślubił córkę marszałka Lorges, otrzymał ulaskawienie króla i umarł w 1723.

LAUZUN (*Armand-Ludwik de GONTAUT BIRON, książę de*), urodził się r. 1747, walczył w obronie powstańców amerykańskich i wybrany w 1789 na deputowanego z Quercy. Żądał powrotu księcia orleańskiego i miał poruczone dowództwo w r. 1792 nad Renem, w 1793 walczył w Wandei. Ściąty t. r. 31 grudnia.

LAVALETTE, jezuita, od r. 1747 był przełożonym missji w Martynice. Połączywszy się z pewnym żydem mieszkającym na wyspie s. Dominika, prowadził z nim handel na tych dwóch wyspach. Oskarżony przez mieszkańców, w 1733 postradał miejsce, które znów odzyskawszy, postępował jak dawniej. Kiedy Anglicy zabrali mu okręty, popadł w bankructwo 3.000.000. franków. Czyn ten przyczynił się do upadku jezuitów.

LAVALETTE (*Marya - CHAMANS*), urodzony w Paryżu r. 1769, z rodziny kupieckiej, zmarł w 1830; odznaczył się w wojnach we Włoszech; wybrany był na adjutanta przy jenerale Bonaparte, do którego zawsze był przywiązany; towarzyszył mu w Egipcie, w Niemczech, Prussiech. Został hrabią cesarstwa i zaślubił pannę Beauharnais, siostrzenicę cesarowej Jozefiny. W 1814 został dyrektorem poczt; utracił tę posadę za Burbonów, lecz znów ją odzyskał gdy ci książęta opuścili Paryż. Popierał całym swoim wpływem powrót Napoleona. Po stu dniach obwiniony o to postępowanie,

był skazany na śmierć, pomimo warunków kapitulacji Paryża. Już miał być stracony, gdy pani Lavalette, szlachetnem poświęceniem wiedziona, wemknęła się do więzienia i zamieniła z nim suknie; trzej oficerowie angielscy pp. Hutchinson, Wilson i Bruce, którzy jej dopomogli w tem, ułatwili mu ucieczkę i zagranicę Francji odprowadzili; schronił się do Bawarii. W 1820 r. otrzymał pozwolenie wrócenia do kraju; odąd pozostał obcym wszelkiej polityce.

LAVALETTE (*Emilia - Ludwika* BEAUHARNAIS, *hrabina de*), żona poprzedzającego, sławna z swojego poświęcenia się dla męża. Kiedy Ludwik XVIII na śmierć go skazał, ułatwiła mu ucieczkę z więzienia, a sama na jego miejscu została. Mąż później za powrotem do Francji, zastał ją konającą.

LAVALIERE (*Ludwika - Franciszka de la BAUME LE BLANC de*), pierwsza kochanka Ludwika XIV, urodziła się r. 1644. Umieszczona jako dama honorowa przy Elżbiecie angielskiej w 1661. Monarcha chociaż ożeniony miał z niej czworo dzieci; w 1674 została karmelitanką pod imieniem siostry Ludwika. Umarła w 1710.

LAVATER (*Jan - Kasper*), urodzony w Zurich r. 1741. Ten duchowny protestancki pisał wiele. Jego *Traktat o fizyonomii* jest sławny. Całe życie był nieszczęśliwy. Umarł w 1801, zabity przez żołnierza którego w czasie zaburzeń napominał.

LAVOISIER (*Antoni - Wawrzyniec*), twórca nowej nomenklatury chemicznej, urodził się w Paryżu r. 1743. Zyskał nagrodę w akademii umiejętności r. 1766 za udoskonalone oświetlenie stolicy. Badał rozciągłość ciał, a w 1778 ukończył teorią kwasorodu. Jego laboratorium było na usługę biednych uczonych. W czasie rewolucji 8 maja 1794 r. ścięty. Dzieła jego są: *Kurs chemii*, — *Dzieła fizyczne i chemiczne*.

LAW (*Jan*), urodzony w Edyburgu r. 1671. Wiódł z młodu życie rozpustne i rozrutne. Uwiodłszy w Londynie córkę lorda i zabiwszy w pojedynku jej brata, został skazany na powieszenie. Uciekł do Hollandyi i dopiero w 1700 r. wrócił do Szkocyi. Zaproponował parlamentowi puszczenie w obieg papierowej monety co zostało odrzucone. Udał się do Francji i tam z gry się utrzymywał. Za reencji Orleana założył bank, najprzód pod swoim nazwiskiem, a następnie pod reagenta w r. 1716. Akcje wypuszczone przez niego w nadzwyczajnej ilości, zrujnowały skarbu, zbagacili jednak Law'a. Przymuszony był opuścić Francją, umarł w Wenecyi 1729 r.

LAWINIA, córka Latynusa króla Latynów, naręczona Turnusa króla Rutulów.

Wypełniając wolę wyroczni, zaślubiła Eneasza który Turnusa w pojedynku zabił. Po śmierci Eneasza uciekła do lasu, tam urodziła Sylwiusza. Niektórzy uważają że Lawinia jest uosobieniem połączenia Pelasów włoskich z Trojanami.

LAWRENCE (*Tomasz*), malarz portretowy, urodzony w Bristol r. 1769. Uczeń Hoara i Reynolds'a, robił portrety familii Kemble i został malarzem dworu w 1792. Zrobił następnie portrety lorda Erskine i scenę z Shakspear'a. Mianowany prezesem akademii, malował posłów przybyłych do Londynu w 1814 r. Żądał za jeden portret 13 000 franków. Umarł 1830.

LEAR z Regium, znakomity rzeźbiarz grecki. Zrobił ze spiżu Jowisza, który stał w Sparcie. Mówią że żył w czterdziestym olimpiadzie.

LE BAILLY (*Antoni - Franciszek*), bajkopisarz, urodzony w Caen r. 1758, zmarły 1832. Bajki jego miały wiele wydań. Prócz tego odznaczył się w poezjach lirycznych.

LE BAS (*Jakób*), sławny rytownik, urodzony w Paryżu r. 1707, zmarły w 1784. Wykonał przeszło 500 dzieł, rytował według Teniers'a i Wernet'a. Ludwik XVI w 1782 nadał mu tytuł rytownika królewskiego.

LEBEAU (*Karol*), historyk i poeta, urodzony w Paryżu r. 1701, był professorem wymowy i sekretarzem akademii napisów. Napisał sławną *Historję państwa Wschodniego* w 27 tomach. Umarł w 1778.

LEBEUF (*Jan*), kanonik z Auxerre, członek akademii napisów, urodzony r. 1687, zmarły w 1760. Był najuczciwszym pod względem szczegółów historyi francuskiej, czego dowodem są jego dzieła.

LEBLOND (*Wilhelm*), matematyk urodzony w Paryżu r. 1704, zmarły w 1781. Wydał wiele dzieł o matematyce i taktyce, jego prace mimo dzisiejszego postępu są nader ważne. Siostrzeniec jego tegoż nazwiska, był dobrym matematykiem i naturalistą, zmarł w Paryżu 1811 r.

LEBON (*Józef*), urodzony w Arras r. 1765, proboszcz w Neuville. Sprzyjał zasadom rewolucyjnemu. Okrył swoją ojczyznę krwią i prześladowaniem, został stracony 9 października 1795.

LE BOSSU (*René*), urodzony w Paryżu r. 1631, zmarły w 1680. Ten uczony kanonik napisał: *Porównanie zasad fizyki Arystotelesa i Descarta*. — *Traktat o poemacie epickim*. — Traktat ten krytykował Voltaire. Boileau zaś chwalił.

LE BRUN (*Karol - Franciszek*), książę Placencji, urodzony r. 1739, najprzód sekretarz kanclerza Maupona, a następnie poborca podzielał jego nielaskę. Na ustroju tłumaczył: *Iliadę i Jeruzolimę wyzwoloną*. W zgromadzeniu narodowem od-

znaczył się roztropnością, odwagą, oraz zdolnością w finansach. Dwakroć uwięziony, należał do rady 500 i dla umiarkowania obrany trzecim konsulem; zajmował się wyłącznie finansami i mianowany księciem Placeneyi, gubernatorem Ligury i administratorem Hollandyi. Umarł w 1824.

LEBRUN (*Karol*), malarz historyczny jeden z naczelników szkoły francuskiej, urodzony w Paryżu r. 1619. Obsypyany był honorami i dobrodziejstwem od Ludwika XIV. Obrazy jego najslawniejsze są: *Bitwy Aleksandra*, — *Magdalena pokutująca*, i *Męczeństwo ś. Stefana*. Dla Fouquet'a malował w jego pałacu sufity i galerie. Umarł w 1690.

LEBRUN (*Antoni - Ludwik*), urodzony w Paryżu r. 1680, zmarł w 1743. Voltaire przypisuje mu wiersz: *J'ai vu za który był uwięziony w Bastylii*. Pisał: *Przypadki Apoloniusza z Tyru* i tłumaczył: *Epigramata Owena*.

LEBRUN, malarka portretów, urodzona w Paryżu r. 1756, córka Ludwika Vigée. Uczennica Józefa Vernet, została przyjętą do akademii królewskiej r. 1789 i podróżowała po Włoszech w epoce rewolucyi.

LEBRUN (*Piotr*), urodzony r. 1761, zmarły w 1810. Ten sędzia apelacyjny, tłumaczył: *Salustyusza i Sztukę rymotwórczą Horacego*. Trajedya *Maryja Stuart* powiększa sławę jego imienia.

LEBRUN (*Poncyusz - Dionizy* *ECOURCHARD*), sławny poeta, urodzony w Paryżu r. 1729. Walczył z przesadami i był najzapaleńszym rewolucjonistą. Celował w epigramatach, odach i elegiach. Umarł w 1807 r.

LECAT (*Mikołaj*), sławny chirurg francuski, urodzony r. 1700, zmarły w 1768. Pisał wiele o sztuce którą dokładnie posiadał.

LECH, słowianin, pierwszy monarcha polski. Lubo kronikarze narodowi o jego urodzeniu, przyjściu, dziełach i życiu rozmaicie pisali, dotąd jednak tak o nim jak i o jego następcach żadnej niemasz pewności. Żyć miał o wiele przed wprowadzeniem wiary chrześcijańskiej u Sławian, w połowie VI wieku.

LECHOWICZ (*Andrzej*), właściwie ŁOCH z rodu Szkot spolszczały; dla tego nazwę tę przybrał. Miaskowski poeta uwielbia go jako Polaka cnotą i wymową słynącego, a Schoessler, Chrystyan, jako nieporównanego filozofa i poetę. Pisał on wiersze łacińskie.

LECLERC (*Karol - Emanuel*), syn kupca mąki z Pontoise, urodzony w tem mieście r. 1772. Podzielał zasady rewolucyi, pod Tulonem został przyjacielem Napoleona.

Po zdobyciu tego miasta, mianowany jenerał adjutantem, był z Napoleonem we Włoszech w 1796 i odznaczył się walecznością. Należał do wyprawy egipskiej i zaślubił Paulinę Bonaparte. Wysłany przez Napoleona na St. Domingo, umarł tamże.

LECOURBE, jenerał, urodzony w Lons-le-Saulnier r. 1759, był pułkownikiem w bitwie pod Flerus i z trzema batalionami, oparł się 10,000 Austryaków. Później jako jenerał dywizyi, znajdował się w armiach Renu i Dunaju. W Szwajcaryi w 1799, okazał się wytrawnym taktikiem. Jako przyjaciel Moreau, wyrażnie się oświadczył przeciw oddaniu go pod sąd i czas jakiś zostawał w niełasce. Za służby, wszedł w służbę Napoleona i dowodził wojskiem w departamencie Wyższego Renu, stoczył wiele bitw przeciw arcyksięciu Ferdynandowi; a lubo z daleko mniejszymi siłami, utrzymał się w oszańcowanym obozie pod Befort. Umarł tamże w 1815 r.

LECOUVREUR (*Adryanna*), aktorka komedyi francuskiej urodzona w Szampanii r. 1690. Głos stłumiony i silne czucie, usposobiły ją do tragedyi, w której celowała, była przyjaciółką marszałka de Saxe i opłacała za niego długi. Umarła w 1730 r.

LEDoux (*Mikołaj*), architekt, urodzony r. 1736, zmarły w 1806. Pisał o swojej sztuce, był uczczony przez Delila w jego poemacie *Imaginacya*.

LEDUCHOWSKA (*Józefa*), wystąpiła pierwszy raz jako artystka dramatyczna w Warszawie, w Lipcu r. 1792 w komedyi: *Żona zazdrośna*, mając lat dwanaście; rodzicami jej byli Tomasz i Agnieszka z Marynowskich Truskolawscy, w ówczas najcelniejsi z artystów dramatycznych; Józefa od pierwszego wystąpienia pomnażała swój talent i z każdym wystąpieniem, dowodziła że stanie się ozdobą sceny, co też wkrótce ziszcila. W 1803 zaślubiona z hrabią Leduchowskim, opuściła teatr; wróciła znów na scenę w r. 1804. Przedstawiała główne role w tragediach, dramatach i komedjach. Ostatni raz wystąpiła w dramacie: *Amelia Mansfield*, publiczność z rozrzewnieniem pocięła tę prawdziwie zasłużoną i utalentowaną artystkę. Żyje ona dotąd i pobiera nadaną sobie emeryturę.

LEENA (*Luiza*), sławna rozpustnica ateńska, zamieszana w spisku Arystogitona i Harmodyusza, którzy zamordowali Hiparka. Hippiaz brat zmarłego, kazał zadawać jej rozmaite męki aby wydała sprawców, lecz nieporuszona zębami ucięła sobie język. Ateńczykowie wystawili jej posąg.

LEFEBVRE (*Franciszek - Józef*), książę

gdański, marszałek francuski, urodzony w Rufack nad Renem r. 1755. Zaciągnął się do gwardyi francuskiej w 1773; osłaniał r. 1789 powrót rodziny królewskiej do Tuleryów i ułatwił wyjazd ciotkom Ludwika XVI do Rzymu. Za rzeczypospolitej mianowany generałem brygady, w 1794 został generałem dywizyi i walczył w Austrii r. 1794 — 1799. Odnazczył się pod Flerus, Aldenhausen, Jena i Sultzbach. W wojnie hiszpańskiej r. 1808, opanował Bilbao. w wyprawie rossyjskiej dowodził gwardyą. Mianowany parem w 1819, umarł 1820 r.

LEFEBVRE (TANNEGUI), urodzony w Caen r. 1615, zmarł w r. 1672, ojciec pani Dacier. Pisał uwagi o autorach łacińskich i greckich, oraz dedykował Pelisson'owi w czasie jego niełaski, komentarz nad Lukrecyuszem.

LEFEBVRE-GINEAU (*Ludwik*), urodzony r. 1754. Mianowany professorem mechaniki w kolegium francuskim, wielką wyświadczył przysługę Paryżowi w czasie panującego głodu. Przymuszony uciekać po 10 sierpnia, wiele się do upadku Robespierre'a przyczynił; uregulował miary i wagi w czasie rewolucyi. Wybrany do zgromadzenia prawodawczego, bronił króla. Deputowany w 1827, umarł 1829 r.

LEFEVRE (*Piotr - Franciszek - Aleksander*), autor dramatyczny, urodził się w Paryżu r. 1741, zmarł w 1813. Napisał wiele tragedyi, między innemi: *Kosroes*, *Don Karlos* i zostawił rękopism poematu: *Gustaw Waza albo Sztokholm wyzwolony*; był sekretarzem i lektorem księcia Orleńskiego.

LEFÈVRE (*Robert*), malarz historyczny, urodzony w Bayeux r. 1756. Uczeń Regnault'a, w 1802 dał na wystawę: *Wenerę rozbrajającą miłość*. Celował w portretach i malował: *Napoleona* 1806, — *Matkę cesarza* 1808 i *Maryę-Ludwikę* 1812. Odebrał sobie życie w 1830.

LEFORT (*Franciszek*), generał i admirał rossyjski za Piotra I, którego był radcą i poufałym, urodził się r. 1656. Wielki miał udział w reformacyi tego kraju. Umarł w 1699.

LEFRANC de POMPIGNAN (*Jan - Jakób*), członek akademii francuskiej, urodzony r. 1709, zmarł w 1784. Pisał ody, w których są znakomite miejsca. *Dydona* jego tragedya ma także swoje piękności, prócz tego tłumaczył *Georgiki* i tragedye Eschyleasa.

LEGENBRE (*Adryan-Marya*), urodzony w Paryżu r. 1752, mianowany professorem szkoły wojskowej w 1774, wstąpił do akademii umiejętności 1783. Ten sławny matematyk wydał w 1794: *Pamiętnik o eliptykach* i *Traktat o teoryi liczb*. Napisał *Kurs geometryi*, którego wiele było wydań.

Po rewolucyi mianowany naczelnikiem biura miar i wag. Został egzaminatorem matematyki; umarł w 1833 r.

LEGENBRE (*Ludwik*), urodzony w Paryżu r. 1756. Będąc najprzód majtkiem, następnie rzeźnikiem 14 lipca r. 1789, podniecał lud do zdobycia Bastylii. W 1790 połączył się z Danton'em, Desmoulins. Wybrany do zgromadzenia narodowego, głosował na śmierć Ludwika XVI, nieprzyjaciół Robespierre'a. Umarł w 1797.

LEGER (*świąty*), urodzony r. 616. W 659 mianowany biskupem w Autun, miał udział w rządzie za Chilperyka II. Dworzanie oburzili przeciwko niemu króla, który go kazał zamknąć w klasztorze Luxeuil, z kąd dopiero po śmierci monarchy wyszedł. Ebroin marszałek pałacu kazał go pochwytać i wyłupić mu oczy. Ścięty w 678, obchodzony 2 października.

LEGOUVÉ (*Gabryel - Marya*), syn znamiętego adwokata, urodzony w Paryżu r. 1764. Poświęcał się poezyi. Dramat jego: *Śmierć Abła*, był grany z powodzeniem. Umarł w 1813.

LE GRAVEREND (*Jan-Marya-Emmanuel*), urodzony w Rennes r. 1776. Naczelnik wydziału w ministerstwie sprawiedliwości, członek izby deputowanych w czasie stu dni, i wr. 1817, referendarz w 1819, umarł w 1827 r. Prawnik światły i gorliwy obrońca konstytucyi. Pomiedzy jego dziełami odznacza się: *Traktat o prawodawstwie kryminalnem francuskim*.

LEGROS (*Józef*), jeden z najpiękniejszych kontraltów w operze, urodzony r. 1759. Wystąpił w akademii muzycznej 1764 z powodzeniem, rzucił teatr w 1783, a dyrygował koncertami; w 1791 udał się do Roszelli, gdzie umarł w 1793.

LEHMAN (*Jan-Gottlob*), zmarły w 1767. Dzieła tego uczonego Niemca o chemii i topieniu kruszców są sławne w całej Europie.

LEHOC (*Ludwik - Grzegorz*), urodzony w Paryżu r. 1743, zmarły w 1810. Dyplomatyk i finansista, zubożał teatr tragedya *Pyrrus* która miała powodzenie.

LEIBNITZ (*Godfryd - Wilhelm*), sławny filozof i matematyk, urodzony r. 1646 w Lipsku. Mając lat 20 mianowany doktorem prawa w Altdorf, następnie radcą elektora Ernesta-Augusta i radcą dworu cesarza austriackiego. Akademia berlińska założona została według jego planu w r. 1700, był dożywotnim jej prezydentem, umarł w 1716 r. Z jego dzieł najważniejsze: *O rachunku różniczkowym*. Był naczelnikiem szkoły godzącej idealizm ze zmysłowością.

LEJBOWICZ (*H.*), wszystkie jego ryciny widziane, są robione w Nieswieżu w pier-

wszej połowie XVIII wieku. Ozdabiał niemi książki. Pomiedzy innymi odznaczona się zbiór wizerunków rodziny książąt Radziwiłłów, złożony ze 165 rycin, przedstawiający członków tej rodziny, od r. 1346 do 1758. Dzieła tego są dwa wydania, nakładem przełożonego zbioru obrazów w Nieświeżu, niejakiego Marcina Franciszka Wobe i należy je liczyć do książek rytowanych, które uczony Bandtkie drukami chalcograficznymi nazywa

LEICESTER (*Szymon de MONTFORT hrabia de*), syn sławnego Montfort dowodzącego krucyatą przeciw Albigenom. Udał się do Anglii i tam założył hrabstwo Leicester, zaślubił hrabiankę Pembroke, siostrę Henryka III, który dał mu zarząd Gujenny. Postradawszy łaskę króla, połączył się z panami, opanował osobę królewską i ustanowił radę rządzącą. Po dwóch latach Henryk odzyskał swoje prawa, lecz Leicester pokonał go i znowu objął zarząd kraju. Pobity przez księcia Edwarda w 1265, zginął z bronią w ręku, ciało jego posiekano w kawałki.

LEICESTER (*Jan - DUDLEY*), urodzony r. 1531, został ulubieńcem królowej Elżbiety i wzdychał do jej ręki, zabiwszy swoją żonę. W r. 1564 wojował przeciw Filipowi II i odznaczył się niezdolnością. Umarł w pogardzie i zapomnieniu.

LEISSEGUES (*Korentyn - Urban de*), wice - admirał i komandor orderu ś. Ludwika i Legii - Honorowej, urodzony r. 1758. Wstąpił do marynarki w 1778, dowodził flotą baławsko-francuską w 1800, a 1811 siłami połączonych państw przy wyspach Joniskich. Podał Korfu sprzymierzonym w r. 1814, otrzymał pensyą dożywotnią w 1817. Umarł w Paryżu 1832 r.

LEKAIN (*Henryk - Ludwik*), aktor tragiczny, urodzony w Paryżu r. 1728. Wstąpił na scenie królewskiej w 1752 r. Zrobił ważne usługi dla sztuki znosząc ławki na scenie, a tym sposobem oddzielając aktorów od widzów, oraz reformując kostiumy. Grał z powodzeniem, umarł 1778.

LELIAN (*Ulpian - Korneliusz*), jeden z niepokojących panowanie Galiena, ogłoszony augustem przez żołdactwo w Moguncyi w 267, panował kilka miesięcy. Chociaż stary, był walecznym i politykiem. Pokonany przez Postumusa, stracił koronę i życie.

LELIUSZ (*K. Nepos*), konsul, towarzyszył Scypionowi W. do Hiszpanii; później zarządzał Włochami. Według jego opowiadania, Polybysz napisał wyprawę Scypiona do Hiszpanii.

LELIUSZ (*K. Sapiens*), konsul w r. 140 przed J. - C., uczeń Dyogenesa stoika i jeden z pierwszych mówców swojego czasu. Cnotom swoim winien przydomek

mądręgo. Przyjaciół Terencyusza. wspierał go radami. Jego przyjaźń dla Scypiona młodszego sławną była w Rzymie.

LEMAIRE (*Jakób*), żeglarz holenderski, sławny odkryciem, cieśniny noszącej jego nazwisko. Umarł w 1616.

LEMAIRE, professor literatury francuskiej w Paryżu, urodzony r. 1764, zmarł w 1831. Z chlubą sprawował wiele administracyjnych urzędów, zostawił jako dowód swojej erudycji: *Zbiór klasyków łacińskich*.

LEMAIRE de BELGES (*J.*), poeta i historyk, zmarły pomiędzy r. 1548 a 75, znany z dzieła: *Świętne czyny Gallów*.

LEMAISTRE de SACY, zmarły w 1684, znany z dokładnego tłumaczenia Biblii. Jego przodkowie byli znakomitymi urzędnikami za Franciszka I, Henryka III i Ludwika XIV.

LEMAITRE de CLAVILLE (*Karol - Franciszek*), urodzony w Rouen r. 1670, zmarły w 1740. Sława jego zasada się na *Traktacie o prawdziwej zasadzie*. Dzieło to dawniej miało nadzwyczajne powodzenie.

LEMERCIER (*Jakób*), sławny budowniczy, zmarły, w 1660. Kardynał Richelieu powierzył mu wystawienie kolegium Sorbony. Ostatniem jego dziełem był kościół ś. Rocha.

LEMERCIER (*Nepomucen - Ludwik*), literat, członek akademii francuskiej, urodził się w Paryżu r. 1772, umarł w 1840. Całe życie spędził na pisaniu wielkiej liczby dzieł, wszystkie są znanymi, a między innymi tragedia: *Agamemnon* 1797 jest arcydziełem. Wydał także *Kurs rozbiorowy literatury* r. 1817 w 3 tomach in 8vo. Charakteryzuje jego poezją, śmiałość myśli i wyrażen; jest on zupełnie oryginalnym, a w pismach jego znajdują się prawdziwe piękności pierwszorzędu, obok śmiesznych dziwactw. On był jednym z pierwszych piszących, który przedsięwziął zmodyfikować scenę francuską, gwałcąc zasadę trzech jedności przepisaną przez Boileau. Następcą jego w akademii jest Wiktor Hugo.

LEMERY (*Mikołaj*), lekarz i chemik, członek akademii umiejętności, urodzony w Rouen r. 1645, zmarły w 1715. Napisał: *Farmakopeę powszechną*, — *Słownik lekarstw prostych i złożonych*, — *Kurs chemii*.

LEMIERRE (*Antoni*), urodzony w Paryżu r. 1733. Pozyskawszy dwie nagrody w akademii francuskiej, oddał na scenę: *Hypermnestę*, — *Idomeneę*, — *Artakserksesa*, — *Wilhelma Tela*, — *Wdowę z Malabaru* i inne tragedye. Napisał także poemata: *Matlarstwo* i *Przeznaczenie*. Umarł 1793 r.

LEMIRE (*Noel*), rytmownik, urodzony w Rouen r. 1724, zmarły w 1801, uczeń Lebas'a. Jego krajo-widoki są szacowane.

LEMOINE (*Jan*), kardynał, założyciel kollegium w Paryżu swojego nazwiska, urodził się w XIII wieku, umarł r. 1313. Traktował o pokój pomiędzy Filipem Pięknym i stolicą apostolską.

LEMOINE (*Franciszek*), malarz historyczny, urodzony w Paryżu r. 1688, odebrał sobie życie w 1737.

—Inny malarz tego nazwiska, zmarły w Rouen r. 1803, zrobił w teatrze w Rouen sufity, na którym wymalował apoteozę Corneilla.

LEMOINE (*Jan-Ludwik*), snycerz, urodzony w Paryżu r. 1665, umarł w 1755. Pomiędzy wielu jego dziełami, znakomitse są: *Popiersie reagenta, Mansarda*, itd.—Syn jego znakomity rzeźbiarz, wykonał nadgrobek kardynała Fleury.

LEMONNIER (*Anicet—Karol-Gabryel*), malarz historyczny, urodzony w Rouen r. 1743, uczeń Vien'a; w Rzymie otrzymał nagrodę i przyjęty do akademii malarstwa w 1789. Administrator fabryki obić, utracił to miejsce w 1816. Umarł w Paryżu 1824 r. Trzy jego obrazy przedstawiające najznakomitsze osoby epoki, kapłany zostały do Munich.

LEMONNIER (*Piotr—Karol*), sławny matematyk, urodzony w Paryżu r. 1715. Zaledwie mając lat 16. dokładnie obserwował położenie Saturna i przypuszczony do akademii umiejętności w 1736. Z Maupertuise'm i Clairaut, wyznierzał stopień południka pod biegunem północnym; od r. 1738 do 1742 zajmował się pracami astronomicznymi i wiele dzieł wydał. Protektor Laland'a. Umarł w 1799.

LEMONNIER (*Wilhelm—Antoni abba*), urodził się r. 1721, zmarły w 1777. Umalczył komedye Terencyusza. Lecz *Dziecię poprawione*, jest jego arcydziełem.

LEMONTEY (*Piotr—Edward*), pisarz, urodzony w Lyon r. 1762. Bronił sprawy protestantów żądających być przypuszczonymi do zgromadzenia narodowego; żądał przywrócenia Necker'a i mianowany deputowanym do zgromadzenia prawodawczego w 1791. Bronił Lyonu przeciw terrorystom. W 1797 osiadł w Paryżu, pisał *opery* i małe dziełka.

LEMOYNE (*Franciszek*), rzeźbiarz, kawaler orderów Legii-Honorowej i s. Michała. Urodzony w Lyon r. 1773, zmarły w Paryżu 1827; w siedemnastym roku otrzymał nagrodę rzeźby, przebywał dwa lata w Rzymie i wstąpił do wojska. Powrócił do Paryża w 1795. Od tej chwili zaczął pracować i zrobił: *Likurya*, — *Leonidasa*, — *Cycerona*, i posągi na koniach, *Henryka IV* w Paryżu i *Ludwika XIV* w Lyonie.

LEMOYNE (*Piotr*), urodzony w Chaumont r. 1602, jezuita i autor poematu:

Ludwik święty w 1650 r. Pisał także dzieła nabożne.

LEMOYNE (*Jan—Chrzciel MOYNE*), muzyk i kompozytor, urodził się r. 1751, zmarły w Paryżu 1796. Napisał *opery: Elektra*, — *Fedra*, — *Nefte* itd.—Syn jego zmarły w 1816, pisał sonety, romanse i *opery* komiczne.

LENGLET-DUFRESNOY (*Mikołaj*), pisarz płodny i śmiały, urodzony w Beauvais r. 1674. Traktował o rozmaitych przedmiotach. Styl jego uszczypliwy. Zostawił przeszło 40 dzieł, z tych znaczniejsze: *Metoda uczenia historii*, — *Historja Joanny d'Arc*. Pracował także do *Encyklopedyi*. Umarł w 1756.

LENGNICH (*Godfryd*), urodził się w Gdańsku, w temże mieście różne urzędy chwalebnie sprawował. Wstawił się dziełami swojemi w łacińskim i niemieckim języku pisanemi; z tych celniejsze: *Historja polska* i *Jus publicum regni Poloniae*; także: *Jus publicum Prussiae Poloniae*, et *Historia Prussiae* itd.

LENOIR (*S. Karol—Piotr*), urodził się r. 1732, był referendarzem, radcą stanu i bibliotekarzem króla. Założył wiele użytecznych zakładów i przyczynił się do zniesienia tortur. W 1790 r. wyjechał do Szwajcaryi, a z tamąd do Wiednia. Powrócił do Francji w 1802 i od Napoleona otrzymał pensyą 4,000 franków. Umarł w 1807 ze sławą prawnego i światłego urzędnika.

LENOIR (*Mikołaj*), budowniczy, urodzony w Paryżu r. 1726, zmarły w 1810. Wszesćciu tygodniach wystawił teatr przy bramie s. Marcina; w 1790 wystawił teatr w Cité i targowisko Beauveau.

LENOTRE (*Andrzej*), urodzony w Paryżu r. 1613, został rysownikiem i budowniczym króla. Ludwik XIV uszlachetnił go, ozdobił orderem Lazarza. Umarł 1700.

LENTULUS—SURA, sławny senator rzymski, połączony z Katyliną, był do więzienia wtrącony.

LEO (*Leonard*), sławny kompozytor muzyczny, urodzony w Neapolu r. 1694, zmarł 1744. Jego *Miserere* jest arcydziełem.

LEONHARES, rzeźbiarz grecki, według Witruwiusza pracował z Praxytelem nad nagrobkiem Manzola. Zrobił wiele posągów ze złota i kości słoniowej.

LEON. Dwunastu papieży miało to imię. —**LEON I WIELKI** (*święty*), urodzony w Rzymie za Teodozjusza, nastąpił w 440 po Sykstusie III. Poskromił wolność kościoła galikańskiego i mocą wymowy Attyllę z Rzymu oddalił. Umarł w 461 r. Obchodzony 11 kwietnia.

—**LEON II**, (*święty*), nastąpił po Agatonie w 682, umarł 683 Obchodzony 28 czerwca.

—LEON III. Rzymianin, nastąpił w 796 po Adryanie I. Koronował Karola-Wielkiego, który go na stolicę apostolską przywrócił. Umarł 816 r.

—LEON IV (*święty*), Rzymianin, nastąpił w 847 r. po Sergiuszu II; ozdobił Rzym. Umarł w 855. Obchodzony 17 lipca.

—LEON V, nastąpił w 903 po Benedykcie IV, strącony przez anty-papieża Krzysztofa, umarł t. r.

—LEON VI, nastąpił w 928 po Janie X, umarł r. 929.

—LEON VII, nastąpił w 936 po Janie XI, umarł 939 r.

—LEON VIII, wybrany w 963 po strąceniu Jana XII. Wypędzony przez lud, który obrał Benedykta V; przywrócony przez cesarza Ottona, umarł 965 r.

—LEON IX (*święty*), nastąpił po Damazym II w 1048, zreformował duchowieństwo i umarł 1053. Obchodzony 19 kwietnia.

—LEON X (*Jan de medicis*), nastąpił w r. 1513 po Juliuszu II i był jednym z największych polityków swojego wieku. Ukończył sobór Laterański, na którym ustanowił karność duchowieństwa w 1517. Sprzątał naukom i sztukom. umarł w 1521.

—LEON XI, (*Aleksander de medicis*), nastąpił r. 1605 po Klemensie VIII, umarł t. r.

—LEON XII, nastąpił w 1823 po Piusie VII, nazywał się Annibal de la Genga, protegował nauki. Umarł w 1829, żalowany od całego duchowieństwa.

LEON. Sześciu cesarzy wschodnich nosili to imię.

—LEON I, nastąpił po Marcyanie w 457, walczył niepomyslnie z barbarzyńcami i umarł w 474.

—LEON II, syn Zenona. nastąpił po dziadzie Leonie I w 474, umarł t. r.

—LEON III, IZAURYK, był najprzód handlarzem bydła i nastąpił w 717 po Teodozyszu III. Wspierał obrazobórców, bronił Konstantynopol przeciwko Saracenom. Umarł w 741.

—LEON IV, nastąpił po Konstantynie Kopronymie w 775, umarł 780 r.

—LEON V, nastąpił w 813 po Michale III, zamordowany w 820.

—LEON VI, nastąpił po Bazylim w 886. Pokonał Bułgarów, Rusinów i Saracenów, umarł w 911.

LEON. Sześciu królów armeńskich nosili to imię:

—LEON I, z pokolenia Rupen, nastąpił r. 1123 po bracie Teodorze. Pokonał Greków i prowadził wojnę z Baldwinem Jerozolimskim. Umarł w 1141.

—LEON II, nastąpił po Rupenie II w 1185, walczył z Muzułmanami, umarł w 1219.

—LEON III, nastąpił po Hetunie I. w 1269 r. Pokonał Mameluków, umarł w 1289.

—LEON IV, nastąpił po Hetunie II r. 1305, umarł w 1308.

—LEON V, nastąpił po Oschynie w 1320. Wypędził Mameluków, Tatarów i umarł w 1342.

—LEON VI, z domu Luzygnianów z Cypru, obrany w 1365. Pokonany przez Egipcyan, umarł w 1393.

LEON z BYZANCYUM, sławny filozof, żyjący na 350 lat przed J-C. Był uczniem Platona, nabył wielkiej sławy ze swoich wiadomości. Podany w podejrzenie Byzantczykom przez Filipa króla Macedonii, udusił się. Dzieła jego są: *Ośm ksiąg spraw Byzantynskich*, — *Beotyki*, i *Traktat o zaburzeniach*, żadne z dzieł jego nas niedoszło.

LEON, arcybiskup Tessaloniki w IX wieku, przyczynił się wiele do wzniesienia literatury greckiej.

LEON (GRAMMATYK), żył w jedynastym wieku. Napisał *Kronikę* Konstantynopola.

LEONARD (*Mikołaj - German*), urodził się r. 1744 w Gwadelupie, odznaczał się w poezji pasterskiej. Naśladował najlepszych w tym rodzaju poetów. Dzieła jego są: *Zbiór sielanek*, — *Podróż do Antylli*, i na wiersz przerobiona *Świątynia w Knydos Montesquieu*'go.

LEONATUS, syn Eunusa, jeden z naczelnych wodzów Aleksandra-Wielkiego. Odznaczył się w wielu bitwach i uratował w Indiach życie swojemu panu. Po śmierci Aleksandra był opiekunem jego dziecięcia urodzonego z Roksany. W podziale otrzymał Frygję i brzegi Helespontu. Zamierzał opanować Macedonję i wkroczył do Europy we 20,000 piechoty i 2500 jazdy. Wstrzymany przez Greków, zginął w bitwie stoczonej na 323 lat przed J-C.

LEONCYA, rozpustnica ateńska sławna z filozofii. Kochał ją Epikur i jego uczeń Metrodor.

LEONCYUSZ. patrycyusz wschodni, dał dowody waleczności za Justyniana II. Monarcha ten uprzedzony przeciwko niemu, przez trzy lata trzymał go w więzieniu. Leoncyusz odzyskałszy wolność, stracił Justyniana i sam tron opanował w 695. Rządził aż do r. 698; Tyberysus Absymara obiegał mu nos i uszy, i przywrócił Justyniana, który go ściąć kazał w 705.

LEONI (*Ludwik*), urodzony w Padwie r. 1531, zmarły w 1606. Odznaczył się jako malarz, rytownik i rzeźbiarz. — Syn jego był zdolnym malarzem.

—LEONE LEONI, zmarły w 1660 był złotnikiem i sławnym rytownikiem.

—Inny LEONI z PARMY około r. 1664, odznaczył się rytowaniem *aquatinta*.

LEONIDAS I, król Sparty z rodziny Agidów, nastąpił po Kleomenesie w 481 przed J-C. Rodacy powierzyli mu obronę Ter-

mopіл przeciw Xerxesowi, który napadł Grecyą z niezliczonym wojskiem. Leonidas z 300 rycerzami walczył przez trzy dni, lecz gdy jakiś zdrajca wskazał Persom przejście, zginął wraz ze swoimi r. 480 przed J.-C. Spartanie na cześć jego ustanowili święto w czasie którego młodzież dobijała się o nagrodę męstwa i zręczności.

LEONIDAS II, król Sparty, następca Areusza II, wstąpił na tron w 251 przed J.-C. Strącony przez swojego zięcia Kleombrotę a następnie przywrócony, kazał Agisę stracić że chciał przywrócić prawo Lykurga.

LEOPARDI (Aleksander), rzeźbiarz i bndowawczy, zmarły w Wenecyi 1510 r. Znany z wykonania grobowca doży Vendramin'a.

LEOPOLD I, drugi syn cesarza Ferdynanda III, urodzony w 1640. Został królem węgierskim w 1656, królem czeskim 1658, cesarzem w 1659. Jenerałowie jego pokonali Turków z pomocą Jana Sobieskiego króla Polskiego. Walczył trzykrotnie z Francją, pierwsza wojna ukończona pokojem w Nimedze w 1679, druga pokojem w Ryswick 1697, trzecia zaś której powodem była successya Hiszpanii, nie skończyła się za jego życia; umarł 1705 r.

LEOPOLD II, (*Piotr-Józef*), syn Franciszka I, nastąpił na tron wielkiego księstwa Toskanii w 1765 r. Wspierał rolnictwo, przemysł i handel, oraz zniósł przywileje. Zostawszy cesarzem w 1790 po śmierci Józefa II, poskromił Niderlandy i w czasie rewolucyi francuskiej działał odpornie. Umarł w 1792.

LEOPOLD (Achilles), urodzony w Lubece r. 1691, zmarły w 1753. Niewidomy z urodzenia, nauczył się języków, prawa, filozofii, polubił literaturę i poezję. Pisał wiele po łacinie.

LEOPOLD (Karol-Wilhelm de), sekretarz stanu, komander orderu Gwiazdy-Północnej, członek akademii szwedzkiej, akademii umiejętności, akademii historyi i starożytności, akademii muzycznej w Sztokholmie, akademii w Pizie, towarzystwa sztuk w Marsylii, towarzystwa skandyńskiego w Kopenhadze itd; urodzony w Sztokholmie r. 1736. Został sekretarzem Gustawa III w 1788 i podzielał losy swego pana. Umarł w 1829.

LEOSTENES, wódz ateński, uczeń Demostenesa. Po śmierci Aleksandra W. chciał wyzwolić Greków z pod władzy Macedonii, lecz zginął pod Lamią w Tessalii. Mowę pogrzebową nad zwłokami jego, miał mówca Hyperydes, albowiem nataneczas Demostenes był z Aten wygnany.

LEOTYCHIDES, król Sparty, z familii Proklidów, wstąpił na tron r. 491 przed

J.-C. po Demaratesie. Mianowany z Xantypą wodzem floty, pokonał Persów pod Mykale tego samego dnia, gdy na lądzie Pauzaniasz pod Platoną odniósł zwycięstwo r. 479 przed J.-C. Następnie przebiegał Azją — Mniejszą burząc Greków. Wyprawiony do Tessalii przeciw Aleuadesom dał się ująć ich darami. Za powrotem oskarżony, uciekł do Tegei, gdzie umarł r. 469 przed J.-C. Po nim obrano wnuka jego nazwiskiem Archydamsa.

LEPAUTE (Jan-Andrzej), sławny zegarmistrz, urodzony w Montmedi r. 1709. Zrobił w 1753 pierwszy zegar horyzontalny. Nadto zrobił zegar o jednym kole, i wydał w 1755 *Traktat o zegarmistrzostwie*. Umarł w 1788. — Brat jego, JAN-CURZCIEŁ, zrobił zegar dla paryskiego ratusza. Umarł 1802 r.

LEPAUTE (Madame), żona Jana-Andrzeja, urodzona w Paryżu r. 1723, zmarła 1788, była przyjaciółką Laland'a. Odnazczyła się w astronomii, nauce trudnej dla dam.

LEPAUTE d'AGELET, urodził się r. 1751, uczeń Laland'a, astronom wysłany wr. 1773 do ziem południowych z panem la Peyrouse zginął w tej podróży.

LEPAUTRE (Antoni), budowniczy, urodził się w Paryżu r. 1614, zmarły 1691. Wybudował dla Ludwika XIV dwa skrzydła zamku St. Cloud. — Brat jego JAN rysownik i rytownik *aqua-tinta*, urodził się w Paryżu r. 1617, zmarł 1682.

LAPAUTRE (Piotr), syn Jana, sławny rzeźbiarz, arcydziełem jego jest grupa *Eneasz i Anchyzes* w ogrodzie Tuilleries, urodził się r. 1660, umarł 1744.

LEPELETIER de St. FARGEAU (Ludwik-Michał), urodzony w Paryżu r. 1760. W 1789 był członkiem zgromadzonych stanów. Nalegał o zniesienie kary śmierci, a jednak głosował ją na króla. Zamordowany w 1793. Ciało jego przeniesiono do Panteonu, a córkę naród wziął w opiekę.

LEPIDUS (Marek - Emilusz), sławny Rzymianin, tryumwir na 47 lat przed J.-C. Był znakomitem urodzenia, lecz nieposiadał szlachetności duszy i talentów wojskowych. Ściągł mordców Cezara, wkrótce połączył się z Antoniuszem. Podczas swojego tryumwiratu odznaczał się okrucieństwem. Z podziału otrzymał Afrykę, lecz August odebrał mu jej zarząd z powodu niezłolności. Osiadł w Cyrce i tam umarł na 13 lat przed J.-C.

LEPIECKI (Floryan), mówca i rymopis za panowania Władysława IV, w akademii krakowskiej wymowy i filozofii nauczyciel, urodził się w województwie sandomirskim. W 1642 otrzymał stopień mistrza filozofii, w Rzymie zaś w tantejsem

liceum teologicznem *Sapientia Romana*, za panowania Innocentego X, stopnia doktora teologii dostąpił. Lepiecki również zalecający się nieskazitelną zacnością obyczajów, jak też obojętnej wymowy gładkością, pisał wierszem i prozą wiele panegiryków i poezji. W dziełach Lepieckiego, pomimo widocznej pracowitości, a nawet niezaprzeczonego pożytku, widocznie jednak już postrzegać się daje upadek nauk i dobrego smaku w akademii krakowskiej.

LEPTYNES, syn Hermokrata a brat Dyonizjusza Starego króla Syrakuz. Wyślany z całą flotą przeciw Magonowi wodzowi kartagińskiemu, był pokonany i wiele postradał statków. Popadł wniechę, później zaślubił córkę Dyonizjusza. Zginął pod Kronium na lat 383 przed J.-C.

LEPTYNES, mówca ateński współczesny Demostenesa.

LERMA (*Franciszek DE ROXAS DE SANDOVAL książę de*), pierwszy minister Filipa II; króla hiszpańskiego, jego ulubieniec, był niedołężnego charakteru. Nieprzyjacieli wojny, zniósł podatki i miano tego znienawidzony od Hiszpanów. Obwiniony o otrucie królowej Małgorzaty, wypadł z łask w 1618. Został księdzem i od Pawła V, mianowany kardynałem; umarł w 1625, wzytą z majątku przez Filipa IV.

LEROUX (*J. J.*), lekarz znakomity, członek akademii medycznej, kawaler Legii-Honorowej, urodzony w 1749. Wykładał klinikę aż do r. 1822; umarł na cholerę w Paryżu mając 83 lat.

LE ROY (*Piotr*), kanonik w Rouën, autor satyry *Menip*, łączył dowcip z przymiotami dobrego obywatela. Wiadomo jak wielką przysługę zrobił swoją satyrą Henrykowi IV.

LE ROY (*Julian*), sławny zegarmistrz, urodzony w Tours r. 1686, zmarły w Paryżu 1759 r. Z dzieciństwa taką chęć miał do mechaniki że w 13 roku już sam robił zegarki.

LE ROY (*Alfons - Ludwik - Wicenty*), urodzony w Rouen r. 1741, biegły lekarz i professor sztuki położniczej, wiele dzieł pisał o chorobie kobiet i dzieci. Zabity w własnym domu w r. 1816.

LE ROY (*Sebastyan*), malarz historyczny, zmarły w Paryżu w 1832 w wieku podeszłym. Dzieła jego są: *Wenus zatrzymująca Eneasa, chcącego zabić Helenę, — Koronowanie Estery*, itd.

LESAGE (*Alan-René*), urodzony r. 1668 w Sarzeau, przybył do Paryża w 1692. Przyjął jako adwokat do parlamentu. Napisał trajedię: *Zdrójca ukarany* 1700, — *Punkt honoru* 1702. Wydał: *Przygody Don Quichotta*, tłumaczone z Avellanady. W 1707 napisał: *Djabła kulawego* i ko-

medyą *Kryspin*. W 1715 *Idziego Blasa*, obwiniają go że ostatni romans tłumaczył tytko. Umarł w 1747.

LESBONAQS, filozof i mówca grecki, urodzony w Mitylenie za czasów Augusta. Dwie jego mowy są drukowane.

LESCOT (*Piotr*), sławny budowniczy, urodzony w Paryżu r. 1510. Facyata Louvru jest jego celnem dziełem. Przypuszczony był do rady Franciszka I, Henryka II, Franciszka II i Karola IX. Umarł w 1571.

LESCURE (*Ludwik - Marya*), generał rojalistów w Wandei, urodzony r. 1766 w Poitou. Wychowany w szkole wojskowej, narażał się na wielkie niebezpieczeństwa aby ocalić króla, uwięziony został uwolniony przez Wandejczyków. Odznaczył się wzięciem Thouars, Fontenai i Saumur. Ugodzony kulą pod Tremblaye, umarł w 1793. Jeden z najwaleczniejszych, najszlachetniejszych naczelników wendejskich.

LESDIGUIERES (*Franciszek de BONNE książę*), urodzony w Delfinacie r. 1543. Został generałem hugonotów i odniósł ważne nad katolikami korzyści. Henryk IV, zostawszy królem Francji, mianował go generałem namiestnikiem wojsk w Piemontie i Sabaudyi. Mianowany marszałkiem w 1608; przyjął religię katolicką w 1612 i umarł r. 1626 będąc konetabblem Francji.

LESIEWSKI (*Jan*), jezuita, mąż uczony i zasłużony w swoim zgromadzeniu, za panowania Zygmunta III. Był przez lat dziesięć spowiednikiem królewicza Władysława, któremu w wyprawach wojennych towarzyszył; przełożył dzieło Alfonsa Roderycyusza pod t: *Zwierciadło przykładów*, itd. w Krakowie 1633; książka ta w owym czasie tak chciwie była czytana, że wkrótce kilkakrotnie razy przedrukowywać ją musiano. Kobięzycy w swoich dziejach, oddaje Lesiowskiemu tę zaletę, że to był mąż starożytnej cnoty i wielkiej nauki, iż zebrał pracowicie historję polską, lecz rękopism tejsze zaginął. Lesiowski w r. 1633 życie zakończył.

LESLEY (*Jan*), biskup szkocki, urodził się r. 1527, zmarły w 1596. Wielkie zrobił przysługi Maryi-Stuart. Pisał: *Historyję Szkoci* po łacinie. Szkoci są mu winni pierwszy zbiór praw.

LESNIOWOLSKI (*Marcin*), kasztelan podolski, poufały przyjaciel Jana Zamojskiego. Jeździł do Szwecyi z uwiadomieniem Zygmunta III iż został na tron polski wybrany. Początkowie król wielkie w nim zaufanie pokładał i rad jego słuchał, lecz w r. 1591 z poduszczeń zawistnych, oddał go od swojego boku. Gdy w 1593 powstała wrzawa o jakieś zmoży króla z Ernestem arcyksięciem Austrii, Lesnio-

wolski od stanów wyznaczony został do przejrzania papierów monarchy, lecz pomimo urazy jaką mógł mieć, nic z tajnych powierzeń z którymi nieraz sam był wysyłany niewydał, owszem stale był do niego przywiązany i wierny. Gdy go rokoszanie namawiali do swojego związku, rzekł: „*Cóż uczynić zamysłacie? — Mieć króla.*— *Któż was zapewnił, że po Tytusie niedostaniecie Nerona, głupię jest rzeczą rzucić to dobre które masz, dla niepewnego, które chcesz mieć.*” Miał sobie oddany przez króla zarząd mennicy wielkopolskiej ale i ten złożył. Osiadłszy w Krakowie w domu panów z Górki na Kanonicznej ulicy, kazał na niej dwa wieńce wawrzynowe wymalować, jeden z napisem: *Sama cnota sobie nagrodę*; drugi: *Dosyć jest zasłużyć.*

LESSING (Gothold - Efraim), poeta i literat niemiecki, urodzony w Saksonii r. 1729. Zaczął zawód swój sztukami teatralnemi i tłumaczeniami. W 1753 wydał: *Bajki, Elegie i Ody*, w 1759 pracował nad *Biblioteką umiejętności*, wydał *Emilię Galetti*. Zostałszy dyrektorem teatru w Hamburgu, pisał *Dramaturgię*. Dzieła jego są liczne, a pisał je dla utrzymania życia. Umarł w 1781.

LESTOCQ, chirurg francuski należący do dworu Elżbiety, córki Piotra Wielkiego. On to kierował zaburzeniem którego celem było osadzić Elżbietę na tronie. Wkrótce potem Elżbieta oddaliła go. Po śmierci tej monarchini, powrócił do Rosyi, i umarł w zapomnieniu.

LESUEUR (Eustachy), sławny malarz, urodzony w Paryżu r. 1617. Uczeń Vouet'a. Wydał: *Sen Polyfela* w 8 wielkich obrazach. Mianowany malarzem królowej matki, malował dla kartuzów w Paryżu: *Życie s. Brunona* w 22 obrazach.—Obraz s. Pawła przemawiającego w Efezie jest najslawniejszem jego dziełem. Umarł w 1655 r.

LESUEUR (Jan - Franciszek), urodzony w Pikardyi r. 1763, został kapelmistrzem w Dijon 1780 r. Jego *Oratoria* mają wielką sławę; w r. 1788 napisał operę: *Jaskinia*, w 1789 *Pawła i Wirginia*. Za operę *Bardowie* w r. 1806 został kapelmistrzem cesarskim. W 1809 wydał: *Śmierć Adama*. Pisał także wiele sztuk religijnych. Umarł w 1837 r.

LESZCZYŃSKA (Marya), królowa francuska, córka Stanisława Leszczyńskiego króla polskiego, urodziła się w Baszkowie majątności ojca swojego, podówczas jeszcze wojewody poznańskiego, 23 czerwca 1703 r. W dzieciennym wieku była uczęszczającą przygód ojca swojego, z którym razem mieszkawa w Baponie. W r. 1725 zaślubioną została Ludwikowi XV, z którym miała dwóch synów i ośm córek.

Była ta pani wzorem cnót wszystkich, matką nieszczęśliwych i sierot, narodu zaś polskiego ozdoba; tak zawsze rodakom swoim sprzyjała, że nie tylko ułatwiała wszystkim wstęp do Francyi, ale i wspierała w każdym wypadku. Zgon ojca i dellina ukochanego jej syna, wtracił ją do grobu; umarła 24 czerwca w 1768.

LESZCZYŃSKI (Andrzej), wojewoda brzesko-kujawski, piękną w dziejach wieku Zygmunta III pamięć czynów rycerskich i obywatelskich zostawił. Służył w wyprawach Inflantkiej i na północy, a prócz lekkiej jazdy i piechoty własnego zaciągu, 300 husarzy do boju przystawił. W pokoju obowiązkom obywatelskim i naukom się poświęcał, jest przeto wspomniany jako: „*Uczonych i nauk opiekun.*” Wierny tronowi pomimo namów, radą i orężem w obronie króla stawał. Umarł w Beresteczku r. 1606.

—LESZCZYŃSKI (Rafał), wojewoda bełzki, syn poprzedzającego. We wszystkich naukach się ćwiczył, nawet w teologii, budownictwie i muzyce był tak biegłym, iż w rządzie najswietlejszych Polaków w Zygmunta III mieścić się może. Zwidził całą Europę, a wróciwszy do kraju zupełnie się na jego usługi poświęcił. Świadkami tego były sądy, zjazdy i obozy. Pod Chocimem własnemi rotami dowodził. Do zawarcia pokoju ze Szwecją należał. Wielkim był przyjacielem Francyi, własnego syna w służbę wojskową tam wyprawił, który pod Roszellą został raniony i staraniem Ludwika XIII wyleczony. Był gorliwym kalwinem, lecz przed zgonem, przeszedł na łono kościoła rzymskiego. Umarł w Włodawie r. 1636. Pozostawił miał w rękopismach dzienniki, mowy i rymy nawet

—LESZCZYŃSKI (Wacław), kanclerz wielki koronny, starosta, jenerał wielkopolski; nauki ukończył w Strazburgu. Za powrotem do kraju w usługach publicznych się sposobił u dworu, w sztuce zaś rycerskiej ćwiczył się w obozach. Za wpływem jezuitów, odstąpił kalwinizm; przy pomocy Opalińskiego marszałka w. koronnego będąc wojewodą kaliskim, w 1620 pieczęć mniejszą, a następnie i wielką otrzymał. Sprawy publiczne z nadzwyczajną zręcznością załatwiał, ale wtedy gdy mu zbytek napoju głowy niezawrócił. Doświadczyl tego Jerzy Ossoliński w poselstwie swojem do Anglii, gdy mu na ważne zapytania pod niebytność kan. wielkiego Lipskiego. mniejsza kancelarya żadnej odpowiedzi nie dała przeto zapisał w swoim dzienniku: „*Zostawała kancelarya kor. pod rządem Wacława Leszczyńskiego pod kan. koron. człowieka godnego, ale przez zbytne przywiązanie do wina niedbatego w swoim urzędzie. Mówił kilku obcymi językami jak swoim własnym.*”

Godne są pamięci słowa, które powtarzał Leszczyński: „Jeżeli ojczyźnie źle się dzieje, komuś dobrze w niej będzie.” Umarł w 1628.

—LESZCZYŃSKI (*Jędrzej*), arcybiskup gnieźnieński. Był dobrym pasterzem i senatorem. Po stopniach wyniesiony za Jana Kazimierza na godność prymasa, w tych nieszczyśliwych dla Polski okolicznościach, wiare monarsze swojemu zachował i wołał podzielać z tymże niedolę, niż ściągnać na siebie zakał buntowniczego wyrokowania. Przeniósł się do Szlązka, gdy Polskę od Szwedów opanowaną ujrzał, czas niejaki w Nissie przebywał. Nareszcie wróciwszy do kraju w Łowiczu r. 1658 życia dokonał.

—LESZCZYŃSKI (*Wacław*), będąc biskupem warmińskim, przezornością i zabiegami wielce się przyłożył do zachowania całości i porządku w kraju, którego rządy mu powierzono. Jeździł w poselstwie do Paryża po Ludwikę Gonzagę królowę, którą do granic polskich sprowadził. Umarł arcybiskupem gnieźnieńskim.

—LESZCZYŃSKI (*Bogusław*), wojewoda Bełski, ochmistrzem jego był sławny Jonston Jan, Polak z rodziny szkockiej pochodzący, z którym odbywał z wyraźnego polecenia swojego ojca podróż z granicą, dla wydoskonalenia się w sztuce mennicznej w Dordrecht i Harderwik; zapowrotem do kraju, podał królowi Janowi Kazimierzowi projekt stopy mennicznej, który w prawo w 1650 zamieniony został.

—LESZCZYŃSKI (*Rafał*), pod skarbi wielki koronny, jenerał wielkopolski, starosta wschowski, mościcki, odolanowski. Pod Wiedniem i w innych wyprawach dał dowody mężstwa swojego. Odbył poselstwo do Porty w 1700 z taką świętnością, z jaką żaden z poprzedników jego nie dał się widzieć. Umarł 31 stycznia 1703, pochowany w Lesznie.

—LESZCZYŃSKI (*Stanisław*), król polski, syn poprzedzającego, słusznie nazywany *filozofem dobroczynnym*; urodził się we Łwowie r. 1674. Był wojewodą poznańskim, gdy wojna wybuchła pomiędzy Augustem II królem polskim, a Karolem XII królem szwedzkim. Stanisław Leszczyński wysłany z innymi w poselstwie do tego monarchy, ściągając na siebie jego uwagę i tak mu się podobał, że go królem ogłosił, a 4 października r. 1705 przez Zieluńskiego Konstantego arcybiskupa lwowskiego ukoronować kazał. Przegrana pod Półtawą, spowodowała odmianę szczęścia, Stanisław zniewolony opuścić Polskę w 1712, dla szczęścia ojczyzny chciał nawet poddać się Augustowi II i wrócić do prywatnego życia, byle tylko w swoim kraju rodzinnym mógł przebywać, w tym celu nawet, odbywał

podróż w 1714 do Szwecyi i Benderu by otrzymać mógł na to zezwolenie Karola XII, lecz ten niechciał ulubińca swego widzieć w nierówniej sobie godności. Po wstąpieniu powtórnie Augusta II na tron polski, Karol XII oddał Leszczyńskiemu w dzierżenie własność swoją księstwo Dwoh-Mostów. Lecz po śmierci Karola r. 1718 musiał takowe ustąpić na rzecz palatyna Gustawa. Stanisław Leszczyński wyrobił sobie przez kardynała de Rohan pozwolenie zamieszkania we Francyi, i osiadł w zamku Weissenburg w Alzocy. W kilka lat później r. 1725 Ludwik XV zaślubił córkę jego Maryą. W 1733 po zgonie Augusta II, stronictwo wspierane przez Francją, znow obralo królem Stanisława, lecz ten pomimo wszelkich usiłowań, niemógł osiąść tronu i wytrzymawszy długie obleżenie w Gdańsku, zaledwie przy pomocy przebrania, uszedł z rąk oblegających. Traktatem wiedeńskim r. 1738 oddano mu w zarząd dożywotni księstwa Lotaryngii i Baru, panował tam zupełnie tylko zajmując się uszczęśliwieniem swoich poddanych; miasta Lunewille i Nancy pięknymi gmachami przyozdobił, budował szpitala, wyposażał ubogie parnienki, był przyjacielem nauk i uczonych, a osobliwie Polaków, których wielu na dworze swoim utrzymywał, w Lunewillu szkołę wojskową założył, w której wielu ukształciło się mężów. Dochody jego lubo tylko 2,000,000 franków wynosiły, przecież tak umiał nimi rozrządzać, że mógł być uważany za jednego z najbogatszych panów w Europie. Umarł w 1766, wskutku zapalenia się szlafroka od fajki, ciało mocno poparzone nim słudzy zdołali przybyć na ratunek, uległo nieuleczonemu gangrenie. Jako człowiek uczony, monarcha ten uwiecznił swoje imię w literaturze czystszej rozmaitemi pismami.

LESZCZYŃSKI (*Jan* — *Nepomucen*), jest autorem pisma: *Rozprawa historyczna o Kolumbie* (Warszawa 1843).

LESZEK. Sześciu książąt panowało w Polsce tego imienia, z tych czterej pierwsi hajeczni.

—LESZEK V BIAŁY, syn Kazimierza III Sprawiedliwego, urodzony r. 1188, kiedy go ojciec odumiał miał zaledwie lat 6. Panowie po długich sporach obrali go królem, oddając w opiekę matce Helenie i Mikołajowi Skotnickiemu wojewodzie, oraz Pelce biskupowi krakowskiemu. Mieczysław brat zmarłego króla, rzęsząc sobie prawa do korony, zmusił Helenę do zrzeczenia się rejeneyi. Tak więc Leszek musiał patrzeć na panowanie Mieczysława i syna jego Władysława III Laskonogiego. Kiedy ostatni złożył koronę w 1206, powołano na tron Leszka. Panowanie jego niebyło szczęśliwe; albowiem Litwini

i Prusacy napadali na Polskę. Umarł zamordowany w Gązawie przez Światopełka księcia pomorskiego r. 1227.

—LESZEK VI CZARNY, nastąpił po Bolesławie Wstydliwym. Pokonał Rusinów i Litwinów napadających na Polskę. Za niego Tatarzy kraj zniszczyli, Leszek wypędził ich w 1288 r. Umarł w 1289.

LETELLIER (*Michał*), kanclerz Francyi, urodzony r. 1603 zmarły w 1685. Mniej by mu było do zarzucenia, gdyby nie popierał odwołań edyktu z Nantes. Mąż uczony wychwalany przez Bossuet'a i Flechier'a.

LETELLIER (*Michał*), jezuita, ostatni spowiednik Ludwika XIV. Kiedy go Ludwik zapytał czy jest krewnym Letellierów de Louvois, odpowiadał że jest synem wieśniaka. Umarł w 1719.

LETI (*Grzegorz*), historyk pełen niedokładności, urodzony w Medyolanie r. 1630, zmarł w 1701 r. Najlepsze z jego dzieł: *Historja Sykstusa V.* — *Życie Filipa II króla hiszpańskiego*, — *Życie Elżbiety angielskiej*, styl jego rozwlekły.

LETHIERE (*Wilhelm*), malarz historyczny, profesor w szkole sztuk pięknych i kawaler Legii-Honorowej, urodzony w Gwadalupie r. 1760. Uczeń Doyen'a pozyskał nagrodę w Rzymie i powrócił do Francyi w 1792. W czasie cesarstwa był dyrektorem akademii francuskiej w Rzymie, umarł w 1832. Z jego dzieł znakomitsze są: *Junjusz Brutus*, — *Filoktet na wyspie Lemnos*, i *Chrystus w postaci ogrodnika*.

LETUS (*Kwintus*), prefekt prelorii, odrzucił Kommoda od zamiaru spalenia Rzymu. Później z namowy jednej z jego kochanek, uduł go. Przez Juliana skazany na śmierć w 193 po J.-C.

LEUCYP, sławny filozof i uczeń Zenona, żyjący na 328 lat przed J.-C. Był autorem systemu atomów i próżni, który później Demokryt i Epikur rozwinięli. Atomy mówi Leucyp mogące poruszać się, utworzyły chaos, następnie co najcięższe opadły na dół i tym sposobem uformowały ciała niebieskie.

LEVAILLANT (*Franciszek*), wędrownik i naturalista, urodzony r. 1753 w Paramaribo. Dostał się do kraju Kafrów, Hotentotów i po niezliczonych trudach, przybył do Paryża w r. 1785, umarł 1824 r. Zbogać Francją wielkimi naturalnymi zbiorami. Dzieła jego są: *Podróż po środkowej Afryce*, — *Historja naturalna ptaków afrykańskich*, — *Historja naturalna papug*, itd.

LEVAU (*Ludwik*), architekt, urodzony r. 1612, zmarły w 1670. Zdłubał przedświecenie w zamku Vincennes, oraz na wyspie ś. Ludwika pałac Lambert.

LEVAVASSEUR, urodzony r. 1774 z familią znakomitą w urzędowaniach, zmarły w 1830. Był znakomitym literatem, agro-

nomem i administratorem, w 1825 wydał tłumaczenie ksiąg Joba, praca ta miała powodzenie.

LEVE (*Antoni książę de*), najzdolniejszy z wodzów Karola V, urodzony w Nawarrze r. 1480, zmarły w 1536 Z prostego żołnierza wyniósł się do pierwszych godności. Wypędził admirała Boniveta z Medyolanu i bronił Pawia przeciwko Franciszkowi I, którego pojmał do niewoli; pełen ognia i przytomności na polu bitwy, w towarzystwie był grubianinem i niecznym.

LEVESQUE de POUILLY (*Ludwik-Jan*), członek akademii napisów, urodzony r. 1691, zmarły w 1750. Upiękniał Reims, żył ze znakomitymi współczesnymi mężami. Wydał: *Teoryę uczuć przyjemnych*.

LEVESQUE (*Piotr - Karol*), historyk i tłumacz, urodzony w Paryżu r. 1736, umarł w 1812. Z dzieł jego najlepsze jest: *Historja Rosyi*, którą w Petersburgu wydał, inne dzieła są: *Badania nad historją Grecyi*, — *Słownik sztuk*, itd.

LEVIS (*Mateusz - Grzegorz*), romansopisarz i drammatyk, urodzony w Anglii r. 1773. W bardzo młodym wieku wydał romans: *Mnieh*, którego uważano za gorzący, inne jego utwory są: *Rozbójnik wenecki*, — *Władcy feodálni*. Romanse: *Straszdyłło zamkowe*, — *Alfons*, — *Mieszkańcy Indyj Wschodnich*, i wiele sztuk teatralnych. Umarł w 1818.

LEVIS (*Piotr - Marek-Gaston*), urodzony r. 1720. Par Francyi, minister stanu kawaler honorowy księżę Berry, zmarł w Elise - Bourbon 1830 r. Przywiązany do księcia Prowancyi Ludwika XVIII, sprzął pierwszym rewolucyjnym reformom w r. 1791; uciekł do Anglii. Raniony pod Quiberon, powrócił znowu w 1814. Prawo dawstwo winno mu ulepszenie, był pełen dowcipu i głębokiej nauki.

LEVIZAC (*Jan - Wiktor LECOUTZ de*), zmarły w Londynie 1813 r. Ten uczony ksiądz pisał wiele grammatyk.

LEWENHAUPT (*Adam - Ludwik hrabia de*), generał szwedzki, podzielał zwycięstwa i klęski Karola XII, umarł w 1719.

—LEWENHAUPT, inny generał szwedzki, odznaczał się walecznością, ścięty w Sztokholmie w 1743 jako ofiara wojny domowej.

LEWESTAMM (*Franciszek - Henryk*), doktor filozofii, wydał: 1) *Pierwotne dzieje Polski* (Warszawa 1841), — 2) *Listy estetyczne Szyllera*, przekład z niemieckiego (tamże 1843). Był redaktorem pisma periodycznego: *Roczniki krytyki literackiej* (1842 i 1843).

LEWI, trzeci syn Jakóba i Lii, urodzony w Mezopotamii r. 1732 przed J.-C. Mszczęąc się zniewagi Diny swojej siostry, wyciął mieszkańców Sichem. Jakób na

śmiertelnem łożu przepowiedział mu że zato będzie rozdwojoną jego rodzina. Przepowiednia ta spełniła się bo to pokolenie nie miało w Palestynie swojej posiadłości. Umarł w 1615 przed J.-C. Jego pokolenie było poświęcone służbie bożej.

LEWINUS (*P. Waleryusz*), mianowany konsulem w 280 r. przed J.-C. Walczył przeciw Tarentom i Pyrrusowi, przez którego najprzód pokonany, następnie jego zwyciężył i do pokoju zmusił.

LEWINUS (*M. Waleryusz*), pretor na 214 lat przed J.-C., obrany konsulem, miał zarząd Włoch. Wyładował na brzegi Afryki, podszedł pod Utykę i stoczył walkę morską z Kartagińczykami. Tytus Liwiusz wspomina jego mowy.

LEXYCKI (*Franciszek*), z zakonu bernardyńskiego, wstąpił się jako malarz w połowie XVII wieku. Był rodem z Krakowa i uczył się malarstwa we Włoszech. Powróciwszy do kraju i już będąc w stanie małżeńskim, rozłączył się z żoną i wstąpił do klasztoru ojców Bernardynów w Krakowie. Żona jego także sukienkę tejże reguły przywdziała w klasztorze krakowskich zakonnic przy kościele ś. Józefa, przez Jana Zadzikę, biskupa krakowskiego fundowanym. Już zakonnikiem będąc z polecenia Zebrzydowskiego (syna sławnego Mikołaja), wykonał trzy piękne obrazy, do kaplicy Zebrzydowskiej Kalwarii pod Łanckoroną. dotąd są one od znawców uwielbiane. Równie słyną wielkie jego obrazy w kościele bernardynów w Krakowie. Przeniósł się następnie Lexycki do bernardynów w Grodnie i tam życie zakończył w r. 1667, przy schyłku panowania Jana Kazimierza.

L'HERITIER de BRUTELLE (*Karol-Ludwik*), sławny botanik, urodzony w Paryżu r. 1746. Pomimo prac urzędowania, poświęcał się botanice i dzieła jego w tym przedmiocie wysoko były od Cuvier'a cenione. Zginął zamordowany przed swoim domem w 1800 r.

L'HOMOND (*Karol-Franciszek*), grammatyk, urodzony r. 1727. Zostawszy nauczycielem w kolegium Lemoine, zajmował się wychowaniem przez lat 20. Mianowany professorem wysłużonym uniwersytetu, z umiarkowaniem podzielał zasady rewolucyjne, winien ocalenie swojemu uczniowi Tallien. Umarł w 1794 r. Napisał *De viris illustribus Romae*, — *Epitome historiae sacrae i Naukę chrześcijańską*.

L'HOPITAL albo L'HOSPITAL (*Michał*), urodził się r. 1505, syn lekarza koczującego do Burbon. Powróciwszy do Francji w 1534 był naczelnikiem finansów i kanclerzem po śmierci Olivier'a. Katarzyna de Medici oddała go z rady. Umarł już po rzezi ś. Bartłomieja w 1573. Zostawił mowy, pamiętniki i poezje łacińskie.

LIA, żona Jakóba, a córka starsza Labana.

LIARD (*Józef*), marszałek polny, inspektor dróg i mostów, komandor Legii Honorowej. W 1805 r. wykonał kanał łączący Rodan z Renem, umarł w 1832

LIBAN (*z Ligny Jerzy*), rymopis łaciński, muzyk i tłumacz wielu autorów greckich za Zygmunta I. Po ukończeniu nauk w najslawniejszych akademijach niemieckich, a osobliwie w Augsburgu, przybył do Krakowa i został prefektem szkół gimnazjalnych. Jan i Franciszek Bonerowie wielce go szacowali dla wielkiej naukowości i nienagannyh obyczajów. Stanisław Hożuszutorował mu przyspół do dworu Piotra Tomickiego biskupa krakowskiego i kanclerza koronnego, ten mąż skłonił go do wejścia w stan duchowny, a następnie do przyjęcia professorstwa w mowy i poezji, tudzież języka greckiego w akademii krakowskiej. Wiele jednak Liban doznał przykrości od współkolegów którzy greczyzny nie lubili i znieść nie mogli, że tak młody człowiek nowo wprowadzoną katedrę otrzymał. Jest on autorem wielu dzieł.

LIBANJUSZ, sławny sofista z Antyochii, żyjący w IV wieku, wychowany w Atenach, wykładał retorykę w Konstantynopolu i był nauczycielem ś. Bazylego i ś. Jana Złotoustego. Cesarz Julian chciał go mieć na swoim dworze, lecz on odrzucił ofiarowane mu godności; niewiadomo kiedy umarł. Był poganinem.

LIBERI (*Piotr*), malarz historyczny, urodzony w Padwie r. 1605, zmarły w Wenecji w 1687. Uważany jest za najdoskonalszego rysownika szkoły weneckiej.

LIBES (*Antoni*), zmarły w Paryżu w 1830, wykładał w szkołach centralnych fizykę. Przyznają mu odkrycie elektryczności udzielnej. Dzieła jego są: *Traktat o fizyce*, — *Dykcjonarz fizyczny* — *Historja fizyki*.

LIBICKI (*Jan*), rymopis za panowania Władysława IV i Jana Kazimierza, był zaszczytny godnością sekretarza królewskiego, pochodził z rodziny znacznej poznańskiej; brat jego stryjeczny Jan Libicki, był w r. 1654 złotnikiem majątnym w tém mieście. Wydał swego przekładu: *Horacyusza Flakka*, który wyszedł z druku w Krakowie u Franciszka Cezarego 1646. Dedykacja do Jana Zamojskiego starosty kałuskiego. Inne jego dzieła są: *Sen żywota ludzkiego* w Krakowie 1647, — *Sen dziwny* 1647, — *Bachus miraculosus*.

LIBON, architekt grecki, urodzony w Elidzie na 458 lat przed J.-C. Wystawił sławną świątynię Jowisza olimpijskiego. Pauzaniasz o nim wspomina.

LICHTWER (*Magnus*), urodzony w Bran-

deburgu r. 1719, zmarły w 1783. Krytycy niemieccy równają tego poetę z Gellert'em i Lessyng'em.

LICYNIUSZ STOŁO (*Kojusz*), trybun ludu, pierwszy z plebejusów doszedł stopnia dowódcy kawalerii za dyktatury.— Syn jego r. 388 z R. wydał prawo pozwalające plebejuszom ubiegać się o konsulat i pierwszy tego prawa użył r. 365 przed J.-C.

LICYNIUSZ FEKULA (*Publiusz*), poeta łaciński, żyjący na dwa wieki przed J.-C. Posiadał wielką sławę jako poeta dramatyczny, pozostało kilka ułamków jego komedii.

LICYNIUSZ KALWUS (*Kajusz*), sławny mówca, urodzony na 74 lat przed J.-C. Umarł na 44 lat przed J.-C., współczesny Cyceronowi. Cycero, Plinusz i Kwintyliusz mówią o nim z pochwałą.

LICYNIUSZ (*Flawiusz* - *Lycianus*), cesarz rzymski, urodzony r. 263. Syn rolnika z Dalmacji, doszedł z prostego żołnierza do stopnia współ - panującego z Galerem i otrzymał zarząd Panonią i Recyi. Po śmierci Galera zaślubił siostrę Konstantyna, przesładował chrześcijan i pokłóciwszy się z Konstantynem wojnę z nim wiodł. Przegrawszy trzy bitwy pochwycony i zaduszony został w 324 r.

LIEU - PANG, cesarz chiński, nastąpił w 202 przed J.-C. po Tseu-Yng, ostatnim cesarzu z familii Tsin. Przybrał nazwisko Kao-Tsu i był założycielem dynastyi Han. Za jego panowania pierwszy raz stawiano mosty wiszące. Pokroił wiele buntów i był pobity przez Hing-Nu czyli Hunów. Umarł w 194 przed J.-C.

LIEU - YU, cesarz chiński pochodzący z niskiego rodu, który z prostego żołnierza, został jenerałem i księciem za panowania Ngan-Ti. Kazawszy zadusić tego monarchę, zmusił Kung-Ti brata jego iż zrzekł się korony na rzecz jego, przybrał imię Kao-Tsu-Wu-Ti. Był założycielem dynastyi Sung, rządził rozumnie i umarł w 423 roku.

LIGARYUSZ (*Kwintus*), prokonsul afrykański, wspierał Pompejusza. Cezar chciał go ukarać, lecz wzruszony wymową Cycerona, przebaczył mu. Należał do liczby morderców Cezara.

LIGEZA (*Filip*), arcybiskup lwowski; wyniesiony do tak zaszczytnej godności, poświęcał się cały z prawdziwym zamiłowaniem dobru powszechnemu i usługę współziomków. Tak o nim sąd zaszczytny, połączony z największem uwielbieniem, zostawili współczesni. Umarł 26 stycznia w 1560 r.

— **LIGEZA** (*Stanisław*), z Boharki, starosta opoczyński. wielkim był kłótnikiem i uciemięźcicielem poddanych, porywczym i

burzliwym 'na sejmikach. Lecz gdy pewnego razu spadłszy z konia nogę zламаł, wziął to za karę boską i tak się poprawił, że wszystkim którym jaką krzywdę wyrządził, starał się ją wynagrodzić. Umarł i spoczywa w Bolesławiu r. 1601. — **LIGEZA** (*Hermolaus*), podskarbi w k. był marszałkiem dworu księcia Radziwiłła biskupa krakowskiego. W urzędowaniu publicznym dał się poznać z wielkiego rozsądku i miłości dobra powszechnego. Często króć niedostatek w skarbie z własnego zastępował majątku. W nagrodę otrzymał od rzeczypośpolitej w 100 000 Złp. starostwo olsztyńskie na lat trzydzieści. Umarł w 1630 roku.

— **LIGEZA** (*Gabryel - Kilian*), syn poprzedzającego, pisał się nadwornym lożniczym króla Zygmunta III. Wydał pieśń wierszem łacińskim we Francji w Douay, ozdobioną siedmiu pięknymi rycinami oznaczającemi siedem cnót głównych Zygmunta III p. t: *Sigismundi tertii Pol. et Succ. regis virtutes ad modulos decantate*, Duaci 1628.

— **LIGEZA** (*Spytek-Mikołaj*), kasztelan sandomirski, rządny gospodarz, pelen ludzkości; wiele dla wsparcia ubóstwa wznosił zakładów, o dobro poddanych tak dbał jak ojciec prawdziwy, wielu przemysłnych rękodzielników z Niemiecściągnął, i w dobrach swoich osadził; mnóstwo budowl nie z drzewa ale z kamienia lub cegły wystawił. mówiąc: „*Nielubię tego aby ogień to spalił, co Spytek wystawi.*” W urzędowaniu publicznym pilny i czynny. Mowy jego miewane na sejmach za Zygmunta III, wyszły we 2 tomach. Kalendaryk patryotyczny umieścił wyjątek z jego mowy, mianej za stanem miejskim i wiejskim. Mirabeau nie lepszego powiedziebby nie mógł.

LIGNE (*Karol-Józef, księź de*), urodzony w Brukselli r. 1735, z dawnej niderlandckiej familii, z młodu odznaczył się odwagą. W 1752 otrzymał chorążostwo w regimencie ojca swojego feldmarszałka austriackiego, w cztery lata został kapitanem. Wojował w kampanii 1757 r. i w wojnie siedmio-letniej. Zostawszy jenerał-majorem w 1770, walczył z powodzeniem w Bawaryi w 1778 r. Po śmierci Józefa II zakończył zawód wojskowy. Napisał wiele dzieł z których najznakomitsze są *Pamiętniki*. Umarł 1814 r.

LIIA (*Piotr*), urodził się w Poznaniu r. 1546, początkowe nauki pobierał w kolegium Lubrańskiego; dalsze w akademii krakowskiej, gdzie stopniem mistrza zaszczycony został. Udał się następnie do Włoch. W Rzymie policzony w rząd doktorów teologii, dowiódł w kilku uczonych rozprawach że był godzien tego zaszczytu. Wróciwszy do kraju, zalecony królowi

Stefanowi Batoremu, został jego kapelanem. Był później nauczycielem w akademii krakowskiej, ta w r. 1582 wysłała go na radcę szkoły lubrańskiej do Poznania. Póki kolebniem chlubnym przewodniczeniu w niej r. 1588 w nagrodę zasług, został kanonikiem poznańskim. Umarł w 60 roku życia, 22 lutego 1606. Był to mąż uczony i nadzwyczajnie pracowity. Biegły w języku greckim i łacińskim, w tym ostatnim wiele dzieł wydał. Wiele był poważany od Hozjusza i Kromera, żył w przyjaźni z Treterem swoim spółziomkiem. Reszką i Sokolowskim.

LILLO (*Jerzy*), urodzony w Londynie r. 1693, zmarły w 1759. Autor dramatyczny drugiego rzędu, chwalony przez Pope'go.

LIN (*święty*), drugi papież, był koadjutorem ś. Piotra, nastąpił po nim 55 r. O jego życiu i śmierci nie niewiemy pewnego.

LINANT (*Michał*), literat, urodzony w Louviers r. 1703, zmarły w Paryżu w 1749. Voltaire zarzuca mu lenistwo i niedbalstwo. Za poezję otrzymał dwie nagrody akademii, prócz tego napisał dwie tragedye, listy i ody.

LINDE (*Samuel - Bogumił*), urodził się w Toruniu r. 1771. Po ukończeniu nauk filozoficznych i teologicznych w uniwersytecie lipskim, otrzymał posadę lektora języka polskiego w tymże uniwersytecie, tudzież stopień doktora filozofii. Następnie został bibliotekarzem biblioteki znakomitego uczonego hrabi Ossolińskiego, gdzie dziewięć lat pracował nad układem *Słownika języka polskiego*. Przy końcu r. 1803 powołany przez rząd pruski do urzędzenia i dyrekcji liceum w Warszawie, przybył do tego miasta, a w r. 1804 przystąpił do drukowania swojego *Słownika*. W dalszej lat kolei obok dyrekcji liceum i biblioteki rządowej, pełnił obowiązki prezesa konsystorza wyznań ewangelickich, zaś po roku 1831 był dyrektorem gimnazjum gubernialnego warszawskiego i członkiem rady wychowania publicznego. W 1842 upłynęło lat 50 od daty jak Linde otrzymał stopień doktora filozofii. Naprawdę tej uroczystości wybitny został w skutku przedstawienia kuratora okręgu naukowego warszawskiego generała Okuniew medal, a N. PAN ozdobił go orderem świętego Stanisława pierwszej klasy. Imię Lindego nieśmiertelnem uczynił w literaturze polskiej, a nawet innych słowiańskich dyalektów: *Słownik języka polskiego*; dzieło nadzwyczajnej, olbrzymiej, niemal przechoďzącej siły jednego człowieka, pracy. Pierwszy tom słownika wyszedł w Warszawie r. 1807, ostatni, to jest szósty w 1814 r. W 1816 w imieniu ziomków złożono Lindemu za to dzieło medal złoty. Oprócz tego Linde napisał

rozprawę: *O literaturze cerkiewnej*, którą umieścił w *Pamiętniku Warszawskim* (1815 i 1816). Wydał dzieło: *O statucie litewskim* (Warszawa 1816). — Tom trzeci *Janociana* z rękopismów Janockiego, uzupełniony własnymi dodatkami (tamże 1819); — przekład na niemiecki język *Biografii kiedłubka* napisanej przez hrabię Ossolińskiego, wraz z tłumaczeniem innych rozpraw: *O pierwotnych dziejach polskich* (tamże 1822), *Rys historyczny literatury rossyjskiej M. Greza*, z dodatkami pism w tymże przedmiocie innych autorów, przekład z rossyjskiego (tamże 1823 tomów 2). Obecnie zajmuje się układem *Słownika języka rossyjskiego*, z porównaniem do innych dyalektów.

LINDENER (*Kasper*) filozofii i medycyny doktor, kanonik wrocławski. Rodził się w Poznaniu. Był biegłym lekarzem za Zygmunta III. Żył wcześniej przestał, bo zaledwie mając lat 49; umarł 24 czerwca 1611 r.

LINET (*Jan Chrzciel Robert*), adwokat w Bernat i syn prokuratora tegoż miasta. Mianowany deputowanym do zgromadzenia prawodawczego, oświadczył się przeciwko girondystom i wotował na śmierć Ludwika XVI. Członek komitetu bezpieczeństwa publicznego w 1793, okazał się umiarkowanym, był neutralnym w 9 termidor'a. Zamieszany w spisku Babeuf'a był uniewiniiony w 1798; otrzymał ministerstwo finansów z którego r. 1799 złożony, zeszedł ze sceny politycznej. Umarł w 1825.

LINDSEY (*Teofil*), kapłan kościoła anglikańskiego. urodzony w Middlewich r. 1723. Czystość obyczajów i nauka zyskały mu beneficya w hrabstwach York, Dorset, i Caterick. Złożywszy one, udał się do Londynu, gdzie założył szkołę *ziednoczonych*, to jest wierzących tylko w jednego Boga. Wypełniał obowiązki naczelnika tej sekty w tajemnej kaplicy przez lat 20. Umarł w 1808, zapisawszy majątek ubogim.

LINGENDES (*Jan de*); poeta francuski, urodzony w Moulins r. 1589, umarł 1616. Tłumaczył przez listy Owidyusza. Poezycy jego są bez imaginacyi, lecz mają harmonją i lekkość.

LINGUET (*Szymon - Mikołaj - Henryk*), adwokat i publicysta, urodzony w Reims r. 1736. Będąc młodym sparodyował tragedją Lemmiera *Hypermaestrę*. Napisał: *Kobiety dziewiczyń*, — *Historię wieku Aleksandra - Rewolucyę rzymską i rewolucyę XVI wieku*. Założył *Dziennik polityczny i literacki* i zaczął się wykreslić z liczby adwokatów. Zamknięty przez dwa lata w Bastylii, podróżował następnie po Szwajcaryi, Anglii i Holandyi. Wydał w Brukselli: *Roczniki polityczne i literackie*. W czasie rewolucyi w pismach swoich

powstawał przeciw zgromadzeniu narodowemu: Ściąty 27 czerwca 1794 r.

LINIERE (*Franciszek PAVOT de*), poeta satyryczny, urodzony w Paryżu r. 1628, zmarły w 1704. Wyśmiewany przez Boileau od którego pożyczał pieniędzy i przepijał w szynkowni.

LINNEUSZ (*Karol von*), urodzony w Szwecyi r. 1707, oddał się wyłącznie nauce botaniki. Ojciec widząc go niechętnym do innych nauk, oddał go do szewca, z kąd w 1724 pewien doktor go wydestał i zarekomendował profesorowi uniwersytetu w Lund. Otrzymawszy zarząd ogrodu w Upsalu w 1730, wysłany był do Laponii z kąd powróciwszy wydał dzieło: *Flora Laponica*. Po odbytej podróży do Francyi Anglii i Holandyi, został lekarzem floty szwedzkiej i założył uniwersytet w Sztokholmie; w 1741 otrzymał katedrę w Upsalu. Umarł w 1778 r. jako kawaler Gwiazdy Północnej. Zostawił sławne dzieła: *Genera plantarum*, — *Somnus plantarum* i *Calendarium Florae*. System jego botaniki polega na organach płciowych. Dzieli rośliny na jawne i skryto-płciowe, jawno-płciowe na jedno-płciowe i dwu-płciowe.

LINOWSKI (*Zygmunt*), pijar, rodem z poznańskiego. Zostawił między innemi pracami, tłumaczenie: *Uwagi nad historią powszechną Bossuet'a*, i *Dopelnienia dalszego ciągu historyi tegoż autora*. Umarł w Krakowie 26 czerwca 1808 r.

LINOWSKI (*Aleksander*), odznaczył się w czasie obrad czteroletnich, był jednym z główniejszych popieraczyw powstania w Krakowie 24 marca w 1794. Po którego upadku ostatecznym, ogłosił w małej liczbie egzemplarzy, pismo o działaniach rządu w owym czasie. Pamiętniki te niezaprzeczają mają zaletę i ważnym mogą być dla dziejopisa zasilkiem. Po ustanowieniu księstwa warszawskiego, Linowski był członkiem rady stanu. Po ogłoszeniu królestwa za cesarza Aleksandra, wezwany został do senatu. Umarł w 1820.

LIONNE (*Ifugo*), minister sekretarz stanu, urodzony w Grenobli r. 1611, zmarły w Paryżu w r. 1671. Po Mazaryni'm był ministrem Pisał *Pamiętniki* dzisiaj dość rzadkie.

LIOTARD (*Jan*), malarz urodzony w Genewie r. 1702, umarł w 1776. Najlepiej malował minjatury, mieszkał w Konstantynopolu i przyjął strój wschodni, dla czego nazywano go Turkiem. Brat jego bliźniak był dobrym rytownikiem.

LIPIŃSKI (*Józef*), szacowny pisarz z czasów Stanisława Augusta i późniejszych. Pisał wierszem i prozą, ale ponajwiększej części przekładami się zajmował: *Bukoliki Wergiliusza*, jego przekładu są o wiele lepsze od Nagurczewskiego. W pi-

smach peryodycznych. wyszły później znaczne ustępy *Jerozolimy wyzwolonej* Tassa, tłumaczenia jego na wiersz polski. Jest także drukowane jego tłumaczenie komedyi d'Harlevilla p. t: *Zamki na lodzie*, oraz w Rocznikach byłego T. P. Nauk warszawskiego którego był członkiem, jest umieszczoną jego *Rozprawa o sielance*.

LIPNICKI (*Jan*), herbu Hołobog, ziemianin sandomirski za Zygmunta III. W dziejach narodów, im który wojownik więcej krwi przelał, tem większą sławę posiada; spokojny zaś przyjaciel ludzkości ledwie wspomnianym bywa. Lipnicki zastępując ubogich komorników, chałupników i zagrodników, summy pewnie zapisał na dobrach swoich, aby z tych dochodów corocznie publiczne podatki za nich były płacone.

LIPPI. Trzech malarzy florenckich miało to imię. Jeden z nich LORENZO, był także dobrym poetą. Umarł w 1664.

LIPPOMANI (*Hieronim*), był posłem rzeczypospolitej weneckiej do króla Stefana Batorego i za powrotem do kraju, udzielił senatowi weneckiemu, opisjeograficzny ówczesnej Polski, krótki wyciąg z tego dzieła, znajduje się w polskim przekładzie, umieszczony w *Zbiorze pamiętników o dawnej Polsce*.

LIPSUSZ (*Justus*), sławny filolog i poligraf, urodzony w Belgii 1547 r. Mając dziewięć lat napisał kilka poezyi, a w 19 wydał *Rozmaite lekcye*. Przyjął katedrę historyi i wymowy w Jenie (1572—1574) i mianowany professorem historyi w Leydzie. Był katolikiem w Rzymie, lutrem w Jena, a kalwinem w Lejdzie. Został znowu katolikiem w Louvain, gdzie wykładał historią; umarł 1606 r. Zostawił wiele pism z których najsławniejsze: *Komentarze do Tacyta*.

LIPSKI (*Jędrzej*), z Lipiego, herbu Grabie, biskup krakowski, dziejopis i prawnik za Zygmunta III. Urodzony i wychowany w luteranizmie, później przeszedł na łono wiary rzymsko-katolickiej. W najsławniejszych akademiach i w Rzymie do nauki prawa tak się przykładał, że za najbiegłego z tego prawnika w Polsce był mianowany. Zdatością i zręcznością dostąpił znacznych godności duchownych. Zygmunt III wyprawił go wposelstwem na sejm rzeczy niemieckiej w Ratybonie, później w nagrodę otrzymał biskupstwo Luckie, nadto przydany został za doradcę Władysławowi królewiczowi idącemu z wojskiem na północ. Dumą swoją, porywcznością oraz niezgodą z hełmanem Chodkiewiczem w rzeczach wojennych (lubo się na nich nieznal), obraził na siebie monarchę. Za wdaniem się królowej, otrzymał pieczęć

mniejszą, lecz tę za wstąpieniem na dyecezyą kujawską stosownie do prawa złożyć musiał. Ofiarowane sobie arcybiskupstwo gnieźnieńskie przyjąć nie chciał, atoli w 1631, został biskupem krakowskim i w sześć miesięcy, to jest 4 września 1631 żyć przestał.

—LIPSKI (*Adam*), brat poprzedzającego, pułkownik Lissowczyków, waleczny wojownik. Dowodził tą lekką jazdą i wraz z Rogowskim na pomoc Austryakom do Węgier ją prowadził

—LIPSKI (*Kasper-Zygmunt*), herbu Grabie, kasztelan rawski, z chwałą wspominany od pisarzy tego wieku, dla bystrego dowcipu, waleczności i ścisłej sprawiedliwości której dał dowody gdy jako marszałek trybunału koronnego żadnego uskarżania na siebie nieściągnał. W bitwie pod Cecorą dał dowód siły i zręczności, zdąwszy z konia nieprzyjaciela na kopii go przed hetmana przyniósł.

—LIPSKI (*Jan*), herbu Łada, arcybiskup gnieźnieński, nauki odbywał w akademiach obcych, przy kanclerzu w. k. Krzyskim do urzędowania się sposobił. Zygmunt III przy schyłku swojego panowania, mianował go proboszczem, opatem wąchockim, i referendarzem koronnym, był zaś pieczętarzem przy królowej Konstancyi. Władysław IV wyniósł go na godność biskupa chełmskiego; jeździł do Wiednia po rękę Cecylii Renaty, siostry Ferdynanda III cesarza, za co otrzymał arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Słynął z pięknej wymowy. Żyć przestał 15 maja 1641.

—LIPSKI (*Feliks*), wojewoda kaliski. Sprawował różne poselstwa. Janocki mąż tego liczy do najcelniejszych mówców naszych. Umarł 26 września 1702 r.

—LIPSKI (*Jan - Aleksander*), biskup krakowski i kardynał, był poprzednio podkanclerzem koronnym. Zawołany mówcą w łacińskim i polskim języku. Kanclerz państwa, miał sposobność okazać te wszystkie zdolności którei ziednał sobie powszechnie uwielbienie. Nawet podczas rozzerwanych różnemi intrygami umysłów, od strony sobie przeciwnych, statecznie szanowany. Augustowi III we wszystkich okolicznościach dał dowody przywiązania niezachwianego i od niego nawzajem był kochany. Umarł 19 lutego 1746 pochowany w Kielcach.

LISIECKI (*Andrzej*), od innych zwany Lisewskim, prawnik i dziejopis za panowania Zygmunta III, był instygatorem koronnym i surrogatorem grodzkim kaliskim. Okazał wielką znajomość prawa przez napisanie dzieła: *Trybunał główny koronny*. Jest także autorem dzieł w Zygmunta III po łacinie pisanych, pod tytułem: *Rerum gestarum Sigismundi III*, rękopism

ten z trzech tomów składający się miał się znajdować w księgo-zbiorze Żaluskich. Siarczyński w *Obrazie wieku Zygmunta III* sądzi go być także autorem wiersza: *Łodka kościoła* itd. w Krakowie u Szymona Kempiniego 1616 in 4to. Lisiecki przed śmiercią która w r. 1639 przypada, swój znaczny zbiór książek, podarował jezuitom w Kaliszu.

LISIECKI (*Dominik*), niegdyś redaktor tygodnika warszawskiego pod tytułem: *Wanda*, przełożył na polski wiersz: 1) *Dumanie poety*, Lamartin'a (Warsza. 1820), —2) *Nieszpory sycylijskie* tragedya Delavign'a (tamże 1812), —3) *Niestaty* komedya (tamże 183).

LISIEWSKA (*Anna - Dorota*), Polka rodem, wstąpiła się jako malarka około r. 1760; wspominana jest w obrazie historycznym, p. t: *Dziesięć wieków dawnej Polski*.

LISLE (*J. B. JSOARD de*), znany pod imieniem Lisle de Sales, urodzony w Lyon r. 1743, zmarł w 1816 w Paryżu. Był jednym z najpłodniejszych pisarzy XVIII wieku. Dzieła jego nieprzeżyły go prawie i zapomniano że za *Filozofią natury* był wygnany.

LISOWSKI (*Aleksander - Józef*), Litwin, od młodych lat do wojskowości prawiony służył najprzód jako prosty żołnierz pod Michałem i Janem Potockim; następnie jako porucznik w rocie husarskiej Szczesnego Niewiarowskiego w Infantach i na Wołoszczyźnie dokazywał. Gdy wybuchła wojna spowodowana przez Dymitra Samozwańca, dostawił Lisowski 200 ludzi lekkiej jazdy temuż napomoc. Garszka ta była pierwszym początkiem sławnego pułku *Lisowczyków* których i *Stratencami* nazywano; z tą garszką wpadłszy za Dniepr, pochód swój kłęską i pożogiem oznaczył. W pół roku oddano mu pod zarząd 20,000 Kozaków dońskich, tych liczbą nadzwyczajnie się pomnażała, bo zewsząd cisnęli się ochotnicy, nęceni powabem wolnego łupieństwa. Schodził on wszystkie twierdze do Białego jeziora do Astrachanu dla Dymitra. Lecz gdy Samozwaniec nieumiał używać szczęścia swojego, zaczęli i kozacy odstępować Lisowskiego, któremu już tylko 12,000 jazdy pozostało. Wezwany Lisowski przez Tałwosza regimentarza litewskiego, przeszedł w służbę królewską i wracając do kraju, odniósł zwycięstwo pod Wdowem, Pskow, Zawalocie, Woronez opanował, a w Krasnem wojewodę Iwana Resniczyną pojął. Znajdował się przy szturmie Smoleńska pod wodzą Bobowskiego Jana. Załedwie już mając czterystu ludzi z rozkazem hetmana Chodkiewicza, stał długo obozem pod Brańskiem, nadchodzącego Szachyrskiego w 700 ludzi, po-

konał i zdobył to miasto. Raniony strzałą jadawiła w pewnej bitwie, lubo kaleczał jednak wojować nieprzestawał. Opuszczony przez Ryśkiewicza i niemogąc już znieść trudów wojennych, zapędził się bowiem blisko morza Lodowatego, wrócić był zmuszony i pomimo stawianych mu przeszkód przez Kurakina i Łopatyna, dostał się z swoimi do Warszawy. Niedługo jednak spoczywał, opatrzony w broń i ludzi znów z królewiczem Władysławem został wyprawiony, lecz gdy pułk swój pod Starodubem rozłożony obieżdżał, ruszony paraliżem nagłe ducha wyzionął r. 1614. Odważne czyny Lisowczyków opiewane były od prostego ludu i żołnierstwa. Pieśń ta p. t. *Pogoń Czechów i Kalwinistów przez Lisowczyków*, wyszła z druku w r. 1620. Ale swawola i łotrwanie skaziło ich piękne czyny. Spiknąwszy się oni pod wodzą Wierzbowskiego, kraj łupieżą i rozbojem dręczyli, i władzy hetmana słuchać niechcieli. Wyrokiem sejmu w 1623 ze czei wyzuci, przez Karola księcia Wisniowieckiego przeciw nim wysłanego, pod Tulczynem na głowę rozbić zostali.

LISZKA (*Krzysztof*). Wielkopolanin, słynny malarz za Jana Kazimierza, udał się za nauczycielem swoim Wilmanem Michałem do Szlązka i już więcej do kraju niewrócił. Przyzdobił on Czechy i Saksonię płodami swojej sztuki. Talent jego dotychczas uwielbiają znawcy w pięknym obrazie, znajdującym się w kościele bóżogrobców w Pradze czeskiej. Galerye zaś drezdeńska i antwerpska, posiadają wiele obrazów roboty jego. Inne szczególności życia jego nie są wiadome.

LITHVANIDES lub **LITEWCZYK** (*Walerjan*), dominikan, teolog za Zygmunta III. Ruszel mieni go być najdoskonalszym astronomem swojego czasu. Pisał także książki do nabożeństwa, zostawił również po sobie w rękopismach dzieła matematyczne.

LITTLETON (*Teodor*), sławny urzędnik angielski, zmarły w 1781. Znany nade wszystko z *traktatu o państwach*. — Inny **LITTLETON**, zmarły w 1694, wydał słownik: *Łaciński-angielski*.

LITWINSKI (*Walenty*), professor prawa w uniwersytecie jagiellońskim i były rektor tamże. Dzieła filozoficzne tego męża, zasługują na uwagę. Umarł w Krakowie 6 stycznia 1828.

LIVERPOOL (*Robert JENKINSON hrabia de*), urodzony w Londynie r. 1770. Wszedł do izby parów w 1803, został pierwszym ministrem jako torys r. 1812; umarł na apopleksyą w 1828. Ten mąż stanu wielki wpływ wywierał na zniesienie handlu murrzynami, zaś wyzwoleniu katolików mocno się sprzeciwiał.

LIWIA DRUZYLLA, sławna dama rzymska, żona Tyberjusza Klaudyusza Nerona z którego urodziła Tyberysusa i Germanika. August widząc ją uciekającą z mężem zakochał się w niej, rozwiodł się ze Skrybonią a ją według wieszczby zaślubił. Liwia wyjednała u Augusta adoptacyą swoich dzieci, a własne jego zgubiła i pierwszą żonę. Tyberysus syn jej, nienawdził ją i wzbrocił obrzędów religijnych na jej pogrzebie.

LIWIA LIWILLA, siostra Germanika, a wnuczka Liwii, zaślubiła Druzusa syna Tyberysusa. Ta ochydną kobietą, otrula męża i synów Germanika. Tyberysus uwiecznił ją głodem umorzył.

LIWIA ORESTILLA, dama rzymska. Cesarz Kalgula perwał ją Kulturniuszowi Pizonowi w dzień ślubu. Swetoniusz czyn ten przywodzi.

LIVIVS SALINATOR (*Markus*), sławny Rzymianin, konsul od r. 219 — 207 przed J.-C. Za pierwszego swojego konsulatu wojował w Illirii, za drugiego zaś miał za współkolegę swojego osobistego nieprzyjaciela z Klaudyusza Nerona i wspólnie z nim walczył przeciw Azdrubalowi. Mianowany cenzorem nałożył podatek na sól dla tego **SALINATOREM** nazywany. Epoka jego śmierci niewiadoma.

LLORENTE (*Jan-Antoni*), uczony ksiądz hiszpański, urodzony r. 1756 z ubogich rodziców, był doktorem prawa kanonicznego, adwokatem w radzie najwyższej kastylskiej, oraz sekretarzem inkwizycji. Przyjacieli ludzkości, w 1808 wspierał Józefa Bonapartego swoim piórem, uciekłszy do Francji, zmuszony był powrócić do ojczyzny gdzie w 1823 umarł. Pisał: *Historią inkwizycji hiszpańskiej*.

LOBINEAU (*Gui - Aleksy*), urodzony w Rennes r. 1666. Wstąpił do benedyktynów w 1683 i poświęcił się nauce historii. Zostawił wiele dzieł z których najslawniejsze: *Historja Bretanii*, — *Historja Paryża*, — *Historja podbojów Maurów w Hiszpanii*, umarł w 1727.

LOCKE (*Jan*), filozof, urodzony w Anglii 1632 r. Odkrywszy nauki w Londynie i Oksfordzie, napisał kilka traktatów medycznych i odbył dwa razy podróż do Francji i Niemiec. Zajmował się wychowaniem syna lorda Ashley. Po upadku jego w 1673, udał się do Holandyi z kąd wrócił dopiero w 1688. Mianowany kommissarzem i audlu osad angielskich, umarł w 1704. Dzieła jego są: *O pojęciu ludzkim*, — *Chrystyanizm wyrozumowany*, — *O wychowaniu dzieci*, i *O rządzie cywilnym*, należy do szkoły filozoficznej założonej przez Condillaca sensualistów.

LODBROG (*Regnier*), król duński w IX wieku. Sławny wojownik, poeta i malarz.

Jego poezye doszle naszych czasów, tehną wielkim zapalem

LOEWENDAHL (*Utryk- Fryderyk* WAL-DEMAR *hrabia de*), wnuk z syna naturalnego Fryderyka III króla duńskiego, urodzony w Hamburgu r. 1700, w trzydziestym roku nosił broń, a w 1714 był kapitanem. Odznaczył się pod Peterwaradynem, Temeswarom i Belgradem. August elektor saski i król polski, mianował go inspektorem piechoty saskiej. Wszedłszy w służbę rossyjską był jenerałem porucznikiem artylerji. W 1743 zaciągnawszy się do wojska francuskiego, wiele się przyczynił do zwycięstw pod Fontenoi, Neuport, Ostendą i Berg-op-Zoom za co, w 1747 został marszałkiem. Umarł w 1755, był członkiem akademii umiejętności.

LOGGAN (*Dawid*), urodził się r. 1630 w Gdańsku, a umarł w 1693 w Londynie. Nauczycielami jego w rysunku byli Kryspin i Szymon de Paas, w rytownictwie zaś doskonalił się w czasie swego pobytu w Hollandji od Hondysza. Udał się do Londynu, tam wydał rycinę wizerunku Kromwela i widoki różnych okolic. Tak się wswlał że go akademja oksfortska wezwala, by się podjął dla niej robot. W czasie pobytu w Oksforcie, ożenił się z paniąką znacznego urodzenia. W 1672 wydał dzieło o strojach akademji oksfordzkiej. Później wysła z pod rylca jego: *Oxonia illustrata*, dzieło z 44 rycin złożone. Równie te ryciny jak i z dzieła *Cambridgia illustrata*, także przez niego wydane, przedstawiają widoki tych dwóch uniwersytetów. Już po śmierci jego, to jest w 1715, wydano ryciny, które wykonał do *Morissona* historyi powszechnej krzewów. Oprócz tych dzieł, znachodzą się jeszcze wizerunki wielu osób, rylca jego które od r. 1653 do 1690 robił, najwięcej podług własnych rysunków. Największa czystość, gładkość rylca, najdokładniej wyrachowana perspektywa w widnokregu i w rysunku budynków są najpiękniejszymi zaletami jego rycin.

LOGNAC (*N... de MONTPEZAT*), faworyt Henryka III, szatny i dowódca 45 szlachty czuwających nad obroną króla. Doradził Henrykowi śmierć księcia Guise i w tem morderstwie miał udział. Dysgracyonowany udał się do Gaskonii, gdzie wkrótce został zabity.

LOIR (*Mikołaj*), malarz francuski, urodzony w Paryżu 1624 r. Uczeń Burdon'a kopiował tak doskonale Poussin'a, że niepodobna kopii od oryginału rozróżnić. Celował w malowaniu kobiet i dzieci. Ludwik XIV wyznaczył mu 4,000 franków pensji. Umarł w 1679.

—**LOIR** (*Aleksy*), brat poprzedzającego, zmarł w 1713; doskonale złotnik, celował w grawiowaniu.

Tom II.

LOISEL (*Antoni*), adwokat w parlamencie paryskim, urodzony w Beauvais 1536 r. Odbył nauki pod sławnym Ramus i był wykonawcą jego testamentu. Wymową zyskawszy sławę, został adwokatem królewskim. Umarł w 1617 r.

LOIZEROLLES (*Jan-Szymon* AVED *de*), urodzony w Paryżu r. 1733, został adwokatem parlamentu w 1789. Zamknięty w 1793 wraz z synem u ś. Łazarza kiedy usłyszał wypowiedziane imię syna, gdy ten zasypiał, wyszedł i zginął za niego 25 lipca 1794.

LOKMAN, przezwany **MADRY**, sławny filozof etyopski, żyjący za czasów Dawida. Uważają go za jedno z Ezopem, bajki które mu są przypisywane niemają nie wschodniego.

LOKUSTA, sławna fabrykantka trucizn w Rzymie. Ona to Agryppinie dostarczała trucizny dla zgładzenia Klaudyusza, a Neronowi dla Brytannika. Galba ukarał ją śmiercią.

LOLLARD (*Walter*), nowator niemiecki. Pochwycony i osadzony przez inkwizycją, został spalony w Kolonii w 1422. Uczniowie jego nazywali się *lollardami*.

LOLLIA (*Paulina*), wnuczka konsula Marka Lolliusza, zaślubiona Kajuszowi Memminuszowi Regulusowi rządcy Macedonii, Kaligula perwał ją i zaślubił. Kiedy szło o ożenienie Klaudyusza, była w rzędzie ubiegających się, lecz jako czarownica została przez Agryppinę wygnana i otruta 49 r. po J-C

LOLIAN (*Spuriusz-Serwilliusz-Lollianus*), szczęśliwy żołnierz, który przez odwagę pierwszych doszedł stopni. Koronowany przez żołnierzy cesarzem po śmierci Postuma Młodszego. Walczył razem przeciw wojskom Galiena i hordom z nad Renu. Żołnierze zbuntowani zabili go po kilku miesiącach panowania.

LOLLIUSZ (*Markus*), konsul rzymski, przyjaciel Augusta, który piastował zarząd Galacji, Lykaonii i Izaurii. Na 23 lat przed J.-C. Agryppina mianował go nauczycielem swojego wnuka Kajusa Agryppy, któremu towarzyszył na wschód i zdradził dla Tyberyusza. Oskarżony przez Kajusa otrul się, zostawiwszy wielki majątek synowi Markowi, który był ojcem Lollii Pauliny.

LOLME (*Jan-Ludwik de*), pisarz polityczny, urodzony r. 1740 w Genewie, zamieszkiwał długo w Anglii celem poznania rządu i wydał: *Konstytucją angielską* albo *Stan rządu angielskiego*. Umarł w 1806, jako członek rady dwóchset w Genewie.

LOMBARD (*Piotr*), tak nazwany od Lombardji miejsca urodzenia. Sławny teolog. Tyle się odznaczał nauką, że otrzymał kanonią Chartres i biskupstwo

paryskie w 1159. Umarł 1164 r. Dzieło jego: *Sententiae*, uważać można za źródło teologii scholastycznej.

LOMENIE. Znakomita rodzina, z niej:

—**LOMENE** (*Antoni*), syn Martiała, zabitego w dzień ś. Bartłomieja. Posel w Anglii 1595 r., sekretarz stanu w 1606; umarł w 1628. Zapisał bibliotece królewskiej 340 voluminów rękopisów znanych pod nazwą: *Rękopismów z Brienne*.

—**LOMENIE** (*Henryk - August*), hrabia z Brienne, syn Antoniego, zmarły w 1666. Napisał: *Pamiętniki panowania Ludwika XIV* aż do Mazarynego. Był ministrem spraw zagranicznych.

—**LOMENIE** (*Henryk-Ludwik*), syn poprzedzającego, pełnił obowiązki sekretarza stanu przez 23 lat. Dostawszy po śmierci żony pomieszczenia zniszłows, był oddalony. Umarł w 1698.

LOMENIE (*Stefan - Karol, hrabia de Brienne*), urodzony w Paryżu r. 1721. Został kapłanem i mianowany w 1752 wielkim wikarym arcybiskupstwa w Rouen. W 1760 awansowany na biskupa Condom, został w 1762 arcybiskupem Tuluz. Akademii umiejętności i akademii francuska przyjęły go do swojego grona, a 1788 mianowany pierwszym ministrem, lecz dla powszechnego nieukontentowania był oddalony. Otrzymał w nagrodę kapelusze kardynalski. Wykonał przysięgę rewolucyjną, umarł nagle r. 1794. Tuluz winna mu kanał jego nazwiska.

—**LOMENIE** (*Ludwik - Marga - Anastazy*), hrabia Brienne, brat kardynała, urodzony w Paryżu r. 1729. Deputowany w zgromadzeniu szlachty, został w 1787 ministrem wojny. Mniej rozrzućny od brata, z umiarkowaniem sprzyjał rewolucji. Stracony 1 maja 1794 r.

LOMI (*Aurelio*), malarz z Pizy, urodził się r. 1536. Sióstrzeniec i uczeń Baccio Lomi, zrobił wiele obrazów dla Pizy, Florencji i Bolonii. Umarł r. 1622.

—**LOMI** (*Horacy*), urodził się r. 1562. malował wiele rzymskich kościołów i 9 muz w pałacu Rospigliosi. Przebywał w Anglii, gdzie pobierał 12.375 franków płacy. Umarł w 1646.

LONG (*Jakób le*), urodzony w Paryżu r. 1665, wszedł do zakonu oratorianów i nauczając w wielu kolegiach, został mianowany bibliotekarzem w domu ś. Honorjusza. Posiadał język grecki, hebrajski, chaldejski, hiszpański i angielski. Dzieła jego są: *Biblioteka święta i Biblioteka historyczna*. Umarł r. 1721.

LONGCHAMPS (*Piotr de*), zmarły w Paryżu r. 1812. Napisał: *Obraz historyczny uczonych*, tłumaczył *elegie Propercjusza*.

—Inny **LONGCHAMPS**, był sekretarzem *Voltaire'a* i umarł 1792 r.

—**LONGCHAMPS**, autor dramatyczny, urodzony r. 1767. Napisał operę komiczną: *Ciotka Aurora*; komedya: *Uwodziciel rozkochany*. Umarł w 1832 r.

LONGEPIERRE (*Hilary - Bernard*, de ROQUELEINE), urodzony w Dijon r. 1659, zmarły w Paryżu 1721, sekretarz księcia Berri, przemyślny tłumacz i poeta. Napisał trzy tragedje: *Medea*, — *Elektra*, i *Sezostrys*; pierwsza jest uważana za lepszą niż *Cornell'a*.

LONGIN. Dwóch świętych mieli to imię.

—**LONGIN**, którego Grecy obchodzą 16 października, był setnikiem żołnierzy którzy prowadzili na śmierć Chrystusa. Widząc jego mękę zawołał: „*Ten człowiek jest Bogiem*.” Umęczony w Tyanie w Kapadocyi.

—**LONGIN**, którego łaciński kościół święci 15 marca, był żołnierzem, który przebił bok Chrystusowi. Umęczony w Cezarei.

LONGIN (*Dyonizy - Longinus*), filozof i literat, rodem z Aten, gdzie nauczał filozofii i retoryki. Powołany do Palmiry przez Zenobię, uczył tę królową po grecku i został jej ministrem. On to miał dać owę śmiałą odpowiedź Aurelianowi, za którą w męczarniach był stracony. Pozostał po nim tylko: *Traktat o szczupłości*.

LONGIS (*Wilhelm de*), urodzony w Bergamie dawniej nazywanem Longaspadą, był kanclerzem Karola II króla neapolitańskiego i mianowany kardynałem przez Celestyna V. Bronił na soborze w Viennie Bonifacego VIII. Umarł w Avignon r. 1319.

LONGOMONTANUS (*Chrystyan*), syn rolnika duńskiego, urodzony w Jutlandyi r. 1562. Ucieklszy z domu rodzicielskiego, udał się do szkół i z takim zapalem uczył się matematyki, że Tycho - Brahe używał go do czynienia swoich postrzeżeń i obliczeń. Umarł 1647 r. Napisał wiele dzieł, z których najznakomitsze: *Astronomia duńska* i *Cyclometria*, w której wyklada mniemaną kwadraturę koła.

LONGUEIL (*Ryszard-Olivier*), z dawnej normandzkiej rodziny, biskup w Coutances, mianowany przez papieża do przejrzenia procesu Joanny d'Arc, wykrył jej niewinność. Karol VII mianował go ambasadorem przy księciu Burgundyi. Zostawszy w 1456 kardynałem, udał się do Rzymu, gdzie Pius II wyniósł go na arcybiskupa w Porto i Ruffino. Umarł r. 1470.

LONGUEIL (*Józef*), sławny rytnik, urodzony w Givet r. 1733, zmarły w Paryżu 1792. Uczeń Aliamet'a rytnika królewskiego, przewyższył nauczyciela. Pomiedzy jego arcydziełami odznaczają się: *Wzory albo Malarz ruski w pracowni*, — *Wiele bitw chińskich*, — *Spoczynek*, i *Karczna flamandzka*.

LONGUEIL (*Gilbert*), lekarz i literat, urodził się r. 1507 w Utrechcie, umarł w Kolonii 1543. Napisał: *Słownik łacińsko-grecki*, — *Komentarze nad Owidiuszem, Cyceronem, Plutarchem i Plautem*.

LONGUERUE (*Ludwik DUFUR de*), urodzony r. 1652. Wcześniej odznaczył się naukami i dał się poznać w historii, chronologii i jeografii. Zostawszy duchownym, miał dwa opactwa; umarł 1733 r. Wydał: *Opisanie historyczne Francji*, — *Roczniki Arzacydów*, itd.

LONGUEVAL (*Jakób*), urodzony pod Peronne r. 1680, wstąpił do jezuitów, gdzie nauczał literatury, teologii i pisma ś. Wydał pierwsze ośm tomów: *Historji kościoła galikańskiego*, którą pp Fontenay, Brumoy i Berthier dokończyli.

LONGUEVILLE, linia boczna domu orleańskiego, wywodząca swój początek od Jehana hrabiego Dunois, syna nieprawego Ludwika Orleańskiego, brata Karola VI.

—HENRYK I, książę de LONGUEVILLE, prawnuk jego, kochał Gabriellę d'Estrées, którą ustąpił Henrykowi IV. Zabity w oblężeniu Dourlens r. 1595.

—HENRYK II, syn jego, urodził się r. 1595, pełnomocnik na kongresie w Munster r. 1648, zarządził Normandyą i należał do Frondy. W 1650 podzielał niewolę książąt Kondusza i Conti. Odzyskawszy wolność pozostał spokojnym i umarł w 1663. Zaślubił w drugim małżeństwie Annę de Bourbon Konde, sławną w zamieszaniach Frondy.

LONGUEVILLE (*Anna - Genowefa de BOURBON, księżna de*), urodzona w Vincennes r. 1618 z Henryka II księcia Kondusza i Małgorzaty Montmorency, zaślubiła Henryka Orleańskiego, księcia Longueville. Należąc sama do Frondy wciąż gnęła męża i braci swoich, nawet Tureniusza, który się w nią kochał. Po zawarciu pokoju wstąpiła do karmelitanek i tam umarła w 1679 w pobożności.

LONGUS, romansopisarz grecki, sławny z dzieła: *Poimena* to jest *Pasterki*, obejmującego miłości *Dafnisa i Chloe*. Romans ten powiekszony był wydany przez Pawła Courrier. Oznaczają niektórzy epokę życia Longusa w trzecim wieku po J.-C.

LONGWY (*Joanna*), córka Jana de Longwy, pana Givri; zaślubiła 1538 r. Ludwika I Bourbon, księcia Montpensier, i wiele miała zaufania u Franciszka I i Henryka II. Zaszczęcała się przyjaźnią Katarzyny de Medicis i wielce się przyczyniła do wyniesienia Hospital'a. Umarła w 1561 r.

LOPEZ de GOMARA (*Dom Franciszek*), książę hiszpański, urodzony w Sewilli, żył w r. 1551. Pisał: *Historję Indyi* aż do

1551, wydrukowaną w drugim tomie *Historiadores de Barcia*.

LOPEZ de VEGA, poeta hiszpański, zwany także LOPEZ-FELIX DE VEGA CARPIO, urodził się w Madrycie r. 1562 z rodziny starodawnej i szlachetnej. Zdolności jego zjednały mu znaczne urzędy. Był sekretarzem biskupa d'Avila, później hrabiego Lemnos, księcia Alby itd. Po zgonie drugiej żony, wstąpił jako duchowny do zakonu maltańskiego. Umarł w 1635. Liczba sztuk dramatycznych które napisał, według zdania niektórych do 2,200 dochodzi.

LOPIN (*Dom Jakób*), benedyktyn, urodzony w Paryżu r. 1655, zmarł w 1693. Posiadał doskonale języki starożytnymianowicie hebrajski. Pomagał panu Montfaucon do wydania ś. *Anastazego i Analecta Graeca*.

LOREDANO. Znakomita rodzina wenecka z której było trzech dożów.

—LOREDANO (*Leonard*), nastąpił w 1501 po Augustynie Barbarigo, umarł w 1521.

—LOREDANO (*Piotr*), nastąpił po Hieronimie Priuli r. 1567, umarł w 1570.

—LOREDANO (*Franciszek*), nastąpił po Piotrze Gremiani r. 1732, umarł w 1763. Rządy tych dożów są mało ważne.

LORENCOWICZ (*Aleksander*), słynny kaznodzieja z czasów króla Jana Kazimierza. Urodził się na Rusi r. 1609. W 17 roku został jezuitą, był przez lat 16 nauczycielem wymowy i matematyki. Miewał kazania w różnych miejscach; był rzadcą kolegów w Jarosławiu i Lwowie. Był prowincjałem w 1669, pojednał Ormian z kościołem rzymskim. Zbierał po całym kraju dowody do kanonizacji ś. Stanisława Kostki i wielokrotnie z tego względu odbywał podróże do Rzymu. Był rektorem we Lwowie od r. 1656 do 1660, powtórnie w 1672 obrany, w następnym popadł w ciężką chorobę, a w 1674 wyprosił się od tego urzędu. Umarł w 1675 dnia 15 kwietnia. Pogrzeb uroczysty i żał powszechny, są dowodem ile umiał pozyskać dla siebie szacunku. Znakomity ten mąż równie z ozdób umysłu jak i okazałej postawy, wydał za prowincjałstwa swojego: *Kazania pogrzebne miane w różnych żołąbnych okazjach*, itd. w drukarni koleg. kaliskiej 2 części 1671 in fol. Przez niego wymowa kaznodziejska pierwszy krok uczyniła, do oświecenia się z przywar, w które ją pogrążył, smak skażony nadtością.

LORGES (*Guy Aldoncy de DURIORT księżę*), syn markiza Duras i Elżbiety de la Tour. Odbył pierwsze bitwy pod wujem swoim Turenjuszem i doszedł do stopnia generała porucznika. Po śmierci tego wodza za dokonanie sławnego odwrotu w 1676, otrzymał buławę marszałkowską. Dowodząc

w Niemczech wziął Heidelberg i Austryaków wypędził z Alzacji. Umarł w 1702 jako gubernator Lotaryngii i kawaler wielkich orderów. Król miasto Quintin, zamienił na księstwo *Lorges - Quintin* dla uczczenia jego pamięci.

LORME (*Filibert*) sławny architekt XVI wieku, urodzony w Lyon. Odbywszy nauki we Włoszech, został przedstawiony kardynałowi Bellay i przychylnie był przyjęty za jego protekcją od Henryka II, który polecił mu wystawienie zamków Anet i Meudon. Z rozkazu Katarzyny de Medicis zbudował pałac Tuilleries skończony za Ludwika XIV. W 1555 mianowany radcą króla wielkim jałmużnikiem; umarł w r. 1577.

LORME (*Marion de*) sławna rozpustnica za Ludwika XIII, urodzona r. 1612 w Szampanii, a według innych w Franche-Comté. Była najprzód kochanką Desbarreaux i Cinq - Marsa, z którym zawarła tajne małżeństwo. Wmieszkała się w zaburzenia Frondy i umarła w 1650, podzieliając z Ninoną Lenelos podziw Paryża. Inni utrzymują że jej śmierć była pozorą, że zaślubiwszy rozbójnika, później wędrując w St. Germain umarła w 1705.

LORRAINE (*Karol de*), znany pod nazwiskiem KARDYNAŁA DE LORRAINE, arcybiskup Reims, biskup w Metz, Verdun itd. Urodzony w Joinville r. 1525 z Klaudysza Lorraine. Odnaczył się w czasie kolkwium w Poissy, gdzie walczył z Korzyscją przeciw Teodorowi de Beze, ukazał się zaszczytnie na koncylium Trydenckiem. Założył w 1573 uniwersytet w Pont-Mousson; umarł w 1574. Był gorliwym katolikiem i postrachem kalwinów.

LOT, syn Arana a siostrzeniec Abrahama. Chodorlahomor król Elamitów, zrabowawszy Sodomę gdzie Lot mieszkał, wziął go z rodziną do niewoli; lecz go Abraham odbił. Bóg zamierzający zgubić Sodomę chciał uratować Lot'a i wysłał doń trzech aniołów z ostrzeżeniem. Ci wyprowadzili go z miasta zakazując oglądać się w tył. Żona Lot'a zaniedbawszy tego ostrzeżenia, przemienioną została w bałwan soli. Lot ujrzał się z córkami w jaskini, tam splodził z niemi *Moaab* i *Ammora*.

LOTARYUSZ, I, cesarz Zachodni i król Francji, urodzony r. 795. Syn starszy Ludwika Dobrodusznego i Ermengardy z Alzacji, przybrany do panowania przez ojca r. 817 i mianowany królem Lombardji w 820. Po śmierci ojca, przeciwko któremu często się buntował, a nawet go zabił w klasztorze w Soissons, chciał braci swoich Ludwika i Karola ich dzielnie pozbawić, lecz oni połączywszy się przeciw niemu pobili go pod Fontenai w 841 i państwo pomiędzy siebie podzielili traktatem w Verdun 843 r. Lotaryuszowi zosta-

wiono tytuł cesarza, Włochy, Lotaryngja i Burgundja. Złożył koronę w 855 i w opactwie Przym przywdział sukienkę zakonną, a w sześć dni później umarł.

LOTARYUSZ II, cesarz Zachodni albo Niemiecki, syn Gebharda hrabiego Supplenburg. Zostawszy księciem saskim przez ożenienie się z Richezą córką Ludwika Grubego, obrany był królem Germanii po śmierci Henryka V w 1125 r; namaszczonego na cesarza w 1133 przez Innocentego II, dla którego był bardzo powolnym; umarł w r. 1137. Walczył z Konradem frankońskim i Fryderykiem szwabskim.

LOTARYUSZ II, król Francji, syn Ludwika IV Zamorskiego i Gerbergi siostry Ottona I urodzony r. 941, przypuszczony do panowania w 952, nastąpił po ojcu w 954 r. Walczył z cesarzem Ottonem, któremu Lotaryngja ustąpił w 980. Umarł jak mówią otruty przez żonę Emmę, córkę Lotaryusza II króla Włoch.

LOTARYUSZ II, król Lotaryngji, drugi syn cesarza Lotaryusza I i Hermengardy Habsbain. Nastąpił po ojcu w 855 w części Francji znajdującej się pomiędzy Renem, Mozą i Oceanem, a nazwanej Lotaryngją. Zaślubił w 856 Thietbergę córkę Huberta księcia Burgundji z którą po pięciu latach się rozwiódł, a zaślubił Waldradę, siostrę Gonthiera arcybiskupa w Kolonii. Zmuszony był wrócić do pierwszej żony, udał się do Włoch celem pomagania swojemu bratu Ludwikowi przeciwko Saraceniom; umarł w Placencji w 869, zostawiając jednego naturalnego syna i dwie córki.

LOTARYUSZ II, król Włoski, syn Hugesa, markiza Prowancji, wnuk Berty, córki Lotaryusza II. Przypuszczony do panowania w r. 931, pozbawiony władzy w 949 przez Berengera, zachował tytuł króla. Umarł otruty przez niego 950 r. Z żony Adelajdy córki Rudolfa II burgundzkiego, zostawił córkę Emmę, zaślubioną w 966 Lotaryuszowi II królowi Francji.

LOUBERE (*Szymon de*), urodzony w Tuluzie r. 1642, sekretarz poselstwa w Szwajcaryi, wysłany przez Ludwika XIV do Siam w 1687. Podczas podróży napisał: *Zdanie sprawy*, bardzo ciekawe. Za powrotem do Francji był używany w wielu poselstwach. Umarł w 1729.

LOUIS (*baron*), minister skarbu we Francji, urodził się w Toul około r. 1755, umarł w 1837. Chwycił się nowych wyobrażeń i towarzyszył biskupowi z Autun jako dyakon w czasie uroczystości Zjednoczenia w 1790. Emigrował, jednak czas swój w czasie tego wygnania poświęcał zbadaaniu finansów angielskich. Po kilkakroć razy kierował wydziałem skar-

bu jako w latach 1816, 1818, 1831: był członkiem izby deputowanych ciągle od r. 1815, odznaczał się umiarkowaniem, głębokimi widokami i położył rzeczywiste kamień węgielny do kredytu publicznego we Francji.

LOUIS (*Antoni*), sławny chirurg francuski, urodzony w Metz r. 1723, zmarły w Paryżu 1792. Wiele pisał o swojej sztuce.

LOUREIRO (*Don Juan de*), sławny botanik portugalski, urodził się r. 1715. Udał się jako misjonarz do Kocinchiny; lecz opuścił ten zawód i został lekarzem. Za powrotem do Europy wydał: *Flora kocchinśką*, drukowaną kosztem akademii lizbońskich, której był członkiem. Umarł w 1796.

LOUVEL (*Piotr - Ludwik*), urodzony w Wersalu r. 1783. Siodlarzyk w stajni Napoleona, następnie Ludwika XVIII, myślał przez lat 6 nad wyniszczeniem rodziny królewskiej i w 1820 zaczął wykonanie tego zamiaru na księciu Berry. Po odbytem śledztwie, niewykrył współników i spokojnie wstąpił na ruszowanie.

LOUVERTURE (*Toussaint*), sławny generał murzynski, urodzony w stanie niewolniczym na St. Domingo gdzie był pasterszem. Zostawszy lekarzem w wojsku czarnych, przeszedł jako półkownik w służbę hiszpańską, którą opuścił i udał się do generała francuskiego Laveaux, został generałem brygady. W 1796 r. ogłoszony generałem naczelnym wojsk rzezypospolitej. Pozbył się tych wszystkich którzy tamowali mu drogę do najwyższej władzy. Rządził w St. Domingo aż do przybycia generała Leclerc który pojmałszy go do niewoli, odesłał do Francji. Umarł w 1803.

LOUVET de COUVRAY (*Jan - Chrzcziciel*), urodzony w Paryżu r. 1764 Znany przed rewolucją z pism swoich. Członek towarzystwa jakobinów, redagował pismo *la Sentinelle*. Mianowany deputowanym, połączył się z Żirondynami, których bronił odważnie. Powstał przeciwko Robespierrowi r. 1792 i odkrył jego zamiary. Członek rady 500, umarł w 1797 jako księgarz w Palais - Royal. Sława jego literacka gruntuje się na romansie: *Miłostki Faublasa*.

LOUVILLE (*Eugeniusz d'ALLONVILLE, kawaler de*), urodzony w Louville r. 1671, brygadier w wojsku Filipa V. Oddał się matematyce, a szczególnie astronomii. Akademię umiejętności w Paryżu i Londynie obrały go swoim członkiem. Umarł w 1732, zostawił wiele rozpraw fizycznych i astronomicznych.

LOUVOIS (*Franciszek - Michał LE TELLIER, markiz de*), urodzony w Paryżu r. 1641 z ministra wojny, a następnie kanclerza. Wstąpił do komisji wojny, a następnie

został naczelnikiem poczt. W 1683 nastąpił po Kolbercie w zarządzie budowli. Umarł 1691, pozostawiwszy ministerium wojny swojemu synowi. Wspierał nauki i zreorganizował wojsko. On to wykonał myśl założenia domu inwalidów

LOVEIRA (*Vasco*), pierwszy autor romansu *Amadys*, urodzony w Portugalii r. 1270, zmarły w 1233. Romans ten tłumaczony na wiele języków, jest dokładnym obrazem rycerskich wieków.

LOVELACE (*Ryszard*), poeta angielski, urodzony w hrabstwie Kent r. 1604, zmarł w 1658 wiodąc życie awanturnicze. Napisał dwie sztuk teatralnych i poezye. Lovelace jest nazwisko bohateru romansu Richardsson'a p. t. *Klaryssa Harlowe*.

LOWIS (*Wilhelm*), tak nazywany od rodzinnego miasta, żył na początku XIII wieku. Mówią że umarł 1260 r. Jest autorem początku romansu: *Róża*, skończonego przez Clopinela.

LOWTH (*Robert*), sławny erudyta angielski, syn Williama Lowth, urodził się r. 1710, mianowany w 1741 professorem literatury hebrajskiej w Oxfordzie. Wydał doskonałe dzieło o poezji hebrajskiej: w r. 1755 towarzyszył lordowi Cavendish wice-królowi Irlandji jako kapłan. Został biskupem w Oxfordzie, a następnie w Londynie 1777. Umarł w 1787. Tłumaczenie jego: *Izajasza* wielce jest cenione.

LOYSEAU (*Karol*), sławny prawnik, urodzony niedaleko Chartres, najprzód wójt w Chateaudun, a potem adwokat parlamentu paryskiego, umarł w 1627 r. Jego *Traktat o wyprowadzeniu się pokryjomu*, uchodzi za arcydzieło.

LUBELCZYK (*Jakób*), rymopis z czasów króla Zygmunta Augusta; był według własnego zeznania jak pisze Olof, w dziele swoim: *Pohlische Liedergeschichte*, dworzaninem czyli urzędnikiem publicznym, i nie tak z powołania jak przez chęć służenia Bogu, przełożył na język polski: *Psalterz Dawida onego świętego a wiecznej pamięci godnego króla i pro-roka*, itd. w Krakowie u Matysa Wierzbiety 1558 fol. Pierwszy ten przekład psalterza na wiersz polski, ogólnie ganionym być nie może: wśród prostoty dawnej mowy, widać w wielu miejscach moc oryginału. — Tenże Lubelczyk, którego inni mają za kaznodzieję jakiegoś zboru w Małopolsce, miał należeć do tłumaczy i wydawców Biblii Radziwiłłowskiej, wydanej w Brześciu litewskim r. 1563 in fol. maj. z rozkazu i nakładem Mikołaja księcia Radziwiłła wojewody wileńskiego.

LUBELCZYK (*Samuel*), znamienisty teolog i filozof z Zygmunta III, zakonnik dominikan, był mistrzem teologii. Jak twierdzi Bzowski, dziwno się głęboko-

ści jego rozumu i niewyczerpanej nauce. Dowodem tego są dzieła jego: 1) *In octo libros Aristotelis de phisico auditu questionones scholasticae* itd. Colon. Agrip. ex offic. Crithiana 1621 in 8vo; — 2) *Summula casuum omnium pene dubiorum* itd. Colon. Agrip. Sumpst. haer. Joan. Crithii 1631 in 8vo; — 3) *Compendium Vicentii Ferrariensis*. Dziełko teologiczne, mięjsce i rok wydania niewiadome.

LUBELCZYK (Walenty), z Lublina, uczony lekarz za Zygmunta III, wydał pożyteczne dzieła: *Oróžnych chorobach i leceniu ich*, 1592; — 2) *De impotentia et causis ineptiae ad Natum matrimonii* 1545. On także ważne dzieło lekarskie *Pedemontana* w r. 1574, 1581 i 1597 z przypisaniami swojemi wydał.

LUBELSZCZYK (Aleksy), sławny professor za swoich czasów w akademii krakowskiej. Dla swojej nauki obrany został rektorem w Pradze czeskiej, później zaś wstąpił do zgromadzenia karmelitów bosych i tam życie swoje pełne cnót chrześciańskich zakończył 9 stycznia 1608 r.

LUBIENIECKI (Stanisław), herbu Rola, arianin, był pastorem w Tropiu, z tamtąd przeniósł się do Rakowa i wielkiem znaczeniu u swoich współwyznawców pozostał. Oprócz pieśni nabożnych, drukowanych razem z pieśniami Smalcjusza r. 1610 w Rakowie, wydał jeszcze odpowiedź na artykuły Jana Petrycyusza ministra z Chomranic w Rakowie w 1596. Umarł w Łuławicach 1635 r.

— **LUBIENIECKI (Andrzej)**, brat poprzedzającego, z powodu różnicy wyznania, był albowiem arianinem, musiał się oddalić od dworu królewskiego: był kaznodzieją i pastorem w Szmiglu, Hoszczy itd. Umarł mając lat 72 w domu zięcia swojego Rupniewskiego Joachima w Siedliszczach niedaleko Lublina r. 1623. Pisał dzieje i ustawy soborów swojego wyznania.

— **LUBIENIECKI (Stanisław)**, sławny teolog arianski za Jana Kazimierza, urodził się w Rakowie r. 1623. W młodości oddał się naukom, do czego mu dopomagało wiedzenie się i obcowanie z uczonymi ludźmi w obcych krajach. Wydalony z innymi współwyznawcami swoimi, tułał się po rozmaitych krajach, gdy dla choroby już z miasta wyjść nie mógł, nie bez podejrzenia z trucziny umarł w Hamburgu r. 1675. Jest autorem dzieła: *Teatrum cometicum historia reformationis Polonicae*.

LUBIENIECKI (Bogdan), urodził się w Krakowie r. 1633. Nauczycielami jego w malarstwie byli Jurian Stur i Gerard Lairese. Obrazy jego pędzla przedstawiające wypadki z dziejów, jak i widoki okolic są od znawców chwalone. Podróżował po wielu krajach. Wielki książę tokański,

mianował go podkomorzym swojego dworu, a elektor brandenburgski dyrektorem akademii w Berlinie, w r. 1706 wyrócił do kraju

— **LUBIENIECKI (Krzysztof)**, młodszy brat poprzedzającego; był także malarzem, a uczniem Adryana Baekkera. Wstawił się obrazami z dziejów, z odwagą pospiech okazującymi, a przecież z należytą pilnością oddanymi. Roboty jego cechuje dobry smak w ułożeniu, dowcip w wynalazku i barwa zawsze przyjemna.

LUBOMIRSKA (Rozalia, księżniczka), z domu Chodkiewiczówna, zaślubiła Aleksandra Lubomirskiego. Ta piękna dama przywiązana do Kościuszki, przybyła z Tadeuszem Mostowskim w 1792 do Paryża. Połączywszy się z Żyromyndami, osadzoną została w Conciergerie i straconą w 1793.

LUBOMIRSKI (Sbastyan), kasztelan wojnicki, starosta sandomirski. Po śmierci Stefana, popierając wybór Zygmunta III z poczem swoich 500 ludzi pod Bieczyną walczył. Wielu jego przysług publicznych ustawy krajowe są świadectwem. Spiż zastawiony od Węgrów, wykupił i oddał krajowi. Szybę solną w dobrach swoich Lednica odkrytą z rzecząpospolitą zamienił r. 1651 za wsie Porembę wielką i Niedzwiedzie. Wnułowie jednak jego to jest synowie hetmana, zaczęli jej używać pomimo zawartej umowy. Dobra Wisnicz nabył i tytuł hrabiów na Wisniczu od Rudolfa cesarza dla siebie i potomków swoich otrzymał. Umarł 20 lipca 1613 r.

— **LUBOMIRSKI (Stanisław)**, hrabia na Wisniczu i Jarosławiu, wojewoda krakowski, syn poprzedzającego. W wyprawie Chocimskiej po zgonie Żółkiewskiego i Chodkiewicza, dowodził wojskiem i szczęśliwie tę wojnę zakończył. Umiejętność sztuki wojennej z odwagą osobistą połączył. Gdy Koniecpolski hetman z niewoli powrócił; Lubomirski złożył w ręce jego dowództwo. W 1620 podbił Tatarów i 3000 niewolnika z ich wodzem bratem Chana pojmał. Wymurował 20 kościołów, najznaczniejszy zaś w Wisniczu w skutku ślubu uczynionego w czasie wyprawy Chocimskiej. Prócz tego wystawił zamki obronne w Lanecie i Wiśniczu. Umarł 16 czerwca w 1649. Od cesarzów Ferdynandów II i III godność książęcą otrzymał, nadanej jednak nieużywał; dopiero potomkowie jego, rozbiwszy *skrzyńę skromności* Stanisława w której złożył jako dowód cesarskiego szacunku ów dyplom na księcia, zaczęli się tytułować książętami.

— **LUBOMIRSKI (Mikołaj)**, należy do rymopisów przez wydanie dziełka wielkiej pracy, a mątej zalety: *Technopaegion Sacropoeticum auctore Jano Tirigeta Germano* Crac. 1598.

LUBOMIRSKI (*Jerzy-Sebastyan*), marszałek wielki, hetman polny koronny, za Jana Kazimierza słynął z czynów wojennych. Najpiękniejszą zjednał sobie sławę, gdy w r. 1655 w czasie najazdu Karola Gustawa, przyprowadzonym przez niego wrogiem, pozostał jednak wiernym prawemu monarsze. W 1656 dowodził pod królem przy zdobyciu Warszawy na Szwedach i w niepomysłnej bitwie pod Pragą. W r. 1657, gdy Jerzy Rakoczy, książę siedmiogrodzki, jako sprzymierzeniec Karola Gustawa, najechał Polskę, Lubomirski z Czarnieckim otoczyli go pod Międzybórzem na Podolu i do kapitulacji zmusili. W 1660 w czasie wojny z carem Aleksym, świetnie odniósł zwycięstwo pod Cudnowem na Wołyniu. Tu jednak był kres pięknych czynów Lubomirskiego, albowiem w 1661 na sejmie, stanął na czele opozycji przeciw rozsądnemu projektowi monarchy, obrania wcześniej następcy tronu. Oskarżony o zdradzieckie knowanie spisków, skazany został Lubomirski na utratę majątku, urzędów i życia; uszedł do Szlązka, ale otwarta wojna królów wypowiedziała, co więcej stoczył z wienami monarsze wojskami bitwę pod Montwami którą wygrał, lecz w tejże poległy ostatki pułków Czarnieckiego i kwiat wojska polskiego. Za pośrednictwem Gem-bickiego, przeprosił monarchę, dla większego jednak bezpieczeństwa gdy się do Szlązka udał, umarł w Wrocławiu 1666 r.

—**LUBOMIRSKI** (*Stanisław - Herakliusz*), filozof, mówca i rymopis za czasów Jana III, mąż sławny z wspaniałości umysłu i nauki, zwany SALOMONEM SARMACKIM. Syn poprzędzającego, młodość na doskonałenię się w naukach w kraju i zagranicą strawił. W 1670 dla gładkości wymowy i bystrości dowcipu, obrany marszałkiem izby poselskiej, trafny kierowaniem, interessa publiczne do pożądanego kresu doprowadził. Wystawił kościół i klasztor księżom bernardynom w Czarniakowie, tudzież pijarom w Podolińcu. Umarł 17 stycznia 1702. Zostawił on mnóstwo prac literackich tak tłumaczonych, jak i oryginalnie napisanych.

—**LUBOMIRSKI** (*Hieronim*), współczesny i krewny poprzedzającego. W czasie wojny austriacko - tureckiej, w r. 1683 jeszcze przed przybyciem Jana III pod Wiedeń, pośpieszył z posiłkami własnymi kilku pułków jazdy i pod Presburgiem dzielnie się potykał z Turkami i Węgrami. W czasie bitwy wiedeńskiej, znajdował się z swoją jazdą na lewem skrzydle pod wodzą księcia lotaryńskiego. W r. 1702 za Augusta II, objął hetmaństwo wielkie po Potockim i działał wspólnie z Sieniawskim hetmanem polnym, w nieszczęśliwej bitwie pod Kliszewem, przeciw Karolowi XII. Umarł w 1706.

LUBOMIŁCZYK (*Seweryn*), urodzony w Lubomli na Rusi, wielki teolog i mówca kościelny za Zygmunta III. Urodził się z Żydów i w dojrzałym już wieku przyjął chrzest u dominikanów w Łucku, a wstąpiwszy do ich zakonu, uczynił professyą we Lwowie. Nabył wyższych nauk w Salamance w Hiszpanii, w tamtejszej sławnej podówczas akademii. Według świadectwa współczesnych, był to mąż nader rzadki, dla wielkiej nauki i zabiegłości w interesach, i dla tego w zakonie swoim do najwyszczszych czynności był używany. Melchior z Mościcki prowincjał dominikanów polskich, zlecił mu poparcie w Rzymie, kanonizacyi ś. Jacka; ustanowił go prokuratorem tejże, radcą generalnego studjum w konwencie krakowskim i kaznodzieją tacecznym. Za staraniem Seweryna, wystawiono w Krakowie wspólną kaplicę, do której zwłoki ś. Jacka przeniesiono. Z powodu jednak zgonu Grzegorza XIII i króla Stefana, oraz że Seweryn musiał towarzyszyć poselstwu do Szwecyi po obiorze Zygmunta III, sprawa kanonizacyi opóźniła się i dopiero w 1589, opatrzone listami króla, senatu i konwentu krakowskiego do Sykstusa V papieża pisaniami, przybył do Rzymu, tam od jenerała swojego zakonu, mianowany był prokuratorem do tej sprawy, która dopiero z pomyślnym skutkiem w r. 1594 zakończyła się. Będąc penitencyaryuszem rzymskim, w r. 1612 paraliżem ruszonym, umarł 13 października. Jest autorem wielu dzieł teologicznych.

LUC (*Jan - Andrzej de*), sławny fizyk XVIII wieku, urodzony w Genewie r. 1727, umarł w Windsor 1817. Wydał wiele dzieł.

LUCAS (*Małgorzata*), urodzona w St. John pod Colchester, mianowana w 1643 damą honorową Henryetty żony Karola I. Zaślubiła we Francyi Wiliama Cavendish, markiza a następnie księcia Newcastle w 1645 r. W czasie restauracyi Karola II, powróciła do Anglii i bawiła się literaturą. Umarła w 1673. Opisała: *Życie męza swego*.

LUCAS (*Paweł*), podróżnik francuski, urodzony w Rouen r. 1664, zmarły w Madyryce 1737. Odbił trzy podróże, które opisał. W pierwszej zwiłził Lewant, Egipt, Armenią, Persyą; w drugiej od 1705 do 1708, przebiegł Lewant; w trzeciej natomiast od 1714 do 1717 przebiegł Grecyą, Syryą, Palestynę i Egipt. Chociaż niedokładny zasługuje na uwagę.

LUCAS (*Franciszek*), rzeźbiarz, urodzony w Tuluzie r. 1736, zmarły 1813, jest twórcą płaskorzeźby umieszczonej przy kanale łączącym dwa morza, a wyobrażającej Okcytanią rozkazującą płynąć morzu Śródziemnemu do Oceanu.

Prócz tego wykonał wiele posągów znajdujących się we Francyi i Włoszech.

LUCATELLI (Andrzej), sławny malarz krajowidoków, zmarły w Rzymie r. 1741. Osobliwie malował zwaliska i kobiety nagie. Nadzwyczaj odznaczył się w 22 obrazkach, przedstawiających historią Dianny.

LUCCHI (Michał - Aniol), urodzony w Brescيا r. 1744, wstąpił do benedyktynów w Mont-Cassin i przez swoją naukę doszedł do pierwszych godności zakonu. Pius VII, mianował go kardynałem w 1801; umarł r. 1802. Wydał dzieła Wenancjusza, Appiana i Herodyana.

LUCHESENI, markiz, rodem z Łuki we Włoszech, ważną grał rolę w ostatnich latach panowania Stanisława - Augusta. Przybył do Warszawy jako poseł Fryderyka - Wilhelma II w kwietniu 1789, odwołany zaś w maju 1792. Następnie Luchiesini towarzyszył królowi pruskiemu Fryderykowi Wilhelmu II w czasie wojny przeciw Francyi, w latach 1792 i 1793. Później jako poseł pruski przebywał w Wiedniu aż do r. 1797. Za Fryderyka - Wilhelma III posłował w Paryżu od r. 1802 aż do 1805. Po wybuchnięciu wojny Francyi z Prussami w r. 1806, po doznanych klęskach, zawarł w imieniu króla zawieszenie broni w Szarlottenburgu, lecz to nie uzyskało potwierdzenia królewskiego. Odtąd popadłszy w niełaskę, wrócił do Łuki i wszedł nawet w służbę tamtejszej księżny, a siostry Napoleona. Umarł tamże w 1810 r.

LUCE de LANCIVAL (Jan - Karol - Julian), urodził się r. 1764, odbył nauki w kolegium ś. Ludwika i wiele nagród pozyskał. Zostawszy duchownym, otrzymał nauczycielstwo wymowy i wielki wykazywał w Lescar r. 1787. Musiał sobie kazać amputować nogę w 1794. Po reorganizacji szkół, został professorem literatury w kolegium cesarskiem. Umarł w 1810. Za tragedję *Hektor*, otrzymał pensją 6,000 franków i krzyż Legii-Honorowej. Prócz tego wydał poemat: *Achilles w Scyros*, wiele tragedji i listów.

LUCKNER (Mikolaj), urodzony w Bawaryi r. 1722. Zostawszy baronem cesarstwa, przeszedł w służbę pruską i walczył w wojnie siedmioletniej. Przeszedł następnie do Francyi i tam został marszałkiem w 1791. Dowodził we Flandryi i nad Mozellą. Odwołany, przebywał w Chalons nad Marną spokojnie, aż do chwili w której zażądał wypłaty swojej pensji. W ówczas komitet rewolucyjny skazał go na śmierć w 1793 r.

LUCYAN (świąty), kapłan w Antyochii, gdzie miał szkołę. Umęczony w Nikomedji, gdzie z oskarżenia kapłana pogańskiego, nazwiskiem Pankracjusza, był

stawiony przed Maksymianem Galerem. Po wielu męczarniach, został wrzucony w morze z kamieniem u szyi w 312 r. Obchodzony 7 stycznia. Znał doskonale język hebrajski.

LUCYAN, urodzony w Samosates z ubogich rodziców r. 120 po J.-C. Naprzód uczył się rzeźbiarstwa, a potem został adwokatem i wiele spraw bronił w Antyochii. Po odbytej podróży do Rzymu, mieszkał w Atenach. Mniemają że umarł za czasów Kommoda w podeszłym już wieku. Był Wolterem swojego czasu. Pisał dyalektem attyckim z niezwykłą oryginalnością. Jego najznaczniejsze dzieło jest: *Rozmowy zmarłych*. Był sceptykiem i bezreligijnym. Niektórzy utrzymują że był chrześcianinem.

LUCYFER, biskup w Cagliari w Sardynii, bronił w r. 355 na koncyljum w Medyolanie sprawy Anastazego, Konstanty cesarskiej za go na wygnanie do Syrii, później do Palestyny, a na koniec do Tebaidy. Przywołany przez Juljana w 361, udał się do Antyochii gdzie nowatorstwo rozszerzał. Umarł w Sardynii r. 370. Uczniowie jego nosili nazwisko *Lucyferjanów*.

LUCYLLA, córka Marka - Aureliusza i Faustyny, urodzona r. 146 po J.-C, zaślubiła Werusa który wojował z Partami. Zaniedbana przez męża, wiodła życie rozpustne i otruła go. Zaślubiona powtórnie Klaudyuszowi Pompejanusowi, żyła z bratem jego Kommodem, przeciw któremu spisek uknuła r. 183. Kommodus wygnął ją do Kaprei i kazał ją stracić.

LUCYLIUSZ (Kajus), rycerz rzymski, dziad wujeczny Pompejusza, urodził się r. 147 przed J.-C. Walczył pod Scypionem afrykańskim, którego był przyjacielem. Jest uważany za wynalazcę satyry. Ze trzydziestu satyr przez niego napisanych kilka tylko urywków nas doszło. Umarł w Neapolu 103 r. przed J.-C.

LUCYUSZ I (świąty), papież, nastąpił po świętym Kornelium r. 253. Był synem Porfira a Rzymianinem z rodu. Wkrótce po swoim wyniesieniu wygnany; poniósł męczeństwo 254 r.

— **LUCYUSZ II (Gerard CACCIANEMICI)**, urodzony w Bolonii. bibliotekarz i kanclerz kościoła rzymskiego, następnie kardynał z tytułem *Krzyża ś. w Jeruzalem*, wstąpił na stolicę apostołską w r. 1144 po Celestynie II. Umarł w 1145 zabity kamieniem w czasie zaburzenia.

— **LUCYUSZ III (Ubaldo ALLICIGOLI)**, urodził się w Luce. Kardynał z tytułem ś. *Praxedy*, nastąpił po Aleksandrze III w 1181. Przymuszony opuścić Rzym przez stronników Arnolda z Brescيا. Umarł w Weronie 1185 r.

LUCYUSZ, syn Agryppy i Julii, urodzony r. 17, przed J-C. wraz z bratem swoim młodszym Kajuszem adoptowany przez Augusta. Wysłany na wodza wojsk do Hiszpanii, umarł w Marsylii mając lat 18.

LUCYUSZ, romansopisarz grecki z czasów cesarza Antonina. Napisał romans: *Lucyusz albo Metamorfoza*, z którego Lesage w swoim *Idzium Blacie* powziął myśl do opisanja jaskini rozbójników.

LUCYUSZ AMPELIUSZ, autor dzieła: *Liber memorialis*, jest to zbiór historii do czasów Trajana.

LUCYUSZ KUJETUS, wódz rzymski za Domicjana, Nerwy i Trajana. Trajan zrobił go konsulem. Był z rodu Murzynem.

LUD, czwarty syn Sema, załudnił Lydyą według pisma s.

LUDGARDA czyli **LUKIERDA**, córka Henryka księcia windawskiego, a pierwsza żona Przemysława księcia wielkopolskiego. Posądzona o niewierność przez męża, z jego rozkazu uduszona została r. 1293. Z tego wypadku Kropiński Ludwik napisał tragedję t. n.

LUDŁOW (*Edmond*), urodzony w hrabstwie Wilts r. 1620, był naczelnikiem republikanów w powstaniu r. 1688. Był reprezentantem swojego hrabstwa i ciągle przeciwnym Kromwellowi. Mianowany generałem kawalerji, usiłował strącić Kromwella. Uwięziony w hrabstwie Essex, znów zasiadał w parlamencie za protektoratu Ryszarda Kromwella. Zmuszony do ucieczki po przybyciu Karola II, udał się do Szwajcaryi, gdzie też umarł w 1693 r.

LUDWIK I, cesarz zachodni i król Francji, trzeci syn Karłomana, urodził się r. 778 był królem Akwitani i do śmierci ojca w 814, i do chwili objęcia cesarstwa. Przybrał do rządów syna swojego Lotaryusza, a dwóm innym, Ludwikowi i Pepinowi, oddał Bawaryę i Akwitanię. Krewny jego Bernard, król włoski, zbuntował się przeciw niemu w 818, za co kazał mu oczy wylupić. Za przypuszczenie do władzy czwartego syna Karola, inni synowie oburzeni, pozbawili go godności cesarskiej i oddali władzę Lotaryuszowi. Uwięziony w Saint-Medard, odzyskał koronę w 835. Umiał r. 840 spiesząc przeciw swojemu synowi Ludwikowi Bawarskiemu. Historycy nazwali go *Pobożnym*, późniejsi *Dobnonnaire* (Dobrodusznym).

—**LUDWIK II**, **MŁODY**, cesarz zachodni, syn Lotaryusza I, mianowany królem włoskim w 844. Wstąpił na tron cesarski w 855. Zamieszkiwał w Pawii. Umiał w 875 zwycięższy Saracenów. Zostawił córkę Ermengardę, zaślubioną Bosonowi królowi Prowancyi.

—**LUDWIK III**, **Ociemniały**, cesarz, urodził się r. 880 z Bosona króla Prowancyi i Ermengardy córki Ludwika młodego. Wstąpił na tron w Prowancyi po ojcu. Udał się do Włoch r. 900 dla bronienia praw swoich przeciw Berangerowi. Chociaż po dwakroć pobity, kazał się koronować w Rzymie Benedyktowi IV; pochwycony w Weronie został wzroku pozbawiony. Umiał bezdzietnie w 934 r.

—**LUDWIK IV**, **DZIECIE**, syn cesarza Arnulfa, wstąpił na tron mając lat 7 r. 899. Panowanie jego zakończone w r. 911, niepokojone było napadem Węgrów. Umiał w Ratyfzbonie. Na nim dynastia Karłowinów skończyła się. Po nim w Niemczech nastąpił tron elekcyjny.

—**LUDWIK V**, syn Ludwika Surowego księcia Bawaryi i Matyldy córki cesarza Rudolfa I, urodził się r. 1284, obrany cesarzem w Frankfurcie w r. 1314, jednocześnie z Fryderykiem austriackim synem cesarza Alberta I. Po wielu bitwach, a mianowicie pod Mühldor r. 1322, Fryderyk rzekł się praw swoich. Jan XXII papież, neutralny dotąd, ogłosił tron walcującym i wyklął Ludwika. Ludwik nawzajem obrał papieżem Mikołaja V. Wyklęty na nowo przez Klemensa VI r. 1346, wojował z Karolem luksemburskim, obranym cesarzem. Umiał wskutku spadnięcia r. 1347.

LUDWIK II, **JAKAŁA**, król Francji, syn Karola Łysego, koronowany na króla Akwitani r. 867, nastąpił po ojcu w 877 na tron Francji. Zmuszony był ustąpić część swoich państw Bosonowi królowi Prowancyi. Umiał w 879.

—**LUDWIK III**, syn Ludwika Jakały, nastąpił po ojcu wraz z bratem swoim Karłomanem w r. 879. Pokonał Huguesa Bękartę, który chciał mu zabrać Lotaryngię i zwyciężył Normandów pod Saucourt w 882 r. Umiał t. r. bezdzietnie.

—**LUDWIK IV**, **ZAMORSKI**, z przyczyny zamieszkiwania w Anglii przez lat 13 tak nazywany. Syn Karola Prostaka i Ogiwy siostry Atelstana króla Anglii. Powołany do Francji w r. 936 mając lat 16 przez Heriberta Nermendois i Hugesa Białego księcia Francji, nastąpił po Raulu. Niemożąc stłumić buntów magnatów, został jeńcem Normandów w 944. Wypuszczony pod warunkiem ustąpienia Laon. Umiał w Reims r. 954.

—**LUDWIK V**, **GNUŚNY**, syn Lotaryusza, nastąpił po nim w 986 r. Opanował Reims i gotował się przeciw Saracenom na pomoc hrabiemu Barcelony, kiedy umiał w r. 987, otruty przez żonę Blankę. Był ostatnim z linii Karłowinów.

—**LUDWIK VI**, **GRUBY**, syn Filipa I i Bertvy holenderskiej, urodził się r. 1081, nastąpił po ojcu w 1108. Całe panowanie zużył

na poskromienie hrabiów Clermont, Chaumont, Corbeil, panów Montmorency, Monthlery, Monfort, Puiset, Coucy, Rochefort, zbuntowanych. Od 1115 — 1125, walczył z Henrykiem I angielskim. Pokonany pod Brenneville w 1119 i pojmany zawarł pokój. Ostatnich lat użył na pomieszczenie morderstwa Karola Dobrego hrabi Flandryi i stłumienie rozłączenia pomiędzy Innocentym II i Anakletem. On pierwszy nadał ustawy wyzwolenia gmin.

—LUDWIK VII, MŁODY, syn Ludwika VI, urodził się r. 1120, nastąpił po nim w 1137, na kilka lat wprzód przybrany do rządów. W wojnie z Tybodem hrabią Szampanii spalił Vitry r. 1141; udał się na krucyatę 1147—1149 dla odpokutowania tego czynu, zostawił rządy Francyi Suger'owi. Za powrotem rozwiódł się z Eleonorą z Poitou, a zaślubił Aliksę z Szampanii. Prowadził wojnę z Anglią od 1156 — do 1177. Umarł r. 1180.

—LUDWIK VIII, LEW, syn Filipa-Augusta i Izabelli Hainaut, urodził się r. 1187, przed wstąpieniem na tron wyprawił się bezskutecznie do Anglii celem opanowania jej, nastąpił po ojcu w r. 1223. Wypędził Anglików z Poitou, Saintonge, Limousin i Perigordu. Udał się na krucyatę przeciw Albignsom i zdobył Avignon. Umarł w Montpensier r. 1226.

—LUDWIK IX, ŚWIĘTY, syn starszy Ludwika VIII, urodził się r. 1215, koronowany w 1226, pod opieką matki. Nad zbuntowanymi panami i Anglikami, odniósł dwa sławne zwycięstwa, pod Taillebourg i Saintes w 1242. Dopelniając ślubu uczynionego w chorobie, wyprawił się w 1248 na krucyatę. Opanowawszy Daniellę w 1249, dostał się do niewoli pod Massurą. Okupiwszy się pozostał w Palestynie do 1254, to jest do chwili śmierci swej matki. W r. 1270 udał się na szóstą krucyatę, obległ Tunis i umarł w obozie na zaraźliwą chorobę. Od jego czasów datuje się zniesienie sądów bożych, założenie szpitala Quinze-Vingts i założenie wielu kościołów. W 1269 nadał kościołowi galickiemu *sankcyę pragmatyczną*. W Vincennes jest dąb pod którym siedział i wydawał wyroki. Kanonizowany w 1297. Obchodzony 25 sierpnia.

—LUDWIK X, KLÓTLIWI, syn Filipa Pięknego i Joanny z Nawarry, nastąpił na tron w Nawarze 1308, a we Francyi 1314. Panowanie jego pamiętne wpływem wuja Karola de Valois, wywołaniem żydów, śmiercią mistrza Enguerranda Marigny i wyzwoleniem poddanstwa w jego dobrach. Umarł w 1316, mając lat 26. Skazał na śmierć swoją pierwszą żonę Małgorzatę burgundzką, obwinioną o cudzołóstwo.

—LUDWIK XI, syn Karola VII i Maryi

d'Anjou, urodzony w Bourges r. 1423. Mając zaledwie lat 17 był już naczelnikiem buntu zwanego *Praguerie*. Ciągłe dręcząc ojca, śmierć jego przyspieszył w 1461. Wstąpiwszy na tron chciał upokorzyć panów; wiele spryszczeń zniszczył. Bał się wciągnąć w zasadzkę Karolowi Szalonemu księciu Burgundyi, który go w Peronne uwięził. Uwolniony, kazał otruć swojego brata księcia Berri, sprzymierzonego z Karolem i Anglią. Przy końcu życia zamknął się w Plessis-les-Tours, gdzie umarł w 1485. Pobożny i zdradliwy, przybrał za zasadę: „*Kto nie umie udawać, niezdolny panować*.” Wiele się przyczynił do zniesienia feudalizmu. On ustanowił pocztę w 1464 i połączył z koroną Adegawią, Prowancyą i Burgundią.

—LUDWIK XII, OJCIEC LUDU, urodzony w Blois r. 1462 z Karola orleańskiego i Maryi z Kłiwii, zaślubił w r. 1467 Joannę francuską, córkę Ludwika XI. Podczas regencji Anny Beaujeu, zbuntował się przeciw niej i był pobity przez Tremouilla pod St. Aubin r. 1488. Nastąpił po Karolu VIII w 1498 r. i zaślubił Annę bretańską, wdowę po nim, przez co Bretanią do Francyi przyłączył. Opierając się na prawach sukcesyi po Walentynie Visconti, opanował Medyolan w 1499 i Neapol w 1500, który mu Gonzalw z Korduby znów odebrał w 1503. Pokonał w r. 1509 pod Aguadel Wenecyan, przeciw którym papież ligę w Cambrai sformował, lecz ci później połączyli się z tymże papieżem przeciw Ludwikowi XII. Zaślubił siostrę Henryka VIII króla Anglii. Umarł w 1515.

—LUDWIK XIII, SPRAWIEDLIWI, urodzony w Fontainebleau r. 1601 z Henryka IV i Maryi de Medicis. Nastąpił po ojcu w 1610, panując pod opieką matki i jej ulubieńców, marszałka d'Ancre, księcia Epernon i konetabla Luynes. Rządy państwa powierzył kardynałowi Richelieu i samym sobą temuż rządzić pozwolił. Umarł w 1643, w pięć miesięcy po zgonie kardynała. Za jego panowania przyłączono Bar w 1633 i Roussillon 1642 roku.

—LUDWIK XIV, WIELKI, urodzony w St. Germain r. 1638, z Ludwika XIII i Anny austriackiej, nastąpił po ojcu mając lat pięć pod opieką matki i kardynała Mazareni. Kiedy generałowie jego walczyli w Hiszpanii i Austrii, magnaci w kraju uformowali ligę zwaną *Fronde*, rozwiązana w 1652. Zaczął samodzielnie panować w 1661 r. Oddalił ministra Fouquet'a, a powierzył rządy Colbert'owi, który mu w uszczęśliwieniu poddanych wiele pomagał. W 1667 prowadził wojnę z Hiszpanią, zawojował Flandryą i Franche-Comté. W 1672 walczył z Holandją i podbił ten

kraj — W 1678 pokój powszechny, w 1685 odwołanie edyktu Nantes i prześladowanie Kalwinów, w 1687 bitwa pod Fleurus, Nerwinde i Marsylią, w 1697 pokój powszechny, w 1700 r. wojna o sukcesyę hiszpańską, w 1712 zwycięstwo pod Denain, w 1713 pokój w Utrechcie kończący wojnę z mocarstwami europejskimi, po którym nastąpił pokój w Rastadt r. 1714. Umarł 1715. Wiek jego jest świetnym ze zwycięstw, nauk i przemysłu.

—LUDWIK XV, syn Ludwika burgundzkiego i Maryi-Adelaidy sabaudzkiej, wnuk Ludwika XIV, po którym w 1715 nastąpił, mając lat 5, pod opieką księcia Orleańskiego. Epoka ta sławna jest skażeniem obyczajów i bankructwem skarbu przez wprowadzenie systemu Lawa. W 1723 pełnoletność króla i ministerium kardynała Fleury, w 1733 wojna z cesarzem Karolem VI, w 1735 traktat wiedeński, w 1745 zwycięstwo nad Anglikami i Holendrami pod Fontenoi, w 1756 r. wojna z Anglią, w 1763 pokój powszechny, w 1766 przyłączenie Lotaryngii, w 1768 przyłączenie Korsyki, w 1770 zniesienie parlamentu, w 1774 śmierć Ludwika XV. Zepsucie powszechne za jego panowania. Markizowa Pompadour i hrabina Barry rzuciły Francją.

—LUDWIK XVI, wnuk Ludwika XV i Maryi Józefiny saksońskiej, zaślubił w 1770 Maryą-Antoanettę austriacką i wstąpił na tron w 1774 r. Zwołał zniesione parlamentu i pracował nad polepszeniem stanu kraju. W 1778 r. zawarł traktat ze Stanami —Zjednoczonymi i wojną z Anglią, w 1783 traktat ze Stanami-Zjednoczonymi z Hiszpanią i Anglią, w 1787 deficit w skarbie 100,000,000. Zgromadzenie znamienitych w 1788, zgromadzenie stanów państwa w 1789. Od tej epoki historia Ludwika XVI łączy się ze zgromadzeniem narodowym i prawodawczem. Ujęty w Varennes 1791, został uwięziony w Temple, stawiony przed konwencyą, odpowiedział na 34 zarzuty uczynione mu, i pomimo obrony Malesherba, Trochet'a i Deszaz'a, skazany na śmierć 17 stycznia 1793 r. większością ośmiu głosów. Umarł odważnie.

—LUDWIK XVII, syn Ludwika XVI, urodził się r. 1785, został delfinem po śmierci starszego brata w 1789. Uwięziony z rodzicami w Temple, odebrany został matce i oddany na wychowanie szwecowi Simon, którego złe obchodzenie się zgon mu przyspieszyło w 1795 r. Niemając że był otruty, inni że wykradziony i to było powodem zjawienia się wielu samowzawców.

—LUDWIK XVIII, brat młodszy Ludwika XVI, urodził się r. 1755. nosił najprzód tytuł hrabiego Prowancyi, a następnie Monsieur, w 1791 r. emigrował i pracował nad ocaleniem króla. Po śmierci Ludwi-

ka XVII, przybrał tytuł króla, którego mimo nalegań Napoleona rzec się nie chciał. Wstąpił na tron francuski 6 kwietnia 1814 r., ogłosił konstytucyą i chciał pracować nad dobrem ludu. Wydalony przez Napoleona w 1815. Po stu dniach przy pomocy sprzymierzonych tron odzyskał. Umarł w 1824. Był zdolnym politykiem i dobrym monarchą, lubił nauki i sam się nimi zajmował.

LUDWIK, delfin francuski, zwany powszechnie WIELKI Delfin, syn Ludwika XIV i Maryi-Teresy, urodził się r. 1661, był uczniem Bossuet'a. Odnaczył się w 1688 i 1694, poczem żył beczynnym i umarł w 1711. Z Maryi-Krystyny bawarskiej miał trzech synów: Ludwika księcia Burgundyi, Filipa księcia Anjou, późniejszego króla hiszpańskiego i Karola księcia Berri.

LUDWIK, książę burgundzki, syn Ludwika delfina, urodzony w Wersalu r. 1682, był uczniem Fenelona, który dla niego napisał *Telemacha*. Był generałem wojsk w Niemczech r. 1701 i naczelnie dowodzącym we Flandryi w 1702. Umarł nagle w 6 dni po zgonie żony r. 1712. Był ojcem Ludwika XV.

LUDWIK, delfin francuski, syn Ludwika XV, a ojciec Ludwika XVI, urodził się r. 1729, zaślubił Maryą-Teresę hiszpańską r. 1745, w drugim zaś małżeństwie Maryą-Józefę saską. Religijny, skromny i łagodny; umarł 1765.

LUDWIK I, GIERMAŃSKI zwany STARY, trzeci syn Ludwika Dobrodusznego, otrzymał Germanią i Bawaryą w podziale, których został królem ogłoszony w 817 r. Połączył się z braćmi przeciw ojcu i pokonał Lotaryusza w sławnej bitwie pod Fontenai w 841. Umarł w Frankfurcie r. 876.

—LUDWIK II, MŁODY, wstąpił po Ludwiku I r. 876 na tron niemiecki. Atakowany przez wujka Karola Lysego, pobił go pod Andernach t. r. Umarł w Frankfurcie 882.

LUDWIK. Dwóch królów węgierskich było tego nazwiska.

—LUDWIK I, król węgierski i polski, był Piastem po kądzieli, albowiem matka jego była Elżbieta, córka Władysława Łokietka, zaślubiona Karolowi Robertowi, królowi węgierskiemu. W r. 1342 wstąpił po ojcu na tron węgierski, prowadził wojnę z Wenetami, Kroatami i Tatarami. W 1362 był obecny na wielkim zjeździe monarchów w Krakowie z powodu zaślubin wnuczki Kazimierza Wielkiego z Karolem IV cesarzem, jako bliżsi jej krewny, od tegoż Kazimierza Wielkiego za następcę po nim na tron polski przeznaczony. W 1370 po zgonie tego monarchy w Krakowie koronowany, lecz więcej do Węgier niż Polski przywiązany, zaledwie po dwakroć

i to na krótki czas w niej się ziawił; matce swojej Elżbiecie, zdał rządy kraju, który na częste napady Brandeburczyków i Litwinów narażony, wewnątrz zaś rozruchami był trapiiony. Umarł r. 1382 w Tyrynawie. Zostawił z drugiej żony Elżbiety węgierskiej dwie córki: Maryą zaślubioną Zygmuntovi cesarzowi i Jadwigę królowę Polską, zaślubioną Władysławowi Jagielle wielkiemu księciu litewskiemu.

—LUDWIK II JAGIEŁONCZYK, król węgierski, był synem Władysława Jagiełłończyka króla polskiego, a wnukiem Kazimierza Jagiełłończyka króla polskiego, urodzony i wychowany w Węgrzech, za życia już ojca koronowany, tytuł królewski nosił. W 1515 mając lat 14 towarzyszył ojcu na zjazd w Wiedniu u cesarza Maksymiljana, gdzie i stryj jego Zygmunta król polski zjechał, celem tego zjazdu było ułożenie związków ślubnych dynastji austriackiej z czesko-węgierską, i obmyślenie położenia tamy potędze tureckiej. W rok później, wstąpiwszy po zgonie ojca na tron, wpłątany został w długą i nieszczęsną wojnę z Turkami, na koniec w 1526 stoczyszcy stanowiąc z nimi bitwę pod Mohaczem nad Dunajem, postradał wniej całe wojsko i sam leżał na placu boju.

LUDWIK. Trzech książąt andegaweńskich było tego imienia.

—LUDWIK I, andegaweński, drugi syn Jana Dobrego, króla frascuskiego i Bony luksemburskiej. Był rejentem wczasie małoletności Karola VII, nagromadził wielkie skarby, posiadał tron neapolitański mocą testamentu królowej Joanny w 1380. Próżno usiłował wstąpić nań, albowiem stawiał mu opór Karol Duras; umarł ze smutku 1384 r.

—LUDWIK II, andegaweński, syn poprzedzającego i Maryi de Blois, urodzony r. 1377; objął w 1384 r. po ojcu hrabstwo Prowancji pod opieką matki, która kazała go koronować na króla neapolitańskiego w Avignonie Klemensowi VII r. 1390. Wszedł do Neapolu w 1391, który Władysław Durrazo później opanował w jego nieobecności; wygrał bitwę pod Ponto-Corvo, lecz mimo tego musiał uciec do Francji, gdzie umarł w 1417.

—LUDWIK III, andegaweński, syn poprzedzającego, urodzony w r. 1403. Popierał swoje prawa do Neapolu. Adoptowany w 1423 przez Joannę II aragońską, wstąpił na tron po Alfonsie V, lecz wydany z Neapolu przez Guida Torelli. Umarł w 1431. Ponieważ umarł bezdzietnie prawa do Neapolu przeszły na brata jego Rene andegawskiego.

LUDWIK II, SUDOWY, tak nazwany że kazał stracić żonę Maryą hrabancką. W 1723 panowie niemieccy powierzyli mu wybór cesarza, wybrał na tę godność Ru-

dolfa Habsburgskiego. Umarł w r. 1284, zostawiwszy dwóch synów, Ludwika V cesarza niemieckiego i Rudolfa I elektora palatyna, który dał początek domowi bawarskiemu.

LUDWIK (*święty*), biskup Tuluzy syn Karola II KULAWEGO króla neapolitańskiego i Maryi węgierskiej, urodzony r. 1274. Był oddany w zamian za ojca w zakład królowi Aragonii w r. 1288. Wypuszczony na wolność w r. 1294, został kapłanem, a w 1296 biskupem. Umarł w 1297, kanonizowany r. 1317, obchodzony 11 kwietnia.

LUDWIK GONZAGA (*święty*), urodzony w Chatillon, niedaleko Brescia w 1568, był synem Ferdynanda Gonzagi markiza Chatillon; wychowany w pobożności przez matkę, początkowie okazywał chęć do wojskowości. Lecz w 11 roku życia wyrzekł się prawa starszeństwa chcąc się poświęcić stanowi duchownemu. Towarzyszył w 1581 swojemu ojcu do Hiszpanii, tam się przykładał do nauk, a nadewszystko do filozofii i teologii. W piętnastym roku życia wszedł do jezuitów, poprzednio zrzekłszy się praw swoich do margrabiatu Gonzagi. Okazawszy najpiękniejsze przykłady cnót wszelkich, uległ zarazliwej chorobie trapiącej podówczas Włochy i niosąc pomoc nieszczęśliwym, umarł w 1591, mając lat 23. Odgłos jego świętobliwości rozszedł się szybko po chrześcijańskim świecie. Ogłoszony błogosławionym przez Pawła V papieża w 1605, został kanonizowany w 1726 i ogłoszony przez Benedykta XIII opiekunem młodzieży.

LUDWIKA - MARYA, królowa polska, żona Władysława IV, a po jego zgonie Jana Kazimierza, córka Karola Gonzagi księcia mantuańskiego i niwernońskiego. Była to pani doskonała i pobożna. Zżył jednak do rodzinnego kraju przywiązana. Chcąc tron polski prawem dziedzictwa dla rodziny burbońskiej Konduszów zapewnić, stała się wielkich niezgód w Polsce przyczyną. Umarła w r. 1667 a w 59 życia, pochowana w katedrze krakowskiej.

LUDWIKA SABAUDZKA, córka Filipa księcia Sabaudyi i Małgorzaty de Bourbon, urodzona r. 1476 w Bresse. Zaślubiła Karola Orleańskiego, księcia Anguleme, z którego miała Franciszka I. Mąż został jej rejentem wczasie wyprawy swojej do Medyolanu. Niecne postępowanie tej pani z Konetablen de Bourbon, stało się przyczyną jego zdrady. Ona to układała się o pokój w Cambrai 1529 r. Umarła w 1532.

LUDWIKA LOTARYŃSKA, córka Antoniego hrabiego Vaudemont, urodzona r. 1534. Zaślubiła w r. 1575 Henryka III

króla francuskiego. Żyła w pobożności i umarła r. 1601 w Moulins, gdzie przebywała po śmierci męża.

LUDWIKA MALGORZATA LOTARYŃSKA, córka Henryka księcia de Guise, zabitego w 1588 i Katarzyny z Klieui. Zaślubiła w 1605 Franciszka de Bourbon księcia Conti, który zmarł 1614 r. Będąc przed zamęściem kochanką Henryka IV, później miała miłości z marszałkiem Bassompierre, z którego urodziła syna zwanego Latour 1631. Umarła ze zgryzoty iż marszałek popadł w niełaskę.

LUDWINA, pobożna i błogosławiona, rodem z miasteczka Kentów, zrodzona z uczciwych rodziców, u których bytło pastą. Gdy się raz znajdowała w polu, idące do Rzymu pielgrzymki zabrały ją z sobą. tam żyła świętobliwie przez lat 30; nosiła habit tercjarski ś. Franciszka, lecz najwięcej przebywała w kościele dominikanów, żyła z jałmużny, a przez swoje pobożne uczynki i żywot w rękę błogosławionych zaliczona. Umarła w Rzymie 23 kwietnia 1623, mając lat 60.

LUDYUSZ, malarz rzymski za Augusta. Szczegóły jego życia nie są wiadome. Miał on wiele gmachów w Rzymie ozdobić. Wspominany przez Pliniusza.

LUITPRAND, król lombardzki, uszedł zemsty Aryberta, który wygubił jego rodzinę. Udał się do Bawarii z ojcem swoim Anspradem, po którym w r. 712 nastąpił. Pokonał Trasimonda księcia Spoletu, zabrał Grekom osady we Włoszech i oparował włości papieżkie w Sabinii i Sycylii. Jednak Zacharyasz papież otrzymał od niego powroćcie onych. Umarł w 744. Wydał kodeks z 152 ustaw złożony.

LUKAN (*Markus - Anneusz - Lukanus*), poeta łaciński, urodzony w Kordubie w Hiszpanii r. 38 po J.-C. z Anneusza Meli brata Seneki, przybył wcześniej do Rzymu i pobierał nauki pod okiem stryja, od stoika Kornutusa, Remnuszka Palemona, i Flawiusza Wirginiusza. Współzawodnik Nerona w poezji, z początku był obsypyany jego łaskami, następnie z nienawidzony należał do spisku Pizona; skazany na śmierć, kazał sobie żyły otworzyć r. 65. Jedyne dzieło po nim pozostałe jest: *Far-salia*, opiewające wojnę pomiędzy Cezarem i Pompejuszem.

LUKRECJA, córka Spuryusza Lukrecjusza Trycypitynusa prefekta rzymskiego, a żona Tarkwiniusza Kollatyna. Natchnęła gwałtowną miłością Sekstusa syna Tarkwiniusza Pysznego, który w nocy dostał się do jej pokoju i przemocą schabził. Nazajutrz Lukrecja opowiedziawszy rodzicom wypadek, przebiła się; ciało jej wystawione na widok publiczny, oburzyło Rzymian i spowodowało wypędzenie Tarkwiniuszów.

LUKRECJA BORGIA, córka papieża Aleksandra VI i rozpustnicy weneckiej, zaślubiła w drugim małżeństwie Dominika Arimano, a w trzecim Alfonsa d'Est księcia Ferrary. Sławna z mierządu w XIV wieku. Jej historia podała Wiktorowi Hugo przedmiot do drammatu t. n.

LUKRECYUSZ (*Tytus - Karus*), poeta dydaktyczny, urodzony w Rzymie na 100 lat przed J.-C. Mówią że był szwagrem Kassysusa z Aten. gdzie nauki odbywał i z kąd przyniósł filozofią Epikura, którą opisał w poemacie: *De natura rerum*. Umarł na 32 lat przed J.-C. Mówią że pomógł śmierć od napoju miłosnego podanego mu przez żonę jego Lucyllę.

LUKULLUS (*Lucyusz - Licyniusz*), syn Lucysza Licyniusza Lukulla i Cecylii, urodził się na 115 lat przed J.-C. Odnazczywszy się w prawnictwie, został kwestorem w Azji, a pretorem w Afryce. Walczył przeciwko Amilkarowi nad którym dwie morskie bitwy wygrał. Wyniesiony na konsulat 74 r. przed J.-C. zwyciężył Mitytrdata nad Granikiem, ścigał go do Armenii i prawie cały jego kraj opanował. Zastąpiony przez Pompejusza, otrzymał tryumf w Rzymie. Żył spokojnie do r. 57 przed J.-C. Przykońcu życia popadł w obłąkanie zmysłów. Monarchów w zbyt-ku przepychu przechodził.

LULLE (*Rajmund*), zwany DOKTOREM o'WIECONYM, urodzony w Majorce 1236 r. Uczeń Arnolda de Villeneuve, został chemikiem dla uleczenia raka, którego miała jego kochanka Leonora, co mu się też udało. Następnie poświęcił się nauce filozofii arabskiej, chemii, medycynie i teologii. Ukamienowany w Maurytanii w r. 1315, gdzie ogłaszał ewangelii. Rajmund Lulle który był uważany za czarnoksiężnika, jest autorem wielu dzieł. Nauka jego oparta na ewangelii wyłożona jest w dziele: *Ars generalis sive magna*.

LULLI (*Jan-Chrzeciciel*), sławny muzyk, urodzony w Florencji 1633 r. Przybył do Francji mając lat 12 i był kuchnikiem u panny Montpensier. Gra jego na skrzypcach zwróciła uwagę Ludwika XV, który uszlachetnił go i mianował sekretarzem kancelaryi. W 1672 Perrin ustąpił mu przywileju do oper. Zbogacił scenę wielu operami, między innemi: *Armida* — *Izys*, — *Perseusz* — *Amadys*, — *Atys*, — *Święta miłości i Bachusa*, itd. Umarł w r. 1687.

LUNA (*Don Alvar de*), konetabl kastylski, wielki mistrz orderu ś. Jakóba, pierwszy minister Jana II króla Kastylii, zarządzał dowolnie. Dumą uniesiony, przyspieszył swoją zgubę, skończył bowiem życie na rusztowaniu w Walladolid w 1433.

LUNEAU de BOISJERMAIN (*Piotr-Józef-Franciszek*), urodzony r. 1752, zmarły

w 1801, sławny jako pisarz i tłumacz. Wydał: *Racin'a z komentarzami*, — *Kurs języka włoskiego, angielskiego i łacińskiego, geografii i historii*.

LUP (święty), urodzony w Toul, zaślubił siostrę s. Hilarego, biskupa Arles i rozłączywszy się z żoną, wstąpił do klasztoru. Dla cnót mianowany biskupem w Troyes r. 427. W czasie napadu Atyli powściągnął jego zaciekłość. Z s. Germanem z Auxerre, walczył przeciw odszepienstwu Pelaga. Umarł w 479, obchodzony 29 lipca.

LUPICYNA (*Flawia-Elia-Eufemia*), była kupioną przez Justyna cesarza, który ją zaślubił. Okazała się godną szczęścia które ją spotkało.

LUSIGNAN, jeden z najznakomitszych domów francuskich, któremu dał początek Hugon I żyjący w X wieku. Następcy jego przybrali tytuł: *Sires de Lesigne* aż do Hugona XIII hrabiego Angouleme, który zmarł bezpotomnie w 1303. Guy Lusignan syn Hugona VIII, udał się do Palestyny, zaślubił Sybillę wdowę po markizie Montferratu dziedziczkę królestwa jerozolimskiego w 1185 r. Saladin zabrał muto państwo we dwa lata później. Kupił od Ryszarda angielskiego wyspę Cypr w 1192 i utworzył z niej królestwo. Umarł w 1194. Następcy jego posiadali ją aż do r. 1475.

LUSSAN (*Małgorzata de*), córka woźnicy i sławnej awanturnicy, urodzona w Paryżu r. 1682. Przyjęła świetne wychowanie i po zachęceniu uczonego Huet'a wzięła się do pióra. Umarła w Paryżu w 1758 r. Wydała: *Anegdoty dworu Filipa Augusta*, — *Anegdoty dworu Franciszka I*, — *Roczniki dworu Henryka II*, itd.

LUTACYUSZ KATULLUS (*Kajusz*), konsul rzymski na 240 lat przed J.-C. pobił Kartagińczyków w bitwie morskiej przy wyspie Egates. To zwycięstwo zakończyło pierwszą wojnę punicką.

LUTACYUSZ KATULLUS (*Kwintus*), konsil na 102 lat przed J.-C., z Maryuszem pokonał Cymbrów. Wygnany i uduszony następnie węglami z rozkazu tegoż. Był sławnym mówcą. Dzieła jego niedoszły nas. — Syn jego KWINTUS odbudował Kapitolium.

LUTER (*Marcin*), sławny nowator, założyciel religii reformowanej, urodzony w Eisleben r. 1483 z ojca górnika, który mu dał świetne wychowanie. Z powodu iż piorun zabił jego towarzysza rozpusty, został augustyanem, a następnie profesorem w Wittenbergu. Upoważniony przez przeora do mówienia przeciw dominikanom, powstał na odpuszczenie grzechów, sakramenta i władzę papieżką. Wykłęty w 1520, spalił bułę papieżką. Wezwany do Worms w 1521 r., był ocalony przez

elektora saskiego, utworzył partią wzrastającą codziennie. Stosownie do swej nauki zaślubił Katarzynę Bora. uwiedzioną zakonnicę. Umarł w 1546. Pomiędzy jego dziełami znakomitsze: *Niewola babilońska*, — *O spowiedzi i Pamiętniki*. Nanka jego rozkrzewiona, zrobiła wielki uszczerbek władzy papieżkiej.

LUTHERBOURG (*Filip - Jakób*), znakomity malarz, urodzony w Strazburgu r. 1740. Uczeń Tischbein'a i Casanova, wslawił się malowaniem bitw, zwierząt i krajobrazów. Został członkiem akademii malarstwa i udał się w 1777 do Anglii. Umarł r. 1814.

LUXEMBURG, znakomity dom w Europie, który wydał trzech cesarzy i posiadał tron czeski. Linia starsza tego domu utworzyła się w Austrii przez małżeństwo Elżbiety, córki Zygmunta z arcyksięciem Albertem w 1437. Młodsza wydała WALERIANA LUXEMBURG, rządę Genui r. 1396, gubernatora Paryża i konetabla w 1411, zmarłego w 1417; oraz JANA jego brata, zmarłego w 1397. Syn Jana PIOTR, zmarły w 1433, był ojcem hrabiego St. Pol. Linia ta skończyła się na HENRYKU zmarłym r. 1616. Córka jego MAŁGORZATA-KAROLINA urodziła z hrabiego Karola-Henryka Clermont - Tonnerre zmarłego w r. 1674, MAGDALENĘ, która zaślubiła Franciszka Montmorency znanego pod imieniem marszałka *Luxemburg*.

LUXEMBURG (*Franciszek - Henryk, de MONTMORENCY*), syn pogrobowiec, Franciszka Bouteville, urodzony r. 1628, nosił pierwsiakowo miano ojca. Uczeń wielkiego Kondusza, służył jako generał-porucznik w czasie podbicia Franche-Comté w 1688. Dowodził naczelnie w Holandyi i tam wykonał sławny odwrót. W 1675 r. został marszałkiem, w 1690 wygrał bitwę pod Fleurus, w 1691 pod Steinkerque, w 1693 pod Nerwinde. Umarł w 1695, żalowany jako najślynniejszy w owych czasach bohater. Był garbaty.

LUZERNE (*Karol - Henryk, hrabia de*), urodził się r. 1737 w Paryżu, jako generał-porucznik wysłany w 1786 do osad na gubernatora. W 1787 mianowany ministrem marynarki. Uwolniony ze służby w 1791 r., opuścił Francją i umarł w Austrii r. 1799.

— LUZERNE (*Anna-Cezar, kawaler de*), brat poprzedzającego, urodzony w Paryżu r. 1741, został generał-majorem kawalerii w 1762, posłem nadzwyczajnym w Bawarii 1776 r. Wysłany do Stanów-Zjednoczonych, dla pięknego postępowania, przeznaczony na ambassadora do Londynu r. 1783, umarł tamże w 1791. Stany-Zjednoczone dla uczczenia jego pamięci nadały jego nazwę jednemu z hrabstw swoich.

LWOWCZYK (LEOPOLITA) (*Jan*), był rodem ze Lwowa. Żył od r. 1527 do 1572 za Zygmunta-Augusta. W akademii krakowskiej otrzymał stopień doktora teologii i był w niej nauczycielem, oraz proboszczem u ś. Floryana. Inne szczegóły życia jego niewiadome. Głos powszechności nazwał go tłumaczem biblii na język polski i zaprzeczyć temu nie można, że on pierwszy zajął się tą pracą nader potrzebną. Wyszła ona pod tytułem: *Biblia tho jest: Księgi starego i nowego Zakonu, na polski język z pilnością według łacińskiej biblijy od kościoła krześcijańskiego powossechnie przyjęthę, nowo wyłożona*. w Krakowie w drukarni (Mikołaja i Stanisława) Scharfenbergerów 1561 in fol. Chroński, nazywa to tłumaczenie Lwowczyka gładszem od tłumaczenia ks. Jakóba Wtýka.

—**LWOWCZYK** (LEOPOLITA) (*Marcin*), rymopis, oraz najslawniejszy za Zygmunta-Augusta muzyk w Polsce. Był uczniem słynnego Sebastjana z Fulsztyna, lubo inni utrzymują że sam się w tej sztuce wyćwiczył. On pierwszy dokazał, że największych w Polsce kompozytorów muzycznych, jako to: Paliginiusza, Zielńskiego, Branda, Bemba i najświeższych wynalazców instrumentów muzycznych, Kiekkera, Warke, Mosiązka i innych w Rzymie wslawionych przewyższył. Zygmunta-August wśród rozrywek wesolego dworu, z nim podzielał dźwięki harmonii. On hymn na rok cały, pierwszy podobno w Europie, pod muzykę choralną przerobił. Pisywał i wiersze, do tych muzykę komponował. Między innemi miał napisać zachwycającą muzykę do hymnu ułożonego przez siebie na cześć ś. Marcina, swojego patrona, które to zabytki jego pracy, przechowywane zostawały w bibliotece Zatuskich. Oprócz tego miał on wynaleść jakieś nowe instrumenta muzyczne. Umarł w 1589.

—**LWOWCZYK** (LEOPOLITA) (*Gabryel*), zawołany teolog i kaznodzieja za Zygmunta III, o nim to Starowolski napisał, iż są ludzie do wszelkich nauk zrodzeni; od różnowierców był nawet szacowany. Był on prowincyałem jeneralnym zakonu dominikańskiego, miewał kazania w kościele Panny Maryi w Krakowie. Napisał i wydał wiele pism ascetycznych i kazań.

—**LWOWCZYK** (LEOPOLITA) (*Lukasz*), sławny kaznodzieja i mistrz teologii, dominikan. Miewał kazania na sejmach i w kościele ś. Jana w Warszawie. O jego wymowie piszacy, tę mu pochwałę przynaję, że wktórą chciał strone, słodyczą pociągał, a mocą porywał słuchacza, raz przerażał, drugi raz kruszył, rozczulał, rozrzewniał, tak iż często łkania, szloch i jęki samego mówcę głużyły; iż niekiedy

uspokojenia słuchacza czekać musiał. Stanisław Mieszkowski nauczyciel wymowy w akademii krakowskiej, uczniów swoich na jego kazania wysyłał, aby z przykładu, więcej niż z prawideł, mówcami być się uczyli. Umarł w podróży według jednych r. 1593, według drugich 1583, pochowany w Dynowie.

LYKOFRON, syn Peryandra króla Koryntu, urodzony r. 628 przed J.-C. Nienawidził ojca który zgubił jego żonę Melisę. Był wysłany do Korcyry, mieszkańcy tej wyspy zabili go.

—**LYKOFRON**, sławny poeta i gramatyk grecki, urodzony w Chalcy r. 304 przed J.-C., zabity strzałą. Suidas zachował nam tytuły jego dwudziestu trajedyj. Pisał także satyry, jedynie dzieło jego które doszło naszych czasów jest poemat: *Kassandra* albo *Aleksandra*.

LYKOMEDES, Arkadyjczyk, współczesny Epaminondasowi. Zatożył Megalopolis i uformował wojsko. Kiedy powracał z Aten wioząc traktat pokoju, zamordowany został przez Arkadyjczyków w r. 366 przed J.-C.

LYKON, filozof grecki, współczesny Arystotelesowi. Wymowa jego była przekonująca i słodka. Zaszczęcał się przyjaźnią Attala i Eumenesa królów Pergamu, oraz Antyocho króla Syrii. Testament jego przechował nam Dyogenes Laercyzus.

LYKURG, sławny prawodawca spartański, syn Eunoma króla, a brat Polidekta. Po śmierci brata, który objął tron po ojcu, wdowa po nim, chciała zgubić syna żeby jego zaślubić; lecz Lykurg odrzucił tę ofiarę; był opiekunem synowca swojego Charylausa, a kiedy ten doszedł pełnoletności, oddał mu rządy w r. 870 przed J.-C. Odbywszy wiele podróży, powrócił do Lacedemonii dla nadania praw. Celem jego prawodawstwa było uczynić Spartan ludem bohatyryskim. Kazawszy Spartanom zaprzysiąż że zachowają te prawa aż do jego powrotu, oddalił się i w Delfach się głodem zamorzył. Zasady jego rządu były: Dwoch królów miało panować razem, a władzę ich ograniczał senat. Ziemie były równo podzielone, moneta żelazna, stół wspólny, a wychowanie dzieci kosztem skarbu. Ze sztuk pięknych tylko muzyka i rzeźbiarstwo pozwolone.

LYKURG, mówca ateński, urodzony r. 408 przed J.-C. Uczeń Platona i Izokratesa. Będąc zarządcą skarbu publicznego w Atenach, zbudował liceum, czterysta statków i dokładne z funduszów prowadził kontrole. Umarł w 326 przed J.-C. Ateńczykowie niechcieli go wydać Aleksandrowi Wielkiemu po wzięciu Teb.

LYON (*Jerzy* — *Franciszek*), urodzony w Chichester, wstąpił w 1808 do mary-

narki angielskiej Odznaczył się w obronie Kadyksu, przy poddaniu Genui i w 1818 w wyprawie lorda Exmouth do Algieru. W 1820 zostawszy kapitanem, towarzyszył kapitanowi Parry do bieguna północnego. Od r. 1825 po dwakroć odbył podróże w Ameryce celem zbadania kopalń. Powrócił do Anglii dla poratowania zdrowia i umarł 8 października 1825 r. Zaślubił córkę lorda Fitz-Gerald. Napisał: *Dziennik podróży* bardzo ciekawy.

LYZANDER, wódz lacedemoński oddzielił Efez od stronnictwa Ateńczyków, połączył się z Cyrusem rządcą Lidyi i Jonii; wydał bitwę Ateńczykom i pobił Antyocho wodza Alcybiadesa. Zwycięzca Konona pod Egos-Potamos 405 przed J.-C. obległ Ateny, zmusił mieszkańców iż zburzyli mury i wały. Za powrotem do Sparty chciał się koronować, zginął w bitwie w 366 r. przed J.-C. Był dumny i chciwy panowania.

LYZYASZ, mówca grecki, urodzony w Syrakuzie r. 459 przed J.-C. Przybył do Aten z ojcem swoim Cefalesem, który go starannie kazał wychowywać. Mając lat 14 udał się do Włoch i dopiero w 45 roku ztamąd powrócił. Wgnany przez radę 30, pomagał Trazybulowi do wyzwolenia oj-

czyzny, jako przyjaciel Sokratesa przygotował jego obronę. Napisał 100 mów z których 40 tylko nas doszło. Wymowa jego jest czystą i możną. Umarł na 374 lat przed J.-C.

LYZYKRATES, obywatel ateński, żył na 335 lat przed J.-C. Kazał wystawić pomnik nazwany *Latarnią Demostenesa* dla ozdoby igrzysk Bachusa.

LYZYMACH, wódz Aleksandra Wielkiego, po śmierci jego opanował Tracją i walczył pod Ipsus przeciwko Antygonowi. Opanował Macedonją, panował w niej lat 10; lecz dla okrucieństw wgnany, udał się do Azji przeciw Seleukowi, tam zginął r. 282 przed J.-C.

LYZYP, rzeźbiarz grecki, urodzony w Sycyonie, uczeń Polykleta. Zostawił przeszło 600 dzieł, z tych najslawniejsze jest: *Herkules*, żył na 350 lat przed J.-C. Wiele posągów Aleksandra Wielkiego zrobił.

LYZYS, sławny filozof pytagorejski, urodzony w Tarencie, nauczyciel Epaminondas, żył na 388 lat przed J.-C. Jest autorem listu do Hipparka.

LYZYSTRAT, rzeźbiarz grecki, szwagier Lizypa i jego współczesny. Pierwszy robił figury z gliny i z wosku.

ŁABECKI (*Hieronim*), jest autorem dzieł: *Ógórnictwo polskiem* (Warszawa 1841 tomów 2); — 2) *Początki nauki kopalniczej* (tamże 1841). Umieścił także artykuł w roczniku religijnym *Alleluja* (1842).

ŁADOWSKI (*Maciej-Marcjan*), sławny prawnik za panowania Jana III, szlachcic polski i sekretarz królewski, był najprzód notaryuszem archywu większego królewskiego, później prefektem; jest on autorem wielu zbiorów praw polskich: 1) *Inwentarz konstytucji koronnych od roku 1530 do 1683 ułożony*; — 2) *Inventarium omnium et singulorum privilegiorum, litterarum, diplomatum et monumentorum, quaecunque in archivo regni in arce Cracoviensi continentur* etc. Dzieło to ostatnie którego rękopis jest własnością Jana Bandtkie b. dziekana i profesora w b. uniwersytecie warszawskim, nader ważnym jest dla historii naszej, okazuje bowiem jakie papiery autentyczne znajdowały się naówczas w archywie kra-

kowskiem, które później przeniesione zostało do Warszawy.

ŁADOWSKI (*Remigij*), urodził się na Wołyniu r. 1738, obrał sobie stan duchowny i wszedł do zgromadzenia pijarów, do r. 1759 był professorem po różnych domach jego. Przez lat kilka będąc wiceregentem konwiktów w Łukowie, czas wolny od obowiązków, pisanu dzieł i tłumaczeniom obcych języków poświęcał. Od r. 1775 za pozwoleniem przełożonych przebywał w domu hrabiego Syrokomli, a później u księcia Sapiehy, dla przyjemnych swoich postępów, na powszechny szacunek u wszystkich zasłużył. Przeżywszy lat 60, umarł w 1798. Dzieła jego są: 1) *Historja naturalna królestwa polskiego* itd.; — 2) *Dykeyonarz służący do poznania historii naturalnej* itd.; — 3) *Teatr dla użytku młodych, z francuskiego p. Genlis*; — 4) *Teatr dla społeczności* itd.

ŁANCUCKI (*Jan*), pospolicie zwany JOANNES a ŁANCUT, ponieważ był rodem

z miasta Łańcuta niegdyś na Rusi-Czerwonej. Sławny ten matematyk w XV wieku, ćwiczył się starannie w tój umiejętności, której podobno był professorem w akademii krakowskiej. Inne szczegóły życia jego niewiadome. Jedno tylko dzieło zostało po nim pod tytułem: *Algorithmus linealis cum pulchris conditionibus duarum regularum de Tri: una de integris: altera vero de fractis: Regulisque socialibus, et semper exemplis idoneis adjunctis, etc.* Cracov. opera et impens. Joan. Haller 1517 in 4to. Pokilkakroć razy przedrukowywane, ztąd wnosić można iż dzieło to podówczas w powszechnej wziętości zostawało.

ŁASICKI (Jan), dziejopis, sławny nauki i niestałości w religii, od króla Stefana-Batorego do poselstw i spraw publicznych używany. Chwycił się najprzód nauki Kalwina podług poprawy Zwingliusza, lecz później przebiegłszy Wielką-Polskę, Czechy, Niemcy, Francją i Szwajcaryą, przyjął wyznanie braci czeskich. Dzieła jego są następujące: 1) *Historia de ingressu Polonorum in Valachiam cum Bogdano, et caeter Turcarum.* — 2) *Claudes Dantiscorum* 1577 in 4to Posnan. — 3) *De diis Samogitarum, caeterorumque Sarmatarum et falsorum Christianorum, etc.* Basileae 1615. — 4) *Historia ecclesiastica de disciplina, moribus, et institutis fratrum Bohemorum;* — 5) *De Russorum, Moscovitarum et Tatarorum religione, sacrificiis, nuptiarum ac funerum ritu.* Spiraee 1582. — 6) *Vere religionis apologia, et falsae confutatio.* Spiraee 1582. — 7) *Epistola ad Volanum, etc.*

ŁASKI (Jan), arcybiskup gnieźnieński, biegły prawnik za panowania Zygmunta I króla polskiego. Kształcił się w naukach kosztem Krzesława z Kurozwęk biskupa kujawskiego, odbył podróż do Palestyny; za powrotem umieszczony przy Kazimierzu Jagiellończyku. Gdy był proboszczem poznanskim, Krzesław z Kurozwęk zdał na niego po sobie dostojęństwo kanclerza w. k. Wierność, obyczaje i niepospolita nauka,ściągnęły nań uwagę Jana Roryszewskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego który go przybrał za swojego koadjutora, a w 1510 po zgonie jego, objął Łaski tę katedrę. On pierwszy dla arcybiskupów gnieźnieńskich tytuł: *Legati-nati* u stolicy apostolskiej wyjednał. Na soborze laterańskim z wielką sławą zasiadał. Krzyżakom roszcującym pretensye do Prus, w imieniu króla Zygmunta i całego narodu mężnie się oparł. Wiele fundusów w dyceyji swojej poczyniwszy, umarł 19 maja 1531 r. Jest autorem mnóstwa dzieł.

ŁASKI (Jan), początkowie proboszcz gnieźnieński, atoli chwyciwszy się błędów nowatorskich z beneficjów kościelnych,

od Gamrata arcybiskupa gnieźnieńskiego wyzuty, w Anglii p. t: *Superintendentis ecclesiae peregrinorum*, nauki Kalwina rozszerzał; zamtąd wydany, wrócił znów do Polski w r. 1550. Pisał przeciw kardynałowi Hozyuszowi: *De oppressu verbo Dei.*

—**ŁASKI (Samuel)**, syn poprzedzającego. Był rotmistrzem; w r. 1598 jeździł do Szwecyi, wysłany od Zygmunta III, aby mieszkańców do posłuszeństwa temuż nakłonił, lecz nie niezdzielał. Lepiej się mu powiodło przywrócenie spokoju w Prussach, gdzie z innymi kommissarzami jeździł.

ŁASZCZ (Marcin), jezuita, urodzony w Kaliszu r. 1551, tamże pobierał nauki, i wszedł do zgromadzenia. Pełnił w rozmaitych miejscach obowiązki powołania swojego. Niespracowany pisarz w obronie religii rzymsko-katolickiej. Dzieła jego najwięcej pod obcemi nazwiskami wychodziły z druku.

ŁASZCZ (Samuel), chorąży podolski i strażnik koronny z województwa belzkiego. We wszystkich wojnach Zygmunta III dowody nieustraszonej odwagi okazywał. Połocki chwając go powiada, że nikt zrzęczniejszym od niego niebył w ukryciu zasadzek. Kilkakrotnie pogromił Tatarów i burzących się Kozaków pod Kumżykami, Borowicą, Holtelem, Starzyszczem rozproszył. Niesiecki wspomina, że on pierwszy był wynalazcą strzyżenia wysoko czupryny, że nieco za rozwzięłe wojsko swoje trzymał, „że umierając żałował iż na łożu nie w potrzebie za ojczyznę życie poświęcił.” Umarł w 1649.

—**ŁASZCZ (Piotr)**, rycerz zawołany, za Zygmunta III; w wyprawie Wołoskiej wraz z Bekieszem Elierami dowodził i zwycięstwo odniósł. Whitwie pod Guzowem należał do stronnictwa rekossanów, a stehórzywszy, czy też umyślnie, gdy zawołał: *zgineliśmy*, partyi królewskiej ułatwił wygrane.

ŁAZAREW, rodzina armeńska, która znakomite Rossyi wyświadczyła przysługi.

—**ŁAZAREW (Lazarz)**, za Katarzyny II znaczne summy dla przemysłu poświęcił.

—**ŁAZAREW (Jan)**, syn jego, załudził prowincye nad morzem Czarnem, stawiał gmachy i kościoły.

—**ŁAZAREW (Joachim)**, brat jego, złożył instytut dla nauczania młodzieży wschodnich języków.

ŁAZNIŃSKI, b. wojskowy polski, dał się poznać w czasie wojny kościuszkowskiej. Na odgłos wypadków zaszedł w Krakowie, na czele brygady, przeprowadził się z Ukrainy przez Mołdawię i Galicyę i potoczył się z tymże naczelnikiem w obojściach Połańca. Posunięty na stopień

jenerała, a brygada jego przeszła pod dowództwo Kołyski, i pod tém imieniem kilkakrotnie wspominana bywa w działaniach wojennych r. 1794. Po ostatnim upadku, Łaziński z Wyszkowskiem dostali się do Francji i oczekawszy się tam ogólnej amnestyi cesarza Pawła I, otrzymali pozwolenie wrócenia do siedzib rodzinnych.

ŁĄCZYŃSKI (Jan), był pisarzem grodzkim krakowskim i ziemskim przemyskim, mąż niepospolitej nauki i biegłości w prawie za Zygmunta III; był wyznaczony do zbioru praw krajowych, w trybunale i w sądach królewskich zawodnych zasiadał. Napisał: *Compendium judiciorum regiorum, seu curiae* 1594, ale jak twierdzi Niesiecki, dzieła tego do druku nieoddał.

ŁĘCZYCKI (Mikołaj), pisarz dzieł ascetycznych za Zygmunta III. Urodził się w Litwie r. 1574 z ojca Daniela drukarza z Łęczycy, którego książkę Radziwiłł Czarny, sprowadził około r. 1581 z Nieszwieża do Wilna i przełożonym niekatolickiej drukarni uczynił. Wychowany Mikołaj w kalwińskim wyznaniu, od młodości obecny dysputom różnowierców z katolikami, wyuczył się dokładnie języków łacińskiego i greckiego, a później od Piotra Skargi nakłoniony, rzucił wyznanie kalwińskie i ojca swojego do wyrzeczenia się onego nakłonił. W 1591 przywdział sukienkę jezuicką, wyprawiony do Rzymu, po 14 letnim tam pobycie, wrócił do Polski i w akademii wileńskiej u jezuitów był professorem teologii. Następnie rektorem w Kaliszu, a w końcu prowincją polską i czeską przykładnie rządził. Mając lat 78, umarł w Kownie r. 1632.

ŁĘCZYCKI (Paweł), po łacinie LENCICIUS, bernardyn, wytłumaczył z włoskiego języka na polski bardzo szacowną w owym wieku książkę: *Relacyi powszechnych Jana Botera Benesiusza dla ludzi potrzebujących i pragnących wiedzieć, o sprawach, rządach, dostatkach, siłach państw cudzoziemskich, ku ćwiczeniu się w dobrych obyczajach i potrzebnych do rządu sprawach, a przestrożeniu od złych i szkodliwych*, przełożona i znowu poprawiona w Krak. r. 1613. Drukacz krakowski Łenczewski wyjeżdżał sobie przywilej króla, aby żadnej drukarni niebyło wolno przebiegać tej książki. Roku 1639 przedrukowaną została z odmiennym napisem, to jest: *Theatrum świata wszystkiego, na którym Europa, Azja, Afryka i Ameryka, także narodów i miast, nacyi obyczajne, bogactwa i inne przedmioty są wystawione; drukiem gockim, przypis Sarnowskim kasztelanicom woynickim*. Dziś z użytkiem może być czytana dla porównania dawnego stanu

państw z obecnym. Tenże był tłumaczem kroniki trzech zakonów s. Franciszka, pierwszy raz wydanej r. 1616.

ŁĘSKI (Marcin), drukarz akademii Zamojskiej za Zygmunta III, mąż biegły w wielu wiadomościach, a szczególnie w języku greckim, przeto pisma greckie wychodzące z jego drukarni, jako najpoprawniejsze wtedy słynęły i dziś jeszcze tę zaletę mają. W tamtejszych czasach mniemano, że niemógł nikt być zdatnym drukarzem, kto niebył uczonym. Wtedy też przedsiębiorcy więcej sławy jak korzyści szukali.

—**ŁĘSKI (Józef)**, professor w b. liceum warszawskim matematyki i fizyki. Później wydoskonalony zagranicą, wróciwszy do kraju, otrzymał katedrę astronomii w akademii krakowskiej. Między tymi co w umiejętnościach w ostatnich czasach znakomite u nas zasługi położył, Łęski niemoże być przeponniany. Umarł 13 lipca 1825 r.

LOBODA (Jan), zwany przez Heidensteina ARCHORI, hetman Kozaków, miał wzrostu pięć łokci i był niezmierniejszy siły. W r. 1593 zebrawszy 3,000 mołoców, wpadł z nimi w końcu grudnia na Turczynę i Dziurdzewo w czasie jarmarku złupił. Właśnie wtedy Rudolf cesarz prowadząc wojnę z Turkami i chcąc rozzerwać ich siły, w 1594 wysłał do Kozaków aby swój oręż na Turków zwrócili, oliwując im pieniężne posiłki, chorągwie i bębny srebrem ozdobne. Loboda pyszny z wezwania cesarza, zebrał 12,000 Kozaków i w skutku umowy, przepawił się za Dniestr, wojska Aarona hospodara mołdawskiego poraził, Jassy zdobył i całą Mołdawią zrabował i zniszczył; wróciwszy na Ukrainę, zachęcony tem powodzeniem, najeżdżał domy panów, rozbijał kupców i całą Kijowszczyznę pustoszył. Żółkiewski ścigawszy na poskromienie jego wojska, stanął w obronie Kijowa, zniósł flotyllę na Dnieprze zbraną pod sprawą kozaka Kaspra Podwysockiego i obrotami swoimi tak ścisnął Kozaków pod Łubianami nad Sula, że sami Lobodę śmiercią skarali w 1596 r.

ŁOCHOWSKI (Stanisław), prawnik, żyjący za panowania Władysława IV. pochodził ze szlacheckiej rodziny, osiadł w województwie rawskim i sprawował urząd pisarza grodzkiego opoczyńskiego. Biegłości swojej w nauce prawniczej okazał dowody w wielu dziełach wyszłych z druku.

ŁOJKO (Feliks), szambelan Stanisława Augusta, zostawił ogromne materyały do historyi ekonomii politycznej; znajdowały się one w księgo-zbiorze w Porycku.

Jedno tylko z dzieł jego historycznych wydrukowane zostało: *Zbiór deklaracyi not i czynności główniejszych, które poprzedziły i zaszły podczas sejmu pod wezwem konfederacyi odprawującego się od dnia 18 września 1772 do 14 maja 1773 r.*

LOMONOSOW, poeta rosyjski, urodził się r. 1711, syn rybaka w Koltmogoryi. Uciekłszy z domu rodziców i dostawszy się do klasztoru Kaikonospaski, taki postęp uczynił w naukach, że akademia umiejętności wystąpiła go swoim kosztem na konczenie nauk w Marburgu. W 1744 został członkiem akademii, następnie profesorem chemii i radcą stanu. Umarł 1764 r. Pierwsze on miejsce zajmuje pomiędzy rosyjskimi poetami.

LOWICKI (*Feliks*), pospolicie zwany FELIKSEM z LOWICZA, od miejsca urodzenia. Był professorem w akademii krakowskiej na początku XVI wieku. Słynny z dzieł wydanych i z biegłości w sztuce lekarskiej na dworze cesarza Karola V, rozniósł on sławę akademii krakowskiej na ostatnich krańcach ówczesowej ucivilizowanej Europy.

—LOWICKI (*Cypryan*), zawołany wieku swojego filozof i lekarz, professor w akademii krakowskiej i nauczyciel sławnego także lekarza Strusia Józefa; podług Starowolskiego, miał napisać dzieło: *De medicina practica*.

—LOWICKI (*Szymon*), również najslawniejszy w akademii krakowskiej professor, i nader wzięty lekarz w Polsce i Litwie za panowania Zygmunta I. Ukończywszy z korzyścią nauki w akademii krakowskiej, ćwiczył się w sztuce lekarskiej, u poprzedzającego Cyprjana z Lowicza zionka swojego; został najprzód mistrzem nauk wyzwolonych, a później doktorem medycyny mianowany; żył z wielu znakomitemi osobami, a mianowicie z Janem Kociuszą kanonikiem miednickim na Żmudzi, mężem uczonym i wymownym. Przez tego zalecony Wojciechowi Gastołdowi kanclerzowi litewskiemu, a później Janowi Zabrzezińskiemu marszałkowi litewskiemu, u obu ciągłych doznawał względów; lecz w szczególniejszej zostawał łasce u Piotra Opalińskiego kasztelana gnieźnieńskiego. Wiele dzieł lekarskich wyszło z pod pióra jego.

—LOWICKI (*Stanisław*), mówca i nauczyciel wymowy w akademii krakowskiej, był uczniem Jana Sakrana z Oświęcima wówczas wielkiego mówcy i teologa. Otrzymawszy stopień mistrza, był nauczycielem retoryki nie tylko publicznie, ale i prywatnie; był przełożonym *bursy jerozolimskiej*. W podeszłym wieku wszedł do zgromadzenia kanoników regularnych grobu Chrystusa, a po skończonej próbie

był najprzód kaznodzieją w kościele P. Maryi, a potem proboszczem w okolicy Krakowa. Jest autorem wielu dzieł.

LOZIŃSKI, szlachcic polski, żył za panowania Jana Kazimierza i Michała Wisniowieckiego i smutną zyskał sławę. W czasie sejmu warszawskiego r. 1673, gdy przeciwne stronnictwa w Polsce coraz bardziej się burzyły, a haniebnym traktat buczacki ostatnie już stronników królowi odbierał; stanął Loziński przed zebranymi stanami z oświadczeniem: że ma dowody zdrady Sobieskiego, że się dał przekupić sultanowi. Tak hanbiące zaskarżenie, oburzyło nawet wielu z przeciwników bohatyra. Większa część zgromadzenia, odrzuciła zatem skargę, Loziński zaś uwieczniony i badany, przyznał się, że wielkimi obietnicami możnych osób nakłoniony, złożył fałszywe doniesienie. Zawieszono więc dalsze dociekania w tej sprawie, by niemieszać prze ważnych nadto imion, a potwarę na śmierć skazano. Szczęściem tylko było Lozińskiego, że Sobieski przy hetmańskiej i marszałkowskiej władze piastował, a że wykonanie wyroków w jego było ręku, przeto Lozińskiego życiem i wolnością udarował.

LUBIENIECKI (*Stanisław*), urodził się w Rakowie r. 1623, pastor lubelski; wydawał różne pisma. Chwyciwszy się nauki Socynianów, starał się ją w Polsce rozszerzać, za co przesładowany, uszedł do obcych krajów, gdzie też niezaniechał swojego zamiaru. Umarł 21 maja 1675 r. pochowany w Altonie.

LUBIŃSKI (*Maciej*), arcybiskup gnieźnieński za Zygmunta III. Początkowe nauki pobierał u jezuitów w Kaliszu, wyższe w akademii krakowskiej, dalsze zaś wykształcenie wujowi swojemu podkanclerzemu Pstrokońskiemu był winien. Od tegoż zachęcony, został duchownym, a prócz otrzymanych pięciu kanonów, został sekretarzem królewskim, regentem kancelaryi, oraz proboszczem miechowskim; był naznaczony od króla na kommissarza do układów z elektorem brandeburskim, oraz nadzorcą żup solnych krakowskich, lecz wkrótce ten najżysowniejszy urząd złożył, gdyż go w 1620 r. król mianował biskupem chełmskim, w 1626 poznańskim, w dwa lata później kujawskim, a następnie w 1641 od Władysława IV na arcybiskupstwo gnieźnieńskie został wyniesiony. On Jana Kazimierza ogłosił królem i koronował. Przeżywszy lat 80, umarł w 1652.

—LUBIŃSKI (*Stanisław*), brat poprzedzającego, biskup płocki; sławny mówca i dziejopis za Zygmunta III, urodził się r. 1577 w Mazowszu. W 1598 ukończywszy nauki w Krakowie, stopniem magistra

został zaszczycony, następnie lat cztery spędził w tak zwanej palestrze w Łęczycy. Niemając jednak wielkiej chęci poświęcenia się prawnictwu, był wzięty przez wujka swojego podkanclerzego koronnego Pstrokońskiego biskupa płockiego, który go przy sobie umieścił jako sekretarza kancelaryj, wczasie podróży króla do Szwecyi, której opis dokładny wypracował. Dla nabycia potrzebnych wiadomości stanowi duchownemu któremu chciał się poświęcić, wyprawiony do Rzymu, w 1603 tamże na kapłana wyświęcony został, za powrotem do Polski otrzymał od wuja kanonią płocką. Gembicki arcybiskup gnieźnieński, poznawszy jego wartość, wezwał go do siebie, uczynił kanonikiem metropolitalnym i proboszczem kapituły, a w zarządzie dyecezyi ważne mu obowiązki powierzył. Lecz Tylicki biskup krakowski, mając z nim jeszcze ściślejsze związki dawnej przyjaźni, przeciągnął go do siebie, jakoż wkrótce kanonicz krakowską i opactwo tynieckie w 1606 r. od króla pozyskał. Po złożeniu przez Tylickiego pieczęci mniejszej, mianowany podkanclerzym, z polecenia monarchy zaczął się uporządkowaniem i spisaniem wszelkich dawnych listów i nadań na zamku krakowskim w archywie znajdujących się. W 1624 nadane sobie biskupstwo łuckie przez lat 3 wraz z pieczęcią dzierżył, w 1627 na płockie przeniesiony, pieczęć zaś zdał Zadzikowi. Wkrótce po bracie swoim Macieju na kujawskie postąpił, na którym 16 stycznia 1630 r. życie zakończył. Połączał on w sobie wszystkie znakomite zalety, jakie człowiekowi do rzetelnej chwały prawo dać mogą. Wielu ważnymi dziełami pisanymi w pięknej mowie łacińskiej wzbogacił on literaturę; pisma jego razem zebrane wyszły w 2 tomach pod tytułem: *Stanisłai Lubieński Episcopi Plocensis opera posthuma historica, historo-politica*, etc. Antwerp. ap. Joan. Moeurs. 1643 fol.

—LUBIEŃSKI (*Kazimierz*), biskup krakowski. Mąż wymowny, na biskupstwo wyniesiony przez Augusta II. Słynął z dobroczynności i dla tego *opiekunem ubogich* nazywany. Kochał nauki, zachęcał i dopomagał tym którzy im się oddawali. Dwunastu młodzieży własnym kosztem utrzymywał. Mógłże lepiej kapłan dostatków swoich używać? Na nieszczęście zbyt mało w tamtych czasach podobnych przykładów napotkać możemy. Umarł 2 maja 1719 r.

—LUBIEŃSKI (*Aleksander-Władysław*), arcybiskup gnieźnieński, dziejopis i geograf za panowania Augusta III króla polskiego, urodził się r. 1703. Uczęszczał do szkół u jezuitów w Kaliszu, odbywał podróże we Francji i Włoszech. W 1741 był pisarzem wielkim koronnym. Przeszedłszy

różne stopnie hierarchii kościelnej w r. 1758 został arcybiskupem lwowskim, w 1759 zaś objął opróżnioną po Adamie Komorowskim archidieję gnieźnieńską. Podezas bezkrólewia po Auguste III, w krytycznych okolicznościach, dał dowody nieskażonej cnoty. On króla Stanisława-Augusta ogłosił i koronował; umarł w Warszawie w 1767. Życie jego było przykładne i cnotliwe, charakter łagodny i ludzki, lubował osobność i rzadko bywał widziany w publicznych posiedzeniach. Szacowne jego dzieło: *Świat we wszystkich swoich częściach większych i mniejszych, to jest w Europie, Azji itd. geograficznie i historycznie określony z opisaniem religii, rządów, itd.* Wyszło w Wrocławiu r. 1740; jestto pierwsza najobszerniejsza geografia w języku polskim, do której są przyłączone krajoobrazy całego świata i jego części, ryte w Norymberdze.

LUCYA (*święta*), panna i męczenniczka z Syrakuzy za czasów Dyoklecjana. Skazana na publiczne shanibienie przez konsula Paskala, Bóg ją uwolnił od cierpień, pozwalając zginąć od uderzenia mieczem r. 304. Obchodzona 13 grudnia.

LUKASZ (*święty*), jeden z czterech ewangelistów, urodzony w Antyochii, lekarz i towarzysz w opowiadaniu ewangelii s. Pawła. Niewiadomo czy był poganinem lub żydem. Sądzą że nauczał w Dalmacyi, Galii, Włoszech i Macedonii; umarł w Achai żyjąc bezżen lat 84. Kościół obchodzi jego święto 18 października. Pisał: *Pamiętniki apostołskie i Akta*. Oba te dzieła pisane po grecku, zalecają się czystością stylu.

LUKASKI (*Walenty*), jeden z owych konfederatów barskich, którzy 2 listopada 1771 r. pod wodzą Strawińskiego, króla Stanisława-Augusta z Warszawy porwali, a gdy im się dalsze przedsięwzięcie nie udało, na wszystkie strony ucieczką się ratowali. Mniejszczeńliwy Łukaski, schwytany i sądzony, wraz z współwinowajcą Józefem Cybulskim pod miecz katowski głowę oddał.

LUKASZ z LEJDY, malarz i rytownik holenderski, urodził się r. 1494. W czterynastym roku wyryl scenę z życia Mahometa, a w następnym: *Kuszenie s. Antoniego*. Głębszy od Alberta Durer'a, przewyższa go w kompozycyi. Umarł 1533. Najlepsze jego dzieła są: *Ecce homo*, — *Ostateczny Sąd*, i *Zdjęcie s. krzyża*.

LUKASZEWICZ (*Lestaw*), wydał: *Rys dziejów piśmiennictwa polskiego* (Kraków 1836 r.).

LUKINA (*Stefan*), wydawca gazety polskiej w Warszawie za panowania Stanisława-Augusta, pochodził z szlacheckiej rodziny, której członkowie niegdyś

w województwie witepskiem najpierwsze urzędy sprawowali; początkowe nauki pobierał w akademii wileńskiej, wstąpiwszy do zakonu jezuitów, odbył podróż do Rzymu dla wydoskonalenia się w matematyce, za powrotem mianowany został astronomem królewskim. Nieco pierwej jeszcze w 1760 r. na żądanie Stanisława Leszczyńskiego, udał się do Lotaryngii i tam spędził lat 4, po zgonie tego króla wrócił do Warszawy i był professorem matematyki i astronomii w zakonie swoim. później zaś przez lat trzy sprawował urząd rektora tegoż collegium. W 1772 po zwinieciu tego zgromadzenia, Stanisław-August polecił mu wydawanie gazety publicznej. Mąż ten zasłużony naukom i krajowi, zakończył życie w Warszawie, mając przeszło lat 70.

LUSZCZEWSKI (*Jan - Paweł*), b. minister spraw wewnętrznych b. księstwa warszawskiego i członek b. T. P. Nauk w Warszawie; urodził się r. 1764 we wsi Skotniki w powiecie sochaczewskim. Nauki ukończył w szkołach pijarskich w Warszawie, następnie zostawał przy dworze króla Stanisława-Augusta. Obrany posłem z swojego powiatu na obrady czteroletnie, został mianowany sekretarzem sejmowym. Następnie zupełnie uchyliwszy się od spraw publicznych, zajmował się w domowym zaciszu urządzeniem gospodarstwa w dobrach swoich i polepszeniem bytu włościan, czas zaś wolny poświęcał zbieraniu wiadomości statystycznych które mu w późniejszym czasie tak się stały użytecznymi. Powołany na członka b. T. P. Nauk, wszelkiełożył usiłowania do pomnożenia nauk i oświaty pomiędzy rodakami. W 1806 r. został mianowany sekretarzem izby najwyższej. Z utworzeniem księstwa warszawskiego, Fryderyk-August wyniósł go na stopień ministra spraw wewnętrznych;

monarcha ten nagradzając rzadkie zasługi tego męża, udzielił mu order Orła - Białego. Umarł w Warszawie 26 czerwca 1812 r. Jako mąż uczony, będąc jeszcze sekretarzem sejmowym, ułożył drukował dyaryusz pomnego sejmowi konstytucyjnego p. t: *Dyaryusz sejmowi ordynaryjnego pod zwiazkiem konfederacyi obojga narodów, w Warszawie rozpoczętego roku pańskiego 1788*, w Warszawie w drukar. nadwor. in folio 2 tomy. Oba te tomy obejmują czynności sejmowe od 6 października 1788, do 6 marca 1789 r., wiadomo czyli więcej z pod prasy wyszło, lecz dalszy rękopism był złożony przez autora w 1808 r. w bibliotece b. T. P. Nauk.

LYSZCZYŃSKI, szlachcie polski z województwa brzesko-kujawskiego. W 1689 został oskarżony od nierzetelnego dłużnika Brzoski, o zaprzeczanie istności Boga. Oskarżenie to poparł Witwicki biskup poznański i przedstawił zgromadzonemu w Warszawie sejmowi. Całe obwinienie na tem się zasadzało: że Łyszczyński czytając jakieś pismo kalwińskie, w którym autor usiłował dowieść istności Boga, brakiem zaś logiki i opaczem rozumowaniem, zaszkodził właśnie swojemu założeniu; Łyszczyński dopisał na brzegu dla wyszydzenia autora: *Ergo non est Deus*. Te kilka wyrazów stały się przyczyną jego zguby. Sejm uniesiony fanatyczną gorliwością, kazał uwięzić Łyszczyńskiego i skazał na śmierć okropną, którą król Jan Sobieski daleki od wszelkiego okrucieństwa, przy skrępowanej władzy swojej, zaledwie złagodzić zdołał na ścięcie głowy. Inocenty XI papież ostro naganiał to postępowanie biskupa poznańskiego. Lecz daleko większą winę popełnił sejm, który się takiego barbarzyństwa dopuścił.

MAACHA, król krainy Geth, pokonany przez Joaba, wodza wojsk Dawida.

—**MAACHA**, córka Tholmaja króla Gessur, żona Dawida, a matka Absalona.

—**MAACHA**, córka Absalona, zaślubiła Roboama, króla Judy.

MABILLON (*Jan*), urodzony r. 1632 w diecezji Reims. Wstąpił do zakonu benedyktynów w 1654. Przeznaczony do wydania dzieł świętego Bernarda, odrzucił pensję 2000 franków ofiarowaną sobie przez Colbert'a. Sprowadziwszy z Niemiec ważne dokumenta, wydał: *Roczniki s. Benedykta*. Umarł w 1707. Jest założycielem umiejętności zwanej *dyplomatyką*; był uczniem swojego wieku. Dzieła jego są: *De re diplomatica lib IV*; — *Analecta*, — *Acta sanctorum ordinis s. Benedicti*.

MABLY (*abbe - Gabriel BONNOT de*), sławny publicysta, urodzony w Grenobli r. 1709, starszy brat Condillac'a, przeznaczony do stanu duchownego. Najstawiejsze jego dzieła są: *Prawo publiczne Europy*, — *Rozmowy Focjona*, — *Uwagi nad historią Francji*, — *Porównanie Francuzów z Rzymianami*, — *O prawodawstwie*, — *O pisaniu historii*. Amerykanie i Polacy korzystali z jego światła, napisał bowiem dla nich: *Orządzie polskim i Uwagi nad prawami Stanów - Zjednoczonych*. Umarł w 1785 r.

MACARTNEY (*Jerzy, lord hrabia*), urodzony w Irlandyi r. 1731 z biskupa szkockiego. Wysłany do Rosyi jako poseł nadzwyczajny w 1764. Powróciwszy, mianowany członkiem parlamentu irlandzkiego, a 1775 gubernatorem Tabago, Grenady i Madras; w 1792 jako poseł z Chinami zawarł pokój. W 1795 wysłany do Włoch i mianowany gubernatorem przyłasku Dobrej Nadziei; umarł w Londynie w 1806. Wydał swoją podróż po Chinach.

MACBETH, syn Sinela i krewny króla Dunkana. Powitany przez trzy czarownice królem szkockim, chciał spełnić przepowiednię i zabiwszy Dunkana, opanował tron w 1040 r. Zginął w r. 1057 walcząc z Magdudem wodzem Malcolm'a syna Dunkana. Szekspir napisał z tego przedmiotu tragedję.

MACER (*Emiliusz*), poeta łaciński żyjący za czasów Augusta.

—**MACER** (*Lucyusz - Klaudyusz*), pretor w Afryce za czasów Nerona, po którego śmierci chciał tron owdądzić. Galba skazał go na śmierć.

MACDONALD (*Stefan - Jakób - Józef-Aleksander*), książę Tarentu, sławny generał francuski, urodzony r. 1765. Wszedł do służby w 1783. Pod Jemmapes został pułkownikiem, a wkrótce potem generałem. Służąc nad Renem i we Włoszech, mianowany gubernatorem Rzymu i państwa Kościelnego, odznaczył się w odwrocie r. 1799 z Włoch; miał udział 18 brumaire. Po bitwie pod Marengo, wysłany do Anglii jako minister pełnomocny, w r. 1809 objął dowództwo dywizji i odznaczył się pod Wagram. Mianowany marszałkiem Francji i księciem Tarentu w 1810, dowodził korpusem w Hiszpanii, oraz w Rosyi. W 1813 odznaczył się pod Lützen, Bautzen i Lipskiem, w 1814 dowodził lewym skrzydłem armii. W r. 1814 mianowany parlem Francji, w 1816 r. kanclerzem Le-gii-Honorowej. Umarł w 1840 r.

MACHABEUSZOWIE, siedmiu braci, ponieśli męczeństwo w Antyochii roku s. 3658 że niechcieli jeść wieprzowego mięsa.

MACHETA, staruszka w Macedonii. Kiedy Filip ojciec Aleksandra Wielkiego wychodził z uczty, zażądała od niego sprawiedliwości. Usnął słuchając ją a potem ukarał. Macheta odwołała się od jego sądu.

MACHIAWEL (*Mikołaj*), sławny polityk, urodzony w Florencyi r. 1469. Protegowany przez papieża Leona X, a następnie obwiniony o współnictwo spisku Soderiniego przeciwko Medyceuszom, skazany był na tortury; lecz nie niewyznał. Rzeczpospolita Florencka obrała go swoim historykiem. Umarł ubogi w 1527 r. Najważniejsze dzieła jego są: *Traktat monarchiczny*, — *Historja Florencji*, — *Życie Castracianiego rządcy Luki*, itd.

MACIEJ (*święty*), jeden z uczniów Chrystusa, wybrany na miejsce zdrajcy Judasza. Po śmierci Chrystusa, opowiadał ewanielją. Grecy utrzymują że umarł w Kolchidzie, a inni że umęczony w Etyopii. Kościół łaciński obchodzi go 24 lutego, grecki 9 sierpnia, pisał ewanielją.

MACIEJ, cesarz niemiecki, syn Maksymiljana II, nastąpił po bracie Rudolffie II 1612 r., był wprzód arcyksięciem austriackim, królem Czech i Węgier. Ukończył wojnę z Turkami traktatem w 1615, prowadził wojnę religijną w Czechach od r. 1618 do 1648. Kiedy hrabia Thurn opanował całe prawie Czechy i porwał

kardynała Elesel, Maciej ze zgryzoty umarł w 1619; ponim nastąpił Ferdynand z Gratz syn jego przysposobiony.

MACIEJ KORWIN, król węgierski, syn Jana Korwina Huniada. Przed śmiercią Władysława króla Czeskiego i Węgierskiego Maciej Korwin był na dworze Fryderyka III, który go wysłał do Jerzego Podiebrada ówczas obranego królem Czech w r. 1548. Michał Zilagi wuj Macieja, postarzał się o wybranie na tron węgierski swego siostrzeńca, a ten niemógł opuścić Czech aż zaślubił córkę Podiebrada. Koronowany w Budzie r. 1558, prowadził zaciętą wojnę z Turkami, wziął im Jajczę, podbił Mołdawię i Wołoszczyznę r. 1467 i po wojnie z Podiebradem zawarł traktat w 1478 r. Napadał po dwakroć na Austrię, umarł w 1490. Jego prawa równie są sławne jak podboje. Żoną jego była Beatrix neapolitańska, córka Ferdynanda I.

MACIEJ z RÓŻANA, pisarz skarbowy, kanonik warszawski i pleban w Czersku, wytłumaczył około r. 1450 Statut mazowiecki; wydany tenże był powtórnie w Wilnie 1824

MACIEJOWSKI (Samuel), biskup krakowski, kanclerz wielki koronny, mąż sławny z wymowy i obszernej nauki za Zygmunta I; urodził się r. 1498. Po ukończeniu nauk oddany do Piotra Tomickiego biskupa krakowskiego, przez tegoż był wysłany dla dalszego kształcenia się za granicę; powróciwszy z akademii padewskiej, został sekretarzem królewskim, dalej dziekanem krakowskim, biskupem chełmskim i podkanclerzem koronnym, biskupem płockim, biskupem krakowskim, kanclerzem wielkim koronnym; umarł 5 października r. 1550. Na pogrzebie Zygmunta I miał mowę polską, którą jednak na żądanie przyjaciół wydał po łacinie: *Sermo in funere domini Sigismundi*, itd.

—**MACIEJOWSKI (Bernard)**, kardynał, arcybiskup gnieźnieński, oraz biskup krakowski, synowiec poprzedzającego. Wstępując w ślady stryjońskie, przez dzielne kościołowi i ojczyźnie przysługi, na nieśmiertelną sobie sławę zasłużył. Będąc biskupem łuckim, od Zygmunta III do stolicy apostołskiej sprawował poselstwo; synod prowincjonalny w Piotrkowie złożył, który jest drukowany w Krakowie r. 1609, jako też i list jego pasterski. Umarł ten znakomity mąż 19 stycznia r. 1608, mając lat 69. Kościół i collegium wspaniałe jezuitów w Lublinie fundował, i hojnie opatrzył.

MACIEJOWSKI (Kasper), koniuszy koronny i starosta Spisza, mąż z ludzkości, mężstwa i obywatelstwa znamienity, wielkie krajowi za Zygmunta III czynił przysługi. W r. 1587 miał powierzoną sobie

obronę Spisza. Gorliwie popierał wybór Zygmunta, zaś przeciw Maksymilianowi walczył. W ustawach sejmowych na pochwalne wspomnienie za wierność królowi i ojczyźnie zasłużył.

MACIEJOWSKI (Wacław - Aleksander), niegdyś professor b. uniwersytetu warszawskiego, obecnie zaś kursów prawnych w Warszawie, jest autorem następujących dzieł: 1) *Principia Juris Romani* (Warszawa 182.), — 2) *Historia juris Romani* (tamże 182.), — 3) *Historia prawodawstwa słowiańskich* (tamże 1832—1835 tomów 4), — 4) *Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów* (Warszawa 1842 tomów 4), — *Pamiętniki do dziejów oświaty Słowian* (tamże 1839 tomów 2). Oprócz tego Maciejowski umieszczał liczne swoje pisma w Bibliotece Warszawskiej, Magazynie Powszechnym, Przeglądzie Naukowym, Dziennikach poznańskich, Noworocznikach warszawskich, w Athenaeum.

MACK (Karol, baron de), urodzony w Frankonii 1752 r. Wszedł do wojska austriackiego jako prosty żołnierz, walczył w wojnie siedmioletniej pod hrabią Lascy, w wojnie tureckiej pod marszałkiem Landon. W 1792 i 1793 odbył kampanie w Niderlandach. W 1794 udał się do Anglii celem porozumienia się z Pitt'em dla wstąpienia w terytorium Francji. W 1798 mianowany generalissimusem armii neapolitańskiej, liczne popełnił błędy i dostał się do niewoli. Sprowadzony do Paryża i uwolniony na słowo, uciekł w 1800. Jego zawód wojskowy kończy się w r. 1805, w którym przegrał bitwy pod Wertingen, Guntzburgiem, poddał Ulm; został skazany na śmierć przez sąd wojenny, ulaskawiony jednak przez cesarza. Umarł zapomniany 1820 r.

MACKENZIE (Henryk), sławny romanopisarz i krytyk, urodzony w Edyngburgu r. 1744. Poświęcał się nauce prawa i mianowany był prokuratorem królewskim. W 1770 wydał dzieło p. t: *Czuły człowiek mające wielkie powołenie*, następnie wydał: *Pogoń za sześćściami*, poemata satyryczne. Inne jego dzieła są: *Julja Roubigne Człowiek światowy*. Założył pismo peryodyczne: *Zwierciadło*; umarł w 1831.

MACKINTOSH (sir James), baronet angielski, pisarz, filozof, historyk i publicysta, urodzony r. 1765 w Szkocji. Najprzód oddał się medycynie, którą dla prawa porzucił. Połączony ze stronnikami reformy, wydał: *Vindiciae gallicanae* czyli obronę rewolucji francuskiej. Pogodziwszy się z Burke, został professorem w Lincoln's-Inn; w 1803 r. zarządzał w Bombaj. Powróciwszy do Anglii w 1811 był członkiem izby niższej i umarł 1832 r. Napisał: *Historię Anglii i Historię rewolucji 1688*.

MAC-PHERSON (*James*), pisarz angielski, urodzony w Szkocyi r. 1738, mając lat dwadzieścia napisał poemat: *Góral*. W r. 1773 wydał poezye *Ossyana* przez siebie napisane, później wydał: *Historję Wielkiej Brytanii od restauracji do wstąpienia domu Hanowerskiego*. W 1780 r. obrany deputowanym z Camelford, umarł w 1796 r.

MACZUSKI (*Andrzej*), żyjący za panowania Zygmunta III. Dzieło Cycerona o przyjaźni p. t. *Laelius*, gładko i pięknie przełożył po polsku i w Dobromilu wydał. Przekład ten czysto, poprawnie i kształtnie na nowo staraniem uczonego Żukowskiego Szymona w Wilnie wytłoczony został.

MADALIŃSKI (*Wojciech*), Sieradzianin, wojski wieluński, biegły prawnik za Zygmunta III, on najpierwszy spisał inwentarz ustaw krajowych od r. 1550 do 1628 i porządkiem abecadła ułożył, we Lwowie w 1630 r.

—MADALIŃSKI (*Józef*), wojskowy polski z czasów Stanisława - Augusta, służył w brygadzie jazdy zwanej wielkopolską. W r. 1793 brygada jego rozkwatowana stała pod Ostrołęką nad Narwią, niechając się poddać rozkazowi rozpuszczenia takowej, objął jej dowództwo, przebył nowo ustanowioną granicę w okolicach Radzanowa, i posuwając się chyżo ciągle krajem nowo pruskim, lubo ścigany, przybył do Krakowa gdzie się połączył z Kościuszką. Awansowany na generała, miał udział w bitwach pod Racławicami i Szczekocinami, oraz w obronie oszańcowanego obozu pod Warszawą. Później był wyznaczony wspólnie z Dąbrowskim do Wielkopolski, gdzie zwiódł kilka szczęśliwych potyczek z pruskim dowódcą Szekulę; za dojściem wiadomości o przegranej pod Maciejowicami, pospieszyli Madaliński z Dąbrowskim pod Warszawę, lecz w pierwszych dniach listopada 1794, cofnęli się pod naczelnictwem Wawrzeckiego na drogę ku Krakowowi. Po zupełnem rozprężeniu i rozejściu się ostateków wojska pod Radoszycami, w celu osobistego ratunku chciał się Madaliński dostać do Galicji, ale ujęty przez wojska pruskie, najprzód odprowadzony do Głogowy, a następnie do Magdeburga, gdzie prześiedziało jako jeńiec lat dwa i dopiero w 1797 na prośbę kilku wyższych osób, a mianowicie księcia Ludwika Ferdynanda pruskiego, został uwolniony. Osiadł w Wielkiej polsce i umarł w 1805.

MADEYSKI (*Idzi*), pijar, rodem z województwa krakowskiego, z piętnastu pism które zostawił ten pracowity nauczyciel, według świadectwa Bielskiego najważniejszym jest dla literatury ojczystej, dzieło: *O początku i dalszym wzroście*

zakonu księży pijarów, wraz z opisem życia sławnych pijarów; umarł 17 stycznia 1746 r.

MADIAN, czwarty syn Abrahama i Ceturzy, nadał imię swoje Madianitom.

MAFEE - VEGGIO, kanonik ś. Jana laterańskiego, zmarły w Lodi r. 1458. Wykładał prawo w Pawii i powołany był do Rzymu przez Eugeniusza IV. Napisał trzynastą księgę *Eneidy*, doskonale naśladowując Wirgiliusza. Napisał także *Zycie ś. Piotra Celestyna*, — *ś. Augustyna*, i *ś. Moniki*, oraz wiele poczyti łacińskich.

MAFEE (*Rofaelo*), urodzony w Toskanii r. 1450. Dał się poznać swemi dziełami, które są: *Commentaria urbana*, i tłumaczeniem *Ekonomiki Xenofonta*, — *Historji wojen perskich* przez Prokopa, i mów *ś. Bazylego*. Umarł w 1521.

MAFEEI (*Paolo - Aleksander*), kawaler orderu ś. Stefana, urodził się r. 1653, cały wiek poświęcił nauce i bardzo wiele posiadał wiadomości. Umarł 1716 r. Zostawił dzieła: *Zbiór posągów starożytnych i tegoczesnych*, — *Zycie Piusa V*, i *Księżniczki Kamilli Orsini Borghese*.

MAFEEI (*markiz, Franciszek Scipio*), urodzony w Weronie r. 1675 ze starożytniej rodziny. Znacomity poeta i literat, przyjęty na członka akademii rzymskiej. Służąc w Bawarii był w bitwie pod Donawert; powróciwszy do Włoch, napisał dzieło pod tytułem: *Pojedynek*. Jego tragedia *Meropa* naśladowana z Voltaira ziednała mu sławę. Inne jego dzieła są: *Istoria diplomatica*, — *Verona illustrata*, i *Musaeum Veronense*.

MAGAS, urodzony z Bereniki i Ptolemeusza Sotera. Mianowany rzędcą Libii, zbuntował się przeciw Ptolemeuszowi Filadelfowi i ogłosił się królem. Panował lat 50. Umarł na 257 lat przed J-C. Zaślubił Apameę córkę Antyocha - Sotera króla Syrii.

MAGELLAN (*Ferdynand*), sławny żeglarz portugalski. Udał się do Indyi po odkryciu przylądka Dobrej - Nadziei i walczył pod Malakką w 1510 r. Nie otrzymawszy nagrody od Emmanuela udał się do Karola V, który mu powierzył 5 okrętów. Odkrył cieśninę noszącą jego nazwisko, przez tę udał się na ocean Spokojny, przybył do wysp Rozbójniczych, następnie do Filipińskich, które dla Hiszpanii zajął. Zabity lancą, walcząc za króla swojego sprzymierzeńca r. 1521.

MAGEOEGHAN (*Jakób*), ksiądz irlandzki, urodził się r. 1702, zmarły w 1764, autor: *Historji Irlandyi starożytnej i tegoczesnej*. Historia ta nieprzyjazna Anglikom pisana jest stylem rozwlekłym.

MAGNEZ de WORINONT (*Ludwik - Franciszek*), uczony ksiądz, zmarły w r. 1749, napisał doskonały słownik łaciński.

MAGNENCYUSZ (*Flawiusz - Augustus*), z rodu German, z prostego żołnierza doszedł do najwyższych godności. Cesarz Konstant obśpytał go dobrodziejstw, on zaś pozabawił go życia r. 350 i ogłosił się cesarzem Galii, Afryki, Brytanii, Hiszpanii i Włoch. Konstancjusz brat zmarłego pokonał go w Panonii. Uciekł więc do Lyonu, gdzie zabiwszy żonę i dzieci, sam sobie życie odebrał r. 353.

MAGNI (*Waleryan*), Włoch, kapucyn, od Urbana VIII postanowiony jako misjonarz apostołski w Polsce, do której przybył około r. 1626 i był od króla Zygmunta III i duchowieństwa ze czcią przyjęty. Ale gdy zaczął wywyższać się zbyt czcnie i knuć intrygi przeciw jezuitom, zrzuceno go z siebie. Byłby nawet otrzymał kapelusze kardynalski, bo Władysław IV na tę godność go polecał, ale zabiegi jezuitów w Rzymie przeszkodziły mu. Był ujętym przez cesarza Ferdynanda II do skojarzenia małżeństwa córki jego arcy-księżniczki austriackiej Cecylii Renaty z Władysławem IV, i rzecząc tę do skutku przywiódł. Magni pisał przeciw Kommeniuszowi książkę: *Echo absurditatum*, którą wydał w Krakowie pod nazwiskiem zmyślonem *Huldryke Neufelda* r. 1646.

MAGNUS. Wielu królów szwedzkich nosiło to imię.

--**MAGNUS I**, brat Waldemara, opanował tron i koronowany w 1279, pierwszy przybrał tytuł króla *Szwedów i Gotów*. protegował wieśniaków przeciw nadużyciom panów i ogłosił osobę króla nienaruszoną. Miał iść na wyprawę do ziemi świętej, lecz go śmierć zaskoczyła r. 1290.

--**MAGNUS II**, syn Eryka, obrany królem po śmierci Birgera mając lat trzy r. 1321, po Hakanie objął tegoż roku Norwegię. Ogłoszony pełnoletnim w 1333. Przybrał tytuł króla *Szwecji, Norwegii i Skanii*, pozwalał rządzić sobą szlachcie, która w czasie jego małoletności wpływu nabrała. Życie rozpustne i niepowodzenia z Rosją, poniżyły go w oczach narodu i synów jego własnych Eryka i Hakana. Po śmierci pierwszego w 1359 r. drugi został królem Norwegii i pojmanny ojca, ogłosił się królem Szwecji. Hakan znienawidzony również był strącony, a Albert meklemburski ogłoszony królem. Magnus odzyskawszy wolność w 1371 r., umarł w Norwegii r. 1374 nie mogąc odzyskać korony.

MAGNUS. Ośmiu królów norweskich nosiło to imię.

--**MAGNUS I**, nastąpił po Olofie II r. 1036, odziedziczył Danią w 1042. Książę duński

zarządzający tym krajem Swenon Estridson, ogłosił się niezawisłym. Wkrótce i Harald Hardrad brat Olofa, zmusił go do ustąpienia sobie części Norwegii w 1046. Umarł w następnym roku.

--**MAGNUS II**, syn Harald Hardrad, nastąpił w 1067 z bratem swoim Olofem III; umarł we dwa lata.

--**MAGNUS III**, nastąpił po Olofie III w 1093, przezwany *BOSONOGI*, podbił Hebrdydy, Orkady, Anglesey i Man, z których *królestwo wysp* utworzył. Nieszczęśliwy w wojnie ze Szwecją w 1100, zrobił wyprawę do Irlandyi i zdobył Dublin. Zginął w 1103 r.

--**MAGNUS IV**, nastąpił po Sigurdzie w 1130, podzielił tron z Haraldem Gille, synem naturalnym Magnusa III; lecz w 1134 wygnał go do Danii. Harald zyskawszy pomoc, pojmał do niewoli Magnusa, wyłupił mu oczy i zamknął w klasztorze. Umarł w 1139 r.

--**MAGNUS V**, syn naturalny Harald Gille, był królem części Norwegii w 1142, żył tylko kilka lat.

--**MAGNUS VI**, (ERLINGSON), nastąpił po Hakanie II w 1162. Kiedy Swerrer opanował Norwegię, szukał schronienia w Danii. Siłił się odzyskać tron; lecz pokonany zginął w 1184.

--**MAGNUS VII**, (LAGABETER), nastąpił po Hakanie V w 1263 r., zawarł pokój ze Szkocją w 1266 i ogłosił koronę dziedziczną w 1273, zreformował naród, usuwawszy wieśniaków od narań i nadawszy przywileje duchowieństwu. Po wielu wojnach, umarł w 1280.

--**MAGNUS VIII**, (ERIKSON), nastąpił po Hakanie VI swoim dziadzie i był królem Szwecji pod imieniem MAGNUS II w 1321. Mianował syna swojego Hakana VII królem Norwegii w 1343.

MAGOG, syn Jafeta a wnuk Noego.

MAGON. Wielu wodzów i admirałów kartagińskich nosiło to imię.

--**MAGON BARCEUSZ**, wystąpił w 396 r. przed J.-C. przeciw Dionizjuszowi, odniósł zwycięstwo na morzu pod Katane, zginął pod Kabala.

--**MAGON BARCEUSZ**, syn jego, zastąpiwszy go, odniósł zwycięstwo nad Dionizjuszem pod Kronion, uciekł przed Tymoleonem, za co oskarżony, życie sobie odebrał.

--**MAGON**, r. 300 przed J.-C. wystąpił na pomoc Rzymianom przeciw Pyrrusowi. Rzymianie odrzucili tę pomoc. Był dziadem Hannibala.

--**MAGON**, brat Annibala, był pod Kanami i zaniósł do Kartaginy wiadomość o tem zwycięstwie. W Hiszpanii pokonał Sympionów, zwyciężony pod Kartagina, udał się na wyspy Balearskie, gdzie nadał miano miastu (Port Mahon). Zamtąd przybył do Włoch gdzie go konsul Warus pokonał.

Umarł z odniesionych ran w 203 r. przed J-C.

MAGON (*Karol-Rene*), jeden z najmłodszych oficerów marynarki francuskiej, urodzony w Paryżu r. 1763. wszedł w służbę mając lat 14. Pierwszy raz walczył pod Ouessant. Wzięty do niewoli przez Anglików i wypuszczony, został porucznikiem i dowódcą fregaty w r. 1788; przez 5 lat utrzymał powagę flagi francuskiej na wodach indyjskich. Mianowany kontr-admirałem w 1801. dowodził prawem skrzydłem floty pod Boulogne; w 1805 walczył pod Trafalgar, gdzie od kuli poległ.

MAHADI, trzeci kalif z dynastji Abbasydów, nastąpił w 775 po ojcu swoim Abu-Elzafar-al-Mansur i wstąpił się walecznością i mądrym rządem. Zmusił cesarzową Ireneę do płacenia haraczu. Zginął na polowaniu w 785. Przeczynał na tron syna starszego z warunkiem aby młodszy po nim panował. to spowodowało wojny domowe.

MAHALON, syn Emileba i Noemi, zaślubił Moabitkę imieniem Ruth i umarł bezpotomnie. Wdowa po nim, udała się do Betleem do Noemi matki męża, gdzie ją bogaty Booz zaślubił.

MAHARBAL, wódz kartagiński, dowodził kawalerją pod Kannami w 216 r. przed J-C.

MAHE de la BOURDONNAIS (*Bertrand-Franczek*), gubernator Ile de France i Bourbon, urodzony w St. Malo 1699 r. Mając lat 10, wstąpił do marynarki i w Indyach oddał się spekulacyom handlowym. Mianowany w 1734 r. dyrektorem jeneralnym Ile de France i Bourbon, podniósł handel na morzach indyjskich i polepszył stan kolonii. Duplex dowodzący tam eskadrą, oskarżył go o nieudzielenie sobie pomocy, za co do więzienia we Francji wtrącony. Uwolniony i uniewinniony później, nie odzyskał jednak majątku prawnie zebranego. Umarł z zgryzoł w 1755.

MAHMUD. Dwóch sultanów tureckich nosili to imię.

—**MAHMUD I**, syn Mustafy II, urodził się r. 1696, nastąpił w 1730 po stryju swoim Ahmecie III w skutku buntu Janczarów. Był charakteru łagodnego, rządził spokojnie do śmierci w 1754. Tamas-Kulikan wydarł mu Georgją i Armenją.

—**MAHMUD II**, drugi syn Abdul-Hamida, urodził się r. 1789, wyniesiony na tron w 1808 przez Baraiktara pasz Rusczyku, który stracił brata jego Mustafę IV. Początek jego panowania naznaczony był buntem Janczarów i wojną z Rossją, skończoną traktatem w Bukarescie 1812 r. Za niego Grecya wybiła się na wolność. Potworna wojna z Rossją skończona traktatem w Adrianopolu r. 1829. Nadto za

niego Mehmed - Ali pasza Egiptu ogłosił się niepodległym. Umarł w 1839 r. Po nim nastąpił syn jego Abdul - Meszyd dziś panujący.

MAHOMET albo **MOHAMMED**, Arab, z pokolenia Koreiszytów, z którego wybierano kapłanów do świątyni w Kaba. Urodził się w Mekce r. 570 z Abdala i Elinashy. Osierocony w piątym roku, był wychowany przez wuję, szeryfa Abu-Taleba. Mając lat 14 chodził z karawaną, a później zaślubił bogatą wdowę Kadyę. Powziął on zamiar założenia nowej religii złożonej z chrześcijańskiej, żydowskiej i bałwochwalskiej, wczem mu pomagał żyd Abdiah-ben-Salem i Grek Bohaira. Postęp jego religii zatrzymał Arabów, Mahomet skazywał na śmierć, uciekł do Medyny r. 622, odąd rozpoczyna się hegira. Zgromadziwszy licznych stronników, podbił Arabią; umarł w 630 otruty w baranie przez żydówkę Zainab. Zaślubił swoją córkę Fatymę Alemu, a sam ożenił się z córką Abubekera, który po nim nastąpił. Z tego pokrewieństwa wynikło religijne rozdwojenie.

MAHOMET. Czterech sultanów tureckich nosiło to imię.

—**MAHOMET I**, syn Bajazeta, nastąpił w r. 1402 po ojcu, łącznie z Solimanem, Isą i Musahem braćmi swoimi, z których pierwszy panował w Adrianopolu, drugi w Brusa, a on sam w Amasii. Musach, powstał przeciw braciom lecz pokonany, został stracony przez Mahometą w 1413 r., który wtedy sam zaczął panować i stolicę w Adrianopolu założył. Umarł w 1421.

—**MAHOMET II** (*Bujuk*), WIELKI, nastąpił po ojcu swoim Amuracie II w 1451 r. Walczył z Grekami, wziął Konstantynopol w 1453 i dokonał upadku państwa wschodniego. Rozjątrzony przeciw Wenecyanom, zdobył Negropont i chciał opanować Rodos. Zagrażał Afryce i Włochom, umarł w Nikomedyi r. 1481; był mądry i okrutny, odważny i dumny.

—**MAHOMET III**, nastąpił w 1595 po ojcu swoim Amuracie III. Kazał stracić dwudziestu swoich braci, żony ojca i swoją. Wziął warownie Agria w Siedmiogrodzie i wygrał bitwę z Austryakami pod Karest r. 1596. Umarł w 1603.

—**MAHOMET IV**, urodził się r. 1642, nastąpił po Ibrahimie ojcu swoim 1649 r., jego wczyr Ahmet-Koprogli zdobył na Wenecyanach Kandją w 1669. Za niego Kara-Mustafa oblegał Wiedeń i był pokonany przez króla Sobieskiego. Bunt Janczarów stracił Mahometą z tronu w 1687. Umarł 1692 r.

MAILLARD (*Jan i Szymon*), bracia, mieszczenie paryczy, sławni oporem w poddaniu Paryża królowi Nawarry

Henrykowi IV. Kiedy Marsel delegowany, otwierał temuż bramę, Jan rozciął mu głowę siekierą w 1358 r.

MAILLARD (*Olivier*), sławny kaznodzieja w XV wieku, urodzony w Breanii, był franciszkanem, oraz doktorem teologii w fakultecie paryskim i zaszczycony urzędowaniami od papieża Innocentego VIII, Karola VIII króla francuskiego i Ferdynanda aragońskiego. Umarł w Tuluzie r. 1502. Zostawił po sobie kazania pełne bufonady i nieprzystojności.

MAILLÉ. Dawna familia francuska od XI wieku istniejąca.

—JAQUELIN de MAILLÉ, templaryusz, odznaczył się w czasie krucyat.

—URBAN de MAILLÉ, markiz BREZE, marszałek Francyi, gubernator Anjou, dowodził w Niemczech r. 1634 i wygrał bitwę pod Avein w 1635. Zaślubił siostrę kardynała Richelieu, który go jako posta wysłał do Szwecyi i Holandyi. Umarł 1650.

—ARMAND de MAILLÉ, książę TROUSSAC i CAUMONT, markiz GRAVILLE i de BREZE, pokonał flotę hiszpańską pod Kadyksem 1640. Ambassador w Portugalii r. 1641. Znaczne odnośności nad Hiszpaniami. Umarł w 1646 przy oblężeniu Orbitello.

MAILLEBOIS (*Jan — Chrzcziciel DESMARETS, markiz de*), urodził się r. 1681, ojciec jego był kontrollerem finansów. Odnaczył się w kampaniach włoskich r. 1723 i 1734. Podbił Korsykę w 1769, za co został marszałkiem. Dowodził w Niemczech i we Włoszech w 1741, wziął Acqui w Montferacie; umarł 1762 r.

MAILLET (*Benedykt*), urodzony w Barle-Duc r. 1659, zmarły w Marsylii 1738, był konsulem w Kairze. Jest autorem *Teliameda*, z którego to dzieła Buffon wiele zaczerpnął, wywodzi on w niem początek ludzki od ryb i wymoczków, tę myśl oblał jeszcze pierwej Lamothe. Pisał także: *Opis Egiptu i Podróż po Etypii*.

MAILLY. Znakomita familia francuska z pod Amiens.

—MZI II, pan de MAILLY, i wielu innych z nim zbuntowało się przeciw Ludwikowi IX w 1289 r.

—FRANCISZEK de MAILLY, z linii Haucourt, nie chciał przystąpić do ligi; umarł 1621.

—LUDWIK JULIA de MAILLY, z linii Nesle, zaślubiła w 1726 swego krewnego hrabiego Mailly zmarłego w 1747. Obdarzona wielkimi przymiotami serca i umysłu; posiadała serce Ludwika XV aż do czasów księżnej Chateauroux, oddaliła się ze dworu i żyła po chrześcijańsku aż do śmierci w 1751.

MAIMBOURG (*le P. Ludwik*), jezuita, urodzony w Nancy r. 1616. Wslawiony wymową. Pisał przeciw Rzymowi, przez co

Innocenty XI był zmuszony wystąpić z zakonu w 1682. Król płacił mu pensyą. Umarł w 1686. Pisał: *Historyę aryjanizmu, Obrażobórców, luteranizmu, kalwinizmu i krucyat*, — *Historyę upadku państwa Karola W.*, i *Historyę Ligi*.

MAIMON (*Salomon*), urodził się r. 1754 w Litwie w Nieświeżu. Jak wielkie zasługi mąż ten w filozofii położył, którego jeniusz mieści obok najznakomitszych tegoczesnych filozofów niemieckich, dosyć odczytać życie jego skreślone przez Klemensa Urnowskiego b. profesora w b. uniwersytecie warszawskim. Umarł 22 listopada 1800 r.

MAIMONIDES albo BEN-MAIMON (*Mojżesz*), sławny rabin, urodzony w Kordubie 1136 r. Wyćwiczony w naukach, udał się do Egiptu gdzie został lekarzem sultana Salatyina. Umarł obśpany honorami w 1209. Pisał: *Komentarz Miszny*, — *Krótki rys Talmudu*, i *O pokarmach zabronionych*.

MAJERANOWSKI (*Konstanty*), był re-daktorem: *Pszczółki krakowskiej*, *Flory polskiej*; teraz wydaje *Gazetę krakowską*. Jest także autorem kilku pism pomniejszych i dzieł teatralnych.

MAINE (*Ludwik — August de BOURBON książę*), syn naturalny Ludwika XIV i pani Montespan, urodził się r. 1670. Pani Maintenon wychowująca go, kazała wydrukować r. 1671: *Dzieła rozmaite siedmioletniego autora*. Król mianował go półkownikiem Szwajcarów, następnie dowódcą artylerji. Zaślubił w 1692 Annę-Ludwikę de Bourbon — Conde, która mu wyjednała edykt Ludwika XIV w 1714 r. zapewniający następstwo tronu. Książę Orleanski kazał go w Bourlens, a panią Maine w Dijon uwięzić. Umarł w 1736, księżna zaś w 1753 r.

MAINE de BIRAN (*Marya-Franciszka-Piotr GONTHER*), urodzony w Chanteloup, zmarły w Paryżu r. 1824. Radca stanu, kawaler orderów ś. Ludwika i Legji-Honorowej. Dzieło jego: *Wpływ przyzwyczajenia na myśl*, było uwieńczone w 1803.

MAINFROI, syn naturalny cesarza Fryderyka II, miał tytuł księcia Tarentu. Po śmierci Konrada IV w 1254, był opiekunkiem synowca swojego Konradyna, którego otrul jak powiadają. Opanował Sycylią i rządził samowładnie lat 11. Pokłóciwszy się z papieżem Innocentym IV, wtargnął w państwo kościelne. Papież wyklął go i z pomocą Karola Anjou, pod Benevento pokonał. Tamże zginął Mainfroi w 1266. Odmówiono mu pogrzebu.

MAINTENON (*Franciszka d'AUBIGNE, markizowa de*), córka Konstantego d'Aubigne i Anny Cardillac, urodziła się r. 1635 w więzieniu w Niort. Wychowana surowo

przez krewne, która chciała aby się wyrzekła kalwinizmu, zaślubiła poetę Scarrona, po którym owdowiała w r. 1660; za przyczyną pani Montespan otrzymała niewielką pensyą od króla. Mając powierzone sobie wychowanie dzieci pani Montespan, zyskała względy Ludwika XIV, który ją w 1685 potajemnie zaślubił. Wielki wpływ wywierała na króla i ona to miała doradzić odwołanie edyktu z Nantes. W 1686 w St-Cyr założyła pensyon na 300 panien, który uposażyła 40,000 talarów rocznego dochodu. Po śmierci króla w 1715, udała się do St-Cyr i tam umarła r. 1719.

MAINVIELLE (*Piotr*), urodzony r. 1765 z bogatego kupca w Avignon. Z wściekłością chwyciwszy się sprawy rewolucyjnej, popełniał okropności w swoim mieście. Uwięziony z współnikami, winien ocalenie amnestyi zgromadzenia prawodawczego 1792 r. Wypuszczony na wolność z Jourdan'em nowe popełniał okropności. Ocalony przez girondynów, zmienił swoje postępowanie. W 1793 jako współnik Barbaroux skazany na śmierć i stracony z Vergniaud'em i Brissot'em. Miał lat 28.

MAJORJAN (*Flawiusz - Juliusz - Walerianus-Augustus*), syn Ecjusza, wyniesiony na tron r. 457 przez Rycymera za czczeniem cesarza wschodniego Leona. Panowanie jego odznaczone zdolnościami wyższymi. Wypędził bowiem Wandalów z Włoch i pobit Wissygotów. Zginął z rozkazu Rycymera, który chciał w jego imieniu panować r. 461.

MAJIRAN (*Jan-Jakób*), urodzony w Beziers r. 1678. Znakomity matematyk, dał się poznać w 1715 pamiętnikiem: *O zmianach barometru* i rozprawą *O fosforze*. Członek akademii umiejętności w Paryżu, został jej sekretarzem dożywotnim r. 1740. Umarł w 1771 jako członek akademii upsalickiej, petersburskiej i edymburskiej. Pisał mnóstwo *Pamiętników*.

MAIRET (*Jan*), poeta francuski, urodził się w Besançon r. 1604. Obsypyany łaskami Richelieu'go, negocjował o pokój z Austrią, cesarz Leopold w 1638 r. nadał mu szlachectwo. Umarł w 1686. Poprzedził Rotrou, Corneilla. Napisał 26 trajedyi, z tych najlepsza *Sofonizba*.

MAISON (*Nikołaj - Józef*), urodził się w Epinay r. 1770, w dwódziestym drugim roku życia już walczył jako oficer przeciw Prussakom. Odznaczył się pod Mannheimem, Austerlic i Jeną. Za waleczność okazaną, został generałem dywizyi i hrabią cesarstwem. W 1814 bronil linii nadreńskiej. Uznał Ludwika XVIII, od którego był mianowany parem Francyi i gubernatorem Paryża. Dowodził wyprawą w Moré, podbił Grecyą, za co otrzymał buławę

marszałkowską. Był jednym z pierwszych ministrów za rewolucyi lipcowej, wrótce został wysłanym jako poseł do dworów w Sankt-Petersburgu i Wiedniu. Mianowany ministrem wojny 12 marca 1835, ustąpił ztej posady 6 września następnego roku. Umarł w 1840.

MAISTRE (*Józef, hrabia de*), znakomity filozof XIX wieku, urodzony w Chambéry r. 1753. Bardzo młodo był urzędnikiem, został senatorem w 1787. Z królem sardyńskim uszedłszy do Sardynii, został rejentem jego kancelaryi. W 1803 wysłany do Petersburga jako minister pełnomocny. Powrócił w 1813. Zwidził Francyą w 1816. Umarł r. 1831 jako kawaler W. Krzyża s. Maurycego i s. Łazarza. Jest autorem: *Wieczorów petersburskich i Uwag nad Francyą*; filozofia jego zupełnie chrześcijańska.

—MAISTRE (*Xawery, hrabia de*), znakomity literat brat poprzedzającego, urodzony w Chambéry r. 1764. Uszedłszy do Rossyi w czasie emigracyi, otrzymał tam stopień generał-majora. Powrócił do kraju 1817 i mianowany członkiem akademii w Turynie. Jest autorem: *Podróż ookoło pokoku, Trędowatego z Aosty i Jehńca z Kaukazu*.

MAITTAIRE (*Michał*), uczony grammatyk i bibliograf angielski, urodził się r. 1668, zmarły w 1747. Dzieła jego wielce szacowane są: *Corpus poetarum latinorum*, — *Opera et fragmenta veterum poetarum*, — *Roczniki typograficzne od początku wynalezienia sztuki, dzieło poprawne i pełne ciekawych szczegółów*

MAKARY (*święty*), nazwany STARSZYM, urodził się w Aleksandryi, sławny pustelnik w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, umarł w klasztorze na górze Seti. Przypisują mu 50 homilii znajdujących się w Zbiorze pism Ojców kościoła.

—MAKARY (*święty*), MŁODSZY, urodzony w Aleksandryi i wslawiony cudami i męczeństwem poniesionem od Aryanów. Miał napisać prawa dla mnichów, których miał pod zarządem przeszło 5000. Umarł w 394 r.

MAKOWSKI (*Jan*), szlachcie polski, rodem z Łobżenicy, urodzony r. 1588. W późnym już wieku wzięł się do nauk z usilnością, ukończył łukowe w Gdańsku. Przydany za nauczyciela synom Sienińskiego, z nimi obce kraje zwidził, tam przysnął do nowej wiary i słynął jako najgorętszy szermierz pomiędzy różnowercami w rozprawach teologicznych. Dał się poznać w akademiach w Pradze, Heidelbergu, Lipsku, Wittemberdze i Jenie, w Francker stopień mistrza teologii w r. 1614 otrzymał. Obwiniony na zborze

w Dordrecht, jakoby nauka jego socyanizmem polskim trąciła, wyrokiem sądowym od tego zarzutu wolnym uznany został. Przeszło lat 30 był nauczycielem teologii w Franeker i tamże umarł r. 1644 24 lipca. Zbogaćcił literaturę wielu dziełami filozoficznymi które wychodziły z druku w Amsterdamie, Genewie, itd.

—MAKOWSKI (Adam), jezuita, słynny kaznodzieja. Musiał być wielkiej wziętości, kiedy został wezwany przez kk. dominikanów aby miał kazanie na pogrzebie sławnego ks. Fabiana Birkowskiego, takowe wyszło z druku p. t. *Obraz wielebnego Fabiana Birkowskiego zakon. s. Dominika doktora, wystawiony na kazaniu pogrzebnem przez k. Adama Makowskiego Soc. Je. w Krakowie w kościele s. Trójcy dnia 10 Grudnia 1636 r.*

—MAKOWSKI (Tomasz). Janocki wspomina iż pod jego imieniem wydaną jest mapa Litwy: *Magni Ducatus Lithvaniae tabula geographica*, najrzadsza, albowiem jej nawet Żaluzki nieznali, wspomina o niej Hessel Gerard w przypisie do swojej mapy Rosyi w 1614 r. wydanej z pierwotnej mapy cara Teodora.

—MAKOWSKI (Samuel), Lubieniecki w swojej historii kościelnej wspomina o nim jako o uczonym lekarzu i żarliwym Aryaninie za panowania Zygmunta III.

—MAKOWSKI (Stanisław), opat lubiński, w czasie uciążliwej wojny ze Szwedami za Zygmunta III, gdy Francja i Hiszpania przyrzeczonych posiłków pieniężnych nadesłanie zwlekały. Makowski został wysłany jako poseł, dla nakłonienia tych dworów by słowa dotrzymali. Z tem poselstwem polskim wracającym do kraju w 1627 r. przybyło hiszpańskie, składające się z pp. *Gabryela Roy* i barona *d'Auchy*.

—MAKOWSKI (Szymon-Stanisław), znakomity mówca kościelny, teolog i filozof za Jana-Kazimierza i Jana Sobieskiego królów. Odbywszy nauki w akademii krakowskiej, laurem filozoficznym od Marcina Radymińskiego r. 1645 uwieńczył, następnie sprawując różne godności kościelne, trudnił się nauczycielstwem w tejże akademii, a naostatek był kanonikiem kościoła s. Floryana w Krakowie i sekretarzem królewskim. Umarł 12 stycznia 1683 r. Pochowany w kościele s. Anny.

MAKROB (*Aureliusz-Ambroziusz Teodizjusz*), jeden z szambelanów Teodozyana cesarza, zmarły w r. 415. Zostawił trzy dzieła: Komentarz do pisma Cyncerona: *Sen Scypiona*, — *Traktat o różnicy greckiego i łacińskiego języka*, i *Krytyczny zbiór* pod tytułem: *Saturnalia*.

MAKRON (*Newiusz-Sertoryusz*), ulubieniec Tyberjusza, który aresztował Sejana, z nienawidzony od ludu dla intryg, uduśił Tyberjusza budząc go się z letargu, dla

przypodobania się Kaliguli, który po jakimś czasie rozkazał mu by sobie życie odebrał r. 38 po J-C.

MAKRYAN (*Tytus-Fulwiusz-Juliusz-Makryanus*), doszedł z żołnierza do stopnia wodza. Kiedy Walerjan walcząc z Persami dostał się do niewoli, Makryan ogłosił się cesarzem; pobił Persów i z chwałą wojował na wschodzie. Chciał stracić z tronu Galiana, pobity w Ilirji przez Domicjana, życie sobie odebrał 262 r. po J-C.

MAKRYN (*Marek-Opiłiusz-Sewerus-Makrynus*), urodzony w Algierze z niskiego stanu, był najprzód szermierzem, a w końcu pretorem. Zamordowałszy Karakallę, panował po nim i dla przystępności lubiany. Z nienawidzony za zawarcie pokoju z Artabanem królem perskim, stracony został; gdy Heliogabal nastąpił, uciekł i zabity w Kapadocyi r. 218.

MAKSENCYUSZ (*Marek-Aureliusz-Waleriusz-Maksencjusz*), syn Maksymiana Heraklesa a zięć Galerjusza. Korzystając z abdykacyi Dyoklecjana, wniósł się do rządu wspólnie z ojcem. Obrany cesarzem r. 310. Wojował w Afryce, którą podbił. Za powrotem do Rzymu, pospieszał przeciw Konstantynowi i w czasie przechodu na Tybrze utonął 312 r. po J-C.

MAKSYM (*świąty*), duchowny w Chryzopolis, urodzony w Konstantynopolu r. 580. Był sekretarzem Herakliusza, a następnie wstąpił w Chryzopolis do klasztoru. Doradził papieżowi Marcinowi I zwołanie soboru laterańskiego, w skutku tego opuszczony przez Herakliusza i skazany na wygnanie 662 r. Pisał wiele dzieł.

MAKSYM. Dwóch filozofów platoników nosili to imię.

—MAKSYM z TYRU, przybył do Rzymu r. 146, za panowania Marka Aureliusza, który chciał być jego uczniem, żył aż do Kommoda. Napisał czterdzieści mów.

—MAKSYM z MEBOURY, urodzony w Afryce, przyjaciel s. Augustyna, choć był pogańinem. Znajdujemy w pismach s. Augustyna list, w którym mu dowodzi, że mędrce starożytności jednego uznawali Boga.

MAKSYM (*Marek-Klodjusz-Puppienus-Maksimus*), syn kowala, własną zasługą pierwszych doszedł godności. Mianowany trybunem wojskowym, został senatorem. Był konsulem w 227, prokonsulem w Bitynii, później w Grecyi i Galli; obrany cesarzem w 237 razem z Balbinem. Po konawszy Maksymiana gotowali się przeciwko Persom, gdy razem z Balbinem przez gwardye pretoriańskie zamordowany został.

MAKSYM (*Magnus-Klemen-Maksimus*), senator, urodzony w Hiszpanii i z matki

krewny Konstantyna. Powodził wojskiem rzymskiem w Wielkiej Brytanii i korzystając z nieprzychylnego usposobienia dla Gracyana, ogłosił się cesarzem w r. 333, i napadł na Galję w 60,000 ludzi. Gracyan będąc w ówczas w Paryżu wystąpił przeciwko niemu, lecz pobity uciekł do Lyonu, gdzie Andragacyusz go zabił. Maksym opanowawszy Brytanię, Galję i Hiszpanję, udał się do Włoch i Walentynjana II do poddania się zmusił. Teodozyusz cesarz wschodni, powstał w obronie Walentynjana, podbił Maksyma w Panonii, którego w końcu żołnierze Teodozyusza zabili w 388 r.

MAKSYM (Flawjusz-Anicjusz - Petronjusz - Maksymus), urodzony r. 395 ze znakomitej rodziny, był podwakroć konsulem. Był senatorem gdy Walentynjan III znieważył jego żonę. Maksym mścąc się kazał zamordować Walentynjana i wstąpił na tron 455 r. Zmusił Eudoksyę wdowę po Walentynjanie do zaślubienia go, ta jednak później wezwała Genzeryka króla Wandalów, a Maksym zginął w spisku uknowanym przez żonę po trzech miesięcznem panowaniu.

MAKSYMJAN HERKULES (Markus-Aureliusz-Walerjusz), urodzony w Syrnium r. 250, z ubogich rodziców; przez znakomite talenta wojskowe, wyniósł się. Dyoklecjan towarzyszy broni przybrał go do panowania w 286 i dał mu w podziale Włochy, Galję, Afrykę, Wielką Brytanię i Hiszpanję. Po różnych wojennych wyprawach razem z Dyoklecjanem abdykował i udał się do Lukanii. Zaślubił Konstantynowi córkę swoją Faustę. Spisek knuty przeciwko zięciowi spowodował śmierć jego w 310 r.

MAKSYMILJAN. Dwaj cesarze niemieccy nosili to imię.

—**MAKSYMILJAN I**, syn cesarza Fryderyka III, urodzony r. 1459, zaślubił w r. 1477 Maryę Burgundzką z której miał między innemi dziećmi arcyksięcia Filipa - Pięknego, ojca Karola V i Ferdynanda I. Obrany królem rzymskim w 1486, wstąpił na tron cesarski 1493 r. Następnego roku zaślubił Blankę Sforzą, córkę księcia medyolańskiego. Łączył się kilka razy z Hiszpanją, królem Neapolitańskim i papieżem przeciw Francji a szczególnie w lidze Kambrejskiej w r. 1508; umarł w Inspruck 1519 r. Prawa jego są sławne, on pierwszy trzymał w Niemczech stałe wojsko, ustanowił pocztę i wspierał nauki.

—**MAKSYMILJAN II**, syn Ferdynanda I. urodzony r. 1527, obrany królem rzymskim w 1564. Nastąpił po ojcu na cesarstwo 1564 r. Prowadził ciągłe wojny z Turkami; umarł w 1576, pozostawiając z Maryi, córki Karola V, siedmiu synów i dwie córki,

jedną z nich Elżbietę, posłał za Karola IX króla Francji. Syn zaś Rudolf został cesarzem.

MAKSYMILJAN, arcyksiążę austriacki, syn Maksymiljana II cesarza, po zgonie Stefana Batorego, od stronników swoich na tron w Polsce wyniesiony, gdy z wojskiem do królestwa wkroczył, od Jana Zamojskiego hetmana i kanclerza wielkiego w Szlązku pod Byczyną pokonany i pojmany został. Czas jakiś był trzymany pod strażą w zamku Krasnostawskim. Wyprowadził się w r. 1596 przeciwko Mahometowi III do Węgier, ale zwyciężony i wiele wojska swojego utracił. Umarł w 1618 r.

MAKSYMILJAN (Emmanuel), urodzony 1662 r. Nastąpił po ojcu swoim Ferdynandzie na elektorat bawarski w 1679. Zrobił ważne przysługi cesarzowi Leopoldowi i odznaczył się w oblężeniu Neuhausel w 1635, w oblężeniu Budy r. 1636. W następnym roku dowodził wojskiem węgierskim i wziął szturmem Belgrad 1689 r. Był w oblężeniu Moguncyi, w 1690 przeszedł z wojskiem Ren. Od 1692 do 1706 r. mianowany gubernatorem Niderlandów; umarł w Muniu w 1726.

MAKSYMILJAN (Leopold - Józef), urodzony r. 1727, nastąpił po ojcu Karolu VII na elektorstwo bawarskie w r. 1746. Zaślubił Maryę - Annę - Zofię księżniczkę saską; umarł w 1777, na nim skończyła się linja hrabiów Wittelsbach. Śmierć jego spowodowała wojnę między Austrią i Prussami, ukończoną traktatem w Teschen w 1779.

MAKSYMILJAN (Józef), król bawarski, urodzony r. 1756, był przed rewolucyą 89 roku pułkownikiem regimentu alzackiego. W 1799, nastąpił na elektorstwo bawarskie po wuju Karolu Teodorze. Zaślubiony podwakroć, miał same córki, z których Amelja w 1806 zaślubiła Eugeniusza Beauharnais, księcia Leuchtenbergskiego i miała dwóch synów. Będąc długo wiernym Napoleonowi który go mianował królem bawarskim, w 1813 przeszedł do sprzymierzonych. Umarł w 1825.

MAKSYMIN (Kajus-Juljusz-Werus-Maksyminus), urodzony 173 w Tracii, syn Gota wieśniaka. Był najprzód pasterzem, potem ze stopnia żołnierza doszedł pierwszych w państwie godności. Za Makryna wyszedł ze służby; Aleksander Sewerus powierzył mu dowództwo legjonu przeciw Persom. lecz Maksymin zbuntowawszy się, ogłosił się cesarzem w 235 r. Jego okrucieństwa lud oburzały, który ogłosił cesarzami dwóch Gordyanów. Maksymian udał się do Włoch lecz pokonany pod Akwileą, przez własnych żołnierzy

został zabity w 238. Miał mieć wzrostu 8stóp, a bransoletek żony używał zamiast pierścionków, potrzebował na dzień 40 funtów mięsa i 18 butelek wina.

MAKSYMİN, przezwany DAŹI, cesarz rzymski, syn pasterza z Iliryi, siostrzeniec Waleryusza Maksymjana. Otrzymał tytuł cesarza od Dyoklecjana w r. 305, sam przybrał tytuł Augusta 308 r. Chciał Licynjusza państw pozbawić, lecz pokonany w 313, tegoż roku umarł.

MALACHIASZ, ostatni z dwunastu mniejszych proroków.

MALACHJASZ (*święty*), biskup w Con-north, arcybiskup Armagh, urodzony w Irlandyi r. 1094. Złożył arcybiskupstwo w 1135, umarł 1148 r. Mniej sławny cnotą jak prorocztwami o papieżach aż do końca świata.

MALAGRIDA (*Gabryel*), jezuita włoski, urodzony r. 1689 w Mereajo. Wysłany przez przełożonego do Brezylji, porwał do Lizbony, gdzie go oświczono o spisek przeciw Józefowi I, oddany pod inkwizycją. Podejrzania wspierały niedorzeczności wydane go traktatu: *O antychryście*; spalony żywcem 1761.

MALBOROUGH (*John Churchill*), książę de), wielki jenerał angielski, urodzony r. 1650. Służył w wojsku które Karol II Ludwikowi XIV przeciw Holandyi dostarczał i odznaczył się w kampanjach r. 1672 - 1673. Za powrotem do Anglii otrzymał regiment i ożenił się w 1680 z Sarą Jennings ulubioną od księżniczki Anny. Mianowany jenerałem brygady i parem Anglii w 1690, odbył kampanię we Flandryi. W 1700 mianowany naczelnem dowodzącym w Stanach - Zjednoczonych. W wojnie przeciw Francji w 1702 - 1709 odniósł zwycięstwo pod Blenheim, Ramilliers i Malplaquet. Umarł w 1722 zostawił majątku 1,500,000 liwrów dochodu.

MALCHUS, historia żydowska wspomina o trzech osobach tego nazwiska. — Pierwszy, król arabski, który odmówił schronienia Herodowi synowi Antypatra. — Drugi, który połączył się z Rzymianami przeciw Aleksandrowi synowi Arystobula. — Trzeci, sługa Kaifasza, któremu apostoł Piotr ucho obciął.

MALCOLM. Czterech królów szkockich mieli to imię.

—MALCOLM I, syn Donalda III, nastąpił w 938 po Konstantynie III, zginął zamordowany w hrabstwie Murray w 958. Indalph syn Konstantyna III który po nim nastąpił, kiedy zginął w wojnie z Duńczykami, korona przeszła do Duffa syna Malcolma. —MALCOLM II, syn Kennetha III, nastąpił w 1004 po Grimie wnuku Duffa. Odparł Duńczyków i zamordowany w zamku Glamis w 1034, zostawił dwie córki, Bea-

tryksę matkę Dunkana I i Doagę matkę Machetha.

—MALCOLM III, syn Dunkana I, odzyskał koronę ojca w 1057, po śmierci Machetha. Dał tytuł *Stewart* albo *Stuart* Walterowi wnukowi Banquo, który mu pomagał w odzyskaniu korony, familja ta później na tron wstąpiła. Zginął w 1093 w bitwie pod Alnwick którą wydał Wilhelmowi I królowi Anglii.

—MALCOLM IV, nastąpił w 1153 po Dawidzie I swoim dziadzie, był z początku sprzymierzeńcem Henryka II, później jego przeciwnikiem, ustąpił mu Northumberland co Szkotów zniechęciło. Umarł w 1165 r.

MALCZ (*Wilhelm*), doktor medycyny w Warszawie. Wydał: 1) *Wykład zjawień choroby wenerycznej, tudzież rozmaitych sposobów jej leczenia* przez Langueau, tłumaczenie z francuskiego (Warsza. 1823), — 2) *O cholerye indyjskiej epidemicznej* (Warszawa 1831), — 3) *Rady dla matek, obejmujące przepisy pielęgnowania i hodowania dzieci w pierwszych latach życia* (tamże 1834). W r. 1828 — 1829 wydawał *Pamiętnik Lekarski*.

MALCZEŃSKI (*Antoni*), urodzony około r. 1792 na Wołyniu, syn Jana jenerała h. wojsk polskich, później rosyjskich i Konstantey z Bleszyńskich. Sposobił się w naukach, szczególniej matematycznych, w Krzemieńcu, w 1811 wchodzi do wojska, 1812 stoi załogą w Modlinie, później należy do świty s. p. cesarza Aleksandra, w r. 1816 złamawszy przypadkiem nogę wychodzi z wojska. Po kilkoletnich podróżach we Francyi, Włoszech i Szwajcaryi (1818 był na szczycie Montblanc), wraca w 1821 r. i przeżywszy kilka lat na Wołyniu i w Warszawie, w którym to czasie trudnił się piśmiennictwem; umarł 2 maja 1826. *Marya* jest jedyną jego pracą, drukowana w Warszawie 1825 i w Lipsku 1833. Zajmuje ona ważne miejsce pomiędzy najcenniejszymi płodami naszych poetów.

MALDUIN, król szkocki, syn Donalda III, nastąpił po Ferquharze w 664. Rządził rostopnie; zabity w 684 przez zadróżną żonę, którą spalono żywcem. Po nim nastąpił Eugenjusz IV.

MALEBRANCHE (*Nikolaj*), sławny filozof mistyczny, urodzony w Paryżu 1638 r. Słuchał nauk w Sorbonie i wszedł do zakonu oratoryanów w 1660, umarł 1715. Podzielał zasady z Descartes'a, albowiem uważał Boga jako źródło pojęć. Nauka jego jest zawarta w dziele: *Poszukiwanie prawdy*. Inne jego dzieła są: *Rozmowy chrześcijańskie*, — *Rozmowy o fizyce i religii*, — *Rozmyślenia*.

MALESHERBES (*Chrystyan - Wilhelm-LAMOIGNON de*), urodzony w Paryżu 1721 r.

z dawnej rodziny. W 1741 mianowany pomocnikiem prokuratora, w 1744 mając lat 24 radcą stanu. Sprzyjał wolności druku i 1788 r. znaczną o tem pisał rozprawę. Przez Maupeou i panią Pompadour wynagany, powrócił dopiero przy wstąpieniu Ludwika XVI. Razem z Turgotem przedstawiał temu monarsze wiele potrzebnych reform, mianowicie zniesienie listów żelaznych. Wszedł do rady państwa 1787, którą wkrótce opuścił. Wziasie uwiecznienia Ludwika XVI był jego pocieszycielem i obrońcą. Jego mowa w obronie króla, unięsmiertelnia go. Potępiiony przez trybunał rewolucyjny, zginął w 1794, wprzódy jednak stracono jego córkę panią Rosambo.

MALET (*Klaudyusz-Franciszek*) generał francuski, urodził się w Dole r. 1754, w 1789 został dowódcą gwardyi narodowej w rodzinnem swoim mieście. W r. 1779 został generałem brygady i w tym stopniu odbył wszystkie kampanie nad Renem i we Włoszech; miał wielki udział w powodzeniach Masseny, w 1806 otrzymał od tegoż gubernatorstwo Pawii. Nie chciał uznać Bonapartego za cesarza, popadł z tego względu w niełaskę, powrócił do Paryża, gdzie został przytrzymany. W więzieniu siedząc, utworzył plan wsławienia się, postanowił zważyć rząd cesarski. Z 24 na 25 października 1812 r. uszedł z więzienia z generałami Guidal i Lahorie, puścić wieść o zgonie Napoleona, uzbroid żołnierzy i pospieszył do sztabu głównego. Huliu komendant placu nie chciał mu być posłusznym, a Malet był tak nierozważnym że strzelił do niego, wypadek ten wykrył całe pódejsie i generał Huliu kazał wszystkim uwięzić. Nazajutrz rano stawiony przed kommissją wojenną, a 29 tegoż miesiąca z współnikami swoimi rozstrzelany został.

MALEVILLE (*markiz, Piotr-Józef de*), par Francji, kawaler W. orderu Legii-Honorowej, radca sądu kassacyjnego, urodził się r. 1770. Wszedł do izby deputowanych w 1795 i mocno obstawiał Burbonami; w 1824 zajął po ojcu swoim Jakóbie, miejsce między parami i pracował nad prawodawstwem. Pisał także: *Porównanie wszelkich mitologii*. Umarł na cholerę w 1832 r.

MALEZIEU (*Mikołaj*), urodzony w Paryżu r. 1630, zmarły w 1727, członek akademii umiejętności. Pisał: *Zasady geometryi* i niektóre kawalki wierszem i prozą.

MALFILATRE (*Jakób-Karol-Ludwik de CLINCHAMP*), urodzony w Caen r. 1733, umarł w Paryżu z głodu i nędzy w 1767. Jego poema: *Narcys na wyspie Wenery*, *Ody* i tłumaczenie *Metamorfoz Owidiusza*

unięsmiertelniają go. Ten poeta również jak Gilbert i Chatterton był nieszczęśliwy.

MALHERBE (*Franciszek de*), sławny poeta francuski, urodzony w Caen r. 1556. Udał się do Prowancyi, gdzie żył przy Henryku Angouleme synu naturalnym Henryka II. Zaślubił pannę Coriolis. Henryk IV dał mu pensyę. Umarł 1620 r. Uważany za ojca poezyi francuskiej. Pisał *ody*, *epigramata* i *pieśni*; tłumaczył także 36 księgę Liwiusza.

MALIBRAN (*GARCIA-Marietta-Felicyla*), sławna śpiewaczka, urodzona w Sewilli r. 1809. Uczennica ojca Manuela Garcia, wystąpiła mając lat 18 w Neapolu. W Londynie niemiała współzawodniczek. *Cyrułki*, *Sroka złodziej*, *Otello*, *Norma* i *Lumatycka*, były dla niej tryumfem. Przebiegła Europę i wszędzie powszechny podziw wzbudziła. Zaślubiona p. Malibran kupcowi z New-York, rozwiodła się a poszła za p. Beriot. Umarła nagle w Manchester r. 1836.

MALIŃSKI (*Kasper*), niepospolity rympis za Stefana Batorego. Pobierał nauki w Strazburgu, a szczególnie do sztuki lekarskiej przykładając się. Otrzymał tamże stopień mistrza i około r. 1573 był tam jej publicznym nauczycielem. Lecz wrócił do kraju odwiedzając się protektorowi swojemu Janowi Zamojskiemu i przez przyjaźń dla Szymonowicza. Był wziętym lekarzem i kochał się w rymotwórstwie, napisał wiele dobrych wierszy.

MALLET (*Paweł - Henryk*), urodzony w Genewie r. 1730, znakomity pisarz, zastąpił Baumella profesora literatury w Kopenhadze. Miał poruczone wychowanie następcy tronu. W 1760 r. powrócił do ojczyzny i został professorem historii, a potem członkiem rady dwóchset. Był nauczycielem także lorda Mount-Stuart. Umarł w 1807. Członek akademii w Paryżu, Lyonie, Kasseli Upsali. Pisał: *Wstęp do historii duńskiej*, — *Historię Danii*, — *Pomniki mitologii skandynawskiej*.

MALLET DU PAN (*Jakób*), urodzony w Genewie r. 1750. Skończywszy nauki, za wstawieniem się Voltair'a, otrzymał professorstwo w Kassel. Redagował *Merkurę*. Wziasie rewolucyi francuskiej udał się do Anglii, gdzie założył pismo: *Mercury brytański*. Umarł w 1800. Jest autorem: *Rozprawy o wymowie*. — *O wpływie filozofii na nauki*, oraz *Uwag o rewolucyi francuskiej*.

MALLEVILLE (*Klaudyusz*), urodzony w Paryżu r. 1597, zmarły 1647. Członek akademii umiejętności, sekretarz marszałka Bassompierre. Jego sonet do *Pięknej rano wstającej* wsławił go.

MALMESBURY (*John HARRIS, hrabia de*), syn sławnego filologa James Harris, urodzony w Salisbury r. 1746, odbył nauki w Oxfordzie, gdzie został doktorem prawa i wszedł w zawód dyplomatyczny. Był posłem w Hiszpanii r. 1768, ministrem w Niderlandach, ambasadorem w Berlinie w 1772; wysłany do księcia brunświckiego celem otrzymania dla Jerzego IV książniczki Karoliny r. 1794. Ozdobiony orderem Łazienym i przeznaczony na ambasadora do Francji w 1796 r. Umarł w Londynie 1820 r. Pisał: *Historję Stanów - Zjednoczonych od 1777 do 1788 r.* Został parem w 1788, hrabią 1798 r.

MALOUET (*Piotr - Wiktor*), urodzony w Riom r. 1740, poświęcał się prawnictwu, poezji, a nakoniec dyplomacyi. Mając lat 18 wysłany był do Portugalii jako kanclerz konsulat. Wr. 1767 w St. Domingo był podkommissarzem, w 1780 intendentem portu Tulon. Wybrany na deputowanego do stanów jeneralnych w 1789 r. Bronił sprawy króla utworzeniem opozycji przeciw Jakobinom; w 1792 udał się do Anglii, powrócił w 1800. Mianowany kommissarzem marynarki w Antwerpii 1803; został radcą stanu 1810. Wygnany w 1812, powrócił 1814. Ludwik XVIII mianował go ministrem marynarki. Umarł 1814 r.

MALSKI (*Jan*), wychowany w domu Mikołaja Wołskiego marszałka w. k., był następnie rotmistrzem pancernym w chorągwi Wołskiego. Pisał wiersze łacińskie, gdy Wołski przebywał w Krzepicach i miewał liczne zjazdy gości. Malski jako domownik jego występował z wierszami i śpiewami. Jeden tylko wiersz jego p. t. *Epos. Craco*. 1613 napisany z powodu powrotu Stanisława z Podhorców Korytki z Austrii, znany jest.

MALSKI (*Andrzej*), rymopis z czasów Zygmunta III, duchowny przy kościele w Żółtkwi, prócz wiersza napisanego z powodu wybudowania kościoła w Żółtkwi na cześć ś. Stanisława przez hetmana Żółkiewskiego, p. t. *Laurentum*. Zamoscił 1640, tłumaczył niektóre ody Horacego, które w zbiorze Stanisława Łochowskiego w r. 1649 wydany, są umieszczone.

MALTE-BRUN (*Konrad*), sławny geograf, urodził się r. 1775 w Jutlandji. Odbył nauki w Kopenhadze i dał się poznać przez poezję i obronę wolności prasy. W 1796 r. przymuszony był uciec do Szwecji; przybył do Francji 1800 r. Redagował: *Dziennik cesarstwa*, *Quotidienne* i *Dziennik sporów* do 1826 r. Umarł t. r. Jest autorem: *Geografii matematycznej, fizycznej i politycznej*. — *Obrazu Polski starożytnej i tegoczesnej* itd.

MALTHUS (*Tomasz - Ryszard*), sławny ekonomista angielski, professor ekonomii
Tom II.

politycznej w Cambridge i w kolegium kompanii indyjskiej. Między wielu innemi dziełami, wydał: *O powiększeniu ludności*, — *Badania przyczyn powiększenia się dochodów*. Według niego ludność w 25 latach podwaja się, a potem idzie w postępie resnącym 1. 2. 4. 8., itd.

MALUS (*Stefan - Ludwik*), sławny fizyk urodzony w Paryżu r. 1775. Chcąc jako rojalista uniknąć prześladowań, został prostym żołnierzem, następnie wszedł do szkoły politechnicznej. Jako officer inżynierii, walczył nad Renem i w Egipcie. Za powrotem do Francji miał poruczone ważne czynności; odkrył polaryzację światła co mu nadaje prawo do nieśmiertelności. Towarzystwo królewskie nauk w Londynie pomimo wojny, mianowało go swoim członkiem i ozdobilo medalem. Umarł 1812 r. mając lat 37.

MALACHOWSKI (*Jan*), biskup krakowski. Mąż wiele zasłużony. od Jana-Kazimierza, Michała Wiśniowieckiego i Jana III królów, zaufaniem zaszczytany i do ważnych czynności używany; umarł 21 sierpnia 1697 r.

— **MALACHOWSKI** (*Natęcz - Stanisław*), wojewoda, prezes senatu księstwa warszawskiego, kawaler orderów; urodził się 24 sierpnia 1735 r. Widziały go sejmy kilkakrotnie posłem w gronie swoim; dziwił wszystkich szczepiłą wymową. Umarł 30 grudnia 1809 r. w Warszawie.

— **MALACHOWSKI** (*Jan - Nepomucen*), senator, wojewoda, itd., synowiec poprzedzającego; tą samą co tamten w całym życiu prawości i nieskazitelności, postępował drogą. Jakiego w męzu tym straciła ojczyzna, odwołały się do świadectwa mówcy na jego pogrzebie. „Iż wdzięczności (są to jego słowa) i cześć ziomek towarzyszące mu do grobu, nauczą wzrastające pokolenia, jakim być potrzeba, by zyskać miłość i szacunek rodaków. Wiele ozdób i zaszczytów fortuna nadaje; lecz wieniec obywatelstwa sama tylko cnota i zasługa udziela, nie zwiędnie ten wieniec na grobie Malachowskiego. Umarł 18 lutego 1822 roku.

MALGORZATA (*święta*), królowa szkocka, siostra Edgara a wnuczka Edmunda II, ścigana przez Wilhelma - Zdobywcę, przybyła do Szkocji z braćmi, gdzie ją przyjął król Malkolm III, zaślubił zaś w 1070. Miłości męża użyła dla rozszerzenia religii i sprawiedliwości. Miała trzech synów: Edgara, Aleksandra i Dawida; a jedną córkę Matyldę, zaślubioną Henrykowi I angielskiemu. Umarła w 1093 r., kanonizowana 1251.

MALGORZATA d'ANJOU, córka Renego d'Anjou, hrabiego Prowancji i Izabelli lotaryngskiej, urodziła się r. 1425, zaśl-

biła w 1443 r. Henryka VI, króla Anglii. Była nieprzyjazną księciu Gloucester i obwiniają ją iż go zgubiła, oraz księcia York, który się zbuntował przeciw królowi. Stała wtedy na czele wojsk, wygrała bitwę pod Wakefield, pokonała hrabiego Warwick pod Saint-Albans. Zwyciężona pod Townton, uciekła i w lesie napadnięta przez zbójców, miała w nich litość wzbudzić. Schroniła się do Francji, a 1471 r. powróciła do Anglii; pokonana znowu pod Tewkesbury, dostała się do niewoli wraz z synem swoim. Wykupiona przez Ludwika XI, umarła we Francji w 1482 r.

MALGORZATA AUSTRYACKA, córka cesarza Maksymiliana i Maryi burgundzkiej, urodzona w Gandawie r. 1480. Zaręczona delfinowi (Karolowi VIII), następnie odesłana ojcu i zaślubiona znowu w 1497 Don Juanowi synowi Ferdynanda i Izabelli kastylskiej, po jego śmierci zaślubiła Filipa-Pięknego księcia Sabaudyi, którego utraciła w 1512. Ojciec mianował ją wielkorządczynią Niderlandów. Umarła w Malines 1530 r.

MALGORZATA BURGUNDZKA, córka Roberta II, księcia Burgundyi, zaręczona Ludwikowi le Hutin r. 1229, została jego żoną 1305, mając lat 15. Przekonana o cudzołóstwie z dwoma braćmi Filipem i Gaultier d'Aulnay, wraz z swoją siostrą Blanką, żoną Karola hrabiego Marchii, zamknięta w zamku Gaillard i z rozkazu króla uduszona. Miała córkę Joannę, urodzoną r. 1312, która poszła za Filipa hrabiego d'Evreux.

MALGORZATA DUŃSKA, druga córka Waldemara III, króla Danii, żona Hakana VII, króla Norwegii, ogłosiła po śmierci Waldemara swojego ojca, Olauśa swojego syna, królem Danii. W 1387 r. nastąpiła na tron po tymże synu, powołana na tron norweską, umieściła na nim wnuka swojego Eryka z Pomeranii r. 1389. Szwedzi zniechęceni rządami Alberta meklemburgskiego, ofiarowali jej także koronę. Pokonała Alberta pod Falkoeping i połączenie trzech królestw nazwała *związkiem kalmarskim*. Umarła w 1412 r., przezwana *Semiramidą północną*.

MALGORZATA SZKOCKA, córka Jakóba I, króla Szkocji, zaślubiła delfina (Ludwika XI) 1428, mając lat 12. Lubiła nauki i wiele miała dowcipu. Była nieszcześliwą i umarła ze zmartwienia iż ją spotwarzono w 1445 r. Mówiła umierając: „*Prez z życiem! nie mówcie o niem więcej*”

MALGORZATA FRANCUSKA, córka Franciszka I, urodziła się r. 1533, zaślubiła w 1559 Emmanuela-Filiberta, księcia Sabaudyi. Lubiła nauki i wiele dobrego

dla uczonych czyniła. Nazywana *Minerwą i Matką ludu*. Umarła 1574 r.

MALGORZATA FRANCUSKA, córka Henryka II, urodziła się r. 1532, zaślubiła księcia Bearnu Henryka Burbon (Henryka IV). Obwiniana o płochość, dla tego też Henryk zostawszy królem Francji, rozwiódł się z nią w 1559. Żył z uczonymi i umarła w 1615. Pisała *Pamiętniki*.

MALGORZATA z PARMY, córka naturalna Karola V i Malgorzaty Vaugeste, flamandki, zaślubiła Aleksandra de Medicis księcia Florencyi. Kiedy ten zamordowany był w 1537, poszła za księcia Parmy Oktawiusza Farnezy. Filip II, król Hiszpanii oddał jej rządzą Niderlandów, który ustąpiła księciu Alby w 1568 r. Umarła na podagrę w Neapolu 1586 r.

MALGORZATA z PROWANCYI, córka Rajmunda Berengera, hrabiego Prowancyi, żona Ludwika świętego w 1234. Królowa Blanka niechętnie patrzyła na miłość syna swojego ku niej. Była z Ludwikiem w Egipcie i tam w r. 1250 w Damiecie powiła syna *Trystana*. Powróciła do Francyi i umarła 1285.

MALGORZATA de VALOIS, córka księcia Anguleme Karola Orleana i Ludwika sabaudzkiej, siostra Franciszka I, urodziła się r. 1492, zaślubiła Karola Walezjusza w 1509, zmarłego w Lyon r. 1525. Po śmierci męża udała się do Madrytu dla odwidzenia uwiecznionego brata. W 1527 zaślubiła Henryka-Albreta króla Nawarry, i urodziła Joannę-Albret, matkę Henryka IV. Wspierała rolnictwo, nauki i sztuki. Umarła w 1549. Pisała: *Powieści królowej Nawarry*. Nazywano ją *dziesiątą Muzą i czwartą Gracyą*.

MALGORZATA z YORK, córka Ryszarda, księcia York, siostra Edwarda IV, druga żona Karola-Zuchwałego, księcia Burgundyi. Henryk VII który wyzwał z tronu Ryszarda III brata swojego, a zaślubił jej siostrzenicę księżniczkę burgundzką, przesłałował ją. Nazywana *Junoną angielską*.

MALGORZATA z YORK, córka Jerzego, księcia Klarencyi, brata Edwarda IV i Ryszarda III. Zaślubiona Ryszardowi Pool, krewnemu Henryka VII, miała czterech synów, z których jeden był ów sławny kardynał Polus. Henryk VIII wybrał ją za nauczycielkę dla córki swej Maryi. Gdy podczas rozvodu tego monarchy z Katarzyną aragońską, śmiała czynić przełożenia, Henryk VIII kazał ją ściąć 1541 r.

MALGORZATA z LANKASTRU, córka Jana Beaufort, księcia Somerset, krewnego Henryka V, urodziła się r. 1441; zaślubiła Edmunda Tudor, hrabiego Ryszmond; była matką Henryka VII. Po

śmierci Edmunda w 1456, zaślubiła Henryka Stafford, z którego nie miała dzieci i owdowiała powtórnie w 1482 r. Zaślubiła po raz trzeci Tomasza Stanley, który został w 1485 hrabią Derby. Umarła 1509 r.

MAMIA, królowa Saracenów, zostawszy wdową, dowodziła wojskami przeciw Rzymianom. Zniszczwszy Palestynę, zmusiła cesarza Walensa do proszenia o pokój.

MAMILIA, rodzina plebejusów w Rzymie, pochodząca od Telegona syna Ulisesa, który opuścił Tuskulm i osiadł w Rzymie pod nazwiskiem LUCYUSZA-MAMILUSZA, był dyktatorem w Tuskulum r. z. Rzymu 296, popierał Rzymian przeciw Appiuszowi Herdoniuszowi, za co nagrodzony prawem obywatelstwa.

—MAMILIA-KAJUSZ-VITULUS-MAMILUSZ. Mianowany kurionem 545 r. z. Rzymu, we dwa lata był pretorem Sycylii. Wysłany w poselstwie do Filipa macedońskiego.

MAMMEA (*Julia*), córka Juliana Awitusa, zaślubiona Genecyzuszowi—Marcyanowi, z którego urodził się Aleksander Sewerus. Poświęcona wychowaniu syna, strzegła go przed Heligabalem, chcącym go otruć. Podnieciła pretorianów na korzyć syna i dała mu koronę. Zespeciała swoje przymioty dumą i chciwością. Zabita z synem przez zbuntowanych żołnierzy 235 r. po J.-C.

MAMURRA, towarzyszył Cezarowi do Galii, jako przełożony nad rzemieślnikami i wielkie zebrał skarby. Na górze Celiusza w Rzymie, zbudował wspaniały pałac. Katullus pisał epigrammata przeciw niemu.

MAMURYUSZ (*Weturyusz*), sławny rzemieślnik w Rzymie za czasów Nummy. On to kuł tarcze święte zwane *Ancilia*; i żądał aby Salianie opiewali jego imię w hymnach.

MANAHEM, syn Gaddi, wódz Zacharyasza, pomścił się śmierci swojego pana nad Selumem, którego zabił w Samaryi i po nim panował w 771. Umocnił się na tronie pomocą Fula króla assyryjskiego. Umarł w 761 przed J.-C. Facas jego syn po nim nastąpił.

MANASSES, syn Józefa, wnuk Jakóba, który przed śmiercią adoptował Manasesa i Efraima; urodził się r. 1712 przed J.-C. Pokolenie Manassesa wyszło z Egiptu w 32 000 ludzi pod wodzą Garabielu.

MANASSES, jedenasty król Judy, nastąpił po ojcu swoim Ezechiaszu r. 696 przed J.-C. Odznaczył panowanie bałwochwalstwem i zbrodniami. Kazał zamordować Izajasza proroka. Wzięty był do niewoli przez Assaradona króla Babilonu w r. 677 przed J.-C. Uwolniony, powrócił do Jeruzolimy i umarł 641 r. przed J.-C.

MANCINI (*Paolo*), baron rzymski, po

śmierci żony Wiktoryi Cappati, został księdzem. Miał dwóch synów: FRANCISZKA—MARYA który 1660 został kardynałem i MICHAŁA LORENZO, który zaślubił Hieronimę Mazarin, siostrę kardynała z tej miał kilkoro dzieci, z tych zaś: FILIP—JULIAN, książę de Nevers; LAURA—WIKTORIA zaślubiona Ludwikowi de Burbon, księciu Vendom; HORTENSJA, zaślubiona Karolowi de la Porte, księciu Mayenne, marszałkowi Francji; OLIMPIA, zaślubiona hrabiemu Soissons; MARYA, zaślubiona księciu Colonna konetablowi neapolitańskiemu.

—MANCINI (*Hortensja*), córka Michała i Hieronimy Mazarin, urodzona w Rzymie r. 1646. Żądana w małżeństwo przez Karola II króla angielskiego i księcia Sabaudyi. Wuj zaślubił ją księciu Meilleraie, który przybrał nazwisko i herby Mazarynich, lecz złem obchodzeniem się, zmusił ją do rozłączenia się. Ludwik XIV dał jej pensji 24,000 fr. Udała się do Anglii r. 1675, gdzie Karol II dał jej pensji 49,000 franków. Umarła w 1699.

—MANCINI (*Marya*), trzecia córka Michała, urodzona w Rzymie r. 1639. Ludwik XIV będąc młodzieńcem więcej się kochał i chciał ją zaślubić. Zostawszy żoną konetabla Collonny, rozwiodła się z nim i osiadła w klasztorze pod Madrytem. Umarła w 1715.

MANKO-KAPAK, naczelnik rodziny Inkassów panujących w Peru. Nazywał się synem słońca i miał za żonę Mama-Ocelo, panował lat 40. Po nim nastąpił około r. 1100 syn jego Sinchi-Roka.

MANDANES, filozof i monarcha indyjski, sławny swoją mądrością. Zaproszony przez wodzów Aleksandra aby przyszedł na ucztę do syna Jowisza, naśmiał się z nich zaprzeczając Aleksandrowi bóstwa.

MANDRIN (*Ludwik*), urodził się r. 1715 w Delfinacie, syn kowala, wszedł do wojska żądając uciekć i fałszował monetę. Został hersztem rozbójników w 1754 r. Był sławnym wcalej Francji. Skończył życie na rusztowaniu w 1755.

MANDROKLES, architekt i malarz, wystawił na Bosforze most pływający, po którym wojsko perskie przeszło do Europy. Wymalował następnie Daryusza patrzącego na przechód tego wojska. Herodot wspomina że widział ten obraz w Samos. Mandrokles żył na 500 lat przed J.-C.

MANES, nowator w VI wieku, naczelnik sekty Manichejczyków. Był najprzód niewolnikiem u Persów. Sapor król perski, który mu powierzył wyleczenie syna, widząc stan jego pogorszony, kazał Manesa ze skóry obedrzeć.

MANETON, kapłan w Heliopolis za czasów Ptolemeusza Filadelfa. Napisał po

grecku: *Historya Egiptu*, nader sławną, którą znamy tylko z niektórych ulamków.

MANIECKI (*Franciszek*), jezuita, poeta, zostawił wiersze, najlepsze z nich są p. t. *Apollo albo poezye*; umarł 31 marca 1749.

MANILJUSZ. Wielu Rzymian nosili to imię:

—MANILJUSZ (*Schstus*), trybun któremu oddano rządy Rzymu w czasie oddalenia się ludu na górę Awentyn r. z. Rzymu 305.

—MANILJUSZ (*Kajusz*), trybun w r. z. Rzymu 686, który wniósł prawo noszące jego nazwisko.

—MANILJUSZ (*Markus*). autor poematu o astrologii. Czas jego życia i miejsce urodzenia niewiadome, poemata jego są pisane stylem twardym, dykcyą jednak ma żywą.

MANLIA, familja patrycyuszów w Rzymie, pochodząca od Manliusza Tuskulana, zięcia Tarkwinjusza Pysznego. Gałęziami jej były, rodziny TORKWATUSÓW, WALŚÓW i KAPITOLINÓW.—Pierwsza istniała jeszcze za Kaliguli. Jest to nazwa także prawa, nadanego przez konsula Knejusza Manliusza Imperiozusa, nakazującego wyzwalaćemu niewolnika, opłacać do skarbu $\frac{2}{3}$ jego wartości.

MANLIUS-KAPITOLINUS (*Markus*), pochodzący od Tuskulana, zięcia Tarkwinjusza Pysznego. W czasie napadu Gallów na Rzym, bronił Kapitolium który gęsi krzykiem swoim ocalił. Był później oskarżony jako chcący przywrócić władzę królów i został strącony ze skały tarpejskiej w 371 przed J.-C.

MANLIUSZ-TORKWATUS (*Tytus*), syn dyktatora Manliusza Imperiozusa. Kiedy trybun Pomponiusz obwiniał jego ojca o niesprawiedliwość przeciw Tytusowi, zmusił go do odwołania tego zaskarżenia. Obrany trybunem. Walcząc przeciw Gallom, wyjął z ucha poległego nieprzyjaciela kulczyk a sobie założył, z tąd nazwano go TORKWATUS. Mianowany konsulem, ukarał śmiercią własnego syna za przestąpienie rozkazów w czasie bitwy.

MANSART albo MANSARD (*Franciszek*), sławny architekt, urodzony w Paryżu r. 1598 z familii pochodzącej z Włoch, umarł w 1666.

MANSART (*Juljusz - Hardouin*), synowiec Franciszka, urodzony r. 1645, zmarł w 1708. Został architektem króla, nadintendentem budowy, sztuk i rękodzieln. Wystawiono według jego planów: *Galeryę w Palais-Royal*, *Plac Ludwika Wielkiego*, *Kopułę Inwalidów*, *dom St. Cyr*, *oranżeryę*, *stajnie i kaplicę w Wersalu*; był członkiem akademii malarstwa i rzeźby.

MANSFELD (*Piotr - Ernest hrabia*), ze znakomitej familii niemieckiej pochodzący,

urodził się 1517 r. Pojmany w 1552 do niewoli, pomagał oddać katolikom. Został gubernatorem w Luksemburgu utrzymał spokojność w tej prowincyi; był także wielkorządcą w Niderlandach; umarł w 1604 z tytułem księcia państwa kościelnego.

—MANSFELD (*Piotr - Ernest*), syn naturalny poprzedzającego i pani Malines. urodził się r. 1540. Służył użytecznie królowi hiszpańskiemu w Niderlandach, a cesarzowi w Węgrzech. Dla waleczności przyznany za prawego syna Mansfelda przez cesarza Rudolfa. W 1618 stanął na czele powstania w Czechach i opowiadał Pilsen. Pokonany przez Walensztejna pod Dessau w 1626, umarł t. r. Dwór austriacki nazywał go *chrześciańskim Attyłą*.

MANTEGNA (*Andrzej*), sławny malarz włoski, urodzony r. 1431 pod Padwą. Najprzód był owczarzem. Pewien malarz dla zdolności przyznał go za syna. Mając lat 17 zrobił obraz *Czterech Ewangelistów* do kościoła świętej Zofii w Padwie. Najcenniejszym jego dziełem jest: *Tryumf Cezara*, który zrobił dla księcia Mantui. Mówią że wynalazł rycie na stali. Umarł w 1517.

MANUEL. Dwaj cesarze wschodni nosili to imię.

—MANUEL KOMNEN I, czwarty syn Jana Komnena i Ireny węgierskiej, urodzony r. 1120, nastąpił w 1143 po ojcu. Pobit Masuda sultana Ikonjum i dozwolił przejścia przez kraje swoje cesarzowi Konradowi i Ludwikowi VIII. udającym się na krucyatę. W czasie tej krucjaty wojował z Rogerem królem Neapolu i pobit go. Zawarł pokój z Saladynem i walczył z Bułgarami i Węgrami, umarł 1180.

—MANUEL PALEOLOG II, syn Jana VI. nastąpił po ojcu w 1391. Turcy wydarli mu Tessalonikę i o mało że nie opanowali Konstantynopola. W 1395 złożył koronę na rzecz syna swojego Jana VII r. 1425 i został zakonnikiem na dwa dni przed śmiercią.

MANUEL (*Ludwik - Piotr*), urodzony w Montargis 1754 r. Odebrał dobre wychowanie i bardzo młodo za napisanie paszkwilu był uwieziony w Bastylii. Mianowany prokuratorem gminy Paryża, w 1791 r. został jej prezydentem. Wiele wpływał na 10 sierpnia. On to wprowadził Ludwika XVI do Temple, i miał poleczone donieść mu o zniesieniu władzy królewskiej. Nagle zmienił swoje zasady, nie chciał głosować na śmierć króla, bronił Maryę Antoanetę i został ścięty w 1793.

MANUEL (*Jakób - Antoni*), urodzony w Barcelonie r. 1775. mając lat 18 zaciągnął się do wojska jako ochotnik i po pokoju w Campo - Formio. wystąpiwszy ze służby, został adwokatem. Obrany de-

ptowanym w 1815, pojedynczym duchem swoim umiał zgodę ustalić. W r. 1823 mowa którą miał przeciw wojnie hiszpańskiej, spowodowała wykreślenie go z listy członków izby. Umarł w 1827.

MARALDI (*Jan - Dominik*), wnuk Jana Dominika Cassini, urodzony w Paryżu r. 1709. Ukończywszy nauki w San - Remo poświęcił się astronomii, pierwsze jego prace były nad teorią satelitów Jowisza, przez 8 lat pracował z Cassinim (de Thury) nad wyrachowaniami trygonometrycznymi i zrobił wielką kartę Francji. Umarł w Perinaldo w r. 1788. Był członkiem akademii umiejętności.

—MARALDI (*Jakób-Filip*), stryj poprzedzającego; a siostrzeniec sławnego Cassini; urodzony w Perinaldo r. 1665, wielkiej sławy nabył we Francji. W 1700 zajmował się wynalezieniem południka, a w 1718 ukończył tę pracę. Umarł w 1729 r.

MARAT (*Jan-Paul*), urodzony r. 1744 w Boudry w Neuchâtelu z rodziców kalwinów. Uczył się medycyny i został kołnowalem u księcia Artezji. W dzienniku: *Publicysta paryski*, atakował wielu panów. Domiesiony w 1790 zgromadzeniu narodowemu, następnie w 1792 przez girondzistów oskarżony, został wygnany. Był głównym działaczem w dniu 10 sierpnia i został członkiem municypalności paryskiej. Mianowany deputowanym, głosiwał śmierć Ludwika XVI; żądał wyznaczenia nagrody za głowę Dumouriez'a i księcia Chartres, uzbroił powstanie przeciw konwency w 1793; zabity w kąpieli tegoż r. przez Karolinę Corday.

MARATTI (*Karol*), malarz i rytownik, urodził się r. 1627 w Camerino. Wysłany do Rzymu mając lat 11, był uczniem Sacchi i malował według Rafaela, Carrach'a i Gwida. Papież Klemens XI mianował go kawalerem orderu Chrystusa, a Ludwik XIV swoim malarzem. Umarł 1713. Zrobił wiele kosztownych obrazów, między innymi: *Kobieta płacząca przy zmarłym której anioł pokazuje niebo*.

MARCA (*Piotr de*), sławny prałat kościoła gallickańskiego, urodził się r. 1584. Ushiował w Bearn przywrócić religię katolicką i otrzymał stopień prezesa parlamentu w Pau r. 1621, został radcą stanu 1639. Po śmierci żony, zostawszy duchownym, mianowany biskupem Couserans, a 1652 arcybiskupem Tuluzy. Był ministrem stanu w 1658. Starał się stłumić jansenizm, został arcybiskupem paryżkim w 1662 i tego samego roku i dnia umarł. Pisał *Historję Bearnu* i wiele *Rozpraw*.

MARCEAU (*Franciszek - Seweryn* DESGRAVIER), generał republikański, urodzony w Chartres r. 1769. Wstąpił do wojska mając lat 17 i szybko awansował, w 1792

dowodził batalionem i miał rozkaz donieść królowi pruskiemu o poddaniu Verdun. Otrzymał stopień kapitana kirassierów przeznaczonych w 1793 do Wandei; odznaczył się pod Saumur. Mianowany jenenerałem obu armii zachodnich, wygrał bitwy pod Mans i Savenai. Ludzkość i łaskawość o mało go niezgubiły, o co oskarżony, winien swoje ocalenie konwencyonście Bourbotte'emu. Wysłany do Ardenn, następnie nadSambrę i Mozelę jako generał dywizji dowodząc, zginął na polu bitwy pod Alten-Kirchen w 1796 mając lat 27.

MARCEL Dwóch papieży nosiło to imię.

—MARCEL I, Rzymianin, nastąpił po Ś. Marcellinie r. 308. Z powodu surowości swojej wygnany z Rzymu. Umarł 310 r.

—MARCEL II (*Marcello Cervo de Monte Pulciano*), urodzony w Fano, był sekretarzem Pawła III, towarzyszył kardynałowi Farncezy do Francji i nastąpił po Juliuszu III w 1555 r. Umarł we 21 dni po obiorze swoim.

MARCEL (*Stefan*), naczelnik kupców paryskich, umiał sobie zjednać miłość ludu, stawiając opór dworowi w czasie niewoli króla Jana. Gdy chciał poddać Paryż Karolowi-Zemu królowi Nawarry, Jan Maillard głowę mu rozciął siekierą 1358 r.

MARCEL (*Klaudysz*) (*prévôt*), naczelnik kupiecki w Paryżu. Posiadał względę Katarzyny de Medicis i w czasie rzezi Ś. Bartłomieja wielki miał udział.

MARCELLIN, trzydziesty papież, Rzymianin; nastąpił po Kajusie 296 r. Za jego papieżstwa Dyoklecjan przesładował chrześcian. Umarł 304 r. panując lat 8 miesięcy 3 i dni 25.

MARCELLUS (*Marek-Klaudysz*), sławny wódz rzymski, który wyprawił się do Galii i pobit Annibala we Włoszech. Mianowany konsulem i wysłany do Sycylii, obległ Syrakuzę i opanował ją. Powtórnie pobit Annibala i zginął 544 r.

—MARCELLUS (*Marek-Klaudysz*), współczesny Cezara i Pompejusza, odznaczył się poświęceniem dla ostatniego. Cycceron miał mowę w jego obronie.

—MARCELLUS (*Marek-Klaudysz*), syn poprzedzającego, zaślubił Oktawią siostrę Augusta i miał z niej syna tegoż nazwiska, który zaślubił Julią, córkę Augusta i był przez tegoż ogłoszony za następcę; lecz umarł mając lat 18. Wirgiliusz pisał do niego wiersz.

—MARCELLUS (*Ulpisz*), sławny prawnik rzymski żyjący za Antonina Pobożnego, przez Marka-Aureliusza mianowany pretorem Panonii. Pandekta obejmują wiele jego prac.

MARCHANGY (*Ludwik - Antoni de*), urzędnik i znakomity literat, urodzony w Nievre r. 1775. Zaczął zawód literacki poematem: *Szczęście*, i wydał w r. 1813: *Historią Francji pod względem poezji i sztuk*. W 1815 mianowany był zastępcą prokuratora, następnie dla zdolności został adwokatem królewskim przy sądzie kassacyjnym. W 1823 obrany deputowanym, z trudnością był do izby przyjęty. Umarł w 1826 jako kawaler maltański i Legii-Honorowej. Przed śmiercią wydał: *Trystan wędrownik*.

MARCHE (*Olivier de la*), historyk i kronikarz francuzki, urodził się r. 1426. Był paziem Filipa Dobrego, księcia Burgundii, został następnie wójtem w Amont, a w końcu kapitanem w gwardii Karola Smiałego, po którego śmierci został marszałkiem Maryi burgundzkiej. Pisał *Kronikę* od 1435 do 1492.

MARCIN (*święty*), urodził się r. 316 w Panonii. Ochrzczony przez Hilarego biskupa w Poitiers, powrócił do ojczyzny gdzie nawrócił swą matkę. Przybywszy do ś. Hilarego. działał cuda. W 374 został biskupem w Tours i wybudował klasztor w Marmoutier; w 383 udał się do Maksyma. Umarł w 397 albo 400. Obchodzony 11 listopada. Jest patronem miasta Tours i Turynii.

MARCIN. Pięciu papieży nosili to imię. —**MARCIN I**. Z księstwa Spoleto, obrany papieżem po Teodorze w 649 r. Zwołał sobór w Rzymie, na którym potępił monotelitów. Wgnyany do Chersonezu, umarł tam w 655 r.

—**MARCIN II i III** (*patrz MARIN I i II*).

—**MARCIN IV** (*Szymon de brion*), Francuz, kanclerz Ludwika ś., papież w 1281 po Mikołaju III. Wyklął Piotra aragońskiego, sprawcę niesporów sycylijskich i Michała Paleologa. Umarł 1285 r.

—**MARCIN V** (*Otto Colonna*), Rzymianin, obrany papieżem w 1417 po Grzegorzu XII. Za niego był sobór w Konstancyi który położył koniec nowatorstwu w 1429 r. Umarł r. 1431 w 63 roku życia.

MARCIN, król Sycylii, syn-króla Aragonii Piotra IV, został królem Sycylii zaślubiając w 1391 Maryę, córkę Fryderyka II zwanego Prostym. Aż do r. 1399 walczył ze zbuntowanymi panami i papieżem. Po śmierci Maryi, zaślubił Blankę z Nawarry i udał się do Aragonii w 1405. Wrócił do ojczyzny w czasie rozruchów, uszedł do Sardynii, gdzie zginął w 1409 żałowany od poddanych.

MARCIN ze LWOWA, uczeń Sebastjana z Fulsztyna. Organista Zygmunta-Augusta. O nim Starowski mówi: „*in elogio centum illustrium Poloniae scriptorum § LVI.*” że lubo wielu jego ziomków

co się w Rzymie ćwiczyli, a nawet nowe instrumenta muzyczne wynaleźli, jako to Krzysztof Kicker, Adam Warka i Mosiążek, żaden jednak do tej sławy w Polsce nieprzyszedł co Marcin, który prócz domowej nauki, to jest w akademii krakowskiej, żadnego nie miał obcego nauczyciela.

MARCIN TEOFIL (*Polak*), malarz z końca XVI a początków XVII wieku, bawił w Inspruku i używał tytułu arcy-księcia-czego nadwornego malarza, w tem mieście oraz w Trydencie, Hall i Briżen bardzo wiele nader pięknych malowań zostawił. Arcydzieło jego, znajduje się w kościele serwitów w Inspruku w wielkim ołtarzu, przedstawia ono: *Zaślubienie Maryi Panny*, i zastanawia uwagę znawców, równie krajowców jak i cudzoziemców, tak układem, grupowaniem jako też kolorytem.

MARCIN (z BYDGOSZCZY), bernardyn w Łwowie, powinności bractwa żołnierskiego, pod wezwaniem ś. Michała z pobożności zawiązanego w r. 1596, opisał i drukiem ogłosił r. 1604. Wysła także jego książka do nabożeństwa żołnierskiego w Krakowie 1610.

MARCINKOWSKI (*Kasper*), wydał: *Uwagi nad historią i naturą kołtuna*, ze względu na przyczyny i sposób leczenia tego fenomenu (Kraków 1836).

MARCINOWSKI (*Antoni*), od roku 1819 do 1830 był redaktorem Dziennika Wileńskiego, znakomicie rozszerzył to pismo od r. 1825; zaś do r. 1836 redaktorem Kuryera Litewskiego. Wydał: 1) *O owcach, nauka zawierająca przepisy doskonalszego ich hodowania w Rossyi*, przez Friebe, przekład z niemieckiego (Wilno 1810);—2) *Wykład metody clementarnej Pestalozzowego*, przez D. A. Chavannes, przekład z francuzkiego (tamże 1808);—3) *Historia rzymska*, przez Goldsmitta, przełożona spólnie z ks. Michałem Olszewskim (tamże 1813 tomów 2). Będąc właścicielem znacznej drukarni w Wilnie, wydał niemało dzieł własnym nakładem, więcej mając pożytek ogólny, niżeli zysk na celu.

MARCISZEWSKI (*Andrzej*), uczony lekarz w sandomirskim, za panowania Zygmunta III, w pismach ówczasowych nader zaszczytnie wspominany.

MARCK (*Robert*), książę de Bouillon, służył za Ludwika XII i był r. 1513 w bitwie pod Novare. Opanował Luksenburg, lecz wyzuty przez cesarza ze swych posiadłości, dopiero odzyskał majątek po traktacie madryckim; w 1530 r. został marszałkiem Francji. Umarł 1537.

—**MARCK** (*Robert de la*), marszałek de Fleuranges, syn poprzedzającego, umarł w r. 1537. Pisał *Pamiętniki* od 1503—1521.

—MARCK (*Henryk - Robert de la*), wnuk poprzedzającego, ksiązę Bouillon, został tylko córkę zmarłą w 1594, zaślubioną Henrykowi Tour d'Auvergne, która odziedziczyła księstwo Bouillon.

MARCK (*Wilhelm de la*), pochodził ze znakomitego domu hrabiów Aremberg. Opanował Liege i zamordował biskupa Ludwika Bourbon w 1482. Wyklęty przez papieża i został ścięty przez Horna, brata biskupa zamordowanego.

MARCO-POLO, sławny wędrownik syn Wenecjanina Mikołaja Polo. Jego ojciec i stryj Mateo odbywając wiele podróży, przynieśli z sobą młodego Marka do Kublaja hana tatarskiego, gdzie wyuczywszy się dyalektów tatarskich był użyty do wielu poselstw w Chinach, Tartarii i Madagaskarze. Po 24 latach podróży, powróciwszy do ojczyzny w 1294 r., dowodził galera i pojmany został przez Genuńczyków, w niewoli pisał swoje podróże. Za powrotem do Wenecyi ożenił się i umarł w 1324 r.

MARCYA. Wiele kobit rzymskich nosiło to imię.

—MARCYA, żona Regulusa, mściła się za męża nad jeńcami kartagińskimi.

—MARCYA, żona Katona z Uttyki, zaślubiła po zgonie jego mówcę Hortensjusza.

—MARCYA FURNILLA, druga żona Tytusa, który się z nią rozwiódł dla Bereniki żydówki.

—MARCYA, kochanka Kommoda, u którego znalazłszy listę skazanych na śmierć, a między innymi i siebie, otrula go. Niedozwalała Kommodowi prześladować chrześcian.

MARCVALIS (*Markus - Waleryusz - Marcialis*), poeta łaciński, urodzony w Bilbilis (w Aragonii), przybył do Rzymu mając lat 23 w r. 63 po J.-C. Żył pod panowaniem Galby, Otona, Witeljusza, Wespazjana, Tytusa, Domicyana, Nerwy i Trajana, za ostatniego powrócił do Bilbilis i umarł 103 r. Był trybunem; pozostało po nim 14 ksiąg epigramatów i książka p. t. *O widowiskach*.

MARCVAN, urodzony w Tracji z gminu, wszedłszy do wojska dostąpił pierwszych godności. Po śmierci Teodozjusza II w 450r. Pulcherya siostra monarchy, zaślubiła go i na tron wyniosła. Marcvan wydał surowe prawo przeciw nowatorom, przyzwał wygnanych biskupów, zwołał sobór w Chalcedonii i wyprawiając się przeciw Genzerykowi umarł 557 r.

MARCVAN, syn Antemjusza cesarza Zachodniego, zaślubił Leoncę córkę cesarza Leona i chciał tron wydrzeć Zenonowi. Pokonany zamknął się w klasztorze.

MARCVON, nowator w II wieku, uro-

dzony w Synopie, dla tego też nazywany WIELKIM z PONTU. Wyklęty przez ojca, biskupa Synopy, udał się do Rzymu i przyjął zasady manichejczyków. Był założycielem sekty Marcyonitów, która przepuszczała dwóch Chrystusów, jednego już zesłanego, a drugiego który przyjdzie. Zaprzeczali oni zmartwychwstaniu ciała, i mówili że Chrystus z piekiel uwolnił tylko Kaima, Nemroda i Sodomczyków.

MARCYUSZ imię licznej familii Marcy. —MARCYUSZ (*Mark - Sabinus*), który doradził Pompiljuszowi przyjąć koronę; walczył o tron z Tullusem Hostyljuszem, lecz upadłszy w zamiarach zabił się.

—MARCYUSZ NCMA, zapewne syn poprzedzającego, zaślubił Pompilję córkę Numy, i mianowany przez teścia arcykapłanem.

—MARCYUSZ (*Quintus*) KORJOLANUS (*patrz KORJOLAN*).

—MARCYUSZ (*Rutilus - Kajusz*), konsul rzymski w 297, pokonał Prywernatów i choć plebejusz mianowany dyktatorem; odniósł zwycięstwo nad Etruskami i otrzymał tryumf. W r. 402 obrany znowu konsulem z Waleryuszem Publiką; cenzorem, i znowu w 412 mianowany konsulem.

MARDOCHEUSZ, Żyd syn Jairy a wuj Estery z plemienia Saula, pokolenia Benjammina; zaprowadzony do niewoli babilońskiej, osiadł w Suzie. Stojąc przed pałacem króla Assuerusa odkrył spisek eunuchów, a gdy niechciał zgnać kolan przed Amanem ulubieńcem króla miał już być powieszonym, lecz król objaśniony o wszystkim przez Estere, kazał powiesić Amana, a Mardocheusza obsypał łaskami.

MARDONJUSZ, wódz Dariusza króla Persów i jego zięć. Wysłany do Tracji postradał flotę pod górą Atos. Xerxes powierzył mu dowództwo wojsk przeciw Grekom. Po bitwie pod Salaminą dostał się do Aten, które chciał zniszczyć, lecz pokonany pod Plateą r. 479 przed J.-C. tamże zginął.

MARECHAL (*Piotr - Sylvan*), urodzony w Paryżu r. 1730, umarł w 1803. Jego słownik ateuszów, smutną mu pozyskał sławę. W 1793 dał do teatru sztukę: *Ostatni sąd królów* godną owej epoki. Niezbawało mu na dowcipie, ani też łatwości, czego jego poezye dowodzą.

MAREK (*Święty*), jeden z czterech ewangelistów, nawrócony po zmartwychwstaniu Chrystusa, został uczniem ś. Piotra. Kiedy ten apostoł po raz drugi udał się do Rzymu r. 44, był wysłany do Egiptu dla opowiadania ewangelii i założył kościół w Aleksandryi. Lubo wygnany z tamtąd, powrócił jednak i poniósł śmierć męczeńską r. 68. Wenecyanie utrzymują że ciało jego przewieziono do nich w 813, dla tego też uważają go za patrona Wenecyi. Ewa-

nielja napisana przez niego w Rzymie czy też w Egipcie, obejmuje 16 rozdziałów.

MAREK (*święty*), następca papieża Sylwestra I w 336, umarł tegoż r. Po nim nastąpił Juljusz I.

MAREK (*Antoni*), mówca nader wsławiony. Był pretorem w Sycylii, prokonsulem w Cylicyi, w ostatku cenzorem na 90 lat przed J.-C. Zginął za Maryusza i Sylli.

MARESCOT (*Armand - Samuel, hrabia de*), generał-porucznik inżynierii, kawaler w krzyża Legii-Honorowej, par Francyi, urodzony w Tours r. 1758. Wstąpiwszy wczesnie do inżynierii, swoim zdolnościami winien był pozyskanie stopnie. Za podpiśnięcie w Hiszpanii kapitulacyi dywizyi Dupont'a, zawieszony i pod sąd oddany. W 1819 został parem, w 1830 r. wykonał konstytucyjną przysięgę. Umarł w Vendôme 1832 r.

MARESTIER (*Jan-Chrzcziciel*), inżynier pierwszej klasy marynarki, kawaler Legii-Honorowej, uczeń szkoły politechnicznej. W 1816 zreorganizował port w Bajtynie, i wiele statków wojennych zbudował. Pierwszy statek parowy we Francyi pod jego dozorem był wystawiony. Urodził się r. 1785, umarł w sile wieku 1832 r.

MAREWICZ (*Wicenty - Ignacy*), jeden z dowcipnych i gładkich poetów polskich za panowania Stanisława - Augusta. Był niegdyś rotmistrzem województwa trockiego, później osiadł w Warszawie i tamże żył sobie prywatnie. Prócz kilku komedyi, pisał i wydał *Sielanki*.

MARGOWSKI (*Andrzej-Rudolf*), narodził się w Poznaniu w połowie XVII wieku, słuchał w akademii krakowskiej filozofii i medycyny i w oboju otrzymał stopień doktora. Osiadłszy w Poznaniu, piastował rozmaite miejskie urzędy i zaszczycony został od Jana III tytułem sekretarza królewskiego. Żył w ścisłej przyjaźni z Mikołajem Żalazowskim, kanikiem poznańskim, autorem kilku dzieł szacownych. Żyjąc w czasach, w których każdy uczony rymował i panegiryki pisał wolną i wiązaną mową, Margowski nie mógł się powściągnąć od tej zarazy i jest autorem wielu podobnych panegiryków.

MARJANA (*Juan*), jezuita i historyk hiszpański, urodzony Talavera de la Reyna r. 1537, wstąpił do zakonu w 1554. Nauczał teologii w Rzymie, Sycylii i Paryżu. Powróciwszy do Hiszpanii w 1574, napisał po łacinie: *Historyę Hiszpanii*, która miała powodzenie; umarł w 1623 r. Inne jego dzieło: *De rege et reges institutione* spalone było przez parlament paryżski.

MARIGNAN (*Giovanni-Giacomo-MEDICINO markiz de*), sławny wódz w XVI

wieku, urodzony w Medyolanie. Dawszy w młodości dowody waleczności, zyskał protekcyę Hieronima Morona, kanclerza Franciszka Sforzy księcia Medyolanu. Ten ostatni użył go do zgubienia Ettora Visconti i dla tajemnicy jego samego chciał zgubić, lecz on uciekł i opanał warownie Musso. W 1528 wszedł w służbę cesarza, i otrzymał od niego miasto Marignano i tytuł markiza. Pokonał on pod Marciano w Toskanii marszałka Strozji; w 1555 opanał Porto-Itercole i umarł t. r.

MARIGNY (*Enguerand de*), hrabia de Longueville, pochodził z Normandyi, był szambelanem i pierwszym ministrem Filipa-Pięknego. Podług niektórych historyków, ciemiężył lud podatkami i fałszował monety; on to miał doradzić zniesienie templaryuszków. Za Ludwika X zachował swoje znaczenie, hrabia Valois zawisłszy mu, kazał go na wystawionej przez niego szubienicy powiesić w Montfaucon w 1315.

MARILLAC (*Ludwik i Michał de*), pierwszy dworzann Henryka IV, marszałek Francyi w 1629. — Drugi radca w parlamencie, intendent finansów 1624 i kanclerz w 1626 r. Oba zbogaceni łaską Richelieu'go chcieli go zgubić. Marszałek pochwycony w śród armii we Włoszech, zginął na placu Greve w 1632. Michał zamknięty w Chateaudun, umarł tamże w 1632 r.

MARIN. Dwóch papieży nosili to imię. — MARIN I, nazwany Marcinem II, po trzykroć był legatem w Konstantynopolu, nastąpił w 882 po Janie VIII, umarł w 884. — MARIN II, albo MARCIN III, Rzymianin, nastąpił w 942 po papieżu Stefanie VIII, umarł w 946.

MARINI (*Giovanni - Battista*), zwany kawalerem MARIN, urodzony w Neapolu 1569 r., chcąc mimo woli ojca zajmować się poczyą, uciekł z domu i został sekretarzem wielkiego admirała neapolitańskiego; następnie przybywszy do Rzymu, przywiązał się do kardynała Aldovrandini po sta w Sabaudyi. Przez pisanie satyr narobił sobie wielu nieprzyjaciół. Był wezwany do Francyi przez Maryą de Medicis. Styl jego kwiecisty.

MARINO (*Don JACO*), jeden z wodzów którzy przyczynili się do wyzwolenia Kolumbii z Boliwarem i Paezem, urodził się w Wenezueli, Młody uczeń, przebiegł wszystkie stopnie, i miał udział w wielkich wypadkach swoich współziomków. W 1812 opanał Maturin, odniósł w 1814 zwycięstwo pod Carabola. Następnego roku przybrał tytuł: *dyktatora prowincyi wschodnich*. Zwycięstwo jego w 1819 pod Sant-Diego nad Morilem odniesione, zapewniło niepodległość Kolumbii.

MARIOTTE (Edme), znakomity uczony w XVII wieku, urodzony pod Dizon, został księdzem, był powołanym do akademii umiejętności w 1666. Zrobił wiele odkryć w dynamice i hydrostatyce. Umarł w 1684. Pisał: *Traktat o ruchu wody*, i *O ruchu wachadeł*.

MARIVAUX (Piotr de CHABLAIN de), urodzony w Paryżu r. 1688, zmarły 1763. Członek akademii francuskiej. Teatr był jego ulubionem zatrudnieniem; pisał on wiele sztuk, które są rozwlekłe i pełne gadaniny. Lepsze z nich: *Igraszki miłości*, — *Zmysłone pousania*, itd.

MARKIEWICZ (Jan), urodzony w Poznaniu w pierwszej połowie XVII wieku, z rodziny dosyć znacznej. Odbiwszy nauki w gimnazyum lubrańskiego, wysłany został do akademii krakowskiej, po ukończeniu tejże, zwidził Rzym, tam przez 6 lat bawił i słuchał prawa kanonicznego, osiągnął stopień doktora obojga prawa i na kapłana się wyświęcił, służył jednak poprzednio krajowi w szeregach walczących w Prussach przeciw Szwedom. W chwili wyświęcenia się go na kapłaństwo, katedrą poznańską rządził Andrzej Szółdrski, mąż uczony, a zatem umiejący w drugich cenić naukę, powołał on do siebie Markiewicza i uczynił go rzadcą swego sumienia, stołu, tajemnic i wszelkich zamiarów swoich uczestnikiem. Tu młody duchowny podzielał wraz z swoim pryncypałem nienawiść ku jezuitom, rozpoczął z nimi owę słynną i zaciętą walkę, która prawie całe dalsze życie jego zajęła. O dacie zgonu jego nikt z bibliografów nie wspomina. Zapewne przypaść on między latami 1674 a 80. Umarł w godności koadiutora biskupstwa krakowskiego. Markiewicz zaiste był jednym z najuczciwszych ludzi swojego wieku i w naszym narodzie.

MARKWART (Jakób), jezuita, Prusak, był nauczycielem nauk matematycznych w akademii wileńskiej, prócz tego mistrzem teologii. Znał się także na budownictwie i wielką pomocą był w tym względzie Radziwiłłowi w Nieświeżu. Przebywał przy dworze Zygmunta III, a w ostatnich latach tego monarchy, był córki jego Anny spowiednikiem.

MARMONTEL (Jan - Franciszek), członek akademii francuskiej, urodzony w Bord r. 1719. Ukończywszy nauki w Tuluzie, został księdzem, lecz później wystąpił i przybył do Paryża w 1745, otrzymał miejsce sekretarza budowli królewskich z pensją 1,500 liwów. Popadł w niełaskę i wtrącony do Bastylii, w 1763 r. został członkiem akademii, a 1789 jej sekretarzem. W 1797 był członkiem rady starszych; umarł 1799 r. Dzieła jego więcej znajo-

me są: *Powieści moralne*, — *Belizaryusz Inhazy*, i kilka oper komicznych.

MAROLLES (Michał de), urodzony w Touraine r. 1600 syn kapitana gwardyi Szwajcarów. Pracował ciągle nad literaturą, poczynawszy od r. 1619 w którym przetłumaczył Lukana aż do 1681, napisał: *Historię hrabiów andegawenskich*. Umarł w 1681 r. Tłumaczył wielu klasyków łacińskich. Posiadał zbiór rycin przeszło 100,000 sztuk.

MAROT (Klemens), urodzony w Cahors r. 1495, zmarły 1544; był równie jak ojciec jego pokojowym Franciszka I i towarzyszył mu do Pawii, gdzie dostał się do niewoli. Obwiniony o nowatorstwo, był wtrącony do więzienia, ząd go uwolniła królowa Nawarry. Był pierwszym poetą swojego wieku. Jego list do *Franciszka I. ronda, sonety i elegie*, słuszną zjednały mu sławę. Jego tłumaczenie psalmów Dawida śpiewano długi czas po kościołach.

MARRON (Paweł - Henryk), naczelnik kościoła protestanckiego w Paryżu, urodzony w Leydzie r. 1754 z familii francuskiej; w 1782 przybył do Paryża jako kapelan ambassady hollenderskiej, w 1794 wzięciony w czasie rewolucyi. Po śmierci Robespiera'a uwolniony, od Napoleona ozdobiony orderem Legii - Honorowej. Umarł w 1832; cnoty jego są pamiętne. Jako literat posiadał znakomite zdolności. Był redaktorem: *Dziennika encyklopedycznego*, — *Przeglądu encyklop.*; i *Biografii powszechnej*.

MARS (Hippolita BOUTET), aktorka teatru komedyi francuskiej, wystąpiła po raz pierwszy na scenie teatru Montpensier w 1793 r., gdzie grywała role dziecinne. Przedstawiona sławnej artystce p. Constant była przez nią protegowaną i stanowczo za wpływem tejże wręczał artystów teatru francuskiego w r. 1812 policzoną. Od tej chwili aż do r. 1840, panna Mars zawsze była na czele tej sceny. W chwili oddalenia się jej w r. 1841, została mianowaną przez rząd jeneralną inspektorką sztuki dramatycznej we Francyi.

MARSHAM (sir John), kawaler orderu Podwiązki, urodzony w Londynie r. 1602, odbył nauki we Francyi, Włoszech i w Niemczech, gdzie wydoskonalił się szczególnie w historii. Powróciwszy do Londynu w 1658 r. oddał się pracy i od Karola II był mianowany baronem; umarł w 1685. Napisał: *Diatribachronologica*, — *De re numeraria*, — *Canon chronicus Aegyptiacus, Hebraicus, Graecus*, etc. w którym rozjaśnia starożytność.

MARSIGLI (Ludovico - Fernando, hrabia de), pochodził z familii patrycyuszów bolońskich, urodzony w temże mieście r. 1658.

Wszedł w służbę Leopolda I i odznaczył się wyższymi zdolnościami w strategic. W r. 1684 jako pułkownik użyty był w negocjacjach ze strony Austrii i Wenecyi z Portą. Po wzięciu Brisach pozabawiony stopni, poświęcił się naukom; umarł w Bolonii r. 1730. Był członkiem wielu akademii uczonych. Założył w Bolonii akademię w 1710. Pisał wiele dzieł.

MARSIN (*Ferdynand, hrabia de*), był synem Jana Gaspara Marsin, który służąc w wojsku francuskim, przeszedł do Hiszpanii i umarł w 1673 r. Syn jego był w tedy we Francyi i miał lat 17, mianowany brigadierem kawalerii, służył we Flandryi, r. 1690 raniony pod Fleurus. W 1693 był pod Nerwinde, przy zwycięgu Charleroi. Ludwik XIV mianował go w r. 1701 ambasadorem przy Filipie V królu Hiszpanii; otrzymał wkrótce wstęgę niebieską. Wysłany do Włoch, pobity pod Turynem w 1706 i raniony, umarł w kilka dni później.

MARSOLLIER (*Benedykt-Józef de VIVETIERES*), urodzony w Paryżu r. 1750. Skłonność wrodzona pociągnęła ku sztuce dramatycznej; 22 sztuk odrzucono mu. Pierwsza jego sztuka którą grano była: *Niewidomi z Bagdadu*, następnie zaś: *Nina*, — *Mali Sabaudezycy*, — *Kamilla*, — *Gulnara*, — *Aleksy*, — *Adolf* i *Klara*. Umarł w 1817 r. jako członek Legii-Honorowej.

MARSUS (*Domicyusz*), poeta żyjący za czasów Augusta. Celował w epigramatach. Marcyalis i Owidiusz wspominają o nim.

MARSY (*Franciszek-Maryja*), urodzony w Paryżu, wstąpił do jezuitów i poświęcił się literaturze. Przymuszony wystąpić z zakonu, umarł w 1763. Pisał wiele poematów łacińskich, z tych znaczniejsze: *Malarsstwo*; nadto: *Historję Maryi Stuart*, — *Historję tegoczesną*, — *Dykeyonarz malarstwa i architektury*.

MARTA (*święta*), siostra Łazarza i Maryi z Betanii, Chrystus czas jakiś u niej mieszkał; udała się z innymi niewiastami dla namaszczenia jego ciała. Podług legendy, umarła w Tarascon. Obchodzona 29 lipca.

MARTA (*Anna BIGET*), znana pod imieniem *Siostry*. Przed rewolucją była frytyanką r. 1789 w Besançon; od r. 1792 żyła z dochodu małego domku i ratowała chorych i ranionych. Cesarz Aleksander ozdobił ją medalem złotym i pensją wyznaczył, cesarz Austriacki dał jej krzyż Zasługi cywilnej i 2,000 franków, król Pruski krzyż, a król Hiszpański medal. Umarła wkrótce potem.

MARTIAL lub MARCYAL (*święty*), patron Limousin i pierwszy biskup w Limoges. Był wysłany do Galii w III wieku. Umarł

w pokoju wraz z dwoma innymi duchownymi których z sobą sprowadził. Obchodzony 30 czerwca.

MARTIAL d'AUVERGNE, urodzony w Paryżu r. 1440, poświęcił się prawu; był 50 lat prokuratorem w parlamencie i notaryuszem w Chatelet; umarł w 1508. Pisał: *Wyroki miłości*, poemat; *Dzień przed śmiercią Karola VIII*.

MARTIGNAC (*Jan-Chrzcziciel*, SYLVELE de GAYE, *vice-hrabia de*), minister spraw wewnętrznych, kawaler Legii-Honorowej, urodzony w Bordeaux r. 1770; w czasie rewolucyi został adwokatem, za restauracyi odznaczył się przywiązaniem do tronu. W 1821 r. obrany deputowanym, wymową wspierał ministeryum; w 1828 zostawszy ministrem, był sprawiedliwym i czynnym; w 1830 okazał wielkie zdolności w obronie Polignac'a, którego zasad jednak nie podzielał. W 1831 rzadko ukazywał się w izbach dla słabości zdrowia. Umarł w 1832 r. Wydał: *Traktat o rewolucyi hiszpańskiej* w 1823.

MARTIN (*Klaudysz*), generał w Indjach, urodzony w Lyon r. 1732 z ojcbednarza; zaciągnął się do kompanii gidow generała Lally udającego się do Indyi. Tam przeszedł do Anglików wczasii oblężenia Pondichery, otrzymał zarząd Madras i dowództwo pułku strzelców konnych. Za zdjęcie mapy państw naboba Audy, został ulubieńcem jego i zebrał wielki majątek przeszło 12 000,000. Wybudował Lucknow wspaniały pałac; umarł 1800 r. jako generał-major. Zapisał 700,000 franków dla miasta Lyon, tyleż dla Kalkuty i Lucknow.

MARTIN (N.), sławny śpiewak francuski urodzony w Paryżu r. 1770. Wystąpił w roli markiza *Tulipano*, ulubiony dla gry i miłego tenoru. Wszedł do teatru opere komicznej z której wystąpił w 1823 r. Umarł w 1837. Pisał operę: *Plaki morskie*.

MARTIN (*Dom Jakób*), benedyktyn z St. Maur, urodził się w Fanjaux r. 1694, wstąpił do zakonu w 1709, przybył do Paryża 1727; umarł 1751. Pisał: *O religii dawnych Gallów*, — *Historję Galii aż do ustalenia monarchii francuskiej*. Tłumaczył ś. Augustyna i dostarczał artykułów autorom *Gallii chrześcijańskiej*.

MARTINI (*Jan - Paweł - Idzi*), muzyk, urodzony 1741 w Freistadt w Palatynacie; przybył do Francyi zaciągnął się do regimentu Chamborand'a, dał się tam poznać swemi kompozycjami. Opuścił służbę i został muzykiem hrabiego Artois. W 1794 wystawił swoją *Safong*; w 1814 otrzymał nadintendenctwo muzyki królewskiej. Pisał opery: *Aneta i Lubin*, — *Zimeo*, — *Bitwa pod Ieri*, itd.

MARTINUZZI (Jerzy), urodzony r. 1482 w Kroacyi, za młodu był ogrzewaczem Jaźni Jana Zapoli; zostawszy mnichem oddał się naukom. Położone zasługi wyniosły go na ministra w Zapolu 1536 r., arcybiskupa w Waradynie i opiekuna Jana-Zygmunta syna Zapołskiego. Po śmierci tegoż w 1540 otrzymał kapelusze kardynalski. Jego popularność zatrzęsała cesarza Ferdynanda I, który kazał go zabić w 1551. Bechet pisał jego życie. Prawdziwe jego nazwisko było UTYSSENTSAH.

MARULLUS (Pompejusz), grammatyk rzymski, poprawiał w mowie cesarza Tyberyusza i mówił że cesarz może nadawać prawa ludowi ale nie językowi.

MARULLUS, trybun ludu, nieprzyjaciel Juliusza Cezara; zrywał wieńce z jego posągów i kazał więzić tych którzy go witali panującym. Cezar pozbawił go urzędowania.

MARYA, siostra Mojżesza i Aarona, córka Amrama, urodzona na 10 lat przed Mojżeszem, r. 1576 przed J.-C. Mówią że była prorokinią. Po przejściu morza Czerwonego miała zaintonować hymn: *Cantemus Domino*. Mówiąc przeciw Mojżeszowi dostała trędu, który trwał tydzień. Była zaślubiona Hurowi. Umarła na puszczy Sin, w 40 lat po wyjściu z Egiptu.

MARYA, dziewczica z pokolenia Judy i z rodziny Dawida, córka Joachima i Anny, matka Jezusa Chrystusa. Zaślubiła Józefa swego krewnego i pozostała panną, dopiero za sprawą Duchą ś. objawioną przez anioła Gabryela, poczęła Zbawiciela świata, którego powiła w stajence w Betleem, przybywszy tam na spis ludności nakazany przez cesarza Augusta. Przy muszona uciekać dla ocalenia Jezusa do Egiptu, rozpoczęła życie miłości, poświęcenia i uszanowania dla swojego syna. Umarła w Efezie albo w Gethsemanii. Z licznych świąt: *Wniebowzięcie N. Panny* najznakomitsze.

MARYA KLEOFAS, siostra N. Panny, żona Kleofasa, z którego narodziła Jakóba Mniejszego, Szymona, Józefa i Judasza. Towarzyszyła Jezusowi na Kalwaryą i stała z jego matką u stóp krzyża. Była także obecną kiedy Chrystus pierwszy raz ukazał się kobietom po zmartwychwstaniu. Rok śmierci jej niewiadomy. Obchodzona 9 kwietnia.

MARYA, siostra Marty i Łazarza, zamieszkała w Betanii. Po śmierci Łazarza udała się do Chrystusa aby go wskrzesił. Na sześć dni przed paschą, kiedy Chrystus wieczerał u Szymona trędowatego, rozlała wonne olejki na jego nogi. Obchodzona 29 lipca.

MARYA-MAGDALENA, urodzona w Ga-

lilei, była od siedmiu czartów uwolniona przez Chrystusa. Stała pod krzyżem w czasie męki Chrystusa i była w liczbie tych, które go po zmartwychwstaniu ujrzały. Jedni mówią że po zesłaniu Duchą ś. udała się z N. Panną i ś. Janem do Efezu, inni że przybyła do Marsylii, gdzie w grocie Baume zamieszkała. Obchodzona 22 lipca.

MARYA EGIPCYANKA (święta), sławna pokutnica, mając lat 12 opuściła rodziców i udała się do Aleksandryi gdzie wiodła życie rozpustne. Przybyła do Jeruzalem i tam żyła w występku; dopiero kiedy raz chciała uczcić krzyż, technięta wyrzutami sumienia, udała się na puszcze i tam przeżyła 47 lat. Pustelnik Zozym wynalazł ją i dowiedział się jej historyi.

MARYA. Dwie królowe angielskie nosiły to imię.

—**MARYA I**, urodziła się r. 1515 z Henryka VIII i Katarzyny aragońskiej, wstąpiła na tron 1553 po bracie swoim Edwardzie VI. Pierwszym jej było staraniem, uwieścić Elżbietę i stracić Joannę Gray. Wypuściła z więzienia katolików, przywróciła religię katolicką, a protestantów prześladowała. Zaślubiła w 1554 Filipa II króla Hiszpanii; umarła bezdzietnie w 1558. Za jej panowania Anglicy stracili Calais.

—**MARYA II**, z domu Stuart, urodziła się r. 1662 z Jakóba II i córki lorda Clarendon, którą tenże tajemnie zaślubił. Poszła 1677 za księcia Oranii (Wilhelma III). Powołana na tron angielski w 1688 r., była koronowana z mężem. Umarła w Kensington 1694 r.

MARYA ANGIELSKA, córka Henryka VII króla angielskiego, siostra Henryka VIII; zaślubiona w 1514 Ludwikowi XII z którym nie miała dzieci. Po jego śmierci 1515, zaślubiła Karola Brandon, księcia Suffolku, któremu powiła córkę Franciszkę, zaślubioną Henrykowi Gray, matkę Joanny Gray. Umarła w 1534 r.

MARYA d'ANJOU, córka Ludwika księcia Anjou, tytularnego króla neapolitańskiego, urodziła się r. 1404. Zaślubiona Karolowi VII francuskiemu, który ją dla Agnieszki Sorel opuścił. Umarła w 1463, stale była przywiązana do męża.

MARYA BURGUNDZKA, córka Karola Zuchwałego, urodziła się r. 1457, objęła państwo ojca w 1477 i zaślubiła Maksymiljana, syna Fryderyka III cesarza, następnie panującego. Ludwik XI zagarnął jej prowincje we Francyi, wniosła więc Austrii tylko Niderlandy. Umarła w 1482 spadszy z konia. Zostawiła dwoje dzieci, Filipa-Pięknego i Małgorzatę.

MARYA BRABANCKA, córka Henryka III, księcia Brabancyi, zaślubiła w 1274

króla francuskiego Filipa-Smiałego. Oskarżona w 1276 o otrucie jednego z dzieci zrodzonych z Izabelli aragońskiej, była uwięziona. Brat jej Jan I, książę Brabancji bronił jej niewinności; Piotr Brosse oskarżyciel, został powieszony. Umarła w 1321; protegowała uczonych i poetów.

MARYA z KLIWI, córka Franciszka I księcia de Nevers, nadzwyczajnie się w niej kochał książę andegawski, późniejszy Henryk III. I gdy ten powołany został na tron polski, ciągle pisywała do niego najtkliwsze listy, podpisując one krwią własną. Zaślubioną jednak została księciu Henrykowi I Kondeuszowi. Umarła przy pierwszym połogu w r. 1574. Poeci opiewali ją pod nazwiskiem pięknej Maryi.

MARYA - ADELAJDA SABAUDZKA, starsza córka Wiktora Amedeusza II, urodzona w Turynie r. 1685, zaślubiona w 1697 Ludwikowi księciu Burgundy. Dowcip, wdzięki i cnoty jej, godną ją czyniły panowania. Umarła w 1712; sądzą że była otrutą.

MARYA - TERESSA AUSTRYACKA, córka Filipa IV króla hispańskiego, urodzona r. 1638, zaślubiła w 1660 Ludwika XIV, umarła w 1683; żalowana od męża. Była rozsądna i nobożna.

MARYA-TERESSA, urodziła się r. 1717 z cesarza Karola VI i Elżbiety Brunświcko-Wolfenbüttel. Ojciec jej w 1713 r. wprowadził *sankcyą pragmatyczną*, mocą której w braku synów starsza córka mogła panować. Zaślubiona była w 1736 r. księciu Lotaryngii, który pod imieniem Franciszka I w 1740 wstąpił na tron cesarstwa. Kiedy król pruski opanował Szląsk i Morawię, a Albert bawarski, ogłosił się cesarzem, uciekła do Węgrów przy których pomocy straty te odzyskała. Pokój w Akwisgranie r. 1748 położył koniec wojnie, a Marya-Teresa zajęła się uszczęśliwieniem poddanych. Wojna przeciw Fryderykowi pruskiemu w 1756 r., ukończoną została traktatem w Hubertsburgu, rozbiór Polski w 1772 zapewnił jej posiadanie Galicji. Umarła w 1780. Pozostawiła wiele dzieci, między którymi Józef II, Marya-Antoanetta królowa Francji, Leopold II i Karolina królowa Neapolu.

MARYA STUART, córka Jakóba V króla Szkocji i Maryi lotaryngskiej, odziedziczyła tron po ojcu w ośm dni po urodzeniu r. 1542. Żądana w małżeństwo przez Henryka VIII dla syna jego Edwarda VI, zaślubiła w 1558 delfina (Franciszka II) i wstąpiła z nim na tron Francji. Po śmierci Franciszka w 1561 r. wróciła do Szkocji i zaślubiła Henryka Stuarta Darnley. Panowie szkoccy złem okiem na ten związek patrzyli. Po zabiciu Dawida Riccio, poroniła syna w 1566. Następnego roku

gdy Darnley został zamordowany, zaślubiła Jakóba Hepburn, hrabiego Bothwell, którego posądzano o zabójstwo Darnleya. Szkocya powstała przeciw niej, sprzysiężeni zamknęli ją w zamku Lochleven i zmusili do zrzeczenia się korony na rzecz syna i oddania rejencji Murrayowi. Marya uszła z więzienia w 1568, pokonana pod Langside-Hill, uszła do Anglii, gdzie Elżbieta kazała ją uwięzić, a następnie ściąć w Fotheringay r. 1587.

MARYA-KAZIMIRA, królowa Polska, z rodu francuzka, córka markiza d'Arquien. Przybyła do Polski z Ludwiką Gonzagą, małżonką Jana Kazimierza króla. W 1657 pojechała w pierwszym małżeństwie Jana Zamojskiego, wojewodę sandomirskiego, wnuka wielkiego hetmana. Owdowiawszy w r. 1664, zawarła powtórne związki z Janem Sobieskim podówczas hetmanem i marszałkiem koronowym. W r. 1676 wraz z Janem Sobieskim, w katedrze krakowskiej uroczystie ukoronowaną została. Odtąd mając pole do intryg, najopłakańszy wpływ na królu, magnatach i sejmach wywierać zaczęła, a nieszcześliwa słabość ku niej i uleganie króla Jana, cały ciąg jego panowania zatruło. Wydała na świat królów Janowi, prócz córki Kunegundy, zaślubionej księciu bawarskiemu, trzech synów: Jakóba, Aleksandra i Konstantego. Po zgonie tego monarchy w 1696 wydalila się z Polski; ostatnie chwile przeżyła w Blois we Francji i tam umarła 1716 r. mając lat 75. Ciało jej sprowadzone do Polski, pochowane zostało w katedrze krakowskiej.

MARYCKI (Szymon), sławny za panowania Zygmunta Augusta tłumacz Demostenesa, i komentator Cyцерona, mąż uczony, biegły w naukach wyzwolonych, w prawie i teologii. Rodem był z Pilzna w dawnym województwie sandomirskim; po ukończeniu nauk w akademii krakowskiej, kosztem Piotra Kmity wojewody krakowskiego, wielkiego opiekuna nauk, wysłany został do Padwy; uczył się pod sławnym Łazarzem Buonamico; w Rzymie stopień mistrza teologii otrzymał. Wróciwszy do kraju był w akademii krakowskiej nauczycielem literatury i wymowy. Uczniami jego byli Walenty Herburt z Dobromila, Jan Dymitr Solikowski, Jakób Wujek, Stanisław Slowacki. Posiadając ogromną erudycyą, wielce był szczęśliwym kiedy mógł innym w najlepszy sposób udzielić to czego się sam z mozołem i pracą nauczył. Łączyła go przyjaźń z najuczestniejszymi i najstańniej-szymi ludźmi w kraju, jako to z Piotrem Royzyuszem Hiszpanem, nauczycielem prawa w akademii krakowskiej, z Jakubem Przyłuskim i Józefem Strusiem. Później Marycki poświęcił się nauczyciel-

stwu obojga prawa, którego umiejętność także celował. Nakoniec po długich usługach w nauczycielskim stanie, jako kanclerz katedry chełmińskiej do Prus się przeniósł, tamże podobno żywota dokonał.

MARYLSKI (Edward), jest autorem dzieła: *Wspomnienia zgonu zasłużonych w narodzie Polaków* (Warszawa 1829).

MARTYNJAN (Martinus-Martynjanus), officer który przez swoją odwagę doszedł znakomitych stopni w wojsku Licynjusza. Konstantyn mianował go cezarem w 323. Po przegranej pod Kalcedonią, posiekany w sztuki przez żołnierzy.

MARTYR (Piotr), dwóch znakomitych ludzi nosi to imię.

—**MARTYR (Piotr d'ANGHIERA)**, urodzony w Medyolanie r. 1455, zmarły w 1525. Ferdynand Katolicki i Izabella aragońska powierzyli mu wychowanie dzieci, a następnie wysłali jako ambasadora do Wenecyi i Egiptu. Wydał: *Zbiór listów słujących za materyał do historii XV wieku*, oraz *Historię odkrycia Nowego świata*.

—**MARTYR (Piotr)**, prawdziwe jego nazwisko było VERMIGLI, urodzony we Florencyi r. 1500. wszedł do zakonu augustyanów. Dla swej nauki i *Kazań*, wielką posiadając wzięłość we Włoszech. Później przyjął wyznanie protestanckie i ożenił się w r. 1546, umarł w 1562.

MARYN (Publusz-Serwiliusz-Marynus), odznaczył się przeciw Gotom dla tego też przez wojsko okrzyknięty cezarem 249 r. Przywdział purpurę w Mezyi, przeciw niemu Filip arabski wysłał wojsko, lecz nim to doszło, zamordowany został. Policzony w rząd bogów.

MARYNUS, filozof platonik, urodzony w Sichem w Palestynie, uczeń Proklusa, nastąpił po nim w 455, umarł w Atenach przy końcu V wieku. Z dzieł jego tylko: *Życie Proklusa* pozostało.

MARYUSZ (Kajus), sławny wódz rzymski, z niskiego rodu, był siedem razy konsulem. Ukończył wojnę z Jugurtą, pobił Teutonów i Cymbrów w 102 przed J.-C. Sylla jego współzawodnik ogłoszwszy go nieprzyjacielem ojczyzny, wypędził z Rzymu, w tedy Maryusz chronił się w bagnach Minturny. Poznany i uwieziony, rzekł do Cymbra który miał go zabić: *Barbarzyńcze czy masz odwagę zabić Maryusza?* Ocalony uszedł do Afryki, gdzie na wyspie Cercyna 7 lat mieszkał. Wezwany do Rzymu przez Cynnę, mścił się okropnie na swoich nieprzyjaciółach. Umarł na 86 lat przed J.-C.—Syn jego MARYUSZ konsul, był pobitym przez Syllę, i uciekł do Prenesty, gdzie sobie życie odebrał.

MASACCIO, sławny malarz zmarły w 1445. Wzraschach pierwotnej niedoskona-

łości sztuki, celował kolorytem i kompozycją.

MASANIELLO, rybak w Neapolu, urodzony w Amalfi. Kiedy zmieniono takse ryb i produktów, podniósł bunt r. 1647. Obrany naczelnikiem, układał się z księciem Arcos wice królem. Po dziesięciodniowym panowaniu zamordowany. Pogrzeb jego świetnie obchodzono.

MASCARON (Juliusz), sławny kaznodzieja, urodzony w Marsylii 1634 r. Wszedł bardzo młodo do zgromadzenia oratoryanów. W Saumur pierwszy raz dał się słyszeć, następnie w Aix, Marsylii, Nantes i Paryżu. W 1666, miał mowę na pogrzebie Anny austriackiej; mianowany biskupem w Tulles; 1671 r. miał mowę pochwalną Henryki angielskiej i księcia Beaufort. Umarł w 1703. Najslawniejsze jego mowy pochwalne są: nad Turenjuszem i kanclerzem Seguier.

MASKA ŻELAZNA (CZŁOWIEK W MASCE ŻELAZNEJ), tajemniczy wzięty. Zamknięty 1681 r. w Pignerol; w 1687 przeniesiony na wyspę św. Małgorzaty zostawał w Bastylii od r. 1698 pod dozorem Saint Mars'a. Umarł w 1703. Różne są o nim domniemania, jedni mówią że to był książę Monmouth, inni że hrabia Vermandois, inni że Fouquet sekretarz księcia Mantui, inni że brat bliźniak Ludwika XIV.

MASON (Jerzy), mąż stanu amerykański, urodzony w Wirginii 1725 r. Walczył w obronie kraju i był członkiem kongresu Stanów-Zjednoczonych w 1787. Wiele się przyczynił do polepszenia stanu niewolników; umarł w 1792 r. Powszechnie żalowany.

MASSALSKI (Tomasz), ukończył nauki w b. akademii polockiej, a następnie w uniwersytecie wileńskim. Wydał romans administracyjny pod tytułem: *Pan Podstolic, albo czem jesteśmy, czem być możemy* (Wilno i Petersburg 1831 — 1834), który następnie przetłumaczył na język rosyjski i wydrukował w Petersburgu 1836. Wydał także: *Tablice porównawcze wszystkich wiadomych monet, wag i miar, wypracowanych na monety, wagi i miary nowe francuskie, nowe polskie i rosyjskie* (Petersburg 1834). Umieszczał pisma swoje w Dzienniku wileńskim i Tygodniku petersburskim.

—**MASSALSKI Józef**, brat poprzedzającego odbywał nauki w b. uniwersytecie wileńskim. Wydał *Poezję* (Wilno 1828 tomów 2), obejmujące bajki, powieści, listy, a zalecające się dowcipem, lekkością i wdziękiem.

MASSENA (Andrzej), generał francuski, urodzony w Nicei r. 1758. Wstąpił 1775 do wojska jako prosty żołnierz. W czternaście lat wyszedł ze służby i ożenił się.

Podczas rewolucyi wszedł znowu w szeregi jako adiutant bataljonu, został majorem w 1792, generałem brygady 1793, dywizyi tegoż r. Walcząc we Włoszech opanował Saorgio i Dego, wygrał bitwę pod Loano w 1796. Walczył pod Montenotte, Millesimo, Lonato, Castiglione, Roveredo, Arcole, Rivoli i podstał aż pod Wiedeń. Wysłany do Rzymu w miejsce Berthiego; dowodził armją naddunajską i odniósł zwycięstwo pod Zurich, które ocaliło Francją. W 1804 r. został marszałkiem, wprowadził Józefa na tron neapolitański, odznaczył się w Niemczech, otrzymał tytuł księcia Riwoi. Ludwik XVIII mianował go komandorem orderu s. Ludwika. Umarł w 1817. Napoleon nazywał go: *Dzieckiem ukochanem zwycięstwa*.

MASSIEU (Wilhelm), członek akademii francuskiej, urodzony w Caen r. 1665, zmarł w Paryżu w 1772, professor języka greckiego w kolegium królewskim; napisał: *Historię poezyi francuskiej* i poemat *O kawie* nie bez wartości.

—Inny **MASSIEU (abbé Jan - Chrzeciciel)**, urodzony r. 1747, tłumaczył rozmowy Lucjana.

MASSILLON (Jan - Chrzeciciel), sławny mówca, urodzony w Prowansyi r. 1663. Stał się do zakonu oratoryjów 1681 r. Pierwszą mowę miał w Vienne nad Henrykiem Villars arcybiskupem; w 1696 r. mianowany dyrektorem seminaryum, miał pierwsze wielkopostne kazanie w 1699. Mianowany kaznodzieją dworu w 1699 r. miał mowę o małej liczbie wybranych; 1715 r. miał mowę pogrzebową nad Ludwikiem XIV; mianowany arcybiskupem w Clermont w 1717. W 1719 został członkiem akademii; w 1723 miał mowę nad księżniczką Orleańską. Umarł w 1742 r.

MASSON (Franciszek), rzeźbiarz, urodzony r. 1745 w Normandyi, uczeń Wilhelma Coustou, wcześniej pomieszczony w liczbie znakomitych artystów. W 1797 do pałacu Tuilleries zrobił: *Pomnik na cześć Rousseau*, dziś w Luksemburgu będący; *Peryklesa* dla izby parów, a *Cycerona* dla ciała prawodawczego. Między jego dziełami celuje *Flora*, pełna wdzięków i doskonała wykończona. Umarł w 1807.

MASYNISSA, władca Numidii, syn Gała, króla Masylljanów. Zaślubiony z Sofonisbą córką Azdrubala, walczył na stronie Kartagińczyków. Kiedy Sofonisba poszła za Syfaksa, przeszedł na stronę Rzymian; pokonał Syfaksa i otruł Sofonisbę. Szczerym był przymerzeńcem Rzymian. Umarł w 149 przed J.-C. Zostawił synów Gulussa, Micypse i Manastabala.

MASZKIEWICZ (Samuel), litwin, należał do wyprawy za Dymitrem i był w chorągwi Grotusa Tarnowskiego; już jako

rotmistrz znajdował się pod Smoleńskiem, lecz przed zdobyciem tej twierdzy z pułkiem księcia Poryckiego, ruszył za hetmanem Żółkiewskim w r. 1612. Później gdy z powodu niewypłaty żołdu rokosz w wojsku się zawiązał, Maszkiewicz przystąpił do niego i półkownikiem obrany został. Jako czynny i wymowny, od współkolegów był wysłany z innymi na sejm w r. 1613 do króla i stanów. A gdy na wszystko pozwolono czego rozhukane żołdactwo wymagało, rozszedł się związek, a Maszkiewicz przyjął służbę u księcia Krzysztofa Radziwiła hetmana polnego litewskiego. On to jako świadek naoczny całego rokосу, opis onego w rękopisemie zostawił, który dopiero w 1838 w Wilnie wydrukowano p. t. *Pamiętniki Samuela Maszkiewicza*.

—**MASZKIEWICZ (Daniel)**, brat poprzedzającego, burzliwy i zuchwały żołnierz; temu to w Rochorowie gdy niesłuchał rozkazów, rzekł Chodkiewicz: „*Buntowniku dasz gardło*.” — „*Jeżeli będę winien odpowiedział Daniel; Do 2 tylko niedziel jeszcze służyć będę*.” Z takim to wojskiem dokazywać mieli hetmani.

MATAN, kapłan Baala, powiernik królowej Atalii, zabity przy ołtarzu z rozkazu arcykapłana Joada.

—Inny **MATAN** syn Eleazara, ojciec Jakóba, był dziadem s. Józefa męża Maryi.

MATATIASZ, Żyd, pochodzący od Arona, syn Jana, wnuk Szymona, z rodziny Machabeuszów. Po wzięciu Jerozolimy w 169 r. przed J. - C., udał się z pięciu synami w góry, z kąd z zebrałą garską, napadł na wojska Antyocha Epifana, rozprószył one i wolność żydom przywrócił. Umarł w 166 przed J.-C. Zostawił arcykapłaństwo synowi swojemu Judaszowi Machabeuszowi.

MATECKI (T. T.), jest autorem dziełka: *O najnowszych sposobach leczenia skrzywien ciała ludzkiego i zezowości* (Poznań 1840).

MATEUSZ (święty), jeden z dwunastu apostołów i czterech ewangelistów, syn Alfausa galilejczyka. Kiedy Jezus był w Kafarnaum, kazał mu iść za sobą, on porzucił wszystko. Ewangelia nie o nim więcej nie mówi. Prawdopodobnem jest że nauczając czas jakiś w Judei, udał się do Persyi, gdzie poniósł śmierć męczeńską. Pisał ewangelią, text jej grecki, z powodu zaginięcia hebrajskiego dziś jest uważany za oryginał. Obchodzony 21 września.

MATHIASZ (Maciej) z KRAKOWA, gdzie się urodził. Wydał się za króla, pobierał nauki w Paryżu; następnie będąc nauczycielem w akademii pragskiej, obrany został rektorem. Przywiązawszy się do usług Roberta palatyna Renu, który

później został cesarzem, od niego był mianowany kanclerzem, a na koniec został biskupem w Worms r. 1405. Postulując od cesarza do papieża Grzegorza XII, kardynalskiej godności przyjąć niechciał. Umarł w r. 1410.

MATHIEU z PARYŻA, historyk angielski w XIII wieku, zakonnik w St. Alban, mając polecenie od Henryka III napisanie historii Anglii, korzystał z historii Wendower'a, poczyną się ona od r. 1235 a kończy 1259. Napisał: *Krótki rys historii*, — *Życie założycieli klasztoru St. Alban*, — *Życie dwudziestu pierwszych jego opatów*, — *Historię powszechną od początku świata aż do Wilhelma Zdobywcy*.

MATHIEU z WESTMINSTER, benedyktyn w Wesminster, w XIV wieku. Pisał kronikę od początku świata do r. 1307, ta była drukowaną w Londynie 1570.

MATHIEU (Piotr), urodził się r. 1563 w Salins, był adwokatem w Lyon i członkiem ligi. Henryk IV mianował go historyografem Francji. Był z Ludwikiem XIII przy oblężeniu Montauban; umarł w Tuluzie 1621. Pisał: *Wypadki pamiętne za Henryka W.*, — *Historię Ludwika 8.*, — *Historię Francji od Franciszka I do r. 1621*, — *Historię śmierci Henryka W.*, itd.

MATIGNON, familia pochodząca z Bretanii, osiadła w Normandji w XV wieku. Wydała następujących sławnych ludzi: — MATIGNON (*Jakob GOYON de*), książę Mortagne, hrabia de Thorigny, urodził się r. 1526; był namiestnikiem Normandji 1559 r., odznaczył się przeciw Hugonotom. Wynagrodzony przez Henryka III buławą marszałka; był także rządcą Gujanny w 1584. Umarł 1597 r.

— MATIGNON (*Karol - August GOYON de*), hrabia de Gaye, służył pod księciem Feuilleade, odznaczył się pod Fleurus, Mons, Namur. Mianowany generał - porucznikiem w 1693, marszałkiem w 1708, był przeznaczonym iść z posiłkami w pomoc Jakobowi do Szkocji; umarł w 1729.

MATSTALLER (*G. J.*), rysował i rytował w Warszawie. Są roboty jego dwa popiersia Stanisława-Augusta, jedno podług Albertrandego malarza, a brata naszego dziejopisa, biskupa zenopolitańskiego, drugi zaś podług własnego rysunku. Robił także ryciny do książek.

MATUSZEWIC (*Tadeusz*), były minister skarbu, senator, członek wielu uczonych towarzystw. Zporankiem życia mąż ten zaczął służyć i pracował aż do zgonu. Znany był z gruntownego zdania i porywającej wymowy. Jako minister skarbu, najpierwszy głos podniósł za zmniejszeniem uciążliwych podatków, piastował ten urząd aż dopóki osłabiony stan zdrowia, nieprzymusił go opuścić, zostawiwszy

wielkie dostatki w skarbie zebrane. Zwałonemu trudami, senat do grona swojego przyjął. W wolnych chwilach od zatrudnień publicznych, uczony ten mąż wybornym przykładem wielu poezji Horacego, całego poematu Delilla *Ō imaginacji*, niemniej innemi dziełami moralnemi i politycznemi, przysłużył się literaturze krajowej. Umarł 30 października 1819 r.

MATUSZEWSKI (*Wincenty TOROŚ*), dawniej mecenas, później dyrektor kancelaryi heroldyji królestwa polskiego, przełożył na polski język dzieło Justyna Körnera pod tytułem: *Jasnowidząca z Prewost* (Warszawa 1834 tomów 2).

MATUZAL, syn Henoha, ojciec Lameha. Zginął w czasie potopu, na 2348 lat przed J.-C., mając lat 969.

MAUCROIX (*Franciszek de*), urodził się r. 1619, zmarł w 1708, kanonik w Reims. Tłumaczył starożytnych autorów. Żył w przyjaźni z Boileau, Racine'm i Lafontaine'm. Dla cnót swoich powszechnie kochany.

MAULTROT (*Gabryel-Mikołaj*), sławny prawnik, urodził się w Paryżu r. 1714, poświęciwszy się prawnictwu z młodu, został adwokatem w parlamencie paryskim; był obrońcą przesładowanych i odznaczył się obroną kolegi Courtin. Szczególniej poświęcał się prawu kanonicznemu, niemniej jednak znał cywilne i polityczne. Został w końcu adwokatem duchownym i w 1791 r. powstawał przeciw konstytucji cywilnej. Umarł w 1803 r. Napisał wiele dzieł.

MAUPEOU (*Rène, Mikołaj-Karol-Augustyn de*), urodzony w Paryżu r. 1714, syn wice-kanclerza Maupeou, urodzonego r. 1688, pierwszego prezydenta parlamentu od 1743. Nastąpił po ojcu w 1763 na ten urząd. W 1768 został kanclerzem Francji; w 1770 r. w processie księcia Aiguillon, rozpoczął walkę z parlamentem. Oddaliwszy ministra Choiseul, złożył nowy parlament, noszący jego nazwisko, którego doznawał nieprzychylności narodu; po wstąpieniu na tron Ludwika XIV, Maupeou wygnany; umarł w 1792.

MAUPERTUIS (*Piotr - Ludwik MOREAU de*), urodzony w St. Mało r. 1698, wszedł do muszkietjerów w 1718, a 1720 r. otrzymał kompanią dragonów. Porzucił zawód wojskowy, oddał się naukom i został w 1723 r. członkiem akademii umiejętności w Paryżu; w 1728 członkiem akademii londyńskiej. W 1736 r. wysłany był do bieguna północnego dla oznaczenia kształtu ziemi; w 1740 r. powołany przez Fryderyka II na dyrektora akademii berlińskiej. W swojej *Kosmologii* odkrył wiele nowych pomysłów. Umarł w 1759 r.

MAUREPAS (*Jan-Fryderyk* PHELYPEAUX *hrabia de*), wnuk Ludwika, hrabiego Pontchartrain, ministra za Ludwika XIV, kontrolera finansów i kanclerza. Urodził się w 1701 r. Mając lat 14 był radcą stanu; w 1718 zawiadywał domem króla i marynarką, w 1738 r. mianowany ministrem stanu. W 1749 wygnany do Bourges przez intrygi pani Pompadour. Powołany na ministra przez Ludwika XVI w 1774, przywrócił dawny parlament i przedsięwziął wojnę amerykańską. Umarł 1781 żałowany od króla.

MAURICE (*Fryderyk-Wilhelm*), sekretarz towarzystwa sztuk w Genewie, urodził się r. 1750 w temże mieście z rodziców protestantów. Sprawował znakomite urzędy, które opuścił w 1792 w czasie wejścia wojsk francuskich. Był założycielem *Biblioteki brytańskiej*. W 1814 zasiadał w radzie reprezentacyjnej. Umarł 1826 r.

MAUROKORDATO, familią sławna z wyspy Scio.

— **MAUROKORDATO** (*Mikołaj*), dragoman, tyle wysłużył się Turcyi, że syn jego mianowany został hospodarem Mołdawii i Wołoszczyzny. Umarł w 1711 r.

— **MAUROKORDATO** (*Konstanty*), brat jego, hospodar w 1735, zniósł w swoim księstwie poddaństwo. Popadł w niełaskę r. 1763.

— **MAUROKORDATO** (*Aleksander*), urodzony r. 1787. Był jednym z najczynniejszych przywódców powstania Greków w 1821 r.; był czas niejaki prezesem rady administracyjnej w r. 1823. Usunął się następnie od spraw państwa; znów w 1841 r. był prezesem rady.

MAURUS (*Terencyanus*), żył za Trajana. Napisał ładny poemacik o wierszopisarstwie p. t: *De arte metrica*.

MAURY (*Jan* — *SIFFREIN*), urodzony r. 1746 w departamencie Wokluzy. Ojciec jego biedny szewc, dał mu świetne wychowanie i przeznaczył do stanu duchownego. Młody Maury, przybywszy do Paryża miał lat dwanaście, tam wydał w 1766: *Mowę pogrzebową delfina i Pochwale Stanisława*. Kiedy te jego mowy przyjaźnie przyjęte zostały, oddał się wymowie kaznodziejskiej i 1777 wydał: *Traktat o tej wymowie*. W r. 1785 został członkiem akademii francuskiej. Wybrany deputowanym, bronił sprawy duchowieństwa i royalizmu. Opuścił Francją w 1791, udał się do Rzymu, gdzie był mianowany arcybiskupem Nicei, a 1794 kardynałem. W 1804 powrócił do Francyi i był ulubieńcem Napoleona; w r. 1810 zarządził dycezyą paryską. W 1814 udał się do Rzymu i umarł w 1817.

MAURYCY (*święty*), naczelnik legii tebańskiej złożonej z chrześcian, był po-

wołany na Wschód r. 286, przeciw Bago-
dom pod rozkazami Maksymiana Herkulesa. Monarcha ten stanąwszy obozem w Oktodurum, kazał bałwochwalskie składać ofiary, że zaś Maurycy niechciał mieć w nich udziału, został umęczony. Mówią że się znajduje w Wiedniu jego głowa, a w Angers ręka.

MAURYCY (*Tyberyusz* — *Maurycyusz*), cesarz wschodni, urodzony w Kapadocyi r. 539, ze znakomitej familii. Bawiąc na dworze Tyberyusza Konstantyna, otrzymał dowództwo przeciw Persom, cesarz dał mu za żonę córkę Konstantynę. Nastąpił po teściu w 582 r. Przywrócił na tron perski Chozroesa II i córkę dał mu za żonę; prowadził wojnę przeciw Awarom. Zamordowany r. 602 przez centuryona Fokasa, który się panującym ogłosił; przed śmiercią widział pięciu synów zamordowanych.

MAURYCY de SAXE, książę saski z linii albertyńskiej, urodzony r. 1521 z Henryka Pobożnego. Odznaczył się w młodości odwagą i odłączył się od ligi protestanckiej w Smalkaldzie, choć sam był protestantem. W r. 1544 służył pod Karolem V przeciw Francyi, a 1545 przeciw lidze Smalkaldzkiej, cesarz r. 1547 w nagrodę nadał mu elektorstwo saskie, od którego odpadł Jan Fryderyk z linii ernestyńskiej; tegoż Jana i teścia swego Filipa landgraфа heskiego wziął do niewoli pod Muhlberg w 1547. Uniesiony dumą, oddzielił się od Karola V, połączył w 1551 z elektorem brandenburgskim, poszedł na odsiecz Magdeburga, następnie podstał pod Inspruck, gdzie o mało cesarza do niewoli nie zabrał w r. 1552; zmusił go jednak do traktatu w Passawie r. 1552 zawartego, mocą którego wolność wyznania protestantom zapewniono. Następnego roku wystąpił przeciw Albertowi brandenburgskiemu; w bitwie pod Sievershausen ranniony, w dziesięć dni umarł 19 lipca 1553.

MAURYCY HRABIA de SAXE, jeden z największych wojowników XVIII wieku, urodzony r. 1696 z Augusta II elektora saskiego i króla polskiego i hrabiny Koenigsmark. Pierwszy raz walczył we Flandryi pod Marlborough'em i księciem Eugenjuszem; ożenił się mając lat 15. W 1726 przybył do Francyi i otrzymał regiment; w r. 1726 obrany księciem Kurlandyi, był zmuszony do zrzeczenia się tego księstwa i powrócił do Francyi, gdzie służył jako marszałek polny pod dowództwem Berwick'a. Mianowany generał porucznikiem, dowodził korpusem w Czechach, a za odznaczeniem się został marszałkiem Francyi. Kampanie w 1744 i 1745 uwięczyła, wygrana pod Fontenoy, w r. 1746 naturalizował się i mianowany głównym marszałkiem wojsk francuskich. Wygraw-

wszy bitwę pod Raucoux i Lawfeld, umarł w Chambord r. 1750; był członkiem akademii francuskiej. Ludwik XV wystawił mu posąg.

MAUZOL, król Karii, zmarł na 353 lat przed J.-C. Żona jego Artemizya wystawiła mu wspólny nagrobek nad którym Skopas, Tymoteusz, Leochares i Bruksys długo pracowali.

MAYENNE (*Karol* z LOTARYNGH, *księże de*), drugi syn Franciszka lotaryńskiego księcia Guise, urodzony r. 1554, odznaczył się w oblężeniach Poitiers, Rosceli i w bitwie pod Montcontour. Pobił kalwinów w Guyannie i Delfinacie. Kiedy jego bracia poległ w Blois r. 1588, ogłosił się naczelnikiem ligi i przybrał tytuł namiestnika państwa. Ogłosił królem kardynała Bourbon pod imieniem Karola X; walczył z Henrykiem III i IV. Pokonany pod Arques i Ivry. Henryk IV po wstąpieniu na tron szczerze się z nim pojednał i dał mu zarząd Ile de France. Umarł r. 1611, zostawiając syna Henryka, zmarłego w 1621 bezdzietnie.

MAYER (*Tobiasz*), sławny tegoczesny astronom, urodził się r. 1723 w Marbach w wittenberskiem. W r. 1745 wydał: *Traktat o liniach krzywych* i *Atlas matematyczny*. W 1750 mianowany professorem matematyki w Getyndze; w 1751 powierzone mu także dyrektora obserwatorium. Umarł w 1762 r. Wynalazł narzędzia do mierzenia kątów. Opisał powierzchnię księżycą i ułożył tablice bardzo dla astronomów użyteczne.

MAYNARD (*Franciszek*), poeta francuzki, urodzony w Tuluzie r. 1582, bardzo młodo został sekretarzem królowej Margarety. Pisał poemat: *Pilander*; został członkiem akademii igrzysk kwiatowych w 1632. Umarł 1646.

MAZARINI (*Juliusz*), urodzony w Pissina z rodziny sycylijskiej r. 1602. Z kardynałem Sacchetti udał się do Lombardyi i pomagał kardynałowi Barberini do zawarcia pokoju w Quierassue r. 1631. Sława tej negocjacji zjednała mu względy kardynała Richelieu i Ludwika XIII. Otrzymał tytuł legata papieżkiego w Avignon i zupełnie do Richelieu'go się przywiązał. Otrzymał kapelusze kardynalski i mianowany radcą stanu. Po śmierci Ludwika XIII Anna austriaczka oddała mu ster rządu. Stronnictwo jemu nieprzychylnie rozpoczęło wojnę domową p. n: *Frondy*. Później jednak Gaston orleański i parlament zmusili go opuścić Paryż i Francją 1651; następnego jednak roku wszedł nagle z 7.000 ludzi własnym uzbrojenych koszt. Najważniejszym jego dziełem jest *Traktat pirenajski* 1659 r. Umarł w 1661 zostawiając 200,000,000 majątku, które

Tom II.

odziedziczył Armand – Karol de la Porte de la Meilleraye, który z Hortensyą Mazarini jego siostrzenicą się ożenił.

MAZEPPA, szlachcic, urodzony we wsi Mazeppa w okolicach Białocerkwi na Ukrainie r. 1624, pierwszą młodość spędził na dworze króla Kazimierza Wazy, ale po zaszłej kłótni z Janem Paskiem, towarzyszem w chorągwi Czarnieckiego, na samychże pokojach króla, gdy od tegoż nieotrzymał żądanej sprawiedliwości, oddał się od dworu. Przesiadując na Wotynie, rozkochał się w żonie jakiegoś Faliogowskiego i od tegoż w występny z nią stosunku zdobył, poniósł okropną karę, albowiem obnażony i leżący na dzikim koniu przywiązany, w czwał puszczony został w gęste chrusty. Wyszedszy z życiem z tych męk, towarzyszył Mazeppa jednemu z hetmanów polskich przeciw Zaporozcom, od tych pojmany dostał się w służbę hetmana kozackiego, który go z powodu iż posiadał języki polski i łaciński, użył za swojego sekretarza do spraw publicznych. Wkrótce bo w 1687 został sam hetmanem; w tej godności szczęśliwie z Turkami walczył i w r. 1695 Oczaków twierdzę szturmem zdobył. W czasie wojny Karola XII z Piotrem Wielkim, chciał wyłamać się z pod panowania tego ostatniego. W 1708 r. dnia 5 listopada spotkali w Horce Karola XII, wysłańcy hetmana z doniesieniem że się z nim nazajutrz połączą; ale większa część Kozaków wierna cesarzowi rosyjskiemu odstąpiła Mazeppę, tak że zaledwie tylko z 1.500 ludźmi nadciągnął do króla 6 listopada. Po stoczony stanowiącej bitwie pod Poltawą w połowie lipca 1709 r., uszedł Mazeppa z Karolem XII do Benderu i tamże w 1711 r. umarł.

MAZET (*Andrzej*), urodzony w Grenoble r. 1793. jeden z lekarzy wysłany w czasie zarazy do Barcelony, gdzie się nadzwyczaj poświęcał i padł ofiarą żółtej febrы w r. 1821. Hiszpanie wzniesli mu pomnik w Barcelonie, a Francja wyposażyla jego matkę.

MAZURE (*F. A. J.*), urodzony w Paryżu r. 1776 rektor akademii w Angers; w 1820 członek cenzury dzienników. Umarł 1828. Pisał: *Historię rewolucyi angielskiej* w 1688, zawierającą wiele ciekawych szczegółów.

MAZZUOLI (*Franciszek*), przewany PARMIZAN, malarz, rytownik i alchymista włoski, urodzony w Parmie r. 1503. Był uczniem dwóch swoich stryjów malarzy Michała i Hieronima, odmalował obraz: *ś. Jan chrzczący Chrystusa*, bardzo dziś jeszcze podziwiany. Przyjaciel Correggia, naśladował Michała-Anioła i Rafaela. Wygnany z Rzymu 1527, pracował w Bolonii i Parmie. Umarł 1540 r. Malował: *ś. Rocha*,—

ś. *Małgorzatę bawiącą Chrystusa*, — *Nawrócenie ś. Pawła*, — *ś. rodziny*, — *Ślub ś. Katarzyny*, itd.

MAĆCZYŃSKI (Jan), autor pierwszego słownika polskiego, żył w XVI wieku i był rodem z województwa sieradzkiego, znał doskonale języki starożytne, zwidzał Włochy, Francję, Hiszpanię i Anglię; prześladowany o różność wiary, w zaburzeniu umysłu życie sobie odebrał. Król Stefan był mu wyznaczyć pensją roczną. Dzieło jego wyszło pod tytułem: *Lexicon latino-polonicum*, Królewiec 1564.

MĄDROWICZ (Stanisław), rodem ze Lwowa, był radcą w rodzinnem mieście, biegły w językach greckim i łacińskim, należał do rzędu sławnych mówców za Zygmunta III. Starowski czyniąc porównanie pomiędzy nim a Krzysztofowiczem, Mądrawiczowi więcej mocy, natomiast zaś płynności i ozdób przyznaje. Mowy jednak jego nie są znane.

MAKOWSKI (Adam), uczony mąż za Zygmunta III; przy dworze królewskim wykształciwszy się, został później duchownym, otrzymał od króla kanonię kujawską, a następnie opactwo wachockie. Wysłany był do Neapolu dla odebrania procentów od sum zabezpieczonych na księstwach Baru i Bassano, wice-król neapolitański bardzo go polubił, ale pieńiędzy bez rozkazu króla hiszpańskiego dać nie mógł. Z rozkazu więc Zygmunta III wyjechał na dwór hiszpański, ale i tam prócz wypuszczenia Polaków zostających w niewoli w Sycylii nie nieżył. Wracając przez Francję, zachorował w Akwizgranie i w skutku zbytniego upuszczenia krwi, tamże umarł r. 1623. W cztery lata dopiero wracający z Hiszpanii poseł polski Stanisław Makowski ciało jego do kraju sprowadził.

MECENAS (Kajusz - Cynlinsz), sławny rycerz rzymski, pochodzący od królów Etrury. Dopomógł Augustowi do opanowania Rzymu i był jego poufalsym. Ponieważ protegował nauki, jego więc imię dano wspierającym literaturę i sztuki. Napisał: *Historja zwierząt*. — *Dziennik życia Augusta*. — *Odrogich kamieniacz*. Dwie tragedye: *Prometeusz* i *Oktawia*. Wirgiliusz przypisał mu swoje *Georgiki*, a Horacy *Ody*. Umarł r. 8 po J-C

MECHAIN (Piotr-Franciszek), tegoczesny astronom, urodzony w Laon r. 1744, osiadł w Paryżu 1772, pracował w zakładzie mapp morskich; w 1781 odkrył dwie komety, a w osmaście lat później jedenaście. Pracował z Cassini'm i Legendre'm nad oznaczeniem położenia postrzegalni w Paryżu i Greenwich. Umarł w 1805 na wyspach Balearskich obliczając południk; był członkiem akademii umiejętności i instytutu.

MECHITAR, sławny Armenczyk, urodzony w Siwas r. 1676. Szczególniej poświęcał się nauce pisma ś. W 1700 r. opowiadał ewangelię w Konstantynopolu. Zmuszony do ucieczki udał się do Morei, tam założył klasztor; następnie przybył do Wenecyi, a otrzymawszy małą wypsę ś. Łazarza, założył klasztor w 1717 r., tylko dla Armeników katolików. Każdy członek takowego musi być znanym w literaturze. Klasztor ten ma wielką bibliotekę i drukarnię.

MECYANUS (Lucyusz-Woluzysz), prawnik rzymski w II wieku, był nauczycielem Marka Aureliusza i poważany od Antonina Pobożnego. Pisał o prawodawstwie.

MECYUSZ SUFFECYUSZ, dyktator Alby, który podał projekt ukończenia wojny walką *Horacyuszów* i *Kuryacyuszów*. Sprzymierzony z Rzymianami zdradził ich, za co Tullus-Hostyllusz kazał go czterema końmi rozszarpać 669 przed J-C.

MECYUSZ - TARPA (Spuryusz) jeden z sędziów obranych przez Augusta dla oceniania dzieł dowcipu, celem przedstawiania takowych na scenie, lub wzięcia do biblioteki na górę Palatyn.

MEDARD (święty), biskup z Noyon, urodzony z ojca Francuza, matki Rzymianki na początku panowania Chilperyka ojca Kłodowensa. Obrany biskupem Saint-Quentin 530 r. Umarł w Noyon 545, pochowany pod Soissons, gdzie Kłotaryusz I zbudował opactwo.

MEDICIS, sławna rodzina z Florencyi, którą niektórzy historycy odnoszą do XII wieku. Istotnie zaś stała się dopiero głosią od Filipa Medicis osiadłego w Fiorano 1250. Nabył on przez handel znacznego bardzo majątku. Kiedy był napadnięty przez Gibelinów, Gwelfowie w tryumfie sprowadzili go do Florencyi, gdzie jego potomkowie pierwszych dostąpili godności. — **MEDICIS (Jan I de)**, urodzony r. 1360, był gonfalonierem w 1421, godność tę otrzymał za swoje poświęcenie przeciw Viscontemu. Umarł w 1429. Miał synów: **KOSME** i **WAWRZYŃCA**.

— **MEDICIS (Kosma I de)**, syn Jana; przewany **OJCEM OJCZYŹNY**, urodzony w Florencyi r. 1389, obrany gonfalonierem 1434. Zarządzał mądrze, wspierał nauki, założył w Pizie uniwersytet, bibliotekę i drukarnię grecką; umarł w 1464 r.

— **MEDICIS (Piotr)**, syn jego, obrany gonfalonierem w 1460, umarł 1472 r.

— **MEDICIS (Wawrzyniec I de)**, przewany **WIELKIM** i **OJCEM NAUK**, syn Piotra i Lucrecy Tornabuoni, brat Juliana, urodził się r. 1448, został po ojcu gonfalonierem; wspierał nauki i budował gmachy. W 1478 zbuntowani przeciw Medyceuszom Pazzi, zamordowali Juliana, który zostawił syna

JULIUSZA, będącego później papieżem pod imieniem Klemensa VII. Wawrzyniec uszedł przed mordercami, pojednał się z papieżem Syxtusem IV i Ferdynandem królem Neapolu Umarł w 1492, zostawiając z Kларыssy z Ursinów żony swojej trzech synów: PIOTRA II, JANA (papież Leon X) i JULIANA II gonfaloniera i namiestnika wojsk kościelnych.

—MEDICIS (*Piotr II, de*), syn i następca Wawrzyńca II, znienawidzony dla dumy. Za podłą uległość Karolowi VIII przechodzącemu przez terytorium Florencyi. Pizy i Liwurno, wypędzony z całą rodziną z rzeczywospolitej w 1494. Dwaj synowie Piotra-Franciszka, zostali przywołani do Florencyi i herb zmienili. Piotr II utopił się r. 1503 przeprowadzając się przez Garigliano gdzie walczył z Francuzami przeciw Hiszpanom. Zostawił syna WAWRZYŃCA II księcia Urbino, ojca ALEKSANDRA i KATARZYNĘ de MEDICIS.

—MEDICIS (*Aleksander de*), syn Wawrzyńca II, księcia Urbino, według innych papieża Klemensa III. Narzucony Florentczykom przez Karola V w 1532 r. jako książę Florencyi. Rządził samowładnie i kazał otruć Hippolita Medicusza, syna Juliana II. Zaślubił Małgorzatę austriacką, córkę naturalną Karola V. Zamordowany w 1537 r. przez Lorenzino de Medicis, syna Wawrzyńca III.

—MEDICIS (*Jan II, de*), NIEZWYCZĘNY, także nazwany dla waleczności, syn Jana Jordana. Walczył naprzód pod Wawrzyńcem de Medicis księciem Urbino, następnie wszedł w służbę papieża Leona X, po którego śmierci udał się do Franciszka I, i tego dla Sforzy księcia Medyolanu opuścił. Kiedy Franciszek I połączył się z papieżem i Wenecyanami przeciw cesarzowi, wszedł w służbę Francyi. Raniony pod Governolo, umarł w Mantui 1526, zostawiwszy syna Kosmę, księcia Toskanii. Żołnierze nosili po nim żałobę.

—MEDICIS (*Kosma de*), drugi tego imienia, urodzony r. 1519 z Jana. Obrany księciem Florencyi w 1537 po zabiciu Aleksandra de Medicis, założył uniwersytet w Pizie, kupił od rodziny Piombino część wyspy Elby i tam założył fortecę Cosmopolis; w 1569 wyniesiony na księcia tokańskiego. Umarł 1574 r. Zostawił synów: JANA, GARYCZASZA, FRANCISZKA i PIOTRA-FERDYNANDA.

—MEDICIS (*Franciszek-Marya de*), urodził się r. 1541, nastąpił po ojcu Kosmie w r. 1574. Zaślubił Joannę austriacką córkę cesarza Ferdynanda I. Po śmierci Joanny, zaślubił Blankę Capello, którą za życia żony kochał. Umarł w 1587.

—MEDICIS (*Ferdynand I, de*), brat poprzedzającego. Mianowany kardynałem niebędąc księdzem, nastąpił w 1587 r. po bracie Franciszku I i zaślubił Katarzynę lotaryngską. Panowanie jego równie świe-

tnie jak ojca. Zaślubił swoją siostrzenicę Maryę Henrykowi IV. Umarł w 1609 r.—KOSMA syn jego, nastąpił pod imieniem KOSMY II i umarł w 1621. Po nim nastąpił syn jego Ferdynand II.

—MEDICIS (*Ferdynand II, de*), syn starszy Kosmy II i Maryi-Magdaleny austriackiej, urodzony r. 1611. Nastąpił po ojcu w Toskanii. Był uczniem Galileusza i rządził roztropnie. Zaślubił w 1636 Wiktorję Est, córkę księcia Urbino. Umarł w 1665 r. Lubił żyć na ustroniu i wspierał nauki. Po nim nastąpił syn jego KOSMA III, który zaślubił Małgorzatę orleańską, z której zrodzili się: FERDYNAND, JAN GASTON i MARYA —ANNA-LUDWIKA, zaślubiona elektorowi palatynowi.

—MEDICIS (*Jan Gaston de*), urodził się r. 1671, drugi syn Kosmy III i Małgorzaty orleańskiej, nastąpił po ojcu w 1723 na tron książęcy. Niemając dzieci z Anny-Maryi saskiej, chciał przysposobić syna Filipa V, lecz traktat wiedeński z r. 1736 sparaliżował jego zamiary. Toskanią oddano księciu lotaryngskiemu za Lotaryngią którą królowi Leszczyńskiemu ustąpił. Na nim kończy się linia męzka Medicusów, a na siostrze jego Annie linia żeńska.

—MEDICIS (*Marya de*), córka Franciszka I i Anny austriackiej, urodzona r. 1575. Zaślubiła Henryka IV, króla francuzkiego i wniosła mu posag 600,000 talarów i liczne klejnoty. Urodziła delfina w 1601. Mąż żył z nią w niezgodzie. Po zamordowaniu Henryka 1610 r. ogłosiła się rejentką. Kiedy król doszedł do pełnoletności, za radą Richelieu'go wydała ją do Blois w 1631 r. Udała się do Hollandyi gdzie Rubens ją wspierał. Umarła tamże r. 1642 w nędzy. Ona wystawiła Luksemburg i inne gmachy.

MEDON (KULAWA), syn Kodrusa, ostatniego króla Aten. Po śmierci ojca, obrany archontem w 1070 przed J-C. Dla sprawiedliwości i dobroci kochany. Jego następców zwano *Medontylami*, piastowali oni 200 lat godność archontów.

MEGABYS, jeden z siedmiu satrapów, którzy zbuntowali się przeciw uzurpatorowi Smerdysovi. Był wodzem Dariusza przeciw Scytom i podbił Trację.

—MEGABYS, satrapa zbuntowany, który dwa wojska Artakserksa wysłane przeciw sobie zniósł. Później pojednany z królem zabił Iwa na polowaniu, który już miał się rzucić na króla. Umarł w 447 przed J-C.

MEGAKLES, archont roczny w r. 600 przed J-C. Odkrywszy spisek Cylona, kazał wymordować sprysiężonych, za co mszczono się na jego rodzinie.

—MEGAKLES, samowładca Sycyony, syn Alkmeona, zaślubił Agarystę córkę bogatego Ateńczyka. Zmuszony ustąpić władzy Pizystratowi, pogodził się później z nim i oddał mu córkę za żonę.

MEGASTENES, historyk grecki, żyjący na 300 lat przed J.-C. Wielką miał wziętość na dworze Seleuka Nikanora. Napisał: *Historię Indyi*; jego dzieła zupełnie zaginęły.

MEHEDY (*Mulkassem - Mohammed - ben Abdallah al*), założyciel dynastyi Izmajelitów w Afryce. Opierając się na przepowiedni Mahometa, że w trzysta lat wejdzie słońce na zachodzie, napadł na Egipt. Lecz opanował tylko Aleksandryą i założył miasto *Mehedych*. Umarł r. 644 po J.-C.

MEHEGAN (*Wilhelm-Aleksander*), urodził się r. 1721, umarł w 1766 r.; znany: z *Obrazu historii tegoczesnej*, dzieło to jest napisane z wielkim interessem.

MEHEMET-ALI, wice-król Egiptu, człowiek który nadzwyczajnie stał się rozgłośnym za naszych czasów, urodził się w Kawal w Egipcie r. 1769. Z niskiego pochodzenia, w roku dziesiątym życia dopiero został wzięty do domu gubernatora na wychowanie. Odbył kampanię przeciw Francuzom i nieraz okazał piękne dowody swojej waleczności. W 1806 otrzymał firman Porty, mocą którego był mianowany gubernatorem Egiptu. W 1807 Anglicy sprzymiający Mamelukom, którzy dążyli do ogarnienia władzy w Egipcie, wysadzili na ląd 3,000 ludzi pod Aleksandryą, z rozkazem by się Mehemet - Ali udał do Saloniki. Lecz lud cały stanął w jego obronie i rozkaz ten nie został wykonany. W r. 1808 gdy Anglicy wypowiedzieli wojnę Turcyi, znów stanęli we 25 okrętów przed Aleksandryą, wojska ich opanowały to miasto, lecz pokonane pod Rozettą, utracili wielu generałów, nakoniec po kilku porażkach zmuszone zostały układać się z Mehemetem - Ali, który dozwolił im odpłynąć. W 1811 r. z jego rozkazu w całym Egipcie wycięto milicję zwaną Mamelukami, czyn ten lubo krwawy i okrutny trzeba jednak przyznać że wielce się przyczynił do utrwalenia spokojności w tej krainie. W 1840 zmuszony został Mehemet - Ali do odstąpienia swych zaborów w Syryi, jednak roztropnością i wytrwałością tyle dokazał, że nie tylko dożywoćnie otrzymał posiadanie Egiptu, ale nawet dziedziczość jego potomkom przez Portę przyznana została.

MEHUL (*Stefan-Henryk*), wielki muzyk francuski, urodzony w Givet r. 1763. W szesnastym roku przybył do Paryża i skomponował trzy opery pod okiem Gluck'a *Psyche*, *Anakreona i Lydyę*; w r. 1790 dał operę komiczną *Eufrozynę*, która miała wielkie powodzenie. Wielka opera: *Kora i Atonzo* nie była tak szczęśliwą. Umarł w 1817. On to pisał muzykę do romansu p. t. *Śpiew odjazdu*.

MEIBOMJUS. Trzech uczonych było tego imienia.

—**MEIBOMJUS** (*Henryk*), urodzony r. 1555 w Lemgo, zmarły w 1625, lekarz i profesor literatury w Helmstadt. Pisał poezye łacińskie.

—**MEIBOMJUS** (*Henryk*), wnuk jego, urodzony w Lubecz r. 1638, zwidził Europę, wykładał medycynę, historią i poezyą w Helmstadt. Umarł w 1700. Imię swoje uwiecznił w anatomii.

—**MEIBOMJUS** (*Marek*), krewny poprzedzającego, erudyta i filolog znakomity, urodzony r. 1634 w Toenningen. Umarł 1711. Zajmował się szczególnie muzyką starożytnych.

MELA (*Pomponiusz*), jeograf rzymski za czasów Klaudyusza, urodzony w Hiszpanii. Wydał księgę: *De situ orbis*. Najlepsza jej edycja wyszła w Amsterdamie 1722.

MELANCHTON (*Filip*), przyjaciel Lutra, urodzony w Bretlen r. 1497. Zamienił swoje nazwisko SCHWARZERD na Melanchtona, oba one znaczą czarna ziemia. W 1512 otworzył w Tubindze kurs literatury greckiej. Fryderyk elektor saski dał mu katedrę w Wittembergu. Reforma miała w nim silnego obrońcę. On to w r. 1530 zrobił wyznanie *augsburskie*. W 1539 był obecnym na konferencyach w Spir, a 1541 w Ratyzbonie. Umarł w 1560 r. Jest założycielem sekty luterńskiej jego nazwiska.

MELANIPPIDES, imię dwóch poetów greckich, jeden żył koło r. 520 przed J.-C.; drugi 60 lat później. Znajdują się po nich ulamki w *Corpus poetarum graecorum*.

MELANT, malarz grecki szkoły sycyńskiej, uczeń Pamfila, współczesny Apellesa, był sławnym artystą swojego czasu. Obrazy jego drogo płacono. Pisał o malarstwie, lecz dzieło to nas nie doszło.

MELANTUS, syn Andropompa, pochodził od Neleidów panujących w Pylos. Wypędzony po powrocie Heraklidów, uciekł do Aten, gdzie Tymetes wówczas panujący, ofiarował mu koronę jeśli pokona Xantusa króla Tebańczyków. Wczasie bitwy zawał na Xantusa że drugiego z sobą przyprowadził, a gdy się ten obejrzał, Melantus go przebił. Wstąpił więc na tron ateński, a z jego rodziny ostatnim był Kodrus. Na pamiątkę jego zwycięstwa ustanowiono święta *Apaturie*.

MELAS (N...), feldmarszałek austriacki, urodzony w Morawii. Wysłany w 1795 r. nad Ren, w 1796 udał się do Włoch mając polecone sobie naczelne dowództwo; w 1799 walczył pod Suwarowem. Tracąc czas bezużytecznie pod Genuą, w 1800

pozwoił Bonapartemu przejść Alpy. Pokonany pod Marengo. W 1806 r. był mianowany prezesem rady wojennej sądzącej generała Mack. Umarł w 1810.

MELCHIADES lub MILCYADES, trzydziesty trzeci papież, Afrykanin z rodu, nastąpił na stolicę rzymską po ś. Euzebiuszu w r. 310. Otrzymał od cesarza Maksencjusza wyrok zwracający Chryścianom kościoły zabrane w czasie prześladowania; za niego Konstantyn przyjął wiarę w r. 313. Odbył concylium w Rzymie przeciw Donatystom. Umarł w 314. Obchodzony 10 sierpnia.

MELCHIZEDECH, król Salem, o którym mówi księga *Genesis*. Wyszedł on na spotkanie Abrahama powracającego po zwycięstwie nad czterema królami. Podał mu chleb i wino albowiem był kapłanem.

MELCHTAL (*Arnold de*), jeden z oswobodzicieli Szwajcaryi. Jego imię prawdziwe ERNI-ANDER-HULDEN. rodem był z Unterwalden. Kiedy Berenger rządzący kantonu kazał mu zabrać woły, przetrącił służalcowi rękę, sam zaś uciekł, lecz pochwyciono jego starego ojca i oczy mu wylupiono. Melchtal połączył się więc z Wernerem, Walterem Furst i Stauffacherem celem oswobodzenia Szwajcaryi w 1307. Śmierć Geslera i bitwa pod Morgarten zapewniła niepodległość tej krainy.

MELEAGER, jeden z wodzów Aleksandra W., po śmierci tego monarchy nie czekając na rozwiązanie Roxany, oddał koronę Arydeuszowi, a sam dostał Lidię w podziale. Perdykas kazał mu się stawieć przed sobą i obwinieński o nastawienie na swoje życie na śmierć skazał.

—MELEAGER, poeta grecki za czasów Seleuka II. Znany ze swojej *Antologii*

—MELEAGER, brat Ptolomeusza Ceraunusa, wstąpił na tron macedoński w 280 r. przed J.-C. Panował dwa lata.

MELCHA, siostra Lota, żona Nachora, a matka Batuela.

MELENDEZ - VALDEZ (*Jan - Antoni*), poeta hiszpański, urodzony w Estremadurze, pisał poczyte odznaczające się czystością i smakiem rzadkim u Hiszpanów. Był professorem literatury w Salamance r. 1791, prokuratorem sądu kryminalnego w Madrycie. Przywiązał się do Józefa Bonapartego, który go mianował dyrektorem wychowania. Wygnany uciekł do Francyi i umarł w Montpellier 1817 r.

MELIS - STOKE, kronikarz bawarski, który w 1385 pisał wierszem: *Kronikę holenderską* od r. 863, aż do Wilhelma III w 1305 r.

MELITUS, mówca i poeta grecki, jeden z oskarżycieli Sokratesa, żył na 400 lat przed J.-C.

MELIUS (*Spuryusz*), rycerz rzymski, którego obwiniono o dążenie do samowładztwa. Będąc aaglonym przez wodza Serwiliusza Ahale aby się stawił przed dyktatorem Cyncynatem, poszedł za nim w pogoń, lecz został zabity w 440 r. przed J.-C. Jego majątek skonfiskowano.

MELUN, sławny dom we Francyi, odnoszący się do X wieku.

—MELUN (*Szymon de*), był z Ludwikiem ś. w Afryce r. 1270 i odznaczył się woblężeniu Tunis. Za powrotem został marszałkiem w 1293, zginął pod Courtrai w 1302 r.

—MELUN (*Jan II*), wice-hrabia, w 1350 r. został wielkim szambelanem Francyi i był w bitwie pod Poitiers. Umarł 1382.

—MELUN (*Karol, de NANTUILLET*), baron, mianowany w 1465 namiestnikiem Ludwika XI. Obwiniony o zdradę kraju, ścięty w 1483 r.

MELVIL (*sir James*), trzeci syn lorda Keith, urodzony w Hallhill r. 1530. Był paziem Maryi-Stuart i jej radcą tajnym. Król Jakób oddał mu zarząd finansów, niechciał z nim udać się do Anglii. Umarł w 1606. Pisał: *Pamiętniki*, które znaleziono w zamku edyńburskim w 1660.

MELVILLE (*Henryk DUNDAS*), baron, lord, wice - hrabia, par angielski, syn Roberta Dundasa, przezydującego w izbie sprawiedliwości w Szkocyi; urodzony w Edyńburgu r. 1741. Sposobił się na prawnika i był prokuratorem jenerałnym. Wybrany deputowanym z Edyńburga, z początku należał do opozycji, lecz wkrótce przeszedł na stronę ministerjalną i otrzymał prezydenturę tajemnego komitetu parlamentu. W 1782 r. mianowany radcą skarbu i płatnikiem marynarki. Oddalony za Foxa, wszedł za Pitta. W 1791 został sekretarzem stanu i ministrem spraw wewnętrznych. Był także dyrektorem banku szkockiego, w 1802 r. został parem i lordem admirałcyi, w 1804 ministrem marynarki. Umarł w 1811 r.

—Syn jego ROBERT SAUNDERS DUNDAS, mianowany komandorem orderu Laziennego i pierwszym lordem admirałcyi.

MEMMIA, familia rzymska, doszła do konsulatu po upadku rzeczpospolitej. Była plebejuszowską i według Wirgiliusza pochodziła od Mnesteusza towarzysza Eneasa.

—KAJUSZ-MEMMIUS-GEMELUS, zajmował się wymową i poezją, był najprzód trybunem ludu, następnie pretorem, a w ostatku rządcą Bitynii. Oskarżony o zdradę, wygnany przez Cezara na wyspę Patras 61 r. przed J.-C. Lukrecyusz jemu przypisał swój poemat.

—MEMIA-SULPICIA, żona Memiusa Sulpicjusza, wnuczka Katulla, poszła za cesarza Sewera i młodo umiała.

MEMMO, rodzina wenecka, jedna z dwóch nacji zwanych apostołicznymi.

—MEMMO (*Giovanni*), został trybunem w 979 po Candianin Vitalu. Umarł 991 r.

—MEMMO (*Marek-Antoni*), został dożą w r. 1612 po Leonardzie Donati Umarł 1615 r.

MEMNON, najzdolniejszy wódz Dariusza króla perskiego, bronił mężnie Miletu i roznosił postrach po Grecji. Byłby może wstrzymał Aleksandra gdyby dłużej żył.

MENAGE (*Idzi*), urodzony w Angers r. 1613, umarł w 1692 r. Początkowie prawnik, później zaś poeta. Jego to Molier przedstawił w *Uczonych kobietach* w roli *Vadiusa*, nie obraził się o to, lecz uwielbiał Moliera. Obsypyany względami królowej Krystyny. Jego słownik *Początków języka francuskiego*, dotąd ma wartość.

MENANDER, poeta komiczny grecki, uczeń Teofrasta, urodzony w Atenach r. 342 przed J.-C. Uważany od Greków za *Księcia nowej komedji*. W istocie on pierwszy utworzył komedję malującą obyczaje a nie naruszającą przyzwoitości. Umarł na 239 lat przed J.-C. z żalu że Filomen jego współzawodnik odnosił tryumfy. Tylko urywki dzieł jego nas doszły.

MENANDER GNOSTYK, uczeń Szymona Magika, założył szczególną sektę. Utrzymywał że jest istotą najwyższą, źródło bytu, z której mnóstwo duchów załudniających powstało. Według niego został on zesłanym dla nauczania pokonania złego. Miał wielu uczniów. Żył 50 roku po J.-C.

MENANDER PROTEKTOR, pisarz historyi bizantyńskiej, urodzony w Konstantynopolu. Pisał po Agatiaszu i był wyższym od niego. Mamy po nim utwór zachowane przez Konstantyna Porfirogeneta. Rzucają one wielkie światło na Hunów i Awarów. Najwięcej zaś panowanie Justyniana i Kozroesa objaśniają.

MENAS, wyzwoleniec Sekstusa Pompejusza, lecz go opuścił a przeszedł na stronę Oktawiusza; zginął walcząc w Ilirii.

MENDELSON (*Mojżesz*), sławny filozof i uczyony izraelita, urodzony w Dessau r. 1729. Jego *Listy o wrażeniach*, są pierwszym dziełem w niemieckim języku, w którym jest rozwinięta filozofia hebrajska. Miał udział w wydaniu: *Biblioteki literatury i Listów o literaturze tegoczesnej*. Język niemiecki od jego czasu nabył głębszości traktowania przedmiotów filozoficznych. Pisał także rozprawę *O nieśmiertelności duszy*, która uważana jest za arcydzieło.

MENDEZ PINTO (*Ferdynand*), urodzony w Portugalii, był najprzód lokajem. Dla

zrobienia majątku udał się do Indji r. 1537. Wczesnie podróży dostawszy się do niewoli tureckiej, został sprzedany re-negatowi Grekowi, a następnie Żydowi. Uwolniony dostał się do Indji, gdzie dziwnym zmianom losu podlegał. Powrócił do Portugalii w 1558. Opisał swoje podróże, w których są ciekawe szczegóły o Chinach, Japonii, Pegu i Siam.

MENDOG albo MINDOG, wielki książę litewski, po śmierci ojca swojego Ryn-golta, rządy objął w r. 1240. Z Krzyżakami i Inflantami częste miał zatargi. Ruskich i wołyńskich książąt kilkakrotnie porażyszy hołdownikami swoimi uczynił. Przyjął wiarę chrześcijańską około r. 1252 i królem litewskim od legata papieżkiego Hejdenryka koronowany, lecz znów wkrótce wrócił do bałwochwaltwa. W r. 1260 najechał Polskę, wiele miast spalił i mnóstwo niewolnika zabrał. Nakoniec przez wnuka własnego Stroynata i zięcia Downata, z Rullą i Rzepikassą synami zabity w r. 1263; panował lat 23.

MENDOZA, dawna i sławna rodzina kastylska, wydała wielu znakomitych ludzi.

—MENDOZA (*Don Pedro Gonzales de*), kardynał, biskup Calahorra, później arcybiskup Sewilli i Toledu, kanclerz Kastylji i Leonu, urodzony r. 1428, zmarły w 1495. Henryk IV król Kastylji mianował go wykonawcą swojego testamentu. Ważne zrobił przysługi Ferdynandowi i Izabelli w podbiciu Grenady.

—MENDOZA (*Don Diego Hurtado de*), urodzony w Grenadzie r. 1503, zmarły 1574, był ambasadorem Karola V. Pisał: *Historjy wojen przeciw Maurom*, — *Przypadki Lazarylla Tormes*.

—MENDOZA (*Don Juan Gonzales de*), biskup Lipari. Pisał: *Historjy Chin*.

MENEDEM. Dwóch filozofów w starożytności nosiło to imię.

—MENEDEM, uczeń Fedona, syn Klistena, żył na 300 lat przed J.-C. Był najprzód żołnierzem, później zupełnie się filozofii poświęcił. Mówią że niemogąc wyjechać u Antygona wolności Eretryi swojego rodzinnego miasta, zamorzył się głodem.

—MENEDEM, filozof cynicki, głosił że przybył z piekiel, aby się zbrodniom ludzkim naprzytył. Ubrał się jak furej i był uczniem Kolotesa z Lampsaku.

MENEKRATES, lekarz w Syrakuzie, sławny z swojej próżności. Pisał do Filipa macedońskiego: „Menekrat Jowisz królów Filipowi, Pozdrowienie.” Monarcha na to mu odpisał: „Filip Menekratesowi, zdrowia i rozumu.” Żył na 350 lat przed J.-C.

MENENIUSZ-AGRYPPA, sławny Rzymianin, z rodu plebejusz, mianowany konsulem w 502r. przed J.-C. Pokonał Sabinów i Samnitów i pierwszy otrzymał tryumf.

Kiedy lud oddalił się na górę s., był wysłany przez senat na czele deputacji, i przez opowiadanie bajki: *O zbuntowanych członkach* przywrócił spokojność. Umarł ubogi.

MENES, pierwszy król Egiptu, miał wybudować Memfis. Trzej jego synowie podzielili się Egiptem, ATOTIS w Tebach, KURDES w Heliopolis, TORBOTROS w Memfis. Według Herodota czczony jako bóg po śmierci. Sądzą że to jest MESRAIM, syn Chama, a wnuk Noego.

MENESTRIER (*Klaudyusz-Franciszek*), jezuita, urodzony w Lyonie r. 1633, do głębokich wiadomości łączący niezmordowaną pracę. On ma być pierwszym założycielem heraldyki. Umarł w 1705. Pisał: *Metoda herbów*, — *Historja Ludwika W. z napisów i medalów*, — *Historję konsularną miasta Lyonu*.

MENGŚ (*Antoni-Rafał*), syn Ismaela Mengs, malarz Augusta III króla polskiego, urodzony r. 1728 w Aussig w Czechach. Don Karlos król neapolitański, wstąpiwszy na tron hiszpański, wezwał go do siebie i pensją mu znaczną wyznaczył. Mieszkiał prawie zawsze w Rzymie. Umarł w 1779. Król hiszpański adoptował pięć jego córek. Sławniejsze z jego obrazów są: *Wniebowstąpienie w Dreźnie*, — *Madona*, — *Sen s. Jakóba*. W kościele s. Piotra w Rzymie wzniesiono mu pomnik

MENG-TSEU, sławny filozof chiński ze szkoły Konfucjusza, urodzony w Chang-tung na początku IV wieku przed naszą erą. Uczeń Tseu-Sse, miał wkrótce 17 uczniów. Przebiegał Chiny ucząc moralności, którą zawarł w dziele: *Sse-Chou*. Umarł mając lat 84.

MENJAUD, znakomity malarz historyczny, zmarły w Paryżu r. 1832. *Uwieńczenie Tassa* jest jego najlepszym dziełem.

MENIŃSKI (*Franciszek*), po francuzku MESGNEU. Urodzony r. 1623 podobno w Lotaryngii; z Polski udał się do Wiednia i tam na dworze cesarza (za czasów Jana III) pełnił obowiązki pierwszego tłumacza wschodnich języków. Najdawniejszym jego dziełem jest: *Franc. Mesgneu Lotharingii, Grammatica seu institutio polonicae linguae, in qua etymologia syntaxis, et reliquae partes omnes exacte tractantur, in usum exterorum edita*. Gdańsk 1649. Prócz tej wydał także grammatykę włoską i francuską dla Polaków, ogromny słownik wschodnich języków w którym jest i polski wykład, oraz grammatykę turecką.

MENIPP, filozof cynicki, urodzony w Gandara w Palestynie, niewolnik z urodzenia. Z pomocą lichwy okupił wolność, a w Tebach otrzymał prawo obywatelstwa. Mówią że gdy go okradziono powiesił się.

Pisma jego wierszem i prozą nie doszły do nas, miały jednak być satyryczne i bardzo uszczypliwe.

MENIUS (*Jożiasz*), uczony Gdańszczanin, wielce był poważanym od Melanchtona, jak dowodzą listy do niego pisane; umarł 7 marca 1564 r.

MENODOR, rzeźbiarz ateński za Nerona; arcydziełem jego jest *Kupido* dla miasta Thespies wykonany.

MENOFIL, nazwisko niewolnika, któremu Mitrydat straż córki powierzył. Przebił ją obawiając się aby nie doznała jakiej zniechwagi w chwili gdy mijacie gdzie się znajdowała miało być zdobyte.

MENOU (*Jakób-Franciszek, baron de*), urodzony r. 1750 w Boussay de Loches ze znakomitej rodziny. Wcześniej wszedł do wojska. Podzielał zasady rewolucyjne umiarkowanie i w zgromadzeniu prawodawczym dał się poznać z wymowy; w 1793 walczył w Wandei. Niechcąc walczyć przeciw sekcyom paryskim, zastąpiony był przez Bonapartego. Miał udział w wyprawie egipskiej i po Kleberze objął dowództwo; następnie był gubernatorem Piemontu i Wenecyi. Umarł w 1810.

MENTELLE, jeograf, członek instytutu i kawaler Legii-Honorowej, urodzony r. 1730 w Paryżu. Zaczął zawód literacki od poezyi, następnie poświęcił się historii i jeografii; po wydaniu swojej *Jeografii* w r. 1760 otrzymał katedrę w szkole wojskowej. Umarł 1815 r. Dzieła jego są: *Początki historii rzymskiej*, — *Jeografia porównawcza*, — *Kosmografia początkowa*.

MENTOR, rytnownik grecki szczególnie na miedzi, srebrze i złocie. Dzieła jego bardzo rzadkie posiadały wielką cenę.

MENŻYKOW (*Aleksander*), urodzony r. 1694 pod Moskwą, szczęśliwie dostał się do dworu Piotra W. Uczony Lefort zajął się jego wychowaniem i tak szczęśliwie że Menżyków po jego śmierci zaufanie cesarza pozyskał. Mianowany jenerałem-majorem i księciem Ingrellii, dowodził na Ukrainie i 1722 r. był posłem w Polszcze. Katarzyna I umierając wybrała go opiekunem cesarza Piotra II. Umarł w 1729 r. Posiadał majątku 15,000,000 rubli srebrem.

MEON (*Dominik-Marcin*), starożytnik, urodzony r. 1748, zmarły 1829, kawaler Legii-Honorowej i konserwator biblioteki królewskiej. Był badaczem dawnej literatury francuzkiej.

MERANI (*Agnieszka de*), córka księcia Meranii, zaślubiona w 1196 Filipowi-Augustowi królowi francuzkiemu. Opuszczona od niego, umarła z smutku w 1201 r.

MERARI, trzeci syn Lewi, miał dwóch synów: MOCHOL i MUSI, którzy dali początek pokoleniom od nich nazywanym

MERCIER (*Ludwik-Sebastyan*), urodzony w Paryżu r. 1740. Wcześniej poświęcił się naukowi. Po zniesieniu jezuitów, wykładał retorykę w Bordeaux. W 1781 r. wydał 2 tomy *Obrazu Paryża*, owe dzieło pełne satyry przeciw nadużyciom. Podzielał zasady rewolucyjne był jednak przeciwny śmierci Ludwika XVI. W 1795 należał do rady pięciuset, w r. 1797 został kontrolerem loteryi, mianowany profesorem szkoły centralnej, umarł w r. 1814 jako członek instytutu.

MERCOEUR (*Filip-Emmanuel z Lotaryngii, książę de*), urodzony r. 1538 z Mikołaja lotaryńskiego i Joanny sabaudzkiej. Połączony z księciem Guise, byłby schwytany gdyby nie uciekł do Bretanii, gdzie się jawnie stronnikiem ligi ogłosił. Wydałszy córkę Franciszkę za Cezara Vendôme, syna naturalnego Henryka IV pogodził się z królem. Cesarz Rudolf II w 1661 r. powierzył mu wojska węgierskie przeciw Turkom, nad którymi świetnie odniósł zwycięstwo. Umarł wracając do Francji w Nymberdze 1602 r.

MERCY (*Franciszek de*), generał wojsk bawarskich, urodzony w Longwy w Lotaryngii, zdobył Rotweil w 1643 i Friburg 1644 r. Raniony pod Nordling 1645 r., umarł z odniesionych ran. Pochowany na polu bitwy z napisem: *Sta viator; heroem calcas*.

—**MERCY** (*Florymond hrabia*), wnuk jego, urodzony w Lotaryngii r. 1666, odznaczył się walecznością i został feldmarszałkiem austriackim w 1704 r. Pokonany w Alzacy przez hrabiego Bourg w r. 1709. Walczył także przeciw Turkom. Zginął pod Parmą w 1734 r. Adoptował za syna swojego hrabiego Argenteau z warunkiem aby przybrał jego nazwisko.

MERIAN (*Marga-Sybilla*), córka Mateusza Merian sławnego rytownika, urodzonego w Bazylei r. 1593, zmarłego w Frankfurcie 1652 r. Urodziła się w Frankfurcie r. 1617, umarła w Amsterdamie w 1717. Słynna z malowania *perspektyw i widoków*. Uważając naturę, wiele odkryła owadów i wydała: *Historię owadów europejskich odmalowanych z natury*.

—**MERIAN** (*Jan-Bernard*), filozof szwajcarski, urodzony w Liestall r. 1723, umarł w 1807 w Berlinie, jako sekretarz dożywni akademii umiejętności.

MERKATOR (*Gerard*), sławny geograf, urodzony w Flandryi r. 1512. Karol V wielce go cenił, a książę Juliers mianował go swoim kosmografem. Umarł 1594. Wydał: *Chronologię od początku świata do roku 1568* i wiele mapp geograficznych.

MERLE (*Mateusz*), urodzony w Uzes w XVI wieku. Odznaczył się waleczno-

ścią, którą do okrucieństwa posunął przeciw duchownym katolickim. Umarł w 1584. Miał za żonę Franciszkę Auzolle i kupił w r. 1582 włości Gorce i Salavas i dla tego tytułował się baronem.

MERLIN (*Ambroży*), pisarz angielski w V wieku. Pocztywany za czarnoksiężnika i mówią że przenióst z Irlandyi do Anglii pod Salisbury skały zwane *Stone-Henge*. Miał pisać dziwne proroctwa.

MERLIN z DOUAI (*Filip-Antoni, hrabia*), urodzony r. 1754, oddał się nauce prawa i został adwokatem w Douai. Redagując *Repertuar prawa* został sekretarzem króla w 1789, deputowany do zgromadzenia narodowego, był za monarchją konstytucyjną; lubo umiarkowany, głosował jednak na śmierć Ludwika XVI. Jego kodeks karny zatwierdzono w 1811 r. Mianowany przez Napoleona prokuratorem w sądzie kassacyjnym; za restauracyi opuścił Francję. Powrócił w 1830. Umarł 1838 r. Prace jego mieszczą go w rzędzie pierwszych prawników francuzkich.

MERMADES, dynastia panująca w Lidyi po Heraklidach, niektórzy wywodzą ją od Herkulesa i Omfali. Gyges po zabiciu Kandaula dał jej początek w 718 r. przed J.-C. Krezus był z niej ostatnim w r. 548 przed J.-C.

MEROBA, starsza córka Saula, przyrzeczona w małżeństwo Dawidowi, zaślubiona Hadrielowi synowi Berzellaja.

MERODACH BALADAN, król Babilonu, syn Belezysa, jeden z potomków Nabonassara. Żył w przyjaźni z Ezechiaszem królem Judy. Po śmierci Babilończykowie czcili go jako boga.

MEROPA, sławna królowa Messenii, córka Cypselusa z Koryntu, poszła za Kresfonta króla Messenii. Polyfont zabiłszy jej męża, chciał ją zaślubić i już przy ołtarzu będąc zamordowany został przez jej syna. Voltaire z tego przedmiotu napisał tragedję.

MEROWEUSZ, w języku germańskim **DZIELNY RYCERZ**, nastąpił po Kłodionie w dowództwie Franków w 448 r. Walczył pod Chalons i rozciągnął władzę od brzegów Sommy aż do Trewiru. Umarł w 458 zostawiając syna Childeryka. Jego imię dało pierwszej dynastyi królów francuzkich.

—**MEROWEUSZ**, syn Chilperyka, zaślubił w Rouen r. 576 Brunhildę, wdowę po Sigibercie, nieprzyjaciółkę ojca. Musieli oboje uciec do kościoła, pojmany Meroweusz postrzyżony na mnicha został, a potem na śmierć skazany, żona zaś jego odesłana do Austrazji.

MEROWINGOWIE, pierwsza dynastia królów francuzkich, którą wielu autorów wywodzi od Faramonda, którego istnienie

jest wątpliwem, początek jej datuje się od Kłodowszusa albo raczej od Meroweszusa, który jej nadał nazwisko. Poczynając od Faramonda trwała lat 333, od Meroweszusa 305, od Kłodowszusa 272. Nie rzadziła ta rodzina całą Francją, lecz prowincjami podbitymi przez Franków na północ Loary i Rodanu. Dynastya ta podkopywana przez cywilizacyą rzymską i władzę majordomów, skarlowała i ustąpiła miejsca dynastyi Karłowingów, która miała Francją odrodzić. Rewolucya ta będąca tryumfem barbarzyństwa nad cywilizacyą, przygotowana po bitwie pod Testry w 687 r. spełniła się na Pepinie-Krótkim w 753 r.

MERSENNE (*Franciszek - Marcin*), zakonnik, urodzony r. 1588, odbył nauki w Fleche razem z Descartesem ich przyjaźń trwała całe życie. Obdarzony umysłem badawczym, wynalazł linia krzywą zwaną cycloida. Równie zdolny matematyk jak filozof, wykladał teologią i filozofią od r. 1615 do 1619. Umarł w 1648. Pisał wiele dzieł, z tych znakomitsze: *Quaestiones in Gensim* i *Traktat o harmonii powszechnej*, itd.

MERULA (*Lucyusz - Korneliusz*), prefektor rzymski na 198 lat przed J.-C. uśmierzył bunt niewolników. W cztery lata potem wprowadził osadę w Tempsa; r. 561 konsul w Galii, odniósł świetne zwycięstwo nad Bojanami pod Mutiną (Modeną).

—MERULA (*Lucyusz - Korneliusz*), konsul na 67 lat przed J.-C. Złożył godność kiedy stronnictwo Cynny tryumfować poczęło. Po złożeniu władzy nieprzyjaciele zmusili go do zadania sobie śmierci przez otworenie żył przy posągu Jowisza.

MERVILLE (*Michał GUYOT de*), urodzony w Wersalu r. 1696, umarł w 1733. Napisał *Podróż historyczną* i wiele komedyi, między któremi celuje: *Wymuszone zezwolenie*. Żył i umarł nieszczęśliwy.

MERYON, syn Molusa a łewny Idomeneusza, miał przy oblężeniu Troi 80 okrętów z Krety. Odznaczył się na igrzyskach danych po śmierci Patroklesa. Był także pretendentem do ręki Heleny.

MESGRIN (*Paweł de STUART de CAUSSEADE hrabia de Saint*), jeden z ulubieńców Henryka III. Utrzymywał że ma wgląd w księżny Guise, dla udzielenia nieprzyjaciela swego pana. Książę kazał go zabić 1598 r. w wieżach, kiedy wychodził z Louvre. Henryk III kazał mu wystawić pomnik.

—MESGRIN (*Jakób de STUART de CAUSSEADE hrabia de St. MESGRIN*), syn jego brata, znakomity z odwagi, służył królów w Katalonii, której był wielkorządcą. Mianowany namiestnikiem w 1650, zginął w bitwie na przedmiesciu S. Antoniego 1652 r. Ludwik XIV kazał go pochować w St.-Denis.

MESLIER (*Jan*), proboszcz w Etrepigny (Marna), urodzony w Maserny r. 1677, umarł w 1733. Sławny z wydania paszkwilu p. t: *Testament proboszcza Meslier*, fałszywie jemu przypisywanego.

MESMER (*Fryderyk - Antoni*), sławny lekarz niemiecki, urodzony w Szwabii r. 1734. Jest założycielem nauki *magnetyzmu zwierzęcego*, nazywanego od niego *mesmeryzmem*. W Niemczech nie znajdując zwolenników swego systemu, przybył do Francji w 1778 r. Tam zrobiwszy sobie wielu stronników, powrócił do Niemiec i umarł w 1815 r.

MESSALA, przydomek MAKSYMUSA KORWINA, pochodzącego z domu Walerya w Rzymie. Pierwszy go nosił Marek Waleryusz Maksymus konsul r. 491, który zdobył Messynę i przybrał przydomek MESSALA.

—MESSALA (*Mark - Waleryusz - Korwinus*), znakomity mówca, wygnany przez tryumwirów jako podejrzany o morderstwo Cezara, był wierny republikanom do śmierci Brutusa. August ułaskawił go, mianował konsulem na 31 lat przed J.-C. Umarł r. 9 po J.-C. Wspierał Tybulla.

MESSALINA (*Walerya*), córka Marka Waleryusza - Barbatusa Messali i Emilii Lepidy. Zaślubiła cesarza Klaudyusza, z którego zrodziła BRYTANKA i OKTAWIĄ, sławną z rozpusty. Julię córkę Germanika, Justusa Katoniusza, Waleryusza Azyatyka i żonę jego Sabinę straciła. Rosprzedawała godności i za życia męża zaślubiła Siliusza. Klaudyusz zabić ją kazał roku 46 po J.-C.

MESSALINA (*Statilia*), trzecia żona Nerona, sławna z piękności, dowcipu i rozpusty. Po trzech mężach zaślubiła Attykusa Vestina, którego Neron kazał zamordować r. 65 po J.-C. aby sam ją zaślubił. Po śmierci jego, kształciła się w sztukach i wymowie. Otton miał ją zaślubić gdy nagle umarła.

MESSENJUS (*Jan*), sławny historyk szwedzki, autor: *Teatru szlachty szwedzkiej*, oraz *Skandynawii uświeconej*, sławny z nauki i nieszczęść swoich. Gustaw-Adolf mianował go professorem w Upsalu. Obwiniony w 1515 o sprzyjanie nieprzyjaciółom, uwięziony, umarł 1636 r. Zdaje się że duch zaburzeń był familijnym w jego rodzinie. Ojciec jego był ścięty z powodu zamieszkań. Syn jego ARNOLD także ścięty w 1648 za pisanie satyr przeciw dworowi.

MESSIER (*Karol*), sławny astronom, członek akademii umiejętności, kawaler Legii - Honorowej, członek akademii w Petersburgu i Berlinie, urodzony w Badonviller r. 1730, był następcą Delisle'a jako astronom morski, umarł w 1817 r. Odkrył dwanaście komet.

MESSIS (*Kwintyn*), sławny malarz flamandzki, urodzony r. 1460 w Antwerpii, zmarły w 1529. Znany pod nazwiskiem KOWALA z ANTWERPII. Zakochawszy się w córce malarza, tak pracował aż wydoskonalił się i jej rękę pozyskał. Najznacześniejszym jego dziełem jest: *Zdjęcie z krzyża*. Koloryst jego silny, rysunek poprawny. Nazywają go jeszcze MATYS albo MATSYS.

METASTAZY (*Piotr - Bonaventura TRAPASSI*), sławny poeta włoski, urodzony w Assise r. 1698, zmarł w Wiedniu 1782 jako poeta cesarski. W 1717 r. otrzymał cztery ordery wojskowe. Uważany za Racina włoskiego; dzieła jego celują stylem, najznacześniejsze są: *Dydo opuszczona*, — *Demofon*, — *Łaskawość Tytusa*, itd.

METELLA, znakomita familia plebejuszków w Rzymie, która wydała wielu znakomitych ludzi i przybrała przydomki: *macedońskiej*, *balearskiej*, *numidzkiej*, *dalmackiej* i *kretyckiej*. Z tej rodziny było 19 konsulów, 17 cenzorów, 4 arcykapłanów, 2 dyktatorów i 12 dowódców jazdy.

METELLUS, wielu znakomitych ludzi nosiło to imię, lecz dwóch jest najsławniejszych.

— **METELLUS** (*Kwintus Cecyliusz Metellus Macedoński*), pretor w Macedonii na 148 lat przed J.-C. Pokonał fałszywego Filipa Andryksusa i awanturnika Aleksandra, zamienił Macedonię w prowincję rzymską r. 147 przed J.-C. Zakończył wojnę w Peloponezie i otrzymał zaszczyt tryumfu. Był konsulem, cenzorem i prezesem senatu.

— **METELLUS** (*Kwintus Cecyliusz Numidzki*), konsul na 109 lat przed J.-C. Pokonał Jugurtę w Numidyi. Maryusz dawniej podwładny był głównym jego nieprzyjacielem. Przybywszy do Rzymu, otrzymał zaszczyt tryumfu.

METIOCHUS, syn Milcyada, wódz ateński; wzięty do niewoli przez Persów, od Dariusza był obsypany dobrodziejstwami.

METIUS (*Jakób*), Holender, urodził się w Walkmaer r. 1575; jest wynalazcą szkieł przybliżających w 1609 r.

METON, matematyk ateński, wynalazca *liczby złotej* r. 432 przed J.-C.; był to cykl dwiętnasto-letni służący do prostowania różnicy kalendarzy.

METRODOR, lekarz z Chio, uczeń Demokryta, a nauczyciel Hippokratesa, żył na 444 lat przed J.-C. Dzieła jego zaginęły.

— **METRODOR**, malarz i filozof, wysłany z Aten na żądanie Pawła Emiliusza dla wychowania jego dzieci.

— **METRODOR**, filozof w Scepsis; Mityrdat król Pontu wysłał go jako posła do Tygrana króla Armenii; za powrotem został stracony, albowiem odwiódł Tygrana od dania pomocy Mityrdatowi.

METTERNICH - WINNEBURG (*księżę, Klemens-Wacław-Nepomucen, Lotaryusz*), pierwszy minister austriacki, i jeden z dyplomatów którzy największy udział mieli w wypadkach europejskich w ostatnich czasach, urodził się 18 maja 1773; wszedł za młodu w zawód dyplomatyczny, zaraz po zawarciu małżeństwa z córką ministra księcia Kaunitz 27 września 1798, był kolejno ambasadorem w Berlinie i Paryżu, w ostatnim miejscu mianowicie od r. 1806 do 1809. Po bitwie pod Wagram, on zawarł traktat z zwycięzcą 11 października i otrzymał zaraz ministerstwo spraw zagranicznych i tytuł pierwszego ministra Austrii. Ciągłe okazywał się przychylnym Napoleonowi i dopiero po klęsce r. 1812 połączył się z koalicją. W r. 1814 przybył do Dreznia i nakłaniał Napoleona by poczynił jakie ustąpienia, o czem cesarz ani chciał słuchać. Podpisał traktat w Töplitz i w czasie pierwszego wkroczenia sprzymierzonych przybył do Paryża z swoim monarchą; podpisał traktat w 1814 r. i z monarchami udał się do Anglii. Po powrocie do Wiednia, udarowany został od cesarza dobrami Arnwar, tytułem kanclerza orderu Maryi-Teressy. Otrzymał prawie wszystkie ordery europejskie i był obecnym na wszystkich kongressach odbywanych od r. 1814. Od tej chwili pomimo nadwątłego zdrowia, ciągle największy wpływ wywierał we wszystkich wielkich kwestjach Europy.

METTRIE (*Julian Offroy de la*), urodzony w St. Malo r. 1709, zmarły 1751 w Berlinie. Pisał o filozofii, medycynie i naukach ścisłych. Uważany za złośliwego i niebezpiecznego. Voltair'e nazywał go głupim, co podobniejsze do prawdy.

METZU (*Gabryel*), doskonały malarz, urodzony w Leydzie r. 1615, zmarły w Amsterdamie 1658 r. Malował zawsze drobniązgowo. Obrazów jego bardzo wiele, najlepszy ma być: *Targ na włoszczyznę w Amsterdamie*, ceniony 36,000 franków. Był rywalem Terburga i Gerarda Dow.

MEULAN (*hrabia Teodor de*), marszałek polny, komandor orderów s. Ludwika i Legii-Honorowej, urodził się r. 1777, odbył zaszczytne kampanie we Włoszech, Niemczech i Hiszpanii; w 1813 mając nadzór nad jeńcami, otrzymał od nich pałasz kosztowny w dowód wdzięczności za dobre obchodzenie się. W czasie stu dni uwięziony w Rouen; w 1815 był naczelnikiem wydziału w ministerjum wojny. W 1830 otrzymał dowództwo departamentu Lozere. Umarł w 1832.

MEULEN (*Piotr-Franciszek, VAN-DER*), sławny malarz bitw, urodzony w Brukselli r. 1634, uczeń Piotra Snayers'a. Po-

wołany do Paryża przez Colberta, otrzymał pensyi 6.000 liwrów i wszędzie towarzyszył armii Ludwika XIV: za Lebrunem upiekszał Wersal. W 1673 r. został członkiem akademii malarstwa; umarł w 1690. Muzeum paryżkie posiada 15 jego obrazów

MEUNG (*Jan de*), urodzony w r. 1280, dowcipem swoim bawił Filipa-Pięknego. Chociaż krytykował kobiety był od nich lubiony. Nazywano go CLOPINEL, albowiem kulał. Umarł w 1361.

MEUNIER albo MEYNIER (*Jan-Chrzczel*), urodzony w Avignon r. 1749, doszedł w 1793 do stopnia generała dywizyi i dał się poznać przez znakomite wojskowe zdolności. Napoleon w 1800 mianował go komendantem w Moguncyi. Umarł na placu boju 1803 r.

MEURSIUS, uczony Hollender, urodzony r. 1579, zmarł w 1651. Pisał wiele po łacinie o narodach starożytnych, mianowicie o Grecyi.

MEYER (*Urszula*), pospolicie zwana MEYERINN, zznego domu w Bawaryi, pofała dworzanka królowej Konstancyi. Zygmunt III bardzo ją szacował, jej początkowo wychowanie dzieci swoich powierzył. Z powodu wpływu jaki wywierała na dworze, wielkie posiadała znaczenie, mówiono: że Meyerinn wszystko mogła u króla, a jezuici słabość jego mogli wszystko u Meyerinn. Chcąc ją więcej dla siebie zniewolić, wyjednali u Urbana VIII papieża, że jej złotą różę wraz z listem i błogosławieństwem w upominku przysłał. Niechętni dworanie sarkali, że często łask monarszych niebaczna była szafarka. Pomimo że o jej rękę najcenniejsze osoby się starały, pozostała wpanieństwie do zgonu. Zachodziły jakieś miłości pomiędzy nią a Władysławem królewiczem, których pośrednikami byli Kazanowscy. Po zgonie królowej Konstancyi, w starości i słabościach króla była nieodstępna i miała pilne staranie o jego zdrowiu. Po zgonie Zygmunta, osiadła w Warszawie; stawiała klasztory i dobrodziejką została jezuitów, znaczne im zapisy poczyniła, a domowi ich w Wilnie złotą różę rzymską darowała. Ona to założyła klasztor karmelitanek w Warszawie i dochodami opatrzyła. Umarła r. 1635.

MEYNIER (*Klaudjusz*), malarz, członek instytutu, kawaler Legii-Honorowej, zmarły na cholerę w Paryżu 1832 r. Z jego prac najcenniejsze: *Telemak i Eucharyst*, — *Zołnierze 16 regimentu znajdujący swoją chorągiew*, — *Pobożna kobieta z Megary*, itd.

MEZA albo MESA (*Julia*), siostra cesarzowej Julii Domny, żony Septyma Sewera, poszła za Juliusza Awitusa i wydała Julia

Semis, matkę Heliogabala i Julię Mammę, matkę Aleksandra Sewera. Wyguana do Emessy z rodziną, po śmierci Karakalli, wiele się przyczyniła do obrania Heliogabala, dając do zrozumienia że on jest owocem miłości Karakalli z jej córką. Rządziła w imieniu wnuka i doradziła mu przybrać do rządów Aleksandra Sewera.

MEZENCYUSZ, samowładca, sławny z bezbożności, panował nad Tyrheńczykami kiedy Eneasz przybył do Włoch. Strącony z tronu przez lud, uciekł do Turnusa i pomagał mu przeciw Trojanom. Kiedy syn jego Lauzus poległ z ręki Eneusza, Mezencyusz chciał się pomścić i sam zginął.

MEZERAY (*Franciszek Eudes de*), sławny historyk, urodzony w Ry (Dolna Sekwana) r. 1610, umarł w 1683 jako dożywny sekretarz akademii francuzkiej. Pracował nad *Słownikiem akademii*. Jego *Historja Francyi*, miała wielkie powodzenie. Nieprzychylny Mazaryniemu wydał pismko p. t. *Sandritourt*. Pisał także: *O początku Francuzów i Historję Turków*.

MIANOWSKI (*Mikołaj*), professor emeryt i dziekan b. uniwersytetu wileńskiego i akademii medyczno-chirurgicznej wileńskiej, wydał: 1) *Nauka sztuki położniczej dla niewiast* (Wilno 1825); — 2) *Zasady medycyny sądowej* przez Metzgera, przekład z niemieckiego (tamże 1823). Liczne jego pisma znajdują się w rozmaitych dziennikach wileńskich, wszystkie zalecają się czystym i pięknym wystowieniem.

MIANOWSKI (*Józef*), professor b. akademii medyczno-chirurgicznej wileńskiej, a teraz moskiewskiej, wydał: *O złamaniach kości* (Wilno 1837 tomów 2).

MIASKOWSKI (*Kasper*), urodzony z Zofii z Szelkowa Kęblanównej; mieszkał w parafii gąbińskiej, dzierżał majątność Włoszczonów w Wielko-Polsce; żył za Zygmunta III, pojął za żonę Zofię z Szczodrowa. Gładki, dowcipny i przyjemny. Wydał: *Zbiór rytmów* w Krak. 1612; powtórne wydanie poprawione, powiększone, i na dwie podzielone części, w Pozn. 1622. Zdaniem Woronicza, Miaskowski Kasper swych równoczesnych wierszopisów Grochowskiego, Kochowskiego i Białobockiego prześcignął.

MICLER de KOŁOF (*Wawrzyniec*), polihistor i lekarz, mąż niezmordowany, trudnił się całe życie historją literatury polskiej. Był zaszczycony godnością rady i nadwornym lekarzem Augusta III, a w r. 1768 od Stanisława-Augusta obdarzony klejnotem szlachectwa. On pierwszy z lekarzy w Polsce przy pomocy Jana Małachowskiego kanclerza w k., otrzymał od tegoż króla przywilej ustanowienia kolegium lekarskiego w Warszawie, lecz

gdy tej ustawy dla ciągłych ówczasowych zawichrzeń i zrywanych sejmów, stany nie potwierdziły, przeto nigdy nie miała mocy prawa. Pisma któremi z bogacit literaturę są: 1) *Historiarum Poloniae et magni Ducatus Lithvaniae, scriptorum quotquot ab initio Reipublicae Poloniae ad nostra usque tempora extant! omnium, collectio magna, ordine chronologico digesta etc.* Varsov. sumpt. typogr. Mitzlerianae 1761 in fol 4 tomy; — 2) *Warschauer Bibliothek, oder gründliche nachrichten von verschiedenen büchern und schriften, sowohl alten als neuen, so in Pohlen herausgekommen, auf das jahr 1754.* Warschau im Mitzlerisch. verlag in 8; — 3) *Acta litteraria regni Poloniae et M. Duc. Lithvan. anno 1755 publicata, et anno 1756* w Warszawie in 4to.

MICHALON (Klaudysz), rzeźbiarz, urodzony w Lyon r. 1751, uczeń Bridan'a, otrzymał wielką nagrodę. Przez wykonanie posągu w kościele Panny Maryi *in via lata* w Rzymie, ustalił swoją sławę. Umarł w 1799 r.

— Jest także sławny malarz tego nazwiska, uczeń Jana-Wiktora Berlin, urodzony r. 1795, zmarły 1822 w Paryżu. W 1818 r. otrzymał nagrodę i wiele zostawił obrazów.

MICHAŁ (święty), archanioł, to jest naczelnik aniołów walczących przeciw złym duchom. Wyobrażają go uzbrojonego z lancą w ręku depreczającego czarta. Obchodzony 29 września. Był niegdyś patronem paszelników.

MICHAŁ. Ośmiu cesarzów wschodnich nosili to imię.

—MICHAŁ I. KUROPALAT, zaślubił Prokopią córkę Nicefora, a siostrę Stauracesa, po którym nastąpił w 811 r., przywrócił pokój i pokonał Saracenów. Leon armeńczyk wyzwał go z tronu w r. 813.

—MICHAŁ II, JAKALA, Frygijszyk, Leon Armeńczyk zrobił go patrycyuszem, a przez bunt doszedł tronu w 820 r. Utracił Sycylią, oddał się zbyt kom i z tych umarł w 829 r.

—MICHAŁ III, zwany PIJAK, urodzony r. 836, nastąpił po ojcu swoim Teofilu w 842, pod opieką matki Teodory. Przyjął do panowania Bazylego macedońskiego, który go zamordował w 867.

—MICHAŁ IV, Paflagończyk, nastąpił po Rzymianinie Argyrze r. 1034 wskutku miłości z cesarową Zoe, którą władzy pozbawił. Dostawszy oblężania umarł w klasztorze 1041 r.

—MICHAŁ V, KALAFATES, lud zbuntowany zamknął go w klasztorze 1042 r. wylupięszy mu oczy.

—MICHAŁ VI, STRATIOTYK, nastąpił po cesarzowej Teodorze w 1056; lecz niezdolny panować, ustąpił tronu Izaakowi Komnenowi w 1057 i zamknął się w klasztorze.

—MICHAŁ VII, DUKAS, nastąpił po Romanie IV w 1071, strącony przez Nicefora Bononiata i zamknięty w klasztorze 1078 r., został arcybiskupem Efezu.

—MICHAŁ VII, PALEOLOG, nastąpił w 1260 po Janie Laskaris swoim opiekunie, któremu kazal wylupić oczy. W 1261 r. odebrał Łacinnikom Konstantynopol, prowadził wojnę z Wenecyanami i chciał kościół zjednoczyć. Umarł w 1282. Wyklęty przez papieża Marcina IV.

MICHAŁ CERULER, patriarcha konstantynopolitański, nastąpił po Aleksym w 1043. Dopelniał rozdziału kościoła w r. 1053. Poburzył lud przeciw Michałowi VI i wspierał Izaaka Komnena, który go pozbawił godności w 1059 r. Umarł na samotnej wyspie.

MICHAŁ TEODOROWICZ, car ruski, potomek Iwana Wasilewicz, wstąpił na tron w 1613 r., mając lat 17. Zawarł traktat z Polską i Szwecją i zamyslał ucywilizować lud. Umarł w 1645.

MICHAŁ WIŚNIOWIECKI (KORYBUT), król polski, syn sławnego bohatera Jeremiasza Wiśniowieckiego, wojewody ruskiego i Gryzeldy Zamojskiej, wnuczki wielkiego Jana Zamojskiego; nadspodziewanie królem obwołany po abdykacyi Jana-Kazimierza r. 1669. Że zaś wybór ten wielu magnatom nieprzypadał do smaku, okazały to nader szkodliwe skutki dla całego narodu. Nieukontentowani których głową był Prażmowski prymas, wspierany wpływem Jana Sobieskiego marszałka i hetmana wielkiego koronnego za pozór swych uzaleń przedstawiali zawarte małżeństwo Michała z Eleonorą austryacką bez zezwolenia stanów, oraz przyjęcie orderu Złotego Runa i wiele innych błachych przyczyn. Gdy zaś niechętni coraz się zwiększać i rokosz knować zamyslałi, wstrętą ku magnatom szlachta, za monarchią swoim utworzyła konfederacyą i obóz 100.000 pod Gołębim zebrała, uznawszy prymasa i jego stronników za zdrajców kraju. Rozruchy te uspokojone zostały przez pośrednictwo Trzebieckiego biskupa krakowskiego i innych nieparteczalnych mężów; w 1673 r. sejm został zwołany w Warszawie, a śmierć prymasa tem większą sposobność do zgody podała. Na tym sejmie wojna Turcy została wypowiedziana. Sam nawet król chciał przewodniczyć tej wyprawie, ale zachorowawszy we Lwowie, w sam dzień chocimskiej wygranej 10 listopada 1673 r. zakończył życie. Panował w ustawicznym zamieszaniu lat cztery. W szczególności i nieszczęśliwie osobliwe fortuny igrzysko. Ciało królewskie sprowadzono do Krakowa, tamże w grobach królewskich spoczywa.

MICHAŁ LE FOU, bersztalazaronów neapolitańskich, w 1799 bronił sprawy królewskiej i najzaciętszy stawiał opór Francuzom. Pojmany przez nich, został ich stronnikiem i mianowany generałem brygady. Wpadłszy w ręce wojsk kardynała Rufo, w męczarniach życia dokonał.

MICHAŁOWSKI (*Melchior*), pisarz grodzki krakowski, mąż z poczciwości i umiejętności praw ojczyźnych słynny; był ochmistrem Tomasza Zamojskiego. Na żadne niepiął się urzędy, lecz włożone od braci obywatelów obowiązki, pełnił gorliwie. Bywał on często z krakowskiego posłem na sejmy i deputatem na trybunał, którego ster trzymał. Zwykł był on mawiać: „*To mi największa godność i nagroda, być od braci współziomków kochanym.*”

MICHAUX (*Andrzej*), wędrownik i naturalista francuzki, urodzony w Wersalu r. 1746; całe życie spędził na podróżowaniu w Anglii, Hiszpanii, Persyi, Stanach-Zjednoczonych, itd. z kąd przywiózł znaczne zbiory roślin. Umarł r. 1802 na brzegach Madagaskaru. Pisał: *Historię drzew amerykańskich*. — *Florę Ameryki-północnej*, itd.

MICHEUSZ, siódmy z mniejszych proroków, żył za Judy, Joatana, Ahaza, Ezechiasza (od 740 do 724 przed J.-C.). Pisał 7 rozdziałów prorocztw, w których przepowiada niewolę Samaryi, urodzenie Zbawiciela i utwierdzenie nowego Kościoła. Pomieszano go z Micheuszem synem Jemla, który przepowiedział śmierć Ahaba.

MICHOŁA, córka Saula, zaślubiona Dawidowi na 1063 lat przed J.-C. Kiedy Saul chciał zabić Dawida, ułatwiała z domu ucieczkę mężowi. Za to iż żartowała z Dawida że tańczył przed arką, stała się niepodną.

MICYPŚA, syn Masynissy króla Nubii, po śmierci braci swoich Gulussa i Manastabala opanował całe państwo. Przybrał za syna Jugurtę, lecz później z obawy wysłał go do Hiszpanii, z kąd gdy powrócił okryty sławą łącznie go z własnymi synami Adherbalem i Hiempsalem następcą nazaczył.

MICZYŃSKI (*Sebastyan*), mistrz filozofii w akademii krakowskiej, główny nieprzyjaciel żydów, przeciw którym napisał: *Zwierciadło korony polskiej, urazy ciężkie, utrapienia wielkie, które ponosi od żydów wyrażające*, Kraków r. 1618. W niem opisuje, wszelkie fortele, podejścia i oszustwa żydów, a nawet pozwolił sobie wymienić najbogatszych wówczas żyjących kupców. Może on służyć do powzięcia wiadomości o handlu ówczesnym. Są także drukowane i niektóre jego wiersze.

MIDDLETON (*sir Hugh*), jubiler w Lon-

dynie; urodził się w Denbigh, wsławił się zaopatrzeniem tej stolicy w wodę sprowadzoną z dwóch źródeł. Dzielę to rozpoczęte w r. 1608 ukończył w 1613. Jakób I w nagrodę mianował go baronetem. Czas i miejsce zgonu jego niewiadome.

MIECHOWICKI (*Jan*), rycerz waleczny, ale niespokojny i zuchwały; służąc w szeregach Polaków walczących za sprawą Dymitra, za tajne podburzania żołnierzy przeciw księciu Rożyńskiemu miał być z obozu wytrąbiony. Porzuciwszy wojskowość, wkręcił się w takie łaski u Dymitra, że był prawie jego najpierwszym powiernikiem. Po zgonie tegoż, tylko wczesną ucieczką ocalił się Miechowicki, a gdy się zjawił drugi oszust Dymitr, do niego się przyczepił i był mu bardzo potrzebnym. Odnosił on zwycięstwo pod Kozielskiem, gdzie wodza przeciwników Misinowa pojmał. Był przez Dymitra z tajnego radcy na godność hetmana wojsk jego wyniesiony. Miechowicki został zabity w kłótni od księcia Rożyńskiego.

MIECHOWSKI (*Maciej*), pospolicie zwany MIECHOWITĄ, jeden z celniejszych dziejopisów polskich i lekarz za panowania Zygmunta I, urodzony w Miechowie r. 1456. Nauk filozoficznych słuchał w akademii krakowskiej, w 1479 stopień doktora otrzymał. We wszystkich akademiach niemieckich i włoskich dysputami odbył wielkiej biegłości w sztuce lekarskiej dowiódł, a powróciwszy do kraju lepszego od siebie nie miał. Wezwany został na lekarza nadwornego króla Zygmunta, ale znudzony światowem życiem, stan duchowny sobie obrał, a posiadając znaczny majątek, i kanonikiem katedralnym krakowskim będąc, całkiem się poświęcił dobroczynności. Podwukroć był obierany rektorem akademii krakowskiej, uczynił fundusz 600 dukatów na profesora sztuki lekarskiej, wkładając na tegoż obowiązek, aby co tydzień jednemu ubogiemu bezpłatnie wszelkie około jego zdrowia starania podejmował, szkoły parafialne przy czterech kościołach w Miechowie założył, kilka szpitalów dla chorych i ubogich polepszył i uposażył, księgozbiór u paulinów na Skalce z wielkim kosztem wystawił i zbogacił. Umarł 8 września r. 1513 w Krakowie. tamże pochowany w kościele katedralnym, gdzie mu wspaniała nagrobek wystawiono, dziś atoli takowego śladu już nima. Jest on autorem dzieła: *Chronica Polonorum, a prima propagatione ab ortu Polonorum usque ad annum Christi 1504*. Cracoviae ap. Hieron. Vietorem 1521. fol. z wizerunkami monarchów polskich na drzewie rytemi.

MIECZYŚLAW. Trzech monarchów polskich miało to imię.

— MIECZYŚLAW I (CHRZĘŚCIANIN), książę

polski, pierwszy z władców polskich za namową żony swojej Dąbrowki, córki Bolesława króla czeskiego, porzucił bałwochwalstwo około r. 964 i przez biskupa Jordana został ochrzczony. Kraje, nad którymi Mieczysław panował, zawarte były pomiędzy rzekami Bugiem i Sanem, górami karpackimi, górami czeskiemi i niższą Odrą ku jej spływowi do morza bałtyckiego; to jest obejmowały Wielko-polskę, Mazowsze, Mało-polskę, Śląsk cały, wreszcie część Łuzacyi, Nowej Marchii i Pomeranii. Zdaje się że z posiadłości pomorskich i łuzackich, Mieczysław za holdownika cesarstwa niemieckiego się uważał. Kilkakrotnie posiłkował Ottonowi II cesarzowi w wyprawach jego przeciw Słowianom pogańskim, zamieszkającym w stronach brandenburgskich i meklemburgskich. Dwa razy jawił się dla powitania cesarzów Ottona II i III w Kwe-dlinburgu; wszedłszy w bliższe stosunki z papieżem Benedyktem VI, prosił tegoż by mu udzielił tytuł króla, czego jednak nieotrzymał. Po zgonie Dąbrowki w r. 977 miał podług Dytmara, zaślubić Odę córkę Dytrycha margrabi brandenburgskiego, która była zakonnicą w klasztorze Kalwo. Umarł 25 maja 999 r., pochowany w katedrze poznańskiej.

—MIECZYSLAW II (GROJNY), król polski, był synem i następcą Bolesława Chrobrego, w młodości pod wodzą ojca niepospolitego dał dowody mężstwa w wielu wyprawach. Przy wstępie na tron okazał najpiękniejsze nadzieje o sobie, lecz później wiedziony blaskiem majestatu, otoczony zwiemi doradcami, pod każdym względem stał się niegodnym następcą Bolesława Wielkiego. Miał za żonę Ryksę, córkę falzgrafa Renu. Panował od r. 1025 do 1034; umarł 15 marca t. r., pochowany w katedrze poznańskiej.

—MIECZYSLAW III (STARY), książę wielko-polski, tak nazwany od powagi, którą od młodych lat jak mówią, nadać sobie umiał. Był trzecim synem Bolesława Krzywoustego, dostał w podziale r. 1130 Wielko-polskę. Przez cały ciąg swojego panowania wojował, to z braćmi, to z synowcem Leszkiem Białym, o posiadanie Krakowa. Umarł w r. 1202 w bardzo podeszłym wieku, pochowany w Kaliszu, zostawił dziedzictwo synowi swojemu Władysławowi przezwanemu Łaskonogi.

MIEL (*Jan*), sławny malarz flamandzki, urodzony w Uloenderen, pod Antwerpią r. 1599, umarł w Turynie 1664. Celował kolorytem, malował *krajobrazy, łowy*, itd.

MIELECKI (*Mikołaj*), wojewoda podolski, hetman koronny; w r. 1572 Bohdana hospodara wołoskiego wyzutego z władzy, pomimo usiłowań jego przeciwników,

przywrócił. Połock odebrał, wojska na odsiecz śpieszące pokonał; a złożywszy buławę marszałkowską, spokojnie w domu pędząc żywot, zakończył go w r. 1585.

—MIELECKI (*Sebastyan*), kasztelan krakowski, był to obywatel wielce ojczyźnie pożyteczny, w wierze nieprzetamany, senator z roztropności znamienity, nauk i kunsztów przyjaciel.

MIERIS (*Franiszek*), malarz ze szkoły hollenderskiej, urodzony w Belft 1635 r. Uczeń Gerarda Dow. Celował w malowaniu materyi, używał wypukłego zwierciadła dla zwiększania przedmiotów. Jego obrazy są rzadkie i drogie. Najznakomitszy: *Dama omułata*. Umarł w 1683.

—MIERIS (*Wilhelm*), syn poprzedzającego, także malarz, urodzony w Lejdzie r. 1662, umarł w 1717, był pośledniejszym od ojca.

MIERZYŃSKI (*Andrzej*), artysta dramatyczny, urodził się w Płockiem r. 1750. Wystąpił pierwszy raz na scenie w Warszawie r. 1780. Grywał on role doradców, intrygantów i karykatury; nieporównanym był w rolach: reagenta Susceptowicza w komedyi: *Szkola obmowy* i Bazylego w *Cyruliku sewilskim*. Sam kierował scenami w Lublinie i Wilnie. W r. 1810 powrócił do Warszawy i odegrał kilka rol gościnnych, lecz wiek posunięty i nowy sposób gry do większej doskonałości wznieiony, niedozwoły mu już zniżyć się do drugiego rzędu rol. tam gdzie niegdyś pierwszym go widziano. Odjechał do Płocka i założył antreprezję, lecz umarł tegoż jeszcze roku.

MIESZKOWSKI (*Piotr*), kanonik poznański i warszawski, sekretarz króla Zygmunta III, autor dzieł: *Polonus jure politus mores patrios ad leges conformans*. Calissiae 1630; — 2) *Comaedia spei, quae omnibus aequam, nulli certam spem esse ostendit* 1641.

MIŁIBOŻET, syn Jonatasa, a wnuk Saula z którymi się Dawid szlachetnie obchodził i kazał mu oddać majątek dziada r. 1040 przed J-C. Miłibożet oskarżony o uczestnictwo w buncie Absalona, usprawiedliwił się.

—MIŁIBOŻET, drugi syn Saula i nałożnicy Resfy, wydany przez Dawida Gabaonitom, od których był zabity.

MIGNARD. Rodzina malarzy francuzkich, pochodząca z Anglii. Prawdziwe ich nazwisko było MORE.

—MIGNARD (*Mikołaj*), urodzony w Troyes r. 1608, nazywany MIGNARD z AVIGNONU, umarł w 1668 rektorem tamtejszej akademii malarstwa. Zrobił wiele historycznych obrazów; celował kolorytem.

—MIGNARD (*Piotr*), zwany RZYMIANIN, brat Mikołaja, urodzony w Troyes r. 1610,

uczeń Vouet'a, był rektorem i kanclerzem akademii malarstwa. Umarł w 1695 r. Uważają za arcydzieło jego sufitu w galerii St. Cloud, kopułę Val-de-Grace i obraz *ś. Karola Boromeusza udzielającego komunię zapowietrzonym w Medyolanie*.

MIJAKOWSKI (Jacek), dominikan za czasów Zygmunta III, był uważanym za bardzo wymownego kaznodzieję, a przynajmniej był dosyć dowcipnym. Wielką sobie sławę zjednał sprawując urząd trybunalskiego kaznodziei w Lublinie, co wtedy niemal było zaszczytem. Kazanie jego p. t: *Kokosz na kołędzie* r. 1613, poczytywane było za wyskok dowcipu.

MIKAN (Stefan), urodził się w Poznaniu na początku XVI wieku, po ukończeniu lubrańskiego gimnazjum, udał się na akademię krakowską, gdzie filozofii i medycyny słuchał i w tych obu przedmiotach stopień doktora pozyskał. Później sam w tej szkole głównej udzielał retorykę i dyalektykę, według dziełka własnego układu, które w r. 1568 Jan Gasparis Lwowiecz wydał pod tytułem: *Dialecticae et Retoricae praecepta*, etc. Cracoviae in officina Stanislai Scharffenbergii. Anno Domini M.LXXVIII. Napisał on to dzieło w młodym wieku dla użytku uczniów swoich, a mianowicie dla Andrzeja Kostki, późniejszego rozmaitej godności w województwach pruskich. W dalszym czasie Mikan całkiem się poświęcił sztuce lekarskiej i tak w niej celował że biskup i kapituła poznańska powołała go na swego lekarza. Katarzyna Jagielonka, żona Jana III króla szwedzkiego słysząc o jego wziętości, pod korzystnymi warunkami na dwór swój go zwabiła; lecz Mikan się wymówił od przyjęcia tak świetnej ofiary, zgrzybiałością wieku, słabością zdrowia i względami na ukochaną małżonkę i drobne dzieci. Rzeczywiście zaś iż miał wstręt do życia dworskiego i nader był przywiązany do rodzinnego miasta, w którym był poważany, kochany i dobrze mu się powodziło. Mikan żył w przyjaźni z ziomkiem swoim Piotrem z Poznania, lekarzem Zygmunta-Augusta i wielu innymi uczonymi ludźmi. Sam wolne chwile poświęcał książkom. Rok zgonu jego niewiadomy, żył jeszcze atoli w r. 1585 i wciąż był lekarzem kapituły i biskupa poznańskiego, umarł zapewne w r. 1586, albowiem w tym roku kapituła obrała na swego doktora jakiegoś Galla.

MIKIEWICZ (Adam X.), wydał we Lwowie: 1) *Krótkie homilije na niedziele, dla wygody początkowych kapłanów* (1829 tomów 2); — 2) *Kazania przygodne, z dodatkami mów pogrzebowych uroczowych* (1830); — 3) *Nauki parafjalne na wzór krótkich kazań, na każdą niedzielę* (1830); — 4) *Kazania na święta uroczyste* (1832).

X. Mikiewicz chlubne pozyskał zalety pomiędzy społecznymi mowcami kościelnymi.

MIKOŁAJ. Trzech świętych nosiło to imię.

—MIKOŁAJ I, biskup Myru w Licyi, żył na początku IV wieku, ciało jego w XI wieku przeniesiono do Bari we Włoszech. Obchodzony 2 listopada.

—MIKOŁAJ II STUDET, albowiem był archy-mandrytą klasztoru Studa w Konstantynopolu, urodzony w Kandyi r. 793. Cierpiał po dwakroć męczeństwo w r. 814 i 856; umarł w pokoju w r. 868. Obchodzony 4 lutego.

—MIKOŁAJ III z TOLENTYNU, albowiem urodził się w Tolentino pod Fermo r. 1239, był kanonikiem w tem mieście. Wstąpił do zakonu augustyanów i umarł w 1310; dla cudów kanonizowany w 1446. Obchodzony 10 września.

MIKOŁAJ, pierwszy z siedmiu dyakonów, wybranych przez apostołów, był poganinem, następnie żydem, w ostatku chrześcianinem i biskupem w Samaryi. Przypisują mu założenie sekty *mikołaitów*.

MIKOŁAJ I WIELKI, papież, z rodu Rzymianin, syn Teodory, dyakon kościoła rzymskiego, nastąpił r. 858 po Benedykcie III. Wyklął Focjusza patriarchę konstantynopolańskiego, sprawcę rozdziału kościoła i Lotaryusza, króla Lotaryngii wraz z jego nałożnicą Waldradą. Pracował nad nawracaniem Bulgarów i kilka zwołał synodów. Umarł w 867 r.

MIKOŁAJ II (pierwej zwany GERARD z BURGUNDY), został biskupem we Florencyi i obrany papieżem w 1058 r. po Stefanie X. Zniósł wybór antypapę Benedykta X i utwierdził w władztwie nad Kapuą Roberta Guiscard'a. Umarł 1061 r.

MIKOŁAJ III (dawniej Jan - Kajetan z URSINÓW), kardynał, wstąpił w 1277 r. na stolicę apostolską po Janie XXI. Uczony i lubownik nauk, wniósł się w wileg przeciw Karolowi d'Anjou, co spowodowało niespory sycylijskie. Umarł w 1250.

MIKOŁAJ IV, generał franciszkanów pod imieniem *brata Hieronima*, był po ś. Bonawenturze kardynałem biskupem w Palestrynie w 1281, nastąpił na papieżstwo po Honorjuszu IV w 1288. Umarł 1292 r. Założył uniwersytet w Montpellier r. 1289. Rodził się w Ascoli i był uczonym teologiem.

MIKOŁAJ V, TOMASZ DE SARZANE, urodzony pod Luni, kardynał biskup Bolonii, mimowoli obrany na papieżstwo w miejsce Eugeniusza IV r. 1447. Upieknił Rzym, wynagradzał uczonych. Umarł w 1455 r. z podagry i ze smutku, że Turcy zdobyli Konstantynopol.

MIKOŁAJ, król duński, siódmy syn Swenona II, a piąty panujący. Nastąpił po bracie Eryku I r. 1104. Początek jego panowania był szczęśliwy; lecz dla braku zdolności poddani wypędzili go w 1134 r. W miejsce jego obrany Eryk II, wkrótce potem Mikołaj został zabity.

MIKOŁAJ de CUSA, urodzony r. 1401 w Cusa w dycecezy trewirskiej, syn rybaka. Wychowany przez brabiego Mandercheit, otrzymał w Padwie doktorat prawa kanonicznego i uzdatnił się w naukach i językach. Został proboszczem w Coblenz, następnie archidykanem w Liege i był najślawniejszym teologiem na koncyljum w Bazylei r. 1431. Mikołaj V mianował go kardynałem w 1448 r. i dał mu biskupstwo w Brixen (Tyrol). Wysłany jako legat do Niemiec, był więziony, a później uwolniony przez arcy-księcia Zygmunta. Umarł w 1454. Dzieła jego są liczne i traktują o teologii i matematyce. Usiłował wznowić hipotezę ruchu ziemi, o której Pytagores napomknął.

MIKOŁAJ z DAMASZKU, od miejsca urodzenia tak nazywany, poeta, historyk i filozof perypatetycki w I wieku przed J.-C. Posiadał względy Heroda, który dla uniewinnienia wysłał go do Rzymu. Pisał sztuki teatralne, między innymi tragedję: *Zuzanna*; także *Historję powszechną* w 144 księgach.

MIKOŁAJ z PIZY, sławny rzeźbiarz i architekt w XIII wieku. Pierwszy naśladowca antyki. On to zrobił grobowiec ś. Dominika, założyciela zakonu kaznodziej-skiego, nadto w Polonii zbudował klasztor i kościół. Imię jego uwiecznia dzwonnica u augustyanów w Pizie, osmiokątna zewnątrz, a wewnątrz okrągła.

MIKOŁAJ (ROUBIOUNI), urodził się r. 1715 w Andaluzji. Uciekł z domu rodzicielskiego mając lat 18. Wysłany jako misjonarz do Ameryki południowej. Podbił Corrientes i Rio-de-la-Plata. W końcu ogłosił się królem Paragwaj pod imieniem Mikołaja I. Podbił dzikich Mammelów, przybrał tytuł cesarza i wiele medalów bić kazał. Nadał prawa ludowi i sam jak sultan założył harem. Kiedy Paragwaj przeszło do Europejczyków walczył w Peru, lecz pokonany, schronił się do swego państwa Mammelów, gdzie żył w zbytkach i rozpuście. Koniec jego niewiadomy.

MIKOŁAJEWSKI (Daniel), ziemianin Wielko-polski, kalwin, początkowie pastor w Izbiskach i Radziejowie i kaznodzieja w Wilnie, w końcu przełożony zborów ewangelickich w Wielkiej-Polsce rektor szkół w Lesznie. Miał publiczną rozprawę w Wilnie z jezuitą Marcinem Smigleckim: *O widomej głowie kościoła* drukowaną w r. 1599. W 1603 na sejmie

w Bełżcach był przeznaczonym do przejrzenia przekładu biblij Janickiego Marcina. On jest autorem dzieła: *Syncretis*, albo *Zniesienie nauki kościoła rzymskiego z ewangelicką w przedniejszych artykułach wiary*, itd. r. 1609.

MIKON, malarz grecki, nazywany *księżciem malarzy ateńskich*, żył na 400 lat przed J.-C. Amfiktyonowie powierzyli mu ozdobienie świątyni Tezeusza. — Syn jego ONETA wielką posiadał sławę. Pliniusz mówi o innym MIKONIE, który zostawił córkę TIMARETE sławną malarzkę.

MILCYADES, Ateńczyk, brat Cymona, ojciec sławnego Milcyadesa, był królem Dolonów w Traeji i po śmierci został królestwo Stesagorasowi, synowi Cymona. Ludy Chersonezu obchodzili na jego pamiątkę święta, od tych byli wyłączeni mieszkańcy Lampsaku, którzy go wzięli.

MILCYADES, Ateńczyk, syn Cymona, nastąpił po bracie Stesagorasie w zarządzanie Chersonezu i wzmocnił swoją władzę zaślubiając Hegezypylę córkę króla Olorusa i podbijając Lemnos i Cyklady. Obawiając się zemsty Daryusza, któremu chciał zamknąć powrót do Persji wczasie wyprawy jego na Sarmacyą przez zniesienie mostu na Dunaju: udał się do Aten i tam postawiony na czele wojska. Odnosił świetne zwycięstwo pod Maratonem 490 r. przed J.-C. Za jedyną nagrodę Ateńczykowie pozwolili odmalować go Peciylowi. Po jakim czasie mając poleconem zajęcie wysp Archipelagu i pokonany pod Paros, został skazany na 50 talentów kary. Nie będąc w stanie takowych zapłacić, wtrącony do więzienia, gdzie umarł w 489 r. przed J.-C. — Syn jego Cymon wykupił go po śmierci i pochował.

MILEWSKI (Karol), b. professor i inspektor Aleksandryjskiego instytutu wychowania panien, wydał: 1) *Wiadomości z historii powszechnej dla użytku instytutów płci żeńskiej* (Warszawa 1827 tomów 2); — 2) *Ogólny rys encyklopedyi dla płci żeńskiej* (tamże 1840 tomów 2).

MILEY (Albert) z Rokitna, był wielkiego znaczenia w akademii krakowskiej astrolog, około r. 1616.

MILLEVOYE (Karol-Hubert), sławny poeta, urodzony w Abbeville r. 1782, zmarły w 1818, skończył nauki w kolegium czterech narodów w Paryżu i za poczytą kilka otrzymał nagród. Z jego pism najślawniejsze: *Opadanie liści* i *Poeta umierający*.

MILIN (August), członek instytutu i Legii-Honorowej, urodzony w Paryżu r. 1759. Ukończywszy chlubnie nauki, poświęcił się historii naturalnej i był założycielem *towarzystwa linneuszowskiego*, później nazywanego *historii naturalnej*.

Redagował z Condorcet'em Noel'em i innymi *Kronikę paryżką*. W 1794 po Barthelemy otrzymał posadę w bibliotece konserwatora medalu; został najuczciwszym w Europie numizmatykiem. Umarł w 1816. Z dzieł jego znajomsze są: *Dykcjonarz sztuk pięknych*, — *Starożytności narodowe*, — *Dawne pomniki*, itd.

MILLOT (Klaudysz-Franciszek-Xawery), urodzony w Besançon r. 1726. Kaznodzieja królewski, członek akademii w Lyon i Nancy. Umarł w 1785 jako nauczyciel księcia d'Enghien. Pisał: *Historię trubadurów*, — *Pamiętniki polityczne i wojskowe Ludwika XIV i XV*, — *Początki historii powszechnej*, — *Historię Francji*, itd.

MILON z KROTONY, sławny atlet, od miejsca urodzenia tak nazwany, był po siedem razy zwycięzcą na igrzyskach pityjskich, a sześć na olimpijskich. Ateneusz przywodzi że pewnego razu czteroletniego byka przeniósł przez cyrk na barkach, zabił pięścią w jednym dniu zjadł. W starości chciał rozłupać kłode, lecz drzewo pochwyliło go za palce tak że ich więcej nie mógł wydobyć i był przez dzikie zwierzęta zjedzony.

MILON (Tytus Annius), urodzony w Lanuwium na 95 lat przed J.-C. Zaślubił córkę Sylli i mianowany trybunem ludu 57 r. przed J.-C. Starł się o powrót Cicerona pomimo zabiegów Kłodiusza, za co tenże bronił mu później przystępu do konsulatu. Kiedy w kłótni zabił Kłodiusza był broniiony przez Cicerona. skazany jednak został na wygnanie; mowa za Milonem uważana jest za arcydzieło.

MILTON (John), sławny poeta angielski, urodzony w Londynie r. 1608 z dawnej rodziny, mając lat piętnaście tłumaczył psalmy i pisał poezję łacińskie. Sprzyjał stronnictwu rewolucyjnemu i za Kromwella otrzymał sekretaryat stanu. Karol II pozbawił go urzędu. Od młodości purytanin, później został anabaptystą, a w końcu ze wszystkimi zerwał sektami. Umarł w Bunhill r. 1674. Dzieło które go nieśmiertelnością jest *Raj utracony*, wielkie poema wierszem nierymowym pisane. Napisał także *Raj odzyskany* i wiele poezji.

MIMNERMUS, sławny poeta i muzyk grecki, rodem z Kolofon, współczesny i przyjaciel Solona. Przypisują mu wynalazek pentametru i elegii. Propertiusz i Horacy mówią o nim z pochwałą. Kilka po nim ułameków nas doszło.

MINA (Don Francisco ESPOZ Y), generał hiszpański, urodzony w Nawarze r. 1784 z wieśniaka, dowodził w 1808 oddziałem gerylassów i mężnie odpierał Francuzów, junta centralna mianowała go półkownikiem, a rejencya Kadyksu brygadierem i

marszałkiem polnym w 1813. Za powrotem Ferdynanda udał się do Pampeluny dla wywieszenia tam sztandaru konstytucyjnego, lecz upadłszy w zamiarze, uciekł do Francji. W 1820 r. powrócił do Hiszpanii. Ferdynand VII mianował go dowódcą Nawarry i Galicji, lecz następnego roku wygnął do Leonu. Powołany w 1822 dowodził armią katalońską. Pobił wojsko Wiary i otrzymał stopień generał-porucznika, oraz order Ferdynanda. Przymuszony poddać Barcelonę, opuścił Hiszpanię w r. 1823. Uciekł do Anglii i dopiero po śmierci Ferdynanda w 1833 powrócił. Otrzymał dowództwo armii nawarskiej i umarł 1837 r.

MINASOWICZ (Józef, Epifani), pracownik i wielce zasłużony literat i rymopis w polskiej literaturze, za panowania królów Augusta III i Stanisława Poniatowskiego. Okoliczności życia jego mało są wiadome, tylko że się urodził w Warszawie r. 1718 z bogatego rodu ormiańskiej, był zaszczycony tytułem sekretarza królewskiego, a od Józefa Żalskiego biskupa kijowskiego godnością kanonika katedry kijowskiej, lubo wcale niebył duchownym. Umarł w Warszawie 1796 r. 15 listopada. Dni jego ostatnie zatrute były gorczyzą, albowiem walczyć musiał z zaspokojeniem pierwszych potrzeb tak dalece, że Ignacy Krasicki biskup warmiński w opuszczeniu powszechnem nędzną jego starość zaopatrywać musiał. Zostawił on wiele poezji w których okazał wiele pracowitości. Tłumaczenia autorów klasycznych, osobliwie zaś epigramatów, mają zaletę wierności, lubo wiersz nie zawszę gładki.

MINASOWICZ (Józef-Dyoniży), referendarz stanu, przełożył na polski język pięknym wierszem poezję Syllera, które były częścią drukowane w pismach perypodycznych warszawskich; obecnie zaś wszystkie jego prace wyszły w oddzielnym zbiorze w Lipsku p. t: *Twory J. D. Minasowicza*, 4 tomy w 8.

MIND (Godfryd), malarz szwajcarski, urodzony w Bern r. 1768, był uczniem Freudenberger'a i malował najszcześliwiej zwierzęta, a mianowicie niedźwiedzie i koty. dla tego nazwano go *Rafaelem kotów*. Umarł w 1814 r.

MINOS. Dwóch królów Krety nosili to imię.

—MINOS I, syn Jowisza Asteryusza i Eurypy, był prawodawcą Kreteńczyków. Dla mądrości rządów i sprawiedliwości, po śmierci pełnił obowiązki sędziego w pieklach. Zaślubił Itone z której zrodził się Lykastes ojciec Minosa II.

—MINOS II, wnuk poprzedzającego, zaślubił Pasylę córkę Słońca i Persseisa. Miał trzech synów: ANDROGESA, GLAUKUSA i DEUKALIONA, oraz dwie córki: FEDRĘ i

ARJANE. Kiedy Ateńczykowie zabili Androgea, zwyciężył ich i zmusił do przesyłania wharachu siedmiu chłopców i siedmiu dziewcząt na pastwę dla Minotaura. Puściwszy się w pogoń za Dedalem uciekającym do Sycylii, został skazany na śmierć przez króla Kokalusa na 33 lat przed wojną trojańską.

MIŃSKI (*Stanisław*), naprzód kasztelan zakroczyński, potem wojewoda łęczycki. Cnotom, nauce i pięknym przymiotom był winien wywyższenie swoje. Posłował od Zygmunta III do Klemensa VIII, i dokonał że w r. 1594 Jacek Odrowąż dominikan, w poczet świętych policzonym został. Miński był nader lubionym od papieża; on umowę bedyńską jako pełnomocnik rzeszypospolitej podpisał, w sejmach mocą wynowy umysłami władał. Wziasze rokossu gdy umysły zwaśnione do jednossy nakłaniał, tak się mocno przeziębł, że wpadł wchorobę i słuch utracił. Dla polepszenia zdrowia z namowy króla jężdżł do Włoch, z kąd wracając do kraju w Padwie r. 1607 umarł.

MINUCYUSZ RUFUS (*Marek*), konsul na 221 lat przed J.-C. Wysłany przeciw ludom Istrii, zmusił one do poddania się. W 537 r. z. Rzymu, był dowódcą kawalerii za dyktatora Fabiusza - Maksyma. Pobity przez Annibala, ocalony został przez Fabiusza, którego wyższym siebie uznawać niechciał. Zawdzięczając tę łaskę poprzysiął mu wieczne posłuszeństwo. Zginął pod Kannami.

MINUCYUSZ FELIKS (*Marek*), pisarz chrześcijański, urodzony w Afryce, słynął około r. 207 po J.-C. był długi czas adwokatem w Rzymie, gdzie zostawszy chrześcijaninem napisał dla obrony tej religii rozmowę p. t. *Oktawiusz*.

MINUCYUSZ AUGURYNUS (*Marek*), konsul rzymski, brat Publiusza-Minucjusza, dał początek znakomitej rodzinie Żył na 490 lat przed J.-C.

MIOLLIS (*Aleksander-Franciszek*), urodzony w Aix r. 1759, odbył w Ameryce kampanię pod jenerałem Rochambeau i za powrotem do Francji został kapitanem. Wziasze rewolucji odznaczył się hłkarkoć w 1796—1797 r., i został jenerałem dywizji po pokoju w Campo-Formio. Będąc gubernatorem Mantui, przyłożył się do wystawienia pomnika Wrgiliuszowi. W r. 1807 mając poleconem zajęcie Rzymu i państwa kościelnego, donosił to zlecenie z umiarkowaniem; w 1814 był gubernatorem w Metz, wkrótca wyszedł ze służby Umarł w 1828 r.

MIRABAUD (*Jan-Chrzczciel*), redem z Prowancyi, sekretarz księżny orleańskiej i akademii francuskiej, urodzony w Paryżu r. 1675, zmarł w 1760. Najprzód

wszedł do zgromadzenia oratoryanów, następnie został żołnierzem, a w końcu broń na pióro zamienił. Pisał wiele dzieł, z tych znakomitsze: *Tłumaczenie Jerozolimy wyzwolonej i Orlanda szalonego*

MIRABEAU (*Wiktor RIQUETTI*, markiz de), potomek dawniej rodziny w Prowancyi, pochodzącej z Neapolu, urodzony w Perthuis r. 1735: był znakomitym ekonomistą swojego czasu i tyranem swojej rodziny przeciw której 54 listów żelaznych otrzymał. Umarł w Argenteuil 1789 roku. Dzieła jego są: *Przyjaciel ludzi—Teorya podatkowania*. Miał dwóch synów, z których jeden był owym sławnym Mirabeau.

—MIRABEAU (*Honoryusz-Gabryel RIQUETTI*, hrabia de), syn poprzedzającego, urodzony w Aix r. 1749, wiódł z młodości życie rozwiozła, czego była przyczyną srogość ojca. Wyłączony przez szlachtę przy wyborach w 1789 r., mianowany deputowanym z trzeciego stanu z miasta Aix. Walcząc przeciw nadużyciom monarchii, władał umysłami z trybuny. On ogłosił nieetykalność deputowanych, żądał utworzenia gwardyi narodowych i majątki duchowne ogłosił własnością narodu. Przy końcu życia zdawał się bronić royalizmu. Umarł nagle w 1791 r. Trumnę jego złożono w Panteonie obok Descartes'a. Pisał wiele, pomiędzy innemi dziełami: *Listy do Zofii*, obejmujące szczegóły jego związku z Zofią Ruffey.

—MIRABEAU (*Bonifacy RIQUETTI*, wice-hrabia), brat sławnego Mirabeau, urodził się r. 1754, przezwany BECZKĄ z przyczyny otyłości i skłonności do picia. Służył w Ameryce i zyskał order Cynegeta i ś. Ludwika. Mianowany deputowanym przez szlachtę w 1789 r. sprzeciwiał się połączeniu stanów. Emigrował z księciem kondenszem do Polski, umarł w Fryburgu 1792 roku.

MIRANDA (*Don Francisco*), urodzony w Peru, z bogatej rodziny; wszedł najprzód w służbę hiszpańską, a następnie francuską, i został jenerałem dywizji. W 1806 roku powrócił do Ameryki i tam zamierzył wykonać zamiar wyzwolenia osad hiszpańskich, w pięć lat poruszył nową Grenadę i Wenezuelę. Wzięty do niewoli przez Hiszpanów w 1812, uwieziony w Kadyksie, umarł tamże 1816 r. Boliwar dokonał jego zamyst.

MIRE (*Antbert le*), po łacinie MIREUS, kronikarz flamandzki, urodzony w Brusselsi r. 1573. Albert arcy-książę austriacki mianował go swoim jalmużnikiem i bibliotekarzem. Został wielkim wikarym w Antwerpii, gdzie jego stryj Jan był biskupem. Umarł w 1640 r. Napisał: *Opera historica et diplomatica rerum Belgicarum chronicon*, etc.

MIROMENIL (*Armand-Tomasz HUE, de*), urodził się r. 1723, był prezydentem parlamentu w Rouen w czasie walki kanclerza Maupeou z parlamentem. Wgnany ze wszystkimi członkami jego dworu, lecz gdy Maupeas został pierwszym ministrem, on otrzymał strażnictwo pieczęci w 1774. Zmuszony wystąpić w 1787. Umarł w swoich dobrach 1796 r.

MIRON (*Marek*), pierwszy lekarz Henryka III, urodzony z szlacheckiej rodziny, pochodzącej z Katalonii, znany z dziennika obejmującego szczegóły panowania Henryka III.

—**MIRON** (*Karol*), syn poprzedzającego, urodził się r. 1570, biskup w Angers 1588 r.; miał mowę pogrzebową nad Henrykiem IV. W 1626 arcybiskup Lyonński. Umarł w 1628 r.

MIROWICZ (*Bazyli*), którego ojciec podzielił los Mazeppy. Chciał odzyskać skonfiskowany majątek, usiłował wydosłać z więzienia, i księcia Iwana postawić na czele partii. Książę Iwan zginął, a Mirowicz ścięty w 1764 r.

MIROWSKI (*Andrzej*), fizyk i rymopis za Zygmunta III żyjący. Po pięcioletnim pobycie w akademii krakowskiej, kosztował Mikolaja Korcyńskiego starostę przedmieścia, którego synów był dozorcą. Wyjechał z nimi zagranicę i w akademii w Wirzburgu czas jakiś na naukach stráwił. Tam wydał swoje fizyczne dzieło: *Theoria ventorum*. Herbipoli w 1596 r. W dziele tem oprócz rozwinięcia właściwego przedmiotu, znajdują się dowody jak wówczas akademie zagraniczne od Polaków były uczeszczone. Prócz tego zajmując się rymotwórstwem napisał piękny wiersz p. t. *Poema Sacrum*.

MITKOWSKI (*Jan*), uczony lekarz za Zygmunta III, napisał rozprawę p. t. *De catarrho* i w r. 1615 drukiem ogłosił.

MITRYDATES. Sześciu królów Pontu nosili to imię.

—**MITRYDATES I**, syn Arjobarzanesa I wstąpił na tron 406 r. przed J.-C. Umarł 368.

—**MITRYDATES II** (*Clistes*) (założyciel), syn Arjobarzanesa II, wstąpił na tron 336 r. przed J.-C., stracony przez Aleksandra, odzyskał państwo na Antygonie. Umarł mając lat osiemdziesiąt cztery.

—**MITRYDATES III**, syn jego, nastąpił po ojcu swoim i połączył prowincje podbite w Paflagonii i Kapadoceji. Umarł w 226 r. przed J.-C.

—**MITRYDATES IV**, nastąpił po ojcu swoim Arjobarzanesie III, po nim nastąpił Farnaces w 183 r. przed J.-C.

—**MITRYDATES V** (*Euergetas*) (dobroczyńca), nastąpił po Farnacesie na 156 lat przed J.-C., zawarł przymierze z Rzymianami, którzy mu ustąpili Frygii. Zamordowany w Synopie 121 r. przed J.-C.

—**MITRYDATES VI WIELKI**, nastąpił po ojcu swoim Euergetesie na 121 lat przed J.-C., mając lat 12. Sławny z nienawiści ku Rzymianom za odebranie Frygii i o zabronienie podbicia Paflagonii. Uformował wojska, napadł Azyą-Mniejszą i Grecyą. Pokonany przez Syllę 84 r. przed J.-C., żądał pokoju; lecz znowu nową rozpoczął wojnę 82 r. przed J.-C. Śmierć króla Bitynii i zajęcie jego państwa przez Rzymian, spowodowały trzecią wojnę, w której pobity przez Lukullę i Pompejusza 75 r. Chciał sam Rzym napaść; lecz kiedy się wojsko zbuntowało, kazał sobie życie niewolnikowi odebrać 64 r. przed J.-C. Był okrutnym lecz uczonym.

MITRYDATES. Trzech królów Partów nosili to imię.

—**MITRYDATES I**, syn Fryapacyusza, nastąpił w 164 przed J.-C. po bracie swoim Fraatesie I. Podbił Medyą, Persyą, Baktryą, Babilonią i Mezopotamią; nadał ludowi prawa; umarł w 136 r. przed J.-C.

—**MITRYDATES II**, syn Artabana III, wstąpił na tron na 126 lat przed J.-C., przywrócił Antyocha Euzebiusza na tron; umarł na 86 lat przed J.-C.; po nim nastąpił Mnaskires syn jego.

—**MITRYDATES III**, syn starszy Fraatesa, nastąpił po nim 61 r. przed J.-C. Wypędzony z posiadłości, udał się do brata swojego Orodesa, który go kazał zabić 53 roku przed J.-C.

MITRYDATES. Trzech królów Bosforu nosili to imię.

—**MITRYDATES I WIELKI**, król Pontu, był także królem Bosforu; lecz przybrał syna swojego Macharesa do panowania.

—**MITRYDATES II PERGAMENŹYK**, tak nazwany od miejsca urodzenia, osadzony na tronie Bosforu przez Cezara, umarł zamordowany. Matka jego nałożnica Mitrydata, udała go za syna tego monarchy.

—**MITRYDATES III**, udając się za następcę Mitrydata Eupatora, był utrzymany przez Klaudyusza r. 42 po J.-C., stracony przez Rzymian r. 49, a po nim na tron wyniesiony Kotys II brat jego. Żył w Rzymie aż do czasów Galby. który go jako współnika Ninfidiusza na śmierć skazał.

MITTIE (*Jan - Stanisław*), urodził się w Paryżu r. 1727, umarł w 1795; lekarz Stanisława Leszczyńskiego, pełen nauki. Był dobroczyńcą ludzkości. Przez całe życie walczył przeciw empirykom i szarlatanom.

MIZAK albo **MIZAEŁ**, jeden z towarzyszyów Daniela, rzucony w piec ognisty za nieuznanie posagu Nabuchodonozora.

MIZYTEUSZ albo **TYMEZYKLES**, prefekt pretoryi za Gordyana III, którego córkę Sabinę Trankwiling zaszubił. Gordyan słuchał rad jego i jemu winien szczęśliwe panowanie. Obwarował granice i walcząc z Saporem okazał się równie zdolnym

żołnierzem jak i administratorem. Senat przeznaczył mu tryumf i tytuł *ojca cesarza i ojczyzny*. Unarii r. 243 po J.-C., otrutv przez Araba Filipa, który po nim nastąpił.

MŁOCKI (*Andrzej*), starosta chełmiecki, dzielny wojownik. Pod Kircholmem dowodził prawem skrzydłem jako półkownik; pod Kołomną także się odznaczył. W r. 1607 w skutku przedstawienia jego zasług sejmowi przez hetmana Chodkiewicza, stały zł: 8,000 nagrody mu wyznaczyły.

MŁODZIANOWSKI (*Tomasz*), jezuita, filozof i teolog za Jana III. Po ukończeniu filozofii którą wykładał członkom swojego zgromadzenia w Kaliszu, udał się na misyja do Persyi, zwidził Jerozolimę i miejsca święte, a po kilku latach powróciwszy, w Poznaniu, Lublinie i Krakowie był professorem teologii i żarliwym kaznodzieją. Po skończeniu urzędowania wice-prowincyała zgromadzenia swojego w Polsce, bawił przez półtora roku w domu Jana Małachowskiego biskupa krakowskiego w Olbromie, gdzie też ciężką złożony chorobą w r. 1686 życie zakończył. Napisał i wydał mnóstwo dzieł.

MNASKIREŚ, dziesiąty król Partów, nastąpił po swoim ojcu Mitrydatesie II w 86 przed J.-C. Zostawił koronę Sinnatrocowskiemu bratu swojemu, panował lat 9.

MNESTER, sławny pantomista, ulubieniec Kaliguli, kochanek Messaliny, której względy odrzucał obawiając się Klaudyusza. W poduszczeniu Messaliny cesarz kazał go ćwiczyć różgami rozkazując aby jego żonie był posłusznym. Skazany na śmierć z nią razem.

—**MNESTER**, wyzwoleńiec Agryppiny, który po jej śmierci żywcem się na stos rzucił.

MNESTEUSZ, Trojańczyk, syn Klitjusa jednego z potomków Assarakusa, urodzony w Lyrnessie, otrzymał nagrodę na igrzyskach danych w Sycylii po śmierci Anchysa. We Włoszech zmusił Turnusa do ucieczki: od niego pochodzi rodzina rzymska MEMIA.

MNEZYKLES, architekt grecki za czasów Peryklesa, zbudował w Atenach przedsiönek do Akropolis. Szczatki z tej budowy przekonywają o jego zdolności.

MNISZCHÓWNA (*Maryna*), córka Jerzego wojewody sandomirskiego. Los który ją wyniósł na tron Rossyi, znalazł w niej duszę hardą, lecz ani rozsądku, ani umiarkowania. W czasie powstania wybuchłego w Moskwie przeciw Dymitrowi Samożwańcowi jej mężowi, pojmana, osadzoną została w Jarosławiu nad Wołgą wraz z ojcem, później do Litwy pod strażą była odesłana. Zamiast poprzestać

na tem, za zjawieniem się drugiego Dymitra Oszusta, Marynę go uznała za swojego męża i cara, niewachając się dzielić z nim łóżę, byle tylko do tronu dostać się mogła. Zginął wkrótce i powtórny oszust; zabity od Urussowa r. 1610. Maryna pojmana ze wszystkimi białogłowami, a przez wzgląd że była brzemienną, osadzoną została w Kaludze gdzie w więzieniu porodziła syna, którego dla przypodobania się Rossyjanom w wschodnim obrządku ochrzcić kazala. Już opuszczona od wszystkich jeszcze wliwame Zaruckim hetmanie Kozalów obronę znalazła. Odhił on ją z niewoli i wraz z synem dwuletnim do Astrachanu uwięził. Lecz doścignieni, Zarucki na palu, Maryna pod lodem, dziecko uduszone, życie zakończyli r. 1612.

MNISZECH (*Mikołaj*), podług Niesieckiego i innych przybył z Czech do Polski, mile był przyjętym od Zygmunta I, monarcha ten oceniając dzielność jego męża, podkomorzym koronnym go uczynił, starostwa łuckie i sokalskie mu nadał, które to godności piastując zakończył życie 22 czerwca 1553 r., pochowany na zamku krakowskim.

—**MNISZECH** (*Jerzy*), syn poprzedzającego, wojewoda sandomirski, młodość swoją spędził na dworze Zygmunta - Augusta i szczególne względy tego monarchy pozyskał, był używanym do ważnych posług publicznych i tajnych poleceń. W czasie koronacyi Henryka Walezego urząd krajowego koronnego sprawował; w bezkrólewiu po zgonie Stefana Batoroego był kasztelanem radomskim i starostą sanockim. Zygmunt III wojewodą sandomirskim go mianował. Z wprowadzonym w dom swój przez jezuitów Dymitrem Samożwańcem zawarł umowę 25 maja 1604 r. w Samborze, mocą której zobowiązał się Dymitr jeżeli tron cesarski osiągnie, poślubić Marynę córkę Mniszcha, jemu zapłacić 1,000,000 dukatów, Marynie księżtwa Wielko - Nowogrodzkie i Pskowskie na własność oddać. Wyniosłość zaślepiła Mniszcha, rzucił się na wszelkie niebezpieczeństwa zbyt śmiałego przedsięwzięcia osadzenia Dymitra na tronie Rossyi, a z nim i córki swojej Maryny. Zgwałcone zostały trwające i święcie zatwierdzone pomiędzy dwoma narodami sojusze, kraj wystawiony na wszelkie morderczej i łotrwockiej wojny nieszczęścia, zgubione tysiące ludu dla szalonej pychy widoków. Ściągnięone klęski żadną korzyścią nieopłacone; a co najgorsza, dorzucone ziarno niechęci pomiędzy narodami przeznaczonymi do bratniej miłości. Awanturnik usadowiony na fronie wysłał do Krakowa Afanazego Włastiewa, aby w jego imieniu Marynę zaślubił. Na

początku r. 1605 dopełnione zostały zaczęziny w Krakowie. w przytomności Zygmunta III; udał się Mniszech z córką do Moskwy, tam był obecny jej wspólnemu wjazdowi i koronacji, natemce wybuchłemu powitaniu, o. ropnej śmierci Samożwańca i wymordowaniu Polaków towarzyszących oszustowi. A sam zaś jedynie tylko za wstawieniem się Szujskich ocalony w ścisłem więzieniu wraz z córką czas jakiś zostawał. Po uwolnieniu ich, gdy Maryna ciągle jeszcze owo carstwo utrzymywać usiłowała i drugiego Samożwańca w tym celu za prawdziwego męża uznała i z nim o tron rosyjski się dobiwała; pozostawał Mniszech czas jakiś z córką. Po wdaniu się jednak Zygmunta w te sprawy, odstąpił Marynę i wrócił do Polski. Przeżył córkę, ale data zgonu jego nie jest znana.

—MNISZECH (*Franciszek*), kasztelan sandomiecki. mąż waleczny w wielu potrzebach. Rokoszanów dziecinie gromił. Hetmaniał także w czasie północnej wyprawy. Otrzymał od Zygmunta III własnej roboty królewskiej medal na łańcuchu złotym z wyobrażeniem twarzy monarchy i z przylączonym pismem, w tych wyrazach: „*Szję waszej miłości ten dar mojej roboty abyście w nim mieli dowód przychylności mojej dla was, a potomni wasze pamięć zasnętego przodka swego.*” Gdy widziemy ozdobionych podobnymi łańcuchami, Myszkowskiego, Bobolę, Nowodworskiego i innych, możemy w nich uważać początki teraźniejszych orderów.

MOAWIA albo MOHAWYAH, wnuk Omiaka księcia z pokolenia Ben-Koreiseb, krewny Mahometa; był generałem kalfa Otmara i po jego śmierci ubiegał się o kalifat z Alim Panowat dopiero po Alim r. 661. Był pierwszym kalfem z dynastji Ommiadów, umarł 680 r. Kalifat oddał synowi swojemu Yezid.

MOCENIGO, sławna familia wenecka, która wydała wielu dożów.

—MOCENIGO TOMMASI, nastąpił w 1413 po Michale Zeno, umarł w 1423.

—MOCENIGO PIOTR, nastąpił w 1474 r. po Mikołaju Marcello, umarł 1476 r.

—MOCENIGO GIOVANNI, nastąpił w 1478 r. po Andrzeju Vendramino, umarł w 1485.

—MOCENIGO LUIGI, nastąpił w 1570 r. po Piotrze Loredano, umarł 1577 r.

—MOCENIGO LUIGI II, nastąpił 1700 r. po Sylwestrze Falleri, umarł 1709 r.

—MOCENIGO SEBASTYAN, nastąpił w 1722 r. po Giovanim Cornaro, umarł 1752 r.

—MOCENIGO ALOIZY, nastąpił w 1762 po Marku Foscarini, umarł w 1779.

MOCZYDŁOWSKI (*Józef*), Krakowianin, jeden z lepszych rymotwórców, żył za Zygmunta III, nie wiele wierszy swej

roboty zostawił bo ani dla chluby, ani dla zysku pisał, jakto sam wyznaje: „Pisałem niechęć nagród, ani pochwał wiele, dla mych dzieł, dla żony i dla przyjaciela.” Dziełem jego są: *Przypowieści Salomona. księgi mądrości pańskiej na rytm polski przełożone, przydane kłemu świecie wiersze* r. 1614. Dzieło to przypisał swój żonie Teressie z Bielskich. W satyrycznych swych wierszach, ani Baranowskiego prymasa, ani Tylickiego biskupa krakowskiego nieoszczędzał.

MODRZEWSKI (*Andrzej Frycz*), sławny polityk i mówca za króla Zygmunta—Augusta. mąż nader uczony; w dojrzalszym wieku znajdując się na naukach w akademii w Wittenbergu, chwycił się zasad Filipa Melanchtona, i był od tegoż bardzo lubionym, często nawet on jego rad używał. Wróciwszy do kraju, wielce poważany od młodego króla Zygmunta—Augusta, został jego sekretarzem; używany był do wielu poselstw, nawet dla pojednawczego umysłu był wysłany na synod w Trydencie; a w 1556 z innymi posłami był wyprawiony od Zygmunta—Augusta do Pawła IV papieża, z powinnowaniem obiętej godności przez tegoż. Modrzewski miał sobie nadaną posiadłość od biskupów kujawskich, którą spokojnie uprawiał, lecz takową odebrał mu Stanisław Karnkowski jako niezgodnie aby nieprzyjaciół kościoła żywił się jego chlebem. Jest Modrzewski autorem wielu dzieł.

MOELLENDORFF (*Ryszard*—*Joachim-Henryk, hrabia de*), feldmarszałek pruski, kawaler orderów, gubernator Berlina, urodzony w rejencyi Priegnitz r. 1724, winien swoje wyniesienie odwadze, przez którą zasłużył na względy Fryderyka. Następcą jego powierzył mu dowództwo piechoty. Dowodził prawie do śmierci, to jest do r. 1807.

MOERIS albo MERYS, król Egiptu, panujący lat 68 przed Sezostryssem, na XVIII wieków przed J—C. Przypisują mu wykopanie jeziora jego nazwiska.

MOHAMMED (*szeik*), sławny założyciel sekty wehabitów, która przybrała nazwisko od ABD—EL—WAHEBA. ojca założyciela, urodził się 1705 r. z pokolenia Ben-Temim w Arabii. Był wymowny, uczony i uchodził za natchnionego. Uważał Mahometa i Chrystusa za mędrców. Umarł 1803 r., po nim w kapłaństwie nastąpił Hussain syn jego.

MOHILA (*Piotr*), syn wojewody młotawskiego Symeona. Arcybiskup, metropolita kijowski, za zezwoleniem Teofanasa patriarchy jerozolimskiego wyświęcony. W r. 1640 na sejmie warszawskim do układu warunków zgody należał i całą rzecz z największym umiarkowaniem, ku

dobru obu stron prowadził. W młodości służył wojskowo w szeregach polskich i znajdował się pod Chocimem. Wiele cerkwi w Kijowie odnowił i ozdobił. Wrzędzie pisarzy sławiano-ruskich jest liczony. Wydał bowiem ważne pismo: *Wyznanie kościoła wschodniego*, w ruskim języku; dziełko to czterej patryarchowie na soborze carogrodzkim potwierdzili r. 1643 i kościołowi wschodniemu, jako prawowierne zalecili. Jego staraniem jak twierdzi Susza wzniosła się szkoła w Kijowie i długo nosiła nazwę: Akademii mehylańskiej, założenie onej Władysław IV przywilejem potwierdził.

MOINE (*Franciszek le*), sławny malarz, urodzony w Paryżu r. 1688, uczeń Gallouch'a, professor akademii malarstwa, został członkiem tejże akademii w 1718 r. On to malował wielki salon w Wersalu przedstawiający apoteozę Herkulesa. Król w 1736 r. mianował go swoim malarzem. Przebił się w 1737.

—MOINE (*Jan - Chrzyciel le*), znakomity rzeźbiarz francuzki, urodzony w Paryżu r. 1704, uczeń ojca swojego Jana-Ludwika le Moine zmarłego w 1755 r. Umarł jako członek akademii malarstwa, akademii umiejętności i sztuk pięknych w Tuluzie, Rouen i Dijon w 1778 r. Zrobił posąg na koniu Ludwika XV w Bordeaux, grobowiec Mignard'a i kardynała Fleury, oraz ołtarz ś. Jana w Gréve.

MOIRA (*Franciszek RAWDON HASTINGS, lord*), markiz de Hastings urodzony w Irlandyi r. 1754, ze znakomitej rodziny angielskiej. Służył w Ameryce i dostąpił stopnia generała. Za powrotem mianowany adjutantem króla i parem. W 1803 r. dowodził w Szkocyi. W 1805 r. został namiestnikiem Irlandyi. W 1814 r. gubernatorem posiadłości angielskich w Indjach-Wschodnich.

MOITTE (*Jan - Wilhelm*), sławny rzeźbiarz, urodzony w Paryżu r. 1747 z Piotra - Stefana Moitte rytownika królewskiego. Uczeń Pigal'a i Moir'a; odniósł w 1768 nagrodę za *Dawida niosącego głowę Goliata*. W 1783 został członkiem akademii rzeźby i malarstwa. Umarł w 1810 r. Robił wiele plaskorzeźb.

MOKRONOWSKI (*Andrzej*), wojewoda mazowiecki. Mąż którego życie przedstawia piękny przykład cnót obywatelskich. Dostarczył Rullierowi wiadomości do napisania dzieła: *O bezrządzie Polski*. Jak świadczy Potocki, wskazał on temu historykowi całą zacość charakteru polskiego i rozróżnić ją nauczył od haniebnych przyczyn klęsk, jakie na nas długi nieład ściągnął. Pochwała Mokronowskiego przez Stanisława Potockiego w 1784 napisana, przynosi prawdziwy zaszczyt autorowi i nad nią nie mamy le-

pszego wzoru w tym rodzaju wymowy. Umarł 14 czerwca 1784 w Warszawie.

—MOKRONOWSKI (*Stanisław*), generał-lejtnant byłych niegdyś wojsk polskich. Zakończył dni swoje 19 października 1821.

MOKRSKI (*Floryan*), biskup krakowski. Za jego mądrych rządów, wielu użytecznymi zakładami diecezja krakowska przyzdobioną została. On także był wysłany do Węgier dla zaproszenia po śmierci Kazimierza króla, na tron polski Ludwika; umarł 6 lutego 1388 r. pochowany w Krakowie.

MOLAY (*Jakób*), ostatni mistrz templariuszów, urodzony z rodziny Longwy w Burgundyi. Obwiniony z zaskonem o nadużycia, po wycierpianych mękach 11 maja 1313 r. spalony z wielu innymi braćmi. Miał na stosie przepowiedzieć śmierć papieżowi za dni czterdzieści.

MOLÉ (*Ludwik-Mateusz, hrobia*), urodzony w Paryżu r. 1780. Molé mając lat dwadzieścia w r. 1800 zaczął pisać swoje *Rozprawy moralno-polityczne*, które wydał w 1806 r. Następnie wszedł w zawód polityczny i był kolejno audytorem rady stanu, referendarzem, prefektem w Côte-d'Or 19 listopada 1807; radcą stanu nadzwyczajnym 26 lutego 1809; dyrektorem dróg i mostów 15 października 1809. Miał lat trzydzieści kiedy zajął miejsce pomiędzy radcami Napoleona i pierwszymi ludźmi stanu europejskimi. Napoleon mianował go kolejno komandorem orderu Zjednoczenia, wielkim sędzią, ministrem sprawiedliwości w czasie kampanii w Niemczech; 20 listopada 1815 r. gdy książę Massa usunął się, otrzymał prezydenturę rady rejencyjnej. Molé towarzyszył z innymi ministrami cesarzowej do Blois. W 1814 za pierwszej restauracji nie miał urzędowania; a za powrotem cesarza, niechciał przyjąć ministerstwa, poprzestał tylko na dyktatorstwie dróg i mostów. Po bitwie pod Waterloo mianowany był przez Ludwika XVIII 17 sierpnia 1815 r. członkiem izby parów. Głosiwał w procesie Ney'a. Był ministrem marynarki w 1817, urząd ten zdał 29 grudnia 1818. Wrócił do władzy 11 sierpnia 1830 r., a złożył ją 7 listopada t. r., znów został prezesem rady ministrów 6 września 1836, a w następnym roku usunięty.

MOLÉ (*Mateusz, pan CHAMPLATREUX*), urodzony r. 1584, powszechnie poważany dla cnót; został radcą parlamentu 1606, następnie prokuratorem, a w końcu prezesem parlamentu paryskiego w 1641. Został strażnikiem pieczęci po Château-neuf w 1650; umarł w 1656. Wiele mówi o jego mocnym charakterze.

MOLÉ (*Réné Franciszek*), sławny aktor teatru francuzkiego, urodzony w Paryżu

r. 1734. Wystąpił na teatrze francuzkim 1754 r. w roli *Brytanika*. Jako komik miał powodzenie wielkie. Za cesarstwa mianowany nauczycielem deklamacyi. Umarł w r. 1805.

MOLIERE (*Jan - Chrzciel* - POQUELIN zwany), najślawniejszy autor komiczny, urodzony w Paryżu r. 1620 z ojca służącego utapicera królewskiego. Wychowany u jezuitów, kształcił się w literaturze Lubownik teatru, z kilku młodymi utworzył trupę którą grała w Lyonie 1653 pierwszą jego sztukę: *Roztargniony*; umarł w 1673 r. Pomiedzy jego arcydziełami liczą: *Świętoszka*, — *Skapca*, — *Odludka*, — *Szkolę mężów*, — *Szkolę kobiet*, itd. Był również dobrym aktorem.

MOLINA (*Ludwik*), teolog, urodzony z szlachejnej rodziny w Nowej - Kastylii r. 1535, wstąpił do jezuitów w 1553, wykładał przez 20 lat teologią w Ewora, umarł w 1600 Dzieło jego: *O zgodzie łaski* jest nader sławne.

MOLINET (*Jan*), historyk i poeta, kanonik w Valenciennes, urodzony w Poligny (Jura) był jałmużnikiem i bibliotekarzem Małgorzaty z Parmy i historykiem Maksymiliana I. Umarł w 1507. Pisał: *Począzycze*, — *Kronikę* od r. 1474 — 1594, jest to dalszy ciąg kroniki wierszem Chastelaina'a.

MOLINOS (*Michał*), ksiądz hiszpański, urodzony w Saragossie r. 1621, wydał w Rzymie: *Przewodnika duchownego*, za które to dzieło został skazany na wieczne więzienie; umarł w 1696 r.

MOLITOR (*Gabryel-Jan-Józef*, hrabia), marszałek i par Francyi, urodził się w Hayange r. 1770. W 1794 odznaczył się w bitwie pod Wert przy blokadzie Landau, ranny w ataku na Moguncyą 1795; mianowany generałem brygady w 1799 r. W r. 1800 dowodził przy przejściu Renu, przez który się przeprowadził wczółnie, na czele kompanii grenadyerów. Po zdobyciu Feldkirch, otrzymał stopień generała dywizyi Z Massena znajdował się we Włoszech. Dnia 3 listopada 1806 r. marszerując na Wiedeń, stoczył kilka walk z Austryakami, którym pojął 800 niewolników. Po zawartym pokoju w Presburgu wysłany do Dalmacyi. Po świetnem zwycięstwie pod Raguzą w 1806, mianowany urzędnikiem orderu Korony-Żelaznej i wielkim urzędnikiem Legii-Honorowej. W 1807 atakował Szwedów pod Damgarten, a 15 lipca t. r. pierwszy wszedł do warowni Stralsund. Jako naczelny wódz wojska w Pomeranii szwedzkiej był gubernatorem cywilnym i wojskowym w tej prowincyi aż do końca 1808 r.; otrzymał tytuł hrabiego i majorat z dochodem rocznym 50.000 franków. W r. 1809 przeszedł Dunaj, 19 maja opanował

wyspę Lobau; znajdował się w bitwach pod Essling i Wagram. Dowodził naczelnie w miastach hanzeatyckich, w 1810 r. w Hollandyi, w 1811 otrzymał wielką wstęgę orderu Zjednoczenia i był gubernatorem pałacu w Strazburgu. Następnie odbył kampanie w latach 1813 i 1814, w 1823 był dowódcą drugiego korpusu pirenejskiego, za powrotem został przez króla mianowany parem i marszałkiem.

MÖLLER (*Bogumil-Jan*), Gdańszczanin. Filozof znakomity, pisał wiele dzieł filozoficznych; umarł 11 lipca 1622 r.

MOLON, sławny mówca z wyspy Rodus, uczył retoryki w Rzymie. Ciceron był jego uczniem i bardzo go chwali.

MOLOSSES, syn Pyrrusa i Andromaki, wstąpił na tron po Helenusie i nadał poddanym swoje imię.

MOLOSSES, przydomek ALEKSANDRA I, króla Epiru, syna Neoptolema, a wuja Aleksandra W.

MOLSKI (*Marcin*), jeden z celniejszych rymopisów, zmarły w Warszawie 13 kwietnia 1822 r. Od młodości poświęciwszy się wojskowosci, stopniowo posuwając się dostąpił rangi pułkownika; następnie pełnił obowiązki kommissarza wojennego. W wielu rymach okolicznościowych, okazał silną wyobraźnię i trafność.

MONALDESCHI (*Jan, markiz de*), wielki koniuszy i ulubieniec Krystyny szwedzkiej, udał się z nią do Francyi po złożeniu korony i wydał tajemnie książeczkę wyświecającą jej intrygi. Krystyna kazała go zabić przez nasadzonych zabójców w Fontainebleau r. 1657.

MONBODDO (*James BURNETT, lord*), literat szkocki, urodzony 1717 r. w hrabstwie Kincardine i był najprzód adwokatem. W 1766 po krewnym Miltonie zasiadał w Edyburgu jako sędzia; w 1773 wydał sławne dzieło swoje: *O początku i posłpie języków*. Umarł w 1799 r.

MONCADE, dawna i znakomita familia pochodząca z Katalonii, a niegdyś panująca w Bearnie.

—MONCADE (*Hugo de*), podzielał losy Karola VIII, a następnie Cezara Borgii, a w końcu wszedł w służbę hiszpańską. Odznaczył się przeciw korsarzom afrykańskim i ważne zrobił usługi Karolowi V, za co został wielkorządcą Sycylii. Wzięty do niewoli w 1524 przez Andrzeja Doria, był wypuszczony po zawarciu pokoju w Madrycie. Zdobył Rzym w 1527 r. Umarł 1528 r. w bitwie morskiej pod Capo d'Orso.

—MONCADE (*Franciszek de*), hrabia d'Osona, urodzony w Walencji r. 1586, był radcą stanu, rządcą Niderlandów i dowódcą wojsk hiszpańskich. Umarł w 1635 r.

MONCEY (*Bon - Adryan, książę de CO-NEGLIANO*), marszałek i par Francyi, urodził się w Besançon 31 lipca 1754 roku. W 1778 był już podporucznikiem, w 1794 szefem batalionu. W tym stopniu był przy przejściu rzeki Bidassoa, a po walczącej obronie obozu pod Andaye, otrzymał stopień generała brygady, a wkrótce dywizyi. Należał do rady wojennej która skreśliła plan kampanii r. 1794 i po jej otworzeniu, otrzymał dowództwo lewego skrzydła; odniósł świetne zwycięstwo pod Villa-Nova. W 1799 r. mianowany przez pierwszego konsula dowódcą 15 dywizyi, został ulubieńcem Lyonu dla swojej roztropności i umiarkowania. Na czele 20.000 przeszedł górę s. Gotarda, opanował Placencję i zajął Valtenho. Po zawarciu pokoju, mianowany był jenerałnym inspektorem żandarmeryi w r. 1801. 19 maja 1804 r. został marszałkiem państwa, naczelnikiem 11 kohorty, wielkim urzędnikiem Legii-Honorowej, a następnie księciem Congliano i prezesem kolegium wyborczego w Doubs. Wszedł do Hiszpanii w 1808; pokonał powstańców w królestwie Walencji i bombardował ich w tem mieście przez siedem godzin. W 1809 przeszedł na lewy brzeg Ebro i obiał dowództwo wojska północno - rezerwowego w r. 1810. Odnaczył się w kampaniach w latach 1812 i 1813, a w 1814 został drugim dowódcą gwardyi - narodowej paryskiej. Marszałek Moncey okazał wielką siłą 31 marca, cofnął się do Fontainebleau z szczałkami wojska liniowego zostającami bez wody; nareszcie 11 kwietnia przystąpił do rządu tymczasowego. 13 maja mianowany został przez króla parem Francyi i jenerałnym inspektorem żandarmeryi. Powróciwszy Napoleon w r. 1815, potwierdził go w parostwie, utracił jednak Moncey tę godność za drugim powrotem króla. Wymówił się od należenia do kommissyi wojennej sądzącej Ney'a, w skutku czego pozbawiony został swoich stopni i przez pięć miesięcy więziony. W 1819 przywrócono do wszystkich zaszczytów; w 1823 miał udział w wojnie hiszpańskiej; głównie się odznaczył pod Jorba. Został mianowany gubernatorem domu inwalidów, umarł w 1842.

MONCHY (*Karol de*), markiz Hocquincourt, znany pod nazwiskiem marszałka HOCQUINCOURT, pochodził ze znakomitej pikardzkiej rodziny, syn Jerzego Monchy; odznaczył się pod Marfee i Villefranche, oraz dowodził lewem skrzydłem Francuzów pod Rhetel 1650 r. Za tę bitwę został marszałkiem Francyi w 1651 r. Przeszedłszy na stronę nieprzyjaciół, pobity pod Bleneau 1652 r. przez W. Kondeusza, zginął pod Dunkierką 1658 r.

MONCK (*Jerzy*), urodził się r. 1608

w hrabstwie Devonshire ze znakomitej rodziny, odznaczył się w zamieszaniach za Karola I, lecz pojmany przez Fairfaxa, wyszedł z więzy londyńskiej dla walczenia przeciw katolikom irlandzkim. Po śmierci Karola I. dowodził w Szkocyi, a po zgonie kromwella ogłosił protektorem jego syna Ryszarda. Zamierzył on przywrócić króla na tron, poszedł więc na Londyn, zniósł parlament i ogłosił Karola II w 1660. Mianowany został przez tego monarchę wielkim koniuszym i księciem Albemarle. Umarł 1619 r., pogrzebiony w Westminster.

MONCRIF (*Franciszek-Augustyn* PARADIS de), urodzony w Paryżu 1681, zmarły w 1770, lektor królowej i sekretarz hrabiego Clermont, członek akademii w Berlinie, w Nancy i w Paryżu. Pisał wiele, dzieła jego znajomsze są: *Sztuka podobania się* i *Historja kotów*.

MONDONVILLE (*Joanna de*), córka radcy parlamentu w Tuluzie, zaślubiła w 1646 r. pana Turles, właściciela Mondonville, apo jego śmierci oddała się pobożności, majątek poświęciła na założenie zgromadzenia dziewcząt potwierdzonego w 1662, a zniszonego w 1686 r. Umarła w klasztorze Coutances 1703 r.

MONDONVILLE (*Jan - Józef, CASSANEA de*), znakomity muzyk w XVIII wieku, urodzony w Narbonne r. 1711, zmarły w 1772 jako mistrz kapeli króla. Jest autorem: *Isbe*, — *Tylona i Aurory*, — *Dafnis*, — *Święta w Pafos*, — *Karnawału na Parosiasie*.

MONGAULT (*Mikołaj - Hubert de*), syn naturalny Colbert'a-Pouanges, urodzony w Paryżu r. 1674, wstąpił do zgromadzenia oratoryanów i był nauczycielem księcia Chartres, oraz członkiem akademii napisów. Opactwa Chartreux'e i Ville-neux, były jego nagrodą. W 1718 został członkiem akademii francuzkiej; umarł w 1746. Między innemi dziełami tłumaczył: *Listy Cyccerona do Attyka*.

MONGE (*Gaspar*), sławny matematyk, urodzony w Beaune (Côte d'Or) 1746 r. z kupca, odhył nauki u oratoryanów i mając lat 16 otrzymał katedrę fizyki. Wychowany w szkole w Mezieres, został tam professorem i był twórcą *geometrii wykresnej*. Mianowany korespondentem akademii umiejętności i wezwany do Paryża, został professorem hydrodynamiki, w 1780 egzaminatorem marynarki w 1783, ministrem marynarki od 1792 do 1793. Był założycielem szkoły politechnicznej. Był członkiem wyprawy naukowej do Egiptu w 1798. Mianowany senatorem, hrabią de Peluse, umarł w 1818. Z jego dzieł sławniejsze: *Geometria wykresna* i *Statyka*.

MONGELIAZ (*Fanny*), siostrzenica abbego Burnier-Fontanelle dziekana w fa-

kultecie paryżkim teologii, urodziła się w Chambersy 1798, zmarła 1830 r. Jest autorką dzieła: *O wpływie kobiet na obyczaje*. Jest to zbiór nauk dla kobiet.

MONIKA (*święta*), urodzona r. 332 z rodziców chrześcian, zaślubiła Patrycego mieszczanina z Tagasty w Afryce i miała z niego dwóch synów i córkę. Nawróciwszy męża i syna. znanego później pod imieniem ś. Augustyna; umarła w 387 r. w Ostyi. Obchodzona 4 maja.

MONIMA z MILETU, Mitrydates chciał ją koniecznie uwieść, lecz niemogąc, zaślubił. Zwyciężony przez Lukullę, bójąc się aby Monima w ręce nieprzyjaciela nie wpadła, śmierć jej zadał. Racine użył tego przedmiotu do napisania trajedyi.

MONMOUTH (*James, książę dr*), syn naturalny Karola II króla angielskiego i Maryi Barlow, urodzony w Rotterdamie r. 1641, mając lat 9 zawieziony do Francyi i wychowany w religii katolickiej. Karol przywrócony na tron, mianował go w r. 1660 hrabią Orkney, później księciem Monmouth, parem Anglii, kawalerem Podwiązki i przypuścił do rady. Wystąpił w 1672 do Francyi, odznaczył się przeciw Hollendrom i został generał - porucznikiem francuzkim. Walczył w 1670 r. przeciw buntownikom szkockim, pokonał ich pod Bothwell. Buntował się przeciw ojcu który mu przebaczył, lecz Jakób II stryj jego, uwieźć go kazał w wieź londyńskiej, tam też stracony 1685 r.

MONNIER (*Jan-Karol, hrabia*), generał-porucznik, urodzony w Cavaillon (w Vaucluse) 1738 r. Służył w 1789 i 1792 r. w gwardyi narodowej i mianowany pod porucznikiem. Pod Arcole i Lodi w 1796 został generałem brygady. Za obronę uporczywą Ankony, został generałem dywizyi. W 1801 opanował Weronę. Połączył się z Burbonami; mianowany parem i kawalerem orderu ś. Ludwika w 1815; umarł w 1816 r.

MONRO (*Aleksander*), sławny lekarz, professor anatomii w Edyburgu, urodzony w Londynie r. 1697, zmarł w 1767. Uchodził za najlepszego anatomika swego wieku. Pisał wiele, między innemi dziełami: *Anatomię*.

MONRGE (*James*), urodzony r. 1757 w Wirginii i przeznaczony na prawnika, w dwadzieścia roku był wybranym na deputowanego do kongressu. W czasie wojny o niepodległość zaciągnął się do wojska i został półkownikiem. Deputowany powtórnie w r. 1794, był wysłany jako poseł do Paryża. Odwołany w 1797, został gubernatorem Wirginii w 1803. W 1811 r. był sekretarzem stanu. W 1814 ministrem wojny, a w 1817 obrany prezydentem Stanów Zjednoczonych. Obrany powtórnie 1821, umarł w 1825 r.

Tom II.

MONSIAU (*Mikołaj - Andrzej*), sławny malarz historyczny, członek akademii malarstwa, urodzony w Paryżu, był uczniem Vien'a, umarł 1837 r. Z wielu jego obrazów znajomsze są: *Molier czytający Tartufę*. — *Poussin w Rzymie*. — *Koronowanie Maryi de Medicis*. — *Śmierć Rafaela*. — *Aleksander ujeżdżający Bućfala* itd.

MONSIGNY (*Piotr - Aleksander*), sławny kompozytor, urodzony w Faustembergu r. 1729. W r. 1759 napisał operę komiczną: *Zwierzchnia*, a *Kady oszukany* w 1761 r. Inne jego opery są: *Dezertier*. — *Dziecię znalezione*. — *Alina królowa Golkondy*, itd. W r. 1800 zastąpił Piccini'ego w konserwatorium, a Grefego w instytucie, w 1815 r. ozdobiony orderem Legii-Honorowej; umarł w 1817.

MONSTRELET (ENGUERRAND DE), kronikarz francuzki, urodzony w Cambrai w XV wieku ze szlacheckiej familii. Jest autorem *Kroniki swego czasu* od r. 1400 do 1467, dzieło to jest nader ważne i ciekawe.

MONTAGU, znakomita rodzina angielska, która wydała wielu sławnych ludzi.

—MONTAGU (*Edward*), pierwszy hrabia Sandwich, waleczny admirał, służył pod Kromwellem i wpływał na wstąpienie na tron Karola II. W 1672 r. wyratował flotę angielską z wielkiego niebezpieczeństwa i tegoż roku utopił się chcąc ocalić pałacy się okręt.

—MONTAGU (*Karol*), syn poprzedzającego, urodzony r. 1661, wszedł do izby deputowanych i bronił sprawy Wilhelma III. Monarcha ten wstąpiwszy na tron, mianował go kanclerzem i skarbnikiem. Po śmierci królowej Anny był rejentem aż do wstąpienia Jerzego I, który mianował go hrabią Halifax, radcą tajnym, kawalerem Podwiązki. Umarł 1715 r. Syn jego Edward zaślubił Elżbietę Robinson.

—MONTAGU (*Jan*), hrabia Sandwich, par Anglii, urodzony w Westminster r. 1718, został w 1744 lordem admirałcy, w 1746 radcą tajnym, a 1755 r. wice-skarbnikiem irlandzkim. Umarł w 1792.

—MONTAGU (*Elżbieta ROBINSON, lady*), córka Mateusza Robinson, odznaczała się wczesnie smakiem do literatury. W 1742 poszła za Edwarda Montagu i wkrótce bezdzietnie owdowiała. Zawiązała towarzystwo *blue-stocking-club*. Umarła 1800 r.

MONTAGU (*Jan*), syn rachmistrza królewskiego, zarządzał we Francyi administracją za Karola V i VI. Ten ostatni mianował go intendentem finansów. W 1408 został wielkim mistrzem Francyi i dumą swoją pierwsze osoby oburzył. Książę burgundzki i król Nawarry kazali go uwiezić w 1409, w czasie słabości Karola VI. Ścięto mu głowę w tymże roku i powieszono na

szubienicy w Montfaucon, którą kazał wystawić. Syn jego Karol konetabl Francyi, zginął pod Azincourt w 1415 bezdzietnie

MONTAGUE (*Marya* WORTLEY), urodzona r. 1690 w Thoresby z księcia Kingston i Maryi Fulding, w r. 1712 zaślubiła lorda Edwarda Wortley Montague któremu towarzyszyła w jego poselstwie do Konstantynopola. Podróżowała po Wschodzie i powróciła do Europy w 1761, umarła w r. 1762. Pisała listy zajmujące o swoich podróżach. Porównywały ją z panią Sevigné. Ona to wprowadziła inokulację do Anglii.

MONTAIGNE (*Michał*), urodzony r. 1538 z Piotra Eyquem, pana de Montaigne. Przeznaczony na prawnika, zaślubił Franciszka Chassaigne, córkę radcy parlamentu, lecz zbrzydziwszy sobie ten zawód opuścił go. Podróżując po Niemczech, Szwajcarii i Włoszech, został obrany w 1581 merem w Bordeaux. W 1588 r. otrzymał od Karola IX łańcuch złoty i udał się na ustronie; umarł w 1592 r. Odmalował się sam w swoich Essais, które kardynał Duperron nazywał *breviarzem uczciwych ludzi*; w nich to on wyłożył filozofią nader śmiałą jak na swoją epokę.

MONTAIGU (*GUERIN DE*), czternasty wielki mistrz kawalerów s. Jana jerozolimskiego, który zamieszkiwał w Ptolemaidzie, był rodem z Owepii. Nastąpił w r. 1206 na mistrzostwo po Goffredzie Rat. Walczył przeciw Saracenom, odznaczył się pod Damiettą w 1219; umarł 1230 r.

MONTAIGU (*Idzi* AYGELIN *de*), arcybiskup Narbonne, następnie w Rouen, zmarł w 1318. Założył w Paryżu kolegium swego nazwiska.

—**MONTAIGU** (*Idzi* AYGELIN), prawnik jego z brata, mianowany kanclerzem Francyi za panowania Jana i strażnikiem pieczęci w czasie uwięzienia tego monarchy w Anglii; umarł w 1378.—Brat jego PIOTR kardynał w Laon, umarł w 1389 r.

MONTALEMBERT (*Andrzej de*), pan d'Esse i Panvilliers, urodzony r. 1485 ze znakomitej rodziny w Poitou. Pierwszy raz walczył pod Fernoue 1495 i odznaczył się w wojnach za Ludwika XII. Bronił Landrecies przeciw cesarzowi Karolowi V w r. 1545. Henryk II wysłał go do Szkocyi i ozdobił złotym łańcuchem. Zabity na wyłomie Terouanne, którego bronił w 1553 r.

—**MONTALEMBERT** (*Marek René, markiz de*), urodzony w Angouleme r. 1714, z rodziny poprzedzającego, wszedł do służby mając lat 17 i odbył zaszczytnie kampanię w r. 1736. Po zawarciu pokoju oddał się naukom, utworzył nowy system fortyfikacyi. W 1750 w Angoumois założył kuźnię dla odlewów armat, i walczył w wojnie siedmioletniej. Przeżył szczęśliwie rewolu-

cyą; umarł w 1802 r. jako generał dywizyi i członek akademii.

MONTALIVET (*Jan-Piotr*, BACHASSON), wielki urzędnik krzyża Legii — Honorowej, urodził się w Sarreguemines r. 1766, był najprzód żołnierzem, następnie radcą parlamentu w Grenobli. W czasie rewolucyi pełnił obowiązki mera w Valence, gdzie poznał Bonapartego, który gdy został pierwszym konsulem powołał go na prefekta w Manche, a w 1804 r. Sekwany; w 1805 mianowany brabią i dyrektorem dróg i mostów. W 1810 otrzymawszy portefeuille spraw wewnętrznych, wielu pomnikami upiększył Francją, w 1815 mianowany parem; umarł w 1823.

—**MONTALIVET** (*Kamil, hrabia*), syn poprzedzającego, urodzony w Valence r. 1801; wszedł do szkoły politechnicznej. W 1820 został członkiem izby parów. Od r. 1830 do 1832 miał sobie powierzone ministerstwo wychowania. Po Kazimierzu Perier otrzymał zarząd spraw wewnętrznych. Powtórnie znów sprawował to ministerstwo od 1836 do 1837.

MONTAN, sławny nowator w II wieku, rodem z Ardaban w Mizyi. Obdarzony exaltowaną imaginacją, mienił się natchnionym od Ducha s. Na czele jego sektarzy *montanistami* zwanych były dwie bogate kobiety, Maksymilia i Priscilla, uchodzące za prorokinie.

MONTANSIER-NEUVILLE (*Panna*), urodzona w Bajonnie r. 1730, udała się bardzo młodo za podróżującymi aktorami. Zebrawszy fundusze, objęła dyrekcją teatru w Wersalu, Hawrze, Nantes i Rouen. Następnie otworzyła mały teatr *Montansier* w Palais-Royal. Ona założyła także akademią muzyki, którą rząd wziął za wynagrodzeniem jej 300,000 franków. Zaślubiła już w podeszłym wieku aktora Bourbon-Neuville; umarła w 1820 r.

MONTAULT (*Filip de*), książę de Navailles, par Francyi, urodzony r. 1621, był pazurem kardynała Richelieu, w 1635 wyrzekł się religii protestanckiej i znaczących wojskowych dostąpił godności. Dowodził kawalerją pod Senef 1674, następnego roku został marszałkiem; ozdobiony orderem s. Ducha. Umarł w 1684, pozostawiając tylko córki.

MONTAUSIER (*Karol de St. MAURE*), książę, par Francyi, kawaler orderów, pochodzący ze znakomitej rodziny z Turaine, odznaczył się walecznością i cnotą. Podczas wojen Frondy utrzymywał w posłuszeństwie Saintonge i Angoumois. Był obrażony za ochmistrza dellinowi; umarł w 1690 r. zostawiwszy córkę zaślubioną księciu Uzes. Flechier miał nad nim mowę pochwalną.

MONTBARREY (*Aleksander - Marya de*

St. MAURICE, *księżę de*), urodzony w Besançon r. 1732 z dawnej familii. W 1749 został pólkownikiem, a po bitwie pod Crevelt brygadierem. W 1763 r. był dowódcą gwardyi szwajcarskiej; w 1776 r. był pomocnikiem pana St. Germain, ministra wojny, którego w 1777 r. zastąpił. Za niego odbyła się wojna amerykańska. Umarł w 1796 w Konstancyi, gdzie uciekł podczas rewolucyi.

MONTBELIARD (*Filibert GUENEAU de*), urodzony r. 1720 w Semur, zmarły 1785. Kontynuował *Zbiór akademicki*, który wiele uczonych obejmuje szczegółów. Nad to kontynuował *Historję ptaków* Buffon'a, a następnie *owadów*.

MONTBRUN (*Karol du RUY*), zwany **WALECZNY**, jeden z wodzów kalwińskich w XVI wieku, opanował wiele miejsc w Delfinacie i Prowancyi i był pod Jarnac i Moncontour. W 1570 rozbił wojsko markiza Gordes; w 1574 postąpił na przeciw Henrykowi III pod Livron i złupił jego bagażę. Ujęty pod Die i doprowadzony do Grenobli, został stracony w 1575 r.

MONTCAIRM (*Ludwik-Józef de St. VERAN, markiz de*), generał—porucznik, urodzony w Candiac r. 1712 z familii Rouergue, która wydała sławnego Gozon mistrza kawalerów ś. Jana jerozolimskiego. Wcześniej wszedł do wojska i został pułkownikiem 1743 r., brygadierem w 1747, marszałkiem polnym i dowódcą wojsk francuzkich w Ameryce 1756 r., generał—porucznikiem w 1758; poległ pod Quebec w r. 1759. Utrzymywał Francyi przez cztery lata Kanadę.

MONTECUCULLI (*Sebastyan, hrabia*), szlachcic włoski, urodzony w Ferrarze, przybył do Francyi i został podczaszym delfina, syna Franciszka I. Obwiniony o zadanie trucizny temu księciu, wyznał że był namówiony przez Ferdynanda Gonzagę i Antoniego de Leyva generałów Karola V. W Lyonie został rozczwiertowany w 1536 r. Niektórzy o ten czyn obwiniają Katarzynę de Medicis.

MONTECUCULLI (*Rajmond de*), urodzony w Mondeskim r. 1608, przeszedł przez wszystkie stopnie pod stryjem swoim Ernestem Montecuculli, dowódcą artyleryi austriackiej. Cesarz w 1637 mianował go marszałkiem. Wysłany na pomoc Janowi—Kazimierzowi królowi polskiemu, napadniętemu przez Ragoczego księcia siedmiogrodzkiego i przez Szwedów, pobił ich. Zwyciężył Turków w dzień ś. Gotarda w r. 1664 i mianowany został prezesem rady wojennej. W 1675 walczył z Turenuszem i Konduszem przez którego był pokonany. Umarł w 1680.

MONTEIL (*Adhemar de*), biskup w Puy i legat Urbana II przy armii krzyżowców;

umarł w Antyochii r. 1098. Był wyrocznią wojsk. Mówią że na cześć N. Panny napisał hymn: *Salve regina*.

MONTMAYOR (*Jerzy de*), sławny poeta kastylski, urodzony w Montemayor w Hiszpanii r. 1520. Sprawował dość zaszczytny urząd przy królowej Katarzynie, siostrze Karola V. Hiszpania uważa go za wynalazcę poezyi sielskiej.

MONTESPAN (*Franciszka ATENAIIS DE ROCHECHOUART-MORTEMART, markizowa de*), córka Gabryela, księcia Mortemart, para Francyi, zmarłego 1678, a siostra Ludwika—Wiktora, księcia Mortemart i Vivonne i Maryi—Magdaleny—Gabryelli, przełożonej klasztoru w Fontevault, urodziła się r. 1641, poszła za Henryka—Ludwika de Pardaillan, markiza Montespau, który ją wprowadził na dwór. Przypuszczona do towarzystwa pani de la Valliere, zastąpiła ją w r. 1670 w sercu Ludwika XIV, z którym ośmioro miała dzieci. Ludwik znudzony, opuścił ją dla pani de Fontanges w 1674. Umarła w 1707 r.

MONTESQUIEU (*Karol de SECONDAT, baron de la BREDE de*), ze znakomitej familii z Gujanuy, urodził się r. 1689 z prezydenta parlamentu w Bordeaux. Został radcą tego parlamentu w 1714, a następnie prezydentem w 1716. Jego *Listy perskie*, otworzyły mu wrota akademii w r. 1728 i ustaliły jego sławę. W 1734 wydał dzieło ważne: *Uwagi nad wzrostem i upadkiem Rzymian*. Najcenniejsze jego dzieło które stawia go w rzędzie pierwszych polityków jest: *O duchu praw*. Pisał prócz tego *Świątynię w Knidos* i do Encyklopedyi artykuł o smaku. Umarł w 1755, zostawiwszy syna na którym familia jego w 1824 zagasta.

MONTESQUIOU (*le baron de*), kapitan gwardyi księcia Anjou (Henryka III), za obrazę, zabił z zimną krwią księcia Kondusza, ranionego pod Jarnac w 1569 r.

MONTESQUIOU d'ARTAGNAN (*Piotr de*), kawaler orderów królewskich, gubernator Arras. Odznaczył się w wielu bitwach i obłężeniach, dowodził piechotą francuzką pod Ramillies i Malplaquet. Został marszałkiem Francyi w 1709 roku. Wiele przyczynił się do powodzenia wojny we Flandryi; umarł w 1725 r.

MONTESQUIOU — FEZENSAC (*Anna—Piotr, markiz de*), pierwszy koniasz Monsieur (Ludwika XVIII), wielki mistrz w r. 1774, kanclerz w 1778, kawaler orderów, marszałek polny, urodził się r. 1741. Został członkiem akademii francuzkiej w r. 1784, deputowany w 1789. Obwiniony o nadużycia, stawiony przed konwencyą w r. 1792. Uciekł do Szwajcaryi z kąd powrócił w 1795. Umarł w 1796 r.

—MONTESQUIOU (*Elżbieta-Piotr*), syn jego, urodził się r. 1764, był wielkim szambelanem Napoleona, prezydentem ciała prawodawczego w 1810, parę w 1814. Zona jego mianowana guwernantką króla rzymskiego w 1811 r.

—MONTESQUIOU-FEZENSAC (*Franciszek-Xawery-Maryja-Antoni, abbé de*), urodził się r. 1757 z rodziny poprzedzającego, wcześniej został duchownym. W 1789 mianowany deputowanym, był dwakroć prezydującym w zgromadzeniu narodowym i dał się poznać z wymowy i zdolności swoich. Po wypadkach 10 sierpnia, udał się do Anglii i dopiero po 9 termidora powrócił. W 1814 był członkiem redakcyi karty, a w lipcu tegoż roku został ministrem spraw wewnętrznych. W 1816 mianowany parę i członkiem akademii. W 1821 księciem. W 1830 złożył parostwo. Umarł w 1832 r.

MONTESSEON (*Karolina-Joanna*, BE-RACD de la HAYE, de RIQU, *markizowa de*), urodzona w Paryżu r. 1737 z dawnej bretańskiej rodziny, zaślubiła w 1753 r. markiza Montesson, generała-porucznika. Owidowała, podobala się księciu Orleańskiemu, wnukowi reagenta. Ludwik XV pozwolił mu ją tajemnie zaślubić w 1773 r. Uwiedziona w czasie zamieszek, dopiero odzyskała wolność po 9 termidora; umarła w 1806 r.

MONTUZUMA. Dwaj cesarze meksykańscy nosili to imię.

—MONTUZUMA I, przezwany STARY (HUEHUE), piąty cesarz, wstąpił na tron 1455, umarł w 1483 r.

—MONTUZUMA II (XOCOJOTZIN) MŁODY, nastąpił w 1502 po dziadzie swoim Ahuitzotl. Za niego Cortez Meksyk podbił w 1519, zginął w buncie zabity kamieniami 1520 r. Pozostawił trzy córki, które przyjęły chrześcijaństwo i jednego syna. — Syn jego DON PEDRO, był hrabią Montezuma i Tula w Hiszpanii. — Z córek pochodzą domy meksykańskie: CANO- MONTUZUMA, ANDRADA- MONTUZUMA i MIRAVILLA.

MONTFAUCON (*Dom Bernard de*), sławny benedyktyn, urodził się r. 1655 ze szlacheckiej rodziny, służył jako kadet w regimencie Perpignan; następnie wszedł do zgromadzenia S. Maura; jako historyk i antykwaryusz, stał się sławnym w całej Europie. W 1698 zwiózł biblioteki włoskie i wydał *Diarium Italicum*; umarł w r. 1741. Był członkiem akademii napisów. Najślawniejsze jego dzieła są: *Starożytność rozjaśniona*, — *Paleografia grecka*, — *Pomniki Francyi i Analekta greckie*.

MONTFLEURY (*Zacharyasz-Jakób*), urodzony ze szlacheckiej rodziny na początku XVII wieku, był paziem księcia Guise, wstąpił do towarzystwa podróżujących aktorów. Wstawił się wkrótce, w r. 1637 grał

w pierwszych przedstawieniach *Cyda*. Umarł w 1667 r. Jest autorem tragedyi: *Śmierć Azdrubala*.

MONTFORT (*Szymon IV, hrabia de*), przezwany MOCNY i MACHABEUSZ, syn Szymona III, hrabiego Montfort i Amicyi hrabiny Leicester, urodził się r. 1172, miał udział w krucjatach w 1202 r. Uciekłszy z ziemi świętej do Francyi, był naczelnikiem krucjaty przeciw Albigenom. Opanował Beziers, Carcassone i obległ Tuluzy. Nadto wygrał bitwę pod Muret w 1213 nad królem aragońskim. Papież Innocenty III dał mu inwestyturę na hrabiego Tuluzy w 1215. Zginął przy obleganiu dawnego hrabiego Rajmunda VI w 1218 r.

—MONTFORT (*Amaury VI, hrabia de*), syn Szymona IV i Aliksy Montmorency, chciał prowadzić dalszą wojnę z hrabią Tuluzy, lecz nie mając sił dostatecznych, ustąpił Ludwikowi VIII królowi francuzkiemu, praw swoich do Tuluzy i Langwedocy. Ludwik święty mianował go konetablem w 1231, później wysłał do ziemi świętej, gdzie pod Gaza do niewoli się dostał; uwolniony w 1241, umarł w Otranto t. r. Córka ka jego jedynaczka, zaślubiła hrabiego Dreux. Miał brata Szymona V, hrabiego Leicester.

—MONTFORT (*Szymon V, hrabia LEICESTER de*), syn młodszy sławnego Szymona, a brat Amaury VI, zaślubił Eleonorę angielską, córkę Jana bez Ziemi, wdowę po hrabi Pembroke. Henryk III dając mu rękę siostry, mianował rządcą prowincyi we Francyi. Chcąc strącić z tronu swojego szwagra, pokonał go pod Lewes r. 1264. Następnie pobity pod Evesham, gdzie z synem Henrykiem zginął. Ciało jego ćwierutowano. Z pięciu jego synów najbardziej znany GUY. Młody towarzyszył Karolowi Anjou w Sycylii.

MONTGAILLARD (*Bernard de PERCIN, de*), urodzony r. 1563 z szlacheckiej rodziny, został zakonnikiem i dał się poznać z kazań i z gorliwości dla Ligi. Mianowany opatem Nizelle, wprowadził surową karność; umarł w 1628 r.

—MONTGAILLARD (*Piotr-Franciszek de PERCIN*), jego siostrzeniec, biskup w St-Pons, urodził się r. 1633, umarł w 1713 r., był synem Piotra de Percin, gubernatora w Medyolanie, ściętego za poddanie miasta.

—MONTGAILLARD (*Piotr de FAUCHERAN de*), poeta francuzki w XVI wieku, urodzony w Nyons. Był żołnierzem i przywiązał się do Wawrzeńca Galles, pana de Mestral. Pisał wiersze heroiczne i wesole. Umarł w 1606 r.

MONTGERON (*Ludwik - Bazyl, CARRE de*), urodzony w Paryżu r. 1686, mając lat 25 kupił sobie stopień radcy parlamentu. Sławny z napisania książki: *Cuda*

działane przez dzickana paryskiego, za którą osadzony był w Bastylii. Umarł w 1754.

MONTGOLFIER (*Jakób-Stefan*), urodził się r. 1740 w Annonay, zmarły w 1799, korespondent akademii umiejętności, kawaler orderu s. Michała. Odziedziczywszy papiernię po ojcu, pierwszy we Francyi robił welin. Uniesmiertelnił się wynalazkiem balonów, które wypełniał rozgrzanem powietrzem, a tem samem lżejszem w 1783 r.

—**MONTGOLFIER** (*Józef-Michał*), urodził się r. 1745 w Annonay, zmarły w 1810, członek akademii w Nîmes i kawaler Legii-Honorowej. Zatrudniał się z bratem wydoskonaleniem balonów i wynalazł maszynę hydrauliczną do wznoszenia wody na 60 stóp wysoko.

MONTGOMMERY (*Jakób de LORGES, hrabia de*), jeden z najwaleczniejszych w swojej epoce, znany pod imieniem *Lorges* w wojnach za Franciszka I. Nastąpił w 1545 po Janie Stuart hrabi d'Aubigny na kapitanii gwardyi szkockiej; w 1543 nabył hrabstwo Montgomery posiadane przez jego przodków. On to bawiąc się z Franciszkiem I zranił go głównią w podbrudek z kąd poszła moda noszenia długich bród. Umarł w 1559 r.

—**MONTGOMMERY** (*Gabryel de LORGES*), syn poprzedzającego, został po ojcu kapitanem gwardyi. W czasie wesela Małgorzaty z księciem sabaudzkim, Henryk II chciał z nim waleczyć; Montgomery zlamawszy lancę, wypadkiem uderzył Henryka w oko, z czego ten w II dni umarł w 1559 r. Po tym wypadku udał się do Anglii i został protestantem. Za powrotem do Francyi, pojmany pod Domfront przez marszałka Matignon, pod pozorem że wywiesił banderę angielską na statkach którymi pod Roszellą dowodził r. 1573, został ścięty w 1574. Zostawił dziewięciu synów wszystkich walecznych.

MONTHOLON (*Franciszek de*), syn Mikolaja, generał-porucznika d'Autun, był adwokatem parlamentu w Dijon, a następnie strażnikiem pieczęci w 1542 r; umarł w 1543.

—**MONTHOLON** (*Franciszek*), znakomity adwokat, był kanclerzem w 1588 r. złożył tę godność przy wstąpieniu Henryka IV w 1590 r.

—**MONTHOLON** (*markiz*), pułkownik dragonów Penticvre i łowczy Monsieur (Ludwika XVIII). Umarł w 1788 zostawiwszy wiele nieletnich dzieci.

—**MONTHOLON** (*Karol-Trystan, hrabia de*), syn poprzedzającego, adiutant cesarza Napoleona, urodził się w Paryżu r. 1783; wszedł do pułku lekkiej kawalerii w r. 1797; odbył kampanie we Włoszech, Niemczech, Polsce, Hiszpanii i Francyi; odznaczył się

szczególnie pod Austerlitz, Wagram, Jena i Friedland; w 1807 r. przeszedł do szlabu głównego, w stopniu pułkownika adjutanta marszałka Berthier. Później wykonał kilka ważnych posłannictw, został mianowany ministrem pełnomocnym przy wielkim księciu wurzburgskim, z kąd w 1811 odwołany; w 1814 był głównie dowodzącym w departamencie Loary, towarzyszył Napoleonowi na Elbę i znajdował się w bitwie pod Waterloo jako jego generał-adjutant. Udał się z cesarzem na wyspę s. Heleny i nie opuścił go aż do zgonu. Mianowany przez cesarza ekzekutorem jego testamentu, odpowiadał godnie zafianu w nim położonemu. W 1830 r. znajdował się w Niemczech, na odgłos zmian zaszyły przybył do Paryża, następnie oddał się do Anglii i żył w odosobnieniu. W dniu 15 sierpnia 1840 r. należał do zamachu księcia Ludwika Bonapartego w Boulogne, sprowadzony do Paryża i stawiony przed sądem parów, skazany został 6 października na 20 lat więzienia i utracenie wszelkich dostojności.

MONTYON (*Antoni-Jan - Chrzecieli-Robert Auger, baron de*), radca stanu i intendent prowincyi Limousin, kanclerz Monsieur z którym był za granicą w 1791 r. Wrócił do Francyi w 1815 r. Wyznaczył dwie roczne nagrody, jedną za najlepsze dzieło, drugą za największą cnotę. Wyznaczył także 10,000 franków dla rozdawania ubogim. Umarł w 1820 r.

MONTI (*Vicenzo*), sławny tegoczesny poeta włoski, urodzony pod Ferrarą r. 1753, zmarły w 1828 r. Był sekretarzem Ludwika Braschi, siostrzeńca Piusa VI; za rzeczypospolitej cyzalińskiej był profesorem literatury w Medyolanie, następnie professorem wymowy w Pawii Poezycy w których z kolei gani Bonapartego lub go chwali, odznaczają jego talent jak charakter.

MONTIGNI (*Franciszek de la GRANGE d'ARQUIEN, marszałek de*), służył pomiędzy katolikami pod Coutras, gdzie był wzięty do niewoli. Henryk IV mianował go gubernatorem Paryża w 1601, a Marya de Medicis wyjednała mu marszałkostwo w r. 1616. Dowodził przeciw zburzonemu Niverczykom i umarł 1617 r. — Brat jego miał syna HENRYKA, markiza d'ARQUIEN, którego córka MARYA KAZIMIRA poszła za Jana Sobieskiego króla polskiego.

MONTLHERY (*Guy de*), hrabia Rochefort, należał do pierwszej krucjaty r. 1096. Filip I ożenił syna z jego córką, a kiedy ten we trzy lata rozłączył się z nią, Guy pokonał go pod Gournay; umarł 1108 r.

—**MONTLHERY** (*Hugo*), był dworzaninem Ludwika VI, w Auni później został zakonnikiem w 1118 r., gdzie wkrótce umarł

MONTLUC (*Błażej de LUSSERAN MASSENCOMME, pan de*), urodził się r. 1500 z domu Montesquiou. Passowany rycerzem w 1544 r., odznaczył się w wielu bitwach, pod Pawią, Perpignan, Casal; został gubernatorem Montcalquier i Alby. W Sienie bronił się Austryakom i po długim dopiero oporze w 1555 r. poddał. Został jenerałem piechoty, gubernatorem Gujanu w 1564. Zaciętą z kalwinami prowadził wojnę. Mianowany marszałkiem w r. 1574, umarł 1577 r. Zostawił *Komentarze na wzór Cezara* i *Pamiętniki* które Henryk IV biblią żołnierską nazywał.

—**MONTLUC** (*Jan*), brat Błażeja, został dominikaninem i odznaczył się dowcipem. Użyty w kilku poselstwach przez Małgorzatę z Nawarry, pomyślnie w Polsce poprowadził interes księcia Anjou. Został biskupem Valence; umarł w Tuluzie 1579 r.

—**MONTLUC** (*Jan*), syn Jana, urodził się r. 1567, przywiązał się do księcia d'Alençon, który mu zarząd Cambrai w 1581 powierzył. Wciągnięty do Ligi grał ważną rolę w oblężeniu Paryża. Henryk IV mianował go marszałkiem w 1594 r. Ożenił się z Dyanną Estré, siostrą Gabryeli. Umarł w 1603 r.

MONTMAUR (*Piotr*), urodzony w Limousin, wstąpił do jezuitów i przez trzy lata w Rzymie grammatyki nauczał. Wystąpiwszy z zakonu, sprzedawał leki, był adwokatem, a na koniec professorem języka greckiego w kolegium francuzkiem; umarł w 1648. Pien dowcipu, wielu robił sobie nieprzyjaciół żartami.

MONTMORENCY. Znakomita familia francuzka, nosząca nazwisko od miasta Montmorency. Ona pierwsza posiadała baronią i dla tego przybrała tytuł *pierwszych baronów chrześcijańskich*. Przed r. 1789, wydała sześciu konnetablów, jedenastu marszałków, czterech admirałów, wielkich mistrzów i szambelanów. Oprócz Montmorency, posiadała jeszcze włości: Ecouen, Chantilly, Marli, Verneuil, St-Brice, Herouville, Epinai, Attichy, Courteuil, Tillai, itd. Od r. 950 BOUCHARD I był mężnym wazalem korony; BOUCHARD II, (zwany BRODATY), zmarł w 1020; ALBERYK był konetablą około r. 1060; THIBAUT II, konetablą po swoim stryju Alberyku, około r. 1090; BOUCHARD IV, oblegał Ludwika-Grubego wówczas jeszcze następcę tronu.

—**MONTMORENCY** (*Mateusz I, baron de*), konetabl za panowania Ludwika-Młodego. Był wnukiem Thibaut'a II i zaślubił Aline córkę naturalną Henryka I króla angielskiego, a w drugim małżeństwie r. 1141 Adele z Sabaudyi, wdowę po Ludwiku VI. Miał dzieci tylko z pierwszej żony, umarł w r. 1160. Piąty syn jego MATEUSZ

był założycielem głązi Montmorency-Marly, która zgasła w r. 1352. Wyprawił się na krucyatę z Filipem-Augustem, miał udział w wojnie przeciw Albigenom. Zginął w czasie czwartej krucjaty w Konstantynopolu r. 1204.

—**MONTMORENCY** (*Mateusz II, baron de*), wnuk Mateusza I, przezwany dla czynów WIELKI. Odznaczył się w oblężeniu Chateau-Gaillard w 1203, wiele przyczynił się do wygranej pod Bouvines 1214 r. i został konnetablą w 1218. Dowodził wojskiem przeciw Anglikom, należał do krucjaty przeciw Albigenom w 1226. Umarł w r. 1230 zostawiając wiele dzieci z trzech żoź. Z żony Emmy, urodził się ten, który dał początek domowi Montmorency-Laval, zgasłemu w 1412 r.

—**MONTMORENCY** (*Mateusz III, baron de*), wnuk Mateusza II, urodził się r. 1243, był z ś. Ludwikiem w Afryce; umarł 1270 r. w oblężeniu Tunis.—Syn jego ERARD, dał początek domowi Montmorency-Confians, zgasłemu w 1424.

—**MONTMORENCY** (*Mateusz IV, baron de*), syn Mateusza III, był z Filipem-Smiałym w Arragonii r. 1285. Mianowany szambelanem Filipa-Pięknego i admirałem w r. 1295. Umarł w 1304 r.

—**MONTMORENCY** (*Karol, baron de*), wnuk poprzedzającego, szambelan królewski, krajczy koronny, mianowany marszałkiem w 1343 r. dowodził wojskiem, które Jan książę Normandyi wysłał na pomoc Karolowi de Blois. Był rządcą Pikardyi i wielce się przyczynił do traktatu w Breigny; umarł w 1381 r.—Wnuk jego JAKÓB MONTMORENCY, dał początek linii CROISELLE, zgasłej w 1615 r.

—**MONTMORENCY** (*Jan II, baron de*), wnuk Karola, był wiernym sprawie Karola VII. Dwaj jego synowie z pierwszej żony dzieciłki Nivelle i Fosseux, przeszli na stronę Karola-Zuchwałego, wydziedziczył ich, a dziedzictwo oddał Wilhelmowi swojemu trzeciemu synowi; zmarł w 1531 r. Dwaj jego synowie założyli linie Nivelle i Horn.

—**MONTMORENCY** (*Anna de*), jeden z największych wodzów w XVI wieku, drugi syn Wilhelma, urodził się r. 1493 w Chantilly; pierwszy raz zaczął wojować we Włoszech w 1512; łącznie z Bayard'em bronił Meziere i został marszałkiem Francji w 1525. Wzięty do niewoli pod Pawią r. 1525, w nagrodę otrzymał zarząd Langwedocyi. Za kampanią w 1536 r. został konnetablą. Od tej chwili aż do chwili niełaski w 1541 r. był wiernym doradcą Franciszka I. Wezwany przez Henryka II przeciw Bolończykom w 1550 r., przegrał bitwę pod St.-Quentin i dostał się do niewoli w 1557 r. Popadłszy w niełaskę, znouu przywołany przez Karola IX w r.

1560, ogłosił się przeciw kalwinom; wygrał bitwy pod Dreux 1562 i St.-Denis 1567; lecz raniony w ostatniej we dwa dni umarł. Był waleczny, ale okrutny. Zostawił pięciu synów: FRANCISZKA, HENRYKA, KAROLA, GABRYELA, który zginął pod Dreux i WILHELMA, zmarłego w 1554.

—MONTMORENCY (*Franciszek de*), książę i par Francji, syn konetabla, urodził się r. 1530. Walczył pierwszy raz w Piemontcie r. 1551 i bardzo się odznaczył; w 1561 otrzymał marszałkostwo i zarząd zamku Nantes. Był posłem przy Elżbiecie angielskiej w 1572 r., otrzymał order Podwiązki. Obwiniony o zamiar porwania księcia d'Alençon w 1574, zamknięty w Bastylii, z której królowa matka 1575 r. kazała go wypuścić. Umarł w 1579 r.

—MONTMORENCY (*Henryk I, de*), znany za życia ojca i brata starszego pod nazwiskiem DAMVILLE, odznaczył się w czasie wojen domowych i wziął do niewoli księcia Kondesusa pod Dreux w 1562 r. W nagrodę otrzymał zarząd Langwedocyj w 1563 r. i buławę marszałkowską w 1567. Żył jak monarcha i ogłosił się naczelnikiem katolików. Poddał się Henrykowi IV, który nazywał go *kunem* i mianował konetabłem w 1593 r. Umarł 1614 r. W młodości był kochanym od Maryi Stuart i udał się za nią do Szkocji. Był ojcem ostatniego księcia Montmorency i pięknej księżniczki de Condé.

—MONTMORENCY (*Karol de*), pan Meru, trzeci syn konetabla Anny, par i admirał Francji, generał gubernator Paryża i Ile de France, mianowany w 1571 r. pułkownikiem Szwajcarów, był w bitwach pod Dreux, Moncontour i St.-Denis. Umarł w 1612 r. Jego baronia Damville, zamienioną została w księstwo za Ludwika XIII w 1610 r.

—MONTMORENCY (*Henryk II, de*), syn Henryka I, urodzony w Chantilly r. 1595, syn chrzestny Henryka IV, mianowany admirałem w 1612 r., kawalerem orderu s. Ducha w 1619. Po ojcu objął zarząd Langwedocyj i walczył z protestantami. Wysłany do Piemontu w 1629, odniósł zwycięstwo pod Veillane i został marszałkiem. Przeciwny kardynałowi Richelieu, połączył się z Gastonem księciem Orleanu, podburzył dolną Langwedocyję; pokonany pod Castelnaudary i raniony, dostał się do niewoli, i stracony w 1632 r. Z żony Maryi-Felicyj z Ursynów, nie zostawił potomstwa.

—MONTMORENCY (*Karolina-Malgorzata*), siostra poprzedzającego, urodziła się r. 1594, poszła w 1609 za Henryka II, księcia de Condé i czule go kochała. Henryk IV, zakochany w niej, kazał ją mężowi wywieść z Francji. Owdowiła w 1646; umarła w 1650 r. Była matką wielkiego

Kondesusa, księcia Conti i księżny Longueville.

—MONTMORENCY-LAVAL (*Mateusz-Jan, książę de*), urodzony w Paryżu r. 1766, był w wojnie amerykańskiej. Wybrany deputowanym w 1789, pierwszy połączył się z trzecim stanem, głosował zawsze z większością; emigrował. W 1795 r. powrócił, w 1811 podzielił wygnanie z panią Staël; za restauracyi został parcm Francji, wr. 1821 mianowany ministrem spraw zagranicznych, zmienił sposób myślenia; mianowany księciem, członkiem rady przybocznej, ochmistrzem księcia Bordeaux i członkiem akademii; umarł w 1826 r.

—MONTMORENCY-LUXEMBOURG, ta linia jeszcze istnieje i pochodzi od Franciszka Montmorency, hrabiego Bouteville, ściegłego w 1627 i ojca Franciszka - Henryka, który zaślubił Magdalenę - Karolinę de Clermont - Tonnerre, ostatnią dziedziczkę Luxemburgu.

MONTMORIN-SAINT-HEREM (*hrabia, Armand-Marek de*), zaczął zawód polityczny od ambassady w Hiszpanii, gdzie otrzymał order Złotego Runa. Za powrotem, otrzymał order s. Ducha i zarząd Bretanii. Członek zgromadzenia szlachty w 1787, został wkrótce ministrem spraw zagranicznych. Wyszedł z ministerium w 1791 r., w 10 sierpnia ukrywał się u przyjaciół, gdzie znaleziony i na śmierć skazany.

MONTMORT (*Piotr-Rajmund de*), urodzony w Paryżu r. 1678 ze szlachejnej rodziny, uczył się filozofii i matematyki i został księdzem; wystąpił i ożenił się r. 1706 z panną Romicourt siostrzenicą księżnej Angouleme. Umarł w 1719 r. jako członek towarzystwa królewskiego w Londynie i akademii francuskiej.

—MONTMORT (*Ludwik-Habert*), radca parlamentu w 1625. zmarł 1679 r. Przyjaciół literatury i członek akademii.

MONTOLIEU (*Izabella*), urodziła się w Lauzannie (w kantonie Vaud), zmarła w r. 1833; znana jako autorka romansów: *Karolina Lichsfeld*, — *Robinson szwajcarski*, — *St-Clair*, itd.

MONTPENSIER. Familia Burbonów, która wzięła nazwisko od wsi pod Aigueperse. — Pierwsza linia pochodziła od LUDWIK I, trzeciego syna Jana I księcia de Burbon, zmarłego w 1486. Wnuk jego Karol, konetabl BOURBON, umarł bezdzietnie przy obaleniu Rzymu w 1527 r. Siostra jego LUDWIKI, zaślubiła Ludwika de BOURBON, księcia de la ROCHE-SUR-YON, który dał początek drugiej linii, z której HENRYK de BOURBON, syn Franciszka, umarł w 1608, i miał z Henryki-Katarzyny pani z Dombes, sławną pannę MONTPENSIER.

—MONTPENSIER (*Ludwik II. de Bourbon, książę de*), książę de la Roche-sur-Yon, urodzony w Moulins r. 1513, z Ludwika de Bourbon i Ludwika de Bourbon, odznaczył się za Franciszka I, Henryka II. i Karola IX, pobił zbuntowane Poitou w 1574; umarł w 1583. Żona jego Jacqueline Longwy, zmarła w 1561 wydała mu syna. Druga żona Katarzyna lotaryńska zmarła w 1596 r. figurowała w intrygach Ligi. Ona to uzbroiła Jakóba Clement; nosiła ona za pasem parę nożycek dla ostrzyżenia Henryka III.

—MONTPENSIER (*Franciszek de Bourbon*), książę de Dombes Chatellerault, delfin Owernii, syn poprzedzającego, odznaczył się pod Rouen w 1562 r. pod Jarnac, Moncontour w 1569 i w rzezi Antwerpji w r. 1572. Henryk III wysłał go do Anglii. Był jednym z walecznych wodzów Henryka IV, odznaczył się pod Arques i Ivry; umarł w 1592.—Syn jego Henryk, umarł w 1608, był ojcem Maryi Bourbon, zmarłej 1627 r.

—MONTPENSIER (*Anna - Marya - Luiza Orleńska*), znana pod nazwiskiem *panny de*, jedyna córka Gastona, księcia orleańskiego, brata Ludwika XIII i Maryi Bourbon, urodziła się r. 1627. Dziwaczka i intrygantka, miała udział we Frondzie, opanowała w 1652 Orleans. 2 lipca w czasie walki na przedmieściu ś. Antoniego, kazała z Bastylli strzelać na wojska Ludwika XIV. Oddaliwszy się do swego majątku St.-Fargeau, pisała *Pamiętniki*. Pozwolono jej zaślubić brabiego Lauzun; umarła nieszczęśliwa w 1693 r.

MONTPEZAT (*Antoni des Prez de*), żandarm z kompanii marszałka Foix, jeniec pod Pawią, został lokajem Franciszka I. Służył w oblężeniu Neapolu i Piemontu. Mianowany marszałkiem w 1543; umarł w 1544. Potomstwo jego skończyło się na *Emanuelu Filibercie*, markizie de Villars, który zginął pod Montauban w 1621 r.

MONTREUIL (*Eudes*), architekt w XIII wieku, szanowany od Ludwika ś. z którym był w Palestynie i fortyfikował Jaffę; umarł w 1289. Zbudował wiele kościołów.

MONTREUIL (*Piotr de*), architekt współczesny poprzedzającemu, umarł w 1266. Zrobił plan sławnej kaplicy w Paryżu, pogrzebiony w St.-Germain, w kościele przez siebie zbudowanym. Nagrobek jego jest w muzeum francuzkiem

MONTROSE (*James Graham, hrabia, książę de*), z dawnej rodziny szkockiej, naczelny wódz Karola I, bronił go odważnie. Pokonany w Anglii, przeszedł do Szkocji, zdobył Perth i Aberdeen w 1644, pobił hrabiego Argyle i opanował Edynburg. Zmuszony opuścić kraj, służył w Niemczech na czele 12,000 wojska. Wystraszony przez Karola II, dostał

się do niewoli i ćwierutowany w 1650. Karol II uczcił jego pamięć.

MONTUCLA (*Jan-Stefan*), uczony astronom, członek instytutu francuzkiego i akademii berlińskiej, urodzony w Lyon r. 1725. Był naczelnym redaktorem *Gazette de France*. W 1758 wydał *Historię matematyki*. W r. 1761 został naczelnie zarządzającym budowlami; umarł w 1779. Pisał także *Historię kwadratury koła*.

MONVEL (*Jakób - Marya BOUTET de*), sławny aktor teatru francuzkiego, urodził się w Luneville r. 1745. Wystąpił z powodzeniem w Paryżu r. 1770 i przyjęty do teatru francuzkiego w 1772, celował w roli Xifaresa i w Sierocie chińskim. Opuściwszy Paryż, grywał na francuskiej scenie w Sztokholmie. Za powrotem do Paryża w 1786, grywał ojców; umarł 1811 r. Pisał kilka komedyi i oper komicznych.

MOOR (*Antoni de*), malarz hollenderski, urodzony w Utrechcie r. 1541, zmarły w Antwerpii w 1597, malował portrety z prawdą i życiem. Obrazy jego są rzadkie i drogie.

MOOR (*Karol*), urodzony w Levdzie r. 1656, zmarły w 1738 r., malował sceny z potocznego życia. Naśladował Rembrandt'a a niekiedy Vandyck'a.

MOORE (*John*), lekarz i literat szkocki, urodzony w Stirling r. 1730, mianowany chirurgiem wojsk we Flandryi w 1747 r., umarł 1802 r. Pisał romanse: *Żeleuko*, — *Edward i Mordaunt*.

—MOORE (*John*), syn jego, generał angielski, urodzony w Glasgowie r. 1761, służył w Irlandyi i Egipcie. Zginął w Hiszpanii pod Corogną 1809 r.

MORALES (*Ambroży*), książdz z Korduby, urodzony r. 1513, zmarły w 1590, mianowany historykiem Filipa II i professorem w Alkala. Jego *Kronika*, zaczęta od Florjana de Zamora, kończy się na Bermudzie III. Sandował doprowadził ją do Alfonsa VII. Pisał także: *O starożytnościach miast hiszpańskich* i *Podróż po Hiszpanii*.

MORALES, sławny malarz hiszpański, urodzony w Badajoz r. 1509, zmarły w r. 1586. Kształcił się według Michała - Anioła i Tyceana. Malował tylko Chrystusa w różnych postaciach. Pracował wiele dla Filipa II.

MORATIN (*Don Leonardo - Fernandez*), sławny autor komiczny hiszpański, urodził się r. 1760 w Madrycie; zaczął pracować u złotnika, a następnie w 1787 r. został sekretarzem hrabiego Cabarrus. Wstąpił do zakonu i otrzymał beneficja. Pisał komedya: *Starzee i dziewczynka*, która miała powodzenie; następnie *Barona i Ninę*. Po upadku Józefa Bonapartego, opuścił Hiszpanią; umarł w Francyi 1828 r.

Pisał także: *Historię teatru hiszpańskiego*. Ojciec jego Don Mikołaj, był autorem tragicznym i znakomitym poetą.

MORAWSKI (*Wincenty*), franciszkan, zasłużony w swoim zakonie. Żył w i cuda błogosławionej Joanny della Croce, zakonnicę trzeciej reguły ś. Franciszka, na polskie przełożył z hiszpańskiego r. 1615. Także błogosławionego Jana z Gielniowa zakonnika ś. Franciszka, żywot opisał i wydał w Warszawie r. 1633.

MORAWSKI (*Jan*), jezuita, jak mówi Niesiecki: „wielka ozdoba i zaszczyt nauk filozoficznych i teologicznych, w których tak celował, że innych zdania za sobą ciągnął.” Dwanaście pism jego naliczył wspomniany Niesiecki; umarł w Poznaniu 25 czerwca 1700 r.

MORARD de GALLE (*Justyn - Bonaventura*), admirał francuski, urodzony w Delfinacie r. 1741. Wszedł do marynarki w 1757 i pierwszych dosięgł godności, w 1799 został senatorem; umarł w 1809. Rządco który marynarz miał czynniejsze życie, był w 37 kampaniach i kilka ran odniósł.

MOREAU de la ROCHETTE (*Franciszek - Tomasz*), urodził się r. 1720, kupił majątek Rochette w 1751 r. nieuprawnny, z którego w trzynaście lat 1,000,000 sztuk drzewa wyprowadził. W 1766, ten sławny agronom mianowany inspektorem szkółek roślinnych; a 1769 r. został szlachcicem i kawalerem orderu ś. Michała; umarł 1791 r.

MOREAU (*Jan-Michał*), zwany MŁODYM, rysownik w gabinecie króla, członek akademii malarstwa, urodzony w Paryżu r. 1741, zmarły w 1814, był najslawniejszym rytownikiem w Europie. Dzieła jego dochodzą do 2,400 sztuk. Był uczniem Lebas'a.—Brat jego LUDWIK zwany STARSZY malował *à la gouache*; umarł kilka lat wprzód.

MOREAU (*Jan-Wiktor*), generał naczelny rzeczypospolitej francuskiej, urodzony r. 1763 w Morlaix z ojca adwokata, był przewodem szkoły prawa w Rennes w czasie rewolucji; w 1790 r. dowodził batalionem ochotników z Morbihan i udał się do armii północnej. Mianowany generałem w 1793, został generałem dywizji w 1794. Opanował część Flandryi i Holandyi. Mianowany naczelnie dowodzącym nad Renem i Mozellą, odbył kampanię w 1796, która ustaliła jego sławę. Jego odwrót jako sławny uważają. Dowodząc nad wyższym Renem, we Włoszech 1799 r. i nad Dunajem, odniósł zwycięztwa pod Biberach, Hochstedt, Northlingen, Oberhausen i Hohenlinden. Widząc dumę pierwszego konsula, stał mu się nienawistnym. Wmieszany w proces Cadourna i Pichegru, skazany został na wygnanie. Udał się do Stanów

Zjednoczonych. Zginął 6 sierpnia 1813 pod Dreznem. Ludwik XVIII na jego grobie złożył buławę marszałkowską.

MOREAU de SAINT - MERY (*Mederyk, Ludwik - Elias*), urodzony w Martynice r. 1750 ze znakomitej rodziny, przybył do Francji mając lat 19, i został adwokatem parlamentu. Prezydujący w zgromadzeniu wyborczem, w 1789 miał mowę do Ludwika XVI w ratuszu po 14 lipca. W 1790 r., mianowany deputowanym z Martyniki do zgromadzenia konstytuującego, w 1793 r. udał się do Stanów-Zjednoczonych i powrócił w 1798. Mianowany historyografem marynarki, w 1800 r. został radcą stanu, a 1801 rezydentem w Parmie. Umarł 1819. Wydał: *Opisanie osady ś. Dominika* i wiele innych dzieł.

MOREL (*Fryderyk*), sławny drukarz królewski do języków hebrajskiego, greckiego i łacińskiego, syn Fryderyka trómacza królewskiego. Pisał rozprawy o ś. Bazylim, Chryzostomie, Grzegorzu, Hieronimie itd. Umarł w 1630 r.

MOREL (*Andrzej*), jeden ze sławnych starożytników w XVIII wieku, urodzony w Bernie, był zamknięty w Bastylii z rozkazu Louvois, po wyjściu z niej udał się do Niemiec, umarł w Arnstad r. 1703. Pisał: *Theaurus Nummianus sive Familiarum Romanarum numismata omnia i Specimen rei nummariae*.

MORELLET (*Andrzej*), urodzony w Lyon r. 1727 z kupca papieru, odbył nauki u jezuitów, w 1746 r. wszedł do Sorbonny. W 1752 wyszedł jako licencjat filozofii i poświęcił się upowszechnianiu opinii encyklopedystów; 1785 r. został członkiem akademii. W 1799 mianowany profesorem ekonomii politycznej; w 1808 wezwany do ciała prawodawczego. Umarł w 1817 r. Dzieła jego noszą tytuł: *Zbiór literatury i filozofii XIX wieku*.

MORERI (*Ludwik*), doktor teologii, urodził się w Var r. 1643, odbył nauki w Aix i Lyonie. Jest autorem pierwszego *Dykcjonarza historycznego* we Francji, wydanego w 1573 r. i mającego dwadzieścia edycji. Umarł w Paryżu 1680 r.

MORET (*Antoni de BOURBON, hrabia de*), syn naturalny Henryka IV i Jacqueline Beuil hrabiny Moret, urodził się r. 1607. Posiadał opactwa Savigny, ś. Stefana z Caen, ś. Wiktora z Marsylii, pomimo to był i żołnierzem. Zabity w oblężeniu Castelnaudary r. 1632. Inni utrzymują że uciekł do Portugalii, a za powrotem ukrywał się w pustelni Anjou i dopiero w r. 1693 umarł.

MORESKI (*Marcin*), kanonik poznański. Urodził się w Poznaniu r. 1565 z rodziców dość majątnych. Nauki początkowe pobierał w kolegium jezuickim w Poznaniu,

gdzie teologii słuchał. Zostawszy kapłanem w późnym już wieku udał się na wyższe nauki, do Moguncji, Dylingi, nakoniec Ingolstadu na akademię jezuitów. Tam złożony ścisły egzamen, stopniem doktora teologii zaszczycony został, roku 1609. Wróciwszy do Poznania pełnił rozmaite obowiązki przy kapitule i biskupach, aż nareszcie w nagrodę wyniesiony został na jedną z kilku kanonii, przeznaczonych dla plebejuszów doktoryzowanych. Umarł r. 1641.

MORGAGNI (*Jan - Chrzeciciel*), uczony anatomista, urodzony w Forli r. 1682, był profesorem anatomii w Padwie; nadał swoje nazwisko dziurze językowej którą wykrył. Umarł w 1771. Był korespondentem akademii paryskiej i wielu innych.

MORGAN (*Miss OWENSON, lady*), sławna romantyczka, urodzona w Irlandji z ojca aktora. Zaślubiła pana Morgan lekarza lorda Abercome. Najznajomsze jej romanse są: *Młoda Irlandka*, — *Ida*, — *O'Donnell*, — *Missyonarz*.

MORGHEN (*Rafał*), rytmownik włoski, urodzony w Neapolu r. 1758, uczył się sztuki swojej najprzód od ojca, a potem w Rzymie u Volpato, z którego się córką ożenił. Sztycował dzieła Rafaela, a w 1790 wydał *Cud Bolsena*. Książę tokański w 1792 r. polecił mu kopiować galerję florencką, a 1794 r. sławną *Wieczersę pańską* Leonarda de Vinci. Umarł r. 1833 we Florencji. Cenniejsze prace jego są: *Przemienienie pańskie* z Rafaela, — *Wóz Aurory* Guida, — *Minotaur* Canowy, — *Geniusz poezji*, Dolci.

MORICE (*Dox Piotr-Hyacynt*), urodzony w Quimperle r. 1693 ze szlachełnych rodziców, odbył nauki u jezuitów w Rennes, i wszedł do zgromadzenia St.-Maura. Pracował nad historją książąt de Rohan dotąd niewydaną i historją Bretanii. Umarł w 1750 roku.

MORILLO (*Don Pablo*), generał hiszpański, urodził się r. 1778 pod Toro. Zaciągnął się w 1791 do marynarki; został kapitanem w 1809, marszałkiem poimny w 1814. Tegoz roku wysłany do Wenezueli jako naczelnie dowodzący. Wyładował 17 lutego 1815 r. pod Corrolitos i walczył z generałami Paëz i Bolivar. Pokonawszy Boliwara pod Caracas i Kartageną, udał się przeciw niepodległym, lecz został pobity pod Ocanno, Banco-Largo w 1817, San-Diego i Sagamoso. W 1819 zawarł zawieszenie broni; w 1821 powrócił do Hiszpanii, gdzie mianowany hrabią Kartageny, markizem de Puerta i szambelanem króla. W 1823 r. dowodził armiją północną. Popadł w niełaskę, przybył do Francji w 1824; umarł w 1837 r.

MORIN (*Jan*), sławny oratorynin i uczo-ny XVII wieku, urodzony w Blois r. 1591

z kalwinów, nawrócony przez kardynała Duperron, zostawszy oratorynem, dał się poznać wkrótce nauką i dziełami. Znał doskonale języki wschodnie i wydał: *Pentateuch samarytański*. Umarł w 1659 r. zostawiając wyborną *Historję wyzwolenkości* dla przez Konstantyną.

MORIN (*Szymon*), fanatyk, urodził się r. 1623 w Richemont, przybył do Paryża, chwycił się iluminantów i ogłaszał swoje dziwactwa. Kilkakroć więziony i wypuszczany, został nareszcie spalony za bezbożność w Paryżu 1663 r.

MORNAY (*Piotr de*), biskup orleański w 1288, następnie kanclerz za Filipa-Pięknego. Był na sławnym zgromadzeniu w Luwru w 1296. Wysłany do Rzymu dla pogodzenia nieporozumień z papieżem. Umarł w 1306 r.

MORNAY (*Filip de*), pan de Plessis-Marly, urodził się r. 1549 w Bassy z ojca katolika, a matki hugonotki, która go nakłoniła do reformy. Uszedłszy rzezi ś. Bartłomieja, podróżował po Włoszech, Niemczech i Anglii i przywiązał się do Henryka IV, który go wysłał do Elżbiety Angielskiej. Po przyjęciu katolicyzmu przez Henryka IV, został naczelnikiem hugonotów i miał w Fontainebleau z biskupem Duperron sławną konferencyą. Ludwik XIII odjął mu gubernatorstwo w Saumur. Umarł w 1623 r. Pisał *Pamiętniki*.

MOROGNES (*Sebastyan - Franciszek*, BIGOT, *vice - hrabia de*), syn radcy stanu, intendenta marynarki w Bretanii, urodził się w Brest r. 1705, wszedł do artylerji w 1723, został korespondentem akademii umiejętności w 1735. Dowodził w r. 1759 okrętem Magnifique i pokonał w godzinie trzy statki angielskie. W 1752 mianowany dyrektorem akademii morskiej, w 1764 r. dowódcą artylerji; w 1771 został jenera-perucznikiem i inspektorem siły morskiej. Umarł w 1781, był urzędnikiem orderu Ludwika ś. Pisał traktat: *O obrotach i sygnałach*.

MOROSINI. Dawna familia wenecka, zwana APOSTOLSKĄ, wydała czterech dó-zów.

—MOROSINI (*Dominik*), nastąpił w 1157 r. po Piotrze Polani, umarł w 1165.

—MOROSINI (*Marcin*), nastąpił w 1249 po Jakobie Tiepolo, umarł w 1252 podbiwszy Padwę.

—MOROSINI (*Michał*), nastąpił w 1382 po Andrzeju Contarini, umarł w 1383 podbiwszy Tenedos.

—MOROSINI (*Franciszek*), urodził się r. 1618, mianowany w 1651 dowódcą floty, wziął Turkom wiele miejsc warownych i mianowany naczelnie dowodzącym. Bronił silnie Kandyi, jednak po długim oporze musiał ją poddać w 1669 r. Powtórnie obrany naczelnie dowodzącym, odniósł zwycięz-

two nad Turkami w Dardanelach 1687 r. i całą prawie opanował Grecyą Obrany dożą w 1688 po Marku Justyniani, umarł w 1694, zwany PELOPONEZKIM.

MORSZTYN (*Krzysztof*), starosta filipowski, mąż uczony, siostra jego była żoną Fausta Socyna, on zaś żarliwym nauki jego zwolennikiem. Listy przez niego pisane znajdując się w dziełach pisarzy arykańskich.

—**MORSZTYN** (*Filip*), żupnik wielicki, aryani, napisał on do dzieła Czechowiczca odpowiadającego Tarnowskiemu chcącemu obalić zgodę łucławską różnowierców, przedmowę do Szafranca kasztelana sandomierskiego, daną z Wieliczki r. 1581 i tegoż roku drukowaną.

—**MORSZTYN** (*Andrzej*), niepospolity rymopis za panowania Jana-Kazimierza. Pisał wyśokię dostojenstwa wojeźdźnie; był najprzód stolnikiem sandomierskim, w 1653 posłem na sejm w Brześciu, dalej deputatem do pisania konstytucyi, potem referendarzem koronnym, starostą kowelskim, zawichostkim i wartkim; w r. 1652 od sejmu do układów z Moskwą o pokój wyznaczony; naostatek w r. 1686 obiał podskarbstwo wielkie koronne i starostwo Tucholskie, w tym charakterze posłował, do Francyi. Rzeszy Niemieckiej, i Rzymu. Na potrzeby ojczyzny z własnej szkatuły zaliczył 60,000 złotych i te rzeczy—pospolitej darował; w Warszawie wystawił kościół i klasztor bonifratrów; tamże zbudował pałac, który następnie król August II rozprzestrzenił i przyozdobił. W dowód szacunku Jan—Kazimierz wyznaczył go egzektorem testamentu swego. Morsztyn rzuciwszy urzędy i gośdności, osiadł we Francyi i tam życia dokonał. On pierwszy obeznał rodaków z teatrem francuzkim przez wytłumaczenie z Corneilla: *Cyda* albo *Roderyka*, tragedyi która była graną w 1661 na zamku królewskim w Warszawie, z dodaniem prologu rzeki *Wisły* przeznawiającej. Znawcy uznają ten przekład jak na tamten czas za dobry.

—**MORSZTYN** (*Stanisław*), rymopis, niemniej znakomity od poprzedzającego, za panowania Jana III. Z młodych lat wojskowo służył i w obcych obozach poloru nabrawszy, później odznaczył się pod Cudnowem, Chocimem, gdzie pierwszy idąc do boju, został raniony, następnie pod Żurawnem. Strygoniem z Turkami i Tatarami walczył. W nagrodę zasług mianowany był chorążym zatorskim, później kasztelanem czerskim, kommissarzem do rewizyi skarbu koronnego, w 1698 wojewodą mazowieckim, oraz kommissarzem do żup bocheńskich i wielickich, na ostatek wojewodą sandomirskim. Przełożył

on z francuzkiego trajedyą Racina: *Andromachę*, i trajedyą Seneki: *Hippolit*.

—**MORSZTYN** (*Hieronim*), kanonik poznański. Jemu jest przypisywana *Banaluca* czyli *Historya ucieczna*, kilkakrotnie wytłaczana. Później toż samo wydał Cezary z napisem: *Antypasty małżeńskie, Irzema ucieczkami historyjami, jako wdzięcznego smaku cukrem prawdziwiej a szczerzej miłości małżeńskiej zaprawione*. Krak. 1650. Były i późniejsze wydania. Wiersz wszędzie łatwy ale niewygladzony; za poemat ująć nie może.

MORRISON (*Robert*), misyonarz protestancki w Makao i Kantonie. Wycwiczony w języku chińskim, przetłumaczył w tymże piśmie ś.—W 1815 wydał *Grammatykę chińską i Słownik angielsko—chiński*. W 1818 założył w Malakka kolegium, celem uczenia języka chińskiego i rozszerzania chrystyanizmu.

MORTIER (*Edward—Adolf—Kazimierz—Józef*), urodzony w Cambrai r. 1768; wszedł w 1791 jako ochotnik do batalionu północnego, w 1793 został adjutantem generała. Powołany do armii nad Dunajem w 1799 r. jako generał brygady; w 1800r. dowodził piętnastą i szesnastą dywizyą. W 1803 r. opanował Hanower i został marszałkiem w 1804 roku. Opanował Hamburg w 1806. Wojując w Hiszpanii w 1808 roku, otrzymał tytuł księcia Trewizo; wygrał bitwy w 1809 pod Ocana i Gebora. W 1812 ocalił resztki wielkiej armii. W r. 1814 bronił Paryża z księciem Raguzy. Deputowany w 1816; 1819 został parem. W 1835 r. był prezesem rady; zginął od maszyny Fieschi'ego 28 lipca 1835.

MORTIMER (*Roger*), pan angielski, był kochankiem Izabelli francuzkiej, żony Edwarda II. Po śmierci tego monarchy został ministrem rejentki. Szkoci oburzeni przeciw niemu, powstałi i pochwywszy go w Nottingham, powiesili w 1330.

—**MORTIMER** (*Edmund*), syn poprzedzającego, zmarł w 1381 r., zaślubił Filipinę z Klarencyi i miał z niej syna ROGERA, którego ogłoszono dziedzicem korony r. 1385, umarł w 1399. Córka jego ANNA zaślubiła Ryszarda Yorck, syna Edmunda księcia Yorck, który dał początek Róży białej.

MORTON (*Jakób* DUGLAS), hrabia, urodzony w Dalkeith r. 1530, był najgorliwszym z rozszerzycieli reformy. Obwiniony o mordstwo Henryka Darnley, uciekł do Anglii, gdzie pozostawał aż do bitwy pod Carberry. Powróciwszy do Szkocyi został kanclerzem. W 1574 otrzymał hrabstwo Mar i był rejentem do 1579. Obwiniony o zdradę kraju, chciwość i łupieżstwo, ścięty r. 1581 w Edyμβurgu.

MORUS (*Tomasz*), syn John'a, jednego z sędziów trybunału królewskiego, urodzo-

ny w Londynie 1480 r; użyty był przez Henryka VIII w wielu poselstwach, mianowicie do Cambrai w 1529 r. Mianowany kanclerzem, złożył tę godność w 1531 kiedy Henryk powstał przeciw Rzymowi. Król chciał aby przyjął religią anglikańską, lecz nadaremnie męki mu zadawał. Ścięty w 1535. Wszyscy chwalał jego cnoty. Napisał książkę p. t. *Utopia*.

MORUSI. Familia Fanariotów, z której wielu było sławnych ludzi.

— **MORUSI** (*Dymitr*), hospodar Wołoszczyzny, złożony w 1800 r. i znów przywrócony na tę godność w 1802 r. Towarzyszył w r. 1812 Kalebowi-Effendi jako tłumacz na kongres w Bukarescie. Zamordowany przez własne wojsko. Dzieci jego schroniły się do Rossyi.

MORVILLIERS (*Jan de*) urodzony w Blois 1507 r. sprawując rozmaite urzędowania, został posłem w Wenecyi; mianowany biskupem orleańskim 1552 r; kanclerzem 1568 r. Odnaczył się na concylium Trydentkiem i umarł r. 1577.

— **MORVILLIERS** (*Piotr de*) z innej familii co poprzedzający, syn Filipa prezesa parlamentu paryzkiego zmarłego w 1438 r., był radcą stanu tegoż parlamentu. Ludwik XI mianował go kanclerzem w 1461, a złożony w 1465 dla satysfakcyi hrabiego Chorolais, któremu ubliżył. Umarł 1476 r.

MOŚCICKI (*Melchior*), urodzony w miasteczku Mościska w Przemyślskim. Dominikan, sławny kaznodzieja i teolog, za Zygmunta III, 19 maja 1591 r. w Krakowie 80 letni żywot zakończył. Jeszcze Zygmunta Augusta był spowiednikiem, nieprzyjacielem różnowierców i ostatnim w Polsce inkwizytorem. Współcześni przyznają mu, iż wymowa kaznodziejska w ustach jego nowiej mocy nabierała. Hoziusz wielce go szacował i zalecił Grzegorzowi XIII; wielką cześć miano dla niego w Rzymie, i na zdaniu jego polegało. W zakonie swoim wielce był poważany i sprawował najpierwsze urzędy. Słynie on jako jeden z największych ludzi którym zakon dominikański winien wzrost swój i chwałę. Dawanych sobie biskupstw Kamienieckiego i Przemyńskiego, a nawet i arcybiskupstwa Lwowskiego nie przyjął. „Wolę, mawiał, być ostatnim dominikanem, jak szlachty polskiej kucharzem.

— **MOŚCICKI** (*Mikołaj*), sławny teolog, filozofii i teologii nauczyciel za Zygmunta III, także z Mościsk rodem i dominikan. Był nadzwyczajnie wziętym spowiednikiem w Krakowie. Oprócz innych dzieł wydał książkę zawierającą naukę spowiadania się, wielce szacowaną p. t. *Akademia pobożności*. Krakow 1628 r.

— **MOŚCICKI** (*Michał*), dominikan, za Zyg-

gmunta III żyjący, wielce pracował około połączenia kościoła wschodniego z Rzymem. W Wilnie był nauczycielem filozofii, szacowany nader od księcia Stanisława Radziwiła. W 1595 r. na soborze brzeskim jako znakomity teolog znajdując się, wielce się do dobrego skutku naraad przyłożył.

— **MOŚCICKI** (*Wojciech*), także dominikan, przełożony w klasztorze Świdnickim w Śląsku, w tymże wieku żyjący; w czasie zaburzeń religijnych przeciw wojskom różnowierców, nie tylko klasztor swój ale miasto i urzędników cesarskich obronił.

— **MOŚCICKI** (*Maciej*), współczesny Mikołajowi, akademik krakowski, nauczyciel Starowolskiego, który mu napisanie wielu wierszy i mów przyznaje. Umarł z zaraży morowej r. 1623.

— **MOŚCICKI** (*Jakób*), tal że za Zygmunta III akademik krakowski, mistrz filozofii, słynął w Krakowie i we Lwowie jako uczony drukarz, przed końcem XVII wieku.

MOSHEIM (*Jan*, *Wawrzyniec*), sławny literat, teolog i kaznodzieja, urodzony w Lubce 1694 r. był profesorem teologii w Helmstadt. Umarł 1755 r. jako kanclerz uniwersytetu w Getyndze. Dzieło jego *Historja kościoła* jest nader ważne.

MOSHUS, poeta grecki, urodzony w Syrakuzie, współczesny Ptolomeusza Fildelfa. Pozostało po nim pięć *Sietanek*, był przyjacielem filozofa Biona; styl jego czysty, lecz wyszukany za nadto i pelen affektacyi.

MOSIŹKOWSKI (*Adam*), sławny za Zygmunta III organista w Krakowie. Cichocki tak go wychwala, iż gdy zagrał na organach mówi: zdawało się że każdy palec duszą był ożywiony.

MOSKORZEWSKI (*Hieronim*), sławny teolog aryński za Zygmunta III. Potomek szlacheznego rodu, odziedziczył po przodkach niepośledni majątek. Posługując na kilku sejmach, niepospolite zastąpił; r. 1595 przeszedł na wiarę Socynianów i gorliwie około jej rozszerzenia pracował. Zjeżdżał kilka-krotnie do Rakowa na synody, doglądał tam wychowania młodzieży, godził niesnaski; ściśle przyjaźń łączyła go z Faustem Socynem; z Smalczyuszem wydał *Katechizm* w Rakowie r. 1605, który przypisali Jakóbowi I, królowi angielskiemu, od którego odrzucony, a r. 1655 za Kromwella z rozkazu parlamentu publicznie został spalony. W r. 1610 zamieszki wzniecone w Gdańsku przez Osteroda zaspokoił swoim przybyciem; Mał ten dla cnot słusznie od współczesnych poważany, ścierał się w obronie aryizmu z najznakomitszymi wówczas ludźmi, Skargą, Petrycyem, Górskim,

można powiedzieć że on wszczął wojnę polemiczną od której całe życie niewytnął i ztąd kilka dzieł w tym rodzaju zostawił. Umarł 19 lipca 1625 r. w dziedzinie swojej wiosce Czarnkowie w wiślickim.

MOSTANG - BILLAH dwudziesty ósmy kalif abbasysda, nastąpił 1160 r. po ojcu swoim Moktafi. Umarł 1172 r. Kiedy brat chciał namówić jego żony aby go zamordowały, kazał zbrodniarza w Tygrze utopić. Szanował sprawiedliwość.

MOSTOWSKA (*Anna z książąt RADZIWIŁŁÓW*), jest autorką romansów oryginalnych i tłumaczonych, które w swoim czasie z upodobaniem były czytane, a mianowicie: 1). *Astolda księżniczka ze krwi Falemona* (Wilno 1805 r. tomów 2), 2). *Moje rozrywki* (tamże 1806 tomów 3), 3). *Zabawy w odpoczynku po trudach* (tamże 1806).

MOSZYŃSKI (*Janusz*), rycerz wielce odważny, rotmistrz królewski, wart wspomnienia w dziejach wojennych, że pod Smoleńskiem w oczach króla Zygmunta III, za danym znakiem, pierwszy wdarł się na mury i drugich przykładem swoim ośmielił. Umarł 1638 r.

MOTADHED albo **MOTAED - BILLAH**, piętnasty kalifa abbasysda, wstąpił na tron r. 902, po Motamedzie Billach, umarł r. 908. — **MOTAMED BILLAH** czternasty kalif abbasysda wstąpił na tron 892 r. umarł 902, za niego powstała sekta *Karmatow* założona przez *Al-Faradzi-el-Karmat*

MOTASSEM osmy kalif abbasysda, trzeci syn Haruna al Raszyda, nastąpił 833 po bracie Abdalahu al Mamun. umarł 842. Nazywano go *ośmiurakiem*, albowiem rodził się ósmego dnia, ósmego miesiąca, wygrał osiem bitw i ta liczba ważną rolę grała w jego życiu.

MOTHE - HOUDANCOURT (*Filip de la*) książę Cardonne. — Wcześniej służył pod bronią, 1639 r. dowodził wojskiem francuzkiem w Piemencie. W 1641 r. pobił Hiszpanów pod Tarragoną, wziął im wiele warowni i został marszałkiem, otrzymał nadto tytuł wice króla Katalonji. Pokonany pod Lerydą w 1644. był więziony do chwili kiedy parlament w Grenobli uznał go niewinnym 1648 r. Został powtórnie wice królem 1651; umarł 1652 r.

MOTHE-PIQUET (*N de la*) urodzony 1710 r., wszedł bardzo młodo do marynarki, walczył w Ameryce i ocalił pod Fort - Royal konwój francuzki napadnięty przez eskadrę angielską. Dowodząc okrętem *Invincible* zabrał admirałowi Rodney 32 statki. Doszedł stopnia generała porucznika armii morskiej i umarł w Brest 1791 r.

MOTHE-LE-VAYER (*Franciszek de la*), urodzony w Paryżu 1588 r. był nauczycielem Filipa księcia Anjou, brata Ludwika XIV. Mianowany radcą stanu i członkiem akademii. Umarł 1672 r. Pisał wiele dzieł wr. 1634 które tchną sceptycyzmem i pyrrhonizmem.

MOTTEVILLE (*Franciszka Bertaut*), urodzona 1615 r. umieszczona przy Annie Austryackiej, nienawidzona od kardynała Richelieu, oddaliła się i zaślubiła 1639 r. Mikołaja Langlois de Motteville, który umarł 1641 r. Powołana znów na dwór w 1644. umarła 1689. Pisała *pamiętniki Anny Austryackiej*, pełne ciekawych szczegółów.

MOUNIER (*Jan Józef*), urodzony w Grenobli 1758, kupił urząd sędziego mając lat 25, i dał się korzystnie poznać Obrany deputowanym 1789 r., wymógł przysięgę że deputowani nierozłączą się przed ułożeniem konstytucji. 1790 r. udał się do Szwajcaryi. Powrócił 1801r. i został prefektem departamentu d'ile-i-Vilaine. Umarł 1806 r. pisał wiele.

MOURRE, prokurator ieneralny przy sądzie kassacyjnym. Komander legii honorowej, sprawował te obowiązki do 1830 r. Umarł 1832 r.

MOUSKES (*Filip*), kronikarz flamandzki, urodzony w Gand, biskup w Tournay 1247r. zmarły 1283 r. jest autorem *Historji Francyi* wierszem, obejmującej wiele szczegółów co do życia mieszkańców w XII i XIII wieku.

MOYŻESZ (*to jest ocalony z wody*), sławny prawodawca, prorok i wódz żydowski z pokolenia Lewi, urodzony w Tanis w Egipcie, z Amramu i Jokabedy na 1571 lat przed Chryst. Ocalony przez Termutis córkę Faraona na Nilu, gdzie według podania Izraelitki rzuciły dzieci. — Wybrany od Boga, żądał od króla wyzwolenia Izraelitów, co dopiero po siedmiu plagach otrzymał. Przeszedł z Izraelitami morze Czerwone suchą nogą, i wiele innych zdziałał cudów; jemu Bóg oddał na górze Synaj dziesięć swoich przykazań. — Umarł 1451 r. przed Chrystusem na górze Nebo, z której widział ziemię obiecaną. Jest autorem *Pentateutki*, przypisują mu także księgę Joba.

MOZART (*Jan, Chryzostom, Wolfgang, Amadeusz*), sławny kompozytor niemiecki, urodzony w Salzburgu 1756r. z muzykusa, który go tej sztuki od dzieciństwa uczył. Robił tak wielkie postępy, że mając lat 6 grywał koncerty, a w 7 pisywał się przed cesarzem Franciszkiem I. — Podróżował po Europie do 1788. Mianowany w Wiedniu mistrzem koncertów 1769 r. Papież mianował go kawalerem Złotej Ostrogi, a 1770 r. w Medyolanie napisał operę: *Mi-*

trydat. W 1780r mianowany kapelmistrzem cesarza; umarł 1791 r. Jego arcy dziełem dramatycznym jest *Don Juan*, kościelnym *Requiem*. Prócz tego pisał wiele oper i innych dzieł.

MRONGOVIUS (Celestyn), pastor w Gdańsku, wydał: *Słownik dokładny Niemiecko-Polski* (Królewiec 1823 i 1831 r., tudzież *Słownik Polsko-Niemiecki* (tamże 1835 r.), nadto, przełożył Xenofonta: *Słowo o wyprawie wojennej Cyrusa*, i albo *Anabasis* (Gdańsk 1831).

MROZIŃSKI (Józef), b. generał b. wojsk polskich, jest autorem dzieł: *Pierwsze zasady Grammatyki języka polskiego* (Warszawa 1821 r.) i 2) *Odpowiedź na umieszczenie w Gazecie Literackiej recenzję* (Andrzeja Kucharskiego) dzieła pod tytułem: *Pierwsze zasady Grammatyki języka Polskiego* (tamże 1824 r.). Oba te dzieła, zwłaszcza ostatnie należą do najcenniejszych badań w przedmiocie języka polskiego. Oprócz tego Mroziński w Pamiętniku Warszawskim (1819 i 1820 r.) umieścił opis *historyczny oblężenia i zdobycia Saragossy*

MRUCZYŃSKI (Jan), ziemianin bełzki z Mruczyń, słynął jako rymopis z Zygmunta III w akademii Zamojskiej. Był to mąż wielkiej powagi i znaczenia dla surowej cnoty, którą w czynach i obyczajach okazywał. W radzie i w polu znakomity, w domu filozof, przepychu nie lubiący. Lubo szydził z dumy panów, z chytrności dworaków, z chępliwości rycerzy, z niesprawiedliwości sędziów przekupnych, jednak dla swojej rzetelnej poczciwości powszechnie kochany, w wielkich zostawał względach u Zygmunta Mysz-kowskiego marszałka w. k. Dla czego się pisał: *Eques torquatus* niewiadomo. Umarł w Wilnie 1640 r., zostawiwszy po sobie mnóstwo wierszy wyszłych z druku.

MŚCISŁAW, wielki książę rosyjski, syn Włodzimierza Monomaka, nastąpił po nim 1125 r., odznaczył się swojemi wyprawami wojennymi. Umarł 1132 r., następcą jego był Jaropek. Historycy rosyjscy nadają mu tytuł *Wielkiego*.

—Inny **MŚCISŁAW WOŁYŃSKI**, został powołany do tronu 1167 r., panował w Kijowie aż do r. 1169, w jedynym czasie co Andrzej w Włodzimierzu.

MUCHARSKI (Jakób), młodość spędził w akademii krakowskiej, wielką zdolność okazując do poezyi; za co był uwieńczony laurem. W późnej starości został duchownym. Umarł 15 Czerwca 1614 r.

—**MUCHARSKI (Jan)**, syn jego, doktor filozofii i medycyny, lekarz nadworny króla Jana Kazimierza, biegłość jego w naukach lekarskich była nadzwyczajną.

MUCZKOWSKI (Józef), profesor biblio-

grafii i bibliotekarz uniwersytetu krakowskiego. wielce się przysłużył dziejom piśmiennictwa polskiego, wydaniem dzieł następujących: 1) *Józefa Jędrzeja Zaluskiego biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich, lub o Polsce piszących; pomnożona przypisami Muczkowskiego* (Kraków 1832 r.); 2) *Pauli Paulicini olead Paulus de Praga vocituli, vigintiartium manuscriptum librum est, jest to rozprawa o rękopisach Pawła z Pragi znajdującym się w bibliotece uniwersytetu krakowskiego, który mylnie przypisywano Twardowskiemu (tamże 1835 r.)* 3) *Rękopisma Marcina Radymińskiego, opisane i wiadomość o historyografach szkoły jagiellońskiej* (tamże 1840);—4) *Mieszkania i postępowanie uczniów krakowskich w wiekach dawniejszych* (tamże 1842);—5) *Poezycy sepa Szarzyńskiego* (Poznań 1825);—6) *Winarzyckiego o stanie obecnym literatury Czeskiej* (Kraków 1834). Oprócz tego wydał Muczkowski—7) *Grammatykę języka polskiego* (Poznań 1825).

MUCYA familia plebejuszów w Rzymie, z której wiele osób nosiło przydomek Scewola, na pamiątkę wojownika który sobie rękę spalił w obec Porseny. Wydała ona wielu prawników i zgłasza za cesarstwa. Publiusz Mucjusz Scewola konsul 580r. zmienił nazwisko na *Mucianus*.

—**MUCYA**, córka Kwintusa Mucjusza Scewoli a siostra Metellusa Celera była 3 żoną Pompejusza z którą się rozwiódł.—Poszła za Marka Skaurusa z którego wiele miała dzieci.

MUCYAN (Marek Licynjusz Krassus Mucyanus), generał rzymski, pochodzący od Publiusza Licynusa Krassa Mucyana, syn naturalny Kwintusa Mucjusza Scewoli, konsul r. z R. 580. Zrujnował się przez rozkosze i miłości Klaudyusz wygnął go na wschód. On to skłonił Wespazjana do ogłoszenia się cesarzem i pomógł mu do tego. Był w łaskach u tego cesarza.

MUCYUSZ SCEWOLA, wslawił się w wojnie z Porseną królem Etrusków. Kiedy ten monarcha chciał przywrócić Tarquinjuszów obległ Rzym, Scewola chciał go zabić; lecz zamiast jego, zabił sekretarza. Pochwycony, powiedział że trzechset jest mu podobnych, a rękę włożył w warząc się za omyłkę.

MUCYUSZ SCEWOLA (Kwintus), pretor w Sycylii na 179 przed Chr., prowadził wojnę w Liginii i był ojcem Mucjusza Scewoli augura. Syn jego naturalny *Publicjusz* był przybrany przez Licyniusza Krassusa, wziął jego nazwisko i dodał Mucyanus.

MUDGE (Tomasz), sławny mechanik angielski, urodzony 1715 w Exeter. Mając lat 17 wszedł do Grahama sławnego zegarmistrza i tam wkrótce się wslawił.—

W 1777 otrzymał tytuł królewskiego zegarmistrza. Dla obserwatorium w Greenwich robił narzędzia. Umarł 1794 r. — Z jego synów, WILLIAM urodzony 1762, a zmarły 1820 r. był generał majorem i członkiem wielu akademii.

MUGGLETON (*Lewis*), krawiec angielski, urodzony 1617 r., dał się poznać jako nowator w 1650; utrzymywał że posiada światło wewnętrzne odpowiadające na wszelkie pytania. Pisma jego kat palił publicznie. Umarł 1697 r.

MUGNOS (*Idzi*), kanonik w Barcelonie nastąpił 1424 po anti-papieżu Benedykcie XIII i mianował się Klemensem VIII; poddał się dobrowolnie Marcinowi V (1429), który go mianował biskupem Majorki. To zrzeczenie się połączyło kościół Zachodni rozdzielony przez lat 40.

MULGRAVE, sławna familia angielska.

—MULGRAVE (*Konstantyn Filip*), lord, urodzony 1746 r., wszedł do marynarki i mając lat 19 został kapitanem. W 1768 obrany członkiem parlamentu, był gorliwym obrońcą ludu. W 1773 udał się z kapitanem Lutwidge dla zwidzenia bieguina północnego. Po ojcu został parem i umarł 1792.

—MULGRAVE (*Henryk Filip*), syn poprzedzającego, urodzony 1770 r., wszedł 1793 do izby parów, za Pitta został ministrem stanu, lordem admirałcy i inspektorem artylerji W 1810 r.

MÜLLER (*Jan*), albo REGIOMONTANUS, sławny astronom urodzony w Königsshoven w Frankonii 1436, nabył sławy wydając *Almagesta* Ptolomeusza. Mówią że synowie Jerzego z Trebizondy, łacińskie go tłumacza tego dzieła, którego on pracę zganił, zamordowali go w podróży do Rzymu, gdzie Syxtus IV wezwał go dla poprawienia kalendarza w 1476, inni utrzymują że umarł wczasie zarazy.

MULLER (*Gerhard Fryderyk*), urodzony 1705 w Westfalii, osiadł w Rosyji za Katarzyny I. i został członkiem akademii w Petersburgu. Cesarzowa Anna poleciła mu w 1731 zwidzenie północnej Rosyji, z kąd dopiero za panowania Elżbiety powrócił. Katarzyna II odkupiła jego zbiory za 2,000,000 zł; i ozdobiła orderem s. Włodzimierza. Po jego śmierci 1783, nadano szlachectwo synowi i pensją przeznaczono żonie.

MULLER (*Otto Fryderyk*), naturalista duński, urodzony w Kopenhadze 1730, został nauczycielem hrabiego Schulin, syna ministra stanu i wydał, w 1767 *Historię owadów i roślin*. W 1782 ukończył *Florę duńską*. Umarł 1794. Jego prace zapewniają mu pierwsze pomiędzy naturalistami miejsce.

MULLER (*Jan*), sławny historyk Szwajcarski, urodzony w Szafuzie 1752, ukoń-

czył nauki w Getyndze i wydał mając lat 20 *Historię wojen Cymbrów*; 1780 wydał *Historię konfederacji szwajcarskiej*, uważaną za arcydzieło. Pisał także *Kurs historii naturalnej*. Umarł 1809, był ministrem sekretarzem stanu i wychowania w Westfalii, członkiem akademii berlińskiej i innych.

MULLER (*Jan Goddard de*), znakomity rytownik w Niemczech, urodzony 1747 r. w Bernhausen, uczeń sławnego Wille. Przywołany do Stutgardu założył szkołę rytownictwa. Umarł 1831 r. Był kawalerem orderu Korony Wirtembergskiej, członkiem wielu akademii sztuk.

MUMMIA, familia plebejuszów w Rzymie, z której najdawniejszym jest KWINTUS MUMMIUS, trybun ludu r. z. R. 565. Sprzeciwiał się prawu nakazującemu poszukiwanie pieniędzy danych przez króla An-yocha.

MUMMIUSZ ACHAJSKI (*Lucyusz*), konsul r. 146 przed Chr. Wysłany do Peloponezu pko. Achajczykom zbuntowanym, położył koniec lidze achajskiej, opanował i spalił Korynt, i całą Grecyą w prowincyą rzymską zamienił. Przyznano mu zaszczyt tryumfu i mianowano ACHAJSKIM; umarł w Delos. —

MUMMOLE (*Ennius*), syn Peoniusa, brabiego Auxerre, w r. 561 mianowany patrycjuszem Burgundji. Pobił Lombardów i Saxonów, oraz odebrał Poitu Chilperykowi. Pełen dumy chciał swego brata Gontran ogłosić królem w Brives-la-Gaillarde. Obłączył w Comminges, gdy nie widział środka obrony, życie sobie odebrał.

MUNCER (*Tomasz*), sławny uczeń Lutra, urodzony w Saksonii, rozsiewał zasady mistrza i został naczelnikiem nowo-chrześciców. Zebrawszy mnóstwo wieśniaków łupił Niemcy. Pokonany przez land-grafa Hessy i wzięty do niewoli został wraz z towarzyszem swoim Pfeiffer, został w Mülhausen ścięty 1525 r.

MUNGO-PARK, sławny wędrownik angielski, zamierzył w 1795 zwidzić Afrykę z północy ku południowi; lecz musiał wrzucić tego zamiaru. W opisie z 1798 dowodzi że Niger wpada do oceanu Atlantyckiego. Znow w 1805 udał się w głąb Nigrycy, zkąd nigdy już nie wrócił i tylko wieść niesie że się w Nigrze utopił.

MUNICH (*Burchard Krzysztof hrabia de*), sławny generał rosyjski, urodzony 1683 pod Oldenburgiem. W 1716 wszedł w służbę Augusta króla polskiego i otrzymał stopień generała — majora w wojsku saskiem. 1721 r. udał się do Rosyji, gdzie Piotr W. za wykonanie kanału Ładogi, mianował go hrabią oraz gubernatorem Petersburga Finlandyji i Ingryji. Podbił Krym,

wziął Oczaków 1737 i zwyciężył Turków. Za Elżbiety wysłany na Syberję 1742 r. wrócił zamtąd za Piotra III 1762. Umarł 1767 jako gubernator Estonii i Ławonii.

MUNTER (*Fryderyk*), biskup Zelandyi, profesor i doktor teologii, kawaler Wgo krzyża Danebrog; urodzony w Gota 1760. Pisał wiele po łacinie i żył z uczonymi swojej epoki. Umarł 1830 r.

MURAD - BEJ, urodzony w Czerkassyi 1750. Kupiony nitodo od Mohameda - Abu Drabha, gdy się rozwinęły jego zdolności wyniesiony do stopnia beja, który w liczbie 24 rządzili Egiptem. Po śmierci Mohameda 1776, podzielił się władzą z I-hrabimem. Francuzi przybyli do Egiptu, pokonali go pod Ramanisz i Piramidami, gdzie z 6000 mameluków walczył przeciw 30,000 Francuzów. Kleber zawarł z nim traktat w Dżizeh 1800 r. Umarł 1801.

MURAT (*Regnauld wice-hrabia de*), urodzony w połowie XIV wieku, ostatni posiadł to wice hrabstwo. Prześladowany przez konetabla Bernarda d'Armagnac, i pozbawiony majątku, w r. 1416 uciekł z więzienia do księcia Burgundyi, który go mianował swoim koniuszym. Regnault zdradził go pod Montereau, gdzie książę był zamordowany 1439. Daremnie starał się odzyskać swój majątek, który przeszedł do familiii Burbon.

MURAT (*Henryka, Julia de Castelnau hrabina de*) wnuczka Jakóba markiza Castelnau, marszałka Francyi. Zaślubiła hrabiego Murat półkownika piechoty. Umarła 1716 r. Pisała *pieśni, powieści i poezye*. Romans *Duchy Kernosi*, pełen smaku.

MURAT (*Joachim*), urodzony w Bastide 1771 r. z oberzysty, naprzód przeznaczony na księdza, zaciągnął się do wojska. Doszedłszy stopnia adjutanta generała Bonaparte w 1795, następnie generała brygady 1796; był z Bonapartem w Egipcie, odznaczył się pod Piramidami, pod górą Tabor i w szturmie Akry. W 1799 został generałem dywizyi, a 1800 zaślubił Karolinę Bonaparte. Następnie był gubernatorem Paryża, marszałkiem państwa, księciem wielkim admirałem i kawalerem pierwszych orderów. W 1806 wyniesiony na księcia Bergu, dowodził wojskiem Napoleona, pod Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland. W 1808 powołany na tron neapolitański, był kochanym od poddanych. W 1812 dowodził kawalerją i wielce się przyczynił do wygranej pod Moskwą. W 1814 przeszedł do sprzymierzonych. Po bitwie pod Waterloo 1815 r. uciekł do Korsyki w zamiarze powrócenia do Neapolu. Wyrzucony przez burzę w zatokę s. Eufemii 1815 był pochwycony, sądzony i rozstrzelany w Pizzo (Kalabria). Nieustraszonosc i rycerstwo cechowały jego charakter.

MURAT (*Karolina-Marya Bonaparte*), siostra Napoleona żona Joachima, urodz. 1782 r. w Ajaccio; zaślubiła Murata 1800 r. Koronowana królową Neapolitańską. Regentka wczasie nieobecności męża; okazywała charakter mocny i pełen godności. Po śmierci męża udała się do Austrii pod imieniem *hrabiny Lipano*, a umarła 1839 r.

MURATORI (*Ludwik Antoni*), sławny historyk i erudyta, urodzony w Vignola (Modena) 1672 r. powołany do Mediolanu na bibliotekarza. Umarł 1750 r. był członkiem akademii de la Crusca, Arkadów, Cortone, olomunieckiej i t. d. Najważniejsze jego dzieła są: *Pisarze historyi Włoch od r. 500 do 1500, Starożytności włoskie i genealogia książąt Modeny*.

MURATOWICZ (*Sefera*), Ormianin, obywateli kupiec warszawski. Był wysłanym od Zygmunta III. do Persyi, dla kupna namiotów, kobierców, broni itd. jako też dla odnowienia stosunków handlowych z tęp państwem. Zdanie sprawy królowi z tego polecenia, dopiero 1777 r. wyszło z druku p. t. *Relacya Sefera Muratowicza obywatela warszawskiego, od Zygmunta III. króla Polskiego wysłanego, dla kupna w Persyi 1602 r.*

MURENA (*Lucyusz Lucyniusz*), sławny wódz rzymski, wiele się przysłużył do wygranej Sylli pod Cheroneą 87 r. przed Ch. Po oddaniu Sylli dowodził przeciwko Mitytrdatowi. Otrzymał zaszczyt tryumfu.

—MURENA (*Lucyusz Licyniusz*), syn poprzedzającego, jeden z poruczników Lukulla w Azji. Odznaczył się w wojnie z Mitytrdatem i otrzymał konsulat 62 r. przed Ch. Obwiniony o przekupstwo, był broniony przez Cyncerona i uniewinniony.

MURET (*Marek Antoni Franciszek*), urodzony w Muret pod Limoges 1526 r. nauczał w kolegium s. Barbary w Paryżu, w Tuluzie, Wenecyi i Rzymie, gdzie papież znaczne nadał mu beneficya. Umarł 1585. Dobry poeta, wiele pisał, z dzieł jego znane *Juvenilia Carmina*.

MURILLO (*Bartłomiej-Stefan*), sławny malarz hiszpański, założyciel szkoły w Sewilli, urodzony w tem mieście 1618 r. Mając lat 20 uczył się u Velasqueza i powrócił do ojczyzny 1645 r. Umarł w Kadyksie 1685 spadłszy z rusztowania w kościele, w którym malował sławne: *Zaślubienie s. Katarzyny*. Koloryt jego świetny. Najpiękniejsze jego obrazy są: *Syn marnotrawny, Dobry Pasterz, Święta Elżbieta, Cud chleba i ryb, Mojżesz uderzający w skałę* i t. d.

MURPHY (*Artur*), autor dramatyczny irlandzki, urodzony w Cork 1727 r.; założył dziennik *the Gray's Inn Journal*, a następnie zaczął pisać dla teatru. Tragedya

Dziwica grecka jest dobrem dziełem, lepsze jego komedye są: *Trzy tygodnie po ślubie*, *Nieprzyjaciel sam siebie*, *Wszyscy winni*, *Wybór* i t. d. Umarł 1805 w Brompton.

MURRAY (*Jakób hrabia de*), syn naturalny Jakóba V. króla Szkocyi i Malgozaty Douglas. Wojował przeciwko Maryi Stuart, kiedy 1568 r. poszła za hrabiego Bothwel. Pod pozorem pomszczenia Henryka Darnleja, wygnął Bothwela i Maryą stracił z tronu. Obrany rejentem wczasie małoletności Jakóba VI swego siostrzeńca, posiadał całą władzę i zniósł religią katolicką w Szkocyi. Zamordowany 1570 r. w Linlithgow przez Jakóba Hamilton, któremu majątek skonfiskował.

MURRAY (*William*), hrabia Mansfield, urodzony w Perth (Szkocya) 1705, został prawnikiem, a 1742 członkiem parlamentu. Wkrótce mianowany prokuratorem, otrzymał stopień lorda sprawiedliwości i tytuł barona. W 1776 r. mianowany hrabią, 1780 o mało niepadł ofiarą zaburzenia. Uwolniony ze służby 1788 r.; umarł bezdzietnie 1793 r.

MURTOLA (*Kasper*), poeta włoski, urodzony w Genui, udał się do Rzymu i tam umarł 1624 r. Poemat jego *Stworzenie świata* krytykował *Marini*, na co odpowiedział napisawszy *Marineide*, a ten znowu *Murtoloide*. Czując swą niższość, ranił *Marini*'ego z pistoletu, ulaskawiony jednak został.

MURVILLE (*Andrzej*), człowiek uczony, urodzony w Paryżu 1754 r. otrzymał wiele nagród w akademii paryskiej. Umarł 1815 r. Z dzieł jego znajomsze są: *Abdelazis* i *Zuleima* tragedia; *Linval* i *Vivjana*; *Schadzka* męzka komedya i t. d.

MURZYŃSKI (*Marcin*), po łacinie *Murinius*, dziejopis żyjący za czasów króla Zygmunta III, urodził się we Lwowie, początkowie mnich w klasztorze toruńskim ś. Mikołaja, przeszedł na wyznanie ewangelickie i był kaznodzieją przy kościele ś. Jakóba w Toruniu r. 1573. Znalazłszy jakiś bezimienny rękopis niemiecki, wprost go przełożywszy i pomnożywszy dodatkami z kroniki Strykowskiego, takowy wydrakował p. t. *Kronika albo opisanie ziemi i mistrzów pruskich, na polskie z niemieckiego przełożona, z przydadnem rzeczy pamięci godnych*, przez *Marcina Murinusa*, w Toruniu 1582 r. Braun ma za złe Muriniuszowi że lepsze kroniki Schutza i Mikreliusza opuścił, a tę lichą przetłumaczył i wydał, lecz zarzut ten niesłuszny jest, gniewa on się raczej o to, że Muriniusz utrzymuje i dowodzi, co niezaprzeczoną jest prawdą, za całego

Pomorza bałtyckiego Polacy niegdyś byli panami.

MUSAH, czwarty kalif abasyda, nastąpił 785 po ojcu swoim Mahadi, umarł 766. Po nim nastąpił brat Harun-al-Raszid z którym zawsze był w poróżnieniu.

MUSAH, albo Mojżesz zwany TSZELEBI syn Bajazeta I. Uznany sultanem przez wojsko w Europie, gdy znów w Azji uznano brata jego Mahometa I. (1410). Stracił z tronu brata Solimana I., i kazał go zabić pod Adrianopolem. Pokonał cesarza Zygmunta, lecz 1413 pokonany przez brata swojego Mahometa, skazany został na śmierć.

MUSAH, albo Mojżesz rzadzca Afryki, za kalifa Walida I. na początku VIII wieku, podbił Maurytanją i dokończył podboju Hiszpanii, zaczętego przez Tarika r. 711. Wzwany na dwór kalifa, pozostawił zarząd Hiszpanii synom Abdalah i Abdelazis. Kalif skazawszy go na zapłacenie 200,000 sztuk złota, kazał go ochłostać i wysłał do Mekki, gdzie umarł 715; familią jego wymordowano.

MUSCHENBROECK (*Piotr de*), urodzony w Leydzie 1692, zmarły 1761; został doktorem medycyny w 1715, bawił się jednak naukami ścisłymi. Mianowany profesorem fizyki i matematyki w Utrechcie, pełnił następnie też obowiązki w Leydzie. Był członkiem akademii umiejętności w Paryżu i Londynie. Z wielu jego dzieł najznakomitszem jest: *Fizyka*.

MUSSATI (*Albertino*), historyk i poeta z Padwy, zmarły w 1329 r. był ministrem Henryka VII. i jako poeta w ojczyźnie uwieczniony. Pisał: *Historya Henryka VII* i *Historya Włoch*.

MUSSET - PATHAY (*N. de*), człowiek uczony, kawaler Legii-Honorowej, zmarły w Paryżu 1732 r.; między innemi pisał: *O życiu i dziełach Rousseau*; nadto wydał dzieła tego autora.

MUSTAFA, czterej sultanie tureccy nosili to imię:

MUSTAFA I. syn Mahometa III, nastąpił 1617 po bracie Achmecie I; wypędzony we dwa miesiące przez janczarów, którzy osadzili OSMANA II; przywrócony 1622 r. Osmama śmiercią ukarał. Panując 16 miesięcy, znowu stracony i udużony w więzieniu.

MUSTAFA II, syn Mahometa IV, nastąpił po wuju Achmecie II w 1695; pobił Austriaków pod Temeswar, a sam był pokonany pod Zentha 1697 r. Przymuszony Azoł ustąpić Rossyi, sam udał się do Adrianopola i tam życie w rozkoszach przepędzał. Stracony 1703; umarł z melancholii 1704 r.

MUSTAFA III, syn Achmeta III, urodzony 1716 r., nastąpił 1757 po Mahomecie V, i pozwolił wezyrom rządzić za siebie. Umarł 1774 r.

MUSTAFA IV, syn Abdul-Hamida, nastąpił 1807 po Selimie III, którego stracił i zabił. Uduszony przez Mustafę-Bairaktar 1808 r.

MUSTAFA, syn starszy Solimana II, rządcą Magnezji i Mezopotamii. Roxolana jedna z żon Solima II, pragnąc zapewnić tron swemu synowi, obwiniała go przed sułtanem o spisek, który go kazał udusić 1553. Chamfort z tego przedmiotu napisał tragedję.

MUTIS (*Don Jose - Celestino*), sławny astronom i botanik, urodzony w Kadyksie 1732 r. Zbogaćcił zielnik Linneusza swego przyjaciela, roślinami półwyspu. Będąc w Ameryce z wice-królem Pedro Mesia de la Cerda, założył 1790 r. w Santa Fe Bagota zakład *botaniczny*. Umarł 1808 r. Europa winna mu wynalazek chinu.

MUY (*Ludwik, Mikołaj, Wiktor de Felix hrabia de*), urodzony w Marsylii 1711, był kawalerem maltańskim; a 1745 r. otrzymał miejsce przy delfinie. W 1748 r. mianowany generał-porucznikiem; odznaczył się pod Hastenbeck 1757, pod Crewelt 1758, i pod Minden 1759 r. Z zasługi wojenne został ministrem i marszałkiem 1774 r. Umarł 1775 r.

MUZA (*Antoniusz*), wyzwoleniec, później lekarz cesarza Augusta, a brat Euforba, lekarza przy Jubie królu Maurytanii. Uleczył Augusta z niebezpiecznej słabości, za co był uwolniony od podatków i obdarzony pierścieniem i wyzwolony. Senat zaszadził aby jego głowę złożono obok Eskulapa. Pisał: *De herba botanica* i *De tuenda valetudine*.

MUZEUSZ, dawny poeta grecki, syn Grfeusza albo Linusa, urodzony na 1180 przed Chr. Jego dzieła nie doszły nas, tytuły jednak ich są: *Teogonia*, *Wojna Tytanów*, *Hymny*, *Wyrocznie*, *Nauki synowi*. Przypisywano mu fałszywie poema: *Hero* i *Leander* napisane w IV wieku.

MUZIANO (*Hieronim*), sławny malarz, urodzony w Lombardyi 1528 r., uczeń Hieronima Romanini. Sposób jego malowania wyborny, obrazy bardzo poszukiwane. Grzegorz XIII pozwolił mu w Rzymie założyć akademię pod tytułem: *ś. Łukasza*. Jakkolwiek był dobrym historycznym malarzem, jednak jego krajowidoki są więcej cenione. Umarł w Rzymie 1590 r.

MUZONJUS-RUFUS (*Kajusz*), sławny filozof stoicki w II wieku; pochodził z Etrurji i był wygnany na wyspę Gyarus przez Nerona. Galba przywołał go, a Wespazjan jego jednego z filozofów pozo-

stawił, wszystkich albowiem skazał na wygnanie.

MYCERYNUS, król Egiptu według Herodota syn Cheopsa, nastąpił po ojcu i panował na 200 lat przed wojną trojańską. Zmarłą córkę kazał włożyć w krowę drewnianą i postawić w mieszkaniu.

MYLIUSZ (*Arnold*), Niderlandczyk, mąż uczony, Jerzego księcia Radziwiła kardynała, sekretarz, a następnie w Antwerpii, później w Kolonii drukarz; zmarł r. 1604. On wydał, obrazki królów Polskich z przydany m do każdej ryciny wyjątkiem z dziejów krótkiego zbioru i czynów każdego króla pod tytułem: *Principum et regum Poloniae imagines ad vivum expressae*, studo ac sumptu suo 1591 r. On także: *Opis Tartary* przez Broniewskiego, wydał.

—MYLIUSZ (*Jan*), przez Jerzego Chodkiewicza kasztelana wileńskiego do Polski sprowadzony. Pisał wiersze na pochwałę sławnych Polaków. Umarł 3 lipca 1574 r.

MYRMECYDES, rzeźbiarz lacedemoński, wypracował wóz który mucha skrzydłem przekrywała, i okręt wielkości pszczoły.

MYRON, sławny rzeźbiarz grecki, żyjący na 442 przed Chr. Martwy kamień nabierał życia pod jego dłutem. Miał wykuć z niedzi taką krowę, że zwierzęta się myliły.

MYRONIDES, sławny wódz ateński, wstawił się 458 r. p. Chr. przeciw Tebanom; wziął Tanagrę, podbił prawie całą Beocyę; uśmierzył Focyjczyków, Lokrejczyków i triumfujący powrócił do Aten.

MYRSYLES, dawny historyk grecki, współczesny Solonowi, pozostały po nim małe urywki.

—MYRSYLES, król Lidyi znany pod nazwiskiem *Kandaula*.

MYRTIS, poetka grecka, żyjąca na 500 lat przed Chr. Uczyla poezji sławną Korynnę.

MYSZKOWSKI. Rodzina znakomita w Polsce, słynęła już od XV wieku, najwyższego zaś stopnia świetności doszła za panowania Zygmunta III.

—MYSZKOWSKI (*Piotr*), biskup krakowski mąż uczony i przyjaciel uczonych, a mianowicie Jana Kochanowskiego, Klemensa Janickiego, Jakóba Górskiego, Andrzeja Petrycego i innych; biskup płocki, następnie krakowski, był twórcą wielkości domu swojego; prócz pałaców w Krakowie, wielkich dóbr w krakowskiem, zostawił 8,000,000 złotych majątku w gotowiznie. Umarł 1591 r. dnia 3 października, mając lat 86.

—MYSZKOWSKI (*Zygmunt*), synowiec po-

przedzającego, kosztem jego wykształcił się za granicą, po razy pięć jeździł do Włoch i dla tego pomieszał obyczaje włoskie z polskimi. Był marszałkiem w: koron: za Zygmunta III. Posłował do Wiednia o rękę arcyksiężniczki Konstancyi dla teoż monarchy. Wczasie rokoshu Zembrzydowskich, z swoją chorągwią utrzymywał stronnictwo króla; w skutku jego wstawienia się, monarcha darował tym winnowajcom pokonanym. Roku 1596 otrzymał od Klemensa VIII tytuł margrabiego wraz z całym potomstwem. Książę zaś mantuański Gonzaga, przypuścił go do herbu i rodzinnej nazwy Gonzagów, które odtąd zaczął ten dom do swojej przydawać. On to z bratem swoim Piotrem z dóbr pinczowskich, za uchwałą

rzeczy - pospolitej w 1601 roku, utworzył ordynacyą. Był posłem do Henryka IV francuzkiego i Jakóba I. angielskiego królów. Z Zofii Boguszownej miał trzech synów i cztery córki, umarł pod Trydentem 1616 r. Lubo w wysokiem zostawał położeniu u monarchy, jednak od szlachty niebył lubiony, z powodu swego tytułu margrabiowskiego i ordynackiej dumy.

—MYSZKOWSKI (*Ferdynand*), starosta grodzieński, jeden z synów poprzedzającego, podzielał więzienie z Janem Kazimierzem we Francyi.

MYZON. Spartanin, jeden z siedmiu mędrców Grecyi. Gdy Anacharsys pytał wyroczni, kto jest najmądrzejszym, odebrał odpowiedź że Myzon.

NAAMA, żona Salomona, a matka Ro-boama.

NAAMAN, wódz Benadada, króla Syrii. Elizeusz z trędu go uleczył r. 884 przed Chr.; albowiem uwierzył słowom proroka, i według zwyczaju Żydów obmył się w Jordanie.

NABAL, bogaty Izraelita z pokolenia Judy i rodziny Kaleba. Dawid, któremu odmówił żywności dla wojska, wysłał przeciwko niemu czterystu ludzi dla zniszczenia jego domu, lecz prześlągany został przez jego żonę Abigail. Kiedy Nabal umarł, Dawid z nią się ożenił 1057 r. przed Chr. z przestrachu.

NABARZAN, wódz Daryusza Kodomana, dowodził pod Issus 20,000 procarzy. We dwa lata potem, połączył się z Besusem dla zamordowania pana swego i osiągnięcia władzy. Udał się do Hirkanii i przeszedł do Alexandra W.

NABIS, samowładca spartański, przywłaszczył sobie władzę po Machanidasie 206 przed Chr. Walczył z ligą achajską i otrzymał od Filipa Argos, w którem okrucieństwa popełniał. Walcząc ze strony Filipa z Rzymianami, był pokonany r. 195 przed Chr. Obiegał Gytium i pobił na morzu Filopemena, który go ścigał i pokonał pod Spartą. Zabity był przez zdradę roku 192 przed Chr. Wynałazł machinę w kształcie kobiety podobnej do jego żony Apegi, z pomocą której męczył poddanych dla wydostania od nich pieniędzy.

NABONASSAR, król Babilonu, sławny z nadania swojego nazwiska erze, a zaczynającej się w r. 747 przed Chr. Sądzą że to jest Belezys chaldejski, pierwszy król Babilonu po Sardanapalu; inni jednak uważają go za następcę tego Belezysa. Panował lat 14.

NABOPOLASSAR, rzadca Babilonu za panowania Saraka - Sardanapala, króla Niniwy, którą opanował i stracił Sardaka przy pomocy Cyaxaresa I króla Medów r. 626 przed Chr. Pokonany przez Nechao króla Egiptu, który mu wziął Karchemis ważne miejsce, wysłał przeciwko niemu swojego syna Nabuchodonozora II który pokonał Nechao pod Circesium. Panował lat 20, po nim nastąpił Nabuchodonozor II syn jego.

NABOT, Izraelita, który niechciał odstąpić swojej winnicy królowi Achabowi i był zabity z rozkazu Jezabeli żony tego króla 869 przed Chr. Na tem samem miejscu gdzie go ukamienowano, zabito Jezabelę według prorocstwa Eljasza, a psy jej krew lizały.

NABUCHODONAZOR I, król Niniwy i Babilonu, pokonał i zabił Fraortes króla Medów. Wyprawił przeciwko Izraelitom swojego wodza Holofernesa z 132,000 wojska w r. 690 przed Chr. Jedni utrzymują że on jest to samo co Nabopolassar, drudzy zaś że Artaxerxes Ochus.

—NABUCHODONAZOR II. Przewany *Wielki*, król Assyrii i Babilonu, nastąpił po Na-

hopolassarze ojcu swoim r. 606 przed Ch., i opanował prawie całą Azję. Wziął Jerozolimę za Joachima króla Judy, i zaprowadził Żydów do niewoli babilońskiej na 600 lat przed Chr. Kiedy Jehonasz syn Joachima, któremu powrócił koronę, a następnie wuj jego Sedecyaszbuntowali się. Nabuchodonozor położył koniec królestwu judzkiemu r. 587 przed Chr. We dwa lata oblegał Tyr, zajął Egipt i część Persyi. Umarł 563 przed Chr. W czasach pomysłowości miał sen, który mu Daniel wytłumaczył że państwo jego upadnie. Na siedem lat przed śmiercią przebywał w lesie wyobrażając sobie że jest zamienionym w bydlę. Zbudował ogrody wiszące w Babilonie.

NAGHOK, patriarcha hebrajski, syn Saruga, a ojciec Taresa, urodzony 2155 przed Chr. Umarł mając lat 147, był dzieckiem Abrahama. Nie trzeba mieszać go z bratem Abrahama, który zaślubił Melchę, córkę Arana i miał z niej ośmiu synów, między innymi Batuela, ojca Rebeki, żony Izaaka.

NADAB, syn Aarona, był z bratem Abiu pożarty przez ogień niebieski za ofiarowanie Bogu nieczystego kadzidła.

—NADAB, król izraelski, nastąpił 954 przed Chr. po ojcu swoim Jeroboamie. Oddał się rozpuceniu, i zabity został przez wodza swojego Baasa, który tron opanował.

NADASTI (*Tomasz hrabia de*), pochodził z znakomitej rodziny węgierskiej, brocił w 1531 r. Budy przeciw Solimanowi II. Wydany przez zdrającą i uwięziony, wszedł w służbę Karola V. był nauczycielem sztuki wojennej Ferdynanda z Toledu, sławnego pod nazwiskiem księcia ALBY.

—NADASTI (*Franciszek hrabia de*), przydujący w radzie najwyższej Węgier, nie mogąc otrzymać od cesarza Leopolda godności palatyna, zbuntował się przeciwko niemu 1665 roku; pochwycony miał prawą rękę odciętą i skazany na śmierć 1671 r. Dzieci jego przybrały nazwisko CRUZENBERG.

NADIR-SZACH, książę perski, pozbawiony panowania przez jednego z swych wujów, zostawał w służbie innych książąt. Kiedy begierbeg Khorasanu, kazał dać mu bastonadę, stanął na czele rozbójników i przybrał nazwisko THAMAS-KULI HAN. Opanował tron perski 1735 r. Zginął 1747 zamordowany przez Ali-Kuli-Hana, który po nim nastąpił.

NADOLSKI (*Samuel*), kasztelan rawski, z młodu poświęcił się wojskowości; pod Cecorą wśród ogólnej porażki nie opuścił hetmana i dostał się do niewoli. Uszedłszy z niej, dostał się do Prus i walczył przeciw Szwedom. Hetman Koniecpolski mianował go regimentarzem wojsk

tamże pozostawionych. Po wygranej pod Hamersztynem był wyznaczony komisarzem do umowy z nieprzyjacielem. Obdarzony od monarchy starostwem tczewskim, wszedł do senatu jako kasztelan rospiński, a potem rawski; około r. 1665 życie zakończył.

NADZJAH, założyciel dynastii Nadzjahidów, w Jemenie, był naprzód niewolnikiem Mardzjana, i stanawszy na czele Arabów, toczył krwawą wojnę z Kaisem, który Yemen opanował. Zabił go i dzierżył tron jego od 1021 do 1060 r.

NAGURCZEWSKI (*Ignacy*), jeden z cenniejszych rymotwórców polskich za Stanisława Augusta; urodził się w Litwie r. 1711. Wstąpiwszy do jezuitów, był profesorem krasomówstwa, filozofii i łaciny. Później przybył do Warszawy dla nauczania teologii. Król Stanisław August jemu powierzył obeznanie z autorami starożytnymi krewnego swojego księcia Józefa Poniatowskiego. Ofiarowanej sobie kanonii i kilku probostw niechciał przyjąć, przekładając nad nie mierne i pracowite życie. Przy pierwszym zaraz zawianiu b. towarzystwa przyjaciół nauk, był obrany jego członkiem. Umarł w Warszawie 1811 r. Najcenniejszem jego dziełem są: *Eklogi czyli bukoliki to jest Pasterki Wiryliusza*. Warszawa u Grölla 1770 i 1778.

NAHASSON, syn Aminadaba, naczelnik pokolenia Judy w czasie wyjścia z Egiptu. Pierwszy złożył ofiary Arce, drugiego roku po wyjściu.

NAHUM, siódmy z dwunastu mniejszych proroków, urodzony w Galilei, żył za czasów Ezechjasza. Jego prorocstwo składa się z trzech rozdziałów, pełnych życia i energii; przepowiedział on zniszczenie Ninii.

NAIGEON (*Jakób Andrzej*), syn fahrykanta musztardy z Dizon urodzony w Paryżu 1738 r., czerpał od Holbach'a zasady niedowiarstwa i ateizmu. Jako przyjaciel Diderota był jego współpracownikiem. Umarł 18 0 r. Z dzieł jego znakomitsze są tłumaczenia *Holbach'a*.

NAIGEON, malarz konserwator w muzeum Luxemburskim; malował sufity w tej galerii. Umarł w 1832 r.

NAILLAC (*Filibert de*), obrany 1383 r. mistrzem zakonu ś. Jana Jerozolimskiego. Przybył na pomoc Zygmuntovi, królowi węgierskiemu, przeciwko BAJAZETOWI ILDERIM, wielu rycerzy w bitwie pod Nikopolis utracił 1396 r. Był na koncyljum w Pizie 1409 r. Umarł 1421 r. jako sławny wojownik.

NAKIELSKI (*Samuel*), dziejopis za Zygmunta III, urodził się w Lelowie r. 1584. Wyształcony w akademii krakowskiej, w 27 roku życia wszedł do zgromadzenia

kanoników grobu bożego, pospolicie zwanych krzyżakami w Miechowie. Wr. 1626 otrzymał stopień mistrza teologii w Rzymie. Był proboszczem przy kościele ś. Jędrzeja w Krakowie; męża tego zalecała pobożność i nauka. Napisał on: 1) *De sacra antiquitate ordinis custodum s. s. sepulchri hierosolimitani* (Cracov 1625). 2) *Miechovia, sive promptuarium antiquitatis monasterii Miechoviensis* (Cracov. 1634. Nietylko praca ta dzieje Krzyżaków, ale i wiele ważnych wiadomości, co do kraju naszego zawiera. Żyć przestał 1651 r.

NAKWASKA (*Karolina* z POTOCKICH), wydała prócz wielu innych dzieł: *Dwór wiejski* (Poznań 1841 tomów 3).

NALEWAJKO (*Szymon*), syn prostego kusiernika kozuchów w Ostrogu. W młodości występny, chroniąc się przed zasłużoną karą, wszedł do kozaków, a umiejąc czytać i pisać wnet się starszeństwa dosłużył. W czasie wojny Maksymiliana arcy księcia w ziemi siedmiogrodzkiej przeciw Turkom prowadzonej, przedarł się do Węgier i w wojsku austriackiem służbę przyjął, lecz dla zbytnich rabunbów z swoimi odprawiony, z Monkaczu przez Sambor przybył do Łucka; na czele motłochu pustoszył Wołyń, wypadał nawet na morze Czarne i wszystko łupił i zabierał. Dościgniony przez hetmana Zółkiewskiego pod Łabuniem wielu ludzi utracił. Cofnąwszy się w lasy podolskie, z Łobą drugim hetmanem kozaków złączył się, pomimo przeszkód mu stawianych. Zółkiewski niedając im wytchnąć, w kilku potyczkach poraziwszy, nakoniec pod Łubianami tak otoczył, że się poddać i Nalewajkę wydać musieli. Odesłany do Warszawy, r. 1597 ścięty został.

—NALEWAJKO (*Damian*), brat starszy jego, duchowny ruski, najprzód w Ostrogu, a nakoniec protopop cerkwi w Wilnie, którą czas jakiś zarządzał; mąż z nauki, powagi i zasług w swoim obrządku znamienity. On przełożył na język ruski: 1) *Biblię bizancką Bazylego cesarza wschodniego*, która wyszła z druku w Ostrogu r. 1607. 2) *List ś. Jana Chryzostoma do Teodora mnicha*. Umarł 1627 r.

NANGIS, familia pochodząca z miasteczka Nangis. Z niej pochodził ANTONI BRICHANTEAU, markiz NANGIS, zmarły 1617 r., półkownik gwardyi Henryka III, który towarzyszył w podróżach Henrykowi IV w latach od 1590 do 1592 r.

NANI (*Jan Chrzyciel*), historyk wenecki, urodzony z ambasadora weneckiego w Rzymie. W 1641 został senatorem i wysłany jako ambasador do Francji. Powróciwszy otrzymał zarząd finansów. Umarł 1678 r. Pisał: *Historię rplitej Weneckiej* od 1613 do 1671 r.

NANNI (*Jan*), sławny malarz, urodzony w Udino 1494 r., zmarły w Rzymie 1564, był uczniem Giorgion'a i Rafael'a. Celował w malowaniu zwierząt, ptaków i owoców. On to malował organy, stół i ozdoby w obrazie ś. Cecylii.

NANNUS, król Segobrigianów w Galii, sprzyjał założeniu Marsylii przez Focejczyków; po nim nastąpił syn jego Komauus.

NANSOUTY (*hrabia CHAMPION de*), urodzony w Bordeaux 1768 r., mając lat 12 wszedł do szkoły wojskowej i we trzy lata został porucznikiem. W czasie rewolucyi został półkownikiem karabinierów. W 1803 Napoleon mianował go generałem dywizyi. 1805 pod Wertingen odznaczył się na czele kirassierów.—Po bitwie pod Austerlitz otrzymał wstęgę Legii Honorowej. Byłau, Friedland, Eckmühl, Essling i Wagram, dopełniając jego sławy wojennej. Odbył także kampanję rosyjską i umarł 1815 r.

NANTEUIL (*Robert*), malarz i rytownik, urodzony w Reims 1630 r. zmarły 1678. Malował pastelami, a więcej jeszcze poświęcał się rytownictwu. Ludwik XIV mianował go swoim rysownikiem i obdarzył pensją. Chociaż rytował tylko portrety, jednak ich doskonałość zapewnia mu pierwsze między rytownikami miejsce.

NANTYLD, królowa Francji, druga żona Dagoberta I, zaślubiona po Gomatrudzie. Była matką Klodowesza II i w czasie jego matoletności łącznie z Egą majordomem miała rejencyą. Umarła 642 r.

NAPIER (*Jan baron de MERCHISTONE*), matematyk szkocki, uczeń uniwersytetu ś. Andrzeja, jest wynalazcą logarytmów 1614, wydoskonalonych w 1617 przez Briggs'a profesora geometrii w Gresham. Zbogacił Napier wielu odkryciami trygonometrią kulistą. Wynalazł także sposób liczenia na kółkach. Umarł w Manchester 1617 r.

NAPIONE, (*Karol Antoni, hrabia GALEANI*), oficer znakomity w służbie piemonckiej około r. 1800; gdy ojczyzna jego przyłączoną została do Francji, udał się do Portugalii, tam został dyrektorem arsenatu, później towarzyszył rejentowi do Brezylji. Utworzył fabrykę prochu w Rio-Janeiro, ułatwił dobywanie żelaza z kopalni, przez wprowadzenie nowych sposobów; umarł r. 1814. Był to biegły mineralogista; pisał wiele o mineralogii i metalurgii.

—NAPIONE (*Jan Franciszek, hrabia de*), brat poprzedzającego, nabył wziętości przez napisanie rozprawy *O ojczyźnie Kolumba*, mniema on że tenże się urodził w Monteferracie. Pisał wiele *Pamiętników* i tragedią *Gryzeldą*.

NAPOLEON, imię które przybrał **BONAPARTE** przy wstąpieniu na tron cesarski 18 maja 1804 r. Pod tém imieniem wyliczymy ważniejsze epoki życia tego nadzwyczajnego człowieka, od chwili ogłoszenia się cesarzem, aż do jego zgonu. W 1804 ogłoszenie kodeksu cywilnego. — Utworzenie osiemnastu marszałków. — Ustanowienie Legii — Honorowej. — Protestacya Ludwika XVIII przeciwko uzurpacyi. — Obóz pod Boulogne. — Koronacya Napoleona i Jozefiny. — W 1805 roku Napoleon koronuje się królem włoskim 26 maja. — Wcielenie Genui do Francyi. — Trzecia koalicya przeciw Francyi. — Porażka pod Trafalgar. — Bitwa pod Austerlitz. — Wejście Francuzów do Wiednia i Munich. — Pokój presburski. — W 1806 r. organizacya konfederacyi reńskiej, której Napoleon ogłasza się protektorem. — Czwarta koalicya. — Bitwa pod Jena. — Wejście Francuzów do Berlina i Warszawy. — System kontynentalny. — W 1807. Zwycięstwo pod Eylau i Friedland. — Pokój Tylżycki. — Wyprawa portugalska. W 1808. Król hiszpański jeńcem Napoleona. — Wojna Hiszpanii z Portugalją. — Wejście Francuzów do Lizbony i Madrydu. — Wojna w Hiszpanii aż do 1814 roku. W 1809. Włochy przyłączone do Francyi. — Wojna z Austryą. — Bitwy pod Essling i Eckmühl. — Wejście Francuzów do Wiednia. — Bitwa pod Wagram. — Pokój z Austryą. — Rozwód z Józefiną. W 1810. Ożenienie cesarza z Maryą Luizą. — Papież jeńcem Napoleona. — Przyłączenie państwa Kościelnego i Holandyi do Francyi. — Wzięcie Gwadalupy przez Anglików. W 1811. Narodzenie następcy tronu, nazwanego królem rzymskim. W 1812 Traktat Francyi z Prussami. — Wojna z Rosyją. — Bitwa pod Wilnem, Smoleńskiem, Moskwą. — Pożar Moskwy. — Odwrót armii. — Przejście Berezyny. — Spisek Maleta. W 1813. Wojna z Prussami. — Bitwy pod Lützen i Bautzen. — Wojna z Austryą. — Bitwa pod Lipskiem. — Odwrót armii. W 1814. Koalicya powszechna. — Wtargnięcie w granice Francyi. — Bitwy pod Brienne, Champaubert, Montmirail, Montereau. — Kapitulacya Paryża. — Abdykacya Napoleona. — Udanie się na wyspę Elbę. W 1815. Napoleon wypływa z wyspy Elby 26 lutego, wylądowyywa w Cannes i wchodzi do Paryża 20 marca. — Druga koalicya powszechna przeciwko Francyi. — Bitwy pod Fleurus, Ligny, Waterloo. — Sprzymierzeni wkraczają w granice Francyi. — Napoleon powtórnie rzeka się korony, udaje się na statek angielski *Bellerophon* i jest odwieziony na wyspę s. Heleny. — Przybywa tam 18 października, umiera 5 maja 1821 r. — Jenerałowie Bertrand, Montholon, Gourgaud, hrabia Las Cases z synem, towarzyszyli mu na wygnanie. — Pogrążony na s. Helenie. W 1840 r. książę Joinville

syn króla Filipa wysłany po zwłoki Napoleona, przywiózł je do Francyi. — Obrzęd odbył się 15 grudnia. — Ciało złożone w kościele inwalidów.

NARBONNE (*Aimery wice-hrabia de*), admirał Francyi, zmarły 1382 r. pochodzący z linii kobiciej z wice-hrabiów Narbonne w X wieku. Wzięty do niewoli pod Poitiers i przyprowadzony Piotrowi Okrutnemu. Po jego śmierci wice-hrabstwo Narbonne przeszło w dom Lara.

NARBONNE-LARA (*hrabia Ludwik de*), urodzony 1755 r. w Colomo w księstwie Parmy, gdzie jego matka towarzyszyła Elżbiecie francuzkiej, córce Ludwika XV, zaślubionej księciu Parmy. Odbywszy nauki w Iuliy, wszedł w zawód wojskowy. W 1789 r. został półkownikiem regimentu piemontskiego. W 1791 powołany do ministerium wojny. W 1792 uciekł do Anglii i dopiero za konsulat powrócił. W 1809 mianowany jenerałem dywizyi, a następnie adjutantem Napoleona. W 1813 r. był ambasadorem w Wiedniu; umarł t. r. wskutku spadnięcia z konia.

NARBUTT (*Teodor*), były kapitan artylleryi rossyjskiej, wielce się zasłużył literaturze historycznej wydaniem obszernego, wdziewięciu tomach dzieła, pod tytułem: *Dzieje starożytne narodu Litewskiego* (Wilno 1833—1840), które nader ważnym jest materiałem dla przyszłego historyka Litwy. Oprócz tego wydał Narbutt: *Rys historyczny ludu Cygańskiego* (Wilno 1830); przekład od Jana Chrzeciela Rousseau (tamże 1832); liczne także pisma umieszczał w Tygodniku Wileńskim i Dzienniku Wileńskim.

NARCYS, wyzwoleniec, a następnie sekretarz Klaudyusza, doszedł do najwyższych godności. Gubił tych, którzy mu mogli szkodzić do wyniesienia, i bogacił się ich majątkiem. Cesarzowa Messalina chciała go zgubić, i sama stała się jego ofiarą. Agrypina matka Nerona, zmusiła go do wygnania i do zadanania sobie śmierci 54 r. po J-C.

NARDINI (*Piotr*), sławny skrzypek włoski, urodzony w Liworno 1725 r. Uczeń Tartyniego, był 1762 kapelmistrzem w Wirtembergu, a 1770 został pierwszym skrzypkiem księcia Toskańskiego. Cesarz Józef II, obdarzył go kosztowną tabakierą. Umarł 1796 r. Z pomiędzy jego kompozycji znaczniejsze są: sześć koncertów, sześć solo, sześć kwartetów, sześć duetów i t. d.

NARINO (*Antoni*), rodem z Santa-Fede-Bogota, miał udział w rozmaitych powstaniach Nowej Grenady przeciw Hiszpanii, od r. 1794 do 1811. Nakoniec został prezydentem nowej rzeczypospolitej; lecz złapany przez Hiszpanów, zakończył życie w więzieniu w Kadyksie.

NARSES, zwany **NAKH - DZIR-HAN**, król perski, nastąpił po ojcu swoim Waranesie 294 r. Opanował Mezopotamję i Armenję. Pobity przez Maksymiljana Galera, zawarł z Rzymianami pokój. Umarł 301, po nim nastąpił Hormisdas II.

NARSES, eunuch perski, został szambelanem cesarza Justyniana, a następnie jego wodzem. Wysłany do Włoch, pobit Gotów i zadał śmierć ich królom Totyli i w r. 552. W chwili wtargnięcia Lombardów, Narses obrażony na cesarzową Zofię która powiedziała że stósowniej prąść mu w seraju niż rządzić, przywołał nieprzyjaciół w 553. Umarł 567 r.

NARSES albo **NERSES**. Przewany **WIELKI**, syn Atakinesa, wnuk Husiga, a prawnuk Wertanesa syna ś. Grzegorza, pierwszego patriarchy armeńskiego. Poświęcony na patriarchę r. 338, został otruty przez króla Papi, któremu zle życie wyrzucił. Wielu patriarchów nosiło to imię, znaczniejsi są: **NARSES III** następca Esdrasza 630 r. nowator, który oddzielił kościół katolicki od armeńskiego. **NARSES IV** przewany **MŁY** z powodu czystości i przyjemności stylu jako historyk. Urodzony 1103 r, został biskupem 1135, a patriarchą 1136 po bracie Grzegorzu III. Usiłował połączyć kościół armeński z katolickim; lecz umarł 1173 r.

NARUSZEWICZ (Adam), urodzony w Janowcu 30 października 1733 r; początkowo nauki pobierał w Pińsku, r. 1748 wszedł do zakonu jezuitów; zgromadzenie to wysłało go do Lugdunu. Wsparty opieką i pomocą Czartoryjskiego doskonalił się we Francji, Włoszech i Niemczech. Powróciwszy, obejmując katedrę poezji w akademii wileńskiej, następnie w Warszawie: po zniesieniu zakonu Jezuitów, od Stanisława Augusta tyle był lubianym, że zawsze z nim przebywał. Obdarzony probostwem Niemczyńskim; dalej został koadjutorem biskupstwa smoleńskiego, mianowany pisarzem wielkiego księstwa litewskiego, sekretarzem rady nieustającej, biskupem Emaudzkim, nakoniec Smoleńskim. Stanisław August obdarzył go orderami, kazał wybić medal z twarzą Sarbiewskiego i jego; umarł Naruszewicz 6 lipca 1796 w Janowcu. Był to mąż obdarzony rzadką nauką, pracowitością, znajomością ojczystego języka, ale bez smaku w poezji. Jako tłumacz Tacyta i autor historyi narodu polskiego nieśmiertelnie swe imię i zapewne życie będzie w najpóźniejszej potomości.

NASSAU. Sławny dom książęcy pochodzący od Roberta hrabiego de Laurenburg i de Nassau 1124 r. Potomkowie jego Waleran i Oton, podzielili 1255 to państwo. Z pierwszego poszli książęta Nassau panujący, drugi dał początek linii Nassau-

Dillenburg, panującej w Hollandyi. Przez ożenienie Henryka de Nassau, syna Wilhelma III z Klaudyą z Chalons księżniczką Oranii, księstwo Oranii przypadło ich synowi Rene, który zmarłszy bezdzietnie, ustanowił swym następcą Wilhelma Milczącego synowca. Wilhelm dał początek książętom Oranii-Nassau, panującym w Hollandyi i Anglii.

NASSER (t. i. *zwycięzcy*), to imię wielu książąt arabskich nosiło. **ABUL-ABBAS-AH-MET - NASSER - EDDYN - ALLACH**, trzydziesty czwarty kalif abbasyda, nastąpił w 1180 po Mostadhy. Zatwierdził Saladyna w godności emira al-omrah. Przy końcu panowania utracił wzrok i rozum. Umarł 1225 r. - **MOHAMED-MELEK-AL-NASSER**, dzielną sultan Egiptu i Syrii, z dynastyi Baharytów, nastąpił mając lat 9 po bracie Kalilu w 1297 r. Po trzykroć tracił i odzyskiwał tron. Umarł 1341 r.

NATHAN, prorok izraelski za czasów Dawida. Oznajmił on temu królowi że świątynię pańską dopiero Salomon ukończy. 1035 przed Chr. wyrzucił Dawidowi zabójstwo Urjasza.

NATHANAEL (po hebrajsku **DAR BOŻY**), urodzony w Kana, uczeń Chrystusa, do którego przyprowadził go Filip. Chrystus objawił mu się po zmartwychwstaniu. Grecy obchodzą go 22 kwietnia.

NATOIRE (Karol), urodzony w Nimes 1700 r. Umarł 1771. Obrazy jego wysoko są cenione; dla poprawności rysunku.

NATTIER (Jan Marek), urodzony w Paryżu 1685 r. zmarły 1766 r. Sławnie robił portrety. Grasser go opiewał w swoich wierszach.

NAUDE (Gabryel), urodzony 1600 w Paryżu, trudnił się leczeniem w Padwie i mianowany był lekarzem Ludwika XIII. Był wtedy w Rzymie gdy toczył spór, że dzieło *O naśladowaniu Chrystusa* jest Tommasza a Kempisa a nie benedyktyna Gerson. Będąc bibliotekarzem Mazaryni'ego, udał się do Szwecyi powołany przez królową Krystynę. Umarł w Abbeville 1653 r. Pisał wiele.

NAUKRATES, poeta grecki, użyty przez Artemizję do napisania pochwały męża jej Mauzola r. 351 przed Chr.

NAUMAUN (Jan-Amedeus), kompozytor niemiecki, urodzony pod Dreznem 1745 r. Odbyszły podróż po Włoszech, mianowany kapelmistrzem 1767 r. Nie chciał udać się do Danii i został dyrektorem muzyki kaplicy króla w Dreźnie. Umarł 1801 r. Napisał po szwedzku opery: *Amfion*, *Kora*, *Gustaw Waza*; a po duńsku *Orfeusz*; po niemiecku zaś *Eliza*. *Tutto per amore* i t. d. Pisał także muzyki kościelne.

NAUZYKA, córka Alcynousa, króla Feacyanów, ona to rozbitego Ulyssesa przyjęła gościnnie. Według Arystotelesa zaślubiła Telemaką i miała zeń syna Persepolisa albo Ptolipotesa. Przypisują jej wynalazek tańca, który się odbywa rzucając kulę.

NAVARETTA (*Fernandez*), zwany **MUDO** to jest Niemy, malarz ze szkoły hiszpańskiej, urodzony w Logrono 1532 r., głuchoniemy z urodzenia, był uczniem Tyccjana. Umarł w Eskuriale 1572 r.

NAVARRE (*Piotr de*), wielki wódz w XVI wieku, urodzony w Biskai. Był naprzód majtkiem, następnie lokajem kardynała Arragonii, zaciągnął się do wojsk florentyńskich, gdzie wielką zyskał sławę. Gonzał z Korduby wzywał go przeciwko Neapolowi. Cesarz niemiecki mianował go hrabią d'Alvefo. Przegrał bitwę przeciwko Maurom afrykańskim i został uwieczony w Rawennie w 1512 r. Przyjął służbę u Franciszka I i odznaczył się wielu zwycięstwami. Wzięty do niewoli przez Austriaków w 1528 r. Umarł w więzieniu w zamku Oeuf.

NAVARRE (*Marcin*), zwany **AZPLCUE-
TA**, znakomity prawnik i professor prawa w Tuluzie, w Salamance i Koimbrze. Radzono go się jak wyroczni. Udawczy się do Rzymu dla obrony Carranza arcybiskupa Toledu, obwinionego o nowatorstwo, został assesorem kardynała Alciata i doznawał względów papieża. Umarł w Rzymie 1586 r. Chcąc nazwać kogo uczonym w tej epoce, nazywano go Navarrem.

NAWJUSZ AKCYUSZ, sławny augur u Rzymian za czasów Tarkwinjusza Starcego.

NAYMANOWICZ (*Jakób*), rodem z Łuzacy, obojga prawa doktor, archidyakon pilecki. Szesnaście razy był rektorem akademii krakowskiej, w obronie praw której z wielką stałą dzielnością. Był to mąż gruntownej nauki, umiał prócz języków żyjących, hebrajski, grecki i łaciński. Sława imienia jego nie tylko u nas ale i za granicą stała się głośną. Umarł w Krakowie 23 listopada 1641 r.

NAZARYN (*święty*), męczennik w pierwszym wieku kościoła, był synem świętej Perpetui i skazany na śmierć z młodym dziećciem Cels albo Ceols. Obchodzeni 28 lipca.

NAZYKA, przydomek wielu Rzymian z rodziny Kornelia i Scypionów. Z linii Scypionów Nazyki, był **PUBLIUSZ KORNELIUSZ SCYPIO NAZYKA** syn Kuejusza, Korneliusza Scypjona Kalwa, a krewny Scypjona Afrykańskiego. Konsul w r. 191 przed Chr. Pokonał Bojensów i miał zaszczyt tryumfu. Prawnuk szlachetny i oświecony.

NEALCES, malarz grecki, żyjący na 248 przed Chr. Plinusz wspomina o jego Wenerze z pochwałą.

NEANTES, mówca i historyk z Cyzyku, żył na 257 przed Chr. Napisał traktat o *Wielkich męzach. Sprawy greckie*; a w traktacie o *Nasładownictwie*, ważnie mówi o zabobonach pogańskich.

NEARK, admirał Aleksandra, przebył Ocean od Indus do Eufratu. Po śmierci Aleksandra otrzymał Licją i Pamfilią. On i Pyteasz jedni ze starożytnych, znakomite na morzu odbyli podróże. W Arryanie mamy opis jego podróży.

NECHAO albo **NECHOS**, król Egiptu, wstąpił na tron 691 przed Chr; zabity w 8 lat później przez Sabakona króla Etyopii. Nastąpił po nim Psametyk syn jego.

— **NECHAO II**, syn Psametyka, nastąpił po nim 616 przed Chr. Przedsięwziął wykopać kanał od Nilu aż do zatoki arabskiej. Stracił 120.000 ludzi i nie skończył go. Pokonał pod Mageddo Jozyasza króla Judy w 608 i odniósł wiele zwycięstw nad Nabuchodonozorem. Pod jego panowaniem Fenicyanie trzykrotnie opłynęli Afrykę.

NECHEPSUS, król Egiptu około 2550 r. od stworzenia świata. Mówią że pisał o magii, astrologii i medycynie.

NECKER (*Jakób*), urodzony w Genewie 1734 r., był synem Karola Fryderyka Necker de Cuthrin profesora prawa w Genewie, zmarłego 1760 r. Był naprzód pomocnikiem Thelusson'a bankiera w Paryżu, a następnie został jego współnikiem. w 6 lat majątek jego wynosił 6.003.000 franków. Nastąpiwszy po Taboureau 1777 r. w zarządzie finansów, poprawił znacznie administrację, co widać w *zdanii sprawy* 1781 przez niego wydanem. Wkrótce potem zażądał dymissyi i napisał w Szwajcarii traktat o *zarządzie finansów*. Wezwany 1788 r. przywrócił parlament. Odwołany 1789 r., na żądanie ludu znów na nowo powołany. Opierając się rewolucji, oddalił się i umarł w swoim majątku Copet 1804 r. Córka jego znana pod nazwiskiem pani Staël.

NEDŻYM-EDDYN-AYUB (**MELEK-EL-SALEK**) sułtan Egiptu i Damaszk, z dynastyi Ajubidów. Nastąpił 1240 r. po Seif-Eddyn-Abu-Bekirze, i opanował wielką część Syrii, Tyberyady i Askalonu. On to zakupiłszy od Mongołów wielu niewolników, utworzył z nich gwardyą przyboczną *ma meluków*. Umarł 1249 ze smutku, że Ludwik Święty opanował Damietę.

NEEDHAM (*Jon Tuberville*), pochodził z rodu lorda Kilmotey; urodzony w Londynie 1713 r. Wstąpił do zakonu i umarł w Brukselli 1781 r. Był rektorem akademii umiejętności i zyskał, mianowicie

jako naturalista wielką sławę. On pierwszy z duchownych katolickich, został członkiem towarzystwa londyńskiego 1749 r. Był oraz współpracownikiem Buffona.

NEEL (*Ludwik Baltazar*), zmarły w Rouen 1754 roku, znany z drobnostki: *Podróż z Paryża do St. Cloud łądem i morzem*.

NEFERYTES albo NEFRES, król Egiptu od r. 400 do 397 przed J-C. Pomagał Lacedemończykom i ich wodzowi Agazyłasowi przeciw Persom i dał im 100 statków, które pobite były przez Konona pod Rodus.

NEFTALI, szósty syn Jakóba, którego miał z Bali, służącej Racheli. Pokolenie jego wychodząc z Egiptu, miało 53.000 ludzi, w Chanaan, zajęło Galileę — Niższą. Graniczyło z pokoleniami Zabulon, Azer i Manasses.

NEHEMJASZ, uczony Żyd, podczaszy Artaxerksa — Długorękiego, otrzymał od tego monarchy pozwolenie odbudowania Jerozolimy. Jemu Żydzi winni ustawę, którą do czasu Mahabeuszów się rzadzili. Rządząc Żydami przez lat 30, umarł na 430 lat przed J-C. Uchodzi za autora drugiej księgi Esdrasza.

NEILL(O'), zwany WIELKIM albo BOHATYREM ROZBICIA, urodził się r. 352, był koronowany na króla Irlandyi i wiele szkód rzucił na Rzymianom. Byłby może ostatni im cios zadał, gdyby Stylikon nie zmienił postaci rzeczy. Zabity w r. 405 zatrutą strzałą przez Eocha króla Lagenii, którego prześladował. Jego potomkowie nazywani BY-NIALLS wydali 19 królów Irlandyi.

NEIPPERG (*Wielm René, hrabia de*), pochodził z familii szwabskiej, urodził się r. 1684. Służył Austrii z poświęceniem i gorliwością. On to zawarł traktat w 1739 r., mocą którego Belgrad ustąpiło Turkom, za wydanie arcy — księcia Franciszka, pojmanego na polowaniu. Pokonany przez króla pruskiego pod Molwitz, udał się do Luksemburga, którego mianowany gubernatorem w 1750, pozostał tam do 1758; umarł w 1774 w randze feldmarszałka. — Syn jego LEOPOLD, urodzony r. 1728, był posełm w Neapolu, szambelanem cesarza austriackiego; umarł w 1792. Wynalazł machinę do kopiowania listów.

NEKTANEB I, król Egiptu, nastąpił w 375 przed J-C. po Pauzyrysie; bronił państw swoich przeciw Persom. Umarł 365 r. przed J-C.

— NEKTANEB II, wnuk poprzedzającego, wstąpił na tron po Tachosie r. 363 przed J-C. Należąc do związku Sydończyków i Fenician, wystawił 100.000 wojska przeciw Persom; pokonany, uciekł do Etyopii w r. 354, a Egipt stał się holdownym Persyi.

NEKTAR, patriarcha konstantynopolski, urodzony w Tarsie, nastąpił po ś. Grzegorzu r. 381, umarł w 397. Za jego rządów zniesiono godność penitencyaryusza w kościele wschodnim.

NELEUSZ, syn Kodrusa a brat Medona, około r. 1090 przed J-C. założył osadę w Milecie. Przypisują mu założenie Efezu, Myonty, Kolofonu, Lebados i Klazomeny.

NELSON (*Horacy*), sławny marynarz angielski, urodził się r. 1758 w Burnham-Thorpe, gdzie jego ojciec był rektorem; służył od lat 12 na statku Rational pod wujem kapitanem Suckling. Został porucznikiem w 1777, kapitanem w 1779 r.; wiele się przyczynił do wzięcia Tuloru i utracił oko pod Calvi. Odnosił świetne zwycięstwo z admirałem Jewis około przylądka ś. Wincentego nad Hiszpaniami 1797 r., za co mianowany kontr-admirałem, oraz kawalerem orderu Łaziennego. Pod Tenerifą pozbawiony prawej ręki; miał polecenie walczenia z flotą wiozącą Bonapartego do Egiptu, odniósł nad admirałem Brueys świetne zwycięstwo pod Abukir w 1799 r. za co został baronem Nilu i księciem Bronty. Przebywając jakiś czas w Neapolu, swojemi związkami z lady Hamilton, zaczął swoją sławę; powrócił do Anglii i 1802 r. wszedł do izby wyższej. W 1804 wysłany na morze Śródziemne, odniósł w 1804 r. pod Trafalgar wielkie zwycięstwo i był śmiertelnie ranny. Pogrzebiony w katedrze ś. Pawła, gdzie mu wspaniały wzniesiono pomnik.

NEMEZJAN (*Mark — Aureliusz — Olimpiusz*), poeta łaciński, urodzony w Kartaginie około r. 268 po J-C, za cesarza Numerjana którego był krewnym. Zginął z rozkazu Dyoklecjana Pisał trzy poemata: *Halieutica*, — *Nautica*, — *Cynegetica*, albo o łowach, żegludze i rybactwie. Ostatniego mamy początek 330 wierszy.

NEMEZJUSZ, biskup z Emesy, żyjący w IV wieku; napisał po grecku dzieło: *O naturze człowieka*. Zbiłaj w nim fatalizm Stoików i błędy Manichejczyków.

NEMOURS (*Jakób d'ARMAGNAC, książę de*), wnuk Bernarda d'Armagnac, konetabl Francyi, dał się wciągnąć w spisek uknuty przez księcia Guienne przeciw Ludwikowi XI. Zawsze niespokojny, połączył się z książętami Bretanii i Burgundyi. Pochwycony pod Carlat i uwieziony w Bastylii, poczem obwiniony o zbrodniczy stan, ścięty był w 1477 r. Ludwik XI pod rusztowaniem kazał umieścić jego dzieci aby krew ojca zbierały.

— NEMOURS (*Jakób z Sabaudyi, książę de*), syn Filipa Sabaudzkiego i Karoliny d'Orleans-Longueville, urodził się r. 1531. Zostałszy generał-półkownikiem kawalerii, pokonał barona des Adrets; walczył

pod St. Denis; umarł w 1585 r. Żona jego Anna d'Est, figurowała w Lidze pod nazwiskiem księżnej Nemours. Potomstwo jego zgasiło na Henryku.

—NEMOURS (*Henryk z Sabaudyi, książę de*), przybrał ten tytuł po śmierci brata starszego, Karola-Amedeusza, zabitego w pojedynku z Cezarem Vendôme r. 1652, którego siostrę Elżbietę zaślubił. Henryk należał do Frondy; umarł bezdzietnie w r. 1659. Wdowa po nim Marya Orleańska, córka księcia Longueville, urodzona r. 1625, zmarła w 1707. Pisała *Pamiętniki*.

NEMROD, syn Chusa a wnuk Chama, pierwszy przywłaszczył sobie władzę najwyższą. Pismo ś. nazywa go doskonałym strzelcem. On wznosił mury Babilonu na miejscu wieży Babel. Pismo ś. przypisuje mu założenie Niniwy. Po śmierci poddani wzniesli mu ołtarze.

NENNIUS, dawny pisarz bretoński, autor *Historji Bretanii* napisanej do VIII wieku stylem Gildasa. Żył on na początku IX wieku.

NEOBULA, córka Likamra, obywatela Teb. Ojciec przyrzekł ją pocie Archilokowi i niedotrzymał słowa. Poeta napisał tak uszczypliwe przeciw niemu wiersze że się powiesił.

NEOPTOLEM, pod tem nazwiskiem znany jest Pyrrus syn Achillesa i Deidamii. Kiedy Kalchas oświadczył że Troja nie może być wzięta bez niego, sprowadzony został z Scyros. On to udał się z Ulissesem do Filokteta po strzałę Herkulesa. Pierwszy wyszedłszy z drewnianego konia, zabił Pryama i strącił w wieży Astyanaksa syna Hektora, a Andromakę wdowę po nim uprowadził do Epiru. Miał z niej wielu synów, z których Molossus nastąpił po nim. Dla niej także opuścił prawą żonę Hermionę. Rasyń wziął ten przedmiot do trajedy *Andromaka*.

NEPOCYAN (*Flawiusz Popiliusz*), syn Eutropii, siostry Konstancyjna W., ogłoszony cesarzem po śmierci Konstanta r. 530. Po miesięcznem panowaniu zabity przez Aniceta prefekta pretoryi.

NEPOMUCEN (*świąty Jan*), urodzony w Greenberg w Czechach około r. 1320, był kanonikiem pragskim i spowiednikiem królowej Joanny żony Wacława. Niechcąc wydać spowiedzi królowej obwinionej o wiarołomstwo, był wtrącony do więzienia a następnie utopiony w Mołdawie r. 1383. Kanonizowany w 1729. Uważany jest jako patron dobrej sławy.

NEPOS (*Korneliusz*), sławny biograf łaciński, współczesny Cezara i Augusta, przyjaciel Cyncerona; urodzony w Hostylii pod Weroną. Napisał trzy księgi *Kronik* albo *Roczników*. Pozostały po nim *Życia*

wodzów Grecyi i Rzymu. Mimo niektórych niedokładności opowiadanie jego jest jasne i proste.

NEPOS (*Flawiusz-Juliusz*), syn wodza Nepocjana i siostry patrycyusza Marcelina, urodzony w Dalmacji, zaślubił siostrzenicę żony cesarza Leona I, który go ogłosił cesarzem Zachodu po śmierci Glycerjusza r. 474. Ustąpił w 475 kraj Arwerów Eurykowi królowi Wissigotów i zawarł z nim pokój. Zmuszony opuścić Rawennę, gdzie Orest wódz jego zbuntował się i syna Augustula koronował w 475 udał się do Salony w Dalmacji, gdzie żyjąc cztery lata, został zamordowany.

NERI (*świąty Filip z*), założyciel zakonu Oratoryanów, urodzony w Florencyi w r. 1515. Zostawszy księdzem w 36 roku życia, w 1550 r. założył zakon dla wspierania chorych i podróżnych. Zakład jego zatwierdzony w 1575 r. Umarł w r. 1595; kanonizowany przez Grzegorza XV w 1622.

NERIGLISSOR lub NERIKASSOLASAR, król babiloński, wstąpił na tron r. 559 lub 560 przed J.-C., wygnawszy Ewilmerodacha szwagra swojego. Monarcha ten zdaje się być tym samym co Daryusz Med. Poległ w bitwie przeciw Cyaxaresowi II, po czterech latach panowania; następcą jego był Laborosoarchod.

NERON (*Kajusz-Klaudjusz*), namiestnik konsula Marcellusa 216 r. przed J.-C., we dwa lata pretor, a po śmierci Scypionów wódz wojsk rzymskich w Hiszpanii. W r. 207 mianowany konsulem z Kajusem Liwiuszem Salinatorem, wielkim swoim nieprzyjacielem, rzekł się nienawiści i łącznie z nim pokonał Annibala na brzegach Metaury; otrzymał nagrodę tryumfu i był przez 6 lat cenzorem.

NERON (*Tyberyusz-Klaudjusz*), pierwszy mąż Liwii, która później została żoną Augusta, a ojciec Tyberjusza. Służył pod Cezarem jako kwestor i wojował w Egipcie, na 47 lat przed J.-C. Walczył przeciw Oktawiuszowi; a później żony mu ustąpił. Poczem wkrótce umarł.

NERON (*Lucjusz-Domicjusz*), sławny cesarz rzymski, którego imię dla okrucieństw poszło w przysłowie. Był synem Kajusa Domicjusza Aenobarbusa i Agrypiny córki Germanika. Przybrany za syna przez Klaudjusza, wychowany przez Burrusa i Senekę, wstąpił na tron r. 54, mając lat 17. Początek jego panowania był spokojny i szczęśliwy, lecz wkrótce otruszył Brytannika, oddał się wszelkim zbytkom. Wkrótce zabił swoją matkę, zamordował żonę Oktawiją i kazał sprzątnąć Burrusa i Senekę. Spodlił godność cesarską najochydliejzemi czynami i więcej sławy zakładał na złem klecieniu wierszy jak panowaniu. W r. 64 kazał Rzym na czterech

rogach zapalić, chcąc mieć wyobrażenie o pożarze Troi, a potem za to prześladował Chrześcian. Wiele spisków przeciw niemu nieudawało się. Lecz kiedy Galba z senatem ogłosił go nieprzyjacielem publicznym, zabił się sam sztywetem r. 68. Za niego jednak skarb nieźle był administrowany i stawę wojska utrzymywał Korbulo.

NERON (FALSZYWY), dwóch oszustów przybrało to imię.

— Pierwszy, będąc podobnym do zmarłego cesarza, ogłosił się panującym w Azji i zabił był nawyspie Cythnus przez Kalpurniusza Asprenasa.

— Drugi, ukazał się w Partyi za Domicyana. wydany był przez króla Artabana.

NERWA (*Mark - Kokejusz*), urodzony w Ombryi, r. 32 z rodziny kreteńskiej. Po dwakroć konsul, nastąpił na cesarstwo po Domicyanie. Okazał się łagodnym i łaskawym. Kiedy pretoryanie zbuntowali się przeciw niemu, rzekł się korony na rzecz Trajana. Umarł w rok potem 98 r. po J-C.

NERWICKI (*Marcin*), doktor filozofii i profesor teologii w akademii krakowskiej. Był kaznodzieją Zygmunta - Augusta. Umarł 30 listopada 1582 r., pochowany w kościele ś. Floryana.

NESLE (*Ludwika - Julia de MAILLY*), córka Ludwika III de Mailly, markiza de Nesle, księcia Orani, urodziła się r. 1710, zaślubiła Ludwika - Aleksandra, hrabiego Mailly Rubempre, zmarłego w 1747 r. Ludwik XV w niej się kochał, lecz niestały monarcha opuścił przywiązaną do siebie dla pani Ventimille. Umarła bezdzietnie w 1751 r.

— NESLE (*Marya - Anna de MAILLY, księżna Chateauroux*), siostra młodsza poprzedzającej, prawdziwie piękna, zaślubiła markiza de la Tournelle, po którym w 1742 owdowiała. Ludwik XV, poznawszy ją u siostry, pokochał, nadał księżtwa Chateauroux i zrobił damą honorową. Wygnana w czasie słabości króla do Metz, przywołaną znów była w 1744 r. Usiłowała Ludwika XV uczynić zniewieściałym.

NESMOND (*Henryk*), pochodził ze znakomitej rodziny Angoumois, odznaczył się wczesnie wymową i wyniesiony był na arcybiskupstwo Alby, a następnie Tuluzy. Akademia francuska przyjęła go do swojego grona w 1710; umarł w 1727. Pisał mowy i kazania którym brakuje zapалу, lecz są jasne i nauczające.

NESSELRODE (*Karol - Robert, hrabia de*), wice - kanclerz państwa, urodzony r. 1770, jeden największych dyplomatów Europy. Podpisał traktat w Reichenbachu 1813, w Chaumont 1814, na kongresie wiedeńskim 1814, traktat w Unkiar-Ske-

lessi 1833. Dotąd jeszcze wywiera największy wpływ na dyplomacyę.

NESTOR, mnich ruski, urodził do r. 1056, mając lat 19 wstąpił do zakonu w Kijowie. Pisał *Kronikę rossyjską* do r. 1115, którą kontynuował Sylwester mnich kijowski, a następnie biskup perejaślawski. Jestto najdawniejszy pomnik historii rossyjskiej.

NESTORYUSZ, nowator, urodził się w Syrii i wychowany w klasztorze ś. Euprepjusza w Antyochii, wymiesiony na patryarchę konstantynopolańskiego po Sysynnuszur. 428. Ogłaszał swoje systema wiary. zbijane przez Cyrylla z Aleksandryi. Koncylia w Rzymie r. 430 i w Efezie 431, wyklęły go i złożyły z godności. Umarł w nędzy w Tebaidzie 432.

NETSCHER (*Kasper*), sławny malarz, urodzony w Pradze r. 1636. syn inżyniera w służbie polskiej, był adoptowany przez doktora Tulkena. Uczył się malarstwa od Koster'a i Terburga, ostatniego naśladował i osiadł w Hadze. Pędził jego delikatny, a rysunek poprawny, szczególnie naśladował materye, koronki i sprzęty. Długo bawił na dworze Jana Sobieskiego, malował całą rodzinę królewską w naturalnej wielkości, z tych to obrazów dotąd kilka znajduje się w galerii w Wilanowie. Umarł w Hadze 1687 r.

NEUFCHATEL (*Karol de*), syn Jana de Neufchatel namiestnika Burgundyi, szambelana króla francuskiego, urodził się r. 1442, został arcybiskupem w Besancon r. 1463. Pierwszy kazał drukować brewiarze. Umarł w 1498.

NEUFVILLE (*Mikołaj de*), pan Villeroi, radca i sekretarz stanu, wielki skarbnik orderów królewskich, pochodził z rodziny uszlachetnionej w XVI wieku, a zgastiej w XVIII. Mając lat 18 uważany był za dojrzałego, został sekretarzem stanu w 1567 r. pod Karolem IX. Pełnił też same obowiązki za Henryka III i IV, oraz Ludwika XIII. Umarł w 1617, pozostawivszy syna KAROLA, który był ambassadorem w Rzymie, zmarł on w 1642 r.

— NEUFVILLE (*Mikołaj de*), książę Villeroi, syn Karola, umarł w 1685 mając lat 88, mając sławę uczciwego dworaka. Był nauczycielem Ludwika XIV, który mianował go księciem, parem i marszałkiem Francyi.

— NEUFVILLE (*Franciszek de*), książę Villeroi, syn poprzedzającego, par i marszałek Francyi. Szczęśliwszy w gabinecie jak w wojnie. Dowodził w Lombardyi i pod Kremoną dostał się do niewoli w r. 1702. Powrócony bez okupu, odbył kampanię we Flandryi i przegrał bitwę pod Ramillies. 1706. Zostawszy ministrem skarbu i nauczycielem Ludwika XV, umarł w 1730.

Był ulubieńcem Ludwika XIV. Dumny, lecz wspaniały i dobroczynny.

NEUHOFF (*Teodor, baron de*), szlachcic niemiecki, urodzony w Metz 1690 r. Służąc wojskowo we Francyi i Hiszpanii, w 1736 był w Liworno, porozumiał się z malkontentami korsykańskimi i z Tunis dostarczał im broń. Buntownicy ogłosili go królem Korsyki. Pokonany przez Francuzów, uciekł do Londynu i umarł w nędzy w 1746 r.

NEUSER (*Adam*), emissaryusz socyniański, który zaraził Niemcy swoją nauką. Prześladowany, uciekł do Turcyi, gdzie został janczarem. Potępiał cześć oddawaną Chrystusowi.

NEVERS (*Franciszek z KLIWI, książę de*), syn Karola z Kliwi, urodził się r. 1516. nastąpił po ojcu swoim mając lat 5 w hrabstwach Auxerre. Nevers, Eu i Rhetel, które należały do jego rodziny od XIV wieku. Mianowany księciem i parem Francyi od Franciszka I w 1538. Mianowany rządcą Szampanii i Luxemburgu przez Henryka II. Umarł w 1562 r. pozostawiawszy sześcioro dzieci z Małgorzaty Bourbon. siostry Antoniego, i rólą Nawarry i Ludwika księcia Kondesza.

— NEVERS (*Franciszek z KLIWI, książę de*), syn poprzedzającego, urodził się r. 1539. ożeniony z Maryą de Bourbon w 1561 był rządcą Szampanii; umarł w 1563 r. otrzymawszy postrzał z nieostrożności swego dworzana przed bitwą pod Dreux. Pomawał umarł bezdzietnie, jakób z Kliwi, brat jego markiz Lisle, nastąpił po nim; umarł on w 1564 r., i był ostatnim z domu Kliwi. — HENRYETTA siostra jego starsza, odziedziczyła księstwo i takowe wniosła jako posag domowi Gonzagów.

— NEVERS (*Ludwik de GONZAGUE, książę de*), syn Fryderyka II, księcia Mantui, urodzony r. 1538; zasłużył w 1565 Henryettę z Kliwi, która wniosła mu księstwo Nevers. Odznaczał się pod Henrykiem II, Karolem IX i Henrykiem III. Otrzymał rząd Szampanii i był pierwszym kawalerem orderu ś. Duch; umarł w 1595. Pisał *Pamiętniki* od 1574 do 1595 r.

— NEVERS (*Karol de GONZAGUE, książę de*), syn poprzedzającego, nastąpił po ojcu swoim; w 1621 został księciem Mantui i Monterratu, a w 1634 otrzymał naturalizacyą dla swego wnuka KAROLA de GONZAGUE, który po nim nastąpił i sprzedał księstwo Nevers kardynałowi Mazarini w 1659.

— NEVERS (*Filip-Julian MANCINI, książę de*), siostrzeniec kardynała Mazarina, odziedziczył w 1661, po śmierci wuja, księstwo Nevers. Zasłużył w 1670 Dyanę-Gabryellę de Damas, córkę markiza Thianges; umarł w 1707 r. Był to jeden z najwię-

kszych dowcipów pałacu Rambouillet. Wydał kilka poezyi.

— NEVERS (*Filip-Juliusz-Franciszek MANCINI-MAZARIN, książę de*), syn starszy Filipa-Juljana, dworzaniin dowcipny i uczony. Jest autorem dzieła: *Doskonały woźnica*. Zrzekł się księstwa Nevers na rzecz syna w 1730, którego ożenił z Heleną — Anielą de Pontchartrain.

— NEVERS (*Ludwik-Juliusz MANCINI-MAZARIN, książę de*), syn poprzedzającego, urodzony w Paryżu r. 1716, wszedł w służbę mając lat 18. Mianowany półkownikiem regimentu Limousin opuścił służbę i oddał się poezyi. Akademię francuską i napisów, mianowały go swym członkiem. Ambassador w Rzymie r. 1748, w Prusach 1756, w Londynie 1762, podpisał pokój w 1763 r. Par Francyi, kawaler orderów i minister stanu za Ludwika XV i XVI, wystąpił z ministeryum w 1791 r. Uwierzony w czasie rewolucyi, odzyskał wolność po 9 termidora. Umarł w 1798. Pisał: *bugki, elegie*, i tłumaczył poematy: *Idonis i Ryszard*.

NEWJUSZ (*Knejusz*), poeta łaciński, walczył w wojnach punickich i opisał je wierszem. Pisząc dla teatru przedstawiał żyjące osoby. Metellus wygnął go z Rzymu do Utyki, gdzie umarł 204 r. przed J.-C. Dzieła jego niedoszły nas.

NEWTON (*Izaak*), jeden z najslawniejszych matematyków i filozofów tegoczesnych urodzony w Wolstropie r. 1642 ze szlachetnej familii. Ukończył nauki w Groenham, a następnie w Cambridge, gdzie poznał dzieła Descart'a i Kepler'a. Napisał dwa znakomite dzieła: *Zasady matematyczne filozofii naturalnej* w 1687 r. i *Traktat o świetle* w 1704 roku. Barrow professor matematyki w Cambridge, zrzekł się miejsca, ustępując go Newtonowi, mającemu wówczas lat 26. Mianowany dozorcą numizmatów r. 1696; prezesem towarzystwa królewskiego w r. 1703; umarł w 1727. Wspaniały pomnik wzniesiono mu w Westminster.

NEY (*Michał*), urodził r. 1769 w Sarrelouis z rzemieślnika. Wszedł do wojska w 1787, został kapitanem 1794 r. Po zwycięstwie pod Rednitz, został generałem w 1799 r. Wiele przyczynił się do wygranych pod Ingolstadt, Kirchberg i Hohenlinden. Był ministrem pełnomocnym w Szwajcaryi. W r. 1804 został marszałkiem i kawalerem wielkiego orła Legii-Honorowej. Zwycięzca w 1805 r. pod Elchingen, pozyskał tytuł księcia. Podbił Tyrol i wiele przyczynił się do zwycięstwa pod Jena, Eylau, Friedland. Nadto odznaczył się w Hiszpanii i pod Moskwą w 1812. Napoleon nadał mu tytuł księcia Moskwy i najwaleczniejszego z walecznych.

Odwrot nieśmiertelności go. Po złożeniu korony przez Napoleona, przyłączył się do Burbonów, których po wypłynięciu cesarza z Elby znów odstąpił. Za drugiego restauracyi obwiniony o zdradę, oddany pod sąd parów, większością głosów 169 przeciw 17, pomimo wymowne obrony pp. Dupin i Berryer, rozstrzelany 7 grud. 1815 r.

NICAISE (*święty*), biskup w Reims w XV wieku, unęczony przez Wandalów. Nie należy go mieszać z s. NICAISE, pierwszym arcybiskupem w Rouen w III wieku.

—NICAISE (*Klaudysz*), urodzony w Dżon, gdzie brat jego był prokuratorem w izbie obrachunkowej; został księdzem i zupełnie poświęcił się badaniu starożytnych pomników. Umarł w 1701, mając lat 78. Znany z licznych korespondencyj z uczonymi europejskimi.

NICEARK. znakomity malarz w starożytności, którego podziwiają: *Wenerę, Kupidyna i Herkulesa pokonanego przez miłość*.

NICEFOR (*święty*), patriarcha konstantynopolski nastąpił r. 806; bronił czci obrazów przeciw Leonowi armeńskiemu, który go wypędził 815 r. Umarł w 828 r. w klasztorze. Pisał: *Chronologię*, — *Stikometrykę* (wyczerpie ksiąg świętych); — *Antirrhetykę* (przeciw obrazobórcom), — *Historię*, od cesarza Maurycyego do Leona IV.

NICEFOR I, wielki logotet, minister finansów i w. kanclerz; w r. 802 opanował tron, cesarzową Irenę wydalwszy na wyspę Metelinę. Wysłał posłów do Karola W., uskromił bunt Bardana. Był pobity przez Bułgarów i zginął w 811 r. Król Krumnes z jego czaszki kazał zrobić puchar.

— NICEFOR II, FORAS, zwycięzca Turków i zdobywca Kandyi. Jako naczelnie dowodzący wojskiem wschodniem, ogłoszony cesarzem w 963, zaślubił wdowę po cesarzu Romanie — Młodym. Wypędził Saracenów z Cylicyi, Kandyi i części Azji. Żona zmówiona z Janem Zimisces, we śnie go zaabiła w 969 r.

—NICEFOR III, BOTONAT, pochodzący z rodziny rzymskiej Fabia. Kiedy wojsko wschodnie ogłosiło go cesarzem w 1077 r., wysłał przeciw Niceforowi Brienne, swemu współzawodnikowi, Aleksego Komnena, który opanowawszy tron w 108, Botoniata zamknął w klasztorze, gdzie wkrótce umarł.

NICEFOR GREGORAS, bibliotekarz kościoła konstantynopolskiego w XIV wieku. Napisał: *Historię cesarzy greckich* od 1204 do 1341 r. Składa ona część zbioru historyków bizantyńskich.

NICEFOR KALLIST, żył w XIV wieku za Andronika Paleologa-Starego, któremu

dedykował *Historię kościoła* od narodzenia Chrystusa do 610 r. Mówi on wyraźnie, że s. Łukasz był malarzem i malował portret N. P. Maryi.

NICERON (*Jan - Piotr*), urodził się w Paryżu r. 1685, wstąpił do zgromadzenia barnabitów; oddał się szczególnie bibliografii. Umarł w Paryżu r. 1738. Z pomiędzy jego dzieł najznakomitsze są: *Pamiętniki służące do historii ludzi uczonych*.

NICETAS, przewany ACHOMINAT i CHONINAT, pomywał pochodził z Chone w Frygii. Znakomite sprawował urzędy w Konstantynopolu. Po wzięciu tego miasta przez Francuzów w 1204 r., udał się do Nicei i umarł w 1206 r. Pisał: *Historię* od 1118 do 1205 r.

NICHOLSON (*Wiliam*), fizyk i chemik angielski urodził się r. 1753, zmarł wr. 1815. Napisał: *Dykegonarzechemii*. Wynalazł areometr.

NICJASZ, sławny wódz ateński, zdobył na Lacedemonczykach wyspę Cyterę r. 424 przed J.-C. Podbił także część Tracyi. W 415 przed J.-C. był dowodzącym w wyprawie do Sycylii, której się sprzeciwiał. Przez niejaki czas walczył szczęśliwie, lecz kiedy Gilipp Lacedemonczyk przybył, zmuszony do poddania się, został przez Sycylijczyków na śmierć skazany w 413 r. przed J. C.

NICOLAÏ. Sławna rodzina francuzka, którą wielu wydała urzędników.

— NICOLAÏ (*Aymar-Karol-Marya de*), urodzony w Paryżu r. 1747, radca parlamentu, następnie dożywotnio prezydujący. W 1787 figurował w zgromadzeniu szlachty i nieumógł ująć przesładowania w 93 roku. Zginął wraz z synem na ruszłowaniu w 1794 r.

— NICOLAÏ (*markiz*), brat młodszy poprzedzającego, urodzony r. 1752, zmarł w r. 1824. Był półkownikiem regimentu Angoumois, w czasie rewolucyi emigrował, a po restauracyi był mianowany generał-porucznikiem.

NICOLLE (*Gabryel - Henryk*), urodzony z dostatnich rolników w 1767, był wychowany w kolegiu s. Barbary, pod przewodnictwem swojego brata Karola. L'abbe Nicolle podróżował po Rosyji poświęcił się nauczycielstwu. Gabryel należał do redakcyi *Dziennika Sporów* i został uwieczony. Odzyskawszy wolność, założył księgarnię. Umarł w 1828 żałowany od wielu.

NICOLE (*Piotr*), teolog i moralista, urodzony w Chartres r. 1625, w czternastym roku, doskonale posiadał łaciński i grecki język. W 1649 r. nauczał w Port-Royal literatury, gdzie podzielał zasady religijne mieszkańców. Zamieszany do wszelkich intryg jansenistów, musiał ucie-

uciekać do Hollandyi. Powróciwszy do Paryża, ogłosił *Naukę moralną*, dzieło pełne wielkich myśli i mające znakomite powodzenie. Umarł w r. 1695 zostawiając wiele dzieł.

NICOLO (*Mikołaj*, zwany ISOUARD), sławny kompozytor muzyczny, urodzony w Malcie r. 1775. Dla muzyki opuścił handel, do którego ojciec go przeznaczył. Uczeń Vella, Azopardi, Sala i Guglielmi; dał na teatr opery *Aviso ai maritati* i *Artaserse*, mające powodzenie. Emmanuel de Rohan wielkimistrz kawalerów, mianował go kapelmistrzem załomu. Jeneral Vaubois przywiózł go do Paryża w 1799, gdzie umarł w 1818 r. Pomiędzy jego operami celują: *Cendrillon* (Kopciuszek), — *Rendez-vous*, — *Dzień w Paryżu*. — *Bednarz* i arcydzieło *Hilary*.

NICOT (*Jan*), pan na Villemain i poborca królewski, urodzony w Nîmes r. 1530. Wysłany w 1559 r. jako ambassador do Portugalii, przywiózł ziele, od jego nazwiska nazwane *Nicotiana* (tabaka). Umarł w 1600 r.

NIDECKI (*Andrzej*), urodzony w Krakowie, sławny filolog za Zygmunta III, mąż prawdziwie uczony i zasłużony w literaturze polskiej. Po dwakroć był w Padwie, gdzie w r. 1559 otrzymał stopień doktora prawa. Poważany wielce od Andrzeja Zebrzydowskiego biskupa krakowskiego, był obdarzony kanonią; za wpływem biskupa Filipa Padniewskiego został mianowany sekretarzem królewskim i był używany od królów, Zygmunta - Augusta i Stefana do wielu ważnych interesów, ten ostatni monarcha umiejący cenić i nagradzać uczonych, mianował Nideckiego w r. 1587 pierwszym biskupem wendeńskim w Inflantach. Umarł w Wolmarze r. 1593. Napisał i wydał dzieł wiele, mianowicie krasomówczych.

NIDERLAND (*Jakób*), mieszczanin krakowski, sławny muzyk, należał do kapeli króla Zygmunta III jako celny skrzypek.

NIDIARD albo NITHARD (*Jan Everard*), urodzony w Falkenstein (w Austrii) r. 1607, wstąpił do jezuitów w 1631. Został spowiednikiem arcy-księżniczki Maryi, za którą udał się do Hiszpanii kiedy zaślubiła Filipa IV. Po śmierci tego monarchy, został głównym inkwizytorem, lecz Don Juan austriacki, syn naturalny Filipa, zmusił go do oddalenia się do Rzymu, gdzie był posłem hiszpańskim. Klemens X r. 1672 mianował go kardynałem i arcybiskupem Edessy. Umarł w 1681.

NIEBUHR (*Karsten*), sławny wędrownik duński, urodzony w księstwie luksemburskim r. 1753. Odnaczywszy się w korpusie inżynierów w r. 1758, należał do wy-

prawy naukowej wysłanej do Arabii. Podróż ta trwała lat 6. Za powrotem do Danii, wydał opis tej podróży. Umarł w 1815.

— NIEBUHR (*Bertold Jerzy*), syn poprzedzającego, wszedł w służbę administracyjną i został sekretarzem ministra finansów, a następnie dyrektorem banku duńskiego. Udał się do Pruss, został professorem w Berlinie, radcą stanu i członkiem akademii. W 1807 wydał pierwszy tom *Historji rzymskiej*. Dzieło to jest uważane jako pomnik erudycji XIX wieku, zostało meskołócone. W 1816 wysłany jako poseł do Rzymu, w drodze do Weroni znalazł *Instytucje* Gajusa. Umarł w 1831 r.

NIEDZWIECKI (*Jan*), urodzony we Lwowie r. 1563, pobierał pierwsze nauki w szkołach lwowskich. Otrzymał stopień mistrza nauk matematycznych w akademii krakowskiej. Był professorem astronomii i matematyki tamże. Później został powołany do nowo - założonej akademii w Zamościu. Wsparty pomocą Zamojskiego udał się do Padwy, gdzie stopień mistrza nauk lekarskich otrzymał; po pięciu latach, wrócił do kraju i obowiązki nauczyciela w Zamościu objął. W późnym wieku został duchownym. Umarł 29 listopada 1613 r. Napisał między innemi dziełami: *Grammatica methodica* w r. 1592 wydaną, szacowne to dzieło, długo po różnych szkołach do nauki łacińskiego języka używane było.

NIEGOSZEWSKI (*Stanisław*), obdarzony dowcipem i nadzwyczajną pamięcią, był poczytywanym za cud rozumu ludzkiego za panowania Zygmunta III; byłby może na to zasłużył, gdyby złym smakiem i pracowitemi dziwactwami plodów swoich niekaził. Po szybkim odbyciu nauk w kraju, udał się do Włoch; tam płochem zarozumieniem uniesiony, ogłosił w Wenecyi publiczne wezwanie, że 2 lutego 1584 r. ze wszystkich nauk teologicznych, filozoficznych, matematycznych, a nawet i kabalistyk, na każde zadanie, nikt tylko dowodnie, ale nawet wierszem łacińskim - sześć i pięć - miarowym natchnieniem odpowiadać będzie. Jak mówi Starowolski według świadectwa Alda Manutiusa, który był nauczycielem Niegoszeńskiego i cudem go mianuje, miał on posiadać taką pamięć, że tysiąc wierszy raz odczytawszy, zaraz bez pomylki na pamięć odmówił. Po odbytej rozprawie, która w Wenecyi w kościele ś. Jana i Pawła 2 tygodnie trwała, otrzymał zaszczyt iż w księgie szlachty weneckiej, i jako poeta uwieczniony został. Jest autorem kilku dzieł po łacinie napisanych.

NIEMCZEWSKI (*Zacharyasz*), profesor matematyki w b. uniwersytecie wileńskim. Zostawał w związku z wielu

uczonymi europejskimi. W przedmiocie matematyki kilka ważnych rozpraw zostawił. Umarł 10 grudnia 1820 r.

NIEMIERZYC (Jerzy), z Czernichowa, podkomorzy kijowski, dzielny mąż na wyprawach moskiewskiej i chocimskiej. Chwyciwszy się arianizmu, wrócił następnie na łono wiary prawosławnej ruskiej. Był hetmanem Kozaków, podejrzany jednak od nich o odszczepieństwo, został zabity w r. 1659. Modlitwy jego i śpiewy pobożne po polsku wyszły z druku.

NIEMIERZYC (Krzysztof), z Czernichowa. Przetłumaczył i wydał: *Bajki Ezopowe wierszem wolnym, poświęcone Najjaśniejszemu królowi polskiemu*. Krosno nad Odrą 1690. Dawniejszego bajko-pisarza w Polsce nieznany; miejscami dość szczęśliwy.

NIEMOJEWSKI (Jerzy), z Lubiecha. Wielki młodzieńczy strawił na naukach; później zwłaził Włochy, Niemcy i Węgry. W Turczach dane sobie zlecenia, dla sprawy krajowej z korzyścią dokonał. Umarł w 1615 r.

— **NIEMOJEWSKI (Stanisław)**, brat poprzedzającego, podkomorzy koronny, kasztelan ełbląski, a po zgonie brata chełmiński. W r. 1611 po ułożeniu granic z postronnemi państwami; a w 1613 do zapłacenia wojsk związkowych, od rzeeczypospolitej wyznaczony. Należał czynnie do wyprawy Dymitra — Samożwańca, i opis onej w rękopiśmie zostawił. Niesiecki oddaje mu pochwałę, jako mężowi pięknych przymiotów, wybornego rozsądku, umysłu wspaniałego, miłych obyczajów i umiarkowanych pamiętności. Był to pan ogromnego majątku i w niedo statku skarbu publicznego, wielkie summy Niemojewscy na zastaw klejnotów koronnych wylczyli, które długo wykupionemi niebyły.

NIEMOJEWSKI (Jakób), teolog i mówca kalwiński, za Zygmunta III, uczony, czynny i wymowny. Był to rozprawiać nieprzegadany. Przemógł jezuitę Franciszka Toletę z dwoma jego towarzyszami. Na soborze piotrkowskim tak wymownie o swoim wyznaniu rozprawiał, że kilku duchownych katolickich na łono kościoła ewangelickiego przeszedł. W obronie Krzysztofa Zborowskiego podczaszego koronnego, stawał z Czarakowskim w r. 1585 przed królem i senatem, ale zuchwałą mową więcej obraził sprawiedliwość, jak łitość wzbudził. Wiele dzieł ascetycznych napisał.

NIEMOJEWSKI (Jan), sędzia ziemii inowrocławskiej, prócz tego był posłem na kilku sejmach. Mąż ten za panowania Zygmunta III, posiadał wzięłość z wymowy i obszernej nauki, w tem tylko zblą-

dził, że się stale jednego wyznania nie-trzymał, z katolika zostawszy kalwinem, wkońcu za poradą Czechowicza, przeszedł do arianizmu. W zborach lubelskich był uważany za przewodnika i był najcięższym zapaśnikiem w sporach z jezuitami; umarł w r. 1598.

NIEPPERG (Adam — Albert, hrabia de), generał-porucznik austriacki, szambelan cesarski, urodził się w Salzburgu w 1771. Był ministrem pełnomocnym Austrii w Sztokholmie w 1812, i silnie się przyczynił do wciągnięcia do koalicji Bernadottego. W 1814 wysłany do Neapolu, zdziałał że Murat podpisał związek z Austrią; lecz w Mantui niepowiodło się mu z księciem Eugeniuszem Beauharnais. Gdy Marya-Ludwika opuściła Francję, był jej przydanym i umiał pozyskać zaufanie; bronił jej sprawy na kongresie w Wiedniu i wprowadził ją w posiadanie księstw Parny, Plancencyi i Gwastali. Późem przyczyniwszy się do zwalenia Murata i czas jakiś przebywając we Francji, jako komendant departamentu du Gard, wrócił do Parny i tajemnie zasłużył się z Maryą-Ludwiką. Umarł w 1828.

NIESIECKI (Kasper), jezuita, sławny genealogista za panowania Augusta II; napisał dzieło genealogiczno-heraldyczne, które wydał za wsparciem i nakładem Maryanny z Potockich czyli Elżbiety z Braniczkiej p. t. *Korona polska*. Jestło praca nad którą niemamy lepszej w tym przedmocie. A pomimo że popełnił niektóre usterki, jednak jestło zawsze dla nas skarbmieoszacowany pod względem heraldyki, historii i literatury; umarł 18 maja 1743 r.

NIEUWLAND (Piotr), matematyk i poeta holenderski, urodzony pod Amsterdamem r. 1764 z cięśli; umarł w 1794 r. Był professorem matematyki, fizyki i astronomii w Leydzie. Pisał wiele.

NIEWIAROWSKI (E. X.), przełożył z rosyjskiego dziełko Tychomina: *Tryf-metyka na szczełach, wydostaniona przez generała Swobodzkiego* (Włno 1838).

NIEZABITOWSKI (Kajetan — Lubicz), urodził się roku 1800 dnia 8 sierpnia we wsi Kulatach na Żmudzi. Po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie wileńskim, przybył w 1825 do Warszawy i umieszczony w ministerium oświecenia jako adiunkt, a później sekretarz i referent wydziału cenzury rządowej, w której dotąd zostaje w stopniu naczelnika tegoż wydziału. Z prac naukowych najgłówniejszym zajęciem się jego przedmiotem były i są dotychczas: 1) *Historja Żmudzi* i 2) *Słownik Żmudzko — litewski i Grammatyka tychże języków*. w rękopiśmie, o których znajduje się wzmianka w dziele Malte-Brun'a, wydanem na nowo w Paryżu przez

Leonarda Chodzkę, pod tytułem: *Tableau de la Pologne*. Niezabitowski ogłosił drukiem: 3) *Początki czytania dla dzieci Żmudzi i Litwy* pod tytułem: *Naujas mokslas skaitima diel mažų vaikų Žemajczievyr Lietuvas* (Wilno 1824); 4) *Apej Bytes* (o pszczołach), przekład z k. Kluka, pod imieniem brata swego pałata Cypriana Niezabitowskiego Wilno 1823, z dedykacją kawalerowi hr. Rumianców, na rozkaz którego zajmował się gorliwie językiem i historią Żmudzi i powyższe prace wykonał; za które nawet otrzymał kosztowny pierścień brylantowy od N. CESARZA dziś panującego — 5) *Dziennik nabożeństwa* (Warszawa 1825 przedrukowany w Wilnie pod nazwiskiem arcybiskupa Woronicza); — 6) *Godziny nabożnego rozmyślenia* (Lipsk 1826); — 7) *Rys życia i wybór pism Stanisława Leszczyńskiego króla polskiego* (Warszawa 1827); — 8) *Arwed Gyllenstjerna*, romans Van - der - Velda (tamże 1827 tomów 2); — 9) *Rozrywki z historii naturalnej* (tamże 1829); — 10) *Bitwa pod Nawarynem*, powieść przez Moke (tamże 1830); — 11) *Filozof chrześcijański* (tamże 1830); — 12) *Początki koleżka*, romans Kock'a (tamże 1834 tomów 4). Od roku 1835 corocznie wydaje *Kalendarz powszechny*, na wzór najslawniejszych almanachów francuzkich; pismo to nader pożyteczne i umiejętnie redagowane zaraz po swem ukazaniu się pozyskało chlubne recenzje w dziennikach krajowych i zagranicznych. Nadto, Niezabitowski umieszczał różne pisma w Dziennikach wileńskim i warszawskim, w tym ostatnim (z r. 1829) *Rozmysłania wieśniaka rolnika o narodach litewskich*, pod imieniem Dyonizego Paszkiewicza. W r. 1832 i 1833 był redaktorem Tygodnika polskiego, a w 1835—6, trudnił się wydaniem pośmiertnych rękopismów k. Wiatora Piotrowskiego kapucyna, we 4 tomach, pod tytułem: *Wybór kazań*.

NIGER (*Kajus-Pescenniusz-Justusz*), urodzony w Aquinum, gdzie jego rodzina piastowała urzędy. Wcześniej odznaczył się w wojskowości i przez Kommoda mianowany był dowódcą w Azji. Doszedłszy do konsulatu, po śmierci Pertinaks'a, ogłosił się cesarzem. W 193 r. Septimus Sever pobił go pod Issus. Niger uciekł do Cyzyku, gdzie go zabito, a głowę odniesiono Sewerowi, który ją na widok publiczny w Rzymie wystawił. Żalowano go, bo był cnotliwym i sprawiedliwym.

NIGIDIUS FIGULUS (*Publiusz*), filozof i astrolog, uchodził za najuczeńszego u Rzymian po Warrozie. Pomagał Ciceronowi do odkrycia spisku Katyliny. Będąc stronnikiem Pompejusza, poszedł na wygnanie i umarł 45 r. przed J. - C. Z jego pism tylko ułamki pozostały.

NIKANDER, król spartański z pokolenia Eurypontydów, syn Charilausa, panował lat 39 (od 809 do 770 przed J. - C.). Po nim nastąpił syn jego TEOPOMP.

NIKANDER, sławny grammatyk, poeta i lekarz grecki, urodzony w Klaros na 140 lat przed J.-C. Z jego dzieł doszły nas *Theriaca* i *Alexipharmica* (o lekarstwach przeciw trucizmie).

NIKANOR lub **NIKATOR**. (z greckiego NIKAN zwycięzca, wielu królów syryjskich nosiło to imię.

— **NIKANOR**, wódz Antyocho Epifana króla Syrii, wysłany do Judei, był pokonany przez Judę Machabeusza (w 165 i 166 r. przed J.-C.). Zginął w ostatniej bitwie.

— **NIKANOR**, grammatyk z Aleksandryi, syn Hermiasza, żył za cesarza Adryana. Przewany STIGMATIUS, albowiem obszerną księgę o przecinkowaniu napisał. Został także opis Aleksandryi.

NIKAUZYS, drugie nazwisko królowej Saby, która przybyła podziwiać mądrość Salomona. Zdania są podzielone z kąd pochodziła, jedni mówią że z Etyopii, drudzy że z Arabii. Dary przywiezione przez nią, ostatnich mniemanie popierają.

NIKASZEWSKI (*Krzysztof*), filozofii i medycyny doktor. Wzięty dla swojej biegłości w sztuce lekarskiej. Cnotliwy, niósł pomoc ziomkom, uważając za najpiętszą powinność, dla ich szczęścia poświęcać swoje zdolności. Umarł 1 lipca 1641 r.

NIKODEM, senator żydowski z sekty faryzeuszów, uczeń Chrystusa. Pochował swego mistrza wraz z Józefem z Arymarycyi. W r. 415 wynaleziono jego ciało. Kościół łaciński obchodzi święto jego 3 sierpnia. Manichejzycyowie pod nazwą s. Nikodema, pisali *Ewangelii* pełną fałszu.

NIKOKLES, syn i następca Ewagorasa króla Salaminy w Cyprze 374 r. przed J.-C. Był wspaniały i lubił rozkosze. Iskrateś dedykował mu rozprawę: *O obowiązkach króla*. — **NIKOKLES** król Pafos w Cyprze, holdownik Ptolomeusza Sotera króla Egiptu, skazany na śmierć że przeszedł do Persów; sam sobie życie odebrał, a z nim całą jego familia 310 r. przed J.-C.

NIKOKREON, samowładca Salaminy w Cyprze. Panował za czasów Aleksandra W. na którego żył dworze. On to kazał utłuc w młóździerzu filozofa Anaksarka.

NIKOMAK, poeta traiczny z Aten, żyjący na 420 lat przed J.-C. Wstąpił się napisaniem *Edypa* który przyćmił sławę Sofoklesa i Eurypidesa. Nic z jego dzieł nas nie doszło.

— **NIKOMAK**, ojciec sławnego Arystotelesa, lekarz Amyntasa, króla Macedonii. Napisał według Suidasa sześć ksiąg o medycynie.

—NIKOMAK, malarz, syn i uczeń Arystodema, porównywany z Appellesem i Protogenem.

NIKOMED, jeometra grecki żyjący po Eratostenie, sławny z wynalezienia linii krzywej nazywanej *konchoidą*, a służącej do rozwiązywania podwójnych zagadnień, podwojenia sześcianu i podziału kąta.

NIKOMED I, król Bitynii, starszy syn Zypetasa, nastąpił po nim 281 r. przed J.-C. Kazał zamordować dwóch braci którzy się o tron z nim ubiegali. Założył miasto Nikomedię i rządził rozumnie. Wydziedziczył Zielaśa, syna swojego z pierwszego łoża, dla Pruzyasza który po jego śmierci zrzucił zamieszania. Umarł 246 r. przed J.-C.

—NIKOMED II, przewany z ironii FILOPATOR (kochający ojca), wnuk poprzedzającego, wydarł r. 148 przed J.-C. tron Pruzyaszowi II swojemu ojcu, którego zabił kazał. Mitrydat W. jego szwagier, chciał go poznać w Paflagonii, za co on podburzył Kappadocyę, z tą wyrodził się spór, który rozsądzała Rzymianie, jednemu wzięli Kappadocyę, a Paflagonię drugiemu. Zginął na 92 lat przed J.-C. z ręki swojego syna Sokratesa.

—NIKOMED III, syn poprzedzającego i tancerki Nysy, nastąpił r. 92 przed J.-C. po ojcu swoim i stracony najprzód przez brata swego Sokratesa, a w końcu przez Mitrydata. Przywrócony przez Rzymian po śmierci Mitrydata 85 r.; umarł bezdzietnie 75 r. przed J.-C. Bitynią zamieniono w prowincję rzymską.

NIKON, sławny atlet uwiecznony czternastą razy na igrzyskach olimpijskich. Wzniesiono mu posąg, który gdy zabił człowieka w morze wrzucono. Kiedy w Tazie głód panował, wyrocznia kazała go wyciągnąć z morza i cześć boską wyrządzić.

NIKOWSKI (Szymon), jezuita rodem z Łobżenina, w r. 1575 wstąpił do zgromadzenia jezuitów. Królowej szwedzkiej Katarzynie za kaznodzieję wybrany. W Sztokholmie domem kapłanów poświęcających się nawracaniu ewangelików szwedzkich zarządzał. Po śmierci królowej wróciwszy do Polski, na różnych miejscach w szkołach i kościołach pracował; celował w wymowie kaznodziejkiej. *Martirologium* kościoła rzymskiego przełożył na polski język i wydał w r. 1593. Polscyżna jego za wzorową uważaną być może.

NIKUTA (Marcin), filozof i moralista za panowania Stanisława — Augusta, urodzony w Prussach, dokąd dziad jego szlachcic grodzieński przeniósł się i zmienił dawne nazwisko *Micuty* na *Nikutę*. W Królewcu w naukach doskonalił się, wezwany przez króla na profesora do nowo utworzonego korpusu kadetów, dłu-

gi czas chwalebnie pełnił te obowiązki. Później zajmował się prywatnem wychowaniem Wacława i Aleksandra Chodkiewiczów. Umarł w bardzo podeszłym wieku w Warszawie r. 1812. Pisał i wydał kilka dzieł w francuzkim języku ale bezimiennie.

NIL (*święty*), uczeń ś. Jana-Złotoustego, należał do pierwszej szlachty w Konstantynopolu. Udał się z synem swoim Teodulem na puszcę i długo żył na górze Synai. Poświęcony na kapłana przez biskupa Eluzy; umarł r. 450. Pisał: *Opusculus*.

NIMFIDIUS SABINUS, syn niewolnicy, mienił się być dzieckiem Kalguli. Był prefektem pretoryj za Nerona, którego stracił zamierzał. Za Galby chciał się ogłosić cesarzem, lecz został zamordowany przez żołnierzy r. 66 po J.-C.

NIMFIS, historyk z Heraklei, napisał w 24 księgach historię Aleksandra W. i jego następców aż do Ptolomeusza Ewergeta.

NINIASZ albo ZAMES, syn Ninusa i Semiramidy, wstąpił na tron Assyrii r. 1965 przed J.-C. po dobrowolnej abdykacji matki. Inni zaś utrzymują że ją stracił z tronu i zamordował. Panowanie jego jest historią zbytkui i zaleństw. Umarł w 1936 przed J.-C.

NINON DE LENCLOS, sławna kobieta za Ludwika XIV, urodzona w Paryżu r. 1615 ze szlacheckiej rodziny. Osierocona w 15 latach, przeniosła nad małżeństwo życie wolne które przeżyła jej przynioły. Sallony jej były przepięknie najznakomitszymi ludźmi epoki Celigni, Villarceaux, Sévigné, wielki Kondeusz, Gourville byli z kolei jej kochankami. Mając lat 80 jeszcze się podobała. Przyjaciółka Moliera, Fontenella, protegowana Voltaire'a; umarła w r. 1705 w uczuciach pobożności.

NINUS I, syn Belusa, nastąpił po nim r. 2059 przed J.-C. w Assyrii i był pierwszym królem o którym historia wspomina. Podbił Babilon, wyższą Azję aż do Baktryany, Egipt, Azję-Mniejszą. Powiększył Niniwę i dla tego jej założenie niektórym przypisują. Podbicie Baktryany winien Semiramidzie. Tron pozostawił synowi swojemu Niniaszowi. Umarł w 2007 r. przed J.-C.

—NINUS II, król Assyrii w r. 898 przed J.-C. Niektórzy uważają go za Sardanapala. Inni zaś i pismo ś. za Teglat-Falassara. —NINUS III, król Assyrii, nastąpił po Assarhadonie w 688 przed J.-C.; umarł 641 przed J.-C. Następcą jego był Nabuchodonozor.

NIREEŚ, król wyspy Naxos, jego piękność posła w przysłowie. Tworzył on kontrast z Tersitem najbrzydszym z Greków.

NISZCZYCKI (*Krzysztof*), najprzód starosta ciechanowski i prasnyski na zjeździe

cbierczym Zygmunta III, później kasztelan raciążki, dalej wojewoda bełzki; ryccerz znamienity. Przepisał ustawy pszczelne dla kurpiów w lasach swojego starostwa osiadłych, a lubo one nie miały powagi rządowej, jednak sama ich sprawiedliwość poważanie im jednafa.

—NISZCZYCKI (*Parwot*), kasztelan sierpski, mąż w obywatelstwie i w sztuce wojowniczej znamienity. Dał dowody swej waleczności pod Kircholmem, Smoleńskiem i Chocinem. Z własnej kieszeni uzbrowiwszy dwie chorągwie, busarską i lekką do Pruss przystawił; pod Brodnicą Szwedów pobił. Ferdynand III cesarz 6,000 Lisowczyków pod nim i Janem Gromadzkim wyprawił do Francji. Przeleciawszy oni całe Niemcy, wpadli do Pikardji i stanęli obozem około Montreuil, tam pożogami i łupieństwem cały kraj napelnili. 20 maja 1636 r. pod Verdun wojsko francuzkie pod wodzą hrabiego Soissons znieśli; byliby oni większe klęski Francji zadali, gdyby stany na zanieśioną skargę przez p. d'Avoaux posta francuzkiego, niebyły odwołały ich. Cesarz niechciał żołdu należnego Lisowczykom opłacić, dopiero zmuszony pogrózką iż go sami sobie w kraju jego wybiorą, zaspokoili ich. Umarł on w dobrach swoich Niszczycce r. 1641.

NISZKOWSKI (*Jan*), professor chirurgii teoretycznej i praktycznej w uniwersytecie wileńskim. Urodzony 18 marca 1774 r., umarł 3 września 1816. Był sławnym operatorem, rozprawę jego są nader ważne.

NITETYS, córka Apriesa króla Egiptu, wygnanego przez Amazysa. Cyrus zażądałszy córki tego monarchy w małżeństwo, otrzymał zamiast niej Nitetys niewolnicę. Zdrada powiodła się, Nitetys została matką Kambizesa; a gdy ten dorósł skłoniła go do wojny z Amazysem.

NITHARD, historyk, urodził się r. 790 z Angilberta hrabiego i Berty córki Karolomana. Był sławnym wojownikiem i umarł z ran r. 859. Znajduje się w zbiorze historyków francuzkich, jego *Historja wojen* między synami Ludwika Dobrodusznego. Nithard sam tylko przywodzi z niej przysięgę wykonaną w Strazburgu Karolowi Łysemu i bratu jego Ludwikowi Germańskiemu w r. 842.

NITOKRYS, królowa Babilonu, przerwała bieg Eufratu dla oddalenia napadu Medów i kazała na tej rzece wzniesć most zwodzony zadziwiający trwałością i wielkością. Nad jedną z bram miasta kazała sobie wzniesć grobowiec, na którym napis wielką przyrzekał nagrodę temu, kto go otworzy, Dariusz I przez ciekawość kazał go otworzyć w r. 516 przed J.-C. i tylko znalazł trupa.

NIVELLE (*Jan de MONTMORENCY, pan de*), syn starszy Jana Montmorency, wielki szambelan Francji za Karola VII, należał do stroniców Charolais przeciw Ludwikowi XI w lidze Dobra publicznego. Urodził się r. 1422, umarł w 1447. Był pradiadem Filipa hrabiego Horn i barona Montigny ściganych, jednego w r. 1568, drugiego 1570 w Niderlandach.

NIZUS, syn Hyrtakusa, przyjaciel Euryala, urodzony na górze Ida w Frygii, udał się z Eneaszem do Włoch. Dostawszy się do obozu Rutulów, straszną rzeź sprawił, ale sam zginął. Przyjaźń jego z Euryalem posła w przystowie równie jak Oresta i Pylada.

NOAILLES. Znakomity dom francuzki, który przybrał nazwisko od swojego zamku w Limousin, zamienionego w księstwo dla Anny de Noailles 1663 r. Familia ta doznawała względów panujących i wielu wydała sławnych ludzi.

—NOAILLES (*Antoni de*), urodził się r. 1504, zmarł w 1562, kawaler orderu królewskiego, szambelan, gubernator w Bordeaux, był ambassadeorem w Anglii, admirałem i parem Francji w 1543 r.

—NOAILLES (*Anna de*), wnuk poprzedzającego, kapitan gwardji przybożnej, umarł w 1678 roku. Dla niego to hrabstwo Ayen zamienione zostało w księstwo 1663 r.

—NOAILLES (*Anna-Juliusz de*), syn poprzedzającego, urodził się r. 1650, kapitan gwardji, zarządzał domem króla we Flandryi w 1680 r., dowodził wojskiem w Roussillonie r. 1689, mianowany marszałkiem Francji 1693, umarł w Wersalu 1708 r. Wygrał bitwę pod Ther, wziął miasta Palamos i Girona r. 1694.

—NOAILLES (*Adryan-Maurycy de*), książę, syn poprzedzającego, urodzony r. 1678, towarzyszył Filipowi V do Madrytu 1700. Mianowany brygadjerem w r. 1702, marszałkiem polnym 1703, jenerał-porucznikiem w 1706, został księciem i parem w 1708. Dowodził wojskiem w Roussillon i opanował Gironę; za co został grاندem hiszpańskim w 1711. Za rejencyi w 1715 mianowany prezesem rady skarbowej, a 1718 r. członkiem rejencyi. Za kardynała Dubois wystąpił z ministeryum, przywołany po jego śmierci w 1723, został marszałkiem Francji w 1733. Umarł w r. 1766.

—NOAILLES (*Ludwik-Antoni de*), brat Anny-Juliusza, urodził się r. 1651, został księdzem. Mianowany biskupem w Cahors r. 1679 przeniesiony, do Chalons nad Marną w 1680, został arcybiskupem paryżkim 1695. Za czasów jego niepokoił jansenisci. Odzrzucił bullę *Unigenitus*; umarł w 1729.

NOAILLES (*Ludwik-Marya, wice-hrabia de*), półkownik strzelców alzackich w r.

1785, mianowany deputowanym stanów jeneralnych, podzielał zasady rewolucyi. On to doradził złączenie stanów i zniesienie przywilejów. Obrany prezesem zgromadzenia w 1791 r., opuścił urzędowanie w czasie terroryzmu i powrócił dopiero w służbę za konsulat. Użyty jako jenerał brygady w St. Domingo, umarł w 1805 r. Grenadjerowie serce jego umieścili w puszcze i nosili przy swojej chorągwi.

NOBLE (*Eustachy le*), koniuszy, pan Teneliere, urodzony w Troyes r. 1643, prokurator jeneralny parlamentu w Metz, był skazanym na 9 lat wygnania w 1668. Był rozrzuconym i rozpustnikiem; umarł w 1711. Zostawił wiele pism, między innymi: *Historię założenia rzeczypospolitej Holenderskiej*. — *Powieści*. — *Bajki*, i t. d.

NOE (z hebrajskiego SPOCZYNEK, PO-CIECHA), syn Lamecha, jeden tylko był sprawiedliwym i wyjętym od powszechnego potopu. Wystawił z rozkazu Boga arkę, do której się schronił z rodziną, wiażąc z sobą po parze zwierząt. Kiedy wody opadły, wyszedł z arki z trzema synami: Semem, Chamem i Jafetem którzy świat zaludnili. Żył po potopie jeszcze lat 300. Umarł roku 2029 przed J.-C. Pierwszy wino uprawiał.

NOE (*Marek-Antoni de*), potomek dawnego domu w Gaskonii, urodził się r. 1724 niedaleko Józelli. Najprzód wielki wikary arcybiskupa w Ronen, w r. 1763 mianowany biskupem Lescar, kochany dla dobroczynności i popularności. Duchowieństwo z Bearnu wybrało go deputowanym do stanów jeneralnych w r. 1789. W czasie terroryzmu uciekł do Hiszpanii, a później do Anglii. W 1802 roku został biskupem w Troyes, gdzie t. r. umarł. Zajmował się literaturą z powodzeniem

NOEL (*Jan - Chrzyciel*), urodził się r. 1727, adwokat, deputowany konwencji w 1792, nie chciał mieć udziału w potępieniu Ludwika XVI, za co zginął na rusztowaniu w 1793 r.

NOEL (*Franciszek*), uczony jezuita niemiecki i misjonarz w Chinach, urodził się r. 1640. W r. 1711 wydał sześć ksiąg klasyków chińskich i dzieło p. t: *Philosophia sinica*.

NOEL de la MARINIERE (*Szymon-Barłomiej-Józef*), sławny wędrownik, urodził się r. 1765 w Diep, zmarły w Drontheim 1822 r. Powróciwszy z podróży do Północnego przylądka, mianowany inspektorem rybołówstwa. Był członkiem akademii w Petersburgu, w Filadelfii i Nowym-Yorku, oraz wielu towarzystw uczonych we Francji. Pisał: *Historię rybołówstwa*, której tylko dwa tomy wyszło.

NOEMI, Żydówka, żona Elimelecha, z pokolenia Benjamina, udała się z mężem do kraju Moab. Po śmierci męża i

dwóch synów, powróciła do Judei z synową swoją Ruti zaślubiła bogatego Boozę, z którego urodziła syna Obedę, jednego z przodków Chrystusa.

NOGARET (*Wilhelm de*), miał poleceniem zawiadomić papieża Benifacego VIII ze strony Filipa - Pięknego, o odwołaniu się od niego do następnego koncylium, co do bulli wymierzonej przeciw temu monarsze. Miał się unieść nadzwyczaj i papieża uderzyć rękawicą. Powróciwszy otrzymał pieczęć w 1307, został kanclerzem w 1308. Umarł w 1315.

NOLASQUE (*ś. Piotr*), urodzony r. 1189 w dycezyi St. Papoul ze szlacheńnych rodziców, przywiązał się do Jakóba króla aragońskiego, którego skłonił do założenia zakonu przeznaczanego na wykupywanie jeńców. Zakon ten zatwierdził Grzegorz X w r. 1235. Umarł w 1256, wykupiwszy przeszło 400 jeńców z rąk niewiernych.

NOLLET (*abbé Jan-Antoni*), sławny fizyk, urodził się r. 1700 w Pimpre, ukończył nauki w Clermont, a następnie w Paryżu. Przeznaczony do stanu duchownego, był tylko dyakonem i oddał się zupełnie fizyce. W 1735 otworzył kurs fizyki doświadczalnej, a w trzy lata otrzymał katedrę; w 1753 r. król utworzył dla niego katedrę fizyki w kolegium Nawarry. Umarł 1770 r. w Paryżu, jako członek akademii umiejętności. Pozostawił *Pamiętniki* i inne dzieła znakomite.

NONJUSZ, senator rzymski, współczesny Marka Antonina, posiadał opał wartujący 20,000 sestercyi. Kiedy tryumwir zażądał nabyć ten klejnot, Nonjusz wołał Rzym opuścić jak się go pozbyć.

NONJUSZ MARCELLUS, grammatyk i filozof perypatetycki, urodzony w Tibur, jest autorem dzieła: *De proprietate sermonum* albo *De varia verborum significatione*. Epoka jego życia niewiadoma. Sądzą że żył w III wieku po J.-C.

NONNIUSZ (*Piotr*), urodzony w Alcazar-do-Sal, lekarz i matematyk portugalski, był nauczycielem Henryka, syna króla Emmanuela; wykładał matematykę w Koimbrze; umarł w 1577 r. Pisał dwie księgi o *Żegludze* i inne dzieła matematyczne.

NONNJUSZ (*Ferdynand*), po hiszpańsku FERNAND-NUNEZ, krytyk hiszpański, urodzony pod Valladolid. Pierwszy wprowadził do Hiszpanii zamiłowanie języka greckiego. Wykładał literaturę w Alcala i Salamance; umarł w 1552 r. Uczzonego tego Ferdynand-Katolicki mianował ministrem skarbu. Pisał ważne *Komentarze* nad Pliniuszem, Pomponjuszem Melą i Seneką.

NONNUS, poeta grecki, urodził się w Paleopolis w Egipcie r. 410 lub 492 po J.-C. Będąc poganinem, przyjął chrześcijaństwo. Pisał poemat: *Dziela Bachusa, Hymny* na cześć Bachusa i *Parafrazę* wierszem z ewangelii Ś. Jana.

NONOTTE (*Klaudjusz - Franciszek*), uczony jezuita, urodzony w Besançon roku 1711; winien swą sławę kłótniom z Voltaire'm, przeciw któremu wydał broszurę: *Błędy Voltaire'a*. Od tej chwili stał się przedmiotem licznych krytyk. Umarł w 1793, jako członek akademii w Besançon i autor wielu dzieł.

NOOT (*Henryk-Mikołaj VAN DER*), urodził się w Brukseli r. 1750, adwokat w radzie Brabancji, stanął na czele komitetu powstania w czasie wypędzenia Austryaków z Belgii w 1789. Mianowany prezesem zgromadzenia narodowego w Brukseli, okazał więcej gorliwości aniżeli zdolności, w 1790 w czasie powrotu Austryaków, uciekł do Hollandji. Umarł 1817 r. mówiąc z głodu.

NORBERT (*świątek*), założyciel zakonu w 1120 r., zatwierdzonego przez papieża Honorjusza II r. 1126. Urodził się w Kłiwii r. 1082, jaśniał na dworze swego krewnego Henryka V cesarza niemieckiego i udał się na samotność pod Laon. Umarł w 1134 jako arcybiskup magdeburgski. Kanonizowany w 1584 przez Grzegorza XIII.

NORBLIN, Francuz rodem, jeden ze znakomitszych malarzy, rysowników i sztycharzy za czasów Stanisława - Augusta. Szkice jego wiele pamiątek do panowania tego monarchy przedstawiają, znane one są w liczbie sztuk 70 i w oczach znawców niemałej są wartości. Z rycin jego roboty, najznakomitsze są: *Dyogenes i Aleksander*, - *Chrystus u Pilata*, - *Ś. Franciszek w Indyach*, - *Czarnoksiężnik*, - *Wskrzeszenie Łazarza*, - *Portret Muzeppey*. Największa część robót jego przedstawia przedmioty krajowe, charakterystyczne głowy Polaków, Żydów i stroje różnym okolicom Polski właściwe. Zakładamy że nie są nam wiadome okoliczności życia tego artysty, którego rodzina dotąd w Warszawie się znajduje.

NORBY (*Seweryn*), szlachcic norwegski, admirał duński za Jana i Chrystiana II, był postrachem miast hanzeatyckich. Pozostał wiernym do ostatniej chwili Chrystiernowi. Rozbiwszy się na pobrzeżach Rosyi, zostawał tam w niewoli aż do r. 1529. Karol V wyjednał mu wolność i przyjął do swojej służby. Zginął od kuli armatniej w oblężeniu Florencji r. 1530.

NORFOLK (*Roger - BIGON, hrabia de*), marszałek angielski, zięć Aleksandra króla szkockiego. Oparł się żądaniom papieża na koncylium w Lyon i wyjednał od Henryka III potwierdzenie wielkiej karty. Umarł w 1270 r.

NORFOLK (*Tomasz-HOWARD, książę de*), wielki admirał angielski, odznaczył się zwycięstwem pod Flodden-Field, gdzie Szkotów pokonał. Henryk VIII z podejrzenia tylko, kazał go uwięzić i syna jego Henryka Howard ściągnąć. Po śmierci króla odzyskał wolność. Urodził się roku 1488, umarł w 1554.

— **NORFOLK** (*Tomasz - HOWARD, książę de*) wnuk poprzedzającego, urodził się r. 1536; był ulubieńcem Elżbiety, która dowiedziawszy się że miał stosunki z Maryą Stuart, kazała go uwięzić. Naówczas Norfolk znów rozpoczął stosunki z nieszcześliwą Maryą, która miał zamiar poślubić, lecz zdradzony, na śmierć skazany został; Elżbieta po kilkakroć wyrok nań podpisywała i niszczyła, nakoniec wydała go w 1572 r.

— **NORFOLK** (*Karol - HOWARD, książę de*), hrabia Surrey i Arundel - Castle, urodził się r. 1746 w religii katolickiej, której się wyrzekł w 1780 r. Jako członek izby niższej, stanowił siłą opozycją przeciw lordowi North. Odziedziczywszy po ojcu swoim w 1786 księstwo Norfolk, wszedł do izby wyższej. Bronił katolików irlandzkich, głosował za ich emancypacją; umarł w 1815.

NORIS (*Henryk*), urodzony w Weronie r. 1631, zakonnik reguły Ś. Augustyna, nauczał z chwałą w Pesaro, Perznie i Padwie. Wielki książę tokański w 1674 r. przyjął go za teologa i profesora historii kościelnej w Pizie. Innocenty XII przywołał go do Rzymu w r. 1692, mianował bibliotekarzem Watykanu i kardynałem w 1695. Umarł w 1704 r., zostawiający wiele dzieł pełnych crudycji.

NORTH (*Franciszek*), hrabia Guilford i lord strażnik pieczęci za Karola II i Jakóba II. Był członkiem izby niższej, prokuratorem jenerałnym i lordem naczelnym sprawiedliwości. Umarł w 1685 r.

NORTH (*Fryderyk*), hrabia Guilford, urodzony w 1732, wszedł do izby niższej w 1758; był jednym z lordów skarbowych w 1759; a w 1770 w miejscu księcia Grafton został pierwszym lordem skarbu. Za niego to Ameryka wybiła się. Następnie ministrował wspólnie z Foxem. Zwalony przez Pitta, był głową opozycji przeciw temuż; umarł w r. 1792, we dwa lata po wejściu swojemu do izby wyższej po zgonie ojca swego.

NOSTRADAMUS (*Michał*), zdolny lekarz i sławny astrolog, urodzony w St. Remi r. 1503. Ukończył nauki w Montpellier, powróciwszy do Prowancji, wydał siedm pierwszych centurji r. 1555; za co Henryk II kazał mu wypłacić 200 talarów złotych, a Karol IX zaszczycał swą łaską. Umarł w 1566, wydawszy ostatnie trzy centurje. — **NOSTRADAMUS** (*Jan*), brat starszy Mi-

chała, prokurator parlamentu w Prowancyi. Napisał: *Życia starożytnych trubadurów prowanskich*.

—NOSTRADAMUS (Cezar), syn starszy Michała, urodził się roku 1555, zmarł w 1629. Napisał: *Historję Prowancyi*.

NOUE (Franciszek de la), przezwany REKA ŻELAZNA, albowiem straciwszy rękę pod Fontenai kazał sobie żelazną zrobić. Szlachcic bretański; urodził się r. 1531, był podporą kalwinów. Dowodził on tylną ich strażą pod Jarnac i bronił Roszelli. W r. 1578, wszedł w służbę holenderską. Wzięty do niewoli w 1580, w pięć lat został wymieniony z hrabią Egmontem; powrócił do Francji i służył pod Henryka IV. Zginął w oblężeniu Lamballe r. 1591.

NOUE (Jan — Chrzeciciel SAUVÉ, zwany, de la), urodził się r. 1701, po wyjściu ze szkół został aktorem i pierwszy raz wystąpił w Lyonie w 1752, debiutował w Fontainebleau w roli *Essexa*. Napisał sztukę *Żeliska*, za co otrzymał 1,000 fr pensyi i został korporetytorem dworskiego teatru. Umarł w 1761 r. Lepsze jego sztuki są: *Machomet II*, tragedia i *Zalotnica poprawiona*, komedia.

NOUET (Dom Mikołaj-Antoni), astronom, urodzony r. 1740 w Lotaryngii. Uczył się astronomii pod Cassinim w r. 1780. Winniemy mu obrachowanie pierwszej eliptyki planety Uranus. Jako astronom należał do wyprawy egipskiej. Umarł w 1811 w Chambery, gdzie zdejmował plan topograficzny górn. Montblanc.

NOUGARET (Piotr-Jan-Chrzeciciel), literat i kompilator, urodzony w Roszelli r. 1742, zmarł w 1823, znany ze skróceń dzieł: *Piękności historii niemieckiej, angielskiej, i t. d.*, oraz z romansu: *Tysiąc i jedno głuśstwo*.

NOURKIT (Adolf), sławny śpiewak, urodzony w Montpellier r. 1800. Najprzód był przeznaczony do handlu, lecz jako miłośnik muzyki wszedł do teatru i w 1821 wystąpił w roli *Władcy Ifigenii w Taurydzie*. Miał tenor wysoki i czysty. W rolach: *Roberta djabla*, *Eleazara i Wilhelma Tella* najczęściej się podobał. Po wejściu Duprez'a do teatru Wielkiej Opery, wyjechał do Neapolu, gdzie chociaż z uniesieniem przyjął, widząc że głos jego niknie, życie sobie odebrał r. 1839. Był znakomitym aktorem, a prócz tego literatem pełnym smaku.

NOVAEIS (Fryderyk de HARDEMBERG znany pod imieniem de), urodzony w Weissenfels r. 1772 z rodziny znakomitej saskiej. Kończył nauki w Jena, Lipsku i Wittenbergu, żył w przyjaźni z Schleglem, Tieck, Wernerem, Fichte, Schellingiem, i t. d. Po wielu cierpieniach, umarł 1801 r. Przyjaciele wydali dzieła tego wielkiego poety. Pomiędzy niemi celują: *Hymny nocne* i romans nieskończony *Henryk Osterdingen*.

NOVAT, duchowny dumny i niespokojny z Kartaginy w III wieku, powstał przeciw ś. Cyprianowi, i w r. 251 przyjął nowatorstwo Nowacyana. Ogłaszał sakrament pokuty za niepotrzebny dla odpuszczenia grzechów.

NOVERRE (Jan-Jerzy), sławny choreograf francuzki, urodzony r. 1727 w Paryżu, był uczniem tancerza Duprego; wystąpił na teatrze dworskim w Fontainebleau z powodzeniem. Przebiegł prawie całą Europę; umarł w 1810 r. Pierwszy zastosował pantominy do baletu, on to wygnał ze sceny peruki i rogówki u tancerzek. Jest autorem wielu baletów, z pomiędzy których znaczniejsze: *Ifigenia w Aulidzie*, — *Wesele Tetydy i Pełusza*, oraz *Danaidy*.

NOWACYAN, Frygijczyk z rodu, był najprzód poganinem i filozofem stoickim. W chorobie przyjął chrystyanizm i rościł sobie prawo do papieżstwa po ś. Fabianie 251 r. Rozgrywany że nad niego przeniesiono Kornela, pierwszy spowodował rozdział kościoła, zakładając sektę *nowacyanów*, która odznaczała się karnością i wznowiła błędy Montana. Potępiony na wielu koncyliach w r. 252 i 253. Przypisują mu dzieło: *De Trinitate*, przyznawane także Tertulianowi.

NOWACZYŃSKI (Tadeusz), filolog i badacz języka ojczystego, za panowania Stanisława Augusta. Urodził się w Mazowszu r. 1711, wstąpiwszy do zgromadzenia księży pijarów, po ukończeniu nauk był nauczycielem wymowy w wielu kolegiach. Zostałszy prefektem, młodzież szkolną słowem i przykładem z łatwością pociągał. W r. 1772 jako radca i konsultor prowincyi polskiej, na kapitule jenerałnej do Rzymu jeździł. Nakoniec otrzymał probostwo w Raszynie; obarczony starością w r. 1794 zakończył życie. Oprócz wielu innych dzieł, wydał: *O prozody i harmonii języka polskiego*, w Warszawie 1783.

NOWAKOWSKI (Józef), znamienity kompozytor i fortepianista w Warszawie, urodził się w gubernii radomskiej. Początkowe nauki ukończywszy w szkołach w Wąchocku, przybył do Warszawy, pobierał naukę kompozycyi w b. konserwatorium od zasłużonego Józefa Elsnera i po pierwszym egzaminie otrzymał nagrodę. W r. 1833 odbył podróż artystyczną po całych Niemczech, Francji i Włoszech. Za powrotem stale się zajmuje kompozycją. Napisał on wiele większych dzieł; prócz mazurów zawsze ulubionych, świeżo ułożył i wydał *Szkołę na fortepian*. Dzieła jego powiększej części ogłoszone są w Lipsku, Wiedniu, Paryżu i Berlinie. Recenzje zagraniczne z szlachą o takowych wspominają.

NOWAKOWSKI (K. M.), jest autorem dziełka: *Blizsze wyjaśnienie tajemnic do tak zwanych najwyższych dziś wydatków spirytusu z kartofli i zboża w gorzelnictwie naszym krajowem* (Warszawa 1829).

NOWAKOWSKI (Franciszek), doktor filozofii z uniwersytetu berlińskiego, wydał: 1) *Disertatio de Demetrio I* (Berlin 1839); — 2) *Źródła do dziejów polskich* (tamże 1840); — 3) *Jocoseria* (tamże 1841).

NOWICKI (Emilian O. Klemens), jest autorem dzieła: *Ozłamaniach kości i sposobach ich leczenia* (Warszawa 1833 tomów 2).

NOWODWORSKI (Wawrzyniec), urodził się w Neumarkt na Szląsku, a pisał się LAURENTIUS CORVINUS NOVOFORENSIS, sławny poeta łaciński za Zygmunta I króla polskiego. Uczył się w akademii krakowskiej wymowy i poezji od Jana Ursyna, filozofii od Jana Głogowczyka, a prawa od Walentego z Olkusa. Ukończywszy nauki był najprzód nauczycielem prywatnym rymotworstwa w Krakowie, a następnie w Wrocławiu i Swidnicy publicznie język łaciński wykładał. Następnie miał sobie poleconą katedrę wymowy w akademii krakowskiej. Napoczątku panowania Zygmunta I wrócił do Wrocławia i tam zawarł związki małżeńskie, wkrótce osiadł w Toruniu, gdzie był sekretarzem senatu tamtejszego. W r. 1518 objął w Wrocławiu obowiązki sekretarza i agenta miasta, które go wysłało do Władysława - Rudolfa króla czeskiego i węgierskiego po dwakroć z powszechnem zadowoleniem; także do Zygmunta I z powinszowaniem od senatu powtórnych ślubów małżeńskich. Czcil uczonych i nawzajem był od nich szacowany, z Mikołajem Kopernikiem, Stanisławem Bylińskim w wielkiej żył przyjaźni. Wiele dzieł rymotworczych po łacinie mąż ten napisał.

NOWODWORSKI (Bartłomiej), urodzony w Tucholi, rycerz maltański, kapitan harcowników, dworzanin królewski za Zygmunta III i komandor poznański. Wcześniej pociągnął się do obcych krajów, przybywszy do Francji służył Henrykowi III i przy oblężeniu Pontezin w oczach samego króla został postrzelony w gołeh. Warownie Couflans załedwie głodem zmuszony poddał królowi Nawarry, lat 17 strawił we Francji. Skąd udał się Malty i tam śluby rycersko - zakonne wykonał. Wysłany do Afryki, przez wysadzenie petardą bramy, Lepant warownie otworzył, ośm lat w służbie maltańskiej zostawał. Wróciwszy do kraju, pod Smoleńskiem dowodził jako kapitan rotą niemiecką. W r. 1618 pod Moskwą był raniony. Wspomina autor życiorysu Jerzego Ossolińskiego, że w czasie widzenia się Nowodworskiego z Szechinem wodzem Smo-

leńska, bawilo nadzwyczajnie królewicza i obecnych, jak ci oba waleczni mężowie przypominali sobie nawzajem jak jeden drugiego zabiegł miewał przy obronie i dobywaniu tej warowni. Nakoniec tak się z sobą rozkochali, iż na tych samych murach na których zguby jeden drugiego szukali, przysięgli sobie wieczne braterstwo, godni oba nieśmiertelnej pamięci rycerze. Zygmunt III w nadgodę zasług jego, publicznie w Wilnie łańcuchem złotym z medalem wyobrażającym twarz monarchy ozdobił go i kosztowną starodawną szablą udarował. Umarł w Warszawie 21 września 1623 r. Był to mąż uczony, kilka mów i listów napisał; zapisał 5.000 złotych, aby procent od tej summy na druk pożytecznych książek był obraconym.

NOWOPOLSKI (Wojciech), mąż ten jako filozof i teolog wstąpił się w początkach panowania Zygmunta - Augusta, który mu porucił wychowanie Jana - Zygmunta królewicza węgierskiego z Izabelli siostry swojej zrodzonego. Przebywając na Węgrach i w Ziemi Siedmiogrodzkiej z obowiązków swoich, ogłaszając prawdy zbawienne z kazalnicy, zjednał tam dla siebie wielką sławę i powszechny szacunek. W r. 1557 w nadziei odzyskania utraconego zdrowia z porady lekarzów, z żalem królowej i królewicza wrócił do Krakowa, gdzie też w roku następnym dokonał żywota. Mąż ten uczony pozostawił wiele dzieł teologicznych, dowodzących łatwości pióra i niepospolitej jego nauki.

NOWOPOLSKI (Wojciech), inny tejże nazwy i w tejże samej epoce żyjący, profesor akademii krakowskiej i medycyny doktor; słynął jako doskonały filozof i lekarz. Wydał kilka ważnych dzieł łacińskich, które ściągnęły ówczasowie na niego powszechną uwagę i wstawiły jego imię w literaturze ojczystej. Uczony Soltykowicz domyśla się że mąż ten musiał żyć jeszcze w r. 1563, ponieważ rozprawa jego: *O formowaniu się płodu*, w tymże roku według świadectwa Radymińskiego powtórnie była wydana, co musiało nastąpić za życia autora.

NOWOSIELSKI (Teofil), wydał następujące pisma: 1) *Gwiazdka dla dobrych dzieci* (Warszawa 1840); — 2) *Świat dziecięcy* (tamże 1842 tomików 4); — 3) *Wykład praktyczny prowadzenia dzieci małych w Ochronie przez J. Swobodę*, przekład z czeskiego (tamże 1840); oraz dramat Halma z niemieckiego przetłómaczony p. t: *Kamoens*.

NOYERS (MILES VI des), pochodził ze znakomitej rodziny w Vexin; wyświadczył ważne przysługi Filipowi - Pięknemu, który mianował go wielkim podczaszym w 1302 r. Następnie był chorążym Ori-

flammy i w tym stopniu znajdował się w bitwie pod Cassel 1328 r., pod Crecy w 1346 r. Mianowany wykonawcą testamentu Ludwika Ie Hutin; umarł w 1350. Dom jego wygasł w 1415.

NUH I, król perski, z dynastji Samanidów, prowadził ustawiczne wojny, to z poddanyimi, to z sąsiedziami. Wstąpił na tron r. 943, umarł w 954.

—NUH II, wnuk poprzedzającego, nastąpił na tron choć małoletni po ojcu swoim Mansurze. Będąc charakteru słabego, dał się powodować emirom.

NUMA POMPIIJSZ, drugi król Rzymu, urodzony w Kuryi, mieście Sabinów, tego samego dnia kiedy Romulus fundamenta Rzymu założył; z Pompiljusza Attyka należał do znakomitej w kraju rodziny. Zaślubił Tację, córkę Tacyusza króla Sabinów. Po bezkrólewiu po Romulusie, Rzymianie na niego zwrócili oczy. Natychmiast on w nich miłość praw i posłuszeństwo bogom. Ustanowił arcykapłanów flaminów, westalki, augurów i t. d. Wszystkie te nowości udawał że mu dyktuje nimfa Egeria. Umarł r. 80 z. R. Pogrzebiony na górze Janikulum.

NUMENIUSZ, filozof grecki w drugim wieku po J.-C., urodzony w Apamei w Syrii. Usiłował pogodzić zasady Platona i Pytagorasa. Z dzieł jego tylko urywki nas doszły.

NUMERYAN (*Marek Aureliusz*), cesarz rzymski, syn Karusa a brat Karyna. Był już cezarem kiedy z ojcem udał się przeciw Partom. Nastąpił w r. 284 po nim wraz z bratem swoim Karynem; został zamordowany powracając z Azji przez Aryusza Apera, prefekta pretoryi i swego teścia, przy końcu tegoż roku. Był sprawiedliwym i ukształconego umysłu. Walczył o palmę w poezji z Nemezyanem, najlepszym poetą owego czasu.

NUMITOR, syn Prokasa króla Alby, nastąpił po nim na 800 lat przed J. — C.

łącznie z bratem Amuljuszem, który go stracił, a syna jego Lauzusa zamordował, córkę zaś Reę Silvję westalką uczynił. Synowie Rei dorosłszy, zabili Amuljusza a Numitora na tron przywrócili w r. 752 przed J.-C.

NUN, z pokolenia Efraima, syn Elizama a ojciec Jozuego.

NUNEZ, czterech malarzy hiszpańskich znanych jest pod tem nazwiskiem: 1) JAN NUNEZ, urodzony przy końcu XV wieku, był uczniem J. Sanbeza de Castro, obrazy jego zdobią katedrę w Sewilli; — 2) PIOTR NUNEZ, urodzony w Madrycie r. 1614, zmarł w 1654, uczeń J. Soto, jest twórcą zbioru portretów monarchów hiszpańskich, umieszczonych w sali widowisk w zamku madryckim; — 3) MATEUSZ NUNEZ de SEPULVEDA, malarz Filipa IV w 1640, sławny nade wszystko z swoich fresków; — 4) NUNEZ de VILLACENCIO, urodzony w Sewilli r. 1633, zmarł w 1700, uczeń Murilla i jeden z tych którzy najlepiej naśladowali manier tego wielkiego mistrza.

NUR-DZIHAN, żona cesarza mongolskiego Dzhian-Gir albo Selima, rządziła w imieniu męża, po jego śmierci r. 1627 zamknięta w Laborze, umarła w 1643.

NUR-EDDYN, syn Zengyn-Emad-Eddyn, sultana Alepu, zabitego przez eunuchów w 1145. Podzielił tron ojca swojego z Seif-Eddynem bratem starszym. Monarcha ten sławny sprawiedliwością i mądrością, opłakiwał śmierć Baldwina króla jerozolimskiego. Wczasie krucyat, opanował Damaszek w r. 1155, hrabstwo Edessy i część Antyochii. Wezır jego Szirkah ogłosił się niepodległym w Egipcie r. 1171, a po śmierci zostawił koronę siostrzeńcowi swojemu sławnemu Saladynowi, który rozpoczął dynastję Ajubitów. Miał on zaślubić wdowę po Nur-Eddynie.

O (*Franciszek d'*), pan de Gresner, pochodził ze znakomitej familii w Normandji; urodzony 1535, był ulubieńcem Henryka III, który mianował go intendentem finansów w r. 1578. Henryk IV mianował go gubernatorem Paryża. Umarł w skutku rozpusty w r. 1594, niezaśladowany; familia jego wygasła r. 1734.

OATES (*Tytus*), sławny denuncyat angielski, urodzony w r. 1619, najprzód duchowny anglikański, następnie jezuita, a w końcu apostata; w r. 1678 oskarżył kato-

lików że czychali na życie Karola II. Mimo że nie było na to dowodów, jednak wielu panów padło ofiarą. Za panowania Jakóba I za krzywoprzysięstwo skazany na wieczne więzienie i na cztery razy wrok chłostę przez kata. Umarł w Londynie 1705 r.

OBED jeden z przodków Chrystusa, syn Booz a Rutę, a dziad Dawida. Urodził się w r. 275 przed Chr. Nie trzeba go brać za jedno z Obed-Edomem lewita u którego Dawid złożył arkę przymierza, ten bowiem był synem Idytuna.

OBEID-ALLAH-AL-MAHADY (*Abu-Mohamed*), założyciel dynastyi Fatymitów, urodził się w r. 882 po J.-C. Syn według niektórych mniemany imana Dzafar-al-Sedit, ogłaszał się za potomka Alego i Fatymy, zmuszony uciekać od kalifa Moktafy, schronił się do Sedzelmesse, gdzie go uwieziono. Uwolniony za pomocą Araba Abu-Abdalah-al-Masztak, stracił kalifa Aglabida i podbił całą północną Afrykę, wyjawszy Egipt. Założywszy miasto Kairuen r. 1013, dał je za stolicę dynastyi Fatymitów; złożył koronę na rzecz syna Abul-Kasema Mahomed-Kaim-Biar-Allah, który go kazał otruć 934 r.

OBERRAMPF (*Krzysztof Filip*), założyciel fabryki płócienek w Louy, urodzony w Weissemburgu w Bawaryi 1738 roku. Mając lat 19 przybył do Paryża, gdzie otrzymał pozwolenie założenia fabryki 1759 roku. W czasie rewolucyi, uszedł teroryzmowi i od Napoleona nieprzyjął godności senatora. Umarł 1815 r. widząc że wejście sprzymierzonych wyludniło jego fabrykę.

OBERLIN (*Jeremiasz Jakób*), antykwarysta i filolog, bibliotekarz szkoły centralnej Dolnego Renu, urodzony w Strazburgu 1735 r. Został doktorem 1758, w 1771 powołany na profesora wymowy do akademii tegoż miasta. Umarł 1806 r. Wydał Owidiusza, Tacyta, Swetoniusza, Cezara i wiele innych dzieł.

OBERLIN (*Jan Fryderyk*), brat poprzedzającego, urodzony w Strazburgu 1740 r., zmarły 1826 r., obrał sobie stan duchowny i zostawszy proboszczem ewangelickim w Waldbach, rozsiewał w około siebie pomyślność. Towarzystwo rolnicze nagrodziło go medalem złotym w 1818 r.

OBERMAIER (*Fulgencjusz*), pijar, urodził się w Wielko - Polscze r. 1735. Mowy jego Janocki bardzo wychwala. Wydał dzieło: *Traktaty między mocarstwami europejskimi zawarte*. Umarł 28 września 1783 roku.

OBORSKI (*Albrycht*), urodzony w Mazowszu osiadł na Litwie. Młode lata spędził w akademiach niemieckich, a potem przy dworze cesarskim. Wiedziony duchem rycerskim, w różnych wojnach zagranicznych odznaczył się. Za króla Stefana Batorego pod Połockiem, Księcią i Sokalem jako rotmistrz wiele dokazywał. Wciągnięty do stronnictwa Zebrzydowskiego, walcząc w szeregach rokosz, pod Guzowem w samo czoło był pchnięty, tak, że żelazce w głowie utkwiło. Zygmunt III który się z rokoszami pobłażliwie obchodził i o Oborskim kazał mieć staranie, ocalony żył jeszcze potem długo.

—**OBORSKI** (*Tomasz*), biskup laodyceński i sufragan krakowski, mąż w pełnieniu

obowiązków biskupich niespracowany; umarł w r. 1646 mając lat 74

O'BRIEN, władca irlandzki, urodzony w r. 926, panował 56 lat nad południową Irlandyą, pokonał Duńczyków w 49 bitwach i ostatecznie ich wygnał z tej wyspy po zwycięstwie pod Clontarf r. 1014. Był zabity przez Duńczyka. Sprzyjał rozszerzeniu religii chrześcijańskiej w swym państwie. Następcy jego panowali przez 500 lat w tym kraju. Ostatni z nich:

—**DONOGH O'BRIEN**, przezwany *Tłusty*, stracony był z tronu przez Henryka VIII króla angielskiego w r. 1543. Od tej epoki rodzina O'Brienów rozdzieliła się na dwie linie, pierwsza wygasła w XVIII wieku w osobie Antonij-Septymji O'Brien, córki lorda J. Karola O'Brien, wice-brabiego Clara, późniejszego hrabiego de Thomond, który służył we Francyi i otrzymał tytuł marszałka; druga zaś dotąd istnieje.

OBSEQUENS (*Juliusz*), kompilator rzymski, którego dzieł doszedł nas ustęp *de prodigiis*, mówią że żył za Augusta, inni że za Konstantyna.

OBUCHOWICZ (*Filip*), nauki pobierał w akademii Zamojskiej. Postował na sejmach i poselstwo do Wenecyi z zaletą odbył. W czasie obioru Jana Kazimierza był w r. 1648 koła rycerskiego marszałkiem. Wyniesiony na godność wojewody smoleńskiego i mając powierzoną obronę Smoleńska, poddał tę twierdzę Aleksandrowi carowi w r. 1654.

OCCAM albo **OCKHAM** (*Wilhelm*), teolog scholastyczny, z zakonu bernardynów, urodzony w wiosce Occam w hrabstwie Surrey w Anglii. Wszedł wkrótce z cesarzami i papieżem, pisał jako fana tyk za Ludwikiem Bawarskim przeciw Janowi XXII Wykłęty, umarł 1347 roku, zostawiwszy rozmaite dzieła.

OCCHIALI (*Kilig-Ali*, zwany zwykle), Kalabryczyk, renegat, za młodu pojmany przez Turków, był rozbójnikiem morskim; pod Dragutem doszedł najwyższych godności w marynarce ottomańskiej, odznaczył się w r. 1572 w bitwie pod Lepantem, szczerzył floty turckiej przyprowadził do Konstantynopola i mianowany został przez Selima II kapitanem baszą, zdobył na Hiszpanach Gulettę (warownię w Tunis) w r. 1573; umarł w r. 1577.

OCELLUS LUKANUS, sławny filozof grecki ze szkoły Pytagoresa, urodził się w Lukanji, żył na 400 lat przed Chr. Pisał wiele, pomiędzy innemi: *Traktat o naturze świata*, służący za zasadę systematowi Arystotelesa, Platona i Filona. Dowodzi on że świat nima początku i końca mieć nie może. Napisał także księgę *praw* z której ułomki tylko nas doszły.

OCHOCKI (*Gabryel*), za panowania Zygmunta III. znany lekarz i w akademii krakowskiej nauczyciel sztuki lekarskiej, a później nawet jej rektor. W r. 1618 w kościele P. Maryi w Krakowie, w obec licznego zgromadzenia znakomitych osób, otrzymał stopień doktora. Był radcą magistratu krakowskiego. *Jest on autorem wielu uczonych rozpraw: De motu cordis 1619; — De sympathia et antipathia meliorum 1639 i. t. d.*

OCHOZJAS. Dwóch królów żydowskich, jeden judzki, drugi izraelski, nosili to imię:

— **OCHOZJAS**, król judzki był ostatnim synem Jorama i Atalii. Na-ąpił po ojcu r. 885 przed Ch., polącując się z wujem swoim Joramem królem izraelskim przeciw Hazaelowi królowi Syrii. Kiedy Joram był raniony a Ochozjas przybył go odwiedzić, lehu wódz zbuntowany, pochwylił go i na śmierć skazał r. 884 przed Ch.

— **OCHOZJAS**, król izraelski nastąpił r. 887 przed Ch. po ojcu swoim Achabie, którego w bezbożności nasładował. Wypadłszy z okna, posłał rądzicię bożyszczu Belzebuba, za co Eljasz bliską mu śmierć przepowiedział. Umarł bezdzietnie r. 896 przed Ch. — Brat jego Joram po nim nastąpił.

OCIS (*Piotr*), kawaler i wielki trybun w Bazylei, jeden ze znakomitych ludzi Szwajcaryi. Urodzony w Bazylei, w 1795 użyty jako pośrednik pomiędzy rządem pruskim i francuskim i przygotował pokój w Bazylei. Został członkiem senatu helweckiego i prezydującym zgromadzenia w Arau. W 1798 mianowany członkiem dyrektoriatu helweckiego. Umarł 1811. Pisał wiele.

OCHUS. synonima *nothus* (to jest syn nieprawy), nadawano ją Artaxerxowski III i Dariuszowi II.

OCIESKI (*Jan*), kanclerz w. k. żył za czasów Zygmunta-Starego i Zygmunta-Augusta. Mąż wielkich zasług i przymiotów. Ten potomek sławnej u nas rodziny, jeździł w poselstwach do postronnych mocarstw i zasłużył się dobrze rzeczypospolitej, szczęśliwie jej interesa załatwiając. Listy jego niektóre oryginalne są przechowane w księgo-zbiorze helzberskim, są one dowodem wielkiej nauki i pobożności tego męża. Umarł 11 maja 1563.

— **OCIESKI** (*Joachim*), kasztelan sandecki. Syn nieodrodny poprzedzającego i ostatni tego rodu znacznego w Polsce polomek. Dla rozumu i cnot swoich takie zyskał zaufanie w narodzie, iż lubo niebył bogatym zbytnie, po zgonie jednak króla Stefana, osądzono go godnym panowania. Był także walecznym rycerzem. W wyprawach na północny i pod Byczyną na czele własnych rot walczył. Rokoszom do zgody nakłonił. W zjazdach publicznych rozsądny i wymowny, w urzędowaniu pilny i sprawiedliwy, zszedł z tego świata powszechnie żalowany 13 Września 1613.

O'CONNOR, nazwa dynastii królów irlandzkich, którzy panowali w Konnaught i Konnaney, przed podbiciem Irlandyi przez Anglików. Znani nadewszystko są: — **TURLOGH O'CONNOR**

przewany *Wielki*, urodzony w r. 1088, zmarł w 1156, który chciał rozszerzyć swoje panowanie nad całą wyspą, głównym jego przeciwnikiem był Morglogh O'Brien.

— **RODERYK O'CONNOR** który panował około r. 1171, w epoce Henryka II, króla angielskiego; opanovał Irlandyą; napróżno protestował się przeciw brewie papieża Adryana IV, nadającemu królowi Anglii w posiadanie Irlandyą.

OCZAPOWSKI (*Michał*), urodził się 18 maja 1788 w gubernii mińskiej; początkowe nauki pobierał w gimnazyum w Słucku, następnie w uniwersytecie wileńskim, gdzie otrzymał stopnie magistra i doktora filozofii. Wiedziony wrodzonym pociągami, poświęcił się gospodarstwu praktycznemu; po siedmioletniej praktyce, udał się za granicę i przebywał rok cały w Möglinie u sławnego Thaera, później przez lat trzy własnym kosztem i pieszo, odbywał podróże w krajach obcych, w celu zwidzenia wszędzie najcenniejszych zakładów gospodarczych. W 1820 był wezwany przez b. uniwersytet warszawski na katedrę profesora gospodarstwa wiejskiego, lecz takowej nieprzyjął, z powodu iż w 1822 b. uniwersytet wileński na takową go powołał. W r. 1834 został dyrektorem nowo uorganizowanego instytutu gospodarstwa w Marymoncie, z którym w r. 1840 połączoną została szkoła leśnictwa. Znakomity ten mąż wiele dzieł tłumaczył w przedmiocie ulubionej sobie nauki, lecz szczególnież odznaczał się napisaniem dzieła: *Gospodarstwo wiejskie, obejmujące w sobie wszystkie gałęzie przemysłu rolniczego teoretyczno-praktycznie wyłożone*. Warszawa od r. 1833 do 1844 tomów 10. Wszystko co z pod pióra jego wychodzi jest czytane z uwielbieniem od polskich gospodarzy, albowiem prócz gruntownej znajomości przedmiotu, styl jego odznacza się szczególniejszą czystością i pięknością wyśłowienia.

— **OCZAPOWSKI** (*Antoni*), doktor medycyny w Warszawie, brat poprzedzającego i również były uczeń b. uniwersytetu wileńskiego; napisał gruntowne i szczególnież użyteczne w klimacie naszym dzieło: *O koltunie* (Warszawa 1841), oraz rozprawę: *O wodach w Busku*.

OCZKO (*Wojciech*), z rodu Morawczyk, lekarz lwowski i nadworny królów Zygmunta-Augusta, Stefana Batorego i Zygmunta III. Używany był powszechnie i kochany. Nazwę jego biorąc za wyraz pieszczony od oka, zwano go po łacinie *Ocellus*. Przywiązał się nader do Polski, w niej znów nad wszystkie inne prowincje Ruś Czerwoną wychwalał i za najdroższą uważał. Wydał po polsku *Cieplice* w r. 1578; i *Przymiot czyli dworska niemoc* w r. 1581. Data zgonu jego niewiadoma.

ODENAT, książę Palmiry w III wieku po J.C. Sprzymierzony z Rzymianami, odniósł świetne zwycięztwo nad Saporem królem Persów, wziął do niewoli jego żonę i znaczne łupy zyskał. Cesarz Galian przyjął go za współnika panowania i nadał tytuł Augustusa jego dzieciom i żonie,

ławnej Zenobii. Gotował się na wyprawę przeciw barbarzyńcom północnym, kiedy Meonius jego siostrzeniec, zabił go r. 267. Sądzą że i Zenobia miała udział w tem zabójstwie.

ODIER (*Ludwik*), sławny lekarz, urodzony w Genewie 1748, zmarły 1817; jeden z założycieli towarzystwa medycznego w Genewie, wice-prezesa towarzystwa sztuk, członek towarzystwa fizycznego w temże mieście. Odbiwszy nauki w Genewie i Edynburgu i zostawszy tam doktorem 1770, otworzył w Genewie kurs chemii, gdzie pierwszy we Francyi wytlumaczył teorię Blacka. On to pierwszy do Francyi wprowadził szczepienie ospy. Był także członkiem rady dwustu.

ODILON (*świąty*), syn Berolta Wielkiego, pan Mercoeur, urodzony w Owernii r. 902, został zakonnikiem w Cluny. Po świętym Mayeul został opatem roku 992. Przez pokorę odrzucił arcybiskupstwo lyońskie roku 1034. Umarł w Sauvigny 1048, rozszerzwszy swój zakon we Włoszech, Hiszpanii i Anglii.

ODILON-BARROT, jeden z najsławniejszych mówców w naszej epoce, urodził się w departamencie Landes w pierwszych latach rewolucyi. Na początku restauracji wszedł jako adwokat do sądu kassacyjnego. Przyjaciel nierozłączny Lafayette'a, był od niego uważany za syna przysposobionego. W r. 1830 mianowany prefektem departamentu Sekwany, umiał połączyć popularność z trudnemi obowiązkami tej ważnej i drażliwej posady. Z powodu zamieszania w St. Germain-l'Auxerrois, których wybuch koterja przeciwna, przypisywała jego nieprzezwrotności, podał się do dymisji. Wyborcy z Strasburga, wysłali go do izby deputowanych, gdzie dotąd znakomite miejsce zajmuje jako naczelnik ultra-oppozycji.

ODIN, kapłan, zdobywca, monarcha, mówca, i poeta ukazał się na północy na lat 70 przed Ch. Teatrem jego działań była Danja. Po świętych wyprawach, powrócił do Szwecyi i życie sobie w obec przyjaciół odebrał, mówiąc że się łączy z bogami i że w niebie przyjmie wszystkich którzy mężnie poginą. Cała mitologia islandzka ma jego zasadę; on to miał zaszczenie w ludy północne nienawiść przeciw Rzymianom.

ODOAKIER, syn Edekona, naczelnik plemienia Scyrów i wódz Attyli. Zgromadziwszy resztki swego pokolenia wyniszczonego 465 r., został naczelnikiem gwardyi cesarskiej. Barbarzyńcy sprzedajni, zbuntowawszy się przeciw Orestowi Augustulowi, postawili na swoim czele Odoakra. Obłąk on Pawie i kazał ścinać Oresta 28 sierpnia 476 r. Augustulus zaś został do Kampanii wygnany i na nim państwo zachodnie upadło. Odoaker, ogłoszony królem, założył stolicę w Rawennie, oznak jednak królewskich nigdy przyjąć nie chciał. Napadnięty przez Teodoryka króla Ostrogotów był pobity w trzech bitwach od r. 488 do 490. Obłączony w Rawennie, poddać się mu-

siał 493. Teodoryk miał z nim panowanie podzielić, lecz go własną ręką wśród uczty zabił r. 494.

ODON (*świąty*), urodzony w Anglii z rodziców duńczyków, ochrzczony za staraniem księcia Atelma, a następnie został zakonnikiem. Mianowany arcybiskupem w Schirbury, był posunięty na arcybiskupstwo Kantorbery. Był benedyktynem. Umarł 961. Pisał *Konstytucje koscienne*. Uważanym jest za autora praw ogłoszonych przez królów Edmunda i Edgara.

ODON (*świąty*), kanonik z Tours 899 r. drugi opat w Cluny 927; urodził się 879. Dla znanej gorliwości przeznaczony do zreformowania klasztorów w Aurillac, Sarlat, Tulle, St.-Pierre-le-Vif w Sens i w Tours. Umarł 942, wiele dzieł zostawiwszy.

ODON, czwarty hrabia sabaudzki, zaślubił w IX wieku, Adelajdę jedyną dziedziczkę Maurfroi, markizatu Suzy i Turynu. Rozciągając aż do Włoch swoje posiadłości, założył potęgę swojego domu.

ODON, syn Herluina de Conterville, a brat młodszy Wilhelma-Zdobywcy, księcia Normandy który go w r. 1049 wyniósł na biskupstwo Bayeux gdy miał lat 14. Wczasy podboju Anglii w 1066, Odon kazał wyekwipować 100 statków swoim kosztem, w nagrodę czego został namiestnikiem brata. W podbitym kraju w podziale ziemi oprócz zamku Douvres i hrabstwa Kent, dostał 253 lenników; zgromadził wielkie summy mając nadzieję zostać papieżem. Pochwycony z rozkazu króla i uwięziony w Rouen, pozostał tam do śmierci Wilhelma. Z Robertem księciem Normandy udał się na krucyatę 1096. Umarł w drodze w Palermo 1097 r.

ODON DE DEUIL (*Odo de Diogilo*), opat w Compiègne i następca Sugera w St. Denis; umarł 1168. Był kapłanem i sekretarzem Ludwika-Młodego, któremu do Palestyny towarzyszył. Opisał bardzo interessującą *Podróż Ludwika VII*.

O'DONNELL (Don Józef-Henryk), hrabia Abisbal, generał porucznik hiszpański, kawaler wielkiego krzyża Ferdynanda. Urodzony 1770 w Andaluzji z rodziny irlandzkiej, wszedł do gwardyi mając lat 15 i wkrótce czasie doszedł stopnia marszałka polnego (1808). Mianowany gubernatorem Katalonii 1810 pobił i wziął do niewoli generała Schwartz; 1814 mianowany generałym kapitanem Andaluzji, a 1815 mianowany dowódcą korpusu obserwacyjnego; 1818 był gubernatorem Kadyxu, następnego roku dostał dowództwo przeciw zbuntowanym osadom amerykańskim, niewyjechał jednak. Miał udział w zamieszczeniach 1820 r.

ODROWĄŻ, dom niegdyś sławny w Polsce, urzędnikami, dostatkami, a co najwięcej wielkimi mezbami zalecający się. Z tego domu byli bracia, święci Jacek i Czesław zakonu s. Dominika. Ich stryj Jwo biskup krakowski,

kanclerz Leszka Białego, wsławiony nauką i pobożnością, zajął katedrę krakowską po dobro wolnem ustąpieniu z niej błogosławionego Wincentego Kadłubka. Ten to mąż fundował: klasztor i opactwo cystersów w Mogile, norbertanów w Brzesku, szpital i klasztor kanoników de Saxia w Krakowie, panien zakonu ś. Alberta w Imbranowicach, klasztor i kościół kanoników regularnych w Krakowie; konwenta i kościoły dominikanów w Krakowie i Sandomierzu. Powracając z Rzymu, gdzie po trzykroć pielgrzymkę odbywał, niedaleko Modeny w Burgu żyć przestał w r. 1229.

ODROWĄŻ (*Piotr*), wojewoda lwowski, po legł w bitwie pod Krasnopolem mężnie dowodząc przeciw przemagającej sile Bohdana, wraz z nim zginęli Porowa starosta halicki i Michał Buczacki dowodzący skrzydłami. Dnia tego drogo okupili Polacy zwycięstwo odniesione stratą tylu wodzów i walecznych rycerzy. Zginął 6 września 1450.

ODRZYWOLSKI (*Jan*), kasztelan czernichowski, starosta winnicki. Za Zygmunta III służąc wojskowo, z wyprawy cecorskiej wraz z Chmieleckim wczesnie uszedł; zatął tę płamę pod Korsuniem, gdzie dowodząc lewem skrzydłem, popadł w niewolę tatarską; z tej się wykupiwszy, walczył pod Batowem i tamże poległ mężnie, mając blisko lat 80.

ODYNIEC (*Antoni Edward*), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie wileńskim, przemieszczał lat kilka w Warszawie; odbył podróż do Niemiec, Francji i Włoch, obecnie jest redaktorem gazety rządowej wydawanej w Wilnie po polsku i po rosyjsku pod tytułem: *Kurier wileński*. — *Poezye Odyńca*, wydane w Wilnie r. 1823 we 2 tomikach, przedrukowane w Poznaniu, obejmujące ballady, legendy, już oryginalne, już tłumaczone z Bürgera, Herdera, Kosegartena, tudzież wiersz opisowy *Góra i Pisma włotne*, zalecają się wiernością tłumaczenia, gładkiem i powabnem wystawieniem. Oprócz tego wydał Odyńiec w Warszawie w r. 1829 dramat w 4 aktach: *Izora*; w tymże roku i 1830 noworocznik *Melutele*; a w Lipsku 1841 tłumaczenia: *Pani jeziora* z Walter-Scotta, *Korsarz*, *Niebo i ziemia* z Byrona i *Człowiek ognia* z Moora (tomów 3). Umieszczał także poezye swoje w *Dzienniku wileńskim*, *Dziejach dobroczynności* i różnych noworocznikach. Był redaktorem tomu III *Encyklopedyi powszechnej*, ogłoszonego drukiem w Wilnie.

OECOLAMPADE (*Jan*), jeden z pierwszych apostołów reformy szwajcarskiej, urodzony w Weinspergu w Frankonii 1482 r. Został zakonnikiem w klasztorze ś. Wawrzyńca pod Augsburgiem; z tamąd przeniesiony na probostwo w Bazylei. Przyjął zasady reformy, przenosząc Zwingla nad Lutra; ożenił się za przykładem ostatniego i usiłował nowe idee po Szwajcaryi rozsiewać. Umarł 1531. Pisał wiele przeciw i za nowatorami. Wła-

ściwe jego imię jest Hausschein, które podług ówczesnego zwyczaju na greckie przełożono.

OELHAF (*Joachim*), Prusak, urodzony r. 1570, zaszczycony stopniem doktora medycyny w Montpelier r. 1600; był przy Zygmuncie III lekarzem nadwornym. Pisma jego lekarskie w różnych czasach wychodziły.

— OELHAF (*Nikola*), lekarz królewski, uczonej fizyk miasta Gdańska, wsławił się układem *Zielnika*, w którym wszystkie rośliny w okolicach Gdańska znajdujące się, po kolei opisał i kazał wydrukować.

OEXMELIN (*Aleksander-Olivier*), wędrownik flamandzki, był sprowadzonym na wyspę *Zółtwiną* w r. 1565 i tam sprzedany za 30 talarów; połączył się z flibustierami w 1569 i zosłał z nimi do r. 1574; powrócił do Europy na okręcie holenderskim. Odbył jeszcze trzy inne podróże do Ameryki i był obecnym przy zdobyciu Kartagieny w r. 1597. Zostawił on napisaną przez siebie: *Historję awanturników którzy się odznaczili w lądach, z opisem życia, obyczajów i zwyczajów bukanierów*.

O. — FABRIL (*Donzelo*) generał hiszpański, urodzony w Nawannie 1784, ze znakomitej famii; wychowany we Francji, ukształcony w szkole wojennej i w podrózach wznosił się do wielkich zaszczytów. Był ministrem wojny i członkiem junty rządzącej za przybycia Józefa Bonapartego i bardzo przywiązał się do niego. Mieszkał i umarł w Paryżu 1831, zostawiając po sobie piękne wspomnienie.

OFELAS, wódz Ptolomeusza Lagusa, króla Egiptu, otrzymał zarząd Libii. W czasie wojny ogłosił się niepodległym, zawarł przymierze z Agatoklem przeciw Kartagińczykom. Przeniewierzył ten książę kazał go zabić.

OFFA, król Mercyi w Anglii, nastąpił po wujku Ethelbaldzie r. 757. Zamordował Ethelberta króla Estanglii, którego ściągął do siebie pod pozorem zaślubienia jego córki. Z Karolem Wielkim był także w porozumieniu. Po różnych podbojach złożył koronę na rzecz syna Egryda. Umarł w r. 796.

OFNI i FINEES, synowie Heli areykapłana żydowskiego, sławni z rozpusty. Kiedy ich ziemkowicie byli pobici przez Filistynów oni sprowadzili arkę przymierza do obozu; lecz gdy Izraelici znów zostali pokonani, Ofni i Finees polegali na placu bitwy z 30,000 ludzi; klaszka ta o śmierć przyprowadziła.

OG, król Bassann, Galaad i Galacy był pokonany przez Mojżesza. Król ten z rodu olimymów, sypiał na żelaznym łożku mającem 9 stóp długości. Syryjczycy czcili go jak boga.

OGE, Kreol z wyspy ś. Dominika, jeden z główniejszych tworców powstania czarnych w r. 1790. Namiesznik jego Chavannes, popełnił mnogie okrucieństwa, w skutku których powstańczy za rozbójników bitenych by

li uważani. Oba następnie pojmani, na karę łola skazani zostali.

OGIER-DUNČYK, sławny w romansach rycerskich. Ważne zrobił przysługi Karolowi-Wielkiemu i był od niego poważany. Został zakonnikiem w St-Faron de Meaux; umarł w IX wieku.

OGILBY lub **OGILVY (J)**, autor szkocki, urodzony w Edynburgu r. 1600, zmarły w 1676 w Londynie, był kolejno nauczycielem tańca, dyrektorem teatru w Dublinie, literatem, drukarzem, inżynierem i jeografem królewskim. Powstanie irlandzkie w r. 1641 przywiodło go do nędzy; w 1661 miał polecenie kierunek części poetycznej w uroczystościach koronacji Karola II. Dom jego spalił się w Londynie r. 1666 i raz jeszcze podupadł, lecz czynnością swoją i odwagą znów się wzmógł. Jest on tłumaczem *Eneidy* w r. 1650; — *Study* w 1660 — i *Odyssei* w 1683; które to prace miały wziętość w swoim czasie.

OGIŃSKI (Bohdan), podkomorzy trocki, był na sejmie r. 1609 naznaczony do poprawy statutu litewskiego. Niebyle zadanej wyprawy wojennej na którąby z swoją własną chorągwią z znacznym kosztem podejmowaną nieprzyszył. Względne na te usługi stany, ustawa swoją w r. 1607, należną im pochwałę oddali i angroda 8000 zł. obdarzyli.

— **OGIŃSKI (Aleksander)**, kasztelan trocki, syn poprzedzającego, mściwem pod Kircholmem, Smoleńskiem i Chocimem się odznaczył. Za Władysława IV był pułkownikiem srebrnej chorągwi pod Smoleńskiem, tak zwanej dla doboru ludzi i zbroi. Na sejmach, w senacie, zawsze żarliwie sprawiedliwości i dobra kraju przestrzegał. Umarł w r. 1647.

— **OGIŃSKI (Grzegorz)**, zwany pospolicie Hrehory, starosta zmużdzki, hetman wielki litewski; mąż waleczny, z Szwedami kilkakrotnie szczęśliwie się potykał. Od Piotra Wielkiego cesarza rosyjskiego wielce był lubionym, który w nim odwagę i umysł wspaniały szacował. Umarł w r. 1709.

OGIVA, królowa Francji, córka Edwarda angielskiego, sławna z odwagi, piękności i dowcipu; zaślubiła Karola-Prostego, z którego porodziła Ludwika zwanego *Zamorskim*, albowiem kiedy jej mąż wziął do niewoli hrabia Vermandois, szukała schronienia u brata Athelstana, tam wychowała swojego syna, który później wszedł na tron wstąpił.

OGLETHORPE (sir James), generał angielski, syn Teofila Oglethorpe de Godalmin, urodzony w Westminster 1688; służył wojsku jako chorąży 1710 i doszedł stopnia adjutanta księcia Eugenjusza. Po zawarciu pokoju mianowany członkiem parlamentu. W 1745 posunięty na stopień generał majora; umarł mając lat 97.

OGULNIUSZ (Kneusz i Kirintus), trybunowie ludu na lat 301 przed Ch.; wnieśli prawo przeciw kapłanom, które spowodowało nieporozumienia między patrycjuszami i plebejuszami; w cztery lata mianowani edylami kurulskimi

— **OGULNIUSZ (Kirintus Gullus)**, konsul r. 209 przed Ch., za niego pierwszą srebrną monetę w Rzymie wybito.

OGYGES, pierwszy znany król Attyki, według mitologii był synem Ziemi i Neptuna, a małżonkiem Tebe córki Jowisza i Jodamy, z której spłodził trzy córki *Alakomene, Aulis i Tel-sinję*, oraz dwóch synów, *Kadmusa i Eleustusa*. Według historii rodził się w Egipcie albo Fenicii. Panował w Beocyi i w Attyce. Za niego był wielki potop znany pod nazwiskiem *potopu Ogygesa*. Wypadek ten mieszczą na 1764 lat przed Ch.; zresztą wszystko o nim jest bajeczne.

OJEDA (Alfonso d'), urodzony w Cuenca w XV wieku, należał do drugiej wyprawy Kolumba i dowodził sam wyprawą w r. 1498, wczesni skuteczną kosztem Ameryka Wespucyusza. Uległ wielu nadzwyczajnym wypadkom i umarł w ostatniej nędzy.

OKOLSKI (Szymon), historyk i genealogista za Jana Kazimierza. Dominikan przy Mikolaju Potockim hetmanie w.k. był jako kaznodzieja i odhył wyprawy w latach 1637 i 1638. Następnie prowincyałem kilku klasztorów na Rusi, professorem teologii, rzadcą szkół zakonnych we Lwowie; nakoniec w r. 1649 został prowincyałem w zakonie swoim. Umarł w r. 1654. Słynie on z dzieła swojego: *Swiat Polski czyli Herbarz*, pisał wiele innych dzieł jeszcze.

OKTAJ, wielki han Tatarów mongolskich, trzeci syn Gengishana, nastąpił po tymże w r. 1227; zawojował północne Chiny, Armenią, zdobył Moskwę, spłądował Polskę, Węgry i przeraził chrześcijaństwo. Umarł w r. 1241. Zgon jego wstrzymał dalszy postęp Mongołów; ministrem Oktaja był mądry Ye-liu-tchu-tsai, za którego kwitła sprawiedliwość w całym państwie, starał się on lecz nadaremnie złagodzić choć cokolwiek dzikość Mongołów. Oktaj znany jest w Chinach pod nazwiskiem *Tai-tsunga*.

OKTAWJA, dom patrycjuszowski w Rzymie, którego dwie główne były gałęzie Rufus i Balbus, nie trzeba tego domu brać za jednozłamiłą plebejuszów z której wyszedł cesarz August.

OKTAWJA, siostra Augusta, a córka Kajusa Oktawjusza i Akeji siostrzenicy Juljusza Cezara, sławna z piękności i cnót. Poszła za Klaudjusza Marcellusa, a następnie za Marka Antonina. Kiedy Antonin opuścił Oktawję, August rozpoczął z nim wojnę i po bitwie pod Akcyum panowanie nad Rzymem sobie zapewnił. Miała z Antoniusza dwie córki, obiedwie Antonje zwane, a z Marcellasyna Marcellusa. Umarła na 10 lat przed Ch.; August wyprawił jej wspaniały pogrzeb i sam miał mowę pochwalną.

OKTAWJA córka Klaudjusza i Messaliny, a siostra Brytannika, zaślubiona Silanusowi Agrypina zerwała ten związek i wydała ją za Nerona, ten napelniał życie jej goryczą i rozwiódł

się, zasłubiwszy Popeę, która Oktawię do Kampanii wygnała. Przywołana do Rzymu znów była wygnaną na wyspę Pandatarę, gdzie jej krew z żył wypuszczono. Umarła mając lat 20.

OKTAWIAN (*Kajusz-Juljusz-Cezar-Oktawianus*). Prawdziwe jego imię jest Oktawiusz, kiedy był adoptowany przez Cezara przybrał Oktawianus. Ostatnie imię zmienił na Augusta (*patrz to imię*).

OKTAWJAN, antypapa, z familii hrabiów Frascati. Obrany po śmierci Adryana IV (1159) przybrał imię *Wiktora IV* i był wspierany przez cesarza Fryderyka V. — Zmusił Aleksandra III papieża do ucieczki; uznany papieżem 1161 w Tuluzie. Umarł w Lukce 1164.

OKTAWJUSZ, familja rzymska.

— **OKTAWJUSZ** (*Anejsz-Aepos*), pretor r. 168 przed J.C., dowodził flotą przeciw Perseuszowi i scigał go do Samotracji, ujął i do Rzymu w tryumfie przyprowadził r. 165 przed Ch.; podzielał konsulat z Markiem Torkwatem. Wyślany potrzykroć do Syrii, był zabity w łazni, senat wznosił mu posąg.

— **OKTAWJUSZ** (*Kajusz*), ojciec Augusta i Oktawii. Był pretorem r. 61 przed Ch. — Mianowany rządcą Macedonii, pokonał Bessów i Traków i ogłoszony przez żołnierzy *imperator-em*. Umarł w Nollu powracając ze swej prowincyi.

OLAFSEN (*Magnus*), uczony pastor islandzki, urodził się w 1573, umarł w 1636, tłumaczył on *Eddę* na język łaciński.

— **OLAFSEN** (*Stefan*), pastor w Islandyi, zmarły w r. 1688, tłumaczył na język łaciński *Eddę* Snorra Sturlesona i wydał *Voluspę* (najdawniejszą filozofią norwęgsko-duńską) po islandzku i łacińsku.

— **OLAFSEN** (*Eggert*), naturalista i podróżnik, urodzony w 1721, zmarły 1768 w Islandyi; odbył z rozkazu akademii umiejętności w Kopenhadze, podróż naukową w Islandyi; później był także wice-wielkim wójtem w części południowej i wschodniej; pozostawił pomiędzy innemi dziełami: *Podróż w Islandyi* w duńskim języku, Sora 1772 tomów 2.

OLAHUS, prałat węgierski urodzony w 1493 w Hermansztadzie, zmarły 1562 w Prezburgu, był tajnym radcą Maryi (wdowy po Ludwiku II) rządczyni Niderlandów; później kanclerzem Ferdynanda, biskupem zagrabskim, arcybiskupem strygońskim, otrzymał dla jezuitów sławne kolegium w Tyrnawie r. 1560; koronował Maksymiliana II w Prezburgu. Napisał on: *Historja Attyli* po łacinie w r. 1538.

OLAVIDES (*don Pablo*), hrabia de Pilos, urodzony w Lima 1725 r. Był audytorem w tem mieście 1746, kiedy został powołany do Madrytu jako obwiniony o bezbożność. Uwięziony i wkrótce wypuszczony na wolność. Mianowany sekretarzem hrabiego Aranda, towarzyszył mu w ambasadzie do Francji, gdzie przyczynił się wiele do wypędzenia jezuitów. Karól III mianował go hrabią i zarządcą

jeneralnym Andaluzji. Wtedy postanowił on upłodnić pola Sierra-Morena. W r. 1776 na nowo obwiniony o bezbożność, był skazany na 8 lat zamknięcia w klasztorze. Uciekł 1780 do Francji następnie do Genewy. Napisał: *Tryumf Eranizmi*, za co został przywołany do ojczyzny. Umarł 1803 r.

OLBERS (*Wilhelm*), uczony astronom saski, urodzony w Arbergen 1758, z młodu poświęcił się astronomii i dał się poznać przez odkrycie wielu komet i dwóch planet (Pallas 1802, Westy 1807). Największą sławę ma jednak z wynalezienia nowej metody, prostszej i uzasadnionej na obu trygonometriach.

OLDCASTLE (*św. John*), znany pod nazwiskiem *dobrego lorda Cobham*, urodził się za panowania Edwarda III i otrzymał parostwo zasłubiwszy jedną córkę lorda Cobham. Powstał przeciw zepsuciu duchowieństwa i wniósł tę kwestję do parlamentu. Napojony nowatorstwem Wiclefa, rozsiewał jego naukę, za co uwięziony za Henryka V. Umknąwszy z więzi, schronił się do Walii. Na głowę jego nałożono cenę i pochwyciono; spalony na stosie 1417. Pisał kilka dzieł.

OLEARIUS (*Adam*), którego prawdziwe nazwisko jest *Oelschlaeger*, uczony Niemiec, urodzony około r. 1600 w kraju Anhalt, był sekretarzem poselstwa które książę Holstein-Gottorp w r. 1633 wysłał do cara rosyjskiego i szacha perskiego, strawił sześć lat na tem poselstwie; przejechał Rosyją, był na morzu Kaspijskiem, widział Derbend, Isphahan. Za powrotem został mianowany radcą, bibliotekarzem i matematykiem księcia holztyńskiego. Umarł w 1671; pisał: *Podróż w Moskwie, Turcji i Persji*, Sleswig 1647.

OLEG, drugi wielki książę moskiewski, od r. 879 do 913; zdobył w r. 882 Smoleńsk, schodziwał w r. 885 Siewierzanów, Radymiczanów, Derewiczianów, i t. d.; w 2,000 statków podpłynął pod Konstantynopol i zmusił cesarza Leona IV do podpisania korzystnego dla Rosyi traktatu handlowego w r. 911. Ta wyprawa obznajmiła Rosyan z sztukami pięknymi. Umarł w 912. Oleg często jest uważanym za opiekuna Igora I, syna Ruryka.

— **OLEG** syn Swiatosława I, książę włodzimirski, a wnuk Jarosława I, był jeszcze młodym, gdy stryjowie wzięli go z władzy i trzymali w zamknięciu; lecz uszedł, ogłosił się księciem Tmutarakan, a złączony z Połowcami, zwyciężył Swiatosława II w 1078, odebrał Swiatopolkowi II Czernichów, Riazan, Murom, i t. d. Obiegał Kijów w 1096 lecz bezskutecznie. Umarł w 1124, mając wielki wpływ do wszystkich wojen w Rosyi. Synowie jego Wszewołod i Igor, zwani *Olgorkami* czyli synami Olega, dalej boje prowadzili i utworzyli silne stronnictwo przy pomocy którego nakoniec panowali (1139 — 1146).

OLELKOWICZ (*Jan-Siemów*), książę Słucki, ostatni z tego imienia, którego nazwa po-

szła od Olelka czyli Aleksandra, księcia kijowskiego i kopylskiego, a który był wnukiem Olgierda Gedyminowicza w. k. litewskiego. Zszedł on z tego świata w r. 1593. Zwłoki jego są pogrzebione w Lublinie w kościele jezuitów. Był to mąż waleczny. Z bratem swoim Aleksandrem 4,000 zbrojnego ludu do Inflant wyprawił. Połączony był wczelami małżeńskimi z Zoliją Mielecką wojewodzianką podolską i hetmanówną w. k., która po jego zgonie została żoną Karola Chodkiewicza hetmana wielkiego księstwa litewskiego.

OLESNICKI (Żbigniew), kardynał biskup krakowski, jeden z wielkich ludzi którymi Polska szczyścić się może; potomek dawnej rodziny, urodził się w r. 1389. Z młodych lat wojskowo służył i w bitwie pod Grünwaldem, krzyżaka Dypolda Kyteryca który gonił z kopią na życie króla Władysława Jagiełły, zwał z konia i życie monarchy swojego ocalił. Wdzięczy ten monarcha, gdy sobie Oleśnicki stan duchowny obrał, nagroził go biskupstwem krakowskim, a następnie kapeluszem kardynalskim. Pod panowaniem Władysława i dwóch jego synów Władysława i Kazimierza, wielki ten senator był duszą obrad publicznych i wiernym stróżem kraju. Wielkie on fundacye w diecezyi swojej poczynił, katedrę znacznymi ozdobami wzbogacił. Mąż ten pełen zasług, zakończył swój żywot chwalebny w Sandomierzu 1 kwietnia 1455, mając lat 66. Zwłoki jego spoczywają w Krakowie, rzadził diecezyą lat 32.

— **OLESNICKI (Mikołaj)**, za Zygmunta III wojewoda lubelski, godny potomek poprzedzającego. Poselstwo do cara Dymitra, następnie do cara Szujskiego z polecenia królewskiego zaszczytnie dopełnił. Do uspokojenia rokoszu wojskowego we Lwowie czynnie się przyłożył. W chwili najścia Prus przez Gustawa króla szwedzkiego, Oleśnicki własną rotą dowodził i w tej wojnie radą i majątkiem krajowi służył. Z kasztelana małopolskiego i radomskiego, mianowany wojewodą lubelskim; umarł w r. 1629.

OLESZCZYŃSKI (Antoni), znany i wielce chwalebny sztycharz, urodził się w r. 1796 w Krasnymstawie, po ukończeniu szkół w Warszawie był przeznaczony od rodziców do nauki prawa i administracyi. Lecz czytanie taki w nim zapal wzbudziło do sztuk pięknych, że poświęciwszy się nauce rysunków, wkrótce tak w niej postąpił, iż zwrócił na siebie uwagę rządu i był przedstawionym cesarzowi Aleksandrowi z wspaniałomyślności którego został wysłany kosztem rządu w r. 1819 do akademii sztuk pięknych w Petersburgu; tam otrzymał trzy publiczne nagrody jako rytmownik. Później był wysłany do Paryża gdzie dotąd przebywa; tamtejsze towarzystwo politechniczne za szychowaną figurę nagiego człowieka pijącego deskę do arki Noego z Rafała, obrało go swoim członkiem jak również i akademie we Florencyi. Znawcy chwaliąc doskonałość rysunków w jego robotach, precyzją i

delikatność w wykonczeniu, zarzucają mu jednak zbytnią affektacją i chęć idealizowania osób.

— **OLESZCZYŃSKI (Seweryn)**, brat poprzedzającego, uczeń szkoły litograficznej w Paryżu, obecnie dyrektor litografii w banku polskim w Warszawie; jest wynalazcą u nas cynkografii. Znakomity ten rysownik wielu piękniemi dziełami swej ięki, wzbogacił u nas ubogie sztuki pigłne, w nich wielką delikatnością odznacza się.

OLGA, żona wielkiego księcia rosyjskiego Igora; była rejentką po zgonie swojego męża w r. 945, pomściła zgon jego na DREWICZANACH w 946, później zdala wodze rządu Światosławowi I synowi swojemu w r. 955. W tymże roku przyjechała wraz z nazwą Heleny chrześcijanin Konstantynopolu; powróciwszy do Rosyi rozszerzała chrześcijaństwo. Umarła w 965. Kościół grecki uznaje ją za świętą.

OLGIATI (Hieronim), szlachcic mediolański, spiskował z Jędrzejem Lampugnani i Karolem Visconti przeciw Galeasowi Sforza księciu mediolańskiemu, który uwiódł jego córkę. Kiedy spiskowi zamordowali księcia w kościele s. Stefana 26 grudnia 1476, Olgiati pochwycony został. Umarł w srogich męczarniach w kilka dni.

OLGIERD, wielki książę litewski, od r. 1330 do 1381, był synem Gedymina. Stracił z tronu brata starszego Jawnutę i podzielił rządy z Kiejstutem drugim swoim bratem, ale sam dzierżył tytuł wielkiego księcia. Pomścił zgon ojca nad Krzyżakami w r. 1330, w którym odebrał wszystkie ich zdobycze na Żmudzi; wydrł Tatarom zadnieprskim Podole; następnie pokonany przez Krzyżaków, był po dwakroć ujętym, lecz im uszedł i przeszkodził temu zakonowi rozszerzyć w Litwie panowanie; utracił w tej walce Wołyn, Podole, województwa Belzkie i Brzeskie które Polacy zagarnęli. W 1362 zwyciężył trzy hordy Mongołów, zburił zabrawszy Kherson; dowodził trzema wyprawami przeciw Rosyi, z tych w dwóch w r. 1367 popierał prawa Michała II przeciw Dymitrowi; najechał następnie Prussy w 1370, lecz przegrał bitwę morderczą pod Rudanem i widział Niemców pustoszących kraj jego aż po Wilno. Olgierd umarł 1381. — Zostawił dwunastu synów, z tych najsławniejszym był Jagiełło.

OLIER (Jan-Jakob) założyciel seminarium Sulpicjusza w Paryżu, urodzony 1608, został księdzem 1633. Powiązany przyjaźnią z Wincentym de Paulo, odrzucił biskupstwo w Chalons nad Marną; został w r. 1642 proboszczem s. Sulpicjusza. Pracował z powodzeniem nad reformą obyczajów i założył seminarium r. 1645. Wzniósł w r. 1655 kościół s. Sulpicjusza który do dziś dnia istnieje. Umarł w 1657 żyjąc świętobliwie.

OLIMPIA MALDACHINI, urodzona w Rzymie z ubogiej rodziny w 1593, zaślubiła jednego z Pamphilich. Udawszy męża za szwagra, dopuściła że został kardynałem w 1629, a papieżem w 1644 pod imieniem Innocencja X. Rządziła nim

samowładnie; kiedy Innocenty X. umarł, Aleksander VII. kazal wyjechać jej z Rzymu; udała się do Orvieto gdzie umarła 1656, zostawiła majątku 900,000 liwrów.

OLIMPIAS, córka Neoptolema króla Epiru, a siostra Aleksandra I., w dzieciństwie nazywano ją *Myrtale*, mając lat 16 poszła za Filipa macedońskiego i z niej urodził się Aleksander-Wielki, kiedy Filip rozwiódł się z nią a zasłubił Kleopatrze, należała do spisku Pauzanjasza. Po śmierci brata swego Aleksandra, uciekla do Epiru, gdzie zgubiła Arihydeusza, żonę jego Enrydyke, Nikanora brata Kassandra, oprócz tego przeszło stu znakomitych panów. Obłączona w Pydna przez Kassandra, musiała się poddać i była zamordowana przez krewnych swoich ofiar w r. 316 przed Ch.

OLIMPIODOR, historyk grecki, urodzony w Tebach w Egipcie, żył pod panowaniem Teodozjusza który go wysłał w poselstwie do Hunów. Pisał po grecku historią p. t. *Sylwes* albo *Materjaly*; nadto opisał swoje do barbarzyńców poselstwo.

OLIVA (*Jan*), urodzony w Rovigo w państwie Wenecyi 1689, otrzymał kapłaństwo 1711 i był ośmi lat professorem w Asolo. Po śmierci Klemensa XI, otrzymał miejsce sekretarza, poznał kardynała de Rohan i został jego bibliotekarzem. Umarł w Paryżu 1727; pisał wiele.

— OLIVA ALEKSANDER, generał zakonu ś. Augustyna, następnie kardynał, urodzony w Sasso-Ferrato; wiele przysług zrobił Pjusowi II. Pisał kilka dzieł.

OLIVARES (*don Gaspard de Guzman*, hrabia d.) ze znakomitej rodziny urodzony w tymże gdzie jego ojciec był posłem przy Sykstusie V; zyskawszy względy Filipa IV w r. 1621 powołany został do zarządu administracją królestwa i mianowany księciem Sant-Lucar. Po księciu Uzeda został pierwszym ministrem i rządził Hiszpanią. Jednak szemrania powstała wszędy, a utrata korony portugalskiej spowodowała jego oddalenie w r. 1673. Osiadłszy w Toro, umarł ze smutku w rok. Ludwik de Haro jego siostrzeniec, odziedziczył po nim posiadłości i godności.

OLIVET (*Józef Thoullet d'*), urodzony w Salino r. 1682 z radcy parlamentu w Besancon. Wstąpił do jezuitów z kądziołków wystąpiwszy, przybył do Paryża i oddał się naukom. W r. 1723 został członkiem akademii. Umarł 1786. Doskonały krytyk, wyborny tłumacz, przełożył dzieła Cyserona, kontynuował *Historię akademii francuskiej* Pelisson'a i wiele innych dzieł pisał.

OLIVIER (*Franciszek*), kanclerz Francyi, urodzony w Paryżu 1493, był kolejno adwokatem, radcą, referendarzem, posłem i kanclerzem królowej Nawarry, dożgonnym prezydentem w r. 1543, nakoniec kanclerzem królestwa. Odnazczył zarządy swoje mądrymi ustawami, które jednak nie wszystkim przypadły do smaku. Dianna z Poitiers potępiła go w umyśle monarchy. Postradawszy dostojen-

stwa, przebywał jako mędrzec w dobrach swoich w Monthieri i często był odwiedzany przez L'Hopitala. Kardynał de Lorraine powołał go w r. 1559 (za Franciszka II), dla nadania większej wagi wszystkim postanowieniom Gwizyuszów. Po odkryciu sprzysiężenia Amboise, sięgnął wielkie wyrzuty od ofiar onego na siebie. Umarł wkrótce łupem melancholii w r. 1560.

OLIVIER DE LA MARCHE, kronikarz francuski, urodzony w Franche-Comte z dawnej rodziny, był rzędcą domu Filipa-Pięknego, syna Maksymiljana hrabiego Frandryi. Umarł 1504. Pisał szacowne *Pamiętniki*, obejmujące historię Francyi od 1431 do 1499; nadto: *Ryccerz uwolniony*;— *Zwierciadło śmierci*.

OLIVIER (*Antoni--Wilhelm*), wędrownik w Turcyi i Persyi, urodził się w Frejus r. 1736; został członkiem towarzystwa rolniczego departamentu Sekwany; umarł w r. 1814.

OLIWIŃSKI (*Ignacy*), słynny rymopis z czasów Zygmunta Augusta. Był obywatelem województwa krakowskiego i nader biegłym w języku greckim. Jedno tylko dzieło napisał teraz już do rzadkich należące: p. t. *Puśćń nowo wybrane z poważnych i dawnych pisarzy na synodzie wodziślanckim przejrzone i poprawione ku użytkowi zborów pańskich*, wydane w r. 1550 in 8.

OLIZAR (*Gustaw*), wydał wiersem: *Spominała* (Wilno 1842).

OLKUSKI (*Marcin*), powszechnie zwany *Marcinem z Olkusza*, jeden z najsłynniejszych matematyków i astronomów naszych za Zygmunta I. Był uczniem sławnego astronoma Wojciecha Brudzewskiego, a współtowarzyszem Mikołaja Kopernika. W r. 1491 otrzymał stopień doktora filozofii w akademii krakowskiej. W r. 1510 został doktorem teologii i podkanclerzym tejże akademii. W r. 1513 wezwany był od Leona X. papieża do zreformowania kalendarza, czego też w r. 1517 dopełnił z chwałą dla siebie i narodu całego. Pomieniony kalendarz dopiero w lat 60 za Grzegorza XII z powodów politycznych, wszedł w wykonanie. Umarł 21 maja 1540.

— OLKUSKI (*Marcin*), inny tegoż imienia i nazwiska za Kazimierza Jagiellończyka sławiony lekarz i matematyk. Został w wielkim poważaniu u Macieja Korwina króla węgierskiego dla swojej biegłości w sztuce lekarskiej i astronomii; był lekarzem nadwornym tego monarchy i proboszczem w Budzie w stolicy Węgier. Przyjaźnią ściśłą był połączony z słynnym niemieckim astronomem Janem Regiomontanem, któremu czynnie pomagał w układzie tablic zwanych: *Tabulae directionum planetarum*, których egzemplarz akademii krakowskiej przesłał w r. 1494. On także był oddawcą po zgonie króla Macieja, instrumentów matematycznych darowanych akademii krakowskiej. Z pism Olkuskiego nie nieposiadamy.

OLONNAIS (*J. Dawid* NAU zwany), słynny

fibustier, urodzony w Sables-d'Olonne w XVII wieku, był naczelnikiem wielkiej liczby awanturników zebranych na wyspie Zółwiej i czas długi biczem Hiszpanów. Nareszcie pojmany i zjedzony został przez Indyan.

OLONNE (*Ludrik de la Trmouille hrabia d'*), urodzony w roku 1626, był 1645 w bitwie pod Nordlingą za Ludwika XIV, dowodził kawalerią lekką. — Umarł bezdziedzinie 1686, miał za żonę Katarzynę Henryette d'Angennes. Hrabina d'Olonne umarła 1714, sławną była z rozpusty. Linia tego domu zagasła 1790, a dobra przeszły w dom Montmorency.

OLOW albo OLAW (*Olaus*), sześciu królów norweskich nosiło to imię.

— OLOW I. *Troetelia*, syn króla Ingjalda Jarada, uszedł rzezi swojej rodziny; dał początek dynastji norweskij 669 r. Zamordowany 698.

— OLOW II. *Geirshlud Afur*, nastąpił po ojcu swoim Guthroth II w roku 812 łącznie z bratem Halfdanem III; umarł 839 r.

— OLOW III. *Trygeason* (syn Trygweasa), wuik Haralda Harlagera, urodzony 969, wstąpił na tron po Hakanie I. Usiłował zaszczerpić w państwie swoim chrystyanizm, zginął w bitwie morskiej pod Swoelderow w wojnie przeciw Szwecyi i Danji prowadzonj.

— OLOW IV. *Diggra* (gruby), znany bardziej pod nazwą *s. Olova*, syn Haralda Groenske, obrany w Dronheim 1014. Usiłował poprawić prawa; wypędzony 1030 przez Kanuta Wielkiego króla Danij; zginął pod Stiklarstad 1031; obchodzony 29 lipca. Jest patronem Szwecyi i Norwegii.

— OLOW V. *Kyrre* (spokojny), syn Haralda Hardrada nastąpił po ojcu 1067; łącznie z Magnusem II i panował sam od 1069—1093; założył Bergen 1070, wspierał handel i zniósł niewolnictwo.

— OLOW VI. Syn naturalny Magnusa III, nastąpił po nim 1103, łącznie z braćmi Sigudem I i Augustynem I; umarł 1126.

OLOW. Trzej królowie szwedcy, nosili to imię.

— OLOW I. Nastąpił po Edmundzie około r. 848, pozwolił opowiadać ewanlięj w swoim państwie *s. Anscherowi* około r. 853.

— OLOW II. Panował łącznie z Erykiem IV, zostawił syna *Bjoern (mocny)*.

— OLOW III. Przewany *Skoekonung*, syn Eryka IV, nastąpił po ojcu i umarł 1018; prowadził wojnę z Norwegiją i był pierwszym królem chrześciańskim w Szwecyi, po nim syn jego *Anund* nastąpił.

OLSZEWSKI (*Jakób*), jeden z najwymowniej-szych kaznodziei przy schyłku panowania Zygmunta III. Lat 12 był podkanclerzym akademii wileńskiej pod zarządkiem jezuitów zostającej, należał do ich towarzystwa i w r. 1634 dnia 5 czerwca w Wilnie zakończył życie. Zbiór jego kazań wyszedł z druku p. t. *Kazania albo tytuły różnych lat, różnym osobom wystawione* r. 1634 i powtórnie 1645 w Wilnie. Są to najwięcej mowy pogrzebo-

we, dowodzące już psującego się smaku i w niczem nieusprawiedliwiające przyznawane mu zalety.

OLSZEWSKI (*Michał*), ksiądz, niegdyś nauczyciel gimnazjum gubernialnego wileńskiego, przełożył wspólnie z Antonim Marcinowskim: *Historję Rzymską* p. Goldsmitha (Wilno 1813) tomów 2; sam zaś przetłumaczył z tegoż autora: *Zbiór krótkich historji greckiej* (tamże 1819); nadto tom pierwszy *Historji Francyi* Millota (1820); umieszczał pisma swoje w *Tygodniku Wileńskim i Dziejach Dobroczynności*.

OLSZEWSKI (*Wicenty*), wydał: *O prawności cywilnej, zasady praw rzymskich z dzisiejszą kstęgą praw cywilnych zastosowane* (Płock 1824).

OLSZOWSKI (*Jędrzej*), arcybiskup gnieźnieński, od Jana III Sobieskiego prymasem mianowany. Mąż niepospolitej nauki, nadzwyczajnie biegły w prowadzeniu interesów publicznych. Po abdykacyi Jana Kazimierza, on pierwszy Michała Wiśniowieckiego na kandydata podał i tak elekcyą kierował, że nad spodziewanie wszystkich i pomimo oporu prymasa Prażmowskiego i helmana Sobieskiego, wyniósł go na tron. Ziechawszy do Gdańska dla układu interesów publicznych, tamże po krótkiej słabości, umarł 29 sierpnia 1677.

OLYBRIUS (*Anicius*). Potomek dawnego domu Anicia, zaślubiwszy Placydją siostrę Walentynjana III, został konsulem. Antemias gdy stracony został przez Ricymera z tronu, wódz ten osadził jego w 492 po C. Umarł on po kilku-miesięcznem panowaniu. Po śmierci jego dwa lata było bezkrólowie, a potem wstąpił Glycerius. Jego imię poszło w przysłowie chcąc wyrazić niezdolność.

OLYMPO. Lekarz Kleopatry, który doradził jej odebranie sobie życia, opisał ten wypadek.

OLDAKOWSKI (*Ignacy*), doktor prawa, urodził się r. 1785 z szlachełnych rodziców we wsi Gęsiorowie w gubernii Płockiej leżącej. Odebrawszy początkowe nauki w Łomży w szkołach pijarskich, udał się do uniwersytetu wileńskiego podówczas pod rektorstwem Strojnowskiego zostającego, gdzie słuchał wykładu prawa, udzielanego przez dopiero co sprowadzonego do Wilna w r. 1804 sławnego profesora Capelli, którego pozyskał względy i przyjaźń, w r. 1809 otrzymał stopień doktora prawa; polecony przez Śniadeckiego rektora i tegoż Capelli, otrzymał od Tadeusza Czackiego nauczycielstwo prawa rzymskiego i krajowego w gimnazjum krzemienieckim. W trzecim roku swojego nauczycielskiego zawodu d. 28 lipca 1813 czytał przed rozpoczęciem rocznych popisów, rozprawę: *Oprzeczynach upowszechnienia i trwałości powagi praw Justyniana*. W r. 1816 z polecenia hrabi Rumiancowa kanclerza państwa, miał sobie poruczone od zastępcy rektora uniwersytetu wileńskiego, poszukiwa-

nie zabytków starożytności sławiańskich na Wołyniu i Podolu, lecz z powodu swoich nauczycielskich zatrudnień, wymówił się od tego. W r. 1817 udał się zagranicę i w uniwersytecie w Getyndze, słuchał kursów naj-słynniejszych tamtejszych profesorów: Hugona, Eichorna i innych. W końcu września r. 1819 wrócił do Wilna, został mianowany zastępcą profesora prawa natury, politycznego i narodowego i z wielkiem zadowoleniem słuchaczy, zajmował się wykładem tych przedmiotów. W r. 1821 dla skołatanego zdrowia wydalwszy się z Wilna, obdarzony rangą radcy nadwornego, zakończył życie po dwuletniej słabości na suchoty, d. 13 czerwca 1821. Zostawił wiele wypisów i notat z ksiąg autentycznych i ręcznych dokumentów, do historyi oraz nauki prawa krajowego należących. Wszystkie te prace literackie Ołdakowskiego w rękopismach pozostałe, znajdowały się w księgozbiornie uniwersytetu wileńskiego.

OMAR, dwóch kalifów arabskich miało to imię.

— **OMAR I.** (*Abu-Hassa-Ibn-al-Khatab*), urodzony przy końcu VI wieku, pochodził z rodziny Koreiszytów jak Mahomet, którego był okropnym prześladowcą, a następnie gorliwym obrońcą; nawet własną zaślubił mu córkę. Omar nastąpił po Abu-Bekrze 634 po Ch. Zdobył Damaszek stolicę Syrii; następnie Jerozolimę po Ch. 637. Jego zaś wodzowie pobili króla perskiego Jezdegerda pod Nehawend. Jeden z nich, Amu — ben — Ellass, zajął Egipt i część Afryki. Omar został zamordowany r. 644 przez niewolnika perskiego.

— **OMAR II.**, ósmy kalif z dynastji Omjadów, nastąpił po Solimanie 717 r. Atakował Konstantynopol, lecz musiał odstąpić od obleżenia. Rodzina jego widząc że sprzyja stronnikom Alego, otrula go 720 r. po Ch.

OMAR -AL-MOTAWAKKEL -AL-AL-LAH (*Abu-Mohammed*), przezwany *Al-Aftas*, piąty i ostatni król Maurów w Badajoz w Hiszpanii. Wiodł spór o władzę z bratem swoim Yahia, któremu wreszcie ustąpił 1079 r. Wódz marokański *Jussuf-ben-Tasfyn*, obległ go w stolicy i wzięwszy do niewoli, kazał mu głowę ściąć 1094 r.

O'MEARA (*Barry Edward*), chirurg irlandzki służący na statku *Bellerophon*, w chwili gdy Napoleon nań wstąpił. Okazał zacnemu jencowi wielkie uszanowanie i oświadczył że z nim uda się na wyspę Świętej Heleny. Rząd angielski zezwolił na to, sądząc że z niego będzie miał donosiciela; lecz gdy on odmówił, odwołano go 25 lipca 1818 r. Wydał spostrzeżenia o Napoleonie, na język francuzki kilkakrotnie tłumaczone.

OMER (*święty*) po łacinie (*Audomarus*), urodzony w Szwajcaryi z rodziny bogatej, z młodości udał się do klasztoru Luxeuil i 636 r. mianowany biskupem Terouanne przez Dagoberta. Pracował gorliwie nad przywróceniem karności; założył klasztor Sithien i umiał

r. 668. Jego ciało pogrzebione w kościele N. P. Maryi, który wystawił i który został w Saint-Omer katedrą.

OMMEGANCK (*N*), zdolny pejzażysta, urodził w Antwerpiu swojej ojczyźnie 18 stycznia 1826 r. Kawaler Lwa belgijskiego; celował w przedstawianiu piękności natury. Obrazy jego zjednały mu nazwę *Rasyna baranów*.

OMMIADOWIE. Pierwsza dynastia kalifów arabskich następców Mahometa. Głową tej rodziny był *Omayyah* albo *Ommjah*, jeden z Koreiszytów, krewny Mahometa. Rodzina ta otrzymała kalifat r. 661 w osobie Moawii albo Mohawiah, który z Alim spierał się o następstwo. Dynastia ta dzierżyła władzę do 749 r. i zastąpiona została przez Abassydów. Abderam który uszedł rzezi swojej rodziny, założył w Hiszpanii drugą dynastję Ommjadów, panującą od 756 do 1041 r.

ONACEWICZ (*Żegota*), po ukończeniu nauk w uniwersytecie królewieckim wileńskim, był profesorem gimnazjum w Białymstoku, a następnie w uniwersytecie wileńskim. Ogłosił drukiem z rękopismów Albertrandego: *Panowanie Henryka Walecznego i Stefana Batorego* (Warszawa 1823 tomów 2) i *Panowanie Kazimierza Jagiellończyka* (tamże 1826 tomów 2); do obu tych dzieł dodał przedmowy, przypisy i stosowne objaśnienia.

ONAN, syn Judy. Kiedy brat jego starszy Her umarł, ożenił się z wdową po nim.

O'NEILL lub **O'NIAL**, król starożytnej Irlandji panował nad Momoniją (Munster), od 379 do 402 po J. C.; połączył się z Piktami i Szkotami przeciw Rzymianom, silnie się przyczynił do wygnania ich z Brytanii; wydarł imi Armorykę w r. 388. Poległ zamordowany przez Eocha, władcę jednej prowincji w Irlandji. Potomkowie O'Neillów panowali lat 500 w Irlandji. Stolicą ich było miasto Dugannon (w Ultonii). Ostatni szczep tej rodziny, spędziwszy 20 lat na dworze Elżbiety, podniósł sztandar buntu i utrzymywał się przez lat siedem, lecz nakoniec wległ.

ONEZYKRYT, uczeń Dyogenesa-Cynika, on to opisał wyprawę Aleksandra-Wielkiego do Indji; pisma jego niedoszły nas.

ONEZYM (*święty*), uczeń ś. Pawła, był niewolnikiem u zamożnego mieszkańca Kołosy, i opuścił pana swojego popełniwszy kradzież. Święty Paweł nawrócił go, napisał za nim list do Filemona, który many, w skutku onego pan powrócił mu swoje względy i zatrzymał Onezyma przy sobie. Został umęczony w r. 95. Święto jego kościół obchodzi 15 lutego i 10 kwietnia.

ONIASZ, pięciu arcykapłanów żydowskich miało to imię.

— **ONIASZ I.** nastąpił r. 321 przed Ch., po Jaddusie albo Jaddenie ojcu swoim, rządził Hebrajczykami przez lat 21, następcą jego był Szymon i zwany *Sprawniactwem*.

— ONIASZ II, syn Szymona I, nastąpił po wuju Manassesie r. 242 przed Ch. Skąpy i niezdolny, nie chciał płacić daniny Ptolomeuszowi Ewergetesowi za co tenże wydał mu wojnę. Umarł r. przed Ch. 215. Syn jego Szymon II po nim nastąpił.

— ONIASZ III, syn Szymona II, nastąpił r. 195 przed Ch., za niego miał miejsce wypadek znany pod nazwiskiem: *Heliodor wypędzony z świątyni*. Pozbawiony godności przez Antyochoa Epifana, zabity był z rozkazu drugiego brata swojego Menelasa, który sobie przywłaszczył arcykapłaństwo.

— ONIASZ IV, brat poprzedzającego, znany więcej pod imieniem Menelasa. Wydarł władzę arcykapłańską Jezonowi bratu swojemu w r. 168 przed Ch. Zrobiwszy zaburzenie w Judei był schwyty z rozkazu Antyochoa Eupatora, który mu kazał z wysokiej wieży zeskoczyć w r. 158 przed Ch.

— ONIASZ V, syn Oniasza IV, nie mógł nastąpić po ojcu, uciekł do Egiptu, został ulubieńcem Ptolomeusza Filometora, który mu dozwolił wystawić świątynię i ustanowić kapłanów. Świątynię tę nazwano *Onion*, została ona zburzona przez Wespazjana. Umarł wkrótce po Ptolomeuszu.

ONOMAKRYTES, poeta grecki, żyjący na lat 516 przed Ch. Przypisują mu poemat znany pod imieniem: Orfeusza. Hippark syn Pizysirata wypędził go z Aten.

ONOMARK, syn Eutykratesa, sławny wódz focyjski, razem z Filomelem dowodził w wojnie świętej; następnie po śmierci brata sam dowodził (r. 353 przed Ch.). Wziął Tronion, Amfisse, i inne znaczniejsze miasta w Dorydzie; odniósł dwa zwycięstwa nad Filipem Macedońskim, który wspierał Beocyjan. Połączony z Tesalczykami Filip podurzył raz z nim walczył i tym razem wziął go do niewoli i świątokradztwo popełnione w Delfach śmiercią ukarał r. 353 przed Ch.

ONOSANDER, filozof platoński w pierwszym wieku naszej ery; pisał o sztuce wojennej. Jego *Traktat o przymiotach wodza*, zasługuje na uwagę i marszałek de Saxe wielce takowy cenił.

OOLIAB, użyty przez Mojżesza do pracy około tabernakulum razem z Bezelelem.

OOST (*Jan*), familja sławnych malarzy szkoły flamandzkiej.

— JAKOB VAN OOST zwany (*Ojcem*), urodzony w Bruges 1600, umarł 1671. Kopiował z młodu Rubensa i Vandeycka tak doskonale, że różnicy od oryginału nie było. Później udał się do Włoch, był uczniem Annibala Carracha. Najślawniejsze jego dzieła są: *Zstąpienie dwu s. na opozłobów*; — *Zdjęcie z krzyża*; — *Zmartwychwstanie* i t. d.

— JAKOB VAN OOST (*Młody*), syn i uczeń poprzedzającego, urodzony 1637, umarł 1713. Równie jak ojciec robił doskonale portrety. Dzieła jego sławniejsze są: *Męczeństwo świę-*

tój Barbary; — *Przemienienie*; — *Zmartwychwstanie Łazarza*

OPALIŃSKI JAN, czyli JAN Z BNINA, lub *Jan z Kępy*, nazywany także *Janem z Łodzi*; był biskupem poznańskim, umarł 1346. Był to człowiek w towarzystwie nader miły, lubiący wesołość i muzykę. Szczególniej miał do N. P. Maryi nabożeństwo a ułożył: *pieśń o Wniebowstaniu*, zaczynającą się od wyrazów: *wilajcie podroje zbawienia*; drugą na Oczyszczenie: *jasność po drodze święci*; trzecią na czesie s. *Wojciecha*, w której każdy początkujący wyraz w wierszu zaczynał się od głoski imienia i godności poety tak, iż wszystko tworzyło wyrazy: *Jan pralat poznański*; czwartą o s. *Piotrze*: „Ty jesteś opoka; piątą o s. *Pawle*. Latopisarze opowiadają, że pieśni te odśpiewywały bractwa w Poznaniu; poznańska katedra niepomnąc na jego grzeszne życie, zawsze z wdzięcznością wspominała imię poety z Łodzi.

— OPALIŃSKI (*Piotr*), kasztelan gnieźnieński, mąż słynny z wielkiej nauki i pięknych przymiotów, z nalegania senatu był młodego Zygmunta-Augusta ochmistrem. Światły i pracowity ten mąż był posłem do Ferdynanda króla węgierskiego, do Rzeszy niemieckiej, do papieża Pawła III, do Ferdynanda króla rzymskiego, do Karola V cesarza i do Solimana sultana tureckiego. Umarł w r. 1545.

— OPALIŃSKI (*Jędrzej*) z Boina, marszałek w. k., jeszcze za Henryka łaskę nadworną piastował. Stefan Batory szczególnie go zaufaniem szacował i po Zamojskim pierwszym wykonawcą swej ostatniej woli mianował. Popierał stronę Zygmunta III i w czasie zjazdu obierczego porządek utrzymywał. Wszczęte ruchy w Gdańsku usmierzył; królowi do Krakowa z rotą swoją towarzyszył. Był nieprzejany Zamojskiemu, którą to niechęć Zborowscy stronicy Maksymiliana a spokrewnieni z Osolińskim podżegali, a nawet wciągnęli go w zмовę, aby na przypadek gdyby ich strona górę wzięła on znaczenie swoje zachował. Jako marszałek w. k. dwór królewski sobie przychylnymi obsadzał, broniąc przystępu stronnikom Zamojskiego, któremu jednak po wygranej pod Byczyną wraz z stanami pochwał nie skąpił i wnioszek nadania w nadgodę zaślug dwóch starostw popierał; umarł w r. 1593.

— OPALIŃSKI (*Jędrzej*), biskup poznański, poprzedzającego z Kościeleckiej syn. Zaledwie miał lat 15 kiedy już został mianowany proboszczem katedralnym plockim. W r. 1592 był wyprawiony do Rzymu i polecony przez ojca, papieżowi Klemensowi VIII, następnie został komornikiem i sekretarzem dworu papieżkiego. Za powrotem do kraju z zlecenia papieża, miejsce tegoż przy chrzcie królewicza Władysława zastąpił i urodzenia tego królewicza Zygmuntovi III powinnował. Monarcha ten wyprawił Opalińskiego w poselstwie do cesarza Rudolfa, względem zawierzonych przez Michała hospodara, ziem-

wołoskiej i siedmiogrodzkiej; następnie do Gran do arcyksięcia Ferdynanda, względem układu o rękę córki jego Konstancji; nakoniec w 1604 do Rzymu z powinszowaniem Pawłowi V objęcia papieżstwa i otrzymania zezwolenia na zawarcie małżeństwa Zygmunta III z siostrą swej żony. Za doprowadzenie do skutku tych układów, po Goslickim r. 1608 biskupstwo poznańskie otrzymał. Umarł w Radlinie 1623 r.

— OPALINSKI (*Łukasz*), marszałek w. k., młodszy brat poprzedzającego. Wszczęte niezgody pomiędzy nim a Stanisławem Stadnickim dziedzicem Łancuta, zakończone śmiercią tegoż w bitwie pod wsią Tarnowcem w r. 1609, do znacznej utraty dóbr Opalińskiego przyniosły. Później widziany zgryzotą sumienia, iż ludzie jego we wsi Krzemienicy nad Wisłą, Władysława syna tegoż Stadnickiego zamordowali, wystawił w Leżajsku bernardynom wspaniały klasztor. Po zgonie Wolskiego w r. 1630, zostawszy marszałkiem, częstokroć nadużywał powołności zgryzbiłego monarchy, od którego zrzeczności pozyskał 15 starostw; a lubo własnem dziedzictwem, wnioskami po trzech żonach i dobrami nadanemi był nader bogaty; dochody jednak jego przy pysznej wystawie życia, zaledwie mu wystarczyć mogły. W dwóch bezkrólewach r. 1632 i 1648 jako gospodarz zjazdów narodowych z chwałą i powagą obojga swój sprawował. W wielkich łaskach był u królów: Zygmunta III, Władysława IV i Jana Kazimierza. Przez lat 50 marszałkując w 80 roku życia złożył tęgodność, a w r. 1649 otrzymał krzesło wojewody rawskiego. Umarł w r. 1654.

— OPALINSKI (*Jan*), brat poprzedzającego, naprzód kasztelan, następnie wojewoda poznański, mąż zacny i światły, swoim zasługom i nauce był winien dostojności. Wielką część *Tacyta* na język polski przełożył, lecz z powodu śmierci r. 1637 zaszle, dokonać w zupełności tej pracy niemógł.

— OPALINSKI (*Piotr*), wojewoda poznański brat Jana; służył krajowi w różnych urzędach radą i orężem. Był kilkakroć razy posłem i deputatem w trybunale koronnym; w czasie wojny rotmistrzem i półkownikiem, na wyprawie Chocimskiej radcą przydany hetmanowi. Gdy mu Chodkiewicz wielkość wydatków i trudów przekładał: „majątek rzekł: osiągnęłam bez pracy, aś sławy bez pracy nieopyskam, a ta mi droższa nadwszystko.” Jakób Sobieski w dziejach wojny chocimskiej godnym go hulawy uznawał. W najlepszej porze wieku zszedł z tego świata.

— OPALINSKI (*Łukasz*), syn Piotra wojewody poznańskiego, a synowiec Łukasza marszałka w. k., sławny filozof i polityk za Jana Kazimierza, mąż niepospolitej nauki. Mówił biegle prócz różnych europejskich języków po łacinie, grecku, hebrajsku. Wsławił się piórem i orężem; w początkach panowania Władysława IV, w Prussach dowodził chorągwią Hussarską. W czasie wyprawy Zborowskiej i w oblężeniu Warszawy od Szwedów, także własnym kosz-

tem żołnierzy dostawił. Odpędził Rakoczego z Węgrami od Rytwian zamku swojego; po złożeniu wielkiej łaski koronnej przez stryja jego Łukasza, otrzymał od Jana Kazimierza łaską nadworną. Umarł ten-mąż pelen zasługi, powszechnie uwielbiany, 10 Kwietnia 1662 r. Pisał i wydał on wiele dzieł prozą po łacinie i po polsku, a nawet wierszem p. t. *Poeta Łukasza Opalińskiego* w Krakowie u Grebla in 8. Pomimo jednak myśli rozszadnych i niektórych wierszy szczęśliwych, poemat ten do prawdziwych zaliczonym być nie może.

— OPALINSKI (*Krzysztof*), brat poprzedzającego, wojewoda poznański, starosta strzemiński i osiecki, nieposledni rymopis za Jana Kazimierza. Od Władysława IV był przydany Wacławowi Leszczyńskiemu w jego poselstwie do Francji, dla otrzymania ręki marii Ludwiki córki Karola Gonzagi księcia Mantui i Niweru dla tegoż króla; na lat trzy przed zgonem wydał bezimiennie 52 satyr, p. t. *Satyr albo przestrogi do poprawy rządu i obyczajów w Polsce, na 5 ksiąg rozdzielone*, wierszem nierymowym. Dowcipny, styl jego nieco zaniedbany, godzien jednak czytania, bo daje rzetelny obraz współczesnych obyczajów; charakterzy znał dobrze. Umarł 12 Marca 1655.

OPATOWCZYK (*Adam*), kanonik, krakowski, nauczyciel i mistrz zawołany pisma s. i teologii, biegły w naukach i wielkiej w duchowieństwie powagi i zasługi. W zawilościach wątpliwych zdanie Opatowczyka wiele stanowiło. Napisał on i wydał mnożstwo dzieł teologicznych, a nawet wdawał się w poezję. Lecz jeżeli pomiędzy teologami choć średnie miejsce zajmował, to pomiędzy poetami na żadne niezasługuje. Umarł w r. 1647.

OPIE (N), sławny malarz angielski, urodzony w Londynie, zmarły 1798, był bardzo lubiony w Anglii, dla prawdziwości scen rozbójników i żebraków. Porównywają go niekiedy z Rembrandtem dla mocy i kolorytu.

— OPIE (*mistrzyni*), jego żona, córka doktora Anderson, urodzona w Norwich 1771, jest sławną romansopisarką. Dzieła jej są: *Ojciec i córka*; — *Adelina Moubray*; — *Sceny życia rzeczywistego*; — *Powieści* i. t. d.

OPIMIUS NEPOS (*Lucyusz*), konsul w r. 121 przed Ch., sławny z zawziętości przeciw Kajowi Grachowi. Za czasów swojej pretury stłumił bunt wynikły w Fregeli, który przypisał Grachowi. Za konsulat swego, chciał znieść prawo Grachów; znalazłszy z aś przeciwników, na śmierć ich wskazywał. Na pamiątkę tego wypadku jakby przez szczyderstwo kazał wystawić świątynię Zgody. Wysłał do Afryki daś się przekupić Jugurcie, skazany na wygnanie; umarł w gędy w Dyrrachium.

OPITZ (*Marcin*), poeta niemiecki, urodzony 1597 w Buntzlau. Był Malherbem niemieckim. Równie jak tamten uszlachetnił język; napisał on: *Dafne*, do której muzykę Schutz dorobił, jestto pierwsza opera niemiecka. Umarł 1639, jako uwieczniony poeta, sekretarz i histo-

ryograf. Władysława IV k. polskiego. Pisał ody, epigramata, kantaty i t. d.

OPPEDE (*Jan Meynier baron d'*), pierwszy prezydent parlamentu w Aix, był namiestnikiem w Prowancyi i naczelnym dowódcą w zastępstwie hrabiego Grignau. Wykonał 1545 przy pomocy barona de la Gerde i adwokata Guerin, wyrok wydany przeciwko mieszkańcom Vaudois przez parlament w Aix 18 września 1540; mocą którego 4,000 osób życie straciło. Oskarżony przed parlamentem paryżkim, w 1551 był uwolniony, Guerenowi zaś ścięto głowę. Oppede umarł r. 1558.

OPPIAN, poeta dydaktyczny grecki, urodzony w Cylicyi, w II wieku po Ch., za Septyma Sewera. Towarzyszył nawygnanie ojcu swojemu Agezylausowi, później przybywszy do Rzymu, otrzymał ulaskawienie. Dwa po nim pozostały poemata: *Halieuticon* (o rybołówstwie) i *Cynereticon* (o polowaniu). Różnica tych dwóch poematów wyrodziła kwestyę, że dwóch było Oppianów: umarł na zarazę mając lat 30.

OPPIUS (*Kajus*), trybun rzymski w VI wieku po z Rzymu, proponował aby znieść zbytke w rzeczywospolitej, a nadewzysztym w wydatkach kobiet. Prawo to nazywano *Oppia*.

OPTAT, biskup Milewy w Afryce, zmarły roku 384 za Walentyniana, święty Augustyn i święty Hieronim wspominają o nim z pochwałą.

ORANII (*Filibert de Chalons* książę), jeden z wielkich wojowników swojego wieku; urodzony 1502, był synem Jana z Chalons, barona d'Arlay. Opuścił r. 1520 służbę Franciszka I a wszedł w cesarską, za co mu skłoniskowano dobra, cesarz zaś go wynagrodził księstwem Gravi-na i orderem Złotego-Ortana. Pod Fontenabla do-wodził ciałą piechotę hiszpańską r. 1522, a przy wzięciu Rzymu 1527 całem wojskiem cesarskiem; poległ w bitwie pod Pistoją r. 1530. Księstwo powrócone mu zostało traktatem madryckim.

— **ORANII** (*Klaudyja de Chalons*, księżna), siostra Filiberta i dziedziczka księstwa po je-go śmierci, poszła za Henryka de Nassau, wuja sławnego Wilhelma de Nassau i umarła 1521. Była matką Renego de Nassau, który równie jak jego wuj opuściwszy sprawę Francyi, walczył na stronie Karola V; za co wyrokiem parla-mentu 1543 księstwo postradał. Umarł bezdzie-tnie, zostawiając testamentem księstwo Oranii sławnemu Wilhelmowi de Nassau; czego mu dom Longueville zaprzeczał. Ludwik XIV zaś posiadanie onego tój familii traktatem w Ut-recht zapewnił.

— **ORANII** (*Maurycy de Nassau*, książę), je-den z wielkich ludzi swojego wieku, był synem Wilhelma i Anny saskiej. Urodzony 1566, na-stąpił po ojcu 1584, jako wielkorządcą Hol-landyi (sztatuder). Odnosił nad Hiszpaniami wiele zwycięstw opanował Breda 1590, Zutphen, Dewenter, Hulst, Nimège, Getruidenberg 1593. Pobił wojska arcy-księcia Alberta, wypę-dził Hiszpanów z Hollandyi i umarł 1625, ze-znawka ze Spinola wziął Bredę.

— **ORANII** (*Fryderyk Henryk de Nassau*, książę), syn Wilhelma de Nassau i Ludwiki de Coligny, czwartej jego żony, urodzony 1584. Został sztatuderem 1625, również jak ojciec uświetniał oręż holenderski; w 1632 zdobył Ruremond, Wenlo, Stralle i Maestricht, oraz zmusił Hiszpanią do uznania niepodległości Hollandyi. Umarł 1647 r.

— **ORANII** (*Wilhelba II de Nassau*, książę), syn poprzedzającego, urodzony 1626, został sztatuderem 1647 umarł zaś 1650, zostawivszy żonę Henryettę Maryą, córkę Karola I króla angielskiego brzemienią z synem Wilhelmem, który został sztatuderem i opanował tron angielski strąciwszy z niego Jakóba II w r. 1688. (Zobacz *Wilhelm III*).

ORCAGNA (*Andrzej de Cion*, nazwany), sławny malarz, rzeźbiarz i architekt; urodzony we Florencyi 1320, zmarł 1389 r. Ozdobił kościoły de Santa-Croce, N. Panny i Campo-Santo w Pizie. On to malował: *Sąd ostateczny*, w którym przyjaciół w niebie, a nieprzyjaciół w piekle umieścił.

ORDERIC VITAL, mnich w Normandyi; urodzony w Anglii 1075, choć pochodził z Orleanu. Rok jego śmierci niepewny. Pisał: *Historię książąt* w trzynastu księgach, a doprowadzoną aż do r. 1141, obejmuje ona wiele cieka-nych szczegółów.

O'REILLY (*Aleksander*), generał w służbie hiszpańskiej, urodzony w Irlandyi w 1735, poprzednio służył z odznaczeniem we Francyi w wojnie siedmioletniej. Ocalił życie Karolowi w r. 1766 w czasie rozruchu w Madrycie; zajął w posiadanie Hiszpanii Luizianne, ustąpił przez Francję; w 1774 dowodził wyprawą przeciw Algierowi, jednak to przedsięwzięcie mu się niepowiodło; w łaskach monarszych za-stąpił go Florida — Bianka w 1786. Umarł w r. 1794 w chwili gdy miał wystąpić przeciw Fran-cyi.

ORELLANA (*Franciszek*), Hiszpan należą-cy do wyprawy Gonzalesa Pizarro. Przybywszy do przyładka Północnego na brzegach Gujanny, znalazł kobiety uzbrojone; dlatego też rzekę tę nazwał rzeką Amazonek. Zginął w dziesięć lat potem, niemogąc znaleźć ujścia tej rzeki.

ORELLE (*Rigaud d'*), kawaler hrabia de Nogarell we Włoszech, baron de Villeneuve w Owernii; radca, szambelan i rządca Gaskonii. Zajmował wiele ważnych posad na dworze Lu-dwika XI, Karola VIII i Ludwika XII. Umarł 1538 r.

OREST, wódz cesarza zachodniego Flawju-sza-Juljusza-Neposa; zbuntował się przeciwko niemu r. 475 i kazał koronować syna swojego Augustula, który był ostatnim cesarzem rzymskim. Był on wielkim urzędnikiem na dworze Attylii, ten go wysłał do cesarza Teodozjusza, nastawienie którego powierzono mu do-wództwo wojsk krzymskich. Odoakier scigał go aż do Pawij i kazał zabić w r. 476.

ORESTILLA (*Liria*), porwana przez Kaligulę w dzień ślubu z Kalpurniuszem Pizonem. Wygnaną następnie została na odległą wyspę.

ORFYREUSZ (*J. Ernest-Elias Beseler*), zwany, urodzony w Zittau w Alzacji w 1680, zmarły 1745 w Fürstenbergu, był kolejno laikiem, żołnierzem austriackim, empirykiem, zegarmistrzem, poszukiwaczem skarbów, radcą handlowym w Kassel. Po dwakroć (od roku 1712 do 1719), utrzymywał że wynalazł *perpetuum mobile*: które okazywał w rozmaitych miastach Saksonii i Hessyi; lecz potłukł tę machinę w skutku nieprzychylnego raportu zrobionego o tójże przez S. Gravesandę. Wówczas znów powziął myśl założenia *Gottesburga* to jest *miasta Bożego*, wielkiego zakładu w którym przyjmowano Chrześcian, Turków, Żydów i t. d., nakłanianio wszystkich do pobożności, nauk i sztuk zarazem. Wydał on: *Orffyrée orthodoxe*, Kassel 1723 in 4-to; jest to plan zjednoczenia wszystkich wyznań religijnych.

ORGEMONT (*Piotr d'*), radca w parlamencie paryżkim, następnie prezydujący kanclerz Delfinatu i kanclerz Francyi w r. 1373; sprawował te obowiązki do 1380. Umarł w 1389.

— **ORGEMONT** (*Nikola*), jego syn, przezwany *Kutary*, został księdzem, był radcą parlamentu. Był najbogatszym z całego duchowieństwa we Francyi. Stanąwszy na czele spisku przeciwko królowi, został pozbawiony swoich beneficjów; umarł 1416. — Familia ta skończyła się na Franciszku, który zginął przy oblężeniu Chorges w 1587 r.

ORIANI (hrabia *Barnabe*), sławny astronom; członek wielu uczonych towarzystw, kawaler orderu Korony-Złaznej i Legii-Honorowej; urodzony w Caregnano pod Medyolanem w r. 1753. Zmarły 1832. Pracował nad wynalezieniem poludnika Włoch. Wydał kilka ważnych dzieł astronomicznych.

ORIBAZ, uczeń Zenona Cypryoty, urodzony w Pergamie, był lekarzem cesarza Juljana, który mianował go kwestorem i wielkie miał dlań poważanie. Pod następcami Juljana wygnany i znów przywołany, umarł na początku V wieku. Pisał wiele dzieł, z tych najznakomitsze: *Collectiones* w 72 księgach, z których nam pozostało tylko 17.

ORIGENES, jeden z najslawniejszych Ojców kościoła, urodzony w Aleksandryi r. 185 przed Ch. Uczeń s. Klemensa aleksandryjskiego, nastąpił po nim mając lat 18 w jego szkole. Podróżował po wielu krajach i wszędzie podziw obudzał. Doswiadczył wiele przesładowań od biskupów i od Maksymiana i Gordjana. Umarł w Tyrze 254 r. Nazywano go *Adamantinus*, albowiem był niezmordowany w pracy. Nauka jego była neoplatonicka, a przez kościół zachodni wyklęta. Lecz s. Atanazy, s. Grzegorz i s. Chryzostom, bronili go. Pisał bardzo wiele: mianowicie: *Traktat przeciwko Celsusowi o prawdziwości religii*. Oraz biblią znaną pod nazwą *Hexaples* lub *Ecoples*.

ORIOLLE (*Piotr d'*), kanclerz Francyi, pan de Loiré-en-Aunis; wyniósł się swoją zasługą i był w wielu ważnych sprawach używany od 1472 do 1483. Ludwik XI, mianował go prezesem izby obrachunkowej. Umarł 1483.

ORKHAN, syn Otmana sultana tureckiego; opanował tron 1326, pozbywszy się swych braci. Rozszerzył granice państwa, opanował Galipoli i zaślubił Teodora, córkę cesarza Jana Kantakuzena. Według jednych zginął w wojnie z Tatarami, według drugich, umarł ze smutku po śmierci Solimana najstarszego swojego syna 1360 r.

ORLEAN (*Filip*, książę d'), syn Filipa VI z domu Walezyszów, otrzymał od ojca w posagu księstwo Orleanu; umarł bezpotomnie 1383. Po śmierci wdowy po nim, Ludwik Orlean poniżej opisany otrzymał księstwo.

— **ORLEAN** (*Ludwik*, książę d'), hrabia de Valois, d'Ast, de Blois, syn Karola V, urodzony 1371. Nosił tytuł księcia Turenii do chwili otrzymania księstwa Orleańskiego. Mając udział w sprawach kraju, rozproszył skarb i powszechne wzbudził oburzenie przez związki z Izabellą Bawarską. Jan bez Trwogi, książę Burgundyi, kazał go zamordować w Paryżu, przez Raula d'Occquetonville r. 1407. Lubił nauki i sam się niemi zajmował. Zaślubił w r. 1389 Walentynę Medyolańską, z której wiele spłodził dzieci.

— **ORLEAN** (*Gaston Jan Chrzcziciel de France*, książę d'), trzeci syn Henryka IV i Maryi de Medicis, urodzony w Fontainebleau 1608; miał udział w spisku przeciwko Richelieu'mu i opuszczał kilkakrotnie Francję. Po bitwie pod Castelnau dary, pogodził się z kardynałem, lecz znów należał do konspiracji Cinq-Mars'a. Po śmierci Ludwika XIII, był namiestnikiem państwa i należał do zwiazku Frondy. Umarł 1650, zostawivszy córkę, pannę Montpensier.

— **ORLEAN** (*Filip de France*, książę d'), drugi syn Ludwika XIII i Anny Austriackiej, a brat Ludwika XIV, urodzony 1640, nosił tytuł księcia Anjou do r. 1651. Zaślubił Henryetę Angielską, siostrę Karola II, zmarłą 1670. Zawałł powtórne związki z Karoliną Elżbietą Bawarską. Towarzyszył Ludwikowi XIV do Flandryi i wygrał sławną bitwę pod Cassel 1676 przeciwko księciu Oranji. Umarł w 1701, pozostawił dwoje dzieci: Elżbietę Karolinę i syna znanego pod nazwą reagenta, a tu niżej opisanego.

— **ORLEAN** (*Filip*, książę), syn poprzedzającego i Karoliny Elżbiety Bawarskiej, urodzony 1674, mianowany księciem Chartres do śmierci ojca 1701, od którego to czasu przybrał tytuł księcia Orleańskiego. Odbył pierwszą kampanią w 1691, następnie dowodził w Piemontie 1706. Po śmierci Ludwika XIV w r. 1715, parlament skassowawszy królewski testament, jemu powierzył rejencyę; odłąd poczyna się epoka zepsucia, ministeryum Dubois i system Law'a. Rejent lubił nauki i sztuki. Lecz zamilowany w rokoszacz,

smutne sprowadził następstwa. Umarł 1723; z żony swojej Maryi Franciszki de Bourbon (panny de Blois), córki Ludwika XIV i Pani Montespan, miał syna Ludwika, Maryą-Elżbietę księżnę Berri i inne dzieci.

— ORLEAN (*Ludwik*, książę d'), urodzony w Wersalu 1703 z Filipa reagenta; wsławił się pobożnością i po śmierci ojca i żony, oddał się naukom i pokucie. Założył 1742 opactwo świętej Genowefy Umarł 1712; posiadał język hebrajski, chaldejski, syryjski i t. d., pisał wiele o religii.

— ORLEAN (*Ludwik Filip*, książę), syn poprzedzającego i księżniczki Badańskiej, urodzony w Paryżu 1723, otrzymał majątek 12 dowództwo pułku kawalerii. Odbił pierwsze kampanie we Flandryi 1742, mianowany generał porucznikiem 1744, a gubernatorem Delfinatu 1752. Umarł 1785; owdowiała po Ludwice Henryecie de Bourbon-Conti w 1759, zaślubił 1773 pannę de Monteson.

— ORLEAN (*Ludwik Filip*, książę d'), syn poprzedzającego Ludwika Filipa Orleańskiego i jego pierwszej żony, urodzony w Saint-Cloud 1747 w młodości nosił tytuł księcia Montpensier, następnie księcia Chartres. Zaślubił w 1769, Ludwikę Maryę Adelajdę Bourbon, córkę księcia Penthièvre; 1787 przybrał tytuł księcia Orleańskiego. Jego nieprzyjaźń dla dworu miała ztąd pochodzić że mu odmówiono stopnia wielkiego admirała. W 1792 wysłany jako deputowany do konwencji narodowej, przybrał tytuł *Filipa Egalité*, głosował śmierć króla. Sam oskarżony, zginął na rusztowaniu 1793. Zostawił trzech synów: Filipa-Ludwika, księcia Orleańskiego, w 1830 powołanego na tron; Antoniego Filipa księcia Montpensier, urodzonego 1775, zmarłego 1807; i Ludwika Karola hrabiego Beaujolais, urodzonego 1779, zmarłego 1807; oraz córkę Adelajdę urodzoną 1777.

— ORLEAN (*Ludwika Marya Adelajda de Bourbon Penthevre*, księżna d'), urodzona 1733, zmarła w Paryżu 1821. Była panią nader cnotliwą; córka naturalna Ludwika XIV, miała podobny do niego charakter.

— ORLEAN (*Piotr Józef*), jezuita, urodzony w Bourges 1641, pracował naprzód nad literaturą, a następnie poświęcił się historii; umarł 1698. Nacześniejsze dzieła jego są: *Historja rewolucji angielskiej* i *Historja rewolucji hiszpańskiej*, i t. d.

ORŁÓW, znakomita rodzina w Rosyji, pochodząca od strzelca oszczędzonego przez Piotra Wielkiego. Był on ojcem pięciu synów, którzy wnieśli się w znaczenie za cesarstwo Katarzyny II; najslawniejszy z nich: GRZEGORZ który posiadał wielkie znaczenie w Rosyji, podróżował czas jakiś za granicą, a za powrotem do Petersburga, umarł w skutku melancholii w r. 1783.

— ORŁÓW (*Aleksy*), brat jego; po zgonie Piotra III mianowany admirałem; odniósł świetne na morzu zwycięstwo nad Turkami pod Tczesme, ztąd też otrzymał przydomek *Tczesmeńskiego*. Za wstąpieniem Pawła I na tron, Aleksy podróżował po Niemczech; wrócił

do Petersburga po zgonie tego monarchy i tamże umarł w r. 1808.

ORŁOWSKI (*Aleksander*), urodzony w 1770 w Warszawie, był oficer polski, słynny malarz, uczeń Bacciarellego i Norblina. Artysta ten od roku 1794 osiadłszy w Petersburgu, poświęcał się z zapalem swej sztuce; olejnymi farbami bardzo mało malował i w tym rodzaju nieokazał wielkiego talentu, za rysunki jego piórem, ołówkiem lub tuszem robione są wyborne. Sceny z życia wojskowego, konie, kozaki, wieśniacy, wszystko to udawało się mu nad podziw pięknie i pełne jest życia i wyrazu. Najlepszymi jego rysunkami są: *Matka broniąca dziecka przed napadnięciem orla alpejskiego*; — i *Stary żołnierz w walce z wilkiem, napadającym syna jego*. Dwa te rysunki według zdania znawców, jedną mu zaśluzoną wziętość znakomitego artysty. Umarł w Petersburgu r. 1832.

ORMESSON (*Oliwier le Fèvre d'*), syn Andrzeja le Fèvre d'Ormesson, zmarłego 1665, dziekana radców w parlamencie paryżkim. Był on uważany jako prawy urzędnik Ludwika XIV. Umarł 1685. Syn jego Andrzej urodzony 1644, a zmarły 1684, był referendarzem i intendentem Lyonalskim syna *Henryka Franciszka*, urodzonego 1681, zmarłego 1756, który był intendentem finansów, siostra zaś jego poszła za kanclerza d'Aguessan.

— ORMESSON (*Ludwik Franciszek le Fèvre d'*), syn poprzedzającego, urodzony 1712; zmarły 1789, był adwokatem królewskim w Chatelet 1738, adwokatem wielkiej rady 1741, prezydentem dożgonnym 1758. — Syn jego *Anna Ludwik Franciszek*, znany pod imieniem prezydenta Noieaux, urodzony 1753, radca parlamentu 1770, deputowany 1784, zginął na rusztowaniu 1794. — *Maryja Franciszek*, siostrzenica pierwszego prezydenta, urodzony 1751, radca parlamentu, intendent finansów, nastąpił po panu Fleury jako generalny kontroller finansów. Umarł 1807 r.

ORMOND (*Jakób BUTLER*, książę), dwóch nadewszystko jest znanych: jeden urodzony r. 1610, zmarły 1688, wice-król Irlandyi, ostatnia podpora stronnictwa Karola I i główna sprężyna restauracji. — Drugi, urodzony w 1665 w Dublinie, zmarły 1747 w Awinionie, wnuk poprzedzającego, możny magnat za panowania królowej Anny, skazany na śmierć pod Jerzym I za zdradę; lecz uszedł do Francyi i został naczelnikiem Jakobitów. Ormondowie należeli do najznakomitszej rodziny irlandzkiej.

ORNANO (*Vanina d'*), córka Franciszka Ornano bogatego pana z Korsyki, poszła 1548 za San-Pietro-di-Bastelica, Korsykańina niskiego stanu, pułkownika w wojsku francuzkim. Nieprzyjazny Genuńczykom, którzy z wyspy wypędzili jego rodzinę, zadusił własną żonę, która chciała wyjechać z Marsylii dla otrzymania odwołania wyroku wydanego przez Genuńczyków w r. 1563.

— ORNANO (*Alfons d'*), pułkownik korsykański w służbie francuskiej, syn San-Pietro i Vanny. Ważne zrobił przysługi w czasie tigi Henrykowi IV, który mianował go namiestnikiem w Delfinacie, a następnie marszałkiem 1595. Umarł w 1610, był waleczny i okrutny.

— ORNANO (*Jan Chrzcziciel*), syn starszy Alfonsa, urodzony w Sisteron 1581, był nauczycielem Gastona, brata Ludwika XIII; oddalony z dworu 1624 za podburzanie Gastona, wezwany był napowrót i mianowany marszałkiem 1626. Dla dumnych zamiarów wkrótce uwieczniony; umarł w Vincennes nim proces jego ukonczono. Potomstwo jego zagasło 1774.

OROBJO (*Isaak*), pisarz żyd, urodzony w Hiszpanii w XVII wieku, był wychowany w chrześcijaństwie. Był rektorem akademii matematycznej w Salamance i w medycynie w Sewilli. Obwiniony o judaizm, przez trzy lata zostawał w więzieniu inkwizycji. Po otrzymaniu uwolnienia, przybył do Francji, zżądził ucieczki do Amsterdamu, gdzie też umarł w 1687. Pisał wiele dzieł przeciw religii chrześcijańskiej, odpartych przez Filipa Limborcha w dziele: *De veritate religionis christianae collatio cum Judaea*, Gouda 1687.

ORODES. Trzej królowie Partów nosili to imię:

— ORODES I, opanował tron, zamordował Mitrydatesa III brata swojego na 55 lat przed Ch.; pokonał Krassusa i przed śmiercią kazał mu w usta złota nalać. — Fraates najstarszy z trzydziestu jego synów, zadusił go i koronę przywdział r. 36 przed Ch.

— ORODES II, brat Fraatesa IV, nastąpił po nim na lat 4 przed Ch.; tegoż samego roku jeszcze zabity przez poddanych z powodu okrucieństw swoich.

— ORODES III, syn Artabana III, był królem Armenii, zginął w bitwie przeciw Faramanowi, r. 35 przed Ch.

OROSE (*Parret*), pisarz hiszpański, urodzony w Tarragonie, żył w r. 416; był współczesnym św. Hieronima i Augustyna; napisał p o łacinnie: *Historie powszechne* w 7 księgach, w których poprzednie wieki objął.

ORTE (wice-hrabia d'), gubernator Bajony; podczas rzezi św. Bartłomieja, sprzeciwił się woli Karola IX i odpowiedział: „*że pomiędzy żołnierzami są waleczni, ale nimu ani jednego kuta*.” Umarł otruty.

ORSINI lub URSINI, słynna rodzina w państwie kościelnym, była współzawodniczą *Colonnów*, tak z ogromu posiadłości, jako też z siły politycznej. Należała w ogólności do stronnictwa Gwelfów i popierała sprawę papieża i niepodległości Włoch — Pierwszy Orsino, znany pod nazwą: *Jordano Orsino*, jako generał, wielkie przysługi wyświadczył dworowi rzymskiemu. Był kardynałem w 1145, i legatem przy cesarzu Konradzie w r. 1152

— ORSINI (*Matthaeus*), jego synowiec, był prefektem Rzymu w 1153.

— ORSINI (*J. Gaetano*), był obrany papieżem w r. 1277 pod imieniem Mikołaja III. — Inny znowu ORSINI, był papieżem w 1724 pod imieniem Benedykta XIII.

ORTOCYDOWIE, to jest *synowie Ortoka*, dynastia turekomańska w XI wieku, która w r. 1082, osiadła w Syrii i Armenii; lecz wyzuta została z tronu przez Fatymitów, wezwalię pierwszej krucjaty. Synowie Ortoka SOLIMAN i IL-GHAZI, mieli założyć w tejże samej epoce, dwa księstwa, jedno w Mifarekin, a drugie w Maredyn; panowali także w Alepie od roku 1117 do 1126.

ORVILLIERS (*L. Guillaumet*, hrabia d'), urodzony w Moulins 1708, generał porucznik w 1777, dowodził wojskami morskimi francuskimi i pokonał admirała Keppel pod Brest w 27 lipca 1778; lecz na próżno usiłował wyłdować w Anglii; podał się naowczas do dymissyi i opuścił Francję około r. 1783.

— ORVILLIERS (*Jan Ludwik Tourteau-Tortorel*, markiz d'), par Francyi, oficer Legii-Honorowej, naprzód emigrant, a następnie żyjący na ustroniu; po restauracy otrzymał dostojęstwo parostwa; w 1830 pracował w izbach, osobiście nad finansami. Umarł 1832.

ORYSZOWSKI (*Jan*), szlachcic polski, hetman kozaków, zaszczycony buławą przez króla Stefana. Służył on dzielnie królowi i w r. 1580 wiele kraju na północy opustoszył w czasie wyprawy tego monarchy. Przeciw Wołochom i Tatorom wezwany, działał walecznie; Aaronowi gospodarowi Moldawii opierającemu się Turcyi dopomagał. Gdy Niżowcy za utrzymanie zbytnej karności przeciw niemu znawiać się zaczęli, uprzedził Oryszowski ich zamiary i przeszedł do Zaporozców, którzy go chętnie hetmanem swoim uznali. Przychylny Polakom, nie tail zamysły swoich podwładnych Zolkiewskiemu hetmanowi w k.; żył przestał w podeszłym wieku, około r. 1600.

ORZECZOWSKI (*Stanisław*), najslawniejszy i wzorowy wieku Zygmuntów Jagiellonczyków mówca, filozof i historyk, urodził się 11 listopada 1513 w ziemi przemyskiej, w której ojciec jego był pisarzem. Początkowe nauki pobierał w Przemyślu, a ponieważ wielką zdolność i bystrość dowcipu okazał, przeto zaledwie mając lat 14, został wyprawiony do akademii wiedeńskiej. Ztamął w czasie obłędnia Turków, przez kupców w domu których zostawał, wywieziony do Wittenbergu, gdzie przez trzy lata przebywając, pozyskał przyjaźń Marcina Lutra i Filipa Melanctona. W r. 1532 udał się do Włoch, zwidził Bononiję, Padwę, Wenecję, Rzym i szczególnych doznawał względów kardynałów Kontaryniego i Aleksandra Farnesezgo; dopiero z nalegania ojca po 17 latach nieobecności, wrócił do kraju w r. 1543. Zmuszony wolą ojca, który mu gdy był jeszcze małoletnim, wyróbił kanoniję Przemyską i trzy płebanie,

zawiadując nimi za niego, przez Piotra Starzechowskiego arcybiskupa metropolitę został wyświęcony. Urażony na biskupa przemyskiego Stanisława Tarłę, za odsądzenie siebie od posiadania plebanii w Żurawicy i Pobiedniku, wydał broszurę przeciw bezżensztwu kapłańskiemu. W 1547 dnia 15 czerwca obwiniony o gorszące życie, uspokoił wszystko przysięgą że czystość kapłańską na przyszłość zachowa, co zaś do książki wyparł się iż jej sam niekazał drukować. Zadowolony tą uległością Jan Dziaduski, następca Tarły, na synodzie prowincjonalnym, mianował go oficjałem; lecz on tej godności 11 kwietnia 1548 rzekł się, a w 1550 oskarżwszy biskupów przed sejmem, złożył wszelkie dostojenstwa kościelne i w 1551 w zapusty ożenił się z Magdaleną Chelmską. Małżeństwo to 8 kwietnia uznane zostało za nieważne, on sam wskazany na utratę dóbr, czci i wygnanie z diecezyi. Wyroku tego władza świecka niewykonała; w tym to czasie Orzechowski pisał sławny ow list do Juliusza III papieża. Po sejmie piotrkowskim, 17 lutego 1552 ogłoszono mu rozgrzeszenie, lecz Rzym takowego niepotwierdził. Odtąd żyjąc w niedostatku rozmaite osoby wysłał lub spotwarzał, utracił w Kwiecień r. 1566 żonę z którą miał 5 dzieci; i sam narazie umarł przy końcu tegoż roku, czy też przed 12 lutego 1567. Obdarzony bystrem pojęciem i pamięcią, zebrał był obfity zapas wiadomości które się we wszystkich pismach jego przebijają. W wymowie zdaje się iż szedł w zapasy z Demostenesem. Chociaż mowy a nawet i inne dzieła pisał po łacinie, mieszczony jednak bywa pomiędzy polskimi mowcami, bo na to zasługuje ze wszech względów. Posiadamy: *Dzieła Orzechowskiego Stanisława, tłumaczone z łacińskiego przez X. Z. Włyńskiego*, 2 tomy w 12 Wrocław 1826 r.

— ORZECZOWSKI (*Pareł-Bogusław*), podczaszy, a następnie podkomorzy ziemi chełmskiej. Początkowe nauki pobierając w Poznaniu chwycił się i trzymał statecznie wyznania nowowierców. W Ingolsztadzie słuchał prawa i kurs takowego ukończył czterema publicznemi rozprawami, w tych porównywał prawa polskie z rzymskimi, i pierwszych wyższość utrzymywał. Rozprawy te wydał w dziele: *Manuale fundamentorum juris civilis ac poloni*, i t. d. Bredae 1647. W r. 1576 był on od zjazdu sandomierskiego do króla wysłanym. W czasie seymu obierczego Zygmunta III w r. 1587 oła rycerskiego ster utrzymywał, jako marszałek poselski za utrzymaniem swobód różnowierców przez obrażonego króla obstawał. Umarł w r. 1632.

ORZELSKI (*Świętosław*) starosta radziejowski, kurs prawa w Wirzburgu z wielkim postępek zakończył. W r. 1582 był marszałkiem izby poselskiej; a na zjeździe obierczym wybor Zygmunta III popierał Dzieje bezkrólewia po śmierci Zygmunta III od r. 1572

do 1576, bezstronnie i dokładnie opisał te daty w rękopisnie zostawiały w księgo-zbiorze Żaluskich; jako dyssydent w r. 1593 na zgromadzeniu toruńskim zasiadał. Umarł w roku 1617.

OSIŃSKI (*Józef Herman*), pijar; urodził się w Dobrzykowie w mazowieckiem roku 1738. Z młodu przejęty zapalem do nauk, wszedł do zgromadzenia pijarów. Następnie przebywał trzy lata w Wiedniu, a rok w Paryżu; skąd powróciwszy w instytucie przez Konarskiego założonym, wykładał przez lat 10 fizykę i matematykę. Przy założeniu b. Towarzystwa Przyjaciół Nauk, był zaraz w grono członków jego policzony. Do upowszechnienia nauki fizyki w narodzie naszym, skutecznie mógł ten się przyłożyć, tak usunym wykładem przez lat trzydzieści, jako też i pismami w języku ojczystym wydaniem. Umarł 13 marca 1802.

— OSIŃSKI (*Alotzy*), urodził się r. 1770 w ziemie chełmskiej; nauki odbył w Podolincu jako pijar pod Onufrym Kopczyńskim i wezwany później przez Tadeusza Czackiego, był profesorem literatury łacińskiej w Krzemieńcu; w 1815 sekularyzował się. W 1821 mianowany kanonikiem wileńskim, w 1833 rektorem akademii duchownej rzymsko-katolickiej w Wilnie i oficjałem. Znany on jest jako autor: *Słownika mitologicznego*, Warszawa 1806—1812 w 3 tomach. Małą zaś próbkę swojego wielkiego *Słownika języka polskiego*, podał w piśmie *Cwiczenia Naukowe*. Mąż prawdziwie uczony, gruntownie znający język ojczysty, pracował także nad dziejami jego literatury. Żywy który skreślił oprócz pięknego wykładu i obrobienia, zalecają się jeszcze nieposlednią erudycją. Żalować tylko należy, że nie wydał dla współziomków z dzieła tego godnego swej nauki; rękopisma bowiem jakie po sobie zostawił dotąd w ukryciu zostają.

— OSIŃSKI (*Ludwik*), brat poprzedzającego, za czasów księżstwa warszawskiego, sekretarz generalny w ministerium sprawiedliwości, później pisarz sądu kasacyjnego, następnie dyrektor teatru w Warszawie i profesor literatury w h. uniwersytecie warszawskim. W rękopismach zostały jego wzorowe przekłady tragedji: *Cyda*, *Horacuszowa i Cynny* z Corneille'a, *Alzgrz* z Voltaire'a, oraz kilku oper tłumaczonych dla teatru. Po pismach peryodycznych rozrzucone są wyjątki; w swoim czasie słynne były jego ody, wiersze istępne prelekyi uniwersyteckich, które zwabiały tak licznych słuchaczy. Osiński jako tłumacz wielkiej sławy używał. Prelekye jego zajmowały słuchaczy, deklamacyą oddaną głosem harmonijnym, pełnym, dzwiecznym. Umiał on władać dzielnie językiem i nietylko nadawał mu potoczność w wierszu ale i w prozie, co okazał: w *Obronie pułkownika Siemianowskiego, obwinionego a zabójstwa*, która u nas pozostanie jednym z najpiękniejszych pomników wymowy sądowej. Był on także redaktorem w latach 1809 i 1810 *Pamiętnika Warszawskiego*.

OSIPOWSKA (*Józefna*), jest autorką romanu historycznego: *Zofia Olelkowiczówna*, (Warszawa 1842 tomów 3). Umieszczała pisma swoje w *Magazynie dla dzieci i w Magazynie powszechnym*.

OSMAN albo **OTMAN**, trzech sultanów tureckich nosiło to imię:

— **OSMAN I** lub **OTTOMAN** lub **OTMAN**, syn Ortoğrula a wauk Solimana, urodzony w Sankutan 1258 r. dał początek dynastyi panującej w Konstantynopolu. Był on jednym z emirów Aladyna, sultana Ikonium i otrzymał część Bitynii i Kapadocyi. Umarł 1326 r., miał przydomek *Gazy* (zdobywca).

— **OSMAN II**, syn Achmeta I, nastąpił 1618 po stryju swoim Mustafie I złożonym przez janczarów, znów przez tychże strącony w r. 1622. Mustafa odzyskawszy tron, kazał go udusić.

— **OSMAN III**, syn Mustafy II, nastąpił 1754 po bracie swoim Mahmudzie I; umarł w 1757.

OSMOND (święty), syn hrabiego Seez, to warzył Wilhelmmu Zdobywcy do Anglii w 1066, został hrabią Dorset i biskupem Salisbury; umarł w r. 1099. Ułożył on liturgią i rytuał, który był używanym w całej Anglii, aż do królowej Maryi. Był kanonizowanym w 1458 r.

OSORIO albo **OSORIUS** (*Hieronim*), uczony Portugalczyk, urodzony w Lizbonie 1506, odbył nauki w Paryżu, Salamance i Bolonii; był biskupem obu Algarwii i nauczycielem syna infanty Ludwika. Umarł r. 1580 w Fawira Nazywano go *Cyceronem portugalskim*. Pisał wiele, między innemi dziełami: *De rebus Emmanuelis, Lusitanae regis, libri XII*.

OSSAT (*Arnold d'*), urodzony w Cassagnabere 1636 roku z kowala. Był nauczycielem wielu panów wokolicach rodzinnych, następnie adwokatem. Otrzymał posadę radcy w Melun i towarzyszył do Rzymu Pawłowi de Foix, arcybiskupowi Tuluzy. Po śmierci arcybiskupa został sam ambassadorem w Rzymie r. 1584. Jemu winien kościół nawrócenie Henryka IV. Został kardynałem 1598 i biskupem w Bayeux r. 1601. Umarł w Rzymie r. 1604. Jego *listy* są uważane za arcydzieło polityki.

OSSELIN (*Karol-Mikołaj*), adwokat, urodzony w Paryżu 1754 wszedł do municypalności 1789. Był obrany deputowanym zgromadzenia głosującego na śmierć króla. Oskarżony przed trybunałem rewolucyjnym, zginął na rusztowaniu 1793.

OSSIÂN, sławny bard szkocki w III wieku, syn Fingala króla Morweni, miał z Ewir-Aliny córki Brenno króla Rego w Irlandyi, jedyne syna Oskara, kochanka Malwiny. Będąc z ojcem na wyprawie w Irlandyi, obiał po nim dowództwo, lecz gdy oślepl, opiewał czyny innych wojowników i śmierć syna swojego zdradą zabitego. James Macpherson w r. 1765 wydał jego poezye które miał zebrać

Tom II.

w północnej Szkocyi; lecz dziś udowodnioną jest rzeczą że sam jest ich autorem. Jednak doszły nas ustępy poczyt prawdziwego Ossiana.

OSSOLIŃSKI (*Zbigniew*), wojewoda podlaski; po dwakroć, bo w r. 1585 i 1601 był marszałkiem izby poselskiej; pod Janowcem jako pośrednik pomiędzy obrażonym tronem, a ludem obłąkanym; zgola wszędzie jako dobry i czynny obywatel krajowi służył. Z młodu wychowany w nowej wierze, w dojrzalszym wieku do katolickiej się wrócił. Umarł 1623.

— **OSSOLIŃSKI** (*Krzysztof*), wojewoda sandomirski, mąż nauką i cnotą znamienity. W urzędowaniu publicznem niepospolite do wody zdatości okazał. obrońca wiary rzymsko-katolickiej wytepliał i gromił arianów. Krzysztoporz zamek w pobliżu Sandomierza wystawił. Umarł 1646.

— **OSSOLIŃSKI** (*Maksymilian*), podskarbi koronny, potem kasztelan czechowski; z młodych lat służył wojskowo. W Chocimskiej wyprawie dowodził chorągwią hussarów własnym kosztem wystawionej. Umarł r. 1655.

— **OSSOLIŃSKI** (*Jerzy*), syn Zbigniewa na Ossolinie wojewody sandomierskiego; urodził się 15 grudnia 1595. Ukończywszy szkoły w Pułtusku, kończył wychowanie w Gracu i Lowanium, zwidził Francję, Niemcy i Włochy. Od roku 1616 do 1619 był uczestnikiem wypraw królewicza Władysława. Po gżonie Żółkiewskiego pod Cecorą, odbył poselstwo do Jakóba I. króla angielskiego o posilki przeciw Turcyi, lecz takowe nieotrzymało pomyślnego skutku. R. 1631 Jerzy był marszałkiem ostatniego sejmku za Zygmunta III. R. 1632 był posłem do Rzymu z oznajmieniem wstąpienia na tron Władysława IV; a 1633 odprawił ow najwspanialszy wjazd do stolicy chrześciańskiego świata o jakim dzieje wspominają, Urban VIII papież, nadał mu wraz z całem potomstwem tytuł księcia, którego jednak nigdy nieużywał przez skromność. Odbył powtórne poselstwo Jerzy do cesarza Ferdynanda II i do rzeszy-niemieckiej do Ratybhony w r. 1635, pomiędzy innemi zleceniami prosząc o rękę Cecylii Renaty, córki cesarza dla Władysława IV. Mianowany wówczas Jerzy od Cesarza księciem rzeszy-niemieckiej nieprzyjął tej łaski. R. 1648 przyłożył się do obrania królem Jana Kazimierza. Mądrością swoją uratował na czas jakiś tron i kraj w czasie pierwszych zaburzeń Chmielnickiego, do tego stopnia że Isan Gerey han Tatarów, został sprzymierzeńcem Jana Kazimierza, a Chmielnicki złożył u stóp tronu już dobytą oręż którym za doznane krzywdy miał się pomścić. R. 1650 9 sierpnia, w dniu w którym miał wyjechać na nowe poselstwo do Rzymu i Wiednia, tknięty apopleksją życie przestał.

— **OSSOLIŃSKI** (*Hieronim*), opat pokrzywnicki, uczony i przyjaciel uczonych. Herbert wydanie Kadłubka przypisał mu w r. 1612. Był to pan powszechny szacunek w obywatelstwie posiadający, tak, że od wszystkich na

sędziego polubownego używany, najzawziętsze spory godził. Król angielski żądając sprawiedliwości od Zygmunta na Cichockiego który ubliżając mu pismo wydał i Ossolińskiemu przypisał, zarazem żali się i na opata Ossolińskiego jako protegującego ową satyrę.

— OSSOLINSKI (*Mikołaj*), brat poprzedzającego, ale nowowierca, zamieniał nauką i znajomością obcych języków. Będąc w Padwie, pomarłych tam Polaków pamiątki nadgrobkami w kościele świętego Antoniego przyzdobił. Pamiętny wylew Wisły roku 1621 wierszem łacińskim opisał: *Odae in memorabile Vistulae diluvium* Craco: 1621.

— OSSOLINSKI (*Józef Maksymilian*), hrabia na Tęczynie, urodził się roku 1748 w Wołi-Mieleckiej. Nauki pobierał u jezuitów pod Naruszewiczem. Od roku 1764 do 1783 był współ-pracownikiem pisma p. t: *Zabawy przyjemne i pożyteczne*; w roku 1785 ożenił się; od 1789 do 1793 był członkiem deputacji galicyjskiej w Wiedniu, i od tej chwili ciągle tam mieszkał; w 1808 mianowany rzeczywistym tajnym radcą; 1809 prefektem nadwornego cesarskiego wiedeńskiego księgo-zbioru; 1817 otrzymał krzyż komandorski orderu ś. Szczepana; w 1825 został wielkim ochmistrzem królestwa galicyjskiego, a 17 marca 1826 umarł. Był on zalążczykiem księgo-zbioru dla miasta Lwowa; zaco od ziomeków został uczczony medalem na cześć jego wybitym w roku 1820. Gdyby mąż ten innych swoich naukowych prac niezostawił, samo już te dzieła: *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej* i t. d. 4 tomy, Kraków 1819—22, zdolne jest ustalić sławę jego. Wśród tej pracy, tak pożytecznej dla narodu, pozbawiony wzroku, przywykły do czynnego życia zawsze dyktował tłumaczenia starożytnych autorów.

OSSONE (*Don Pedro, GIRON*, książę d'), szambelan króla hiszpańskiego, kawaler Złotego Runa, odznaczył się w wojnach w Niderlandach i był wieck-ólem Sycylii i Neapolu. Na tej ostatniej posadzie dał się bardzo w znaki Weneccyanom na morzu. Miał udział w spisku Alfonsa de la Cueva, margrabiego Bedmar, posła w Wenecyi. Obwiniony że dąży do opanowania korony sycylijskiej, wtrącony do więzienia w którym umarł 1624 roku.

OSSOWSKI (*Stefan*), ziemianin łabelski, słynny z odbytego poselstwa do Turka wraz z Piotrem Ozgą. Pod Cecorą pojmany, przez lat dwa jako jeniec w Krymie przebywał. Wypuszczony za okupem, znów walczył mężnie przeciw Turkom i Kozakom, a niechęć powrótnie dostać się w niewolę, poległ na placu boju w roku 1637.

OSTADE (*Adryan van*), malarz holenderski, urodzony w Lubecie 1610, umarł w Amsterdaminie 1685. Był uczniem Franciszka Hals, naśladował Brauwer'a i Teniersów. W Ławrze jest jego kilka obrazów: *Bakalarz*, *Targ ryb* i t. d. — Brat jego i uczeń *Izaak*, urodzony w Lubecie 1612, umarł bardzo młodo, z jego obra-

zów znakomitsze są: *Wypoczynek wędrówcoir*, — *Łyżnicarze* i t. d.

OSTERMAN (*hrabia*), urodzony w Westfalii z pastora luterskiego, otrzymał względy Piotra Wielkiego. Był członkiem rady za Anną Jwanownę i rejeneyi w czasie małoletności Jana VI. Za wstąpieniem Elżbiety 1741 wydany na Syberyę, umarł tam 1747. — Syn jego hrabia OSTERMAN, wice-kancierz za Katarzyną II, popadł w niełaskę za Pawła I.

OSTIUSZ; współczesny Salustiuszowi, pisał: *Historię wojny w Istrii*. Makrobjusz często wspomina i mówi że Wirgiliusz w wielu miejscach go naśladował.

OSTROGSKI (*Konstanty*), książę, wojewoda trocki, hetman wielki litewski. Przodkowie jego długo dzierżyli berło halickie; panowali nad łucką, włodzimierską i przemyską ziemią, a po wielkim oporze, uznali królów polskich za panów. — DANIEL, syn Wasilego w roku 1319 pierwszy księciem na Ostrogu pisać się zaczął. — KONSTANTY syn Jwana, wszystkich swoich przodków przeszedł w sławie. Król Aleksander w roku 1499 gdy odwiedzając schorzałego Piotra Białego wojewodę trockiego, hetmana litewskiego, zapytał, kogoby najspodobniejszym do przywódzenia wojskom litewskim sądził, odpowiedział konający, że młodego Konstantego na Ostrogu i wkrótce Konstanty sprawdził te słowa wieszce. W trzydziestu trzech bitwach z nieprzyjaciółmi stoecznych, dwa razy los tylko był mu przeciwny, raz przeciw Moskwie pod Wiedrozą, gdzie oskoczony, dostał się do niewoli i z tej dopiero niemożąc się inaczej wydostać, po trzech latach uzedł skrycie; a drugi raz pod Sokalem przeciw Tatarom w roku 1519. Pięknie powetował oba te niepowodzenia Konstanty, w roku 1512 pod Wiszniowcem, a szczególnie w 1514 pod Orszą, gdzie 40,000 Moskwę legło na placu, według słów Kromera: *było to zwycięstwo ze wszystkich w świecie najslawniejsze*. Jego to spotkał zaszczyt jakiego dotąd w Polsce niebyło przykładu, iż po zwycięstwie pod Orszą, Zygmunt I król, raz do Wilna, drugi raz do Krakowa, dozwolił mu odbyć wjazd tryumfalny. Łączył ten mąż wielki z odwagą najwznioślejsze przymioty które mu jednoli miłose jego podwładnych. Umarł 18 sierpnia 1533.

— OSTROGSKI (*Jonusz*), książę kasztelan krawkowski, z Tarnowskiej Konstantego wojewody kijowskiego syn; włodzimirski, pereasławski, białocerkiewski, czerkaski, kaniowski, bohusławski starosta; urodził się w roku 1554. Z pierwszych lat młodości, ćwiczenia naukowe z rycerskimi łączył. Zwidził Włochy, Niemcy, Francją. Zagranicą przebywając zmieniał wyznanie wschodnie na rzymskie, za co powróciwszy do kraju, doznał gniewu ojca, który się w uniesieniu do szabli na niego porwał. Był w początkach stronnictwa rokossu Zebrzydowskiego; lecz później obrażony iż mu pierwszeństwa niedano, w 10,000

zbrojnych swych ludzi opuścił go, przez co sprawę buntownika zgubił. Był to pan najmłodszy; pierwsze imięse dźierzyl w senacie jako kasztelan krakowski. W roku 1593 wielce się przyczynił do zwycięstwa które ojciec jego nad Kosińskim hetmanem Kozaków odniósł pod Piątkiem. On to Tarnów i Ostrog obwarował i ozdobił, on ordynację za zezwoleniem stanów w roku 1609 postanowił. Umarł roku 1620.

— OSTROGSKI (*Konstanty Bazyli*), książę wojewoda kijowski, marszałek wołyński. Dziedzic majątku i waleczności ojca swojego Konstantego; dla różnicy od ojca *młodszym* nazywany. Gdy Kosiński hetman z swoją koczującą szerszą na Wołyniu pożogę, w roku 1593 książę Konstanty ściągawszy co mógł własnego wojska, uderzył na niego i na głowę poraził; 3,000 na placu trupem polozył, wszystkie niemal chorągwie i 26 dział im zabral. W wyznaniu wiary obrządku wschodniego, pomimo wszelkich zabiegów dworu rzymskiego trwał stale; w dobrach jego przeszło 600 cerkwi liczone, od swoich był uważany za obrońcę wiary. Pomnik w lawrze pieczerskiej tę pobożność jego słaui. On pierwszy szkoły w Ostrogu wprowadził i takowe w zarząd Erazmowi Smotryckiemu oddał, któremu też i wydanie pierwszej biblij w języku sławiańskim w roku 1581 polecił. Za jego także wielkiem przyczynieniem się otwartą została szkoła w Kijowie, później od Mohily arcybiskupa, akademią Mohilańską zwana. Sto lat blisko dożywszy ten mąż, umarł w roku 1608.

— OSTROGSKI (*Konstanty*), książę, krajczy litewski, brat Janusza, pierwszy z tego domu, pomimo grózb ojca, katolik; z pobożności swojej od pisarzów wieku tego chwalał. Sprawiedliwość i ludzkość jego słynęły; wszystkich poddanych wezwawszy, kazał im zażalenia swoje podać i każdego stosownie wynagrodził.

— OSTROGSKI (*Aleksander*), książę, wojewoda wołyński, łączył się z naczelnikami ewangelików w czynach zaburzających spokojność publiczną i ubliżających tronowi. Gdy w roku 1603 w czasie sejmu w Krakowie dla zapobieżenia nieporządkowi wjeżdżających pojazdów, król bramy zamku łańcuchem zawręć polecił; on z licznyin orszakiem nadjechawszy, łańcuch przerwać kazał i wjechał z dworem swoim na dziedziniec. Dla poddanych swoich był za ostry, w mowie dumny, dla uczonych przychylny lubo sam niebardzo w naukach biegły, niemiał bowiem nawet po łacinie. Umarł w roku 1606.

OSTRORÓG (*Jan*), najdawniejszy polityk i statysta, za panowania Kazimierza III Jagiellończyka; pochodził ze znakomitego domu w Polsce, będącego gniazdem ludzi uczonych i rycerskich. W akademii bononowskiej tak postąpił w naukach, że tamże do zaszczytu mistrza obręga prawa był przypuszczonym, i tak go poważał że według świadectwa współczesnego

Długosza, w pismach urzędowych używał. Za powrotem do kraju został przez króla wezwany do rady wojennej, oraz mianowany kasztelanem międzyrzeckim. W r. 1466 należał do zawarcia traktatu pokoju pomiędzy rządem polskim a Ludwikiem Erlichshausem mistrzem krzyżackim; wkrótce potem: wraz z Wicentym Gosławskim biskupem chełmińskim, jeździł do Pawła II papieża, dla podziękowania za przyłtożenie się dworu rzymskiego do pokoju z Prussami. Na przywileju Kazimierza III wydanym w Piotrkowie r. 1474 mianowany kasztelanem poznańskim, zaś w r. 1496 starostą wielko-polskim. Czas zgonu jego niewiadomy. Dzieło jego w rękopisimie pozostałe i do najdawniejszych zabytków literatury polskiej należące, ma tytuł: *Clarissimi baronis Joannis Ostrorog juris utriusque doctoris monumentum pro Comitibus generalibus regni sub Rege Casimire, pro reipublicae ordinatione congestum*.

— OSTRORÓG (*Jan*), inny tegoż imienia i nazwiska, dziejopis i mówca za Zygmunta III. Mąż wybornych przymotów, szacowany od narodu i króla, który mu wychowanie synów swoich powierzył. Był podczaszym koronnym, później kasztelanem poznańskim, a na ostatek wojewodą malborskim. W r. 1613 uspokoił rokoszanos. W dobrach swoich Królowie nad Bugiem, twierdzę dla obrony kraju wystawił i ta w r. 1601 od stanów za takową uznana została. Lubo zrodzony w kalwinizmie, za starościem jednak Wawrzynca Warszawskiego jezuitę, wrócił na łono kościoła. Umarł w roku 1622. Napisał i wydał wiele dzieł.

— OSTRORÓG (*Jakób*), mąż znakomity za panowania Zygmunta III, jako zwolennik wyznania kalwińskiego, był wyklętym od karkowskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego. Wydalwszy się z Polski, czas jakiś przebywał w Niemczech; później się udał do Francyi gdzie dla swej waleczności i nauki, pozyskał względy Henryka IV i ozdobiony został orderem s. Michała. We Francyi życie zakończył.

OSTROWSKI (*Stanisław*), professor wymowy w akademii krakowskiej. Współkoledzcy i wdzięczni uczniowie weześnie zmarłemu nauczycielowi, wzniesli pomnik w kościele s. Anny. Umarł 9 kwietnia 1577.

— OSTROWSKI (*Teodor*), pijar; urodził się na Podlasiu w roku 1750. Położył niezaprzeczoną zasługę w prawie naszym, przez wydanie kilku poważnych dzieł w tym przedmiocie, także historyi kościoła polskiego i innych pomniejszych pism teologicznych. Prawne jednak dzieła jego mają daleko większą wartość od ostatnich. Umarł we Lwowie 12 lutego 1802 roku.

— OSTROWSKI (*Tomasz*), hrabia, wojewoda i prezes b. senatu, kawaler orderów. Urodził się roku 1755. Za Stanisława Augusta, kasztelan czerski i podskarbi nadworny koronny; za Fryderyka Augusta, marszałek sejmu w roku 1809; następnie wojewoda, a

w końcu prezes senatu. Zawsze gorliwy obywatel, prawy urzędnik, nieugięta tęgość charakteru z przekonania i poczucia swoich obowiązków wypływająca, bezwzględna na siebie, zdaniem i czynami jego kierowała. Pod trzema monarchiami wśród najpęższych czasów zaraza duszy jego nieknęła. Umarł 5 lutego 1817 roku.

— **OSTROWSKI** (*Piotr*), profesor gimnazjum gubernialnego w Wilnie, a później dyrektor gimnazjum w Swisłoczy, wydał: 1) *Wypisy rosyjskie, pomnożone prawidłami gramatycznymi* Wilno 1823; 2) *Historja krótką państwa rosyjskiego, dla poczynających uczyć się języka i historyi* (tamże 1824); *Geografja krótką cesarstwa rosyjskiego, królestwa polskiego i w. k. fiński* (tamże 1824); 4) *Rys krótki ogólnej teorii statystyki* (tamże 1820).

OSTRZYKOWSKI (*Bolesław*), ksiądz, wydał: *Hymny religijne z brewiarza rzymskiego wierszem przełożone, z dodaniem oryginalnych poezji* (Warszawa) 1841.

OSWIECIMSKI (*Jan*), teolog i mówca niepospolity. Był kanonikiem krakowskim i w akademii sławnej nauczycielem teologii, a przed rokiem 1493 i 1512 kilkakrotnie jej rektorem. Obowiązki nadwornego teologa sprawował przy królach Albrecie Jagiellończyku, Aleksandrze i Zygmuncie I. On wpływem swoim u króla Aleksandra, wielu familiem litewskim, za sprzyjanie Głuskiemu, życie i majątki ocalał. Umarł w r. 1527 w Krakowie; wydał wiele dzieł.

OTANES, jeden z siedmiu panów perskich którzy stracili maga Smerdyśa. Odkrył jego oszustwo za pomocą Fedimy swojej żony a jego córki; później otrzymał od Dariusza zarząd Azji-Mniejszej.

OTMAN, trzeci kalif arabski, nastąpił po Omarze r. 664 po n. J.-C.; zniósł wiele błędnych kopii Koranu i takowy wydał. Moawia jego wódz, znaczne czynił podboje. Zamordowany w buncie wznieconym przez Alego roku 656.

OTON, familia rzymska, z Etruryi, mająca pochodzić od dawnych królów.

— **LUCYUSZ SALWIUS OTON**, syn marka Salwiusza, zaślubił Albię Terencyą, z której miał synów Lucyusza, Tycyansa Otona i Marka Salwiusza Otona, który później został cesarzem. Miał także córkę z którą się Druzus syn Germanika ożenił.

— **OTON** (*Marek Salwiusz*), cesarz rzymski, urodzony w Rzymie r. 32 po J.-C., był ulubieńcem Nerona i mianowany od niego rządcą Luzytanii, ożenił się z sławną Popeą porwaną Kryspinowi Rufusowi. Po śmierci Nerona r. 68, zaślubił Galbę i jego domniemanego następcę; sam został ogłoszonym przez wojsko cesarzem w r. 69. Napadnięty przez Witeliusza i pokonany pod Bedriak, życie sobie odebrał mając lat 37.

— **OTON** (*św. Otty*), biskup bambergski i apostoł Pomeranii, urodził się w Szwabji r. 1069. Był kapłanem i kanclerzem cesarza Henryka IV; następnie biskupem r. 1100. Nawrócił Władysława księcia pomorskiego, umarł 1139 roku.

OTON, czterech cesarzy niemieckich nosiło to imię:

— **OTON I WIELKI**, urodzony w r. 912, nastąpił 916 po swoim ojcu Henryku Ptaszniku, pokonał Węgrów, wprowadził chrystyanizm do Danji, Polski i Czech. Podbił Włochy i Papieża Jana XII wypędził; wojował z Grekami; umarł 973.

— **OTON II**, syn poprzedzającego i Adelajdy, przezwany *Krwawy*, nastąpił po swoim ojcu w r. 973. Koronowany był na króla rzymskiego jeszcze w r. 962; walczył z krewnym swoim Henrykiem Bawarskim, który mu zaprzęcał korony i pobity został przez Lotaryusza króla Francji, który opanował Lotaryngją w r. 978. Pokonany r. 982 przez Greków i Saracenów pod Basentello. Umarł w Rzymie r. 983.

— **OTON III Rudy**, urodzony r. 980, nastąpił r. 983 po ojcu swoim Otonie II, pod opieką matki Teofanii. Umarł bezpotomnie otruty 1002. On to skażał na śmierć Krescencjusza i Antypapę Jana XVI.

— **OTON IV**, trzeci syn Henryka Lwa, księcia Bawarskiego i Matyldy Angielskiej, urodził się w r. 1115. Obrany cesarzem po śmierci Henryka VI w r. 1197 przez Gwelfów, Gibelini zaś obrali Filipa Szwabskiego. Pokonany przez współzawodnika, dopiero uznany został cesarzem po jego śmierci w r. 1208. Zwyciężony pod Bouvines przez Filipa Augusta w r. 1214. Umarł r. 1218 bezdzietnie. Był on wyklęty przez Innocentego III który cesarzem ogłosił Fryderyka II.

OTON Z NORDHEIM, książę bawarski i saski, mianowany księciem Bawarii w 1061 przez cesarzową rejentkę Agnieszkę, matkę cesarza Henryka IV; niewdzięczny, knuł spiski przeciw swojej dobrodziejce i oswładnął władzę cesarską. Henryk IV doszedłszy pełnoletności, wyrzucił go z księstwa, lecz pojechał się z nim znowu w 1075 i namiestnikiem nawet swoim mianował w Saksonii. Gdy Henryk złożył koronę, a Rudolf Szwabski ukoronowany został w Moguncyi, Oton powstał przeciw temu nowemu cesarzowi, lecz pokonany, zginął w bitwie pod Volksheim.

OTON Z WITTELSBACH, książę Bawaryi, potomek Arnolfa-Zlego, służył wiernie i świetnie sprawie Fryderyka Barbarossy we Włoszech, który nagroził go nadaniem mu księstwa bawarskiego, wydartego Henrykowi-Lwu. Oton posiadał je aż do zgonu swego w roku 1185, zostawił po sobie za następcę syna swojego Ludwika.

OTON Z FREISINGEN, tak nazwany od miasta w którym był biskupem w XII wieku, był on synem Leopolda markiza austriackiego.

go i Agnieszki córki Henryka IV. Został biskupem w Freisingen w 1138, towarzyszył Konradowi cesarzowi do Palestyny. Umarł roku 1158. Pisał *Kronikę* od początku świata do 1146 roku.

OTONIEL, syn Ceneza, a krewny Kaleba. Zdobywszy Dabir, zaślubił Akse, córkę Kaleba, przeznaczoną temu kto weźmie to miasto. Kiedy Izraelci zostali podbili przez Chusan-Rabathim króla Mezopotamii, on powstał przeciw ciemięzcy w r. 1405 przed Ch., pokonał go i był pierwszym sędzią Izraelitów, którymi rządził lat czterdzieści spokojnie.

OTT, (*Piotr Karol*), baron d', feldmarszałek austriacki, urodzony w Węgrzech; otrzymał, stopień feldmarszałka w 1797. Dowodził prawem skrzydłem pod Novi i opanował Savigliano. W 1810 oblegał Genuę i zmasił Massę do kapitulacji. Pobity pod Montebello; dowodził powstaniem w Węgrzech w 1808. Umarł 1819 roku.

OTTO (*Ludwik Wilhelm*), hrabia Mosloy, dyplomata, francuzki, urodzony w Strazburgu, 1753 mianowany sekretarzem legacji francuzkiej w Bawarii, a w Stanach Zjednoczonych w 1785. Komitet bezpieczeństwa publicznego w r. 1793 mianował go naczelnikiem wydziału spraw zagranicznych. W r. 1798 był sekretarzem legacji w Prussach. W 1800 został ministrem pełnomocnym w Anglii, 1805 radcą stanu, 1809 ambasadorem w Wiedniu, w 1813 ministrem stanu. Umarł 1817.

OTTOKAR, dwóch królów czeskich panowało tego imienia.

— PRZEMYSLAW OTTOKAR I, nastąpił r. 1214 po Władysławie; umarł w 1230.

— PRZEMYSLAW OTTOKAR II, nastąpił 1233 po Wacławie II; przez małżeństwo z Małgorzatą Austriacką, nabył Styryę, zaś Karyntyę, Jstrję i Karniole w 1262 roku. Kiedy Rudolf Habsburgski zjadł od niego złozenia homagium, opanował Austryę; lecz pokonany pod Marchegg o 10 mil od Wiednia, zginął r. 1278.

OTTO-VENIUS (po holendersku, *Ottavio van Veen*), malarz holenderski, urodzony 1556, syn burmistrza w Leydzie, uczeń Izaaka Mikołaja i Fryderyka Zuccharo. Przywiązał się do księcia Parmy rządcy Niderlandów, który mianował go naczelnym inżynierem i malarzem królewskim. Arcyksięże Albert który nastąpił po księciu Parmy, powołał go do Brukseli i mianował intendentem mennicy. Umarł 1634. Rubens był jego uczniem.

OTWAY (*Tomasz*), poeta angielski, urodzony w Troatin 1631. Wychowany w Winstester i Oksfordzie, przybył do Londynu, gdzie się teatrowi poświęcił i był długo aktorem nim pisać zaczął. Napisał tragedję *Alejiades* — na stepnie *Tytusa*, *Berenikę* i *Frantostwa Skapina*; lecz najlepsze jego sztuki są: *Serola*, *Wenezja ocalone* i *Don-Karlos*. Umarł w ubóstwie 1685 roku.

OTWINOWSKI (*Erasm*), ziemianin sandomirski, żarliwy obrońca arianizmu; przebywał w Rakowie, gdzie zboru swojego wyznania był rektorem. Miał on według twierdzenia Lubienieckiego i Sandiusa opisać rytmem żywoty bohaterów chrześciańskich, bezwzględnie wyznania swojego, a które zatracone zostały. Raz w czasie processy Bożego ciała w Lublinie, rzucił się na duchownego niosącego monstrancję i chciał takową z rąk jego wyrwać, tej śmiałości byłby przypłacił, gdyby się niebył ukrył przed zapalczywością ludu. Rok zgonu jego niewiadomy, żył jednak jeszcze w 1608.

— OTWINOWSKI (*Jerzy*), brat poprzedzającego, i równie jak tamten gorliwy nowowierca. Cały ich ród nad rozkrzewieniem arianizmu w Polsce pracował.

— OTWINOWSKI (*Walerjan*), niepospolity rymopis za Zygmunta III, podczaszy sandomirski, w sprawowaniu urzędów sądowych czynny obywatel. W bezkrólewii roku 1632 sędzia kapturowy, na zjazdach mówca wymowny, szczylił się przychylnością domu Leszczyńskich. Sławę swoją winien dwóm przekładom, *Georgik* Wirgiliusza i *Przemian* Owidiusza. Rok zgonu jego niewiadomy.

OUDENDORP (*Franciszek d*), filolog holenderski, urodzony w Lejdzie 1696, zmarły w 1761, kształcił się pod Gronowiuszem i Burmannem; był kolejno rektorem szkół w Nimedze 1724, i w Harlem 1726; mianowany professorem wymowy i historii w Lejdzie. On to uskutečnił słynne wydania: *Lukana* w 1728; *Froniyna* w 1731; *Cezara* w 1737 i *Sekretu* — *nuszu* w 1751.

ODUDY (*Jan Chrzcieli*), malarz i rytownik, urodzony w Paryżu 1686. Uczeń Mikołaja Largilliera; najlepiej malował zwierzęta. Zarządzał fabryką w Beauvais i umarł 1755 jako członek akademii malarstwa. Dzieła jego najwięcej cenione są: *Bajki La Fontaine'a*, *Polowanie na wilka*; — *Polowanie na dzika*.

OUEN (*Sęrgi*) AUDENUS, urodził się w okolicy Soissons, był przyjacielem ś. Elói, ministrem stanu i kanclerzem Dagoberta I. Został obrany arcybiskupem w Rouen w 640 po śmierci ś. Romana. Umarł w r. 683. Przypisują mu napisanie *Zycia ś. Elói*.

OLUGH albo **OLUGH-BEG** (*Mirza Mahomed Turaghy*), wnuk Tamerlana a syn Szah Rokha, urodzony w Saltaniech 1394, panujący w Mazanderan, był największym astronomem swojego czasu. Mając lat 27 założył obserwatorium w Samarkandzie i napisał bardzo szacowne *Tablice astronomiczne*. Był stracony z tronu przez syna swojego Abdel-Lathif, który go kazał zabić 1449.

OUTRE-MER (*Ludwik d* Zamorski), pod tem imieniem znany król francuzki Ludwik IV, albowiem po śmierci ojca swojego Karola Prostaka, matka jego a siostra Athelstana, zawiozła go do Anglii na dwór tego monarchy

OVERBEECK (*Bonawentura VAN*), malarz holenderski od 1660 do 1760, uczył się starożytności w Rzymie, wrócił do ojczyzny z bogatym zbiorem rysunków i umarł w skutku zbytecznej pracy i nadużycia rokoszy.

OVERBURY (*Tomasz*), był czas długi przyjacielem i powiernikiem Roberta Carr hrabiego Somerset, ulubienica Jakóba I; lecz będąc przeciwnym zamiarom tego faworyta względem hrabiny Essex, został uwieczniony w Templ pod blachym pozorem i zginał od trucizny w 1613. Zgon jego spowodował upadek Carra i słynny proces.

OVIEDO Y VALDES (*Gonzalo Ferdy-nand d'*), wędrownik i historyk hiszpański, urodzony w 1478, był intendentem kopalni złota w Darii od 1513 do 1514, intendentem w Hajti od 1535 do 1545, i odznaczył swój zarząd zdzierstwami i gwałtami wszelkiego rodzaju. Dla usprawiedliwienia siebie przed Karolem V, potępiał całą ludność indyjską w swoich raportach. Napisał: *Historiją powszechną i naturalną Indyi Zachodnich*, wydaną w Toledo 1535.

OWANDO, gubernator wyspy s. Dominika w imieniu królowej hiszpańskiej Izabelli od 1501 do 1508 po Bowadilli; używał najsroższych środków do ugruntowania swej władzy; zmniejszył rzeźnię w Xaragua i innemi sposobami, ludność tej wyspy do 60,000; wysłał następnie wyspy Lukejskie dla zaludnienia s. Domingo i dla otrzymania potrzebnych rąk do kopania drógich kruszców. Owando umarł w Hiszpanii na ustroni.

OWEN (*John*), poeta łaciński, urodzony w Armon w Anglii, musiał dla utrzymania życia być bakalarzem. Umarł 1622. Pisał wiele epigramatów i nazywano go tegoczesnym Marcyalisem.

OWEN GLENDOWR, Walijszyk urodzony 1348, krewny Lewelina władcy, Walii zmuszony był uciekać z dworu Henryka IV króla angielskiego, gdzie ogłoszony został naczelnikiem powstańców 1401. Otrzymał pomoc Francji w roku 1401; mimo tego pokonany został nad brzegami Usk. Umarł zamordowany w 1415. Syn jego Meredith otrzymał przebaczenie.

OWIDIUSZ (*Publius Owidiusz Nazo*), sławny poeta łaciński, urodzony w Sulmonie r. 45 przed Ch. Przenaczony na prawnika, uczył się u sławnego Messala, później zaś w Atenach. Choć bardzo młody był trumwirem, centumwirem i decemwirem. Przyjaciel Wirgiliusza, Horacego, Tybulla, Fabiusza, Maksyma i pontyfai Augusta. Wygnany był do Tomes w 9 r po Ch. z powodów dotąd niewyjaśnionych. Umarł r. po n. J.C. 17. Jego *Metamorfozy* są arcydziełem, — *Elegje* doskonałe, inne zaś pisma skreślone z elegancją. U nas Metamorfozy tłumaczył wierszem Bruno Kieliński.

OWSIŃSKI (*Kazimierz*), sławny aktor polski; urodził się w województwie krakowskim w roku 1752. Początkowe nauki pobierał w akademii krakowskiej, później w 1768 wszedł w służbę wojskową, po wydaleniu się z niej, umieszczony był przy dworze prymasa Podoskiego, z którym zwidził Hamburg, Dreźnie, Paryż, Pragę, Wiedeń. Widok słynnych naówczas artystów dramatycznych za granicą, jak np: Schredera, Brockmana, Wejtmana, Lekeana i Previlla, obudził w nim zapal do sztuki scenicznej. W roku 1774 po powrocie z zagranicy i wystąpił pierwszy raz na scenie w komedii *Dumay*. Lecz nie tylko w rodzaju komicznym był doskonałym. Dowodem wielkości jego talentu były tragedye, jak np: *Bewerlej*. Po stracie żony swojej także artystki dramatycznej z domu Sikorskiej, wpadł w jakiś rodzaj melancholii która go już do końca życia nieopuściła. W roku 1794 wyjechał do Lwowa, gdzie umarł 13 maja 1799.

OXENSTIERNA, sławna rodzina w Szwecyi.

— **BENGT** albo **BENEDYKT** i **JONS OXENSTIERNA**, byli arcybiskupami w Upsal w XV wieku. Pierwszy koronował żonę Karola VIII. Najslawniejszy z tej rodziny *Acel* (patrz następujący artykuł), którego nie trzeba brać za jedno z Gabryelem wielkim marszałkiem Szwecyi jego bratem i jego kuzynem Gabryelem wielkim skarbnikiem. Oba mieli rejęncyą w czasie małoletności Krystyny.

— **OXENSTIERNA** (*Acel*), sławny mąż stanu, urodzony w Fanoe 1583. Mianowany 1609 radcą królestwa, a za wstąpieniem Gustawa Adolfa w 1611 kanclerzem. Po śmierci Gustawa-Adolfa w 1632, był jednym z pięciu opiekunów Krystyny. Naród nadał mu tytuł *Dyrektora Szwecyi*. Umarł 1634 powszechnie poważany. — Syn jego **JOHAN OXENSTIERNA** był posłem pełnomocnym w czasie zawarcia traktatu w Münster 1648.

OXYLUS, Etolezyk, który sprowadził Heraklidów do Peloponezu. Otrzymał Elię w podzielenie i wślawił się sprawiedliwością. Został koronę swojemu synowi Lajasowi.

OZANAM (*Jakób*), sławny matematyk, urodzony w Buligneux 1640, został księdzem lecz zrzucił habit po śmierci ojca. Uczył matematyki w Lyonie, następnie w Paryżu. Został członkiem akademii umiejętności r. 1702. Umarł na apopleksyą w 1717. Dzieła jego są: *Jeometrya praktyczna*; — *Dykecyonarz matematyczny*; — *Rozrywki matematyczne i filozoficzne*.

OZEROW (*Władysław Aleksandrowicz*), autor dramatyczny rosyjski, urodził się w 1770⁹ w okolicach Tweru, zmarł w 1816. Służył najprzód wojskowo z odznaczeniem, później wszedł w lawód cywilności. On to niejako utworzył tragedję w Rosyi i wyzwolił z niewolniczego naśladownictwa na jakie się skazali jego współczesni rodacy. Napisał on

Śmierć Olega w 1798; — *Edyp w Atenach* w 1804; (jesto jego arcydzieło); *Flagala* w 1805; — *Uymitra Dońskiego* w 1807; *Policeń* w 1809.

OZEUSZ, syn Beeri, pierwszy z dwunastu mniejszych proroków. Przepowiadał w Samaryi za Jeroboama II, około roku ś. 3,200 do 3283. Zasłubił z woli Boga rozpustnicę Gomerę z której miał troje dzieci. Gromił nierząd Izraelitów i przepowiedział ich niewolę.

OZEUSZ, ostatni król izraelski, syn Eli, zbuntował się przeciw Faceuszowi królowi, zabił go i opanował tron w roku 729 przed Ch. Szalmanassar król Assyrii któremu nie chciał płacić haraczu, obległ go, wziął do niewoli wraz z ludem i do Medyi i Assyrii przeprowadził.

OZGA (*Piotr*), sędzia ziemi lwowskiej, a później referendarz koronny, mąż słynny z biegłości w prawach krajowych, znajomości obcych języków i gorliwości w usługach publicznych. W czasie rokосу, on od króla warunki przebaczenia przedstawiał Zebrzydowskiemu. Posłował do Turek dla potwierdzenia zawartych sojuszków z Portą; poróżnione obywatelskie domy godził i powszechny u współziomków posiadając szacunek, zszedł z tego świata w roku 1623.

OŹGA (*Aleksy*), pijar, urodził się w województwie krakowskim w roku 1712. Oprócz

pism które wydał, był zdolnym nauczycielem przez lat 44. Zwidził wiele krajów europejskich i zjednał sobie prawo do niezaprzeczonych zasług w swoim zgromadzeniu. Umarł 18 stycznia 1771.

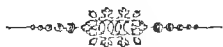
OZIASZ, prorok w Judei na lat 970 przed Chrystusem.

OZIASZ, dziesiąty król judzki nazywany *Azariasz*, syn Amazjasza. Nastąpił po ojcu mając lat 16 i panował od roku 809 do 857 przed Ch. Pokonał Filistynów, Arabów i Ammonitów; chciał być oliarnikiem, lecz został kńciy trędem.

OZJUS, biskup Korduby w r. 295, urodzony w Hiszpanii 237, zasłużył na tytuł wyznawcy, znosząc mężnie przesładowanie Dyoklecjana i Maksymjana. Konstantyn radził się go we wszystkich sprawach kościelnych. Prezydował na koncylium w Nicei r. 325. Walczył przeciw arjanizmowi i umarł w 358.

OZYDJUSZ GETA, poeta łaciński żyjący w roku 47 po Ch. Według Tertuljana pierwszy z rozmaitych pisarzy zbierał wiersze i z takowych znów tworzył oddzielne poemata. W jego tragedji *Medea*, wszystkie wiersze są wzięte z Wirgiliusza.

OZYMANDJASZ, król Egiptu z piątej dynastji. Pierwszy miał założyć bibliotekę i nazywać ją: *lekarstwem duszy*. Grób jego był w Tebach najznakomitszy.

PAC, znakomity dom szlachecki na Litwie. Rod Paców niektórzy genealogowie wywodzą z Florencji, od znakomitego domu Pazzi. Pewniejsze o tej rodzinie wiadomości zaczynają się od:

— **PAC** (*Mikołaj*), starosta lidzki, był jednym z posłów Kazimierza Jagiellończyka, w. k. l. na sejm elekcyjny w Piotrkowie r. 1445 i w Parczowie r. 1453, upominając się o Podole w Polski.

— **PAC** (*Mikołaj*), syn Aleksandra albo Mikołaja wojewody podlaskiego i Aleksandry księżniczki holenderskiej. Był nominatem na biskupstwo kijowskie, jednak skłoniwszy się na stronę wyznania kalwińskiego, rzucił całkiem stan duchowny i miał zostać później kasztelanem brzeskim. Iani znów twierdzą, że będąc biskupem publicznie pojął żonę. Umarł około r. 1589. Nim opuścił wyznanie katolickie, napisał na prośbę Jana Chodkiewicza m. w. l. dzieło zbijające błędy aryanów i wydał w Królewcu r. 1566. p. t. *Orthodoxa fidei confessio de una cademyte* i. t. d.

— **PAC** (*Stanisław*), brat jego, jeszcze będąc namiestnikiem witepskim, dał odsiecz Jezierzyszczom, gdzie w 2,000 swoich, 13,000 nieprzyjaciół zgromił. W r. 1566 był podstolim litewskim, nakoniec wojewodą witepskim i starostą surazkim. W tymże roku do był z swoimi kozakami zamek Sitna, zabrał tam 120 hakownic, a we dwu latach wielkie, uświatskie i bielskie włości popalił. Oblężony w Witepsku, wytrzymał wszystkie szturm.

— **PAC** (*Mikołaj*), biskup żmudzki, ukończywszy nauki w akademii wileńskiej u jezuitów, został duchownym i wkrótce sufraganiem wileńskim, a potem biskupem żmudzkim. Rządził dycezyą lat 11; z woli stanów ograniczył Żmudź od Kurlandji. Z Rzymu wracając, umarł w Padwie r. 1619.

— **PAC** (*Piotr*), brat poprzedzającego, naprzód starosta mściławski; w r. 1607 był naznaczony od sejmku kommissarzem do granic, w 1611 znów posłował na sejm; następnie został chorążym i podskarbis nadwornym li-

tewskim, nakoniec wojewodą trockim. W wyprawach, inflaatskiej, szwedzkiej, chocimskiej, wielkie zaciągi własnym kosztem dostawiał.

— PAC (*Michał-Kazimierz*), dziewiąty syn poprzedzającego, wojewoda wileński, hetman w. l., sławny mąż z swojej waleczności. Dzielnie się odznaczył pod Parnawą. Zdobył zamek bychowski; pod Witebskiem, Szklowem i Mobiliewem w 5,000 tylko ludzi wielkiego męstwa okazał dowody. Do zwycięstwa pod Chocimem w r. 1674 niemało się przyczynił. Umarł w r. 1682.

— PAC (*Samuel*), chorąży w. l., do sztuki wojennej zaprawił się pod Kirchholmem; następnie był pomiędzy pierwszymi co szli do szturmowania Dynamundy i Parnawy. Pod Pieczarami w głowę, a pod Smoleńskiem w nogę był ranny i do końca już życia na nią utykał. Pod Kieją pokonawszy Szwedów działa i chorągwie im zabrał. Krzysztof Radziwiłł znając męstwo i zdolności jego, całego wojska rządę w miejscu swoim powierzał. Umarł w r. 1622.

— PAC (*Stefan*), brat poprzedzającego, podkanclerzy litewski. Umarł on sobie zjednać taką wziętość w młodości swojej u Zygmunta III, iż ten król dodał go za towarzysza podróży synowi swojemu Władysławowi IV. Tenże Władysław IV w roku 1633 podskarbm litewskim go mianował. W tymże roku pięćdziesiątą litewską otrzymał i na tym stopniu umarł w Wilnie.

— PAC (*Krzysztof*), odbył nauki w Peruzjum; był chorążym litewskim, posłem na sejm w 1617, komisarzem do zapłaty wojska i deputatem na trybunał skarbowy; w roku 1653 marszałkował w izbie poselskiej, a trzema laty pierwszej w trybunale litewskim. W roku 1635 i następnych nieodstępował od boku Jęka Kazimierza króla. Po Leonie Sapieże otrzymał pięćdziesiątą litewską, a po Albrzychcie Stanisławie Radziwiłł wielką litewską. Umarł w 1684. Pisał dziennik układów o pokój, aż do zawarcia traktatu Oliwskiego. Rękopism tego dziennika znajdował się w bibliotece Żalskiego. W Pozajściu o milę od Kowna, fundował klasztor kamedulów.

— PAC (*Kazimierz-Michał*), pisarz litewski kawaler maltański, przez lat pięć w Malcie na morzu mężnie z Turkami walczył.

— PAC (*Mikołaj-Stefan*), brat Krzysztofa kanclerza, wojewoda trocki, w roku 1666 marszałek trybunału litewskiego, potem kasztelan wileński, naostatku obrawszy sobie stan duchowny, wstąpił na biskupstwo wileńskie w r. 1681 i w tymże umarł. On to w Werkach pod Wilnem, zaczęta od Jerzego Białozora biskupa wileńskiego Kalwaryj fundował i tamże dominikanów sprowadził.

— PAC (*Teofil*), znany z mowy pochwalnej dla Władysława królewicza: *Panegyricus ser. Principi Vladislao*. Kraków 1608.

PACE (*Ryszard*), urodzony w Winszester w Anglii 1482 r., przez biskupa Langton zyskał

względy Henryka VIII, który mianował go sekretarzem stanu. Zostawszy księdzem w 1514, był mianowany kanonikiem York i archidyaconem Dorset. Wystąpił do Rzymu w 1521, z domaganiem papieżstwa dla kardynała Wolsey, przybył za późno. Później doświadczał ciągłej nieprzychylności tego ministra. Umarł 1532 roku.

PACHE (*Jan Mikołaj*), minister wojny i mer Paryża, Szwajcar z rodu. Urodzony we Francji, syn odzwiernego; był najprzód nauczycielem dzieci u marszałka Castries, a następnie użył w administracji marynarki. Został intendentem marynarki w Tulonie, a następnie kontrollerem dworu pod Neckerem. Złożył te wszystkie urzędowania w czasie rewolucji i odznaczył się gwałtownością. Za pomocą Girondynów otrzymał ministerium wojny od 1792 do 1793; mianowany merem Paryża, był on jednym z główniejszych twórców dnia 31 maja, w którym padło stronnictwo girondynów. W roku 1794 oddalił się z widowni politycznej. Umarł 1823 roku.

PACHECO (*Don Juan de*), markiz de Villena, wielki mistrz orderu s. Jakóba, ulubieniec Henryka IV, króla Kastylii, z którym się wychował, rzucił za niego i detronizował lub chciał detronizować, ogłaszając brata jego Alfonsa w r. 1465. Po śmierci Alfonsa pojechał się z Henrykiem i umarł 1473; pochowany najświetniej.

— PACHECO (*Dona Marya*), dama hiszpańska heroicznej odwagi, małżonka don Juana de Padilla, naczelnika powstania nazwanego *Liga świętą* za Karola V. Kiedy jej mąż po przegranej pod Villalar, zginął na rusztowaniu, obległa Toledo i znaczne korzyści nad wojskiem królewskim odniosła. Zdradzona przez księcia, który ją przed ludem za czarownicę ogłosił, uciekla do Portugalii i tam umarła 1530 roku.

— PACHECO (*Franciszek*), malarz, pisarz i znakomity poeta, urodzony w Sewilli 1571, zmarły 1634, uczeń Ludwika Fernandesa. Dla klasztoru Merci, wymalował sześć wielkich obrazów z życia s. Rajmunda. Złożył w Sewilli szkołę z której wyszli Alfons Coello i Juan Vellasquez, z którego nawet córkę swoją wydał. Arcydziełem jego jest: *Sąd ostateczny*, malowany 1618. Lopez de Vega go opiewał.

PACHO (*Jan Raymund*), znakomity jeograf, urodzony w Nicei 1794. Autor *Podróż po Marmoryce i Cyrenajce*; towarzystwo jeograficzne przyznało mu nagrodę której nieodebrał, albowiem dostawszy pomieszczenia zmysłów, życie sobie odebrał w roku 1829.

PACHOŁOWIECKI (*Stanisław*), za panowania króla Stefana Batorego, w nadgodę okazanego męstwa w czasie szturmowania Pskowa w roku 1581, pierwszy bowiem wskoczył na mury, otrzymał nowy herb, zwany Pachołowiecki lub Pskowczyk, w miejsce dawnego Równia. W przywileju królewskim nadają-

cy m ten herb Pachołowieckiemu, wymienione są zasługi jego wojenne, a między innemi i to, że będąc pisarzem kancelaryi koronnej, różnemi charakterami pisać dobrze umiał, że delineaował miasta, fortece, prowincye do podziwiania pięknie. Jan Zamojski kanclerz i hetman, dla tych przymiotów jego osobliwie go kochał i do herbu swojego przypuścił. Rysunki jego w samym obozie króla Stefana w 1579 robione, sztyczował w Rzymie Jan Chrzecieli de Cavallerijs 1580 roku. Składają się one z ośmiu mapp in folio.

PACHYMÈRE (*Jerzy*), jeden z znakomitszych pisarzy bizantyńskich, urodzony w Nicei 1422 roku. Za Michała Paleologa, doszedł pierwszych godności świeckich i kościelnych. Umarł w r. 1310. Pisał: *Historiją* od r. 1258 do 1308, jest ona dalszym ciągiem Nicetasa i Akropolity.

PACIAN (*święty*), biskup w Barcelonie za panowania Walensa. Umarł około r. 390 za Teodozjusza Wielkiego; odznaczył się cnotą, wymową i nauką. Pisał listy do donatysty Semproniana; — *Napomnienia do pokuty*; — *Rozmowa o chrzcie*. Jego łacina jest czysta; wspominany w martyrologii rzymskiej 9 marca.

PACIAUDI (*Paweł-Maryja*), jeden z najuczestniejszych starożytników XVIII wieku, urodzony w Turynie 1710, zmarły 1785; wszedł do zgromadzenia teatynów i najpierwszym w nim doszedł stopni; był bibliotekarzem księcia Parmy i członkiem akademii napisów. Napisał wiele ważnych dzieł o starożytnościach.

PACYFIKUS, archydyakon Weronę w VI wieku, on to jak mówią wynalazł zegary na kółkach i sprężynach, dzielące dzień na 24 równych części.

PACYFICUS MAKSYMUS, poeta łaciński w XIV wieku, urodzony w Ascoli w państwie kościelnem 1400 r., zmarły 1500, porównywany z Owidyuszem. Poezye jego były drukowane p. t. *Hecatelegium*.

PACYFIKUS-PICENUS, brat minoryta, z marchii Fermo, posiadał wielką wziętość w XIII wieku jako trubadur; a cesarz Fryderyk II nadał mu nazwę *Króla wierszów*. Został uczniem s. Franciszka i dla łagodności swoich obyczajów zasłużył na przydomek *pacyfikus*. Był on pierwszym prowincyałem zakonu braci minorytów we Francji.

PADILLA (*Dona Maryja de*), panna hiszpańska, piękna i zręczna, była w służbie żony Alfonsa Albuquerquea kiedy Piotr-Okrutny król Kastylii w niej się pokochał w r. 1350. Idąc za radą Juana Ministrosa wuja swego, uległa królowi i wiele miała z nim dzieci. Królowa Blanka de Bourbon żona Piotra, była dla niej przez męża opuszczoną. Padilla umarła 1361. Pogrzeb jej wspaniale odprawiono, pochowano w grobach królewskich, a dzieci jako rodzinę panującą wychowano.

Tom II.

— **PADILLA** (*Don Juan de*), syn komandora Kastylii, połączony z wielu domami hiszpańskimi i mąż Maryi Pacheco, obrany był naczelnikiem powstania w Toledo przeciw Karolowi V dla odzyskania dawnych przywilejów. Opanował Tordesillas, Valladolid. Następnie, obrany został w miejscu Don Pedra Giron naczelnym dowodzącą ligi. Pokonany pod Villalar i wzięty do niewoli, zginął na rusztowaniu 1522.

PADNIEWSKI (*Filip*), znakomity mówca i dziejopis za panowania Zygmunta Augusta króla; lata młodości spędził w służbie wojсковej, później oprał stan duchowny. Sprawował poselstwo przy cesarzu Karolu V, a później i przy Ferdynandzie I. Król wynagrodził jego zasługi najprzód biskupstwem przemyskim, a w roku 1550 krakowskim. Dom jego był schronieniem uczonych z którymi rad przestawał. Jest autorem wielu dzieł po łacinie pisanych, lecz te wszystkie niemal w rękopismach znajdowały się w księgozbiorze Żalskich. Umarł w Warszawie 12 kwietnia 1572 roku.

PADNIEWSKI (*Stanisław*), starosta dybowski, odprawił pieszko pielgrzymkę do Rzymu, tam przybywszy, poświęcił się całkiem uczęszczaniu do kościołów, nawiedzaniu szpitalów. Chciał wejść do jezuitów, lecz ich generał Aquaviva odmówił mu, dając za przyczynę że może być użyteczniejszym na świecie. Według Niesieckiego miał on założyć w Rzymie: *Academią anneau*; Wróciwszy do Polski, w Pilicy dziedzictwie swoim umarł w roku 1613.

PADUANIE (*Jan CAVINO i Aleksander BANIANO*), sławni rytownicy na stali, żyjący w Padwie w XVI wieku; podrabiali oni starożytne medale tak zręcznie, iż nikt ich ze znawców odróżnić nie mógł, prace ich znajdując się w gabinecie antyków przy bibliotece królewskiej w Paryżu.

PAER (*Ferdynand*), kompozytor i pianista znamenity, urodził się w Parmie około r. 1771, zmarł 1831. Mając czternaście lat przedstawił w Wenecyi swoją operę: *Cyrce* z wielkiem powodzeniem. Zwidziwszy następnie kolejno, Medyolan, Florencyę, Neapol, Rzym, Bolonię, gdzie wiele dzieł utworzył; udał się do Wiednia, tam po Naumanie obłął kapelmistrzostwo. Napoleon sprowadził go do Francji w 1806. Miał on w Paryżu po kilkakroć razy dyrekcyę opery włoskiej. Był także mianowany dyrektorem i kompozytorem muzyki za króla Ludwika XVIII i professorem kompozycji w konserwatorium. Znaczniejsze jego dzieła są: *Cynna*, *Agnieszka*, *Księżę Tarrento*, *Idomeneusz*, *Żywy umarły*, *Gryzelda*, *Sardżino*, i t. d.

PAEZ (*Beremond i Ferdynand*), synowie hrabiego Transtamar, byli kolejno kochankami hrabiny Portugalii Teressy, wdowy po Henryku z Burgundi. Ta księżniczka zaś poślubiła pierwszego z własną swoją córką, Urrą

ką, a drugiemu oddała sama rękę i tytuł hrabiego Portugalii, około roku 1124. W cztery lata później, Henriques Alfons, syn Tereasy, doszedłszy osiemnastu lat, zwyciężył wojska matki swojej pod San-Mamed i wygnał Ferdynanda Paez, poprzednio kazawszy mu zaprzysiądz, że nigdy już nogą nieistąpi na ziemię portugalską.

PAEZ (*Franciszek Alvar*), teolog portugalski, franciszkanin i w 1309 penitencjaryusz papieża Jana XXII, który mu nadał biskupstwo Coron, później Sylves, a na koniec nuncjaturę w Portugalii. Umarł 1352. Pisał: *Placitu Ecclesiae*, gdzie dowodzi o prawie papieża do uniwersalnego panowania.

PAFNUCY (*święty*), biskup w Wyższej Tebaidzie, cierpiał prześladowanie za Maksymina; był obecny na koncyljum w Nicei w roku 325. Epoka jego śmierci niewiadoma. W czasie męczeństwa wydało mu prawe oko i lewą łykę uciętą.

PAGAN (*Błażej Franciszek*, hrabia de), inżynier i astronom, urodzony 1604 pod Marsylią, mając zaledwie lat dwanaście wszedł do wojska. W przejściu Alp i przy barykadach Suse, na czele żołnierzy chciał pierwszy pójść do ataku, lecz dostawszy się na wierzchołek spadzistej góry zeszłgwał, mówiąc: „Oto droga do sławy,” poczem zdobył barykadę. Ludwik XIII, mianował go marszałkiem polnym i wystął do Portugalii; pod Montauban stracił oko, a przez słabość drugie, z tego powodu musiał wyjść z wojska w r. 1642. Umarł 1663; pisał: *Ofortyfikacyach*.

PAGANEL (*Piotr*), urodzony Villeneuve d'Agen (Garonna) w 1725, w czasie rewolucyi był proboszczem w Noailiac. Deputowany do zgromadzenia prawodawczego 1791 i do konwencyi w 1792; głosował na śmierć króla. Po 31 maja wysłany na prowincję, wiele ofiar oszczędził. Następnie został sekretarzem zgromadzenia pomimo zabiegów jakobinów. W roku 1803 otrzymał wydział w wielkiej kancelarii; w 1816 musiał uciekać do Belgii, gdzie też umarł 1826 roku.

PAGANI, nazwisko pięciu malarzy włoskich; pierwszy z nich, WINCENTY z Montebubiano, był uczniem Rafaela i twórcą pięknego *Wniebowzięcia* (w XV wieku). — 2) LAKTANCYUSZ z Rymini, syn Wincentego i następnice Belliniego w romańskich jego antrepryzach, był jednym z najznacniejszych urzędników w Peruzzie w roku 1553; — 3) FRANCISZEK z Florencyi, od 1531 do 1561, uczeń Maturina, naśladowca Caraważa, twórca pięknego afresko: *Jowisz i Junona* w pałacu Giuliano de Ricasoli we Florencyi; — 4) GRZEGÓRZ z Florencyi, syn Franciszka od 1538 do 1601, twórca: *Wynalezienia krzyża* (w Pistoii) i t. d. 5) PAWEŁ, urodzony w medyolańskim, od 1661 do 1716, twórca wielu dzieł widzianych w Wenecyi, Medyolanie i Dreźnie.

PAGANINI (*Mikołaj*), urodził się w Genui w 1784, z młodzieńczych lat odznaczał się

grą swoją na skrzypcach i został pierwszym skrzypkiem swojego wieku. Zwidził całą Europę dając koncerty i wszędzie z uniesieniem był przyjmowany. Był także znamenitym kompozytorem i przewano go *Beethovenem Włoch*. Umarł w Nicei 27 maja 1840. Smiałe passáže które wykonywał na skrzypcach dotąd niemogły być naśladowane przez żadnego z artystów z tak nieporównaną dokładnością.

PAGANO (*Franciszek Marjusz*), adwokat neapolitański, urodzony w Brienza 1748. Jako odznaczającemu się w wymowie, ofiarowano katedrę prawa w Neapolu. Mając polecenie wykonania planu reformy kryminalnej, wydał: *Uwagi nad procedurą karną*, uważane za dopełnienie Beccarii; za dzieło: *Uwagi polityczne o początku wroście i upadku towarzysztwa*, obwiniony o ateizm i prześladowany, uciekł z Medyolanu i dopiero z wojskiem francuzkiem powrócił; był członkiem rządu tymczasowego. Objęty kapitulacją zgwałconą przez Nelsona, został uwieczony i na śmierć skazany, wyzionął ducha na szafocie r. 1800.

PAGES (*Piotr Marya Franciszek* wice hrabia de), podróżnik francuzki, urodzony r. 1748 w Tuluzie. Wszedł do marynarki mając lat dziewiętnaście i postanowił zwidzić morza Indyjskie. Wypłynąwszy 1767 z Saint Domingo, zwidził Luizjannę, Meksyk i wyspy Filipińskie, powrócił do Europy przez Jadye, Arabią i Syryą w 1771. W 1773 wysłany do Kerguelen, opisał swoją podróż. Rząd go wynagrodził stopniem kapitana okrętu i orderem s. Ludwika, a akademii umiejętności policzyła go pomiędzy swych korespondentów. Zamordowany w czasie powstania czarnych w St. Domingo 1793 roku.

PAGET (*Włhelm*), syn prostego woźnego w Londynie, wznosił się zdolnością i zasługami do najwyższych godności. Henryk VIII wysłał go jako ambassadora do Francji, a za powrotem mianował sekretarzem stanu i ekzekutorem swojego testamentu. Po śmierci Henryka VIII, został członkiem rady tajnej. Popadłszy w wielką, wkrótce znów miał sobie przywrócone wszystkie stopnie za wstąpieniem na tron Maryi, był następnie posłem przy Karolu V; za Edwarda VI członkiem rady tajnej i hrabią Uxbridge. Umarł 1564. Elżbieta wspinała sprawiła mu pogrzeb kosztem skarbu.

PAGI (*Antoni*), franciszkanin, urodził się roku 1624 w Rognes w Prowancyi, zmarł w 1690; jest autorem dzieła: *Crítica historico-chronologica* etc. (w którym rok po roku przestępuje pomyłki wielkiego dzieła Baroniusza).

— **PAGI** (*Franciszek*), także franciszkanin, od 1651 do 1721, był jego współ-pracownikiem w krytyce Baroniusza, wydał trzy ostatnie tomy tego dzieła, i prócz tego: *Skrót historyi papieżów*.

PAGNINI (*Lukasz Antoni*), karmelita, uro-

dzony w Pistoi, był nauczycielem filozofii i wymowy w Pizie; tłumaczył wierszem po włosku Teokryta, Biona, Moscha (w Parmie-1780), Hezyoda, Anakreonta, Kallimacha, Epikleta, Horacyusza (za tę ostatnią pracę otrzymał od akademii della Crusca nagrodę). Zostawił także matematyczne dzieła.

PAINE (Tomasz), publicysta angielski, urodzony w Thetford w roku 1737, umarł w 1809; najprzód był fabrykantem gorsetów, następnie użył przy poborze akcyzy, później pod-nauczycielem szkółki w Londynie; udał się do Ameryki, pisał do dzienników artykuły za usamowolnieniem osad, został sekretarzem spraw zagranicznych i przybył do Francji dla traktowania o pożyczkę, a wróciwszy do Stanów-Zjednoczonych otrzymał zaszczytne oznaki zadowolenia. Wrócił do Londynu i wydał pisemko: *Prawa człowieka*, za które stawionym został przed sądem królewskim w roku 1791; uszedł do Francji, przyjęty uniesieniem, a lubo cudzoziemiec, wybrany jednak został na członka konwencji z Pás-de-Calais. Ponieważ głosował za wygnaniem Ludwika XVI a nie na śmierć, przeto Robespier kazał go wykreślić z listy konwencyonistów i uwięzić. Znów zajął swoje miejsce w Zgromadzeniu 1794, lecz wzięcie jego już upadła, a on wydalil się do Stanów-Zjednoczonych.

PAJOT (Ludwik Leon), hrabia Onsembray, urodzony w Paryżu 1678, za Ludwika XIV był dyrektorem poczt. Monarcha ten w ostatniej słabości przywołał go dla opieczętowania testamentu. Odziedziczywszy po ojcu domki w Bercy, zamienił takowy w gabinet filozoficzny napelniony ciekawościami, zwidlili go Piotr Wielki, cesarz austriacki i Karól lotaryński. Umarł 1753 jako członek akademii umiejętności, której zapisał swój gabinet.

PAJOU (Augustyn), sławny rzeźbiarz, urodzony w Paryżu 1730, mając lat czternaście został uczniem Lemoin'a i otrzymawszy nagrodę, wysłany był do Rzymu, gdzie lat dwanaście się doskonalił. Powróciwszy do Paryża za swoją grupę: *Plutona trzymającego uwięzionego Cerbera*, został członkiem akademii malarstwa i profesorem w r. 1767; był on jedynym z pierwszych członków instytutu w chwili jego założenia; był konserwatorem muzeum Napoleona i członkiem Legii-Honorowej. Umarł 1809. W czasie rewolucyi wiele jego dzieł zniszczono. Posągi jego roboty *Bossueta*, *Turenjusza*, *Descartesa*, *Paskala* i t. d. znajdując się w Luksemburgu i uważane są za arcy-dzieła.

PAISIELLO (Jan), sławny kompozytor, urodzony w Tarenzie neapolitańskim 1741, uczeń Durante'go, pisał msze i oratoria; w r. 1763 wystąpił z kompozycją dwóch oper komicznych które mu zjednały wziętość zasłużoną. *Markiz Tulipano* i *Demetriusz*, inne zaś jako: *Artakserkses*, *Bożek chiński*, *Dwie krabiny*, ustaliły jego sławę. W 1776 wyjechał do

Petersburga i pobierał od cesarzowej Katarzyny II rocznie 900 rubli srebrem, tam napisał swoje dwie najslawniejsze opery: *Pani służącą* i *Cyrylik Sewitski*; w Warszawie skomponował dla króla *Oratorium*, w Wiedniu dla cesarza operę: *Król Teodor*. Za powrotem do Włoch wzbogacił ojczyznę wielu arcydziełami, z których wymienimy opery *Molinara* i *Nina*. Mieszkając trzy lata we Francji gdzie go Napoleon powołał, umarł w Neapolu 1816 r.

PAKACYAN (Tytus Julusz Marinus albo *Marejusz Pakacyjanus*), wódz rzymski w Galii, ogłosił się cesarzem przykońcu panowania Filipa Arah; pokonany przez Decyusza, został przez tegoż na śmierć skazany r. 249.

PAKATUS-DREPANIUS (Lafynus), mówca i poeta łaciński, urodził się w Bordeaux, żył w ścisłych związkach z Antoniuszem. W roku 388 był w Rzymie z powinszowaniem Teodozjuszowi zwycięstwa odniesionego przez tegoż nad Maksymem, i z tej okoliczności wśród senatu powiedział panegiryk na cześć tego cesarza. Teodozjusz mianował go prokonsulem w Afryce, następnie intendentem dóbr swoich.

PAKOM (świąty), urodzony z bałwochwalców w Tebaidzie 292, przyjął chrystyanizm i założył klasztor *Tabenne* nad brzegami Nilu. Za ludnił Tebaidę pustelnikami i miał pod zwierzchnictwem swoim przeszło 5000 mnichów. Siostra jego założyła na drugim brzegu Nilu klasztor żeński surowej reguły. Święty Pakom umarł w r. 348. Napisał *Regule*, znajdującą się w jego życiu, skreślone przez niewiedomego autora i *Jedyności listów*; święto jego bywa obchodzone 14 maja.

PAKONIUS (Agrippinus), senator rzymski, filozof stoicki. Za panowania Nerona popadł w niełaskę wraz z Soranusem i Trabeją. Tyberyusz ojca jego na śmierć skazał.

PAKORUS, starszy syn Orodasa I króla Partów, odznaczył się pobiciem Krassusa, którego samego pojmał do niewoli, a wojska rozproszył r. 53 przed J.-Ch. Schołdował Syryą i tron Judei oddał Antygonowi synowi Hirkana. W wojnach domowych rzymskich należał do stronnictwa Pompejusza, następnie Brutusa i Kassjusza. Poległ r. 33 przed J.-Ch., w bitwie przeciw Publiuszowi Ventydiuszowi namiestnikowi Antoniusza stożonej.

— **PAKORUS I**, król Partów, syn Artabana IV, nastąpił po nim roku 90. Połączył się z Decebałem, nieprzyjacielem Rzymian, upieknął swoją stolicę Kiezyfon. Następca jego był Chosroes około roku 108.

— **PAKORUS II**, król Partów, był następcą Ardawana; w roku 199 pobity przez Septymusa Sewera, umarł w 209 roku; po nim panował Wologez IV przedostatni król Partów.

— **PAKORUS**, syn Wononesa II, króla Partów, otrzymał od brata swojego Wologeza I Medyą z tytułem niepodległego królestwa; stracony został w czasie napadu Alanów.

— **PAKORUS**. Wielu królów Jberii nosiło to imię: *Pierwszy*, syn Wathesa, panował od 231 do 246, po nim nastąpił syn jego Mir-da.—*Drug*, żył w początkach V wieku.—*Trzeci*, nastąpił na tron Jberii po ojcu swoim Dalszy I w r. 528, następcą jego był Farasman VI tegoż samego jeszcze roku.—*Czwarty*, syn Farasmana VII, wstąpił na tron w r. 557. Cesarz konstantynopolitański stracił go w r. 568.

PAKTYAS, dozorca skarbów Krezusa, część ich zagarnął i stanął na czele stronnictwa. Uciekł powziąwszy wiadomość że Mazares jeden z wodzów Cyrasa zbliża się, tułał się z miasta do miasta, nakoniec pochwycony, został wydany Persom.

PAKUWJUS-KALAWJUS, senator w Kapui i naczelnik stronnictwa kartagińskiego; przyjmował u siebie Annibala, którego syn jego Perolla chciał zabić. Tytus Liwiusz wspomina o tem obszernie.

— **PAKUWJUS** (*Markus*), poeta łaciński, siostrzeniec Enniusza, urodzony w Brindes około r. 221 przed Chrystusem; odznaczał się jako poeta i malarz. Pisał satyry, lecz nadewszystko celował w trajedyach. Z pomiędzy 33 jego trajedyj, *Orestes* za arcy-dzieło jest uważaną. Ze wszystkich dzieł jego, pozostało tylko sto trzydzieści siedem wierszy bez związku. Chwałą go z mioty wyraża i prawdziwości charakterów; na starość mieszkał w Tarencie i tamże umarł w r. 131 przed Chrystusem, był przyjacielem Akcyusza.

PALAFox (*Jan de*), z rodziny aragońskiej, urodzony r. 1600, należał do rady wojennej Filipa IV. Zostawszy duchownym był biskupem Angelopolis w Meksyku z tytułem sędziego zarządu trzech wice-królestw Indyi. Ten pralatinie niezaniebitywał co bymógło polepszyć położenie tamtejszych krajowców. Poróżnienie z jezuitami zmusiło go do powrotu. Król mianował go biskupem w Osmie 1653. Umarł 1659. Król hiszpański domagał się u Klemensów XIII i XIV kanonizacyi Palafoxa, lecz sprawa ta po zgonie tych obu papieży poszła w zapomnienie.

PALAFox-Y-MELZI (*Don Jose de*), z tej samej rodziny co poprzedzający, urodzony 1780. Wszedłszy młodo do wojska, dowodził pod markizem Castellar gwardyą, po uwieszeniu księcia Pokoju w Aranjez. W 1808 mieszkał w dobrach swoich pod Saragossą, i był przez lud ogłoszony naczelnym kapitanem Aragonii. Wypowiedział wojnę Francji. Jego meztwo ocaliło Saragossę przeciw oblężeniu generała Lefebvre-Desnouettes, który po sześćdziesięciu dniach odstąpił. Powtórnie to miało bronili mężnie przeciw marszałkom Moncey, Mortier i Lannes. Gdy jednak dla słabości zdrowia złożył dowództwo generałowi Saint-Marc, Saragossa się poddała. Wzięty do niewoli i przeprowadzony do Francji, powrócił w 1813 i dawne stopnie odzyskał; w latach od 1820 do 1823 zostawał bezczynny; ogłosił się za Jzabellą II.

PALAMEDES, syn Naupliusa króla Eubei, potomek Belusa, miał on użyć podstępny dla sprowadzenia pod Troję Uliksesa. Przypisują mu wynalezienie sześciu liter alfabetu greckiego, wag, miar i gry w szachy. Miał on pierwszy wprowadzić szysk, rozstawiać strażę w okolo obozu i dawać hasło.

PALAPRAT (*Jan de BIGOT*), urodzony w Tuluzie 1650 z rodziny prawniczej, wczesnie odznaczał się w poezji. Mianowany naczelnikiem konsystorza w r. 1684, na wezwanie księcia Vendome udał się do Paryża i został jego sekretarzem, tam połączył się przyjaźnią z l'abbe Brueys. Napisali oni razem kilka sztuk które miały powodzenie. Umarł 1721.

PALCZYKOWSKI (*Paweł*), krajo-pisarz i polityk za Zygmunta III; mąż roztropny, ludzki, posiadający wschodnie języki; lat sześćnaście strawił na wędrowkach po obcych krajach. Dowody pracy swojej w wielu dziełach zostawił.

PALEARIUS (*Aonius*), prawdziwe jego nazwisko ANTONIO DELLA PAGLIA, pisarz włoski, urodzony w okolicach Rzymu; był professorem języków łacińskiego i greckiego w Siennie, następnie w Lukka i Medyolanie. Obwiniony o sprzyjanie reformie, przytrzymany, został spalony z rozkazu Piusa V w roku 1566.

PALEMON (*Quintus REMMIUS*), grammatyk, urodzony w Vinceneyi; nauczał w Rzymie z wielkiem powodzeniem za Tyberiusza i Klaudyusza; ułamki z dzieł jego tylko pozostały.

PALEN (*Piotr*), hrabia, syn Aleksego, generał wojsk rossyjskich, kanclerz orderu świętego Jana Jerozolimskiego, pochodził z starożytnej rodziny w XVII wieku zaszczyconej baronstwem. Urodził się w 1745, należał do wszystkich wypraw przeciw Turcji za cesarzowej Katarzyny II dokonanych. Za szturmem Oczakowa jako generał major w roku 1789, otrzymał order świętego Jerzego trzeciej klasy. Lecz najważniejsze zasługi położył Palen w wojnie ze Szwedami w Infantach, za którą został rzadcą namiestnictwa rzyckiego i kurlandzkiego i generał-porucznikiem, prócz tego ozdobiony orderami świętej Anny pierwszej klasy i świętego Włodzimierza drugiej klasy, a w r. 1795 został kawalerem orderu świętego Aleksandra Newskiego. Za cesarza Pawła I w szerególniejszych zostawał względach Palen, obdarzony włościami, otrzymał stopień generała jazdy, wstęgi orderu świętego Jędrzeja roku 1798, tytuł hrabiego 1799, wielki krzyż Jana świętego Jerozolimskiego r. 1800, oraz mianowany został kanclerzem, i gubernatorem Infant, Estlandyi i Kurlandyi; później był wojennym gubernatorem petersburskim, głównym dyrektorem poczty, członkiem rady i kolegium spraw zewnątrznych. Ze zgonem cesarza Pawła I, zakończył się zawód życia publicznego Palena;

wnolniony od obowiązków, umarł w Mitawie 13 lutego 1826.

PALEOLOGOWIE, sławna familia panująca w Konstantynopolu od 1261 do upadku państwa łacińskiego w r. 1453. Cesarzowie z tego domu byli: **MICHAŁ VIII**, który odziedziczył tron Nicei po Janie IV Laskarysie, wziął Konstantynopol w r. 1261 na łacinnikach, umarł r. 1283.—**ANDRONIK II**, panujący od 1281 do 1328;—**ANDRONIK IV**, zwany *Młody*, panujący od 1328 do 1332.—**JAN V**, panujący łącznie z Janem Kantakuzenem od 1332 do 1355, sam zaś od 1355 do 1390.—**ANDRONIK IV**, panujący od 1390 do 1391.—**MANUEL II**, od 1391 do 1425.—**JAN VI**, panujący od 1425 do 1448 i Konstantyn XII, ostatni cesarz grecki, który panował od 1448 do 1453, poległ przy wzięciu Konstantynopola przez Mahometa II.—**ANDRZEJ PALEOLOG**, siostrzeniec Konstantyna i samowładca Morei, odziedziczył prawo do tronu. Ustąpił go w roku 1494 Karolowi VIII królowi francuzkiemu, a w 1500 Ferdynandowi Aragońskiemu i Izabelli królowej Kastylijskiej.

PALESTRINA (*Jan Chrzczciel Piotr-Aloizy de*), sławny kompozytor włoski, ogłoszony przez współczesnych *księciem muzyki*, urodził się w Palestrynie 1529, i przybrał nazwisko od miejsca urodzenia. Zasługe jego stanowi, wprowadzenie w wykonanie całej teorii sztuki. Pisał tylko muzyki kościelne; kompozycje jego są uważane za arcydzieła. Umarł w r. 1594, jako mistrz kapeli w kaplicy s. Piotra w Rzymie. Z dzieł jego najsławniejsza jest *Misa* napisana dla papieża Marcella, przez którą wstrzymał wykonanie zakazu tego papieża znoszącego muzykę po kościołach.

PALICE (*Jakób II de CHABANNES* pan de la), wielki wódz swojego czasu, rządcą Burbonczu, Owernii, Forez i Lyoinezu. Towarzyszył Karolowi VIII w podbiciu Neapolu, a Ludwikowi XI Medyolanu. Wiele się przyczynił do wygranej pod Rawenną 1512 w następnym roku pod Eperons wzięty do niewoli. Uszedł do Hiszpanii; Prowancya i Włochy były widownią czynów jego. Zginął w bitwie pod Pawią 1525. Franciszek I mianował go marszałkiem Francji.

PALISOT DE BEAUVOIS (*baron Ambroży, Marga, Franciszek de*), sławny naturalista, urodzony w Arras 1732, został w 1772 adwokatem parlamentu w Paryżu. Jego obserwacje nad roslinami skrytopłciowemi, zyskały mu 1781 tytuł korespondenta akademii umiędzinności. Podróżował po Afryce i w St. Domingo. W czasie pożaru na przykładu, jego zbiory spłonęły, lecz on w Filadelfii nowe zgromadził które do Francji przywiózł. W 1806 mianowany został członkiem instytutu. Umarł w 1820.

PALISOT DE MONTENOY (*Karol*), sławny krytyk, urodzony w Nancy 1730. Zdolności jego były tak wielkie, że mając lat trzynaście czepiał publiczną rozprawę teologiczną, a w szesnastym został bakałarzem wydziału

teologicznego. W 19 roku napisał dwie tragedje. Rzucił się w polemikę literacką i wielu sobie narobił nieprzyjaciół, szczególnie pomiędzy encyklopedystami, a to przez napisanie komedji: *Filozofowie* w r. 1670. Jest także autorem poematu: *Dunciada*. Przez dyrektora mianowany członkiem rady starszych, później administratorem biblioteki Mazaryniego; umarł 1814.

PALISSER (*sir Hugh*), admirał angielski, urodzony 1721, wczesnie wszedł do marynarki i mianowany kapitanem r. 1746. Miał udział w zdobyciu Quebecu, a 1763 mianowany baronetem. Walczył pod Quessant 1778 jako wice-admirał pod admirałem Keppel, którego o niezdolność obwinil. Również oskarżony i usprawiedliwiony, został rządcą szpitala w Greenwich; umarł 1796.

PALISSY (*Bernard*), urodzony w dycezyi Agen w r. 1500 czy też 1524 z rodziców tak ubogich, że niemogli dać mu wychowania. Wyznał sposób emaliowania lejansu we Francji, i pomimo ubóstwa znalazł środki wielkiego udoskonalenia się w naukach. Przywołany na dwór, mianowany został intendentem Tuileriów; umarł 1590. Był przywiązany do protestantyzmu i mimo nalegań Henryka III zerzec się go niechciał. Napisał: *Sposób zbagacenia się przez rolnictwo, i o naturze wód, kruszców; sol, kamieni i t. d.*

PALIURUS (*Paweł*), Morawczyk, urodził się w Tysznowie roku 1593. Był nauczycielem szkoły w Łobzeczynie, potem w roku 1607 udał się dla spraw kalwinizmu do Wilna, od roku 1610 był kaznodzieją tegoż wyznania w Grembocinie, Kaliszu, a nakoniec członkiem zborów Wielko-polskich. Słynie on z przekładu biblij, którą to pracę zajmował się wspólnie z Tomaszem Węgierskim i Danielem Mikolajewskim, ta wyszła z druku u Huncfelda w Gdańsku, za pomocą Mikołaja Krzysztofa Radziwiła i od tegoż królowi Władysławowi IV jako opiekunowi zborów kalwińskich przypisana, równie jak dawniejsza Nieświeżka, Radziwiłowska się zowie. Przekład ten i wydanie Wężyk arcybiskup gnieźnieński potępił. Paliurus przeniosłszy się do Ostroga w roku 1628, umarł tamże w roku 1632.

PALIZZI, familia sycylijska, w XIV wieku była duszą fakcji rządzącej czas długi królem Piotrem II; lecz nadużywszy władzy, została wygnana z rodziny Chiaromontich, później przywołana za wpływem królowej matki Elżbiety z Karyaty pod królem Ludwikiem w 1348. Zjazd powstała wojna domowa, w której nakoniec Palizzi ulegli; te niezgody zakończyły się nareszcie po zawarciu pokoju pomiędzy Fryderykiem II i Joanną I neapolitańską w roku 1372.

PALLAD (*Rutylusz Taurus, Emilianus Palladius*), agronom, syn Eksuperaneczusa, prefekt w G-liach, urodził się około roku 403, uczył się prawa w Galii i Rzymie, później

osiadł w Kampanii. Zostawił on 14 ksiąg: *De re rustica*.

PALLADES, urodzony w Kapadocyi, pustelnik w Nitrycy w 388, Helenopolis, w Bitynii roku 401, następnie Aspony, z powodu swojej przyjaźni z świętym Janem Złotoustym doznawał prześladowań. Napisał: *Historię pustelników*.

PALLADINO (*Jakób*), zwany **JAKOBEM Z TERAMO**, urodzony w Teramo r. 1349, uczył się prawa w Padwie, wstąpił do zakonu i był kanonikiem w Teramo, następnie kolejno archydykanem w Aversa, biskupem Monopoli 1391, arcybiskupem Tarentu i Florencyi 1401, biskupem i administratorem Spoleto 1410, nareszcie legatem w Polsce za Marcina V. Umarł tamże w 1417. Napisał on rodzaj romansu ascetycznego, p. t: *Consolatio peccatorum*.

PALLADIO (*Andrzej*), sławny architekt włoski, urodzony w Viceneyi r. 1508, był uczniem Jana Fontana, umarł w roku 1580. Napisał *Traktat o architekturze*, który jest tłumaczony na wiele języków. Budowli jego jest mnóstwo i wszystkie zalecają się smakiem, mianowicie: kościół świętego Jerzego w Wenecyi, zmkownie jego nadali mu szlachectwo.

PALLAS, syn Ewandra, król Latium, nadał nazwisko swoje miasteczku *Pulatium*, na wzgórku który później przezwany został górą Palatyńską. Według Enejdy, Pallas był zabitym przez Turnusa króta Rutulów. Eneaszy wyprawił mu pyszny pogrzeb i pomścił śmierć jego we krwi Turnusa.

PALLAS, niewolnik Antonii bratowej Tyberyusza, następnie wyzwoleniec Klaudyusza, tyle miał u niego powagi że nierządnicę umieścił posąg jego złoty pomiędzy domowymi bogami. Za jego pomocą Agryppina zaślubiła Klaudyusza, a Neron przez niego był przybrany za syna. Duma jego była tak wielka że do swych niewolników przemawiał tylko znakami. Neron nie lubił go, kazał uwięzić, a majątek jego 60,000,000 złotych na naszą monetę wynoszący, zabrał. Był on bratem Feliksa, rządcy Judei za apostołstwa świętego Pawła.

PALLAS (*Piotr-Szymon*), sławny podróżnik i naturalista niemiecki, urodzony w Berlinie 1741, osiadł w Leydzie, a następnie w Hadze, powołany został przez Katarzynę II do Petersburga. Ta monarchini wysłała go z innymi astronomami do Syberyi, w celu uważania planety Wenus. Podróżował lat kilka po Rossyi i dotarł aż do Chin. Powróciwszy do Petersburga r. 1774, wydał opis swojej *Podróży*. Jego uwagi o formowaniu się gór zmieniły geologię. Powrócił do ojczyzny i umarł w 1811, zostawiając wiele dzieł należących do historyi naturalnej.

PALLAVICINI albo **PALLAVICINO** (markiz Oberto), kapitan włoski w XIII wieku walczył z Fryderykiem II cesarzem, przeciw papieżowi Grzegorzowi IX. Wojując z Genu-

ńczykami, rozwinął wielkie zdolności, dla tego też mianowany został naczelnikiem Gibelinów w Lombardyi. Złożył oddzielne księstwo we Włoszech, lecz wojska Karola Andegawskiego idące na podbicie Neapolu, z większej części takowego wyzwały go. Umarł z zmartwienia 1269 roku.

— **PALLAVICINI** (*Farrante*), literat włoski urodzony w Placencyi roku 1615, zmuszony przez rodziców zostać augustyaninem. Pisał satyry przeciw papieżowi Urbanowi VIII, w czasie wojen tegoż z Odoardem Farnezym księciem Parmy i Placencyi. Papież za to też nagrodę na jego głowę wyznaczył. Schronił się Pallavicini do Wenecyi, zgłąd przez zdradę Karola Brèche wyprowadzony i schwytany, został ścięty w Avignon 1644. Karól Breche w kilka lat później w Paryżu przez przyjaciela Pallaviciniego był zabity.

— **PALLAVICINI** (*Piotr Sforza*), urodzony w Rzymie 1607. Był duchownym członkiem akademii humorystów, i otrzymał zarząd Jesi, Orvieto i Camerno. To rzucił wszystko w 1638 dla zostania jezuitą. Dopełniwszy ważnych zleceń Innocentego X; w r. 1657 od Aleksandra VII, dawnego swojego przyjaciela otrzymał kapeluszy kardynalski. Umarł 1667 r. Pisał: *Historię kongregum Trydenckiego*.

— **PALLAVICINI** (*Aleram*), urodzony w Genui 1730. Ukończył nauki w Clementino w Rzymie i doszedł do pierwszych godności w Rzeczypospolitej. Następnie był inkwizytorem stanu, po dwakroć synikiem, trzykroć senatorem i prokuratorem, nakoniec doją w 1789. Napoleon ozdobił go orderem Legii Honorowej. Umarł 1805.

PALMA, dwóch malarzy szkoły weneckiej nosilo to imię:

— **JAKÓB PALMA**, zwany *Starszy*, urodzony w Bergamasko, był uczniem Tycjana, którego manier naśladował; odznaczał się pięknym kolorytem. Umarł w Wenecyi 1574 inni zaś mówią że 1588, mając lat 40.

— **JAKÓB PALMA**, *Młodszy*, siostrzeniec poprzedzającego, urodzony w Wenecyi, 1544; uczył się od ojca swojego Antoniego Palmy. Książę Urbino jego protektor, wysłał go dla nauki do Rzymu. Powróciwszy do Wenecyi po śmierci Tintoreta i Bassana był uważany za pierwszego malarza weneckiego. Umarł 1620 r.

PALMER (*John*), sławny aktor angielski, urodzony w Londynie 1741 r., syn odźwierznego teatru Drury-Lane. Naprzód grywał na prowincyi, następnie odznaczył się w Londynie i w pierwszych występował rolach. Umarł 1798.

— **PALNATOKE**, naczelnik rozbójników duńskich w X wieku, odznaczał się męstwem i przytomaścią umysłu. Zaślubił córkę hrabiego wyspy Gotland. Utworzył on pewien rodzaj stowarzyszenia rozbójniczego, którego stolicą było miasto Jomsburg na wyspie Wol-len.

PALOMINO DE CASTRO-Y-VELAS

(Antonio), sławny malarz hiszpański, urodzony w Bujalance niedaleko Korduby w 1653, zmarł w 1725, był uczniem Valdesa i wstąpił do zakonu duchownym. Bardzo wiele pracował w Madrycie, Walencji, Grenadzie, Kordubie; wychwalał nadewszystko jego: *Wyznanie s. Piotra* w Walencji i jego freska w chórze w Kordubie, jak również w chórze kurtuzów w Grenadzie i t. d.

PAMFIL (święty), kapłan i męczennik urodzony w Berycie w Fenicji, gdzie był urzędnikiem, nim został chrześcijaninem. Zalażył w Cezarei szkołę i bibliotekę obejmującą 30,000 książek przy pomocy Euzebjusza swego przyjaciela. Za Maksymjana w Cezarei pochwycony w 307, dwa lata został w więzieniu, tam napisał apologię Orygenesesa, w pięciu księgach, z tych pierwsza nas doszła tylko i to w tłumaczeniu łacińskim Raffina. Poniósł on męczeństwo roku 309. Poprawił biblię i napisał komentarze do akt apostołskich.

PAMFUS, jeden z pierwotnych poetów, urodzony w Atenach; zostawił on jak powiadają hymny, które śpiewane były w czasie igrzysk eleuzyjskich razem z hymnami Oleny i Orfeusza. Mieszczą go jedni przed, a drudzy po Olenie.

PAMFYŁ, sławny malarz grecki, współczesny Filipowi Macedońskiemu, urodzony w Aulipolis. Zalażył w Syconie szkołę malarstwa i Appelles był jego uczniem.

PAMMAK (święty), senator rzymski, pochodził z starożytnego domu Furia, ozdobił purpurą prokonsularną. Pierwszy wykrył błędy Jowiniana i doniósł o nich papieżowi Syryemu. Po utracie żony, został mnichem, wystawił szpital w Porto; umarł 409 r.

PANAGIOTI (Nikostas), urodzony na wyspie Scio, dał się poznać 1667 przy obłężeniu Kandyi, gdzie się znajdował jako tłumacz wielkiego wezyra Achmeta Koprugli. Został następnie pierwszym tłumaczem sultana i bronił wiary greckiej przeciw patriarsze Cyrylowi-Lucar. Umarł 1673. Nazywano go *Zielonym koniem*, albowiem stwierdzał przysłowie: że tak trudno o zielonego konia jak o człowieka rozumnego z Scio.

PANARD (Karol-Franciszek), sławny pisarz wodewilów, urodzony w Courville 1691, zmarł w Paryżu 1765 na apopleksyę, był nazywany przez Marmontela *La Fontaine wodewilu*. Odnaczał się łatwością śpiewów, które przeciw nikomu nie były wymierzane. Sztuk teatralnych napisał przeszło osiemdziesiąt.

PANCIATICI, można familia w Toskanii, stała na czele Gibelinów w Pistoii. Wygnała Tediców, którzy zaprowadziła do miasta Castruccio Castracianemu i zawarli w 1327 z Florencyą traktat, mocą którego ten gród z

tytułem *przyjacielskiego*, stał się zależnym od Florencji i był obowiązany utrzymywać garnizon florencki. Następnie wielu Panciaticich osiadło w Florencji. Zawsze Gibelini odznaczali się jako nieprzyjaciele Medyceuszów; lecz gdy ci ostatni utwierdzili swoje panowanie, stali się ich przyjaciółmi, a nawet popierali ich stronnictwo w Pistoii przeciw Strozziom w r. 1437.

PANCKOUCKE (Andrzej-Józef), księgarz, urodzony w Lille r. 1700, zmarł 1733, poświęcał się literaturze; napisał: *Dykcjonarz historyczny i geograficzny kasztelanów Listę*, — *Skrót chronologii królów Flandrii*; — *Dykcjonarz przysłów ów francuzkich*.

— PANCKOUCKE (Karol-Henryk), [syn poprzedzającego, drukarz i księgarz, oraz uczeń, urodzony w Lille 1736, osiadł w Paryżu 1764, otworzył dom swój dla uczonych; Jego naukowość i wydane dzieła, upowszechniły jego imię w całej Europie. Wydał on: *Encyklopedyę metodyczną*, — *Dzieła Buffona*, — *Repertuar praw*, — *Skrót podróży Laharpa*. Umarł 1799. Zostawił syna któremu winni jesteśmy wydanie: *Repertuaru klasyków łacińskich i Historję podbojów i zwycięstw*.

PANDARUS, łucznik syn Likaona, przybył na pomoc Grekom pod Troję. W czasie zawieszenia broni, ranił strzałą Menelasa i Diomeda. Został zabity przez ostatniego.

PANDENOLF, czwarty książę Kapui, syn Landona, następcy Landolfa II, panował od 879 do 884. Następcą jego był brat Landolf. Walczył uściskiem, najprzód z Guafierem księciem Salerny, następnie z rządem pospolitą Gaety w r. 882, nakoniec przeciw Saracenom, którzy zaczęli napadać Włochy.

PANDION I, król ateński, syn Erychtonjusa i Pazytei, nastąpił po ojcu 1437 przed Chr., był ojcem Prognii, Filomeli, Erechtei, i Butezy. Umarł po stracie tych córek.

— PANDION II, syn Gekropsa II, nastąpił po ojcu na tron ateński r. 1307 przed Chr. Wypędzony z państwa Mecenionidesa, uciekł do Pylaksa króla Megary, z którego córką się ożenił. Miał z niej czworo dzieci: Egeusza, Pallasa, Nizasa i Lykusa, którzy przybrali nazwisko Pandionidów. Egeusz wstąpił po nim na tron i był ojcem Tezeusza.

PANDOLF I, zwany *Głowa Żelazna*, syn i następca Landolfa IV, księcia Kapui w 961 r., był najznacześniejszym panem feudalnym we Włoszech. Sprzymierzeniec Ottona Wielkiego, podzielił swoje państwo, Beneweat, Kapue, Salerno, Spoleto i Kamerino pomiędzy swoich synów Landolfa VI i Pandolfa II. Otton II oderwał jego księstwo Spoleto i Kamerino i oddał Transmundowi. Umarł 981 roku.

— PANDOLF II, syn poprzedzającego, wypędzony z Salerno przez poddanych, którzy się poddali Mansonowi księciu Amalfi r. 981.

— PANDOLF III, sławny książę, syn Lan-

dolfa VII, nastąpił 1007 w Kapui, z której składał hold cesarzowi konstantynopolańskiemu dla zaslonienia się przeciw uładowi Greków. Lecz znów gdy Niemcy napadli na niego sam dobrowolnie oddał się w niewolę cesarzowi Henrykowi II, pozostawał w niej aż do 1025. Wstąpił wtenczas powtórnie na tron i umarł 1030 roku.

PANECJUSZ, sławny filozof stoicki, urodzony na wyspie Rodos na 138 lat przed Chr. Uczył się w Atenach i przeniósł się do Rzymu gdzie uczniami jego byli Leliusz i Scypion, ostatniemu we wszystkich towarzyszył wyprawach. Powrócił do Aten i tam umarł. Napisał traktat: *O powinnościach człowieka*, uchodzący za arcydzieło. Cycero bardzo chwali to dzieło i wiele z niego korzystał w napisaniu swoich: *De officiis*.

PANENUS, brat Fidjasza, wielce się przychylił do ozdobienia świątyni Jowisza olimpijskiego.

PANIGAROLA (*Franciszek*), kaznodzieja w Medyolanie, urodzony w roku 1548, zmarły w 1594, był sufraganiem biskupa Ferrary w 1586, biskupem w Asti. Przybył on z kardynałem Kajetanem do Francji dla wspierania Ligi.

PANIN (*Nikita*), hrabia, minister spraw zewnętrznych cesarstwa rosyjskiego, urodził się 15 września 1718; przez wpływ księcia Kurakina przy cesarzowej Elżbiecie umieszczony był jako paź. W roku 1747 był posłem w Danii, w następnym zaś w Sztokholmie, gdzie w r. 1758 dnia 26 kwietnia zawarł traktat obronny przeciw Anglii i Prusom. W roku 1760 był przeznaczonym na przewodnika wychowania w. księcia Pawła. Cesarz Paweł nadał mu stopień rzeczywistego radcy stanu i odobził orderem świętego Andrzeja; cesarzowa Katarzyna w 1763 powierzyła mu ministerstwo spraw zewnętrznych. W 1767 zaszczyliła go wraz z bratem godnością hrabiego, a w 1769 mianowała członkiem rady państwa. W 1773 otrzymał Panin order świętego Włodzimierza i stopień feldmarszałka. Za jego ministerstwa Stanisław Poniatowski wprowadzony został na tron polski, Białą-Ruś przyłączono do cesarstwa. Panin umarł 31 marca 1782.

— **PANIN** (*Piotr*), hrabia, młodszy brat poprzedzającego, urodził się r. 1721. W roku 1736 znajdował się przy wzięciu Perekopu i Bakiy-seraju, służąc pod chorągwami feldmarszałka Lascego; w r. 1742 postrzelił bunt w gwardyi, w nagrodę czego został kapitanem tejże. Będąc generał-majorem, odznaczył w bitwie przeciw Prusakom w r. 1757 pod Egersdorf i otrzymał order świętego Aleksandra Newskiego. W r. 1759 także wiele się przychylił do zwycięstwa feldmarszałka Soltykowa przy Frankfurcie nad Odrą. W r. 1760 znajdował się Panin przy zajęciu Berlina i rządził Prussami jako gubernator Królewca. Po wstąpieniu na tron cesarzowej Katarzyny II, w stopniu generała en chef, zo-

stał senatorem i członkiem rady państwa. W roku 1769 dowodził naczelnie armią przeciw Turcyi, pod Benderem rozbił zupełnie całe wojsko turecko-tatarskie i 15 września 1770 roku, zdobył szturmem tę warownię. Za świetne czyny tej kampanii, zyskał order świętego Jerzego I stopnia. Lecz stłagane zdrowie, zmusiło go do wyjścia z służby wojskowej, wezwany na naczelnego wodza dla wstrzymania buntowniczych zamachów, przez mądre rozporządzenia w jednym miesiącu przywrócił spokojność i bezpieczeństwo w państwie. Panin obdarzony brylantowemi znakami orderu świętego Andrzeja i kosztowną szpadą od cesarzowej Katarzyny, wrócił do swojej rodzinnej wioski. Nakoniec 15 kwietnia 1789 w Moskwie zakończył życie.

PANIS, konwencyonista urodzony w Perigord 1789; jako szwagier sławnego Santerre, odznaczył się w zamieszkach 10 sierpnia. Obrany deputowanym do konwencji, głosił na śmierć Ludwika XVI. Jako członek komitetu bezpieczeństwa publicznego był przytrzymany 7 pnia i dopiero wypuszczony 4 brumera. Wyszedł z Francji 1816, powrócił 1830. Umarł 1833 r.

PANKRACY (*Święty*), męczennik w Rzymie za Dyoklecjana r. 304; z opiekunem swoim Dyonizyuszem przybył z Frygii do Rzymu i przyjął chrystyanizm. Ścięto mu głowę na drodze Aurelijskiej. Obchodzony 12 maja.

PANNARTZ (*Arnold*), drukarz niemiecki, uczeń Gutemberga w Moguncyi, wraz z Ulrykiem Hanz i Konradem Sweynheim, założyli drukarnię we Włoszech za papieża Pawła II. Powołany do Rzymu przez Franciszka de Maxims, wydał: *Listy familijne Cycerona*, — *Listy ś. Hieronima* i *Zwierciadło życia ludzkiego*. Umarł 1476.

PANNIUS, Rzymianin osiadły w Egipcie, gdzie założył fabrykę papirusu zwanego *fanniak*, (biełszy jest on i grubszy od dawniejszych).

PANSA (*Kajus Wibiusz*), konsul roku 43 przed Chr., ścisły z kolegą swoim Hirceuszem morderców Cezara i śmiertelnie raniony pod Modeną w wojnie pomiędzy Oktawjuszem i Antonjuszem. On doradził Oktawjuszowi aby się połączył z swoim przeciwnikiem dla pomśczenia Cezara. Był z Hirceuszem ostatnim konsulem używającym całej władzy. Mówią że był otruty z rozkazu Oktawjusza przez lekarza Glykona w zupełności, który w rany jego wlał truciznę.

PANTEA, żona Abradata króla Suzy, sławna z piękności jak i miłości dla męża. Cyrus wzięwszy ją do niewoli nie chciał jej widzieć z obawy aby się niezakochał. Pantea przez wdzięczność przeciągnęła męża na stronę Cyrusa. I kiedy ten zginął pod Tybreaq, spaliła się na jego stosie.

PANTEN (*Święty*), sławny doktor chrześciański, urodzony w Sycylii czy też w Atenach; wyznawał stoicyzm za Marka-Aure-

lhusza, następnie przyjąwszy chrystyanizm, został naczelnikiem sławnej szkoły aleksandryjskiej w roku 180. Wystąpił dla nauczania Etyopezyków, umarł w 211 roku. Uczniem jego był święty Klemens aleksandryjski.

PANVINI (*Onufry*), starożytnik włoski, urodzony w Weronie 1529 roku, został augustinianem i nauczał teologii we Florencji 1554; był bibliotekarzem w Watykanie za papieżstwa Marcellego II; umarł 1568 w Palermo. Pisał: *Zwoty papieży*; — *Kronikę kościoła*.

PANYAZYS, poeta grecki i wrocławiarz, stryj Herodota, urodzony w Halikarnassie, gdzie na śmierć został skazany przez Lygdamusa króla Karyi. Napisał poemat: *Dwanaście prac Herkulesa*, czasów naszych tylko niektóre ustepy doszły.

PAOLI (*Hyacynt*), szlachciec korsykański, dowodził powstaniem w r. 1734 z Giasserim i Ceccaldim. Po uporczywej lecz nieszcześliwej walce z marszałkiem Maillebois, oddał się do Neapolu, gdzie umarł 1755 r.

— PAOLI (*Paschal*), syn poprzedzającego, urodzony 1726 w Korsyce, był porucznikiem w służbie neapolitańskiej kiedy ojciec r. 1755 wysłał go do Korsyki, tam został generałem, pomimo zabiegów swojego współzawodnika Matta. Opierał się długo Francji bood 1767 do 1769, pokonany, uszedł do Londynu, żądł zgromadzenie prawodawcze w r. 1789 przywolało go przeciwko Francji 1793. Umarł w Londynie 1807 roku.

PAOLO (*Antoni*), wielki mistrz kawalerów maltańskich, urodzony w Tuluzie 1570 r., nastąpił po Mendozie i Vasconcellos 1623. Za niego reguła zakonu zmienioną została. Umarł w r. 1636, ostatnie lata jego panowania są sławne.

PAOLUCCIO, *Pawel-Lukasz ANAFESTA*), pierwszy doża wenecki, obrany 697 r. przez krzysztofa patryarchę w Grado i tud. Rządził lat 11; umarł 729, po nim nastąpił Marcel Teghiano.

PAPCZYŃSKI (*Stanisław*), nasz ródkiem pamiętny w dziejach kościoła. Urodził się we wsi Podegrodzie niedaleko Sącza. Wszedł do zgromadzenia kk. pijarów i w r. 1656 wykonał ślub; był nauczycielem w Rzeszowie i w Warszawie. W r. 1666 udał się do Rzymu by otrzymać pozwolenie wystąpienia ze zgromadzenia, co też uzyskawszy, w Krakowie z dwoma innymi pijarami został uwolniony wyrokiem Klemensa X. Po krótkim czasie znów chciał powrócić być przyjętym do zgromadzenia, lecz mu odmówiono. Jako człowiek wymowny i śmiały, zyskał względy króla Jana III i utworzył nowe zgromadzenie maryanów w r. 1674; umarł w Górze Kalwarii pod Warszawą, mając lat 60. Pisarze ówczesni zarzucają mu niestałość i namiętność charakteru.

PAPEBROCH (*Daniel*), uczony jezuita, urodzony w Antwerpii 1628. Był jedynym z

najpracowitszych wydawców: *Akt świętych*. Oślepił mając lat 82; umarł 1714.

PAPIAS, biskup w Hierapolis w Frygii, uczeń ś. Jana, upowszechniał błędy milenaryszów. Napisał dzieło: *Tłumaczenie mów Pana Najwyższego*; doszło do nas fragmenta zle uprzedzają o nim.

PAPILLON (*Filibert*), kanonik w Dizon, gdzie się urodził 1666; całe życie poświęcał literaturze i historyi. Po jego śmierci 1738 r. wydał: *Biblioteka Burgundzka*, z której okazuje się jego obszerne prace i erudycja.

— PAPILLON (*Almaque*), poeta, urodzony w Dizon 1487, zmarły w 1559; był również jak Klemens Marot kamerdynerem Franciszka I, i udał się z tym monarchą do Hiszpanii, podzielał jego niewolę.

— PAPILLON (*Marek*), poeta, urodzony w Amboise w 1555, zmarły w 1599, służył czas długi z odznaczeniem się, później oddawwszy się do dóbr swoich, zajmował się tylko naukami.

— PAPILLON (*Jan*), urodzony w Rouen 1639, zmarły 1710, odznaczył się jako rytmik, również jak jego dwaj synowie JAN i MIKOŁAJ i synowcowie: JAN CHRZCICIEL i MICHAŁ.

PAPIN (*Izaak*), teolog, urodzony 1657 w Blois, był siostrzeńcem ministra Pajon, od którego przejął wyobrażenia antyprotestanckie. Prześadowany przez współwyznawców, rzekł się kalwinizmu 1690. Umarł 1709 r.

— PAPIN (*Dyonizy*), sławny fizyk francuzki, pierwszy znalazł użyciek zastosowania pary do ruciach; urodził się w Blois w środku XVII wieku, był protestantem; po edykcje nantejskim emigrował. Udał się do Anglii, gdzie był dobrze przyjęty i został członkiem towarzystwa umiejętności w Londynie 1681. Powołany do Niemiec był professorem matematyki w Marburgu. Umarł r. 1710. Wynalazł maszynę nazwaną: *garunkiem Papina*.

PAPINIAN (*Emiliusz Papinianus*), sławny prawnik w starożytności, urodzony w Benewento, a według innych h w Emessie w Syrii w II wieku. Był prefektem pretoryi za Septyma Sewera, który go powołał i umierając polecił mu dwóch swoich synów Getę i Karakallę. Karakalla zabijwszy Getę, kazał zamordować Papiniana r. 212, albowiem ten nie chciał zezwolić najego ubóstwienie. Wiele jest praw Papiniana, lecz dzieła jego zaginęły. Powaga jego była tak wielką że Walentynian III w wątpliwych razach kazał aby jego zdanie przeważało.

PAPIRE-MASSON (*Jan*), urodzony w Saint-Germain-Laval 1544 r., został jezuitą i później wystąpił. Był adwokatem parlamentu w Paryżu, umarł 1611. Pisał: *Historję papieży*. — *Życie Kalwina*. — *Opis rzek Gali*. — *Porady wielkich ludzi*.

PAPIRIA, familia rzymska, jedna z patrycyuszów. Odznaczyła się znakomitemi usłu-

gami, dzieliła się ona na sześć linii i miała przydomki Krassus, Mugillanus, Kursor, Maso, Pretekstus, Petus. Według Cyserona, Lucjusz Papirjusz Krassus dyktator rzymski w roku 414, zmienił nazwisko Papirjusz na Papirjusz.

— **PAPIRYUSZ** (*Lucjusz*), żył 460 r. po założeniu Rzymu, pierwszy umieścił kompas wprost świątyni Kwiryna.

— **PAPIRYUSZ KURSOR** (*Kajusz*), tak nazwany dla lekkości w biegu, był mistrzem kawalerji 340 r. przed J.-Ch., konsulem 333 r. i dyktatorem 324. Przed bitwą z Samnitami widząc złe usposobienie żołnierzy, udał się do Rzymu celem poradzenia wieszczków, nakazawszy namiestnikowi swojemu Kwintusowi Fabjuszowi Maksymowi Rulianowi uniknąć wszelkiej walki, jednak ten pomimo to podbił Samnitów. Papirjusz powróciwszy chciał go śmiercią ukarać; lecz on uciekł do Rzymu, a tam łód go ocalił. Będąc konsulem od 320 do 319 i 315 przed J.-Ch. Został dyktatorem r. 309, pokonał Sabinów, Samnitów i umarł od wielu szanowany, lecz mało żalowany dla zbytnej surowości.

— **PAPIRYUSZ PRETEKSTUS**, tak nazwany dla pięknego czynu, który nosząc jeszcze suknię nazwaną preteksta wykonał. Ojciec pewnego dnia zaprowadził go do senatu gdzie rozważano nader ważną kwestyą. Powróciwszy gdy go matka wypytwała nad czem w senacie rozprawiano, odpowiedział, że zastanawiano się czy lepiej dać mężowi dwie żony, czy żonie dwóch mężów. Złąd powstało zamieszanie, kobiety obiegły senat domagając się, aby im dano po dwóch mężów. Papirjusz przysnął się do swojego wybiegu, za co pochwalony został od senatu i tylko jemu jednemu pozwolono wchodzić do senatu.

PAPON (*Jan-Piotr*), urodzony w Pujet pod Niceą w 1736, zmarł 1803 roku, był członkiem zgromadzenia oratoryanów i bibliotekarzem w Marsylii. Pisał: *Historję Prowancyi*, — *Podróż literacką po Prowancyi*, — *Historję rządu francuzkiego od 1787 do 1788*.

PAPPENHEIM (*Goltfryd, Henryk*, hrabia de), generał niemiecki walczący w obronie religji katolickiej, urodził się 1594, odznaczył się w wojnie trzydziestoletniej. Dowodził wojskiem cesarskiem pod Lutzen i tam śmiertelnie ranny, umarł 1632.

PAPPUS, matematyk z Aleksandryi, który żył przy końcu IV wieku po J.-Ch. Został on dzieło p. t. *Zbiory matematyczne*, po grecku napisane, zbiór ten niedoszedł nas w całkowitości swojej; a jednak jest kosztownym zabytkiem, z powodu ustępów które rzeźbi z autorów już zatraconych.

PAPROCKI (*Bartłomiej*), urodził się r. 1540 w Mazowszu, we wsi Paprocka wola. Dla polepszenia losu zaślubił się z wdową po dwóch mężach, lecz wkrótce poznawszy iż ona nim rządzić chciała, opuścił ją i odjechał za granicę. W roku 1572 dowiedzia-

wszy się o jej zgonie, powrócił do kraju w zamiarze poświęcenia się piśmiennictwu. W tymże czasie został podczaszym ziemi Dobrzyńskiej. Pierwszem dziełem z którym wystąpił było: *Gniazdo cnoty*. Unikając przesławiania od obrażonych domów, ujechał do Czech, byż może że pisząc w wieku w którym więcej dbano o zaszczyt urodzenia jak zasług, praca jego genealogiczna w której pierwsze przeszkody łamać się odważył, niebędąc wolną od uchybień, draśnącą próżność szlachty. Od r. 1599 do 1602 przebywał w Pradze, tam dzieło swoje: *Ogród królewski* wyłożył, następnie czas niejaki na Ślązku w Opolu spędził i krótko przed zgonem wrócił do kraju; umarł 12 grudnia 1614 r.

— **PAPROCKI** (*Bartłomiej*), jezuita, chwਾਲony za Zygmunta III kaznodzieja, odprawował misyję obwodową pod Smoleńskiem; umarł w Bydgoszczy. Wydał wiele dzieł w przedmiocie przez siebie obrany.

— **PAPROCKI** (*Lukasz*), jezuita, synowiec Bartłomieja, zajmował się dopełnieniem dzieła stryja swego: *Gniazdo cnoty*, ale tej pracy drukiem nieogłosił. Rostowski i Niesiecki wzmiankują że on pisał o początku herbu Grzymała. Jest drukowane jego dzieło: *Opis cudów N. Panny Maryi w Czerwiewsku* r. 1650. Był nauczycielem teologii przez lat 10. Posiadał wielki zasób wiadomości krajowych, był wzorem pokory i cierpliwości, odebrawszy bowiem raz policzek od jakiegoś suchwalca, nikomu się nieużalił. Umarł w Polocku 1637 r.

— **PAPROCKI** (*Franciszek*), jezuita prowincji litewskiej, niegdyś rektor kolegium w Kownie, później dziekan katedrały inflanckiej, kanonik łowicki, kawaler orderu Złotej-Ostrogi, wydał następujące dzieła: 1) *Europa z części świata najprzedniejsza* Kalisz 1756. 2) *Dzieje pretendentów korony angielskiej* Wilno 1758 i po raz drugi tamże w 1778. 3) *Wiadomość o księstwie Kurlandyi i Semigalii* Wilno 1759. 4) *Historja polska* Wilno 1763. 5) *Wojny przed narodzeniem Chrystusa Pana i t. d.* Wilno 1763 6) *Flawjusz Wegecyusza Renata o sprawie rycerskiej* Łowicz 1776.

PAPUL (*święty*), kapłan i męczennik, towarzysz świętego Saturnina. W martyrologji uroczystość jego oznaczona jest na dzień 3 listopada. Relikwie jego są w bazylice świętego Saturnina w Tuluzie.

PARA, król Armenii syn Arzacesa III, nazwany *Pap* przez historyków armeńskich. Teodozjusz roku 370 osadził go na miejscu jego ojca, wziętego do niewoli przez króla perskiego. Lecz gdy się zbuntował, z rozkazu cesarza uduszony został r. 377; po nim syn jego Waradzat panował.

PARACELS (*Aureol Filip Teofrast BOMBAST DE HOHENHEIM*) alchymik, syn nieprawego jednego z książąt, urodzony w Einsiedlen 1493. Odebrał świetne wychowanie i pu-

dróżował po całej Europie dla wydoskonalenia się w swej sztuce. Zatrzymał się 1527 w Bazylei gdzie powierzono mu katedrę medycyny. Lecz nadzwyczajnie dumny, sam siebie nazywał monarchą sztuki lekarskiej, usiłował zwać zasady Hippokratesa i Galliena, i stał się naczelnikiem sekty chemików. Jest on bohaterem kamienia filozoficznego; nie można jednak odmówić mu że ważne poczynił postępy przez użycie do lekarstw preparatów mineralnych; zmuszony opuścić Bazylę błąkał się od miasta do miasta i umarł w szpitalu w Salzburgu 1541.

PARADES (*Wiktór-Kludyusz-Antoni-Robert*, hrabia *de*), sławny intrygant urodzony w pasztelnika w Falsburgu r. 1752, poczytywał się za potomka znakomitej rodziny Paradesów w Hiszpanii i jako taki w r. 1778 przedstawił się na dworze francuzkim, otrzymał stopnie i pensyą. Użyty przez ministra Sartines do rozpoznania portów angielskich, za powrotem został zrazu wynagrodzony, lecz posądzony o zdradę i zamknięty w Bastylii 1780, uwolniony był później w 13 miesięcy. Odplynał na Saint-Domingo i tamże umarł 1786 roku.

PARADIN (*Wilhelm*), pracowity analityk, urodzony w Cuiseaux w roku 1499, zmarł w Beaune 1590. Pisał: *Historję Francji od Franciszka I do r. 1550*. — Oraz *Roczniki Burgundji od 378 do 1482*, i *Kronikę Sabaudji*.

PARADISI (hrabia *Agolino*), literat włoski, urodzony w Vignola pod Reggio 1736. Został sekretarzem dożywotnim akademii w Mantui 1771, professorem ekonomii politycznej w Modenie 1772. Powróciwszy do Reggio w 1780 był ministrem sprawiedliwości aż do śmierci 1783. Wiele pisał prozą i wierszem.

PARDOU (*świąty*), syn wiesniaka z Sardeny, został przełożonym klasztoru w Warast. Cnoty jego tłumy pobożnych ścigały. Umarł w 737. Obchodzony 6 października.

PARE (*Ambroży*), sławny chirurg, urodzony w Laval w roku 1509, był chirurgiem półkownika jeneralnego piechoty Rene de Montejean 1509. Powróciwszy do Francji otrzymał stopnie naukowe w kolegium Saint-Edme; następnie mianowany przewodem korporacji chirurgów. W 1552 został chirurgiem Henryka II, następnie Franciszka II, Karola IX i Henryka III. Karola IX za wyleczenie poprzednie siebie z rany od puszczenia krwi zrażonej przez doktora Portail, ocalał go w dzień świętego Bartłomieja. Umarł 1590. Dzieła jego składają tom in folio.

PAREJA (*Juan de*), malarz hiszpański, urodzony 1606 w Sewilli z murzynów niewolników; będąc u Velasqueza, tajemnie uczył się malarstwa. Król Filip IV, zwiadzając pracownię Velasqueza, ujrzał obraz Pareja i wyzwołał z niewoli tak piękny talent. Umarł r. 1670. Znawcy zalecają jako jego arcy-dzieło: *Powołanie s. Mateusza*, obraz ten jest w pałacu Aranjuez.

PAREIRES szlachcic portugalski, w odbytej w roku 1375 podróży po Włoszech, odkrył sposób uczenia głuchoniemych.

PARENIN (*Domini*), jezuita urodzony w r. 1665 w Bussey niedaleko Pontarlier, zmarł w 1741; był wysłanym jako misjonarz do Chin w 1698 i tam pozostawał aż do zgonu. Wielkich względów doznawał u cesarza Kanghi. Skreślił mapy państwa chińskiego (umieszczone w opisie Chin Duhalde'go), wraz z swoją korespondencyą z Mairan'em.

PARENT-DUCHATELET (*Aleksander Jan Chrzcziciel*), doktor filantrop, urodzony w Paryżu 1790, został doktorem 1814. Członek rady zdrowia w 1825. Pisał: *Pamiętniki lekarskie*. Umarł 1836. Był redaktorem *Roczników higieny*, — i *Dyktjonarza przemysłowości rzekodzielniczej*.

— **PARENT-REAL** (*Mikołaj Józef Marye*), urodzony w Andres w roku 1768, odbył nauki w kolegium świętej Barbary w Paryżu, został adwokatem w 1790. Następnie był sekretarzem naczelnym obwodu Calais, sędzią pokoju powiatu Andres. Po dniu 18 fructidora obrany deputowanym, był członkiem rady 500. Po dniu 18 brumera, mianowany członkiem trybunatu. Mimo prac swoich, trudnił się literaturą i był jednym z redaktorów *Przeglądu encyklopedycznego*. Umarł 1834 r.

PAREUS (*Filip Waengler*, zwany), filolog, syn Dawida Pareus, professor teologii protestanckiej w Heilidelbergu, urodził się w 1576 w Hemsbach niedaleko Worms, umarł około roku 1648. Nauczycielem jego był Teodor Beza, a sam nauczał w Neuhausen, a następnie był rektorem szkół w Neustadt i Hanau. Jest autorem wybornych uwag nad Plautem.

— **PAREUS** (*Daniel*), syn jego urodzony 1605 w Neuhausen, zabity przez rozbójników w r. 1635; był także professorem w Kaiserslautern, wydał wiele dzieł.

PARFAICT (*Franciszki Kludyusz*), bracia urodzeni w Paryżu, pierwszy 1698, drugi 1701; zmarli, pierwszy 1753, drugi 1777 r. Wydali razem: *Historję teatru francuzkiego*, — *Pamiętniki do historyi widowisk jarmarcznych*; — i *Słownik teatrów paryżkich*.

PARFAIT (*świąty*), męczennik, urodzony w Kordubie około roku 800, towarzyszył Chrześcianom cienińczym przez Maurów i przez to wzbudził nienawiść w tych ostatnich, którzy go na śmierć skazali roku 850. Obchodzony bywa 18 kwietnia.

PARINI (*Józef*), poeta włoski, urodzony nad jeziorem Pusiano w Medyolańskim, zmarł 1799. Był nauczycielem hrabiów Borromei i Serbelloni, professorem wymowy w Brera, w czasie trwania rzeczypołitej cypalskiej, był naczelnikiem municypalności w Medyolanie. Najznakomitszem jego dziełem jest

poemai: *Il Giorno* (dzień) w czterech częściach.

PARIS, sławny pantomista rzymski, wyzwoleńiec Romyjki ciotki Nerona i ulubieniec tego cesarza. Obwinil Agryppę o spisek, a choć go przekonano iż ją spotwarzył zawsze jednak był jej ulubieńcem. Neron zazdroszcząc mu talentu kazał go zabić.

— PARIS (dyakon *Franciszek*), urodzony 1690 roku, syn radcy parlamentu w Paryżu, sławny z pokutniczego życia. Umarł wycieńczony biczowaniem i postem 1727. Przy jego grobie na ementarzu St. Medard cuda dzieci się miały.

— PARIS (*Mateusz*), historyk łaciński, benedyktyn w opactwie St. Alban w Anglii. Zreformował kilka klasztorów. Pisał *Historię Anglii*, dzieło wielkie, podzielone na dwie części: pierwsza obejmuje wypadki od początku świata aż do panowania Wilhelma-Zdobywcy; druga od tej epoki doprowadzoną jest do roku 1250. Umarł 1259. Historia ta nosi tytuł: *Historja major* dla odróżnienia jej od krótszej zwanej *Historja minor*, którą później wydał.

— PARIS-DUVERNEY (*Józef*), sławny finansista, urodzony w Delfinie, młodo wszedł do gwardyi, następnie z niej wystąpił i udał się do brata dostarczającego żywność wojsku we Flaudryi. Odnazczywszy się swojemu żołnowskiemu, podał rejentowi projekt finansowy. Został wygnany z bratem z powodu iż wykrył wady systemu Lawa; wkrótce znów dla poprawienia złego które przepowiedział, został przywołany, był zawikłany w intrygi dworu i popadł w niełaskę; lecz znów w 1740 na nowo przywołany, stał się wyrocznią finansów. Umarł 1770 roku.

— PARIS, gwardzista Ludwika XVI, chciał on pomścić się śmierci swego monarchy i zabić księcia Orleańskiego, lecz zamiast tego zadał cios członkowi konwencji Lepelletier de St-Fargeau. Gdy już miał być pochwyconym, zastrzelił się w r. 1793.

— PARIS (*Piotr Adryan*), architekt, urodzony w Besançon r. 1747, uczeń Truarda, udał się do Rzymu mając lat 24 i powróciwszy wzbogacił Francję rysunkami do dzieła Laborda: *Obrazy Szwajcercji i Podróż do Neapolu* przez Saint-Nona. W r. 1778 mianowany rysownikiem króla, został po Soufflot cie członkiem w akademii budownictwa. Architekt opery w 1783, w 1788 mianowany kawalerem orderu Świętego Michała. W trzeciej podróży do Włoch mianowany był tymczasowym dyrektorem szkoły francuskiej w Rzymie; umarł 1819 roku.

PARKER (*Mateusz*), drugi arcybiskup protestancki w Canterbury, urodzony w Norwich, 1504 był kapłanem Anny de Bulen, kapłanem Henryka VIII i wice-kancelerzem uniwersytetu w 1547. Prześladowany i wygnany za panowania Maryi, został przywołany za Elżbiety która mianowała go arcybiskupem w r. 1559; umarł 1573 zostawivszy wiele dzieł.

— PARKER (*str* HYDE), admirał angielski, odznaczył się 1797 dnia 14 lutego w bitwie wygranej przez lorda Saint-Vincent z flotą hiszpańską. Był obwiniony w 1801 o wysłanie bez rozkazu do Indyi Zachodnich statków *Ameryka i Kleopatra*, lecz został z honorem uniewinniony przez sąd wojenny; umarł r. 1802.

PARMA (*Don Filip książę*), czwarty syn Filipa V króla hiszpańskiego, urodził się w 1720, zaślubił Elżbietę francuską, córkę Ludwika XV króla francuskiego. Traktat akwizygranski który w roku 1748 zakończył wojnę o sukcesję austryacką, oddał mu w władanie księstwo Parmy, Placencji i Gwastali. Rządził spokojnie i szczęśliwie. Umarł w roku 1765, następcą jego był Ferdynand syn jego.

— PARMA (*Ferdynand infant i książę*), syn poprzedzającego, wnuk Ludwika XV z matki, urodził się w 1751, był wychowanym przez Keralio i Condillac'a (który dla niego ułożył swój *Kurs nauk*). Nastąpił po swoim ojcu w r. 1765; panował spokojnie, wodze rządu niemal całkiem zdając na markiza Felino. Miał zatargi z dworem rzymskim, wygnął jezuitów w roku 1768, miał zejścia z Francją w czasie rzeczypospolitej w roku 1796. Umarł w 1802 w chwili gdy miał być wyzuty z władzy. Po jego zgonie państwo to pod nazwą departamentu Taro, przyłączone zostało do rzeczypospolitej francuskiej, a syn jego Ludwik Parma, otrzymał w zamian Toskanią z tytułem króla Etruryi.

PARMENIDES, filozof grecki, żył na 435 lat przed Chrystusem. Uczeń Xenofonta i Anaksymandra, wyłożył swój system w poemacie p. t. *Poests philosophica*, którego ustępy pozostałe, zebrał Henryk Estienne. Przypuszczał dwa rodzaje wiadomości filozoficznych, jeden uzasadniony na rozumie do którego należy także prawda, drugi zaś uzasadniony na opinii. Wychodząc z zasady: że z niczego nic się rodzi, dowodził że świat jest wieczny i jeden. Ze świat widzialny składa się z dwóch żywiołów, ognia i zimna. Ze ziemia jest okrągła i umieszczona w środku świata, że znajduje się wplynie lekkszym jeszcze od powietrza, a ciała zostawione sobie same spadają na jej powierzchnię. Platon nazwał swoją jedną rozmowę *Parmentidę* ma ona na celu wyłożenie jego systemu.

PARMENION, wódz Filipa i Aleksandra Macedońskiego, wiele się przyczynił do wygranej nad Granikiem i pod Issus; opanował Damaszek i całą Syryę, której był rządcą. Po podbiciu Persyi, został rządcą Medyi, zamieszany w spisek swego syna Filotasa, został sztybetami zakłut r. 330 przed Chrystusem z rozkazu Aleksandra.

PARMENTIER (*Antoni-Augustyn*), sławny agronom, urodzony w Montdidier 1737, odznaczył się jako lekarz w armii hanower-

skiej. Powróciwszy do Paryża, był farmaceutą w domu inwalidów; on to upowszechnił karłofle sprowadzone z Anglii. Nadto robił doświadczenia z rozmaitemi gatunkami zboża. Mianowany był naczelnym inspektorem służby zdrowia i szpitalów wojskowych; umarł 1813 r.

PARNELL (*Tomasz*), poeta angielski, urodzony w Dublinie 1679 r., został duchownym, otrzymał liczne beneficya; był przyjacielem Pope'a. Umarł 1717 r. w Chester. Dzieła jego są: *Pustelnik*, uważane za arcy-dzieło elegancji, — *Powieści czarownic*, — *Życie Homera* i t. d.

PARNY (*Evaryst* DESFORGES, kawaler, później wice-hrabia de), poeta erotyczny przezwany *Tybullem francuskim*, urodzony na wyspie Bourbon 1733. Wysłany do Francji, skończył nauki w Rennes. Służył w wojsku lecz wkrótce ze służby wystąpił. Jego *Elegie* są arcydziełem czucia. Pisał poemat: *Wojna Bogów*. Został członkiem instytutu w roku 1803. Umarł w 1814.

PAROY (*Jan*, *Filip* Guy LEGENTIL markiz de), urodzony 1730 r. w Bretanii, został żołnierzem i doszedł stopnia pułkownika. Wziąwszy dymisję bawił się malarstwem i był przyjęty do akademii malarstwa. W czasie rewolucji w wielkiem zostawał niebezpieczeństwie. Uciekł do Hiszpanii i dopiero za konsultatu powrócił. Umarł w Paryżu 1824. On to jest wynalazcą stereotypów i werniksu mieszanego z złotem do fajansu.

PARRHASIUS, sławny malarz, urodzony w Efezie, syn i uczeń Ewenora, współczesny Kseuksysa i Tymanta. Miał się za największego z malarzy tak dalece, że chodził w purpurze i koronie mianując się królem malarzy. Pliniusz wylicza jego dzieła w XXXV księdze swojej *Historji naturalnej*. Obraz jego *Meleagru i Atulenty* kupił Tyberyusz za 240.000 złotych.

PARRHASIUS (*Antus-Janus*), którego prawdziwe nazwisko było JAN PARISIO filolog, urodzony w Cosenza 1470, zmarły r. 1533, był nauczycielem w Medyolanie, Rzymie i Wicency. Założył w rodzinnem swoim mieście akademię Kosentyńską.

PARROCEL (*Józef*), malarz francuzki, urodzony 1648 w Brignoles, syn malarza Bartolomeja Parrocela urodzonego w Montbrisson, a zmarłego w Brignoles 1660. Uczył się w Rzymie u Courtois, powróciwszy do Francji w 1675, został członkiem akademii za obraz: *Wyjście garnizonu z Mistrichtu*. Umarł 1704.

— **PARROCEL** (*Karól*), jego syn i uczeń, urodzony w Paryżu 1688, zmarły 1752, celował w malowaniu bitw i miał poleczone malowanie obrazów przedstawiających *Zrywanie Ludwika XV*.

— **IGNACY** i **PIOTR** siostrzeńcy Józefa i jego uczniowie. Ignacy umarł w Mores 1722, Piotr umarł 1739, zostawiwszy syna JÓZEFA IGNACEGO, zmarłego za Ludwika XV, członkiem akademii.

PARSEVAL - GRANDMAISON (*Franciszek August*), poeta francuzki, urodzony w Paryżu 1759 r. Tłumaczył *Jerolimęcy zwolonną*. Był z Bonapartym w Egipcie. Został członkiem akademii w r. 1804. Wydał w 1825 swój poemat: *Filip August*, za który otrzymał od Karola X tabakierę z portretem wysadzaną brylantami. Umarł 1834.

PARSONS (*Robert*), jezuita angielski, urodzony 1547 w Nether-Stowej, z ojca katolika który zginął za religją. Dla otrzymania doktoratu zrzekł się wyznania swojego. W 1574 udawszy się do Rzymu znów powrócił na łono kościoła i został jezuitą; zapowrotem mianowany rektorem kolegium angielskiego; umarł 1610 Pisał wiele.

PARTAMASPATES, książę z rodziny Arzacydów, osadzony na tronie Partów przez Trajana w r. 117, który stracił Chosroesa; wygnany wkrótce przez poddanych, otrzymał od Adryana królestwo Armenii.

PARTAMAZYRYS, monarcha z rodu Arzacydów, syn Pakorusa II króla Partów, osadzony przez Chosroesa na tronie Armenii, który stracił z niego Eksedara, następcę Tyradę w r. 112. Sam został stracony i skazany na śmierć przez Trajana w r. 114.

PARTENJUSZ, pisarz elegii w Nicei w Azji Mniejszej, wzięty do niewoli przez Cynę w czasie wojny z Mityrdatem, dla talentu otrzymał wolność. Mówią że był nauczycielem Wirgiliusza. Pisał wiele, my zaś mamy tylko: *De amantibus affectionibus*.

— **PARTENJUSZ**, ulubieniec Domicyana, należał do spisku przeciw swemu panu. Wyніósł Nercę na tron, który musiał go wydać Pretoryanom mszczącym się śmierci Domicyana.

PARTHENAY (*Jan* LARCHEVEQUE), waleczny wódz hugonotów w XVI wieku, po baronie Adretn zarządził Lyonem; umarł 1566 r. Siostra jego ANNA poszła za hrabiego de Maurenes i była ozdoba dworu Remy francuzkiej, córki Ludwika XII; przyjęła zasady Kalwina i upowszechniała je. Siostrzenica ich KATARZYNA, urodzona 1532, po dwakroć wdowa, wpajała w dzieci kalwinizm; umarła 1631 roku.

PARTOURNEAUX (hrabia *Ludwik de*), urodzony 1776, wstąpił jako ochotnik do grenadyerów paryskich 1791; raniony pod Tułonem, został adiutantem batalionu i przeszedł do armji włoskiej. Mianowany w 1799 generałem brygady, w 1803 dywizji; opanował Kapuc i Neapol. Odbył kampanję rosyjską 1812 i dostał się do niewoli. Za drugim powrotem Ludwika XVIII był obrany deputowanym departamentu Var. Umarł w Mentone 1835.

PARUTA (*Parcel*), historyk, nazywany przez współczesnych *Katonem weneckim*, urodzony 1540, był historykiem rzeczywospolitej, sena-

torem, członkiem administracji i ambasadorem do wielu dworów; umarł 1598. Napisał: *Historiją Wenecyi*.

PARYS, zwany także *Aleksandrem*, syn Pryama i Hekuby, sławny z urody i nikczemności swojej, był porzuconym w dzieciństwie albowiem jego matka miała sen iż wyda na świat pochodnię która w popiół zamieni Europę i Azję. Ocalony jednak zabiegami Hekuby, spędził młodość pomiędzy pasterkami na górze Ida. Wybrany aby rozstrząsać spór pomiędzy Minervą, Junoną i Wenerą, przyznał jabłko tej ostatniej. Wróciwszy w dom rodzicielski, wysłany został z prośbą o wydanie Hezjony porwanej przez Herkulesa i uprowadził Helenę żonę Menelasa króla Sparty, który go przyjął na dwór swój. W czasie wojny trojańskiej, miał stoczyć walkę oddzielną z Menelase, lecz uciekł przed tym bohaterem. Zabił przez zdradę Achillesa, a sam został śmiertelnie ranny przez Pryrusa czy też Filokleta. W ostatnich chwilach był przyjęty i ratowany przez Enonę pasterkę którą zdradził i opuścił.

PARYZADES, król Bostoru cymeryjskiego, współczesny Filipa, Aleksandra i Lizymaka. Był synem Leukona, a bratem Spartaka, po którym nastąpił; panował od roku 405 do 367 przed J.-C. Po nim nastąpił syn jego Eumelus.

PARYZATYS, córka Artakserksesa Długorękiego, zaślubiła Daryusza Ochusa, brata z którego miała Artakserksesa Menemona i Cyrusa Młodszego. Tyle dumie ostatniego sprzyjała, że tenże się żentował przeciw bratu i stracił życie pod Kunaksa. Mszcząc się na wszystkich którzy przyspieszyli jego upadek, otrulią Statirę żonę swego syna i kazała ze skóry obedrzeć eunucha który z rozkazu króla zabił Cyrusa. Artakserkses wygnał ją do Babilonu; lecz wkrótce jednak się z nią pogodził i rządzić sobą pozwolił.

PASCAL (*Blużej*), znakomity pisarz za Ludwika XIV, urodzony w Clermont 1623, wczesnie dla wychowania był przywieziony do Paryża. Chciwy nauk matematycznych, napisał mając lat 18: *Teoryę sekcyi konicznych*, a w 19 roku wynalazł *machine arytmetyczną*; w 23 robił doświadczenia Torricellego o próżni; w 1649 wydał w Paryżu rozwiązanie najtrudniejszych zadań. W 1656 napisał *Listy prowincjonalne* które jezuiti potępili. Umarł 1662. Pisał także: *Mysle o religii*.

PASHAL. Dwóch papieży i antypapa tak się nazywali.

— **PASCAL** pierwszy, Rzymianin, nastąpił w r. 817 po Stefanie V, a umarł 824. Wysyłał legatów do Francji z darami dla Ludwika Dobrodusznego który potwierdził donacye Pepina i Karola; koronował Lotaryusza Wielkiego cesarza, upiękniał wiele klasztorów i kościołów, oraz dawał przytułek Grekom przesławianym przez obrazobórców.

— **PASCAL** drugi, Toskańczyk, nazywał się pierwiej *Rainerus*. Nastąpił w 1099 po Urbanie II, miał zatargi o inwestyturę z Henrykiem II królem angielskim i z Henrykami IV i V cesarzami. Uwzięziony przez ostatniego którego nie chciał koronować, musiał walczyć z antypapą Bourdinem i innymi rokoszownikami. Umarł 1118.

— **PASCAL** trzeci, imię to przybrał Guy de Creme, antypapa za Aleksandra III.

PASEK (*Chryzostom*), urodził się w okolicach Itawy i uczył się w szkołach tamtych jezuitów; walczył pod Czarneckim przeciw Szwedom, Siedmiogrodzianom i Moskwie; przy schyłku panowania Jana Kazimierza osiadł w ziemi rawskiej, był komornikiem ziemskim i dzierżawił posiadłości; 1660 obrany marszałkiem koła ryckiego. Jan Kazimierz i Jan III lubili go, umarł około roku 1690. Rękopism po nim pozostały wydał Raczyński pod nazwą: *Pamiętniki J. C. Paska*, w Poznaniu 1836. Zasługuje na czytanie; język w nim nad podziw czysty.

PASKIEWICZ (*Jan, syn FEODORA*), książę warszawski, hrabia erywański, feldmarszałek wojsk cesarsko-rosyjskich, inspektor całej piechoty, namiestnik królestwa Polskiego, kawaler wszystkich orderów rosyjskich pierwszej klasy i wielu zagranicznych, między innemi: perskiego *Słonica* i *Półksiężycza* tureckiego; ozdobiony portretem Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja brylantami wysadzany, szpadą brylantową z napisem: *„Zwycięzcy Persów pod Elizawetpołem”* i takąż szpadą od króla pruskiego; urodził się w Puławie 8 maja 1782. Potomek znakomitej rodziny od trzech wieków przeszło zamieszkałej w Małorossyi, umieszczony w korpusie paziów, przez odznaczenie się bystrem pojęciem i szczególną pilnością w naukach, zwróciwszy na siebie uwagę cesarza Pawła I po chlubnym ukonczeniu wychowania, mianowany był jego adiutantem w stopniu porucznika gwardyi. Rok 1806 był wstępem do chwały wojownika, albowiem w wojnie przeciw Turcy, otrzymał pierwszą ranę; w roku 1807 odznaczył się mężstwem pod Turbat i Dziurza. W 1809 walcząc jako ochotnik przy zdobyciu Brajlowa, w głowę kulą został rannym, zaledwie przyszedłszy do zdrowia, znów chlubnie się odznaczył i wyparł Turków z wyspy Czetali, w bitwach pod Kustendi i Razowat, przy oblężeniu Sylistrii i pod Tatarcyą. W 1810 dowodząc pułkiem witebskim piechoty, wśród gradu kul, wdął się pierwszy z orężem w ręku na mury Bazardyku. Dowodząc pod Warną, zajął przestrzeń pomiędzy morzem Czarnem a jeziorem Dewno, pozem zdobył baterye zakrywające wzgórka Galen i z przeciwnej strony obległ warownię. Stworzony nieprzyjacielem po dwakroć usiłował go odeprzeć przez silną wycieczkę, lecz Paskiewicz zawsze rozproszył napadających na czele swojego pułku. Za czyn ten pierwszy wojownika krzyżem s. Jerzego III klasy odzo-

bione zostały. Pod Szumłą i Ruszczukiem, na świeże zasłużył laury. W bitwie pod Batoryną tak świetnie pokonał przemagającą liczbę nieprzyjaciół, że został awansowany na generał-majora. W 1810 otrzymawszy polecenie uformowania pułku orłowskiego, mianowany był jego szefem. W pamiętnym roku 1812 jako dowódca 26 dywizji piechoty w korpusie księcia Bagrationa, kierował lewym skrzydłem 7 korpusu w bitwie pod Daszówką i Sultanówką. Pod Smoleńskiem dowodził środkiem i lewym skrzydłem. W krwawej bitwie pod Borodynem, dokazując cudów waleczności, na czele swojej dywizji zdobywał nieprzyjacielskie baterie i zabrał w niewolę francuzkiego generała. Pod Wiazmą, na czele 26 dywizji z bagnetem w ręku przebywa most, wysadza nieprzyjaciela z wyższej części miasta i zmusza 3,000 ludzi do złożenia broni. Na drodze ze Smoleńska do Krasnego, dnia 3 grudnia uderzwszy na tył kolumny gwardii francuzkiej, gromiąc ją, zabiera 600 jeńców, generała, 4 działa i wszystkie pociągi. Napadnięty przez korpus wice-krola włoskiego, rozproszony kolumnę nieprzyjacielską, zabrał 800 jeńców, generała, 6 dział, 2 sztandary; do ukończenia już kampanii dowodził z chwałą przednią strażą. W Wilnie otrzymawszy dowództwo 7 korpusu z którym przebywszy Niemien udał się do Płocka; w r. 1813 dowodził oblężeniem Modlina i zjednał sobie najwyższe zadowolenie Cesarza Aleksandra, oświadczono mu w osobnym reskrypcie w najzaszczytniejszych wyrazach. Na czele 26 dywizji wkroczył do Czech i przebywa Odrę. 24 września walczy pod Kulmem, a pod Dreznem dowodzi przednią strażą. Pod Lipskiem uderzwszy na czele swojej dywizji, zabiera 4,000 jeńców i 40 dział, za co został mianowany generał-porucznikiem. Później był czynnym w oblężeniu Magdeburga i Hamburga. W 1814 otrzymał dowództwo 2 dywizji grenadyerów, na czele której świetnie się odznaczył pod Arcis sur Aube. Pod murami Paryża 30 marca, wśród najzaciętszej walki o osmej rano, grenadyery Paskiewicza weszli do Bondy, zdobyli wstępnym bojem wsie Belleville, Menilmontant i podstąpili aż pod rogatki Paryża. Po przywróceniu powszechnego pokoju, zawarł związek małżeński z panną Grybojedów. W r. 1817 towarzyszył J. K. M. Wielkiemu Księciu Michałowi w jego podróży, zwidził Niemcy, Hollandyę, Anglię, Włochy, Austryę i Węgry; za powrotem był mianowany generałem dywizji gwardii w r. 1823 generałem-adjutantem cesarza Aleksandra, a w r. 1824 dowódcą 1 korpusu piechoty. Najświetniejsza jednak epoka talentów i dzieł bohaterskich Paskiewicza w całym blasku poczyna się z rokiem 1828. Z wybuchem wojny perskiej, 22 sierpnia odnosi pamiętne zwycięstwo pod Elizawetpołem, gromi Abbas-Mirzę, zabiera działa, chorągwie i przeszło 1,000 jeńców. W 1827 zostaje głównie dowodzącym, pokonywa nie-

przyjaciela pod Dzewan-Bulach, 24 maja zdobywa klasztor Eczmiadzinę, następnie twierdze: Abas-Abad, Sardar-Abad, Erywani, i dotąd za niezdobyte uważane warownie Khoi i Allandżak; przemaga przeciwności w przejsciu góry Kufłanki napotykanie i dąży prosto na Teheran, zmuszony szach Fet-Ali błaga o pokój i ten otrzymuje w Turkmanczaj 10 lutego 1828 roku. Rosyja zyskała prowincye Erywani i Nachiczewan, oraz zwrot kosztów wojennych w summie 20,000,000 rubli srebrnych. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj nagradzając tak ważne usługi Paskiewiczą, wyniósł go na godność hrabiego z przydomkiem Erywańskiego. Zaledwie ukończono kroki nieprzyjacielskie z Persyą, gdy powstała wojna z Turcyą, otworzyła nowe pole do zwycięstw temu bohaterowi. Wziął przez kapitulacyą 23 czerwca 1828 silnie obwarowany Kars, a następnie wstrzymał korpus 15,000 przybywający na odsiecz z Erzerum; trzy tysiące muzułmanów wraz z Eminem baszą zdało się na łaskę zwycięzcy; w twierdzy znaleziono 151 dział. W dalszym rozwinięciu planów swoich, pomimo uporczywej obrony, zajął: Akalkalak, Hertwis, Poti, Ackur, Achalcych, Ardagan i Bajazet. W zwycięstwach pod Kaiały i Milli-Duże, zniszczył w dwóch dniach dwa korpusy nieprzyjacielskie. Najważniejszą zaś korzyścią jaką Rosyja odniosła w tej wyprawie, było wzięcie szturmem po uporczywej bitwie Erzerum stolicy Anatolii, gdzie zabrano 150 dział, seraskiera, czterech baszów i wielką liczbę jeńców. Tak świetne zwycięstwo sprawiedliwy Monarcha wynagradzając, wyniósł go na godność feldmarszałka, udzielił pierwszą ozdobę cesarstwa, tojest łańcuch s. Andrzeja, krzyż s. Jerzego I klasy. Po wzięciu zaś Karsu, podarował mu dla zachowania w potomność dwa działa i chorągiew, jako oznaki wielkich jego czynów. Wróciwszy feldmarszałek do Tyflis okryty wawrzynami, musiał zaraz rozpocząć walkę z ludami na północnej liji kaukaskiej, zwyciężkim swoim orężem poskromił on i zajął siedziby Abchazów, Szapsugów, Kistynów, Taugurow, a wzniosłszy warownie w miejscach najkorzystniejszych dla ochrony przeciw dzikim hordom, 5 grudnia wrócił do głównej kwatery w Tyflis. W roku 1831 po zgonie marszałka Dybicza, został Paskiewicz mianowany naczelnym wodzem armii działającej przeciw powstańcom w Polsce; przybywszy w pierwszych dniach czerwca t. r. ułożył plan w skutku którego wojska rosyjskie przeszły na lewy brzeg Wisły i zajęły Łowicz; bitwy pod Szymanowem i Bolimowem poprzedziły szturm Warszawy, który nastąpił 25 sierpnia równo ze świętem, 26 przy natarciu feldmarszałek otrzymał mocną kontuzyą w lewe ramie od kuli działowej, kierował jednak ciągle działaniami, a 27 Wielki Książę Michał wszedł do miasta na czele gwardyów. Feldmarszałek hrabia Paskiewicz Erywański szybko i szczęśliwie ukończeniem tej kampanii, odpowiedział go-

dnie oczekiwaniem Rossyi i zaufaniu Monarchy, który nagradzając te świetne czyny, wyniósł go do godności Księcia Warszawskiego z tytułem Jego Wysokość, spływającym na całe potomstwo i powierzając rządę, mianując Namiesnikiem Królestwa Polskiego.

PASQUIER (*Stefan*), sławny prawnik i pisarz, urodzony w Paryżu 1529 roku, odchył nauki w Tuluzie pod sławnym Cujas, następnie w Bolonii pod Marianem Socynem. Powróciwszy do Paryża w 1549 r., został adwokatem i oddał się naukom. Rzecznicwo jego przeciw jezuitom, zrobiło mu sławę w 1564. W roku 1579 był z komisyją parlamentu w Poitiers; w 1585 Henryk III mianował go obrońcą izby obrachunkowej. Deputowany w Blois 1588, opisał śmierć księcia Guise, której był naocznym świadkiem. Umarł 1615, na dwanaście lat pierwej zdawszy urzędowanie synowi swojemu Teodorowi Pasquier.

PASSAWAN-UGLU (*Osman*), sławny buntownik turecki, urodzony 1758, syn Passawana-Omara-Agi, któremu wielki wezyr kazał ściąć głowę za to, że był bogaty. Usłyszy śmierci schronił się w góry, opanował później Widdyn i długo opierał się z siłą Turcy. Uspokojono go narazie 1798 r. oddawszy mu w władanie paszalik Widdynu i zrobiwszy paszą trzytutnym, odtąd służył Porcie wojenne. Umarł 1807 r.

PASSEMANT (*Klaudysz-Szymon*), mechanik, urodzony w Paryżu r. 1702, zmarły w 1769, był początkowie kupcem, lecz opuścił handel, a całkiem się poświęcił astronomii i mechanice, wymyślił zegar astronomiczny, wielkie pałacowe lustro, dwa globy ziemski i niebieski obracające się same, narazie wynalazł sposób łatwego sprowadzania okrętów do Paryża.

PASSERAT (*Jan*), poeta francuzki, urodzony w Troyes 1534, kształcił się w literaturze i otrzymał katedrę w Plessis. W 1572 otrzymał po Ramusie katedrę wymowy w kolegium francuzkiem. Lekcje jego przerwałe w zamieszaniach Ligi, rozpoczęły się znowu za Henryka IV. Umarł 1604; pisał francuzkie i łacińskie wiersze.

PASSERONI (*Jan Karol*), poeta włoski, urodzony 1713 w Lentosca w hrabstwie Nicei, wczesnie został księdzem, osiadł w Medyolanie i był przekształcicielem akademii Transformati. Umarł 1802 jako członek instytutu rzeczypospolitej cyzalińskiej. Napisał on: poemat *Cycero* i *Bajki Ezopa*.

PASSIENUS (*Krispus*), znakomity mówca, zaślubił Domicją cótkę Nerona, a następnie Agryppinę jego matkę. Po dwakroć był konsulem, zapisał cały majątek Agryppinie która potem przyspieszyła zgon jego. Mówią że był synem RUFUSA PASSIENUSA wodza rzymskiego i konsula na 6 lat przed J.-C, który za Augusta podbił Numidję.

PASSIGNANO (*Domeniko PRESLE zwany EL*), urodził się 1560 w Passignano niedaleko Peruzi, malarz, umarł 1638, był uczniem Naldiniego, później Zuccara, stał się pierwszym mistrzem w akademii rysunku w Florencyi i odznaczał się nadzwyczajną łatwością. Obraz bowiem *Świętego Jana Ewalberta* w osiemnastu godzinach ukończył. Papież Urban VIII trawersował jego nazwisko *Passu-egauno* (przechodzi wszystko).

PASSIONEI (*Dominik*), uczony kardynał, urodzony 1682 w Fos-sombrone, podróżował po Francyi i Hollandyi, mianowany był legatem na kongres w Utrech 1712, został arcybiskupem Efezu 1721, posłem w Wiedniu 1730, kardynałem 1738. Po Quirinim został konserwatorem biblioteki watykańskiej w 1755; umarł 1761, jako członek akademii napisów we Francyi. Lebeau miał o nim mowę pochwalną.

PASTORET, starożytna rodzina urzędników, odznaczała się od XIV wieku wiernością do tronu francuzkiego. JAN PASTORET, adwokat królewski przy parlamencie, należał do liczby tych, którzy w r. 1358 najśmiej się przyłożyli z Maillardem i Charny do poddania się Paryża delfinowi (późniejszemu Karolowi V), rejentowi państwa w czasie niewoli króla Jana.

— PASTORET (*Jan*), wnuk poprzedzającego, urodzony w 1328, zmarły zaś w 1405, był pierwszym prezydentem parlamentu paryzkiego i członkiem rady rejencyjnej w czasie małoletności Karola VI.

— PASTORET (*Klaudysz, Emanuel, Józef, Piotr, markiz DE*), potomek tejże rodziny, urodził się w Marsylii 1756, zmarł w Paryżu 1840, był czas jakiś ministrem spraw wewnętrznych w 1791, a wkrótce prezydentem parlamentu paryzkiego, zawsze okazywał się gorliwym konstytucjonistą, a przytem poświęconym królowi. Przestraszony nadżyciami rewolucyi, opuścił Francję w chwili terroryzmu i dopiero wrócił w 1795. Zasiadał w radzie 500 z departamentu Var, 18 fruktidora, był zamieszczony na liście wygnañców; uszedł do Szwajcarii, wrócił w 1800. W 1804 otrzymał katedrę prawa przyrodzonego w szkole prawa, 1809 został senatorem. Za restauracyi mianowany parem i wiceprezesem izby, w 1820, opiekunem dzieci księcia Berry w 1821, ministrem stanu w 1826, wicekancelerem 1828, a kanclerzem 1829. Markiz Pastoret był członkiem trzech akademii.

PASTORIUSZ ab **HIRTEMBERG** (*Joa-chim*), znamenity dziejopis za Jana Kazimierza; wychowany w luteranizmie, był początkowie doktorem medycyny w Gdańsku; później przeszedłszy do katolicyzmu i przyjąwszy stan duchowny, został kanonikiem kujawskim, oficjałem gdańskim, historyografem sekretarzem królewskim; w r. 1662 na sejmie otrzymał klejnot szlachectwa wraz z swoimi następcami. Pisał wiele dzieł do historii polskiej służących, on otworzył godnie po-

czątek kompendyów rzeczy krajowych. Umarł 26 grudnia 1652.

PASTRENGO (*Wilhelm*), urodzony w Pastrengo w XIV wieku, był notaryuszem i sędzią w Weronie, później był wysłany r. 1338 do Benedykta XII w Awinionie. Tam ścisłymi związkami przyjaźni połączył się z Petrarką. On to pierwsze próby pozostawił *Dykcjonarza historyczno-bibliograficzno-geograficznego*.

PASZKOWSKI (*Marcin Zadora*), piśał wiele nie dla sławy, lecz zysku. Nędzą przywalony mamił się próżną nadzieją że był swój rymami poprawi. Liche ramoty jego jak sam wyznaje, załedwie mu tyle zysku przyniosły, że mógł druk i papier opłacić. Pominąwszy inne jego prace, należy wspomnieć, że on tłumaczył na polskie: *Kronikę Gwagnina* i z rycinami królów polskich i książąt litewskich wydał. Nie wiele ma zasługi, styl bowiem ma szorstki; winien był przynajmniej przyznać czyją dzieło było własnością. Tłumaczenie swoje do króla Henryka oddał, to jest do r. 1588. W litewskiej kronice po Aleksandrze dodał dzieło Zygmunta I.

PATERKULUS (*Wellejus*), historyk łaciński, urodzony w Neapolu na 19 lat przed J-Chr. W młodości zwiłzał Wschód z Agryppą Cezarem, przez Augusta był mianowany prefektem kawalerii. W tym stopniu towarzyszył Tyberjuszowi w jego wyprawach do Germanii, Pannonii i Dalmacji. Powrócił do Rzymu i mianowany pretorem. W szesnaście lat później, około 29 roku pò J-Chr., napisał dzieło przez które dał się poznać. Skazany na śmierć razem z Sejanem swym protektorem 31 r. po J. C. Dzieło jego nas doszło niekompletne ma ono tytuł: *Historja Rzymska*. Zarzucają mu zbyt pochwały oddawane Tyberjuszowi i Sejanowi.

PATERN (*święty*), biskup Vannes, urodzony 490 roku. Obrat życie zakonne i został biskupem. W Palestynie był namaszczonej przez patriarchę Jerozolimskiego. Wstąpił na biskupstwo Vannes w r. 540; umarł 560. Obchodzony 16 kwietnia w kościołach Bretanii.

PATERSON (*William*); gubernator New-Jersey, sędzia sądu najwyższego w Stanach Zjednoczonych, nastąpił po Liwingstonie; umarł w Albany 1806. Imię jego łączy się ze wszystkimi zmianami politycznymi jego ojczyzny.

PATIENT (*święty*), biskup lyoński, wyniesiony na tę godność r. 470. Założył kościół ś. Stefana; był na concylium w Arles r. 475. Umarł 491. Obchodzony 11 września.

PATIN (*Guy*), lekarz sławny z dowcipu satyrycznego i dziwnego ułożenia. Urodzony w Houstan 1601, skończył nauki w Paryżu i całkiem poświęcił się medycynie, zo-

stał professorem w kolegium francuzkiem; poprzednio jednak musiał pracować jako korektor w drukarni. Umarł 1672. Pisał wiele, znany jednak szczególnie ze *Zbioru listów*. — Drugi jego syn.

— **PATIN** (*Karol*), urodzony 1633, pierwszy professor uniwersytetu w Padwie 1677, mianowany kawalerem świętego Marka; umarł w Padwie 1693. Jako prezydent akademii *Ricoverrali* dał się poznać z obszernej nauki. Opuścił Francję, unikając kary za puzzkwile przeciw pewnej księżniczce.

PATKUL (*Jan Reynhold*), szlachcic in-flandzki, urodzony 1600 w więzieniu w Sztokholmie, służył jako kapitan w wojsku szwedzkim; w r. 1689 został powołany bronić praw Inflant przed Karolem XI. Skazany na karę śmierci za ubliżenie swojemu półkownikowi i za list w którym rząd szwedzki tyrańskim nazywał, przebiegł Europę i wszedł w służbę saską 1698. Cesarz Piotr I mianował go swoim ministrem pełnomocnym przy dworach saskim, polskim i generałem wojsk wysłanych na pomoc elektorowi saskiemu w r. 1702. Wydany Karolowi XII, został rozciwierzony pod Poznaniem 10 października 1707.

PATOUILLET (*Ludwik*), jezuita, urodzony w Oizun 1699, zmarły w Awinionie 1779. wydał: *Historja pelagianizmu*. Voltaire wyśmiewał go.

PATRAT (*Józef*), aktor i autor komiczny, urodzony w Arles 1732, zmarły w Paryżu r. 1801, napisał wiele sztuk teatralnych.

PATRIX, naczelny wódz armii patryotycznej w Awinionie, która domagała się przyłączenia hrabstwa Venaissin do Francji. Doniesiony sztabowi swojemu że za nadto jest umiar. kowany, został rozstrzelany w Montreux 1791. Po nim nastąpił Jourdan zwany *Coupe-tête* (Seinacz głów).

PATRIZZI (*Franciszek*), filozof platonik, urodzony w 1529 na wyspie Cherso, zmarły w 1597, był professorem filozofii w Ferrarze, w Padwie 1578, a następnie w Rzymie. Był zarazem jeometrą, historykiem, wojskowym, mówcą i poetą; lecz szczególnie odznaczał się swoją zapalczywością przeciw Arystotelesowi; w swoim dziele: *Discussiones peripateticæ*, poszarpał nie tylko osobę Arystotelesa ale i jego pisma, obwinia go o herezję, kradzież literacką i na szczątkach jego filozofii, wznosi nowy platonizm szkoły aleksandryjskiej.

PATROKLES, syn Menecusza, król Lokrów, zabił mimowolnie w młodości Klizonyma, syna Amfidama i był zmuszony opuścić swoją ojczyznę i uciec na dwór Pelusza króla Fti. Tam poznał się i zaprzyjaźnił z Achillem, poszedł z nim na wojnę trojańską. Kiedy zanadto posunął się ku murmowi Troi, został zabity przez Hektora. Achille-

es dowiedziawszy się o śmierci przyjaciela, pomścił go.

— PATROKLES, Atenńczyk, który oskarżył Demostenesa, lecz niemogąc usprawiedliwić skargi, został sam skazany na karę.

— PATROKLES, wódz Ptolomeusza Filadelfa, był wysłany na pomoc Atenńczykom oblężonym przez Antygona Gonatasa.

— PATROKLES (*święty*), kapłan w Berry, także urodzony 496; wybudował klasztor Co, lombiers; umarł 576. Obchodzony 19 listopada.

— PATROKLES, jeden z wódzów Selenka Nikanora, był zarządcą Babilonu. Pisał historią jak świadczy Strabon. Miał on życie na lat 312 przed J.-C. Niektórzy uważają go za ojca Nikanora; wojował z Żydami za czasów Judy Machabeusza.

PATRONA-KALIL, Albańczyk, naprzód marynarz na statku *patrona*, a następnie janczar, w 1730 stanął na czele spisku; strącił Achmeta III a osadził na tronie Mahmuda I. Mahmud później za radą nauczyciela swojego Kodja-Dziamana, kazał go zamordować wraz z dwoma jego współpracownikami.

PATRU (*Olivier*), adwokat w parlamencie paryżkim, urodzony w Paryżu 1604 roku. Kształcił się w prawnictwie i literaturze. Jako mówca świetne miał powodzenie, jednak był zawsze tak bez pieniędzy, że wierzyciele zabrali mu bibliotekę, którą nabył Boileau. W 1640 został członkiem akademii. Umarł 1681. Dzieła jego mniej go czynią sławnym jak znajomość z Racine'm i Boileau.

PATRYCY (*święty*), apostoł irlandzki, urodzony w Szkocji r. 372. Założył kościół metropolitalny w Armagh i wprowadził pismo do Irlandii; umarł r. 400.

PATU (*Klaudysz* *Piotr*), koniusz i adwokat w parlamencie paryżkim, urodzony w Paryżu 1729, zmarły 1758; był członkiem akademii Arkadów, zajmował się literaturą i prawnictwem. Jego jedno-aktowa sztuka p. t. *Pożegnanie zesłankiem*, miała wielkie powodzenie.

PAULA (*święta*), dama rzymska z rodziny Sympionów i Grachów. Urodzona 357, przyjęła chrystyanizm, zostawszy wdową udala się do Belleme i przy s. Hieronimie wiodła pokutnicze życie. Była przełożoną zakonu i umarła 407 roku. Święty Hieronim wspomina o niej jako o bardzo świętobliwej kobiecie.

PAULA (*Julia Kornelia*), pierwsza żona Heliogabala, wygnana później od niego. Była wzorem piękności i cnoty.

PAULET (*kawaler*), pochodził z Irlandii. On w 1772 powziął pierwszy zamiar założenia szkoły wzajemnego uczenia. Ludwik XVI wyznaczył fundusz 36,000 franków na ten zakład, lecz z powodu wynikłej rewolucji musiał Paulet go porzucić.

PAULI (*Zegota*), wydak: 1) *Pieśni lu-*

du polskiego w Galicyi Lwów 1833; 2) *Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi* (tamże 1839 to-mów 2).

PAULI (*Grzegórz*), z rodziców Włochów zrodzony w miasteczku Pomroże, do nazwy swojej dla tego przydawał Polonus; był czątkowo gorliwym kalwinem; w r. 1557 pastorem we wsi Wola pod Krakowem, następnie we wsi Chelmie; w r. 1562 został pastorem w Krakowie, z kąd wydalony przez samychże kalwinów, przeniósł się do Rakowa i dla zawziętych sporów które wiodł nietylko z katolikami, ale i innemi wyznaniem, przezwany został *Niezgoda*. Przeszedł do Aryanów i tych tylko za prawowitych uznawał. Umarł w Rakowie r. 1591. Był autorem wielu dzieł polemiczno-teologicznych.

PAULIN (*święty*), patriarcha Akwilei, urodzony w Friulu 730 r., nauką swoją zwrócił na siebie uwagę Karola Wielkiego, który go wyniósł na godność patriarchatu w r. 777. Był obecnym na wielu soborach i umarł 804. Obchodzony 28 stycznia.

— PAULIN (*święty*), biskup z Trewiru r. 349, wygnany przez cesarza Konstansa, umarł 359 w Frygi. Całą jego winą było iż na concylium w Arles r. 353, popierał dekrety w Nicei wydane i bronił s. Atanazego. Obchodzony 31 sierpnia.

PAULIN (*święty*), (*Poncyusz*, *Meropiusz* *Paulinus*), sławny poeta chrześcijański w pierwszych wiekach, urodzony w Bordeaux 353, odbył nauki pod Auzoniuszem i został w Rzymie konsulem w r. 378. Kiedy żona jego Terazyja została zakonnicą, on udał się do Barcelony i został duchownym w 393, następnie przybył do Nole we Włoszech, tam obrany biskupem w r. 410; umarł 431. Przypisują mu wynalezienie dzwonów.

PAULINA (*Pompeja Paulina*), żona Seneki sławna z dowcipu i cnoty. Nie mogąc przeżyć męża skazanego na śmierć przez Nerona, chciała umrzeć przez otworzenie sobie żył, lecz tego niedozwolił Neron. Żyła jeszcze później lat kilka.

PAULINA BONAPARTE, księżna Borghese, druga siostra Napoleona, urodziła się w Ajaccio 1780, umarła w 1825; zaślubiła generała Leclerc w 1801, i towarzyszyła mu w wyprawie do Saint-Domingo; pozostawszy wdową, zaślubiła w drugich związkach księcia Borghese 1803, z którym wkrótce się rozeszła i przebywała w zamku Neilly, utrzymując tam dwór swój. W 1814 poświęciła się bratu, za którym udala się na wyspę Elbę, do jego rozrządzenia oddała swoje brylanty (które zabrane w raz z karetą cesarską zostały w bitwie pod Waterloo). W ostatnich latach pojechała się z mężem i żyła z nim we Florencji. Była to jedna z najpiękniejszych kobiet swojego czasu; Canova wykonał jej posąg i nadał mu rysy Wenery Praksytelesu.

PAULMIER DE GRENTEMESNIL

(*Jakób*), zwany **PALMERIUS**, uczony filolog, urodzony 1587 w Normandji, zmarł 1670, był synem Juliana Paulmier, biegłego lekarza. Czas swój podzielał pomiędzy naukami i wojskowością; wiele przysług zdziałał protestantom swoim współwyznawcom. W roku 1620 walczył w szeregach Hollendrów przeciw Hiszpanom. Wydał w Lejdzie 1680: *Graeciae antiquae descriptio*, dzieło pełne ważnych naukowych poszukiwań.

PAULO (hrabia *Juljusz* de), ostatni potomek wielkiego mistrza tegoż imienia, okazał się naczelnikiem powstania na Południu w r. 1797. Kiedy generał Rouge zajmował departament Wyzszej Garonny, on udał się ku Pireneom. Zwycięzca pod Muret i Martres, był napadnięty przy Montrejeau przez generałów Bertier i Lannes. Hrabia Paulo uszedł do Hiszpanii i dopiero po 18 bummera powrócił. Umarł roku 1804.

PAULUS (*Juljusz*), prawnik rzymski, urodzony w Rzymie, a według innych w Tyrze, współczesny i współzawodnik Papiniana, słynął na początku III wieku. Wielkich względów doznawał od Septima-Sewera, Karakalli i Aleksandra Sewera; ten ostatni mianował go konsulem i prefektem pretorii po Ulpianie. Z licznych pism jego doszły nas tylko niektóre ułamki.

— **PAULUS** (*Peters*), człowiek stanu. Holender, urodzony w Aksel 1754, zmarły w 1796, był najprzód radcą i adwokatem fiskalnym admiralicyi Mozy; wznosił marynarkę swojego kraju, który musiał opuścić w roku 1787 z przyczyny swojej opozycji przeciw stathuderowi; przyjęty został na dworze wersalskim, wrócił do Hollandji w 1795, i przebywał w tymczasowym zgromadzeniu reprezentantów hollenderskich; umawiał się o pokój Hollandji z Francją. Jest autorem wielu dzieł politycznych.

PAW (*Kornel* de), uczony literat, urodzony w Amsterdamie 1739, zmarły 1799, kanonik w Xanten, znany z *Urag filozoficznych o Grekach, Amerykanach, Egipcjanach i Chinczykach*. Był wujem sławnego barona Cloatz.

PAUZANIASZ, sławny wódz spartański, syn króla Kleombrota, z pokolenia Eurystenidów, odniósł sławne zwycięztwo pod Plateą r. 479 przed J.-Chr. Zwycięstwa odniesione w Azji-Mniejszej nad Persami natchnęły go taką dumą iż, zapragnął korony przy pomocy Persów. Pizzwolany przez eforów do Sparty i widząc że jego zamiar jest odkryty, uciekł do świątyni Minerwy, Spartanzykowie drzewi jego zamurowali, a on umarł z głodu r. 447 przed J.-Chr.

— **PAUZANIASZ**, król spartański, wnuk poprzedzającego, nastąpił po Plistoanaksie swoim ojcu r. 408 przed J.-Ch. Po wielu bezużytecznych wyprawach, złożył koronę i umarł w Tegei r. 397.

— **PAUZANIASZ**, pan macedoński na dworze Filipa. Był przyczyną śmierci innego ulubieńca tego króla, tegoż samego nazwiska. Atal pomścił się zgonu swojego przyjaciela przez wyrządzenie Pauzaniaszowi wielkiego afrontu. Pauzaniasz niemogąc od Filipa otrzymać sprawiedliwości, zabił Atala sam w czasie wesela córki swojej Kleopatry. Lecz został pochwyciony i zabity zaraz. Niektórzy mówią że Filip sam go zabił, a później w grobach królewskich pogrzebać kazał.

— **PAUZANIASZ**, sławny jeograf w II wieku po J.-Ch., urodzony w Frygji; był uczniem Herodota Altykusa; podróżował po Grecji, Macedonii, Azji i Egipcie, osiadł w Rzymie r. 170 gdzie umarł w wieku podeszłym. Tam pisał w dyalekcie jońskim swoją: *Podróż po Grecji*, dzieło naukowe nader ważne.

PAUZIASZ, malarz grecki, urodzony w Sycyonie r. 360 przed J.-Ch., był uczniem Pamfila i współczesnym Appellesa. On pierwszy malował kolorami na drzewie i kości słoniowej.

PAVILLON (*Mikołaj*), urodzony w Paryżu 1597, był początkowie współnikiem w chłubnych pracach ś. Wincentego a Paulo. Dla wymowy kaznodziejskiej i cnót swoich otrzymał w r. 1639 biskupstwo Aleth. Dysgracyonowany od Ludwika XIV, umarł roku 1677.

— **PAVILLON** (*Stefan*), synowiec poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1632 r. adwokat generalny w parlamencie w Metz, złożył tę gośność dla zupełnego poświęcenia się pociży. Umarł 1705 jako członek akademii francuzkiej.

— **PAVILLON** (*Jan Franciszek de CHEYRON de*), sławny marynarz, urodzony w Périgueux 1730, w 1745 wszedł do regimentu Normandzkiego jako porucznik, a w trzy lata później przeniósł się do marynarki. Został generał-majorem wojsk marynarki pod rozkazami hrabi Orvilliers. Dowodził chlubnie i zginął 1762 r. na pokładzie okrętu *Triomphant*. Napisana przez niego *Tuktyka morska* jest najlepszem dziełem tego rodzaju.

PAWEŁ (*święty*), apostoł, urodzony w Tarsie w Cykircy (dwa lata przed Chrystusem), nazywał się Sual, był synem Zydą z pokolenia Beniamina, został obywatelem rzymskim za Augusta. Wychowany w sekcie Faryzeuszów, był zaciętym nieprzyjacielem chrystyanizmu i przychylił się do męczeństwa ś. Stefana. Nawrocenie jego cudowne jest opowiedziane w *Aktach apostoelskich*. Zostawszy gorliwym chrześcianinem, opowiadał naukę w Damaszku, Tarsie, Antyochii i Azji-Mniejszej. Nawrócił na wyspie Cypr prekonsula Sergiusza Paulusa. Nauczając w Testalonicie, Atenach, w Korynie i w całej Grecji, przybył nareszcie do Rzymu gdzie został towarzyszem ś. Piotra. Śięty, za panowania Nerona r. 66, pogrzebiony został na drodze Ostia, tam papież Grzegorz kazał wzniesć wielki kościół.

pod jego nazwaniem. Napisał czternaście listów obejmujących naukę ewangelii.

— PAWEŁ (*święty*), pierwszy pustelnik, urodzony w Tebaidzie 229 r., udał się na puszcę mając lat 22, chcąc uniknąć prześladowania cesarza Decyusza. Zamieszkiwał w jaskini, a żywił się i odziewał palmą. Umarł 341 r. Ś. Hieronim i ś. Atanazy opisali jego życie. Obchodzony 15 stycznia.

PAWEŁ, pięciu papieży nosiło to imię:

— PAWEŁ I, nastąpił 757 r. po swoim bracie Stefanie III. Wzywał pomocy Pepina przeciw Grekom i Lombardom, założył wiele kościołów, pracował lecz nadaremnie nad nawróceniem Konstantyna Kopronima; umarł 767 roku rządząc mądrze i łagodnie.

— PAWEŁ II (*Piotr BARBO*), siostrzeniec papieża Eugenjusza IV, Wenecyanin, nastąpił w 1464 r. po Pjusie II. Wykłał króla czeskiego, wojował z Turkami i postanowił jubileusz co lat 25, umarł 1471 r.

— PAWEŁ III (*Aleksander FARNEZY*), papież urodzony w Rzymie, jednogłośnie obrany po Klemencie VII (1543 r.). Zwołał sobory w Mantui, Trydencie i zawarł przymierze z cesarzem i Wenecją przeciwko Turkom; chciał pojednać Karola V z Franciszkiem I, ustanowił inkwizycję, obszedł się surowo z Henrykiem VIII królem angielskim; umarł 1549 r. Przed przyjęciem kapłaństwa miał córkę którą zaślubił Bosio Sforza i syna Piotra Ludwika Farnezego, który był księciem Parmy.

— PAWEŁ IV, (*Jan Piotr CARAFFA*), urodzony w Neapolu, arcybiskup Teati i wspólnie z ś. Kajetanem założyłciel teatynów; nastąpił 1555 r. po Marcellim II. Poskromił nadużycia, potwierdził inkwizycję, jednak tyle oburzył Rzym swoją surowością, że po jego śmierci w 1559 r. posąg jego w Tyber wrzucono.

— PAWEŁ V, (*Kamil BORGHEZY*) Rzymianin, otrzymał tiarę 1605 r. po Leonie XI. Za niego kłótnie z Wenecją spowodowały wygnanie z tamtąd jezuitów: nestoryanie chaldejscy połączyli się z kościołem rzymskim; upiękniał Rzym; ukończył front bazyliki ś. Piotra. Umarł 1621 r.

PAWEŁ WARNEFRID, dyakon z Akwilei, był sekretarzem ostatniego króla Lombardów Didiera, w r. 774. po upadku tego monarchy, udał się na górę Cassin, gdzie został mnichem; umarł na początku IX wieku. Pisał: *Historję Lombardów* w sześciu księgach. *Historję pierwszych biskupów w Metz*. — *Życie ś. Arnalda* i innych.

PAWEŁ, czterech patriarchów konstantynopolańskich nosiło to imię:

— PAWEŁ I, w 336 r. obrany przez prawowiernych, rywalizował z Macedonjuszem obranym przez arjanów. Wygnany i przywołany 338 r., był znów strącony przez stronników Euzebjusza i Macedoniusza, jeszcze raz przywrócony i następnie wygnany został do Kury, tam uduszony

— PAWEŁ II, wyniesiony na tę godność 641 r. przez cesarza Konstanta. Doniesiony jako monoteista papieżowi Teodozjuszowi był wykłety i strącony; prześladował prawowiernych. Trwał w swoim odstępie do śmierci 654 r., a pamięć jego połączono na szóstym synodzie.

— PAWEŁ III, patriarcha konstantynopolański, wyniesiony na tę godność 686 r.; był wprzód sekretarzem cesarza. Umarł 693 r. po nim nastąpił Kallinik.

— PAWEŁ IV, urodzony na wyspie Cypr, nastąpił 780 r. po Nicetasie. Abdykował 784 r.

PAWEŁ z SAMOZATY, biskup tego miasta, obrany 260 r. patriarchą w Antyochii. Odpowiedział błędy Sabelliusa i został wykłety na koncylum w Antyochii w r. 270; lecz się utrzymał przy swojej władzy za pomocą Zenobii i królowej Palmiry i dopiero uległ po zupełnej jej porażce. Jego stronnicy nazywali się *Pawłoniści*, znikli oni w IV wieku.

PAWEŁ EMILIUSZ (*Lucyusz Emiliusz Paweł*), sławny wódz rzymski, syn Lucjusza Emiliusza Paulusa, który zginął pod Kannami, urodzony 228 r. przed J.-Ch. został pretorem w Hiszpanii 190 r. przed J.-Ch., następnie konsulem w 182. Podbiwszy Ligurję i wynagrodzony tryumfem, usunął się od spraw publicznych. Powołany na nowo do konsulatu r. 168, pokonał króla macedońskiego pod Pydną i Perseusza w największym tryumfie do Rzymu przyprowadził. Wyniesiony do godności cenzora umarł 158 r. przed J.-Ch. Miał z Papiry pierwszej żony dwóch synów, z których jednego przybrał Fabiusz Maksimus, a drugi zwał się Scypion Afrykański.

PAWEŁ z TYRU, sławny mówca współczesny Filona z Biblos (120 po J.-Ch.), wysłany był do cesarza Adryana z prośbą aby Tyr został zamieniony w stolicę. Adريان ujęty jego wymową zezwolił na to. Zostawił pisma o wymowie z pochwałą wspominane przez Suidasa.

PAWEŁ z EGINY, lekarz grecki, zrodzony w Eginie, żył według powszechnego zdania w VII wieku po J.-Ch., i był nauczycielem w Aleksandryi na krótki czas przed zdobyciem tego miasta przez Amrą. Odnazczał się szczególnie w chirurgii.

PAWEŁ I (PIOTROWICZ), cesarz rosyjski, urodzony 1754 r. syn Katarzyny II i Piotra III. Zaślubiony 1774 r. z córką landgrafa Hesko Darmstadtckiego; ożenił się powtórnie 1776 r. z księżniczką Wirtemberską z którą przebiegł Europę pod imieniem *hrabiego z Północy*. Wstąpił na tron 1796 r. po śmierci Katarzyny II. Przysąpił do koalicji przeciwko Francji, a następnie był jej sprzymierzeńcem; umarł w nocy 11 marca 1801 r.

PAWEŁ z SAUMUR, znany pod imieniem CHEVALIER, sławny marynarz, syn praczeki, urodzony na statku 1597 r. Służył jako majtek na galerze maltńskiej i wcz-

sie bitwy zastąpił poległego dowódcę. Kardynał Richelieu mianował go kapitanem, następnie został dowódcą eskadry, i wice admirałem na wodach Lewanckich; umarł w Tulonie 1667 r.

PAWŁOWICZ (*Adam Hilary*), Litwin, dzielny wojownik za Zygmunta III; w czasie wojny z Szwedami popadł w ich niewolę; w wyprawie na północy jako rotmistrz, a później pułkownik, wiele dokazywał; toż samo pod Cecorą i Chocimem. Za Władysława IV lubo ranny pod Smoleńskiem, podjazdami jednak przeciwników trapił. Umarł w Wilnie 1650 r.

— **PAWŁOWICZ** (*Jan z Wilnowca*), uczony filolog za panowania Zygmunta III, napisał i wydał dzieło. *O upadku polęgi króla hiszpańskiego na lądzie i na morzu* r. 1589.

PAWŁOWICZ (*Michał*), urodzony w Warszawie r. 1778, sławny artysta dramatyczny, pobierał nauki w szkołach pijarskich, a skończył one w korpusie inżynierów, w którym zostawał do roku 1791, z powodu upadnięcia z konia nie mógł nadal służyć wojskowo. W r. 1800 w dniu 16 lutego, po raz pierwszy wystąpił na scenie, w roli Landgrafa w dramacie: *Klara z Hohenajchen* i z pierwszego zaraz okazania się, wróżył najświetniejszą przyszłość. Posiadał on niepospolity talent do tragedji, a przytem obdarzony piękną postacią, dobrą wymową, zjednał sobie powszechne uwielbienie. Umarł on w kwiecie młodości dnia 1 października 1804 r.

PAWŁOWSKI (*Daniel*), jezuita rodem z Wołynia; wstąpił do zgromadzenia r. 1641. Wydał on dzieła teologiczne i Życie uczonego Drużbickiego; umarł 21 sierpnia 1673 r.

PAXILLUS (*Bernard*), podobno właściwa nazwa jego polska była: **KOLEK**. Dominikan i teolog według zdania Mijakowskiego jezuita w kazaniu jego pogrzebomem; celujący spowiednik w kościele ś. Trójcy w Krakowie, słynny z pism przeciw Aryanom. Napisał obszernie dzieło: *Monomachia de s. Trinitate contra arianos*. Pruszczył wielkie pochwały oddaje jego niezmordowanej gorliwości w walce z różnowiercami i obficie wymowie w opowiadaniu słowa Bożego.

PAYNE (*Thomas*), urodzony 1737 r. w Thelford w Anglii. Przybył do Ameryki z Franklinem. Tam został sekretarzem spraw zagranicznych 1779 r., był wysłany do Francji 1781 r. celem negocjowania o pożyczkę. Za powrotem do Ameryki udał się do Londynu, gdzie bronił przeciw Burkie'mu rewolucyę francuską. Skazany na karę za dzieło swoje: *Prawa człowieka*, uciekł do Francji, tam został deputowanym z departamentu Pas-de-Calais. Dla swojego umiarkowania przez Robespiera wykreślony. W r. 1794 wydał: *Wiek rozumu*. Powrócił do Stanów Zjednoczonych 1802 i tam umarł 1809 r.

PAZYTELES, rzeźbiarz grecki którego mają za jedno z Praksytelem, osiadł w Rzymie gdzie zrobił Jowisza z kości słoniowej dla pierwszej świątyni wystawionej w Rzymie z marmuru za Metellusa Macedońskiego. Opisał on najpiękniejsze pomniki swojego czasu.

PAZZI, można familia we Florencyi, sławna ze spisku 1478 r., przeciw Medyceuszom. Naczelnikiem takowego był FRANCISZEK PAZZI, którego nienawiść wzbudził Julian Medyceusz zaślubiwszy jego kochankę Kamilę Cafarelli. Ten wciągnął do spisku wuja i prawie wszystkich członków swojej familii, nadto arcy-biskupa Pizy, Franciszka Salvati, Montesecca wodza wojsk papieża Sykstusa IV. Projekt miał być wykonany w kościele Santa-Reparata 2 maja 1478 r. Julian de Medicis zginął, Wawrzyniec zaś uszedł i pobudził lud, mordercy wywiezieni zostali w oknach pałacu w liczbie ośmdziesięciu.

PEARCE (*Nataniel*), podróżnik angielski, urodzony 1780 r. w East-Acton pod Londynem, przepędził większą część życia w Afryce. Pozbawiony 1814 r. w własności nabytej w Abisynii, miał powrócić do Europy gdy umarł w Aleksandryi 1820 r. Pozostawił rękopisma dotyczące Abissyii.

PEARCE (*Zacharyasz*), uczony biskup angielski, urodzony w Londynie 1690 r., zmarł jako dziekan Westminsteru w 1774 r. Jest on autorem dzieła: *Essai sur l'origine et progrès des temples* i rozmaitych innych prac teologicznych, znany jest szczególnie jako filolog.

PECALIDES (*Szymon*), właściwie **PEKALSKI**, akademik krakowski, opisał wojnę którą książęta Konstantyn i Janusz Ostrogscy, oraz Wiśniowiecki wiodli z Niżowcami, gdy ci pod wodzą Kosińskiego r. 1593 niszczyli Ukrainę: *Bellum Ostrogianum ad Pułkos*, Kraków 1600 r.; może być przydatnym do dziejów owczesnych, ale na tytuł poety wcale nie zasłużył.

PECCAROVIVS (*Stanisław*), podobno po polsku **PEKALSKI**, był plebanem w Zborówku. Rzadkie dziś pismo było przez niego wydane: *Konterfekt nie tylko terazniejszemu czasom, ale i polonim do urażenia potrzebny i pożyteczny*, w Krakowie r. 1607.

PECHANTRÉ (*Nikołaj de*), poeta dramatyczny. Urodzony w Tuluzie 1638 r. był najprzód lekarzem, a następnie poświęcił się poezji. Napisał trzy tragedje: *Gela, Jugurtu, i Smeré Nerona*. Umarł 1708 r.; napisał także dla kollegium d'Harcourt: *Józef sprzedany przez braci i Ofiarę Abrahama*.

PECHMEJA (*Jan*), literat francuzki, urodzony w Villefranche 1741 r. Wykładał wymowę w kollegium la Flèche, a następnie przybył do Paryża. Za *Pochwałę Kolberta* 1773 r. został członkiem akademii. Napisał poemata *Telef*. Umarł 1785 r. we dwadzieścia dni po doktorze Dubreuil swoim wielkim przyjacielu.

PECOURT, mistrz baletu Opery, zmarły, w Paryżu 1729 r. Pierwszy wprowadził do tańca charaktery i wrażeń. Był nauczycielem księżnej Burgundzkiej.

PECQUET (*Jan*), sławny anatomista. Urodzony w Diepp na początku XVII wieku, jeszcze będąc uczniem w Montpellier, odkrył kanał żółdkowy i rezerwuar noszący jego nazwisko. Osiadł w Paryżu, został członkiem akademii umiejętności 1666 r. Umarł 1674 r. Pisał wiele *Pamiętników*.

PEDARETES, Spartanin, który chciał należeć do rady 300, gdy mu odmówiono, wyrzekł: „Cieszę się że moja ojczyzna ma 300 mężów cnotliwszych ode mnie.”

PEDANIUS SECUNDUS, prefekt rzymski 61 r. po J.-Ch., zamordowany został w domu przez niewolników, których wyzwolił niechęcią pomimo obietnicy. Ukarano za niego śmiercią przeszło 400 jego domowników.

PEDIUS (*Kwintus*), wnuk siostry Juliusza Cezara, służył w Hiszpanii, po zgonie którego zaproponował prawo skazujące jego mordców na wygnanie. August przyjął go za kolegę do konsulatu. Umarł 43 r. przed J.-Ch.—Syn jego **PEDIUS PUBLIKOLA**, był znakomitym prawnikiem, współczesnym Horacemu.

PEDRO D'ALCANTARA (*Don*), cesarz Brazylijski, urodzony 1798 w pałacu Queluz, syn Jana VI króla portugalskiego. Zawieziony do Brezylji 1807, otrzymał gruntowne i świetne wychowanie. W 1817 zaślubił Leopoldynę arcy-księżniczkę austriacką. 1820 kiedy Jan VI powrócił do Lizbony, pozostał jako rządcą w Brezylji. We dwa lata przyjął koronę i ogłosił niepodległość Brezylji. Po śmierci Jana VI w 1826 zrzekł się korony portugalskiej na rzecz córki swojej Donna Maryi de Gloria, mającej lat siedm. W 1827 r. przymuszony mianować brata swojego Miguela regentem, z zalem widział jak ten ogłosił się królem Portugalii. Dla nieprzyjaznych okoliczności zrzekł się korony brazylijskiej w r. 1831 na rzecz syna swojego urodzonego w 1825, który nastąpił po nim pod imieniem Piotra II. W 1832 r. zgromadził flotę na wyspie Terceira, wyładował w Portugalii i wypędził Don Miguela; umarł 1834.

PEGASIUŚ (*Bernard*) z Lublina, dominikan, zawołany teolog, jego naukę i bystry dowcip cała Hiszpania podziwiała, zwłaszcza po jego teologicznej rozprawie, broniącej przeciw zarzutom k. Alliaga spowiednika króla hiszpańskiego, jednego z najpierwszych teologów, był on ozdobiony od papieża wieniec teologicznym. Napisał: *Tractatus de Trinitate*, 1610.

PEIRESC (*Mikołaj Klaudyusz FABRI* de) radca parlamentu w Prowancyi, urodzony 1580, umarł 1637; przebiegał kraje celem zbierania starych rękopismów, których wiele zgromadził; przyjeżdżał się ze wszystkimi uczonymi

swojej epoki. W jego to ręce dostały się marmury z Paros, które hrabia Arundel odkupił.

PEKOSŁAWSKI (*Prokop*), niespokojny zawsze, popierał stronnictwo arcy-księcia Maksymiliana; w bitwie pod Bieczyną do niewoli pojmany, na słowo że się spokojnie oddał zachowa wypuszczony, lecz niedotrzymał przyrzeczenia. Albowiem gdy Zebrzydowski powziął zamiar rokосу, on związaawszy się z nim, silnie rozniecił pożar wojny domowej. Po przegranej pod Guzowem, wzięty z domu w Krakowie, w więzieniu był osadzony wraz z Herburtiem. Stawieni przed sądem, oba na śmierć skazani zostali, lecz król darował im winę, r. 1609 z warunkiem iżby na żadnych zjazdach niestawiali. O nim to król Stefan powiedział: „Iż gdyby był tak dobrym obywatel w pokoju, jak był dobrym żołnierzem w wojnie, to byłby jednym z najlepszych”

— **PEKOSŁAWSKI** (*Stanisław*), brat poprzedzającego, starosta sandomirski, zawsze wierny królowi, walczył przeciw bratu pod Bieczyną. Na północy także wiele dokazywał. Gdy król Stefan jemu za zasługi przeznaczył starostwo sandomierskie i na liście nadawczym pieczęć kanclerzowi Zamojskiemu przyłożyć kazął, Zamojski wiedząc że Pękosławski o starostwo się nie starał, zwrócił na to uwagę monarchy. „Prawda, rzekł król: ale zasługi jego wymagają nagrody; aż nadto prosi kto dobrze służy.”

PELAGIA (*święta*), urodzona w piątym wieku, była aktorką w Antyochii; została zakonnicą i osiadła na górze Oliwnej, tam życie zakończyła w pokucie.—Inna święta **PELAGIA**, urodzona także w Antyochii, zginęła śmiercią męczeńską w IV wieku.

PELAGIUSZ, dwóch papieży nosiło to imię:

— **PIERWSZY**, syn wice-prefekta pretoryi, obrany r. 555 po Wigiliim. Zaczął budowę kościołów s. Filipa i s. Jakóba, ukończonych za Jana III. Umarł 559 r.

— **DRUGI**, nastąpił po Benedyktie I w r. 578. Dom swój zrobił przytułkiem nieszczęśliwych, odbudował pałac Laterański i usilnie pracował nad zniesieniem nowatorstwa. Umarł 590 r., po nim nastąpił Grzegorz Wielki.

PELAGIUSZ, król Asturyi, z familji Gotów, był synem Fawila naczelnika Kantabrow. Po bitwie pod Xeres de la Frontera 711, która położyła koniec panowaniu Wissygotów, uciekł do Biskai i przemieszczał w jaskini N. P. Maryi Cavagonda. Z tamąd robił wycieczki na Maurów i otrzymał od nich całą prowincję Liebana; pokonawszy ich pod Anseva 716 na płaszczyznach Ollales, w r. 717, zyskał miasto Olliedo r. 720. Umarł 747 w Canikas, zostawiwszy koronę synowi swojemu Fawila.

PELAGIUSZ, nowator w IV wieku, urodzony w Wielkiej-Brytanji. Przywdziałwszy su-

knę zakonną, przybył do Rzymu i zyskał poznanowanie wielu znakomitych osób. Zarazem błędami Wschodu, ogłaszał one i stał się naczelnikiem nowej sekty, która w r. 416 potępiona została na koncylium w Kartaginie; wykłedy w r. 418, i ostatecznie przez koncylium w Antyochii r. 424 i w Efezie 431. Utrzymywał on że grzech Adama nie mógł przechodzić na następców, że zachowanie praw Mojżesza równie ważne jak Chrystusa, że dzieci zmarłe bez chrztu mogą być w niebie, że człowiek sam przez się może być doskonały.

PELAGIUSZ (*Magloire*), murzyn, mający udział w powstaniu w Martynie 1794. Doszedł do stopnia pułkownika, kilkakroć razy porządek w armii utrzymał. Zmuszony przez powstańców stanąć na ich czele, dowodził aż do przybycia generała Richepanse, zniszczył zupełnie buntowników w okopach Baimbridge. Umarł we Francji; w 1813 walczył w Hiszpanii jako pułkownik.

PELHAM (*Henryk*), brat młodszy księcia Newcastle, dowodził kompanją dragonów w czasie buntu w Szkocji 1715. Mianowany członkiem izby niższej 1718, wszedł do ministerium w 1724 jako sekretarz wydziału wojny; został kanclerzem skarbu 1754. Zmniejszył dług publiczny przez zmniejszenie stopy procentowej z 4 na 3 od 100.

PELLEGRIN (abbe, *Szymon Józef*), literat, urodzony w Marsylii 1663, zmuszony przez ojca być zakonnikiem, lecz znużony zyciem klasztorzem, został spowiednikiem okrętowym. Odbyszwy wiele podróży, otrzymał 1704 nagrodę poezji w akademii francuskiej. Tem powodzeniem zachęcony, udał się do Paryża, gdzie założył biuro epigrammatów, madrygalów it. d. Umarł 1745 r.

PELLEGRINI (*Pellegrino Tibaldo de*), albo po prostu **TIBALDI**, malarz i budowniczy, urodzony 1527 w Medyolańskim, zmarły w 1592, przebywał naprzód w Bolonii, gdzie pozostawił mnóstwo pięknych obrazów. Został naczelnym inżynierem księstwa medyolańskiego, później powołany do Hiszpanji przez Filipa II, wybudował wiele pięknych gmachów, odmalował bibliotekę i klasztor w Eskurialu; wielki on wpływ wywarł na smak Hiszpanów. Umarł w Modenie.

— **PELLEGRINI** (*Dominik-Tibaldi*), brat jego, podobnie jak on był malarzem i budowniczym.

— **PELLEGRINI** (*Kamill*), urodzony w Kapui 1598, zmarły 1663, jest autorem dzieła: *Historia principum longobardicorum*. Jest to jeden z tych uczonych którzy najlepiej roztępnili wieki średnie Włoch.

PELLEGRINI, sławny śpiewak, urodzony we Włoszech 1780, wszedł do teatru włoskiego w Paryżu, gdy ten zostawał pod zarządkiem pani Catalani, i wystąpił 1825 r. Był przez lat 10 pierwszym buffo-cantante.

Pozostawszy w Paryżu był w konserwatorium professorem śpiewu. Umarł 1832.

PELLEGRINO di SAN - DANIELLO (*Marcin D'UDINO*), (bardziej znany pod nazwiskiem), malarz w XVI wieku żył na dworze Alfonsa d'Est księcia Ferrary; umarł w 1546 roku. Najślawniejszy jego obraz jest: *Madona siedząca pomiędzy czterema dziewczcami z Akwilei*.

— **INNY PELLEGRINO** z Modeny, był uczniem Rafaela, i za życia tego wielkiego malarza wykonał kilka obrazów zdobiących rozmaite pomniki w Rzymie. Wrócił do Modeny po zgonie swojego mistrza i umarł tam 1523 r. Najcenniejszem jego dziełem jest: *Narodzenie J.-Ch.*, które dotąd można widzieć w Rzymie.

PELLERIN (*Józef*), sławny antykwareusz, urodzony we Włoszech 1784 r., zmarły w Paryżu 1782 r. Zebrał rzadki gabinet medalów składający się z 32,500 sztuk; wydał: *Zbiór medalu królów, ludów i miast*. Paryż 1762-78.

PELLETAN (*Filip*), sławny chirurg, członek instytutu, był następcą Dessaulta w Hotel de Dieu i professorem w szkole medycznej. Wydał kilka dzieł. Zmarły 1829 r.

PELLISSON-FONTANIER (*Paweł*), urodzony w Beziers 1624, zmarły w Wersalu 1693; nie wiersze, nie historia akademji francuskiej, nie historia Franche-Comte unieśmierzają go, ale z głębi Bastylii wniesiona obrona Fouquet'a, którego do r. 1660 był powiernikiem jako radca stanu, z nim też podzielał przez lat pięć więzienie, z którego wyszedł na rozkaz Ludwika XIV. Mowy jego podobne są do cycerońskich.

PELLETIER (*Bertrand*), farmaceuta i chemik francuski, urodzony w Bajonnie 1761 r. uczył się pod Darcelem i Payen'em, przyjął do kolegium farmacji, został w 21 roku życia członkiem akademii umiejętności, był członkiem instytutu; wykładał chemię w szkole politechnicznej; umarł 1797 r. bardzo przyczyniwszy się do postępu nauki. — Syn jego **JOZEF**, dyrektor i professor szkoły farmacji, wynalazł wiele soli roślinnych, mianowicie chinę, za co otrzymał order Legii-Honorowej i nagrodę Monthyona.

PELLEVE (*Mikołaj*), arcy-biskup w Rejms, urodzony w zamku Jouy 1518 r., otrzymał kapelusze kardynałski po soborze Trydenckim, na którym powstawał przeciw rozwolnieniu kościoła galikańskiego. Był najzagorzalszym członkiem Ligi. Umarł 1594 r., dowiedziawszy się o wejściu Henryka IV do Paryża.

PELLOUTIER (*Szymon*), urodzony 1694 r. w Lipsku z familii francuskiej która po odwołaniu edyktu z Nantes wydalila się z Francji; został księdzem kościoła francuskiego, członkiem i bibliotekarzem akademii berlińskiej.

Umarł 1757 r. Napisał *Historję Cellów* w 2 tomach.

PELOPIDAS, syn Hippolochusa, wódz tebański, winien ocalenie życia Epaminondasowi z którym ścisłą zawiązał przyjaźń. Wygnany z Teb z czterystu obywatelami, uciekł do Aten, we trzy lata przebrany powrócił do Teb i wypędził z nich Lacedemonczyków r. 379 przed J.-C. Zwycięzca pod Plateą, pod Tespies i Tegirą przyczynił się bardzo do wygranej pod Leuktrami, gdzie dowodził świętym batalionem r. 370 przed J.-C. Wysłany przeciw Aleksandrowi samowładcy Feres w r. 364 przed J.-C., wpadł w jego ręce lecz wybawiony został przez Epaminondasa; zginął jednak tegoż samego roku.

PELORES, sternik Annibala, skazany był na śmierć przez tego wodza w Sycylii w miejscu gdzie jest przykład tegoż nazwiska, posądzony był o zdradę.

PELTIER (*J. Gabryel*), z Nantes, sławił się wydaniem *Akt apostołów*, paszkwiłu peryodycznego, skierowanego przeciw rewolucji, a wyszłego w r. 1789. Schronił się do Londynu po 10 sierpnia, tam pisał przeciw rozmaitym formom rządu francuzkiego i dopiero wrócił do Francji w r. 1820. Umarł 1825 r.

PENELOPA, żona Ulyssesa, matka Telemaka, sławna z odmówienia swej ręki wszystkim ubiegającym się o nią w czasie dwudziestoletniej nieobecności Ulyssesa, i z wybiegu za pomocą którego tego dokonała, albowiem przyrzekła rękę oddać temu który ukończy płótno przez nią zaczęte, lecz ona psuła to w nocy co w dzień zrobiła. Podanie przeciwne zaprzecza jej tej stałości i wspomina że wygnaną została po powrocie męża.

PENN (*William*), ojciec sławnego prawnodawcy Pensylwanii, urodził się w Bristol 1621 r. i wszedł do marynarki. Mając lat 31 był wice-admirałem. Odznaczony się w Indjach - Zachodnich, mianowany został kommissarzem admiralicji 1660 r., a w cztery lata później dowodził eskadrą pod naczelnictwem księcia York. Dla słabości zdrowia oddalił się do Wanstead i tam umarł r. 1670.

— **PENN** (*William*), sławny kwakier, urodzony w Londynie 1644 r. z ojca wice-admirała, który zostawił mu 1,500 fr. dochodu i pretensji do rządu 640,000 zł. za co ustąpił mu Pensylwanią w r. 1684; nadał on tej części Ameryki prawa, ucivilizował dzikich, założył Filadelfią. Opuszczył on Amerykę w r. 1701, umarł 1718 r.

PENNANT (*Tomasz*), sławny naturalista angielski, urodzony 1736 roku w Downing, ukończywszy nauki w Oxford podróżował po Europie i opisał swoje podróże. Umarł 1798 r. *Historja zwierząt czworonożnych* jest celniejszym dziełem.

PENNI, zwany *IL FATORE* (*chłopiec mala-*

rní), malarz florentyński, urodzony w 1488, zmarł w 1528, był naprzód chłopcem posługującym u Rafaela, lecz ów mistrz uznawszy w nim talent, sam mu udzielał lekcji i obchodził się jak z własnym synem, a nawet nawspół z Juliuszem Rzymianinem mianował swoim legataryuszem. Założył on w Neapolu szkołę która była bardzo uczęszczaną; lecz później w skutku namiętności do gry nigdy nie mógł dorobić się majątku. Nadewszystko podziwianym jest obraz jego przedstawiający: *Świętą rodzinę*.

PENTEUSZ, syn i następca Echiona, król Tebański, sławiony oporem stawianym przeciw czei Bachusa. Nadaremnie ten bógek cudami chciał zmienić jego zdanie. Penteusz zginął najokropniejszą śmiercią, poszarpanym bowiem został w kawaly w czasie świąt Bachusa przez własną matkę Agawę i dwie ciotki swoje, które zaślepione przez Bachusa wzięły go za Iwa. Należy sądzić że Penteusz musiał się opierać wprowadzeniu latorośli winnej w państwach swoich i przez to spowodował przeciw sobie jakieś powstanie.

PENTHIEVRE (*Ludwik Jan Marya de BOURBON książę de*), urodzony w Rambouillet 1725 r. jedyny syn hrabiego Tuluz, syna Ludwika XIV, który umarł 1737 izłał na syna godności wielkiego amirała i wielkiego łowczego. Walczył pod Dettingen i Fontenoi. Odziedziczywszy po księciu Maine wielki majątek był wsparciem nieszczęśliwych. Protegował nauki i Floryan jego paź jemu poświęcił swoje *Bajki*. Oszczędzony przez rewolucję widział zgon księżnej Lamballe swojej synowej. Umarł r. 1793, córka jego księżna Orleańska była matką Ludwika Filipa I teraźniejszego króla Francuzów.

PENTYLES, syn naturalny Oresta i Erygony córki Egista, panował w Argos wspólnie z swoim bratem Tysamenem. Stracony przez Heraklidów, opanował wyspę Lesbos.

PEPIN, drugi syn Karola Wielkiego, mając lat pięć został ogłoszonym królem Włoch r. 781. Dowodził wojskami i wiele zaszczytnych przedsięwziął wypraw. Umarł 810 zostawiając pięć córek i syna, nieszczęśliwego Bernarda, skazanego na śmierć przez Ludwika Dobrodusznego. W zbiorze praw lombardzkich, jest czterdzieści dziewięć postanowień Pepina.

— **PEPIN I**, król Akwitanii, drugi syn Ludwika Dobrodusznego, buntował się po trzykroć przeciwko niemu; umarł 838, zostawił dwóch synów Pepina II i Karola.

— **PEPIN II**, syn Pepina I, ogłoszony królem Akwitanii w Poitiers wtedy gdy w Worms ogłoszono Karola Łysego. Wojna długo trwała, lecz Pepin z pomocą Normandów znaczne robił спустoszenia, wydany jednak przez własnych wazali; w r. 852 był osadzony w Soissons, uszedłszy z tego więzienia

w r. 854 znowu rozpoczął wojnę. Wydany Karolowi Lysemu, został zamknięty w klasztorze Senlis, gdzie umarł r. 864.

PEPIN DE LANDEN albo **STARY**, majordom królestwa Austrazji za panowania Dagoberta I i za małoletności Sigeberta, był moznym panem. Umarł w 639 r., zostawivszy syna Grimoalda i córkę Begge, którą zaślubił Ansegis drugi syn Arnolfa, biskupa z Metz; z tej się zrodził Pepin Heristal.

PEPIN HERISTAL albo **GRUBY**, urodzony w Heristal, wnuk z matki Pepina de Landen. Rządził Austrazją z tytułem księcia po zabiciu Dagoberta II 680 r., i opierał się Ebroinowi. Po śmierci tego ostatniego w r. 681, napadł na Neustrią, odniósł zwycięztwo pod Testry r. 687, i państwo przeniósł do Austrazji. Za trzech monarchów drzemiączków (Kludowesza III, Childeberta III i Dagoberta II) rządził samowładnie. Umarł 714 r., uslawszy drogę do korony swojej dynastji Synem jego był Karol Martel.

PEPIN KRÓTKI albo **MAŁY**, drugi syn Karola Martela, podzielił dziedzictwo swojego ojca, z bratem swoim Karlomanem 741 r., zostawiając dla siebie Neustrią, Burgundią Akwitanią i Prowancyą. Lecz zmusivszy brata swojego Karlomana do zostania mnichem w r. 747, i poskromivszy powstanie młodszego w 750, kazał się namaszczyć w 752 Bonifacemu arcybiskupowi Moguncji, poprzednio uwięzivszy Childeryka III, ostatniego króla z dynastji Merowingów, w klasztorze Sithieu. Powtórnie namaszczoney przez papieża, poszedł mu na pomoc przeciw Lombardom; prowincye które odebrał tym ostatnim są początkiem władzy świeckiej papieżów w r. 756. Wojny z Saxonami i Waifrem księciem Akwitanii, uslawivly jego panowanie. Umarł 768 r. zostawiając tron dwóm synom.

PEPOLI, familia bolońska wpisana do księgi złotej w Wenecyi w XV wieku, a w XVI piastująca najwyższą władzę.

— **ROMEO PEPOLI** usilował otrzymać najwyższą władzę; wygnany w 1321 utracił cały majątek.

— **TADEO**, syn jego, przywołany do Bolonii 1327, wczasie wojen Gwelfów i Ghibelinów. W 1337 otrzymał najwyższą władzę, którą zachował do śmierci w r. 1348.

— **GIOVANNI** i **JACOPO** synowi jego sprzedali Bolonią arcybiskupowi Medyolańskiemu Visconti w r. 1350. Ich potomkowie późnziej mieszkali w Bolonii, ale tylko jako obywatele.

PEPYS (*Samuel*), sekretarz admiralicji za panowania Karola II i Jakóba II, dzielnie się przyłożył z hrabią Montagu (późniejszym Sandwich) do przywrócenia na tron Karola II w Anglii. Złożył urzędowanie za wstąpieniem Wilhelma Oranii. Pozostawił on *Pamiętniki*, dokładny przedstawiające opis szczegółów o dworze Stuartów i ówczesnych obyczajach.

Pepys był prezesem towarzystwa królewskiego w Londynie.

PERAULT (*Klaudjusz*), sławny architekt, urodzony w Paryżu 1613, naprzód uczył się medycyny. Tłumacząc Witruwiusza, poczuł chęć do budownictwa. W 1666 zostawivszy członkiem akademii umiejętności, wykonał plan obserwatorium; ukończenie pałacu Louvre, a mianowicie kolumnada unieśmiertelniają go. Umarł w 1688 r.

PERAULT (*Karol*), brat poprzedzającego, urodzony 1628, uczył się naprzód prawa, a potem został pomocnikiem brata. Pisał kilka sztuk ulotnych, w których nasmiewał się z Boileau. W 1664 mianowany został intendentem gmachów królewskich; protegował sztuki i nauki, był jednym z pierwszych członków akademii napisów. Przyjęty do akademii francuzkiej w 1671. Umarł 1703. Napisał: *Powieści czarownic—i Porucznik sturczytnych z nowoczesnemi*, które to dzieło spowodowało sprzeczki pomiędzy Racine'm i Boileau.

PERCEVAL (*Spencer*), mąż stanu angielski, urodzony w Londynie 1762, był drugim synem Johna Perceval, pierwszego lorda admiralicji za ministerstwa lorda Buta. W 1797 obrany był członkiem parlamentu i okazał się godnym współzawodnikiem Pitta. Był kolejno radcą korony, kanclerzem i naczelnikiem gabinetu w 1807. Za niego to spalono Kopenhagę i zabrano flotę duńską. W 1809 r. został pierwszym lordem skarbu; zabity z pistoletu gdy wchodził do parlamentu w 1812, przez kupca Bellinghama z Liwerpoolu. Wdowa po nim, otrzymała 200,000 zł. pensyi.

PERCY, znakomita i dawna rodzina w Anglii, pochodząca z Normandji, naczelnikiem jej był **WILHELM PERCY**, który towarzyszył Wilhelmowi Zdobywcy w jego wyprawie do Anglii.

— Inny **WILHELM PERCY**, wnuk poprzedzającego, nie mając potomka męzkiego, zaślubił córkę swoją Josselinowi de Louvain pod warunkiem że ten magnat przybierze na zwisko Percy i osiedzi w Anglii. Potomek tegoż, **HENRYK PERCY**, odniósł w r. 1346 pod Neville's-cross nad Szkotami wielkie zwycięztwo, i pojął ich króla Dawida Bruce w niewolę.

— Inny **HENRYK PERCY**, odznaczył się także w wojnach przeciw Szkotom, i mianowany został hrabią Nortumberland przez Ryszarda II w 1377; lecz fałszywie obwiniony przed tym monarchą, chwycił się stronnictwa księcia Lankastru (Henryka IV), i wielce się przyłożył do wyniesienia jego na tron. Pokonał Szkotów pod Halidown r. 1402; lecz w następnym roku, poróżnivszy się z królem Henrykiem IV, powstał przeciw niemu wraz z synem swoim, Henrykiem Percy przezwany *Hotspear* (to jest zapalczywy w boju); ten syn poległ w bitwie r. 1403; ojciec

złożył hołd i otrzymał przebaczenie, lecz na nowo powstał, i walcząc poległ w hrabstwie York roku 1406. Wnuk jego także HENRYK PERCY, przywrócony został do wszystkich zaszczytów od Henryka V.

— Inny z jego potomków, TOMASZ PERCY, hrabia Northumberland, był oskarżonym za panowania królowej Elżbiety, że ułatwił małżeństwo księżki Norfolk z królową Szkoeką Maryą; podniósł sztaandar buntu, lecz pojmany z bronią w rękę, został ścięty w 1571. Dom ten wygasł w 1670, w osobie Josselina barona Percy, który pozostawił tylko córkę po sobie.

PERCY (*Piotr Franciszek* baron), urodzony 1754 w Montagney. Był naczelnym chirurgiem wojskowym i wiele ulepszeń w szpitalach wprowadził. W 1814 r. leczył rannych sprzymierzonych i zyskał podziękowanie monarchów. Deputowany wczesnie 100 dni, oddał się za powtórnym przybyciem Burbonów. Umarł w Paryżu 1825 r.

PERDYKAS I, król Macedonii, nastąpił 729 przed J.-Ch. po Turymasie albo Karanusie; przyłączył wiele prowincji do państwa swojego; panował lat 40. Syn jego Argeusz po nim nastąpił.

— PERDYKAS II, król Macedonii, syn Aleksandra I, po którym nastąpił 457 lub 436 przed J.-Ch. Posiłkował Lacedemonczykom w wojnie Peloponezkiej, odparł króla Traków i umarł 413 po długim panowaniu. Po nim nastąpił Archelausz.

— PERDYKAS III, król Macedonii, syn Amyntasa II i Eurydyki; wstąpił na tron po śmierci Aleksandra II swojego brata w r. 371; musiał jednak walczyć z Pauzanjaszem od którego uwolnił go generał ateński Ifigrates, a następnie z bratem swoim naturalnym Ptolomeuszem Alorytes. Pelopidas wezwany do rozstrzygnięcia sporu, osądził go na stronę Perdykasa. Zginął w r. 360 w wojnie z Illiryjczykami, po nim nastąpił Filip Wielki.

PERDYKAS, jeden z sławniejszych wódzów Aleksandra, jemu to ów monarcha umierając, oddał pierścień i mianował swoim następcą. W istocie był on rejentem całego państwa za Aryhideuszem i dla utworzenia sobie drogi do tronu, zaślubił Kleopatrze siostrę Aleksandra. Połączeni przeciw niemu Antygon, Karter, Ptolomeusz i Antypater, stoczyli z nim bitwę pod Memfis w Egipcie, i odnieśli zwycięstwo w r. 322 przed J.-Ch. Pokonany i pozbawiony wszelkich zasobów, zamordowany został przez zbuntowane wojsko pod wodzą Pytona.

PEREFIX (*Hardouin de BEAUMONT* de), urodzony 1605 z kuchmistrza kardynała Richelieu, został mianowany nauczycielem Ludwika XIV w r. 1644, biskupem Rodez 1648, a wkrótce spowiednikiem króla i członkiem akademii w 1654, arcybiskupem paryżkim w 1662. Umarł w 1670; powszechnie żalowany

dla mądrości i pięknych obyczajów. Napisał on dla Ludwika XIV książkę: *Institutio principis*, lecz najcenniejszym jego dziełem jest *Życie Henryka IV*, tłumaczone prawie na wszystkie języki.

PEREGRYSS, przezwany PROTEUSZ, filozof cynik, urodzony w Parium niedaleko Lampsaku; młodość jego była rozpustna. — Przyjął chrześcijaństwo w Palestynie, a nawet został biskupem; lecz opuścił jednak naukę Chrystusa dla zasad Dyogenesa. Za deklamacje przeciw Markowi Aurelianowi wypędzony został z Rzymu. — Schroniwszy się do Grecji, spalił się uroczyście na igrzyskach olimpijskich w r. 165 po J.-Chr. Lucyan wyśmiewał go w dziele swoim: *Śmierć Peregrynusa*.

PEREIRA (*Don Nunez Alvarez*), syn D. Alvareza, pierwszego konetabla portugalskiego, wywodzącego ród swój od króla Ramireza. — Był naprzód koniuszym królowej Eleonory Tellez, następnie przeszedł na stronę jej brata naturalnego Ferdynanda, ogłoszonego rejentem po zabiciu bratniego Andeiro kochanka królowej. — Mianowany radcą stanu, uskromił zbuntowanych w Alemtejo, pokonał Kastylczyków pod Atoleiros, i zasłużył na względy króla Jana, który go mianował major-domem. — Wiele się przyczynił do zwycięstwa pod Aljubarota w 1385. Na starość osiadł w klasztorze i umarł 1431 r.

PEREIRA (*Jakób - Rodryg*), Hiszpan z rodu, urodzony w 1716, umarł w 1780, przybył i osiadł we Francji; wynalazł przed księdzem de l'Epée metodę uczenia głuchoniemych, która była uświęconą przez akademią nauk, lecz w tém tylko pobłądził że takową starał się ukryć i że pisał przeciw l'abbemu de l'Epée.

PEREIRA DE FIGUEREIDO (*don Antonio*), sławny historyk portugalski, urodzony 1725, wstąpił do zgromadzenia oratoryanów w Lizbonie r. 1744, wkrótce dał się poznać z dzieł teologicznych. Józef I. mianował go w 1768 r. członkiem trybunału cenzury, a w 1769 tłumaczem i sekretarzem spraw zagranicznych i wojny. Umarł 1797 r.

PEREZ (*don Antonio*), minister Filipa II króla hiszpańskiego, był jego rywalem do księżniczki Eboli i kazał niejakiego Escovedo zamordować który o tych jego miłostkach ostrzegł króla w r. 1578. Filip po odkryciu intrygi, skazał Pereza na dwa lata więzienia i wygnanie przez lat ośm, krewni Escoveda korzystając z tego, domagali się sprawiedliwości, lecz Perez wszystko zwałił na króla, a sam uciekł z Hiszpanii w 1591. Udał się do Francji i przyjęty był przez Henryka a w Anglii przez Elżbietę i Lejcestera, następnie osiadł w Paryżu i umarł tamże 1611. — Żona jego Dona Coello, umarła w więzieniu 1603, jako ofiara nadużyć Filipa II.

PERFETTI (*Bernard*), improwizator z Sienny, urodził się w 1681, umarł 1747, był professorem w Pizie, a w 1725 otrzymał wieniec poety. Czując ile improwizatorowie tracą w czytaniu ich poezyi, nigdy niechoiał przyznać żadnych wydań wierszy swoich.

PERGOLA (*Aniol de la*), jeden ze sławnych kondotierów włoskich w XV wieku. Pomagał Pizańczykom przeciw Florencyi w 1405 na czele 600 jazdy. Po rozproszeniu tej małej armii, utworzył inną, przeszedł do Lombardyi; przywiązał się do księcia Medyolanu Filipa Mary Visconti, i wielce się przyłożył do odzyskania państw ojca tego księcia. Jego żandarmerya była uzpawaną za najlepszych we Włoszech. W r. 1427 znajdując się pod wodzą Malatesty z Pesaro, w bitwie pod Macalo utracił ją prawie całkiem i o mało sam nie dostał się do niewoli. — Umarł w Bergamo; zgon jego zmusił Medyolan do zawarcia pokoju z przeciwnikami.

PERGOLEZY (*Jan Chrzciel*), sławny kompozytor neapolitański, urodzony 1704 w Casoria, zmarł 1737 w bliskości Wezuwiusza. Odznaczał się w muzyce kościelnej. Jego *Stalpa* ma wielką sławę, również opery: *Serva padrona* (Sluga panią) i *Olimpiada*.

PERJANDER, samowładca Koryntu, nastąpił po ojcu swoim Cypselusie w r. 628 przed Chr. Znienawidzony dla okrucieństw. Syn jego Likofron, którego wygnął do Koryntu, był zabity przez jej mieszkańców. Perjander nie mogąc się zemścić nad nimi za ten postępek, umarł ze smutku w 80 roku życia swojego, a po 44 latach panowania; zgon jego uwolnił z jarmu Korynt. Choć mało załowany, policzony jednak został przez poehlebców w rzędzie siedmiu mędrców. Należy go odróżnić od mędrca Perjandra.

PERIER, (*Jakób Konstantyn*), sławny mechanik, członek akademii umiejętności, urodził się w Paryżu 1742. Miał dwóch braci poświęcających się mechanice, młodszy umarł mając lat 24. Zaś Augustyn Karol starszy, ciągle pomagał mu w rozlicznych jego pracach. Wiele machin różnego rodzaju, wyszło z ich zakładu. Przez spadnięcie papierów, wielką ponieśli klęskę w swoich finansach. Jakób umarł 1818 r.

— **PERIER** (*Kazimierz*), jeden z największych tegoczesnych mężów stanu, urodził się w Grenoble 1777, syn kupca, jednego z założycieli banku francuskiego, wychowany u ojców oratoryanów, wszedł do wojska, a następnie poświęcił się handlowi. W 1802 otworzył dom bankowy wraz z Scypionem Perrier bratem swoim, a w 1815 wszedł w zawód polityczny. — Mianowany deputowanym z departamentu Sekwany, należał do opozycji. W 1830 był członkiem 221; w r. 1831 został ministrem spraw wewnętrznych i prezesem rady. On z poświęceniem siebie, wprowadził porządek w nowym systemacie rzą-

du. Znaczniejsze dzieła dokonane za jego go prezesostwa są: zniesienie dziedzicznego parostwa, uznanie Belgii za niepodległą, i zajęcie Ankonu. Umarł na cholerę 1832 r.

PERIGNON (*Dominik—Katarzyna*, markiz de), urodzony w Grenadzie pod Tuluzą 1754, wszedł jako podporucznik do gwardyi i został adjutantem hrabiego Preissac; deputowany 1791 do zgromadzenia prawodawczego, opuścił te obowiązki i otrzymał dowództwo legjonu. Mianowany generałem brygady, a następnie dywizyi; nastąpił 1794 pod Dugomier na dowództwo armii Wschodnich-Pirenow. Bitwy pod Jonquiere, St. Sebastien, Ste. Madaleine, wzięcie warowni Figuietas i Rosas, stanowią jego sławę wojskową. W roku 1796 mianowany ambasadorem w Madrycie, powrócił do Francyi 1798 i otrzymał dowództwo armii włoskiej; dowodził lewem skrzydłem pod Nowi i dostał się do niewoli. — Mianowany był marszałkiem, a w 1806 został gubernatorem Parmy i Placencji; w 1814 mianowany nadzwyczajnym kommissarzem pierwszej dywizyi. Za drugim powrotem króla, otrzymał dowództwo tejże dywizyi i godność parowską. Umarł 1818 r.

PERILLES, snycerz ateński, słynący na 370 lat przed J.-Chr.; on to Falarysowi zrobił miedzianego byka dla palenia w jego wewnątrznościach występnych, a kiedy się domagał o nagrodę za swój wynalazek, pierwszy poniósł tę karę.

PERINGSKIOELD (*Jan*), uczony Szwed, urodzony w Strengnass 1654, zmarł w 1720 profesor starożytności w Upsali i jeden z tych którzy najwięcej rozjaśnili historią północnych krain.

PERINO DEL VAGA (*Buonaccorsi*, zwanym), malarz florencki, urodzony w 1501, zmarł w 1547, uczeń i współpracownik Raffaella; był największym po Michale-Aniole rysownikiem w całej szkole florenckiej. Malował w Rzymie ową sławną *Salę królewską*, i zostawił wiele pięknych obrazów.

PERKIN WARBECK, pretendent do korony angielskiej z Henrykiem VII, mienił się synem Edwarda IV, i za takiego uznany przez książkę Burgundzką siostrę Edwarda IV, i przez Jakóba IV króla Szkocyi, który z nim napadł Northumberland 1496. Wyprawa ta nie powiodła się.—We dwa lata później wyładował w zatoce White-Sand i przybrał tytuł Ryszarda IV, postępował ku Badmin. Pobity, dobrowolnie poddał się Henrykowi VII, który go osadził w wieży londyńskiej, a później stawił jako spiskowego przed sądem; takowy skazał go na szubienicę r. 1499.

PERKINS, (*Elisza*) lekarz w Stanach Zjednoczonych Ameryki; dał się poznać światu; z środka terapeutycznego, zasądzającego się na przeprowadzeniu dwóch igieł konicznych

po części złołajej. Metoda ta początkowie z uniesieniem była przyjętą i zwała się *perkinismem*; lecz gdy takową chciał później do wszystkich słabości zastosować, został uznany za szarlatana. Umarł na żółtą febrę w ostatnich dniach XVIII wieku.

PERKOWICZ (*Tomasz*), sławny teolog i kaznodzieja, za panowania Augusta II. W 16 roku życia został jezuitą, był professorem filozofii w kolegium kaliskim, następnie poznańskim; wykładał prawo kościelne, którego tak wielką posiadał znajomość, że w zawilszych wypadkach udawano się do niego o radę. Był nadwornym kaznodzieją u wojewody ruskiego, syna Stanisława Jabłonowskiego, z którym zwidził Francją; tam zabrał znajomość z najznakomitszymi uczonymi swego zakonu. Za powrotem był rektorem w Ostrogu, następnie we Lwowie. Był on niejako przesładowany, a nigdy jednak nie użalał się; będąc wielkim miłośnikiem książek, każdy przez siebie grosz uzbierany na nabywanie ich poświęcał. Zbogacił on bibliotekę kolegium lwowskiego, zbiorem Bollandystów. Umarł w r. 1720 w Sokolowie, ciała jego później przewieziono do Lwowa. Mąż ten zasłużył się literaturze polskiej nie tylko przekładem dobrych wzorów, ale też i krytyką dążąc podobnie jak i jego współzаконnik Franciszek Borowski, do poprawy smaku, przez wzory i uwagi nad niemi.

PERMISSION (*Bernard BLUET* hrabia de), urodzony 1566 w Arberes; wyobrazil sobie że powinien grać wielką rolę na świecie, choć w młodości tylko pasł bydło; uciekł do swoich rodziców. Przebywał czas jakiś na dworze księcia Sabaudyi, który się nim bawił; a później u Henryka IV który go niechciał. Mówią że umarł z nędzy 1606 r. w Paryżu.

PERNETY (*Dom Antoni Józef*), benedyktynekongregacji s. Maura, urodzony w Roanne 1716. — Opuścił zakon i był konserwatorem biblioteki w Berlinie. Powrócił do Paryża i umarł 1801. — Mówią że w Avignonie rozwiązał sektę, której jednak dogmata nie są znane, miał on mieć już w 1787 około stu zwolenników. Zajmował się bardzo alchemią i mniemał że odkrył kamień filozoficzny. Pisał: *Słownik kieszonkowy malarstwa, rzeźbiarstwa i rylownicwa*; — *Historię podróży do wysp Maluiskich* i t. d. — Miał także pracować nad ósmym tomem dzieła: *Gallia Christiana*.

PEROLLA, Kampanczyk, syn Pakuwusza Kalawiusa, chciał zabić Annibala, lecz od wykonania tego zamiaru, wstrzymany został łzami i prośbami ojca.

PERON (*Franciszek*), naturalista i wędrownik, urodzony 1775 w Corilly; w czasie rewolucyi wszedł do wojska, od 1794 zaczął uczyć się medycyny. — Jako zoolog użyty był do wyprawy Baudina r. 1800 do Ziemi Południowych, w czasie tej to podróży, ukoń-

czonej w 1804, Peron dokonał piękne odkrycie, że wody oceanu tem są zimniejsze im bardziej głębiej w nie się zapuścić. Zbiór jego zwierząt, obejmował przeszło 100,000 zwierząt, a liczba nowych gatunków dochodziła do 2,500 sztuk.

PEROTTI (*Nikodem*), arcybiskup Siponto czyli Manfredonii w 1458, umarł w 1480 w 50 roku życia. Miał udział w wielu ważnych sprawach, i zostawił *Komentarze nad Pliniuszem*.

PEROZAMAD, książę Arzacydów, z pokolenia Karenjana, uszedł z rzezi swojej familii i nastąpił po ojcu Wehsajdanie w Baktryi w III wieku. — Ardesyr przywłaszczyciel tronu perskiego, sprowadził go na swój dwór, a Sapor jego następca, powierzył mu dowództwo wojska. Wysłany przeciw krajom oddzielającym Persyą od Chin, pokonał tamtejszego wielkiego hana; lecz te powodzenia tak go uczyniły nienawistnym królowi perskiemu, że go otrucił.

PERPENNA VENTO (*Marjusz*), Rzymianin, stronnik Marjusza, był jednym z namiestników Marka Emiliusza Lepida, po nim dowodził wojskiem. Wyrnął przez Syllę, udał się do Hiszpanii i zmuszony przez wojska swoje, połączył się z Sertorjuszem. — Lecz uniesiony zawiścią, w czasie uczył zabił tego wielkiego człowieka. Naówczas zastawszy naczelnym wodzem, chciał znowu prowadzić wojnę, lecz pojmany, skazany został na śmierć przez Pompejusza r. 74 przed J.-Chr.

PERPET (*świąty*), biskup w Tours, wyniesiony na tę godność 400 r. Wzniósł nowy kościół s. Marciniowi; zgromadził pierwsze koncylium w Tours r. 461, jako też i Vannes r. 465. Umarł 491. — Obchodzony 30 Grudnia.

PERPETUA (*świąta*), męczenniczka, zaślubiona w Kartaginie, karmiła dziecię guly ją uwieziono r. 203. Wydana dzikim zwierzętom na pożarcie s. Felicyty, nie zginęła jednak od nich, lecz z ręki szermierza. — Obchodzona 7 marca.

PERRACHE (*Michał*), rzeźbiarz lyoński, urodzony r. 1683 r. zmarły 1750. — Syn jego zmarły 1779, miernym był rzeźbiarzem, lecz podał projekt rozprzestrzenienia Lyonu na pół mili ku południowi. Część miasta pomiędzy Rodanem a Saoną, jego nosi nazwisko.

PERRE (*Jan Chrzyciel Emanuel*), urodzony w St. Valery nad Sommą 1761, był kapitanem w marynarce handlowej, a w r. 1793 przeszedł w stopniu porucznika okrętowego do służby rządowej. Po zabraniu 63 statków, został mianowany 1794 kapitanem; miał poleczone zniszczenie zakładów angielskich na pobrzeżach Afryki i powrócił z łupem 40 stat-

ków bogato naładowanych. W Egipcie został pod rozkazami Brueys'a, wracając 1799 do Francji popadł w niewolę angielską; natychmiast był wymieniony, a mianowany kontradmirałem w r. 1800. Mając polecenie zejścia Malty, zdybał flotę angielską i pomimo przewyższających sił, nielekkał się rozpocząć nierówną walkę, w której poległ w r. 1800.

PERREGAUX (hrabia *Alfons Klaudivsz Karol Bernard*), urodzony w Newszatelu, był w czasie rewolucji naczelnikiem domu handlowego w Paryżu. Ważne krajowi zrobił przysługi, jednak pomimo to musiał emigrować, powrócił dopiero po 18 brumera. W czasie tworzenia senatu zachowawczego, został mianowany onego członkiem z tytułem hrabiego. Umarł w kilka lat później, córka jego poszła za marszałka Marmonta księcia flaguzy.

PERRIN (*Piotr*), zwany **ABBE PERRIN**, lubo nigdy niebrał święcenia, autor oper. Urodził się w Lyonie 1630, był wprowadzicielem posłów u Gastona księcia Orleańskiego. Przedstawił on w 1659, sielankę w 5 aktach wierszem i to jest pierwsza sztuka francuska śpiewana. W 1669 otrzymał przywilej na założenie akademii muzycznej, w którejby śpiewano sztuki teatralne; osadził aktorów w wielkiej sali gry piłki, przy ulicy Mazarine, i tam przedstawił swoją operę *Pomona*; tym sposobem jest twórcą opery francuskiej. Boileau prześladował go. Perrin umarł 1680.

PERRONET (*Jan, Adolf*), urodzony w Suresne pod Paryżem 1708. Mianowany 1747 dyrektorem szkoły dróg i mostów, wykonał wiele prac według swych planów. Mianowanie: most Neuilly, Nemours i Ludwika XVI w Paryżu. Nadto splanował kanał burgundzki i wiele innych dzieł wykonał. — Umarł 1794, jako członek akademii umiejętności paryskiej, londyńskiej, berlińskiej, sztokolmskiej i t. d.

PERROT, (*Sir John*), mąż stanu angielski, urodzony 1527 z dawnej rodziny w hrabstwie Pembroke, posiadał względy Edwarda VI i Elżbiety. — Po krótkiej niełascie za panowania Maryi, mianowany został przez Elżbietę prezesem w Munster, admirałem floty przy brzegach Irlandyi, a następnie lordem deputowanym w Irlandyi. Surowość jaką okazał na tym stopniu, spowodowała jego odwołanie i zamknięcie w Wieży. Skazany na śmierć 1592, otrzymał ulaskawienie, lecz tegoż roku jeszcze umarł.

PERSEUSZ, ostatni król macedoński, syn naturalny Filipa V; wychowany w obozach, zyskał koronę przez zamordowanie starszego brata swojego Demetriusza. — Wstąpił na tron w r. 179 przed J.-Chr. Zabicie Eumenesa króla Pergamu, spowodowało nań wojnę z Rzymem r. 171 przed J.-Chr. Odniosłszy niejakie korzyści, scigany był przez konsula Marcjusza, a pokonany pod Pydna r. 168 przed

J.-Chr. przez Pawła Emiljusza, uciekł z dziećmi i skarbami na wyspę Samotracyą, gdzie schwytany przez pretora Oktawjusza, powiekszył tryumf Pawła Emiljusza. Umarł w niewoli z głodu r. 167 przed J.-Chr. Syn jego najmłodszy Aleksander był rejentem senatu rzymskiego.

PERSIUSZ (*Aulus Flakus*), poeta satyryczny łaciński, urodzony r. 34 po J.-Chr. z rodziny pochodzącej z Etrurii a według innych z Ligurii. Mając lat 12 był wysłany do Rzymu na nauki do grammatyka Remnusa Palemona i mówcy Wirginiusza Flakka. W cztery lata później, zaczął uczęszczać na lekcye stoika Anneusa Kornutusa, który mu wykładał filozofję Zenona. — Przyjaźń jego z Kornutusem trwała do zgonu przypadłego w r. 62 po J.-Chr., mógł mieć naówczas najwięcej lat 28. Zapiisał mu cały majątek i bibliotekę składającą się z 700 tomów, Kornutus tylko książki zabrał, resztę zaś zapisu siostrze poety zostawił. — Persjusz napisał sześć *satyr* i *przedmowę* do nich; — są one bardzo niezrozumiałe, a to jak można sądzić z powodu obawy Nerona.

PERSOON (*Chrystyan*), uczony botanik, urodzony w 1760 na przylądku Dobrej Nadziei, a w dwunastym roku przywieziony do Europy; kończył nauki w Getyndze i Leydzie. W tej ostatniej otrzymał stopień doktora — Rzucał medycynę dla zajmowania się botaniką. Ta nauka winna mu wiele odkryć co do roślin skryto-płciowych. Umarł 1836 jako członek akademii londyńskiej, berlińskiej, getyngskiej i filadelfii.

PERSUIS (*Loiseau de*), kompozytor, urodzony w Metz 1765, zmarły 1816; przybył do Paryża w 1790: należał początkowie do orkiestry teatru Montansier; został dyrektorem orkiestry w operze 1810. — Napisał z Lesuerem operę: *Tryumf Trajana*, i *Jerozolime wyzwoloną*; napisał także muzykę do wielu oper komicznych i baletów, np: *Uliszes*, *Nina*, *Karnał wenecki* i t. d.

PERTARTYT, król Lombardów, nastąpił po swoim ojcu Arybercie r. 661, łącznie z bratem Godebertem. Po rozdzieleniu się z nim, Godebert panujący w Pawji, wezwał pomocy Grimoalda księcia Benewentu, który go zabił a Pertartyta pokonał. — Wyzwuty schronił się napród do króla Awarów, następnie na dwór Klotaryusza III. — Wstąpił znów na tron r. 671, po śmierci Grimoalda i panował już spokojnie aż do swojego zgonu, do r. 688.

PERTYNAX (*Publiusz Helwius*), cesarz rzymski, urodzony 126 r. w Willa Marcia w Sardynji, z wyzwolenca; odebrał świetne wychowanie; był najprzód mówcą, lecz później wstąpił do wojska. — Odnaczył się przeciw Germanom i Partom, i doszedł do najwyższych godności w państwie. Marek Aureljusz wprowadził go do senatu i wyniósł na kon-

sula, nadał mu zarząd obu Mezyi, następnie Dacyi, Syrii, Wielkiej Brytanji, a na koniec Afryki. Po raz drugi miał zostać konsulem i prefektem Rzymu, gdy senat i preforyanie oddali mu wodzę państwa po śmierci Kommoda r. 193. Panowanie jego które przypominało rządy Antoninów trwało tylko dni 87, albowiem chcąc przywrócić karność wojсковą obraził preforyanów, którzy go zamordowali 18 marca. Miał lat 67.

PERUGINO (*Piotr VANUCCI*, zwany), sławny malarz włoski, urodzony 1446 w Gitta de la Pieve, został obywatelami w *Perugia*; umarł 1514. On dał początek szkole rzymskiej, która wkrótce stała się najpierwszą z wszystkich. On był nauczycielem sławnego Rafaela i zawsze jego przyjacielem; w Rzymie, w Florencji i Peruzie znajduje się mnóstwo jego utworów. Chwałą nade wszystko jego freska; charakterem jego pędzla jest oschłość, lecz powszechnie chwalony z kolorytu i piękności głów.

PERUZZI (*Ballazar*), malarz i architekt włoski, urodzony 1481 w Volterre; poświęcał się naprzód malarstwu; celował jednak w architekturze. Z dzieł jego szczególnie się odznaczają: pałace Faresina i Masimi w Rzymie.— Miał on być wezwany do budowy bazyliki ś. Piotra, wraz z Antonim San-Gallo, lecz umarł 1536 r. Peruzzi jest twórcą perspektywy praktycznej i sposobu dekorowania teatralnego teatrów.

PERYKCYONA, matka filozofa Platona urodzonego z Arystona.— Grecy wiele o niej opowiadali bajek. Według nich Platon był synem Appolina, który ujęty wdziękami Perykcyony, na ziemię zstąpił.— Inni znów że upiór w nocy przyszedł do niej i że poczęła nie przestawszy być panną.

PERYKLES, jeden z największych mężów w Atenach, urodził się pomiędzy 500 a 490 r. przed J.-Chr. Był synem Xantypa zwycięzcy pod Mikale i Agarysty córki Klistenesa, a uczniem Zenona z Elei i Anaxagora; rzucił się w zawód polityczny i został naczelnikiem stronnictwa.— Ostracyzm uwolnił go od Egmona i innych współzawodników. Panował więc w Atenach sam przez lat 15, podzielił grunta zdobyte pomiędzy obywateli, upiękniał Ateny arcydzielniami budownictwa, snyderstwa i malarstwa, wprowadził zabawy. Jemu sława postępu starożytności należy. Roztrwonivszy skarb sprzymierzonych dochodzący wartości 172,800,000 Zł. z ogromnych swych wydatków niechcąc zdać rachunku, wniósł Ateny w wojnę Peloponezką, co przyspieszyło jego upadek.— Wygnany, umarł w czasie pomoru wkrótce, to jest r. 429 przed J.-Chr. Wymowa jego równie była wielką jak i zdolności polityczne.

— **PERYKLES**, syn naturalny Peryklesa i Aspazyi.— Ojciec utracivszy swe dzieci, zyskał pozwolenie przyznania go. Był jednym

z dowodzących przeciw Kallikratydasowi pod Arginazami; został ścięty za nie pochowanie ciał poległych.

PERYZADES albo **PARYZYDES** I. król Bosforu Cymyrjyjskiego, z dynastji Leukonidów; wstąpił na tron według Diodora Sycylijskiego r. 349 przed J.-Chr.— Panował lat 38 i zostawił trzech synów: Satyrusa, Eumelusa i Prytanisa, którzy z sobą walczyli.— Monarcha ten przybierał tytuły: króla Sindów, Toretów i Dandariów, niekiedy zaś Meotów i Tatów, oraz archonta Bosforu i Teodozji.

— **PERYZADES** II, nastąpił na tron r. 289 przed J.-Chr. po ojcu swoim Spartakusie IV, był wnikliwym poprzeczajęcym.

— **PERYZADES** III, ostatni król Bosforu Cymyrjyjskiego, z dynastji Leukonidów, musiał zstąpić z tronu w r. 118 przed J.-Chr. Zdał rządy Mityrdatowi Eupatorowi unikając ucisku Scytów których był holdownikiem.

PESARÈSE (*Szymon CANTARINI*, zwany), malarz i ryłownik, urodzony w 1612 w Pesaro, umarł 1648, był uczniem i naśladownikiem Gwida, poróżnił się z nim z powodu ostrej krytyki, opuścił Bolonię, a wsparty opieką księcia mantuańskiego, przebywał na jego dworze, lecz także znowu poróżnivszy się, wydalil się i umarł w Weronie. Jest on jednym z najlepszych kolorystów i rysowników szkoły bolońskiej,

PESCENIUS (*K. NIGER*), generał rzymski, urodzony w Akwinium, rządził w Syrii i okazał wielkie talenia; wojsko ogłosiło go cesarzem w 193 r. po zgonie Didiusza, właśnie wtenczas gdy Sewer obwołanym został w Ilirji przez swoje legiony. Na próżno chciał pojednać się z swoimi współzawodnikami, wkrótce musieli walczyć, Azja i Tracja oświadczyły się za nim. Początkowie był szczęśliwym w boju, lecz przegrawszy bitwy pod Issus i Niceę, musiał uciekać; dażył ku krainie Partów, lecz od własnych żołnierzy poległ niedaleko Czyzku w r. 195.

PESTALOZZI (*Henryk*), sławny filantrop, założyciel instytutu, urodzony w Zurich 1745, zmarły 1827, prezes towarzystwa helweckiego w Oten.— Założył 1775 w majątku swoim w Neuhof (*Argorgia*), instytut pedagogiczny dla biednych dzieci na który wydał cały majątek.— W 1798 przy pomocy rządu przeniósł takowy do Stanz — W 1804 znów przeniesiony do München-Bouchsee, a następnie do Ywerdun, w kilka lat upadł. Z pomiędzy dzieł jego, najważniejsze jest: *Leinhard* i *Gertruda* romans moralny.

PESZKA (*Józef*), Krakowianin, malarz, uczeń Dominika Estereichera, wydoskonał się pod Lampim i Franciszkiem Smugiewiczem; w szkołach jeszcze zostając zwrócił na siebie uwagę Hugona Kollataja ówczasowego rektora akademii krakowskiej, który stał się jego mecenasem, za jego to pomocą przeniósł się do Warszawy i niemalą wziętość po-

zyskał. W 1797 przeniósł się do Wilna i wiele robot na całej Litwie zostawił. W r. 1800 powołany przez cesarza Pawła do Petersburga, należał z innymi artystami do przyozdobienia nowo-budującego się zamku ś. Michała. W 1807 z namowy brata swego rektora misyonarzy w Moskwie, przeniósł się do tej starożytnej stolicy, gdzie prace jego dotąd są cenione i przechowywane. Wypadki r. 1812 zmusiły go wrócić do Krakowa, gdzie w 1815 został professorem malarstwa i rysunku przy uniwersytecie jagiellońskim. Obrazy jego większego rozmiaru są: *Jan III pod Wiedniem*, — *Przyjęcie królowej Jadwigi przez posłów na granicy węgierskiej*, — *Władysław Jagiełło i posłowie krzyżacy*, oraz sześćdziesiąt kilka pomysłów do historycznych obrazów, wykończonych tuszem na papierze, i zbiór strojów i uzbrojeń dawnych Sławian i Polaków, zebranych ze starożytnych pomników lub opisów dawnych pisarzy, stanowią one niemalże tytuł do wziętości tego artysty. Ostatnie dwa zbiory i wszystkie jego rysunki w liczbie 200, zakupił w r. 1838 Gwałbert Pawlikowski do swego zbioru w Medyce.

PETAU (ojciec *Dyonizy*), uczony starożytnik, urodzony w Orleans 1583; mając lat 19 otrzymał katedrę filozofii w Bourges, a następnie kanonją w rodzinnem mieście. W 1605 wstąpił do jezuitów. Nauczając w rozmaitych miejscach, objął nareszcie katedrę teologii w Paryżu. Odrzucił ofiary króla hiszpańskiego, a nawet papieża. Umarł 1652. Oprócz doskonałego dzieła *Uranologii*, wiele innych napisał. Według jego rachuby, w 1650 roku od stworzenia świata, upłynęło 5633 lat, a z tych 3983 przed J.-C.

PETERBOROUGH (*Karól Mordaunt* hrabia), polityk angielski, urodzony 1662, syn wicehrabiego Arason i Elżbiety Cavrey. Służąc w wojsku odznaczył się w Hiszpanii naczelnymi posilkami wysłanych arcyksięcia Karola (1703—1706). Dopełnił wiele poselstw, i umarł w Lizbonie 1735 r. W drugich związkach zaślubił on sławną śpiewaczkę miss Robinson.

PETHION (*Aleksander*), urodzony 1770 r. w Port-au-prince, odebrał świetne wychowanie i w wojnach domowych w Saint-Domingo dosłużył się stopnia generała. W krwawej walce z Toussaint Louverture, musiał uchodzić do Francji. Przyjął stopień pułkownika w wyprawie generała Leclerc, a później przeszedł pod dowództwo generała Dessalines. Kiedy ten został zamordowany, następcą jego Krzysztof murzyn, powierzył mu zarząd północnej części wyspy. Lecz gdy Krzysztof chciał tron sobie przywłaszczyć, w chwili w której Pethion rządził, ten ostatni pokonał go i rzeczpospolitą założył. Umarł z głodu 1818 r. naznaczony za swojego następcę Boyer'a który całą wyspę pod jedno prawo połączył.

PETIET (*Klaudjusz*), urodzony 1749 r. w Chatillon nad Sekwaną, wszedł młodo do żandarmeryi królewskiej, następnie był kommissarzem wojennym, a później mianowany został naczelnym sekretarzem i delegowanym intendenty w Bretanii. W 1790 r. obrany prokuratorem syndykim departamentu Ille-et-Vilaine; w 1795 r. deputowanym do rady starszych. Prawie natychmiast został ministrem wojny. W 1800 r. radcą stanu, gubernatorem Lombardyi i intendentem jeneralnym armji zgromadzonej w Bulogze. Umarł 1806 r. gdy miał być mianowany członkiem senatu i urzędnikiem Legii Honorowej.

PETILIUSZ (*Lucjusz*), Rzymianin, kopiąc w swoim ogrodzie, znalazł dwa kultry, w jednym było ciało Numpy Pompiljusza, a w drugim rękopisma jego, które oddał pretorowi Petiliuszowi Spurinusowi r. 181 przed J.-C., lecz gdy ten uznał je za przeciwne ustalonej religii przeto spalił takowe kazal.

— **PETILIUSZ CEREAŁIS** (*Arwinus*), sławny wódz rzymski, służył w Bretanii za panowania Neronu r. 61 po J.-Chr. Po śmierci jego wróciwszy do Włoch, przywiązał się do Wespazjana, którego był krewnym. Pochwycony przez stronników Witeljusza, uciekł. Po tryumfie Wespazjana dowodził wojskiem przeciw Batawom zbuntowanym przez Ciwiliusa. Pokonał ich w bitwie stanowczej r. 70 po J.-C.; następnie wysłany został jako rządcą do Brytanji, gdzie rozwiał swoje zdolności i umarł z chwałą, rozciągnawszy ku północy granice państwa rzymskiego.

PETRON DE VILLENEUVE (*Hieronim*), urodzony w Chartres 1759 r., był adwokatem gdy go wybrano na deputowanego do stanów jeneralnych w 1789 r. Nieprzyjaciel dawnego porządku, żądał sądu na króla; po sesyi niesionej go w tryumfie dodano mu przydomek *Cnotliwy*. W 1791 r. został po Baillim merem Paryża; powstanie 20 czerwca 1792 r. było jego dziełem. Deputowany z departamentu Loary do konwencji, przezydował w niej; głosował na śmierć króla z odwołaniem się do ludu. Kiedy Zyrondyści ścigali morderców wrzesniowych, Petion usprawiedliwił się. Znalezione ciało jego i Buzola pożarte przez wilki pod St. Emilion 1792 r.

PETIS DE LA CROIX (*Franciszek*), uczony orientalista, urodzony 1622 r., zmarł 1693 r. Był tłumaczem króla do języków tureckiego i arabskiego, przeszło lat czterdzięci trzy. Pisał: *Historję Gengischan*, wydaną przez jego syna Franciszka, urodzonego 1653 r. zmarłego w 1713 r.; który otrzymał po ojcu katedrę języka arabskiego; tłumaczył on: *Tysiąc nocy i jedna*, — *Historję sultanów i wzyron*, — *Podróże po Persyi i Syryi*, — *Historję Tymur-Beg* czyli *Tamerlana*, wydaną znów przez jego syna Aleksandra Ludwika, urodzonego w r. 1698, a zmarłego 1751 r. który był tłumaczem marynarki i professorem języka

arabskiego w kolegium Francji przez lat sześć.

PETIT (Jan), doktor teologii w fakultecie paryżskim, zmarły w Hesdin swojej ojczyźnie r. 1411, z chciwości poświęcił się księciu Burgondzkiemu i usiłował usprawiedliwić tegoż z zabójstwa księcia Orleańskiego. Odczytał w tym celu w palacu S. Pawła 8 marca 1408 r. mowę, którą spalono publicznie w 1414 r., wyklektą ona była przez concylium Konstancyeńskie jako zawierająca myśli antyreligijne.

— **PETIT (Piotr)**, poeta łaciński, urodzony w Paryżu 1617 r. Porzucił medycynę poświęcając się wychowaniu syna prezydenta Lamignon. Jego poezye zjednały mu protekcję pana Nicolai prezesa izby obrachunkowej. Umarł 1687.

— **PETIT (Jan Ludwik)** sławny chirurg, urodzony w Paryżu 1674 r., służył w armii od 1692 r. i po wojnie 1697 r., otrzymał miejsce chirurga szpitala w Tournay. Po trzech latach osiadłszy w Paryżu, otworzył szkołę anatomii i chirurgii która mu słuszną sławę zjednała. W 1731 r. mianowany był dyrektorem królewskiej akademii chirurgicznej. Umarł 1750 r. Był on od 1705 członkiem akademii umiejętności. Pisał wiele i wiele instrumentów chirurgicznych wynalazł.

— **PETIT (Antoni)**, sławny lekarz urodzony w Orleans 1718 r., przybył do Paryża i słuchał medycyny i chirurgii z powodzeniem. Zostałszy doktorem fakultetu paryżkiego 1746 r., odznaczał się jako professor i praktyk. W r. 1760 wszedł jako członek do akademii umiejętności, a w 1768 r. otrzymał katedrę anatomii w ogrodzie królewskim. Umarł w Orleansie 1794 r. On to utworzył katedrę anatomii, powoławszy do niej Leclerc'a, i katedrę chirurgii którą poruczył Corvisartowi.

— **PETIT (Aleksander Teresa)**, urodzony w Vesoul 1791. W dziesiątym roku przyjęty do szkoły politechnicznej, a następnie mianowany professorem w lyceum Bourbon. Został doktorem umiejętności w 20 roku, a w 21 professorem fizyki w szkole politechnicznej. Umarł 1820 r. mając lat 29, jego *Poszukiwania co do teoryi ciepła* uwiecznione były przez akademiję umiejętności. Pracował także z swoim szwagrem panem Arago.

— **PETIT RADEL (Ludwik Karol Franciszek)**, urodzony w Paryżu 1756 r., został księdzem i doktorem Sorbony. Nie chcąc w czasie rewolucyi wykonać przysięgi cywilnej, udał się do Włoch, gdzie poświęcał się badaniu starożytnych pomników. Powróciwszy do Francji w 1801 r., otrzymał miejsce w bibliotece statystycznym, a następnie był bibliotekarzem księgozbioru Mazaryńskiego. W 1806 r. został członkiem Instytutu i dokończył *Historję Francji* zaczęta przez benedyktynów. Umarł 1836 r. Pozostało po nim wiele pamiętników o literaturze i pomnikach.

PETITOT (Jan), malarz miniaturowy, urodzony w Genewie 1607 r.: nabył takiej sławy

że król angielski Karól I., umieścił go w swoim palacu i mianował kawalerem. Przybył następnie na dwór francuzki, lecz po odwołaniu edyktu w Nantes wyjechał. Umarł w Vevay na apoplexyę 1691 r. Muzeum francuzkie posiada prace tego sławnego artysty.

— **PETITOT (Klaudysz Bernard)**, urodzony 1772 w Dizon gdzie skończył nauki, przybył do Paryża mając lat osiemnastce i został naczelnikiem bióra oświecenia departamentu Sekwany. Opuszczył to miejsce 1804 r. i został 1809 r. inspektorem uniwersytetu. W 1815 r. został sekretarzem jeneralnym komisji oświecenia publicznego. Umarł 1825 r. Pisał tragedye: *Wawrzyniec de Medicis*, *Cela*, *Karakalla*; tłumaczył Alfieriego i Czerwantesa. Wydawał *Reperitorium teatru Francuzkiego*, oraz *Zbiór pamiętników do historyi Francji* i t. d.

PETRARKA (Franciszek), wielki poeta włoski, urodzony 1304 r. w Arezzo, miejscem wygnania ojca swojego, starego gibelina z Florencyi, przyjaciela Danta.—Ukończył nauki w Montpellier i w Bolonii. Osierociał we 20 latach, przybył do Avignon, gdzie pierwsze poezye pisał.—Tam w 1327 poznał Laure de Noves. Miłość nad źródłem Vokluzy, była celem jego *sonetów i śpiewów*. Uwieńczony jako największy poeta swojego czasu w kapitolium, w dzień Wielkonocy 1341 r. Był przedmiotem szacunku monarchów; miłość dla Laury zachował do grobu. Umarł w Arqua 1374 r.

PETRAWSKI (Gaspard), jezuita, urodził się na Podlasiu w r. 1552. Biegły w językach greckim i hebrajskim. Dla szczęśliwej pamięci i znajomości wielu nauk *Kalepinem* pospolicie nazywany. Był lubionym od Tylickiego. Umarł 16 lutego 1612 r.

PETREJUSZ (Marek), namiestnik konsula Kaja-Antoniusza, a kolega Cycerona. Dowodził wojskiem w czasie słabości konsula i pokonał Katynę.—Był przez lat 30 trybunem i pretorem. W wojnie Pompejusza z Cezarem był stronnikiem pierwszego. Lecz zmuszony głodem, poddał się Cezarowi w Hiszpanii, który mu przebaczył. Walczył pod Farsalją Tapsa w Afryce, tam sobie życie odebrał.—Jani utrzymują że zginął w pojedynku z Julją królem Maurytanii w r. 46 przed J.-C.

PETRI Wawrzyniec, apostoł protestantyzmu w Szwecyi, urodzony 1499 w Orebro. Ukończył nauki w Wiltembergu pod Lutrem i pr. uniósł jego nauki do swojej ojczyzny.—Pozyśkał zaufanie Gustawa Wazy, który użył jego gorliwości do wprowadzenia reformy; otrzymał arcybiskupstwo Upsalskie.—Umarł 1573. Towarzystwem był jego brat własny OLAUS PHASA PETRI, urodzony 1497 r., pastor w Sztokholmie 1539 r. Jako niespokojny zamieszany w niesnaskach politycznych, był

na ścięcie skazany. — Lecz został ulaskawiony na prośbę swoich parafian, i dalej pełnił obowiązki do śmierci, 1562 r.

PETRONELLA (*święta*) dziewica rzymska, którą bezzasadnie mniemają być córką ś. Piotra. Obchodzona 31 Maja. — Więcej o niej niewiadomo.

PETRONJUSZ (*święty*) biskup Boloiński w V wieku. Umarł za Teodozjusza młodszego i Walentyniana III. Ciało jego znajduje się w kościele ś. Stefana w Bononii. Obchodzony 4 października w dniu jego śmierci. Przypisują mu dwa dzieła: *Życie ojców Egiptu* i *Traktat o obiorze biskupów*.

— **PETRONJUSZ** (*Kajus*), nastąpił po Korneliuszu Gallusie pierwszym prefekcie Egiptu r. 26 przed J.-Chr. Poszedł na czele 10,000 przeciw Etyopom, którzy napadli Tebaide, pobili ich i ścigali aż do Napata, ich stolicy; zmusił królowę Kandacę do przyjęcia praw rzymskich.

— **PETRONJUSZ TURPILIANUS** (*Fabliusz*) konsul za Neronu r. 61 po J.-Chr. Był także rządcą Wielkiej Brytanii. Galba kazał go zabić.

PETRONIUSZ (*Tytus Petroniusz Arbitr*), autor romansu poetycznego p. t. *Satyricon*, urodził się w okolicach Marsylii, był prokonsulem w Bitynii za Klaudjusza. — Znany z miłostek i lubownictwa sztuk pięknych. Neron nadał mu przydomek *arbitr elegantiae*. Obwiniony o udział w spisku Pizona, przytrzymany w ucieczce, unikając kary, rozerznął sobie żyły. Przed zgonem posłał Neronowi satyrę zapieczetowaną; sądzą że ta ma się znajdować w ustępie Satyrikonu p. t. *Uczta Trimalcionia*. Inne dwa jego pisma są: *Matrona z Efezu* i *Upadek rzeszypolitej*.

PETRONIUSZ (*Grantusz*) centurion ósmej legii, służył pod Cezarem w Galii. Mianowany kwestorem w Afryce, gdy pojmany został przez Scypiona i miał sobie przyrzeczone ocalenie życia byle tylko rzucił stronictwo Cezara, przebił się własnym orężem, mówiąc że podwładni Cezara nawykli oddarzać życiem drugich, ale nigdy sami o nie prosić.

PETROW (Bazyli Petrowicz), poeta i filolog rosyjski, urodzony w Moskwie r. 1736, miał zostać zakonnikiem, gdy w r. 1763 napisał odeg z powodu koronacji Cesarzowej Katarzyny II, za co został mianowany lektorem tej monarchini i urzędnikiem cywilnym. Otrzymał później tytuł radcy stanu, spędził resztę życia na ustroniu, zajęty pracami literackimi. Powiadają iż zmarł zgonem cesarzowej, umarł ze smutku w r. 1799. Petrowa liczą do rzędu cenniejszych poetów rosyjskich.

PETRUCCI (*Pandolf*) szlachcic z Sienny, został przy końcu XV wieku samowładcą w swojej ojczyźnie. — Kazał zamordować swojego teścia Mikołaja Borghese r. 1500. —

Tom II.

Sprzymierzył się z Cezarem Borgia i stał się panem rzeszypolitej. — Wygnany z Sienny w r. 1503, został we dwa miesiące przywołany na żądanie króla francuzkiego. — Władzę swą przelał na syna; umarł r. 1512.

PETTA, córka Nannusa króla Segobrygów, według zwyczaju powinna była ofiarować gielizkę temu, kogo chciała mieć za męża. — Wybór jej padł na cudzoziemca Euxentusa, który wylądował na ziemi Segobrygów. Jest on założycielem Marsylii. — Niektórzy autorowie nazywają go *Gypsis*.

PETTY (*William*), mechanik i ekonomista angielski, urodził się 1623 w Rumsey. Syn fabrykanta sukna, sam był twórcą swojego majątku. Ukończywszy medycynę, był profesorem kolegium w Gresham i lekarzem armii Irlandzkiej. — Umiął pozyskać względy Kromwella i Stuartów i otrzymał tytuł hrabiego Kilmore. — Za prace swoje w ekonomii politycznej, marynarce i mechanice, został mianowany członkiem towarzystwa królewskiego. Umarł 1687 r. — Potomkowie jego wstawili się pod imionami Shelburne i Lansdowne.

PETRYCY (*Sebestyan*), rodem z Pilzna nad Wisłoką, sławny lekarz wieku Zygmunta III, pobierał nauki w akademii krakowskiej. Uczył się fizyki pod Marcinem z Pilzna, r. 1583 otrzymał stopień doktora; kilkanaście lat był nauczycielem filozofii, potem wyjechał do Włoch dla wydoskonalenia się w sztuce lekarskiej, i w Padwie uzyskuje właściwy stopień w tym zawodzie, zwiedza obce kraje, a za powrotem, naucza medycyny w Krakowie do r. 1603. — 1604 zostaje madowym lekarzem Bern. Maciejowskiego, lecz z polecenia tegoż udaje się w 1606 z Maryną Mniszczówną do Moskwy; po zabiciu Dymitra, więziony przez półtora roku, przekłada w swem odosobnieniu *Horacego*; uwolniony wraca do kraju i staje się pomocnym bliźnim swą sztuką. Przenaczył fundusz na utrzymanie dwóch uczniów i historyografa przy akademii, któryby znaczniejsze wypadki zasłże w kraju, ciągle zapisywał, a zbiór takowych roczników aby drukiem co sto lat był ogłaszany. Ze szczególniejszą czystością języka przełożył *Etykę arystotelexową* etc. Kraków 1618 i tegoż *Politykę*. Kraków 1605. Żał powszechny ludu, który po zgonie jego wołał: *A już po nas kiedy Petrycy nie żyje!* najlepszym jest świadectwem cnotliwego życia jego. Umarł d. 7 Grudnia 1622.

— **PETRYCY** (*Jan Innocenty*), syn poprzedzającego, i również jak tamten, sławny lekarz i dziejopis za czasów Zygmunta III. — Był nauczycielem filozofii w Akademii krakowskiej, następnie objął posadę historyografa przy tejsze, na mocy funduszu uczynionego przez ojca jego na utrzymanie pisarza rze-

czy krajowych. Odpowiadając przyjętemu obowiązkowi, opisał nader ważną oraz pamiętną wojnę z Turkami w r. 1620. *Rerum in Polonia, ac praecipue belli cum Osmano Turcorum imperatore gestis fuitque historia* 1620—1621. Prócz tej pracy, wydał jeszcze i napisał inne dzieła. Umarł w 1641 r.

PETUS (*Cecina*), małżonek sławnej Arrii, należał do spisku Skryboniusza przeciw Klaudyuszowi, i skazany został na śmierć; żona razem z nim się zabiła.

— **PETUS** (*Thraseas*), senator rzymski, sławny z cnót swoich i mężstwa. Doszedł na-przód najwyższych zaszczytów wojskowych. Był zięciem sławnego Arriana, stoika i republikańskiego, jednym z członków słabej opozycji w senacie przeciw Neronowi; wyszedł z senatu aby nie słyszał pocawafy Seneki za zamordowanie Agrypiny. Oskarżony pod błahemi potozami, skazany został na śmierć; otworzył sobie żyły r. 66 po J.-C., Domicyan Arulenus na śmierć skazał za to iż napisał pochwałę Trazeasa.

PEUCER (*Gasper*), uczony mąż w XVI wieku, przyjaciel i zięć Melanchtona, urodzony w 1525 w Bautzen, umarł w 1602; był nauczycielem matematyki i medycyny w Wirtembergu. Jedenaście lat zostawał w więzieniu za przychylność swoją do kalwinizmu. Wydał on dzieła Melanchtona, w Wirtembergu r. 1562, i sam wiele pisał, o astronomii, sztuce lekarskiej, historii i t. d. Najciekawsze jego dzieła są: *Traktat urocznarsztwa*, (po łacinie) Wirtemberg 1552 i *Historja jego urzędzenia*, Zurich 1605.

PEUCEST, wódz w wojsku Alexandra W. ocaliłmu życie przy oblężeniu Oxydraki. — Po śmierci tego monarchy, otrzymał zarząd Persyi i był początkowie stronnikiem Eumenesa, którego upadek spowodował przez swoje niespodziewane odstępstwo. — Antygon zwyciężywszy Eumenesa, stracił go i w jego miejsce mianował Asklepiodora.

PEURBACH (*Jerzy*), sławny astronom, urodzony w 1423, w Peurbach niedaleko Linz, zmarł w 1461. Napisał i wydał: *Teoryę planet* (po łacinie) w Wenecyi 1490, często przedrukowywana; *Tablice zaćmień* od 1650 do 1661. Regiomontanus był jego uczniem.

PEUTINGER (*Konrad*), sekretarz senatu augsburskiego, gdzie się urodził 1465 i umarł 1547. — Pierwszy z uczonych Niemców zajmował się zbiorom starożytności. Dzieło które mu zjednało wziętość, nie jest jego pracy, ma tytuł: *Tabula Peutingeriana*; jest to mapa wykonana w Konstantynopolu pomiędzy r. 393 a 435. Ten nieoceniony pomnik o geografii starożytnych w epoce Teodozjusza, znieulony został w Spirze w XV wieku przez Konrada Celtesa, a przez tego dopiero jemu legowany; nie był nawet druko-

wanym przez Peutingera, albowiem pierwsze wydanie było dokonane w r. 1598.

PEYRE (*Maryja Józef*) architekt królewski i członek akademii budownictwa urodzony w Paryżu 1730, zmarły 1785. — Teatr Odeon jest jego dziełem. Pisał dzieło o *Architekturze*.

— **PEYRE** (*Antoni Franciszek*), brat poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1739, zmarły 1823. Był członkiem Instytutu, rady budowniczey cywilnej, i znakomitym architektem.

PEYRERE (*Isaak de la*), urodzony w Bordeaux 1594 z rodziny kalwińskiej, przywiązał się do Kondeusza, i wydał w czasie pobytu tegoż w Bruxelli system zwany *predumizmem*, w którym przypuszczał że ludzie byli już przed Adamem. Wtrącony do więzienia, został wypuszczony pod warunkiem zrzeczenia się kalwinizmu. — Umarł 1676 jako bibliotekarz księcia Kondeusza.

PEYRON (*Jan, Franciszek, Piotr*), malarz francuzki, urodzony 1744 w Aix, otrzymał wielką nagrodę za obraz: *Śmierć Seneka* r. 1773. — Został członkiem akademii r. 1783; a dyrektorem fabryki Gobelinów w 1785. W czasie rewolucyi wszystko utracił. — Umarł 1815. Onto z Dawidem, Vien i Drouais spowodowali reformę szkoły francuzkiej.

PEYRONIE (*Franciszek GIGOT de la*), sławny chirurg urodzony w Montpellier 1678, w młodym wieku został chirurgiem w Hotel-Dieu. — Powołany do Paryża w 1714 otrzymał miejsce chirurga w szpitalu *Milosierdzia*. W 1717 został chirurgiem króla, w 1721 otrzymał szlachectwo. W 1732 mianowany członkiem akademii umiejętności, 1733 pierwszym lekarzem króla. Umarł w Wersalu obsypany łaskami 1747.

PEYSSONNEL (*Karol*), starożytnik, urodzony w Marsylii 1700. — Był w rodzinie mieście adwokatem i wiele się przyczynił do założenia tam akademii. — Był sekretarzem ambassady w Konstantynopolu w r. 1735, miał udział na kongresie w Belgradzie, w chwilach wolnych zwiedził *Azję Mniejszą*, zwaliska *Nikomedyi* i *Nicei*. — Rok 1747 spędził jako Konsul w Smyrnie. Umarł 1757. — Był członkiem akademii napisów. — Został dzieła: *Podróż po Lewancie* i *Pamiętniki*.

PEZAY (*Aleksander, Fryderyk, Jakób, MASSON markiz de*), literat urodzony w Wersalu 1741, naśladował *Dorafa*. — Rzucony w szranki polityki, uczył taktyki delfina (Ludwika XVI), przyczynił się do upadku księcia Terray, Neckera zaproponował, jako najzdolniejszego człowieka do przywrócenia porządku w zawikłanych finansach. Z powodu swej próżności był nieznosny. By się go pozbyć, utworzono dla niego urząd inspektora jeneralnego pobrażców — Wygnany do

włości swojej Pezay pod Blois, tamże umarł 1777.

PFAFF (*Krzysztof-Mateusz*) teolog protestancki, urodzony w Stuttgardzie 1686, zmarły w 1760, wcześniej okazywał już wielki geniusz, zwiedził Włochy, Holandję, Anglię, Francję, Niemcy, był nauczycielem teologii w Tubindze i został kanclerzem tamtejszego uniwersytetu. Napisał więcej jak sto dzieł. Odkrył wiele rękopismów starożytnych, a szczególnie ważne ustępy z Laktancjusza.

PFANHAUSER (*Franciszek*), znanieńczy malarz portretowy w Warszawie i nieporównany restaurator starych obrazów.

PFEFFEL (*Chrystyan-Fryderyk*), prawnik i publicysta francuski, urodzony w Kolmar r. 1726, umarł 1807; ojcem jego był J. Konrad Pfeffel, prawnik królewski w Alzacji. Nastąpił po ojcu na tę posadę i spełnił rozmaite polecenia dyplomatyczne w imieniu dworów: francuskiego, saskiego i dwóch-mosów. Pomiedzy innymi dziełami, zostawił: *Skrócenie chronologiczne historyi prawa publicznego w Niemczech*, wydane r. 1754 i 1776.

— **PFEFFEL** (*Konrad Bigumil*), literat, brat poprzedzającego, urodzony w Kolmar 1738, zmarły 1809, oslepił w 21 roku, odznaczył się dziełami swojemi. Założył i kierował szkołą wojskową w Kolmar, z przyjacielem swoim Lerse; został 1803 prezesem konsystorza, następnie sekretarzem-tłumaczem prefektury dep: Wyższego-Renu. Pisał wiele prozą i wierszem. Należy on jeszcze do szkoły Gellerta i Wielanda, lecz jest niższym od nich.

PFIFFER (*Ludwik* de) półkownik szwajcarów, urodzony w Lucernie r. 1530, wszedł młodo w służbę francuską, walczył w Piemontie i Pikardyi. W 1567 dowodził 6,000 szwajcarów w czasie odwrotu Karola IX. Wyszedłszy z wojska i powróciwszy do ojczyzny, tak wielki wpływ wywierał na ziemków, że go nazywano *królem Szwajcarów*. Umarł 1594 r.

PHILIPPEAUX (*A. LE PICARD* de), oficer wandejski, urodzony w 1768, wszedł do szkoły wojskowej w Pont-le-Voy, a w 1783 przeniesiony do paryskiej; był kolegą i spórzawodnikiem Bonaparte. W 1786 jako porucznik umieszczony w pułku artylerji w Besançon. Emigrował w 1791, odbył kampanię 1792 pod wodzą książąt krwi. W 1795 wrócił do Francji dla uorganizowania powstania w prowincjach środkowych, zformował korpus na czele którego opanował Sancerre i czas jakiś utrzymywał się w Berri. Przytrzymany i sprowadzony do Bourges, uszedł i dostał się do Paryża przebrany, dla wykonania śmiałego pomysłu uwolnienia admirała Sidney Smith z więzienia Temple. Ten admirał otrzymał dla niego stopień półkownika w służbie angielskiej. Onto dowodził obroną Akry,

od oblężenia której Bonaparte odstąpić musiał. Umarł wkrótce potem, bo w r. 1799.

PHELYPEAUX, starożytna rodzina we Francji.

— **RAYMUND BALTAZAR**, margrabia de PHELYPEAUX, wnuk sekretarza stanu Phe-typeaux Herbault, wszedł w służbę r. 1671, był kolejno półkownikiem i marszałkiem polnym. W 1698 był posłem przy elektorze palatynie i przy elektorze kolenskim, w 1700 ambasadorem przy dworze sabaudzkim. Gdy doniósł Ludwikowi XIV o stosunkach Wiktorra Amedeusza z Wiedniem, król wydał polecenie rozbrowienia wojsk piemonekich. Książę Sabaudyi kazał wówczas uwięzić Phe-typeaux i dopiero w następnym roku został uwolniony. W 1709 wysłany jako gubernator do Kanady; umarł w 1713 bezpotomnie.

PHILELPHUS (*Franciszek*), sławny filolog, urodzony w Tolentino 1398, był nauczycielem w Padwie w 18 roku życia, otrzymał prawo obywatelstwa w Wenecyi i mianowany sekretarzem legacji w Konstantynopolu. Wróciwszy do Włoch był kolejno nauczycielem w Wenecyi, Florencyi, Siennie, Bolonii, Medyolanie, Rzymie; umarł w 1481. — Uważano go za najwymowniejszego i najbieglejszego starożytnika jaki kiedykolwiek istniał. — Syn jego **MARCO PHILELPHUS**, urodzony w Konstantynopolu r. 1426, zmarły w Mantui 1480, wstępował w ślady swojego ojca.

PHILIDOR (*Franciszek, Andrzej* **DANICAN**, zwany) słynny kompozytor muzyczny i gracz w szachy, urodzony w Dreux 1726 r., już w 15 roku życia tyle był gwięty, iż jego twory wykonywano w kaplicy królewskiej. Podróżował następnie w Holandyi, Niemczech, Anglii; jest jednym z pierwszych twórców Opery-komicznej we Francyi. Umarł w Londynie r. 1795, dokąd się wydalili. Poczytywano go za pierwszego szachistę w Europie. Wydał w Londynie: *Rozbiór gry w szachy*.

PHILLIP (*Artur*), urodzony w Londynie 1738 z ojca Niemca, mając lat 17 wszedł do marynarki, i dosłużył się stopnia kapitana okrętu. W 1787 został gubernatorem Nowej Walii południowej, odkrytej przez Cooka; przybył tam w Styczeniu 1788 z eskadrą. Przeniósł Port-Zakson nad Bontany-Bay na zakład osady i położył pierwsze początki pomysłowości do których doszła za naszych czasów. W pięć lat powróciwszy do Europy mianowany był wice-admirałem, umarł w Bath w r. 1814. Jemu to Francya winna ostatnie wiadomości o Lapeyrotusie.

PHILLIS-WHEATLEY, murzynka porwana w Afryce w siódmym roku życia i sprzedana w 1761 Jonowi Wheatley, zamożnemu kupcowi z Bostonu. Odebrała staranne wychowanie, i wydała w r. 1772, mając lat dziewiętnaście, tomik poezyi angielskich. Wyzwolona w 1775, w dwa lata później zaślubiła

także murzyna, również jak ona znamienitego naukowością, a który pod nazwiskiem Petera słynął jako biegły adwokat. Umarła w 1787.

PIA (*Filip Mikolaj*), chemik i farmaceuta, urodzony w Paryżu 1721, zmarły 1799; onto zbudował zakład dla ratowania topielców. Holandia przyznała ten pomysł i na pamiątkę Pia, odbić kazala medal.

PIADENA (*Castaldo* markiz de), sławny wódz XVI wieku miał polecenie od arcyksięcia Ferdynanda opanować Siedmiogród. Dokończył tego, a korzystając ze sposobności nadarzającej się, kopał dolki pod murem Martinuzzi; zajął jego miejsce, i arcyksiążę z jego podszeptów Martinuzzego zamordować kazał. Piadena w końcu zmuszony był ustąpić Siedmiogród Turkom.

PIASECKI (*Paweł*), biskup przemyski, urodzony w województwie ruskim r. 1585. Ukończywszy początkowe nauki w akademii krakowskiej, pod sławnym Brześciuszem, mając lat 17 udał się do Pragi, a zamtąd wkrótce do Rzymu. Za powrotem do kraju Wawrzyniec Goślicki, biskup poznański, obdarzył go kanonią poznańską; utraciwszy tego dobroczyńcę w r. 1607, znów powrótnie do Włoch odjechał i tamże stopień doktora obojga prawa otrzymał. Zygmunt III sekretarzem swoim go mianował: w r. 1627 za wdaniem się królowej Konstancyi biskupstwo kamienieckie otrzymał. On po wstąpieniu Władysława IV. na tron, gdy powstała wzwaga na sejmie w r. 1655 i projektowanego małżeństwa tego króla z córką Fryderyka elektora palatyna Bran. kalwinka, jeden tylko z duchownych tępczą duchem łagodności, dowodził że kanony kościelne podobnych związków nie wzbraniają. W r. 1640 dostał biskupstwo chełmskie, a w r. 1644 przemyskie. Mąż ten wcalem zyciem nieskazitelnym, naukami i cięskiem wykonaniem powinności swoich biskupa. Oprócz dzieła: *Chronicon gestorum in Europa singularium etc* Cracoviae 1645 i 1648, w którym bestronnie odmalował ludzi jakimi się istotnie okazali, maany drugie dzieło jego: *Praxis episcopalis, ea, quae officium et potestatem episcopi concernunt, continens*, Venetiis, 1611, które za wzorowe w swoim rodzaju powszechnie w Europie uważane było. Umarł 14 lipca 1649.

PIASECKI (*Wojciech*), urodził się 1 Kwietnia 1802 w mieście Grzegorzewicach w obwodzie Łęczyckim: początkowe nauki pobierał w Łęczycy, a ukończył one u Pijarów w Warszawie. Po krótkim pobycie, bo tylko półrocznym, w szkole dramatycznej, w dniu 12 Sierpnia 1821 po raz pierwszy okazał się na scenie Warszawskiej, w roli *Rutrena*, w dramacie *Upior*, i z tego zaraz okazania się rokowano, że nowy zwolennik Melpomeny z ucznia wkrótce stanie się mistrzem. Grywał on role pierwszych kochanków z talen-

tem prawdziwym, równie w tragedji jak i komedji. Cdbyl podróż artystyczną w Niemczech i Francji. Powszechnie szacowany i lubiony, zgasł niestety zawześnie dla sztuki: po krótkiej słabości 8 Stycznia 1837 zakończył życie.

PIASECZYŃSKI (*Aleksander*), mąż ten w usługach publicznych odznaczył się i wielką zdatność okazał. W r. 1630 po księciu Zbarazkim wyprawiony do Stambułu jako posel, dla nielieznego i skromnego orszaku swojego od Turków z trudnością wielką uznanym został za posła; jednak celu wysłania swojego dopełnił. W r. 1634 z Kazimierzem Lwem Sapiehą, wówczas pisarzem W. K. L., względem zawarcia przymierza posłował wspólnie do Moskwy, do skutku traktat ten przywiódł. Potocki przynajmniej wielkie zasługi wojenne, w walkach toczonych z Szwedami, Moskwą, Tatarami i Turkami.

PIASKOWSKI (*Paweł*), zaszczycony przyjaźnią Zamojskiego, wiek młodzieńczy strawił na naukach. W wyprawach: Moskiewskiej, Wołoskiej i Inflanckiej, dzielnie się okazał. Zamojski używając go do swej rady, przełożonym na dworze swoim uczynił i syna swojego Tomasza jego przywiązaniu przy zgonie poruczył. W dowcipie i opowiadaniu zabawnych powiastek nie miał sobie równego w owym czasie Piaskowski. Starowski umiezcza go w rzędzie sławnych mówców.

PIAST, głowa pantującej dynastji w Polsce, tak nazwany dla małego wzrostu. Urodzony w VIII wieku uprawiał swój kawał ziem w Kujawach, kiedy po śmierci Popiela lud wezwał go na tron r. 840 — Piast który według tradycji miał przepowiedziane przez anioła iż będzie panował, rządził mądrze i umarł 865 r., zostawiwszy koronę synowi Ziemiowitowi. Dynastja Piastów panowała w Polsce do 1370, do czasu wstąpienia Jagiellów, w Śląsku do 1575, w Morawii do 1326.

PIAT (*Święty*) urodzony w Benewencie we Włoszech, towarzyszył ś. Dionizjuszowi do Gallii i swoją wymową i pobożnością wielo zgromadził uczniów. Śięty r. 287 w Beclin pod Tournay Obchodzony jako męczennik szczególnie w Tournay i Chartres, pierwszego października.

PIAZZI (*Józef*), sławny astronom, urodzony 1746 w Poni (w kr. Lombardzko-Weneckiem), wszedł do zakonu teatynów, wykładał filozofją w Genui, następnie matematykę w Malcie i Rawnie. — Był mianowany lektorem teologii dogmatycznej w Rzymie; został później professorem wyższej matematyki w uniwersytecie w Palermo, gdzie założył obserwatorium 1791. — Tam we dwa lata odkrył osmą planetę *Ceres*. Umarł 1826 r.

z **PIĄTKA** (*Szymon*), Wikary katedralnego kościoła w Krakowie za czasów Zygmun-

ta III króla, słynał biegłością w muzyce i do tego przyjemnym i donośnym głosem. On do ślubu królowej Anny austryczki śpiew kościelny o Duchu ś. ułożył i wykonał.

PICUS z MIRANDOLI (Jan) z rodziny do której należało księstwo Mirandoli, we Włoszech, urodził się 1463, odznaczał się od młodości pilnością i pojęciem. Uczył się filozofii i teologii, zwiedzał przez lat 7 najslawiejsze uniwersytety francuskie i włoskie. 18 lat mając, jak mówią umiał 22 języki, pomiędzy niemi kilka wschodnich. W Rzymie ogłosił 900 tematów w rozmaitych przedmiotach naukowych, obowiązawszy się bronić takowych przeciw wszystkim nieczynom którzyby chcieli z nim dysputować. Oskarżony o bezbożność uciekł do Francji; później wezwany dla usprawiedliwienia swoich tematów, wrócił do rodzinnej ziemi i zupełnie się oczyszczył z wszelkich zarzutów. Umarł 1494. Aby się całkiem mógł poświęcić naukom wszystkie dobra zdał synowcowi. Pisał *Uczę Platonu, Listy, Rozprawę o godności człowieka, Reguły życia chrześcijańskiego*, i t. d.

PICARD (Ludwik Benedykt) urodzony w Paryżu 1769, oddał się zawodowi teatralnemu. Pierwszą jego sztuką była komedia *Żart niebezpieczny*, grana w teatrze Monsieur, następnie napisał operę *Wizytę* (1793). — Występował jako aktor i był dyrektorem teatru Odeon od 1801 do 1807; został członkiem akademii i dyrektorem opery; wyszedł z teatru opery 1816. — umarł 1828. Napoleon ozdobił go krzyżem legii honorowej. Dzieł zostawił przeszło 80, z tych znaczniejsze: *Marjonełki, Pan Musard, Małe miasto* i t. d.

PICART (Stefan) przezwany RZYMIANIN z powodu długiego pobytu swojego w Rzymie, rytownik, urodzony r. 1631 w Paryżu, umarł 1721 w Amsterdamie, długi czas przebywał we Włoszech. — Syn jego urodzony w Paryżu 1663, zmarły w Amsterdamie 1733, rysował i rytował nader biegle zarazem; następnie wprawił się w tak spieszne wykonywanie roboty, że wielki zebrał majątek, ale wziętość utracił. Rytował on ryciny do *Obzędów religijnych wszystkich narodów*, dzieła przez J. F. Bernard i Bruzen de la Martinière napisanego.

PICCARD (Jan), słynny astronom, urodzony w la Flèche w prowincji franc. Anjou 1620 r. Wszedł do zakonu, objął po Gassendim katedrę astronomii w kolegium francuskim. Został członkiem akademii umiejętności w 1666, i wybrany od króla do czynienia postrzeżeń astronomicznych w obserwatorium Uranienburg w Danii. Piccard pierwszy wymierzył stopnie południka ziemskiego, dla oznaczenia południka Francji. Z jego także porady prowadzono do Francji sławnego Cassini. Piccard umarł w 1683.

PICCINI (Mikołaj), sławny kompozytor, urodzony w Bari, (w Neapolitańskim) r. 1738

Uczeń Leo w konserwatorium ś. Onufrego. — Pierwszemu jego dziełem była w r. 1754 opera buffa, napisał we dwa lata później operę serio p. t. *Zenobia*. — Powołany do Francji przez Maryę Antonię w r. 1776, za przybyciem swoim spowodował wojnę muzyczną, która niezawsze kończyła się epigramatami. Walka ta dopiero ustała z wyjazdem Glucka. Piccini otrzymał pensją od Dyrektoryatu i umarł w Passy r. 1800. Zostawił przeszło 150 kompozycji dramatycznych, z których *Dydona* jest jego arcydziełem.

PICCINNINO (Mikołaj), sławny wódz włoski w XV wieku, urodzony w Peruzie. — Od najmłodszych lat przywiązał się do Brachio di Montone i był jego jednym z najlepszych namiestników. Wszedł w służbę Florencji, w r. 1425 przeszedł do Filipa Maryi Visconti księcia Medyolanu, dla którego był najwierniejszym. Jako generał wojsk medyolańskich odniósł zwycięstwa na hrabią d'Urbino, Carmagnolą i Franciszkiem Sforza. Pobity pod Anghiari 1440 przez wojska florentskie, opanował w następnym roku Bressan i Bergamask. — Umarł 1444.

PICCOLOMINI, znakomita familia włoska pochodząca z Rzymu a osiadła w Siennie. Wyniesienie jej poszło od papieża Piusa II, Eneasza Sylwiusza Piccolomini. — Prócz tego familia ta wydała dwóch jeszcze ludzi słynnych z waleczności.

— **PICCOLOMINI** (Alfons), książę Montemarciano, był naczelnikiem najemnego żołactwa które niszczyło państwa papieżkie; wykłety przez Grzegorza XIII, chciał się na nim zemścić. — Odparty w Toskanii, rozpoczął swoje napady w 1581 i zmusił papieża do powrócenia mu skonfiskowanego majątku. — W następnym roku, przeszedł w służbę francuzką i 8 lat w niej zostawał. Powróciwszy do Włoch, zebrał bandę 500 ludzi i niszczył prowincję Pistoja w Toskanii. — Po wyprawie na Rzym, pochwycony przez wojska księcia Toskanii, został powieszony 1591.

— **PICCOLOMINI** (Oktawiusz) książę Amalfi, znakomity generał austriacki w wojnie trzydziestoletniej, urodzony 1599, pierwsze kampanie odbył we Włoszech; wysłany do cesarza jako kapitan kawalerii tokańskiej, wysokich doszedł stopni. — W 1634 powierzono mu dowództwo wojsk cesarskich. — Zwycięzca pod Nördlingen, przybył na odsiecz i zmusił marszałka Chatillon do odstąpienia z pod St. Omer; odniósł zwycięstwo nad markizem Fenquieres (1639) pod Thionville. Przegrana pod Wolfenbüttel w r. 1651 nie zmniejszyła jednak jego sławy. Umarł 1656 r. posiadając wziętość zdolnego polityka i wodza.

PICHEGRU (Karol), generał francuzki, urodzony w Arbois 1761; przed rokiem 1789 służył już w wojsku. — W 1792 był użyty w sztabie wojska nad Renem, i został genera-

lem dywizyi. Mianowany naczelnie dowodzącym armią reńską, przeszedł po niejakiem czasie do armii północnej, pobił sprzymierzonych pod Kassel, Courtrai, Menin, Ronselaër, Hoogède i opanował całą Holandiją. W 1795 powołany na dowodzącego armią nad Renem i Mozelą, z podszeptów księcia Kondeusza sprzyjał powrołowi Burbonów, czemu wtedy jednak Austriacy byli przeciwni. Dyrektoryat poprzestał na odwołaniu go. Mianowany członkiem rady pięciuset w r. 1779 i obrany jej prezesem na pierwszej sessyi. Jako naczelnik partyi królewskiej wywieziony do Sinnamari, zżąd uszedł. Powrócił do Francyi z Cadoudalem w 1801 i utworzył spisek przeciw Bonapartemu. — Zdradzony przez gospodarza, uwięziony, znaleziony został nieżywy w łóżku w 1804.

PICOT DE LA PEYROUSE (baron Filip), urodzony w Tuluzie 1744, został adwokatem i wziął dymisyją w 1781. — Oddalwszy się w Pireneje, wydał *pamiętniki* o składzie tych gór, za którą to pracę został członkiem akademii w Paryżu, Sztokholmie, Turynie i Tuluzie. W czasie rewolucyi był przydługim obwodu Tuluzy, mianowany następnie inspektorem kopalni, a później professorem historii naturalnej w szkole centralnej w Tuluzie. Po 18-m brumaire'a mianowany merem tegoż miasta, które mu winno wiele pięknych swoich zakładów. W r. 1815 należał do izby deputowanych, umarł w r. 1818.

PICQUET (Franciszek), misyjonarz, urodzony w Lyonie 1626, mianowany w 1652 konsulem w Alepie. — Powrócił do Francyi 1660, przyjął habit zakonny i doszedł wielkich godności duchownych. W 1679 udał się znnowu do Azji jako biskup Cezaropolitański *in partibus* i wikaryusz apostołski w Nakięwanie w Armenii. Mianowany ambasadorem w Persyi w 1681, biskupem Bagdadu 1683. Umarł w Ramadan 1685.

PICTET (Benedykt), teolog protestancki, urodzony w Genewie 1655, zmarły 1724, był pastorem i nauczycielem teologii w rodzinie swoim mieście, i członkiem akademii w Berlinie. Zostawił przeszło 50 dzieł.

PICTET (Marga, August), następca Saussur'a na katedrze filozofii w Genewie. — Urodzony tamże 1752, należał do deputacyi wysłanej w celu przyłączenia Genewy do Francyi w 1798. W 1802 i 1803 był członkiem, a później sekretarzem trybunału; po skasowaniu tej władzy mianowany jednym z pięciu inspektorów uniwersytetu cesarskiego. Po r. 1814 wrócił do Genewy i cały poświęcił się naukom przyrodzonym. Umarł w 1825 roku.

— **PICTET** (Karol) de ROCHEMONT, brat poprzedzającego, urodzony w 1755, zmarły w 1824, służył lat dziesięć we Francyi od 1775 do 1785, zorganizował milicję genewską dla rządu arystokratycznego w tem mie-

ście, w 1789 rzucił zawód polityczny gdy Genewa przeszła pod panowanie francuzkie, i utworzył z bratem swoim: *Bibliotekę Brytańską i Dziennik Rolniczy*. Był pełnomocnikiem od Genewy na kongresie wiedeńskim, 1814 i Paryżkim 1815.

PITCAIRN (Archibald), sławny lekarz, urodzony w Edynburgu 1652, umarł w 1713, uczęszczał na kursa lekarskie w Montpellier i Paryżu, i był nauczycielem w Leydzie 1692—93. Był największym nieprzyjacielem *Chimistów*, a najzapaleńszym sektarzem *jatro-matematyków*.

PIDOUX (J.), lekarz Henryka III i Henryka IV, urodzony około r. 1550, zmarły w 1610, odkrył wody mineralne w Pougues.

PIEKARSKI (Michał), dziedzic wsi Bienkowiec w Sandomierskiem, w młodocianych latach z powodu nderzenia się w głowę, popadł pomieszanu zmysłów. Dla tego pokrewni otrzymali nad nim kuratelę, lecz gdy się przekonano iż spokojnie się zachowuje, został na wolność wypuszczony. Zawzięty za tę przydaną sobie opiekę, powziął zamiar zabicia monarchy, i dnia 15 listopada 1629, stanawszy w oknie na zamku w Warszawie, gdy król Zygmunt III do kościoła ś. Jana przechodził, przypadł z zasadzki i tegoż dwa razy czekaniem w głowę nderzył. Złoczyńca natychmiast porwany, sądzony kryminalnie, pomimo wstawienia się samego monarchy aby był życiem obdarowany, w największych męczarniach został stracony w Warszawie.

PIEKARSKI (Krzysztof), wojewoda Brzeski, pisał historią polską, której rękopism po zgonie jego przypadkowo spłonął. Dziela jego drukowane są: *Suplement bohatera straszego, to jest rozmowa kawalera i tołumackiego*, Warszawa 1665. 2) *Cnoty cel nie do którego zmierza Machiavel*, w Warszawie, 3) *Summaryusz traktatu Anzelma ś. arcybiskupa kantuaryjskiego*, w Warszawie 1665; 4) *Nawrócenie Saula*, w Warszawie 1665.

PIELGRZYMOWSKI (Eliasz), Litwin, naprzód sekretarz królewski, a następnie pisarz W. K. L. — On wital w imieniu Litwinów, przybyłego do Krakowa Zygmunta III w r. 1588. — Powtórnie posłował z Lwem Sapieha kanclerzem W. K. L. w r. 1602 do Moskwy. Należy on także do rzędu rymopisów tego wieku.

PENIAŻEK (Prokop), kawaler maltański, wielką sławę pozyskał w wyprawach maltańczyków przeciw Mahometanom w Azji i Afryce. Był czas jakiś wodzem floty maltańskiej i morze z rozbójników algijskich oczyścił. Wróciwszy do kraju, przeciw zbudowanym gdańszczanom działając za króla Stefana Batorego, wielce się przyłożył do ich askromienia. On miał dowodzić flotą na

morzu Bałtykiem, którą król Stefan zamie-
rzał wystawić, lecz cały ten zamiar spelił
na niczem. Za Zygmunta III dowodził prze-
ciw Szwedom. Umarł około r. 1600.

— PIENIAŻEK (*Krzysztof*), brat Prokopa,
dworzanin króla Stefana Batorego. Był to
rycerz dzielny. Niesiecki twierdzi, iż wyszło
z druku dzieło tego męża: *Hippica, albo spo-
sób puznawania, chowania i slanowienia koni*
r. 1607.

— PIENIAŻEK (*Nikodem*), brat poprze-
dzających, jako rycerz służył za granicą, a
mianowicie u Maksymiliana cesarza. Za po-
wrotem do kraju, walczył za sprawą Dymitra
Samozwańca. Posiadał on tak wielką
siłę i zręczność, że w ciężkim ubiorze hus-
arskim równie nógami konia przeskakował, i
z jednego na drugi w biegu przesiadał. Bar-
dzo był lubiony i często używany od helma-
na Żółkiewskiego.

PIENNES (*Joanna de HALLUYN panna
de*), dama honorowa Katarzyny de Medicis,
w której kochał się Franciszek de Montmo-
rencey, syn starszy Konetabla, którego Hen-
ryk II chciał ożenić z córką swoją Dyanną,
wdową po Herkulesie Farnesym księciu Ca-
stro. — Papież Paweł IV, który znów chciał
ożenić z Dyanną swego synowca, nie zwo-
lnił Montmorencego od przyrzeczenia. Henryk II
oddał Joannę do klasztoru w 1557 i unieważ-
nił tajemny ten związek.

PIENKIEWICZ (*Adam*) wydał w Wilnie
1) *Wybór Poezyi* (1834—1837 tomów 7); 2)
Bojan, noworocznik (1838); w tym ostatnim
umieścił niemało własnych wierszy.

PIEROŻYNSKA (*Franciszka*), jedna
z najpierwszych w swoim czasie Polskiej sce-
ny artystek; urodziła się w Warszawie r. 1764;
z domu Marunowska, była rodzoną siostrą
Truskolaskiej, przy niej spędziwszy pierwszą
młodość, z niej pierwsze wzory znakomitego
talentu powzięła. Zaślubiona w 14 roku ży-
cia dyrektorowi teatru w Lublinie Pierożyń-
skiemu, tamże rozpoczęła swój zawód drama-
tyczny. Odbывała kilkakrotnie podróże do
Lwowa, Nieświeża, Wilna; na koniec w War-
szawie pierwszy raz wystąpiła 1787 z upodo-
baniem na scenie warszawskiej, lecz nagle i
ciężka słabość nie dozwoliła jej występować
znowu aż w r. 1790. Najtrudniejsze role:
Lanassy, Emilii Galotti, Zoe i t. d. przedsta-
wiała z upodobaniem i jako znakomita traiczn-
a artystka z doskonałością. W 1795 znów wy-
dała się do Lwowa, a w 1804 zaledwie po-
wrociwszy do Warszawy, tak zapadła na zdro-
wiu że ledwie niekiedy już tylko występując,
i pomimo najusilniejszych starań wzrok utra-
ciwszy, 19 września 1816 r. życie przestała.

PIERSON (*Jan*), znakomity krytyk, uro-
dzony w Fryzyi 1731, zmarły 1759. — Był
rektorem gimnazjum Leeuwarden mając lat
24 i dał się poznać z dzieła *veristmilium
ritib II*, w którym dowodzi potrzebę zmiany

i poprawy tekstu w niektórych dziełach klas-
yków łacińskich.

PIETERS (*Gerard*), malarz szkoły Ho-
lenderskiej, urodzony w Amsterdamie 1580 r.
był uczniem Korneliusza Cornelissensa, po-
dróżował po Włoszech, a powróciwszy od-
znaczał się w malowaniu portretów i całych
familii w małym formacie. — Kiedy umarł
nie wiadomo. Uczniami jego byli: Piotr Last-
man i Gowarts.

— PIETERS (*Bonaventura*), malarz fla-
mandzki, celował w widokach morskich; u-
rodził się w Antwerpii r. 1614, zmarły 1652,
wiele zostawił obrazów. Brat jego

— PIETERS (*Jan*), urodzony w Antwerpii
1625 w tym samym rodzaju malarstwa celo-
wał. Inny PIETERS, malarz historyczny, u-
rodzony w Antwerpii 1648, był uczniem
Eykena Piotra, i przepędził życie w Anglii
malując draperye do cudzych obrazów.

PIETKIEWICZ (*Michał*), wydał: Nau-
ka prawa dla pici pięknej. (Wilno, roku
1831).

PIETRUSINSKI (*Ludwik*), doktor pra-
wa, jest autorem dzieła: *Podróże, przejaź-
dźki i przechadzki po Europie*. (Warszawa
1843 tomów 2), obejmującego podróże do
Wiednia, Londynu, Tryestu, Wenecyi.

PIGAFETTA (*Anton*) z Wicencyi, miał
jako ochotnik udział w wyprawie Magellana,
od r. 1519—1522, spisywał dziennik tej
pierwszej naokoło świata podróży. Został
kawalerem rodyj-kim w 1524. Niewiadomo
kiedy umarł. Dziennik zaś pominięty wy-
naleziony w bibliotece Ambrozyjskiej w
Medyolanie, przez Amoretto został po fran-
czuku tłumaczony i wydany p. t.: *Pierwsza
podróż naokoło świata, przez kawalera
Pigafetta na eskadrze Magellana odbyta w
latach 1519—20—21—22*. Paryż, roku X,
in 8-vo.

PIGALLE (*Jan Chrzciciel*), sławny rzeź-
biarz, urodzony w Paryżu 1714. — Oddany
w ósmym roku do pracowni rzeźbiarza Ro-
berta Lorrain, przeszedł do Lemoin'a a na-
stępnie do Coustou. — Nie mogąc pozyskać na-
grody, prawie zniechęcony, wyjechał do
Włoch. — Powróciwszy po trzechletnim
kształceniu się, został członkiem akademii
i kawalerem S. Michała. — Umarł 1785. —
Najlepsze jego dzieła są: *Merkury, Wenus*,
posąg Ludwika XIV i nagrobek marszałka
de Saxe.

PIGANIOL DE LA FORCE (*Jan-Ay-
mar*), uczony historyk i geograf, urodzony
w Owernei 1673, zmarły w Paryżu 1753. —
Wydął: *Opis historyczny i geograficzny Fran-
cyi, Opis Paryża, Podróż po Francyi*.

PIGAULT-LEBRUN (*Wilhelm, karol,
Anton*), romansopisarz i autor dramaty-
czny, urodzony 1753 w Calais, zmarły 1835.
Romanse jego znajomsze są *Pan Botte*,

Dziecię karnawałowe, Pustoty hiszpańskie, i t. d., — pisał także *Skrót historii Francji*.

PIGEAU (*Eustachy-Mikołaj*), prawnik urodzony w Montléræque w 1750, zmarły w 1818, był początkowo adwokatem, później sekretarzem Heraulta de Séchelles, otworzył po rewolucji kurs prawa, był mianowany przez Bonapartego jednym z redaktorów nowego kodeksu procedury, później w 1805 profesorem procedury w szkole prawa. — Wydał wiele dzieł prawnych.

PIGENAT (*Franciszek*), z Autun, jeden z największych kaznodziej Ligi, podpisał dekret strącenia Henryka III, miał mówę pogrzebową nad obu Gwizyuzami, których nazywał męczennikami. Umarł w 1690.

PIGMALION król Tyru, syn Belusa, czyli Margenusa, zaczął panować r. 895 przed J-Ch. — zniechęcony dla okrucieństw swoich Chęć opanować bogactwa Sychea, zwanego *Acerbas*, lub *Sycharbas*, męża siostry swojej Dydony, zabił go w przedśionku świątyni; lecz Dydona zabrawszy skarby, uszła, założyła miasto Kartaginę r. 882 przed J-Ch., Pigmalion zaś był uduszony przez ułożnicę Astartę w 55-m roku życia, a 47-m panowania.

PIGNATELLI, sławna i dawna rodzina sycylijska. Ród jej wywodzić od Gizalla, jednego z panów normandzkich, którzy dopomagali Rogerowi do podbicia Sycylii. — Najznajomszy z jego potomków FRANCISZEK PIGNATELLI, urodzony w Neapolu 1732, powiernik króla Ferdynanda, gubernator Kalabrii, a następnie Neapolu, był później rejentem królestwa w 1789, i zdradził swojego monarchę dla Józefa Bonapartego. Umarł r. 1812.

PIGNEAU DE BEHAINE (*Piotr, Józef, Jerzy*), misjonarz, urodzony w Origny 1741, zmarły w 1799, z młodych lat zaraz użytym był do misji zamorskich, w 1767 udał się do Kochinchiny, został w 1770 biskupem w Adran (*in partibus*) i koadjutorem biskupa Canath. Trafiwszy na wojnę domową w Kochinchinie, popierał prawego monarchę Nguyen-anh, i przybył do Francji dla uprośzenia dla niego pomocy u Ludwika XVI (1786); otrzymał flotę, lecz zamiary jego skrzyżował gubernator osad francuskich w Indjach, hrabia Conway. Zromadził jednak cokolwiek wojska w Pondiszery, za pomocą którego, Nguyen odzyskał tron w 1789, a z wdzięczając mu, zaszczylił go wpływem wielkim Pigneau pozostawał przy nim aż do swojego zgonu w r. 1799.

PIGNOTTI (*Wawrzeczek*), sławny bajkopisarz włoski, urodził się 1739 w Toskanii. Poświęcił się medycynie i był we Florencji profesorem fizyki — Następnie mianowany professorem uniwersyte'u w Pizie, później został jego radcą, r. 1802, a nakoniec

rektorem — Umarł 1812. Oprócz *Bajek* napisał *Historię Toskanii*.

PIGRES Z MILETU, poeta grecki z Halkarnasu, współczesny Xerxesowi, i jeden z towarzyszących mu do Azji, — według Herodota był synem Seldomusa, a według Suidasa synem Lygdamasa, a bratem Artemizyi. Jego to mniemają być autorem poematu komiecznego *Haltrachomymachia*, mylnie przypisywanego Homelowi. Arystoteles sztydzi z Pignresa że się ośmielił pomnożyć swojemi wierszami pentametrycznemi hexametra Iliady.

PIS (*Antoni P. Augustyn de*), poeta, urodzony w Paryżu 1759, zmarły 1832, był polęconym wcześniej z Lattaignan'em i Sainte-Forti; od r. 1776 napisał wiele sztuk teatralnych, a szczególnie dla teatru Komedji Włoskiej; w 1792 założył z Barre teatr Wodewilu, na którym przedstawiał wielką ilość sztuk. Teatr ten płacił mu 4000 Franków pensyi. W czasie rewolucyi pełnił rozmaite urzędowania, a szczególnie jenerałego sekretarza prefekta policyi, na której to posadzie utrzymywał się aż do restauracyi. Prócz wodewilów pisał mnóstwo piosnek.

PILATRE DU ROSIER (*Jan Franciszek*), fizyk, urodzony w Metz 1756. — W Paryżu otworzył kurs elektryczności i założył muzeum w którymby uczeni znajdowali maszyny dla sprawdzenia swych odkryć, a młodzi chemicy uczyli się zastosowania użycia tychże machin. W chwili wynalezienia balonów zupełnie się tej nauce poświęcił i chęcią z Francji do Anglii odbyć napowietrzną podróż. Przybywszy do Boulogne wraz z Hommatem swoim przyjacielem, oba się puścili, lecz balon zapalił się, a oni spadli z wysokości 200 lub 300 sążni, i zginęli potłamawszy zupełnie kości pod wsią Viminle r. 1785.

PILCHOWSKI (*Dawid*), wysłużony profesor w akademii Wileńskiej, b. członek b. Tow. Prz. Nauk, jako tłumacz wzorowych pisarzy łacińskich, w rzędzie uczonych naszych rodaków, zaszczytne pozyskał miejsce. Urodził się w Rutkiskach, r. 1735. Pobierał nauki u Jezuitów i wszedł do ich zakonu; młodym jeszcze będąc kierował konwiktem wileńskim. Wkrótce wyjechał do Rzymu, tam towarzysząc jenerałowi swojego zakonu, zadawał Włochy obszerną swoją znajomością literatury, języka łacińskiego i roztropnością postępowania. Wróciwszy do kraju, niebezpiecznie zachorował. Po zniesieniu swojego zgromadzenia, miał powierzoną katedrę literatury w Akademii Wileńskiej. W latach 1785 i 86, odbyte przez niego wizyty szkół, za wzór drugim służyły. Gale życie swoje poświęciłszy naukowi i enotom, zakończył użyteczny swój żywot w r. 1802. Cały majątek pozostawił po sobie, (mało tylko uczyniwszy pamiętki krewnym i przyjaciółom) zapisał na utrzymanie 12 uczącej się

młodzieży, w połowie ze szlachty, w połowie z miejskiego stanu.

PILES (*Roger de*), malarz i literat, urodzony w Clamecy r. 1635, zajmował się wychowaniem syna prezydenta Amelot i znajdował się przy tymże w wielu poselstwach jako sekretarz. W wolnych chwilach zajmował się malarstwem. Umarł w Paryżu 1709 jako radca lubownik akademii malarstwa i rzeźby. Pisał dzieła mające związek z malarstwem, jako to: *Życie malarzy; Rozmowa o kolorystyce*.

PILLE (*Ludwik, Antoni* hrabia), urodzony w Soissons, 1749, sekretarz intendent Burgundyi w 1790, organizował gwardyę narodową w Côte d'or i w 1791 udał się do Belgii na czele pierwszego batalionu ochotników tego departamentu. Zostawszy jeneralem brygady, w 1794, był ministrem wojny z tytułem kommissarza ruchu wojsk, i pełnił te obowiązki chwalenie lat dwa — W 1816 otrzymał uwolnienie z tytułem hrabiego. Umarł 1828 r.

PILLET (*Klaudysz-Marya*), urodzony w Chambéry 1773, umarł w Paryżu 1826 r. Był współpracownikiem *Biografii powszechnej*. Posiadał nader obszerne wiadomości.

PILON (*German*), snycerz i architekt, urodzony w Loué, przybył do Paryża około 1550 r. Ubiegał się o pierwszeństwo z Janem Goujon. Umarł w podeszłym wieku r. 1590. Oto upowszechnił we Francyi smak starożytnych. Muzeum w Lawrze posiada 22 plaskorzeźb, i 12 posągów dłota tego artysty.

PILZNIANIN (*Marcin*), urodzony w Pilźnie r. 1528, doktor akademii krakowskiej; od Starowolskiego w liczbie sławnych pisarzy umieszczony; dla wielkiej biegłości w teologii, nazywany drugim Izydorem. Był z wielką sławą w akademii professorem; z jego szkoły wielu uczonych ludzi wyszło, a między innymi i Piotr Skarga, kaznodzieja. Pisał kazania i kronikę; był kanonikiem krakowskim i wrocławskim. Umarł w r. 1591.

PILAT (*Poncjusz*), rządcą Judei za Rzymian, nastąpił po Gracjusie w r. 26 i 27. — W czasie swego zarządu wiele popełnił niesprawiedliwości. Chociaż uznał Jezusa Chrystusa niewinnym, dla zadowolenia jednak żydów, kazał go chlostać. Następnie przestraszony groźbą iż go samego oskarżą przed Cezarem, wydał Zbawiciela świata na śmierć, obmywszy jednak od niej ręce. Później Pilat, gdy wziął pieniądze ze świętego skarbu na zbudowanie wodociągu, musiał aż użyć siły dla uśmierzenia buntu. Z powodu okrucieństw jakie spełniał w Samaryi, Tyberjusz skazał go na wygnanie, do Wienne w Delfinacie; niektórzy twierdzą, że tamże sobie sam życie odebrał r. 58.

Tom II.

PINA (*Ruy de*), historyograf portugalski za króla Emanoela, zmarły w 1521, jest autorem *Kronik*, obejmujących panowania Sancheza I, Alfonsa II, Sancheza II, Alfonsa III, Dyonizego IV, Dnasta albo Edwarda, Alfonsa V, i Jana II.

PINCHESENE (*Stefan, Marcin*), kontroler królewski i poeta, Voitur'a siostrzeniec. Napisał dwa tomy *wierszy*, o których niktby dziś nie wiedział, gdyby Boileau o nich nie był wspominał.

PINCIANUS (*Nonnius*), po hiszpańsku FERNANDO NUNEZ, uczony Hiszpan, z słynnej rodziny Guzmanów pochodzący, urodzony w Walladolid, około r. 1473, był nauczycielem języka greckiego w Alkali, później retoryki w Salamance, gdzie umarł w r. 1553.

PINDAR, sławny poeta liryczny grecki, urodzony w Tebach w LXV olimpiadzie. — Pokonawszy Mirtisa i innych poetów, pięćkroć razy był uwieńczony przez Korynę. — Taki wzbudził zapał i uwielbienie, że z życia, Teby wzniosły mu posąg. Mniemaniem powszechnem jest, że umarł r. 435 przed J. Ch. Dom jego w czasie rabunku był szanowanym przez Alexandra Wielkiego. Napisał, jak twierdzi Suidas, siedemnaście tragedyi, elegii, himnów, dytyrambów, z czego tylko fragmenta nas doszły. Nazywany jest księciem poetów lirycznych.

PINEL (*Filip*), sławny lekarz, urodzony 1745 w St. Paul, został doktorem w Tuluzie 1764 i przybył dla udoskonalenia do Montpellier. Powołany w 1792 na naczelnego lekarza do szpitala Bicêtre, przeszedł następnie do Salpêtrière i rzec można, że ten zakład jest jego dziełem. Ozdobiony krzyżem legii honorowej. Umarł 1826 r.

PINGRE (*Alexander GUY*), uczony astronom, urodzony w Paryżu 1711. Wszedł do kongregacyi genowefianów, mając lat 13 i zaczął nauczać teologii. Następnie poświęcił się astronomii. Obserwacya przejścia Merkurego w 1755 zyskała mu tytuł członka korespondenta akademii nauk w Paryżu. — Następnie został kanclerzem uniwersytetu. Umarł 1796, jako astronom i jeograf marynarki i członek instytutu. Pomiedzy jego dziełami najważniejszym jest tłumaczenie poematu Maniliusza o *Astronomii i Historji Astronomii w XVII wieku*.

PINKERTON (*John*), jeograf angielski, członek towarzystwa starożytności i wielu towarzystw uczonych. Urodzony w Edinburgu 1758; osiadł w Londynie 1780. Początkowo zajmował się poezją, później dopiero całkiem oddał się historii, jeografii i numizmatyce. Umarł w Paryżu 1826 r. Pisał historję *Szkocyi od wstąpienia Stuartów, Listy o literaturze; Jeografję; Zbiór podróży;*

Badania o początkach i wzroście Scytów i Goibów.

PINTO (*Ferdynand Mendez*), sławny wędrownik portugalski, urodzony w okolicach Koimbrę 1510. Mając lat 13 został marynarzem. Wzięty przez Turków w 1537, uwolniony został przez gubernatora Ormuz. Trzynastcie razy był w niewoli, narazie powrócił do Portugalii w 1558. Tam opisał swoje podróże i przygody. Umarł 1614 r.

— **PINTO DE FONSECA** (*Emmanuel*), wielki mistrz maltański. Nastąpił w 1741 po Rajmundzie Despuig, mając dziewięćdziesiąt dwa lat. Umarł 1773. Za jego rządów panowało zupełne zepsucie i rozpusta.

— **PINTO RIBEIRO** (*Jan*), sekretarz księcia Bragançy, sławny z udziału jaki miał w spisku, przez który jego pan pozyskał koronę portugalską. W nagrodę ważnych usług swoich mianowany prezesem izby obrotkowej i strażnikiem archiwów królewskich. Umarł 1643, zostawivszy wiele dzieł.

— **PINTO** (*Izaak*), żyd portugalski w XVIII wieku, przebywał w Bordeaux, Amsterdamie, Hadze, umarł w 1764. Bronił on swoich współwyznawców przeciw Wolterowi.

PINTURICCHIO (*Bernardino Bette*, zwany), malarz szkoły rzymskiej, urodzony w Peruzie 1454, uczeń Perugina i współpracownik Rafaela. Umarł 1513. W muzeum Luwru znajdują się dwa obrazy tego artysty: *N. Panna z dziećmi Jezus, i Jezus na krzyżu*. Lecz jego arcydziełem jest ciąg obrazów przedstawiających: *Naupamiętnienie życia z życia Pięciu H. papieżu*; znajdują się one w zakrystyi katedry w Siennie.

PINZON (*Wincenty Yanez*), sławny żeglarz hiszpański, dowodzący okrętem Nina w pierwszej wyprawie kolumba 1492. Wyruszywszy w r. 1499 z pozwoleniem króla, pożeglował ku południowi, i był pierwszym z hiszpanów który przepłynął równik. Następnie odbył wiele podróży wokoło brzegów wschodnich Ameryki południowej i z Janem de Soles dotarł aż do 40° szerokości. Nie wiadomo kiedy umarł.

PIO (*Albert*), książę de Carpi, współzawodnik Erezina w dysputowaniu. Ogłoszwszy się za Francją w czasie wojen włoskich, wzięty został z księstwa swojego przez Karola V, i takowe dostało się księciu Ferrary. Nadaremnie już później Pio starał się odzyskać takowe. Umarł w 1531.

PIOMBO (*Fra Sebastiano del*), urodzony w Wenecyi 1485, był uczniem malarza Jana Bellini i udał się do Rzymu gdzie przywiązał się do Michała Anioła, który go często wspierał radami swojemi i pędzlem. Nadaremnie rywalizował z Rafaelem i dał na konkurs Przemienienie oraz Zmartwych-

wstanie Łazarza, rysowane przez Michała Anioła. Umarł 1547, pochowany w kościele Maddony del Popolo, w którym wymalował kaplicę.

PIOTR (*święty*), książę apostołów, urodzony w Betsaidzie, pierwotnie nazywał się *Szymon*. Mieszkał w Kafarnaum i z bratem swoim Andrzejem trudnił się rybołówstwem, gdy go Chrystus powołał. Uwierzywszy pierwszy w bóstwo Messyasza, był obrany głową kościoła przez Chrystusa, i nazwany Cefas, co po syryjsku znaczy kamień, przez zastosowanie do wyboru jaki uczynił z niego dla wzniesienia swojego przyszłego kościoła. Piotr udał się za Zbawicielem na górę Oliwną, w obronie jego obciął ucho jednemu z sługzących wielkiego kapłana, Malchusowi. Następnie towarzyszył swemu panu do Kafasza, gdzie go się zapał po trzykroć, jak to było mu przepowiedziane. Poświadczywszy się opowiadaniu ewangelii, nawrócił także mnóstwo ludu, że przez Heroda Agryppę wtrącony został do więzienia, z którego uwolniony przez Anioła. Złożył kościół w Antyochii, opowiadał ewangelię w Kappadocyi i w Poncie. W r. 42 udał się do Rzymu, gdzie był pierwszym biskupem. Złamał wrócił do Jeruzalem na pierwszy sobór. Powróciwszy do Rzymu w r. 65, umęczony został r. 66. Następę jego na biskupstwo był święty Lin. Obchodzony 29 Czerwca.

— **PIOTR Z ALEXANDRYI** (*święty*), następca Teonasa w biskupstwie Aleksandryi. w r. 300 po C. Był on uważany jako najuczestniejszy kapłan swego czasu. Umęczony r. 311 za Dyoklecjana i Maksymiliana. — Ułożył *spiewy pokutne*, *księgę o Bóże* i wiele *homilii*. Teodoret w 4 księdze swojej *historji*, przechował nam kilka jego *listów*.

PIOTR Z ALKANTARY (*święty*), syn Alonza Garavito, rzadcy Murcyi, urodzony w Alkantara 1490, wdział habit zakonny Franciszka r. 1515, i stał się wzorem pokutników. Został prowincyalem w swoim zakonie w r. 1538, a w 1554 wprowadził nową reformę czyli nowych obserwantów; umarł w 1562. Błogosławiony przez Grzegorza XV w 1622, a kanonizowany przez Klemensa IX 1669 r.

— **PIOTR CHRYZOLOG** (*święty*), arcybiskup Rawenny w r. 433, zmarły w 452, odznaczył się przywiązaniem swoim do wiary. *Homilie* jego w liczbie 712 zyskały mu nazwisko *Chryzolog* (złotosłowny). Święty German z Auxerre umarł na jego rękach w czasie swej podróży po Włoszech.

PIOTR, Trzech cesarzów rosyjskich miało to imię.

— **PIOTR I.** (*Aleksiewicz, WIELKI*), urodzony 1672, syn Alexego Michalowicza, nastąpił po bracie Fedorze mając lat 10. Strelcowie podburzeni przez siostrę jego księżniczkę Zofię, zmusili go do panowania wspólnie z bra-

tem Janem, po którego śmierci sam zaczął panować 1696. Pragnąc ucywilizować naród swój, przebiegał Europę pod nazwiskiem Piotra Michałowa. Powiększył wojsko do 100,000 piechoty, a marynarkę do 40 okrętów i 400 galer, ustanowił order ś. Andrzeja, ś. Alexandra Newskiego, i ś. Katarzyny. Powróciwszy do Rossyi 1699, zaczął wojnę ze Szwecyą, w której wielokrotnie pokonany, pobił na koniec Karola XII pod Puławą r. 1709; następnie prowadził wojnę z Turcyą, którą za pośrednictwem żony Katarzyny szczęśliwie skończył. Przedsięwziął drugą podróż po Europie w 1715, powrócił w 1718. Zawarł pokój ze Szwecyą 1721. Umarł 1725. Czyny jego zjednały mu nazwę Wielkiego; zarzucają mu surowość przeciw synowi Alexemu. Po nim nastąpiła żona jego Katarzyna. Jest on założycielem Petersburga.

— PIOTR II, syn Alexego Pietrowicza, wnuk Piotra W., ogłoszony W. X. r. 1726, nastąpił 1727 po babce swojej Katarzynie, umarł na ospę w 1738. Za niego Mensczykow popadł w niełaskę. Po nim nastąpiła Anna Iwanowna.

— PIOTR III., urodzony 1728, syn Karola Fryderyka księcia Holstein Gottorp i Anny Piotrowny córki Piotra W. Ogłoszony wielkim księciem i przeznaczony na tron przez ciotkę Elżbietę, odrzucił koronę Szwedzką 1744, zasłużył Katarzynę swoją krewną i wstąpił na tron Rossyi w 1762 po Elżbiecie. Początek jego panowania był szczęśliwy. Usuniony przez żonę, która po nim nastąpiła.

PIOTR, Czterej królowie Arragońscy mieli to imię.

— PIOTR I. ogłoszony w obozie pod Huesca w 1094, po śmierci Sancheza Ramira ojca swojego, opanovał Huesca w 1096, wygrywając bitwę pod Alcaraz; następnie zdobył Barbastro, i wiele innych miejsc. Umarł 1104. Po nim nastąpił Alfons, brat, nazywany *wojownikiem*.

— PIOTR II. syn Alfonso II, nastąpił po nim r. 1106. Połączył się z Alfonsem IX królem Kastylji, dla wypowiedzenia wojny Nawarze. Najznakomitszą bitwą którą wygrał, była pod Las Naves de Tolosa w 1212, w której przy pomocy królów Nawarry i Kastylji pobił zupełnie Maurów; poszedłszy na pomoc Rajmundowi hrabiemu Tuluzy, w czasie wojny Albigenów, został pokonany i poległ pod Muret 1213 r. Don Jayme, albo Jakób I., syn jego, jeszcze małoletni po nim nastąpił.

— PIOTR III. Wielki, urodzony 1239, nastąpił w 1276 po ojcu swoim Jakobie I, chciał opanować Sycylią, do której rościł prawo stąd że miał za żonę Konstancję córkę Manfreda, ostatniego króla straconego przez Karola Andegawenskiego. Obwiniają go że to on urządził Nieszpory Sycylijskie. Papież Wacław IV. wyklął go, a Arragonyj oddał Karolowi Walezyszowi, synowi Filipa śmiatego. Karól napadł na Arragonyj w 100,000 ludzi; lecz powodzenie

jego było chwilowe. Piotr III. otrzymał odpuszczenie papieża. Umarł 1285. Po nim nastąpił syn jego Alfons III.

— PIOTR IV. *Ceremonjalny*, urodził się 1319, nastąpił 1336 po ojcu swoim Alfonsie IV i połączył się z królami Nawarry i Kastylji przeciw Maurom. Zaburzenia w Sardynii i kłótnie z Piotrem Okrutnym królem Kastylji zajmowały większą część jego panowania. Wyzul on z państwa Jakoba II króla Majorki i przyłączył do państw swoich wyspy Balearskie i Roussillon w r. 1343. On to wprowadził wojsko najemne do Arragonii w 1363. Umarł 1387, zostawiwszy następcą po sobie Jana I, syna swojego.

PIOTR. Dwóch książąt Bretanii miało to imię.

— PIOTR I. zwany Mauciere, był synem Roberta hrabiego Dreux, prawnuk Ludwika Grubego. Przez małżeństwo swoje z Alixą dziedziczką Bretanii w r. 1213 został księciem tej krainy. Należał do ligi przeciw Blance Kastylskiej, w czasie małoletności Ludwika ś. Należał do krucyat w r. 1240 i towarzyszył Ludwikowi ś. do Egiptu. Umarł powracając do Francyi w 1250. Syn jego Jan po nim nastąpił.

— PIOTR II, syn Jana V., nastąpił w 1450 po Franciszku I, swoim bracie, a umarł w 1457, zostawiwszy tron wujowi swojemu, Arturowi III, hrabi Richemont. Nic znakomitego nie zdziałał.

PIOTR, hrabia Sabaudyi, przezwany *małym Karolem Wielkim*, z przyczyny świątecznych przymiotów i pięknego charakteru, był siódmym synem hrabiego Tomasza I, i dostał w posagu hrabstwo Romont. Po śmierci swego siostrzeńca Bonifacego Roland w 1263, powołany na władzę hrabstwa Sabaudyi przez stany jeneralne. Otrzymał od cesarza Ryszarda tytuł jeneralnego wikarego cesarstwa i inwestyturę na księztwa Chablais i Aosty. Umarł w 1268, zostawiając tron Filipowi I.

PIOTR. Dwóch królów Sycylijskich miało to imię; pierwszy panował od 1282 do 1285. Jest to Piotr III, król Arragoński.

— PIOTR II, król Sycylii, nastąpił w 1337 po swoim ojcu Fryderyku I. Panował lat pięć i w tym przeciągu czasu znienawidzony został od wszystkich. Sąsiedzi chcieli korzystać z wewnętrznego zamieszania, gdy umarł w 1342, pozostawiwszy nieletniego syna, nazwiskiem Ludwika, który panował pod opieką wuja swojego księcia Randazzo.

PIOTR DE MEDICIS. Dwóch książąt Toskańskich miało to imię.

— PIOTR I. MEDICEUSZ nastąpił po ojcu swoim Kosmie Mediceuszu w 1464, a umarł w 1472, zostawiwszy państwo dwóm synom swoim Wawrzeńcowi i Julianowi.

— PIOTR II. *Mediceusz* (patrz) MEDICEUSZ.

PIOTR OKRUTNY, król Kastylii, urodził się w Burgos 1334, nastąpił w 1330 po ojcu swoim Alfonsie XI Okrucieństwa jego spowodowały bunt magnatów. Mszcząc się kazał zabić Eleonorę Guzman, którą ojciec jego tajemnie zaślubił i miał z niej dziesięciorgo dzieci; kazał zabić Fryderyka syna Eleonory; Don Juana jej krewnego; Eleonorę dawną królową Aragońską, która schroniła się do Kastylii; jej dwóch najmłodszych braci, Jana mającego lat 18, i Piotra 14; Blankę de Burbon, żonę swoją którą dla Maryi Padilli opuścił, a która przez ośm lat jęczała w więzieniu. Te zbrodnie przyspieszyły jego upadek. Henryk, hrabia Transtamare, syn Alfonsa XI i Eleonory Guzman, wsparty pomocą wojsk francuzkich pod wodzą da Guesclina i królów Aragońskiego i Nawarskiego, został ogłoszony królem w r. 1366. Piotr Okrutny przywrócony przez księcia Czarnego w 1367, został pobity pod Montiel a następnie przez niego zdradą zabity w namiocie da Guesclina r. 1369.

PIOTR DE COURTENAY, Cesarz Konstantynopoliński, syn Piotra Courtenay brata Ludwika VII, a trzeciego syna Ludwika VI. Towarzyszył Filipowi Augustowi na krucyatę w 1190, odznaczył się pod Bouvines w 1214. Powołany na tron Konstantynopoliński po Henryku I. bracie Baldwina w 1216. Zdradzony napróżd przez Wenecję, następnie przez Teodora Lange z rodziny Komnenów, został pojmany do niewoli i skazany na śmierć w 1219 r.

PIOTR zwany *Niemiec*, z przyczyny szczerzego upodobania w tym narodzie, król węgierski, nastąpił 1038 po swoim wuju Stefanie I. Jego okrucieństwa i rozpusta uczyniły go nienawistnym ludowi. Był zmuszony ustąpić korony Abie, szwagrowi Stefana. Wstąpił znów powtórnie na tron w 1044 przy pomocy Henryka III cesarza. Lecz nowy spisek uknuto przeciw niemu, na czele którego był Andrzej, z rodziny królewsko węgierskiej. Pochwycony przez tegoż, miał wylupione oczy, i był wtrącony do więzienia; umarł wa trzy dni później, r. 1047.

PIOTR. Dwóch królów portugalskich miało to imię.

— **PIOTR I**, przezwany *Okrutny* i *Spraciedliwy*, urodził się w Koimbrze 1320. Zaślubił tajemnie Inez de Castro, utraciwszy pierwszą żonę swoją Konstancję kastylijską. Inez legła pod ciosami morderców następujących przez Alfonsa IV jego ojca r. 1355. Piotr aiby przebaczył zabójcom; lecz wstąpiwszy na tron w 1357 srogo ich ukarał. Zasłużył się przydomkiem Sprawiedliwego, dla spreżytości i niczem niezfętego charakteru w kazaniu i powściągnięciu burzliwej szlachty; był dobroczynnym, zmniejszył podatki. Umarł 1367. Po nim nastąpił syn jego Ferdynand I.

— **PIOTR II**, trzeci syn Jana IV, urodzony w 1648, ogłosił brata swojego Alfonsa niezdolnym panować i rozłączył go z żoną Maryą Sabaudzką. Zostawszy rejentem sam ją zaślubił. Wstąpił na tron po zgonie Alfonsa w 1683, umarł r. 1706. Po nim nastąpił syn jego Jan V.

PIOTR d'ABANO, lekarz i astrolog, z Abano niedaleko Padwy, urodził się w 1250, zmarł w 1316, był professorem medycyny z wielkiem powodzeniem w Padwie. Oskarżony o czarnoksiężstwo i skazany na stos, umarł przed wykonaniem tego wyroku.

PIOTR z AMIENS, urodzony w Rawnie na początku XI wieku. Będąc nauczycielem nader wziętym, wstąpił do zakonu i został opatem. Stefan IX mianował go kardynałem r. 1057 i używał często w interesach Rzymu. Odbyszy kilka poselstw, umarł 1073 mając lat 63. Pisał ośm ksiąg *listów*, 75 *mów*, *modlitwy*, *hymny* i t. d. W jego dziełach widać nader urozmaiconą erudycję; są one nader użyteczne do poznania historii kościelnej XI wieku.

PIOTR PUSTELNIK, rycerz francuzki, urodzony w Amiens w Pikardyi w XI wieku, utraciwszy żonę poświęcił się religijnemu życiu. Przedsięwziął w 1093 wędrówkę do Jerozolimy. Za powrotem do Europy, pragnąc przynieść ulgę chrześcijanom zwiedzającym Grób ś. skłonił Urbana II. do ogłoszenia pierwszej krucjaty. Sam dowodził pierwszą wyprawą udającą się na wschód. Z wojska jego liczącego 40,000 ludzi, powróciło zaledwie 3,000. Po wzięciu Jerozolimy w 1099, Piotr wrócił do Pikardyi i umarł 1115, w klasztorze Neumoutier, który sam założył.

— **PIOTR LOMBARD**, patrz *Lombard*.

PIOTR z BLOIS, tak nazwany od miasta w którym się urodził w XII wieku, uczeń Jana Salisburi, wysłany do Sycylii w 1167, był nauczycielem a następnie sekretarzem Wilhelma II. Odmówił przyjęcia arcybiskupstwa Neapolitańskiego, i opuścił Sycylię w 1169; udał się do Anglii, gdzie królowa Eleonora umieściła go przy sobie jako sekretarza. Był archydiaconem Bath, później biskupem Londyńskim; umarł w r. 1200. Odznaczył się nauką i cnotami. Pisał 183 *listów*, 65 *rozpraw* i 17 innych dziełek, a wszystko w przedmiocie religijnym. Kontynuował także historję Croyland'a; takową od r. 1091, na którym Ingulf zakończył, doprowadził aż do 1118.

PIOTR KOMESTOR, (*Żartok*), urodzony w Troyes, kanonik i dziekan katedralny tego miasta, następnie kanclerz kościoła parzyckiego 1164. Opuścił wszystkie beneficya, i przy końcu życia udał się do opactwa świętego Wiktora, gdzie przywdział suknią

zakonną, i tamże umarł w r. 1198. Uważany był za najzdolniejszego teologa swego czasu. Pisał *Historię Scholastyczną*, zbiór w części historyczny, w części dogmatyczny historii świętej, od Genesis aż do Akt apostoelskich. *Śz rozpraw*, i *poemat* o niepokalaném poczęciu N. P. Maryi.

PIOTR z POITIERS, urodzony w Poitiers za Ludwika VI, był jednym z najzrętszych uczniów Piotra Lombarda. Po Piótrze Komestorze objął katedrę teologii w uniwersytecie paryżkim r. 1169. Umarł w 1205, jako kanclerz kościoła w Paryżu. Pisał: *Sentencje*, *kazania* i *allegorye*.

PIOTR z POITIERS, inny zakonnik i przeor w Cluny. Pisał *poezye łacińskie* i rozmaite dziełka prozą.

PIOTR CZCIGODNY, urodzony w Owernii z rodziny hrabiów Montboissiers. siódmy z ośmiu braci. Został zakonnikiem w Cluny, przeorem w Vezelay, a następnie r. 1121 opalem w Cluny, w 28-m roku życia. Przyjmował papieża Innocentego II, w r. 1130 udzielił schronienia Abelardowi. Umarł w 1156. Pisał rozmaite dzieła.

PIOTR DE VIGNES, urodzony w Kaponji w XII wieku, z ubogiej rodziny, zyskał względy cesarza Fryderyka II, który mianował go kanclerzem. Obwiniony niesłusznie o zamiar otrucia swego pana, miał wypłupione oczy i był zamknięty w więzieniu, gdzie sobie z rozpacz i o mur roztrzaskał głowę w r. 1246. Onto redagował zbiór praw królestwa Neapolitańskiego.

PIOTR DE ST.-LOUIS urodzony w 1626, zmarły w 1684, napisał dziwaczno-pobożny poemat p. t.: *Magdalena na puszczy*.

PIOTR KARDYNAŁ, trubadur, umarł stuletnim starcem, w XIV wieku. Był on Juwenalisem swojego czasu, znał ludzi i do brze ich malował.

PIOTR z KORTONY, malarz i rzeźbiarz, urodzony w Kortonie w Toskanii r. 1506. Nazywał się właścicielem.

PIOTR BERRETINI, był uczniem Baccio Carpi i Andrzeja Commi. Malował sufit w pałacach Barberinich i Pittich. Alexander VII mianował go kawalerem złotej ostrogi. Umarł w Rzymie 1669 r.

PIOTR (z Poznania). Jakie nazwisko rodzinne sławny ten człowiek nosił, niewiadomo; we wszystkich bowiem ówczesnych pismach nazywanym jest tylko Piotr z Poznania. Urodził się w Poznaniu na początku XVI wieku, z ubogich rodziców. Uczęszczał początkowo do szkoły Lubrańskiego, później słuchał filozofii, teologii i medycyny w akademii krakowskiej. Poświęciwszy się stano-

wi duchownemu i zawodowi lekarza, zwieździł Włochy, gdzie odczuwał sztukę ta najbardziej kwiłnęła, a za powrotem do kraju objął jedną z katedr w akademii krakowskiej. Sława jaką sobie zjednał, zwróciła nań uwagę króla Zygmunta I, który go na lekarza swego nadwornego powołał; obowiązki te i przy Zygmuncie Augustcie aż do zgonu tego monarchy pełnił. Zebrawszy znaczny majątek, całkiem takowy obrócił na dobroczynne i użyteczne cele. Wzrosłszy z nauki, pragnął podać rękę ubogiej młodzieży garmącej się do nauk: w tym celu przeznaczył 38,000 ówczesnych złotych polskich, na uczniów ubogich, do akademii krakowskiej uczęszczających. Na lekarza któryby ubogich bezpłatnie leczył, i na leki dla tychże kilka tysięcy dukatów zapisał: nadto kupił dom w Krakowie, w którymby ów lekarz ubogich przebywał. Nie zapomniał też i o rodzinnem swem mieście. W r. 1571 oddał magistratowi tamtejszemu przez Stefana Mikana 1000 talarów do umieszczenia na dobrach, przeznaczywszy procent od tej summy na rozmaite dobroczynne cele. Piotr umarł w zgrzybiałym wieku w Krakowie.

PIOTR (z Poznania) Dominikan. Według zdania Bzowskiego, uczony ten Poznańczyk miał być lektorem w zakonie swoim i napisał bardzo piękną książkę, dla użytku kaznodziejów w rozmaitych materjach, jako też przygodne i o świętych pańskich kazania. Za rok życia jego naznacza się rok 1516. Juszyński mówi o nim: „Poznańczyk Piotr Dominikan, żył około r. 1516.” W starym rękopiśmie czytałem następujące o nim świadectwo: „Słusznie go misyonarzem i apostołem słańskim nazywano. Lud wszystko porzucał i zbiegał się na słuchanie kazań tego męża, który wszędzie słynął z wielbionej wymowy, głosem zachwycał, a wymową i żarliwością nawracał. Śpiewał wdzięcznie ułożone przez siebie pieśni i hymny pobożne, a psalter wierszem polskim i sztucznie i doskonale przetłumaczył.” On należał do pierwszych uprawiających język polskiego i jemu zapewne winniśmy, w części przynajmniej, to wydoskonalenie mowy ojczystej, którem się w złotych wiekach literatury naszej szczyła. Mieszkając w klasztorze Lubelskim przetłumaczył na język polski księgę Eklezjastyka i wydał je pod tytułem: *Księgi Jezusa syna Syrachowego, Eklezjastyki rzeczono, które wszystkiech cnót naukę zamykają w sobie*. Wybijano w Krakowie przez Hieronima Vietora. lata bożego MDXLI.” (Łukasiewicz, obraz historyczno-statystyczny Poznania. T. 2. str. 26.)

PIOTRKOWCZYK (Andrzej I.), pierwszy wstawił się założeniem jednej z najporządniejszych drukarni w Krakowie. Już około r. 1576 u niego *koto rycerskie*. Bartosza Paprockiego, wytyczone było W r. 1615 poży-

skął wyłączny przywilej od Zygmunta III na drukowanie uchwał Sejmowych. Umarł w r. 1620.

— PIOTRKOWCZYK (Andrzej II.), drugi syn poprzedzającego, urodził się około r. 1581. Był obywatel praw nauczycielem w Poznaniu, Zamościu i Krakowie. Przez lat trzy podróżował po Niemczech i Włoszech. Różne urzędowania w Krakowie pełnił, i poselsztwa od miasta na sejm odbywał w r. 1645. Znakomitą przysługę uczynił krajowi wydaniem konstytucji sejmowych od 1550 do r. 1637, a później do 1643 doprowadzonych. W r. 1628 sejm piotrkowski nadał mu przywilej drukowania ksiąg kościelnych. Umarł 8 października r. 1645.

— PIOTRKOWCZYK (Mieczysław), akademik krakowski i mistrz sztuki lekarskiej, lekarz nadworny Jan. i Stanisława Kotli, wojewody Sandomierskiego. Probostwo Jędrzejowskie otrzymał, opuszczając ożar kościoła swojego i miasta, żalem pieczętowany, umarł w r. 1600. Napisał: *Przeciw morowemu powietrzu przestroga* i t. d. r. 1579.

PIOTRKOWCZYKOWA (Jadwiga), rodem z Krakowa. Wychowanie, przykład męża i obcowanie z uczonymi, wielki zapal do nauk w niej wznieciły; pisała nawet wiersze łacińskie.

PIOTROWICZ (Janusz), z łacińskiego języka na polski; przełożył i objaśnił Justa Lipsiusa ksiąg dwie: *O stat. sive* w Wilnie nakładem i drukiem Józefa Karcana, r. 1600.

PIOTROWSKI (Eukasz), sławny gramatyk łaciński za Jana III. rodem z Podlasia, był nauczycielem kursu filozoficznego w Akademii krakowskiej, oraz provizorem szkół nowodworskich. Później rządząc akademią zostawszy, w r. 1656, gdy Szwedzi Kraków opawali, nie chciał się dać nakłonić do przeciwieństwa własnemu królowi i wołał pójść na wygnanie. Rządząc przeszło lat 30 majątkiem akademii jako pociągły człowiek, żyć przestał w r. 1679. Był nader dowcipnym w wynajdowaniu dramatów dla zabawy Władysława IV, lecz tych żadne nawet ślady nie zostały. Wydał gramatykę łacińską dla szkół. *Grammaticarum institutionum libri IV* w Krakowie 1634.

PIOTROWSKI (Gracyan), pijak, rymopis i mowca kościelny za Stanisława Augusta. Urodzony w Sandomierskiem w r. 1738. Po ukończeniu szkół piąrskich, wszedł do tego zgromadzenia i był nauczycielem wymowy i prefektem. Sprawując rzady kolegum w Goł., wiele dla pożytku jego uczynił. Był konsultorem rady król. lat sześć; naostatek otrzymał probostwo w Łisku; w r. 1785 zakończył życie. Późnych mowch dzieł pisał i wydał. *Satyra przeciw gorszeniu wieku naszego, za powodem Satyra Jana*

Kochanowskiego, w Warszawie 1773. Cnotliwa dusza tego męża nie znalazła wcale owej dworności i miłego dowcipu, który niechęć naucza. Jest rozwlekły, zbywa mu na akcyi i wszędzie się przebiega zariędbanie w zewnętrznej ozdobie wiersza, jednak są tam szczęśliwe myśli i obrazy, a satyry przeciw zbytkom, a szczególnie przeciw prawniczemu lacinie, mają swoje zalety.

PIPAN (Jerzy), z przodków Szwed, z urodzenia Polak; ojciec jego był wojtem wyższego prawa w Krakowie, on sam przykładał się z wielkim postępem do nauk, w kraju i za granicą. Jako lekarz i filozof szacowany w domach możnych panów i u dworu. Był domownikiem Firlejów, rodum znakomitego nawoźcas wziętością i majątkiem; pociągający innych przykładem, wdał się także w rymotworstwo. Umarł r. 1604.

PIPER (hrabia Karol de) senator szwedzki, urodzony 1660, z gminu doszedł wysokich godności przez talenta i gętkość swojego charakteru. Zyskał zaufanie Karola XII, który go mianował pierwszym ministrem. Piper towarzyszył mu we wszystkich wyprawach. Pojmany pod Puławą, był uwięziony w Schüsselburgu. Umarł 1716.

PIRAMOWICZ (Grzegorz). Urodził się 1735 we Lwowie, uczył się u jezuitów i wstąpił do ich zakonu; następnie był ochmistrem trzech braci Potockich z którymi podróżował do Francji i Włoch, wróciwszy nauczał filozofii we Lwowie. Po powtórnej podróży z opatem węgrowskim Rzewuskim, wrócił 1772. Po zniesieniu jezuitów był plebanem w Kurwie, następnie sekretarzem komisji edukacyjnej i towarzystwa do ksiąg elementarnych; po r. 1793 proboszczem w Międzyrzeczu, umarł 29 grudnia 1801. Najważniejszem jego dziełem jest *wymowa i porządek dla szkół narodowych*; część I, Kraków, 1792; części II. nie wykończył.

PIRANESI (Jan Chrzcziciel), sztycharz, urodzony w Rzymie 1707, prowadził w tym mieście handel rycinami; dom jego miał stosunki rozgałęzione w całej Europie; umarł w 1778. Dużala jego tworzą szesnaście tomów, w których artysta ten zebrał wszystko co tylko Rzym dawny i teraźniejszy przedstawia co do budowli i zwalisk najslawniejszego.

— PIRANESI (Franciszek), syn poprzedzającego, urodzony w Rzymie 1748, sztycharz, dalej prowadził handel swojego ojca. Mianowany konsulem generalnym Szwecji w Neapolu, ułatwił ucieczkę ambasadorowi baronowi Arnsfeldt, wygnanemu przez króla szwedzkiego, i sam został skazany na szubienicę. Wróciwszy do Rzymu, niedługo i tam znajdował się w bezsilnej ciemności, uszedł przeto do Paryża, i tam założył rękodzielnię naczyni malowanych, kandelabrow i t. d. z porcelany. Wy-

dał zupełny zbiór *Starożytności rzymskich*; umarł w 1810.

PIRI-PASZA, skarbnik Selima I. sułtana, w wojnie z Izmaelem szachem perskim w 1514, poradził temu władcy stoczenie bitwy pod Tszaldiran. Selim powierzył mu wychowanie syna swojego Solimana II, który za wstąpieniem na tron mianował go wielkim wezyrem. Miał udział w wyprawie rodyjskiej, i obłożonym zaszczytne podawał warunki. Umarł 1524.

PIRON (*Alexy*), urodzony w Dijon 1689, syn Aimé Pirona, aptekarza i poety, który dał mu piękne wychowanie i usposobił na adwokata. Całkiem oddany poezji wyrzekł się prawnictwa i dał się poznać z mnóstwa rozpuśtnych wierszy. Komedya jego *Metromonja*, liczy się do rzędu najlepszych dzieł teatru francuzkiego. Umarł 1773.

PITHOU (*Piotr*), sławny prawnik, urodzony w Troyes 1539. Przybywszy dla nauki do Paryża, kształcił się pod Turnebuszem, następnie udał się do Bourges do sławnego Cujasa. Będąc kalwinem ledwie uszedł rzezi s. Bartłomeja. Później zostawszy katolikiem był mianowany prokuratorem generalnym przy trybunale Guyenony r. 1581. Umarł 1596. Z powodu obszernej nauki nazywano go *Warrorem francuzkim*. Wzbogacił literaturę wielu dziełami.

PITHOU (*Franciszek*), brat poprzedzającego, urodzony w Troyes 1543, umarł 1621, uczeń Cujasa. Zostawszy adwokatem w Parlamencie paryżskiego, oświadczył się przeciw roszczeniom Hiszpanii, był delegowanym do uregulowania granic północnych po pokoju w Verwins, i był prokuratorem generalnym trybunału w Troyes. Podzielał na prace filologiczne brata swojego.

PITON, Part z rodu, jeden ze znakomitszych wodzów Alexandra Wielkiego; otrzymał po jego śmierci zarząd Medyi, pod zwierzchnictwem Perdykasa. Lecz nieukontentowany powstał przeciw niemu w Egipcie, i był jednym z tych którzy go zabili w przeprawie Nilu r. 322 przed J.-C. Mianowany przez Olympiadę opiekunem młodego króla i naczelnym wodzem, zrzekł się tej godności na rzecz Antypatra, a sam wrócił do Medyi. Antygon na śmierć go skazał r. 316 przed J.-C.

PITRON (*Robert*) urodzony w Mantes 1684, bez nauczyciela sam z siebie został słynnym jeometrą, mechanikiem i architektem. W 1716 zaczął budowę mostu w Blois. W 1721 został inżynierem w Bourges, a w 1741 inspektorem dróg i mostów. Umarł 1749.

PITT (*William*), hrabia Chatham, syn Roberta Pitta, szlachcica z Kornwalii, urodził się 1707. W parlamencie reprezentując miasteczko Old-Sarum, odznaczył się z opozycji i wymo wy. Mianowany w 1746 pomocni-

kiem skarbnika Irlandyi, płatnikiem armii i radcą tajnym, złożył te wszystkie urzędowania w 1753, został w 1756 pierwszym sekretarzem stanu, lecz oddalony i znów następnego roku powołany. Stał na czele gabinetu w 1761 i w 1766 mianowany był kanclerzem, parlem Anglii i hrabią Chatham. Złożył urządowanie 1768. Umarł 1778.

PITT (*William*), sławny mąż stanu a syn poprzedzającego, urodzony w Angers w czasie krótkiego pobytu ojca jego we Francyi. Odziedziczył przymioty rodzica. Wychowany w Cambridge, był prawnikiem aż do r. 1780. Wszedłszy do parlamentu, rzucił się w opozycję przeciw ministerstwu Northa; był zrazu przyjacielem Foxa, z którym się poróżnił zostawszy ministrem w 1782. Ministerstwo to wkrótce zostało rozwiązane, a Pitt jako pierwszy minister osiągnął władzę w 1783. Zawarcie traktatu handlowego z Francją w 1786, powiększenie posiadłości w Indyach i wojna zacięta toczona z rządzią państwem francuzką, są jego dziełem. Od tej epoki datuje się przewaga na morzu Anglii. Widząc że jest jedyną przeszkodą w zawarciu pokoju, wystąpił z gabinetu w r. 1801, wszedł znowu do niego 1803. Umarł 1805.

PITTAKUS, jeden z siedmiu mędrców greckich urodzony w Mitylenie, młodym jeszcze będąc uwolnił swych ziemiaków od samowładztwa Meleagra, wypowiedział wojnę Atenczykom, i pokonał w pojedynku ich wodza Frynona. Mityleńczykowie przez wdzięczność oddali mu najwyższą władzę ich miasta. Rządząc nim przez lat dziesięć, jak filozof i ojciec, złożył władzę, a całkiem się poświęcił nauce. Umarł r. 570 przed J.-C. Najslawniejszym jego prawem jest postanowienie podwójnej kary na popełniającego jaką zbrodnią po pijanemu.

PISAN (*Tomusz*), astrolog w XIV wieku, nabył wielkiej wziętości przez swoje przepowiednie; był wzywany do Wenecyi, Węgier, Francyi, gdzie osiadł w r. 1370. Karol V, król francuzki, nie ważnego nie przedsięwziął bez jego rady i obsypał go łaskami; lecz po zgonie króla, umarł sam w nędzy. Powiadają że sobie przepowiedział dzień i godzinę śmierci.

PISAN (*Krystyna de*), urodzona w Wenecyi 1363, z Tomasza Pisan, radcy rzeczypospolitej i sławnego astrologa. Miała lat pięć gdy ojciec wziął ją z sobą do Francyi. Poszła za szlachcica z Pikardyi, Stefana Castela, który wkrótce umarł (1389). Krystyna poświęcała się poezji, a Karol VI dał jej pensję 1411 r. Prozą napisała *Życie Karola V*, z poezji zaś odznaczają się *bullady*.

PISANI (*Mikołaj*), admirał wenecki w XIV wieku, wślawił się w 3-cięj wojnie przeciw Genui (1350—1355). Pobity przez Paگانino Doria, pomszczył się tego na admira-

geneueńskim Grimaldi, którego pobili koło Sardynii. Wzięty do niewoli z całą flotą pod Mordon w r. 1354. Wypuszczony na wolność umarł w Wenecyi.

— **PISANI (Wihtor)**, syn albo siostrzeniec sprzedającego, dowodził 1378 flotą wenecką w 4-tej wojnie przeciw Genui. Zwycięzca pod Antium, wypędził Genuńczyków z Adryatyku, ukarał zbuntowanych Dalmatów, wziął Węgrom Cattaro, Sebenico i Arbo. lecz gdy powracał do Wenecyi 1379 zwyciężył go Doria. Wtrącony do więzienia przez senat, był na żądanie wojska swojego uwolniony. Umarł 1380 w Manfredonii.

PISKORZEWSKI (Mateusz Dziwitsz albo Dyonizy), kanonik Wileński, mistrz obojga prawa w Akademii Olomunieckiej, znakomity mówca i rymopis. Sekretarz dworu Zygmunta-Augusta króla, w wielu ważnych zleceniach używany; zwiedził obce kraje i z nauki słynął. Był kochanym od Jana Zamojskiego jako przyjaciel. — Wiał mowę w czasie obrzędu pogrzebowego na cześć Stefana Batorego. Na Wołoszczyźnie znajdując się w wyprawie przy Zamojskim, i z tymże dostawczy się do jeziora zwanego Owidowe, bytność tę w dwóch wierszach oznaczył:

Gdzie Nazona winnego zagnał wyrok kaźni,
Tam Dziwitsza sprowadził dziś związek przy-
jaźni.

Żył jeszcze około r. 1597.

PISON (Wilhelm), naturalista hollenderski w XVII wieku, trudnił się sztuką lekarską w Leydzie, później w Amsterdamie. podróżował z księciem Nassau w Brezylji, po zgonie którego przeszedł w służbę wielkiego elektora Fryderyka-Wilhelma. On ze współkolegą Margrafiem, wzbożcili sztukę lekarską odkryciem nader skutecznego lekarstwa *ipekakuahby*.

PISSELEU (Anna), znana pod imieniem panny *Heilly*, urodzona 1508 w Pikardyi, była damą honorową Ludwika Sabaudzkiej, matki Franciszka I, który się w niej szalenie kochał. Została jego ulubienicą i wielki wpływ nań wywierała. Wydała ją król za Jana Broses, nadając mu hrabstwo Etampes. Nieprzyjazna Dyanie z Poitiers, była za Henryka II ugnęoną. Umarła 1576. Miała ona nadużyć ufnosci Franciszka I, i wykryć ważne tajemnice szkodzące Francyi.

PISTOJA (Leonard z), malarz, którego prawdziwe nazwisko jest nieznane, był uczniem Franciszka Penni. Używany przez Rafaela w jego robotach w Watykanie. Po nauczycielu swoim Penni objął dyrektorstwo szkoły malarstwa w Neapolu.

— **PISTOJA (brat Pirella de)**, uczeń i współzawodnik brata Baccio della Porta, malował podług rysunków brata i mistrza swojego, obrazy dla miasta Pistoja.

PISTORYUSZ (Jan), zwany od ojczystego miasta *Aidek*, **NIDANUS**, mistrz sztuki lekarskiej, z ewangelika został katolikiem, otrzymał probostwo katedry wrocławskiej, i przykładał swoim księcia margrabiego Baden-Durlach do kościoła rzymskiego przeciągnął. Żył za czasów Zygmunta III, bawił czas jakiś u dworu, w Fryburgu życie zakończył 6 Sierpnia 1607. Za Stefana Batorego wydał dzieło największą jego zasługę stanowiące; jest to zbiór dziejopisów polskich w 3 tomach, in folio r. 1582 w Bazylei drukowany.

PISULEWSKI (Stanisław), professor gimnazjum realnego w Warszawie, jest autorem dzieła: 1) *Gromady przyrodzone królestwa roślinnego, podług układu Jussieu* (Warszawa r. 1841). 2) *Zasady botaniki i fizjologii roślinnej, podług dzieła Richarda*, (tamże r. 1840).

PIUS. Osmiu papieży miało to imię.

— **PIUS I. (świąty)**, urodzony w Akwilei 142 r. Nastąpił po Hyginie, umarł w pobożności r. 152. Przez walki swoje z nowatorami Walentynem i Marcyonem zasłużył na tytuł męczennika. Obchodzony 11 Lipca.

— **PIUS II (Eneaszy Sylwius Piccolomini)**, urodzony 1405 w Corfini, był na soborze w Bazylei 1431 jako sekretarz kardynała Fermo. — Użyty w wielu poselstwach, mianowany przez papieża Mikołaja V biskupem Tryestu, otrzymał kapelusze kardynalski 1458 i został papieżem 458. Skrócił sankcyę pragmatyczną, umarł w Ankonie 1465 w chwili gdy się wyprawiał przeciw Turkom.

— **PIUS III. (Franciszek Todeschini)**, syn Nanni Todeschini i Lesdamii Piccolomini siostry Piusa II. Nastąpił po Aleksandrze VI, 1503 r. Umarł w 23 dni po swoim wybraniu.

— **PIUS IV. (Giovanni Angelo Medici)**, urodzony w Medyolanie 1499, był bratem markiza Marignan. Był protonotaryuszem za Klemensa VII. legatem wojska przeciw Parmie za Juliana III. Prześladowany przez Pawła IV, nastąpił po nim 1559, i sicał zawzięcie siostrzeńca Pawła IV, Caraffa. zachęcał panujących przeciw Turkom upieknił szym i umarł 1565. Za niego Sobór Trydencki ukończony został za staraniem jego siostrzeńca Karola Borromensa w r. 1563.

— **PIUS V. (Micheł Ghisleri)**, papież urodzony w Bosio w Piemontie 1504 r. Mając lat 15 wstąpił do zakonu dominikanów, został inkwizytorem i kardynałem. Nastąpił po Piusie IV w 1566. Wydał bullę in *Cotena Domini* i powiększył prawa inkwizycji; prowadził wojnę z Turkami przy pomocy Filipa II króla hiszpańskiego i Wenecyan. Umarł 1572. Życie

jego było pasmem dobroczynności; z powodu surowości nie miał przyjaciół. Błogosławiony 1672, a przez Klemensa XI kanonizowany r. 1712. Obchodzony 12 Maja.

— PIUS VI. (Giovanni Angelo Braschi) urodzony 1717 w Cezenie; skarbnik apostolski za Benedykta XIV., kardynał za Klemensa XIV., nastąpił po nim 1775. Był przyjacielem sztuk i nauk, dalej urządził muzeum klemetyńskie i ogromne przedsięwziął roboty dla osuszenia błot pontyńskich. W 1782 pojechał do Wiednia, celem zatwierdzenia reformy zrobotnej przez cesarza Józefa. Zabicie Bassavilla ambassadora francuzkiego w Rzymie, spowodowało interwencyę Bonapartego 1796. Pókoż w Tolentino tegoż roku zawarty wstrzymał tylko zbierającą się burzę. Śmierć generała Duphot była pretekstem do porwania papieża w 1798 i przewiezienia go do Walerency, gdzie umarł tegoż roku.

— PIUS VII. (Grzegorz Luigi Barnaba Chiaramonti) urodzony 1740 w Cezenie. Został benedyktynem w 1758. Pius VI jego krewny mianował go opatem 1775, następnie biskupem Tivoli 1780, kardynałem 1785. Nastąpił po nim w 1800; przywrócił zakon jezuitów i zawarł z Napoleonem sławny konkordat 1801, koronował Napoleona 1804. Cesarz przyłączył państwo jego do Francyi w 1809. Papież wyklął go za to. Napoleon kazał go porwać i do Grenoble wywieźć, następnie do Avignon, a w końcu do Savony, gdzie do 1812 pozostawał. Wypadki 1814 powróciły mu państwo. Umarł 1823.

— PIUS VIII. (Franciszek Kawery Castiglione) urodzony w Cingoli w Państwie Kościelnem 1761 r. Został biskupem Montalto 1800, kardynałem 1806. Obrany papieżem p. b. Leonie XII (1829). Uznał Ludwika Filipa za króla Francuzów. Umarł 3 listopada 1830. Po nim nastąpił Grzegorz XIV.

PIWARSKI (Jan), obecnie professor rysunków w wyższych zakładach naukowych w Warszawie, jeden z najlepszych malarzy rodzajowych w Polsce, znakomity rytownik; zaczął rytować w Wiedniu w 1819, a pierwsza i druga próba, którą podług Schmidta w guskie Rembrandta wykonał, zwróciła na niego oczy znawców. W pracach jego rysunek wszędzie jest poprawny i wielka znajomość światłocienia. Z dawniejszych pierwsze trzy mają miejsce wizerunki biskupa Prospera Burzyńskiego i Abrahama Sterna; z nowszych: *Album Cynkograficzno-rysunkowe* wielkiej jest zalety. Jako nauczyciel publiczny przysłużył się wybornymi wzorami i Nauką Rysunków w 4 częściach, za którą udarowany został od Monarchy kosztownym pierścieniem brylantowym.

PIXODARES, trzeci syn Hekatomessa króla Karyi, stracił z tronu siostrę swą Adę, panującą w Halikarnassie, porozumiewał się z Filipem Macedońskim, i miał zaślubić

swój córką Arrydeę z jego synem naturalnym. Jednak oddał tę córkę Orontobatesowi, któremu tron zostawił.

PIZARRO (Franciszek), sławny awanturnik hiszpański, zdobywca Peru, urodzony w Truxillo 1475, najprzód służył za pastucha u ojca, którego był synem nieprawym. Zgubiwszy prosie, a lekając się kary, uciekł, zabrał się do Ameryki i odkrył Peru wraz z Diegiem Almagro r. 1525. Mianowany rządcą tego kraju przez Karola V. Bitwa a raczej rzeź pod Caxamarca, wzięcie inkasy Atahualpy i śmierć tegoż w 1533, zapewniły Hiszpanii posiadanie Peru. Pizarro w 1535 założył miasto Lima. Pokonał Almagra i skazał go na śmierć pod murami Cuzco. Pizarro mianowany markizem, zginął z rąk przyjaciół Almagry w r. 1541.

PIZO (Lucyusz Kalpurniusz), trybun ludu, 149 przed J.-Ch., następnie po dwakroć konsul (135 i 133 przed J.-Ch.), dla surowości obyczajów nazwany *Frugi*. Zdolny mowca, dobry prawnik, waleczny wódz. Uśmierzył zamieszki w Syeylii. Pisał *Pamiętniki* czyli roczniki swojego czasu.

— PIZO, (Lucyusz Kalpurniusz), teść Juliusza Cezara. Konsul r. 58 przed J.-Ch. Wygnał Cyeerona, który się na nim zemścił odwolując go z zarządu Macedonii za swego konsulat. Został cenzorem w 50 r. Późem już nie ukazał się więcej na widowni politycznej.

— PIZO (Lucyusz Kalpurniusz), syn poprzedzającego, był nieprzyjacielem Oktawiana, później zaś jego stronnikiem. Mianowany rządcą Pamfilii 23 r. przed J.-Ch., powrócił do Europy i walczył z Bessami, których pobit zupełnie. Tyberyusz, z którym pił dwie noce, mianował go prefektem Rzymu.

— PIZO (Kłejus Kalpurniusz), syn poprzedzającego, rządcą Syrii za Tyberyusza, kazał otruć Germanika z jego rozkazu. Obwiniony o tę zbrodnię i opuszczony nawet od cesarza, życie sobie odebrał r. 20 po J.-Ch. Żoną jego była Flancina, podobna jemu zbrodniarka.

— PIZO (Kajus Kalpurniusz), naczelnik sławnego spisku przeciw Neronowi r. 65. Był przeznaczonym przez wielu za następcę cesarza. Gdy przed wybuchnięciem spisek odkryto, Pizon kazał sobie krew z żył upuścić.

— PIZO (Kajus Kalpurniusz Licinianus), syn Marka Krassusa i Skrybonii, przybrany przez Galbę. Skazany na śmierć przez Ottona po zamordowaniu Galby r. 69 po J.-Ch. Był cztery dni cesarem i zginął mając lat 31.

PIZYSTRAT, syn Hippokratesa, pochodził z krwi Kodrusa, króla Aten, i był siostrzeńcem Solona; odznaczył się podbiciem Salaminy i był uwielbiany dla przystępności i wymowy swojej. Korzystając z nieobecności

ści Solona, rozmaitemi sposobami chciał przywrócić rząd samowładny. Opuszczony od wojska uszedł do Eubei (544 przed J.-Ch.); w jedenaście lat opanował Maraton i jak zwycięzca wszedł do Aten. Umarł 527 przed J.-Ch. Miał dwóch synów: Hipparka i Hippiasza.

PLAAT (*Andrzej, Henryk, Jan, van der*), generał porucznik wojsk holenderskich, komandor krzyża Wilhelma, urodzony w Grave 1763. Wstąpił do artylerii mając lat 12. W 1737 wszedł w służbę rosyjską, następnie powrócił jako generał-major do Hollandy. gdzie, mianowany gubernatorem Bredy, ocalał to miasto przeciw atakom francuzów; mianowany generał porucznikiem, gubernatorem Antwerpii; umarł 1819 r.

PLACYD (*świąty*), syn Tertulla senatora rzymskiego, oddany zamłodo do klasztoru w Subiaco, był uczniem ś. Benedykta. Mówią że wysłany do Sycylii dla wystawienia tam klasztoru, został z 33 towarzyszami i braćmi swoimi zamordowany. Obchodzony 5 października.

PLACYDIA (*Galla*), córka Teodozjusza W. a siostra Arkadyusza i Honorjusza, przebywała na dworze ostatniego, który ją zaślubił Ataulfowi, szwagrowi Alaryka króla Wizygotów. Po zgonie męża, który zamordowany został w Barcelonie, wróciła do brata, i w powtórny związek zaślubiwszy Konstansa cesarza, zrodziła Walentyniana III. Umarła w Rawennie r. 450.

PLANCYNA, żona Pizona, obwiniona o otrucie Germanika, usprawiedliwiła się i zyskała przebaczenie Tyberjusza. Po zgonie Agryppiny znów obwiniona, musiała równie jak mąż sobie śmierć zadać własną ręką, r. 33 po J.-Ch.

PLANKUS (*Kajus Plocyjusz*), wygnany przez tryumwirów Antoniusza, Lepida i Oktawiusza, długo się ukrywał, lecz widząc cierpienia swych niewolników, których badano o niego, sam się poddał.

PLANKUS (*Lucyusz Munacyusz*), sławny mówca rzymski, urodzony w Tivoli, był uczniem Cicerona, a następnie dowodził legionem w Gallii za Cezara. Był później prokonsulem na 45 lat przed J.-Ch. i miał Lugdun założyc, a przynajmniej go odnowić. Zarzucają mu zmienność, albowiem kolejno był stronnikiem i Antoniusza i Oktawiusza. W r. 42 przed J.-Ch. otrzymał zaszczyt tryumfu i konsultatu. Ono potłdłał senatowi myśl nadania Oktawiuszowi tytułu Augusta. Dwadzieścia pięć listów Munacyusza Planka znajduje się u mieszczonych na początku dziesiątej księgi listów poufanych Cicerona. Horacy przypisał mu siódmy ode pierwszjej księgi.

PLANTAGENET, przydomek domu andegawskiego, który wstąpił na tron angielski. Pierwszy hrabia Anjou Godryf V. miał

sobie według Kroniki Normandzkiej ten przydomek nadany, stąd że miał zwyczaj zatykać kieszonkę jakoby pióro u kapelusza. Godryf V. był ojcem Henryka II, pierwszego króla Anglii z tego domu (1154). Familia ta panowała od r. 1154 do 1485. Ostatnim królem z niej był Ryszard III, który zginął pod Bosworth r. 1483.

PLANTIN (*Krzysztof*), sławny drukarz, urodzony w Mont-Louis w 1514 roku. Osiadł w Antwerpii i tam umarł r. 1589, z tytułem arcydrukarza króla Hiszpanii, zebrawszy ogromny majątek. Arcydziełem jego jest biblia w kilku językach drukowana, tak zwana *polyglotta*, którą wydał według wyszłej w Alcala.

PLANODES (*Mazym*), mnich w Konstantynopolu, żyjący około r. 1527. Cesarz Andronik Stary wysłał go do Wenecji jako ambasadora. Wydał on *Antologia* czyli zbiór *drobnych poezji greckich*, *Życie Ezopa pełne bajek* i tłumaczył *Przemiany Owidiusza*.

PLATEN (hrabia de), rzadca Norwegii, urodzony na wyspie Rügen w maju 1766, zmarły 1830 w Chrystyanii. Od dzieciństwa przeznaczony do marynarki. On to wykonał wielki pomysł połączenia morza Północnego z Bałtykiem. Był dyrektorem budowy *Kanału Göttha*, który jest podziwem Europy.

PLATO, sławny filozof grecki, naczelnik szkoły zwanjej *akademii*. W młodym wieku przywizał się do Sokratesa a w 25-m roku miał sławę medyka. Zwiedził Egipt, Wielką-Grecyą, Sycylią i powróciwszy do Aten, otworzył szkołę w ogrodzie zwanym *akademii*. Powołany do Syrakuz przez Dionizjusza Młodszego, przyjęty był od niego szacownie. Umarł w Atenach 348 przed J.-Ch. Dla pięknej moralności nazywany *boskim*, a dla piękności stylu *pszczołą attycką*. Jego nauka najbardziej zbliża się do chrystyanizmu; wszystkie jego dzieła są w kształcie *rozmów*, wyjąwszy 34 listy. Dzieła jego są: o *Rzeczypospolitej*; *Prawa*; *Hippiasz*, albo o *Pięknem*; *Fedon*, albo o *nieśmiertelności duszy*; *Gorgias* albo o *wymowcie*; *Menon* albo o *cnocie*, i t. d.

PLATO, poeta komiczny grecki, współczesny Arystofana, według jednych należy do dawnej komedyi, według drugich do średniej. Przewany został księciem komedyi, z przyczyny pięknego układu dramatycznego. Żył na 445 lat przed J.-Ch. Z dzieł jego mamy tylko fragmenta.

PLATER (*Stanisław*), hrabia, wydał: *Geografja wschodniej części Europy, czyli opis krajów przez wielorakie narody słowiańskie zamieszkanych, obejmujący Prussy, księstwo Poznańskie, Śląsk pruski, Galię, Rzeczpospolitą krakowską, Królestwo Polskie i Litwę* (Wrocław 1825); 2) *Atlas historique*

de la Pologne, z dołączeniem obrazu porównawczego wojennych kampanii w tymże kraju w wiekach XVII, XVIII, XIX. Poznań (1827).

PLATIERE (*Imbert de la*), znany pod imieniem *Marszałka Bourdillon*, odbył pierwszą kampanią pod Cerisoles w 1544. Ucałił trzecią część armii i dwie armaty po porażce pod Saint-Quentin. Wysłany przez króla hiszpańskiego jako posła na sejm do Augsburga 1559. Powróciwszy do Francji, walczył przy oblężeniu Havre 1563, a w następnym roku otrzymał marszałkostwo. Umarł 1567.

PLATINA (*Bartłomiej Sacchi* zwany), urodzony 1421 pod Kremoną, we wsi Piadena. Był najprzód wojskowym, następnie przywiązał się do Kardynała Bessariona, który dla niego od Piusa II otrzymał beneficya. Paweł II później wtrącił go do więzienia, a Sixtus IV. mianował go bibliotekarzem Watykanu. Uważany za pierwszego literata swojego czasu; umarł r. 1481. Pisał *Historię papieży od s. Piotra do Sixtusa IV*.

PLAUCYAN, (*Fulvius Plautianus*), urodzony w Afryce w niskim stanie, był z młodu skazany na wygnanie za rozruchy, a to przez Pertynaxa ówczesnego prokonsula. Przywiązał się do Sewera, który zostawił cesarzem, obśpiał go dośkojenswty. Mianowany prefektem Rzymu, konsulem i prefektem pretoryi. Plaucyan wyrównywał w władzy swojemu panu, a w bogactwach go przewyższał. Nic przed jego okrucieństwami uchronić się nie mogło. Zasiłubił córkę swą Plautyllę synowi Sewera, Karakalli, który wkrótce ją sobie sprzykrzył; wówczas Plaucyan zaczął spiskować przeciw Sewerowi i jego synowi, a gdy ta zмова odkryta została, był na śmierć skazany r. 204.

PLAUCYUSZ (*Aulus*), rzadca Wielkiej Brytanii za Klaudyusza, rozszerzył granice państwa. Synowiec jego *Plaucyzus Lateranus* był kochankiem Messaliny. Wypędzony z senatu, wszedł powtórnie w jego grono za Nerona i był konsulem. Należał do spisku Pizona, za co został ścięty.

PLAUTUS (*Marek Akcyusz Plautus*), sławny poeta komiczny łaciński, urodzony w Umbrii 227 r. przed J.-Ch. Przybył do Rzymu i tam się odznaczył jako autor i aktor. Spekulacye handlowe zniszczyły go. Powiadają że obracając koło młyńskie komponował komedye, reszta szczegółów jego życia niewiadoma. Umarł 184 r. przed J.-Ch. Z trzydziestu jego komedyi posiadamy tylko 20, a z tych *Niewolnicy*, uważane są za jego arcydzieło. Plaut odznacza się żywością dyalogów, zręcznością intrygi i siłą komiczną.

PLAUTYLLA (*Fulvia Plautilla*), córka Plaucyana, żona Karakalli, r. 203, dla gwałtowności swojego charakteru wkrótce zniena-

widzona od męża. Po zgonie ojca wygnana przez Sewera na wyspy Liparyjskie, w siedm lat później na śmierć skazana z rozkazu Karakalli męża swojego.

PLEKTRUDA, żona Pepina Heristala, rządziła królestwem po zgonie męża r 714, pod imieniem syna swojego Tibalda. Kazała przytrzymać w Kolonii Karola Mariela, którego Pepin wydziedziczył, a ona nienawidziła, lecz Frankowie powstałi, pokonali stronników Plektrudy r 715 i obrali Ragenfrida majordomem. Niewiadomo co się stało z Plektrudą w tej epoce, wiadomo tylko że pochowana w Kolonii.

PLELO (*Ludwik, Robert, Hipolit de Brehan* hrabia), urodzony 1699 roku, p. l. kownik, był posłem francuzkim w Danii, gdy Stanisław Leszczyński powtórnie królem Polskim obrano w 1733 r. Kiedy ten monarcha był atakowany w Gdansk, hrabia Plelo bronił go w 1,500 ludzi przeciw 30,000, i tamże poległ r. 1734.

PLESCH, warszawianin, uczeń Bacciarellego, był nadwornym malarzem króla Stanisława-Augusta, wielce znakomity artysta, którego śliczny obraz przedstawiający *Samarytanina* w kościele KK. Bonifratów w Warszawie dotąd znajdujący się, podziwiany jest od znawców.

PLETTENBERG (*Walter*), początkowo generał kawalerów teutońskich w Infantach, później wielki mistrz kawalerów mieczowych, potomek szlachej rodziny z Westfalii, był obranym roku 1495. Gdy Albert brandeburski wielki mistrz zakonu teutońskiego przyjął luteranizm 1525 r., Plettenberg odkupił od tego władcy zwierzchnictwo jego nad Infantami, uczynił się niezależnym, i tym sposobem przestąpił z zakonu Mieczowy, którego wielkim mistrzem był uznany i rządził nim aż do r. 1535.

PLEVILLE-LE-PELLEY (*Jerzy René*), urodzony w Granville 1740. Bez wiedzy i woli rodziców mając lat dwanaście wsiadł na statek, pod przybranem imieniem *Duchier*, które później wstawił. Był kapitanem okrętu przed rewolucją, w 1793 mianowany vice admirałem. Dyrektoryat ofiarował mu ministerstwo marynarki; zrazu nie chciał tekowego przyjęcia, lecz później skłonił się. Wystał pił 1798, a w 1799 został członkiem senatu zachowawczego i urzędnikiem legii honorowej. Umarł 1805. Ciało jego przeniesione do Panteonu.

PLEYEL (*Ignacy*), urodzony w Austrii 1757 r., pobierał lekcye kompozycyi muzycznej od sławnego Haydena; w 1786 r. udał się do Włoch. Wezwany do Strasburga na dyrektora muzyki przy katedrze, tam skomponował pierwsze swoje *kwartety*, sławne w całej

Europie. Następnie został wydawcą muzyka-
liów i fabrykantem fortepianów.

PLICHTA (*Constantyn*), kasztelan socha-
rzeński, mąż waleczny, rozsądny i zręczny.
Od pokorowej na dworze Zygmunta III sto-
pniczo postępując, był mianowany przez te-
goż monarchę marszałkiem dworu i radcą
królewicza Władysława IV, udającego się na
wyprawę północną. Aż do przybycia hetma-
na Chodkiewicza i dwóm królewiczom i wojs-
kiem rządził.

PLINIUSZ STARSZY (*Cajus Plinius*
Secundus), tak nazwany dla odróżnienia go
od synowca, sławny pisarz łaciński, urodzo-
ny w Weronie. Był dobrym wojskowym, na-
leżał do zgromadzenia Augurów, był zarządcą
w Hiszpanii, a następnie dowódcą statków
stojących pod Mizem. Zginął w roku 79 w
pierwszym wybuchu Wezuwiusza, zechciał
zblizyszy się dla zbadania tego zjawiska.
Prócz *Historji naturalnej*, będącej pewnym ro-
dzajem encyklopedyi i jednym z najważniej-
szych poematów starożytności, inne dzieła je-
go nas nie doszły.

— **PLINIUSZ MŁODSZY** (*Cajus Cecilius*
Plinius *Secundus*), sławny pisarz łaciński,
urodzony w Como, z siostry Pliniusza Starsze-
go, który go przybrał za syna i nazначył
swoim dziedzicem. Uczeń sławnego Kwinty-
liana, został prawnikiem i był uznanym za
jednego z najlepszych krasomowców swojego
wieku. Kiedy Trajan został konsulem, Pliniusz
miał w imieniu senatu mowę dziękczynną, zna-
jącą p. *Panegyryk Trajana*. Następnie zo-
stał rządzący Pontu i Bitynii. Umarł w r. 115
a 53 zysał z tego dzieł, prócz rzeczzonego Pa-
negyryku, tylko *luty nam pozostały*.

PLISTARCH syn Leonidasa, pierwszego
króla Sparty, z familii Eurystenidów, nastąpił
po ojca i wkrótce umarł 479 przed J.-C. Zo-
stał tronem Plistoanaxowi.

— **PLISTARCH**, brat Kassandra, rządcą
warowni Chalcys w Eubei na 312 lat przed
J.-C., i król Tylicy po śmierci Antygona.

PLISTOANAX król Sparty, z linii Eury-
stenidów, syn sławnego Pauzaniasza, nastąpił
po Plistarchu 420 roku przed J.-C. Dowodził
wojskiem w wojnie z Medemontem w czasie wojny pe-
loponezyjskiej. Obwiniony o przekupstwo, za
wyprośzenie wojsk z okręgu Aten, został
wygnany, a następnie znów wezwany, stosow-
nie do woli wyroczni delfickiej. Umarł r.
408 przed J.-C.; po nim nastąpił Pauzaniasz.

PLUCYUSZ GALLUS (*Lucyusz*) uro-
dzony w Lugdunie, pierwszy w Rzymie nauczał
wymowy w języku łacińskim uczniem jego
był Cyceleon.

— **PLUCYUSZ LUCYUSZ TURKA**, poeta,
przeciwnik Wirgiliusza i Horacego. Wirgiliusz
mu zapisał majątek, a August polecił prze-
jęcie Eneidy.

PLOTYN, sławny filozof szkoły neopla-
tońskiej, urodzony r. 205 po J.-C. w Tebai-
dzie. Uczeń Ammoniusza Saccasa, przybył
do Rzymu roku 244 i otworzył szkołę, z któ-
rą wyszedł Porfir. Poważany od cesarza Gal-
liana, umarł 270. Zasady jego filozofii za-
brane były przez Porfira.

PILOTYNA (*Pompeja Plotina*), żona ce-
sarza Trajana, którego przed wyniesieniem
na tron posłubiła. Towarzyszyła mu do Azji,
i popioły jego przywozła do Rzymu. Adryan,
który temu monarsze był winien całe swoje
powodzenie, oddał jej część cesarską. Po śmier-
ci nastąpił on w roku 122 połączoną została
z pocztą bogów. Była powszechnie kochaną dla
swej ludzkości i dobroczynności.

PILOUCQUET (*Goffryd*), metafizyk nie-
miecki urodzony 1716 w Studigardzie, zmarły
1790, potomek rodziny wychodźców prote-
stantów francuzkich. Był pastorem w Ro-
tenburgu, później nauczycielem logiki i me-
tafizyki w Tubingie r. 1750. Zostawił mnó-
stwo pism o filozofii i historii filozofii, szcze-
gólniej: *Fundamenta philosophiae speculati-
vae*. Nader sprzyjał monadologii Leibniza.

PLUCHE (*Abbé, Antoni*), urodzony r.
1688 w Reims, zmarły w Paryżu 1761. Był
professorem retoryki w Reims, następnie re-
ktorem w Laon. Pisał wiele dzieł, między in-
nemi *Zwierciadło natury*.

PLUKENET (*Leon*), botanik angielski,
urodzony w 1642, zmarły w 1706, był długi
czas splekarzem w Westminster, nakoniec
został nadintendentem ogrodu w Hampton-
court, z tytułem profesora królewskiego bo-
taniki w tym zakładzie. Zielnik jego, obej-
mujący 8000 roślin, jest dziś własnością
muzeum brytańskiego.

PLUMIER (*Karol*) botanik, urodzony w
Marsylii 1646 roku, umarł 1706 roku; z
rozkazu Ludwika XIV odbył trzy podróże do
Ameryki, otrzymał tytuł botanika królewskie-
go; i umarł w Port-Sainte-Marie (niedaleko Ka-
dyksu), właśnie gdy miał się puścić w zewar-
tą podróż. Prócz wielu ważnych dzieł o bo-
tanice, zostawił także ważne rękopisma o
zoologii Ameryki.

PLUNKETT (*Olivier*), Prymas Irlandyi,
urodzony w tym kraju, mianowany arcybisku-
pem Armagh 1669. Obwiniony o chęć zbun-
towania katolików przeciw królowi angielskiemu,
został skazany na powieszenie i po-
ćwiertowanie. Wyrok ten wykonano w ro-
ku 1681. Później gdy jego niewinność się
okazała, oskarżyciele jego śmiercią byli ka-
rani.

PLUTARCH, sławny biograf i moralista
grecki, urodzony w Beocyi w 50 lat po J.-C.
Podróżując długo przybył do Rzymu i tam
zakończył szkołę filozofii. Po śmierci Trajana

mianowany rządcą Iliryi. Powrociwszy do ojczyzny wyniesiony był do pierwszego godności. Umarł około roku 140. Dzieło które go nieśmiertelnia: *Życia sławnych ludzi*, składa się z 44 biografii znakomych Greków i Rzymian.

PLUQUET (Abbé Franciszek, Andrzej), urodzony w Bayeux 1716. Opuszczył kanonią w tem mieście i przybył do Paryża gdzie wykładał historią. Umarł tamże 1790 roku. Pisał *Słownik nowatorów i Rozbiór fatalizmu*.

PLUVINEL (Antoni de), koniusz, urodzony w Delfinacie, towarzyszył do Polski Henrykowi i ułatwił mu zstąpić ucieczkę. Po zgonie tego monarchy, był także koniużym Henryka IV, dyrektorem stajen, szambelanem, podgubernatorem Delfinatu i posłem w Hollandyi, umarł w 1620. On to założył pierwsze ujeżdżalnie.

PLATOW (Izabella), hetman kozaków dońskich, urodzony 1765 w Rosyi południowej. Młodo bardzo wszedł do służby i został hetmanem kozackim, po wielu świetnych czynach. W 1806 i 1807 w wojnie z francuzami bardzo się odznaczył. W 1809 w wojnie przeciwko Turcy walczył mężnie i otrzymał stopień generała jazdy. W 1814 i 1815 wszedł do Francyi na czele kozaków. Umarł 1818 obsypyany łaskami i honorami.

PLAWSKI (Aleksander), wydał: *Słownik wyrazów botanicznych* (Wilno 1830).

PLONSKI (M.), zaczął w r. 1802 w Amsterdamie rytować, a robotą swoją najlśniej na nazwę polskiego Rembrandta zastąpił. Śmiałość, zniechęcenie rysunku, prawda i życie, moc i ogień, większa jednakże jak w Rembrandzie przyjemność, są główne cechy jego robot, które wszędzie poszukiwane i poplają. Każdy największy nawet znawca, na pierwszy rzut oka, późniejsze dzieła Plonskiego przypisuje Rembrandtowi.

POCIEJA (Adam Hippacy), metropolita kijowski i halicki i wszej Rusi, syn Lwa podskarbiego litewskiego. Po zgonie żony został Bazyljaninem. Od Zygmunta III mianowany Władką Włodzimierskim, na Synodzie brzeskim w 1595 r. nową, radą i staraniem najczynniej się przyłożył, pomimo największych trudności, do przyjęcia nui kościoła. Tenże synod wyznaczył go z Cyrillesem Terleckim władką łuckim w poselstwie do Klemensa VIII papieża; za powrotem pojeździł Rachozy na godność metropolity i archimandryty pieczarskiego był wyniesiony. W r. 1605 w Wilnie, w czasie binyości króla, wracającego Pocięja od biskupa wileńskiego, Jan Treпка mieszczanin tamtejszy, w rynku przed ratuszem, wśród dnia ciął palcem u lewej ręki odejął. Skazanego zlozcyne na ucięcie głowy, wyprosił od tej kary. Umarł w r. 1613.

POCOCKE (Edward), orientalista angielski, urodzony w Oxford 1604, lektor języka arabskiego w r. 1636, a professor języka hebrajskiego i kanonik w Oxfordzie w 1648; zmarły w 1691. Z pomiędzy licznych dzieł jego najznakomitsze są tłumaczenia: *Abul Faradž*, *Eutichiusa*, i komentarzy Majmonidesa nad Miszną.

— **POCOCKE** (Ryszard) wędrowiec po wschodzie, a mianowicie po Egiptie; urodzony w Southampton 1704, zmarły 1762; był biskupem Ossory i Meath.

POCZOBUT (Marcin), z przydomkiem *Odlancki*, astronom króla Stanisława Augusta, filozof i teologii doktor, wysłuchany uniwersytetu wileńskiego professor i rektor, towarzyszywa b. P. N. w Warszawie członek, tudzież akademii umiejętności w Paryżu i instytutu francuzkiego korespondent. Orla białego i sw. Stanisława kawaler. Urodził się roku 1728 w Słomiance w Grodzieńskiem. Początkowe nauki pobierał u jezuitów w Wilnie, a następnie wszedł do ich zakonu: w 1754 został wysłany do Pragi dla wykształcenia się w precyznie i łacinie, zkąd wrócił w roku 1756. W 1761 wysłany został z innymi młodzieńcami z łunduszu księcia Michała Czartoryskiego kanclerza litewskiego, dla ćwiczenia się w wyższych naukach w Niemczech, Włoszech i Francyi, gdzie go w Marsylii sławny naówczas astronom Pezenas jezuita swoim zastępcą do postrzeżeń mianował. Niedługo atoli cieszył się przyjaźnią tego znakomitego człowieka; z powodu powstałej burzy przeciw jezuitom zmuszony był Poczubut przenieść się do Awinionu a w 1764 całkiem nawet oddać się do Neapolu; tam początek zaćmienia słońca, które przypadało i kwietnia t. r. uważał. Wezwany od przełożonych swojego zgromadzenia wrócił do kraju, i zajął się zaraz w akademii wileńskiej wykładem astronomii przez lat cztery. Otrzymałszy tytuł astronoma królewskiego, dla zakupienia ważniejszych narzędzi, z funduszu 6000 duk. ofiarowanych na obserwatorium w Wilnie przez Elżbietę z Oginskiń Puzyninę, kasztelanową mściławską, i osobno jeszcze 3000 dukatów do własnych rąk jego zaliczonych przez tę damę, wyjechał w roku 1768 jeszcze raz za granicę, zwiedził astronomiczne zakłady w Kopenhadze, udał się do Londynu, Greenwich, a 1769 do Paryża, gdzie z radością był przyjętym od Laland'a i Lacaille'a. Wróciwszy do Wilna, gdy wszelkie fundusze okazały się jeszcze niedostatecznymi, a od kommissyi edukacyjnej Poczubut otrzymał tylko 20,000 złotych, z zastrzeżeniem, że się nie nadal już nie ma spodziewać, z własnej kieszeni na dokończenie obserwatorium dodał 30,000 zł. w którym od roku 1773 zaczął czynić ciągle postrzeżenia. W roku 1775 król Stanisław August uczcił go medalem na pamiątkę jego wybitym. W r. 1780 mianowany re-

ktorem akademii wileńskiej od komisji edukacyjnej, odebrał polecenie zreformowania szkół w Litwie, co też zaszczytnie dopełnił. W r. 1793 gdy fundusze edukacyjne zagrożone zostały w Litwie, on wspólnie z Janem Sniadeckim, po siedmiomiesięcznych pracach, na s'mie grodzieńskim odzyskał takowe. W r. 1795, nietykalność tegoż funduszu u księcia Repnina uzyskał. W r. 1796 miał zaszczyt witać w murach akademii wileńskiej Cesarza Pawła I. — W r. 1799 usunąwszy się od steru, nieprzyjawszy wyjednane dla siebie biokupstwa w Rzymie, oddawszy majątek synowcom, a obserwatorium i własnym kosztem nabyte niektóre narzędzia i książki Janowi Sniadeckiemu, swojemu zastępcy i przyjacielowi, w r. 1808 pośpieszył na łono dawnych towarzyszy zakonnych w Dyneburgu i tamże 20 lutego 1810 życie zakończył. Prócz postrzeżeń astronomicznych w 34 księgach zgromadzonych, mają ten tłumaczył jeszcze: *Początki geometrii przez Clairaut*, Wilno 1772; oraz jest autorem rozprawy: *O ciemności zodyaku egipskiego w Denderah*.

PODCZASZYŃSKI (Karol), po ukończeniu nauk w uniwersytecie wileńskim, otrzymaniu stopnia doktora filozofii i odbyciu podróży za granicę, był profesorem architektury w rzeszymskim uniwersytecie. Wydał: *Początki architektury dla użytku młodzieży akademickiej* (Wilno, 1826, tomów 2 in 4to); dzieło to jedyne w polskiem języku, tak pod względem naukowym, jako też pięknosci stylu. Podczaszyński napisał także żywot Guczewicza, znakomitego architekta litewskiego, oraz kilka rozpraw umieszczonych w dzienniku wileńskim.

PODIEBRAD (Jerzy), rejent w Czechach w czasie małoletności króla Władysława, syna Alberta austriackiego; ogłosił się królem w 1458, a koronował 1461, po wygraniu bitwy z Morawami. Z powodu przychylności swojej dla husytów, wykłęty przez Pawła II-go Papieża, Maciej Korwin, król węgierski, opo-nował jego królestwo. Umarł nieszczęśliwy ten monarcha r. 1471.

PODKAŃSKI (Krzysztof), za Zygmunta III. teologii i obojga prawa nauczyciel w akademii krakowskiej. Wydał i ogłosił drukiem: *Poprawa praw i swobód statutu pisanego*, w Krakowie 1608 r.

PODYMOWICZ (Adam), jest autorem dzieła: *Bolanika dla pici pięknej*, podług pani Genlis i p. Malo. (Warszawa, 1834, tomów 2).

POGGIANI (Juliusz), urodzony w 1522 w Suna, nad jeziorem Maggiore, zmarły w 1568, był nauczycielem synowca papieża Juliusza III, później sekretarzem wielu papieży, ostatecznie u kardynała Karola Borromeusza. Przejrzał on katechizm zwany *ad Parochos*; wydał: *Brewiarz* zwany Piusa V. (Rzym 1568);

wydał i tłumaczył mowy i cztery listy niewydane *Eschinesa*.

POGGIO BRACCIOLINI, pisarz włoski, urodzony w Terranova 1380 Uczył się w Florencji. łaciny pod Janem z Rawenny, a greckiego języka pod Emmanuelem Chrysoloras. Sekretarz papieżki od Bonifacego IX. aż do Kaliksta III, wynalazł po klasztorach szwajcarskich wiele rękopismów łacińskich jako: *Krinytiana Lukrecjusza, Maniliusza, Waleryusza, Flakka i Cyserona*. Umarł 1450 we Florencji jako sekretarz tej rzeczypospolitej. Umysł jego satyryczny wielu mu zrobił nieprzyjaciół. Pisał powieści p. t. *Facecje i Historyę Florencji*.

POHL (Andrzej), misyonarz, wizytator prowincji litewskiej, urodził się w Łowiczu roku 1742. Powiększa on szereg u nas liczbę uczonych członków tego zgromadzenia. Był autorem wielu dzieł teologicznych; umarł 13 listopada 1820.

POINSINET DE SIVRY (Antoni, Aleksander, Henryk), urodzony w Fontainebleau 1735, poświęcił się wcześniej literaturze a szczególniej operze komicznej. — Utonął w rzecze Guadalquivir 1769. Był bardzo łatwowierny i dla niego pierwszego utworzono wyraz *mystyfikacja*.

— **POINSINET DE SIVRY (Ludwik)**, urodzony w Wersalu 1733 r., zmarły w Paryżu 1804. Członek wielu akademii. Napisał tragedję *Brzeisz*, tłumaczył Arystofana, Biona, Mosclusa i t. d.

POINTIS (Bernard Desjeans baron de) sławny marynarz francuzki, urodził się w r. 1635, zmarły w 1707. Odnaczył się w wyprawie przeciw barbareskom, (1681—86), jako kapitan okrętowy miał udział w bitwie roku 1690, między wyspą Wight a przylądkiem Frehel; w r. 1697 miał poruczyć sobie wyprawę przeciw Kartagenie (w Ameryce-południowej), która się mu zupełnie powiodła; powracając z 7 okrętami przepłynął pomiędzy całą flotą angielską, składającą się z 29. Pomimo woli mając nakazem zdobycie Gibraltaru, okazał wielki talent i waleczność, ale nie mógł dopiąć zamierzonego celu. Wydał: *Opis wyprawy do Kartageny*, w 1697, Amsterdam, 1698 r.

POIRET (P.), pisarz mistyczny protestancki, urodzony w Metz 1646, zmarły r. 1719, był pastorem w Heidelbergu, Anweil i Hamburgu, gdzie ożenił się z panną Bourignon. Początkowie był zapalonym wielbicielem Descarta, później gromił go w rozprawie: *De eruditione triplici: solida, superficiali et falsa*; prócz tego wydał dzieła: *Principes solidex de la religion chretienne i Oeconomie divine*.

— **POIRET (J. L. M.)**, naturalista, urodził się około r. 1760 w St-Quentin, umarł r. 1834. Zwiedził południową Francję i północ

cną Afrykę w 1785 i 86 wydał opis tej podróży w 1789. Później ogłosił wiele dzieł, szczególnie o botanice, które są bardzo cenne. Wspólnie z Lamarck'em redagował: *Dykcjonarz botaniczny do Encyklopedyi metodycznej*, a ostatnie tomy onego sam układał.

POIRIER (*Dom German*), uczony benedyktyn zgromadzenia Saint-Maur, urodzony w Paryżu 1724; mając lat zaledwie piętnaście, wstąpił do zakonu, a w 1740 odebrał poświęcenie; mianowany archiwistą w St. Denis; został członkiem przybranym akademii napisów, później bibliotekarzem arsenału, a w 1802 r. członkiem instytutu. Umarł w 1803. Wydał dzieła: *Nauka wyrachowania dat*, *Zbiór historyków francuzkich*, i *Pamiętniki historyczne*.

POIRSON (*Jan Chrzciciel*), uczony geograf, urodził się w Vrecourt 1761, umarł 1831 w Valence, uczeń a później współpracownik znakomitego Mentell'a, z którym wydał: *Atlas matematyczny, fizyczny i polityczny wszystkich części świata*, 1804. Wykonał wiele globów, a szczególnie piękny glob rekopismowy, zdobiący galeryą Apollina w Luwrze.

POISSENOT (*Filibert*), mnich z Cluny, zmarły w 1556, przeor kolegium w Dôle i wicekanclerz uniwersytetu w temże mieście, dokonał wielu zaszczytnych posłannictw pod Karolem V, i pierwszy wydał: *Historję Wilhelma z Tyru*, w Bazylei 1549, z przemową dedykacyjną pełną ciekawych szczegółów do historii XVI wieku.

POISSON (*Dyonty Symeon*), uczony matematyk, urodzony 1781 w Pithiviers; wszedł do szkoły politechnicznej w 1798. Został professorem tytularnym w r. 1805, a 1811 mianowany professorem mechaniki w szkole normalnej; 1812 powołany do instytutu. 1815 przestał wykładać w szkole politechnicznej, a został członkiem eksaminacyjnym. W 1820 członkiem rady wychowania, następnie komandorem legii honorowej, nakoniec parem Francji 1837 r. Umarł 1840 r. Pisał wiele dzieł matematycznych.

POISSON (*Rajmund*), aktor i poeta komiczny, urodzony w Paryżu, gdzie umarł w 1690. Pisał małe sztuczki.

POITIERS znakomita rodzina z Delfinatu pochodząca od hrabiów Poitou, 1115 odziedziczyła hrabstwo Valentinois i Blois i wydała wielu znakomitych ludzi, jak:

— **WILHELM DE POITIERS**, syn Aymara IV i Sybilli de Baux, przeor w Cluny, biskup i par w Langres w 1346. zmarły 1374.

— **HENRYK DE POITIERS**, brat jego, biskup w Gap, 1354, mąż waleczny.

— **KAROL**, brat obu poprzedzających dał początek panom Saint Vallier i był prapradziadem *Janu de Poitiers*, hrabiego de Saint

Vallier, który, skazany na śmierć 1523 za ułatwienie ucieczki Konnetablowi Burbon, ulaskawienie swoje był winien swej córce Dyannie z Poitiers, późniejszej kochance Henryka II. Karol VII kupił od Ludwika de Poitiers hrabiego Saint-Vallier, wszystkie jego prawa do hrabstw Valentinois i Blois, które do korony francuzkiej przyłączone zostały.

POIVRE (*Piotr*), znakomity wędrownik i naturalista, urodzony 1715 w Lyonie, wstąpił do zgromadzenia misyjnego. W Chinach utracił rękę w bitwie, którą stoczył statek na którym płynął. Wystąpił z zakonu i udał się do Koehiachiny; tam jako członek kompanii indyjskiej był użyty w roku 1749. Książę Choiseuil mianował go gubernatorem wysp Ile de France i Burbon, gdzie rozkrzewił zamlowanie rolnictwa i sztuk. Powróciwszy do Francji, umarł w Lyonie w roku 1786.

POL (hrabiowie *de Saint*). Pierwszy o którym historia wspomina jest *Ruger*, którego potomstwo w linii męskiej, posiadało te włości do r. 1205. *Gaucher*, syn Guy'a II, paś z Chatillon nad Marną, mąż córki ostatniego hrabiego Saint-Pol, Hugona IV, r. 1205 rozpoczął nowe plemię tychże hrabiów. Jego rodzina posiadała to hrabstwo do r. 1360, do chwili gdy Mahaut, córka i dziedziczka Guy'a V, wniosła je w posagu w dom Luksemburgski. Po śmierci sławnego Konetabla Saint-Pol, wnuczka jego wniosła hrabstwo domowi Burbon-Vendôme z którego dobra przeszły w domy Longueville, następnie Malun i Rehan-Soubise.

— **POL** (*Waleryan de Luksemburg-Ligny* hrabia *de Saulx*), urodzony 1355, syn Guy Luksemburga poległego w walce pod sztandarami książąt Burgundzkich i Anglii. Pojmany przez francuzów, przeszedł do służby Karola V, i po różnych zmianach objął Genewę, która się poddała Karolowi VI; lecz dla miłostek wydany z rąk i mianowany gubernatorem Paryża i Konnetabliem, uformował regiment, z którym pokonał Armagnaków. Lecz po porażce burgundzkiej musiał szukać schronienia w Brabancji i umarł 1417 roku bezpotomnie. Brat jego Jan de Luksemburg był dziadem drugiego Konetabla tegoż nazwiska.

— **POL** (*Ludwik de Luksemburg* hrabia *de Saint*), syn Piotra de Luksemburg, urodzony około 1130 r. Najprzód zostawał w służbie angielskiej, a następnie poddał się Karolowi VII królowi Francji. Był towarzyszem Delfina i miał udział w zdobyciu wielu miast w Normandji na Anglikach w 1449 r. Dowodził przednią strażą pod Montlheri. Ludwik XI dla odciążenia go od księcia de Bourbon, mianował go Konnetabliem. Saint-Pol zdobył miasta Saint-Quentin i Amiens na Karola Śmiałego księcia Burgundji. Mianowany ciągle duchem niespokojnym, podniecał ogień

niezgody pomiędzy obu monarchami: gdy ci dostrzegli że ich król miał jednego i drugiego, albowiem obaj królowie Edmunda królowi angielskiemu i królowi francuzi, a Luksemburżycy królowi wojeński, przysięgli na placu Greve 1475

POLAILLON (Marcin Loup), wdowa po rezydent w francuzim w 1633, założyła zakon *Pauvre Opération* 1633, 1657

POLAK (Marcin), dominikan, w latach współczesnych **MARTINUS POLONUS**, mowca i dziejopis kościelny, w XIII wieku. Obcy autorowie jednemu go przyznają, inni mu nie być cudzoziemcem. Otrzymał jego była Opawa w Szląsku, którego powinność podówczas jeszcze do Polski należała. Ten Marcin wszedł do zakonu w Pradze, zgromadzenie to pod Polską prowincją zakonną zostawało. Zmarł tam od roku 1213. Klemens IV mianował go kapłanem i penitencjaryuszem apostołskim, a Mikołaj III arcybiskupem guzeczniakiem i sam go w r. 1278 na tę godność wysławił. Umarł w Bononii, jadąc na obywatel tej metropolii, lecz z pewnością niewiadomo kiedy, bo jedni kładą rok 1278, drudzy 1279, inni zaow 1281 r. Marcin zyskał świętość ułożeniem następujących dzieł: 1) *Margarita Biserelli seu Fabula Ma ianiana*, jest to zebranie w łacińskim języku panieckiego; 2) *Sermones de tempore et de sanctis, cum promptuario exemplorum impressi Argentinensi 1481*, to to kazania medziel i żywoty świętych. 3) *Chronicon regum cum Pontificum atque Imperatorum Romanorum*, pod tym tytułem przetrwały w łacińskich kronikach naszego czasu. 4) *Chronicon*, kronika przeszła piernik, która w druku z roku 1504 została zaktualizowana, nakładem Jana Doornika 1504. 5) *Chronicon*, to polskie dzieło mawch dzieł historycznych.

POLEOKRACY, krzyżowcy, Francuzi, podporządkowani królowi Anglii, w 1202, uciekli do Brutusa. Ten porządek i dzieło mieszkającym Cytiku, a wzięte od wdowy skarby przebił na monety

POLEMON, historyk i filozof, z Ateny w Atenach, gorliwy uczeń Ksenofona, był nauczycielem swojego mistrza w rozgłosie i na rozgłos akademii. Umarł już w młodszym wieku, około 370 przed Chr.

— **POLEMON I**, syn macedoński, koronowany królem Cypru i Pontu przez Trytonia Antonusa, którego podkładał pod Ancyum, po tej bitwie pojedył się z Oktawianem, który mu zachował życie. W r. 110 przed Chr. został królem Bosphoru, po opanowaniu Skandynawii zaślubił wdowę po królu Asandrze, zagnął wędrowną z barbarzyńcami, którym wojnę wypowiedział.

— **POLEMON II**, syn poprzedzającego, znanym królem Bosphoru i Pontu, przez Antonusa i Klaudyusza otrzymał Lykeję w Bosphorze. Wkrótce zaślubił Berenikę, królową syryjską, króla żydowskiego przyjął go, króla żydowskiego z żoną porzucił. Od Antonusa i Klaudyusza przybrał nazwisko *Polemon*.

— **POLEMON**, artysta w II wieku, urodzony w Lykeji, nad Lykarnem, sławny z wyobrażeń i rzeźb. Urodził w Smyrnie, gdzie przyszedł się znieść do zbogacenia tego miasta. Długożyciel, zmarł, kazał się żywcem zakłamać, mając lat 56.

POLTROT DE VERÉ (Jan), szlachcic z Angoulême, stronnik religii protestanckiej. Rozprawy z powodzeniem Franciszka księcia de Guise, zaczął się w lesie i stracił do niego o 10 kroków 19 Intego; książę umarł i szlachcic, przebaczywszy swojemu mordercy, jednakowoż Poltrot, za wyrokiem parlamentu Paryskiego, rozpalonemu obiegami darty po kawale, nareszcie rozdarty konno i poświęcony.

POLIBIUSZ, jeden z najświetniejszych historyków greckich, urodzony w Megalopolis 201 przed Chr., syn Lykortasa, długo czas naczelnika związku achajskiego. Uczeń Filopemena polilkości Persczowski przeciw Rzymianom. Sforował jako jeniec do Rzymu, zaprzysiął się z Fabrycjuszem i Scypionem, który mu wyjedł wolność; Polibiusz z znajdował się z tymże Scypionem przy oblężeniu Kartaginy i Hannibala. Po śmierci Scypiona powrócił do Rzymu, gdzie został więziony 121 przed Chr. W *Historii* opisał wojnę z czterdziestu lat, który nawiązał 5 ksiąg w 160, 161 i 162, a 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

POLIBIUSZ, historyk grecki, urodzony w Lauzanii 1741, wstąpił w 1758 jako kadet w służbę kompanii inżynierów, został kolejno inżynierem i inspektorem artylerii, ażeby w końcu inżynierem armii cesarskiej. Wszedł do służby w wojsku indyjskim, został pułkownikiem i pułkownikiem. Następnie znów, powrócił do kompanii, został pułkownikiem, wrócił do służby w 1780, został zamordowany przez żołnierzy pod Avignon w 1795. Polibiusz był biegłym w językach łacińskich, greckich, jego złożył w bibliotece kolegijskiej jego rękopisy, napisane po arabsku, persku i sanskrycku.

POLIFONT, samowładca Messeny, po śmierci króla Messeny wstąpił na tron po zgonie Krespona, który zamordował i żonę jego Merochabidę połączyć. Już ją widział do ołtarza, który został od jej syna Telefonta zabity.

POLIGNAC, znakomita rodzina w Langwedocji, posiadająca niegdyś hrabstwo Ve-

lay, i wydała Francyi wielu znakomitych ludzi.

— **POLIGNAC** (*Melchior*), kardynał, urodzony 1661, był przeznaczonym na duchownego z dzieciństwa. W 1693, będąc wysłany jako ambasador do Polski, dokazał, iż obrano w tym kraju królem księcia de Conti, który jedynie przez opieszałość utracił koronę. Popadłszy w niefaszkę udał się do Bon-Port. Przywołany w 1702, wysłany był najprzód do Rzymu, a następnie do Gertruidemburga jako minister pełnomocny Francji; był obecnym na kongressie w Utrechie 1712. Mianowany kardynałem, popadł w niefaszkę za re-jencyi 1718. Przywołany 1721. Był ambasadorem w Rzymie (1724—1732); komandorem orderu św. Duchy; umarł w 1741. Był wielkim politykiem swojego czasu i znakomitym uczonym. Jest autorem poematu łacińskiego w dziewięciu księgach, p. t. *Anti-Lukrecyusz*, uważanego za arcydzieło.

— **POLIGNAC** (*Juliusz*) hrabia, później książę, z tejże samej rodziny, emigrował wraz z żoną swoją z Francji na początku zaraz rewolucyi. Za powrotem do Francji, mianowany został przez króla członkiem izby; umarł w r. 1817, zostawivszy jedną córkę i trzech synów: z tych najsłynniejszy jest hrabia JULIUSZ ARMAND AUGUST MARYA, urodzony w 1780, par Francji, marszałek polowy, inspektor jenerały gwardyi narodowej we Francyi, ambasador w Wiedniu, później w Londynie, nakoniec prezes rady ministrów; jego to błędy były przyczyną upadku starszej linii Burbonów w r. 1830.

— **POLIGNAC** (*Gabyrella Solonde Klaudiva de Polastron*, księżna de), posługiwała w 1767 mając lat 17 hrabiemu Juliuszowi późniejszemu księciu Polignac. Zyskała zaufanie królowej Maryi Antoniny i umiała stać ciągnąć korzyści na rzecz rodziny męża swojego. Mianowana guwernantką dzieci królewskich, emigrowała na początku rewolucyi. Umarła w Rosyi, przy końcu 1793 r.

POLIKARP (*świąty*), biskup w Smyrnie swojej ojczyźnie, był uczniem Jana Ewangelisty. Udał się do Rzymu w r. 158 celem porozumienia się z papieżem Anicetem o dzień Wielkanocy. Powróciwszy do kraju, był skazany na spalenie żywcem r. 166, a 95 życia swojego. Obchodzony 23 lutego. SS. Pothin i Ireneusz biskup Lyonski byli jego uczniami.

POLIKLET, sławny rzeźbiarz z Sycyonu, żył na lat 432 przed J.-C. Znawcy dają mu pierwszeństwo przed Fidiaszem. Posąg wyobrażający żołnierza ze strąży przy królu perskim, nazywano Kanonem czyli *Regulą*, a to z powodu doskonałej proporcji. Inni przypisywali to dzieło Polikletowi z Argos.

POLINIÈRE (*Piotr*), ojciec fizyki eksperymentalnej we Francyi, poprzednik Nolleta, urodził się w r. 1671, umarł zaś w 1734 r.

POLINIK, syn Edypa i Iokasty, król Teb, za życia ojca wyszedł z Teb i udał się do Argos, tam zaślubił Argię, córkę króla Adrasta. Po śmierci Edypa, kiedy Eteokles brał jego tron oponował, i pomimo umowy w upływie roku nie chciał mu władzy ustąpić, Polinik z siedmiu innymi książętami greckimi obległ Teby, pod któremi wyginęli wszyscy prócz Adrasta. Polinik zaś i Eteokles zabili się wzajem w pojedynku. Polinik został po sobie syna, Tersandra, jednego z Epigonów.

POLIŃSKI (*Michał-Pelka*), pochodzący z dawnej wielkopolskiej familii, urodził się dnia 4 Maja 1785 r., w b. województwie Nowogrodzkim. Początkowe nauki pobierał w domu i w b. gimnazjum w Zyrzowicach, a w wyższych doskonalił się w b. uniwersytecie wileńskim, gdzie i stopniem doktora filozofii zaszczyconym został. Przez wrodzoną chęć do umiejętności, oddał się naukowemu powołaniu. Odbył po Niemczech, Francji, Szwajcaryi i Włoszech wciągu dwóch lat podróż dla zwiędzenia zakładów naukowych, instytucji wychowania młodzieży i dla poznania tamecznej instrukcyi. W b. uniwersytecie wileńskim przez lat kilkanaście był publicznym zwyczajnym professorem matematyki wyższej stosowanej, oraz dziekanem oddziału nauk fizycznych i matematycznych, i prefektem instytutu pedagogicznego aż do zamknięcia uniwersytetu; potem przydywał w komitecie, który z poruczenia wyższej władzy po załatwieniu wszystkich czynności tegoż uniwersytetu zostali przy jego zamknięciu nieukonieczonemi, zrobił zupełny opis i według wskazywania podział gabinetów, biblioteki, archiwum i wszystkiego co zostawało pod wiedzą onego uniwersytetu. Teraz z własnej ochoty zajmuje się zbieraniem bibliograficznych wiadomości o książkach wyszłych z drukarni, które istniały lub istnieją w kilku zachodnich guberniach cesarstwa, i robieniem dodatków do 4, 5 i 6 rozdziału trzeciej części Historii literatury Bentkowskiego. Z dzieł jego drukowane są: 1) *O geodezyi*, Wilno 1816; 2) *Początki trygonometrii płaskiej*, Wilno 1816; drugie wydanie tegoż dzieła pomnożone tablicami logarytmów, tamże 1821; trzecie wydanie pomnożone nadto jeszcze wzorami trygonometrycznymi, tamże 1828; 3) *Traktat rachunków różniczkowego i całkowego* p. *Lacroix z drugiego wydania tłumaczony przez Niemcewskiego, a podług trzeciego dopelniony i poprawiony*, w Wilnie 1824 r. 4) Liczne artykuły umieszczał najczęściej bezimiennie w różnych latach w pismach peryodycznych w Wilnie wychodzących: w *dzienniku*, w *tygodniku*, w *Dziejach dobroczynności* i w *Wizy-runkach naukowych*.

POLITES, syn Priama i Hekuby, zabity przez Pyrrhusa w dzień zburzenia Troi. Syn jego udał się z Eneaszem do Włoch.

POLIZIANO (*Antioch*), tak nazwany od miejsca urodzenia, *Mons politianus*, 1354. Andronik z Tessaloniki był jego nauczycielem. Wawrzyniec de Medicis jemu i Pitkowi z Mirandoli powierzył wychowanie dzieci swoich. Był professorem języków łacińskiego i greckiego. Umarł 1491 r. Pisał: *Historię spisów Parzów, listy i poezye*, tłumaczył Herodyana i do odrzodzenia nauk wiele się przyczynił.

POLLIO, przydomek familii *Asina*.

— **KAJUSZ ASINIUS POLLIO**, mąż stanu i uczony, przyjaciel Cezara, Antoniusza i Augusta. Konsul w Galii Cyzalpińskiej na lat 40 przed J.-C. Poznał Wirgiliusza i protegował go. Pokonał Partynianów, lud Dalmacyi, i otrzymał zaszczyt tryumfu. Umarł mając lat 80 w 4 r. po J.-C. On pierwszy w Rzymie założył publiczną bibliotekę. Pisał: *tragedye, listy i historię wojen domowych* od konsultatu Metella aż do przejścia Rubikonu, ale z tych dzieł nic czasów naszych nie doszło.

— **POLLIO** (*Vellus*), ulubieniec Augusta. Karmił on lamprety krwią ludzką. Pewnego razu gdy August wieczerał u niego, a niewolnik rozbił mu naczynie kryształowe, kazał go wrzucić rybm w staw; lecz nieszcześliwy padł do nóg Augustowi i został uwolniony. Pollio zaś ukaranym za swą niełudzkość.

POLLUX (*Juliusz*), sławny mówca i sofista, współczesny Marka Aureliusza, który mu powierzył wychowanie syna swojego Kommoda. Po jego wstąpieniu na tron mianowany został nauczycielem wymowy w Atenach. Wamy po nim dzieło *Oeconomicon*, jestto rodzaj słownika synonimów.

POLUS, sławny aktor ateński, urodzony w Sanium, współczesny Peryklesa. Mówią że gdy występował, tak wielki był napływ widzów, że po talencie dziennie zarabiał. Miał z takim uczuciem przedstawiać swe role, iż gdy raz grał rolę Elektry niosącej urnę z popiołami Oresta, a w taktowej znajdowały się prawdziwe popioły syna jego, do łez wszystkich obecnych poruszył.

POLUS (*Kardynał*), po angielsku **POLE** lub **POOL**, urodzony w Stowerton-Castle w 1500, zmarł w 1558, był krewnym Henryka VII i Edwarda IV. Kardynał i legat apostolski w Anglii, nie podobał się Henrykowi VIII, albowiem naganiał wprowadzoną przez tegoż zmianę religii; władca ten nałożył wielką cenę na głowę jego, lecz kardynał chociaż z wielkim trudem życie ocalał. Spelniał wiele posłannictw, i był jednym z trzech prezydujących na zborze trydenckim. Za panowania Maryi mianowany arcybiskupem Canterbury i prezesem rady królewskiej. Jest autorem dzieła: *Pro unitate ecclesiae ad Henricum VII; Reformatio Angliae*, 1556.

POLYBIUSZ Z KOSS, sławny lekarz, uczeń i nieg Hippokratesa, po zgonie którego

nauczał greków medycyny. Dzieła jego nas nie doszły.

POLYDEKT, król lacedemoński z pokolenia Eurystenidów, wstąpił na tron po zgonie swojego ojca Eknomusa 907 przed J.-C. panował lat 9. Zostawił wdowę ciężarną, która powiła syna Charylausa, którego likurg był opiekunem.

POLYDOR król Sparty, rodu Eurystenidów, nastąpił po ojcu Alkamenesie r. 876 przed J.-C. Był poważany dla cnót swoich. Odznaczył się w wojnie z Messenią; poległ zabity od Polemarcha, w walce przeciw argjczykom 824 przed J.-C. Po nim nastąpił syn jego Eurykates. Obraz jego użyty był jako pieczęć w Sparcie; posąg zaś jego postawiono przy grobowcu Oresta.

— **POLYDOR** (*Virgiliusz*), urodzony w Urbino r. 1470. Został duchownym i wykładał nauki w Bolanii. Udałszy się do Anglii z kardynałem Corneto, przez Henryka VIII mianowany został archidiakonem Wels. Powrócił do Włoch i umarł 1555. Pisał: *Historię Anglii* doprowadzoną aż do zgonu Henryka VII.

POLYEKT (*świąty*), sławny męczennik z Melityny (w Armenii), był nawróconym na chrześcianina przez przyjaciela swojego Nearcha; umęczony za Waleryana r. 250. Nearch opisał jego męczeństwo.

POLYEN, mówca macedoński, napisał książkę pod tytułem: *Podstępny wojenne* i dyktował ją cesarzom Antoninowi i Wersusowi w czasie gdy wojowali z Partami. Pisał także historię Teb, która nas nie doszła.

POLYGNOT, malarz grecki, uczeń Aglaofona, urodzony w Tazos r. 422 przed J.-C. wstąpił się malowaniem portyków w Atenach. Odmówiwszy przyjęcia nagrody pieniężnej od Atenyzyków za wykonanie tej pracy, pozyskał uroczyste podziękowanie od rady, z postanowieniem że Polygnot będzie utrzymywany wszędzie kosztem miast w których przebywać zechce. On pierwszy malował swoje obrazy w czterech kolorach, dotąd bowiem używano tylko jednego.

POLYKLES, rzeźbiarz, współczesny Praksytelesowi, jego posągi znajdowały się w Rzymie na portyku Oktawiusza.

POLYKRATES, samowładca w Samos, opanował najwyższą władzę w roku 532 przed J.-C., zamordowałszy dwóch braci swoich Pantagnota i Sylozonta. Podbił wyspy na morzu Egejskim, a nawet miasta na pobrzeżach Azji; wspierał handel i nauki. Ferecydes, Anakreon i Teodor upiekleli Samos. Orestes zgłada Sardów ściągnął go do siebie obietnicą podzielenia się z nim swojami skarżami, a następnie kazał ukrzyżować roku 512 przed J.-C. Polykates panował lat 11.

POLYMNEST, poeta grecki, syn Melesa urodzony w Kolofon, poprzednik Terpandra, wprowadził do Sparty wiele nowości muzycznych.

POLYPOETES, syn Piritousa i Hippodamii, sprowadził 40 statków pod Troję; podamiliły one z Girtony, Argissy i Olosson.

POLYSPERCHON, jeden z wodzów Aleksandra, mianowany przez Antypatra r. 323 przed J.-C., opiekunem nieletniego Macedońskiego króla i rządcą państwa, wszedł w walkę z Kassandrem, którego władza z każdym dniem się zwiększała. Olympias posilkująca Polysperchona, gdy została pojmaną w niewolę pod Pydna i skazaną na śmierć, nadówczas już ze wszystkiego ogołocony Polysperchon uszedł do Etolii, w r. 316 przed J.-C. Wyszedłszy ztamtąd ogłosił królem Herkulesa, syna Aleksandra i Barsyny. Kassander skłonił go obietnicą oddania mu rządów Peloponezu, do zabicia tego monarchy w 309 przed J.-C. Polysperchon wkrótce potem umarł czy wbitwie, czy też otruty, niewiadomo.

POLYXENA, najmłodsza z córek Priama i Hekuby, żądana była w małżeństwo przez Achillesa, który dla poślubienia jej udał się do świątyni Apollina, będącej pomiędzy Troją a obozem greków. Lecz zdrajca Paris urodzeniem w pięć go zabił. Polyxena wtedy uszła do greckiego obozu w którym z wielką czcią była przyjęta. Lecz w rozpacz pogrążona udała się na grób kochanka i tam się przebiła. Inni, a mianowicie *Eurypides*, twierdzą, że ją Pyrrus poświęcił jako ofiarę na grobie Achillesa.

POMBAL (*Sebastyan, Józef de Carvalho Mello* hrabia Oeyras, później markiz de), urodzony 1699 w Sura, z Emmanuela Carvalho, był najprzód sekretarzem ambassady w Londynie 1739, następnie ambasadorem w Wiedniu, gdzie zaślubił w drugim małżeństwie hrabinę Daun, siostrzenicę marszałka Daun, utaloną od Anny Maryi królowej portugalskiej Józef I. mianował go w 1750 sekretarzem spraw zagranicznych i powierzył mu zarząd całej Portugalii. Wypędzenie jezuitów, podniesienie coinictwa, założenie akademii handlowej w Koimbrze, były jego dziełem. Surowo skarcił spisek przeciw Józefowi I, (1777). Po śmierci Józefa wypędzony od panów którzy go nienawidzili. Umarł 1782 roku.

POMERANCIO (*Krzysztof Koncatti Lwano*), malarz szkoły florenckiej, urodzony we wsi Pomerancio 1552. Podróżował we Flandry, Hollandyi, Angli i Francyi, umarł w Rzymie 1626. Malował kaplicę Klementyńską w Watykanie, celował kolorytem i rysunkiem poprawnym.

POMMEREUIL (*Franciszek René* baron de), urodzony 1745 w Fougères z dawnej familii, wczesnie wszedł w służbę, i został kapitanem artylleryi przed rewolucyą. Wysłany do Neapolu, powrócił do Francyi dopiero po upadku Robespiera i został generałem dywizyi. W 1800 był prefektem aż do r. 1810. Powołany do rady stanu, poręczoną sobie miał dyrektora drukarni i księgarń. W 1815 musiał wyjechać z kraju. 1819 powrócił i umarł t. r. Pisał wiele, mianowicie: *Historya Korsyki*.

POMORZEKANT (*Atanazy*), pijar, urodził się w ziemi chełmińskiej, w r. 1736. Zostawał w zgromadzeniu lat 68 ciągle, nauczając z rzadkiem poświęceniem się dla dobra młodzieży. — Wychowanie Konarskiego, z nim razem pracował dla wprowadzenia lepszego smaku w naukach. Oprócz innych prac uczonych, wykonał w większej części słownik łacinsko-polski, lecz słabość oczu nie pozwoliła doprowadzić do końca zamierzonego dzieła. Umarł 6 maja 1823 r.

POMPADOUR (*Joanna Antonina Poisson*), urodzona 1720 w Paryżu z Franciszka Poisson urzędnika administracji wojennej. Dzierżawca generalny Normand de Tournehem który był kochankiem jej matki kazał ją wychować jak własną córkę i zaślubił swemu synowcowi Normandowi d'Etioles. Ludwik XV któremu często naumyślnie snuła się przed oczami, pokochał ją, i uczynił margrabiną de Pompadour w 1745. Przez lat 18 prawie wpływ swój utrzymywać umiała, i właściwie rządziła Francją. Umarła 1764 r.

POMPEDIUS albo **POMPEDIUS SILON** (*Quintus*), pierwszy połączył ludy Włoch przeciw Rzymowi r. 91 przed J.-C. Pokonał Serwiliusa Cepiona i zdobył Bovianum. Zginął jednak wkrótce, a z nim rozproszyła się liga. Zdaje się że był promotorem poselstwa wysłanego przez Marsów do Mitrydata, dla skłonienia go do napadu na Włochy.

POMPEJAN (*Tytus Klaudyzjus*), rycerz rzymski, urodzony w Antyoehii, w r. 173 po J.-C. został konsulem. Marek Aureliusz zaślubił mu swoją córkę Lucyllę, wdowę po Lucyuszu Werusie Towarzyszyl Markowi Aureliuszowi w jego wyprawie przeciw Markomanom i wielkie okazał zdolności wojenne. Wyrzuty z Kommoda, powrócił za panowania Pertynaksa, po śmierci którego zszedł z widowni politycznej.

POMPEJUSZ (*Cnejus Pompejus Magnus*), sławny wódz rzymski, urodzony roku 106 przed J.-C. Mając lat 23 wystawił trzy legiony dla Sylii. Mianowany kolegą Metella w zarządzie Gallii cyzalpińskiej, odebrał w 3 lata później Syycylią stronnikiem Mariusza którego w 40 dniach z Afryki wyparował.

Za to pierwszy ze stanu rycerskiego otrzymał zaszczyt tryumfu w roku 80 przed J.-Chr., Zwycięzca Lepida stronnika Maryusza, udał się do Hiszpanii jako prokonsul dla pokonania Sertoryusza. Przyczynił się wiele do uśmierzenia wojny niewolników, za co powtórny tryumf otrzymał w roku 71. Mianowany konsulem w roku 70, oczyścił w czterdziestu dniach morze Środlizemne z rozbójników morskich. Po Lukullusie dowodził wojskiem przeciw Mitrydatowi, podbił prawie całą Azję Mniejszą, Judeę i część Arabii i powrócił w 62 po raz trzeci odbyć tryumf. Z Krassusem i Cezarem utworzył pierwszy tryumwirat w r. 60 przed J.-C. Afryka i Hiszpania dostały mu się w podziale, zarządzał niemi przez namiestników, a sam w Rzymie panował. Cezar podbiwszy Galię, gdy napóżno domagał się przedłużenia swojego konsulatu, przechodzi Rubikon, zagarnia całe Włochy i ściga w Grecji Pompejusza, a bitwa pod Farsalą rozstrzygnęła los Pompejusza r. 48. Pompejusz uciekł do Egiptu i tam umiera w pięćdziesiątym ósmym roku życia swojego.

— POMPEJUSZ (*Knejusz*), syn Pompejusza Wielkiego, po śmierci ojca udał się do Egiptu, a z tamąd do Hiszpanii, która jego sprawę popierała. Cezar zwyciężył go pod Mundą, gdzie pokonany i raniiony roku 45 przed J.-C. Kajusz Pompejusz uciekając został zabity, a głowę jego złożono u stóp Cezara.

— POMPEJUSZ (*Sekstus*), zwany MŁODSZY, drugi syn Pompejusza Wielkiego, po bitwie pod Mundą długo się Cezarowi opierał, pobił nawet Karinasa i Polliona dwóch namiestników Cezara. Po śmierci Cezara utrzymał jako wynagrodzenie za utratę dóbr ojcowskich, 700,000,000 sestercey i dowództwo na morzu. Opanował Sycylię r. 42, wygrał bitwę pod Scyllą nad Oktawiuszem który zawarł z nim traktat, lecz takowy zaraz złamał i znów został pobity pod Kumami i Messyną, r. 38. Lecz we dwa lata później wódz jego Agryppa pokonał Pompejusza pod Mylem i zmusił do ucieczki do Azji z 17 statkami. Następnie Pompejusz udał się do Armenii, gdzie wpadł w ręce wodzów Antoniusza i przez tych zabity r. 35 przed J.-C.

— POMPEJA, córka Kwintusa Pompejusza, a trzecia żona Juliusza Cezara, którą zaślubił po śmierci Kornelii. Gdyż obwiniono o stosunki z Klaudyuszem, Cezar się z nią rozłączył, bowiem jego żona, mówił, nietylko że winna, ale nawet podejrzewaną być nie powinna.

— POMPEJUSZ STRABO (*Knejusz*) (*Zyzo-ucaty*), ojciec Wielkiego Pompejusza, był jednym z główniejszych wodzów wojska rzymskiego, w wojnie towarzyskiej, 90 r. przed J.-C. Mianowany konsulem podbił Marsów, Westinów, i otrzymał zaszczyt tryumfu, lecz szanbił się jednak przywłaszczeniem pie-

niędzy za okup Askulum złożonych, i porozumieciem się z Maryuszem i Cynną, przeciw którym był wysłany w r. 86 przed J.-C. W tej wojnie byłby zginął od żołnierzy gdyby stałość jego syna nie była ich rozbroiła. Później zarząca objawiła się w wojsku jego, i 11,000 ludzi mu porwała; tak był znienawidzony że ciało jego włożono po ulicach Rzymu, i wrzucono do Tybru, gdy od pioruna był zabity

POMPIGNAN (*Jan Jakób Mikołaj Lefranc* markiz de), pisarz francuzki, urodzony w Montauban 1709. Z młodości był adwokatem, następnie radcą w parlamencie tulużkim. Porzuciwszy urządowanie i poświęciwszy się literaturze, wystąpił najpierw z trajedyją p. t. *Dydona*, uważaną za najlepsze z jego dzieł. W 1760 został członkiem akademii. Sławne są jego spory z Wolterem. Umarł w Pompignan 1784 r. Pomiędzy jego dziełami celuje: *Oda na śmierć Russa* i *Ody święte*.

— POMPIGNAN (*Jan Jerzy Lefranc* de), brat poprzedzającego, urodzony w Montauban 1715 r. Mając lat 29 został biskupem Puy, 1774 r. arcybiskupem Vienne, był przeciwnikiem stronnictwa filozoficznego. Obrany deputowanym 1789 z Delfinatu, był za połączeniem duchowieństwa z trzecim stanem, co mu utworowało drogę do zasiadania i przewodniczenia w zgromadzeniu prawodawczem. Umarł w 1790, będąc przez lat czterdzieści wzorem cnót ewangelicznych.

POMPONACE (*Piotr*), sławny filozof, urodzony w Mantui 1462, był małego wzrostu jak karzeł. Nauczał filozofii w Padwie i innych miastach włoskich z wielką sławą. Jego książka *O nieśmiertelności duszy* zbijająca zdania Arystotelesa była krytykowaną, a inne jego rozprawy wielu robiły mu nieprzyjaciół. Umarł 1526 r.

POMPONIA, znaczna familia rzymska, naj-sławniejszym jej członkiem był Titus Pomponius Attikus, przyjaciel Cicerona. Familia ta odnosiła swój początek do jednego z synów Numpy Pompiliusza. Siostra sławnego Attikusa zaślubiona bratu Cicerona, mściła się okropnie za śmierć swojego szwagra na niewolniku Filologu który go wydał, gdyż go przymusiła własnego ciała wycięty kawał, ugotowany pożywać.

— POMPONIA GRECINA rzymianka, która po śmierci Julii córki Druzusa nosiła 40 lat żałobę. Obwiniona w roku 57 po J.-C. o przesady nadzwyczajne, co spowodowało że ją pocytywano za chrześciankę.

POMPONIUS (*Marek*), ojciec Numpy Pompiliusza. doradził temuż aby przyjął władzę królewską.

— POMPONIUS (*Sekstus*), sławny prawnik, uczeń Papinianusa, miał wielki udział w rządach za Aleksandra Sewera i umarł mając lat siedmiesiąt osm. Napisał on

mnóstwo dzieł prawniczych, a między temi: *Enchiridion* czyli podręcznik, z którejto książki kilka ustępów nas doszło, oraz księgę *Zbiór postanowień* do Didiusa Juliana.

— **POMPONIUS LAETUS** (*Juliusz*), zwany *Piotrem z Kalabrii*, urodzony 1425 r. w Amendolara. Był synem nieprawym z domu Sanseverini. Przybył wcześniej do Rzymu, gdzie żył podejrzany o niedowiarstwo. Umarł w szpitalu 1495. Był zapalonym zwolennikiem Starego Rzymu i poganizmu. Pisał *Skrót życia cesarzy* od śmierci Gordyana, aż do Justyniana III.

POMPONIUS MELA, geograf z Mellaryi słynący w I-m wieku. Jego dzieło: *de situ orbis*, jest dokładne i metodyczne.

POMPONNE (*Szymon ARNAULD* markiz de), syn Arnolda d'Andilly, a synowiec filozofa Arnauld, urodzony w 1618, umarł w 1699, był intendentem wojsk francuzkich w Neapolu i w Katalonii, później ambasadorem w Szwecyi i Hollandyi, nakoniec ministrem spraw zagranicznych (1671—79); przez dwanaście lat oddalony od wszelkich spraw publicznych, w skutku intryg Colberta i Louvoisa, lecz znów powołany na ministra w r. 1691 i już nim pozostał do zgonu. Znako-myty ten urzędnik słynął z nieskazitelnej prawości.

PONCYUSZ Z LEONU (*J*), wódz hiszpański, urodzony w królestwie Leonu, wielki miał wpływ na podbicie części południowo-wschodniej wyspy Hispanioli, zdobył Porto-Rico, której to wyspy był mianowany gubernatorem; odkrył pobraża Florydy r. 1512 i zajął na nich osadę.

— **PONCYUSZ** (*Piotr*), benedyktyn hiszpański, urodzony około r. 1520 w Walladolid. Zmarł 1584. Zdaje się iż jest najpierwszym wynalazcą sztuki uczenia głuchoniemych; współcześni nawet powiadają, że takowym wracał mowę.

PONCYUSZ HERENNIUS, znakomity wódz Samnitów. Zaparłszy Rzymian w wąwozie Kaudyńskim, przepuszczał wszystkich przez jarzmo i zmusił do zaprzysiężenia pokój z Samnitami. Senat uznał ten pokój za nieważny, wypowiedziano wojnę. Poncjusz pobity i wzięty do niewoli przez Fabiusza Maksyma, następnie został skazany na śmierć.

— **PONCYUSZ KOMINIUS**, rzymianin, który gdy Kamillus pobit Gallów, dostał się do Rzymu i obłożonym udzielił wieść o zwycięstwie.

PONCYUSZ TREBATI, rzeźbiarz florencki, odznaczył się wykuciem pomnika Ludwika XII; posnął tego monarchy i Anny Bretańskiej są doskonale.

PONĘTOWSKI (*Jakób*), zaburzeń w kraju przywódca za panowania Zygmunta III i na zjeździe obiorczym po zgonie Zygmun-

ta Augusta; głosował za wnioskiem Jana Zamojskiego, aby szlachta gromadnie się na polu obiorczym stawiała i głosowała, i w wykonanie go wprowadził. On po oddaleniu się Henryka, kraj bez króla mieć pragnął, on w bezkrólewiu po zgonie Stefana wiczył znowu i do zaburzeń różnowierców należał. Zasługuje aby pamięci jego każdy krajowiec ziozczył.

— **PONĘTOWSKI** (*Stanisław*), z tegoż rodu, stronnik Stanisława z Górki. Stosownie do zamiarów swojego pana, podniecał ducha niezgody na sejmie obiorczym, i już po obraniu Zygmunta III, jeszcze ziemian przeciw niemu niechęcił i waśnił. Na zjeździe lubelskim w r. 1591 najśmielszy w spotwarzaniu króla. Od tegoż związku złeczone poselstwo do monarchy sprawił; na zjeździe rokoszowym Kolskim w r. 1607 był marszałkiem spiskowym.

PONIATOWSKA (*Krystyna*), o jej rodzie niema pewnej wiadomości. Cześci się do niej przyznają, jednak nazwa jej rodowa jest polską. Czytaniem pisma św. tak dalece wyobrażenia się jej pomieszały, że się za natchnioną od Boga prorokinią poczytywała. Przepowiadała Poniatowska, a używając mowy starożytnych proroków, wróżyła zgubę krwiożerczego smoka, walki ryczącego tygrysa, i t. d. Kommeniusz jej proroctwa wraz z innymi zebrane wydał. Przebywała w Czechach; wygnana w r. 1623 uszła do Polski, i tu życie zakończyła.

PONIATOWSKI, familia książęca w Polsce, założycielem jej był Józef Salin-guerra, zrodzony w r. 1612, potomek starożytnego domu włoskiego Torellich, który wyzuty z dóbr swoich przez Rancuccio I, księcia Parmy, osiadł w Polsce i przybrał nazwę *Ciolek*; umarł w r. 1650. Zona jego Zolia przybrała nazwisko Poniatowska, jako dziedziczka dóbr Poniatowa. Godność książęca rodzinie tej w roku 1764 nadaną została.

PONIATOWSKI (*Stanisław*), hrabia, urodzony w 1678, zmarły w 1762, był stronnikiem Stanisława Leszczyńskiego, i jednym z najwierniejszych przyjaciół Karola XII. Udał się za nim do Turcyi, i przezeń wysłany do Konstantynopola, z razu był dobrze przyjętym, lecz powodzenie jego nie było trwałe. Opuszcł Turcyę z Karolem XII, i później złożył hołd Augustowi II. Miał po-kilkakroć razy powierzone sobie poselstwa do dworu francuzkiego. Umarł kasztelanem krakowskim.

PONIATOWSKI (*Stanisław August*), król polski, urodził się w roku 1732, syn poprzedzającego. Był posłem w Petersburgu przy Katarzynie II cesarzowej. Po zgonie Augusta III, obrany królem w 1764. Niesforność szlachty,

niezgody religijne, usiłowania dyssydentów wydobycia się z pod ucisku katolików, panowanie jego w porządku zmieniły. Dyssydenci wsparci wpływem obcym, otrzymali wolność wyznania i przystęp do urzędów w r. 1768. Lecz utworzona konfederacja barska, rozpoczęła wojnę domową. Konfederaci zostali pokonani, a Rosya, Austria i Prussy, w r. 1772 przystąpiły do pierwszego rozbioru. Stanisław August uprowadzony przez konfederatów, cudem niemal uszedł zagrażającej mu śmierci. Od r. 1774 do 1791, nadaremne czynił wysilenia dla przywrócenia siły w narodzie, napróżno sprzyjał reformie zasadniczej ustawy. Konfederacja targowicka i sejm grodzieński przywróciły dawny stan rzeczy w kraju. Stąd wynikła druga wojna domowa i drugi rozbiór. Narescie Kościuszkowi i zwyciężtwa feldmarszałka Suworowa skłoniły go do złożenia korony w r. 1793, po czem nastąpił trzeci i ostatni rozbiór kraju. Stanisław August odjechał do Grodna, a następnie do Petersburga i tam 12 lutego 1798 zakończył życie.

PONIATOWSKI (*Józef*), książę, synowiec Stanisława Augusta Poniatowskiego króla polskiego, urodził się w Warszawie roku 1763; służył najprzód w wojsku cesarsko-austriackiem; powróciwszy do kraju w r. 1789 był naczelnym wodzem wojsk polskich w wojnie r. 1792; lecz skrepowany we wszystkich swoich działaniach wolą sejmu, złożył dowództwo, opuścił kraj i dopiero wrócił w 1794. Służył pod Kościuszką; w skutku niepomysłnego wypadku kampanii, na nowo wydal się z kraju i dopiero w r. 1806 z utworzeniem księstwa warszawskiego, został mianowany ministrem wojny, i na nowo zorganizował wojsko. W r. 1809 z 2000 opierał się 60,000 austriaków; pobit pod Raszynem arcyksięcia Ferdynanda; odznaczył się jako sprzymierzeniec Francuzi w latach 1812 i 1813; mianowany został marszałkiem Francji na polu bitwy pod Lipskiem, lecz w dniu 19 października 1813 zginął w murach Elstery, osłaniając odwrót wojsk francuzkich, i przekazując śmierć nad dostanie się w niewolę. Pozyskał nazwę Bayarda polskiego. Dostę wspomnieć nazwisko Poniatowskiego, ażeby wzbudzić w ziomkach to podziwienie i miłość dla cnót jego przynależną, która przejdzie w najpóźniejsze pokolenia. Zwłoki jego spoczywają w Krakowie.

PONIKOWSKI (*Jan*), sławiony lekarz na początku XVII wieku. Początkowe nauki pobierał w akademii krakowskiej, w obcych zaś stopień mistrza pozyskał. Zerównież słynął z nauki, jak i dobrych obyczajów.

PONSONBY (*Jerzy*), mąż stanu angielski, urodzony w Irlandji 1755 r., został w 1782 pierwszym adwokatem i członkiem izby niższej w Irlandji. Przez zmianę ministeryalną utracił posadę w 1783, znów się wziął do

prawnictwa i pozyskał sławę wielkiego prawnika. Po zlanu parlamentów angielskiego i irlandzkiego, wysłany z hrabstwa Wicklow na deputowanego, został naczelnikiem opozycji. Umarł 1819 r.

PONTANUS (*P.*) DA PONTE, tak zwany po łacinie, gdyż był rodem z Bruges (Brugge, co po flamandzku znaczy *most*), urodził się około r. 1480. Mając lat trzy wzrok utracił, dlatego nazywany *Coecus brigensis*. niemniej jednak był znamienitym uczonym; nauczał on grammatyki w rozmaitych miastach we Flandryi, a ostatecznie w Paryżu, gdzie miał wielkie powodzenie. Pozostawił bardzo wiele dzieł.

— **PONTANUS** (*Jakób*), filolog, urodzony 1542, zmarł 1626, był jezuitą w Bruck w Czechach, nauczycielem w rozmaitych kolegiach i wydał wiele dzieł elementarnych, czas długi uważanych za klasyczne.

PONTANUS (*Jan Izak*), historyk duński, urodził się w Eisenör 1571 roku; zmarł w Hardenwiek 1640 r., mając lat sześćdziesiąt dziewięć. Był nauczycielem medycyny i matematyki; pisał: *Historję Amsterdamu*, *Historję Danii*, *Historję Geldryi*, *Życie Fryderyka II. króla duńskiego* i t. d.

— **PONTANUS** (*Jan Jowian*), urodzony w Cerreto w 1426 r., nauczyciel Alfonsa młodego króla aragońskiego, sekretarz, radca stanu w Neapolu. Umarł r. 1503. Pisał *poezję* i *historję wojen Ferdynanda II i Jana Andegawskiego*.

PONTCHARTRAIN (*Fawel Phelypeaux* de), czwarty syn Ludwika Phelypeaux, zaczął pełnić urzędowanie od 1588, wydoskonił się pod Villeroi, a za Henryka IV otrzymał urząd sekretarza Maryi de Medicis; następnie był sekretarzem stanu (1610). Umarł w wojnie z Langwedocją 1621. Urząd jego przeszedł na syna starszego Rajmunda.

— **PONTCHARTRAIN** (*Ludwik Phelypeaux* hrabia de), wnuk poprzedzającego, a syn Ludwika, urodzony 1643. Mając lat 47 był radcą parlamentu, a w roku 1677 mianowany pierwszym prezydentem parlamentu Bretonii. W 1689 został kontrolerem finansów, ministrem i sekretarzem stanu w 1690, a kancleżem w 1699. Umarł 1727.

— **PONTCHARTRAIN** (*hieronym Phelypeaux* hrabia), syn Ludwika, urodzony 1674, sekretarz stanu w 1692 roku, radca w parlamencie paryżkim 1693. Umarł 1717 r.

PONTCHATEAU (*Sebastyan Józef auCambout baron de*), urodzony 1631, wnuk cioteczny kardynała Richelieu. Przeznaczony do stanu duchownego, miał trzy opactwa nadane sobie, zaraz po urodzeniu; złożywszy owe beneficia, rozporządziwszy majątkiem po rodzicach z którego tylko 200 talarów sobie zostawił renty dożywotniej, wszedł do Palais-Royal i przez

lat szesc pełnił tam obowiązki ogrodnika (r. 1688 do 1694). Umarł w 1699 roku; był bardzo pobożnym.

POSTHIEU (*Adela de*), córka Jana I de Montgomery hrabiego Pontthieu, a żona pana Dommar, jest bohaterką dziwaczного wypadku, który posłużył za treść wielu romansom. Niewinnie skarana przez ojca swojego za to iż pomimowolnie shańbioną została przez rabustów. była w beczkę zamknięta, wrzucona w wodę, uratowana przez ludzi z okrętu flamandzkiego, sprzedana do Azji jakiemus sultanowi, później poznana, w tryumfie powróciła do męża który śmierć jej oplakiwał.

PONTIAN, papież, następca Urbana I, w 231 r. wygnany przez cesarza Aleksandra Sewera na wyspę Sycylię z powodu fałszywego zaskarżenia, i tam zamordowany został kijami r. 235.

PONTORMO (*Giacomo Carnicci* zwany), urodził się w Toskanii 1403, był jednym z malarzy szkoły florenckiej. Uczeń Leonarda da Vinci i Andrzeja del Sarto, chciał naśladować rodzaj Alberta Dürera, lecz się to mu nie powiodło. Pracował lat 12 w kaplicy ś. Wawrzeńca we Florencji i mierne tylko dzieło utworzył. Zgrzyzota w grób go wzięła w 1536 r.

POPE (*Aleksander*), sławny poeta angielski, urodzony w Londynie, 1686, z dawnej katolickiej familii. Mając lat dwanaście napisał *Odę o życiu wiejskiem*, a w czternastym tłumaczył Owidyusza i wydał *Pasterki* nawiązane z greckiego. *Traakt o krytyce* (1709) mieści go w rzędzie znakomych autorów angielskich. Umarł 1744 r. Inne jego dzieła są: *Swiętynia sławy*, *Abelard i Heloiza*, *Pukiel włosów wzięty, wiersz o człowieku*, *Ilumacje* *Ilady i Odysei*.

POPELINIERE (*Lancelot du Fouc*), służył w wojnach religijnych na stronie protestanckiej, równie piodrem jak i orężem. Opanował 1574 Tonney Charente i umarł 1608. Pisał: *Prawdziwe i całą historję zameczek ostatnich zasłanych we Francji i Flandryi od 1562 do 1570 roku*; i *Historję Francji od 1550 do 1581 r.*

POPHAM (*Sir John*), znakomity prawnik angielski, urodzony 1531 w hrabstwie Somerset. Został adwokatem w 1570, a prokuratorem jenerelnym 1581, skarbnikiem Middle Temple 1592, naczelnikiem sprawiedliwości w ławie królewskiej i mianowany kawalerem. Umarł w 1607.

POPHAM (*Sir Hoghe Riggs*), urodzony w Irlandyi 1762, dziecięciem prawie wszedł do marynarki w czasie wojny amerykańskiej i został porucznikiem. Otrzymał stopień kapitana okrętu w 1795, mianowany został przez

cesarza Pawła I wielkim komandorem maltańskim. Następnie był członkiem izby niższej, mianowany baronem i wyniesiony do stopnia kontr-admirała, umarł na początku XIX wieku posiadając wziętość zdolnego marynarza.

POPIEL, dwóch królów polskich miało tak się nazywać.

— **POPIEL I.** nastąpić miał około r. 815 po Leszku III ojcu swoim, umarł w pięć lat później. Onto podobno przeniósł stolicę z Gniezna do Kruświcy. Kronikarze zgadzają się że miał być gnusnym i niesposobnym do rządzenia.

— **POPIEL II.** syn i następca poprzedzającego. Według podania miał on 20 książąt pomorskich, stryjów swoich, trucizną zgładzić, a następnie został pożartym przez myszy wraz z żoną swoją i dziećmi w pałacu, który wystał w posrodku jeziora Gopla około roku 850. Cała ta bajka godną jest śmiechu.

POPIEL (*Michał*), napisał: *Uwagi nad nowym systematem rolnictwa bez nawozów, wapnienia i ugorów*, przez Aleksandra Besto na wynalezionego (Lwów 1830).

POPILIUS LOENAS, imię wielu rzymian z linii Popilia, tak nazwanej że jeden z tej rodziny uśmierzył bunt, przebrawszy się w suknię kap. ańską *Loena* zwaną. Sławniejszy z tej familii są:

— **KAJUS POPILIUS LOENAS**, konsul w roku 172 przed J.-C., który był wysłany do Aleksandryi na odsiecz przeciw Antyochowi Epifanowi, a uważając wątpliwe jego odpowiedzi, określił na piasku łaską koło, z którego nie dozwolił temuż wyjść, dopóki mu nie da stanowczej odpowiedzi; tą śmiałością Antyochus przerażony, odstąpił mu wszystkiego.

— **POPILIUS LOENAS**, trybun wojskowy, który zabił Cicerona i głowę jego przyniósł Markowi Antoniuszowi.

POPEŁAWSKI (*Antoni*), filozof, mowca i polityk za panowania Stanisława Augusta, urodził się w r. 1739 w krakowskim, wstąpił do zgromadzenia pijarów, i za steraniem Konarskiego wyprawiony za granicę, przez lat trzy przebywał w Rzymie, Paryżu i innych stolicach; za powrotem objął katedrę wymowy i prawa natury oraz narodów w zakładzie Konarskiego. W roku 1778 zostawszy członkiem towarzystwa ksiąg elementarnych, wiele się dał i pismami swojemi przysłużył. W 1780 otrzymał sekularyzacją i został rektorem i professorem w seminarjum akademickim w Krakowie. Umarł 1786 roku. Wydał kilka dzieł materyi moralnej i edukacyjnej.

POPPEA, córka Tytusa Olliusa i Poppei Sabiny, odziedziczyła piękność i zaleotność matki. Poszła najprzód za Rufusa Kryspiną, z którego miała syna. Poton, wtedy ulubieniec

Nerona, porwał ją mężowi i zaślubił. Nero pokochawszy się w niej, rozłączył się z żoną Oktawią i ją poślubił r. 62 po J. C. Miał z niej córkę, której urodzenie taką go radością przejęło, że nadał matce przydomek *Augusta*, którym się jednak niedługo cieszyła; albowiem Poppea, będąc uderzona przez Nerona nogą w brzuch w drugie ciąży umarła r. 61. Zarzucając tej występnej kobiecie wiele okropności które miał przez nią popełnić Neiron.

POPPEA SABINA, dwie sławne kobiety rzymskie nosiły to imię: pierwsza córka Poppeusza Sabina, a żona Scypiona, była najpiękniejszą kobietą w Rzymie; spodiła się stosunkami z pantonimem Mnestrem; Messalina z zawiści skazała ją na śmierć. Z drugiego małżeństwa z Tytusem Olliusem wydała córkę znaną pod nazwiskiem także Poppei.

POPPEUS SABINUS, rządcą Mezji, Achai i Macedonii za Tyberjusza r. 15. Odniósł wiele zwycięstw nad Trakami góralami był ojcem Poppei Sabiny, matki sławnej Poppei.

PORBUS, familia malarzy flamandzkich.

— **PIOTR PORBUS**, urodzony w Gandawie osiadł w Bruges, umarł inżynierem 1583 r. *Portret s. Huberta* w Gandawie, i *księcia Alençon* w Antwerpii są uważane za jego arcydzieła. Uczniem jego był własny syn *Franciszek* urodzony w Bruges 1540 r., zmarły 1580 r.; przewyższył on ojca w rysunku i w kolorystyce. Najlepszym jego dziełem jest *Mczenstwo s. Jerzego*. Syn tego, *Franciszek Porbus*, zwany *Młodszy*, urodzony w Antwerpii 1570. był uczniem Fremineta i umarł w Paryżu 1622; w Louvre znajduje się kilka jego obrazów.

PORCHAIRE (*świąty*), Abbé z Lerins 731. Był na czele 500 mnichów kiedy Maurowie napadli na tę wyspę, wracając z pod oblężenia Arles. Ci barbarzyńcy wymordowali tych wszystkich zakonników, z wyjątkiem czterech których uprowadzili; lecz oni schronili się i wrócili do Lerins, i tam obrali swoim opatem Eleuthera.

PORCHER (*Idzi*), hrabia de Richebourg, urodzony w Chatre 1753 r. W czasie rewolucji był w rodzinnym mieście prokuratorem przy trybunale. Mianowany w r. 1792 deputowanym do konwencji narodowej głosował za uwięzieniem króla aż do chwili pokoju, a następnie za odwołaniem się. Obrany członkiem rady starszych 1796, został w 1793 inspektorem szpitalów cywilnych w Paryżu, był powołany do senatu zachowawczego w 1799, mianowany hrabią cesarstwa i urzędnikiem legii honorowej. Miał udział w upadku Napoleona i przez Ludwika XVIII mianowany parem. Umarł 1824 r.

PORCHERON (*Dom Dawid Placyd*), benedyktyn z St. Maur, urodzony w Chateau-

roux 1562, zmarły w Paryżu 1694 w opactwie St. Germain gdzie był bibliotekarzem. Tłumaczył: *Instrukcyę cesarza Bazylego Macedonczyka synowi Leonowi daną i jeografię średnich wieków*.

FORCYA, córka Katona z Utyki, zaślubiła Bibulusa, a następnie Brutusa, któremu, zadaniem sobie rany dowiodła stałości, jaką może okazać nawet wśród męczarni. Po zgonie swojego małżonka, niechając go przeżyć, polknęła żarzące węgle i umarła r. 41 przed J.-Chr.

PORCELETS (*Wilhelm de*), kawaler prowancei, potomek jednej z najszlachetniejszych rodzin w południowej Francji, posiadacz w części miasta Arles. W 1265 znajdował się z Karolem I. królem Neapolu w wyprawie przeciw Sycylii. Dla prawości, mądrości i łagodności swych rządów, on tylko jedynie został ocalony w czasie niesporów sycylijskich w Palermo.

POREBSKI (*Melchior*), kanonik u św. Florjana, profesor akademii zamojskiej i krakowskiej. Był biegłym w naukach filozoficznych. Umarł 11 grudnia 1539.

POREE (*Ojciec Karol*), sławny jezuita urodzony w Vendes 1675. Wstąpił do zakonu w 1692. W 1708 po ojcu Jouveney wykładał retorykę w kolegium Ludwika Wielkiego. umarł w Paryżu r. 1741. Pisał: *Zbiór mow*, sześć *tragedji* po łacinie i pięć *komedji*. Łacina jego zdaniem znawców jest mniej czysta i nie tak wytworna jak ojca Jouveney, ale posiada więcej dowcipu, żywości i siły.

POREBSKI (*Stanisław*), rodem z Sandomierza, pomiędzy sławnymi i pierwszymi lekarzami wieku Zygmunta III. od Starowolskiego mieszczony.

PORDAGE (*Jan*), mistyk angielski, urodzony w r. 1625, umarł w r. 1698 w Londynie; był lekarzem. Usiłował ułożyć w systemat ideje Boehma, i o tem napisał *Teologiję mistyczną*, 1698. Miał wielu uczniów, a między innemi: Thom, Bromley i Joanna Leade, słynna niewiasta z swych natchnień; on nawet sam utrzymywał że miewa objawienia.

PORDENONE (*J. A.*) (*Licyniusz Regillo*) malarz urodzony w 1484, w miasteczku Pordenone w Friuli, zmarł w 1540, malował wiele *alfresco*. Obraz jego przedstawiający *s. Augustyna* w Wenecji zaszczyt mu czyni. — **PORDENONE**, młodszy (*Juliusz Licyniusz*, zwany) synowiec poprzedzającego, urodził się w Wenecji 1500, umarł w Augsburgu w 1561. Celował w malowaniu *alfresco*. Malował w Wenecji, Rzymie, i wielu innych miastach, a przezwany *Rzymianinem*.

PORFIR, (filozof platoński, urodzony w Tyrze, r. 233; prawdziwe jego imię Ma-

chus. Uczyl się najprzód wymowy w Atenach od Longina, a następnie miał za nauczyciela Plotyna w Rzymie. Wykładał później jego filozofią i wielu miał uczniów, z tych najsłynniejszym był Jamblichus, który opisał życie swego mistrza. Umarł 304 r. po J. C. Pisał też przeciw chrześcianom, a cesarz Teodozjusz to jego dzieło kazał publicznie spalić.

PORFYR (*Publius Olyacanus*), poeta łaciński, za Konstantyna Wielkiego. Za napisanie panegirynu tego monarchy przywołany z wygnania. Znaczniejsze jego poezye są: *Oltarz*, *Flet*.

PORLIER (*Don Juan Diaz*), przezwany *Marquesito* przez zastosowanie do małego wzrostu, i związków familijnych, gdyż był siostrzeńcem markiza Baxamar. Urodził się w Kartagenie w Ameryce 1775. Strył jego, dawny minister, zaciągnął go do marynarki hiszpańskiej; w 1808-m przeniesiony został do piechoty, gdzie szybko doszedł stopnia pułkownika, wojnę geraldowską o niepodległość popierał, i stał się nader popularnym przez zasłobienie siostry markiza Toreno za którą wziął w posagu markizat Matarosa. Mianowany kapitanem jenerałem Asturji. W 1814 roku powstał przeciw Ferdynandowi VII, został pochwycony i powieszony w 1815.

PORPORA (*Mikolaj*), sławny kompozytor włoski, urodzony w Neapolu przy końcu XVII wieku. Pisał we wszystkich rodzajach Kantaty jego były wzorem dla następów. Kompozycye jego są napiętnowane wielkością. Umarł 1750 r. Pomiedzy jego operami celują: *Aryadna i Tezeusz*, *Sofia*, *Semiramis*.

PORPORATI (*Karol*), sławny rytmownik włoski, urodzony w Volvere pod Turynem 1741. Pracował w Paryżu u Chevilleta i Beauvarleta; został członkiem akademii sztuk w Turynie 1773. Powróciwszy do ojczyzny został professorem rytmownictwa, i członkiem królewskiej akademii sztuk w Turynie, oraz przyboznym rytmownikiem króla. W 1797 mianowany konserwatorem rycin i malowideł gabinetu królewskiego. Umarł 1816. Dzieła jego upowszechnione są po całej Europie.

PORRÉE (*Gilbert de la*), kanonik, późniejszy biskup w Poitiers. Był nauczycielem teologii i filozofii z wielką sławą. Oskarżony od swych archydiaconów przed Eugeniuszem III na zgromadzeniu w Paryżu 1147, został skazany na soborze w Reims w następującym roku, i odwołał swe błędy; umarł w 1154.

PORSENNA król Klazumy w Etrurji, obległ Rzym r. 507 przed J. C., chcąc przywrócić Tarkwiniusza Pyznego na tron. Byłby nawet wziął Rzym, jak pisze Liwiusz, gdyby nie Horacyusz Kokles, który się sam jeden oparł Etruskom na moście; a gdy następnie Mucyusz Scewola przekonał go o duchu Rzymian, pokój z nimi zawarł. Poli-

biusz i Dyonizjusz Halikarnaski dowodzą że Porsenna zdobył Rzym, lecz Tarkwiniuszów nie mógł przywrócić.

PORSON (*Ryszard*), filolog angielski, urodzony w 1759 w East-Ruston, zmarły w 1808, był professorem języka greckiego w kolegium s. Trójcy w Cambridge. Dzieła jego stawiają go w rzędzie krytyków pierwszego rzędu, a miedzy innymi najsławniejsze są wydania: *Eschylesa*, Glasgow 1795 i Londyn 1797; *Eurypidesa*, Londyn 1797, 98, 99, 1801 i t. d.

PORTA (*Jan Chrzciel*), fizyk, urodzony w Neapolu w 1540, zmarły w 1615, podróżował po Hiszpanii, Francji; założył w Neapolu akademią zwaną *Secreti*, której nie potwierdził papież Paweł III; odkrył *kamerę obskurę* i wielkie doświadczenia poczynił w optyce; dzieła jego pełne są znamienitych postrzeżeń, jednakowoz także natrafia się w nich na dziwactwa dziecinne. Jest on autorem: *Magiae naturalis libri XX*. Neapol 1589; *De furtivis litterarum notis, vulgo de ziforis*. Neapol 1593; *De humana physiognomia*, 1589; *De munitione libri III* i t. d. Prócz tego pisał jeszcze 14 komedji, 2 tragedye i 1 tragi-komedję które drukowane są p. t. *Dzieła dramatyczne*, Neapol 1726.

— **PORTA** (*Jakób DELLA*), budowniczy, uczeń Vignoli, urodzony w Medyolanie, około 1530 zmarł w Rzymie 1595 osiadłszy w tem mieście. Ono zbudował kaplicę gregoryańską, mały kościółek grecki, kościół Najświętszej Panny de Monti, dokończył kopulę św. Piotra (1590). On jest budowniczym Willi Aldobrandini (później znanej pod nazwą *Belvedere*).

— Synowiec jego **PORTA** (*Wilhelm DELLA*) biegły rzeźbiarz, naprawił nogi *Herkulesowi* *farnezyjskiemu*.

— Dwaj bracia **PORTA** (*Jan Chrzciel* i *Tomasz DELLA*), krewni Wilhelma, wstępowali w jego ślady i nabyli wziętości w rzeźbiarstwie; oni wykonali: 1) figurę s. Dominika kolosalną w kościele s. Maryi Maggiore, i *Chrystusa oddającego klucze s. Piotrowi*, oraz s. *Piotra i Pawła*.

PORTA (*Karol*), poeta włoski, urodzony w Medyolanie 1776, zmarły tamże 1831 roku. Medyolańczycy uważają za arcydzieło swej literatury dwa dzieła jego patryotyczne: *Desgrazi de Giovanin Bongec* i *Visione de Prina*. Jego satyry były długo jedyną opozycją przeciw rządowi.

PORTAL (*Antoni baron*), sławny członek akademii umiejętności, prezes akademii lekarskiej, professor anatomii w muzeum i kolegium Francji, i komandor legii honorowej, kawaler s. Michała, pierwszy lekarz Ludwika XVIII, urodził się w Gaillac 1752, zmarły w Paryżu 1832. Pisał: *chirurgię praktyczną*, *Historję anatomii* i t. d.

PORTALIS (*Jan Stefan Marya*), urodzony 1745 w Beausset, w czasie rewolucyi był adwokatem przy parlamencie Aix. W 1795 deputowany z departamentu Sekwany do rady starszych, był sekretarzem onej, następnie prezydującym. W 1797 uciekł do Holzstynu, po 18-m brumaire wrócił do Francji w 1800. Był redaktorem kodeksu cywilnego. W 1803 mianowany kandydatem do senatu, 1804 otrzymał ministerstwo wyznań. Umarł 1807. Był wielkim urzędnikiem legii honorowej, członkiem instytutu i akademii francuzkiej.

PORTE (*Karol de la*), książę de la Meilleraye, urodzony w 1602, był praprawnukiem aptekarza Parthenay w Poitou, a wnukiem sławnego adwokata w Paryżu. Względę kardynała Richelieu, jego krewnego, wyniosły go do najpierwszych stopni wojskowych. W r. 1632 był gubernatorem Nantes, 1633 kawalerem orderów, 1634 wielkim mistrzem artylerji, a 1639 otrzymał buławę marszałkowską przy wyłomie d' Hesdin. Opanował niemal całą Flandryą i Roussillon. W 1646 dowodził wojskiem we Włoszech. Dobra de la Meilleraye dla niego w księstwo zamienione zostały w 1663. Uchodził za najbieglejszego wojownika swojego czasu pod względem obłężenia. Umarł w 1664. Syn jego **KAROL DE LA PORTE**, zasłużył Hortensjowi Mancini, siostrzenicy kardynała Mazarin, i przybrał tytuł księcia Mazarin.

PORTE DU THEIL (*Franciszek Jan Gabryel de la*), urodzony w Paryżu 1742 r. najprzód był wojskowym, lecz opuściwszy służbę w 1763 po zawarciu pokoju, całkiem oddał się naukom i był członkiem akademii napisów. W 1776 podróżował po Włoszech dla odkrycia pomników starożytności, mogących objaśnić historję ogólną Europy w XIII i XIV wieku. Mianowany konserwatorem biblioteki królewskiej, umarł 1815 r. Uczony i pracowity ten mąż tłumaczył Eschileasa, pisał: *Pamiętniki*, i liczne po nim pozostały rękopisma.

PORTLAND (*William Bentinck* hrabia) ulubieniec Wilhelma III króla angielskiego, znienawidzony od anglików. Umarł 1709 będąc ambasadorem we Francji. On był pierwszym hrabią Portland.

— **PORTLAND** (*William Henryk Cavendish Bentinck* książę), mąż stanu urodzony 1738 w Oxford; ukończywszy tamże uniwersytet, podróżował po Europie pod nazwą markiza Lichfield i został członkiem izby niższej. Po ojcu wszedł do izby lordów 1762 r. i połączył się z opozycją. Należał do ministerstwa Rockingham'a, a po jego upadku wrócił do opozycji. W 1782 został namiestnikiem Irlandji. W 1783 Iordem skarbu i głową gabinetu koalicyi która tegoż roku upadła. Kanclerz uniwersytetu w Oxford 1792, sekretarz stanu spraw wewnętrznych i lord

namiestnik hrabstwa Nottingham w 1794; w 1806 powtórnie został ministrem skarbu; w 1809 wyszedł ze służby i umarł tegoż roku w skutku operacyi kamienia.

PORTSMOUTH (*Ludwika DE KERHUENT*, księżna), kochanka Karola II, z Francji sprowadzona przez niego w 1670, podczas zawarcia tajemnego traktatu w Douvres, przez Henryettę angielską, księżnę Orleańską i siostrę króla Karola. Mianowana kolejno baronową de Petersfield, hrabiną de Fareham, księżną Portsmouth, owdlała zupełnie umysł monarchy, i sprzyjała ministerstwu zwanemu *Kabaty*, popierała reakcyą royalistów od 1680 do 1685, wyczerpała ogromne summy jakimi ją obsypywał Karol, co więcej otrzymała od Ludwika XIV wielkie pieniądze dla utrzymania u króla wpływu francuzkiego. Syn jej starszy Karol daje początek rodzinie książąt Lennox.

PORUS, król w Indyach, który chciał się opierać Aleksandrowi Wielkiemu. Pokonany i zapytany od tegoż jak chce aby się z nim obchodzono? *po królewsku!* odpowiedział. Aleksander zachwycony tą odpowiedzią powrócił mu państwo i wiernego miał zeń sprzymierzeńca.

PORZECKI (*Tomasz*), jezuita, filozofii i teologii professor i rektor w Pultusku. Pisał pochwały królów polskich z familji Jagiellońskiej i węgierskich, czeskich i innych; umarł 9 lipca 1653.

POSIDONIUS, sławny filozof stoicki urodzony w Apamei (Syrya), uczeń Panecjusza. Znaczną część życia przepędził w Rodus gdzie czas swój trawił na nauczaniu filozofii i rządzeniu. Przybył do Rzymu, gdzie wielkiego nabył rozgłosu i Cycero jego był uczniem i przyjacielem. Zajmował się także matematyką, fizyką i astronomią, zmierzył kulistość ziemi, doszedł że istotna wysokość atmosfery wynosi 400 stadiów, i pierwszy się domyślił istotnej przyczyny wzbierania i opadania morza. Napisał wiele dzieł, a między temi: pięć ksiąg *O naturze Bógów*, oraz rozprawę *O uróbie i przznaczeniu*.

POSSEL, (*Joachim*), rodem meklemburczyk, mistrz filozofii, lekarz nadworny Zygmunta III, oraz dziejopis królewski. Po ukończeniu nauk w Wiedniu, przybywszy do Polski przy Koscie Sternbergu, w szkołach jezuickich w Brunsbergu był dyrektorem przez lat ośm. W r. 1694 z tymże do Włoch jeździł. Otrzymałszy stopień mistrza w Bononii, wrócił do Polski. Znow wkrótce z Kostkami wyprawił się dla zwiedzenia Francji, Hiszpanii, Niemiec, Niderlandów i Anglii; w tej drodze przykładał się do nauki prawa, sztuki rycerskiej, i muzyki. Dostawszy posadę dziejopisa królewskiego, zebrał dzieje polskie i pruskie, p. t. *Historia rerum polonicarum*

et prulhenicarum, ab an. 1388 ad an. 1023 i przypisał Władysławowi królewiczowi. Umarł Possel w Gdańsku w 1624.

POSSELT (*Ernest Ludwik*) znakomity historyk i publicysta niemiecki, urodzony w Baden 1763, został profesorem wymowy w Karlsruhe, a wkrótce sekretarzem margrabiego. W 1791 mianowany burmistrzem w Gernsbach. Uwielbiał rewolucję francuską i opisał ją w *Almanachu historycznym* (1792–1800); wydawał *Roczniki europejskie* które rozpoczęte w 1792 zyskały mu wziętość. Będąc przyjacielem generała Moreau, po przejściu tegoż na stronę sprzymierzonych obawiał się przesiedlowania, i w chwili obłąkania zabił się wyskoczywszy z trzeciego piętra (1804 r.).

POSSEWIN (*Antoni*), jezuita urodzony w Mantui r. 1534, zmarły w 1611, był rektorem kolegium w Avignon, Lugdunie i Bolonii; z rozkazu Grzegorza XII dopełnił wielu posłannictw bardzo delikatnych, z których się korzystnie wywiązał. Onto zawarł pokój w Kieverowej Horce, pomiędzy Rosyją a Polską, w 1580. Jest autorem kilku dzieł.

POSTEL (*Wilhelm*), urodzony 1510 w Dolerie, w Normandyi, był biskarzem w 14 roku życia, następnie przybył do Paryża, kończył nauki w kolegium św. Barbary, a wkrótce we wszystkich w ogóle naukach celował. Franciszek I wysłał go na wschód, zkad wiele rękopismów przywiózł. Otrzymałszy posadę profesora, a później z przyczyny królowej Nawarskiej straciwszy ją, został jezuitą, lecz i ztamtąd za jej wpływem wydalony i wtrącony do więzienia 1545. Po wielu przeciwnościach przywrócony do urzędowania, umarł 1581 roku. Pisał wiele dziwacznych dzieł.

POSTUMUS (*Marek Kassianus Latinus*) mianowany za Waleryana rzadcą Gallii. Za Galliena ogłosił się cesarzem r. 257 i dziesięć lat utrzymał się na tronie; pokonał wodzów wysłanych przeciw sobie, odparł Germanów; zabity przez własnych żołnierzy 269 r. Przybrał do panowania syna swojego *Wiktoryna* któremu przypisują dziewiętnaście *deklamacyj* uchodzących pod imieniem Kwintyliana.

POSTUMIUSZ, tego imienia kilku było sławnych rzymian.

— **AULUS POSTUMIUSZ ALBUS** nazywany *regillensis*, albowiem będąc dyktatorem 496 przed J.-C. odniósł nad Latynami świetne zwycięstwo nad jeziorem Regillus.

— **SPURIUS POSTUMIUSZ ALBINUS** konsul 334 przed J.-C., cenzor 333, dał się zamknąć od Samnitów w wąwozie Kaudyńskim i zawarł z nimi pokój pozwolewszy armiją przeprowadzić pod jarzmem. Powróciwszy do Rzymu żądał zerwania pokoju i oddania go nieprzyjaciółom.

— **LUCIUS POSTOMIUSZ**, konsul 215 przed J.-C. zginął w Gallii w wojnie z Bojensami.

POT (*Filip*), syn chrzestny i ulubieniec Filipa-Dobrego, urodził się 1428, umarł w 1494; dokonał ważnych zleceń w imieniu książąt Burgundyi, Filipa-Dobrego i Karola-Smialego; po zgonie tego ostatniego przywiązał się do Ludwika XI, który go mianował swoim pierwszym radcą i szambelanem, następnie wielkim seneszałem Burgundyi w 1477; tytuł ten piastował i za Karola VIII; odznaczył się zapalem swoim i wymową w czasie zebrania Stanów powszechnych w r. 1484.

POTAKOWSKI (J. A.), doktor medycyny, wydał we Lwowie: 1) *Nauka pielęgnowania zdrowych i chorych* przez Baera, przekład z niemieckiego (1820). 2) *Rozprawa o zapaleniu krtani, chorobie tak nazwanej krup*, przez Wallich'a, przekład z niemieckiego (1822). 3) *Nauka w pięciu tablicach, jak sobie w nagłych potrzebach bez pomocy lekarza zaradzić można* (1821).

POTAMON (*święty*), biskup Heraklei w Egipcie; za Maksymina Daję w czasie przesiedlowania wypłonono mu oko prawe. Był na soborze w Nicei 325, w Tyrze 335, gdzie bronął św. Atanazego. Zabity kijami przez aryanów 342 roku. Obchodzony 18 Maja.

POTAMON, sławny filozof z Aleksandryi współczesny Augustowi, uważany za pierwszego który nadał kształt regularny i systematyczny filozofii *eklektycznej*, to jest biorącej wyborowe mniemania ze wszystkich innych sekt.

POTEMKIN (*Grzegorz Aleksandrowicz*) urodzony 1736 w okolicach Smoleńska, wielki miał udział we wstąpieniu na tron cesarzowej Katarzyny II. Mianowany pułkownikiem, szambelanem, wielki wpływ wywierał. Został feldmarszałkiem, jeneralessimusem, admirałem floty; uniesmiertelniał się wzięciem Oczakowa w r. 1787, za co otrzymał 100,000 rubli i order św. Jerzego. Umarł roku 1791.

POTHIER (*Robert Józef*), sławny prawnik, urodzony w Orleanie 1699 r. Był radcą tego miasta, a następnie profesorem prawa w uniwersytecie, zmarł w 1772. Pierwszy uporządkował metodycznie prawo rzymskie. Pisał wiele w przedmiotach prawnych, mianowicie: *Traktat o zobowiązaniach*, uważany za arcydzieło.

POTHIN (*święty*), pierwszy biskup Lugduński. Był wysłany do Galii przez s. Polikarpa, swego nauczyciela. Poniósł męczeństwo za Marka Aureliusza 177 r. Po nim nastąpił s. Ireneusz.

POTHIN, eunuch, zarządca Egiptu w czasie małoletności ostatniego Ptolomeusza, którego był nauczycielem. Onto doradził sprzątnięcie Pompejusza. Cezar skazał go na śmierć za wzniecenie zamieszek w Aleksandryi roku 47 przed J.-C.

POTIER (*Mikołaj*), potomek znakomitej rodziny, urodził się w Paryżu w 1541, był prezydentem parlamentu w czasie zamieszek ligi. Uwolniony przez księcia de Mayenne z więzienia, do którego przez stronnictwo szesnastu był wtrącony, udał się do Henryka IV. Królowa Marya de Medicis w czasie swojej rejeneyi zaszczyliła go tytułem kanclerza. Umarł w 1635.

— **POTIER** (*René*), wnuk starszy poprzedzającego, kapitan gwardyi przyhocznej, gubernator w Chalons, hrabia de Tresmes en Valois, odznaczył się odwagą. Dobra jego zamienione zostały w księztwo paroskie zwane Gesvres w 1648 r.

— **POTIER** (*Bernard*), brat jego, był generał-porucznikiem lekkiej jazdy, umarł w roku 1662.

— **POTIER** (*Ludwik Antoni*), najmłodszy z tych braci, był sekretarzem stanu, biegłym dyplomatą, umarł w 1721 bezpotomnie.

POTOCKI (*Jan Pilawa*), wojewoda bractwowski, mąż dzielny i wielki wojownik, usposobiony do dzieł rycerskich pod księciem Konstantym Ostrogskim, za króla Stefana Batorego pięknie okazał dowody męstwa. Jan Zamojski wielce go cenil, jemu obronę nowego hospodara Mołdawskiego Jeremiego Mohiły w 4,000 wojska polskiego polecił; pokonawszy też Stefana Rozwana przybywającego dla objęcia hospodarstwa na czele 12000 siedmiogrodzanów, pojmanego kazał wbić na pal r. 1595. Powtórnie znów Potocki był wysłany na obronę Multan w r. 1600, jakoż przyzwawszy w pomoc brata swojego Stefana, rządy Mohiłów w Multanach utwierdził; gdy powstał rokosz przeciw monarsze, Jan Potocki z braćmi swoimi Jakóbem i Stefanem popierali stronę króla, i pod Guzowem na czele wyborowych husarzy i kopijników, szuki buntowników złamał. Odtąd dom Potockich zaszczycony ufnością monarchy, wielkiego doszedł znaczenia. Jan mianowany wojewodą bractwowskim, dowodził wojskiem w oblężeniu Smoleńska; zawistny Żółkiewskiemu, zabiegami dzieło jego zniweczył; umarł w roku 1611.

— **POTOCKI** (*Stefan*), brat Jana, również mąż dzielny jak i tamten; odznaczył się w r. 1602 pod Białym-Kamieniem w Inflantach, gdzie pod wodzą Żółkiewskiego wielce się do odniesienia wygranej przyłożył. Zawsze wierny królowi, walcząc przeciw rokoszanom, zyskał względy monarchy. Zawistny Zamojskiemu intrygował przeciw niemu. Poślubił córkę hospodara Wołoskiego Szymona, Maryą Mohiłankę, przez co wielkie skarby zagarnął. Po zgonie teścia, chciał szwagra swojego Konstantyna przeciw woli Turcyi w 10,000 zbrojnych na hospodarstwie utrzymać, lecz pod Sasowym Rogiem przez 30,000 Turków i Tatarów napadnięty, w r. 1611 niemal wraz z wszystkimi ufnymi dostał się do niewoli i

zawieziony był do Stambułu. Umarł 5 Marca 1631; pochowany w Potoku.

— **POTOCKI** (*Jakób*) nieodrodnym dwóch poprzednich brat; wojna była jego żywiołem; w r. 1595 oblężony w zamku Cecizbisie, od Tatarów, gdy się warownia ta zapaliła, przez tłum zdumionych bisurmanów z orężem w rękę się przedarł. Na Wołoszczyźnie pod Jadem Zamojskim wiele dokazywał. Na mury Wolmaru wdarł się pierwszy. Po zgonie Jana brata swojego w r. 1611 i dowództwo i województwo bractwowskie otrzymał. Umarł r. 1613. Zawistnym był mąż ten hetmanowi Chodkiewiczowi, przez co nieszczęsny skutek wyprawie bohatera tego przyspieszył.

— **POTOCKI** (*Andrzej*), czwarty brat poprzedzających, kasztelan Kamieniecki, mąż w pokoju i wojnie dobrze zasłużony tronowi i krajowi. Pod Guzowem walcząc przeciw rokoszanom o mało życia nie utracił.

— **POTOCKI** (*Stanisław*) zwany REWERA, syn poprzedzającego, hetman W. K., urodził się r. 1579. Po ukończeniu nauk w kraju i zagranicą, wszedł w zawód wojskowy, pierwszy raz walczył obok króla pod Guzowem w r. 1607. Przez lat 60 odtąd służył krajowi nie szczędząc ani zdrowia ani majątku. Według twierdzenia Białobockiego mąż ten w 40 bitwach walcząc przeciw różnym nieprzyjaciółom kraju pod trzema królami męcznie się potykał lub dowodził. Dziesięć zamożnych starostw w nagrodę zasług swoich od monarchów otrzymał; od króla Jana Kazimierza już chcąc w spokojności iestę podeszłych lat strawić, otrzymał buławę W. K. On pierwszy z rodu swojego wrócił na Jono kościół. Umarł przeżywszy lat 88 w r. 1667. Był to mąż dla każdego przystępny, bez obłudy, samą tylko tchnął szczerością; umierając wyrzekł te pamiętne wyrazy do otaczających: „Śmierć się nie lękam bo jej dla ojczyzny w tak wielu zdarzeniach szukałem.”

— **POTOCKI** (*Mikołaj*), kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, syn Jakóba wojewody bractwowskiego, pod okiem swojego ojca, tak dzielnego wojownika, sposobił się do dzieł rycerskich. jako rotmistrz chorągwią husarzy pod Smoleńskiem dowodził. Pod Cecorą dostał się w niewolę turecką, z której dopiero za okupem żony wydobył się. Przeciw szwedom pod wodzą Koniecpolskiego hetmana w Prussach szczęśliwie działał. Po stryju swoim Stefanie objął pisarstwo koronne, a po Marcinie Kazanowskim hetmaństwo polne koronne. Za panowania Władysława IV ciągle prawie wojował z kozakami i Tatarami, w nagrodę czego otrzymał po zgonie Koniecpolskiego wielką buławę i wkrótce kasztelanią krakowską. Za Jana Kazimierza w wojnie z kozakami lekce ważąc nieprzyjaciół pod *Żółtymi Wodami* syna i wojsko utracił. Sam pod Korsuniem pojmany przez kozaków, dwa lata w niewoli spędził;

pościł się tego nad niemi pod Beresteczkiem, gdzie świętne nad kozactwem odniósł zwycięstwo. Mąż ten zakończył swój żywot w r. 1651.

POTOCKI (Stefan), syn poprzedzającego, starosta Niżyński, w poranku życia swojego poległ pod Żółtymi Wodami. Opuszczony od sprzymierzeńców, którzy przeszli na stronę nieprzyjaciół, widząc zgon nieuchronny, nie ustąpił jednak z miejsca. Zginął dnia 4 Maja 1648 roku.

POTOCKI (Paweł), dziejopis i mowca łaciński za Jana Kazimierza; kasztelan kamieniecki, mąż słynny z nauki. Pojmany w czasie wyprawy na północ, lat trzynaście przebył jako jeńiec. W bitwie pod Cudnowem o mało życia nie stracił. Był on bratem stryjecznym Stanisława Rewery Potockiego. Uwolniony, posłował do stolicy apostolskiej, i tam z powodu głębokiej swojej nauki szczególniejsze względy pozyskał. Data zgonu jego niewiadoma. Wydał wiele dzieł.

POTOCKI (Wacław), jeden z celniejszych pisarzy za króla Jana III. Był podczaszym krakowskim, a na sejmie r. 1683 obrany był kommissarzem do oznaczenia granic od Śląska. Z niepojętą łatwością pisał wiersze, zdaje się że nawet proza była trudniejszą dla niego. Umarł w 1693, zostawivszy drukowane dzieła swoje następujące: *Poczet herbów szlachty korony polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Kraków 1696. Tu pod wielu herbami, znajdując się umieszczone epigrammata mało dowcipu mieszczące. 2) *Journalitates albo żarty i fraszki dla wreselenia i rozrybki światowego czytelnika* i t. d. w Lipsku 1747, dzieło to późno po śmierci jego z rękopismu wydane zostało, mieści w sobie przedmioty w ogóle zbyt wolne. 3) *Noty zaciąg pod chorągiew Chrystusową, czyli historia miłości i śmierci Jezusa*, wierszem w Warszawie 1698. 4) *Sylwet albo prawdziwy obraz nieślabionego najdotkliwszego przeciwnością mężbra* i t. d. 5) *Argenida z Barklajusza* w Warszawie 1697.

POTOCKI (Stanisław), starosta halicki i kolomyjski, pułkownik wojsk polskich; uderzwszy pierwszy z polaków na zastępy tureckie, z zalem Jana III i księcia lotaryńskiego poległ pod Wiedniem 12 września 1683, walcząc z niezachwianem mężstwem. Towarzysze broni położyli mu napis w Wiedniu w zakamie kościoła franciszkanów, który dotychczas jeszcze widzieć można, a którego żaden Polak mając nie powinien: „*Witam cię Wiedniu i żegnam*.”

POTOCKI (Jan), wojewoda brzesko-kujański. Umarł w r. 1726. Działo jego: *Historja o rewolucyi szwedzkiej i duńskiej* wyszło z druku w r. 1701.

POTOCKI (Teodor), arcybiskup gnieźnieński, prymas, mąż w traktowaniu interes-

sów publicznych i dyecezyalnych znamenity. Po zgonie Augusta II, Stanisława Leszczyńskiego królem polskim ogłosił, później jednak po zdobyciu Gdańska przez Rosyjan, pojmany w niewolę, po jej wysiedzeniu wypuszczony, Augusta III uznał za króla. Umarł r. 1738 mając lat 77 wieku, powszechnie dla przymiotów swoich kochany i poważany.

POTOCKI (Ignacy), polityk i mowca znakomity za panowania Stanisława Augusta. Urodził się r. 1751, nauki odbywał u pijarów pod Stanisławem Konarskim, a dla wydoskonalenia się odjechawszy do Rzymu, w 1774 wrócił do kraju. On pierwszy powziął pomysł utworzenia kommissy edukacyjnej, i należał do jej członków. Obrady w r. 1788 z życiem jego i sprawami ścisły związek; on ułożoną przez siebie przedstawił królowi u stawę z roku 1791. Następnie był posłem przy Fryderyku Wilhelmie królu pruskim; później wydalł się do Brezau. Po wypadkach w 1793 przybył do Krakowa a potem do Warszawy i od naczelnika otrzymał polecenie uorganizowania rządu tymczasowego i zajęcia się interesami dyplomatycznymi. Po zdobyciu Pragi przez Suworowa, odwagą swoją potrafił zyskać szacunek tego zwycięzcy. Po dwóch latach wróciwszy z Petersburga, żył na ustroni. W 1809 r. dopiero otrzymał od ówczesowego rządu centralnego polecenie oddania holdu Napoleonowi, w skutku czego udał się do Wiednia dla uskutecznienia tego rozkazu i tam 20 sierpnia roku 1809 umarł.

POTOCKI (Jan), urodził się 1761, syn Józefa krajczego koronnego. Mąż ten uczony dał się poznać światu z podróży odbytych po różnych krajach Europy, Azji i Afryki opisanych przez niego samego po francuzku, (pobierając bowiem nauki w tym języku nie umiał się w rodowitym tłumaczyć, tudzież z badań co do pierwotnych dziejów narodów słowiańskich. Trafnie ocenił zasługi Potockiego jeden z uczonych naszych historyków utrzymując: „że on pierwszy na jałowej wydmie, plenne rzucił ziarno w śledzeniu początku słowian i początkowych dziejów polskich. Szedł w maloznane swym ziomkom przestrzenie, jeszcze mniej z poszukiwaniami swemi ziomkom znajomy, słusznie jednak liczony byłz winien do tych którzy stanowią epokę dziejopisarstwa polskiego: to jest do Naruszewicza i Czackiego od których zaczyna się peryod zgłębiania dziejów. Umarł dnia 2-go Grudnia 1815 w Sewerynowce pod Berczowem mając lat 58.

POTOCKI (Stanisław), uczył się u pijarów w Warszawie; za Stanisława Augusta był kilkakrotnie posłem i członkiem rady nieustającej; 1800 jednym z założycieli Towarzystwa przyjaciół nauk Warszawskiego. Z utworzeniem Księstwa Warszawskiego był naczelnikiem ministrów oraz dyrektorem izby edukacyjnej; po u

tworzeniu królestwa w r. 1815 ministrem kom. rząd: oświecenia publicznego i spraw duchownych; umarł 14 Wześnia 1821. Spółcześni zwali go księciem mówców polskich; wielka szkoda że w styln pisał z francuzka. Mowy jego niektóre zebrane wyszły pod tytułem: *Mowy i rozprawy t. 2.* War. 1816. Wydał także: *O wymowie i stylu t. 4.* Wars 1815. oraz jeszcze dzieło godne wspomnienia: *O sztuce u dawnych czyli Winkelman polski; t. 3.* War. 1815. Jestto bardzo szczęśliwe przerobienie Winkelmana.

POTOCKI (Alexander), senator wojewoda, członek dyrekcyi edukacyjnój, tow. Warsz. prz. nauk i towarzystwa rolniczego, kawaler orderów polskich. Mąż ten bez przerwy poświęcał się usługę krajowój. Znane są jego uczone rozprawy. Położył niezaprzeczone zasługi w gospodarstwie rolniczym.

POTT (J. H.), chemik i lekarz niemiecki, urodził się w Halbersztadzie w r. 1692, zmarł w 1777, członek akademii umiejętności w Berlinie, był professorem chemii w kolegium medyczno-chirurgicznem w temże mieście, ulepszył wiele preparatów, znalazł w okolicach Berlina ziemię przydatną do wyrabiania porcelany, i napisał wiele dzieł naukowych (po łacinie i po niemiecku).

POTTER (Paweł) sławny malarz, syn Jana Potter urodzony w Enckuysen 1625, umarł w Amsterdamie 1654 r. Celował nadewszystko w krajobrazach. Obrazy jego dzisiaj są nader rzadkie, przepłacane bywają, i są ozdobą wszystkich muzeów. Potter zwierzęta przedstawiał z nadzwyczajną prawdą.

POUCHET (Ludwik Ezechiasz), pisarz urodzony w Rouen roku 1748, zmarły 1809, polepszył wiele galezi przymysłowo rękodzielniczych, nadewszystko przedzenie bawełny. Pomiędzy innemi dziełami napisał: *Rozprawy o fabrykacyi moteryi*, Ruen 1788 r.

POUGENS (kawaler *Marya Karol Józef de*), uczony literat, urodzony w Paryżu 1755, syn naturalny ostatniego księcia de Conti. Ospa pozbawiła go wzroku w 24 roku życia w 1779, mimo tego pracował nankowo, wydał *dykcjonarz grammatyczny francuzki*. Został członkiem akademii napisów w 1799, w 1808 wydał się do dóbr swoich *Vauxhains* niedaleko *Soissons* i tam umarł 1833 r.

POULAIN DUPARC (Augustyn Marya) prawnik, brat Sainte-Foix, urodzony w Rennes, 1701, zmarły 1782, miał katedrą prawa w Rennes i równą niemal posiadał wziętość jak Pothier.

POULLE (l'abbé *Mikołaj Ludwik*), sławny kaznodzieja urodzony w Avignon 1702, zmarły tamże 1781. Pomiędzy jego kazaniami celuje mowa o *Niebie i o Jaltmuźnie*.

POUQUEVILLE (Karol Hugo Wawrzyniec), urodzony 1770 w Merleaut, poświęcił

się medycynie, i w 1798 należał do wyprawy egipskiej. Wzięty do niewoli, najprzód zawieziony do Morei, potem do Konstantynopola, trzy lata tam spędził. Powróciwszy do Francji w 1805 wydał: *Podróż po Morei i Albanii*, za co Napoleon mianował go konsulem w Grecyi przy Ali-baszy, gdzie przebywał aż do 1815. Wówczas przeniesiony był do Patras i tam przebywał do 1817 r. zastąpiony przez brata swojego Hugona, który ważną rolę w powstaniu Greków odegrał. Jego najlepszym dziełem jest *Historja odrodzenia Grecyi*. Umarł w 1839 jako członek wielu akademii.

POUSSIN (Mikołaj), sławny malarz szkoły francuzkiej, urodzony 1594 w Andelys. Udał się wcześniej do Włoch, gdzie wielkimi nabył sławy. Powołany przez Ludwika XIII otrzymał tytuł pierwszego jego malarza, doznał wielu przeciwności, i po dwóch latach powrócił do Rzymu 1642 r. Umarł w skutek sparaliżowania 1665. Celował w rodzaju historycznym nad wszystkich malarzy spółczesnych; pomiędzy licznymi jego dziełami cenniejsze są: *Pogrzeb Focyona, Mojżesz na Nilu, Wieczera Pańska, Testament Eudamidasa* i t. d.

POUSSINES (P.) po łacinie *Possinus*, uczony jezuita, urodzony 1609 w okolicach Narhonny, zmarły 1686, był professorem w Tuluzie; znajdując się w Rzymie należał do kontynuatorów *Historji towarzystwa Jezusowego*. Zostawił tłumaczenia łacińskie niektórych historyków bizantyjskich, i *Thesaurus Asiaticus*, Paryż 1684.

POWEL (Edmund), ksiądz angielski, pisł przeciw Lutrowi za papieżem: *Propugnaculum summi sacerdotii*, 1523, z rozkazu Henryka VIII; później toż samo zadanie popierał przeciw Henrykowi VIII w interesie Katarzyny. Henryk kazał go powiesić w r. 1540.

POWODOWSKI (Hieronim), najcenniejszy wieku Zygmunta III-go teolog i mówca kościelny. Urodził się w Gnieźnie r. 1557. Spokościł się z lat młodzięńczych do stanu duchownego w Padwie i Rzymie. Za powrotem do kraju był archidykanem kaliskim, potem kanonikiem gnieźnieńskim, krakowskim i poznańskim, a prócz tego sekretarzem królewskim. Był w poselstwie od synodu w r. 1577 do króla Stefana wyprawiony. Do wielu urzędowań publicznych był używany. Wielełożył na kształcenie młodzieży w naukach; piórem i słowem przeciw nowowiercom walczył i dlatego był przezwany *Młotem kacerczy*. Umarł 23 czerwca 1613. Wiele dzieł jego wyszło z druku.

POWSINSKI (Bartłomiej), jeszcze dzieckiem będąc, przyjęty w dom Hippolita Alodbrandiniego, legata papieżkiego w Polsce, i tamże usposobiony w naukach, stanowi duchownemu się poświęcił. Gdy w r. 1592

tenże Aldobrandini został papieżem, Powsińskiemu ważny urząd w kamerze swojej powierzył. Musiał być bardzo cenionym, kiedy tenże papież wysłał go w poselstwie do Henryka IV króla francuzkiego. Po zgonie Klemensa VIII w r. 1595 wrócił do Polski, jako opat jędrzejowski. Znal zdatność jego i Zygmunt III, kiedy go wysłał do Rzymu z powiniowaniem Pawłowi V objęcia rządów kościoła, a ztamtąd do królestwa Neapolitańskiego. Gdy wracał do kraju, umarł roku 1622.

POWSTAŃSKI (*Adam*), b. rektor liceum ś. Anny w Krakowie, później prezes komitetu cenzury w Wilnie, nakoniec dyrektor gimnazjum w Białymstoku, wydał: 1) *Wiedomość o archiducim krajowem królestwa polskiego*, Kraków, 1824, tomów 2; 2) *Uwagi odnoszące się do bibliografii statutu litewskiego* Wilno, 1829 roku.

POYET (*Wilhelm*), kanclerz Francyi, urodzony w r. 1474 w Angers, początkowie słynny adwokat, później adwokat jeneralny w 1531, i prezes dożywotni w 1534, został kanclerzem 1538. Obwiniony o przepiewierzenie się, uwięziony w 1542, został wyzuty z wszystkich urzędów w 1545 i skazany na 100000 franków kary. Umarł w 1548. Onto bronił sprawy Ludwika Sabaudzkiej przeciw Konetablowi de Bourbon.

POZZO (*Kassian del*), zwany także **DUPUIS**, zamożny lubownik piemontcki, urodzony w Turynie około r. 1590, zmarły w 1657, był współzawodnikiem Pejresca. Osiedł w Rzymie, gdzie utworzył zbiór starożytności; wspierał artystów i był w związkach przyjaźni z najcelniejszych uczonymi Europy.

— **POZZO di BORGIO** (*Arabia Karol Andrzej*), urodzony w Korsyce w miasteczku Pozzo di Borgo (niedaleko Ajaccio) w 1764, zmarły w Paryżu 1842, był początkowie deputowanym do zgromadzenia prawowiczego w 1792, wspólnie działał z Paolim dla oddania Korsyki Anglikom; jednak w 1793 musiał opuścić tę wyspę; najprzód udał się do Anglii, a następnie wszedł do służby rosyjskiej. W 1814 cesarz Alexander wysłał go jako posła przy Ludwiku XVIII; znajdował się na wszystkich kongressach świętego związku i miał udział we wszelkich środkach przedsięwziętych przez nie. W 1835 przeszedł na poselstwo do Anglii, oddalił się od spraw wszelkich w 1839 i zakończył życie w Paryżu.

PRADES (*l'abbé Jan Marc de*), urodzony w Castel-Sarrasin, po ukończeniu nauk w seminarium śgo Sulpicyusza wszedł do zakonu; za błędy przeciwne wierze popierane w dyssertacyi publicznej której bronił w roku 1751-m, potępiony przez parlament i papieża Benedykta XIV, a protegowany przez Woltera, uszedł do Berlina i otrzymał w Wrocławiu kanonią. W 1754 podpisał odwołanie

błędów swoich, i przywrócony do stopni, został archidiaconem w Opawie; umarł w 1782.

PRADON (*Jan Mikolaj*), zły wierszopis francuzki, urodzony w Rouen 1632, zmarły w Paryżu 1698, wslawił się zarozumiałością z jaką się ubiegał o pierwszeństwo z Rasysem; z pomiędzy dzieł jego *Fedru* miała chwilowe powodzenie.

PRADT (*l'abbé Dominik Dufour de*) urodzony w Allanches 1759, w czasie rewolucyi był wielkim wikarym w Rouen; deputowany od duchowieństwa Normandy do stanów jeneralnych 1789, emigrował. Wrócił dopiero za konsulat. Bonaparte mianował go swoim pierwszym jalmuznikiem. W 1804 otrzymał tytuł barona i został biskupem Poitiers, w 1809 został arcybiskupem Malines i urzędnikiem legii honorowej i używany do wszystkich ważnych i trudnych negocyacyi. 1812 posłował w Warszawie. Popadłszy w niełaskę u Napoleona przeszedł na stronę Burbonów, i pisał wiele broszurek politycznych; między innemi: *Historja poselstwa w Warszawie*. Umarł kilka lat temu.

PRASLIN, jedna z linii rodziny Choiseul, bierze nazwisko swoje od miasteczka Praslin w Szampanii. Znany z niej szczególnie:

— **CEZAR GABRYEL de CHOISEUL**, książę Praslin, kuzyn księcia de Choiseul, urodzony 1712, zmarły w 1785, był posłem w Wiedniu, ministrem spraw zewątrznych, następnie marynarki, księciem i parem; wielkie roboty przedsiębrał, powiększył i wzmoćnił warownie Brestu, powziął myśl dokonania nowej podróży naokoło świata, i został w portach Francyi 70 okrętów i 50 fregat; podpisał w 1763 traktat, kończący wojnę siedmio-letnią; podzielał niełaskę z swoim kuzynem w r. 1770

— Syn jego, książę Choiseul-Praslin wybrany w 1789 do Stanów Jeneralnych przez szlachtę z Andegawii, okazał się przychylnym ideom reformy. Za cesarstwa był senatorem i komandorem legii honorowej.

— **ANTONI CEZAR FELIKS de CHOISEUL PRASLIN**, syn poprzedzającego, był szambelanem cesarza, zył na ustroni w czasie restauracyi, wszedł do izby parów w 1830, umarł w 1841; posiadał wziętość istotnego filantropa.

PRATT (*Karol*) hrabia de Camden, urodzony 1713 z Johna Pratt adwokata i pierwszego sędziego ławy królewskiej. Protegowany przez sir Henleya i lorda Chatham, mianowany był prokuratorem jeneralnym w 1762, w 1765 parem anglii, a 1766 lordem kanclerzem. Wszedł do gabinetu w 1782 jako prezes rady. Umarł 1794 ze sławą prawnego obywatela.

PRATINAS poeta grecki, współczesny

Szląska przybyli do Polski. Maj ten 70 potyczek stoczył z Tatarami za panowania królów Zygmunta-Augusta, i Stefana Batorego. Syn również mężny, w licznych bojach z Tatarami i Kozakami za Zygmunta III dał ucznie nieprzyjaciółom siłę swojego oręża. Zawsze wierny królów gromił rokoszan; pod Zbarazem i Rastawicą poraził chumy Tatarów i wielkie im łupy zabrał, Kozaków pod Piątkiem na głowę pokonał. Podole z nieprzyjaciół oczyścił, i zasłużył że go król Zygmunt III wojewodą tej krainy mianował. Pamięć jego, czy też ojca, zachowana była w śpiewie ludu:

Za czasów pana Pretflica,
Spała od Tatar granica.

Umarł w r. 1613.

PRETI (Maleusz), zwany *Kalabryjczyk*. malarz, urodził się w 1613 w Tawera w Kalabrii, w królestwie neapolitańskim, zmarł w Malcie w 1699; był uczniem Guercina; wszedłszy do zakonu maltańskiego, otrzymał kommandoryą syrakuząską. W muzeum w Luwrze znajduje się jego obraz przedstawiający: *S. Antoniego jak odwiedza S. Pawła na pustyni*.

PRETUS, król Argos, syn Abasa, a brat młodszy Akryzjusza, jego nieprzyjaciół śmiertelny. Wiódł z nim spór o tron po zgonie ojca, i czas jakiś go zajmował; lecz nakoniec wygnany schronił się na dwór Jobata, króla Licyi, którego córkę Stenobę zaślubił. Wróciwszy zaraz do Grecyi, toczył wojnę z bratem, zdobył część Argolidy, i nakoniec opłacał Tyrant w którym panował aż do zgonu. Z Stenobei miał trzech synów, zwanych Pretydami; jeden z nich Megapenthes, miał panować od r. 1498 do 1462 przed J.-C.

PREVILLE (Piotr Ludwik Dubus zwany), aktor komiczny urodzony 1721 w Paryżu; ojciec jego był intendentem księżniczki Bourbon. Wychowany na prawnika, rzucił się w zawrót dramatyczny i przybrał nazwisko Prévillle. Ukształciwszy się na teatrach w Dijon, Lyonie, Strasburgu, przybył do Paryża i po sławnym Poisson przyjęty został na scenę komedyi francuzkiej. Po trzydziestu pięciu latach najświetniejszego zawodu, zeszedł ze sceny (1791). Już później tylko dwa razy wystąpił to jest r. 1791 i 1794. Umarł jako członek Instytutu. Grywał role szlachetnych ojców.

PREVOST (Jan) proboszcz u S. Seweryna w Paryżu, należał do ligi i pobudzał lud przeciw Henrykowi III. W 1589 został członkiem rady czterdziestu. W 1593 pozbawiony miejsca za wejściem do Paryża Henryka IV.

— **PREVOST D'EXILES (Antoni Franciszek)** znakomity literat francuzki urodzony w Hesdin 1697, ukończył nauki u jezuitów i wstąpiwszy do ich zakonu, w kilka miesięcy rzucił habit a został żołnierzem. Wrócił do zakonu,

lecz niedługo w nim pobywwszy, znów wszedł do wojska; z powodu zmartwienia został benedyktynem w St. Maur, i złamad także wystąpił. Spędziwszy czas za granicą wrócił dopiero 1734; żył - pokojnie pod opieką księcia Conti; umarł 1763. Pisał wiele romansów, między którymi *historia karolera de Grioux*, liczy się do arcydzieł literatury francuzkiej.

PREVOST (Piotr), malarz urodzony w 1764 w Montigny, umarł 1823; uważano go za istotnego wynalazcę panoramów.

PREXASPES, dworzanin Kambizesa króla persów, zabił Smerdyasa brata tego monarchy, z jego rozkazu. Odważył się pewnego razu przedstawiać swemu panu złe skutki pijaństwa, i upomieniem to tylko sprawił, że Kambizes zagrzany trunkiem kazał synowi jego stanąć u celu, pochwycił luk, i serce dziecka przeszył strzałą a ojca zapytał czy ma wprawna rękę? Prexaspes widząc umierające swe dziecko był tak nieszczęśliwym że odrzekł: iż sam Apollo nie może strzelać zreczniej. Po zgonie Kambizesa skoczył z wieży, przyznawszy się publicznie do popełnionego zabójstwa.

PRICE (Ryszard), teolog i polityk angielski, urodzony 1723 w Walli, został duchownym i 1769 mianowany doktorem i profesorem teologii w Glasgowie, 1764 był członkiem towarzystwa królewskiego w Londynie. Umarł 1791. Ganił on wojnę Anglii z jej osadami w Ameryce Północnej i był przychylnym rewolucyi francuzkiej.

PRIDEAUX (Humphrey) starożytnik angielski, urodzony w Padstow 1648, ukończył nauki w Westminster i Oxford i został duchownym. Otrzymał znaczne beneficya i umarł dziekanem w Norwich 1724 r. Pisał: *slurry i nowy testament; Życie Mahometa i t. d.*

PRIE (N. de Bertelot, markizowa de), córka Bertelota de Pleneuf, komisarza ministerium wojny, posła w 1713 za markiza de Prié ambassadora w Turynie. Powróciwszy do Paryża została kochanką księcia Bourbon, wówczas pierwszego ministra. Była nardziem wszystkich łask i srogości. Kardynał Henry zostawszy ministrem, wygnął ją do jej dóbr w Normandyi. Umarła w 1727, mając lat 29.

PRIESTLEY (doktor Józef) sławny chemik i fizyk urodzony 1733 w hrabstwie York w Anglii, ukończył nauki w akademii Doventry, został w 22m roku pomocnikiem kongregacyi prezbiterjańskiej w Needham-Market, w hrabstwie Chester. Od 1761 zarządzał akademią w Warrington, i opuścił ją 1768 na wezwanie dyssydentów z Leeds; 1780 udał się do Birmingham, gdzie wydał swoje dzieło. Obrońca rewolucyi francuzkiej, otrzymał od zgromadzenia narodowego tytuł *obywatela francuzkiego* i był zmuszony uchodzić do Ameryki; umarł w Waslingtonie 1804 r. Priestley toczył wojnę z najsławniejszymi teologami sekt rozmaitych, lecz

jako uczony nabył nieśmiertelnej sławy. Jest założycielem chemii pneumatycznej.

PRIEUR (zwany **DE LA MARNE**), urodzony 1760 w Châlons nad Marną, został adwokatem, był członkiem zgromadzenia konstytucyjnego, wnosił ostre środki przeciw emigrantom, zasiadał w Konwencji, był wysłany do wojska Dumouriez'a, należał do komitetu bezpieczeństwa i ocena publicznego, okazywał się zawsze umiarkowanym, odbył kilka poselstw do wojsk: na północy, w Ardenach, nad Mozellą, Renem i w departamentach zachodnich. Podejrzany o należenie do zamieszek 12 germinał XII roku, ukrywał się kilka miesięcy i dopiero okazał się i wrócił dla objęcia obowiązku adwokata gdy została ogłoszona amnestya. Jakkolwiek obcy wszelkim sprawom do r. 1815, jednak wygnany został postanowieniem 12 stycznia 1816. Umarł w Brukseli w 1827 roku.

PRIEUR-DU VERNOIS (C. A.), inżynier, deputowany z Côte d'or do zgromadzenia prawodawczego, konwencji i rady pięciu. Główny z większości w procesie Ludwika XVI, rzadko wchodził na mównicę, lecz bardzo pracował w komitetach; był inspektorem fabryki prochu i saltry; za jego sprawą postanowiono zaprowadzić w użycie rachunek dziesiętny i jedność miar i wag. Bardzo się przyczynił do założenia szkoły politechnicznej, i pracował nad redakcją *dziennika chemicznego* przez tę szkołę wydawanego. Umarł w 1832 r. dnia 18 sierpnia, mając lat około 60.

PRIMATICCIO (Franciszek), sławny naukowiec włoski, urodzony w 1490, z szlachej rodziny. Był uczniem Innocentego Immoła i Bartolomeo Vello czyli Ramenghi. Franciszek I powołał go do Francji w 1540 r., nadał mu on tytuł S. M. rektora w *Artes* i polecił wybudować 120 popiersi. Osiadł on następnie w branzu bys usadowił się w mieście. Mianowany intendentem budowli królewskich przez Henryka II, a konesarzem budowli w całej Francji przez Franciszka II, umarł obywatel w 1573 r.

PRINGLE (Sir John), sławny lekarz angielski, urodzony w hrabstwie Roxbury, w Szkocji, 1707, uczeń Boerhaava, jest jednym z lekarzy którymi się Anglia słusznie szczyci. Do roku 1742 zajmował się medycyną w Edynburgu, a następnie przywiązał się do nrabiego Stair, dowodzącego siłami W. Brytanii. W 1745 został członkiem towarzystwa królewskiego Londyńskiego, a w 1772 mianowany lekarzem królowej, później doktorem króla; w 1766 został baronetem, umarł 1782 jako członek wszystkich europejskich towarzystw uczonych.

PRIOLO albo **PRIULI** znakomita rodzina wenecka która wydała kilku dożów.

— **WAWRZENIEC PRIOLO** nastąpił po Franciszku Venier 1556, umarł 1559.

— **HIERONIM PRIOLO**, następca poprzedzającego w 1559, umarł 1567.

— **ANTONI PRIOLO**, nastąpił po Mikołaju Donatim 1618, umarł 1623 r.

— **PRIOLO** (*Benjamin*) historyk francuzki urodzony 1602 w Saint-Jean-d'Angely ze zna komitę rodziny weneckiej, rzekł się kalwinizmu 1641. Służył u księcia Rohan, a po jego śmierci użyty był przez dwór francuzki do poselstw ważnych. Umarł 1667. Pisał *Historię Francji* od Ludwika XIII do 1664 r.

PRIOR (*Mateusz*), poeta, dworzanin i dyplomata angielski urodzony w Londynie 1664 ze szlachej, wysłany za protekcją hrabiego Dorset do Cambridge, gdzie został bakałarzem r. 1686. Król w 1690 mianował go sekretarzem bratniego Berkeley, ministra pełnomocnego w Hadze; następnie Prior pełnił te obowiązki przy pełnomocnikach w Ryswick; w 1714 nastąpił po lordzie Bolingbroce na ambasadora w Paryżu. Odwołany i wtrącony do więzienia, zostając w nim dwa lata, oddał się poczyi. Umarł 1731; pochowany w Westminster. Napisał poemat: *Salomon* czyli *Próżność ludzka*.

PRIXNER, rytował r. 1788 w Warszawie a roboty jego do najlepszych liczyć należy. Przeniósł się potem do Lwowa, jak mówią sprowadzony przez Liszaniha dla rytowania krajobrazu Galicyi przez tegoż ułożonego. Robił rylcem wizerunki Stanisława Augusta, Wacława Białostockiego, biskupa przemyskiego podh. Hyakstia 1785 i Ferdynanda Onufrego Kieki. W 1791 do lwowskiego, podług *Wacława* 1791 Jakoba Waleryana Tarnowskiego, arcybiskupa Ornianckiego we Lwowie, Antoniego Szczęsnego Łosia, wojewody niemorskiego, tudzież wzory do nauk, pięknego pisania.

PROBA, żona cesarza Probusa.

— **PROBA FALTONIA**, portka chrześcijańska urodzona w Orla pod Rzymem, żyła za czasów cesarza Honorjusza. Napisała wierszem *Życie Chrystusa*, drukowane w 1546 p. t. *Probae Faltoniae Centones ex Virgiliis*.

PROBUS (*Marek Aureusz Waleryusz*), cesarz rzymski, urodzony w Pennoni, otrzymał od Waleryana tytuł trybuna w 22-m roku życia. Tak się odznaczał, że po śmierci Tacyta, r. 276, jednomyślnie przez wojsko w Syryi cesarzem ogłoszony. Czas krótki miał współzawodnika w Floryanie bracie Tacyta; lecz gdy Floryan zamordowany został od wojska, Probus uznany był przez senat. Pokonał wielokroć razy barbarzyńców napadających Gallii: wymordowałszy im 400,000 ludzi zmusił ich do proszenia o pokój w r. 277. Prowadził wojnę w Illirii z Getami i Sarmatami (279), zwyciężył Blemmyesów, ludy sąsiednie Egiptowi, i tak przeraził króla persów,

że ten błał go o pokój. Powróciwszy do Rzymu, tryumf odprawiał, przez 7 dni. Wprowadził on winną macię do Gallii i Ilirji, odbudował 70 miast, i żołnierzy użył do osuszenia bagien w Sirmium. Zamordowany w buncie podniesionym przez Karusa, który po nim nastąpił r. 282. Był pracowitym, prawnym i zdolnym.

PROCACCINI (*Herkules*), zwany *Stary*, malarz, urodzony w Bolonii 1520, umarł 1591, z synami swoimi otworzył w Medyolanie szkołę.

— **PROCACCINI** (*Kamil*), syn jego starszy, urodzony w 1540, zmarł w 1626, jest twórcą: *Sądu ostatniego* (w Reggio), *Davidą grającego na arfie*; był on jednym z najobfiterzych artystów ówczesowych; był współzawodnikiem Carracciów.

— **PROCACCINI** (*Juliusz Cezar*), brat Kamilla, urodzony w 1548, zmarł w 1626, był najśłynniejszym malarzem z całej tej rodziny.

— **PROCACCINI** (*Karol Antoni*), najmłodszy z synów Herkulesa; malarz krajoznawców, kwiatów i owoców.

— **PROCACCINI** (*Herkules młody*), synowiec poprzedzającego, urodzony w 1596, również biegły, lecz manier jego już wskazuje chylenie się widoczne sztuki.

— **PROCACCINI** (*Andrzej*) urodzony w Rzymie w 1667, zmarł w 1734, pracował dla Klemensa XI, a później dla króla hiszpańskiego.

PROCYDA (*Jan*), właściciel wyspy Procyda do królestwa Neapolitańskiego należącej, był prawnikiem i doktorem w Sycylii, gdzie wielkiej nabył wziętości za panowania Manfreda; pozbawiony majątku przez Karola Andegawskiego postanowił zbuntować Sycylię i poddać ją Piotrowi królowi Aragońskiemu. Przebrany w suknie zakonnicze, roku 1280 przebiegł Sycylię, i udał się do Konstantynopola, gdzie się układał z cesarzem Michałem Paleologiem. Powstanie wybuchło drugiego dnia świąt wielkanocnych r. 1282 i jest znane pod nazwą: *Nieszporów Sycylijskich*.

PRODRON (*Teodor*), pisarz grecki, w XI wieku żyjący w Konstantynopolu, pisał romans p. t. *miłości Rodanty i Dozyleta*.

PRODYKUS, sofista i mówca z Julis na wyspie Ceos lub Kos, uczeń Protagorasa, żył za czasów Sokratesa. Wysłany w poselstwie do Aten, nauczał wymowy. Uczniami jego byli Eurypides, Sokrates, Teramenes i Isokrates. Starożytni wiele mówili o jego mowach, za których odczytanie karał sobie płacić po 50 drachm. Prodykus skazany był na śmierć przez ateńczyków, którzy zarzucali mu psucie młodzieży r. 396 przed J.-C. Wstał się nadewszystko fikcją: Cnotą i Pożądliwością. Naśladowali go Lucyan i Silwiusz Lahkus.

— **PRODYKUS**, naczelnik nowatorów zwanych adamitami, żył około r. 130.

PROKAS król Alby we Włoszech, syn Awentyna, przy końcu IX wieku; panował lat

23, zostawił dwóch synów, Amuliusza i Numitora.

PROKLES syn Heraklida Artystodeme i Argii, a brat bliźniak Eurystenesa, z którym wstąpił na tron spartański roku 1104 przed J. C. Panował 45 lat. Po nim nastąpił syn jego Agis, założyciel dynastji po nim panującej.

PROKLUS (*święty*) patriarcha Konstantynopolski, uczeń Ś. Jana Złotoustego, umarł 447, pisał *homilie* i *listy* po grecku.

PROKLUS (*Eutychiusz*), grammatyk w II wieku, był nauczycielem Marka Antonina filozofa, który go mianował prokonsulem.

— **PROKLUS** **DIADOKUS**, filozof platoński urodzony 410, zmarł w 485 roku. Mamy po nim komentarze do dzieł Platona i innych.

PROKOP, uzurpator cesarstwa rzymskiego, pochodził ze znakomitej familji w Cylicji, był krewnym Juliana. Służąc jakiś czas pod tym monarchą i jego następcami, udał się do Taurydi i tam pozostawał aż do odjazdu Walensa do Syrii. Wtedy przybył do Konstantynopola i ogłosił się cesarzem w roku 365. Następnego roku był pobity w Frygji, i opuszczony od żołdactwa; uciętą głowę jego odesłano Walentyniuszowi do Gallii r. 366. Miał naówczas lat 32.

— **PROKOP**, historyk grecki, urodzony w Cezarei w Palestynie, wykładał tam wymowę; udał się do Konstantynopola, gdzie talentami pozyskawszy przyjaźń Belizaryusza, został jego sekretarzem i towarzyszył mu do Afryki, Azji i Włoch, Justynian mianował go rządcą Konstantynopola; urząd ten później postradał Umarł przy końcu panowania tego monarchy. Zostawił trzy dzieła: 1. *Opisanie budowli* wystawionych przez Justyniana w sześciu księgach; 2. *Historję współczesną* w 8 księgach; 3. *Historję anegdotyczną* obejmującą ciekawe szczegóły o życiu prywatnem cesarzów.

PROKOP WIELKI i **PROKOP MAŁY**, słynni wodzowie hussytów, dowodzili, jeden Totritami, a drugi Orfanitami. Pierwszy był adiutantem Zyski, i często drugi pod jego rozkazami zostawał. Z jego napadów na Niemcy, szczególniejsz się odrzacza wykonany w r. 1430, ogromną zdobycz uprowadził. W 1431 odniósł zwycięstwo pod Tausa nad wojskami cesarskimi. Na sam widok jego pierzchali nieprzyjaciele. W 1433 roku okazał się na soborze w Bazylei. W 1434, po rozdzieleniu sił Utrakwistów, obaj Prokopowie pokonani, zginęli pod Boehmischbrod.

PROKOPOWICZ (*Mikołaj z Siedaka*), sławny astronom w akademii krakowskiej i rektor onęj za panowania Zygmunta Augusta. Słynie on z powstania swojego śmiałego na

Franciszka Stankara mantuańczyka, profesora języka hebrajskiego w tejże akademii, którego obwinia, iż zaraził młodzież zdaniami azyjskimi. Żył pomiędzy r. 1488 do 1564; sprzyjał nadzwyczajnie ówczesowemu baśniom astrologicznym. Zostawił nawet w rękopiśmie, w księgozbiórce akademickim dotąd starannie przechowaną księgę, zamykającą kilku-nastoletnie prognostryki na każdy rok, dla wszelkiego rodzaju stanów i różnych państw, z położenia planet wyciągnięne. Umarł 24 grudnia 1564.

PROKOPOWICZ (Mazymilian), urodzony na Wołyniu 1738, tłumacz wielu dzieł uczonych za panowania Stanisława Augusta. Po ukończeniu nauk w szkołach pijarów w Podolińcu, wszedł do ich zgromadzenia w r. 1754. Był nauczycielem lat kilka w Warszawie. Później był kaznodzieją w Złoczowie i Radomiu. Otrzymał katedrę teologii w Krakowie, gdzie pięknymi kazaniami ściągnął uwagę powszechną i w r. 1790 za indultem apostoiskim pozyskał plebania w Kentach. Zastępując ten mąż w literaturze krajowej, zakończył życie w r. 1807; po większej części prace swoje wydał bezimiennie.

PROKULEJUS (Kajus), rycerz rzymski, ulubieniec Augusta, podzielił się majątkiem z braćmi Mureną i Scypionem, pozbawionymi dóbr za to że byli stronnikami Pompejusza. August wysłał go do Kleopatry aby ją nakłonił do poddania się. W napadzie choroby, życie sobie odebrał.

PROKULUS, przydomek kilku sławnych Rzymian.

— **PROKULUS Juliansz**, senator, który po śmierci Romulusa objawienie się jego potwierdził i żądał dla niego czci pod imieniem Kwirynusa.

— **PROKULUS SEMPRONIUS** albo **LI-CYNIUSZ**, sławny prawnik w pierwszym wieku, uczeń Labeona i naczelnik sekty prokulejanów. Pisał listy i komentarze.

— **PROKULUS TYTUS ELIUS**, wódz, który pod panowaniem Probusa ogłosił się cesarzem w Kolonii. Został pokonany i powieszony. Był to człowiek rozpustny i zubożony łupieżstwem. Zostawił syna nazwiskiem Herenniusza.

PROMACHUS, wojownik macedoński, jeden z wodzów Alexandra, umarł ze zbytku w czasie ucztu danęj przez tego zdobywcę.

PRONAPIDES, dawny poeta grecki, urodzony w Aterach, według twierdzenia Dyodora Sycylijskiego miał być nauczycielem Homera; on pierwszy zaczął pisać od lewej ręki ku prawej, zamiast jak Grecy pisali przed nim na wzór wschodnich od prawej ku lewej.

PRONY (Gaspard RICHE, baron de), inżynier i matematyk, urodzony w 1755, w Cha-mele, zmarł w 1839, był uczniem w szkole

dróg i mostów; w 1787 konkurs odbywał o wystawienie mostu Ludwika XVI; przez Konwencyę wybrany został do ułożenia nowych tablic logarytmicznych odpowiednich systematowi dziesiętnemu; mianowany profesorem mechaniki w szkole politechnicznej w chwili jej założenia, później dyrektorem szkoły dróg i mostów; od 1803 do 1812 dokonał ważnych robót we Włoszech, ulepszył porty w Genui, Ankonie, Wenecyi, starał się osuszyć błota połtyńskie, skutecznie także zajmował się zabezpieczeniem brzegów przeciw wylewom Rodanu 1827; w nagrodę użytecznych prac swoich otrzymał tytuł barona 1828. Prony był członkiem akademii umiejętności. Pisał wiele dzieł w swoim przedmiocie.

PROPERCYUSZ (Sektus Aureliusz albo Waleryusz), sławny poeta elegiacki łaciński, urodzony r. 52 przed J.-C. w Umbryi. Wiele miast spierało się o jego urodzenie. Był synem rycerza rzymskiego wygnanego przez Oktawiusza za drugiego tryumwiratu za sprzyjanie Antoniuszowi. Przybywszy do Rzymu pozyskał względy Augusta, przejął Wirgiliusza i Mecenasa. Umarł na 19 lat przed J.-C. Pozostało nam po nim 4 ksiąg *Elegii* pełnych uczuć dla jego kochanki Cyn-tyi. Chwała w nim urok stylu pełnego wdzięku, brak mu jednak zapалу Tybulla.

— **PROPERCYUSZ CELER**, senator rzymski który prosił Tyberyusza o pozwolenie zręczenia się tej godności z powodu ubóstwa. Cesarz obdarował go milionem sesterecy.

— **PROSPER Z AKWITANII (święty)**, żył około r. 403, tak nazwany od prowincyi w której się urodził. Był sekretarzem papieża Leona wielkiego, umarł 466. Pisał: poemat *O lasce* przeciw pelagianom. Jest także autorem kroniki, która jest tylko wyciągiem z Euze-biusza i św. Hieronima.

PROSZOWIANIN (Szymon), wierszopis łaciński za Zygmunta I króla, urodził się w miasteczku Proszowicach. Pobierając nauki w akademii krakowskiej, był przyjacielem Be-dlińskiego, scholastyka i wikaryusza generalnego krakowskiego, który go mianował naj-przód w szkole u św. Floryana a następnie w zamkowej prefektem. Był to mąż rzadkiej cnoty i pobożności, umarł pracując w rozma-tych naukach, zostawił mnóstwo drukowanych swoich poezyi.

PROSZOWSKI (Jan Chryzostom), dru-karz irytownik, który kaplice Kalwaryi i drogi święte wykreslił w r. 1620. Jan Zebrzydowski, miecznik koronny, będąc w Rzymie, rysunek ten kazał wyręczyć na blasze Dominiko-wi Barryer włoszowi, i za powrotem do Polski w r. 1665 rycinę tę przywiózł.

PROTAGORAS, sławny sofista, urodzo-ny w Abderze. Demokryt przyjął go na na-ukę. Protagoras z kolei otworzył szkołę w

Atenach, i wielu miał uczniów; wymagał on od każdego opłaty 100 min czyli około złotych 94,300. Utrzymywał że nic nie istnieje, a przynajmniej, że my istności niczego dowiedzieć nie możemy. Z powodu zaprzeczania istności bogów skazany został na spalenie. Uciekł z Aten i umarł w Sycylii w bardzo podszym wieku, r. 400 przed J.C.

PROTAZY (*święty*), męczennik z Mediolanu, towarzysz św. Gerwazego.

PROTOGENES, sławny malarz grecki, urodzony na wyspie Rodus, 328 przed J.C. Z ubóstwa malował okręty, kiedy Arystoteles jego przyjaciół podał mu pomysł malowania bitwy Aleksandra. Odrzucił ten projekt, lecz gdy Apelles, lubo współzawodnik, dla jego talentu okazał największy podziw, wtenczas i Hodycyzkowie przekonali się o zasłudze tego męża i cenić go zaczęli. Dla Protoprogenesa Demetriusz Poliorceles wzięwszy szturmem miasto Rodus ocalił część w której on przemieszkiwał.

— **PROTOGENES**, ulubieniec Kaliguli, sławny z rozpusty i okrucieństwa, miał pod dozorem dwa spisy osób skazanych na śmierć, któreto spisy cesarz Klaudyusz nazywał: jeden *miecza*, a drugi *sztyletu*. Sam nareszcie skazany został na śmierć.

PROTOMACH, Wódz jeden z dziesięciu wybranych przez Atenczyków w miejsce Alcibiadesa którego wojska Lyzander pokonał w czasie gdy on był nieobecny. Po bitwie pod Arginuzami skazany na śmierć, uciekł z Arystogemem chroniąc się przed tym wyrokiem.

PROTOSPATARYUSZ (*Teofil*) sławny anatomik grecki w VII a według drugich w XIII wieku, napisał pomiędzy innemi dziełami, pięć ksiąg o składzie ciała ludzkiego, w których umieścił także wybrane skrócenie traktatu Galiena o użyciu części.

PROUDHON (*Jan Chrzciciel Wiktor*), dziekan wydziału prawa w Dizon, urodził się w Doubs 1758, umarł w Dizon 1838. Utracił chwilowo tytuł dziekana w 1815, w czasie drugiej restauracji, z powodu zbyt wolnych opinii; lecz gdy zażen z jego kolegów nie chciał objąć dziekanstwa, w rok został przywrócony. Czas swój dzielił na pełnienie obowiązków profesora i pisanie dzieł prawnych powszechnie szacowanych.

PROWANCY (*Gabryel*), albo **WŁADYSŁAWSKI**, rodem z Chelmsna, akademik krakowski, od królowej Anny, do uczenia dzieci szlacheckich wychowujących się na dworze, za nauczyciela użyty. Od tejsz monarchini dla nauki teologii posłany do Gracu, a następnie do Rzymu. Za powrotem do Polski, był nauczycielem Władysława IV, później braci jego królewiczów: Kazimierza, Jana, Alberta i Karola Aleksandra. Zygmunt III w nagrodę tych usług w 1609 indygenatem szlacheństwa go na-

grodził; wtenczas on nazwę swą na polską Władysławski, przemienił. Był potem proboszczem Warszawskim, kanonikiem plockim i chełmskim; nigdy się nie piął na wyższe stopnie. Przed zgonem znaczny swój majątek całkowicie na użyteczne zakłady przekazał.

PROXAGORAS, lekarz, potomek Asklepiadów, urodzony na wyspie Kos, żył w Aleksandryi we środku III wieku przed J.C. Przypisują mu piękne odkrycia w anatomii. On pierwszy dostrzegł różnicę między wenami i arteryami, jak również mózg uważał za dalszy ciąg mleczu pociernowego.

PROYART (*l'abbé Lierain Bonaventura*) urodzony w Arras 1743, był czas jakiś podprefektem kolegium w Puy, a następnie prefektem kolegium S. Ludwika w Paryżu; uczniem jego był Roberspierre. Emigrował i dopiero powrócił w 1801 r. Umarł 1808. Był członkiem wielu towarzystw uczonych we Francyi i obcych krajach; pisał: *Uczeń enotliwy*, *Historja Leszczyńskiego K. P.* i *Historja Marymiliana Roberspierre*.

PRUCHNICKI (*Jan Jędrzej*), ród swój zacny wywodził od książąt z Bybła. Dla pięknych swoich przymiotów wezwany na sekretarza królewskiego. Zostawszy kanonikiem krakowskim, był wyprawiony w poselstwie do Filipa III króla hiszpańskiego, a dla zarządzania dochodami królowej Bony ośm lat w Neapolu spędził. Na biskupstwo kamienieckie od Filipa Spinelli w Neapolu r. 1607 wyswięcony został. Kawalerowie Maltańscy obrali go za swego pełnomocnika w Polsce. Po zgonie Zamojskiego w r. 1614 na arcybiskupstwo lwowskie został wyniesiony. W r. 1633 dnia 13 maja żyć przestał.

PRUDENCYUSZ (*Aureliusz Klemen-cyusz*), poeta łaciński, urodzony w Kallagurta czyli w Saragossie w Hiszpani r. 392 po J.C. Był adwokatem, żołnierzem, urzędnikiem i we wszystkim się odznaczał. Mając lat 57 rzucił świat i w samotności poświęcił się pobożności. Nazywano go *księciem pisarzy chrześcijańskich*. Pisał: *Początek grzechu*, *Psychomachii* czyli *walkę obowiązków z namiętnościami* w sercu ludzkim toczoną, oraz dwie księgi przeciw Symmachowi. Jego poezye liryczne są pisane na cześć męczenników.

PRUDHOMME (*Ludwik*), drukarz i dziennikarz, urodzony w Lyonie 1752 r. W czasie rewolucyi został redaktorem dziennika. Uwięziony w 1793 jako rojalista, uwolniony został w 1797. Umarł w lat kilka. Pisał: *rewolucyje paryskie* i *Historję zbrodni rewolucyjnych*.

PRUDHON (*Piotr Paret*), znakomity malarz, urodzony w Cluny 1760, syn ubożego malarza. Uczyl się u mnichów w Cluny i za protekcją biskupa z Dizon pierwsze po-

stępy uczynił w malarstwie. Wysłany do Rzymu zgłębiał wielkie dzieła Rafaela, Andrzeja del Sarto, zwłaszcza Correggia, którego manier naśladował, i dlatego przezwany został *Correggiem francuskim*. Powróciwszy do Francji w 1789 r. długo walczył z ubóstwem. Za obraz: *zbrodnia ścięta przez sprawiedliwość i pomste nieba*, otrzymał order legii honorowej. 1816 został członkiem instytutu, umarł 1823. Najpiękniejsze z jego obrazów są: *Porwanie Psychy przez Zefirów; Wenus i Adonis; Zefir bujający się na powierzchni wód*.

PRUŃSKI (*Aleksander*), książę, kasztelan trocki, mąż z dzieł ryckich i obywatelstwa znamienity. Za króla Stefana Batorego własnym pułkiem w czasie wyprawy na północ przywoził. Stronę Maksymiliana popierał, a nawet zapraszające do tronu tego arcyksięcia poselstwo odbył; jednak w zamieszkach krajowych ze stroną przeciwną dworowi się nie łączył. Będąc w Rzymie przeszedł na łono kościoła, później jednak do wyznania kalwińskiego znów wrócił. On zakończył dom swój książęcy, bo dwaj jego synowie młodo zmarli. Był nadzwyczajnej siły i wielkiego wzrostu.

PRUSZCZ (*Jacek*), jako pracowity historyk i biograf krajowy zasługuje tu być umieszczonym, chociaż okoliczności życia jego nie są wiadome; w pismach swoich mianuje się alumnem akademii krakowskiej. Dzieła jego znane są następujące: 1) *Klejnoty stołecznego miastu Krakowa*, Kraków 1630; 2) *Forteca duchowna królestwa Polskiego*, Kraków 1662; powtórne wydanie wyszło pod zmienionym tytułem: *Forteca monarchów i całego królestwa Polskiego duchowna*, w Krakowie 1737; 3) *Morze łaski duchownej*, roku 1662.

PRUZYASZ, czterech królów Bitynii mieli to imię.

— **PRUZYASZ I.** współczesny Krezusa, który mu wydarł państwo. Po większej części historycy nie mieszczą go w rzędzie królów Bitynii.

— **PRUZYASZ II.** syn Nikomedesa I. nastąpił 246 przed J.-C.; walczył o koronę z bratem swoim Zielas, lecz później dobrowolnie wdał się z nim podzielił.

— **PRUZYASZ III.** czyli I syn Zielasa, nastąpił po nim 232 r. przed J.-C., pobił Gallów, połączył się z Filipem królem Macedońskim, którego córkę czy też siostrę Apameę zaślubił. Korzystając z nieobecności Attala króla Pergamu, który udał się do Grecji na pomoc Rzymianom przeciw Macedończykom opanował Cius i Tiar. Umarł w skutku rany odebranej pod Heraklem, 192 przed J.-C. Przy końcu życia udzielił schronienia Hannibalowi.

— **PRUZYASZ IV** *kunegos* (łowczy), nastąpił 192 przed J.-C. po Pruzyaszu III. Zwrócił swój oręż przeciw Eumenesowi, królowi

Pergamu i odniósł wiele zwycięstw przy pomocy Hannibala; jednakże był tak po dłym iż przyrzekł wydać go w ręce Rzymian. Hannibal uprzedził go i zabił się sam r. 183 przed J.-C. Pruzyasz przybył do Rzymu gdzie zmuszono go do zwrócenia Eumenesowi zabranych państw. Powróciwszy do krajów swoich, zabity przez syna Nikomedesa, który po nim nastąpił r. 137, przed J.-C. Władca ten okrutny panował lat 41.

PRYAM, ostatni król trojański, syn Laomedona, oszczędzony przez Herkulesa, który całą jego wymordował rodzinę, wykupiony przez siostrę swą Hezjonę, zmienił nazwisko *Podarces* na *Priam*, i po ojcu nastąpił na tron trojański. Odbudował i powiększył Troję. Syn jego porwał Helenę, co spowodowało wojnę, która trwała lat 10; w niej waleczny Hektor życie utracił, i Troja zburzoną została. Priam ukrył się w świątyni Jowisza, lecz wiążąc że zabijają mu syna Politesa, cisną włócznią na Pyrrusa i sam poległ pod jego rąkami. Rozwiódł się był z Arysą a zaślubił Hekubę z której miał dziewiętnastoro dzieci.

PRYMUS (*Marce Antoniusz*) wódz rzymski, urodzony w Tuluzie, pierwszy ogłosił cesarzem Wespazjana. Przeniósł wojnę do Włoch i na czele legionów pannońskich które pociągnął swoją wymową, opanował Akwileę; Kromonę wziął szturmem i szedł do Rzymu, gdzie żołnierze jego zabili Witelliusza. Przyjęty jako wybawca, był obdarowany przez senat ozdobami konsularnemi. Wespazjan uprzedzony przeciw niemu przyjął go ozięble; Prymus tem zmartwiony oddalił się do miejsca swego urodzenia i tam umarł około r. 99 po J.-C., mając lat 75 wieku.

PRYNNE (*Wilhelm*), prawnik Angielski, urodzony 1600, zmarł 1669, początkowie zarliwy purytań, był skazanym na wystawienie pod gęgiem i urwanie nssu; został członkiem parlamentu w 1640, i nader gorliwym się okazał obrońcą prezbiterianizmu, lecz następnie wspaniałomyślnie podjął się obrony Karola I zwycięzonego; osadzony w więzieniu, groził Kromwel'owi z niego. Po ustanowieniu restauracji, mianowany został strażnikiem archiwów wieży Londyńskiej.

PRYSCYAN, grammatyk w VI wieku, urodzony w Cezarei, przybył nauczać do Konstantynopola za Justyniana r. 525. Napisał: *de arte grammatica*; dzieło to uważane jest za najlepsze ze sterowych w swoim rodzaju; jest autorem traktatu: *De naturalibus questionibus*; tłumaczył *Opis świata* z Dyonizego Periegetesa, i dwa poemata: *O gwiazdach i o miarach i wagach rzymskich*, które są przypisywane Rhemniusowi Faniusowi.

PRYSCYLIAN, nowator w IV wieku, Hiszpan z rodu. Popierał błędy Manichejczyków i Gnostyków. Twierdził on iż dozwolnem

jest dla własnego interessu fałszywie przysięgać. Sciągnął ku sobie wielu zwolenników, z pomiędzy pospółstwa, a nawet biskupów jako to: Infancyusza i Salwiana, którzy go wyświęcili na biskupa Awili. Później jednak został potępiony przez sobory w Saragossie r. 380 i w Bordeaux 384. Pryscyllian świąty został z dwiema stronnikami. Długo jeszcze po jego śmierci sekta ta istniała.

PRYSCYLLA Prorokini mniemana, idąca za nauką Montanusa.

PRYSKUS, to jest dawny, przydomek wielu familiom rzymskim nadawany. Było to także imię brata cesarza Filipa, rządcy Syryi, a później Macedonii. Przywdział on purpurę r. 249, stanął na czele Gotów; lecz Decyusz, zabijawszy Filipa, i jego samego wkrótce zamordował.

— **PRYSKUS**, wódz Maurycego cesarza Wschodniego, odznaczył się wielokrotnie przeciw Arabom. Zasłubił córkę Fokasa, lecz wkrótce opuścił jego stronnictwo, a przeszedł do Herakliusza, który go w klasztorze osadził, gdzie też umarł 613 r.

PRZEBOROWSKI (Adam), jezuita, elynny kaznodzieja. Powołany do dworu Jana III, był towarzyszem wszystkich wypraw tego bohatéra. Dawał on żołnierzom przykład mężstwa i pobożności; umarł 30 Września 1683 r.

PRZECŁAWOWICZ (Jan), **MACIEJ JAN** zgrecka *Preclaudes* zwany, urodził się około r. 1575, teologii i prawa doktor, mąż uczony i świadomy obcych języków, rymopis łaciński za panowania Zygmunta III. Był proboszczem u s. Floryana w Krakowie; umarł w r. 1635. Drukował wiele plodów swojej poezyi.

PRZECZYTAŃSKI (Petrycy), filozof, mowca kościelny, w epoce dzwignięcia się literatury w Polsce, urodził się w województwie braclawskim w r. 1750; po ukończeniu nauk w Międzyrzeczu u pijarów. w r. 1775 został członkiem tego zgromadzenia, a pełniąc przez lat dwa obowiązki nauczycielskie w Łukowie i Międzyrzeczu, przybył nareszcie w roku 1780 do Warszawy. Przez lat 20 był nauczycielem filozofii dla młodzieży zakonnej. Stanisław August w r. 1791 obdarzył go medalem *merentibus*. Po dziesięciu latach pełnienia obowiązków prefekta w Łomży w 1798 wezwany do Warszawy, następnie mianowany rektorem kolegium w Piotrkowie, w 1810 został prowincyałem. Mąż ten uczony i użyteczny, prócz tego był członkiem b. tow. prz. nauk, i członkiem honorowym dyrekcji wychowania publicznego; umarł 30 Stycznia 1817. Wydał wiele *kaznów* oraz *logikę* czyli *sztukę rozumowania*.

PRZEMYSŁAW, syn włocłanina czeskiego, został królem przez szczególny wypadek. Czesi pogrążeni w bezrządku w roku 632, urządzili, że tego obiorą swoim władzcą,

przed którym na płaszczyźnie zatrzyma się koń, wypuszczony przez nich bez żadnego wędzidla. Przemysław naówczas uprawiał swą rolę; zwierzę wprost ku niemu pospieszyło, i on został ogłoszony królem, a pole które uprawiał dotąd jeszcze w Czechach zwane jest *połem królewskim*. Zasłubił Przemysław księżniczkę Libusę, przeznaczoną temu który tron posiadzie; nadał dobre prawa, obwarował miasto Pragę, i umarł w roku 676, zostawivszy syna który po nim nastąpił.

PRZEMYSŁAW, dwóch królów polskich miało tę nazwę:

— **PRZEMYSŁAW I**, miał być złotnikiem i zyskał koronę przez wdzięczność narodu. Kiedy Węgrzy wtargnęli w r. 751 do kraju, pokonał ich. Twierdzą, że Przemysław tak postawił drzewa że tworzyły jakby masę wojska, a nieprzyjacieli zwabiony tym wybiegiem, zapuścił się w las, wówczas go zupełnie zniesiono. Panować miał aż do roku 803 pod nazwą *Leszka IV*.

— **PRZEMYSŁAW II** (lub **I**), nastąpił w r. 1290, po Władysławie Łokietku, swoim współzawodniku do tronu, po zgonie Leszka Czarnego; lecz w następnym roku znów wygnany został przez Wacława Czeskiego. Wstąpił na tron w 1295; zamordowany w Rogoźnie r. 1296. On wskrzesił tytuł króla zanienichany przeszło od dwóch wieków. A lubo siedm miesięcy tylko panował, dzwignął jednak kraj z ostatniej zaguby, połączvwszy pod berło różne jego części, i zapobiegając wewnętrznym wojnom ustalił pomyślność narodu. Zwłoki jego złane łzami od narodu, przywiezione z Hegozna do Poznania, w grobie przodków złożone zostały.

PRZEREMBSKI (Jan), prymas, mąż znakomitych przymiotów i nauki niepospolitej. Jeden z tych którzy usłwietnili pamiętnie z wielkich ludzi i świętych wypadków panowanie Zygmunta Augusta; umarł 11 stycznia 1562 r.

PRZERĘBSKI (Samuel), kasztelan łęczycki, był ośm razy posłem na sejmy; czterzy razy w koronnym, a dwa w skarbowym trybunale zasiadał; w r. 1639 będąc marszałkiem umarł.

— **PRZERĘBSKI (Maksymilian)**, wojewoda łęczycki, syn Jakóba kasztelana sieradzkiego, lata młodzieńcze za granicą w naukach i sztuce rycerskiej strawił. W r. 1598 króla Zygmunta III z pulkiem jazdy odprowadzał. W r. 1613 obdarzony starostwem piotrkowskim, na sejmie walnym łaskę marszałkowską piastował. W r. 1620 został referendarzem koronnym i kasztelanem sieradzkim; przy królowej Konstancyi przeszedł lat 20 urząd marszałka pełnił. Od Władysława IV wyprawiony był dla sprowadzenia z Wiednia żony jego Cecylii Renaty. Towarzysząc do

wód badenskich królowi Władysławowi IV, już będąc w wieku podeszłym umarł.

PRZYBYLSKI (*Jacek*), urodzony 1756 w Krakowie, otrzymawszy stopień doktora sztuk wyzwolonych i filozofii obrał stan duchowny 1775; był nauczycielem poetyki i wymowy w Chelmie; na reformie Kollataja wykladał też przedmioty w akademii krakowskiej, później w Lublinie; w 1785 po powrocie z zagranicy mianowany został bibliotekarzem i starożytnych języków i literatury professorem w Krakowie; umarł 11 września 1819. Oprócz licznych pism wierszem i prozą, przełożył z oryginałów: *Raj utracony*, Milтона, 1791. *Raj odzyskany* 1792. *Luzydę* Kamoensa 1790. *Eneidę* 1811. *Georgiki* 1812. *Iliadę* i *Odyssę* 1813; wszystko tłumaczone i wydane w Krakowie.

PRZYJEMSKI (*Stanisław*), marszałek wielki koronny, mąż znakomity w sprawach publicznych. Przez zasługi i związki przyjaźni z Janem Zamojskim został marszałkiem wielkim koronnym, pomimo przeszkód przez nieprzyjaciół Zamojskiego czynionych. Odprowadzał króla Zygmunta III do Szwecyi, lubo od niego niebardzo lubiony, albowiem przestrzegał aby ten król zaprzysiężonego warunku zachowania w pokoju różnowierców, dotrzymywał. Umarł w r. 1595.

— **PRZYJEMSKI** (*Jędrzej*), marszałek nadworny królewski, za bezkrólewia po Stefanie Batorym popierał wybór Zygmunta III; w urzędowaniu mąż pilny i gorliwy. wierny królowi przeciw rokoszanom, z nieprzyjaciółmi waleczny; przeniesiony na kasztelaną gdańską, umarł w r. 1618.

PRZYŁĘSKI (*Stanisław*), wydał: *Ukraińskie sprawy, przyczynek do dziejów polskich, tatarskich i tureckich XVII-go wieku*. (Lwów 1842).

PRZYŁUSKI (*Jakób*), z przydomkiem *Jeżowita*, od herbu zwanego *Jeż*, znakomity prawnik, rymopis i mówca za Zygmunta Augusta, rodem był z Małopolski. Piotr Kmity kasztelan krakowski i marszałek koronny używał go do pisania listów; zapoznawszy się z tego względu z wielu magnatami, za ich wpływem obrawszy stan duchowny, otrzymał bogate probostwo w Mościskach, w dycezyi przemyskiej; niedługo jednak takowe posiadał, albowiem rzuciwszy stan duchowny, przeszedł na wyznanie ewangelickie i publicznie się ożenił. Wsparty powagą Kmity i innych możnych różnowierców, był pisarzem grodzkim, a następnie ziemskim krakowskim, i zajmował się układem zbioru praw polskich. Umarł w r. 1554.

PRZYPKOWSKI (*Samuel*), ewangelik, później został socynianem; zwiedzając obce kraje długo przebywał w Hollandyi. Przypkowski skrycie starał się arianizm rozszerzać,

piisał aby mu w tym celu przysłano pomocników, jakoż wysłani z Polski zostali Osterode i Wajdowicz; lecz przez nieostrożność odkryci, wygnani z Hollandyi, i Przypkowski nie chcąc czekać się tegoż losu, uciekł z tego kraju, który nankę jego potępił. Przy dworze Elektora brandenburskiego się kręcił, który go swoim radcą mianował. Umarł w roku 1670 mając lat 80.

PSALMANAZAR (*Jerzy*), awanturnik, urodził się w 1679, w południowej Francyi; odebrał dobre wychowanie, lecz zdolności swoich używał tylko dla przybierania na siebie rozmaitych masek; na ostatku chciał być uważanym za nawróconego Japończyka, i ogłosił w Londynie *Opisanie wyspy Formozy*, które za prawdziwe uważano i na kilkanaście języków przełożono. Upamiętał się mając 32 lat. Napisał większą część *Historji starożytnej Anglii*; w 73-m roku życia pisał *Pamiętniki*, nie położył jednak na nich nazwiska właściwego swojego, albowiem chciał zawsze być nieznanym.

PSAMMETYK I., król Egiptu, czwarty z 26 dynastyi. Urodził się w Sais. Według Herodota był synem Nechosa czyli Nechao I. i jednym z dwunastu panów, którzy po odwołaniu Sabakona króla Etyopii podzielili między sobą rządy Egiptu. Wyrocznia przepowiedziałwszy mu tron, niepokoiła jego kolegów. Zwyciężony przez nich, zaciągnął na swój żołąd Karyjczyków i cały opasował Egipt; zawdzięczając Grekom ich usługi ustąpił im miasta Naukratis. Sztuki i rolnictwo za niego kwitnęły. Panował według Herodota i Manethona pięćdziesiąt cztery lat (653 do 599). Po nim nastąpił Nechos czyli Nechao II, syn jego.

— **PSAMMETYK II.** (*Psamtis*) ten sam król Herodot zowie król Egiptu szósty, z dwudziestych szóstej dynastyi, nastąpił po ojcu swoim Nechaonie II. Za jego panowania jeszcze częstsze stosunki Egiptu z Grecyą nastąpiły. Eleenicykowie wyprawili posłów do Egiptu dla zbadania tamtejszych urządzeń i praw i porównania ich z greckimi. Psammetyk II umarł w wyprawie przeciw Etiopom. Lubo Herodot i Juliusz Afrykanin twierdzą iż panował tylko lat sześć, jednak według tekstu Euzebiusza, wyciągniętego z Manethona, stwierdzonego zresztą pomnikami, rządził lat siedemnaście (593 do 576). Następcą jego był syn, przez Herodota zwany *Apries*, a w Biblii *Hofra* czyli *Chofra*, u Manethona zaś *Vafres* lub *Vafris*.

— **PSAMMETYK III.**, zwany od Herodota i innych historyków *Psamenit*, król Egiptu dwudzięty z dwudziestych szóstej dynastyi, był synem Amazyasa i Ork-Nas córki Psammetyka II, nastąpił po ojcu 525 przed J.-C. Kambizes król perski, wypowiedziałwszy mu wojnę, napadł jego państwo, obległ Peluzę, samego pojmał w Memfis do niewoli, i na śmierć skazał. Panował tylko 6 miesięcy.

PSELLUS (*Michał*), zwany *starszy*, pisarz bizantyński z XI wieku, urodzony na wyspie Andros. Przepisują mu dzieło *O kamieniach*; może też niektóre dzieła *Psellusowi* młodszemu zwykle przyznane są istotnie jego utworu.

— **PSELLUS** (*Konstanty Michał*) zwany *młodszym* dla niemieszania go z poprzedzającym, pisał w XI wieku o matematyce, prawie i filozofii. Znacniejsze jego dzieła są: *Traktat matematyczny i wyciąg synoptyczny praw*, napisany w r. 1070 z polecenia cesarza Michała Dukas.

PSTROKOŃSKI (*Maciej*), podkanclerzy królewski, biskup przemyski, ukończył nauki w akademii krakowskiej. Sposobiąc się do spraw publicznych przy Sierakowskim wojewodzie łęczyckim, z wnukami jego był wysłany do Niemiec. Wróciwszy, gdy został duchownym, przy biskupie naówczas kujawskim Karnkowskim był umieszczony, który go dla ukończenia nauk teologicznych wysłał do Rzymu. Za powrotem, przez tegoż już był mianowany kanonikiem gnieźnieńskim. Należąc do rady tego prymasa, na stronę go Zygmunta III przeciągnął. Był przydany w poselstwie do cesarza biskupowi kujawskiemu Rozrażewskiemu, a następnie łuckiemu Maciejowskiemu do Sykstusa V papieża. Wnet otrzymał rejenturę kancelaryi koronnej. W podróży do Szwecji Zygmunta III, gdy wojska polskie już do bitwy się szykowały, wystąpiwszy na koniu, nieumiejąc jeździć spadł z niego. W podróży wszystko straciwszy prócz dobrej myśli, gdy uchodząc przed Szwedami ledwie na okręt dostał się, śpiewem i grą na lutni rozweselał smętnych towarzyszy, a gdy to mu za złą poczytywano, odpowiedział: „Wszak i ja równie z wami wszystko straciłem, jedyna mi tylko pozostała dobra nadzieja, a wyście widząc i tę stracili.” Pomimo oporu Zamojskiego otrzymał wkrótce pieczęć mniejszą a z nią po Goślickim i biskupstwo przemyskie. Przytłumienie rokoszu Zebrzydowskiego jemu po większej części przysnać należy. W bitwie pod Guzowem, już będąc biskupem, szeregi konno objeżdżał i do mężstwa zachęcał. Zygmunt III w nagrodę na biskupstwo kujawskie go posunął, chciał nawet i kanclerstwo po Zamojskim mu nadać, lecz starzec zwątlony na siłach w r. 1609 żyć przestał.

PSTROKOŃSKI (*Stanisław*), synowiec poprzedzającego, biskup chełmski. Po ukończeniu nauk w Poznaniu, długo we Włoszech przebywał, i chociaż usilnie polecony przez rodziców dworowi, sukienkę jezuitów przywdział. Lecz później wiedziony widokami wyszedł z zakonu. Był radcą sumienia Władysława IV, aż do ostatniej chwili. Wkrótce kolejno mianowany kanonikiem plockim, warmińskim, kaliskim, opatem tyńieckim,

i biskupem chełmskim; zszedł z tego świata w r. 1657.

PSUSENNES, dwóch królów egipskich nosili to imię:

— **PIERWSZY**, król z porządku drugi z 21-jej dynastyi, nastąpił po Smendesie albo Ozymandyasz, i panował lat dziesięć, od 1077 do 1087 przed J.-C. Następca jego był Nefcheres II.

— **PSUSENNES II**, król egiptu, siódmy władca z tejże dynastyi, nastąpił po Psynachesie i panował 35 lat, od 1013 do 979 przed J.-C. Po nim nastąpił Sesonchozis, Sezak według biblij, założyciel 22-jej dynastyi zwanej Bubastytów.

PSYNACHES, król Egiptu, szósty z 21-jej dynastyi, nastąpił po Oschorze, panował lat 9, od r. 1021 do 1030 przed J.-C. Po nim nastąpił Psusennes II.

PSZONKA (*Adam*), syn Jakóba, najprzód cherąży chełmski, potem podkomorzy lubelski; jako żołnierz wielce się odznaczył w wyprawach na północy i szwedzkiej; w naukach biegły, założoną przez stryjca swojego rzeczpospolitą Babińską utrzymywał i w niej urząd burgrabiego pełnił. Umarł w r. 1668. Żona jego, Lasocka Ewa, córka podkomorzego czerskiego, zastępowała niekiedy nieobecnego męża w urzędowaniu w tej rzeczpospolitej.

PTOLEMAIS, córka Ptolomeusza Sotera, króla Egiptu, i Eurydyki córki Antypatra, zaślubiona Demetriuszowi, była matką Demetriusza panującego w Cyrenie.

PTOLEMEUSZ I *Alorites*, to jest urodzony w Aloros (w Macedonii), król Macedoński, syn naturalny Amyntasa II, zabił zdraźcę brata swojego Alexandra II. r. 368 przed J.-C. i po nim nastąpił Perdykkas, jeden z jego braci, spierał się z nim o koronę. Pelopidas na którego sąd się obaj zgodzili, przyznał tron Perdykkasowi, który Ptolomeusza zabić kazał r. 365.

— **PTOLEMEUSZ II** *Ceraunus* to jest *piorun*, król Macedonii, syn Ptolomeusza Sotera, króla Egiptu i Eurydyki córki Antypatra, widząc się wydziedziczonym przez ojca, udał się na dwór Seleuka króla Macedonii, zabił go i tron sobie przywłaszczył, r. 280. Własną swą siostrę Arsinoę poślubił, wdowę po poprzedniku Seleuku, i wkrótce pozbywszy się dzieci które miała z pierwszego małżeństwa, ją samą wydał do Samotracji. Antiochus syn Seleuka, Antygon syn Demetriusza i Pyrrhus król Epiru, spierali się z nim o koronę. Pobit pierwszego, dwóch drugich uspokoił pieniędźmi i obietnicami. Pokonany przez Gallów, którzy napadli na Macedonię, pojmany i zabity przez nich 278 przed J.-C.

PTOLEMEUSZ I. znany najprzód pod nazwiskiem *syna Lagusa*, następnie *Sotera*, (*zbaawcy*), że bronił Rodyjczyków przeciw De-

metrynszowi, był pierwszym z dynastji Lagidów. Syn Filipa króla Macedonii i nałożnicy Arsinoe zaślubionej Lagusowi, człowiekowi niskiego rządu, później umieszczonemu w straży przybocznej Aleksandra. Wychowany na dworze pod nazwiskiem syna Lagusa został jednym z najbieglejszych wodzów Aleksandra Wielkiego, po śmierci którego miał sobie wydzielony zarząd Egiptu roku 323 przed J.-C. wraz z Arydeuszem a następnie Aleksandrem Młodym. Został uznany królem r. 305 przed J.-C. Bitwa pod Ipsus r. 300 przed J.-C., spowodowała nowy podział, w którym otrzymał jeszcze prócz Egiptu i Cyrenaikę. Wówczas mianował następcą swoim młodszego syna Filadelfa, z wyłączeniem starszego Ptolemeusza Cerauna. Umarł 284 przed J.-C. w 84 roku życia, a 39 swego panowania. Monarcha ten był przyjacielem nauk, onto założył sławną bibliotekę Aleksandryjską.

— PTOLEMEUSZ II, patrz *Filadelf*.

— PTOLEMEUSZ III (*Evergetes*), *dobroczyńca*, syn Ptolemeusza II Filadelfa, nastąpił po nim r. 246 przed J.-C. Wypowiedział wojnę Antyochowi Teos, mszcząc się za śmierć siostry swojej Bereniki małżonki tego monarchy, skazanej na śmierć przez Laodyceę pierwszą jego żonę. Przeszedł Eufrat i zwycięstwa swoje zapisał aż do Tygru i Baktryany. R. 241 przed J.-C. miał zatargi z żydami nie chcącymi płacić rocznego haraczu, nałożonego na nich przez królów Egiptu. W 239 r. ogłoszony został naczelnikiem ligi achajskiej, następnie walczył z Selenkiem III królem Syrii; wojna ta zakończona została dziesięcioletnim rozejmem r. 238. Przyjął na swój dwór Kleomenesa króla Sparty, wygnanego. Umarł r. 221 przed J.-C. Był protektorem nauk i sztuki pięknych.

— PTOLEMEUSZ IV, patrz *Filopator*.

— PTOLEMEUSZ V, przezwany *Epifanes* (*świecący*), syn Ptolemeusza IV Filopatora, nastąpił r. 204 przed J.-C., rządził pod opieką Agatoklesa i Kleptolema, a później Arystomenesa r. 202. Za jego małoletności Filip Macedoński i Antyoch napadli na Coelesyrią roku 199, lecz wkrótce te nieporozumienia pokojem zostały zakończone. Ogłoszony przedwcześnie pełnoletnim, oddał się rozpucie, kazał otruć Arystomenesa, i wiele innych okrucieństw popełnił. To spowodowało wiele spisków, aż nakoniec ministrowie kazali go otruć r. 180 przed J.-C.

— PTOLEMEUSZ VI, patrz *Filometor*.

— PTOLEMEUSZ VII, *Evergetes*, (*dobroczyńca*), nastąpił r. 145 przed J.-C. po swoim bracie Ptolemeuszu VI Filometorze, z którym wspólnie czas jakiś panował. Opanował tron z uszczerbkiem synowca, którego zabić kazał, matkę zaś jego a swoją bratową Kleopatę zaślubił. Te zbrodnie oburzały wszystkich. Zmuszony uciekł do Cypru w r. 133. Sądząc że Kleopatra żona jego była przyczyną buntu, zabił własnego syna którego z niej miał i trupa

jego odesłał. Za pomocą obcych, odzyskał tron 126 r. Umarł 116. Mówią że pisał komentarz do Homera i że jest autorem historyi podzielonej na 24 ksiąg.

— PTOLEMEUSZ VIII, *Soter II*, nazwany tak z przyczyny narostu na nosie; nastąpił po Ptolemeuszu VII (116 r.) przed J.-C. Po dziesięciu latach panowania własna jego matka Kleopatra strąciła go, a osadziła na tronie drugiego syna Aleksandra r. 107. Ptolemeusz udawszy się do Cypru, panując tam lat kilkanaście i zgromadziwszy wojsko, wystąpił przeciw Aleksandrowi Janneuszowi królowi Judei 102 r. który pomagał matce do jego strącenia. Pokonał go w stocznej wielkiej bitwie lecz do Egiptu nie mógł powrócić. Znowu cofnął się na wyspę Cypr i dopiero po ucieczce Aleksandra r. 88, który umarł tegoż roku, odzyskał koronę i obległ Teby, które nie chciały go uznać za panującego. Umarł r. 81 przed J.-C., przyjąwszy posłów Rzymu; po nim nastąpiła córka jego Kleopatra, która zaślubiła Aleksandra II.

— PTOLEMEUSZ IX (*Aleksander I*), syn Ptolemeusza Fyskona i Kleopatry, osadzony na tronie zabiegami matki, a z uszczerbkiem Ptolemeusza Sotera II brata swojego starszego r. 107. Zamordował Kleopatę matkę, która chciała za niego panować. Aleksandryjczycy oburzeni tym czynem, wypędzili go, a powołali brata jego Ptolemeusza Sotera. Zginął chcąc odzyskać koronę.

— PTOLEMEUSZ X, zwany *Aleksander II*, syn poprzedzającego, zaślubił Kleopatę córkę Ptolemeusza VIII i przez to nabył prawa do korony r. 81 przed J.-C. W 19 dni po ślubie zabił żonę i sam panował lat piętnaście. Poddani zbuntowani wygnali go, a wezwali w jego miejsce Ptolemeusza *Auletesa*. Po próżnych usiłowaniach o odzyskanie tronu umarł w Tyrze. A że umierając prawego dziecięcia nie zostawił, przeto w testamencie Rzymianom państwo przekazał.

— PTOLEMEUSZ XI *Auletes*, to jest grający na flecie, był synem Ptolemeusza VIII. Powołany na tron po wygnaniu Ptolemeusza Aleksandra II, 65 r. przed J.-C., okupił protekcją Juliusza Cezara za 6,000 talentów, dozwolił panować Cypr Rzymianom, został stracony przed poddanych w roku 58 przed J.-C., którzy obrali córkę jego Berenikę. Ptolemeusz Auletes błagał Rzymian r. 56 o pomoc, lecz napróżno, dopiero w 54 r. przywrócony na tron przez Antoniusza i Gabiniusa, zabił córkę, i sam umarł w trzy lata później 51 r. przed J.-C. Testamentem przekazał koronę synowi swojemu Ptolemeuszowi Dyonizyzusowi, z warunkiem iżby zaślubił siostrę swoją Kleopatę. Oboje zaś oddał pod opiekę Rzymian.

— PTOLEMEUSZ XII przezwany *Dyonizyzus* albo *Bacchus*, syn starszy Ptolemeusza Auletesa, zaślubił siostrę swą, sławną Kleopatę, r. 51 przed J.-C. Nieporozumienia między

dzy małżonkami zmusiły Kleopatę do oddalenia się do Syrii (r. 49). Następnego roku przybył do niego opiekun Pompeusz po bitwie farsalskiej, którego kazał zamordować i głowę Cezarowi odesłał. Kiedy Kleopatra udała się z uzaleniami na niego do Cezara ten jej tron przysądził. Ptolemeusz poburzył przeciw Cezarowi lud, i po kilku bitwach utonął w Nilu, w chwili przeprawy, r. 45 przed J.-C.

— PTOLEMEUSZ XIII przewany *Młodszy*, drugi syn Ptolemeusza Auletesa, osadzony na tronie Cypru przez Cezara, a po śmierci Ptolemeusza Dyonizjusza na tronie egipskim przez zaślubienie własnej siostry swojej Kleopatry, lubo miał wówczas dopiero lat 11, 47 r. przed J.-C.; otruty przez nią r. 43 przed J.-C.

PTOLEMEUSZ I. król Cypru, syn naturalny Ptolemeusza Sotera II, a brat Ptolemeusza Auletesa, osadzony na tronie Cypru r. 65 przed J.-C. Pozbawiony państw swoich przez Rzymian, na mocy testamentu Ptolemeusza Aleksandra II. Kato, mając polecenie od senatu ukończenia tej sprawy, radził mu aby się zrzekł korony i został wielkim kapłanem Wenery w Pafos. Ptolemeusz wołał się otruć. Cezar zagarnął ogromne jego skarby i oddał rzeczpospolitej.

PTOLEMEUSZ APION, syn naturalny Ptolemeusza Ewergeta II i Ireny nałożnicy, ojciec jego umierając w r. 116 przed J.-C. wydzielił mu Cyrenajkę. Umarł 96 r. a 21 panowania. Niemając dzieci, państwo zapisał Rzymianom.

PTOLEMEUSZ, syn tryumwira Antoniusza i królowej Kleopatry, ogłoszony królem Cylicyi, Syrii, Fenicji, gdy drugi brat jego otrzymał Armenią i siostrę Kleopatę. Wszyscy troje zdobyli trumfy Oktawiusza, który następnie Kleopatę wydał za Juba, króla Mauritanii.

— PTOLEMEUSZ, syn tegoż Juby i Kleopatry, nastąpił po swoim ojcu w Maurytanii. Skazany na śmierć przez Kaligulę.

PTOLEMEUSZ MENNUS, król Chalcydeny, małego kraiku w Syrii, zawarł przymierze z Alexandrem, synem Arystobula władcy Żydów. Alexander gdy został pokonany przez Scypiona, Ptolemeusz ofiarował pozostałej po nim siostrze Alexandrze przez syna swojego Filippię na schronienie w swych państwach, lecz dostrzegłszy że Filippion ją kocha, zabił go własną ręką, a Alexandrę zmusił do przyjęcia swojej ręki około 50 przed J.-C. Umarł r. 41 przed J.-C., zostawiwszy tron synowi Lyzaniuszowi, którego Marek Antoniusz na śmierć skazał r. 36 przed J.-C. Chalcydena wówczas oddana została Kleopatrze.

PTOLEMEUSZ (*Kludyusz*), sławny astronom i geograf uczony z Ptolemaidy, żył w Aleksandryi około r. 130 za cesarzów

Adryana i Antonina. Zasady swego systematu wyłożył w dziele p. t. *Wielki układ*, składającym się z 13 ksiąg pełnych erudycji i talentu; praca ta tłumaczona na język arabski nazwaną została *Al-Magesta*, pod którym to nazwiskiem niekiedy bywa cytowana. Pisał także *Jeografię*, *sto zagadnień astrologicznych*; *Planisferyę*; *Ukazywanie się i znaczenie gwiazd stałych*, *Traktat o optyce*, który napisany po grecku jeden tylko z dzieł jego nas nie doszedł. Zostawił także, pod tytułem *Kanon królewski*, obraz obejmujący: 1, Ośmnastu królów Babilońskich od Nabonassara; 2, ciąg królów Perskich aż do Aleksandra; 3, Aleksandra i jego dwóch następców; 4, dynastją Lagidów; 5, cesarzów rzymskich od Augusta. Ten Kanon, czyli trwanie panowania, ułożony jest z staranną drobiazgowością, i jest podstawą ery Nabonassara.

PUBLIKOLA (*Publius Waleryusz*), sławny Rzymianin, który z Juliuszem Brutusem wypędził Tarkwiniuszów i założył rzeczpospolitą r. 509 przed J.-C. Wiele się przyczynił do odparcia Etrusków i Ekwów, został mianowany konsulem z Spuryuszem Lukrecyuszem Trycypitusem, który umarł zaraz w pierwszych miesiącach, a on sam rządził. Lud począł szemrać, że nie przybierał sobie kollegi, że wybudował sobie dom na górze Palatynu; wtedy przybrał Horacyusza Pulvillusa, kazał zburzyć dom, kazał przed ludem zniżyć pęki noszone przez liktorów, przez co wraz z władzą, zyskał nową miłość u ludu, i dla tego nazwano go Publicola, to jest przyjaciel ludu. Dwa lata następnie to jest 508 i 507 potwierdzony został konsulem mianowany poraz czwarty w 504 przed J.-C., w kilka miesięcy później umarł w ubóstwie; rzeczpospolita sprawiła mu pogrzeb a niewiasty rzymskie nosiły po nim żałobę.

PUBLIUS FILO (*Quintus*) pierwszy z plebejuszów został pretorem. Zdobył miasto Paleopolis, odznaczył się w wojnie z Samnitami, po cztery kroć razy był konsulem od r. 339 do 315 przed J.-C. Obrany dyktatorem r. 336, ustanowił trzy prawa: jedno dozwalające plebejuszom sięgać o cenzorstwo, drugie nadające moc prawom plebejuszowskim, trzecie ustanawiające że żadne prawo nie może być przedstawione senatowi, dopóki lud takowe go nie zatwierdzi.

PUBLIUS SYRUS, sławny poeta mimiczny urodzony w Syrii, sprowadzony był do Rzymu jako niewolnik, i dostał się patrycyuszowi Domicyuszowi, który go wyzwolił. Przewyższył w poezyi mimicznej Laberyusza, rycerza rzymskiego, którego utwory w tym rodzaju nader cenione były. Pozyskał talentem swoim względy Cezara. Żył na 44 lat przed J.-C.

PŪCII (*Franciszek*) ze znakomitej florenckiej rodziny, przyjął kalwinizm r. 1595, lecz przez niestałość sobie wrzodzącą, oburzył na sie-

bie i nowowierców. Biskup Salzburski kazał go uwięzić i zaprowadzić do Rzymu, gdzie żywcem spalony przy końcu XVI wieku.

— PUCCI (*Wawrzeniec*), kardynał, w 1513 r. jeden z główniejszych radców papieża Leona X. Umarł 1531 r.

PUCHALSKI (*Dominik*), uczędnik zarządu okręgu naukowego warszawskiego, napisał dziełko p. t. *Jan Raricz* 2 tomy, i tłumaczył *Battueę* czyli złotą dolinę, 2 tomy; wydał: *krótki zbiór wiadomości dla kończących nauki początkowe* (Warszawa 1842, wydanie drugie 1843).

PUDŁOWSKI (*Melchior*), urodził się w Sieradzu, nauczycielem jego w akademii krakowskiej był Jakób Górski; sprawował urząd sekretarza Zygmunta Augusta; poważali go Górnicki, Orzechowski i inni. Wydał: *Fraszek księga jedna*, Kraków 1586 r. 2) *Dydo do Eneasz*; jest to raczej parodia heroidy Owidiusza niż tłumaczenie.

— PUDŁOWSKI (*Stanisław*), doktor filozofii, professor w akademii krakowskiej; urodził się w r. 1605. W naukach matematycznych i chemicznych w czasie swoim bardzo sławny; umarł w Krakowie 1645.

PUFFENDORF (*Samuel*), znakomity historyk, urodzony w Fleh w Saksonii r. 1631 był synem pastora luterskiego. Ukończył nauki w Lipsku. Był nauczycielem synów ministra szwedzkiego w Danii. W czasie wojen tych dwóch państw uwięziony napisał: *Zasady prawodawstwa powszechnego*. W 1670 król szwedzki ofiarował mu katedrę prawa przyrodzonego w uniwersytecie w Lund, mianował go swoim historykiem i baronem. Złamał udał się do Berlina, gdzie elektor brandeburski mianował go radcą stanu; umarł tam 1694. Pisał: *Historję Szwecji; Karola Gustawa; Fryderyka Wilhelma; Wstęp do historii znaczniejszych państw Europy*.

PUGET (*Piotr*), sławny rzeźbiarz francuzki, przezwany *Michałem Aniołem francuzkim*, urodził się w Marsylii w 1623. Ojciec jego, sam rzeźbiarz, wysłał go do Rzymu, gdy miał lat 15. Z początku bawił się malarstwem, a następnie dopiero samej oddał się rzeźbie. Powróciwszy do Francji 1643, wysłany został przez ministra skarbu Fouqueta do Włoch, a gdy ten popadł w niełaskę wrócił do Francji dopiero w r. 1653. Colbert przeznaczył mu 1200 talarów pensji i zatrzymał w Paryżu sześć czy też siedm miesięcy, poczem wrócił do Marsylii i tam umarł w r. 1694. Najslawniejszemi jego dziełami są: *Milon z Krotyny* i *Andromeda*, za które Ludwik XIV nazwał go *niezrównanym*.

PUGNANI (*Kajetan*), sławny kompozytor i skrzypek piemontski, urodzony w Turynie w 1728, uczeń Somis'a i Corelli. Podróżował po Europie od 1754 do 1770, powró-

cił do Turynu i został dyrektorem orkiestry teatru królewskiego. Umarł 1798. Za przykładem Corelliego w Rzymie i Tartinięgo w Padwie, założył w Turynie szkołę skrzypców z której wyszli Bruni, Olivieri i sławny Viotti.

PUISAYE (hrabia *Józef de*), urodzony 1754, mając lat 18 wszedł jako podporucznik do kawalerji, a następnie przeszedł do gwardji szwajcarów. 1789 mianowany deputowanym do stanów jenerałnych, połączył się z trzecim stanem. W 1791 mianowany marszałkiem polnym; w 1793 roku dowodził awangardą powstańców przeciw konwencyi, kiedy naznaczono cenę na jego głowę, udał się do Bretanii i tam dowodził szuanami, a mając pełnomocnictwo od hrabiego Artois uzbroidł wyprawę, która upadła pod Quiberon. Odtąd już opuścił zawód publiczny i resztę życia spędziwszy na ustroniu, umarł w 1827, pod Londynem; w Anglii się naturalizował.

PULCHERIA (*Elia Pulcheria święta*), córka cesarza Arkadyusza a siostra Teodozjusza Młodszego, została mianowana Augustą w r. 414 przed J.-C. i podzielała tron z bratem, po zgonie którego wybrała za koleżę rządów Marcyana r. 450, a zaślubiwszy go kazała mu pod przysięgą, iż z nią będzie w zupełnej czystości. Pulcherya istotnie sama panowała pod jego imieniem. Jej to staraniem sobór Chalcedoński zebrał się roku 454. Lubiła nauki. Umarła 454, pochowana w Rawennie.

PULCI (*Ludwik*), poeta włoski urodzony we Florencji, z szlachetnej rodziny, żył za Wawrzeńca de Medicis, i miał kanonikat we Florencji. Pisał dla matki jego Lukrecji Tórnaabuoni epopoje: *Morgante Maggiore*, jedno z arcydzieł literatury włoskiej

PULTENEY (*sir William*), ze znakomitej familii angielskiej, urodzony 1682. Członek izby niższej za królowej Anny, należał do opozycyi przeciw Jerzemu I, który go mianował w r. 1714 sekretarzem wojennym, następnie kassyerem. Popadłszy w niełaskę 1731, przywołany został, później przywrócony na dostojność radcy tajnego i ozdobiony tytułem hrabiego Bath; umarł 1764.

— PULTENEY (*Ryszard*), sławny botanik angielski, urodzony w Loughborough w 1730. Otrzymał stopień doktora w Edyburgu 1764. Został wkrótce lekarzem hrabiego Bath, swego krewnego i po jego śmierci osiadł w Blandford. Umarł 1801.

PUŁASKI (*Rafał*), stolnik bielski, wart pamięci iż na wyprawę chimicką w roku 1621, sam z dziewięciu synami stawił się, wszyscy oni byli husarzami w chorągwi, którą ich ojciec dowodził.

PUŁAWSKI (*Kazimierz*), urodzony w Winarach w ziemi kazimskiej w 1748; naczelnik konfederacyi barskiej w r. 1771; należał

do zmowy dla porwania króla Stanisława Augusta, lecz gdy zamiar ten nie powiódł się, wydał się Puławski pod obcym nazwiskiem do Francji, a z tamąd do Stanów-Zjednoczonych Ameryki, gdzie kongres go mianował generałem jazdy. Zginął 9 października 1779 przy oblężeniu Savannah.

PUNT (*Jan*), rytownik, malarz i aktor holenderski, urodzony w Amsterdamie 1711, zaślubił w 1733 Annę Maryę de Bruin, znakomitą aktorkę i wystąpił wkrótce w roli *Radamista*. Od tej chwili podzielał względy publiczności z kolegą swoim Duim, celującym w rolach poważnych. Zostawwszy wdowcem w 1744 opuścił scenę dla rylca, ale znów powrócił do teatru w 1775 powtórnie się ożeniwszy. Gdy i ta żona mu umarła w 1771 pojął w trzecich związkach sławną aktorkę traiczną Katarzynę Elżbietę Fokke, którą ledwie w czasie pożaru teatru uratował. Umarł roku 1779.

PUPPIAN, (*Marcus Clodius Puppienus Maximus*), cesarz rzymski, syn kowala, zaślubił deszcz do tej godności; po śmierci Gordyana senat ogłosił go Augustem w roku 227 z Balbinem. Puppienus wystąpił przeciw Maksyminowi, którego własne zamordowało wojsko; następnie gotował się do wyprawy na Persów, gdy zbuntowane wojsko życia go pozbawiło. Był sprawiedliwy, łagodny i karność wojskową zachował.

PUPPIUS, poeta tragiczny łaciński, współczesny Cezarowi. Sztuki przez niego pisane były tak tkliwe, iż wszyscy widzowie łzy wlewać musieli. Horacyusz o nim wspomina w pierwszym liście pierwszej księgi.

PURCHAS (*Samuel*), uczony duchowny angielski, urodził się w hrabstwie Essex w 1577, umarł 1628, kapelan arcybiskupa Kantorbery, zebrał najsłynniejszy jak kiedy widziano zbiór podróży tak drukowanych, jako też w rękopismach i wydał go w 5 tomach in folio. Pierwszy wyszedł pod tytułem: *Purchas, his pilgrimages or relations of the world and the religion*, 1613 i 1626; cztery zaś inne p. t. *Haklutas posthumus*, Londyn 1625 r.

PURY (*David*), urodzony w Neufszatelu w Szwajcarii 1709, młodo został sierotą i udał się do Anglii. Zebrał tam i w Portugalii wielki majątek i umarł w Lizbonie 1786, za pisawszy swojemu rodzinnemu krajowi pięć milionów fran. Stosownie do jego życzenia, ta summa użyta została dla poprawy wychowania publicznego i założenia szpitali w Neufszatelu, gdzie portret jego widzieć można pomiędzy obrazami królów pruskich protektorów tego miasta. Krewni jego nader mało mieli udział w dziedzictwie po nim.

PUSZKIN (*Alexander* hrabia), sławny poeta rosyjski, urodzony w 1799, zginął w pojedynku 1836. Trzydzieście lat mając napisał poemat p. t. *Wspomnienia Czarckiego Siola*.

Znaczniejsze jego dzieła są: *Ruslan, Jeniec z Karkazu* i *Fontanna Błkczysarajuska*.

PUTNAM (*Izrael*), podpora niepodległości Amerykańskiej, urodzony w Massachusetts 1718, osiadł w Pomfret w stanie Connecticut i stanął na czele kompanii w czasie wojny z Francją 1755. Odznaczył się pod Bunkers-Hill, Cambridge i w całej wojnie. Umarł 1790 powszechnie żalowany.

PUTYFAR, jeden ze znaczniejszych urzędników Faraona, według historyi żydowskiej przełożony nad kuchnią. Nabył przedanego przez braci Józefa, którego uczynił zarządcą domu swojego; następnie na fałszywe oskarżenie żony swojej do więzienia go wtroczył.

PUYLAURENS (*Antoni de l'Age* hrabia de), jeden z panów przywiązanych do Gastona księcia Orleańskiego którego zdradził. Za dopomożenie w ucieczce księcia Orleańskiemu z którym się pogodził, skazany był na ścięcie 1633, uszedł i zaślubił pannę Pontchateau kuzynkę Richeliengo. Mianowany księciem i parem, 1634 r., niedługo cieszył się tem dostojenstwem: albowiem uwięziony w 1635, umarł w Vincennes bezdzietnie tegoż samego roku.

PUYSEGUR (*Jakób de CHASTENET*, wice-hrabia de), z dawnej rodziny, urodzony 1600, służył wojskowo 45 lat, dowodził armią francuską w 1648, był w 30 bitwach i nigdy nie raniony, umarł 1682 r.

— **PUYSEGUR** (*Jakób Franciszek de CHASTENET* markiz de) syn poprzedzającego, urodzony 1658. Szedł śladami ojca i został generał-porucznikiem w r. 1704. Powołany przez Filipa V do Hiszpanii, ustalił go na tronie. Został marszałkiem 1734, umarł roku 1743. Pisał dziełko *O sztuce wojennej*.

— **PUYSEGUR** (*Piotr Ludwik de CHASTENET* hrabia de), urodzony w 1727, zmarł w 1807, drugi syn poprzedzającego, był generał-porucznikiem, gdy Ludwik XVI powierzył mu ministerstwo wojny, na początku rewolucyi w 1788. Podał się do dymisji w 1789. Zgromadzenie narodowe uchwaliło iż unosi z sobą żal całego narodu.

— **PUYSEGUR** (*Antoni Hyacynt Anna de CHASTENET*, książę de), urodzony w 1752, zmarły w 1809, wnuk marszałka, z starszego jego syna; służył w marynarce, zwiedził jaskinie Gwanchów na wyspie Teneryfie, i przywiózł piękne z nich mumie; skreślił z rozkazu rządu piękne mapy wyspy San-Domingo. Emigrował w 1791, połączył się z wojskiem Kondeusza, przeszedł w służbę angielską, później portugalską, został kontr-admirałem floty portugalskiej, ocalił króla Neapolitańskiego, Ferdynanda IV i jego rodzinę przez przyjęcie na swój pokład; odwiózł ich do Sycylii w 1793, a wrócił do Francji w 1803.

— **PUYSEGUR** (*Armand Marya Jakób de CHASTENET*, markiz de), wnuk marszałka

a syn ministra, urodzony 1752 r., wstąpił 1. 1768 do artylerji i został pułkownikiem. Służył przy oblężeniu Gibraltaru i 1789 mianowany dyrektorem szkoły artylerji. W czasie rewolucji wziął dymissyę. Bawił się magnetyzmem. Umarł 1825 r.

PUYVERT (*Bernard Emmanuel Jakób* markiz de), urodzony w południowej Francji 1. 1770, wszedłszy w służbę w szesnastu latach, już w 21 roku był majorem. Emigrował w 1790, w Koblenz został adjutantem księcia Artois. Poswięcony monarchii, i opatrzony pełnomocnictwem Ludwika XVIII na całą południową Francję, pojmany został w Belleville 1804. Zaledwie wyszedł z więzienia w 1812, zamieszkał się do spisku Ballista Zamkiny w Vincennes, przeniesiony później do Angers, zostawał tam aż do ustalenia restauracji, za której mianowany marzałkiem polnym a następnie perraral porucznikiem. W 1814 otrzymał dowództwo w Vincennes, które zdał dopiero 1830. Umarł w 1832 roku, i pochowany w Vincennes.

PYLADES, syn Strofiusza, króla Focydy, i Anaxylbi, siostry Agamemnona, wychowany z Orestem swoim krewnym, był jego wiernym przyjacielem. Zasłubił siostrę swoją Elektrę z której miał dwóch synów: Medona i Strofiusa.

PYLADES, sławny pantomimista, urodzony w Cylicyi, sypnął w Rzymie za Augusta. Utworzył on szkołę z której wyszedł sławny Bathyles, który wkrótce stał się jego współzawodnikiem. Pylades jednak celował w rodzaju trafeicznym. Dla zbytniego suchwalstwa wyrwany z Włoch, lecz na żądanie ludu znów powrócony, niewiedomo kiedy umarł.

PYLEMENES, imię wspólne królów Paflagonii, których dynastia istniała aż do czasów Rzymian. Pierwszy wspomniany przez Homera miał przybyć na pomoc Troi na czele narodu Helenofy który za czasów Strabona zaginał już zupełnie. Poległ z ręki Menelausa. Historia o dwóch tylko Pylmenesach wspomina.

PYLEMENES I, nastąpił po Morzesie w roku 131 przed J.-C. Pomagał Rzymianom przeciw Arystonikowi przywłascicielowi królestwa Pergamu.

PYLEMENES II, król Paflagonii, następca Pylmenesa I, którego synem być go mienią, żył około roku 121 przed J.-C. Przekazał testamentem państwo Mitrydatowi V królowi Pontu.

PYM (*John*), urodzony w hrabstwie Somerset 1584. Znakomity członek izby niższej za Karola I. Fatalnym zbiegiem okoliczności osiadł na okręt z Kromwellem i innymi i miał się udać do Ameryki, gdy na rozkaz parlamentu wstrzymał swą emigracyę. Mianowany członkiem długiego parlamentu grał ważną i czynną rolę we wszystkich za-

mięszaniach. Umarł 1645 w Derby-House jako porucznik w wojsku parlamentarnem; i okazał się pochowany w Westminster.

PYRARD (*Franciszek*), wędrownik, urodzony w Laval 1575, wszedł w St. Malo na statek r. 1601, który się puszcał na odkrycia w Indyach Wschodnich, i rozbił się przy wyspach Waldyjskich. Pyrard dostał się w ręce władcy Bengalu, później służył lat dwa portugalscykom, i po tysiącznych wypadkach przez Hiszpanię wrócił do Francji.

PYRGOTELES, rytownik grecki, za Aleksandra Wielkiego, miał wyłączne prawo rzeźby portretu tego monarchy. Jego roboty były porzytywane za arcydzieła.

PYRRHO, sławny filozof grecki, urodzony w Elis w Peloponnezie 384 przed J.C. rzucił malarstwo, a poświęcił się filozofii; był uczniami Anaksarcha z Abdery i Dryzona. Był z Aleksandrem Wielkim w Azji, zwiedził bramańców, i po powrocie mianowany został obywatelom Aten i wielkim kapłanem w Elis. Umarł około 304 r. przed J.C. Ono jest naczelnikiem szkoły sceptycznej, o wszystkim powątpiewającej.

PYRRHUS I, król Epiru, potomek Herkulesa z ojca Eacidasa, a Achillesa z matki Ftyi. Wychowany na dworze Glaucyasa, króla Iliryi, i za tegoż staraniem uznany królem r. 312 przed J.C., mimo zabiegów Kassandra, króla Macedonii, zabójcy Eacydasa, ojca Pyrrhusa. Mający wtedy lat 12 Pyrrhus wygnany z państwa swojego przez uzurpatora Neoptolema. Zasłubił Antygone córkę Ptolemeusza Sotera króla Egiptu. Pokonawszy Neoptolema, wdał się w sprawy Macedonii, nad którą władzę chciał podzielić z Lizymachem, lecz ten go wyparł, po upływie 7 miesięcy, r. 280. Wezwany do Włoch przez Tarentynów zagroził Rzymowi 280 r. przed J.C. Odmieńł zwycięstwa pod Herakleą i Askulum. Doradca jego Cyneas, gdy nie mógł przekupić senatu, wówczas Pyrrhus pośpieszył na pomoc Sytylicykom przeciw Kartaginie. Powróciwszy do Włoch, rozpoczął znów wojnę z Rzymianami r. 275; lecz wojsko jego z 90,000 ludzi złożone pobite zostało pod Beneventem przez konsula Kurjusza Dentatusa, który zaledwie miał 20,000. Natenczas opuścił spieszenie Włochy r. 274, napadł w Macedonii na Antygona Gonatasa którego wygnał z państwa jego, i zginął uderzony dachówką, którą rzuciła na niego niewiasta, której syna zabił przy oblężeniu Argos roku 272.

PYRRHUS II, król Epiru, wnuk poprzedzającego, syn Aleksandra i Olimpiady, młodo na tron wstąpił pod opieką matki, poległ w zaburzeniu w Ambracy. Córka jego Laodamia po nim nastąpiła.

PYTAGORAS, sławny filozof grecki, założyciel szkoły pytagorejskiej. Urodzony w Samos 592 przed J.C. Ojciec jego nazywał

się Mnesark, uczył go rzeźbiarstwa, a później na atleta sposobil. Oświecony przez Ferecydesa o nieśmiertelności duszy, odbył podróż po Egipcie, Chaldei, Azji Mniejszej i Indyach. Osiadł w Krotonie, gdzie założył instytut, rodzaj korporacji duchownej i mistycznej. Umarł w Metaponcie 497 przed J.-C. Grecy czcili go jak bożka. Systemat jego zasada się na przechodzeniu dusz z ciała do ciała.

PYTEAS, geograf i żeglarz, urodzony w marsylii na 4 wieki przed J.-C. Odbył dwie wielkie podróże i opisał one: pierwszą z Kadyksu do wysp *Shetland*, drugą po morzu Bałtyckiem. Wspominany przez Strabona i Pliniusza.

PYTHODORIS, królowa Pontu, żona Polemona I, rządziła w czasie małoletności syna swojego Polemona II, r. 17 po J.-C. Była wdową po Archelausie ostatnim królu Kappadocyi.

PYTIAS, filozof pitagorejski, przyjaciel Damona i sławny ze swego poświęcenia dla niego. Przyrzekł Dionizyzusowi samowładcy Syrakuzy, pójść na śmierć za Damona, gdyby ten nie wrócił. Lecz Damon przybył, a Dionizyzus wzruszony poświęceniem Pytiasza a słownością Damona, obu przyjaciółom życie darował.

QUELEN (*Hyacyn*), arcybiskup paryżki, urodzony w 1778 r., z szlachejnej rodziny w Bretanii, zmarł w 1839. Był kolejno wielkim wikarym biskupa w Saint-Brieuc, biskupem *in partibus* Samozaty, koadjutorem biskupa Paryża (Talleyranda de Périgord), i nastąpił po tym prałacie r. 1821. Odznaczył się pobożnością, miłosierdziem i żarliwością dla sprawy legitymizacyjnej. Po wypadkach roku 1830 zostawał w oddaleniu od rządu lipcowego, przez co stał się niepopularnym. W lutym 1831 r. wybuchło przeciw jego osobie straszliwe zaburzenie, wśród którego zniszczono pałac arcybiskupi. Pomimo to z równym jak zawsze pośpiechem udzielał pomocy dotkniętym cholera w zamku swoim Conflans. Następca jego w akademii francuzkiej której był członkiem, został hrabia Molé.

QUELUS (*Jakób DE LEVIS* hrabia de) młodzieniec nadzwyczajnie miłej postaci, był jednym z ulubieńców Henryka III. Bijąc się w pojedynku 27 kwietnia 1578 z Entragues, otrzymał dziewięć ran i umarł w trzydzieści trzy dni później, mając lat dwadzieścia cztery, w objęciach monarchy, który mu kazał wystawić pyszny nagrobek z marmuru w kościele świętego Pawła w Paryżu.

QUERBOEUF (*abbé*), jezuita, urodzony w Landernau w 1726, był nauczycielem wymowy w rozmaitych kolegiach, emigrował w 1792, umarł w Niemczech około r. 1799. Wydał: *Lettres édifiantes et curieuses écrites des missions étrangères* etc. Paris r. 1780—1783, 26 tomów in 12-mo.

QUERINI (kardynał *Anioł Marya*), uczony Włoch, urodzony w Wenecyi 1680, umarł w 1759. Został benedyktynem 1698. Podróżował w Niemczech, Hollandyi i Francyi; spędził dwa miesiące w opactwie Saint-Germain des Prés; żył w związkach z wszystkimi ówczesowemi erudydami. Został arcybiskupem Korfu, biskupem Brescia, nakoniec kardynałem. Klemens XII mianował go bibliotekarzem Watykanu. Niemniej jest znany z dzieł swoich, jak zachęty i pomocy wszelkiego rodzaju udzielanej uczonym.

QUERLON (*Anna Gabriel MEUSNIER* de), urodzony w Nantes w 1702, zmarły w 1780, był początkowo współpracownikiem *Merkurego i Gazety francuzkiej*, otrzymał w r. 1753 przywilej na *Mate domestien*a (*Petites Affiches*) i przez dwadzieścia lat z powodzeniem wydawał ten dziennik. Zostawił liczne pisma.

QUER-Y-MARLINEZ (botanik), urodzony w Perpignan 1695, zmarł 1764. Był starszym chirurgiem w służbie hiszpańskiej. Zebrał mnóstwo roślin i nasion w Hiszpanii Afryce i t. d., z nich utworzył ogród botaniczny prywatny, który podał myśl królowi Karolowi III utworzenia podobnego w Prado. Mianowany został profesorem przy tymże ogrodzie za panowania Ferdynanda VI. Wydał *Florę hiszpańską*, Madryt 1762, dokończoną przez Ortega, 1784. Jestto pierwsze dzieło w tym rodzaju, które wyszło w Hiszpanii.

QUESNAY (*Franciszek*), urodz. w 1694

w Ecquevilley, nie umiał jeszcze czytać w szesnastym roku życia. Pierwsze wychowanie jakie mu udzielił chirurg w jego wiosce, skłoniło go do poświęcenia się zawodowi chirurgicznemu, którym trudnił się najprzód w Mantes, później w Paryżu; tam został chirurgiem królewskim, professorem i sekretarzem dożywotnim w akademii chirurgicznej, tam też umarł w 1774. Prócz wziętości biegłego praktyka, jeszcze nabył wielkiej sławy zdolnościami w ekonomii politycznej, które był reformatorem.

QUESNEL (*Pasquier*), urodzony w 1634, wszedł w 1657 do zgromadzenia Oratoryanów i ogłosił w 1693 sławną swoją książkę: *Uwagi moralne nad Nowym Testamentem*, która pomimo że była przyjęta przez całe duchowieństwo we Francji, ściągła na niego przesładowanie jezuitów. Schroniwszy się do Brukseli, ojciec Quesnel miał zaszczyt traktowania z dworem rzymskim przez ambassadora; lecz papież Klemens XI wydawszy w 1713 sławną swoją bulę *Unigenitus*, potępił sto i jeden propozycji tej książki; miała ona jednak aprobata Bosseta. Ciągłe przesładowany jako naczelnik stronnictwa jansenistów, Quesnel przytrzymany w Brukselli przez jezuitów, uciekł im i umarł w Amsterdamie w roku 1719.

QUETAN (*Franciszek Antoni*), urodzony w Paryżu 6 października 1733, umarł 19 sierpnia 1823. Znaną jest szczególnie z napisania opery p. t. *Kowali* rozprawy: *O prawodawstwie i polityce rzymian*, tłumaczonej z włoskiego 1 tom im 12-mo 1795, wydanej pod obcym nazwiskiem.

QUETIF (*Jakób*), dominikanin, urodzony w 1618, zmarły w 1698 bibliotekarzem zakonu dominikańskiego przy ulicy św. Honorjusza w Paryżu. On zaczął wydawać: *Bibliotheca scriptorum ordinis minorum, cum notis*. Paryż. 1719 i 21, 2 tomy in folio.

QUETINEAU (*Piotr*), generał republikański, urodzony w Puy-Notre-Dame 1757, doszedł tego zaszczytnego stopnia talentami i zasługą, jak również przez protekcję Dumouriera. Służył w Wandei i ciągle był pokonywanym przez royalistów, nawet zmuszonym poddać im Thouars. Uwieszony pod pozorem zdrady i sprowadzony do Paryża, został skazany na śmierć przez trybunał rewolucyjny i stracony w 1794.

QUEVEDO (*Piotr D'ALCANTARA DE*), urodzony w 1736 w Villanova di Frens, w krótkim czasie został kanonikiem w Salamance, inkwizytorem św. trybunału i biskupem Orensy w 1776; zarządzając swoją diecezyą z równą mądrością jak i ludzkością, odmówił po dwakroć arcybiskupstwa w Sewilli; w roku 1816 otrzymał kapelusze kardynalski. Umarł w 1818. Był ozdobiony wielką wstęgą orderu Karola III.

QUEVEDO Y VILLEGAS (*Franciszek*) sławny poeta hiszpański, przewzyany powszechnie *Wolterem hiszpańskim*, urodził się w 1570 w Villanueva del Infantado. Został kawalerem świętego Jakóba. Zamieszany w sprawę księcia Ossuno, był uwieziony i dopiero wyszedł w r. 1612; na nowo się dostał do więzienia w r. 1644; pozostawał znów w niem 22 miesiące: zapóźno przekonano się o jego niewinności. Umarł ze zgrozoty w r. 1645. Najznajomsze z dzieł jego są: *Parnas hiszpański* i *Życie i przypadki Don Pabla*, romans bardzo zajmujący.

QUIEN DE LA NEUFVILLE (*Jakób*), urodzony w Paryżu 1647, z starodawniej rodziny bułońskiej, nabył wziętości napisaniem *Historji portugalskiej*, dzieła nader szacownego, które wyszło w 1700, i zjednało mu krzesło w akademii napisów w roku 1706, pensyą 1500 liwrow od króla portugalskiego, i krzyż Chrystusa 1713. Umarł w 1728 w Lizbonie, dokąd towarzyszył posłowi francuzkiemu.

QUILLET (*Kludyusz*), urodzony w Chinon w 1604, był słynnym lekarzem, następnie sekretarzem marszałka d'Estrées posła francuzkiego w Rzymie. Wydał w Hollandyi w 1655, pod zmyślonem nazwiskiem *Calpidiusa Laetusa*, poemat wierszem łacińskim p. t. *Callipædia czyli Sztuka płodzenia pięknych dzieci*. Umarł 1661.

QUILLOT (*Kludyusz*), duchowny w Dizon, urodzony r. 1650 w Arnay-le-Duc, wielkie miał powodzenie jako spowiednik. Był oskarżony od zawistnych o mistycyzm, i był skazanym z tego względu przez oficyna w Dizon w r. 1700; lecz doprosiwszy się o nowe przejrzenie swojego procesu; został uniewinnionym zupełnie 1701. Odtąd żył na ustroni.

QUIN (*James*), sławny aktor angielski, urodzony w Londynie 1693, wystąpił pierwszy raz w 1714 na scenie teatru Drury-Lane w Londynie, w *Tamerlanie*; należał od r. 1717 do teatru Rich. w Lincoln's-Inn-Fields. W 1739 przeszedł do Coventgarden, a ztamtąd do Drury-Lane, gdzie ciągle wykonywał pierwsze role aż do chwili zjawienia się Garricka w r. 1741. Długi czas jeszcze z powodzeniem wiodł z nim walkę współzawodnictwa; usunął się nareszcie ze sceny w 1753. Umarł w 1766.

QUINAULT (*Filip*), twórca tragedji lirycznej we Francji, w tym rodzaju nikt go nie przewyższył dotąd. Urodził się w 1635, w 1633 napisał swoją pierwszą komedję *Rywale*; w r. 1670 otrzymał krzesła w akademii francuzkiej. W następnym roku kupił ważny urząd w Izbie Obrachunkowej. Od tej epoki aż do 1686, pisał tylko opery do których Lulli muzykę dobiegał. Otrzymał od Ludwika XIV pensyą roczną 2,000 liwrow. Umarł w 1688.

QUINAULT, rodzina słynnych artystów dramatycznych na scenie Teatru Francuzkiego:

— **QUINAULT** (*Abraham-Aleksy*) zwany *Quinault-Dufresne*, zmarły w 1767, sprostował smak w deklamacji, zatracony po zgonie Barona i długi czas był wzorem dla swoich następców; słynął on także z dumy swojej i niegrzeczności.

— **QUINAULT** (*Jan Chrzcziciel Maurycy*), brat starszy poprzedzającego, dobry komik, był także muzykiem, napisał parlyceją: *Miłosłki boghi*.

— **QUINAULT** (*J. Marya*), z domu Dupré, zwana *panna de Seine*, żona Abrahama, umarła w roku 1759, grywała pierwsze role równie traiczne jak i komiczne; szczególnie celowała w oddaniu roli *Dydony*.

— **QUINAULT** (*J. Franciszka*), siostra Abrahama, sławna nadewszystko z ról suberek, łączyła z talentem komicznym, wielki dowcip i smak i żyła w wielkiej przyjaźni z d'Alembertem d'Argensem i Duclosem. Opuściła teatr w 1741, umarła w 1783.

QUINETTE (*Nikolaj Marya*), baron de Richemont, urodził się w Paryżu 1762, w r. 1791 został członkiem zgromadzenia prawodawczego, a w 1792 członkiem konwencji. Głosował za śmiercią Ludwika XVI bez odwołania się i zwłoki. W 1793 mianowany członkiem komitetu bezpieczeństwa powszechnego, wysłany z swoimi kolegami Lamarque, Camus, Bancel, i Beurnouville, ministrem wojny, do Durnourietza, który ich wydał Austrii. Quinette trzydzieści trzy miesiące spędził w więzieniu w Spielbergu, i dopiero w 1795 wymieniony został za księżną Angoulême. Był członkiem rady 500, której został prezesem w r. 1796, a ministrem spraw wewnętrznych w 1799, następnie prefektem a w końcu radcą stanu. Należał też do rządu tymczasowego ustanowionego przez izby po ostatniej abdykacji Napoleona. Umarł w r. 1821 w skutku apopleksji w Brukseli, gdzie przemieszkował.

QUINONEZ (*Franciszek de*), kardynał hiszpański, urodzony około r. 1485, zmarły w 1540, syn hrabiego de Luna, wszedł do zakonu franciszkanów, został onego generałem w 1522, później biskupem Coria 1539, a Palestriny 1540. Otrzymał od Karola V uwolnienie papieża Klemensa VII, i umarł w Veruli w 1540. Jego *Brewiarz rzymski* (Rzym 1535), jest sławny, lecz Sorbona nie przyjęła go, pomimo że był potwierdzony przez Klemensa VII, Pawła III, Juliusza III i Pawła IV.

QUINQUERAN DE BEAUJEU, starodawny dom w Prowancji, pochodził od Rostana de Quinqueran, obywatela w Arles w 1143 r. Rodzina ta zaszczytana pierwszemi urzędami na dworze hrabiów Prowancji, miała w swym gronie szambelanów i marszałków królewskich, kawalerów orderów,

urzędników wyższych, wielu biskupów, a między tymi: **PIOTR DE QUINQUERAN DE BEAUJEU**, który był biskupem w Senez już w 18 roku życia, zmarły w 1550, wielki jałmużnik; miała także ta rodzina wielkich jałmużników, komandorów i mnóstwo kawalerów maltańskich.

— **QUINQUERAN DE BEAUJEU** (*Antoni*), kawaler maltański, był największym marynarzem w swojej epoce. Taką trwogą przejmował Turków, że dostawszy go w niewolę w 1660, nigdy nie chcieli w wymianę jego zezwolić. Po jedenastu latach jednak zdołał uciec z zamku Siedmiu Wież, i umarł jako komandor w Bordeaux.

— **QUINQUERAN DE BEAUJEU** (*Honory*), synowiec poprzedzającego, prodzony w Arles w 1655, był jednym z najlepszych kaznodziejów w swoim czasie. W 1672 wszedł do zgromadzenia oratoryanów, został wikarym w Nîmes w epoce gdy Fléchier był biskupem. Mianowany w 1705 na biskupstwo w Orleans, później w Castres, miał w roku 1715 mówę na zgon Ludwika XIV. Umarł w roku 1736, jako członek akademii napisów i sztuk pięknych.

QUINTINIE (*Jan DE LA*), sławny agronom francuski, urodził się w 1626 niedaleko Poitiers, umarł w 1686; był dyrektorem ogrodów owocowych królewskich, urząd ten Ludwik XIV uniosł dla niego utworzył. Mąż ten przez swoje odkrycia i dzieła wielkie przysługi położył w rolnictwie. Ono pierwszy wynalazł metody szczepienia drzew i przesadzania ich.

QUINZANO (*J. Franciszek CONTI* zwany) po łacinie zwany *Quintianus Stoa*, poeta łaciński nowocześnie, urodzony w 1484 w Quinzano, miasteczku niedaleko Brescia, zmarły 1557, był nauczycielem Franciszka I-go, professorem poezji w Padwie, w Pawii ukoronowany został jako poeta rękami Ludwika XII, wrócił do Paryża na niejaki czas, a po r. 1515 napowrót pełnił swoje obowiązki w Pawii.

QUIRINI, słynna rodzina w Wenecji, która wydała z łona swojego jedną *dożowę* tej rzeczypospolitej.

— **ELŻBIETA QUIRINI** żona doży Sylwestra Valieri, ukoronowana jako *dożowa* w Marcu 1694.

— Wspominają jeszcze o *Aniole-Maryi QUIRINI* urodzonej w 1680, benedyktynie w 1698, który był jednym z najsławniejszych starożytników w swoim czasie. Po wielu podróżach w Hollandyi, Anglii, i Francji, był mianowany na arcybiskupstwo w Korfu. Był biskupem w Brescia 1726, kardynałem 1727, bibliotekarzem Watykanu, prefektem kongregacji *de l'Indice* (1743), członkiem akademii w Paryżu. Umarł w 1755, zostawiwszy wielką liczbę dzieł szacownych.

QUIROGA (*Antoni*), generał hiszpański,

urodził się r. 1784 w Betancos w Galicyi, służył czas jakiś w marynarce, lecz w 1808 wszedł do wojska lądowego, w 1811 został pułkownikiem; był stawionym przed sąd wojenny jako wspólnik Porfiera, lecz uniewinniony został; należał także do spisku Abisbala, i wielki miał udział w powstaniu na wyspie Leon w 1820; został mianowany kapitanem Galicyi. Napróżno broniąc Koronii przeciw Francuzom, w 1823 uszedł do Anglii. Po zgonie Ferdynanda powróciwszy do Hiszpanii, zrazu był przyjęty z zapalem; lecz wkrótce gdy jego umiarkowanie nie podobało się zagorzałcom, oddał się do Galicyi, i tam zmarł w zapomnieniu 1831.

QUIROGA (Józef), misyonarz hiszpański, urodzony w 1707 w Lugo, zmarł w 1784, po zostaniu jezuitą odbył kilka podróży morzem. Z polecenia królewskiego zwiedził ziemie Magelańską, dla oznaczenia dogodnych punktów do założenia portów dla statków handlowych; udał się do Rzymu dla przedstawienia missyi w Paragaju, i zostawił w rękopiśmie postrzeżenia o swojej podróży.

QUIROS (Ferdynand DE) Portugalczyk, już zwiedził był morza północne gdy się wyprowadził do Lima w r. 1605 ze zlecenia Filipa III, króla hiszpańskiego, dla dokonania i uzupełnienia odkryć już poczynionych za Filipa II na morzu spokojnem. Odkrył wyspy noszące jego nazwę, i *Ziemie Ducha s.* czyli *Poludniową*.

QUITA (Dominik DOS REIS), poeta portugalski, urodził się w 1728, umarł w 1770; przepędził młodość wędzy, był cyrulikiem, sam z siebie nauczył się po francuzku, włosku, hiszpańsku, i wcześniej dał się poznać poezjami pełnemi talentu; wielką podporę miał w osobie hrabiego San-Lorenzo; wszystko stracił w czasie trzęsienia ziemi w r. 1755. Ogołocony ze wszystkiego przez zawistnych, jedynie wsparcie znajdował w wspaniałomyślności Teresy Alvieu, swojej przyjaciółki. Pisał tragedye: z tych *Inez de Castro* najlepsza; sonety, łęgie, sielanki i t. d., Te ostatnie są uważane za wzór w swoim rodzaju.

RABAN-MAUR (Magnencyusz) urodzony w Tuluzie 788, ukończył nauki w Tours pod sławnym Alcuinem. Zostawszy opatem w Tuluzie pogodził Ludwika Dobroliwego z dziećmi. 847 otrzymał arcybiskupstwo Moguncyi, umarł 856. Pisał: *Kommentarz do pisma Świętego, Poema o s. Krzyżu, Homilie, Martyrologium* i t. d.

RABAUT-ST-ETIENNE (Jan Paweł) adwokat, mąż uczony i ksiądz protestancki, urodzony w Nîmes 1742, deputowany do zgromadzenia narodowego, przeżywał w niem, 1790 wotował uwieszenie Ludwika XVI a następnie wygnanie; 1793 przeżywał w konwencji i walczył z górą. Członek komisji śledzącej spiskowych, był razem z kolegami skazany na uwieszenie, a wydany przez przyjaciela do którego się schronił, zginął na rusztowaniu 1793.

RABBE (Alfons), urodzony 1789 w Riez (w departamencie Alp Nizszych), zmarł w Paryżu. Służył z początku w administracji wojсковей, a po r. 1815 został adwokatem w Aix. 1820 założył w Marsylii dziennik *le Phocéen*; 1822 został redaktorem Kurjera. Jest autorem trzech dzieł historycznych: o *Hiszpanii, Portugalii i Rosyi*; pisał także *Historję Aleksandra I. Cesarza Wszech Rosyi*.

RABBULAS, biskup Edessy w 5 wieku napisał: *Variarum patrum Epistolae ad consilium Ephesium*.

RABE (Justus), rodem z Krakowa, kalwin, w różnych akademiach pobierał nauki, od Maldonata jezuitę nawrócony w r. 1569, w Rzymie przywdział suknię zakonną. Słynny kaznodzieja i biegły nauczyciel, wykladał przez lat 20 wymowę, filozofię i teologię w rozmaitych krajach: w Paryżu, Rzymie, Klauzenburgu, Brunsbergu, Wilnie, Poznaniu, Pultusku, Lublinie. Wezwany przez hospodara, w ziemi Wołoskiej lat 3 naukę wiary opowiadał. Biegły w wielu językach, był kaznodzieją i spowiednikiem Zygmunta III. W Lublinie miał publiczną rozprawę o wierze z Czechowiczem. Jeździł z królem do Szweyji, zkąd wróciwszy, umarł w Krakowie r. 1612, mając lat 70 wieku. Niektórzy, lecz mylnie, przypisują mu drugie po Wujku tłumaczenie biblii.

RABELAIS (Franciszek), urodzony r. 1483, był z kolei franciszkanem, benedyktynem i lekarzem. Za pośrednictwem kardynała du Bellay uwolniony od ślubów zakonnych, otrzymał kanonią St. Mauc. Umarł w 1553. Znacomity satyryk swego wieku, dościniał wielu w swém dziele p. t. *Życie Pantagruela*.

gruła. Zarzucają mu używanie wyrażen zbyt wolnych, lecz to znajduje usprawiedliwienie w obyczajach wieku w którym pisał.

RABENER, literat niemiecki, urodzony w 1714, zmarły 1771. Pisał satyry prozą, które i dziś są cenione; tłumaczono je na wiele języków.

RABIRIUS (*Kajus*), rycerz rzymski, z rozkazu Cezara przez Labienusa oskarżony o popełnione przed utylizacją laty zabicie Lucjusa Apulejusa Saturnina, został skazany na śmierć przez decemwirów. Appellował do ludu, który po wymownej Cyserona obronie, uwolnił go. Syn jego przybrany *Kajus Rabirius Posthumus* obwiniony o zdradę że pożyłszy pieniędzy Ptolomeuszowi Auletesowi królowi Egiptu, był także wymową Cyserona ocalony.

RACAN (*Honorat de Benil* markiz,) urodzony 1589, uczeń Malherba, był jednym z pierwszych członków akademii francuskiej. Umarł 1670. Należy do lepszych sielankopisarzy francuskich i poetów lirycznych. Pisał: *ody święte, Siedm psalmów i Sielanki*.

RACHELA, druga córka Labana. Została małżonką Jakóba patriarchy 1752 roku przed J.-C., i była przez 6 lat nieplodna. Powiła syna Józefa, a w szesnaście lat po nim Benjamina.

RACINE (*Jan*), sławny poeta tragiczny francuzki, urodzony w Ferté-Milon 1639, ukończył nauki w Port-Royal. Zaczął zawód tragedją *Bracia nieprzyjaciele*, a Andromacha ustaliła jego sławę, która z każdym nowem dziełem bardziej wzrastała. Ludwik XIV mianował go swoim historyografem. Mówią że nielaska monarchy przyspieszyła mu zgon roku 1699. Oprócz tragedji: *Brytannik, Berenika, Bajazet, Ifigenia, Fedra i Alolia*, zostawił komedją *Pieniacze*, pełną dowcipu, *listy i Historyę Port-Royal*. Styl jego harmonijny i czysty, a chóry w tragedjach są najdoskonalszym wzorem poezji lirycznej francuskiej.

— **RACINE** (*Ludwik*), syn poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1692. Uczył się prawa, został księdzem i wszedł do zgromadzenia kaznodziejskiego. Umarł 1763. Napisał poemata: o *Łasce i Religii*, chłodne wprowadzić, ale stylem poprawnym zalecone. Tłumaczył *Raj utracony* Milтона. Zostawił *Pamiętniki o życiu ojca*.

RACZYŃSKI (*Edward* hrabia), znakomity mecenas literatury i wydawca nadto wielu dzieł pożytecznych, zwłaszcza w przedmiocie historii krajowej, sam jest autorem dzieła: *Dziennik podróży do Turcji odbytej w roku 1814*. (Wrocław, edycja przepyszna in folio majori, z rycinami na stały rzmietami, drugie wydanie in 8-vo tamże 1823). Staraniem i nakładem hr. Raczyńskiego wyszły następne dzieła: 1) *Pamiętniki do historyi Stefana króla polskiego, czyli korespondencja tego monarchy, oraz zbiór urzędzeń wydanych*

przez niego (Warszawa 1830). 2) *Dwie podróże Jakóba Sobieskiego po krajach europejskich w latach 1607—13 i 1638*. (Poznań 1833). 3) *Pamiętniki Jana Chryzostoma Paska* (tamże 1837). 4) *Pamiętniki Erazma Otwinowskiego* (tamże 1838). 5) *Obraz polaków i Polski w XVIII wieku* (tamże 1839—1842 t.18). 6) *Archiwum tajne za Augusta III* (tamże 1813). 7) *Gabinet medalów polskich* (tamże, tomów 4 in 4-to). 8) *Biblioteka klasyków łacińskich obejmująca przekład listów Pliniusza, elegji Tybulla, Witruwiusza o Architekturdzie obok z tekstem łacińskim* (Wrocław 1839 do 1841).

RADAGEZ, wódz Gotów, zalał Włochy stotysięcznem wojskiem. Stylikon wódz Honorjusza doścignął go pod Florencją, ujął i głowę ściąć mu kazal.

RADAMIST, syn Farasmana króla Iberji. Udaając poróżnienie z ojcem schronił się do wuja Mitrydata, króla Armenii, gdzie zaślubił jego córkę Zenobią. Następnie zdradą Mitrydata stracił z tronu. Postępek jego ukarał Artabano król Partów, który zabił Zenobią a jego do ucieczki zmusił. Skazany na śmierć przez ojca 52 r. po J.-Ch. Crébillon z tego przedmiotu napisał tragedją.

RADAWIECKI (*Andrzej*), dominikan, słynny kaznodzieja. Doszły nas kazania jego na śmierć Andrzeja ze Zmigrodu Stadnickiego podówczas sanockiego w r. 1630 i Mikołaja Firleja kasztelana wojnickiego w roku 1632. Byłto kaznodzieja nieskazony jeszcze kwieciej wymowy zarazą; przekładał myśli nad słowa, rozum nad dowcip, i mowy swojej obcą pstrociną nie szpecił.

RADCLIFFE (*Anna*) urodzona w Londynie 1762, zmarła 1823, autorka wielu romansów; z tych znaczniejsze: *Tajemnice zamku Udolfo, Opactwo St.-Clair*.

RADEGUNDA, (*święta*) królowa Francji, urodzona 519, córka Bertaryusza króla Turynji, wychowana w pogaństwie, nawróconą była przez Klotaryusza I, który ją zaślubił 538 r., a w 6 lat potem dozwolił jej wstąpić do zakonu. Osiedla w Poitiers i tamże umarła 587.

RADELGARIUS książę Benewentu, następcą Radelgisą I; panował od 851 do 854; usiłował zagoić rany, które ojciec krajowi zadał. Brat Adelgis po nim nastąpił.

RADELGIS I. książę Benewentu nastąpił 839 po Sykardzie, którego był skarbnikiem. Sykonolf brat ostatniego księcia i Landolf książę Kapui, przywoławszy na pomoc Saracenów, zmusili go do odstąpienia połowy państwa. Umarł 851. Po nim nastąpił syn Radelgarius.

RADELGIS II. książę Benewentu, syn Adelgisą, zamordowany r.879. Odzyskawszy tron ojca był przez lud wypędzony i wydeny r.900 księciu Kapui, Atenofa I. uznaną monarchją.

RADET (Stefan), generał francuzki, urodzony w Lotaryngii 1762. Będąc półkownikiem żandarmeryi pierwszemu konsulowi przedstawił projekt reorganizacyi wojska, którym zwrócił na siebie jego uwagę. 1809 powierzone mu uwięzienie Piusa VIII. Powróciwszy do Rzymu po odwiezieniu papieża do Florencyi, otrzymał tytuł barona. W czasie stu dni mianowany generałem żandarmeryi. Zatrzymany 1816 w Vincennes, powrócony na wolność 1818; umarł 1825 r.

RADWAN (Jan), urodził się w Wilnie i tam pobierał nauki. Z pomocy hetmana Chodkiewicza u którego był sekretarzem zwiedzał obce kraje. Jest autorem poematu łacińskiego: *Radivilius, seu de vita et rebus clarissimae gentis etc.* Wilno 1592. Hoppiusz jeszcze wymienia inny utwór Radwana: *Opisanie wierszem ekspedycyi Zborowskiego*, w Warszawie 1649.

RADWAŃSK (Szczęsny) malował najwięcej al fresco. W kościołach XX. Pijarów, OO. Franciszkanów i w kilku jeszcze innych w Krakowie są zabytki jego pracy. Wcale pięknie w r. 1813 rytował po dwakroć w Krakowie wizerunek szanownego lekarza i wskrzesiciela zakładu anatomicznego przy uniwersytecie krakowskim Rafała Czerwiakowskiego, wykonał oraz inne drobne rzeczy w których rysunek starannie zachowany, a gładzik z należytą przywitością użyty.

RADWAŃSKI (Andrzej), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie Warszawskim i otrzymaniu stopnia magistra filozofii był nauczycielem szkół wojewódzkich w Kielcach, professorem gabinetu fizycznego przy uniwersytecie Warszawskim, nauczycielem szkoły Rabinów, Gimnazjum Gubernialnego Warszawskiego, professorem b. kursów dodatkowych, członkiem komitetu egzaminacyjnego. Wydał: 1) *Zasady Fizyki doświadczalnej*, (Warszawa 1837); 2) *Początki Fizyki* (tamże 1838); 3) *O telegrafach elektrycznych* (tamże 1838); 4) *Zasady Chemii nieorganicznej*, przekład z Wöhlera (tamże 1839); 5) *Zasady Chemii organicznej*, przekład dzieła Marchanda, (tamże 1840). W roku 1829 i 1830 wydawał: Pamiętnik technologiczny *Płast*; prócz tego liczne pisma umieścił w rozmaitych dziennikach.

RADY-BILLAH (Abu Abbas Mohammed-al), jedenasty kalif Bagdadu, z rodu Abbasydów, wydobyty z więzienia, gdzie go wuj osadził, nastąpił po nim 933 r. Po krótkiem a szczęśliwem panowaniu umarł 940 r.

RADYMIŃSKI (Marcin), znany dziejopis akademii Krakowskiej za Jana Kazimierza króla, urodził się w r. 1610 w Samborzu; w 1634 roku otrzymał stopień mistrza nauk wyzwolonych i doktora filozofii. Zwiedził w celu naukowym Austrią, Niemcy, i prawie całe Włochy. W r. 1642 przez pożar w Krakowie poniósł znaczną szkodę w ruchomościach swoich; na kilka lat przed śmiercią

był celem prześladowania dwóch następnie po sobie rządzących rektorów. A jednakowóż gdzie tylko akademii potrzebowała mocnego pióra w obronie praw swoich, nie obeszła się bez Radymińskiego. On w r. 1655 w chwili zajęcia Krakowa przez Szwedów, pomimo że był wezwany do wykonania przysięgi nowemu rządowi, z niezłomną statecznością i rostopnością na żadne stypulacje i przysięgi nie przysłał. Jednak nie zdołał ochronić od szkód znacznych zastawioną dozorowi swojemu bibliotekę, z której Szwedzi wielką liczbę ksiąg w rękopismach i drukowanych dziełach zabrali. Zawisłi Radymińskiemu chcieli z tego powodu rzucić plamę na niego, lecz głos powszechny usprawiedliwił go. Po odzyskaniu Krakowa przez Jana Kazimierza, ciągle Radymiński pracował; w r. 1661 delegacyą na sejm z zaszczytem dla akademii odbył i nowe potwierdzenie jej przywilejów u stanów pozyskał. Godność dziekana wydziału filozoficznego potrójnym zawodem piastował. W r. 1662 wraz z rektorem Andrzejem Kucharskim zajmował się uporządkowaniem nanowo biblioteki akademiecznej. W r. 1661 zapisał na pomnożenie księgozbioru i katedrę teologiczną 2000 czer. zł. W 1664 dochodzące lat 54 życia, zasnął w pokoju. Ważne zabytki pracy jego znajdują się w rękopismach w księgozbiorze Akademii Krakowskiej. 1) *Fasti Studii generalis academiae Cracoviensis*, i t. d. Anno 1658. Sąto dzieje akademii w 7 tomach. 2) *Annales almae academiae Cracoviensis*. Właściwie jestto kronika akademii od pierwszych początków jej założenia, aż do r. 1660 doprowadzona.

RADZIEJOWSKI (Hieronim), podkanclerzy koronny, starosta łomżyński, początkowo wielkich doznawał względów Jana Kazimierza króla, lecz z okazji jakiegoś nieporozumienia tak oburzył tego monarchę, iż ten go od czci odsądził, a on za granicą sechronienia szukać musiał. Nakłonił Karola Gustawa króla szwedzkiego do wypowiedzenia wojny Polsce. W roku 1662 przywrócony do czci i honorów, sprawując poselstwo w Konstantynopolu życia dokonał.

— **RADZIEJOWSKI (Michał)**, prymas i kardynał. Talenta, biegłość w traktowaniu interesów, pokrewieństwo z Janem III, usłuszy mu drogę do najwyższych dostojęstw. Po zgonie Jana III był stronnikiem księcia de Conti. Zakończył życie w Gdańsku, roku 1707.

RADZIWIŁ (Mikołaj), na Łukiszkach zwany CZARNY, książę na Nieświeżu i t. d. wojewoda wileński, kanclerz i hetman wielki litewski, gubernator Inflant. Po dwa razy poseł do cesarza Karola V, zaszczycony od tegoż tytułem księcia, miał wielkie względy na dworze Zygmunta i syna jego Augusta; od tych dla rzadkich zasług do najwyższych godności był wyniesiony. Umarł 28 maja 1566 roku.

RADZIWIŁ (*Mikołaj Krzysztof*, książę na Olyce i Nieświeżu), wojewoda wileński, kawaler jerozolimski, urodzony z Mikołaja Czarnego wojewody wileńskiego i Elżbiety Szydłowieckiej, kasztelanek krakowskiej, roku 1549. Zwany *Sierotką* z powodu że w czasie godów weselnych Zygmunta Augusta przez matkę sam zostawiony w pokojach monarchy, od króla spostrzeżony gdy płakał, tak nazwany został. Lubo wychowany w kalwinizmie, staraniem księdza Skargi na fono kościoła katolickiego przeszedł. Mając lat 18 od króla Zygmunta Augusta marszałkiem dworu został mianowany. Po zgonie tego monarchy poselstwo do Francji z oznajmieniem obioru na tron Henryka Walezyjska odbył. W czasie wojny na północy za Stefana Batorego pułkiem własnego zaciągu dowodził; pod Półkiem raz, a powtórnie przy oblężeniu Pskowa w głowę kulą raniony, w skutku czynionego ślubu, odbył pielgrzymkę do Jerozolimy w roku 1582. Tam kawalerem grobu bożego mianowany, w powrocie przez Włochy około Loretu przez zbójców ze wszystkiego odarty został, a roku 1584 do Polski powrócił. Tę swoją wędrówkę opisał i wydał p. t. *Peregrynacja Hierozolimska*, w Krakowie r. 1617; przekład jednak łaciński tego dzieła przez Tomasza Tretera pierwiej wyszedł w Brunsbergu, bo roku 1601. Z dóbr swoich i braci Alberta i Stanisława, ordynacyą Olycką za zezwoleniem stanów w 1589 postanowił; zakonowi maltańskemu komandoryą w Stwoliwicach dochodem opatrzył; dobra urządził i ozdobił, drogi publiczne wielkim nakładem naprawiał, rękodzielników obcych sprowadzał, dla ubogich panienek i uczniów posagi i zaopatrzenie naznaczał; jezuitom w Nieświeżu dobra nadal. Niemogąc już cofnąć wydania Biblii tłumaczonej podług wyznania Kalwina i Socyna, którą ogłosił ojciec jego, wyznaczył sumę 5000 dukatów na jej wynieszenie, taką prawie, jaką ojciecłożył na jej wydanie, i wykupione egzemplarze natychmiast palić kazał. W 1604 objął w senacie krzesło wojewody wileńskiego. Umarł w roku 1616, przeżywszy lat 67. W tejże samej sukni pochowany w której odbył pielgrzymkę. Warto są pamięci wyrazy które powtarzał: „*Dał mi Bóg chleba dostatek abym go i sam pożywał i drugim udzielał.*” „*Niech mnie nie zowią: Radziwił, ale rad żywił.*” „*Czapka i papka najwiecej przysięgi robi.*”

— **RADZIWIŁ** (*Jerzy*), książę, kardynał i biskup krakowski, brat poprzedzającego. Po stracie rodziców mając lat 12 wysłany do Lipska dla pobierania nauk, kończył takowe w Rzymie, gdzie zmienił wyznanie kalwińskie. Odbywał pielgrzymkę do grobu ś. Jakóba w Kompostelli, w Hiszpanii, krążył dla objęcia biskupstwa wileńskiego do kraju powrócił. Zarząd Infantant miał sobie polecony od króla Stefana Batorego. Od Grzegorza XIII wyniesiony był na godność kardynała; Zygmunt III w r. 1590 mianował go biskupem

krakowskim. W 1589 jeździł jako pełnomocnik do Rudolfa II cesarza dla stwierdzenia umowy Bedyńskiej i zrekowin króla z Anną arcyksiężniczką; okazałości z jaką postępował w Wiedniu i Pradze nie porównać nie można. Znajdował się w Conclave przy obiorze dwóch papieżów: Innocentego IX i Klemensa VIII; w drugim razie może byłby sam został papieżem, gdyby był od Zygmunta popartym. Wyjechałszy do Rzymu z powodu wielkiego jubileuszu, tamże 21 Stycznia roku 1600 umarł.

— **RADZIWIŁ** (*Olbracht*), marszałek wielki korony litewski, trzeci syn Mikołaja Czarnego, w młodości rycerz znamienity; w r. 1582 jako poseł pokój pożądaný z Rosyją zawarł. Zrazu był stronnikiem Maksymiliana, lecz później stał się wiernym Zygmontowi III. Jeździł po arcyksiężniczkę Annę austryacką, pierwszą żonę króla. Był nader miłym w pozycim, i człowiekiem naukowym; znał muzykę i biegłych artystów hojnie opłacał. Umarł w r. 1593.

— **RADZIWIŁ** (*Stanisław*), marszałek wielkiego księstwa Litewskiego, jako wychowany w obcych krajach był różnowiercą, jednak na fono kościoła powrócił. W r. 1595 złożył łaskę marszałkowską i został starostą żmudzkim; do uposażenia akademii w Wilnie przykładał się. Umarł w Węgrzech, jadąc do Rzymu r. 1599.

— **RADZIWIŁ** (*Stanisław Albracht*), książę na Birzach, kanclerz wielki korony litewski, mąż wielce zasłużony, pod trzema królami, Zygmontem III, Władysławem IV i Janem Kazimierzem, tak w wojennych wyprawach jak i w sprawowaniu przez lat 40 urzędu podkanclerza i kanclerza. Przydany przez Zygmunta III królewiczowi Władysławowi gdy ten zwiedzał obce kraje. Pisał historię wypadków swojego czasu, lecz praca ta w rękopisimo nieskończoną została; szacowny ten zbiylek posiada w księgozbiornie swoim uczony Kajetan Kwiatkowski, a tytuł jego: *Dyaryusz czyli Memoryał rzeczy znaczniejszych, które się w Polsce działy od śmierci Zygmunta III. to jest od roku 1632 do 1652, spisany przez księcia Albrachta Radziwiła*. Umarł w r. 1656 bezpotomnie.

— **RADZIWIŁ** (*Krzysztof*), książę na Birzach i Dubinkach, wojewoda wileński, hetman wielki korony litewski, sławny wojownik, za króla Stefana na czele wojsk litewskich dostał się aż do Wolgi; w roku 1601 pod Kokenhausen przeszło 4000 Szwedów na polu bitwy trupem położył i twierdzę tę zdobył. W r. 1603 zakończył życie.

— **RADZIWIŁ** (*Krzysztof*), książę na Birzach, wojewoda wileński i hetman wielki litewski, syn poprzedzającego, urodzony 1585. W wojnie z Szwedami odznaczył się mężnie; po Chodkiewiczu otrzymał buławę mniejszą litewską; zaledwie mając lat ośmascie, w czasie gdy Chodkiewicz walczył pod Chocinem, on Infant i Litwy bronili przeciw Szwedom, którzy mszcząc się za to, zamek Birze na Żmudzi

zdobytwszy, uprowadzili z niego 60 dział mie-
dzianych i wielkie skarby. Z powodu różnowier-
stwa, po zgonie Chodkiewicza buławę wielką
otrzymał przed nim Lew Sapieha; bolał
nad tem, ale krajowi jednak służyć nie prze-
stał. Stany zebrane publicznie mu wdzięczność
za obronę Litwy wynurzyły. Po zgonie Zy-
gmunta III w czasie bezkrólewia był marszał-
kiem sejmu, a Władysław IV zaraz po obraniu
siebie, najprzód na kasztelaniją wileńską, a
później na województwo wraz z hetmaniją
wielką wyniósł go. Żył lat 55, umarł w
roku 1640.

— **RADZIWIŁ (Janusz)**, książę na Birzach,
kasztelan wileński, syn Krzysztofa wojewody
wileńskiego. Lata młodzieńcze w służbie woj-
skowej spędził i męźnie przeciw Szwedom
walczył. Urazony na Myszkowskiego mar-
szalka wielkiego księstwa iż jednego z nie-
pokojnych jego ludzi na gardło skarł, i
przeciw monarsze że mu odmówione zostały
po ojcu starostwa Soleckie i Dudzkie, stał
się spółnikiem rokoszan, którzy go na zjeździe
lubelskim swym marszałkiem obrali; zebra-
wszy 6000 zbrojnych i walcząc przeciw woj-
skom królewskim, pod Guzowem tak porażony,
iż się zaledwie ucieczką ratował. Później prze-
bływając w obcych krajach, rozsiewał złośliwe
wieści, i próbował czyliby Henryka IV króla
francuzkiego i Jakóba I angielskiego dla
swych niespokojnych zamysłów nie mógł po-
zyskać. Umarł w 1621.

— **RADZIWIŁ (Zygmunt Karol)**, książę na
Nieświeżu i Olyce, wojewoda nowogródzki,
kawaler maltański, Mikołaja wojewody wileń-
skiego syn. W Malcie w poczet rycerzy
policzony, walecznie odbył trzy wyprawy na
morzu. Następnie służąc w wojskach Fer-
dynanda II cesarza generałem chorągwi Pol-
skich był mianowany. W kraju pod Zygmun-
tem III i Władysławem IV wszędzie męźnie
walczył; dla pokrzepienia starganych sił wy-
jechałszy do Włoch, umarł w Assyżu roku
1642.

RADZIWIŁOWNA (Barbara), królowa
polska, małżonka Zygmunta Augusta, wdowa
po Gasztołdzie wojewodzie trockim; dla nad-
zwyczajnej piękności i talentów, do tego stop-
nia zawiądnęła sercem monarchy, iż pomimo
oporu stanów zawarł z nią związki małżeń-
skie. Koronowaną nareszcie była w Krako-
wie roku 1550, lecz niedługo cieszyła się
szczęściem swoim, albowiem w pół roku
potem z wielkim żalem Zygmunta Augusta
i narodu życie zakończyła.

RADZIWIŁOWA (Franciszka), z WI-
ŚNIEWSKICH, wojewodzina wileńska, het-
manowa litewska, biegła w prawie i dziejach,
pisała także i dzieła sceniczne: *Komedye i*
tragedye przednio dowcipnym wynalazkiem,
wybornym wiersza kształtem złożone i na
teatrze Nieświeżkim nieraz pokazywane roku
1754. W ogromnym tym foliale znajdują się
jej pierwotowy i tłumaczenia.

RADZYMIŃSKI (Adryan), jezuita, był

kaznodzieją w zakonie swoim, przełożo-
nym we Lwowie, Poznaniu; wydał rozprawę
mianą w Lublinie r. 1592 z Statoryuszem pa-
storem nowochrześciców. Umarł w roku
1615.

— **RADZYMIŃSKI (Stanisław)**, jeszcze za
Zygmunta Augusta był dworzaninem, dalej
kasztelanem zakroczymskim, czerskim, na-
konec za Zygmunta III wojewodą podlaskim.
Wysłany przez tego monarchę do Moskwy,
tamże życie zakończył. Według twierdzenia
Niesieckiego, za Stefana Batorego miał być
obranym przez szlachtę wojewodą mazowie-
ckim, lecz król chcąc skarcić podobne nad-
użycie, wyboru tego nie potwierdził. Miał
posiadać nadzwyczajną siłę.

RAFFLES (Sir Tomasz Stamford), syn
kapitana okrętu holenderskiego, urodzony na
morzu pod Jamajką 1781, został gubernato-
rem Jawy 1811. Powróciwszy do Anglii 1816
wydał *historję Jawy*; wysłany do Sumatry
powrócić do Anglii dla osłabionego zdrowia
1824 r.; po wyładowaniu ogień zajął okręt i
zniszczył mu rękopisma. Umarł na apople-
ksję 1826 r.

RAGIMBERT. król Longobardów, syn
Godoberta, króla Pawii. Gdy Godoberta zamor-
dował 662 r. Grymoald książę Benewentu,
wuj Ragimberta Pertarites wstąpił na tron,
jemu zaś wydzielił księztwo Turynu. Ragim-
bert 701 r. zwyciężywszy Luitberta, wnuka
Pertaritesa, kazał się koronować królem i
tego samego roku umarł.

RAHAB, nierządnicą w Jericho, ukryła
u siebie szpiegów Jozuego. Następnie zaślubi-
ła Salomona syna Naassona z pokolenia Ju-
dy, porodziła Booza, małżonka Rutę a dziada
Dawida.

RAHOŹA (Michał), metropolita Kijo-
wski, w r. 1588 na tej stolicy osadzony przez
Jeremiego patriarchę carogrodzkiego; przy-
chylny Rzymowi w r. 1594 w Brześciu Lite-
wskim zwołał sobór w celu doprowadzenia
do skutku unii, co też dokazał na drugim
soborze w r. 1596 odbytym. Umarł w roku
1598.

RAIMONDI (Marek Antoni), sławny ry-
townik, urodzony w Bolonii, rytował według
obrazów Alberta Dürera, Rafaela, Bandinelli
i innych, umarł 1540 r.

RAJNULF, pierwszy hrabia Awersy, był
jednym z awanturników normandzkich osia-
dłych w Wielkiej Grecyi, i otrzymał od Ce-
sarzów wschodnich inwestyturę na hrabstwo
Aversa; umarł 1059 r.; po nim nastąpił sio-
strzeniec Ryszard I.

RAJSZEL (Ludwik Edward), wydał
w Warszawie: Bajki i przypowieści (1839).

RAGOTZY albo **RAKOCZY (Franciszek)**,
jako potomek rodziny niegdyś panującej
w Siedmiogrodzie, wydobywszy się z więzie-
nia w Austrii w r. 1704 został księciem

ogłoszony i od zbuntowanych Węgrów protektorem ich królestwa obwołany; toczył wojnę z Austryą, widząc jednak niemożność ocalenia swojego kraju, w r. 1713 wydał się do Francji. Wezwany następnie do Turcji, w Rodosio zakończył życie roku 1735. Był to mąż dla pięknych przymiotów wiele poważany.

RAKOWSKI (*Jan Albrecht*), podskarbi nadworny łwowski, następnie wojewoda brzeski, następnie Wileński. Mąż uczony i w obcych językach biegły. Był posłem od Zygmunta III. do Anglii z żądaniem posiłków lub pośrednictwa do układów z Gustawem Adolfem. Umarł w r. 1639.

RALEIGH (*Sir Walter*), urodzony 1552 r. Przez ważne odkrycia, mianowicie odkryciem Wirginii zyskał względy królowej Angielskiej Elżbiety. Dowodził w wielu wyprawach i sprowadził do Anglii tabakę i wisnie. Po śmierci Elżbiety oskarżony od nieprzyjaciół o zbrodnię stanu i skazany na śmierć, trzynaście lat trzymany był w więzieniu, następnie wysłano go do Gujany dla szukania kopalni złota, o której upewniał że ją tam odkrył. Hiszpanie przeszkadzali mu w dokonaniu tego zamiaru; przyszło do potyczki, w której miasto St. Thomas ogniem splonęło. Hiszpanie żądali zadosyćczynienia, a Raleigh, nazajutrz po powrocie do Londynu, ściany w skutek wyroku przed 13 laty wydanego (1618). Zostawił *Historię powszechną*, szacowne dzieło.

RAMBAUD D'ORANGE, trubadur prowanceński, zmarły 1173; pozostałe po nim poezye wydał Raynouard.

RAMBOUILLET (*Karol d'Angennes*), markiz, był ambasadorem w Piemencie 1627 r. dla zawarcia pokoju pomiędzy Hiszpanią i Sabaudyą; umarł w Paryżu 1632. Jedną z jego córek, Lucya Julia, sławna z piękności i dowcipu, zmarła 1671 żoną księcia Montausier, była guwernantką delfina, syna Ludwika XIV.

RAMBOUILLET (*Katarzyna de Vivonne markizowa*), zaślubiła r. 1600 Karola d'Angennes markiza Rambouillet; pałac jej był miejscem schadzek znakomitych ludzi tej epoki.

RAMEAU (*Jan Filip*), sławny kompozytor muzyczny XVIII-go wieku, urodzony w Dijon 1683, zmarły r. 1764. Działal ważną rewolucyą w dramatycznej muzyce i otworzył drogę towarzyszącemu kompozytorom wydając *Zasady harmonii* (1722). Ludwik XV nadał mu szlachectwo. Rameau napisał 30 oper, z tych najlepsze: *Kastor i Pollux*.

RAMÉE (*Franciszek de la*) młody człowiek który mienił się być synem Karola IX i Elżbiety Austriackiej, i tem samem był pretendentem do korony francuskiej. Henryk III pochwycenego kazał spalić na placu Grève 1596.

RAMEL (*Jan Piotr*) urodzony 1768, wszedł za młodu do wojska i wkrótce został dowódcą batalionu; 1798 walczył nad Renem; powołany na dowódcę gwardji ciała prawodawczego; 22 fruktydora wywieziony do Kayenny; za cesarstwa służąc został marszałkiem polnym 1814; 1815 mianowany dowódcą nad Garonną, był zamordowany we własnym domu przez bandę Karlistów.

RAMESESSE, albo **RAMSES**, król Egiptu który kazał wystawić w Tebach obelisk wysoki 132 stóp, przeniesiony do Alexandryi za Konstantyna, a następnie do Rzymu za Konstansa i postawiony na placu św. Jana Laterańskiego.

RAMIR. Dwóch królów arragońskich nosiło to imię:

— **RAMIR I**, nastąpił 1034 po ojcu Sanszo III wielkim, królu Nawarry, i dostał Arragonią w podziale. Wojował z bratem Garcyaszem III i był przez niego pobity. Chciał strącić z tronu Ferdynanda I, króla Kastylii, lecz zginął 1065.

— **RAMIR II**, zwany mnich, gdyż wystąpił z klasztoru po śmierci brata Alfonsa I roku 1134. Wydał swą córkę Petronellę za hrabiego Barcelony i tronu ustepił zięciowi.

— **RAMIR**. Trzech królów Leonu nosiło to imię:

— **RAMIR I**, nastąpił 835 po Alfonsie II, odniósł zwycięstwo nad Arabami pod Logrono i przybrał do panowania syna Ordoño. Umarł 850 roku. Za niego Normandowie podstąpili pod Kordubę.

— **RAMIR II**, syn Ordoño II, nastąpił 927 r. po bracie Alfonsie IV, odebrał Madryt Mauroom 932, postąpił ku Toledo, pobił pod Simancas emira Abderama. Umarł 950. Za niego hrabia Kastylii i Burgos stał się niepodległym.

— **RAMIR III**, wódek Ramira II, nastąpił 967, mając lat 5, po ojcu Ordoño IV. Dla okrucieństw strącony 980. Zginął we dwa lata w wojnie przeciwko Galicyanom zbuntowanym.

RAMLER (*Karol*), poeta niemiecki, urodzony w Colberg (Prussy) 1725, ukończył nauki w Halle, został professorem logiki w szkole kadetów, następnie dyrektorem teatru z Englem. Umarł 1798. Odznaczył się w poezji lirycznej.

RAMMOHUN-ROY (*Rajah*), filozof indyjski. Pochodził z rodziny braminów. Mając lat 16 napisał: *System balwochwalstwa Hindusów*. Komunikując się z Europejczykami walczył przeciwko zabobonom ziomków. Przybył do Europy 1831. Umarł w Anglii 1833 r. Pisał po sanskrycku, arabsku, bengalsku i angielsku. Z dzieł jego znakomitsze: tłumaczenie *Vedas* (księgi święte) i gramatyka bengalska po angielsku.

RAMOND DE CARBONNIÈRES (baron *Ludwik Franciszek*), naturalista, członek instytutu, urodzony w Strasburgu 1753. W czasie rewolucyi 1791 deputowany do zgromadzenia.

madzenia prawodawczego, był obrońcą monarchii konstytucyjnej. Przymuszony uciekać w czasie terroryzmu, został 1791 professorem szkoły centralnej w niższych Pireneach. Deputowany do ciała prawodawczego 1800 r.; 1806 otrzymał prefekturę, 1818 został radcą stanu. Umarł w 1827 r. Napisał: *Postreżenia czynione w Pireneach*.

RAMPSEY, król egipski, nastąpił po ojcu swoim Ramsesie IX. Zdaje się że Ramses był i Ramses X, są jedna i ta sama osoba.

RAMSAV, familia szkocka która wydała kilku znakomych ludzi.

— **RAMSAV** (*Karol Ludwik*), autor *Tuchigrafii* (sztuka szybkiego pisanja).

— **RAMSAV** (*Andrzej Michał*), kawaler baronet, doktor uniwersytetu Oxfordzkiego, urodzony 1686, nawrócony na katolika przez rękopisa 1709 r. Zmarły 1714. Pisał: *O życiu i dziełach Fenelona, Historyę Turcji muzuł.*

RAMSIDEN (*Jeszy*), sławny inżynier angielski, urodzony w 1730 w Halifax. Członek towarzystwa królewskiego w Londynie roku 1786. Umarł 1800 roku. Wiele się przyczynił do postępu astronomii przez dokładnie wypracowane narzędzia do obserwacji.

RAMUS czyli **LA RAMEN** (*Piotr*), urodzony 1502 ze szlacheckiej ale ubogiej familii. Będąc służącym w kolegium wawarskiem, potrafił tyle się wykształcić, że zwycięzko powstał przeciwko panującej wówczas nauce Arystotelesa. 1551 zaczął wykladać filozofię i wymowę w kolegium francuzkiem. Jako kadyw padł ofiarą rzeki świętego Bartłomieja roku 1572.

RANCÉ (*Dom Armand Jan Bonhillier* de), sławny reformator zakonu trapiстів, syn intendenta finansów, młodość spędził w rozpuszczeniu choć był kanonikiem u Najsw. Panny w Paryżu i kilka posiadał opactw. Nawrócony szczególnym wypadkiem: bo gdy powrócił z podróży, zastał swą kochankę pannę Monbason zmarłą, z uciętą głową, powiewała trumna ołowiana w której miało złożyć ciało była za krótka. Ten widok sprawił na nim takie wrażenie, że udał się do surowego zakonu trapiстів 1657. Umarł 1700.

RANCONNET (*Aymar de*), urodzony w Perigueux, został radcą parlamentu w Bordeaux, a następnie w Paryżu. Pisał po grecku i po łacinie, i on to ma być autorem słownika uchodzącego pod imieniem Karola Siefana. Patrząc na zgon córki, stracił syna, zabicie pieruncem żony, zamknął w Bastylii przez kardynała de Lorraine, umarł 1559 roku.

RANDOLPH (*Tomasz*), poeta angielski, urodzony 1603, zmarły 1633. Pisał sztuki teatralne: z tych znakomitsze *Ascanius i Amstyl*.

— **RANDOLF** (*Tomasz*), szlachcic z hrabstwa Kent, urodzony 1523, zmarły 1590, był wysłany przez królową Elżbietę w poselstwie do Francji i Rosyji.

RANGONA (*Konstancya de*), sławna włoszka, pochodząca ze znakomitej familii w Modenie. Zaślubiona Cesarowi Fregoso, znakomitemu genueńczykowi, którego Franciszek I. wysłał do Konstantynopola dla zawarcia związku z Portą. Kiedy Karol V., roku 1541, kazał wymordować posłów, Konstancya mściła się za męża, stanęła na czele wojska i kilkakrotnie pobila hiszpanów.

RANISCH (*Augustyn*), malarz w Gdańsku, także umarł 1670 r. W kościele OO. Dominikanów tego miasta znajduje się nadzwyczajnie piękne przedstawienie chrztu Pana Jezusa, przez niego zrobione. Dzieła jego wyrównują najlepszym mistrzom, a najbardziej do Van Dyka się zbliżają.

RANISCH (*Bartłomiej*), według Füssli był budowniczym w Gdańsku; w r. 1695 wydał zrobionych przez siebie 41 rycin, przedstawiających widoki kościołów swego ojczystego miasta.

RANNEQUIN, albo **RENQUIN**, sławny mechanik belgijski, urodzony w Liège 1648, zmarły 1703. Wstawił się wystawioną w Marly pod Paryżem machiną wznoszącą wodę na 500 stóp nad Sekwang; kosztowała ona osiem milionów franków; zastąpiła teraz machiną parową.

RANTZAU (*Józef hrabia*), będąc dowódcą pułku kawalerii szwedzkiej, towarzyszył do Francji kancierzowi szwedzkiemu Oxenstiern. Ludwik XIV zatrzymał go. Odnaczywszy się w służbie francuzkiej w wielu bitwach, został marszałkiem Francji 1646 i przyjął religią katolicką. Umarł 1650 tak poraniony, że był o jednym oku, o jednej ręce, i jednej nodze.

RAOUL, albo **RUDOLF**, książę Burgundyi, zięć Roberta, opanował tron francuzki za zezwoleniem szwagra Hugona r. 923. Umarł 936. Po nim bezkrólewie trwało do powrotu Ludwika Zamorskiego.

RAPHAEL (*Sanzio*) malarz niezrównany, urodzony w Urbino 1483, uczeń Perugina, powołany do Rzymu przez wuja swego Bramante, architekta bazyliki S-go Piotra, też ukończył. Papież: Juliusz II i Leon X. powierzyli mu malowanie Watykanu. Umarł 1520 roku nie skończywszy sławnego obrazu *Przemienienie na górze Tabor*, poczytywanego za wzór najwyższej doskonałości do jakiej sztuka malarska kiedykolwiek się wzniosła.

RAPIN (*Mikołaj*) śmieszny poeta w XV wieku, który do poezji francuzkiej chciał miary wprowadzić na wzór łacińskich i greckich. Umarł 1609.

— **RAPIN** (*René*) znany poeta nowoczesny łaciński urodzony w 1697. 1621. wszedł do

Jezuitów i wykładał literaturę. Pisał *święte Ekloty i poema Ogrody*. Uważany za wzór czystości języka.

— **RAPIN THOYRAS (Pawel)** z dawnej protestanckiej rodziny, urodzony w Castres 1661. Po odwołaniu edyktu z Nantes wyszedł za granicę, 1668 wszedł w służbę Xięcia Oranii, następnie został nauczycielem X. Portland. Umarł w Wesel 1725 r. Napisał *Historię Angielską* w 2 tomach, dzieło cenione.

RAPP (Hrabia Jan), generał porucznik kawalerii, urodzony w Alzacji 1772, wszedł do służby 1788, został adiutantem Bonapartego i jego ulubieńcem. Za waleczność pod Austerlitz mianowany generałem, wslawił się obroną Gdańska w 1813. Ludwik XVIII mianował go parem. Umarł 1821. Zostały po nim ciekawe pamiętniki.

RASZED-BILLAH (Abu-Dżafar al Mansor) trzydziesty kalif z Abassydów ogłoszony w Bagdadzie 1195 po Mostachedzie Billah. Zbuntowawszy się przeciwko swemu władcy był ogłoszony odpadłym od tronu 1136. Umarł 1137 r.

RASZYD-EDDIN sławny historyk perski w 13-m wieku, był najprzód lekarzem, następnie wezyrem sultana Gasen-Chana, na którego żądanie przedsięwziął dzieło *Dżamiat-Tewasik* (Roczniki). Umarł biedny i w wielkiej nędzy.

RASK (Erazm Chrystyan) professor historii i bibliotekarz uniwersytetu w Kopenhadze, urodzony 1784. Dla zbadania początkowych dziejów Europy i Azji odbył podróże po Persyi, Europie i wyspie Cejlan. Umarł 1832. Pisał wiele; z jego licznych dzieł znaczniejsze: *Grammatyka Anglo-saxońska*, *grammatyka sanskrycka*, *Pozakultwana Początku Języka Irlandzkiego*.

RASORI (Jan) sławny lekarz, urodzony w Parmie 1767, został rektorem uniwersytetu i professorem patologii 1796, Uwięziony 1814 jako podejrzany o spisek przeciwko Austrii, uwolniony 1818. Umarł w Medyolanie 1837.

RASTIGNAC, dawna i znakomita rodzina z Perigord, wydała wielu znakomitych ludzi. *Rajmund de Chapt de Rastignac* waleczny wojownik zginął 1596, walczył przeciwko liżde. *Ludwik de Chapt de Rastignac* urodzony 1685 został biskupem w Tulie 1721, arcybiskupem w Tours 1723, zmarł 1750, przeżywał na zgromadzeniu duchownych 1723 i 1748.

RATER (Antoni) architekt lyoński, urodzony 1729, zmarł 1794, w smutku z zaburzeń rewolucyjnych. Wiele przyczynił się z własnego majątku do upiększenia miasta i zaprowadzenia komunikacji.

RATSCHIS, król Lombardzki, syn Pemmona księcia Friuli, nastąpił po nim na księstwo 737, został królem lombardzkim 744 po

Tom II.

Lutprodzie, ustąpił korony bratu Astolfowi r. 750, i został zakonnikiem w Monte-Casino. Po śmierci brata chciał odzyskać koronę, lecz na wezwanie Stefana II. wrócił do klasztoru.

RAUCOURT (Franciszka Maryja Antonina Saucere znana pod imieniem Panny Raucourt), sławna aktorka tragiczna urodzona w Nancy 1750, wystąpiła młodo w Rouen 1770, debiutowała na teatrze francuzkim 1772 w roli *Dydony*. Uwięziona 1792 r., po 9-m terrorem odzyskała wolność. Umarła w Paryżu 1815.

RAVAILLAC (Franciszek), zapalony pismami jezuitów i członków ligi, postanowił zamordować króla francuzkiego Henryka IV w którym upatrywał heretyka; 14 Maja 1610 znalazłszy w ulicy Feronnerie pojazd królewski zatrzymany przez ładowne wozy, które zajęły całą drogę, zbliżył się i uderzył króla nożem pod piersi. Uwięziony i w mękach stracony 27 Maja 1610.

RAVANEL, herszt kamizardów, okrutny fanatyk. Widząc że na jego głowę naznaczono cenę, przedstawił się Marszałkowi Villars, któremu mu przebaczył i 1000 talarów kazał wyliczyć. Będąc później znowu hersztem buntu w Langwedocyi, schwytany i spalony żywcem 1705 r.

RAVRIO (Antoni Andrzej) snycerz i literat urodzony w Paryżu 1759, zmarł 1814, doprowadził odlewy bronzowe do wysokiego stopnia doskonałości. Naznaczył 3,000 franków nagrody za wynalazek złoceńca bez merkurysu; nagrodę tę otrzymał P. d'Arcet.

RAY (John) znany botanik i fizyk angielski, urodzony w hrabstwie Essex 1628, wychowany w Cambridge, został duchownym, przebiegł Europę, umarł 1707. Członek towarzystwa królewskiego od 1667. Napisał *historię roślin i owadów*, oraz *nową metodę roślin*.

RAYMOND (Jan Arnold) architekt królewski, członek Instytutu, kawaler legii honorowej, urodzony w Tuluzie 1742, zaczął za Napoleona w Paryżu bramę tryumfalną de l'Etoile, ukończoną 1838. Umarł 1811.

— **RAYMOND (Joachim Maryja)** z znanego rodziny w departamencie Tarn, udał się do Indyi 1775, gdzie otrzymał szwadron kawalerii; Przeszedłszy do służby Hyder-Alego został generałem, dowodził naczelnie wojskami Tipu Saiba, 1790 przeszedł do służby księcia indostanckiego Dekka i umarł 1799, w chwili gdy miał przeżyć wpływ Francji w Indiach.

RAYMUND (święty) Z Penafort, tak nazwany od miejsca urodzenia pod Barceloną 1175. Został dominikanem 1222, kapełanem i penitencyaryuszem Grzegorza X, generałem swego zakonu 1236, umarł 1275, kanonizowany 29 kwietnia 1601.

— RAYMUND (święty) *Nonnat*, urodzony w Katalonii 1204, został zakonnikiem i zaprzedał się w niewolę dla wykupienia innych chrześcijan; obrany kardynałem 1237, umarł 1240, obchodzony 31 stycznia.

— RAYMUND hrabia Barcelony, zaślubił 937 Petronellę córkę Ramira II króla Aragonu. Powołany na tron po śmierci teścia, przyłączył hrabstwo Barcelony do Aragonu, podbił 1143 Leryde, Tortozę, umarł 1162.

— RAYMUND d'AGILES kanonik z Puy, był 1096 na pierwszej krucjacie, pierwszy szedł do szturm Jerozolimy i został kapłanem Rajmunda hrabiego Tuluzy. Napisał: *Historję wzięcia Jerozolimy*.

— RAYMUND du PUY, albo z *Podio*, drugi mistrz zakonu S-go Jana Jerozolimskiego 1120, nadał mu nową ustawę i przeznaczył go do walki przeciwko niewiernym. Umarł r. 1160.

RAYMUND de St. GILLES hrabia Tuluzy, był na pierwszej krucjacie i odrzucił koronę jerozolimską. Opanował Antyochię (1097) i założył tam księstwo zniszczone przez sultana Bihara 1269. Nazywano go *Rajmundem z Jordana*, albowiem przy wejściu do Palestyny w tej się rzecze obmył.

RAYMUND VII., *stary*, hrabia Tuluzy, urodzony 1156, protegował Albigenów. Podejrzany o zamordowanie Piotra Castelnau legata papieżkiego, wyprowadził przeciwko niemu krucjatę pod wodzą Szymona Monfort, zmuszono do ustąpienia wielu rziast i do pokuty publicznej. Monfort nie poprzestając na tęp, żądał inwestytury na hrabstwo Tuluzy, 1215. Rajmund odzyskał część swoich państw, umarł 1222.

— RAYMUND VIII, hrabia Tuluzy, syn poprzedzającego, wypędził ze swęj dziedziny Amaurego de Monfort syna Szymona; zawarł pokój z papieżem, który zdjął z niego klątwę, 1224, podróżował po Europie i sprzeciwił się roszczeniom inkwizycji w Langwedocyi. Umarł 1249 zostawując państwo córce Joannie, zaślubionej Alfonsowi hrabiemu Poitiers bratu Ludwika S-go. Po zejściu Alfonsa bezpotomnem, hrabstwo przyłączone do korony francuskiej 1261.

RAYNAL (*Abbé Wilhelm Tomasz Franciszek*) historyk i filozof urodzony w Aveyron 1713, został duchownym i w 33 roku ukazał się na świecie literackim. Rozpoczął zawód mniejszemi pismami, pomiędzy któremi znaczniejsze: *Historja Statueralu i parlamentu angielskiego*. Najważniejszem jest jego dzieło: *Historja filozoficzna i polityczna nsiad w Indyach*, palona z rozkazu parlamentu 1781 r. W czasie rewolucyi usiłował pismami zwrócić lud na drogę prawdziwej wolności. Umarł 1796 r.

RAYNOUARD (*Franciszek Justyn Marya*) urodzony 1761, adwokat w Draguignan, deputowany do zgromadzenia prawodawczego

go 1791, uwięziony 1793, ocalony przez reakcyę termidorską 1800, osiadł w Paryżu i poświęcił się poezyi. Jego tragedia *Templaryusze* otworzyła mu wrota akademii, której 1807 został sekretarzem. Powołany do ciała prawodawczego poświęcił się sprawom publicznym. 1815 został członkiem akademii napisów. Wydał prócz Templaryuszów: *Historję prawa muncypalnego*; *Poezye Trabadorów*. Umarł 1836.

REA SYLVIA córka Numitora króla Alby, zmuszona przez wuja Amuliusza zostać westalką, wydała na świat dwoje bliźniąt, które mieniła dziećmi Marsa, Romulusa i Remusa. Reę Sylwią nazywają także Rlią.

REAL (*Andrzej*) urodzony w Grenoble 1765, przed rewolucyą był adwokatem, 1792 obrany deputowanym. W procesie Ludwika XVI wotował za odwołaniem się do sądu ludu. 1796 był członkiem rady Pięciuset, 1801 został sędzią appellacyjnym w Grenoble; 1815 skazany na wygnanie, otrzymał później ulaskawienie i umarł 1832 r.

— REAL (hrabia *Piotr Franciszek*) urodzony 1765 w Hollandyi Austriackiej, był znakomitym mówcą w *klubie Jakobinów*, a po 10 Sierpnia za przewodnictwem Dantona mianowany oskarżycielem przed Trybunał rewolucyjny. Uwięziony po śmierci Dantona, odzyskał wolność po 9 termidora, 1796 mianowany historykiem Rzeczypospolitej. Miał wielki udział w 18-m brumaira i mianowany radcą stanu w wydziale sprawiedliwości. Po odkryciu spisku Cadoudala, mianowany prefektem. Za restauracyi skazany na wygnanie, 1818 powrócił do Francyi. Umarł 1834 r.

REAUMUR (*René Antoni Ferchault*) sławny naturalista i fizyk, urodzony w Roszelli 1683, zmarły 1757, członek akademii umiejętności 1706 r., wynalazca termometrów. Prócz tego wynalazł sposób zamieniania żelaza kutego w stal. Jemu Francya winna zakłady porcelany. Napisał *Historję owadów*.

REBEKKA córka Bataela a wnuczka Nachora, brata Abrahama, którą Eliezer zajął dla małżeństwa dla Izaaka. Powiła Jakóba i Ezawę. Pogrzebiona z Izaakiem, Abrahamem i Lią.

REBOULET (*Szymon*) historyk, urodzony w Avignon 1687, umarł 1752, pisał *Historję Ludwika XIV* pełną anegdot i szczegółów interesujących. Wydał także *Pamiętniki kawalera Forbin*, bardzo ciekawe.

REDHWAN (*Fakr el Muluk*) sultan Alepu, nazwany Brodan przez historyków wojen krzyżowych, dla opanowania tronu stracił dwóch braci 1094. Zienawidzony od muzulmanów, dla chciwości, oziębłości w wierze, i z powodu zamordowania emira Hemeza, umarł 1114.

REDOUTE (*Piotr Józef*) sławny malarz

kwiatów, urodzony w Belgii 1759, przybyły do Francji 1784, był kolejno malarzem gabinetowym Maryi Antoniny i Cesarzowej Józefiny. Był malarzem przy muzeum historii naturalnej. Umarł 1840. Zbogacił swemi rysunkami mnóstwo kosztownych dzieł botanicznych, jako to: *Flora Atlantica*, *Flora borealis Americana*, Botanikę J. J. Rousseau, Dzieło o Różach i wiele innych.

REFFA, nałożnica Saula, z której miał dwóch synów: Armoni i Miliboseta; tego ostatniego Dawid wydał Gabaonitom, którzy go stracili. Po śmierci Saula żądana w małżeństwo przez Abnera, który na stronę Dawida przeszedł.

REGILIANUS (*Quintus Nonius*), Dak, krewny króla Decebala, służył w wojsku rzymskiem za Waleryana i dostąpił pierwszych godności wojskowych. Dowodził naczelnie w Illirii za Galiena, na miejsce którego obrany cesarzem 260. Gotował się do wyprawy przeciwko Sarmatom, gdy został od żołnierzy zabity r. 262.

REGIS (błogosławiony *Jan Franciszek*) urodzony 1597 we Francji, wstąpił mając lat 20 do jezuitów i szczególnem odznaczył się poświęceniem w ratowaniu zapowierzonych w czasie zarazy morowej w Tuluzie 1630 r.; umarł 1640.

REGNARD (*Jan Franciszek*) najlepszy po Moliere pisarz komedij francuzki, urodzony 1656 w Paryżu. Z namiętnym zapalem puszczał się w dalekie podróże, a stąd życie jego było pełne wypadków nadzwyczajnych; wzięty do niewoli o mało w Algierze nie utracił życia; odbył podróż do Japonii i zatrzymał się dopiero nad brzegiem morza Lodowatego, a tam z towarzyszami położył stawy napis zaklętych temi słowy: *Sistimus hic tandem nobis ubi defuit orbis*. Powrócił 1682. Umarł 1710. Jego komedya *Grac* uchodzi za arcydzieło.

REGNAULD (*Jan Chrzyciel* baron) profesor w akademii sztuk pięknych, znakomity malarz francuzki, urodzony w Paryżu 1754; wszedł młodo do marynarki, a potem udał się do Rzymu i kształcił się w sztukach pięknych; 1792 za obraz Andromedy został członkiem akademii. Znakomite jego obrazy: *Zdjęcie z krzyża* i *Potop*, godne są nawiększych mistrzów. Umarł 1829 w Paryżu.

REGNAULD de St. JEAN d'ANGELY (*Michał, Ludwik Stefan* hrabia), urodzony 1769 r., był bratem Lepelletiera de St. Fargeau. R. 1789 będąc deputowanym ledwie uszedł ciosów terrorizmu. Napoleon mianował go radcą stanu, sekretarzem stanu, i hrabią. Wygnany 1815 udał się do Stanów Zjednoczonych, zkąd przybył do Belgii a następnie do Paryża, gdzie we 12 godzin po przybyciu umarł 1819 r.

REGNIER (*Maturyn*) poeta satyryczny francuzki, urodzony w Chartres 1573, zmarł w Rouen 1613. Pozostało nam po nim 17 *Satyr* pełnych talentu, ognia, a razem żółci i nieprzyzwoitych wyrażań.

— REGNIER DESMARETS (*Franciszek Serafin*) urodzony w Paryżu 1632 r. Z księciem Crequi udał się do Rzymu 1662, jako sekretarz ambassady. Mianowany członkiem akademii la Crusca 1667, został duchownym 1668, 1713. Napisał *grammatykę francuzką*.

— REGNIER (*Klaudysz Antoni*) książę Massa Carrara, urodzony w Lotaryngii 1746, w czasie rewolucji był znakomitym adwokatem w Nancy i mianowany deputowanym; uszedłszy terroryzmu 1795 mianowany członkiem rady starszych i prezydującym 1798. Napoleon powierzył mu ministerstwo sprawiedliwości i policyi 1802 r. które następnie objął Fouché. Mianowany księciem, przeżywał w ciele prawodawczem. Tak był przywiązany do Napoleona że we dwa miesiące po jego upadku umarł z żalu (1814).

REGULSKI (*Wojciech*), kasztelan warszawski; mąż znakomity nauką, mężem i nieograniczonem poświęceniem się. Żył w drugiej połowie XVI-go wieku. Na wezwanie Jana Zamojskiego, Kanclerza i hetm. W. K., własnym kosztem wystawił pułk jazdy z ośmiu chorągwi złożony, i na czele onego 1 czerwca 1582 wyprawił się na wojnę. Uważany za szczerp rodziny Regulskich ze wsi Regul jej gniazda pochodzących.

— REGULSKI (*Jan*), inspektor mennicy królewskiej w Warszawie za panowania Stanisława Augusta. Z pierwszjej zaraz młodoci okazywał niepospolicity talent do rysunków i szczególną zręczność do robót ręcznych mechanicznych, jakoż w 14 roku życia swojego wypracował z misterną biegłością, przy pomocy tylko scyzoryka i szydłka, z pestki oliwkowej koszyk z gniazdem synogarlicy. Ta robota ściągnęła uwagę Ignacego i Stanisława hrabiów Potockich, którzy za zezwoleniem rodziców, po ukończeniu nauk, wysłali go do Włoch. Tam młody Regulski prócz postępu znakomitego w rysunkach, idąc za nieprzewidywanym popędem, doskonalił się w rzadkiej sztuce rzeźnicia na kamieniach, naśladowując starożytne pierwotwory znane pod nazwą gemmów. Za powrotem do kraju najchlubniej przyjętym został przez światłego monarchę, który go w poczet dworzan policzył i hojnie łaskami obyspał. Odtąd oddany zaszczytnemu powołaniu artysty, wypracował wizerunki jak tylko można najpodobniejsze króla i licznej jego rodziny, oraz wielu innych znakomych osób. W 1792 polecone miał wypracowanie pięknego medalu księcia Józefa Poniatowskiego z napisem: *Miles Imperatori*. Umarł nagle w Listopadzie 1807 r. nie dożywszy lat 50.

— REGULSKI (*Stanisław*), syn poprzedza.

jącego, po skończeniu nauk w b. Liceum Warszawskim, przykładał się z zapałem do literatury i poezyi. Pierwsze jego literackie prace i tłumaczenia jako to: *tragedje Makbet, Meropa*, i inne, były przedstawiane na scenie teatru Warszawskiego, ulotne zaś poezye w pamiętnikach Dmochowskiego i Bentkowskiego i w innych pismach peryodycznych umieszczane; wrosły one znakomitego pisarza dla literatury ojczystej; ale najokropniejszą kłopotliwość, bo zupełną utratę wzroku i to w samym kwiecie wieku, położyło tamę dalszemu jego pracom. Znosił on swoją niedolę i cierpienia jej towarzyszące z nadzwyczajną cierpliwością, Przyniósł jego serca duszy odpowiadały świątyni przymiotom umysłu, i te mu jednały szacunek przyjaciół i pozostawiły niezatartą pamięć w ich sercach. Umarł przy końcu listopada 1831, w 52 roku życia.

REGULUS (*Marck Attilius*) wódz rzymski, konsul 267 p. Ch. pokonał Salentynów. Powtórnie konsul r. 256, odniósł świetne zwycięstwa nad Hamilkarem i Hannonem wodzami kartagińskimi. Pokonani kartagińczycy żądali pokoju, lecz ciężkich warunków zwycięzcy przyjąć nie mogli. Xantypus sprowadziwszy pomoc ze Sparty, pobił Regulusa pod Kartaginą 255 i wziął go do niewoli. Regulus wysłany do Rzymu z poruczeniem żądania pokoju i wymiany jeńców, namową swą skłonił senat do odrzucenia tych żądań. Następnie aby się wywiązać z danego słowa wrócił do Kartaginy, gdzie w okropnych męczach życia pozabawiony r. 251 p. Chr.

REICHA (*Antoni, Józef*) kompozytor muzyki, urodzony w Pradze 1770. Ukończywszy nauki w uniwersytecie niemieckich, kształcił się w muzyce pod Mozartem i Haydnem i wstąpił się wydaniem 36 fug, kantaty *Leonora*, kompozytorem *opery, oratorium i rekwiem*. Od 1808 był w Paryżu profesorem kontrapunktu w konserwatorium. Umarł 1846. Wydał traktat o *melodji* i drugi o *harmonii*; pisał *opery: Natalia, Chata szwajcarska i Cagliostro*.

REICHSTADT (*Napoleon, Franciszek, Karol, Józef, Bonaparte książę de*) urodzony w Paryżu 1811 r. z Napoleona cesarza francuzów i arcyksiężniczki Maryi Ludwiki. Przy urodzeniu mianowany królem *rzymskim*. Po upadku ojca otrzymał tytuł księcia Reichstadt. 1814 przywieziony do Wiednia i oddzielony od ojca i matki, umarł na suchoty 1832. Ciało jego pochowane w grobach cesarskich w Wiedniu.

REID (*Tomasz*) sławny filozof szkocki urodzony 1711, ukończył nauki w Aberdeen, gdzie został profesorem filozofii; 1762 otrzymał katedrę w Glasgowie. Umarł 1796. Jego dzieła są: *Uragi nad rozumem ludzkim, o siłach umysłowych człowieka i o siłach czynnych*.

REINHARD (*Franciszek Volkmar*) sławny

wny kaznodzieja protestancki, urodzony 1755 w Salzbach, ukończył nauki w Wittembergu, gdzie został professorem teologii a następnie kaznodzieją dworu saskiego 1792 r.; umarł 1812 r. Pisał *kazania i systema moralności chrześcijańskiej*.

— **REINHARD** (brabia *Karol Fryderyk*) sławny dyplomata urodzony w Wittembergu 1761. Przybył do Francji i przyjęty do instytutu geograficznego. Wszedłszy do zawodu dyplomatycznego był ambasadorem w Londynie i Neapolu, przy miastach hanzeatyckich, i w Medyolanie. W 1830 powołany do izby parów. Umarł nagle 1837 r.

REINHOLD (*Karol Leopold*) filozof niemiecki, urodzony 1758 w Wiedniu, wstąpił do Jezuitów a po zniesieniu tego zakonu 1773 do barnabitów. 1783 przyjął religię protestancką, został zięciem Wielanda i profesorem filozofii w Jena. Umarł 1823. Był wielbicielem Kanta.

REISKE (*Jan Jakób*) sławny filolog urodzony 1716 w Saxoni, zmarły 1774, był professorem języka arabskiego w Lipsku. Edycje *Homera, mówców greckich, Dionizego z Halikarnasu*, dowodzą jego erudycji i przenikliwości krytyki.

REKARED I. król Wizygotów w Hiszpanii, nastąpił po ojcu Leurgildzie, odniósł niejakie korzyści nad Gotranem, rzekł się arianizmu i był pierwszym katolickim królem w Hiszpanii. Umarł r. 601, po nim nastąpił syn jego Liuba II.

— **REKARED II**, nastąpił po ojcu Sisebutie, 621 r. We dwa miesiące potem Suintila stracił go z tronu.

REKLEWSKI (*Wincenty*), jeden z późniejszych u nas poetów. Urodził się w Boleszynie 1785 r. Po ukończeniu nauk w akademii krakowskiej wszedł do wojska do artylerji. W 1809 znajdował się w pamiętnej bitwie pod Raszynem. W 1811 przeniesiony do korpusu inżynierów, jako poddyrektor, miał znaczny udział w ufortyfikowaniu Modlina. Należał do wojny w r. 1812 i z pola bitwy pod Mołajskiem uniesiony bez przytomności, zakończył życie w lazarecie w Moskwie, mając lat 27. Wydał: *Pienia wiejskie* przez W. G. R. Kraków w drukarni Gröhlowskiej 1811 r.; jest to zbiór sielanek, których osnowę czerpał w ówczesowych okolicznościach. Oprócz tego pozostawił w rękopiśmie dwa poemata sielskie: *Wieńce i Robienie kwiata*; tudzież heroikomiczne: *Cecylia utracona*.

REMBRAND (*Paweł Gerretz* zwany) sławny malarz holenderski, urodzony 1606 nad Renem pod Leydą, syn młynarza, był uczniem Jakoba Zwaanenburg, Piotra Lasman, i Jakoba Pinas. Umarł w Amsterdamie 1688. Portrety jego roboty są wysoko cenione, a wszystkie w ogóle jego obrazy celują kolorytem, doskonałym użyciem światło-cieniów

i wypukłością figur. Jako artysta był wielki, jako człowiek charakter jego kaziły chciwość i skąpstwo.

REMI (święty) arcybiskup z Reims, urodzony 439, został biskupem 461, odznaczał się nauką i cnotą. Onto chrzcil Kłodowesza i. Umarł 533. Przypisują mu kilka *listów*.

REMUS, brat Romulusa, urodzony według tradycji z Marsa i westalki Rei Sylwii a ocalony przez Faustulusa. Zabity według wielu przez Romulusa; inni mówią że poszedł do Gallii i założył Reims.

REMUSAT (Klara, Elżbieta, Joanna, *Gravier de Vergennes* hrabina de) siostrzenica hrabiego Vergennes ministra za Ludwiką XVI, urodzona 1780, poszła za hrabiego Remusat prefekta pałacu cesarskiego i dep. wyższej Garony. Przywiązana do Józefiny umarła 1821 r. Pisała wiele, pomiędzy innemi piękne dzieła o *Wychowaniu kobiet*.

— **REMUSAT** (*Jan Piotr Abel de*) sławny orientalista, urodzony w Paryżu 1788, został doktorem medycyny 1813. Po powrocie Burbonów mianowany professorem języka chińskiego w Collège de France, członek instytutu 1826. Umarł 1842 r. Pisał *zasady Grammatyki chińskiej, o pochodzeniu języków tatarskich i t. d.*

RENAU d'ELIZAGARAY (*Bernard*) urodzony 1652 z dawniej rodziny nawarskiej, jeden z najsławniejszych inżynierów marynarki francuskiej, Podniósł teorią budowy okrętów do wysokości doskonałości. Umarł 1719, jako członek honorowy akademii umiejętności.

RENAUDOT (*Teofrast*) lekarz urodzony w Loudun 1583, osiadł w Paryżu 1623, i pierwszy zaczął wydawać we Francji pisma periodyczne 1631, już znane w Wenecyi pod nazwiskiem *Gazetta*. Umarł 1653. Syn jego *Euzebiusz* urodzony 1646, zmarły 1720, był znakomitym filologiem.

RENAULT (*Aimée Cayla*) córka papiernika w Paryżu, skazana na śmierć przez trybunał rewolucyjny 1794 że nastawiała na życie Robespierrea, miała lat 20.

RENÉ I. hrabia Anjou i Prowancyi, książę Lotaryngii, dziedzic tronu Sycylijskiego; urodzony w Angers 1408. Przez ożenienie z Izabellą Lotaryngską córką Karola II nabył praw do tego księstwa, których go pozbawił Antoni Vaudemont, zmusiwszy go do wydania córki za swego syna Ferry II. Usiłował podbić Neapol, co gdy mu się nie powiodło, osiadł w Prowancyi zajmując się sztukami. Umarł kochany z nazwiskiem *dobry René* 1480, dzieci przed nim pomarły.

— **RENÉ II.** książę Lotaryngii, urodzony 1451 z Ferry II hrabiego Vaudemont i Yolandy Anjou, powołany na tron po Mikołaju I. (1473). Karol Zuchwały książę Burgundyi wzniejąc się w jego prawa napadł na Lotaryngię.

René odparł go z pomocą Szwajcarów, a Karol zginął 1477. Zawarł traktat z Wenecją i został jej naczelnym wodzem. Po śmierci hrabiego Maine 1481, chciał opanować Prowancję, nie mogąc od Karola VIII otrzymać inwestytury. Umarł 1508. Miał pięciu synów; Antoni po nim nastąpił; piąty, książę Guise, dał początek domowi t. n.

— **RENÉE de FRANCE** córka Ludwika XII urodzona w Blois 1510, poszła za Herkulesa Este księcia Ferrary, po śmierci którego przybyła do Francyi przyjąwszy reformę. Była odważna i wielu protestantów w czasie rzezi S. Bartłomieja ocaliła. Umarła 1575 r.

RENNEL (*James*) sławny geograf angielski urodzony w 1742, zmarły w Londynie 1830. jako ochotnik wszedł do marynarki, 1766 służył jako inżynier w Indyach; w stopniu majora opuściwszy służbę, poświęcił się geografii; wydał atlas Bengaliu i Indostanu, nadto pisał o systemacie geograficznym Herodota.

RENNIE (*John*) sławny inżynier i mechanik angielski, urodzony w Szkocyi 1761. Jego dziełem są w Londynie mosty Waterloo i Southwark, nowe warsztaty do budowy okrętów w Chatham, Portsmouth i Plymouth, piękne nadbrzeże Tamizy i w. i. Umarł 1822 r.

RENOU (*Antoni*) malarz i literat urodzony w Paryżu 1731, uczeń Wiena, malarz Stanisława Leszczyńskiego 1760 r., członek akademii malarstwa 1781, zmarły 1806, zostawił piękne malowania al fresco. Napisał tragedję: *Tereusz i Filomela*.

REPNIN (*Mikołaj Wasiliewicz książę*) urodzony 1734, syn Repnina, który za Piotra W. dowodził korpusem przeciwko Karolowi XII. W zawodzie dyplomatem był na dworze polskim dla wybrania Stanisława Poniatowskiego. Przywiedzenie do skutku zamiarów swego dworu, nagrodzono mu orderem S. Alexandra i gratyfikacją 50,000 rs. 1779 podpisał traktat w Teschen, odniósł w 1791 nad cesarzem Jusuem zwycięstwo i podpisał traktat w Jassach. Był gubernatorem Litwy następnie Litwy, a 1796 przez Pawła I. mianowany feldmarszałkiem. Umarł dysgracyonowany 1807 r.

REQUESENS (Don Ludwik de *Zuniga*) wielki Komandor Kastyljski i waleczny wódz; w XVI wieku walczył z Don Juanem Austryackim przeciwko Turkom. Był gubernatorem Medjolanu, a po księciu Alba zarządził Niderlandami. Umarł w Bruxelli 1576. Po nim rządził Don Juan Austryacki.

RESENIUS (*Piotr*) profesor moralności i prawodawstwa w Kopenhadze, zmarły 1688. Pisał *słownik Islandzki i o prawie norweskim*, prócz innych dzieł mających związek z nauką historyi i prawa.

RESKUPORIS. Sześciu królów Bostoru cytteryjskiego nosili to imię.

— RESKUPORIS I. potomek dynastji Leukonjanów, wstąpił po Polemonie I. r. 4 przed Chrystusem.

— RESKUPORIS II. po ojcu Somaratesie, współczesny Tyberjuszowi, panował pod opieką matki Gepepyris. Strącony przez kaligulę, który Polemona II osadził 33 r.

— RESKUPORIS III po Kotysie II r. 40; umarł r. 84.

— RESKUPORIS IV po Somaratesie III r. 212; umarł 229 r.

— RESKUPORIS V od 229 — 268.

— RESKUPORIS VI na początku IV wieku.

RESKUPORIS. Trzech królów Tracji nosili to imię:

— RESKUPORIS. I. posiadał państwo od Strymonu do Chersonezu i Tracji, walczył na stronie Pompejusza, następnie Brutusa.

— RESKUPORIS II syn Kotysa IV wstąpił 16 r. przed Chr. pod opieką wuja Remetalcesa; zginął w wojnie z Bessami. Po nim wstąpił Remetalces I.

— RESKUPORIS III, brat Remetalcesa I. otrzymał od Tyberjusza połowę państwa; kazał zamordować Kotysa V. za co Tyberysz kazał go w Alexandryi uwięzić, a potem stracić r. 19.

RESTAUT (Piotr) Grammatyk francuzki urodzony w Beauveau 1694, został adwokatem królewskim 1740, zmarł 1764; pisał *grammatykę francuską* długo używaną w szkołach.

RESTIF DE LA BRETONNE (Mikołaj Edmeusz) pisarz francuzki obfity i dziwny, urodzony 1734, zmarł 1804. Wiodąc życie rozpustne i będąc zecerem drukarskim nie dawał sobie nawet czasu do pisania swych dzieł, lecz od razu składał je sam i drukował. Zostawił pamiętniki, powieści, romanse; z tych najlepsze są: *Życie mojego ojca* i *wieśniak zepsuty*.

RESTOUT (Jan) malarz, urodzony w 1692, syn malarza, umarł 1768 dyrektorem akademii malarstwa. Malował *Tryumf Bachusa* dla Króla Pruskiego, *Orfeusza i Eurydyka*, planował w bibliotece S. Genowefy w Paryżu. Syn jego *Bernard Jan Restout*, członek akademii malarstwa i municypałości 1792, umarł 1796; malował *Anakreona z kukiełką w ręku* i t. d.

RESZKA (Stanisław), urodzony w poznańskim, pobierał nauki w akademii krakowskiej w której później był nauczycielem filozofii i mistrzem. Pierwsze lata młodzieńcze spędził przy kardynale Hozyuszu, był bowiem nierozdzielny z towarzyszem prac tego wielkiego człowieka i w czasie zboru trydenckiego okazał dowody talentów swoich; wyprawiony do Rzymu, zyskał względy Syxtusa V, który go referendarzem obojczy pieczęci apostolskiej mianował. Po zgonie Hozyusza, wezwany Reszka przez Stefana Bato-

rego, miał poleczone sobie wychowanie synów tego monarchy Andrzeja. Ostatek dni swoich spędził na poselstwie w Neapolu, traktując o summy Neapolitańskie. Umarł 3 kwietnia 1609. Mąż ten istotnie światły, wielu dziełami wykazał niepospolitą swoją naukę. Kardynał Baronius i Lipsius, uczoność jego sławili.

RETZ albo **RAIS** (*Idzi Lucal* baron i marszałek) urodzony 1396 z barona Retzi Maryi Craon ze znakomitej familii Bretańskiej, 1426 wszedł do służby Karola VII Kr. francuzkiego, 1429 został marszałkiem i wiele się przyczynił do wypędzenia Anglików z Francji. Obwiniony o liczne zbrodnie, spalony żywcem w Nantes przez sąd kościelny 1440.

— **RETZ (Jan Franciszek Paweł de Gondy kardynał de)** syn Emmanuela Gondy, urodzony w Montmairil 1614, przeznaczony do stanu duchownego, 1643 mianowany koadjutorem arcybiskupa Paryżskiego. Należał do Frondy, zdradzał i godził się z dworem. Pochlebiał Mazaryniemu, i jego się tylko lękał. Po jego śmierci 1661 złożył arcybiskupstwo, zostawszy opatem w St Denis, umarł 1679. Zostawił ciekawe *pamiętniki*.

RFUCHLIN (Jan), urodzony w Pforzheim pod Spirą 1455, uczył języka greckiego w Orleanie i Poitiers, a potem w Ingolstadt i Tubindze, umarł 1522, pisał wiele, mianowicie *słownik grecki, grammatykę i o sztuce kahalistycznej*. W czasie odrodzenia nauk zaszczytnie zamilowanie języka greckiego.

REVELLIERE-LEPAUX (Ludwik Marja) urodzony 1753 w Montagu w Wandei adwokat 1775, sprzyjał rewolucji, wolał śmierć Ludwika XVI, walczył z jakubinami, został członkiem rady starszych, i jednym z dyrektorów pomiędzy któremi był najzdolniejszym i najwięcej prawnym; wykonał przysięgę na wierność cesarzowi; umarł w Paryżu 1824 r.

REWBELL (Jan) urodzony w Colmar 1746, deputowany 1789 r., został obrany prezydującym w zgromadzeniu narodowem 1791. Prezydował w konwencyi narodowej 1794. Był członkiem rady Pieczęci, następnie mianowany dyrektorem i prezesem dyktoryatu wykonawczego. Po 18 brumaire znikł ze sceny politycznej, umarł 1810. Obwiniają go o bogacenie się kosztem państwa.

REY (Jan Chrzecieliel) muzyk urodzony 1734 był chórzystą w Tuluzie, a następnie dyrektorem orkiestry w teatrze tamtejszym; 1786 mianowany kapelmistrzem Ludwika XVI. Napoleon mianował go swoim kapelmistrzem. Umarł 1810.

REY MIKOŁAJ Z NAGŁOWIC, herbu Oksza, urodził się 1515, w Zurawnie na Rusi. Młodość swoją niezbyt przywykło spędził bo na swawolach i uciechach. W 20 roku życia ojciec oddał go do dworu An-

drzeja Tęczyńskiego wojewody Sandomierskiego, aby się wprawił do pisania listów polskich. Lubił towarzystwa wesole i muzykę, ożenił się z Roźnowną z Sędziszowa. Założył miasteczko Rejowiec niedaleko Chełmna, a drugie Oksza w krakowskiem nad Nidą przy Nagłowicach. Nie opuścił żadnego sejmu, zjazdu, wszędzie musiał być obecnym i bawić się. Od wszystkich lubiany prócz katolików, przebywał na dworze Zygmunta ojca i syna, którzy go płacą obdarzyli. Umarł około 1568. Pieśni nabożnych, świeczek wierszów rozlicznych, nagrobków, napisów do herbów, miał tyle napisać (jak twierdzi Trzeciecki przyjaciel i biograf jego) że niepodobniestwem byłoby zliczyć, co mu też z wielką nader łatwością przychodziło. Zwykle pracował w nocy, bo w dzień tylko zabawą był zajęty. Z ważniejszych dzieł jego należy wymienić: *Wizerunek własny żywota człowieka poczciwego*, etc. Kraków 1560. Przed poznaniem Jędrzeja Galki z Dobczyzna nazywano Reja ojcem polskich rymotwórców.

REYNIER (*Jan Ludwik Ebenezer* hrabia) szwajcar z rodu, urodzony w Lauzanne 1771, przez odwagę i talenta 1794 został generałem brygady, a 1798 dywizji. Należąc w tym stopniu do wyprawy Egiipskiej, został aresztowany i odesłany do Francji z rozkazu generała Menou. Za cesarstwa, dowodząc wyprawą do Neapolu (1805) opanował Kalabrię, a Murat mianował go ministrem wojny. Wazne Napoleonowi wyświadczył przysługi. Umarł 1814 r.

REYNOLDS (*Jozue*), sławny malarz angielski, urodzony 1723 pod Plymouth, zmarły 1792, oddzielną utworzył szkołę. Malowaniem portretów zyskał głośne imię i znaczny majątek. Pisał *rozprawy o malarstwie*, arcydzieło wymowy i krytyki.

REYTEN (*Tadeusz*), urodzony w Hroszówce w województwie nowogródzkim, roku 1742; był posłem z Nowogródka; umarł 8 Sierpnia 1780.

RHIGAS sprawca pierwszego powstania Greków, urodzony 1753 w Tessalii, osiadł w Bukarescie, a następnie w Wiedniu, dał się poznać Europie przez *pieśni narodowe greckie*. Doniesiony jako buntownik Porcie i wydany przez Austrię, został ścięty w Belgradzie 1798.

RIALTO (*Antoni*), włoski rodem z Bononii; mówił językami: słowiańskim, polskim, rosyjskim, niemieckim i kroackim. Wiek swój w różnych krajach i na rozmaitych dworach przepędził. Był tajnym sekretarzem Dymitra Samozwańca, a po zgonie tegoż radcą cara Iwana Szajskiego; kolejno astronom, polityk, śpiewak, sztukmistrz, dostawszy się do Polski w domu Ostroroga Wojewody poznańskiego był nauczycielem synów jego, następnie trenisiem lat kilka na dworze Zygmunta III. Przybywszy do Poznania zobaczył jak ucznio-

wie grali komedya, i wtój jego osobą udawali; rozniewany o to, spotkawszy swojego naśladowcę, uderzył kijem, za co byłby może od młodzieży ubitym, gdyby ludzie Czarnkowskiego nie uratowali go; lecz natychmiast wyniósł się z Poznania.

RIARIO (*Piotr*) siostrzeniec papieża Syxtusa IV, mianowany patryarchą Konstantynopolitańskim, arcybiskupem Florencyi i legatem w całych Włoszech, zebrał wielki majątek i kupił księstwo *Imola*, które bratu Hieronimowi przekazał 1474 r.

— **RIARIO** (*Hieronim*) dowódca wojsk papieskich i książę Imola, opanował 1480 księstwo Forli i wojował z baronami aż do śmierci wuja swego Syxtusa IV. Zamordowany 1488. Miał za żonę Katarzynę Sforę, córkę naturalną księcia Medyolańskiego, a z niej syna Oktawiana, następcę na księstwo.

RIBEAUMONT (*Eustachy*) kawaler pikardzki, wslawił się w czasie wyprawy nieśczęśliwie przedsięwziętej r. 1342 przez Godfryda de Charny celem odebrania miasta Calais Edwardowi III. królowi Angielskiemu. Ribeaumont walczył z tym monarchą i dwa razy go obalił. Ulegając nakoniec liczbie, wzięty do niewoli, został przez Edwarda III uwolniony i obdarzony na pamiątkę kapeluszem ozdobnym perłami.

RICARD (*Abbé Dominik*) urodzony w Tuluzie 1741, jako profesor znakomity wykładał literaturę i zostawił dobre francuzkie tłumaczenie *Plutarcha*. Umarł 1803 r.

RICARDOS-CAVILLO (hrabia *Don Antonio*) generał hiszpański urodzony 1727; służąc w pułku ojca, w 16 roku został pułkownikiem, założył szkołę kawalerii w Ocaña za co został generałem. Następnie popadł w nielaskę i w nią zostawał czas długi, aż r. 1793 został mianowany komendantem Guipuzko i otrzymał dowództwo armii katalońskiej, na czele której wszedł do Francyi, opanował Bellegarde, Villefranche, St. Louis, lecz pobity pod Mont-Libre cofnął się za Pyreneje. Umarł 1794 r.

RICCI (*Mateusz*) jezuita urodzony w Macerata 1552, udał się do Indyi, ukończył teologią w Goa 1578. Był misyonarzem w Chinach gdzie wielkię nabył sławy i dla Chińczyków sporządził mapę ich kraju. Umarł w Pekinie 1610; zostawił ciekawe *Pamiętniki*.

— **RICCI** (*Józef*) urodzony w Brescia, dał się poznać w wieku XVII dwoma ważnemi dziełami, mianowicie: *Historją wojen niemieckich od 1616 do 1648* i *Historją Wojen Włoskich od 1613 do 1653*, pisanemi po łacinie.

— **RICCI** (*Wacław*) ostatni generał jezuitki urodzony we Florencyi 1703, objął ten znakomity urząd 1750. Jego charakter nieugięty wiele się przyczynił do upadku zakonu i zniesienia go 1773 przez Klemensa XIV. Zamknięty w warowni S. Aniola umarł 1775 r.

— **RICCI** (*Scypion*) synowiec poprzedzającego, urodzony w Florencji, był biskupem Pistoii. Sprzyjał reformom kościoła przez Józefa II przedsięwziętym w Austrii, za co wykłęty był przez Rzym i więziony przez lat 3. Po odwołaniu błędów swych uwolniony, umarł 1810.

RICCOBONI (*Antoni Franciszek*) znany aktor włoski. Urodzony w Mantui 1707, przybył do Paryża 1716, występował w rolach kochanków od r. 1726, a oddał się ze sceny 1750. Pisał wiele sztuk francuskich.

— **RICCOBONI** (*Marya, Joanna Laboras de Mezieres*) żona poprzedzającego, urodzona w Paryżu 1714, z rodziny zniszczonej systematę Ławą, wystąpiła 1734 na teatrze włoskim i z niewielkiem powodzeniem grywała do r. 1764. Wielu czytelników miały w swoim czasie romanse przez nią pisane: *Ernestyna, Historia markiza Cressy, Listy mis Fanny Butler*. Umarła 1792 r.

RICHARDSON (*Samuel*) genialny romansopisarz angielski, urodzony 1689 w hrabstwie Derby, całe życie był drukarzem, umarł 1761. Pisał romanse treści moralnej jakoto: *Pamela, Klaryssa Harlowe, Grandisson*.

RICHE (*Klaudjusz, Antoni, Kasper*) lekarz naturalista, urodzony 1762, doktor medycyny 1787, był współredaktorem encyklopedyi metodycznej i należał do wyprawy ookoło świata odbytej pod naczelnictwem d'Entrecasteaux. Umarł 1797 r.

RICHELET, znany słownikopisarz, urodzony 1631, adwokat w parlamencie paryskim, poświęcał się zgłębianiu języka i wydał *słownik francuzki*; jest także autorem *słownika rymów*. Umarł 1698.

RICHELIEU (*Armand Jan du PLESSIS książę kardynał de*) trzeci syn Franciszka du Plessis, pana de Richelieu, urodzony w Paryżu 1585. Mimo młodości za protekcją markizowej Gueretville otrzymał biskupstwo Luçon. Marya de Medicis mianowała go W. jałmużnikiem i sekretarzem stanu 1616, wygnany 1617, powołany 1619, pogodził króla Ludwika XIII z matką i otrzymał kapelus kardynałski 1622, za protekcją matki króla wszedł do rady 1624, od tej chwili potęga jego rosta, został ministrem stanu, księciem i parem, admirałem Francji, rządcą Bretanii, rządził Francją i Ludwikiem XIII. Polityka jego zasadzała się: 1) na osłabieniu szlachty, 2) na pokonaniu protestantów, 3) na upokorzeniu Austrii. Umarł osypyany godnościami 1642. Historia nie może mu przebaczyć niewdzięczności przeciwko Maryi de Medicis, której pozwolił umierać w więz w Kolonii, na wygnaniu, oraz śmierci Cinq Marsa; akademii francuzka jemu winna swe założenie.

RICHELIEU (*Franciszek Armand de Vignerod du PLESSIS książę de*) wnuk Renego de Vignerod i Franciszka du Plessis siostry

kardynała, dziedzic wszystkich dóbr rodziny Richelieu, urodził się w Paryżu 1696, wstąpił się nieetylcie z czynów ilc z rozpusty. Jako wojownik był zdolny w polrzebie; zdobył Mahon 1756; w wojnie z Hanowerem 1757 okazał się złym administratorem; mianowany marszałkiem 1748, umarł 1788 jako członek akademii francuzkiej.

— **RICHELIEU** (*Armand Emmanuel Zofia du Plessis książę de*) wnuk marszałka Richelieu, syn księcia de Fronsac, urodzony w Paryżu 1766, znany naprzód jako hrabia Chinon Wyślany do Wiednia 1790, został pułkownikiem w wojsku rossyjskiem. Mianowany gubernatorem Odessy 1803, zaprowadził tam przemysł. 1814 powróciwszy do Francji po dwakroć był prezesem rady ministrów, od 1818 do 1822. Przysługi wyświadczone Francji zjednały mu order S. Duchy i 50,000 fr. dochodu. Umarł 1822 r. Ono podpisał traktat 1815 uciążliwy dla Francji.

RICHEMONT (*Artur de Bretagne Konnetabl de*) przezwany *Sprawiedliwy*, urodzony 1393, syn Jana V a brat Jana VI książąt Bretanii, swoją walecznością wiele się przyczynił do powrócenia na tron Karola VII. Mianowany Konnetablem Francji 1423 roku. Pokonał Anglików pod Formigny 1450 i odebrał Normandję. Przyłączył Burgundję do Francji i zaprowadził stałe wojsko. 1457 po *Pietrze prostym* otrzymał Księstwo Bretańskie. Umarł 1458 zostawując tron książęcy synowi Franciszkowi II.

RICHEPANSE (generał), urodzony 1760 w departamencie Mozelli, dzieckiem wszedł do wojska i zdolnością winien wyniesienie. 1800 został generałem dywizji, odznaczył się pod Hohenlinden. Napoleon oddał mu zarząd Gwadelupy; uśmierzył tam bunt murzynów i wkrótce umarł na zarazę.

RICHER (*Jan*), księgarz w Paryżu, zmarły 1655, był pierwszym redaktorem pisma *Mercury Francuzki*, które zaczęło wychodzić 1605 i sam pierwszy numer drukował.

RICHER, członek akademii umiejętności, pierwszy dostrzegł wypukłość ziemi pod równikiem, a wklęsłość przy biegunach; odkrycie to zrobił w czasie pobytu w Cayenne. Umarł 1673 r.

RICHERAND, (baron Anzelm) urodzony 1779, został doktorem medycyny w 20 roku, a później naczelnym chirurgiem szpitala s. Ludwika w Paryżu. 1801 napisał *Nowe Zasady Fizjologii*, tłumaczone na wiele języków. 1807 profesor szkoły lekarskiej i kawaler legii honorowej, otrzymał szlachectwo 1815, order s. Michała 1819, a tytuł chirurga króla 1822 r. Był redaktorem *Słownika lekarskiego*. Umarł 1840 r.

RICHMOND (*Karol Lennox książę de*), syn generała Jerzego Henryka Lennox. Urodzony 1764, został w wojsku angielskim je-

nerał porucznikiem 1812, po ojcu parem i wicekrólem Irlandyi, następnie gubernatorem Plymouth, lordem porucznikiem hrabstwa Sussex; 1818 mianowany gubernatorem Kanady. Umarł tam 1819.

RICHTER (*Jan Paweł Fryderyk*), sławny pisarz niemiecki, urodzony w Wunsiedel (Bawaryja) 1763. Satyryk głęboki, poeta energiczny, filozof i uczyony, pisał romanse nader popularne. Znakomitsze z tych są: *Tytan*, *Leicana*, *Zycie Kwintusa Fistein*, *Hesperus* i t. d.

RIEGO (*Don Rafael de*) y *Núñez*, urodzony w Asturyi 1783. Był podpułkownikiem w r. 1820, kiedy rewolucya miała przywrócić konstytucyę r. 1812. Jego pułk był wtedy w Kadyxie dla udania się do Meksyku. Riego kazał ogłosić konstytucyę w wiosce Cabesas. Hiszpania poszła za jego przykładem, wynagrodziła go stopniem marszałka polnego i został 1822 deputowanym—w 1823 kiedy Francuzi chcieli przywrócić rząd samowładny broń i konstytucyę—wzięty do niewoli i wygnany, został powieszony—Izabella II przywróciła pamięć jego, a śpiew na jego cześć ułożony, stał się narodowym.

RIENZI (*Mikołaj Gabrino*), urodzony w Rzymie w niskim stanie. Był wysłany do papieża Klemensa VII do Avignon za prozbą aby powrócił do Rzymu; kiedy papież nie dotrzymał słowa, Rienzi obrany był przez lud trybunem 1346 r. Oczyszczył Rzym ze złoczyńców i rząd naksztaltł rzeczypospolitej ustanowił. Zarządzając siedem miesięcy, musiał wreszcie uciekać. Innocenty VI użył go przeciwko nowemu trybunowi Baronecelli i ozdobił tytułem senatora. Rządził w imieniu papieża, gdy szlachta zawistna zamordowała go 1354 roku.

RIEUX (*Jan II*, de) pan na Rieux, Rochefort, Asserac i Chateaufort, waleczny wódz za Karola VI, mianowany marszałkiem Francyi 1397 r., zawieszony 1411 r., przywrócony 1412 r., rzekł się stopnia na rzecz syna 1417 r. Umarł t. r.

— **RIEUX** (*Piotr de*) syn poprzedzającego, marszałek Francyi, przeszedł na stronę Delfina; walczył z anglikami, wziął im Dieppe; wzięty do niewoli przez Wilhelma Flawi. Umarł w więzieniu 1439 r.

— **RIEUX** (*Jan IV*, de) wnuk Jana II, urodzony 1447 roku, należał z Franciszkiem II księciem Bretanii do *ligi dobra publicznego*; mianowany marszałkiem Bretanii 1470 roku, otrzymał opiekę nad Anną Bretańską, którą ożenił z Karolem VIII. Mianowany marszałkiem Francyi 1494 r. Umarł 1518 r.

— **RIEUX** (*Piotr de*) z innej rodziny co poprzedzający. Otrzymał dowództwo zamku Pierrefonds i używał swęj władzy do rabowania okolic. Chciał porwać Henryka IV.

Pochwycony wokolicach Compiègne, był powieszony 1594 r.

RIFFAUT DES HETRES (*Jan René Denys*), administrator fabryki prochu. Urodzony 1754 r. w Saumur. Zmarł w Paryżu 1827 r. Służył lat 50, ostatki życia poświęcił naukom. Pisał *Podręczniki* zawierające wiele sekretów.

RIGAUD (*Hyacyn*), sławny malarz, urodzony w Perpignan 1663 r. Uczeń ojca Verdiera i Rane. Celował w portretach i malował prawie wszystkich monarchów Europy. Umarł 1743 r. professorem i dyrektorem akademii malarstwa. Ludwik XIV nadał mu szlachectwo, a Ludwik XV ozdobił orderem S. Michała.

— **RIGAUD** (*Benedykt Józef*), generał mułat, urodzony w San-Domingo, wszedł do służby jako żołnierz i zasługą doszedł stopnia generała. Wysłany do San-Domingo wypędził z niej Anglików. Powrócił do Paryża i odawszy się znowu na San-Domingo, umarł 1811 roku.

RIGAUD (*baron Antoni*), urodzony 1758 r. Wszedł młodo do służby i dosłużył się stopnia pułkownika dragonów. Po bitwie pod Austerlitz 1809 r. mianowany generałem brygady. 1815 r. dowodził nad Marą w czasie wyładowania Napoleona. Na okrzyk: Niech żyje Cesarz! złożył chorągwie u stóp zwycięcy, za co później skazany zaoczny wyrokami na śmierć. Umarł w Nowym Orleanie 1821 r.

RIGNOUX (*baron Antoni*), marszałek polny, komandor legii honorowej. Urodzony 1771 r. wszedł do służby 1791 r.; robił kampanię w Prussach, Polsce i Hiszpanii, 1815 r. osiadł pod Bordeaux, umarł 1832 r.

RIGNY (*Henryk*), wiceadmirał urodzony 1782 r., wszedł do marynarki 1798 r. Odbył kampanie cesarstwa i został kapitanem okrętu 1816 r. Dowodził 8 lat w Grecyi i został wice-admirałem. Onto dowodził eskadrą francuską pod Nawarynem. Powołany na ministra marynarki 1831 r., na ministra spraw zagranicznych po Kazimierzu Perier. Opuszczył ministerium 1835, i umarł t. roku.

RIGORD, mnich z St. Denis w XII wieku, rodem z Langwedocyi, trudnił się medycyną, a następnie został historykiem królewskim. Pisał: *Panowanie Filipa Augusta* od 1179 do 1209 r.

RIOUFFE (*Honorusz*), należący do stronnictwa żyrondyistów, musiał uciekać w czasie terroryzmu. Pochwycony z hiszpanem Marchenna i deputowanym Duchatem, był do więzienia wtrącony. Po 9 termidora wolny, pisał: *Pamiętnik tyranii Roberspiera*. Mając udział w 18-m brumaire został prefektem departamentu Meurthe. Umarł na tem urzędowaniu.

RIPPERDA (*Jan Wilhelm* baron de) ze znakomitej holenderskiej familii, wysłany jako ambassador do Hiszpanii, wielkie tam znaczenie pozyskał. Dysgracyonowany 1728 r. uciekł z więzienia, udał się do Portugalii, Anglii, a zamtąd do Maroko, zbismurmanił się, i pod imieniem Osmana, chciał tam założyć religią swego pomysłu, lecz zmuszony do ucieczki 1744 r. umarł w Tetuan.

RIQUET (*Piotr Paweł* de) baron de Bonrepos, urodzony w Beziers 1604 r. Powziął pomysł kanału Langwedockiego i ukończył go; dzieło to zaczęte 1667 r., skończono w lat 14. Kosztowało 34,000,000 franków, i dopiero 1724 r. familia zaczęła z niego korzystać.

RIQUIER (*św. Józef*), **RICHARIUS**, opat Pontieuf, urodzony w 6 wieku pod Abbeville, miewał kazania na dworze Dagoberta I. i założył klasztor swego nazwiska. Umarł 645 albo 674 r.

RITCHIE (*Józef*), wojeźer angielski, urodzony w Otley, był sekretarzem konsula angielskiego w Paryżu kiedy odebrał polecenie zwiedzenia wnętrza Afryki. Umarł w Murzuk 1819 r. Pozostałe po nim opisanie tej podróży, zostało wydane.

RIVAROL (*Antoni* hrabia de), pisarz satyryczny francuzki, urodzony 1757 r. Mówią że ojciec jego był oberżystą. Przybył do Paryża 1779 r. gdzie odznaczył się dowcipem. Jego rozprawa o *Upowszechnieniu języka francuzkiego*, i *Almanach wielkich ludzi* zrobiły mu sławę. Emigrował 1792 r. Umarł w Berlinie 1801 r.

RIVAROLLES (*Józef Filip* de St. Martin d'Aglié markiz de) wystawił pułk kawalerii 1672 r., z którym wojsował w prowincyi Roussillon. Pod Puycedra utracił nogę, a na moście pod Kehl 1677 kula urwała mu szczudło. 1684 r. w oblężeniu Luxemburga został brygadjerem. 1688 r. marszałkiem połowym. 1693 r. zyskał order S. Łazarza. Umarł 1704 r.

RIVET (*Dem Antoni*), urodzony w Confolens 1683 r., został benedyktynem 1705 r.; powołany do Paryża 1717 r. do pracowania z innemi nad biografią znakomitych benedyktynów. Kiedy ten zamiar upadł, poświęcił się historii literatury francuzkiej, i kończył 9-ty tom gdy umarł 1749 r. Pracował z trzema braćmi, Maurycym Poncet, Józefem Duclou i Janem Colomb.

RIVIERE (Bureau de la) ze względów brata u Karola V i VI królów francuzkich, przyjęty do rady; w czasie słabości króla wraz z innemi oddalony. Po dwóch miesiącach więzienia umarł r. 1400, pochowany w St. Denis u stóp Karola V.

— **RIVIERE** (*Poncet* de) kawaler ze znakomitego domu, szambelan Ludwika XI, dowódzca łuczników. Dowodził pod Montlhery przeciwko hrabiemu Charolais 1464 r.

— **RIVIERE** (*Henryk Franciszek*), syn Karola, pokojowy króla, kontroller dworu królowej, urodzony w Paryżu 1660 r. Był przy oblężeniu Gigeri 1674 r. z księciem Beaufort, zaślubił Franciszkę Ludwikę Rabutin wdowę po Colligny Langeac 1681 r. bez wiadomości ojca, który mu proces wytoczył. Mimo wygnanej żony z nim żyć nie chciała. Umarł 1734 r. Pisał *listy*.

— **RIVIERE** (*Mercier* de la), znakomity ekonomista, urodzony 1720 r., z finansowej familii, 1747 r. został radcą parlamentu paryzkiego, a wkrótce potem intendentem Martyniki. Za powrotem do Francji był zapalonym uczniem twórcy systemu ekonomistów Quesnay. Umarł 1794 r. Jest po nim kilka dzieł.

RIVIERE (*Karol Franciszek* markiz, książę de), urodzony 1765 r. Przed rewolucją był oficerem gwardyi, emigrował z księciem Artois, który zrobił go swoim adjutantem i w wielu poselstwach użył do Wandei. Areztowany 1804 roku, z Pichegru skazany na śmierć, winien Józefinie żonie Napoleona zamianę kary na wywiezienie z kraju. Powróciwszy do Francji 1814 r., mianowany posłem w Konstantynopolu, w czasie 100 dni uciekł do Hiszpanii, a potem mianowany parem, generał porucznikiem, dowódcą Korysyki, zkąd 1816 r. udał się do Konstantynopola. Powołany 1820 r. został na dowódcę gwardyi Karola X, mianowany księciem i gubernierem księcia Bordeaux. Umarł 1828 r.

RIVIERE (*Piotr Franciszek Toussaint* la), urodzony 1762 r., zmarł 1829 r. Wielki wikary 1790 r., professor filozofii w Clermont 1818 r., inspektor akademii Strasburskiej 1827 r., był sekretarzem akademii umiejętności w Caen. Wydał trzy tomy pamiętników.

RIZZIO albo **RICCIO** (*David*), muzyk włoski, urodzony w Turynie, wszedł do służby hrabiego Morello ambasadora w Szkocyi. Złamtąd został kapelmistrzem Maryi Stuart, a następnie jej sekretarzem. Użyty korzystnie w wielu interessach, wielki miał wpływ u królowej. Zawistny temu Henryk Stuart hrabia Darnley mąż królowej, zmówiwszy się z hrabią Ruthwen i Rothsay, w czasie wieczery u królowej kazał go zamordować 1566 r. Królowa mściła się śmiercią ulubienca.

ROBERTJOT (*Klaudjusz*), urodzony w Maçon 1753 r., został proboszczem tamże 1789 roku, prezydent departamentu Loary 1792 r., deputowany 1793 r., członek rady 500, następnie ambasador w Hamburgu i Holandyi. Wysłany 1799 r. z Bonnierem i innemi na kongres w Rastadt, powracając zamordowany w drodze. Rada 500 obchodziła zgon jego uroczystie.

ROBERT LE FORT, książę Francji i opat od S. Marcina w Tours, pochodził według kronikarzy z Saxonii; genealogowie wy-

wodzą go od Hildebranda, syna Pepina Grubego, a brata Karola Martela. Karol Łysy nadał mu księstwo Anjou, aby je bronił od nieprzyjaciół. Pobił Normanów z równą walcznością z jaką odparł Ludwika Germańskiego. Normandowie pochwytili go pod Angers 866 r. i zabili. Był ojcem Eudesa, który dzielił tron z Karolem Prostim, i Roberta Króla Francji, który był ojcem Hugona Białego, hrabiego Paryża, z którego urodził się Hugo Kapet.

— ROBERT, książę Francji, drugi syn Roberta Le Fort, ogłoszony królem przez zbuntowanych przeciwko Karolowi Prostemu 923 r. Bitwa pod Soissons kosztowała go życie. Syn jego Hugo odrzucił koronę, zostawiając ją Raulowi księciu Burgundji. Zostawił syna Hugona Białego, hrabiego Paryża, ojca Hugona Kapeta; córkę Emmę, zaślubioną księciu Raulowi.

ROBERT, Król Francji, syn Hugona Kapeta, nastąpił po ojcu 996 r. Uchodził za najuczciwszego króla w swym czasie. Koronowany 988, zaślubił 995 r. Bertę córkę Konrada króla Burgundji, a wdowę po hrabi Blois swoją krewne. Grzegorz V. uznał to małżeństwo nieważnem, wyklął oboje, a Robert rozłączywszy się z żoną zaślubił Konstancję córkę Wilhelma Taislefer hrabi Tuluzy, kobietę okrutną, która Manichejczyków żywcem palić kazala. Ofiarowano mu cesarstwo i królestwo włoskie, lecz je odrzucił. Wojował z Ottonem Wilhelmem księciem Burgundji o posiadanie tego księstwa, które zapewniono drugiemu jego synowi Henrykowi. Po śmierci syna starszego Hugona, Henryk ogłoszony następcą 1025 r. Najmłodszy Robert i Eudes, powstał przeciwko władzy ojca. Umarł 1031. Przypisują mu wiele hymnów jako *Ve ni sancte spiritus i Constantia Martyrum*.

ROBERT, albo RUPERT Bawarski, zwany *krótku* albo dobrotliwy, elektor palatynatu, syn Roberta stałego, urodzony 1352 r., obrany Cesarzem Niemieckim 1400 po Wacławie Królu czeskim. Przejął władzę sądów na szlachtę, założył uniwersytet w Heidelbergu, podzielił państwo między czterech synów. Umarł w Oppenheim 1410 r.

ROBERT DE COURTENAY, syn Piotra de Courtenay, cesarza łacińskiego w Konstantynopolu, nastąpił 1220 r. i pozwolił ściśle granice państwa po Bizancjum. Zaślubił córkę kawalera Artois narzeczoną rycerzowi burgundzkiemu, który pochwycał cesarzową i matkę cesarza, ostatnią utopił. Robert umarł 1228 r. Za niego powstały państwa Trebizondy i Tessaloniki.

ROBERT II, Król Szkocji, głowa domu Stuartów, nastąpił 1370 r. po Dawidzie II, swoim wuju, pochodzącym od Roberta Bruce. Umarł 1390 r. Nastąpił po nim Robert III.

ROBERT III. Król Szkocji, objął rządy

1390 r. Słaby ten monarcha oddalił się na wyspę Bute, zostawiając władzę w rękę brata, księcia Albany, który uwięził Roberta księcia Rotsay następcę tronu, głodem go umorzył. Robert III strwożony wysłał najmłodszego syna Jakóba do Francji, a Angliacy w drodze go pochwytili. Umarł Robert ze smutku 1406 r.

— ROBERT d'ANJOU, zwany ROZTROPNY i DOBRY, Król Neapolitański, nastąpił 1309 r. po Karolu II *kulonym* ojcu swoim. Przyjaciół nauk, wspierał je, bronił papieżów przeciwko Henrykowi VII cesarzowi, po którego śmierci Klemens V mianował go wikarym cesarstwa do chwili obrania nowego cesarza. Robert umarł 1343 r. Następczynią jego Joanna wnuczka.

ROBERT I, książę Burgundji, zwany STARY z powodu długiego panowania, był trzecim synem Roberta Króla Francji. Henryk brat jego starszy wstąpiwszy na tron Francuzki odstąpił mu 1032 r. Burgundję. Rządził silnie; zabił własną ręką teścia Dalmata de Semur; umarł 1075. Miał czterech synów i dwie córki: starszy Hugo umarł 1058 r., Henryk współcześnie z ojcem. Robert i Szymon przeżyli go. Po nim nastąpił Hugo wnuk, syn Henryka.

ROBERT II, książę Burgundji syn Hugona IV i Jolandy z Dreux, nastąpił po ojcu 1272 r. Zwalczał pretensje braci i 1294 roku został namiestnikiem króla Francuzkiego w Lyon. Umarł 1035 r. Miał z Agnieszki francuzkiej dziewięćcioro dzieci; z tych: Hugo i Eudes nastąpili po nim w Burgundji, Ludwik był księciem Achai i Morei; z córek zaś: Malgorzatę, mąż Ludwik zwany *Le Hutin* kazal za rozpustę stracić, a Joanna żona Filipa Walezego królowa Francji.

ROBERT GUISCARD, rycerz Normandzki, syn Tankreda Hotteville, urodzony 1015 r. Podbił Kalabrię, wypędził Saracenów z Sycylii i połączył w jedno prowincje dzisiaj składające Królestwo Neapolitańskie. Posuwając się na wschód, zatoczył Konstantynopol, i podbiwszy wyspy Archipelagu zdążył ku temu miastu, gdy umarł nagle 1058 r. na wyspie Cefalonii. Dynastia Roberta Guiscard panowała we Włoszech aż do jej wygaśnięcia 1186 r.

ROBERT I, hrabia Averso i książę Kapui, syn Jordana I. a brat Ryszarda II, nastąpił po nim 1116 r. Umarł 1120 r. Kiedy syn Ryszard III o kilka dni tylko go przeżył, księstwo Kapui przeszło do Jordana II, trzeciego syna Jordana I.

ROBERT II, hrabia Averso książę Kapui, nastąpiwszy 1127 r. po Jordanie II, starał się odzyskać oderwane prowincje. Złożony przez Fryderyka Barbarossę 1155 r.

Wzięty do niewoli przez Wilhelma I syna Rogera, umarł w Palermo 1156 r.

ROBERT I, książę Normandii przezwany *Djabel*, syn Ryszarda II, nastąpił 1028 r. po bracie Ryszardzie III, którego mówią że otrul. Papież za karę kazał mu odbyć pielgrzymkę do Jerozalemu. Umarł w Nicei 1035 r. Przed wyjazdem uznany następcą syn jego *Wilhelm*, nieprawego łoża.

ROBERT II zwany **KRÓTKA NOGA**, książę Normandii, syn Wilhelma Zdobycy, dostał w podziale Normandję, a Wilhelm Rudy brat Anglii. Wiele się przyczynił do powstania krucjaty 1096. Powróciwszy daremnie się kuśił o tron Angielski. Henryk I. następca Wilhelma pod Tinchebray 1106 wziął go do niewoli. Umarł 1134 r. Onto będąc rannym zatrąta strzałą nie dozwolił rany wysuszyć; żona jego Sybilla, gdy spał, dopełniła tego.

— **ROBERT D'ALENÇON**, ostatni potomek hrabiów Alençon. Umarł 1209 r. Siostra jego Hella oddała hrabstwo Filipowi Augustowi królowi francuzkiemu; pierwszym hrabią był Piotr syn Ludwika S., następnie daniel Karolowi Walezyszowi bratu Filipa VI, zamienione na księstwo dla jego wnuka Jana, który zginął pod Azincourt 1415 r. Kiedy ta linia wygasła, dostało się Henrykowi III.

ROBERT D'ARTOIS I, syn Ludwika VIII, brat Ludwika S., który mu nadał hrabstwo Artois 1237. Grzegorz IX będąc w niezgodzie z Fryderykiem II ofiarował Ludwikowi IX cesarstwu dla brata, lecz Ludwik przełożenia tego nie przyjął. Był z Ludwikiem S. w Egipcie i zginął 1250 pod Massarą.

ROBERT D'ARTOIS II, *dobry*, syn poprzedzającego, uskromił zbuntowanych Nawarczyków i rządził Neapolem w czasie niewoli Karola II. Pokonał Aragończyków, Anglików i Hollendrów; ci ostatni pobili go pod Courtray gdzie zginął 1302 r. Po nim córka Mahaud nastąpiła.

— **ROBERT D'ARTOIS III**, syn Filipa d'Artois, wnuk Roberta II. Kiedy ojciec jego zmarł przed dziadem, Mahaud albo Matylda córka Roberta II nastąpiła. Gdy ta jednak umarła 1318 r., Robert opanował Artois, zwał go Filip V król francuzki wypędził, roszcząc sobie prawa do tej prowincyi po Joannie Burgundzkiej córce Matyldy. 1329 Robert znowu wystąpił ze swemi prawami, a gdy mu się nie powiodło, udał się do Edwarda III króla Angielskiego, i skłonił go do ogłoszenia się królem Francyi. Tak więc stał się przyczyną wojen niszczących kraj. Rannony śmiertelnie pod Vannes, umarł 1342 r.

ROBERT (Wielka głowa), uczony w XIII wieku, urodził się w Anglii z biednych rodziców. Został doktorem w Oxford, archidiaconem w Leicester i biskupem Lincoln 1235 r. Umarł 1253 r. Pisał wiele dzieł uczo-

nych; jest jego nader rzadkie dzieło: *Testamentum VII prophetarum*.

— **ROBERT de VAUGONDY** (*Idzi*), jeograf francuzki, urodzony w Paryżu 1688 r. Był jeografem Ludwika XV; umarł 1766 r. Pisał: *Jeografia świata, o użyciu globów, o odkryciach admirała Fuentes*, wydał atlas *kieszonkowy i wielki atlas*.

ROBERT (Hubert), malarz pejzażysta, urodzony w Paryżu 1733 r. Uczył się w Rzymie. Powrócił do Paryża 1767 roku, został członkiem akademii malarstwa i inspektorem obrazów królewskich, 1800 r. konserwatorem muzeum w Luwrze. Umarł nagle 1808 r.

— **ROBERT (Leopold)**, malarz urodzony 1794 r. w Neufchatel, uczył się rytownictwa u Girardeta, a malarstwa u Dawida. Bawiąc w Rzymie wykonał znane obrazy: *impruwizator neapolitański* i *Madonna dell'Arco*. Odebrał sobie życie 1825 r., nie mogąc zaślubić kobiety którą kochał. Jego obrazy: *Zniewiarze* i *Rybacy*, są uważane za arcydzieła.

ROBERTSON (William), sławny historyk angielski, urodzony 1721 r. w Borthwick w Szkocyi. Ukończywszy nauki w Edinburgu, został księdzem. Za napisanie *Historyi Szkocyi* mianowany królewskim kapłanem, a 1762 r. mianowany historyografem Szkoeyi; 1764 wydał *Historję Karola V*, najważniejsze dzieło swoje; 1769 *Historję Ameryki*. Umarł 1793 r. Członek wielu akademii europejskich.

— **ROBERTSON (Stefan Kasper)**, fizyk, urodzony w Liège 1762 r. Zbogacił fizykę wielą narzędziami i jest wynalazcą fantasmagoryi. Zwiedził Europę i z Rosyi z hrabią Golowinem udał się do Chin. Umarł w Baginollles pod Paryżem 1837 r.

ROBERSPIERRE (Franciszek Maksymilian Józef Izidor), urodzony w Arras 1759 r. Ojciec jego adwokat zostawił go sierotą w 9 roku. Wychowany w Kollegium S. Ludwika został adwokatem; za rozprawę otrzymał nagrodę akademii w Metz 1784 r.; wybrany deputowanym 1789 r., okazał się śmiałym i bezinteresownym; deputowany do konwencyi zasiadał z Dantonem i Maratem, i stał się naczelnikiem Góry. Po śmierci króla i upadku żyrodystów stronnictwo jego tryumfowało. Członek komitetu bezpieczeństwa publicznego 1792 r., organizator trybunału rewolucyjnego, wiele przysporzył ofiar. Hipokryta wyrachowany, ogłosił się kapłanem Najwyższej Istności, co gdy ujęło mu popularności, koleđy lękający się go, przyprawili go o zgubę w dniu 9-m termidora. Uciekł do ratusza i tam chcąc sobie życie odebrać wystrzelał z pistoletu, szczękę tylko roztraskał. Najazutrz gilotynowany. (1 Września 1794 r.)

— **ROBERSPIERRE MŁODSZY (Augustyn Józef)**, brat poprzedzającego, miano-

wany na początku rewolucyi prokuratorem, udał się do Paryża za bratem; wybrany deputowanym wołował z nim; kiedy brat strzebił sobie w szczękę, on wyskoczył z okna, złamał nogę i tak poniesiony na ruszłowanie.

ROBINSON (*Anastazyja*), córka malarza portretów, kształciła się w malarstwie a następnie w muzyce. Biorąc lekcye śpiewu od Bononcini w Londynie i od Rameau w Paryżu, wystąpiła w Londynie w operze Scarlatiego Narceyz. Poszła za hrabię Peterborough i zesłała ze sceny 1723 r.; owdowiała 1735 r., umarła 1750 r. Założyła akademię muzyki w palacu *Parson's Green*.

— **ROBINSON** (*Marya Darby*), sławna jako aktorka i autorka. Urodzona w Bristol 1758 r. poszła za p. Robinson człowieka nie nie znaczącego i z biedy została aktorką. Książę Walii Jerzy IV, widząc ją w roli *Perdity* w jednej z dram Szekspira, zakochał się w niej i obsypał bogactwami. Poezycje jej wyszły 1788 roku, zyskały jej nazwę *Safony angielskiej*. Umarła r. 1800.

ROBOAM, syn i następca Salomona, r. 975 przed J.-C. Dziesięć pokoleń oddzieliło się od niego i obrało królem Jeroboama; tylko pokolenie Judy i Beniamina zostały mu wierne. Od tej chwili Judea na dwie części była podzielona. Bóg karząc jego bezbożność zesłał Sezaka króla Egiptu, który wziął Jeruzalem i zrabował 971 r. Panował Roboam do 958 r. p. J. Ch., po nim syn Abia.

ROB-ROY (*Robert czerwony*), pod tem nazwiskiem głośny był w górach Szkocyi bohater, sławiony przez Waltera Skotta. Nazywał się Mac-Gregor, a gdy Klan tego imienia został r. 1662 wywołany, Rob-Roy niekiedy brał imię swego protektora, księcia Argyll (Campbell). Ten człowiek nadzwyczajny urodził się 1660 r., był drugim synem Donalda Mac-Gregora z Glengyle. Wszedł w spółkę z księciem Montrose dla handlu bydła, z której wynikła zwada, i na śmierć się poróżnił. Roku 1715 Rob-Roy walczył w szeregach jakobitów, po których upadku ogłoszony buntownikiem, wyjęty z pod prawa, i usilnie ścigany w górach dokąd się był schronił, a skąd czasami przedsiębrał wycieczki, i grabił wszelką przeciwników własność jaka mu wpadła w ręce. Nigdy nie schwytany, spokojnie w górach życia dokonał.

ROCH (*świąty*) urodzony w Montpellier 1295 r., z bogatej i szlacheckiej rodziny; w 20 roku osierocony udał się do Rzymu na pielgrzymkę i po drodze leczył zaraziwe choroby. Gdy sam zachorował i siedział w lesie, pies przynosił mu chleb. Wyleczony powrócił do Montpellier i umarł 1327 r. Patron od zaraziwych chorób. Obchodzony 16 Sierpnia.

ROCH (z Poznania), poznańczyk więcej słynący cnotliwym życiem, niż nauką; sława jego tem więc trwalszą być powinna, że się

za nią nie ubiegał, że czynił dla tego dobro, że tak czynić należy. Urodził się w pierwszej połowie XVI wieku. Początkowe nauki pobierał w szkole Lubrańskiego, dalsze w akademii krakowskiej. Gdy został kapłanem otrzymał stopień magistra, osiadł w Krakowie, i wykładał w uniwersytecie teologję. Był *kolęgą większym* (collega majoris collegii), kanonikiem ś. Floryana, penitencyonarem przy katedrze krakowskiej, spowiednikiem i kaznodzieją blisko lat 40 zakonnic S. Klary w Krakowie, w których kościele zwołał jego spoczywają. Umarł na schyłku XVI wieku. Majątku pocziwie zebranego używał na wsparcie biednych, zwłaszcza uczniów, i na pobożne cele. Kościół S. Maryi na Piasku w Krakowie pogorzał w czasie oblężenia w r. 1587, własnym nakładem wyrestaurował, a umierając, hojnie uposażył.

ROCHAMBEAU (*Jan Chrzciciel de Vimeur* hrabia de), urodzony 1725 r. w Vendome, gdzie ojciec jego był gubernatorem. Mając lat 16 zaciągnął się do kawalerji, został kapitanem 1744, pułkownikiem 1747 r., inspektorem piechoty 1761 r. a generał-porucznikiem 1780 r. Dowodził armją posiłkową francuzką w Ameryce północnej. Za powrotem do Francji Ludwik XVI mianował go kawalerem orderów i gubernatorem Pikardji. Powołany 1790 r. na dowódcę armji północnej został marszałkiem. Przez generała Dumouriez zmuszony do wyjścia ze służby. Umarł 1804 r.

— **ROCHAMBEAU** (*Marya Józef de Vimeur* wicehrabia de), syn poprzedzającego, urodzony 1750 r. Mając lat 12 wszedł do wojska. 1779 r. został pułkownikiem, 1792 r. generał-porucznikiem, 1796 r. mianowany gubernatorem na San-Domingo. Po śmierci generała Leclerc objął dowództwo nad wojskiem, które 1803 r. poddało się Anglikom; odzyskał wolność 1811 r.; zginął pod Lipskiem 1813 r.

ROCHIE (*Zofia z Gulermannów de la*) romansopisarka niemiecka, urodzona w Szwabii r. 1730. Zaślubiła radcę Frank'a znanego pod imieniem de la Roche, owdowiała 1789 r. i żyła nieszczęśliwie do 1807. Pisała poprawnie. Z dzieł jej znaczniejsze: *Panna Sternheim*, *Listy Rozalii*, *Listy Liny*, i inne.

ROCHEBLOND (*Karol Holman* zwany) mieszczanin paryzki, sprawca spisku *szesnastu*. Spisek ten miał na celu wspieranie buntowników i bronienie przystępu do tronu Henrykowi Nawarskiemu (Henrykowi IV).

ROCHECHOUART, dawny dom francuzki z którego wyszło wielu znakomych ludzi.

ROCHECHOUART RENÉ, baron Mortemart, urodzony 1526 r. Był z ojcem Franciszkiem przy oblężeniu Perpignan, 1552 r. był w obronie Metz. Umarł 1587 r. Zaślubił Joannę de Saulx, córkę Kacpra pana

na Tavannes, z której miał dziewięcioro dzieci. Sławny *Kasper de Rochechouart*, markiz, urodzony 1585 r., zmarły 1642 r. Służył za Henryka III i IV i zostawił *Gabryela de Rochechouart* para Francji, szatnego królewskiego, który umarł 1675 r.

ROCHECHOUART (*Ludwik Wiktor*), książę de Mortemart i Vivonne, syn Gabriela, służył jako marszałek polny przy wzięciu Gigeri w Afryce 1664 r., Douai 1667, i Lille. Został wice-królem Messyny i marszałkiem Francji 1675 r. Nazywano go powszechnie księciem Vivonne. Był przyjacielem poety Boileau. Winił swoje wyniesienie pani Montespan swojej siostrze.

ROCHECHOUART (*Marya Magdalena Gabryela de*), córka Gabryela, siostra księcia Vivonne, markizowa Montespan. Nauka i dowcip jednały jej miłość i sławę. Umarła 1701 r.

ROCHECOTTE (*Fortunat Guyon* hrabia de) naczelnik szuanów, urodzony 1769 r. pod Langeais; 1786 r. wyszedł ze szkoły wojskowej w Paryżu i wszedłszy do pułku królewskiego emigrował 1790 r.; stanął na czele szuanów 1796 r. Po 18 fruktidora połączył się z Ludwikiem XVIII pod Blanckemburg. Powróciwszy do Paryża, doniesiony jako rojalista, śmiercią został skarany 1798 r.

ROCHEFORT (*Guy de Montlery* hrabia de) był na pierwszej krucjacie 1097 r. Filip i żądał ręki jego córki dla syna Ludwika Grubego. Kiedy Ludwik starał się o unieważnienie małżeństwa, Rochefort wojnę mu wypowiedział. Pobity, umarł 1108 r.

— **ROCHEFORT** (*Hugo de Montlery* hrabia de *Cressi*), syn poprzedzającego, obwiniony o uduszenie krewnego, zyskał przebaczenie króla i wszedł do zakonu Benedyktynów.

— **ROCHEFORT** (*Guy de*) pan na Pleuvant w Burgundji, szambelan i radca Karola Zuchwałego księcia Burgundji, przeszedł do służby Ludwika XI. Karol VIII mianował go kanclerzem Francji 1477; umarł 1507 r. Brat jego *Wilhelm Rochefort* kanclerz Francji, przed nim umarł 1492 r.

ROCHEFOUCAULD, dawny i znakomity dom francuzki, który trwa dotąd.

— **ROCHEFOUCAULD** (*Franciszek VI de la*) książę Marcillac, syn Franciszka V księcia Rochefoucauld, urodzony 1613 r. Należał do intryg pierwszych lat Richelieu'go. We Frondzie znakomitą grał rolę jako kochanek księżyn Longueville. Przywrócony do łaski królewskiej pisał: *Pamiętniki i Maksymy*, liczone do rzędu dzieł klasycznych literatury francuzkiej. Umarł 1680 r.

ROCHEFOUCAULD d'ENVILLE (*Ludwik Antoni* książę de la Roche *Guyon* i de la) par Francji, urodzony 1743 r., obrany

deputowanym 1789 r. przez szlachtę paryżką, pierwszy przyłączył się do trzeciego stanu. Prezydując w departamencie Sekwany 1792 r., żądał wolności wyznań. Zamordowany w Gisors przez septembrystów 1792 r.

— **ROCHEFOUCAULT-LIANCOURT** (*Franciszek, Aleksander, Fryderyk* książę de la) par Francji, syn księcia Estissac a krewny poprzedzającego, urodzony 1747 r. Przywiązany do Ludwika XV i XVI był deputowanym 1789 r. Scigany przez terrorystów 1792 r., udał się do Anglii, następnie do Stanów Zjednoczonych, i powrócił do Francji po 18 brumaire. Osiadłszy w Liancourt założył fabryki, które zwróciły uwagę Napoleona i za które otrzymał order legii honorowej. Z Liancourt rozkrzewiło się szczyepienie ospy krowiej. 1814 roku został parem, umarł 1827 r.

ROCHEJACQUELIN (*Henryk* hrabia de la) syn pułkownika markiza de la Rochejacquelin, urodzony 1772 r. w Wandei; ukończywszy nauki w szkole wojskowej, 1792 r. udał się do Wandei. Obrany naczelnikiem części powstańców, połączył się z Lescaure, Bonchamp i Elbée. Po śmierci tych generałów obrany wodzem; miał wtedy lat 21. Mimo waleczności i talentów utracił armię i zginął pod Nouaille 1794 r. Brat jego młodszy *Ludwik*, chcąc w czasie stu dni naśladować brata, zginął pod Mathes 1815 r. *Ludwik XVIII* nagradzając zasługi tej rodziny, dwunastoletniego jego syna mianował parem.

ROCHESTER (*John Wilmot* hrabia de) urodzony 1648 r., dowcipny pisarz angielski i towarzyszy rozpusty Karola II. Podróżował po Europie, zniszczył zdrowie i umarł młodo 1680 r. *Satyry* z dzieł jego są najlepsze, ale dla rozwiązłości innych poezji czytać nie można.

ROCHON (*Aleksy Marya de*) astronom żeglarz, urodzony w Brest 1744 r., bibliotekarz akademii marynarki w tem mieście i korespondent akademii umiejętności, wysłany 1766 r. jako astronom do Maroko, a 1768, na wyspę Bourbon. Otrzymał 1787 r. miejsce astronoma optyka marynarki; 1790 r. mianowany członkiem kommissji monet, 1796 r. dyrektorem obserwatorium w Brest; 1802 osiadł w Paryżu. Umarł 1817 r.; pisał wiele o astronomii.

ROCHON de CHABANNES (*Marek Antoni Jakób*), autor dramatyczny, urodzony w Paryżu 1730 r., zmarły 1800 r., napisał mierne trzy opery komiczne, a następnie kilka komedji granych z powodzeniem na teatrze francuzkim. Laharpe surowo go osądził.

ROCHOW (*Fryderyk Edward*), sławny filantrop niemiecki, urodzony w Berlinie 1734 r. Służył jako oficer w wojnie sied-

mioletniej, dla ran opuścił służbę 1757 r. Bez nauczycieli nauczył się języków i w swoim majątku Beckan założył wzorową szkołę. Umarł 1805 r. Pisał kilka dziełek elementarnych; jego *Przyjaciel dzieci* na wiele języków tłumaczony.

ROCKINGHAM (Karol Watson Wentworth markiz de), mąż stanu angielski, urodzony 1730, po ojcu odziedziczył tytuły i godności 1750 r. Wpływ wigów stawiał go na czele ministerstwa 1765 r., a 1782 powtórnie po upadku lorda North stanął na czele administracji. Jego śmierć 1782 r. nowe rządziła zamieszanie ministerialne.

RODE (Piotr), sławny skrzypek, urodzony w Bordeaux 1774 r., pierwsze nauki brał od Viotti, i dawny pierwszy koncert w Paryżu, zwiędził wszystkie stolice Europy, wszędzie z zapalem przyjmowany. Powróciwszy został professorem w konserwatorium. Umarł 1833 r. Pisał: *Arje, koncerty i kwartety*.

RODECKI (Aleksy), pierwszy drukarz w Rakowie i najzarłszy apostoł aryanizmu w Polsce. Około r. 1550 pobierał nauki w Pinczowie. W 1567 r. na Soborze w Łancucie już wiódł spór religijny z Piotrem Statoryszem. Był naprzód drukarzem w Krakowie, następnie powołany przez Kiskę Starostę Żmudzkiego, rządził jego drukarnią w Łosku i Wilnie. Najbezbóżniejsze książki z jego pras wychodziły; często pod obcemi nazwami Aleksandra Turobińczyka i Teofila Adamowicza się ukrywał; za drukowanie bezbożnego dzieła przeciw Trójcy S. z rozkazu króla Stefana Batorego uwieczony, dopiero za poręką Stanisława Staszkiego na wolność wypuszczony. Na starość przeniosłszy się do Rakowa, w późnym wieku ociemniał. Zyl jeszcze około roku 1603; drukarnią zaś przed zgonem odstąpił zięciowi swojemu Sebastyanowi Sternackiemu za 1000 talarów.

RODERYK albo **RODRYK** ostatni król Wizygotów w Hiszpanii, syn Teodreda księcia Korduby, któremu Witiza kazał oczy wylupić. Rodryk zbuntowany przeciwko mordercy ojca, pobił go i królem się ogłosił 710 r. Synowie Witiza, ich wuj Oppas arcybiskup Sewilski, oraz szwagier Witiza hrabia Julian, przywołali Arabów na pomoc 711 r. Ci wylądowali w Gibraltarze i spotkali Rodryka nad rzeką Guadalete; bitwa trwała 9 dni; trzeciego dnia Rodryk był zabity przez Taryka wodza arabskiego, który głowę jego posłał Muzie, rządcy Afryki. Historycy zradę Juliana przypisują uwiedzeniu jego córki przez Rodryka.

RODNEY (Jerzy Bridge), baron, admirał angielski, urodzony w Londynie 1717 r. porucznikiem był lat 25, a kapitanem lat 30. Mianowany 1749 r. naczelnie dowodzącym w Newfoundland, został kontradmirałem 1759 r., opanował 1761 roku wyspy S. Piotra, S.

Łucyi, S. Wincentego, a nakoniec 1770 r. został wice-admirałem i admirałem. Pokonał hiszpanów 1780 r., pobit 1782 r. admirała francuzkiego Grasse i wziął go do niewoli. Nagrodzony tytułem barona i para, oraz pensją 2000 f. s. Umarł 1792 r.

RODOALD, król Longobardów, nastąpił 652 r. po Roturisie ojcu, zabity 653 r. przez longobarda, któremu żonę znieważył.

RODOGUNDA, córka Fraatesa króla Partów, zaślubiona Demetryuszowi Nikanorowi królowi Syrii, którego Fraates trzymał w niewoli. Kleopatra, pierwsza żona Demetryusza, kazała ją zamordować. Z dwóch jej synów, Seleukus przez nią zamordowany, drugi Antyoch się otrul.

RODOPA, rozpustnica z Tracyi, niewolnica króla Samos. Kupiona do Egiptu przez Charaxesa brata Safony, otrzymała od niego wolność. Psammetyk król Egiptu miał ją zaślubić. Miała tak wielkie zebrać skarby, że jedną piramidę swoim wystawiła kosztem.

ROEBUCK (John), lekarz angielski, urodzony 1718 r., ukończywszy nauki w Edinburgu i Lejdzie, został doktorem 1743 r. Osiedl w Szkocyi i założył wiele przemysłowych zakładów. Majątek stracił na kopalni węgla w Borrowstownes. Umarł biedny 1794 r. Szkocya winna mu wdzięczność za obudzenie przemysłu w tym kraju.

ROEDERER (hrabia Piotr Ludwik), urodzony w Metz 1754 r., 1779 r. był radcą parlamentu, 1789 r. deputowanym; po 10 Sierpnia zmuszony do ukrywania się. Redagował *Dziennik Paryżki*, w którym bronił Ludwika XVI. 1796 r. został członkiem instytutu i professorem ekonomii politycznej. W 18-m brumaira miał udział i mianowany radcą stanu, senatorem i hrabią. Józef Bonaparte mianował go w Neapolu ministrem finansów. W 1810 roku był ministrem stanu księstwa Berg, a 1813 r. został parem. Umarł 1835 roku. Wpływał do redakcyi kodeksu Napoleona.

ROEMER (Olaus), astronom duński, urodzony 1644 r., przybył do Francyi 1671 roku, uczył matematyki Delfina i pracował w obserwatorium z Picart'em i Cassini. 1681 r. powrócił do Danii, został professorem astronomii, inspektorem portów i arsenałów, oraz radcą stanu. 1707 roku był assessorem sprawiedliwości i burmistrzem Kopenhagi. Umarł 1710 r. Odkrył satelity Jowisza.

ROGACYAN (świąty), męczennik, brat i towarzysz S. Donacyana, kapłan w Kartaginie, był przez S. Cypryana mianowany jego wikarym. Poniósł męczeństwo 250 r., obchodzony 26 października.

ROGALIŃSKI (Józef), sławny matematyk i fizyk za panowania Stanisława Augu-

sta. Urodził się w Wielkopolsce roku 1728, mając lat 15 wstąpił do zgromadzenia jezuitów w Krakowie, i w niem zostawał aż do zniszczenia onego. Czas długi profesor fizyki doświadczałnej w Poznaniu; obserwatorium było kosztem jego rodziny wzniesione w témże mieście. Oprócz zwyczajnych lekcyj, dawał jeszcze publiczne posiedzenia w muzeum, gdzie przypuszczał rzemieślników: tam wykładał im użycie narzędzi mechanicznych, umiejąc się zniżyć do ich pojęcia. Dziś niesłusznie zapomniany. On pierwszy bowiem z ziomków w języku polskim wydał fizykę, stosownie do stanu ówczesnego tej umiejętności, p. t. *Doświadczenia skutków rzeczy pod zmysły podpadających*, Poznań 1765 roku, 4 tomy w 5-ciu woluminach. Za to dzieło udarowany został od króla Stanisława Augusta kosztownym pierścieniem i orderem S. Stanisława. Umarł 6 listopada 1802 r.

ROGALIUS (*Tomasz*), czyli **ROGAŁSKI**, mistrz filozofii w akademii krakowskiej i wydawca kalendarzów, pisarz nadzwyczajnie niegdyś chwalonej książki: *Prognosticon*, wydanej w Krakowie w r. 1595.

ROGAT, biskup donatysta w Afryce r. 372, utrzymywał nierówność osób Trójcy S-iej, i był naczelnikiem sekty, którą zwalczał S. Augustyn.

ROGAWSKI (*Jan Walenty*), po Lisowskim w roku 1614 następca w dowództwie Lisowczyków. Zygmunt III nalegany od cesarza, by mu posilił przeciw burzącym się Węgom nadesłał, skrycie tegoż Rogawskiego pomimo woli stanów z 8000 Lisowczyków wyprawił. Gabora Bellem księcia siedmiogrodzkiego, oblegającego Wiedeń, wraz z Stefanem Ragoczyn u Humennego tak pokonał i zwyciężył, że 7000 ludzi na pobojowisku poległych zostawił; Węgrzy zebrani dla wyboru króla w Peszcie tak się tem strwożyli iż się rozpieczęli do domów, Gabor odstąpił od Wiednia a Ferdynand cesarz przy koronie Węgierskiej się utrzymał. Wrócił Rogawski do kraju; lecz już roku 1620 cię nie musiał, kiedy Kleczkowski Lisowczykami dowodził.

ROGER, syn Roberta Guiscard, objął po nim 1085 księstwo Apulii. Miał poróżnienia z bratem Bohemondem, lecz wyjazd Bohemonda do Palestyny, gdzie opanował Antyochiā, uwolnił go od niespokojności. Również nie pokoił go wuj Rogera *Wielki Hrabia*. Został 1111 r. księstwo synowi Wilhelmowi, który napadnięty 1121 r. przez hrabięgo Sy-cylii swego dziada wzięczonego, musiał mu państwa ustąpić; umarł 1147 r.

— **ROGER-DUCOS**, (hrabia) był stronni-kiem partyi panujących po rewolucyi; mianowany deputowanym głosował śmierć Ludwika XVI. 1815 wótował upadek Napoleona. Wygnany umarł w Ulm wypadłszy z po-wozu.

ROGGEWEN (*Jakób*), żeglarz holoenderski, urodzony 1669 r. w Zelandyi, został radcą sprawiedliwości w Batawii, następnie dowódcą statków przeznaczonych na odkrycie ziem południowych. Na archipelagu jego nazwiska odkrył wyspy Penryn, Bauman i t. d. R. 1722 powróciwszy do Batawii, oskarżony o zgwałcenie praw kompanii indyjskiej, wyszedł z processu zwycięsko. Umarł daleki od spraw publicznych.

ROHAN, dawna familia francuzka, z której było wielu znakomitych ludzi. *Piotr de Rohan* pan na Gie, znany pod imieniem marszałka Gie, był potężnym za Ludwika XI, został marszałkiem 1475 r. Zarządzał państwem w czasie choroby tego monarchy i dowodził przednią strażą pod Fornone 1495 r. Ludwik XII mianował go naczelnikiem rady i dowódcą armii we Włoszech. Królowa Anna Bretańska kazała go uwięzić i pozbawiła godności. Umarł 1513 r. Synowiec jego *René* II wicehrabia de Rohan zmarł 1585 r. zaślubił Katarzynę córkę Jana Parthenay z której miał dwóch synów: Henryka księcia Rohan i księcia de Soubise, oraz trzy córki: Henrykę zmarłą panną 1629 r., Katarzynę żonę księcia Dwóch Mostów, która odrzekała Henrykowi IV: jestem uboga na żonę W. K. Mości, a zbyt dobrego domu na kochankę; nakoniec Annę urodzoną 1584, zmarłą 1646 r.

ROHAN (*Henryk* książę de), naczelnik powstańców za Ludwika XIII, urodzony w Bre-tanii 1579 roku, służył wojskowo pod Henrykiem IV, który go przybrał za syna i byłby naznaczył następcą, gdyby się Ludwik XIII nie urodził. Henryk IV mianował go parem 1603 r., pułkownikiem szwajcarów 1605 r., i ożenił z Małgorzatą córką Sully. Po śmierci tego monarchy walczył po trzykroć z Lud-wikiem XIII, pierwszy raz 1622 gdy potwierdzono edykt z Nantes i wkrótce pogwałcono, powtórnie 1626 r., po trzeci raz 1624 roku. Traktował z Portą o kupno wyspy Cypru. Dowodził Wenecyanami przeciwko cesarzowi a następnie był malkontentem dworu francuzkiego. Udał się do księcia Sasko-Wejmarskiego i zginął 1638 r.; zostawił córkę Małgorzatę za Henrykiem de Chabot, którego potomstwo przybrało nazwisko Rohan-Chabot.

— **ROHAN** (*Benjamin*), książę Soubise, brat młodszy poprzedzającego, służył pod Maury-cym Nassauskim, wspierał brata w wojnach religijnych. Umarł w Anglii 1640 r. bezpotomnie.

ROHAN (*Herkules* de) książę Gueménée de Montbason, urodzony 1568 roku, zaślubił 1628 r. Maryę d'Avangour z której miał Franciszkę, głowę domu Soubise, który wygasł 1787, Maryę Eleonorę zakonnicę w Caen, i Annę drugą żonę Karola Ludwika księcia Luynes. Z pierwszej żony Maryi de Rohan z którą się rozwiódł, miał syna Ludwika Karola księcia de Luynes. Umarł 1654 r.

— ROHAN (*Ludwik książę de*) urodzony 1635 r., był synem Ludwika de Rohan księcia Montbazou. Mianowany łowczym 1656 roku, następnie pułkownikiem, wstąpił się miłostkami na dworze Ludwika XIV, przez którego wygnany, chciał poddać Hiszpanom miasta warownie w Normandji. Pochwycony i śmiercią ukarany 1674 r.

— ROHAN (*Karol de*) książę Soubise, potomek Franciszka de Rohan, syn Herkulesa, urodzony 1715 r., obrał zawód wojskowy i zyskał względy pani Pompadour. 1748 roku mianowany generałem, 1758 r. został marszałkiem. Przez jego niezdolność Francja przegrała bitwę pod Rossbach. 1759 r. był ministrem stanu. Umarł 1787 r.

— ROHAN (*Emmanuel*), wielki mistrz kawalerów maltańskich, obrany jednogłośnie 1775 r. po Ximenesie. Zarządzał mądrze. Umarł 1795 r. Po nim obrany Hampsch, za którego wojsko rzeczywospolitej francuskiej wzięło Malte.

— ROHAN (*Ludwik René Edward*) książę kardynał, prawnik Franciszka de Rohan Soubise, urodzony 1734, naprzód biskup *in partibus*, został posłem w Wiedniu 1772; odwołany po śmierci Ludwika XV, został wielkim jalmużnikiem, prowizorem Sorbony i na żądanie Stanisława Poniatowskiego kardynałem. Sławny w zdania się wintrygę zakończoną processem kryminalnym o naszyjnik dyamentowy, rzekomo kupiony dla królowej Maryi Antoniny, a w istocie skradziony przez bandę oszustów, nadużywających imienia tej królowej. Po wysiedzeniu w Bastylli osiadł w Strasburgu 1786. Deputowany 1789. Umarł 1803 r.

— ROHAN-CHABOT (*Ludwik, Franciszek, August*, książę de), urodzony 1788, został szambelanem królowej neapolitańskiej a później Napoleona. Za restauracy mianowany pułkownikiem, po śmierci ojca Alexandra parem. Po stracie żony został księdzem, 1828 arcybiskupem Besançon, a 1830 kardynałem. Umarł z cholery 1833 r.

ROHAULT (*Jakób*), urodzony w Calais 1620 zmarły 1675. Wydał *traktat o fizyce* i kilka innych dzieł ważnych.

ROKN-ED DAULAH (*Abu-Ali-el-Hasan*) drugi monarcha z dynastji Bowaidów, panował w Ispahanie po bracie Ali-Emad-ed Daulah r. 945. Podbił wiele miast i długo wojował z Samanidami. Po bezdzietnym bracie zarządzał królestwami Szirazu i Persyi południowej, które syn jego Adhad-ed Daulah odziedziczył. Umarł 988 r.

— ROKN-EDDIN SOLIMAN, siódmy z Seldżuków sultan Anatolii, po śmierci ojca podzielił państwo z braćmi, a sam zachował warownie i tytuł sultana. Brat jego *Kotb Eddin Melik szah* gdy umarł, Soliman odziedziczył jego dziełnice, o którą gdy drugi Gajet-Eddin się spierał, i jego Ikonium pozbawił. Traktował o po-

kój z cesarzem Konstantynopola. Umarł 1222 r. Historycy greccy nazywają go *Rakratin*.

— ROKN-EDDIN KURSAH, ostatni z dynastji Ismaelitów, nastąpił w Persji po ojcu Ala-Edim Mohamed, którego zabił 1275. Hulagu brachana mongolskiego zabrał mu państwo i na śmierć skazał 1277 r.

ROLAND, naczelnik Kamizardów, urodzony w Alais, służył jakiś czas w dragonach, następnie w czasie powstania kalwinów w Cewennach uformował wojsko na którego czele dwa lata walczył. Zdradzony przez jednego ze swoich officerów, w chwili gdy go miano pochwyć zastrzelił się. Ciało jego spalono w Nimes 1704 r.

— ROLAND DE LA PLATIERE, (*Jan Marya*), urodzony 1732 r., przed rewolucją był inspektorem fabryk w Lyonie. Deputowany 1791 r., połączył się z żyrodynami; powołany na ministra spraw wewnętrznych; po 10 Sierpnia oburzył na siebie jakobinów i 1793 opuściwszy zawód publiczny, osiadł w Rouen a wkrótce potem po śmierci żony skończył jako samobójca.

— ROLAND (*Manon Joanna*), żona poprzedzającego, urodzona w Paryżu 1754, odebrała staranne wychowanie. 1779 poszła za P. Roland de la Platiere, udała się z nim do Paryża i otworzyła salony dla deputowanych lewej strony. Kobieta oświecona i wielkiej mocy duszy, wspierała męża radami i piórem. Uwieczona w czasie terroryzmu, osadzona u Stę Pelagji, pisała w więzieniu szacowne *pamiętniki*. Zginęła na ruszłowaniu 1793 r.

ROLLIN (*Karol*), urodzony w Paryżu 1661, syn nożownika, po ukończeniu nauk został profesorem retoryki i wymowy w kolegium francuskiem, 1694 rektorem uniwersytetu, 1712 członkiem akademii napisów. Umarł 1741. Dzieła stanowiące jego sławę są: *Traktat o naukach, Historia starożytna, Historia rzymska* i t. d.

ROLLON albo ROU pierwszy książę normandzki, przezywany *Raul* albo *Harul* i *Robert*, był synem Regnewalda, hrabiego wysp Orkad, pochodzącego z dawniej rodziny norweskich. Wygnany z Norwegii przez króla Harald, przybył na brzegi Francji, i wylądował w Rouen, gdzie mieszkańcy uznali go swym władcą 898. Zasiadł Pope, córkę hrabiego Bayeux, i z nią mając Wilhelma i Adelę rozwiódł się. Karol Prosty chcąc położyć koniec napadom, ustąpił mu Neustrję, odstąpił nazwaną Normandję, i oddał córkę Gizelę za żonę, pod warunkiem przyjęcia chrystjanizmu. Na chrzcie przyjął imię Robert i założył wiele klasztorów. Zholdował Bretonów, rzekł się panowania 926 na rzecz syna Wilhelma. Umarł 932 r. Był nadzwyczaj sprawiedliwym.

ROMAN (święty) arcybiskup Rouen, po-

chodził od Merowingów. Został arcybiskupem 626. Podanie głosi, że za pomocą krzyża S. pokonał straszego smoka pustoszącego kraj, na pamiątkę czego co roku w dzień Wniebowstąpienia uwalniano jednego winowajcę. Umarł 639. Obchodzony 23 Października.

— ROMAN, (papież) w 897 nastąpił po Stefanie VI. Umarł w cztery miesiące po wybraniu 898 r. Po nim nastąpił Teodor II.

— ROMANI. LEPAPENES, cesarz wschodni, urodzony w Armenii w 9 wieku, ocalał w bitwie życie cesarzowi Bazylemu i temu winien swoje wyniesienie. Wielki admirał za Konstantego Porfirogenita zaślubił mu swoją córkę Helenę i został przyjęty przezeń do panowania r. 919. Wkrótce sam władał, lecz smutek z utraty syna Krzysztofa skłonił go do powrócenia tronu Porfirogenetowi; aby temu zapobiedz synowie Stefan i Konstantyn przewieźli go do Propontydy gdzie umarł 946. Synowie oskarżeni o czyhanie na życie cesarza byli osadzeni w klasztorze.

— ROMAN II. MŁODY, cesarz wschodni, wnuk poprzedzającego a syn Konstantyna Porfirogeneta i Heleny nastąpił 959 r. po ojcu którego otruł, matkę i siostry wypędził. Pokonał kilkakrotnie Saracenów wysyłając przeciwko nim Nicefora Fokasa, a sam oddawał się rozpucie, która zawiodła go do grobu 963 r. Niektórzy historycy mówią że otruty przez żonę Teofanone, z której porady zabił ojca.

— ROMAN III ARGYRES, cesarz wschodni, syn Leona wodza. Konstantyn IX wydał za niego córkę Zoę i mianował następcą. Wstąpiwszy 1026 r. pozwolił Saracenom opanować Syryę, zginął 1034 r. uduszony przez żonę która wyniosła na tron Michała IV Psallagobczyka.

— ROMAN IV zwany DIOGENES, cesarz wschodni, syn senatora, chciał tron opanować i był na śmierć skazany przez Eudoxyę żonę Konstantyna Dukasa. Ujęta jego postawą cesarzowa, darowała mu życie i zaślubiła 1068 r. Wojował nieszczęśliwie z Turkami i dostał się do niewoli. Wykupiony za milion sztuk złota walczył z Michałem Dukasem, który wzięwszy go w niewolę, kazał mu oczy wypilić. Umarł 1071 r.

ROMANO (*Juliusz Pippi*), malarz szkoły rzymskiej, urodzony w Rzymie 1492 roku, zmarły w Mantui 1546 r., był najcenniejszym uczniem Rafaela i bardzo od niego lubianym. Użyty był przez kardynała de Medicis (Klemens VII) i Fryderyka Gonzagę markiza Mantui.

ROMANA (*Don Pedro Caro y Sureda* markiz de la), generał hiszpański, urodzony 1761 r. w Palma (Majorka), odbywał nauki w Lyonie, Salamance i Madrycie. W 1779 generał Moreno obrał go swoim adiutantem; 1790 r. kapitan fregaty, przeszedł do służby lądowej, służył pod wujem swoim Ventura Caro, i 1795 r. otrzymał stopień pułkownika. 1800 r. powołany na dowódcę jenerałnego

Katalonii, należał do rady najwyższej wojennej; dowodził korpusem 15,000 Hiszpanów danym w pomoc Napoleonowi 1807 r. Kiedy chciano go zmusić do złożenia przysięgi na wierność Józefowi Bonaparte, markiz de la Romana, lubo ściśle strzeżony, zdołał przezwieźć statkami Angielskimi cały swój oddział z Fionii do Hiszpanii, i złączył się z powstaniem. Mianowany naczelnikiem prowincji północnych umarł r. 1811 w Portugalii.

ROMANELLI (*Jan Franciszek*), malarz urodzony w Viterbo 1617 r., uczeń Piotra z Kortony i Dominikua, rektor akademii S. Łukasza w Rzymie, towarzyszył kardynałowi Barberini do Francji. Ludwik XIV zlecał mu znaczne roboty i hojnie go nagroził. Umarł 1662 r. Był wielkim rysownikiem i dobrym kolorystą.

ROMANO (*Alberek I i II* da); pierwszy, syn Eccelina I-o, był ojcem Eccelina II.

— Drugi, syn Eccelina III, dostał w podziale Trewizę gdy brat jego Eccelino IV panował nad resztą Wenecji 1215 r. Rozgniewany, że Paduanie którym szedł na pomoc, zamknęli przed nim bramy, połączył się z bratem, po śmierci którego 1259 r. sam walczył z nieprzyjaciółmi swojej rodziny. Oblężony w Sanzenone, musiał na łaskę poddać się markizowi Azzo d'Este, który kazał go rozszarpać końmi. Ciało jego zawieszono na szubienicy, a żona i dzieci w okropnych mękach pozbawieni życia 1260 r. Adelaida żona Rinalda d'Este a córka Alberyka da Romano, jedna z całej rodziny zostawiona przy życiu, i tylko skazana na wygnanie z mężem

ROMANOW, familia zasiadająca na tronie Rossyjskim od 1613 r. Teodor Nikitycz Romanow zaślubił Axinią Teodorownę córkę cara Teodora I, na którym zgasiła linia męska Ruryka 1598 r.; Teodora syn, Michał Teodorowicz obrany carem 1613 r., wstąpił na tron po Wasilim Szujskim; od Michała Romanow poczyna się dynastia panująca; ojciec jego umarł 1633 r.; był patriarchą pod imieniem Filareta.

ROMÉ de L'ISLE (*Jan Karol Ludwik*) fizyk i mineralog francuzki, urodzony w Gray 1736 r. Powróciwszy z Indji 1764 r. otworzył kurs mineralogii i piękny swój gabinet oddał na użytek publiczny. Projektowano wtedy reformę miar i wag francuzkich; chcąc się do tego przyłożyć, przedsięwziął porównanie miar Paryżskich powierzchni i objętości z wszystkimi innemi. Od ogromu pracy utracił wzrok, a Ludwik XVI obdarzył go pensją. Umarł 1790 r.

ROMÉGAS (*Maturyn d'Aux de Lescure* de), kawaler maltański, wszedłszy do zakonu 1547 r., oczyszczał morze śródziemne z rozbójników. Kiedy kawalerowie zbuntowani przeciwko mistrzowi la Cassière obrali Romegasa, papież go nie potwierdził, i dla tłumaczenia

do Rzymu powołał. Romegas przybywszy do stolicy apostolskiej, umarł w 19 dni później, r. 1581.

ROMER (*Adam*), urodzony w Steżycy, sławny filolog za Zygmunta III. Początkowo nauki pobierał w akademii krakowskiej, w której później był sławnym professorem; w r. 1583 stopień mistrza otrzymał. Stał się przez dzieła swoje retoryczne, a szczególnie przez pracowity rozbiór mów Cicerona, słynnym w kraju i za granicą. Do tych zasług powołania swojego, uczynił jeszcze pamiątkę dobroczynności przez zapis dla opatrzenia ubogiej młodzieży akademickiej, chcącej się doskonalić w naukach. Umarł 22 lipca 1616 r. mając lat 50.

ROMER (*Edward*), ukończył nauki w b. uniwersytecie Wileńskim. Przełożył dziełko W. Jussieu: *Pisma pozgonne ś. p. Szymona*, (Wilno 1834); należał do tłumaczenia romanu Coopera: *Pijonierowie* albo źródła Suskehanny (tamże 1842 tomów 4).

ROMEUF (baron *Jan Ludwik de*), generał brygady, komandor legii honorowej, został 1789 roku adjutantem Lafayette'a, eskortował Ludwika XVI-go wracającego z Varennes. 1791 roku mianowany kapitanem dragonów, wyszedł za granicę 1792 roku i powrócił przed 18 fruktidora. Po 18 brumaire odbył kampanie w Niemczech; 1808 r. mianowany gubernatorem Warszawy, 1809 r. baronem, 1811 r. generałem; pełnił obowiązki szefa sztabu pierwszego korpusu wielkiej armii Napoleona. Zginął pod Moskwą 1812 r.

ROMEY (*Jerzy*), malarz angielski, urodzony w Dalton 1734 r. Steele był jego nauczycielem. Celował w portretach i w tym rodzaju równie był wzięty jak Gainsborough i Reynolds. Umarł 1802 r. Koloryt jego nie naturalny.

ROMILLY (*Jan*), zegarmistrz genewski, urodzony 1714 r. celujący zarówno w teorii jak w praktyce swego kunsztu. Ofiarował Ludwikowi XIV zegar nakręcający się raz na rok, pierwszy w swoim rodzaju. Umarł 1796 roku. Pisał do encyklopedyi metodycznej wszystkie artykuły o zegarmistrzostwie.

— **ROMILLY** (*śr Samuel*), z tej samej rodziny co poprzedzający, urodzony w Londynie 1758 r., zbogacił się z adwokatury, i należał do stronnictwa wigów. 1808 r. członek izby niższej, zasiadł po śmierci Foxa w opozycji. Okazał się przyjacielem konstytucji i ludzkości, żądając zmiany kodeksu kryminalnego angielskiego, o którym mówił że krwią pisany jak prawo Drakona. Pani Staël nazywała go *zasczytem i światłem prawa Angielskiego*. Z rozpacz po utracie żony odebrał sobie życie r. 1818.

ROMME (*Gilbert*), urodzony w Riom 1750 r. Obrany deputowanym 1791 r. za-

siadał między eksaltowanymi i głosował śmierć króla. On to i Fabre d'Eglantine, ułożyli kalendarz republikański. Prezydujący w konwencji 1793 r., był sprawcą powstania 20 maja 1795 r. Oskarżony z Soubrany, Duquesnois, Duroi i innymi i przez sąd winnym uznany, życie sobie odebrał.

ROMUALD (*świąty*) założyciel zakonu kamedulów, urodzony w Rawennie 952 roku z rodziny książęcej. Obrał życie zakonne, następnie udał się do pustelnika pod Wenecją. Założył i zreformował wiele klasztorów we włoszech i niemczech. Na koniec 1012 r. założył w Toskanii klasztor kamedulów (Camaldoli). Umarł w Val-de-Castro 1027 r. Obchodzony 7 lutego.

ROMUALD I, książę Benewentu, nastąpił 662 r. po ojcu Grymoaldzie, kiedy ten opanował Lombardię. Oblężony przez Greków opierał się aż mu ojciec przyszedł na pomoc. Roku 668 zdobył Tarent. Umarł 677 r.; po nim nastąpił Grimoald II syn.

ROMUALD II, książę Benewentu, nastąpił 702 r. po ojcu Gizolfie I, drugim synu Romualda I. Umarł 731 r.; po nim nastąpił Gizolf II.

ROMULUS, założyciel Rzymu, według podania syn Marsa i Rei Sylwii, westalki, córki Numitora króla Alby, z krwi Eneasza. Amuliusz wuj Rei kazał utopić Romulusa i brata jego Remusa. Niemowlęta zostawione nad brzegiem Tybru wykarmiła wilczyca. Bracia wychowani wśród pasterzy stajni na czelu rozbojników, zabili Amuliusza, osadzili na tronie dziada Numitora, i założyli Rzym roku 744 przed J.-Ch. W sporze o nadanie miana miastu, Romulus zapob brata. Dał przytułek zbrodniarzom, porwał kobiety Sabinom i przybrał do panowania ich króla Tacyusza, którego zamordowałszy sam panował. Jednego dnia Romulus znikł, a ustanowiony przezeń senat ogłosił że do nieba wzięty. Oddawano mu cześć p. n. *Quirinus*. Wielu pisarzy mniema że Romulus jest osobą bajeczną.

RONDELET (*Jan*), znakomity architekt, urodzony w Lyonie 1748 r., był uczniem Soufflot'a; skończył 1780 r. kościół S. Genowefy; miał udział we wszystkich pracach przedsięwziętych w 1794 i 1795 r. Wiele się przyczynił do założenia szkoły politechnicznej. Umarł 1829 r. członek instytutu i professor szkoły sztuk pięknych. W Encyklopedyi metodycznej wiele jest jego artykułów.

RONQUILLO (*Rodryg*), alkad w Zamora, urodzony w XV wieku, wysłany z wojskiem do Segowii przez kardynała Adryana rządzącego państwem dla uśmierzenia buntu Kastyliczków. Zbuntowani przy pomocy sławnego Padilla odparli go, za co był dysgracyonowany, lecz później zyskał względy Ka-

rola V. Po bitwie pod Villalós sędził buntowników. Umarł 1545 r.

RONSARD (*Piotr*), poeta francuzki, urodzony 1524 r. z rodziny pochodzącej z Węgier. Wychowany w Paryżu został pazurem księcia orleańskiego, syna Franciszka I, następnie Jakóba V króla Szkockiego. Po trzechletnim pobycie w Szkocji, użył w wielu negocjacjach, obsypyany łaskami Henryka II, Franciszka II, Karola IX i Henryka III, na igryskach floralnych w Tuluzie otrzymał srebrną Minerwę. Nazywano go *księciem poetów*. Został księdzem i umarł 1585 roku. Ronsard chciał zreformować język francuzki na wzór greckiego; stąd wiersze jego ciemne i niezrozumiałe, tak przez społecznych sławione, wkrótce poszły w zupełne zapomnienie.

ROOKE (*Str Jerzy*), admirał angielski urodzony w hrabstwie Kent 1650 r., wcześniej wszedł do marynarki i został wice admirałem. Okrył się sławą w wielu okolicznościach mianowicie przy wzięciu Gibraltaru, do czego plan jego własnym był pomysłem. Członek izby niższej zasiadał w opozycji. Umarł ubogi r. 1708.

ROQUELAURE (*Antoni baron de*), został porucznikiem w wojsku Henryka Nawarskiego którego wiernym był sługą. Henryk wstąpiwszy na tron francuzki, mianował go szatnym i ozdobił orderem S. Ducha. Siedział razem z królem w karcie, gdy ten został smiertelnie ugodzony przez Raynallaka. Mianowany marszałkiem 1615 r. Umarł 1625 r.

— **ROQUELAURE** (*Gaston Jan Chrzciciel* książę) syn poprzedzającego, urodzony 1617 r., odznaczył się męstwem i dowcipem. 1644 r. marszałek polny, 1646 r. został generałem. Mianowany księciem i parem 1652 r., miał udział w podbiegu Franche-Comté i Holandji. 1676 r. powołany do zarządu Gujenny, umarł 1683 r.

— **ROQUELAURE** (*Gaston Jan Karol Antoni* książę de), syn poprzedzającego, urodzony 1656 roku, służył z chwałą za Ludwika XIV, uspokoił zaburzenia w Cewennach 1709 roku; został marszałkiem 1724 r., umarł 1738 r. Na nim wygasł dom Roquelaure.

ROSA (*Salvator*), sławny malarz i poeta włoski urodzony 1615 roku, w Arenella pod Neapolem, uczeń Fracanzani i Aniella Falcone, protegowany przez Lanfranco zyskał sławę i majątek. Z dzieł jego malarskich najwięcej cenione są obrazy bitw dla prawdziwości wyrazu i silnego efektu. Umarł w Rzymie 1673 r. Poezje satyryczne genialne i pełne ognia, wielu zrobiły mu nieprzyjaznych.

ROSALBA (*Rosa Alba Cariera* znana pod skróconym imieniem), sławna wenecka w malowaniu pastelami i miniaturze; obrazy jej są poszukiwane. Umarła ociemniała 1761 r.

ROSCELIN, filozof scholastyczny, urodzony w Compiegne w XI wieku, był naczelnikiem szkoły nominalistów.

ROSCISŁAW, syn wielkiego księcia Mścisława, nastąpił 1154 r. na wielkie księstwo rosyjskie. Zbliżywszy się do Czerniechowa z małemi siłami utracił Kiów i uszedł do Smoleńska. Strącony 1159 r. przez Jerzego Dolgorukiego, odzyskał koronę 1167 r. i umarł tegoż roku. Miał synów Swiatosława, księcia Nowogrodu, Dawida księcia Trok i Romana na Smoleńska.

ROSCIUSZ KWINTUS, sławny aktor w Rzymie dawnym, urodzony 130 r. przed J-Chr. Był zrywawym i grywał w masce, lecz rzymianie nie chcą szpecić jego deklamacji zmusili go do zrzucenia maski. Brał pensji 20,000 talarów naszej monety. Przyjaciel Pizona i Sylli oraz Cyclerona. Umarł r. 61 przed J-Chr.

— **ROSCIUS AMERINUS** (*Sextus*), bogaty mieszkaniec Amerii, zamordowany za Sylli, a mordercy za pośrednictwem Chryzogona wyzwolenca dyktatora zamieścili go na liście skazanych. Majątek zagrabili Chryzogon i aby o niego syn się nie upominał, obwinili go o zabójstwo ojca. Cycero mający wówczas lat 18 obronił go.

ROSCISZEWSKI (*Wojciech*), jezuita, rodem ze wsi Borków z Mazowsza, długi czas był kaznodzią w Lublinie, Poznaniu i Krakowie. Bronił kalendarza Gregoryńskiego przeciw Latosiowi akademikowi w książce, której dał tytuł: *Latosie Ciele*.

ROSCOE (*William*), pisarz angielski, urodzony w Liverpool, gdzie umarł 1830 r. Pochodził z niskiej klasy społeczeństwa; komornik, następnie adwokat, w końcu bankier, był deputowanym do izby niższej i silnie powstawał na handel murzynami. Po śmierci Foxa oddał się. Z dzieł jego ważniejsze są: *Biografie Wawrzeńca de Medici i Leona X.*, któremi zapewnił sobie zaszczytne miejsce w rzędzie historyków.

ROSCOMMON (*Wentworth Dillon* hrabia), urodzony 1633 roku ze znakomitego domu, odbył podróże po Europie i od Karola II przyjęty na dwór. Kapitał gwardji księcia Ormond wice-króla Irlandji, następnie koniuszy książęej York, zaślubił córkę Ryszarda hrabiego Burlington. Zmarł 1684 r. Tłumaczył sztukę rymotwórczą Horacyusza, pisał: *Sposób robienia wierszy* i wiele innych.

ROSE (*Wilhelm*), urodzony 1542 r. nad Marną z rodziny szlacheckiej, został księdzem i jaluźnikiem Henryka III. Mimo niegodnego postępowania został 1583 r. biskupem Senlis. Zapamiętały stronnik ligi chciał kanonizować Jakóba Clement. Umarł 1600 r. Pisał: *De justa reipublicae christianae in reges imperio auctoritate*.

ROSICKI (*Zygmunt*), jeden z nadawniejszych annalistów naszych, pisał bowiem w języku łacińskim za Kazimierza Jagiellończyka, żył około r. 1470. Był augustynianinem w klasztorze Panny Maryi przy Wrocławiu, czas zgonu jego niewiadomy. Napisał: *Kronikę biskupów Krakowskich*; część pierwsza jej obejmuje żywoty 25 biskupów, druga historią Śląską od r. 689 do 1470. Praca ta przez lat 250 w rękopiśmie leżała i najprzód w zbiorze kronikarzy polskich w tomie I wydana została z druku przez Fryderyka Wilhelmna Sommersbergera pod tytułem: *Sigismundi Rositzii chronica et numerus episcoporum Vratislaviensium liber; anno 1470 exaratus*. Później z tymże samym napisem była przedrukowana w Tomie III wielkiego zbioru historyków Polskich Wawrzyńca Miłclera.

ROSILY MESROS (hrabia *Franciszek Stefan* de), wice admirał, urodzony w Brest 1748 r., w czternastu latach przyjeżdża do korpusu marynarki, wkrótce został kapitanem okrętu. Za waleczną obronę fregaty *la Belle Poule* przeciwko dwóm okrętom angielskim otrzymał krzyż S. Ludwika 1779 r., mianowany kontradmirałem 1793 r., był dyrektorem marynarki 1795 roku. Dowodząc szczałkami floty francuskiej i hiszpańskiej, zniszczonej pod Trafalgar 1805 r., przez trzy dni wytrzymał w radzie budowy okrętów 1813, członek akademii umiejętności od 1816 r. Umarł 1832 roku.

ROSSEL (*Elżbieta Paweł Edward*), kontradmirał, członek akademii umiejętności, urodzony 1765 r., wszedł do marynarki mając lat 15, odbył kampanie 1780, 1781, 1782 r. w Antyllach i Indyach; wzięty do niewoli przez Anglików 7 lat cierpiał. Powrócił do Francji 1802 r. Wydał: *Podróż odbytą przez d'Entrecasteaux naokoło świata*. Umarł 1829 r.

ROSSI (*Jan Bernard* de), znamienity orientalista urodzony w Piemontcie 1742 r., ukończył nauki w Turynie, został księdzem 1766 roku, mianowany profesorem języków wschodnich w Parmie 1769 roku zajmował tę katedrę do roku 1821. Arcyksiężniczka Marya Ludwika kupiła jego bibliotekę za 100,000 franków. Umarł 1831 r. Wydał 48 dzieł i zostawił 80 manuskryptów.

ROSSIGNOL (*Jan Antozi*), urodzony w Paryżu 1759 r. przed rewolucją był złotnikiem, przy wzięciu Bastylli i w innych zaburzeniach zyskał pierwsze stopnie wojskowe, 1794 r. został pułkownikiem i wysłany do Wandei. Oskarżony przez generała Biron o okrucieństwo, nie tylko się usprawiedliwił, ale zastąpił nawet Birona w dowództwie. Oskarżony przez Phelippeaux o nadużycia i niepowodzenie wojsk rzeczywopo-

litej w Wandei, spowodowane niezdolnością dowódcy, był broniiony przez terrorystów podzielił ich klęskę i upadek. Mając udział w spisku Babeufa ukazał się jako generał po 18 fructidora. Po 18 brumaire wywołany z kraju, lecz dopiero r. 1800 jako należący do maszyny piekielnej został ujęty i skazany na deportacyę. Umarł 1803 r. na jednej z wysp Comores.

ROSSIGNOL, zmarły 1736 r., pierwszy w Europie swojego czasu kaligraf. Za regencji, w czasie małoletności Ludwika XV króla francuskiego, jemu powierzono wykonanie biletów bankowych; śliczna kaligrafia i rysunek zalecący je.

ROSSLYN (*Aleksander Wedderburn* hrabia) prawnik szkocki, urodzony 1733 r., był synem Piotra Wedderburn członka kolegium sprawiedliwości, 1754 r. został adwokatem i udał się do Londynu, 1763 r. deputowany z Richmond, należał do opozycji, a później przeszedł na stronę ministeryalną; 1778 r. został prokuratorem generalnym; 1780 r. pierwszym sędzią; 1793 r. parem i kanclerzem; 1802 r. mianowany hrabią Rosslyn, umarł 1805 r.

ROSSO (*Rosso del*), sławny malarz szkoły florenckiej, urodzony we Florencji 1496 r. sam wykształcił się na wzorach Michała Anioła. Powołany do Francji przez Franciszka I, otrzymał dyktatorstwo sztuk. Niebawem Primaticcia zatruli mu życie i smutki spowodowały go do strusia się 1541 r. Zalecący go: świetny kolorysta i imaginacya obfita.

ROSTOPCZYN (hrabia *Teodor*), urodzony 1773 r. w Twerze, w dwudziestym roku był porucznikiem gwardyi, pokojowym za Katarzynę II, a dyrektorem poczty za Pawła I; dysgracyonowany i powołany przez Aleksandra, 1812 r. był gubernatorem Moskwy; kazał podpalić miasto gdy Francuzi weszli. Czynn tego zaprzeczył w wydanej 1823 r. broszurze. Przybył do Paryża 1817 r. Powrócił do Rosyi 1823 r. i w kilka lat umarł.

ROTTER (*Jeremiasz*), Ślązak rodem z Głogowa, był nauczycielem języka Polskiego i Niemieckiego w Wrocławiu; jest autorem grammatyki: *Schlüssel zur Polnischen Sprache*, Breslau 1616.

ROTHLIN (*Karol d'Orleans abbe de*), pochodził z linii bocznej książąt Longueville, synem był Henryka Orleańskiego markiza de Rothelin. Urodzony w Paryżu 1691 r., obrał stan duchowny, oddał się naukowi, i z kardynałem Polignac udał się do Włoch, gdzie zgromadził bibliotekę znaczną oraz gabinet medalowy. Umarł 1744 r.; członek akademii umiejętności i napisów. On był wydawcą poematu łacińskiego: *Anti-Lukrecyusz*, będącego dziełem kardynała Polignac'u.

Brat jego markiz *Rothelin* marszałek polny, umarł 1764 roku bezpotomnie.

ROTRON (*Jan de*), poeta tragiczny i komiczny francuzki, urodzony w Dreux 1609 r. Był ojcem tragedji francuzkiej, i jednym z pięciu poetów którym kardynał Richelieu wyznaczył pensye. Umarł 1650 r. Napisał 37 sztuk teatralnych z których najlepszą tragedya *Venceslas* dotąd utrzymująca się na scenie francuzkiej.

ROTSCHILD, sławny dom bankierów europejskich, któremu dał początek *Anzelm Rotschild* urodzony 1740 r. w Frankforcie nad Menem. Czynność i uczciwość ustaliły jego kredyt, umarł 1812 r. zostawując 10-ro dzieci. Pięciu synów prowadziło dalej interessa: *Anzelm* w Frankforcie, *Salomon* w Paryżu, *Natan* w Londynie, *Karol* w Neapolu, i *Jamés* w Paryżu także. Natan umarł 1836 r. jako konsul austriacki w Londynie a po nim konsulat i interessa bankowe objął syn *Lionel*. Cesarz austriacki uszlacheił ich 1815 r., 1822 nadał im tytuł baronów, a 1825 r. król pruski mianował ich tajnymi radcami handlowemi.

ROTUNDUS AUGUSTINUS MILIUS albo **MILICKI**, z kąd rodem niewiadomo, był obojga prawa mistrzem i wójtem sądowym w Wilnie. Wydał dzieło: *De dignitate ordinis ecclesiastici regni Poloniae*, które w Krakowie wyszło z druku w r. 1582 z polecenia Karnkowskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego. Miał także pozostawić w rękopiśmie początek historyi litewskiej, napisanej z polecenia Zygmunta Augusta; rękopism ten według zdania uczzonego Żukowskiego, jeśli był złożonym w księgozbiorze w Nieświeżu, obecnie musi się znajdować w bibliotece Akademii w Petersburgu, do której w r. 1772 książki z Nieświeża przeniesiono. Milicki żył jeszcze w r. 1594. Był to zaszczyt i ozdoba urzędników i ówczesnych uczonych; posiadał wielkie znaczenie i powagę.

ROUARIE (*Antoni Tuffin* markiz de la), organizował powstanie w Bretanii przeciwko Rzeczypospolitej francuzkiej. Umarł przed wykonaniem planu 1793 roku. Ze szczytków jego partji powstałi tak zwani szuanowie.

ROUAULT (*Joachim de Gamache*), znakomity wojownik francuzki w XV wieku, pochodził ze znacznej rodziny Pikardzkiej; odznaczył się w wielu bitwach, mianowicie; pod Castillon, gdzie pobił sławnego wodza Anglików Talbota, który tam z synem poległ roku 1456. Rouault następnie został marszałkiem Francji i gubernatorem Paryża. Ludwik XI kazał mu skonfiskować majątek, co jednak odwołał. Umarł 1478 r.

ROUBO (*Andrzej Jakób*), cieśla paryzki urodzony 1739 r., napisał z polecenia akade-

mii nauk *Traktat o ciocielce*, jeden z najlepszych jakie o tym exystują przedmiocie. Celował zarówno w praktyce jak w teorii. Umarł 1791 r.

ROUCHER (*Jan Antoni*), poeta francuzki, urodzony w Montpellier 1745 r., przeznaczony do stanu duchownego, poświęcił się literaturze. Kantata napisana na ślub Delfina zyskała mu względy Turgota i wyjednała posadę. Najlepszem jego dziełem jest powieść pod tytułem: *Mieście*. Stronnik rewolucji, skoro stał się podejrzanym terrorystom, których zasad nie podzielał, został uwięziony i gilotynowany 8 termidora 1794 r. z Andrzejem Chenier i trzydziestu sześciu innymi ofiarami, w wilią upadku Roberspierra.

ROUELLE (*Wilhelm Franciszek*), urodzony w Caen 1703 r. zmarły w Paryżu 1770 r., farmaceuta i członek wielu akademii. Był założycielem chemii tegoczesnej i natchnął w wielu zamilowanie tej nauki. Rozprawy jego są umieszczone w zbiorach akademii umiejętności.

ROUGET de LISLE (*Józef*), literat urodzony 1760 r., officer inżynierji w czasie rewolucji, ułożył słowa i muzykę hymnu wojennego zwanego *Marsejjez*. Podejrzany terrorystom 1791 roku i uwięziony, ocalał jedynie skutkiem upadku Robespiera. Umarł 1836 r. Pisał kilka sztuk teatralnych.

ROURE (*Marya Anna Ludwika de Nomparr de Caumont* hrabina du), córka Jakóba de Nomparr księcia de la Force, dama honorowa delfinki. Delfin (syn Ludwika XIV) pokochał się w niej, a żona jego chcąc przeszkodzić tej skłonności, wydała ją 1688 r. za Ludwika Grimoard hrabiego du Roure. Kiedy ona i Delfin owdowieli, spłodził z niej córkę, którą ożenił z Mikołajem Menager hrabią de St. Jean, posłem francuzkim w Holandyi.

ROUSSEAU (*Jan Chrzciciel*), poeta liryczny francuzki, syn szewca, urodzony 1669 r. w Paryżu. Po ukończeniu nauk oddał się poezji i dzielami swemi zyskał wielką sławę ale oraz i wielu nieprzyjaciół. Wygnany z Francji 1712 r. udał się do Szwajcaryi do hrabiego du Luc posła w Wiedniu, następnie do księcia Eugeniusza. Umarł w Brukseli w nędzy 1731 r. Między francuzkami poetami lirycznymi pierwsze trzyma miejsce. Pisał epigramata, kantaty, ody, listy, satyry, komedye wierszem i prozą.

ROUSSEAU (*Jan Jakób*), sławny filozof 18-go wieku, syn zegarmistrza w Genewie, urodzony 1712 r. Obdarzony geniuszem i czuciem, winien był tym przynomotom całą swą wielkość. 1729 r. opuścił kraj i w Turynie został katolikiem, dokąd był wysłany przez swoje protektorkę panią Warens. Wiodąc życie tułackie przybył do Paryża 1743 roku Zrazu utrzymywał się z kopiowania muzyki;

baręście dał się poznać rozprawą: *Czy sztuki wpłynęły na poprawę obyczajów?* uwięzioną przez akademią w Dijon. 1775 r. wydał *O nierówności stanów*, 1756 *Kontrakt towarzyski*, 1761 *Nową Heloizę*, 1762 *Emila* albo o wychowaniu, dzieło w Paryżu publicznie przez kata spalane. Przymuszony opuścić eremitaż w Montmorency gdzie znalazł był przytułek, udał się do Genewy, ztamtąd do Anglii i 1767 otrzymał pozwolenie wrócenia do Francji. Umarł 1778 r. w Ermenonville. Przed zgonem zaślubił swoją służącą Teresę le'Vasseur.

ROUSSEL (*Dom Wilhelm*), uczony benedyktyn z St-Maur urodzony w Normandji, został zakonnikiem 1680 r. umarł 1717 roku. Ułożył plan wielkiej *Historji literatury francuskiej*, zaczętej po jego śmierci przez benedyktyna Dom Rivet, a którą teraz kończy Instytut francuski. Tłumaczył: *Listy Sgo Hieronima*.

ROWE (*Mikołaj*), poeta angielski, urodzony 1673 r. w hrabstwie Devon, uczył się literatury, prawa i języka hebrajskiego, a następnie poświęcił się poezji; został sekretarzem księcia Queensbury i otrzymał polityczne urządowanie za Jerzego I. Umarł 1718 r. Znany z tragedji *Joanna Shore* i *Tamerlan*; pisał także komedye: *Piękna pokutnica* i *Dumna Teścia*. Pochowany w Westminster.

— **ROWE** (*Tomasz*), Anglik uczony z rodziny poprzedzającego, narodzony w Londynie 1687, zmarły 1715 r., chciał skompletować biografie wielkich ludzi Plutarcha, lecz tylko 8 napisał. Znał jego *Elżbieta Synger*, urodzona 1674 r., zmarła 1737 r., pisała wiele prozą i wierszem z powodzeniem.

ROXANA córka Oxyartesa księcia perskiego, została żoną Aleksandra po porażce Dariusza 324 r. przed J.-Ch. Urodziła syna pośmiertnego zwanego Aleksandrem, którego Kassander zarazem z matką zgładził.

ROXOLANA, sultanka, żona Solimana II, pełna dumy, piękności i dowcipu Chciała osadzić na tronie Selima II swego syna, i dlatego zgładziła Mustafę syna Solimana z innej żony spłodzonego.

ROY (*Piotr Karol*), poeta francuski urodzony 1683 r., zmarły 1764 r., jeden z liryków francuskich, którzy się do Quinaulta zbliżyli; dzieła jego dla złych obyczajów autorów mniej cenione.

ROYE (*Mateusz de*), z dawnej rodziny Pikardzkiej, która 1551 r. złąła się w rodzinę Rochefoucauld, był dowódcą łuczników 1347 r., służył wiernie królowi Janowi, którego z niewoli Angielskiej przywoził. Umarł 1380 r. Syn jego *Guy Roje* kanonik, biskup a nakoniec arcybiskup Rheims, założył kolegium w Paryżu. Umarł 1499 r. pod Genuą udając się na sobór w Pizie.

ROŻA (*święta*), tak nazwana od żywych rumieńców. Urodziła się 1586 r. w Peru, na chrzcie przyjęła imię Izabella. Służyła u skarbnika Gonzalvo do dwudziestego roku życia, poczem wstąpiła do klasztoru. Umarła 1615 r. Kanonizowana 1671 r., obchodzona 30 sierpnia.

ROŻA (*Jędrzej*), arcybiskup gnieźnieński. Mąż uczony, prawego charakteru, niespracowany w usługach kraju. Jan Łaski arcybiskup Gnieźnieński oceniając jego zasługi wystawił mu pomnik jako swojemu poprzednikowi. Roża umarł 20 Kwietnia 1510 r.

ROZALIA (*święta*) urod. w Palermo w X wieku ze znakomitej rodziny spokrewnionej z domem panującym, opuściła dwór i udała się do jaskini w górze Montreal, ztamtąd przeszła do innej w górze Pellegrino gdzie umarła—Obchodzona 17 Września.

ROZAMUNDA, córka lorda Waltera Clifford, ze znakomitego domu, urodz. w 12 wieku, była kochanką Henryka II, który ukrywając ją przed zazdrośną swoją żoną, wystawił rodzaj labiryntu w zamku Woodstock, i tam ją umieścił. Rozamunda w tym ustroju powiła dwóch synów: *Ryszarda* długimiecz hrabiego Salisbury i *Goffreda*, który później został arcybiskupem York. Okoliczności śmierci jej niewiadome, to tylko pewno że umarła 1173, jak mówią otruta przez Eleonorę żonę Henryka II, która jej schronienie okryła.

ROZIER (*Abbé Franciszek*) znany agronom francuski urodzony w Lyon 1734, został księdzem i poświęcił się agronomii. Wydał *Kurs rolnictwa, kilka rozpraw, i Podręcznik ogrodnictwa*; zginął 1793 w oblężeniu Lyonu; kula zabiła go na łóżku.

ROZIERE (*Ludwik, Franciszek Carlet* markiz de la) generał francuski, urodzony 1733 r., syn komendanta miasta Calais. Mając lat 14 wszedł do wojska, odbył kampanię w Niemczech i pod Rossbach mianowany pułkownikiem 1761; wzięty do niewoli przez Prusaków i uwolniony, był użyty w dyplomacyi; 1791 r. emigrował i kolejno służył w Rosyi i w Portugalii. Umarł 1808. Pisał *Strategikę Wojenną*.

ROZRAŻEWSKI (*Hieronim*) biskup Kujawski, ojcem jego chrzestnym był Zygmunt I. król. Otrzymał zagranicą staranne wychowanie; równie na dworze cesarskim jak i we Francji od Henryka II mile był widziany. Pius V papież jemu choć zaledwie 27 lat mającemu poselstwo do Henryka III powierzył. Henryk Walezy wezwany na tron polski, za przychylność okazaną w wyborze swoim, wdzięcznym się okazał domowi Rozrażewskich: Hieronima mianował sekretarzem W. K. a Stefan Batory biskupem Kujawskim go uczynił. Od tegoż króla poselstwo na sejm

w Ratyźbonie sprawiał. Chcąc w Gdańsku do swej diecezyi należącym kościoły zabrane przez nowowierców katolikom przywrócić, o mało swej gorliwości życiem nie przypłacił. Przybywającego na tron Zygmunta III imieniem Rzeczypospolitej witał w Gdańsku; należał do układow Będzińskich, Annę Austryackę w Wiedniu królowi poślubił, a w Krakowie koronował. Jednak nie wiele on dobrego zdziałać mógł, a to z powodu iż się z trndnością po polsku tłumaczył. Umarł w r. 1600 w Rzymie.

ROZRAŻEWSKI (*Jan*), kasztelan poznański, mąż wiele zamożny i hojny dla Rzeczypospolitej. Przemieszkując większą część życia w dobrach swoich w Czechach, niewiele zdziałł dla siebie umysłów; co się też okazało na sejmie w r. 1595, na którym nie pozyskał potwierdzenia stanów na ustanowienie ordynacyi. Umarł w r. 1628.

ROZYŃSKI (*Jan Roman*, książę) ostatni potomek domu Narymuntowiczów. Chwycił się strony Dymitra Samozwańca i w r. 1606 z pułkiem swoim z 1000 koni złożonym dzielnie sprawił obu Samozwańców służył. Żołkiewski na największe niebezpieczeństwa go narażał, jemu hetmańskich Zaporozkich kozaków porucił. Wśród wypraw wojennych w r. 1610 żyć przestał. Był to waleczny wojownik, ale zbytujący w napojach, pochopny do zwady, nikomu nie chciał ulegać.

RUBCZYŃSKI (*Marcin*), Prowincyał klasztoru karmelitów we Lwowie, doktor Teologii, zmarły w r. 1793; mąż nader pracowity i pobożny; pisał historią pierwszych chrześcian, tudzież wiele dzieł ascetycznych w języku polskim, wydanych w Berdyczowie, Lucku i we Lwowie.

RUBELLIUS BLANDUS, rycerz rzymski, obrany przez Tyberiusza na drugiego męża Julii córki Drazusa, 33 roku po J.-Chr. spłodził *Rubelliusa Plautusa*, który miał być następcą Nerona, jako w równymże stopniu z Neronem potomek Augusta. Nero wysłał go do Azji i wkrótce potem tamże kazał go zgładzić, 62 r.

RUBEN, starszy syn Jakóba, urodzony z Lii; za wszeteczność z Bala, służącą Racheli a nałożnicą Jakóba, utracił prawo starszeństwa które przeniesione na Judę. Chciał ocalić Józefa brata. Umarł 1626 pr. Chr. Jego pokolenie wychodząc z Egiptu liczyło 46,500 ludzi zdatnych do boju.

RUBENS (*Piotr Parel*), sławny malarz flamandzki, urodzony w Kolonii 1577, uczył się u Oktawiusza Van-Ween zwanego Otto Waenius. R. 1600 udał się do Włoch, gdzie kształcił się na Tycianie, Pawle Veronesie i Tintorecie. Powróciwszy do Flandryi, mnożstwem przedwznych obrazów zyskał wziętość, skarby i honory. Użyty w poselstwach, skojarzył pokój między

Anglią i Hiszpanią. Umarł 1640 r. Jest głową szkoły odznaczającej się siłą kolorytu, i śmiałością rysunku. Był bardzo płodny i przeszło 1300 obrazów zostawił.

RUBINI (*Piotr*) lekarz w Parmie, urodzony 1760, professor kliniki, nabył wielkiej sławy i umarł 1819. Był lekarzem Maryi Ludwiki i należał do wielu towarzystw uczonych.

RUBRUQUIS (*Wilhelm*) franciszkanin, wysłany przez S-go Ludwika do Sartacha księcia Mongolskiego celem nawrócenia go. Pod względem religijnym nie powiodło mu się, ale wiadomości geograficzne znacznie przez poselstwo to zostały rozprzestrzenione.

RUCHEN (*Jan z Władony*) herbu strzebie, mąż równie z pobożności jak i cnot obywatelskich sławny, za naszych czasów od Piusa V, papieża w rząd błogosławionych policzony. Rzadkim przykładem rzekł się dziesięciny snopowej, do której dawania kościółowi archikatedralnemu miasto Łwów było obowiązane. poprzestał tylko na czynszu, bez uciążenia rolników po sześć groszy od łanu oznaczonym. Tym wspaniałym postępkim przyniósł wielu mieszkańców, którzy z przyczyny owej dziesięciny poprzednio nie chcieli osiadać w mieście; troskliwie on trzodą swoją zarządzał. Nie zostawił żadnych dzieł uczonych po sobie, ale cnoty jego towarzyskie będą nieśmiertelną jego pamiątką.

RUDAWSKI (*Wawrzyniec*), dziejopis i prawnik za panowania Jana Kazimierza. Urodzony w Warszawie, otrzymawszy stopień doktora prawa, został pronotaryuszem apostolskim, oraz dziekanem międzyrzeckim i był ozdobiony tytułem radcy cesarza Leopolda I. Okazywał największą nieprzyjaźń kanonikom Krakowskim, iż go niechcieli w grono swoje przyjąć, jako nowego szlachcica. Data i miejsce zgonu jego nie są wiadome. Dzieła jego są: *Repertorium juris civilis et pontificii*, etc. Viennae 1660. *Historiarum Poloniae ab excessu Vladislai IV ad pacem Olivensem usque*, etc. Varsav. et Lips. 1755, oraz wiele innych mniejszych.

RUDNICKI (*Szymon*), biskup Warmiński, pod najślawniejszymi mistrzami pobierał nauki w Krakowie, później we Włoszech się kształcił. Zygmunt III mianował go sekretarzem kancelaryi Kor. W 1604 był mianowany biskupem Warmińskim, lecz się stany pruskie temu opierały, z powodu iż nie był rodzicem z tej prowincyi, i zaledwie król powagą swoją do tego obioru naklonił one. W latach 1609 i 1612 naznaczony przez sejm, zatargi katolików z nowowiercami zgodnie zaspokoili i szacunek stron obu sobie pozyskał. Tak wielką łagodność umysłu posiadał, iż go nikt rozgniewanym nigdy niewidział. Mowy i listy jego pozostały w rękopismach; umarł w Heilsbergu r. 1621.

RUDNICKI (*Jakób Przemysław*), Jezuita, był nauczycielem króla Jana Kazimierza; nadawanego sobie przez Zygmunta III biskupstwa przyjął niechętnie. Po ukończeniu nauk Jana Kazimierza, Rudnicki zarządzał swoim zgromadzeniem w Krakowie, Jarosławiu, Lwowie; w Przemyślu r. 1660 życie zakończył. Był to mąż wielkiej nauki.

RUDNICKI (*Jakób Józef*), mecenas, obrońca przy warszawskich departamentach rządzącego senatu, jest autorem dziełka: *O wyrokach zaocznych i środkach wzruszenia ich w teje samej instancyi* (Warszawa 1843).

RUDOLF I. książę szwabski hrabia Rheinfelden, szwagier cesarza Henryka IV, którego siostrę Matyldę zaślubił. 1077 obrany królem Niemiec, przez buntowników pobudzonych od Grzegorza VII., zginął pod Wolcksheim, zostawiwszy córkę Bertoldę za księciem Zabringen.

— **RUDOLF I.** albo **RAOUL I.** król Burgundyi, syn Konrada II, hrabiego Auxerre. Korzystając z zamieszania za Karola Grubego, przybrał tytuł Króla, 888 r. a Arnoul król Germanii uznał jego niepodległość. Rudolf umarł 912 r.

— **RUDOLF II.** syn poprzedzającego, nastąpił 912, pobity pod Winterthur przez Burcharda księcia Szwabii. 922 napadł na Włochy i koronował się królem włoskim w Pawii. Powróciwszy do Burgundyi musiał znowu uciec się do Włoch przeciwko Węgrom i walczyć z Ermengardem i Hugonem chcących korony włoskiej. Kiedy Ermengard wziął go zdradą do niewoli, musiał ustąpić część państw i przybrał tytuł króla Arles i Burgundyi. Powiększył kraj państwami nad Renem, na które inwestyturę dał mu Henryk Ptasznik. Umarł 937; po nim nastąpił syn Konrad I. Spokojny.

RUDOLF III. **POBOŻNY** albo **DRZEMIĄCZKA** nastąpił po ojcu Konradzie 994. Znekany buntami ustąpił państwa Henrykowi II *kulawemu*; gdy jednak magnaci nie zezwalali na to, zapaliła się wojna. Umarł w Lausanne 1032. Był ostatnim królem Burgundyi, albowiem *Konrad Salicki* przyłączył kraj ten do państwa Niemieckiego.

RUDOLF I. hrabia habsburski, głowa dynastyi dziś panującej w Austrii. Urodzony 1218, był synem Alberta Mądrego, zmarłego w Palestynie 1240 r. który mu zostawił hrabstwo Habsburg, Alzacyą, Reinsweld, kilka posiadłości w Szwabii i Brisgawii, nadto był opiekunem kantonów Schwitz, Unterwald, Uri, Bern, kiedy został obrany 1273 królem rzymskim. Jego wyborowi sprzeciwiał się Otokar król czeski. Trzyletnia wojna zapewniła mu posiadanie Austrii, Styrii i Karnioli, które stały się dziedzictwem w jego rodzinie. 6276 Otokar zbuntowany na nowo pod Mauk-

feld zginął. Widząc wiele trudności w utrzymaniu Włoch, zbył prawa cesarstwa do kilku miast: za 40,000 dukatów do Florencyi, za 12,000 do Lukki, a za 6,000 do Genui i Bononii. Wojny z Sabaudyą i Burgundyą zatrudniły ostatek jego życia. Umarł 1291. Po nim syn Albert cesarz. Połączenie Judyty córki z Wacławem czeskim, nadało Austrii prawo do tego królestwa.

RUDOLF II. syn cesarza Maksymiliana II. nastąpił 1576. Urodzony w Wiedniu 1552. Koronowany królem węgierskim 1572, czeskim 1575. Dał się całe życie powodować jezuitom, którzy go wychowali w Madrycie, zjadł wojny religijne powstały, a Maciej brat jego wziął koronę węgierską i czeską 1605. Umarł otoczony alchemikami i astrologami 1612 r.

RUDOMINA (*Jan*), mąż uczony i rymotwórca, za panowania Zygmunta III żyjący, zmarł w r. 1646. Był kasztelanem Nowogrodzkiem; pod Chocimem niepospolite okazał dowody mężstwa, albowiem z trzema chorągwiemi 60,000 Turków atakujących obóz odpędził; w teje rozprawie brata utracił i sam w rękę został ranny. Zwłoki poległych sprowadziwszy do Nowogrodka kazał przyzwolicie pochować i nagrobkiem marmurowym uczcił. Również walecznie postępował w Inflantach. Według świadectwa Kojalowicza, opisał wierszem wyprawę Chocińską pod tytułem: *Dyaryusz prawdziwej ekspedycyi korony polskiej i W. Księż. Litewskiego przeciw Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu r. 1621 pod Chocimem w Wołoszech fortunnie odprawionej*, bez miejsca, 1640 in 4to. Do tego dzieła dodał: *Obserwacya spraw i przykładów wojennych*, gdzie wspomina zaszczytne czyny Chodkiewicza; dzieło to ma zaletę, jako użyteczne dla historyi krajowej.

— **RUDOMINA** (*Andrzej*), z tegoż domu Litwin. Ukończywszy nauki w 24 roku życia, w dzień zawarcia związków małżeńskich, zmienił zamiar i wstąpił do Jezuitów w Wilnie 1618. Wystąpił jako opowiadacz wiary do Chin, naprzód w Goa przebywał, lecz później dla polepszenia zdrowia przeniósł się do Makao; w r. 1631 w prowincyi Fokien 3 września zakończył życie. Przetłóżył on na język polski: *Fortuna państw przez Jana Chokiera*, w Wilnie 1652.

RUDOMINA (*Jan Gwalbert*) wydał: *Żywot Hieronima Strojnowskiego rektora h. Uniwersytetu wileńskiego, biskupa wileńskiego* (Wilno 1839). Umieszczał także swe pisma w Dzienniku Wileńskim.

RUDZKI (*Wężyk, Józef, Welamin*), metropolita kijowski i halicki po zgonie Rahozy mianowany, siedział na tej stolicy aż do czasu gdy Władysław IV zawierając pokój z Kozakami, zezwolił na to iż oni postanowionego metropolitę przez Carogrodzkiego

patryarchę mieć będą; natenczas Rudzki przemiłował się do Wilna. On to wyjednał bullę u Pawła V Papieża, która niedozwalała przymuszania gwałtownego do przyjmowania obrządku łacińskiego; on w r. 1629 zwołał sobór we Lwowie, który jednak spełził na niczém. Jedną z najcenniejszych jego zasług jest iż język sławiański w unijackiej liturgii utrzymał. Umarł w późnej starości r. 1637.

RUE (*Karol de la*) Urodzony w Paryżu 1645, wstąpił młodo do jezuitów i napisał po łacinie poemata o podbojach Ludwika XIV. Wykładał retorykę w Paryżu i posłany w góry Cevenny nawrócił kilku kalwinów. Umarł 1725. Pisał *poezję łacińskie* szacowane.

RUFFINI (*Paol*) sławny matematyk, urodzony w Valentano 1765. Doktor medycyny, poświęcał się także matematyce i nabył zasłużonej w obu naukach sławy. Książę Modeny 1814 mianował go professorem kliniki medycznej i matematyki, towarzystwo włoskie obrało go swoim członkiem a książę Modeny swoim lekarzem. Umarł 1822 r.; wydał dzieła: *O równaniach algebraicznych i o liniach krzywych*.

RUFFO (*Fabrycy kardynał*) urodzony 1744 w Neapolu ze znakomitej rodziny. 1799 pobudził Kalabrię przeciwko wojskom francuzkim, opanował Neapol i przywrócił na tron Ferdynanda i królowę Karolinę.

RUFIN, sławny ulubieniec Teodozjusza, był rodem z Gallii, i chociaż nizkiego urodzenia doszedł pierwszych zaszczytów. Teodozjusz przypuścił go do swej rady i mianował konsulem razem z synem Arkadiuszem 392. Nienawistny Stylikonowi, chciał po śmierci Teodozjusza tron opanować, dla czego wezwwał Gotów. Zdradę jego odkryto i jego zamordowano 397 r. Poeta Klaudjan napisał przeciwko niemu poemat.

RUFIN, przezwany *Toranus*, sławny piasarz kościelny, urodzony we Włoszech w 4 wieku. Udałszy się do klasztoru w Akwilei poznał S. Hieronima. Prześladowany przez arjanów i wybawiony przez Świętą Melanię, wybudował klasztor na górze oliwnej. Tłómaczenie ksiąg świętych poróżniło go z St. Hieronimem. Poteponiony przez Papieża Anastazego umarł w Sycylii r. 410. Pisał wiele, między innemi dalszy ciąg historii kościelnej Eusebiusza.

RUFFIN (*Piotr, Jan, Marya*) dyplomata francuzki, urodzony 1742 r. w Salonice, przybył do Paryża dla wykładania języków wschodnich, następnie na dworze Napoleona pełnił obowiązki tłumacza i jednal sobie powszechny szacunek. Umarł w Konstantynopolu r. 1824. Chcąc prace jego ocenić, trzeba przejrzeć działania Francji owezczasne z Portą.

RUFUS, lekarz w Efezie za Trajana, miał

wielką sławę. Z dzieł jego nic nas nie doszło.

RUGEL, krewny Tobiasza posiadającego majątek w Medyi. Młodego Tobiasza w dom przyjął; zaślubił córkę Sarę, wdowę po siedmiu mężach, których szatan zabijał.

RUGGIERI (*Kosmas*), sławny astronom florencki przybył do Francji za Katarzynę de Medicis. Swemi przepowiedniami zyskał powagę i opactwo St.-Mabé. Obwiniony o spisek przeciwko Karolowi IX i skazany na galery, był wkrótce przez królową małkę uwolniony. Umarł 1615 a ciała jego jako ateusza znieważano.

RUHNKEN (*David*) uczony filolog niemiecki, urodzony w Pomeranii pruskiej 1723, ukończył nauki w Królewcu, Wittenbergu i Lejdzie, gdzie słuchał Tyberyusza Hemsterhuyss; mianowany w Lejdzie professorem języka greckiego, 1757 otrzymał katedrę historii i wymowy. Umarł 1798.

RUINART (*Dom Thierry*), uczony benedyktyn z St.-Maur, urodzony w Reims 1637. uczeń i przyjaciel Mabillona, pisał z nim *Acta ordinis sancti Benedicti*. Umarł 1709 zostawiwszy *Acta primorum martyrum, Prześladowanie Wandalów, kościół paryżski pomieszczony i t. d.*

RUISDAAL albo **RUISDAEL**, (*Jakób*) sławny malarz krajobrazów holenderski, urodzony w Harlem 1640 r. Umarł 1681. Wielce cenią jego obrazy zalecające się kolorytem jasnym i wrażeniem mocnem. Brat jego *Salomon Ruisdael* zmarły 1670 robił morskie widoki.

RULH (*Filip*), konwencyonista, jeden z tych którzy najwięcej splamili rewolucyj. Prześladował Ludwika XVI i w Reims sflukł Stągampulkę, którą przysłał zgromadzeniu rozbitą. Stanąwszy na czele powstania 20 Maja 1795 r., sam sobie życie odebrał nie chcąc iść na rusztowanie.

RULHIERE (*Klaudjusz, Karloman de*) znakomity literat i historyk urodzony w Bondi 1735. Udał się 1765 do Petersburga za baronem Breteuil i był świadkiem wstąpienia na tron Katarzyny II. 1787 został członkiem akademii francuzkiej i pracował nad *historją anarchii polskiej*. Umarł 1791. Anegdota jego wyszły 1797, a Historia 1807. Te dwa dzieła zrobiły mu sławę.

RULLUS (*Publius Servilius*) trybun ludu r. 63 przed Chr., żądał sprzedania posiadłości królów macedońskich, Koryntu i Kartaginy, w Hiszpanii krajów podbitych przez Pompejusza i t. d. celem podzielenia pomiędzy biednych. Cyvero zwalczył ten projekt.

RUMBOWICZ (*Hipolit*), adiunkt b. uniwersytetu wileńskiego, wydał: 1. *Początki ry-*

sunku linearnego (Wilno 1828); 2. *Geometrya wykreslna czyli wykład rzutowych i obrazowych wykresień* (tamże 1830) dzieło najobszerniejsze w tym przedmiocie w języku polskim.

RUMFORD, (*Benjamin Thompson* hrabia) urodzony w Stanach Zjednoczonych, był na stronie Anglii w wojnie o niepodległość amerykańską. 1780 został podsekretarzem Stanu, 1784 wszedł w służbę elektora bawarskiego. Wprowadził wiele do Bawarii zakładów ekonomicznych i zniszczył zbrojownię; zaprowadził dla biednych rodzaj zupy noszącej jego nazwisko. Elektor bawarski mianował go hrabią. 1802 przeszedł do Francji, gdzie został członkiem Instytutu i umarł 1814 r.

RUMIANCOW (*Piotr Aleksandrowicz* hrabia) sławny generał rosyjski urodzony 1730 zasługą doszedł piewskich stopni. 1769 przeznaczony do Besarabii zastąpił krótko Galicya w naczelnem dowództwie. Wziął Izmań, Kilię, Akerman, Bender i Brailów. 1771 wziął Giurgewo, 1773 obiegł wielkiego węża w Szumli i zmusił do pokoju, którego warunki dyktował 1771. Katarzyna II nagrodziła go hojnie i dała przydomek *Zadunajski*. 1787 dowodził przeciwko Turkom, lecz później złożył dowództwo. Umarł 1796 r.

RUMPHIUS albo **RUMPH** (*Jerzy, Edward*) urodzony 1627, został doktorem medycyny w Hanau i udał się do Amboiny, gdzie został konsulem. Tyle się wydoskonalił w botanice, że chociaż ociemniały w 40 roku, każdą poznawał roślinę. Wydał 12 ksiąg o krajowych roślinach pod tytułem *Herbarium Amboinense*.

RUPENIANIE, dynastia królów armeńskich. Skończyła się na Leonie VI z domu Lusignan, który był w niewoli tureckiej w Kairze 1375, wykupiony przez Jana I króla Kastylii, umarł w Paryżu 1393. Dynastia ta trwała lat 293, wydała 24 monarchów panujących w Armenii i Cylicyi.

RUPERT (*Karól Ludwik Robert Bawarski* zwany księżę) hrabia Palatyn, trzeci syn Fryderyka Palatyna, króla czeskiego i Elżbiety córki Jakóba I króla angielskiego, był wielkim wodzem w XVII wieku. 1611 udał się do Anglii ofiarując pomoc nieszczęśliwemu Anglii. Karol mianował go swoim radcą, 1662 księciem Cumberland, i porucił dowództwo floty przeciwko Holendrom, 1673 został admirałem. Umarł 1682. Przypisują mu wynalazek metalu używanego na działa oraz sposób rycia na miedzi znany pod nazwiskiem *mezzo tinto*.

RUPNIEWSKI (*Joachim*), arjanin, był pastorem swojego wyznania w Rakowie, Lublinie, na koniec w Brześciu. Zebrał on i ułożył dzieje kościoła aryńskiego w Polsce do

r. 1628; praca ta pozostała w rękopismie. przez następnych pisarzy do r. 1668 doprowadzoną zostało. Umarł w r. 1643.

RURYK, założyciel monarchii rosyjskiej, pochodził z narodu Warjagów, osiadł nad Baltykiem. Powołany z braćmi Syneusem i Truwozem przez Sławian nad zatoką fińską, otrzymał od nich najwyższą władzę 862 r. Panował w Nowogrodzie, Sineus na Białym jeziorze, a Truwor w Izborsku. Po śmierci braci, Ruryk ogarnął ich dzielnice i założył państwo rosyjskie; panował sam do r. 879; zostawił małoletniego syna Igora.

RUSINOWSKI (*Stanisław*), po Rogaskim dowódca Lissowczyków, posłany w pomoc cesarzowi, w r. 1600 nad rzeką Łabą napadłszy na nieprzyjaciół w nocy niespodzianie w pień ich wyciął. W bitwie pod Pragą, rozproszył pułki kopijników węgierskich i 22 chorągwi księcia Bawarskiemu ówczasowemu hetmanowi cesarskiemu złożył; znów pod Strażnicą Węgom zabranych w bitwie 28 chorągwi do Wiednia przesłał. Rusinowski poległ od kuli działowej pod Chocimem w r. 1621.

RUSSEL (*William*), syn Williama Russel, kawaler orderów lazienkowego i podwiązki, książę Bedford, członek opozycji, za Karola II deputowany 1680, pracował nad bilem przeciwko księciu York. Wciągnięty w spisek Shaftesbury śmiercią był karany r. 1683. Wilhelm III jego pamięci cześć przywrócił.

— **RUSSEL** (*Franciszek*) książę Bedford, potomek poprzedzającego, urodzony 1763, zmarły 1802 r., członek opozycji w czasie rewolucji francuskiej której sprzyjał. Założył folwarki doświadczone, którym Anglia winna wzrost rolnictwa. Towarzystwo rolnicze na jego pamiątkę wybiło medal.

RUSSO (*Vicenzo*) urodzony w Palmi pod wezuwiuszem 1774 był adwokatem w Neapolu w czasie wejścia francuzów; mianowany członkiem ciała prawodawczego, bronił wolności. Wtrącony do więzienia z rozkazu kardynała Rufo, był pociechą towarzyszów. Umarł na rusztowaniu 1799 r.

RUSTICUS (*Luctus, Junius, Arulemus*), sławny rzymianin. Trybun ludu za Nerona r. 66, sprzeciwiał się potępieniu Thraseasza. Za Witelliusza był pretorem. Po upadku tego monarchy oddał się naukom, pisał historię cesarzów, która gdy się nie podobała Domicyanowi, ten kazał mu sobie życie odebrać. Chwalony przez Tacyta i Pliniusza młodszego, którego był nauczycielem.

RUTH, moabitka, żona Cheliona syna Noemi, zamieszkała w kraju Moabitów. Po śmierci męża udała się z teścią do Betleem, tam zaślubił ją bogaty Booz, z którego powiła Obedę ojca Dawida.

RUTILIA sławna rzymianka, siostra Publiusza Rufusa a żona Marka Aureliusza Kotta konsula. Seneka stawiał ją za wzór odwagi i cierpliwości.

RUTILIUS RUFUS (*Publus*), Rzymianin uważany za najcnotliwszego w swym czasie, konsul 105 przed Chr., był wysłany do Gallii czytałpińskiej; z jego pomocą Maryusz pokonał Cymbrów. Obwiniony o przekupstwo w Azji udał się do Smyrny i naukami się pocieszał. Filozofia jego stoicka. Pisał: *Historię Rzymu po grecku a pamiętinki po łacinie*.

— **RUTILIUS NUMANCIANUS** (*Klaudjusz*), poeta, urodzony w Gallii za Honorjusza. Sądzą go być autorem poematu *Etna*. Pisał *podróż własną w której powstaje przeciwko żydom i chrześcianom*. Był prefektem Rzymu r. 410 kiedy Alaryk wszedł.

RUTILIUS LUPUS, żył za czasów Augusta i Tyberjusza, napisał traktat *de figuris sententiarum et elocutionis*, skrócił i przetłumaczył Gorgiasza mówcę ateńskiego.

RUTKA (*Teofil*) słynny teolog, jezuita, za panowania Jana III. Urodzony w kijowskiem 1623, z korzyścią odbywszy nauki, był po różnych kolegiach professorem retoryki, filozofii, teologii, później był penitencyaryuszem w Lorecie i na misyji w Stambule. Spędził on 23 lat na dworze Stanisława Jabłonowskiego kasztelana krakowskiego. Szczególniej zajmował się z nadzwyczajną gorliwością połączeniem kościoła wschodniego z rzymskim, dopełnił unii brzeskiej. W Stambule także pracował nad nawracaniem Turków; był w ścisłej przyjaźni z sławnym renegeatem Bobowskim, i w ciągłych z nim związkach listowych zostawał. Dwór rzymski musiał mieć wielkie wyobrażenie o jego biegłości teologicznej, kiedy mu Nuncjusz Pallavicini zlecił przedsięwziąć obronę władzy papieżkiej. Umarł w r. 1700. Jest on autorem mnóstwa dzieł polemiczno-teologicznych.

RUYSCH (*Frederyk*), sławny anatom holenderski, urodzony w Hadze 1638. Powołany do Amsterdamu 1665 na professora anatomii, nabył wielkiej sławy. Piotr Wielki uczęszczał do jego gabinetu i zakupił preparaty. Członek akademii umiejętności paryżkiej. Umarł 1771.

RUYTER (*Michał, Adrian*), sławny marynarz holenderski, urodzony w Flessindze 1607 był majtkiem, sternikiem, kapitanem, komandorem, kontr-admirałem a nakoniec 1666 admirałem. Nabył sławy nieśmiertelną pod Salé, pobit anglików, zabrał kilka statków tureckich i 1653 pomagał Duńczykom przeciwko Szwedom. 1666 zwyciężył admirała Tromp 1676 śmiertelnie ranił w bitwie z Fracuzami pod Aguatą w Sycylii. Ciało jego z wielkimi

honorami pochowano w Amsterdamie, a nawet Ludwik XIV go żałował.

RYBIŃSKI (*Jan*), rymopis za Zygmunta III, chodził do szkół w Toruniu i Gdańsku, gdzie później sam był nauczycielem. 1593 bawił jako sekretarz w Toruniu, w 1594 mianowany rektorem szkoły w Lesznie. Był rymopisem uwieńczonym, bawił na dworze królewskim i bywał ciągle wysyłany w rozmaitych zleceniach. Doszły nas z dzieł jego: *Gęśli różnorodnych księga I*. Toruń 1595 *Ku czci... Łowi Sapieżu*, Wilno 1607. *Wiosna*. Toruń 1600. *Witanie*, wiersze polskie i łacińskie, Toruń 1600. Pisał z wdziękiem i mocą.

— **RYBIŃSKI MACIEJ**, brat poprzedzającego, urodził się 1566, był kaznodzieją w rozmaitych miejscach, a następnie przełożonym zborów Wielkopolskich. Umarł 1612 w Poznaniu. Przełożył on *Psalterz*, który kilkakrotnie wydawał w Toruniu i Gdańsku. W zborach różnowierców powszechnie używany, tłómaczono go na język litewski.

RYCHTER (*Jan*) wydał: 1. *Skarb rolniczy i ogrodowy Chr. Reicharda*, przez *Volckera pomnożony*, przekład z niemieckiego (Wilno 1826) 2. *Ogrody owocowe Chr. Reicharda wydane przez Volckera* (tamże 1823), 3. *Ogrody warzywne przez tegoż*, przekład z niemieckiego (tamże 1824). Rychter był redaktorem wiadomości brukowych, wydawanych w Wilnie (1816—1821), umieszczał także pisma swoje w *Wiadniku wileńskim*.

RYCHTER (*Ignacy Lajola*), megdys professor szkół warszawskich, bibliotekarz biblioteki hrabiów Zamojskich, umieszczał pisma swoje w różnych *dziennikach warszawskich*, szczególnie się zaś odznaczył obszerną rozprawą umieszczoną w Bibliotece warszawskiej, (1841) pod napisem: *Różnice zachodzące między Pamiętnikami W. A. Maciejowskiego a historyą*, która oddzielnie także w kilku częściach odbitą była.

RYER (*Andrzej du*), urodzony w Marstgny, był pokojowcem Ludwika XIV i konsulem w Egipcie. Pisał *Grammatykę łacińską* i tłumaczył *Koran*.

RYMER (*Tomasz*), urodzony w Anglii 1650 zmarły 1713. Królowa Anna poleciła mu wydanie traktatów zawartych między Anglią a innemi mocarstwami. Wielkie to dzieło pod nazwiskiem Akt Rymer'a znane, okazało się 1704. Sanderson doprowadził je do późniejszych czasów.

RYSIŃSKI (*Andrzej*), jest autorem wiersza: *Satyra Polski*, który później powtórnie wyszedł pod odmiennym tytułem *Satyra naturalna Rzeczypospolitej* r. 1640.

— **RYSIŃSKI** (*Salomon*) przezwany po łacinie *Pantherus*, jeden z cenniejszych poetów polskich za Zygmunta III, zmarł w r. 1620.

Był kaznodzieją ewangelickim i nauczycielem w Gdańsku. Gdy jego współwyznawcy gwałtem odbierali kościoły katolikom, on nie tylko że się sam spokojnie zachował, ale i drugim to doradzał. Najcenniejsze jego dzieła są: *Psalterz Dawidowy poprawiony*, w Lubczu 1614, następnie w Gdańsku 1619 wydany. Jest on także autorem dzieła: *Przypowieści polskie przez Salomona Rysińskiego zebrane* 1629 r.

RYSZARD I. zwany *lwie serce*, król angielski, nastąpił 1189 po ojcu Henryku II. Był jednocześnie hrabią Poitou i księciem Normandii. Zostawił państwo w zamieszaniach udając się na krucyatę z Filipem Augustem 1190 r. Przechodząc przez Sycylię zaślubił Berengarę księżniczkę nawarską. Podbił Cypr, obległ i zdobył Ptolomaidę. Przez błędy krzyżowców zmuszony opuścić Palestynę, dostał się do niewoli Leopolda arcyksięcia Austriackiego, który go wydał cesarzowi Henrykowi VI Wyłanionemu przez wiernego trubadura Blondela de Nesle i 1194 r. wypuszczony na wolność za 100,000 grzywien srebra. Poskromiwszy stronnictwo brata Jana w Anglii, wojował z Filipem Augustem królem francuzkim i poległ pod Chalus 1199 r.

RYSZARD II. król angielski, syn sławnego Księcia Czarnego i Joanny Kent, nastąpił 1377 po wuju Edwardzie III; miał wtedy lat 11. Początek jego panowania zakłócił bunt chłopów pod wodzą Wat-Tyler'a, Johna Bulla i Jakoba Shaw. Książę Gloucester wuj króla opanowany władzę wytracił jego ulubieńców, lecz król odzyskawszy władzę w roku następnym, księcia Gloucester kazał zabić, i skazał na wygnanie Henryka hrabiego Derby, który później wyglądawszy w Anglii, ujął Ryszarda, wymógł zrzeczenie się korony i zamknął w zamku Pontefract (1399); zamordowany tam przez ośmiu zbrodniarzy, którym się mężnie bronił, r. 1400.

RYSZARD III. król angielski, syn Ryszarda księcia York, brat Edwarda III, przed wstąpieniem na tron nosił tytuł księcia Gloucester; ogłosił się panującym zamordowany dwóch synów swoich: Edwarda V. i Ryszarda z York (1483). Książę Buckingham upadł w podniesionym przeciwko niemu buncie i ścięty. Henryk książę Richmond, dziedzic Lankastru, z matki Małgorzaty Sommerset, porwał przeciwko niemu kraj Gallii. Ryszard pobity pod Bosworth, 1485, był ostatnim z Plantagenetów. Historia przedstawia go jako zbrodniarza.

RYSZARD, hrabia Cornwallis i Poitou, syn Jana bez ziemi i Izabelli Angouleme, urodzony w Manchester 1209 r., prowadził wojnę z Francją, zaślubił 1249 Sansę z Prowancji i został regentem Anglii za Henryka III. Ogłoszony królem rzymskim 1237, zajmował

lat 15 tron cesarski. Umarł 1271, ze smutku po zabiciu syna Henryka; drugi jego syn Edmund umarł bezpotomnie.

RYSZARD książę Yorku, czwarty syn Ryszarda hrabiego Cambridge i Anny de March był dziedzicem z ojca korony angielskiej po Edmundzie księciu Yorku, czwartym synie Edwarda III. Panowanie Henryka VI z domu Lancaster otworzyło pole jego dumie, złą powstała wojna sławna, długa i krwawa, zwana *dwóch róż*. Książę York zginął 1460 r. zostawiwszy z żony Cecylii Nevil, trzech synów: Edwarda panującego pod imieniem Edwarda IV, Jerzego księcia Klarencyi, i Ryszarda księcia Gloucester później Ryszarda III.

RYSZARD I. NIEUSTRASZONY, książę Normandii, nastąpił 942 mając lat 10 po Wilhelmie Długim Mieczu. Ludwik Zamorski, król francuzki chciał go korony pozbawić, lecz z pomocą Harolda króla duńskiego i Hugona Białego, hrabiego Paryża, wziął swego przeciwnika do niewoli. Opierał się Otonowi I. germańskiemu i Tybaltowi hrabiemu Blois. Przyczynił się wiele do wyniesienia na tron Hugona Kapeta, którego siostrę Emmę zaślubił. Umarł 996 r.

— **RYSZARD II, DOBRY**, syn poprzedzającego, nastąpił 996, uśmierzył bunt ludu, pokonał brata naturalnego Wihelma, hrabiego Blois, z sprzymierzeńcami: królem duńskim i szwedzkim. Umarł 1027 r.

— **RYSZARD III.** syn Ryszarda II. nastąpił 1027 i umarł w rok, otruty przez brata, Roberta Djabla, który po nim nastąpił.

RYSZARD de St. VICTOR. sławny teolog w XII wieku, rodem ze Szkocyi, przybył do Paryża gdzie został kanonikiem, przeorem, i umarł 1173 ze sławą cnotliwego i uczzonego. Pozostało kilka dzieł po nim.

RZĄCZYŃSKI (*Gabryel*), za panowania Zygmunta III pisarz historyi naturalnej w języku łacińskim. Jezuita, przebywał w Sandomierzu, Ostrogu i innych miastach; zakończył życie w Gdańsku r. 1737. Dzieło jego wyszło pod tytułem: *Historia naturalis curiosa regni Poloniae* etc. Sandomierz 1721. Do niej także należy po śmierci autora wydane drugie jego dzieło pod tytułem: *Auctuarium historiae naturalis curiosae regni Poloniae. Mag. Duc. Lit. annexarumque provinc. in puncta 12* etc. bez miejsca i roku. Z wielką gorliwością zbierał mąż ten, co tylko do dzieła jego należyć mogło, ale przesydy wieku w którym żył i łatwowierność, oraz przeszkody których jako zakonnik przełamać niemógł, sprawiły, że przy najlepszych chęciach, dzieło jego pożądaną doskonałości niedosięło.

RZECZYCKI (*Andrzej*), po łacinie *Reccicius*, mąż z wymowy i znajomości prawa słynny za Zygmunta III. Był chorążym Grabowieckim i pułkownikiem królewskim; rzą-

dził ekonomią samborską i kilkakrotnie posłował na sejmy. Był kalwinem, nawet kościół tego wyznania w dobrach swoich wystawił. Jako instygator koronny okazał wielką moc duszy, kiedy z urzędu zanosząc zaskarżenie przeciw Krzysztofowi Zborowskiemu o popełnione zabójstwo, niczem się od swojej powinności odwieść nie dał. W piśmie tem: *Accusationis in Christophorum Zborovium actiones tres; de fide publica; de prescriptionibus ante iudicium oppositis; de criminibus*; Cracov. 1585, przedstawiającem całą rzecz sądowi królewskiemu, powagę, umiarkowanie i bezstronność urzędnika zachować umiał.

RZEPNICKI (*Franciszek*), sławny biograf wszystkich biskupów polskich za Stanisława Augusta. Szczegóły życia jego nie są wiadome. Był jezuitą, a w 1767 prefektem archiwum prowincyi swojego zakonu, umieszczonego w Krakowie. Umarł mając lat 76 we wsi Pomiątkowa blisko Poznania, w r. 1780. Jest on autorem ważnego dzieła po łacinie napisanego: *Vitae Praesulum Poloniae, Magnique Ducat. Litt. res praecipuae illorum temporum gestae etc.* Poznań 1761—63, trzy tomy in 8.

RZESIŃSKI (*J. H. S.*) wydał w Krakowie: 1. *Rys historyczny prawa rzymskiego E. Gibbona*, przekład z angielskiego, powiększony uwagami Gustawa Hugona (1830); 2. *Rys historii Filozofii W. B. Tennemanna według przerobienia Wendta*, przełożony z niemieckiego (1836, tomów 2).

RZEWUSKI (*Wacław*), wojewoda podolski, urodzony 1705. Odbyszzy nauki w szko-

łach belżkich, zwiedzał obce kraje; za powrotem uznany został za jednego z najuczestniejszych mężów w kraju; pozyskał względy Augusta II mianowany pisarzem W. K. Po zgonie tego monarchy sprzyjał stałe Stanisławowi Leszczyńskiemu. Po wstąpieniu na tron Augusta III, Rzewuski wydal się z kraju, powróciwszy zyskał powszechny szacunek u współobywateli i od tych wyprawiany był w poselstwach na różne sejmy, a w r. 1763 na sejmie *Pacificacionis* urząd marszałka sprawował. Napad Tatarów, podarunkiem 600000 zł. chanowi ofiarowanym, odwrócił. Za te zasługi nagrodzony został buławą polną koronną, a następnie krzesłem wojewody Podolskiego. Za Stanisława Augusta otrzymał kasztelaniją krakowską i na wieczne czasy starostwo Kowelskie. Umarł 26 listopada 1779. On pierwszy z Polaków odważył się napisać w lepszym smaku i czystym językiem dwie oryginalne tragedye: *Żółkiewski i Władysław pod Warną*, które wyszły z druku z innemi drobniejszemi pismami pod nazwą syna jego: *Zabawki wierszem polskim Józefa Rzewuskiego*, w Warszawie 1760.

RZEWUSKI (hrabia Seweryn) hetman i generał polski, był w niewoli rosyjskiej lat pięć wraz z ojcem. Za powrotem był członkiem konfederacyi Targowickiej 1791, następnie udał się do Rosyi i umarł 1800 r.

RZYSZCZEWSKI (*Leon* hrabia) przełożył z niemieckiego dzieło professora Eichborna: *Stosunek książęcego domu Radziwiłłów do domów książęcych w Niemczech, ułożony ze stanowiska historycznego i pod względem praw niemieckich politycznych i książęcych* (Warszawa 1843).

SADLER (*Jan*) rytownik na miedzi, urodzony w Bruxelli 1550, zmarły w Wenecyi 1610, jest ojcem familii sławnej z rytownictwa. Idzi *Sadler* jego synowiec urodzony w Antwerpii 1570, przezwany *Fenixem rytownictwa*. Umarł w Pradze 1629.

SA DE MIRANDA (*Francisco*) pierwszy poeta portugalski, pisał satyry, komedye i sielanki, był kawalerem orderu Chrystusa, urodzony w Koimbrze 1495. Umarł 1556.

SAADI albo **SADI** (*Szejk Morth Ed-*

din) poeta i filozof perski, urodzony w Sziraz 1175, ucząc się długo w ojczyźnie, udał się walczyć z chrześcianami do Azji mniejszej, wzięty do niewoli w Syryi przez Franków, wykupiony przez kupca z Alepu, z którego się córka ożenił, powrócił do ojczyzny i umarł 1292 w pustelni, szanowany od Persów dla cnót i mądrości. Pisał wiele w języku perskim. Z dzieł jego tłaczono: *Gulistana, Bostana i Pend-Nameh*.

SAAL (*Isak*), rytownik rodem z Gdańska. Oprócz innych rzeczy, są jego ryciny

do dzieła Jakóba Brejna Gdańszczanina i tamże lekarza, o krzewach zagranicznych i innych mniej znanych, po facinie w XVII wieku wydane. Wykonał zaś je podług rysunków Jędrzeja Steche swego ziomka, wybornego malarza historycznych wypadków.

SAAVERDA FAXARDO (*Diego de*) uczonej hiszpan, urodz. 1584 w Mureyi, ukończył nauki w Salamance i z Kaspem Borgia kardynałem udał się do Rzymu jako sekretarz, następnie sprawował interessa hiszpańskie w Rzymie. Był na wielu kongressach. 1643 mianowany członkiem rady indyjskiej, później pełnomocnikiem na kongresie w Münster. Umarł w Madrycie 1618. Pisał: uwagi nad politycznym monarchą, *rzeczpospolita naukowa*, korona gotycka i t. d.

SABAKON albo **SABACHUS** król Etyopii, podbił Egipt za Boochnisza, według innych za Amazysa, r. 740 p. Ch., i ogłosił się królem. Panując dosyć długo powrócił do Etyopii a zostawił w Egipcie syna Suechusa. Wielu mniemało że jest jedną osobą z Salomonem. Inny *Sabakon* król Egiptu syn Tara-ka panował od 698—692 p. Ch.

SABAS, nowator w 4 wieku, założyciel sekty messalianów. Tego imienia jest także dwóch świętych, skazanych na śmierć przez Atanaryka króla Gotów r. 372; obchodzeni 12 kwietnia.

SABATIER (*Abbé-Antoni*) zwany *Sabatier de Castres*, urodzony 1742 r., przybył do Paryża dla ukończenia nauk, emigrował 1792, powrócił 1793, umarł 1801. Pisał: *Trzy wieki literatury francuskiej*, dzieło w swoim czasie bardzo dobrze przyjęte; *wieki pogańskie*, *słownik literatury*, i słownik cnot i występków.

— **SABATIER** (*Rafaël*) sławny chirurg, urodzony 1732, został professorem 1756, członkiem akademii umiejętności 1773, był naczelnym chirurgiem hotelu inwalidów i chirurgiem Napoleona; umarł 1811. Napisał: *Kurs anatomii*; *traktat o chirurgii*, *o Medycynie operacyjnej i pamiętniki*.

SABATOWICZ (*Jan*). Rytował w Polsce w pierwszej połowie XVII wieku; różne co do gładkości ryłca, jak i doskonałości rysunku, dobrze. Znane są jego roboty wizerunki Sebastjana i Pawła Wolskich, Jana i Ewy Kochanowskich, Zuzanny Owadowskiej; Piotra Dunina po dwakroć robił, raz w zbroi, powtórnie w stroju obywatelskim.

SABBATHIUS (*Protopsalarius*) sławny prawnik, miał polecenie przez Bazylego Macedońskiego przejrzania kodeksu Justynjana fałszowanego licznymi odmanami. Wydał 886 *Bazyliki* albo *ustawy cesarskie*.

SABELIUS nowator w 3 wieku, urodzony

w Ptolomaidzie, naczelnik sekty sabelianów, żył około 50 r.

— **SABELIUS** poeta łaciński współczesny Domicjana i Nerry, pisał stylem łatwym; dzieła jego nas nie doszły.

SABIN *święty*, biskup z Assizu, umęczony z diakonami Marcelim i Exuperantem; obchodzony 30 Grudnia. Inny *święty Sabin* biskup Placeneyi żył około 381.

SABIN (*Jerzy*), uczeń i zięć Melanchtona, urodzony w Marchii brandeburskiej 1508, był professorem literatury w Frankforcie nad Odrą, następnie rektorem akademii w Królewcu i radcą elektora. Uszlachetniony przez Karola V. w Ratisbonie 1540. Umarł 1560. Pisał: *elegie*, *poematy*, i dzieło ważne: *Res gestae Caesarum Germanicorum*.

SABINA (*Julia*), Rzymianka, siostrzenica Trajana, żona Adryana. Małżeństwo to zawarte mimo woli Trajana było nieszczęśliwe; choć posiadała wszelkie cnoty kobiece, Adryan źle się z nią obchodził, a nawet ją otruł lub zmusił do zadania sobie śmierci. Policzona w rząd bogiń

— **SABINIANUS**, wódz wojsk rzymskich w Afryce za Gordjana młodszego r. 240, ogłoszony cesarzem przez wojsko i przez nie zabity wkrótce.

SABINIAN albo **SAWINIAN**, papież, nastąpił 604 po Grzegorzu Wielkim. Wysłany przez Grzegorza do Konstantynopola do cesarza Maurycego. Zarzucając mu niewdzięczność przeciwko swemu poprzednikowi i dobroczyńcy. Po nim Bonifacy III nastąpił.

— **SABINIAN** (*święty*), pierwszy biskup z Sens i męczennik, wysłany do Gallii z S-m Potencyanem dla opowiadania ewangelii, po niósł męczeństwo z świętymi Potencyanem, Serotynem, Wiktorynem i Altynem. Obchodzony 31 Grudnia. Inny

SABINIAN (*święty*), czczony w Troyes, gdzie umęczony 275 r., obchodzony 29go Sycznia.

SABINUS (*Aulus*) poeta łaciński, przyjaciel Owidjusza, pisał *elegie i heroidy*. Przedsięwziął dzieło dydaktyczne, p. t. *Dni*, którego mu śmierć nie zezwoliła skończyć.

— **SABINUS** (*Flawius*), brat cesarza Wespazjana, dowodził wojskiem lat 35, za Tyberysza, Kaliguli, Klaudjusza i Neronas; był rządcą Miletu i prefektem Rzymu. Zachęcał brata do abdykacji gdy bunt powstał w Rzymie, uciekł do Kapitolium, lecz pochwycony i ubity r. 70 po Ch.

SABINUS (*Julius*), galicyz, w czasie powstania Gallii północnej ogłosił się cesarzem; pokonany, uciekł do wiejskiego swego domu, i podpalił go aby rozumiano że zginął, sam zaś skrył się do jaskini gdzie gdy żona Epo-

nina często odwiedzała. Odkryty, przywieziony do Wespazjana, śmiercią był ukarany.

SABLIERE (HESSELIN de la), kobieta oświecona w XVII wieku, sławna przyjacią Lafontaine; dom jej był otwarty dla uczonych, a Lafontaine 23 lata u niej mieszkał. Umarła 1693, zasłużyła Antoniego Rambouillet de la Sabliere zmarłego 1680, znane go z *madrygalów* dowcipnych.

SACCHI (Andrzej), sławny malarz, urodzony w Rzymie 1599, uczeń Albana, umarł 1661. Odnacza się poprawnością rysunku i wyrazistością figur.

SACCHINI (Anłoni, Marya, Kasper) urodzony w Neapolu 1745, sławny kompozytor, uczeń Duranta, odznaczał się talentem na skrzypcach. Przebiegł Europę, osiadł w Paryżu i umarł 1786. Muzyka jego odznacza się melodią i łagodnością. Z oper jego sławniejsze: *Edyp w Kolonie*, *Nymena*, *Eryfil* i *Skopiec oszukany*.

SACHS (Hans), sławny *meistersaenger*, urodzony w Norymberdze 1494, syn szewca, został nauczycielem śpiewu a następnie poświęcił się poezji; umarł 1536. Poezje jego wydane kilka razy odznaczają się naiwnością.

SACRANUS (Jan) z Oświęcimia, kanonik Krakowski, doktor teologii, kilkakrotnie profesor i rektor akademii Krakowskiej. Pisał nader ważne dzieło w trzech traktatach. Umarł 15 listopada 1527.

SACROVIR (Juliusz), młodzieniec znakomitego urodzenia, podniósł bunt w Gallii za Tyberjuszem; niewspierany przez ziomków osłabiony przez śmierć Florusa który miał w Belgii powstać, pokonany przez Syllusza pod Autun, odebrał sobie życie nie chcąc wpasć w ręce zwycięzcy.

SACY (Ludwik Izaak le Maistre) urodzony w Paryżu 1613, ukończył nauki w kolegium Beauvais i został księdzem; obrany dyrektorem zakonnem w Port-Royal, zapisał im cały majątek. Prześladowanie jansenistów i jego dotknęło: zaprowadzony do Bastylli 1666, odzyskał wolność 1669. Umarł 1684. Pisał wiele; z dzieł jego są: *poezje*, poemat *Eucharystya*, i *tlumaczenie Biblii*.

SACY (Ludwik de) adwokat parlamentu paryskiego, urodzony 1654, jako prawnik i literat znany; tlumaczył listy Pliniusza młodszego i został członkiem akademii Francuzkiej r. 1701. Umarł 1727.

SADOK albo **ZADOK**, syn Achitoba, arcykapłan żydowski, z pokolenia Eleazara. Salomon dał mu tę godność po Abdatarze który sprzyjał Adoniaszowi.

SADOK albo **ZADOCKI**, naczelnik se-

ktę *saduceuszów*, uczeń Antygona Sochensu, żył w III wieku po Ch. O życiu jego nie wiemy.

SADOLET (Jakób) urodzony w Modenie 1478, był uczniem Jana Sadoleta uczonego prawnika, profesora prawa w Ferrarze, zmarłego 1512. Jakób odznaczał się jako teolog, mówca i poeta. Leon X obrał go sekretarzem a następnie dał biskupstwo Carpentras. Klemens VII i Paweł III używali go w ważnych negocyacjach. Mianowany kardynałem 1536, traktat między Franciszkiem I. i Karolem V, był jego dziełem. Wysłany jako legat do Francji 1543; umarł 1547. Pisał 17 *ksiąg listów*, *mory*, *poezje*, *traktaty filozoficzne* i *teologiczne*.

SADIATTIS król Lidyj z dynastji Mermnadów, nastąpił po Gygesie II albo Ardysie II, 631 pr. Ch. Prowadził wojnę z Milejczykami; umarł 619, po nim syn Halyattes II.

SAEMUND SIGFUSSON, dawny pisarz islandzki, uważany za autora pierwotnej Eddy 1057 r., napisał ją według pieśni Skaldów.

SAFIRA żona Ananjasza ukarana śmiercią wraz z mężem za popełnione kłamstwo.

SAFO, urodzona na wyspie Lesbos r. 600 przed Ch., dla gieniuszu poetycznego *dzięsiątą* nazywana muzą. Owdowiała i prześladowana dla wolnych obyczajów, udała się do Sycylii. Kiedy Faon młody Lesbijczyk kochanek jej porzucił ją, wskoczyła w morze. Pisała epigramata, elegie i ody; pozostały po niej tylko: *Hymn do Wenery* i *oda do kochanki*; wiersz jej gładki i namiętny.

SAGE *Baltazar Jerzy* urodzony w Paryżu 1740, oddał się chemii i mineralogii; przyjęty do akademii umiejętności w 28 roku życia. Był we Francji założycielem szkoły górniczej której mu dyrekcją 1783 powierzono. Zniszczony przez rewolucyą żył w ubóstwie, umarł 1824. Wadą jego była nieprzychylność dla wszelkiej nowości.

— **SAGE** (Bernard Marya), negocyant w czasie rewolucji, deputowany 1792 z dep. Loary, należał do partyi żyrondynów, podał projekt organizacyi trybunału rewolucyjnego, wyjęty z pod prawa 1793, powrócił po 9 termidora; powstał przeciwko terrorystom; obrany członkiem komitetu bezpieczeństwa powstał przeciwko połączeniu Belgii z Francją; członek rady 500; umarł 1796 r.

SAGITTARIUS *Kasper*, teolog luterski, historyograf Saski, profesor w Hali, urodzony w Luneburgu 1643, położył zasługi w nauce historii i starożytności. Umarł 1694. Pisał *Historyę Lubeki*, *Turyngii*, *początek ksiąg Brunswickich*, *historyę s. Norberta*, oraz mnóstwo rozpraw.

SAGREDO (Giovanni) weneccyanin, obrany dożą 1675, złożył godność dobrowolnie niepodobając się ludowi. 1691 został dowodzącym na morzach Lewanty, liczne odbył ambassady. Epoka jego śmierci niewiadoma. Napisał ważne dzieło: *Pamiętniki historyczne monarchii Otomańskiej*, prowadzone od r. 1300 do 1644.

SAHIM - GERAJ, ban krymski, następnił po Dewlet-Geraju 1779; słaby, dał sobą rządzić Rossyi; opuszczony od swoich uciekł do Mołdawii, do Turków sobie nieprzychylnych; uduszony przez nich 1787. Rossya zajęła Krym.

SAINCTES (Klaudjusz de), kardynał opactwa St. Chéron pod Chartres, 1540 r.; kardynał de Lorraine jego protektor użył go na *colloquium* w Poissy 1561. Mianowany biskupem Evrenx 1575, był na koncyljum w Rouen 1581 r. Jako członek ligi był pochwycony przez Henryka IV.; w jego papierach miano znaleźć usprawiedliwienie morderstwa Henryka III. Skazany na wieczne więzienie 1591. Mówią że umarł otruty. Zostawił *kazania* i inne pisma.

SAINT-AMAND (Marek Antoni de Gerard de), urodzony w Rouen, zły poeta znany z satyr Boala, był członkiem akademii francuskiej. Przepędził życie na podróżach i zabawie. Poematy jego pełne niesmaku; najlepsze: *Mójżesz ocalony*. Umarł 1661. Był około r. 1645 radcą stanu królowej polskiej.

SAINT-ANDRE (*Jan Bon*), urodzony w Montauban 1749 roku, na początku rewolucyi był księdzem reformowanym, deputowany 1792, odznaczył się zapałem republikańskim; wotował śmierć króla; członek komitetu bezpieczeństwa sekcji marynarki. W Brest organizował trybunał rewolucyjny. Mniej przychylny terrorystom zajmował się finansami. Uwięziony 1795, odzyskał wolność. Wyślany do Algieru jako konsul, powrócił po 18 brumaire. Mianowany prefektem departamentu Mayenne; umarł 1813 r.

— **SAINT-ANGE** (L. A. *Fariou* de) urodzony 1752, profesor wymowy w Paryżu, umarł 1810. Tłumaczył wiele z autorów angielskich i napisał komedję: *Szkola ojców*; nadto tłumaczył *Melamorfozy Owidjusza*.

SAINT-AULAIRE (Franciszek Józef de Beanpoil markiz de), urodzony w Limousin, w młodości służył wojskowo, następnie oddał się nauc. Księżna de Maine wezwała go na swój dwór. Sławę swoją winien łatwości w improwizowaniu. Obrany członkiem akademii fr. 1706, pomimo operu Boileau. Umarł 1743 roku.

— **SAINT-CYRAN** (Abbe *Jan*) znany pod imieniem *Duvergier* i *Duvergier Hauranne*, sławny teolog swojego czasu, uczeń Janseniusa. Urodzony w Bajonnie 1581, był wikarem przy bi-

skupie w Poitiers a następnie opatem w St. Cyran. Rozkrzewiał naukę Janseniusa i w tym celu a po jego śmierci udał się do Paryża. Richelieu kazał go uwięzić 1638. Po śmierci Richelieu go uwolniony umarł 1642. Pisał *listy duchowne*.

SAINT-FOIX (Franciszek Poullain de) urodzony w Rennes 1669. Obrawszy stan wojskowy odbył wiele kampanii i otrzymał miejsce inspektora wód i lasów. Złożył to urządowanie, przybył do Paryża i oddał się nauczkom. Trzy jego komedye miały powodzenie: *Wyroczenia*, *Sylf* i *Gracye*. Nieznośny w towarzystwie, wiele odbył pojedynków. 1753 wyszło jego ważne dzieło: *Uwagi o Paryżu*; pisał także *listy tureckie* i *Historyę orderu świętego Ducha*. Umarł 1776.

SAINT-EVREMEND (Karól Marguetet de Saint-Denis), urodzony roku 1613, został żołnierzem. Uwięziony w Bastylli za żarty przeciwko Mazaryniemu, został w trzy miesiące uwolniony i towarzyszył mu na traktat pirenieski, o którym potem do marszałka de Crequi sztycherzo pisał. Król kazał go wziąć do Bastylli, lecz uszedł do Anglii gdzie Karól II dobrze go przyjął. Umarł 1703. W literaturze miał sławę z lekkiego i przyzwoitego dowcipu.

SAINT-GELAIS (*Melin* de), poeta laicki i francuski, przewany w swoim czasie *Owidjuszem francuskim*. Umarł 1558. Pisał *elegie*, *listy*, *ronda*, *pieśni* i *sonety*, których dziś nikt nie czyta.

SAINT-GEORGES (kawaler de), urodzony na Gwadelupie, przybył młodo do Paryża i od ojca świetne odebrał wychowanie. W czasie rewolucyi udał się z księciem Orleańskim do Londynu 1791. Następnie wystawił szwadron kawalerii i wszedł do armii północnej. Po ucieczce naczelnego wodza Dumouriez, którego denuncyował, uwięziony, odzyskał wolność 1794. Umarł 1801. Całą sławę swą winien zrzeczności w robieniu szpadą i innych ćwiczeniach ciała.

SAINT-GERMAIN (hrabia de) awanturnik, przybył do Francyi za Ludwika XV, utrzymywał, że żył 2000 lat. Przebywał długo w Paryżu, i był u Króla, który lubił jego bajki. Przebiegł Europę i umarł w Szwajcarni 1784.

SAINT-GERMAIN (Robert hrabia de) urodzony 1708 wstąpił do jezuitów, potem został żołnierzem. Wszedł w służbę elektora bawarskiego 1745 roku, następnie powrócił do Francyi na czele zagranicznego pułku, 1760 przeszedł w służbę dąńską i został feldmarszałkiem. Po upadku Struensee, powrócił do Francyi, a Ludwik XVI po śmierci marszałka Mui, mianował go ministrem wojny. Umarł 1778, pozostawił *pamiętniki*.

SAINT-HYACINTHE (Themiseut de)

prawdziwe jego nazwisko *Hyacinthe Cordonnier*. Urodzony w Orleans 1684. Znany z kłótni z Voltairem. Pisał: *Arcydzieło nieznanego*, *Apoteoza doktora Aristarcha Masso* i wiele romansów.

SAINT-JUST (*Antoni, Ludwik, Leon*), urodzony 1767, przyjaciel Robespierrea, do nosił ofiary konwencji. Ścięty z Robespierrem 1794 roku.

— **SAINT-LAMBERT** (*J. Karol, Franciszek de*) urodzony w Nancy 1717, wszedł młodo w służbę i przywiązał się do Stanisława Leszczyńskiego 1748. Tam poznał Voltaira i Panią du Chatelet. Umarł 1803, miał sławę znakomitego poety. Najlepszem jego dziełem jest poema *Pory roku*.

SAINT-MARTIN (*Ludwik, Klaudjusz de*) zwany *filozof nieznanym*, urodzony w Amboise 1743, ukochany nauki, obrał stan wojskowy. Obdarzony zbadającym duchem, przyłączył się do sekty teozofów mających na czele Marlyneza Pasqualis. Przybył do Paryża 1780 roku z xięciem Orleańskim i innemi znakomitemi osobami; przebiegł Francję, Niemcy, Włochy, Anglię. 1794 mianowany professorem w szkołach niemieckich, umarł 1803. Filozofia jego spirytualna, miała na celu wytłumaczenie Boga przez stworzenie.

SAINT-NON (*Jan, Klaudjusz, Ryszard de*) radca w parlamencie paryżkim, urodzony 1727, zmarły 1791, członek akademii malarstwa i rzeźbiarstwa. Wydał *podróż mallowieczną do Neapolu i Sycylii*, dzieło wspiane w 4-ch tomach in-folio, ozdobione kilkuset rycinami.

— **SAINT-PAYIN** (*Denis Sanguin de*) urodzony w Paryżu, został księdzem, a poświęciwszy się literaturze, mimo stanu jaki obrał, był libertynem. Umarł 1670. Pisał: *Sonety, Listy, epigramata i rondo*, dziś nieczytane.

SAINT-PIERRE (*Eustachy de*) mieszczanin z Calais, odznaczył się w oblężeniu tego miasta przez Edwarda III króla angielskiego 1547. Ten monarcha zagniewany długim oporem, kazał sobie wydać sześciu naczelników. Saint-Pierre pierwszy poświęcił się i znalazłszy pięciu innych ze stryczkami na szyi, poszli oddać monarsze klucze; darowano im życie.

— **SAINT-PIERRE** (*Karol, Ireneusz, Castel abbé de*) urodzony 1658, został księdzem, otrzymał opactwo w Tiron 1702, został członkiem akademii 1695, towarzyszył Polignakowi do Utrecht. Obyczaje jego proste i szlachetne. Pisał wiele, między innemi: *Projekt powszechnego pokoju*, dzieło, niepraktyczne ale będące marzeniem zacnej duszy.

SAINT-PRIX (N.) sławny aktor, z rzeźbiarza został aktorem, występował po śmierci Leksin'a. Odznaczał się w rolach: *Abnera, Koriolana, Achillesa, Joady, Starego Ho-*

racjusza i w *Templarjuszu Jakóbie Molay*. Umarł niedawno.

SAINT-REAL (*Abbé Cezar Vichard de*) urodzony w Chambéry 1639, w Paryżu kończył nauki. Powróciwszy do Sabaudyi z księżną Mazarin, udał się do Londynu. Po niejakim pobycie w Paryżu mianowany historyografem sabaudzkim i członkiem akademii w Turynie. Zostawił kilka dzieł, z tych najznakomitsze: *Historja spryszczenia się hiszpanów przeciw Wenecji*, liczone pomiędzy arcydzieła literatury historycznej francuskiej.

SAINT-SIMON (*Ludwik de Rouvroy, xiążę de*), urodzony w Paryżu 1675, wszedł w służbę wojskową i przeszedł do dyplomacji; po śmierci ojca 1693, został parem i gubernatorem Blaye. Po Ludwika XIV śmierci, powołany do rady regencyjnej, odmówił być nauczycielem Ludwika XV. 1721 udał się do Hiszpanii prosząc o rękę infantki dla króla. Choć mu się nie powiodło, otrzymał tytuł granda hiszpańskiego. Po śmierci xięcia orleańskiego, oddał się od spraw poselstwa i umarł 1775. Pisał sławne *Pamiętniki o pracowaniu Ludwika XIV*.

SAINT-SIMON (*Klaudjusz, Henryk hrabia de*) urodzony w Paryżu 1760, krewny historyka tego imienia, wszedł do służby 1779, przeszedł do Stanów-Zjednoczonych 1778, służył pod rozkazami Bauilla i Washingtona. Powróciwszy do Francji podróżował po Holandyi i Hiszpanii, w rewolucyi 1789 nie miał udziału, 1802 roku wydał pierwsze dzieło obejmujące nowe Idee, które gdy zimno były przyjęte, chciał sobie w łeb strzelić, z nową gorliwością pracując napisał: *Reorganizacja towarzystw, Przemysł, obrona przeciw własności*. Umarł r. 1825.

SAINT-SORLIN (*Jan Desmaretz de*), jeden z pierwszych członków akademii francuskiej, urodzony w Paryżu 1595, powodzenie swoje winien kardynałowi Richelieu. Napisał poemat *Kłopotowusz* znane dziś tylko z sztyderstw jakimi go Boileau w satyrach obśpawał.

— **SAINTE-CROIX** (*Wilhelm Emmanuel Józef de Clermont Lodeve baron de*), urodzony r. 1746, został żołnierzem, wkrótce opuścił stan swój i poświęcił się literaturze. Został członkiem akademii napisów 1777. Umarł 1809. Pisał wiele uczonych dzieł jako to: *Rozbiór historyków alexandryjskich, Stan dawnych osad, historia siły morskiej Anglii. O prawach wyspy Krety* i t. d.

SAINT-VINCENS (*Juliusz, Franciszek Paweł de Fauris de*), antykwaryusz urodzony 1718 w Aix, prezydent parlamentu w mieście rodzinnem, zebrał znaczną bibliotekę i gabinet medalów. Po zniesieniu parlamentu nie uszedł terroryzmowi i umarł 1798. Syn jego *Alexander, Juliusz, Antoni Fauris de la Vincens* urodzony 1750, uwięziony 1793, r.

uwolniony po 9 termidora, został 1811 członkiem ciała prawodawczego. Umarł 1819 r. członek akademii napisów. Pisał *Rozprawy*, oraz zbiory ojca powiększył.

SAINTE-MARTHE (*Scceola* i *Ludwik* de), bracia bliźniacy, urodzeni w Loudun 1571, zostali adwokatami 1599 i mianowani historykami Ludwika XIII. Jako stali przyjaciele pracując wspólnie napisali: *Historię genealogiczną Francji, Gallia Christiana* i t. d. Scceola umarł 1650. Ludwik rozdzieliwszy się z żoną został księdzem i umarł 1656.

— **SANTE-MARTHE** (*Piotr Sccewola* de) syn Sccewoli, urodzony w Paryżu 1618, został historykografem królewskim 1643 r. Pracował wspólnie z *Mikołajem Karolem* bratem nad dziełem *Gallia Christiana*, do tego dzieła przystąpił Abel Ludwik urodzony 1621 r. Piotr Sccewola umarł 1690, Abel Ludwik 1697. Piotr Sccewola pisał: *Ston Europy, Traktat historyczny o wojsku francuzkiem, Historię domu la Tremowille*.

SAINTE-MARTHE (*Klaudysz de*) adwokat w parlamencie, był zakonnikiem i dyrektorem zakonnice w Port-Royal. Pisał dzieła nabożne. Umarł 1690.

— **SAINTE-MARTHE** (*Dyonty*) brat poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1650 był generałem benedyktynów w St-Maur. Umarł 1725. Pisał dzieła nabożne i historyczne; z tych *Życie Kassiodora i Historię Grzegorza W.* najważniejsze.

SAINTE PALAYE (*J. B. de la Curne*) urodzony w Auxerre 1697, został członkiem akademii napisów 1724 i był korespondentem dworu z królem Stanisławem Leszczyńskim. Pisał dzieła należące do historii Francji, z tych: *Pamiętniki o rycerstwie, Słownik starożytności francuzkich* najważniejsze. Umarł 1781.

SAKOWICZ (*Kassjan*), słynny teolog za Zygmunta III. Nauki odbył w Krakowskiej, a następnie Zamojskiej Akademii. Zostałszy unitą, w nagrodę zasług i gorliwości otrzymał od Władysława Ruskiego metropolity kijowskiego, godność archimandryty, to jest Opata Bazylińskiego w Dubnie. Przeszedł na obrządek łaciński za dyspensą Urbana VIII papieża i został kanonikiem regularnym ś. Augustyna i proboszczem w Krakowie. Jest autorem wielu dzieł.

SALA (*Anioł*), sławny chemik, urodzony przy końcu XVI wieku, był lekarzem w Szwajcarii i Holandii, a następnie księciem Meklemburskiego. Dzieła jego wyszły p. t. *Opera medico chimica quae extant omnia*. Wiele było sławnych lekarzy tego imienia, z tych *Jan Dominik Sala*, urodzony 1533, zmarły 1614, professor uniwersytetu w Padwie. Pisał wiele.

SALADIN albo **SALA - HEDDIN**, bohater muzułmański w trzeciej krucjacie,

syn Ajuba, synowiec Szysku wodza Kalifa Nureddina. Był z rodu kurdem, z młodu żył rozpustnie, ale po śmierci Szysku będąc jego następcą odmienił swój charakter. Odznaczył się tyle odwagą, że Nureddin mianował go wezirem wielkim z tytułem *zwycięzkiego księcia*. Po śmierci Nureddina przywłaszczył sobie najwyższą władzę. Podbił Egipt, Syryę, Arabią, Persyę, Mezopotamię i założył dynastję Ajubitów. Chciał chrześcijańskim wzięść Jerozolimę. Pobity pod Askalon, świetnie pod Tyberiadą odniósł zwycięstwo. Później Jeruzalem otworzyła mu swe bramy 1187. To spowodowanie spowodowało nową krucjatę, do której należał Fryderyk Barbarossa, Ryszard Lwie serce i Filip August. Chrześcianie zwyciężyli w wielu miejscach opanowali Akkę, lecz Ryszard sam zostawiony w Palestynie, musiał się ukladać 1193. Później Saladin wkrótce umarł, podziwiany od chrześcijan, żalowany od Turków. Nastąpił po nim Malek-Adel.

SALADIN (*Jan Chrzciciel, Michał*), przed rewolucją był adwokatem w Amiens. 1790 został sędzią trybunału i deputowanym do zgromadzenia prawodawczego; do żadoego nienależał stronnictwa. W konwencji przydzielił się do góry, wotował śmierć króla. 1793 przeszedł do *zyrondyistów* i wygnany. Połączony z emigrantami, ważne im wyświadczył przysługi i stał się nieprzyjacielem republikanów. Członek rady 500 przyłączył się do partii *Clichy* i wywieziony. Wrócił do Francji za konsulat, był prawnikiem i umarł na początku tego wieku.

SALATIEL, syn Jechoniasza, ojciec Zerobabela, był według podań panującym tytularnie w czasie niewoli babilońskiej (588—550 p. Ch.) Umarł w Babilonie.

SALE, syn Arfaksada, czwarty patriarcha po potopie, żył około 231 p. Ch. Heber, syn jego, był piątym patriarchą.

SALEJUS BASSUS, poeta łaciński za panowania Domicyjana; starożytni bardzo go chwalił, my po nim nic nie mamy; mówią że jest autorem pochwały Pizona, przypisywanej Lukanowi.

SALICETTI (*Krzysztof*), urodzony w Salicetto (Korsyka) 1756, przed rewolucją był adwokatem w Porto; deputowany 1789 przysłał zasady rewolucji; deputowany 1792 wotował śmierć króla; wysłany jako reprezentant do armii, wiele się przyczynił do wzięcia Tułonu. Odwołany do Paryża i oskarżony, szukał ocalenia w ucieczce. Powołany, wysłany był do Włoch, gdzie dobre po sobie zostawił pamiątki. Członek rady 500, po 18 brumaire wysłany do Genui, przyczynił się do przyłączenia tego miasta do Francji. Przy Józefie Bonapartym w Neapolu był ministrem policji. Umarł wkrótce.

SALIERI, zmarły w Wiedniu, 1825, był

kapelmistrzem cesarskim, znany z napisania oper *Tarare*, (Axur) i *Danajdy*.

SALFI (*Franciszek*) literat włoski, urodzony 1759 w Kalabrii. Osiedl w Neapolu i pisał dla teatru. Niepokojony dla swoich zasad politycznych przeniósł się do Mediolanu i Brescia. W czasie rozruchów udał się do Francji gdzie umarł 1832. Pisał po francuzku, *historję literatury włoskiej*, dzieło nader ważne.

SALINGUERRA, naczelnik Gibelinów we Włoszech, opanował Ferrarę 1195 r. Doszedł do tej potęgi że nie uważał na opór legata papieżkiego; wygnął markiza Este i stronników jego z Ferrary. Umarł jako więzień w Rzymie 1240 r.

SALIS (*Ulisses*) baron, oficer szwajcarski, z familii od dawna służącej Francji, odznaczył się jako jeden z lepszych poetów niemieckich. Umarł 1714.

SALISBURY albo *Salisbury* (Jan Petit zwany de) urodzony w Anglii 1110, został księdzem i wysłany do papieża Eugenjusza III. Odwołały napowrót, został przyjacielem Tomusza Becket, arcybiskupa Cantorbery, rącony przy tegoż zamordowaniu 1170. Przybywszy do Francji po tym wypadku został biskupem Chartres. Umarł 1182. Pisał: *De nugis curialium et vestigiis philosophorum*, *Życie Tomusza Becket i traktat o logice*.

SALLE (Antoni de la) pisarz francuzki XV wieku, przywiązał się do René d'Anjou króla Sycylii, którego był sekretarzem. Napisał 1459 romans p. t. *Historja Jana de Saintré*, jeden z lepszych romansów rycerskich.

— **SALLE** (J. C. de la) urodzony w Reims 1651 został księdzem 1678, doktorem teologii 1681. Założył 1679 szkoły bezpłatne dla młodzieży i nowicjaty w Reims, w Paryżu, w Rouen, 1684 cały majątek wydzielił między biednych. Umarł 1719. Pisał dzieła nabożne. Uczniowie jego nazywali się *uczniowie szkoły Chrześcijańskiej*; otrzymali patent króla i brewe Benedykta XIII.

SALLE (*Robert*) wojażer francuzki, urodzony w Rouen, odbył podróż do Ameryki, odkrył Luizjanę i zginął zabity przez łotrów ze swego wojska r. 1587.

— **SALLE** (Antoni Karol Ludwik hrabia) generał dywizji, urodzony w Metz 1773, oficer, rzekł się swego stopnia, wszedł jak prosty żołnierz do pułku szaserów, odznaczył się w Egipcie, Włoszech, Niemczech i Hiszpanii. Zginął pod Wagram.

SALLES (*J. Ch.*) lekarz francuzki, deputowany 1789, gorliwy stronnik rewolucji, 1791 bronił nietykalności króla, 1792 członek konwencji zaprzeczał jej prawa sądenia króla; wotował później wygnanie Ludwika XVI; oskarżył Marata jako podniecającego do roz-

ruchów. Uwieczony 2 czerwca 1793, uciekł; schwytany w Bordeaux i ścięty 1794.

SALLIER (*Klaudusz*), urodzony w Burgundji 1686, został duchownym i poświęcił się naukom. Znal wiele języków, członek akademii umiejętności i napisów 1719 otrzymał katedrę języka hebrajskiego w kolegium francuzkim. Umarł 1761. Pisał: *Historję Ludwika ś.* i wiele uczonych rozpraw.

SALLO (*Dyonizy*), urodzony w Paryżu 1626 z dawnej familii, radca w parlamencie paryżkim 1652, oddał się naukom. 1664 począł wydawać *Dziennik Uczonych*, (*Journal des Savans*) pismo peryodyczne naukowe, które się do dziś dnia utrzymuje.

SALLUSTYUSZ (*Kajus Krispus*), historyk rzymski za Augusta, urodzony w kraju Sabinów 85 pr. Ch. Przybywszy do Rzymu, został kwestorem, później trybunem ludu. Schwytany przez Milona na cudzokółstwo, wypędzony z senatu. Cezar mianował go kwestorem, pretorem, a w ostatku rządca Numidji, gdzie oskarżony o zdrzierstwa, był pozbawiony urzędu. Odnął Sallustysz poświęcił się nauce. Pisał *Historję spisku Katyliny i wojen z Jugurtą*, wzory stylu historycznego. Pisał także *Historję Rzymską*, która zginęła.

SALLUSTJUSZ SECUNDUS **PRO-**
MOTIUS, wódz galijski, ulubieniec Juljana, odznaczał się męstwem i prawością. mianowany prefektem Galii, był konsulem 363 przed Ch.

SALLUSTJUSZ SECUNDUS, ulubieniec Juljana, wyniesiony na prefekta wschodu, odznaczał się pobożnością i czystością obyczajów. Po śmierci Jowiana odrzucił ofiarowaną koronę i synowi wzbraniał ją przyjąć.

— **SALLUSTJUSZ SECUNDUS**, filozof, żył 365 przed Ch., autor dzieła o *Bogach i Świecie*, w którym pisze o *Opatrzności, o nieśmiertelności duszy*, i t. d.

SALM, dom książęcy w Niemczech. Przed rewolucją francuzką dwa były hrabstwa tego nazwiska. Hrabstwo *Ober-Salm* pomiędzy Alzacyą i Lotarynią i *Nieder-Salm* w Luxemburżu. Hrabiów Salm familja 1040 r. podzieliła się na dwie linje. 1. jeden z synów hrabiego Teodoryka miał *Ober-Salm* a ten dom jeszcze się na dwie części podzielił. Część *Ober-Salm* przyłączona do Lotaryngii w 17 wieku, młodszemu zaś linii część poszła do familii Waldgraów, i nowy dom Salm powstał. 2. Drugi syn Teodoryka Karol miał *Nider-Salm*. W 1629 familja ta podzieliła się na dwie linje.

- a) dom książąt Salm *Reiferscheid-Krauthaim* który utracił swe posiadłości po pokoju w Luneville i sposobem wynagrodzenia otrzymał 1803 posiadłości w Frankonii.
- b) dom *Reiferscheid Hainspach*.

c) dom Salm Reiferscheid Raitz, wyniesiony do godności książęcej 1790.

Linja młodsza *Salm Reiferscheid Dyk* posiada od 1739 państwo Dyk, pod Düsseldorf i jest domem książęcym od 1816 r.

Dzisiejszemu domowi Ober-Salm dał początek Jan V Waldgraf, małżonek Joanny dzie-dziczki Ober-Salm. Potomkowie uformowali wiele linii z których trzy jeszcze istnieje: dom *Salm-Salm* protestancki, dom *Salm Kirburg* katolicki, i dom *Salm Horstmar* protestancki.

SALM-DIK, (Konstancya *Theis* księżna de) urodzona w Nantes, od młodości poświęcała się naukom i sztukom. Zastąpiła 1789 chirurga Pipelet, w roku 1802 powtórnie zaślubiła hrabiego Salm-Dick. Pism jej jest bardzo wiele, z tych znaczniejsze: *Listy do kobiet, o niezawisłości uczonych, listy o filozofii, pochwała Lalanta* i wiele poezyj i romansów.

SALMANAZAR, król assyryi 727 po Chrystusie, nastąpił po Teglatalasarze, nalożył haracz na Ozeasa króla izraelskiego; kiedy Ozeas zbuntował się, Salmanazar wkroczył znowu do Palestyny, zdobył Samaryę po trzechletnim oblężeniu i położył koniec królestwu izraelskiemu, uprowadziwszy lud i króla w niewolę. Tobjasz był w liczbie jeńców. Salmanazar umarł zostawiając tron Sennacheribowi.

SALMON albo **SALMA**, żyd, syn Naasema, był mężem Raaby, ojcem Booza, a tem samem przodkiem Dawida.

SALOMEA, siostra Heroda W., tetrarchy Judei, sławna ze zbrodni. Zgubiła potwarzami dwóch swoich mężów, dwóch synów i Maryannę pierwszą żonę Heroda. Nie mogąc zaślubić Seleusa araba, którego Herod nie lubił, oddała mu się tajemnie, a potem poszła za Aleksasa. Używała owocu zbrodni i panowała nad bratem. Umarła r. 12 po Ch. Córka Heroda W. i Elpidy miała także imię Salomea.

SALOMEA (przezwaną tancerką), córka Herodyady i Heroda Filipa, otrzymała od ojczyma Heroda Antypasa, za taniec głowę Jana Chrzciciela, do czego ją matka namówiła.

SALOMEA (*Marya*), żona Zebedeusza, matka świętych: Jakóba większego i Jana-Ewangelisty, często towarzyszyła Chrystusowi, nawet na górze Kalwaryi stała pod krzyżem, była także przy grobie Chrystusa. Obchodzona 22 października.

SALOMEA (*blogosławiona*), córka Lezka Białego, księcia krakowskiego, i siostrą Bolesława Wstydliwego. Z matki Grzymalowej urodzona. W dzieciństwie jeszcze wieku gdy prosił o jej rękę król węgierski, dla syna swego Kolomana, ledwo czwarty rok życia licząc, posłana została do Węgier, i tam

z ulubieńcem swoim Kolomanem wspólnie otrzymali wychowanie. Gdy się zaś według obietnicy pobrali, zobopólnie ślub czystości uczynili. Po śmierci męża wróciła się Salomea do Polski, z wielkimi skarbami, za które zakupiła liczne włości i w nich posuwała klasztory. W Zawichoście uposażyła klasztor panien zakonnych świętej Klary, czyli Franciszkanek, do którego sama wstąpiła, czyniąc professyą na ręce Prandoty, biskupa krakowskiego i Rajmunda prowincyała braci mniejszych. W krótkce jednak, dla najazdów tatarskich, porzucić musiała klasztor zawichostski, i inny klasztor dla siebie w Skale w okolicach Krakowa założyła. Tam przebywszy jako fundatorka i księni lat dwadzieścia osm, umarła roku 1268. Słynęła cudami, i iak mówią, w dzień własnej śmierci najwyraźniej przepowiedziała. Zjechała na jej pogrzeb Kunegunda, księżna krakowska, później w poczet błogosławionych zaliczona. Pamiątkę zaś Salomei obchodzi kościół katolicki 17 listopada.

SALOMON, trzeci król żydowski, syn Dawida i Betsabei, namaszczonej za życia Dawida. Po wstąpieniu na tron, dla spokojności państwa poświęcił Joaba, Semeja i brata Odoniasza i zaślubił córkę króla Egipskiego. Bóg obdarzył go mądrością, której dał dowody sądząc spór dwóch kobiet, sprzeczących się o posiadanie dziecięcia. Około 1012 przed Chr. zaczął budować kościół, umocnił Jerozalem, zmusił sąsiadnie ludy do haraczu i rozszerzył kraj po Eufrat. Bogactwa jego były niezliczone. Przy końcu życia oddał się rozpucie, miał 700 żon i 300 nałożnic, a dla podobania się im opuścił prawdziwego Boga. Umarł 975 przed Chr. Pisał dzieła moralne, z tych są: *Przysłowia, Pieśni, Księgi Mądrości i Psalmi*.

SALONINA (*Julia Kornelia*), żona cesarza Galiana, cnotliwa, lubiła nauki i wspierała je. Zastąpiła męża przeciwko barbarzyńcom i sama mu towarzyszyła. Zginęła z mężem w czasie podniesionego przeciwko niemu buntu pod Medyolanem r. 268.

SALONINUS, (P. Licinius Kornelius) syn Galiana i Saloniny, otrzymał od Waleryana dziada tytuł cesarza razem z ojcem; wysłany do Galii dla ćwiczenia się w sztuce wojennej. Uzurpator Posthumus wzięwszy kolonią gdzie on mieszkał, skazał go na śmierć w 10 roku życia (261 r.)

SALONIUS, biskup Genewski w V wieku. Pisał *kommentarze nad księgami przysłów i Eklezjastykusa*, znajdujące się w bibliotece ojców kościoła.

SALPION, synecz atenski, przypisują mu ogromny wazon będący w Gaëcie i służący za chrzcielnicę; niewiadomo w której żył epoce.

SALVADOR (*Andrzej*) poeta dramatyczny włoski w XVII wieku. Sztuki jego są: *Medora*, *Flora* i *s. Urszula*, ostatnia najwięcej ceniona.

SALVAN de **SALIEZ** (*Antonina de*) sławna literatka urodzona w Alby 1638 roku. wdowa po Antonim Fontvielle, poświęciła swój czas przyjeźni i naukom. Założyła 1704 towarzystwo literackie pod nazwiskiem rycerzy i rycerek dobrej wiary. Umarła 1730. Była członkiem akademii w Padwie. Pisała: *listy, poezye, uwagi nad psalmami pokutnymi i historią hrabiny Izenberg*.

SALVI (*Jan Chr.*) sławny malarz urodzony we Włoszech 1705 zmarły 1790 r., odznaczał się opłykiem obrazów.

— **SALVI** (*Mikołaj*) urodzony w Rzymie 1699 był sławnym matematykiem i architektem. Fontanna w Trevi jest jego dziełem. Umarł 1753.

SALVIATI, dawna familia florencka, połączona z domem Medicis i wielu domami panującymi. Z niej najznakomitsi byli *Jakób Salvatii* około roku 1400; *Franciszek Salvatii* arcybiskup Pizy, powieszony 1478 roku za spisek przeciwko Medyceuszom. *Leonard Salvatii* znakomity literat, urodzony we Florencji 1540. Pisał: *Rozprawy o przyjaźni, mowy, komedye, i krytykę Dekameronu*. *Bernard Salvatii* kawaler malteński, przeor w Kapui i general zakonu. Straszny Turkom, wziął Trypolis, Koron, wyspę Scio i wielu nabrał jeńców. Zostawszy księdzem otrzymał biskupstwo Klermont 1561. Katarzyna de Medicis postarała mu się o kapelusze kardynałki 1562. Umarł w Rzymie 1568.

— **SALVIATI** (*Franciszek*) malarz, istotnego nazwiska Rossi, urodz. we Florencji 1510, przywiązał się do kardynała Salvatii i przybrał jego nazwisko, 1544 udał się do Francji i pracował w Fontainebleau. Umarł 1563. Malowidła jego wielce cenione.

SALVINI (*Antoni Marya*) sławny florentczyk, pisarz włoski, członek akademii de la Crusca. Umarł 1729. Tłumaczył *Iliadę i Odyseję*, *Hezjoda*, *Teokryta*, *Anakreona*, *Arata*, *poezye Kalimacha*, *Opiana*, *Horacyusza*, i t. d.

SALVIUS, grający na flecie, ogłoszony królem Sycylijskim przez zbuntowanych niewolników za Maryusza. Długo opierał się Rzymianom, którzy pokonawszy go, na śmierć skazali (100 przed Ch.).

— **SALVIUS**, pisarz w 5 wieku, opisał święta pogańskie.

SALVOISON albo **SALVAZON** (*Jakób de*) szlachcic francuzki, ukończył nauki w Tulonie i został księdzem, wystąpił i wszedł do wojska 1540. Ujęty do niewoli przez Anglików i oddany bez okupu przez Edwarda III. Udał się do Piemontu i służył pod marszałkiem Brissac, a odznaczył się szczególną zro-

cznością w oblężeniu miejsc obronnych. Umarł r. 1558.

SALZA, (Herman de) wojownik sławny swojego wieku, mistrz zakonu teutońskiego od 1210—1230. Zakon ten winien jego waleczności pierwszy swój wzrost.

SAMANIEGO (*Felix Marya*) urodzony w Bilbao 1742 r., zmarły w Madrycie 1806 członek akademii. Pisał *hujki* cenione dla swjej prostoty i wdzięku.

SAMARYTANKA, kobieta w Samaryi; kiedy Jezus Chrystus powracając do Galilei przechodził Sachar, zatrzymał się przy studni i żądał pić. Kobieta podająca mu wodę była przez niego nawrócona. Obchodzona 20 Marca.

SAMBLICHUS, sławny rozbójnik, okradł świątynię Dyanny w Efezie i męczony przez rok cały. Ztąd przysłowie: więcej cierpieć niż Samblichus.

SAMBORCZYK (*Grzegorz*), słynny rytmotwórca i pierwszy z Polaków pisarz po łacinie Sielaniek za Zygmunta Augusta; urodził się w Samborzu po wydoskonaleniu się w wyższych umiejętnościach w akademii Krakowskiej, jako biegły nader w językach hebrajskim, greckim i łacińskim, był professorem w Przemyslu, we Lwowie, w Kłodawie; około r. 1560 z Poznania przeniósł się do Krakowa gdzie z początku był przełożonym szkoły przy kościele Panny Maryi, później został nauczycielem teologu w akademii i otrzymał godność kanonika kościoła ś. Floryana. Był to człowiek rzadkiej nauki. Doszedłszy lat 60, z żalem ubóstwa z którym się wszystkim dzielił 26 Lutego 1573 r. życie zakończył.

SAMBORCZYK (*Kamil*), dominikan, mąż uczony słynący na Rusi i Wołoszczyźnie. Był celum teologiem, nie tylko u nas, ale i we Włoszech słynącym; mając lat 33, umarł w Poznaniu 1605.

SAMBUK (*Jan*), węgier, lekarz, literat, radca i historyk Maxymiliana II i Rudolfa II. urodzony 1531, umarł w Wiedniu 1584 roku. Pisał *Życie Cesarzów Rzymskich*, *Historię Węgier od Marcja do Maxymiliana II*, tłumaczył Hezjoda, Xenofonta i Tucydidesa.

SAMEAS, prorok, który w czasie oblężenia Jeruzalem przez Sazaka nawrócił Ro-boama

SAMGAR, syn Anata, trzeciego sędziego izraelskiego. Uwolnił żydów od jarzma filistyńców. Był tak silny, że kiedy raz Filistynowie chcieli mu skraść woly, zabił ich przeszło 600 sochą.

SAMMONIKUS, sławny lekarz w Rzymie. Karakalla zabu go w czasie uczt, chcąc naśladować Alexandra W. Pozostał po nim poemat dydaktyczny o medycynie.

SAMSON, syn Manassa, z pokolenia

Dan, urodzony 1159 przed Chr. Matka po długiej nieplodności porodziwszy go, poświęciła Bogu dla tego niewolno mu było pijać trunków ani brody golić. W osmnastym roku idąc na zaślubienie Filistynki, zabił rekami lwa; powracając tą samą drogą zastał w jego paszeczce pszczoły i z tego zadeni młodemu ludziom zagadkę której nie odgadli, ale od jego żony dowiedzieli się. Oddalwszy się, teść jego żonę wydał za kogo innego, o co Samson mszcząc się, pochwycił 300 lisów i powiązawszy im do ogonów łuczywa, wypuścił. Sam zabijał Filistynów których napotykał i udawał się na skałę Etam. Wydany przez żydów Filistynom, zerwał więzy, i porwawszy szczękę o ślą, przeszło tysiąc ich zabił. Zdradzonny przez kochankę Dalilę i ujęty przez Filistynów, użyty był we młynie do obracania kamieni. Przywiązany do dwóch kolumn, poruszeniem zwałił gnaich, którym siebie i 3100 ludzi zabił. 1117 przed Chr.

SAMUEL, jedenasty i ostatni sędzia hebrców, urodzony 1139 przed Chr. z pokolenia Lewi. Matka urodziła go po długiej nieplodności i oddała w służbę kapłanowi Eli. 1116 przed Chr. mianowany sędzią uwolnił Izraelitów od Filistynów; będąc starym, synów po sobie zrobił sędziami; lecz izraelci prosili go o króla, poświęcił im więc Saula, 1095. Po śmierci objawił się Saulowi przepowiadając mu upadek. Zaczyna on szereg proroków idący bez przerwy od niego aż do Zacharyasza i Malachiasza.

SANADON (Noel Stefan), jezuita, urodzony w Rouen 1676, wykładał retorykę w Paryżu i był nauczycielem księcia Conti. 1727 został bibliotekarzem kolegium Ludwika W. Umarł 1733. Pisał *Poezję łacińską* czystym językiem; *Modlitwy i nauki chrześcijańskie*; tłumaczył na francuzki *Horacjusza*.

SANCERRE (Ludwik de Champagne hrabia de) pan z Charenton, marszałek Francji 1369, Konnetabl 1397. Ważne zrobił przysługi Karolowi V. Odnosił wiele zwycięstw nad anglikami i w bitwie pod Rosebecque wiele się do wygranej przyczynił. Umarł 1402, pochowany w St. Denis.

SANCHE, SANCHETTE albo **SANCIA**, córka i dziedziczka Weremunda III króla Lionu, zaślubiła 1037 Ferdynanda I, króla Kastylii, który połączył królestwa Kastylii i Leonu.

SANCHO. Czterech królów kastylskich nosili to imię:

— **SANCHO I.** nastąpił 1028. po Garciasie I. Umarł 1035.

— **SANCHO II.** zwany *mocny*, nastąpił w Kastylii po ojcu Ferdynandzie I. r. 1065 stracił brata Garciasa z tronu Galicji i zmusił brata Alfonsa króla Leonu do zamknięcia

się w klasztorze; jednej z siostrzabrał miasto Toro; zabił zdradą w obłożeniu Zamory.

— **SANCHO III.** nastąpił po Alfonsie VIII r. 1137; był królem Kastylii, gdy Fernand był królem Leonu. Umarł 1158.

— **SANCHO IV.** nastąpił 1284 po Alfonsie X. Umarł 1295, zostawił następcą Ferdynanda IV.

— **SANCHO Ramirez**, król Aragonu w Hiszpanii, nastąpił po Ramirze I. r. 1063. Umarł 1084.

SANCHO. Siedmiu królów Nawarry nosili to imię.

— **SANCHO Garcia I.** nastąpił po Fortnio mnichu 905 r. Pobit Maurów i zmusił do odstąpienia od Pampeluny. Udał się do klasztoru zachowując tytuł króla. 921 pobit Abderama. Umarł 926.

— **SANCHO II. ABARCA**, nastąpił 970 po Garcjaszu I. Umarł 994.

— **SANCHO III.** wielki, nastąpił 994 po Garcjaszu II, zaślubił Nunniję dziedziczkę Kastylii 1028. Umarł 1035 r.

— **SANCHO IV.** nastąpił po Garcjaszu III, 1034. Umarł 1070.

— **SANCHO RAMIREZ V.** król Aragonu od 1063, nastąpił po Sancho IV w r. 1076; umarł 1094.

— **SANCHO VI.** po Garcjaszu IV 1150. Umarł 1194.

— **SANCHO VII. mocny**, nastąpił po Sancho VI r. 1194; Umarł 1234; po nim Tybalt I.

SANCHO *gruby*, król Leonu, nastąpił 955 po Ordogno III. Umarł 967.

SANCHEZ (Antonio Nunes Ribeiro), uczony lekarz, urodzony w Portugalii 1699. ukończył nauki w Salamance i został doktorem 1724. Podróżował po Europie i słuchał Boerhaava w Leydzie. Cesarzowa Rosyjska Anna Iwanowna wezwała go; mianowany lekarzem armii 1735 — 1737, odbył kampanię z Turkami. 1740 został lekarzem dworu; 1742 powrócił do Francji i umarł 1783, członek wielu akademii.

SANCHEZ (Franciszek) sławny grammatyk i restaurator nauk w Hiszpanii, urodzony 1523 w Estramadurze, był professorem uniwersytetu w Salamance. Umarł 1601. Napisał: *Minerva sive de principijs lingue latinæ*

SANCHONIATON, sławny historyk, urodzony w Tyrze w Fenicji, żył za Semiramidy. Napisał historję Fenicji, tłumaczoną po grecku przez Filona z Byblos. Pisał także historję *Egiptu* i inne, które nas nie doszły.

SANCIO albo **SANCHEZ** (Rodryg), urodzony w Segowii 1404, został doktorem prawa i obrawszy stan duchowny, wyniesiony na biskupstwo Zamora. W Rzymie był gubernatorem zamku S. Aniola. Odnazczył się w wielu missyach i historycznemi dziełami.

Pisał po łacinie *Historią Hiszpanii* od początku tego narodu do 1469, oraz *Zwierciadło życia*.

SAND (*Karol Ludwik*), urodzony w Wunsiedel w Bawarii 1795 był uczniem teologii i w obronie kraju wziął się do broni. Odbył kampanie 1813, 1814, 1815. Kochany dla pięknego charakteru. Po przywróceniu pokoju kończył nauki. Lecz zostawszy członkiem tajemnych stowarzyszeń studentów, uniesiony szałem przeciw Kotzebuemu, postanowił go zabić; w tym celu przeto wyjechał z Jena 1819 i przybył 23 marca do Manheim, gdzie zabił Kotzebuego. Sam przebił się, lecz nie umarł; ale był ścięty 1821 r.

SANDERSON (*Robert*) kapelan Karola I. króla Angielskiego, professor teologii w Oxford, cierpiał w sprawie Króla. Po restauracji Karola II. został biskupem Lincoln. Urodzony 1587 umarł 1662. Pisał: *Historię Karola I. traktaty o logice, fizyce i o przysiędze*.

SANDERUS albo **SANDERS** (*Antoni*) urodzony 1586 w Antwerpii, był proboszczem w Gandawie. Umarł 1664. Pisał wiele wierszem i prozą; lepsze jego dzieła są: *Flandrya uświętiona; Chorografia Brabantu, biblioteka manuskryptów belgijskich* i t. d.

SANDROKOTTAS, indyjanin z orszaku Alexandra W-go, odziedziczył część kraju po Selenku.

SANGALLO (*Juljan*) architekt florencki zmarły 1517, zbudował wiele gmachów, mianowicie: pałac zwany *cesarski*, nadto kopułę na kościele N. P. Maryi Loretańskiej.

SANGALLO (*Antoni*), urodzony we Florencyi, uczeń Bramanty, miał polecenie ufortyfikowanie wielu miejsc, mianowicie Civita Castellana i zamku S. Aniola.

SANGUSZKO (*Roman*), książę wojewoda białawski, hetman polny Litewski; mąż słynny bohaterskimi dziełami, w r. 1567 pamiętne odniósł zwycięstwo nad Rossyanami i Turkami na polach Iwańskich. Umarł w kwitającym wieku z powszechnym żalem r. 1571 mając lat 34.

SANGUSZKO (*Samuel Szymon*), książę wojewoda witebski. Okazał dowody swej waleczności z narażeniem własnego życia pod Kokenhausen, w obronie Witebska. On pierwszy z Sanguszków z kościołem rzymskim się pojednał. Był lubownikiem nauki, liczny i wyborny księgozbiór posiadał. Posłował do Moskwy. Umarł w 1638.

SANNAZAR (*Jakób*) albo jak się sam nazywał *Actiust Sincerus Sannazarus*, poeta łaciński i włoski, urodzony w Neapolu 1418 był rodem z Etypii. Z Fryderykiem królem Neapolu udał się do Francyi, gdy ten był deponowany. Umarł 1530. Poezye jego mile lecz tętną pogaństwem.

SANSAC (*Ludwik Revot* baron de) znakomity wódz XVI wieku, był ipaziem Konektabla Montmorency. Był w bitwie pod Pawją; tam wzięty do niewoli, uciekł do Francyi, i wysłany wielokroć w poselstwie do Hiszpanii. Okrył się sławą w obronie Mirandoli 1554. Umarł 1570 r. Najlepszym był jeźdźcem swojego czasu i Franciszka I. nauczył jeździć na koniu.

SANSON (*Nikolaj*), sławny geograf urodzony w Abbeville 1600 r. Opuszczywszy handel dla nauk, przybył do Paryża 1621 i oznaczał się jako inżynier i matematyk. Uczył geografii Ludwika XIV i mianowany jego inżynierem. Sława jego była wielką. Umarł 1667. Jest jego wiele kart jeograficznych i *Opisanie Gulii dawnej, Cesarstwa rzymskiego* i t. d.

SANSON (*Jakób*), karmelita bosy umarł 1664 autor historyi kościelnej i hrabiów de Ponthieu.

SANSOVINO (*Giacomo Fatti* zwany), rzeźbiarz i architekt sławny, urodzony w Florencyi 1479. Wstawił się obudowa sztuki w Wenecyi i Rzymie. Mennica, biblioteka S. Marka, pałac Cornaro w Wenecyi są jego dziełem. Umarł 1572. Syn jego *Franciszek*, urodzony w Rzymie 1591, bawił się literaturą i dyrygował drukarnią w Wenecyi. Umarł 1586. Pisał: *Roczniki Państwa Ottomańskiego, Opis Wenecyi, Opis Rządu Genui, Luki i Raguzy*.

SANTERRE (*Klaudjusz*), przed rewolucją bogaty piwowar na przedmieściu S. Antoniego, był przy wzięciu Bastylii, mianowany dowódcą batalionu gwardyi narodowej, miał udział w zaburzeniu na polu marsowem 1791.—Ważną grał rolę 1792 chcąc Ludwika XVI wydać wściekłości ludu. Mianowany dowódcą gwardyi narodowej prowadził Ludwika XVI do Temple a 1793 na karę śmierci.—Mianowany generałem udał się do Wandei—pobity powrócił do Paryża i umarł 1808 r.

SANTA-ROSA (*Santare hrabia de*) urodzony w Sawillans 1783 r.—Wszedł do wojska mając lat 11 i doszedł wysokich stopni. Przychylny wolności chciał przywrócić konstytucyjną Korteżów.—Mianowany ministrem w Sardes, bronił się długo Austryakom.—Uciekł do Genui, ztamtąd do Grecyi, gdzie zginął 1829 pod Nawarynem.

SANTEUIL (*Jun Ch.*) urodzony w Paryżu 1630.—Ukończył nauki u jezuitów i wstąpił do kanoników regularnych—miał napisać nagrobek Arnaulta—pisał poezye, w których mieszana mitologia była powodem nieporozumienia z Bosuetelem.—Umarł 1697—brat jego *Klaudjusz* urodzony 1629 napisał kilka hymnów kościelnych.

SANTORIUS albo **SANCTORIUS**, sła-

wny lekarz, urodzony w Capo d'Istria 1561 — nauczał medycyny w Padwie — pisał: *de medicina statica aphorismis t. j. sztuka zachowania zdrowia przez dyetę i medycynę*.

SANUTI (Martino) weneccyanin żyjący na początku XVI wieku, syn senatora Leonarda zmarłego ambasadorem w Rzymie 1474. — Sanuti tyle miał poważania u ziemków, że poleceno napisać jego historią. — Dzieła jego są: *Historia urzędników weneckich, początek Wenezyi, życia dorów*.

SAPIEHA (Lew), kanclerz wielki litewski, wojewoda wileński, hetman wielkiego księstwa litewskiego, urodził się w 1537 r. Początkowo nauki pobierał w Lipsku; za powrotem spодobał się królowi Stefanowi Batoremu i przez tegoż mianowanym został sekretarzem wielkiego księstwa litewskiego. Jako wojownik, okazał dowody mężstwa na czele pułku swojego pod Pskowem; on jako poseł wojnę tę zakończył przez zawarcie pokoju na lat 10 z carem Iwanem. W 1584 mianowany podkanclerzym litewskim, a wkrótce i kanclerzem; on *statut* litewski od stanów przyjął i potwierdzony w Wilnie roku 1588, po rusku w Krakowie 1614 wydany, uporządkował i ogłosił. Przeszedł z wyznania kalwińskiego na łono kościoła, z wielkiem zadowoleniem papieża Klemensa VIII. Po upływie lat 10, znów jako poseł ponowił traktat pokoju z Rosją na lat 20. Czynnie należał Lew Sapieha do wyprawy Zygmunta III na północ. Wojska, z powodu zaległego żołdu burzące się, zaspokoili wyliczeniem z własnej szkatuły kilkakrotnie sto tysięcy, które mu stany z podwyższonych cel na Litwie zwrócili w r. 1613 Sapieha obwarował pokój w Wydlubie dnia 3 stycznia 1619 na lat 14. W r. 1621 został wojewodą wileńskim po zgonie Chodkiewicza; w 1625 otrzymał buławę litewską, mając już lat 68. Żywał zaś zakończył 7 lipca 1633.

— **SAPIEHA (Jan Piotr)**, starosta uświętowski, urodził się r. 1569. Był to słynny wojownik, w r. 1601 przy debywaniu Wolmaru służąc jako rotmistrz, o mało życia nie utracił; pod Kirchholmem w roku 1605, wiele się do wygranej przyłożył. Popierając stronę Dymitra Samozwanca, gorliwie sprawy jego bronił, przeszedł trzydziści zwycięstw odniósł, a szczególnie odznaczył się pod Berchovem, Kaluszynem i Trójcą; z Góslawskim Białogrodz zdobył; zakończył życie 8 czerwca 1611 w Moskwie.

— **SAPIEHA (Aleksander)**, wojewoda mściński, mąż w usługach krajowych i wyprawach wojennych niepospóły; z tego względu w r. 1617 względem króla i stanów do nagrody słusznie polecony. Pod Chocimem dał dowody swej valeczności; Zygmunt III wynagrodził usługi jego nadaniem mu starostw propojskiego i czercherskiego na Litwie. Walczył także przeciw Szwedom w Inflantach r. 1620 z ludźmi własnego zasięgu; mia-

nowany był żeśnikiem wielkiego księstwa litewskiego, nakoniec wojewodą mścińskim, umarł w 1636.

— **SAPIEHA (Mikołaj)**, wojewoda witebski, mąż także znamienity, za czasów Zygmunta III, w r. 1596 był wysłany dla powściągnięcia przywiaszeń Karola Sudermana. Po dwakroć odbywał poselstwa: od Zygmunta Augusta do Maksymiliana II cesarza, od Zygmunta III do Iwana cesarza rosyjskiego. Dwór wiedeński ozdobił go orderem Złotego Runa i tytułem hrabiego. Zakończył życie w 1626.

— **SAPIEHA (Jan Stanisław)**, syn Lwa Sapiehy, marszałek wielkiego księstwa litewskiego. Po dwakroć, bo w r. 1612 i 1621, był marszałkiem trybunału litewskiego. Władysław IV po dwakroć wysyłał go jak posła do dworu wiedeńskiego; tam od udzielonego sobie zaszczytu *Księstwa Państwa Rzymskiego* wymówił się. Pod Smoleńskiem, w wyprawach wołoskiej i szwedzkiej, w Prusiech sam rotami swojemi dowodził. Umarł w 1635.

— **SAPIEHA (Krzysztof)**, brat poprzedzającego. Zagranicą z wielką korzyścią ukończywszy nauki, czas swój rozdzielał między sprawy rycerskie i zajęcia naukowe. On Litwusa na polski język przelał. Przebywając zagranicą nie opuszczał sposobności ćwiczenia się w sztuce rycerskiej, znajdował się w obozach sławnych wodzów ówczesnych: a mianowicie przy Gonzalwie z Korduby hetmanie hiszpańskim pod Kazał, przy księciu Emmanuela Sabaudzkim pod Turynem. Umarł mając dopiero lat 24 w roku 1631.

— **SAPIEHA (Kazimierz)**, podkanclerzy wielkiego księstwa litewskiego, trzeci syn Lwa Sapiehy. Pod najlepszymi mistrzami w naukach i sztuce wojennej się ćwiczył, wraz z bratem swoim Krzysztofem polecony przez ojca księciu bawarskiemu Maksymilianowi, w r. 1622 wielkich przy dworze jego doznawali względności; po trzech-letnim pobycie w Monachium, przenieśli się do Lowanium, tam pobierali nauki od słynnego wówczas Puteana; sześciu językami płynnie mówił Kazimierz, był nadzwyczajnie ojcem pomocnym w jego pracach. Słynął z wymowy na sejmach, a sprawiedliwości w trybunałach. Zygmunt III wynagrodził usługi jego daniem mu łańcucha złotego, oraz medalem z wyobrażeniem swoim.

— **SAPIEHA (Andrzej)**, syn Pawła wojewody nowogródzkiego, mąż łączący z biegłością w naukach, roztropność wielkiego wojownika. Słynne są jego walki w Inflantach i Moskwie, gdzie miał poruczone sobie dowództwo wojsk przez Mikołaja Radziwiłła hetmana wielkiego księstwa litewskiego. Odnosił wiele zwycięstw i dowody onych złożył przedstawiając królowi zdobyte dzieła, chorągwie i zabranych jeńców. Umarł w r. 1614.

— **SAPIEHA** (*Paweł*), podkanclerzy wielkiego księstwa litewskiego, dobry i sprawiedliwy obywatel i rycerz dzielny; w wojnie z Moskwą utracił rękę, w r. zaś 1635 zakończył życie.

— **SAPIEHA** (*Paweł*), wojewoda wileński, hetman wielki litewski, czwarty syn Jana starosty uświatskiego. Jako młodzieniec już w pamiętnej wyprawie Władysława IV wojakowo służył w roku 1633. Jako rotmistrz husarski przewodząc swojej chorągwi szedł do szturm Białej Iłedwo życia nie utracił. Zbuntowanych kozaków pod Łojowem pokonał. Za Jana Kazimierza, wojako litewskie z zezwolenia królewskiego jego swym hetmanem obrało. Szczęśliwie walczył pod Brześciem, przeciw Borusowi wodzowi rossyan i użadowionych w Tykocinie pokonał; królowi wracającemu z Gdańska do kraju zabezpieczył przejazd. Karonie przez szwedów zabrane odebrał; Andrzeja Chowańskiego pod Poloną pokonał. Janów, Mielnik i inne zamki na Połlasiu oswobodził. Umarł ten bohater r. 1667.

— **SAPIEHA** (*Kazimierz*), marszałek litewski, w czasie od roku 1788 do 1792 Posiadał wziętość wielkiego mowcy i dobrego obywatela. Miał sobie późnej udzielony stopień jenerała artylleryi litewskiej; lecz dla małej znajomości rzeczy w tym przedmoeie rzekł się go dobrowolnie i poprzestał na randze kapitana. Umarł w kilka lat po rozbiore kraju.

— **SAPIEHA** (*Aleksander*), książę, urodzony w Paryżu, około r. 1770, syn Józefa krajczego litewskiego, był szambelanem Napoleona, dowódcą wielkim legii honorowej, kawalerem wielu orderów i członkiem różnych akademii. Znał się przez męża tego wydane podróże które odbył po krajach sławiańskich. Biegłym był w naukach przyrodzonych, jak to dowodzą rozprawy w pamiętnikach Omochowskiego umieszczone. Umarł w Dercynie pod Zelwą, 9 września 1812 r.

SAPOR albo **SZAPUR**, trzech królów perskich z dynastyi Sassanidów nosili to imię.

— **SAPOR I.** nastąpił 238 po ojcu Artakserzesie, prowadził wojnę z Rzymianami, zniszczył Mezopotamję, Syryę i Cylicyę. Gordyan młodszy słaby mu stawiał opór; Filip Arab okupił pokój; Waleryan, pokonany i wzięty do niewoli, ze skóry był odarty. Odenat mszcząc się za Waleryana, pokonał Sapora i Mezopotamję odebrał. Sapor został zamordowany 276 r. Po nim nastąpił syn Hormisdas I.

— **SAPOR II.** nastąpił po Hormisdasie II. ojcu, r. 310; prowadził wojnę z Rzymianami. Cesarz Jowian zawarł z nim pokój, przerywany za Walensa. Umarł r. 480. Po nim nastąpił brat Artakserzes.

— **SAPOR III.** syn poprzedzającego, nastąpił po Artakserzesie stryjku; umarł 389 r.

SARA, córka Taresa, zaślubiła swego

wuja Abrahama 1966 przed Chr., towarzyszyła mężowi w podróżach, który jej pięknością zyskiwał względy monarchów. Nie wolnica Agara, z której Abraham miał syna Ismaela, zniwazała ją. W starości porodziła syna Izaaka, o czem zwiastowali jej aniołowie. Umarła w Hebron.

— **SARA** córka Ragnela i Anny z pokolenia Neflali, krewna Tobiasza. Pismo mówi, że miała 7 mężów, których szatan dasił; dopiero Tobijasż żył i w Niniwie liczne miał z niej potomstwo.

SARAK, król Assyryi, nazwany *Chinaludan*, nastąpił po Saos-Duchis 648 pr. Ch. Nabopotassar jeden z jego wodzów połączył się z Astyagesem królem Medów, i pokonawszy go stracił z tronu.

SARASIN albo **SARAZIN** (*Jan Franciszek*) urodzony pod Caen r. 1604 był sekretarz księcia Conti, brata wielkiego Kondeusza. Umarł 1654. Wielkie jego zdolności pozwalały mu próbować sił w różnych rodzajach literatury. Pisał *ody, ekglogi, sonety, wderille, pieśni*; pisał jeszcze *Historję spisku Walsteina, traktat o Senekach i Historję oblężenia Dunkierki* przez Kondeusza.

SARBIEWSKI (*Maciej Kazimierz*), jezuita, jeden z celniejszych rymotwórców w języku łacińskim za Zygmunta III; urodzony r. 1595 we wsi Sarbiewie w Plockiem, początkowe nauki pobierał w Pultusku u Jezuitów, i mając lat 17 wstąpił do ich zakonu; po ukończeniu ślubów był wysłany do Wilna dla słuchania teologii, a później do Rymu; tam przez ody swoje zyskał względy Urbana VIII, który go jako celnego poetę wieńcem wawrzynowym zaszczycił. — Za powrotem do kraju był przez lat dwa nauczycielem w akademii wileńskiej. Wymowy, filozofii i teologii. Zygmunt III mianował go nadwornym kaznodzieją syna swego Władysława królewicza, a sam za nieodstępne swojego przyjaciela obrał go sobie. Sarbiewski wybornie grał na arfie i klawicymbale i śpiewał, czem króla rozveselał, jak również mądrą swoją rozmową. Nieodłączny od osoby monarchy, z nim odbywał wszystkie podróże tak w kraju jak i zagranicę; z tych ostatnią była do wód Badenich pod Wiedniem. Umarł w Warszawie 2 kwietnia 1640 r.

SARBIN (*Paweł*), dominikan, urodzony w początkach XVI wieku we wsi Winiarach pod Poznaniem. Po ukończeniu nauk w gimnazjum Lubrańskiego, wszedł do zakonu, a po przejściu wszystkich stopni, został prowincyałem wszystkich klasztorów dominikańskich w Polsce. Odznaczał się gorliwymi kazaniami. Benedykt Izbicki biskup poznański powołał Sarbina w kwiecień 1555, a w 1561 został plebanem w Ptaszkowie pod Grodzkiem. Pełniąc te obowiązki nader się zasłużył przez utrzymanie swych parafian

w wierze ojców. Wyniesiony na godność kanonika poznańskiego i w niej w podeszłym wieku żywoła dokonał; jest uważany za jedną z najcenniejszych ozdób zakonu swojego. Był to mąż nad wiek i stan swój gruntownie uczony.

SARDANAPAL albo **SARDAN-PUL**, ostatni król Assyrii, panował około r. 761 pr. Chr., żył w zbytkach i rozkoszach Belirysa i Arbacesa zburzanych po trzykroć pokonał. Naręście od nich zwyciężony, uszedł do Ninirwy, zamknął się w tem mieście, i po dwuletniem obłożeniu, niechając wpaść w ręce zwycięzców, spalił się ze swemi skarbami r. 740 pr. Chr.

SARNICKI (*Stanisław*), dziejopis, prawnik, poeta za Zygmunta III; nauki odbył w Królewcu, wsparty dobrodziejstwami Alberta księcia pruskiego. Odbywał podróże po obcych krajach, w roku 1563 był pastorem kalwińskim w Niedźwiedziey. Był później Sarnicki Superintendentem zborów prowincji Ruskiej i od Jana Siemińskiego kasztelana lwowskiego wysłany dla zwiędzenia i opisanja Podola i Rusi Czerwonej. Zostawszy Sarnicki katolikiem, osiadł w Lipsku, miasteczku swojem dziedzicznym, w Galicyi leżącym; tam czas swój pomiędzy zatrudnienia gospodarskie i prace piśmiennicze rozdzielal. Musiał ten uczony mąż doznawać względów króla Stefana, kiedy ten monarcha pisanie roczników mu zalecił; Zygmunt III. mianował go w 1592 r. Wojskim Krasnostawskum; wkrótce żyć przestał. Cenniejsze jego dzieła są: *Oratio pro lege electionis* etc. — *Descriptio reteris et novae Poloniae* 1585. — *Annalium Polonicarum brevissima synopsis* 1582. — *Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lithuanorum* 1587 i. t. d

SARPI (*Piotr*), znany więcej pod imieniem *Fra-Paolo* albo *Paul* z *Wenecyi*, urodzony 1532. Dla talentów i rozległych wiadomości zaszczytał się względami wielu panujących. Wykładał filozofią w Wenecyi i 1585 mianowany prokuratorem jenerałnym. Wzatargach Wenecyi z papieżem Pawłem V. wydał pismo przeciwko papieżowi, a zachęcony powodzeniem rzucał pociski przeciwko Rzymowi. Umarł 1623. Pisał *Historyę Sochoru Trydentyckiego* i inne.

SARTI (*Józef*), kompozytor włoski, urodzony w Faenza 1740, był nauczycielem konserwatorium w Wenecyi. Powołany do Petersburga przez Katarzynę II 1785. Umarł 1802. Odnaczał się miłą melodyą. Opery jego są: *Amida*, *Juliusz Sabinus* i *le Nozze di Dorina*.

SARTINES (*Antoni Rajmund J. Gwalbert Gabriel de*), urodzony w Barcelonie 1729 r. z rodziny francuskiej; 1759 mianowany naczelnikiem policyi w Paryżu, wprowadził bażność i porządek; pierwszy nałożył podatek na domy gry i nierządu; 1774 został

ministrem marynarki, zkad dla niezdolności oddalony r. 1780. W czasie rewolucyi uszedł do Hiszpanii, umarł 1801. Syn jego zginął na rusztowaniu 1794 r.

SARTO (*Andrzej del*), urodzony we Florencyi 1488, nazywał się *Vanucci*, a przezwany *Sarto*, bo jego ojciec był krawcem. Umieszczony u złoinka uczył się rysunków i został malarzem. Franciszek I wezwał go na swój dwór. Umarł 1530. Zbliżał się w stylu do Rafaela; z jego obrazów cenniejsze: *Chrystus zmarły*, *Ofiara Abrahama*, *Pozdrowienie N. P. Maryi*.

SATURNIN (*swięty*), pierwszy biskup Tuluzy w 3 wieku, wysłany z Rzymu do Galii przez papieża Fabiana r. 213; barbarzyńcy przywiązane go do ogona byka, wlekli po ulicach aż skończył r. 257. Obchodzony 29 listopada. W kościele w Tuluzie jest jego grobowiec.

— **SATURNINUS** (*L. Apulejus*) trybun ludu r. 100 pr Chr, powstał z Maryuszem przeciwko Prycyuszom, otworzył senat i zmusił do nadania wielu praw, zwanych *leges Apuleiae*. Zamordowany w senacie przez niewolnika.

— **SATURNINUS** (*Publius Sempronius*) rzymsianin niskiego urodzenia, wyniósł się do stopnia wodza za Waleryana, który go mianował rządcą Egiptu; kochany dla cnót, był ogłoszony cesarzem r. 262, przyjął tytuł i przestał na Egipte. Karność wojskowa niepodobająca się wojsku, przyspieszyła mu zgon r. 267.

— **SATURNINUS** (*Sextus Julius*) sławny wódz Aureliana, naprzód bawił się literaturą. Uspokoił Gallią, Afrykę i Egipt. Ogłoszony w Aleksandryi cesarzem r. 280, był pobity przez Probusa i życie sobie odebrał.

— **SATURNINUS** z Antyochii, uczeń Menandra; głowa sekty saturninów.

SATYRUS, syn Spartakusa II. króla Bosforu, nastąpił po ojcu 286 przed Chr.

SATYRUS, filozof żyjący w Alexandryi za czasów Ptolomiesza Filometora. Pisał biografię sławnych ludzi. Biografia Sofoklesa nas doszła i wielce ceniona.

SAUL, pierwszy król żydowski, rodem z miasta Gabba, z pokolenia Beniamina, pasł trzody ojca. Jednego dnia, gdy szukając zbłąkanych oślic, wszedł do domu Samuela proroka, ten powitał go królem i namaścił z woli Boga (1079). Pierwsze pięć lat jego panowania chwalebne; pokonał Naasa króla Ammonitów i zwyciężył Amalecytów. Kiedy Samuel z woli Boga namaścił na króla Dawida, Saul dźno uciepiał; po pokonaniu Goliata, odmówił mu córki Micholi przyrzeczonej zwycięzcy. Roku 1039 pobity przez Filistynów, po śmierci synów, sam sobie życie odebrał.

SAUVAISE (*Klaudjusz*). (*Salmesius*) ułożony komentator, urodz. w Semur 1588. Biegły

w historii i teologii po Skaligerze został profesorem w Leydzie. Richelieu ofiarował mu 12,000 liwrów aby osiadł we Francji i jego historię pisał; Saumaise odmówił; powołany do Szwecji przez Krystynę, umarł 1653.

SAUNDERSON (Mikołaj), sławny matematyk, urodzony w Anglii 1682, młodo z ospy wzrok utracił; mimo tego został jednym z uczonych swego wieku. 1711 otrzymał katedrę matematyki w Cambridge i został członkiem towarzystwa królewskiego. Umarł 1739. Objasniał i wykladał doskonale dzieła Newtona. Zostawił *Zasady Algebry*. O niezmierniej delikatności jego uczucia i słuchu nadzwyczajne opowiadają rzeczy.

SAURIN (Jakób), urodzony 1657 w Nîmes, sławny kaznodzieja reformowany; po odwołaniu edyktu Nanteńskiego, udał się do Genewy, potem do Londynu, a w końcu do Włoch. Umarł 1730. Kazania jego celują wzniosłością myśli.

SAURIN (Bernard Józef), adwokat parlamentu, członek akademii, urodzony w Paryżu 1706, zmarły 1781. Napisał między innymi dramę *Beverley*, która miała wielkie powodzenie na wszystkich teatrach.

SAUSSURE (Mikołaj de), znakomity agronom, urodzony w Genewie 1709 r., umarł 1790. Pisał rozprawy o *Uprawie ziemi, o przyczynach drogości zboża, o uprawie winu* i t. p.

— **SAUSSURE** (Horacy Benedykt de), fizyk i geolog, urodzony w Genewie 1740, syn poprzedzającego, w 20 roku otrzymał katedrę fizyki i zajmował ją lat 25 z chwałą. Przebiegł Francją, Belgią, Holandją, Anglią i Włochy; był na szczycie góry Montblanc celem obserwacji. Umarł 1799. Pisał wiele w przedmiocie tak fizyki jak i geologii nadto *Podróż w Alpech*.

SAUVAGES (Franciszek Boissier de), lekarz, urodzony w Alais 1706, został profesorem botaniki w Montpellier i członkiem wielu towarzystw uczonych. Umarł 1767. Pisał: *Patologię, Nosologię, traktat o gorączce i zasady fizjologii*.

SAUVAL (Henryk), adwokat w parlamencie paryżskim, zmarły 1670, poświęcił życie zebraniu materiałów do historii Paryża. Pisał: *Historję starożytności Paryża*, lecz jej nie skończył, a dopiero Rousseau ją poprawił i skompletował. Pełne to dzieło ciekawości, ale ma liczne błędy.

SAUVEUR (Józef), urodzony w La Flèche 1653, poświęcił się matematyce. Po Vaubanie był examinatorem inżynierów. Umarł 1715. Pisał: o *fortyfikacyach, stosunek miar i wag, Geometrię*.

SAUX, syn Amurata I. sułtana, zbudował się przeciwko ojcu, jednocześnie z Andronikiem synem Paleologa cesarza Kon-

stantynopolitańskiego; obaj monarchowie przyrzekli sobie pomódz w ukaraniu synów. Saux pokonany miał wylupione oczy, i z tego umarł. Andronik choć podobnej uległ karze, jednak został przy życiu.

SAWA, znany konfederat barski, z prostego kozaka został dowódcą. Zebrana szlachta w Zakroczymiu obrała go swoim marszałkiem. Walczył szczęśliwie, lecz przegrałszy bitwę pod Szrenskiem w r. 1769, umarł w skutku ran w tymże roku.

SAVAGE (Ryszard), syn naturalny hrabiego Rivers i Anny hrabiny Macclesfield, urodzony 1694. Matka powierzyła go do wychowania biednej kobiecie i chcąc błęd swój ukryć przed światem, kazała go oddać na naukę do szewca. Savage, wywiedziawszy się o swoim urodzeniu, usiłował wymóżyć na matkę aby go uznała, lecz nadaremnie; wtedy oddał się literaturze, pisał nie bez talentu, ale doprowadzony do rozpaczyny nędzy, wydał poemat *Syn nieprawy*, w którym wyjawiał okrucieństwo matki swojej. Poema to miało nadzwyczajne powodzenie, lecz losu poety nie poprawiło, który umarł w więzieniu za długi 1743 r.

SAVARY (Franciszek), ambasador francuzki w Konstantynopolu 22 lat. Powróciwszy 1611, wysłany przez Henryka IV do Rzymu. Umarł 1627. Miał wielki zbiór rękopisów wschodnich. Wydał *Grammatykę arabską*.

SAVARY (Jakób), urodzony 1622, poświęcił się handlowi, zrobił znaczny majątek, i 1673 powołany do poprawy Łodexu handlowego; umarł 1699. Synowie jego JAKOB i FILEMON byli kupcami: pierwszy 1681 mianowany inspektorem cła, a drugi został kanonikiem w St. Maur. Wydali: *Dykcjonarz handlowy*. Jakób umarł 1716, Filemon 1727.

— **SAVARY** (Mikołaj), urodzony w Vitre 1776, udał się do Egiptu, gdzie bawił trzy lata. Zbadanie obyczajów wschodnich zajmowało go ciągle. Przebiegłszy wyspy archipelagu, wrócił do Francji 1750, i wydał tłumaczenie *Koranu, życie Mahometa, Listy Egipskie* i *Podróż po Grecji*.

SAVARY (Anna, Jan, Maryja, Renat), książę Rorigo, urodzony w Szampanii 1774, wszedł do wojska 1790, służył nad Renem, w Egipcie i Włoszech. Napoleon mianował go swoim adjutantem a następnie generałem. Wysłany 1805 do Rosji, po traktacie Tyliczym sprawował interesy Francji w Petersburgu. 1810 mianowany księciem Rorigo i ministrem sprawiedliwości. Po abdykacyi Napoleona żył spokojnie do czasu jego wypłynięcia z Elby; mianowany wtedy parciem i inspektorem żandarmerji. Po stu dniach towarzyszył Napoleonowi na okręt Bellerophon, lecz oddzielony od niego. Zatrzymany przez Anglików, 7 miesięcy był na Matciej

ucieklszy złamąd, dowiedział się że jest pod sądem wojennym. Skazany na śmierć. 1830 roku wyszedł z ukrycia. 1831 mianowany gubernatorem Algieru. Umarł 1833 roku.

SAWICKI (Kucper), jezuita, urodził się w Wilnie 1542, został jezuitą w Rzymie 1566, a po ukończeniu nauk wrócił do kraju. Był on teologiem poselstwa wyprawionego na koronację Dymitra Samozwańca a nawel doradcą tego ostatniego. Za powrotem do kraju, pomimo podeszłego wieku i nadwątłego zdrowia, jeździł do Rzymu jako prokurator, lecz wracając, w Frankforcie nad Odrą w roku 1620 zakończył życie. Wydał kilka dzieł treści religijno polemicznej.

SAVONAROLA (Hieronym), urodzony w Ferrarze 1452, wstąpił do Dominikanów i mianowany przeorem 1488 w klasztorze s. Marka we Florencyi. Odnaczył się jako kaznodzieja i powstał przeciwko Medyceuszom. Wykładał przez Aleksandra IV, nie przestawał nauczać; pochwycyony, po mękach, został spalony żywcem 1498; lud go miał za świętego i popioły jego szanował.

SAXO (Benedykt), jezuita, z rodu Hiszpan, z rozkazu przełożonych swoich, przybył dla nauczania teologii do Wilna, w r. 1624, i tamże przez lat cztery wykładał teologię. W 1625 wieniec doktora ozdobiony i urząd podkanclerzego akademii otrzymał, który przez lat 20 sprawował. Jadąc do Rzymu, umarł w Antwerpii r. 1618.

SAY (Jan Chrzcie.), sławny ekonomista, urodzony w Lyon 1767, użyty przez Mirabeau do redakcyi *Kuryera*, następnie sekretarz Clavier'a ministra finansów. Wydał *Ekonomję polityczną*, po polsku tłumaczoną przez Dzierżyńskiego. Umarł 1834 r. Z pomiędzy licznych dzieł jego są: *Katechizm ekonomii politycznej*, *kurs ekonomii praktycznej t. i. d.*

SCALIGER (Juliusz Cezaryusz), urod. 1484, mienił się polonkiem Scala książąt Werony. Z jego życia tyle tylko wiadomo że trudnił się naukami i medycyną, i że I ranciszek I naturalizował go 1528. Umarł w Agen 1558. Pisał *zasady języka łacińskiego*, *traktat o poezyi* i 7 ksiąg o roślinach.

— **SCALIGER (Józef Juliusz)**, syn poprzedzającego, urodzony w Agen 1540, uczony krytyk i erudyt; wykładał filozofię w Genewie, a następnie po Justynie Lipsjuszu w Leydzie. Umarł 1609 r. Biegły był w chronologii, językach, literaturze i historii. Pisał o trzech sektach żydowskich, wydał *kronikę Euzebjusza z notami* i inne.

SCARLATTI (Alexander), kompozytor muzyki, urodzony w Neapolu 1650, podróżował po Europie i w Niemczech pisał opery mające powodzenie. Umarł, 1725. Złożył konserwatorya w Wenecyi i Neapolu. Zosta-

wił 20 oper, kilka oratoryów, 200 mszy i kantaty.

SCARPA (Antoni), sławny anatom, urodzony 1747 w Modenie, bardzo młodo otrzymał katedrę anatomii i miejsce chirurga szpitalów wojskowych. Podróżował po Francyi i Anglii. Napoleon mianował go swoim chirurgiem. Umarł 1832 r. Z dzieł jego znaczniejsze: *o słuchu i powonieniu*; *chirurgia i o słabostkach oczu*.

SCARRON (Paweł), urodzony w Paryżu 1610, syn radcy parlamentu, w 27 roku bezwładny i przymuszony siedzieć w krześle, oddał się naukom i uczonych u siebie zgromadzał. 1632 zaślubił pannę Aubigné, później sławną pod nazwiskiem pani de Maintenon. Umarł 1660. Z dzieł jego sławniejsze: *Encyda trawstowana*, i *Romans Komiczny*; wszystko bardzo dowcipne.

SCEVA (Marek), w wojsku Cezara. Swetonjusz mówi o jego nadzwyczajnej odwadze.

SCHALLDEBEEL (Adam), urodzony w Kolonii 1591, został jezuitą w Rzymie 1611, poświęcał się matematyce i udał się z misją do Chin; wezwany do Pekinu dla poprawienia kalendarza, zyskał względy cesarza i został mandarynem. Po śmierci tego monarchy uwięziony, umarł w kajdanach 1666 r.; pisał po chińsku wiele dzieł matematycznych.

SCHARNHORST (Gerhard Dawid), urodzony 1756 w Hanowerze, 1805 był kwatremistrzem armii pruskiej i jako szef sztabu udał się z Blücherem nad Baltyk, gdzie dostał się do niewoli; wymieniony walczył pod Eylau. Mianowany generałem majorem i organizatorem armii, utworzył *landcercy*; 1813 raniony pod Lützen. Umarł w Pradze. Pisał *podręcznik dla oficerów*.

SCHEELE (Karol Wilhelm), sławny chemik szwedzki, urodzony w Stralsund 1742. Umarł 1786, członek wielu akademii. Pisał *traktat o powietrzu i ogniu*; odkrył w chemii wiele ciał.

SCHEFFER (Piotr), z Gernsheim, uważany za wynalazcę typografii z Guttembergiem i Faustem. Umarł w Moguncyi 1491 pierwszy wynalazł czcionki metalowe w miejsce dawniej używanych drewnianych.

SCHENKING (Otto), Inflanctczyk, pierwszy biskup wendeński, który w r. 1393 z postanowienia Zygmunta III i stanów po biskupie Kamienieckim miał dozwolone zajęcie miejsca. On pierwszy dycepczą swoją urządził. Wygnany przez Szwedów, przemieszczał w Police i utrzymywał się z nadanych sobie przez króla opactw Sulejowskiego i Witowskiego. W r. 1628 na soborze Gnieźnieńskim za Jana Węzyka Prymasa znajdował się. Wraz z zawarciem pokoju z Szwedami jednocześnie i on żywoł zakończył.

SCHILL (*Ferdynand*), ur. 1773 w Szląsku, był poręcznikiem huzarów 1806, odznaczył się pod Jena i prowadził wojnę partyzancką w Pomeranii. Mianowany majorem pracował nad wyzwoleniem Niemiec. 1809 z pułkiem prowadził wojnę partyzancką. — Hieronim król westfalski nałożył cenę na jego głowę. Zginął pod Stralsund. Lud miał go za bohatera.

SCHILLER (*J. Fryderyk Krzysztof*) urod. w Marbach w Szwabii 1759. Wielki poeta niemiecki. Zmuszony zostać lekarzem, poświęcał się literaturze i wydał naprzód *Rozbójników*. Kiedy książę Württembergski tylko medycynę kazał mu się zatrudniać, uciekł do Frankonii. Tam napisał dramata: *Spisek Fieska*, *Intryga i Miłość*, *Don Carlos*. Udał się do Weimaru i umarł 1791 ucząc filozofii w Jenie. Pisał *Historję wojny trzydziestoletniej*, *Historję rewolucyi holenderskiej*, *Waltensiejna*, *Maryę Stuart*, *Wilhelma Tellę* i t. d.

SCHLEGEL (*Fryderyk*) sławny pisarz niemiecki, urodz. w Hannoverze 1772, wychowany w Getyndze, dał się poznać 1797 przez pismo: *Grecy i Rzymianie*. Zaślubiwszy pannę Mendelsohn udał się do Paryża, gdzie z żoną przyjął religię katolicką i napisał dzieło o *mądrości Indyan*. Przybywszy do Wiednia podjął się pisać proklamację przeciwko Francji. Umarł w Dreźnie 1829.

— Brat jego August Wilhelm, poeta pełen talentu, wybornie przetłumaczył Szekspira. Obaj bracia byli głową szkoły romantycznej w Niemczech, i krytycznemi piśmami nadzwyczajny w swoim czasie wpływ wywarli na literaturę i sztuki piękne.

SCHMIDT (*Michał Ignacy*) urodz. 1736, zmarły 1794, pisał wielce cenioną *Historję Niemiec*.

SCHIMMELPENNINGK (*Rutger, Jan*), urodz. w Dewenter 1761, poświęcił się prawu i został sławnym adwokatem — po rewolucji 1795 mianowany prezydentem Amsterdamu. 1798 wysłany do Francji jako reprezentant bawski. Ambassador w Londynie, mianowany wielkim pensjonarzem holenderskim 1805. Kiedy Ludwik Bonaparte został królem holenderskim, oddzielił się od Napoleona, który mianował go senatorem i hrabią. Umarł 1825 r.

SCHINDLER (*Antoni*), rodem z Warszawy. Uczył się rysunku od Baciarellego a sztuki rytowania pism od nauczyciela onieźce. W r. 1785 oddał się sztuce tańców scenicznej. Im hołdując przejechał Polskę, Rosyją, Niemcy i Szwajcaryję; w 1792 został najwornym aktorem w Monachium, gdzie się korzystnie ożeniwszy, zezwał za sceny i poświęcił się kupiectwu. Liczne przez niego rytowane pismo służą innym za wz-

ry i udowodniają w jak wysokim stopniu tę sztukę posiadał.

SCHOELL (*Mazymilian, Samson, Fryderyk*), publicysta i historyk, następnie adwokat w Alzacyi, administrator wyższego Renu, księgarz w Paryżu, radca króla pruskiego, kawaler orla czarnego. Urodz. 1740 w Nassau-Sarbruck. Zmarły w Paryżu 1812. Pisał: *reportuar literatury starożytniej, obraz ludów Europejskich, Rys rewolucyi francuskiej, Rys historji powszechniej, opisante starożytnego Rzymu, historję literatury greckiej, obraz historji greckiej*.

SCHOEPFLIN (*J. Daniel*) urodz. 1694 w Baden, mianowany professorem wymowy w Strasburgu, następnie historyografem Francji Umarł 1771. Pisał mianowicie dzieła do historji Alzacyi ścigające się i wielce cenione.

SCHOMBERG (*Henryk*), syn Kacpra Schomberg, pochodził z dawniej familii w Miśni osiadłej we Francji. Służył 1611 w Piemontie i za Ludwika XIII (1621—1629), został marszałkiem 1625. Opanował Pignerol 1630. Wysłany do Langwedocy przeciwko buntownikom, pokonał księcia Montmorency i został rządcą Langwedocy; umarł 1633 r. Syn jego *Karol*, znany pod imieniem księcia *Halluin*, 1637 został marszałkiem i wielokrólem Katalonii. Umarł 1657 r.

— **SCHOMBERG** (*Fryderyk Armand de*), służył pod księciem Oranii, 1650 przeszedł w służbę francuską; 1661 wysłany do Portugalii, zmusił Hiszpanią do uznania Burbonów panujących w Portugalii. 1675 został marszałkiem Francji, 1676 przeszedł do Hollandyi i bronił Maestricht i Charleroi. Po odwołaniu edyktu z Nantes, wyszedł z Francji. X-że Brandeburski mianował go naczelnym wodzem. Z Wilhelmem Ks. Oranii udał się do Anglii i został rządcą Irlandyi. Zginął w Litwie z królem Jakóbem 1690.

SCHOMBERG (*Teofil*), lub **SZEMBERG**, cudzoziemiec, słynny puszkarz i budowniczy za Zygmunta III króla, od którego w nagrodę zasług otrzymał indygenat i stopień generała artylerji; pod Chocimem trafem umieszczeniem dział silnie poraził Turków. Ono złożył twierdzę *Kudak* na Ukrainie dla poskromienia burzących się kozaków; on także kilka prywatnych zamków wznosił w Polsce. Zygmunt III wyprawił go w poselstwo do Szacha perskiego, lecz wracając z tamtych krajów, napadnięty od zbrojnej dziczy na pograniczu Persyi, został zabity wraz z wszystkiemi osobami swego poselstwa w roku 1638. Napisał dzieło: *Relacya prawdziwa o wejściu wojska Polskiego do Iracku*.

SCHÖN (*Andrzej*), lub **SCHONEY**, po polsku Szeen, rodem z Glogowa, był przez Stanisława Sokółowskiego profesora retoryki w akademii krakowskiej wysłany do

Włoch. Za powrotem uczył kolejno, filozofii, matematyki i retoryki; następnie 9 razy był obierany rektorem akademii. Umarł w 1615. Wiele pisał, ale nic ważnego.

SCHONEN (*Rudolf*), z dawniej rodziny szwajcarskiej, był senatorem rpltej Zurich 1374, radcą 1379. Kiedy Szwajcarowie walczyli z księciem Leopoldem Austriackim, Schonen mianowany został dyktatorem w Zurich do roku 1389. Po śmierci Schwend'a był naczelnikiem rpltej. Złożył godność 1393 i umarł tegoż roku.

SCHOUTEN (*Wilhelm*), sławny żeglarz holenderski, wyjechał 1615 z Jakóбом Le-maire z portu Texel. Zrobił wiele odkryć na morzu południowym. Umarł na Madagaskarze 1625 r.; nadano jego nazwisko wyspie przy Nowej Gwinei.

SCHUCH (*Adolf*), wydał dziełko: *Handwa-nie buraków na otwartem polu*, pod względem fabrykacyi cukru tudzież paszy dla bydła (Warszawa 1837).

SCHUBERT (*Michał*), doktor filozofii, dyrektor ogrodu botanicznego w Warszawie (od roku 1825); po ukończeniu nauk w b. liceum warszawskiem mianowany na nauczyciela tegoż liceum, w roku 1809 wysłany do Francji dla wydoskonalenia się w nauce botaniki i leśnictwa, za powrotem mianowany professorem leśnictwa w b. szkole prawa (1813), następnie professorem b. liceum warszawskiego, szkoły leśnictwa, b. uniwersytetu warszawskiego, członkiem rady lekarskiej. Wydał: 1) *Spis roślin ogrodu botanicznego w Warszawie* (1820 i 1824), 2) *Opisanie drzew i krzewów leśnych królestwa polskiego* (Warszawa 1827). Umieszczał także swe pisma w rozmaitych dziennikach, między innemi w Sylwaniu.

SCHWARTZ (*Bertold*), franciszkanin niemiecki, któremu przypisują wynalezienie prochu, urodzony w Friburgu w XIII wieku. Dla swoich wiadomości chemicznych obwiniony był o czarnoksiężstwo. Zdaje się że proch znany był przed nim; tylko on go zastosował do strzelania.

SCHWARZENBERG, znakomity dom książęcy w Niemczech, posiadający księstwo t. n. w Frankonii. Rodzina ta zajmowała ważne urządowania na dworze Wiedeńskim; najznakomitszy z nich następujący:

— **SCHWARZENBERG** (*Karol Filip* książę), urodzony w Wiedniu 1771, odbył pierwsze kampanje przeciwko Francji, 1796 mianowany półkownikiem, a po bitwie pod Wartsburg generałem, 1799 feldmarszałek, 1803 ambassador przy dworze rosyjskim, 1809 był pod Wagram. Powierzono mu negocjacye o małżeństwo Napoleona z Maryą Ludwiką. Mianowany dowódcą armii posiłkującej 1812 Francją, obrócił przeciwko niej broń. 1818 został prezesem rady wojennej. Umarł 1820 r.

SCHWEINICHEN (*Hans von*) rycerz szlachecki, urodzony 1552 w Graedisberg, był w przysiężni z książętami Henrykiem i Fryderykiem szlacheckimi i podzielał ich losy; umarł 1616. Zostawił dziennik wiernie malujący epokę.

SCIPIO (*P. Cornelius*), sławny rzymianin, mistrz jazdy za dyktatury Kamilla 396 pr. Ch., trybun wojskowy z władzą konsula 395.

— **SCIPIO** (*Kneius Cornelius Asina*), drugi syn Luciusa Scipiona Barbata, konsul 298 pr. Ch., powtórnie 254 r.; w pierwszym konsulacie pokonany przez Kartagińczyków, stracił 10 okrętów, powtórnie wziął Panormę i pokonał Hannona.

— **SCIPIO** (*Publius Cornelius i Kneius Kalvus*), bracia, synowie poprzedzającego, mianowani konsułami, pierwszy r. 218 pr. Ch., drugi r. 222. Publius wysłany przeciwko Hannibalowi do Hiszpanii, pokonany pod Tezynem, zajął Hiszpanję aż po Ebro, został prokonsulem i z bratem kilkakrotnie pokonał nieprzyjaciela. Rozdzieliwszy swoje siły, byli pobici i zginęli 212 pr. Ch.

— **SCIPIO AFRYKAŃSKI** (*Kornelius*), mając lat 17 walczył przy ojcu pod Tezynem. Po porażce pod Kannami kazał przysięgą Rzymianom, że nie opuszcza rzeczpospolitej. Mianowany edylem i prokonsulem podbił Hiszpanję, przeniósł wojnę do Afryki, gdzie się z nim połączył Syfax i Massynissa; r. 205 mianowany konsulem. Bitwą pod Zama zwyciężył potęgę Kartaginy. Zaszczyczony tryumfem, został cenzorem i księciem senatu. Oskarżony o przekupstwo, oddał się do wiejskiego domu i umarł 184 przed Ch.

— **SCIPIO AZYATYCKI** (*Lucius Kornelius*), brat poprzedzającego, był z nim w Hiszpanii i Afryce; mianowany konsulem r. 190 pr. Ch. prowadził wojnę z Antyochem królem Syrii i zmusił go do pokoju; otrzymał tryumf i przydomek *azyatycki*. Oskarżony, oddał się literaturze, niewiadomo kiedy umarł.

— **SCIPIO NAZYKA** (*P. Kornelius*), syn Kneiusa Kalwa a krewny poprzedzających, został konsulem r. 191 pr. Ch., pokonał Bojensów i otrzymał tryumf; był edylem i księciem senatu. Rok jego zgonu niewiadomy.

— **SCIPIO NAZYKA** (*Publius Cornelius*), przezwany *Corculum*, syn poprzedzającego, odznaczył się pod Pawłem Emiljuszem w trzeciej wojnie macedońskiej; mianowany konsulem r. 162. Pokonał Dalmatów i kraj ich w prowincję rzymską zamienił. Sprzeciwiał się zbuzdzeniu Kartaginy i był surowych obyczajów.

— **SCIPIO AFRYKAŃSKI** (*Publius Cornelius*), drugi syn Scipiona afrykańskiego, sławny walecznością i talentami, przybrał za syna Emiljusza, syna Pawła Emiljusza, później przezwano go, Numantynskim.

— **SCIPIO NAZYKA SERAPION** (*Publius Cornelius*), konsul r. 138 pr. Ch., syn Scipiona Nazyka Corculum. W czasie wniesienia prawa rolnego przez Tyberjusza Gracha stanął na czele patrycjuszów i ukarał Grachów, Senat, aby

go ukryć przed ludem, wysłał do Azji, gdzie umarł.

— **SCIPIO** (*Publius Cornelius Emilianus*), drugi *Afrykański* albo *Numantynski*, syn Pawła Emiljana, adoptowany przez syna Scipiona Afrykańskiego. W Hiszpanii był trybunem legii; następnie udał się do Afryki na pomoc Massynissie przeciwko Kartaginie, 150 pr. Ch. Powróciwszy do Rzymu, mianowany edylem, później konsulem, prowadził ostatnią wojnę punicką, zdobył Kartaginę i otrzymał tryumf. 134 pr. Ch. powtórnie konsul, oblegał Numancję i zdobył. Miał zostać dyktatorem, gdy go znaleziono zabitego w łóżku, 128 pr. Ch.

— **SCIPIO NAZYKA** (*Publius Cornelius*), dworzanin Klaudjusza i Nerona, znany z podłości i występków. Był pierwszym mężem sławnej Poppai.

SCOT (*Reginald*), urodzony w Anglii w hrabstwie Kent w XVI wieku, zmarły 1599, napisał *magję odkrytą*, dowodzącą, jak fałszywą jest moc przypisywana magii i czarnaoksiestwu.

— **SCOT** (*Michał*), albo *Schelt*, urodzony w hrabstwie Fife (w Szkocji) 1240, mieszkał we Francji, Niemczech i Anglii, był jednym z regentów Szkocji po śmierci Aleksandra II, umarł 1290. Sławiony z nauki, zostawił dzieła o *Fizjonomii* i o *Stworzeniu człowieka*, po łacinie.

— **SCOT** (*Samuel*), malarz angielski, zmarły 1772 r. wstawił się widokami portów londyńskich.

— **SCOTT** (*sir Walter*), sławny tegoczesny romansopisarz. Urodzony w Edynburgu 1771, został adwokatem 1792, porzucił ten zawód i oddał się badaniom starożytności swego kraju i literaturze. Wstawił się poematami: *Pant Jeźdźca*, *Pieśń ostatniego Minstrela*, *Rokeby*, *Marmion*; następnie stworzył rodzaj romanu historycznego; z pism jego w tym rodzaju, główniejsze są: *Waverley*, *powieści mojego gospodarza*, *Iwanhoe*, *Oblubienica z Lamermoor*, *Klasztor Upat*, *Antykwaryusz*, *Purytanie*, *Guy-Mannerling* i *Robroy*; pisał także *historję Szkocji* i *życie Napoleona* stronniczo. Umarł 1842 r. Posiadał znakomity zbiór starożytności. Wszystkie prawie jego romanse są tłumaczone na język polski; z poematów, *Pant Jeźdźca* znalazła dwóch wybornych tłumaczy: Karola z Kalinówki i Edwarda Odyńca.

SCOTTI (*Narcel Euzhejusz*), urodzony w Neapolu 1742, został księdzem i 1779 członkiem akademii umiejętności. Obwiniony o rozsiewanie szkodliwych zasad przestał kazać i ułożył *Katechizm morski* przeznaczony dla żeglarzy. 1789 wydał *Monarchję uniwersalną papieżów*, za co był przesładowany; 1799 mianowany członkiem komisji prawodawczej dawał cnot przykład. Za powrotem króla wtrącony do więzienia i ścięty r. 1800.

— **SCOTTI** (*Kosma Galeas*), urodzony w Medyolanie 1759, próbował sił w sztuce dramatycznej i napisał tragedję *Galeas Sforza*. Następnie wydał bardzo mile powieści: *Giornate del Bembo* i *Accademia Borromea*. Umarł 1821 jako professor historyi w Kremonie.

SCRIBANI albo **SCRIBANUS** (*Karol*) jezuita urodzony w Bruxelli 1561, zmarły 1629, był professorem, później rektorem w Bruxelli i Antwerpii. Wiele paucujących, mianowicie Henryk IV zaszczycał go względami. Pisał: *Historję wojen domowych w Hollandyi*, po łacinie.

SCUDERI (*Jerzy*), urodzony w Hawrze 1601, mieniny poeta francuzki, został członkiem akademii francuzkiej 1650, umarł 1667. Został 16 sztuk teatralnych, ody, epigramata i t. p., dziś zapomniane.

— **SCUDERI** (*Magdalena de*), siostra poprzedzającego, urodzona w Hawrze 1607, przybyła do Paryża i z potrzeby została autorką. Jej romanse w swoim czasie wielkie miały powodzenie, z tych są: *Cyrus*, *Klejo*, *Ibrahim*, *Matylda d'Agullar* i t. d. Umarła 1701.

SCYLAX, matematyk i geograf urodzony w Karyi za panowania Daryusza syna Histaspasa 520 pr. Ch. Daryusz wysłał go celem odkrycia na wschód. Pod nazwiskiem Scylaxa, mamy *Periplus*, to jest opis podróży, który jednak zdaje się być dziełem innego późniejszego o lat sto Scylaxa. Książka ta należy do najwcześniejszych źródeł w przedmiocie geografii starożytności.

SCYLITZES (*Jan*), zwany *Curopolates*, pisarz grecki, mistrz domu cesarzów Konstantynopolańskich, napisał w XI wieku historję wschodniego cesarstwa od 813—1088, dzieło ważne.

SCYMNUS, poeta dydaktyczny grecki, urodzony w Chios, zostawił opisanie ziemi w hezametrach; żył na 60 lat pr. Ch.

SEBA, żył, który po buncie Abselona powstał przeciwko Dawidowi. Joab obległ go w mieście Abela, gdzie sami mieszkańcy go zabili.

SEBASTYAN (święty), męczennik, nazwany *Obroncą kościoła rzymskiego*, był rodem z Narbonay. Za cesarza Dyoklecjana i Maksymiliana był dowódcą straży pretoriańskiej. Ponosił męczeństwo 288; obchodzony 20 stycznia.

— **SEBASTYAN** (*Don*), król portugalski, syn pogrobowiec Infanta Jana i Joanny córki Karola V. urodzony 1551, wstąpił na tron 1557 po Janie III. Prowadził wojnę z Maurami, lecz chcąc iść na pomoc Mulej-Mohamedowi wojującemu z królem Maroku, był pobity i poległ r. 1578.

— **SEBASTYAN** z **FULSZTYNA**, żył za panowania Zygmunta Augusta, wychowaniec Herbertów, uczeń akademii krakowskiej, a następnie nauczyciel muzyki. Liczne jego dzieła w tej sztuce do druku podane wymienia dokładnie Janowski w *Itomie* § XXXIX *Janactanów*.

SECOND (*Jan*), (Joannes Secundus) sławny poeta łaciński, urodzony w Hadze 1511, zmarły 1536. Pisał elegie, epigrammata, listy, ody. Najznajomsze jego poema p. t. *Bastia* (Pocalunki).

SEDAINE (*Michał Jan*), urodzony w Paryżu 1710, odebrał zaniedbane wychowanie.

Po śmierci ojca zostawszy bez środków utrzymania się, oddał się kamieniarstwu, został majstrem, a następnie mianowany sekretarzem akademii budownictwa. Odtąd poświęcał się literaturze, pisał komedye i opery, które przez długi czas trzymały się na scenie, i w swoim rodzaju do ozdób sceny francuskiej należą. Umarł 1797.

SEDECYASZ albo **MATANIASZ**, ostatni król Judzki, przed niewolą Babilońską. Objął tron 549 pr.-Chr. za pomocą Nabuchodonozora, we dwa lata później niepomny tej łaski, złączył się przeciw Nabuchodonozorowi z królem Egiptu (586). Nabuchodonozor wydał mu wojnę, zdobył Judeę, i po trzyletnim oblężeniu zdobył Jerozolimę. Sedecyasz, przyprowadzony jeńcem przed zdobywcę, był świadkiem śmierci swoich dzieci, potem miał wylupione oczy, i w więzach zaprowadzony do Babilonu, tam w niewoli życia dokonał.

SEGRAIS (*J. Regnaud de*), ur. 1624 w Caen; jeden z lepszych poetów francuskich swego czasu; celował mianowicie w sielance. Umarł 1701.

SEGUIER, familia francuska która wydała wielu znakomych prawników. Piotr Seguier, ur. 1501, został w r. 1554 prezesem parlamentu paryskiego; umarł 1580. Piotr, syn jego, radca parlamentu w r. 1568, jeszcze za życia ojca nastąpił po nim na urząd prezesa, 1576; umarł 1602. Inny Piotr, urodzony 1588 został w r. 1635 kanclerzem Francji i piastował godność tę aż do śmierci, następującej w r. 1672. Antoni Ludwik, z tejże familii, urodzony 1726, adwokat jenerałny przy parlamencie paryskim, dobrowolnie opuścił Francję 1790 przy początkach rewolucji i umarł na obcej ziemi 1794.

SEGUR, znakomita familia francuska. *Filip Henryk markiz de Segur* ur. 1724, odznaczył się w zawodzie wojskowym, w r. 1780 jako minister wojny utworzył artylleryę lekką i pierwszy powziął myśl zaprowadzenia głównego sztabu armii, syn jego, *Ludwik-Filip hrabia de Segur*, ur. 1753, odznaczył się najprzód w walce Stanów Zjednoczonych amerykańskich przeciw Anglii, następnie (1783) był ambassadorem przy dworze rosyjskim, odwołany w r. 1791 i mianowany marszałkiem polnym; za konsulat był członkiem ciała prawodawczego; później wielkim mistrzem obrzędów za cesarstwa i senatorem; od r. 1814 par Francji. Napisał *historję starożytną, historję Cesarstwa Rzymskiego, historję francyjską* i ciekawe *pamiętniki*. Umarł 1829 r.

SEHON, Król Amorieczyków, odmówił Izraelitom przejścia przez swój kraj, i natarłszy na nich, został zwyciężony, i w porażce utracił życie. Izraelci zdobyli stolicę jego Hesebon, i zajęli jego państwo od potoku Arnon do potoku Jabok.

SEJAN, (*Aelius Sejanus*) ulubieniec cesarza

Tom II.

Rzymskiego Tybercyusza. Zostawszy naczelnikiem Kohort pretoriańskich (r. 23 po Chr.) pozyskał miłość żołnierzy i Senatu. Trucizną zgładził Drususa, syna Tybercyusza i inne jego dzieci. Dla ustalenia swęj władzy, namówił Tybercyusza iż usunął się na wyspę Kaprę. Sejan, zostawszy tym sposobem panem Rzymu, znienawidzony dla okrucieństw, ściągawszy na siebie podejrzenie Tybercyusza iż sięga po najwyższą władzę, z rozkazu Cesarza był sądzonym przez Senat. Uwięziony i tegoż dnia uduszony, r. 31 po Chr. Dzieci Jego skazane na śmierć, i cały ród wytępiony.

SELENA albo **KLEOPATRA**, córka Ptolemeusza Evergeta II, albo Fyskona, i Kleopatry Kokka; zaślubiła brata Ptolemeusza Latyra 117 p. Chr.; zmuszona następnie przez matkę do zaślubienia Antyocha Grypa króla Syrii, po śmierci którego poszła za Antyocha Enzebijusza swego siostrzeńca i z nim miała dwóch synów.

SELEUKUS, sześciu królów Syrii nosi to imię:

SELEUKUS I. przewany **NIKATER** (zwycięzki) wódz Alexandra W, po którego śmierci r. 323 pr. Chr. dostał Babilonją i przyjął tytuł króla. Walezył z Ptolemeuszem, Kassandrem i Lyzimeadem przeciwko Antygonowi i pokonał go pod Ipeus (301) stawszy się panem Syrii zamordowany 280, protegował nauki.

SELEUKUS II. (CALLINICHUS) nastąpił po ojcu Antyochu Teos, r. 247 pr.-Chr. wyprowadził wojnę Egiptowi i zwyciężył. Umarł w niewoli u Arsacesa króla Partów.

SELEUKUS III. przewany **CERAUNUS** (Piorun), następca poprzedzającego, zamordowany 224 pr. Chr.

SELEUKUS IV. FILOPATOR czyli **SIOTER**, nastąpił po ojcu Antyochu wielkim, 187 pr. Chr. Umarł 175 r. on to wysłał Heliodora na złupienie Jerozolimy

SELEUKUS V. nastąpił po ojcu Demetriuszu Nikanarze 127 p. Chr.; w rok potem przyprawiony o śmierć przez matkę Kleopatry.

SELEUKUS VI. syn Antyocha Grypusa, nastąpił po wuju Antyochu Cyryenie 93 pr. Chr. syn tego monarchy stracił go z tronu, i zmusił do ucieczki do Cylicy gdzie w rok umarł.

SELEUKUS albo **FILIP**, syn Antyocha Grypusa króla Syrii, zaślubił Berenikę panującą w Egipcie w czasie nieobecności ojca Ptolemeusza Auleta. Egipcyanie dali mu koronę, ale dla złego charakteru w krótkie znienawidzili go i wraz z żoną 55 p.-Chr. udusili.

SELIM, trzech sultanów tureckich nosi to imię:

— **SELIM I.**, drugi syn Bajazeta II, zmusił ojca do ustąpienia mu państwa i zaczął

panować od stracenia braci, podbił cały Egipt, władzy Memeluków położył koniec i umarł 1520 r., on pierwszą Bibliotekę w Turcyi zaprowadził.

— **SELIM II.**, syn Solimana II nastąpił po nim 1566. mimo traktatów wypowiadał wojnę Wenecyanom i zajął Cypr lecz przegrana pod Lepantem zmusiła go do pokoju. Umarł 1574 r.

— **SELIM III.**, nastąpił po Abdul-Hamidzie 1789, rodził się 1761, przy jego wstąpieniu Turcyja miała wojnę z Rosyją i Austryją. — Selim później wyjednał pokój w Jassach 1791 przez który utracił Oczaków, 1794 pozwoił skrótem Rosyjskim wpływać do Dardanel i handel prowadzić na morzu czarnem. 1799 ogłosił się przeciwko Francyi lecz pokonany. Chociaż traktatem w Amiens Egipt Turcyi oddany, jednak ciągle bunt w tej krainie, osłabiły potęgę państwa tureckiego. 1807 Selim zmuszony był przez janczarów złożyć władzę na Mustafę IV i w kilka miesięcy później uduszony.

SELKIRK, (*Alexander*) urodzony w Szkocyi 1660, wszedł do marynarki; r. 1705 przez kapitana Pradling zastawiony na wyspie Juan Fernandez, żył z polowania łowów; 1709 z kapitanem Wood-Rogers wrócił do Anglii. Z tego wypadku Daniel Foë namsal Robinsona.

SELLUM, Izraelita, który zdradą zabił Zacharyasza króla Samaryi 767 pr.-Chr., i sam osiedł na jego miejscu. Zabity przez Manasema, który po nim nastąpił

— **SELLU**, syn Kore, oszczędzony, gdy ziemia pochłonięła jego ojca.

SEM, syn Noego, urodzony 2462 pr.-Chr. żył lat przeszło 600, Noe dał mu błogosławieństwo: w jego pokoleniu zachowała się prawda wiara i z niego przyszedł Messyas. Osiadł na Wchodzie z pięcioma synami Flam, Assur, Arfaxad, Sur i Aram. Przypisują mu podział czasu na miesiące.

SEMEI, syn Gera i krewny Saula: kiedy Dawid uszedł z Jerozolimy w czasie buntu Absalona, Semei ścigał go, Dawid za życia mu przebaczył, ale Salomonowi polecił ukarać go, Salomon zakazał mu wychodzić z Jerozolimy, co gdy przestąpił, skazany na śmierć.

SEMEJASZ, prorok, który w imieniu Boga wzbraiał Roboamowi walczyć ze zbuntowanymi pokoleniami, przepowiedział także przybycie Szaka, króla Egiptu do Jerozolimy.

— **SEMEJASZ**, fałszywy prorok za Nehemjasza.

— **SEMEJASZ** z **NEHELAM**, fałszywy prorok żył w Babilonii i pisał przeciwko Jeremjaszowi

SEMHAMIS, sławna królowa Assyrii. Assyryjczycywie mienili ją córką Syreny Derceto: zostawiona na puszczy, miała być

wychowaną przez gołbie aż pasterz ją znalazł. Zaślubiła Menonesa rządę Ninowy i towarzyszyła mu w oblężeniu Baktry, Ninas zachwycony jej pięknością zaślubił ją, a wkrótce zrzekłszy się panowania zostawił ją królową Assyrii, historycy mówią że kazala go zabić, powiększyła państwa i ozdobiła Babilon; zabita przez syna swego Ninyasza. Była obyczajów wolnych które skazyły jej panowanie.

SEMPRONJA, matka Grachów. Dwóch jej synów, tak wielką mieli sławę i wpływ w rzeczypospolitej, że jej imie dawano wszystkim kobietom z rodziny Grachów i Seymonów. naj-sławniejsza z nich opisana w Salustyuszu, jako mająca udział w spisku Katyliny.

SENEBIER, (*Jan*) urodzony w Genewie 1742 r., został kapłanem ewangelickim 1765, bibliotekarzem rzeczypospolitej 1769. Umarł 1809, członek wielu towarzystw uczonych. Pisał wiele dzieł o filozofii i fizyologii i był wielkim naturalistą.

SENEFELDER, (*Alorzy*) ziemie, sławny z wynależenia litografii 1803 Umarł 1831 roku.

SENEKA RETOR, (*Lucius, Annaeus, Seneca*) urodzony w Kordubie r. 68 p.-Chr., przybył do Rzymu za Augusta i nauczał retoryki, znany ze zbioru deklamacyi, fałszywie przypisywanych jego synowi, są to dzieła nadęte i niesmaczne. Zaślubił Helwję znakomitą hiszpankę i z niej miał synów: Senekę filozofa i Anneusza Mela ojca Lukana.

— **SENEKA FILZOF**, syn poprzedzającego, urodzony w Kordubie 3 roku po Chr. przybył z ojcem do Rzymu i został prawnikiem, otrzymał nieśce kwestora i był za Klaudyusza wygnany do Korsyki. Przywołany przez Agryppę i 48 miał porzucić sobie wychowanie Nerona i długo walczył z jego złem usposobieniem. Neron będąc mu przychylny z początku, później jako podejrzanego o udział w spisku Pisona, rozkazał mu umrzeć; Seneka kazał krew z zyl puścić i z odwagą umierał. Zarzucając mu udział w śmierci Agrypy; był znakomitym pisarzem owego czasu, zostawił dzieła: o *dobroci*, o *głowie* i o *laskawości*, do Nerona, oraz wiele innych. Wszystkie są tłum czone na język Polski przez Górnickiego, Pichowskiego, Ossolińskiego.

SENEKA TRACIK, autor łaciński twardey: *Medea, Hipolit, Trajanki, Agamemnon, Edyp, Herkules, Tebaida i Oktawja*, niektórzy przyznają powyższe sztuki filozofowi Senecie, na polskie tłomaczył je Alan Barzdziński.

SENNACHERYB, syn Salmanazara króla Assyrii nastąpił po ojcu 714 p.-Chr., Ezechyasz król Jerozolimy gdy mu odmówił horaczu zapadł na Judeę i mimo oplacenia nie przestał kroków wojennych, ręką Bożą

skarala go, albowiem jednej nocy utracił 185.000 ludzi, powrócił wtedy do państwa swego i zabity przez synów w Niniwie r. 700, po nim nastąpił Assarhaddon.

SEPELIUSZ lub **SAPALIUS**, podobno właściciel SAPALSKI, rodem z Mościska w ziemi Przemyskiej; mistrz sztuki lekarskiej i teologii, nauczyciel fizyki w Akademii Zamiejskiej, następnie kanonik Krakowski, sekretarz i lekarz królewski. Żył on do r. 1648.

SEPTYMIUSZ, trzech poetów łacińskich nosili to imię:

— **AULUS SEPTIMIUS SEVERUS**, żył za Wespazjana pisał sielanki, które nas nie doszły.

— **QUINTUS SEPTIMIUS**, urodzony w Afryce, napisał między innemi hymn na cześć Janusa. Z dzieł jego tylko jedenaście dochowało się do naszych czasów.

— **QUINTUS SEPTIMIUS**, tłumaczył dzieło o wojnie Trojańskiej napisane przez Praxisa, żył za Dyoklecjana

SERAPION, lekarz z Alexandryi żył w I wieku naszej ery, był głową sekty empiryków.

— **SERAPION**, (*święty*) biskup w Egipcie w IV wieku był gorliwym przeciwnikiem azyanów obchodzony 21 Marca, pisał przeciwko Manichejczykom.

— **SERAPION**, biskup z Antyochii r. 190, zmarł r. 211, obchodzony 30 Października.

— **SERAPION**, męczennik z Alexandryi r. 249 obchodzony 14 Listopada.

SERGIUSZ, czterech papieżyw nosiło to imię:

— **SERGIUSZ I.** urodzony w Palermo, został księdzem 683, papieżem 687 podczas oddalenia Teodora i Paschala, których pokonał, umarł 701. Obchodzony 9 Września.

— **SERGIUSZ II.** Rzymianin, obrany po Grzegorzu IV r. 844, umarł 847, po nim Leon IV.

— **SERGIUSZ III.** Rzymianin, obrany po Teodorze zmarłym 898, wygnany przez stronnictwo Jana IX, powrócił po Krystofie 905. Umarł 910, po nim Anastazy III.

— **SERGIUSZ IV.** Rzymianin, biskup z Albano, nastąpił 1009 po Janie XVIII, umarł 1012. Po nim Benedykt VIII.

SERGJUSZ PAULUS, prokonsul i rządca Cypru, nawrócony przez Pawła S-go pomimo zabiegów magika Eljmasa.

— **SERGJUSZ**, patriarcha Konstantynopolański, był naczelnikiem monoteistów, inny patriarcha tego imienia w XI wieku powstał przeciwko kościołowi rzymskiemu. Umarł 1019 r.

SERVEST (*Michał*) lekarz i teolog, urodzony w Hiszpanii 1503, za młodu już wdał się w spory teologiczne, które później mianowicie z Kalwinem prowadził w sposób zawzięty. Uwieszony w Genewie jako bezho-

żnik, po długim badaniu został skazany na karę ognia i żywcem spalony r. 1553.

SERRE (*hrabia Herkules de*) urodzony w XVIII wieku, w czasie rewolucyi emigrował i służył w armii Kondusza. Powrócił do Francji za konsulat, mianowany 1811 prezydentem rady cesarskiej w Ems, 1815 udał się z Ludwikiem XVIII do Gandawy, i został deputowanym, 1816 prezes izby deputowanych został 1818 ministrem sprawiedliwości, 1819 ambasador w Neapolu. Umarł 1824 r.

SERRES (*Jan de*) kalwin uniknął rzezi S-go Bartłomieja i został przez Henryka IV użyty w wielu poselstwach. Umarł w 1598, pisał: *Pamiętniki wojny domowej za Karola IX, zbiór wypadków od Henryka II, do Henryka III.*

— **SERRES** (*Olivier*) brat poprzedzającego, urodzony 1539, zmarł 1619, uważany za ojca astronomii we Francji wprowadził także uprawę morwy białej, pisał: *o uprawie jedwabników i gospodrstwo polne.*

SERTORYUSZ (*Quintus*) sławny wódz rzymski, urodzony w Nureyi 121 p.-Chr. odznaczył się jako prawnik i wszedł do wojska; służył pod Maryszem przeciwko Cymbrom i został kwestorem w Galii, wygnany przez Sylę, udał się do Hiszpanii, gdzie nowy senat założył, i samowładnym byty począł; rzymianie wysłali przeciwko niemu całą armię, którą pobli i długo walka byłaby trwała gdyby go własny officer nie zamordował r. 73 p.-Chr.

SERURIER (*J. Mateusz Filibert hrabia*) urodzony w Lionie 1732 r. Młodo wszedł w służbę, odbył kampanię Portugalską 1762, w Korsyce 1771, w czasie rewolucyi, podzielał jej zasady i mianowany generałem brygady 1795, odznaczył się we włoszech i w oblężeniu Mantui której kapitulacyą 2 Lutego 1797 r. podpisał. Komendant Wenecyi, 1798 roku, i inspektor piechoty był zmuszony poddać się pod Verderio Suwarowi. Uwolniony na słowo, wrócił do Paryża i pomagał Napoleonowi do uzasadnienia władzy. Mianowany członkiem senatu i gubernatorem inwalidów. 1814 został parem. Umarł 1819 r.

SERVAN (*Józef, Michał, Antoni*), sławny mówca, urodzony 1737, kupił sobie bardzo młodo posadę adwokata w parlamencie w Grenobli, porzuciwszy zawód oddał się naukom. Umarł 1807 r. Pisał wiele pomiędzy innemi: *Materiały do historyi rewolucyi 1789 r. mowy i t. d.*

SERVAN (*Józef*) brat poprzedzającego, podzielał zasady rewolucyi i został półkownikiem, 1792 r. ministrem wojny, uwieziony w czasie terroryzmu odzyskał wolność po 9 termidorze; 1799 został inspektorem wojsk na południu. Umarł 1808 zostawił sławę zdolnego administratora, a marnego generała.

SERVANDONI (*Jan*) sławny architekt

urodzony we Florencyi 1695, mianowany we Francyi malarzem i dekoratorem królewskim; także same tytuły otrzymał od króla Angielskiego, Polskiego i Hiszpańskiego. Umarł 1766 r.

SERVIEN (*Abel*) urodzony w Grenobli 1593, był najprzód prokuratorem parlamentu, następnie radcą stanu, wreszcie, przysiężnym w parlamencie w Bordeaux. Powołany na ministra sekretarza stanu wysłany jako poseł nadzwyczajny do Włoch, następnie wysłany do Munster zawarł traktat korzystny dla Francyi 1643, za co mianowany intendentem finansów. Umarł 1659.

SERVIEZ (*Jakób Roergas*) urodzony w St-Gervais 1679 zmarły w Paryżu 1727 pisał dzieło p.t. *Cesarzowe rzymskie czyli życie prywatne żon dwunastu Cezarów*.

— **EMMANUEL GERVAIS, SERVIEZ**. Wnók poprzedzającego urodzony 1755 roku odbył kampanie 1792 i 1793 roku, i został generałem brygady, uwięziony w czasie terroryzmu odzyskał wolność po 9 termidora. 1801 powołany do ciała prawodawczego. Umarł 1804, zostawił interesujące *pamiętniki*.

SERVILIA, córka Katona z Utyki, urodzona 655 w Rzymie, żona Junjusza Brutusa, następnie Decima Juljusza Silanusa, sławna więzankami z Juliuszem Cezarem.

— **SERVILIA**, córka poprzedzającej, wzór miłości nadziemskiej, niechciała przeżyć Lepidusa, ofiary Oktawjusza.

— **SERVILIA**, córka Basca Seranusa, rzadcy Azji mniejszej, urodzona 798 za Klaudjusza; owdowiała po wygnaniu Anniusa Polthona, należała do spisku, którego jej ojciec stał się ofiarą.

SERVILIUSZ (*Publius*) przezwany **PRISKUS**, sławny rzymianin, był konsulem 493 pr.-Chr. Walka między dłużnikami i wierzycielami zakłócała wówczas rzeczpospolitą i Servilius to uspokoił, pokonał Wolsków i otrzymał tryumf.

— **SERVILIUSZ AHALA** Rzymianin, był dowódcą jazdy za Cincinatem i zabił własną ręką Sparjasa Meluse którego posądzono o dążenie do najwyższej władzy, wygnany i powołany w lat kilka został konsulem 478 p.-Chr.

— **SERVILIUSZ I SAURJUS** Rzymianin konsul na 78 pr.-Chr., prowadził szczęśliwie wojnę z piratami i wysłany do Azji na prokonsula, podbił Izaurję na Mitydiesie i otrzymał tryumf. Syn jego był konsulem z J. Cezarem na 49 pr.-Chr. zarządził Azję jako pretor i z Cyconem był aulem.

SERVILIUSZ TULLIUS, król rzymski, syn niewolnicy Okryzji, która się dostała jako łup wojenny żonie Tarkwiniusza, wychowany, starannie odznaczał się walecznością i ożenił się z córką króla, obrany po tęciu 578 p.-Chr. pobili Etrusków i Wejensów, i

Rzym rozszerzył, mówią że on pierwszy w Rzymie bił monetę, córka jego poszła za Tarkwiniusza pysznego, który go życia pozbawił i po nim nastąpił.

— **SERVILIUS MAURUS, HONORATUS** albo **SERVILIUS MARIUS** grammatyk łaciński żył w V wieku naszej ery, napisał komentarz do Wirgiliusza wielce ceniony; nadto: *Ilomuczenie drugiej części Donata i o miarze wierszy*.

SESSA, filozof indyjski wynalazca szachów, mówią że żył na początku XI wieku.

SET, trzeci syn Adama i Ewy urodzony 3874 pr.-Chr. był cnotliwym i zrodził Enosa, w którego rodzice zachowano prawdziwą religię, umarł mając lat 912, żydzi przypisują mu podział czasu, głoski alfabetu i nazwiska siedmiu planet.

SETON albo **SETOS** kapłan Wulkanu, następca Anizysa na tron Egipski, mówią że szczerzy przegryzłszy sznury od łuków tym sposobem uwolnił go od napadu Assyryjczyka Sennachyba.

SETTLE (*Elkanah*) poeta angielski urodzony 1648 r. w hrabstwie Bedford zmarły 1724, przybył do Londynu, gdzie otrzymał pensję, walczył o pierwszeństwo za Drydenem. Pisał sztuki teatralne, z tych *Kambises*, i *Cesarzowa* znaczniejsze.

SEWERA (*Julia Aquilia*) córka konsula Akwila Sabina, poświęcona na kapłankę Westy, Heliogabal zaślubił ją r. 219, rozwiódł się z nią i znowu zaślubił. Umarła 222.

— **SEWERA** (*Walerya*) pierwsza żona Walentynjana I. a matka Gracyana schłabiła się skąpstwem i sprzedażą godności, Walentynjan odpędził ją, syn zaś przywołał i radyję często zasięgał; kiedy umarła niewiadomo.

SEWERUS, (Septimius) LUCIUS cesarz rzymski, urodzony w afryce 149 r. przybył młodo do Rzymu, gdzie został senatorem. Mimo rozwiódł młodości, został trybunem ludu, prokonsulem w afryce, a w końcu dowódcą legionu w Hiszpanii, dowodził w Panonii w czasie morderstwa Petriaxa 193 r. Koronowany cesarzem przybrał Albina który ten tytuł przyważył sobie. Rozwiązawszy gwardję pretoryańską poszedł przeciwko Pescennysuszowi Niger, pokonał go i na śmierć skazał, podbił wiele narodów wschodnich, powrócił do Włoch ścigał Albina i pokonał go r. 197, ukończywszy szczęśliwą wojnę w Egipcie powołany przez bunt w Wielkiej Brytanji, przywrócił spokoju i wystawił mur przeciwko Kaledończykom r. 207, Nastawianie na życie przez własnego syna Karakallę zgon jego przyspieszyło r. 211.

SEWERUS, (Flavius Valerjus) urodzony w Ilirji w niskim stanie, mimo rozpusty podobiał się cesarzowi Galerowi, Maxymian Herkules mianował go cesarzem, kiedy Maxens przybrał tytuł cesarza, Sewerus poszedł przeciwko niemu i musiał zamknąć się w Ra-

wennie, gdzie obłożony, poddał się na śmierć skazany.

— SEWERUS (*Libius*), urodzony w Lukanii z niskiego stanu, okrzyknięty cesarzem zachodnim w Równie 461, rządy zdał Rzymowi a sam żył w zbytkach, otruty przez Rzymera.

— SEWERUS KASSIUSZ, sławny mówca rzymski żył w pierwszym wieku naszej ery. August znużony jego doniesieniami wysłał go na wyspę Cypr, powróciwszy za Tyberjusza wygnany na Seryfę. Umarł wędz.

— SEWERUS, wielu pisarzy rzymskich nosiło to imię:

LUCIUSZ KORNELIUSZ SEWERUS, odznaczał się za Augusta, po nim nie nas nie doszło:

— SEWERUS z ALEXANDRYI sofista pisel *Ethopeje*, żył około 470.

— SEWERUS biskup z Minorki 423 pisał o cudach S-go Stefana z Alexandryi.

— SEWERUS SANKTUS grammatyk i rektorik w Bordeaux za Teodozjusza Wielkiego pisał poemat *śmierć wrołow*.

SEWERYN 73 papież, rzymianin z rodu, nastąpił po Honezjuszu I. kochany i uwielbiany dla cnót. Umarł we dwa miesiące po wstąpieniu.

— SEWERYN (*święty*) apostoł bawarski i austriacki opowiadał tam ewangelję w V wieku; umarł 482. Obchodzony 8 stycznia.

— SEWERYN ŚWIĘTY, biskup z Kolonii w V wieku, obchodzony 23 października.

— SEWERYN ŚWIĘTY biskup z Bordeaux, obchodzony 1. s. dnia.

— SEWERYN (*święty*) z Chateau Landon, miał wyleczyć Kłodowusza z ciężkiej słabości. 504. Umarł 507 r., obchodzony 11 Lutego.

SEWERYNA (*Ulpia*) córka Ulpjusza Krynita wodza rzymskiego, poszła za cesarza Aureliana, któremu towarzyszyła w wyprawach, kochana od wszystkich, przeżyła męża i zostawiła córkę.

SEWIGNÉ (*Maria de RABUTIN CHANTAL Margrabina de*) córka barona Chantal. urodzona w Burgundii 1626, pozbawiona za młodości ojca i matki, wychowana przez wujka, księdza Coulanges; świetnie otrzymała wychowanie. 1644 poszła za markiza de Sevigné i miała syna i córkę, owdowiała żyła jedynie w dzieciach co dowodzą listy do córki hrabiny Grignan. Umarła 1696; listy jej są wzorem pisania.

SEVINUS albo SCEVINUS rzymianin, należący do snisku Pizona r. 63 przeciwko Tyberjuszowi, jeden z jego niewolników Milichus doniósł o tem cesarzowi, który skazał go na śmierć.

SEXTUS EMPIRYKUS filozof Pyrronowski w II wieku naszej ery, mówią że był nauczycielem Antonina filozofa. Pisał: *Hypotyposy* i *traktat przeciwko Matematykom*, dzieła te mają wiele szczegółów zajmujących.

SEYMOUR (*Joanna*) dama honorowa Anny Boleyn żony Henryka VIII króla angielskiego, została po jej śmierci królową, wydalą na świat Edwarda VI i w kilka godzin umarła, bracia jej dali początek książętom Sommerset i hrabiom Hertford.

— SEYMOUR (*Edward*) brat Joanny Seymour, książę Sommerset był opiekunem Edwarda VI. Tak nadużywał władzy że bratu Tomaszowi głowę ściąć kazał 1548. Oskarżony przez hrabiego Warwick, ścięty 1552 r.

— SEYMOUR (*Tomasz*) brat poprzedzającego przezwany lord *Dudley*, wielki admirał za Henryka VIII. mianowany przez niego exekutorem testamentu i członkiem regencji w małoletności Edwarda VI. Jego intrygi o mało niezachwiały spokojności królestwa, ścięty 1548. Chciał zaślubić Elżbietę królową Szkockę, zaślubił zaś Katarzynę Parr wdowę po Henryku VIII.

— SEYMOUR (*Lady Arabella*) córka Karola Stuarta, hrabiego Lenox brata Henryka Darnley, po usiłowaniach wstąpienia na tron angielski, uwięziona przez Elżbietę, za panowania Jakóba poszła za Wilhelma Seymour i oboje byli uwięzieni w wieży londyńskiej. Umarła 1650. Eugeniusz Sue napisał dramę p.t. *Pretendentka* ułożoną z jej życia.

SEYSSSEL (*Klaudjusz de*) urodzony w Seyssel, wykładał prawo w Turynie, został biskupem w Marsylii 1510, arcybiskupem Turynu 1517, umarł 1520 r. pisał: *Historję Ludwika XII.* traktat o prawie Salickim i o monarchii francuzkiej.

SEZOSTRYS król Egiptu, sądzą go bydz Ramsesem III; podług Herodota syn Ameno-fisa, był wychowany starannie, podzielił królestwo na 36 dystryktów, podbił Libję, Etyopję i wyspy na morzu czerwonym, następnie napadł na Europę i podbił Trację, po ukończeniu wypraw stawiał gmachy dla uwiecznienia swęj pamięci, protegował sztuki i nauki, mówią że gdy oslepl w starości życie sobie odebrał, po nim Feron albo Sezostrys II.

SFORCA albo SFORZA (*Attendolo Giacomuzzo*, znany pod imieniem) głowa sławnego domu Sforza który grał wielką rolę w XV i w XVI wieku, urodził się w Cotignola 1369, z ojca szewca; nim oddał się za wodowi wojskowemu, miał szukać wyroczni uderzając siekierą w pień drzewa jeżeli uwięźnię, zład nazwany Sforza (sila), służył naprzemian rzeczypośpolitej oraz Papieżowi Marcnowi V. Janowi XXIII. Mianowany gonfalonierem kościoła oraz dwa razy był konetabliem Neapolitańskim. Umarł 1424, utonawszy w rzecze Pescara.

SFORA albo SFORZA (*Franciszek Alexander*) syn naturalny poprzedzającego i Lucyi Terzano, urodzony 1401, nastąpił w godnościach po ojcu, służył naprzód u Joanny

D'Anjou, następnie u Marcina V; papieża zastąpił Blankę Marię córkę Filipa Visconti 1447 wezwany przez Medyolańczyków przeciwko Wenecyi obrócił broń przeciwko nim samym, wziął Medyolan i ogłosił się panującym. Ludwik XI król francuzki uznał go, opanował Genuę i mądrze rządził. Umarł 1466 historia zarzuca mu zdradę i okrucieństwo.

SFORCA (*Galeas Marya*) urodzony 1444, syn poprzedzającego, służył Ludwikowi XI królowi francuzkiemu, nastąpił po ojcu w Medyolanie 1466, zamordowany dla okrucieństwa i rozpusty 1476.

— **SFORCA** (*Jan Galeas Marya*) syn poprzedzającego, nastąpił mając lat 8 pod opieką matki Bony Sabaudzkiej i Cekusa Simonetta. Wuj jego Ludowic zmusił matkę do ucieczki a opanowawszy rządy zabił siostrzeńcowi trucizną z której umarł 1494 w Pawii zaraz po wejściu do tego miasta Karola VIII, króla francuzkiego.

— **SFORCA** (*Ludwik Marya*) stryj poprzedzającego a brat Franciszka, przezwany dla czarności cery *murzynem*, wypędził Bonę Sabaudzką i opanował władzę, jętrzony pogrozkami króla Neapolitańskiego wezwał Karola VIII króla francuzkiego na pomoc i po śmierci Jana Galeas ogłosił się panującym, później sprzymierzony przeciwko Francuzom przez Ludwika XII był państwem pozbawiony, wzięty do niewoli był lat 10 w Loches. Umarł 1510.

— **SFORCA** (*Maxymilian*) syn poprzedzającego, osadzony na tronie Medyolanu przez cesarza Maxymiljana 1512, dla okrucieństw wypędzony udał się do Francyi, odstąpił Franciszkowi I. księstwo biorąc pensyi 30,000 dukatów Umarł w Paryżu 1530.

— **SFORCA** (*Franciszek Marya*) brat poprzedzającego, osadzony na tronie przez Karola V. umarł 1535 r. bezpotomnie. Karol V. wtedy zajął księstwo Medyolańskie.

SHADWELL (*Tomasz*) poeta dramatyczny angielski, poeta uwieńczony i historyk króla Wilhelma w miejsce Dryden'a. Umarł 1692. pisał *poezye* i sztuki teatralne z których znaczniejsze: *Smutni kochankowie*, *Wody Epsom*.

SHAFTESBURY (*Antoni Ashley Cooper hrabia de*) urodzony 1621. mianowany reprezentantem parlamentu 1640, na początku wojny domowej popierał parlament; 1651 mianowany członkiem komitetu reformy praw, pierwszy powstał przeciwko uzurpacyi Kromwella. Karol II mianował go radcą tajnym, hrabia Shaftesbury i baronem Ashley, następnie wielkim kanclerzem Anglii, złożył urząd 1673 obwiniony o zdradę stanu. usprawiedliwił się. Umarł w Amsterdamie 1683 roku.

— **SHAFTESBURY** (*Antoni Ashley Cooper hrabia de*) syn poprzedzającego urodzony 1671. odebrał świetne wychowanie pod okiem filozofa Łoke, odbywszy podróże po francyi i wo-

szech zasiadał w izbie niższej 1689, porzucił zawód polityczny 1698 i poświęcił się naukom filozoficznym, powołany do izby wyższej 1701 wystąpił za królową Annę. Umarł 1713. Pisał dzieła mające powodzenie: *Ubyczaje i charaktery*, o *wolności umysłu* i w. i.

SHAKSPEARE (*William*) najznakomitszy autor dramatyczny angielski, urodzony w Stratford 1561 z ojca kupca wełny, dla figlów młodości zmuszony uciekać do Londynu został aktorem, pierwsze jego plody niewywarły wpływu, lecz *Romeo* i *Julia* ustaliła jego sławę; opuścił teatr 1610 r., umarł 1616, z pomiędzy sztuk jego znaczniejsze: *Otello*, *Hamlet*, *Macbet*, *Henryk VI*, *Śmierć Ryszarda III*, *Król Lear*, *Burza*, *sen w nocyletniej*.

SHERIDAN (*Ryszard Brinsley*) urodzony w Dublinie 1751 roku, syn aktora Tomasza Sheridan, został adwokatem i porzucił ten zawód dla autorstwa. Sztuki jego *Ryryle* i *Szkola obmowy* ustaliły mu sławę, 1780 mianowany członkiem izby niższej, należał do opozycji z Foxem, kiedy Fox został ministrem spraw zagranicznych, Sheridan mianowany sekretarzem stanu, za Pitta wyszedł z urzędowania 1806. Mianowany skarbnikiem marynarki utracił w krótkie to miejsce. Umarł w nocy 1816, długo był dyrektorem teatru Drury Lane.

SCHOLASTYKA (*świątka*) siostra S-go Benedykta, urodzona we włoszech przy końcu V wieku; poświęciła się życiu zakonniczemu i raz na rok widywała się z bratem. Umarła 543 r. Obchodzona 10 Lutego.

SHORE (*Joanna*) Angielka, sławna z piękności i nieszczęści: zaślubiła w Londynie bogatego złotnika Edward IV pokochał się w nią i rozdzielił z mężem, po śmierci Edwarda przywiązała się do lorda Hastings, którego Ryszard książę Gloucester na śmierć skazał a ją posądził o czarnoksiężstwo. Mówią że umarła w więzieniu z głodu, wypadek ten posłużył wielu autorom za przedmiot dramatów.

SIARCZYŃSKI (*Franiszek*) proboszcz Jarosławski zmarły przed kilku laty, trudno aby go mógł kto w tych czasach przewyższyć w pisaniu żywotów. Najcenniejszym jego dziełem jest: *Obraz wieku Zygmunta III e.t.c.* 2 tomy Lwów 1828 r.

SIARCZYŃSKI (*Jan Kanty*), ryłowski w Zamościu w XVIII wieku, ryte przez niego portrety osób są dobre, robił także okolice Zamościa.

SIBA, sługa Saula, któremu Dawid powierzył mieć staranie o Misibezecie synu Jonatasa, ten sługa niewierny oskarżył Misibezeta że ma chęć na tron wstąpić, za co Dawid pozbawił go połowy majątku.

SICARD (*Roch Ambroży Cucurron abbé*, urodzony 1742 pod Muret został duchownym

i poświęcił się na uczenie głuchoniemych napróżd w Bordeaux a następnie w Paryżu, gdzie nastąpił po l'abbé de l'Epee 1790, uwieczniony niewinnie 1792 r. i zbiegiem szczęśliwych wypadków ocalony, założył pismo *Rozczniki religijne*. Po 18 brumaire stanął znów na czele zakładu i został członkiem akademii 1816. Umarł 1822, pisał wiele o nauczaniu głuchoniemych.

SICHEM syn Hemora księcia Sichemitów, porwał Dinę, córkę Jakóba którą kochał, potem otrzymał pozwolenie zaślubienia jej z warunkiem obczerniania się wrz. ze swém ludem, bracia jednak Diny wypadli do miasta, gdy ból trzymał mieszkańców w łóżku, mszcząc się zniewagi siostry, wycięli wszystkich mężczyzn.

SICINSKI (*Krzysztof*), marszałek Upitski waleczny półkownik wojsk litewskich, w wojnie inflantckiej dzielnie się okazał w kilku potyczkach. Umarł uderzony od pioruna w r. 1612.

SICINUS DENTUTUS trybun wojskowy, przewzany *Achillesem rzymskim*; z przyczyny odwagi był w 120 bitwach i wiele nagród otrzymał, odznaczył się w obronie kapitolium przeciwko Sabinom. Decemwir Appius Klaudjusz chcąc go zgubić wysłał go jako legata do armii i kazał zamordować r. 405 p.-Chr. mówią że broniąc się 15 zbójców zabił i trzydziestu zran.

SIDNEY (*Algernon*) półkownik w wojsku parlamentu przeciwnemu Karolowi I, republikanin exaltowany. Protestował przeciwko uzurpacji Kromwella, r. 1659 wysłany celem traktowania o pokój z królami Szwedzkim i Duńskim, powrócił do Anglii 1677 i otrzymał przebaczenie, 1683 obwiniony o spisek przeciwko królowi i ścięty, Król Wilhelm przywrócił jego pamięć. Pisał *traktat o rządzie*.

SIDOINE APOLINARY (*C. Sotius Apollinaris Sidonius*), poeta chrześcijański w V wieku, urodzony ze znakomitej rodziny w Lionie 430, był prefektem Rzymu, patrycyuszem i postem w różnych interessach, powróciwszy do Galii choć świecki, został biskupem Clermont, umarł w pobożności 488 r. Pisał: *Zbiór listów*, stylem nadętym i niezrozumiałym.

SIECINSKI (*Stanisław*), po ukończeniu nauk w kraju i zagranicą, zalecony królowi Zygmuntovi III, powróciwszy z Rzymu otrzymał kanonję Krakowską; w krótko bo w r. 1609 został mianowany biskupem przemyskim, wspierał on nauki i młodość do nich zachęcał, drukarnię podupadłą w tym mieście podźwignął i księgozbiór ufundował. Umarł r. 1619.

SIEMEK (*Kasper*), słynny polityk za Zygmunta III, biegły w prawie i dla cnot swoich bardzo poważany, on to zajmował się wychowaniem Stanisława Tarnowskiego, a następnie professorem filozofii i matematyki w

akademii Krakowskiej. Zakończył życia w r. 1632, wydane przez niego dzieła są: *Lacon i Cies bonus*.

SIEMIENOWICZ (*Kozimierz*) wyborny matematyk, wspaniałomyślnością Władysława IV i Jerzego Ossolińskiego kanclerza koronnego, wysłany do Holandyi, tak dalece postąpił w nauce artylleryi, że za jednego z najslawniejszych artylerzystów był uważany w Europie. Za powrotem do kraju pełną zastępował obowiązki pułkownika artylleryi koronnej. Dzieło jego: *Artis magnae artilleryae*, niesłychaną miało wziętość czego dowodem tłumaczenia są i wydania jego, w franczkiem 1651, niemieckim 1676, angielskim 1729.

SIEMIENSKI (*Lucyan*) przełożył: *Króldworski rękopism*, (Kraków 1836)

SIEŃIAWSKI (*Mikołaj*), wojewoda ruski hetman Wielki koronny. Słynny ten mąż granice państwa ubezpieczył i szczęśliwie najazdy Tatarów uskromił, przez zwycięstwa odniesione, nad nimi pod Obertynem, Kamieńcem, Trębowłą, Werestatinem i Podhajcami. On Alexandra na gospodarstwo Woloszczyzny osadził. Popębił Sieńiawski Mikołaj błąd wielki gdy zbyt zaufany w swoim szczęściu, bez zezwolenia króla i stanów niebędąc jeszcze hetmanem wkroczył z 1000 ludźmi w granice tatarskie, otoczony pod Oczakowem, 300 z swoich utraciłszy, prosił o pokój, wszystkie lata strawił ten mąż na usługach kraju; umarł w Lublinie 1569. Zygmunta August, chcąc oddać cześć pamięci jego sam razem z senatem zwłoki wyprowadził pieszo aż poza miasto.

SIEŃIAWSKI (*Prokop*) marszałek wielki koronny; po ukończeniu nauk w Witembergu i Lipsku i zwiedzeniu Niemiec, Szwajcaryi, Włoch, i Niderlandów, wróciwszy do kraju, od dworzanina na dworze króla Zygmunta Augusta służył. Jako przebywający na pograniczu częstą miał potrzebę walki z Tatarami, i z półkami swojemi na Tatarów jak na łowy się wyprawiał, zapuszczając się aż do samej Ordy, lupy in wydierał. Za namową swej żony Elżbiety Gostomskiej, wrócił na łono kościoła, królówie Stefan Batory i Zyzymunt III mieli w Sieńiawskim dzielnego wojownika, miał on posiadać nadzwyczajną siłę, karę poszumną w największym pędzie za kolo ująwszy zatrzymywał, a jednym cięciem pałasza wołu przecinał, czego dowody nieraz królówie okazując zerwał się i zakończył życie r. 1596.

SIEŃIAWSKI (*Adam Hieronim*), podcasy koronny, wojennych wypraw hetmana Jana Zamojskiego towarzysz, w r. 1606 obrany Marszałkiem koła rycerskiego w Wislicy, umiał zważnione zgromadzonych umysły w korbach przyzwitości utrzymać, gościnność i wspaniałość domu jego z królowską równano. W r. 1610 gdy go uwięziono w czasie bie-

siady, że Wołochy z Tatarami połączeni, do kraju obozowiskiem rozłożyli się o mil kilka od Brzezan w których przebywał, zabrawszy swą lekką jazdę, oraz ochotników uderzył na Wołochów, wyciął, rozpedził i do niewoli zabrał wraz z kosztownemi łupami które na podział swojemu rycerstwu rozdał. Umarł w r. 1616.

SIENNIK (Marcin), znakomity lekarz i botanik za Zygmunta Augusta słynący. Okoliczności życia jego nie są wiadome, powszechnie był uważany za autora *Zielnika* czyli *Herbarza*, przyznanego od niektórych Hieronimowi Spiczkiemu, pod tytułem: *Herbarz to jest, zbiór skutecznych, postronnych i zamorskich opisanie* i t. d. w Krakowie w drukarni Mikołaja Szaferberga 1568. Oprócz wspomnianego herbarza, napisał Siennik inne dzieło lekarskie, którego tytuł niewiadomy, albowiem zwykle natrafiające się onego exemplarze w zamożnych bibliotekach są uszkodzone; księga pierwsza onego ma napis: *Nauka rządzienia ciała człowieczego*.

SIENIŃSKI (Jakób), arcybiskup gnieźnieński, długich doznawał przeciwności, nim otrzymał tę godność, w czem wielkość duszy i piękny charakter okazał, obszerniejsze szczegóły o życiu tego męża znajdują się w Bzempnickim, on był założycielem Rakowa i szkół tamtejszych, które zwano Atenami Sarmackiem i Umarł 4 Października 1480 r.

SIERAKOWSKI (J) hrabia, rytował w r. 1810 równowótór rękopisem na roślinie Papiirusu zwanej pisanego, a w Herkulanum znalezionego.

SIEROCINSKI (Teodozy) professor Alexandryjskiego Instytutu wychowania pań w Puławach, po ukończeniu nauk w Liceum Krzemienieckim, był regensem konwiktów przy tamże Liceum, następnie professorem b. szkoły Wojewódzkiej imienia Zamojskich w Szczębrzeszynie, w b. Liceum Warszawskim, w Gimnazjum Gubernialnym Warszawskim, w b. kursach dodatkowych. Członkiem komitetu Examinacyjnego. Wydał przekład Salustjusza pod tytułem: *Próby wojny katyliońskiej* (Warszawa 1825), tudzież *Pamiętno po dobrym ojcu* (tamże 1826 i 1830) *Grammatyka Polska* (tamże 1839) oprócz tego umieszczał pisma swoje w różnych dziennikach jako to: w Cwiczeniach naukowych Krzemienieckich, Pamiętniku Naukowym, Dzienniku Warszawskim, Magazynie Powszechnym.

SIERPIŃSKI (Seweryn Zenon) wydał dzieła: 1) *Obraz miasta Lublina* (Warszawa 1839), 2) *Nowy gabinet powieści* (tamże 1840) 3) *Treść kodeksu karnego polskiego* (tamże 1844) umieszczone są także w Jaskółce wydanej przez J. B. Dziekońskiego i R. Zmorskiego.

SIENKIEWICZ (Jan Leon) przełożył z niemieckiego na polski: 1) *Rys dziejów syste-*

maty państw Europejskich i ich osad, przez Heerena (Warszawa 1827, tomów 2. 2) *Rys dziejów wieków średnich*, przez Rüsha (Wilno 1841 tomów 2). Obce te dzieła zbogaciły niezbyt zamożną w naszym języku literaturę historyczną.

SIERADZKI (Emanuel X.) pijar, przełożył i wydał w Wilnie: 1) *Fizykę mechaniczną* Fisiera, pomnożoną notami Biola (1816 tomów 2. 2) *Początki Algebra*, Lacroix (1818).

SIEYES (hrabia Emanuel Józef) urodzony 1740, był w 1764 kanonikiem regularnym w Chartres, dał się poznać kilkoma piśmami mianowicie: *Co to jest trzeci stan?* deputowany 1789 doradzał aby stan trzeci sam bez udziału szlachty i duchowieństwa uformował zgromadzenie narodowe. Mianowany członkiem komitetu konstytucyjnego, ułożył wykład praw człowieka. 1790 ofiarowane biskupstwo paryżskie odczuci i dostał wydział wychowania, wotował śmierć króla. 1799 roku mianowany członkiem dyktatoratu wykonawczego, zrzekł się władzy na dążność Bonapartego do dyktatury, Po powrocie z Elby Napoleon mianowany parlem 1815. Za powrotną restauracją osiadł w Hollandyi i umarł w krótko. Pisał wiele broszur.

SIGEBERT, trzeci syn Klotarjusza I króla Franków, dostał w podziale Austrią 591r. Zaślubił Brunhildę która z arjanki katolicką została, pokonał Hunów, którzy na jego państwo napadli, obrzucił następnie broni przeciwko Chilpercowi królowi Soissonu, który w jego nieobecności wiele mu miast zabrał, chcąc pomścić się śmiercią siostry a żony Chilperyka. Zabity przez zdradę przekupionego od Fredegondy 575.

— **SIGEBERT**, król Est-Anglonów albo Anglii wschodniej młodo utracił ojca; matka idąc powtórnie za mąż koronę nowemu oddała małżonkowi, Siebert udał się do Francji przyjął religię katolicką i został mnichem, poddani zmusili go do stąpienia na czele przeciwko królowi Mererj. Zginął 644, obchodził 7 sierpnia.

— **SIGEBERT**, król Austriacy, syn Dagoberta, urodzony 630 r. panował pod opieką Pepina i Grimoalda, wygnął z państwa zbytek i rozpustę, syn jego Dagobert następujący go umarł 650, kościół poświęcił go w poczet świętych i obchodzi 1 Lutego.

— **SIGEBERT**, mnich z Gemblours pod Namur, nauką słynął w XII wieku, wspierał Henryka IV przeciwko papieżom. Pisał *Archie* od 379 do 381 o wielkich ludzkości i listy.

SIGONIUS, (Karol) sławny pisarz w XVII wieku, urodzony w Modenie 1524, nauczał w Padwie i Medenie. Umarł 1584, pisał: *Historię Lombardii we 11 tozach i Rzeczypospolitej hebrajskiej*, o *Rzeczypospolitej Ate-*

skiej, Historię cesarstwa zachodniego i historię kościelną.

SIGOVEZ albo **SEGOVEZ** książę galijski, siostrzeniec Ambigeta króla Biturów około r. 590 na czele Gallów założył w północnych włoszech Galię cysalpijską.

SIGURD, Trzech królów norweskich nosiło to imię.

— **SIGURD I.** przezwany *Jorsalofasares*, syn Magnusa III. nastąpił po nim 1103 z bratem Olofem i Eystejnem albo Augustynem; 1107 wyprawił się do ziemi świętej, po drodze złupił Portugalic, wziął Lisbonę i wyspy Balearskie, zwiedził Jerozolimę i przyczynił się do wzięcia Sidonu; następnie przybył do Alexego I Komnena i znaczne oddał mu dary. Po śmierci braci 1116 i 1126 sam stał się panem Norwegii. Umarł 1130 r.; po nim syn Magnus IV.

— **SIGURD II.** przezwany *Stembidiuknt*, (zbiegły dyakon) albowiem był duchownym, zabił Haralda V. i wstąpił 1137, zginął w wojnie z synami Haralda, 1139.

— **SIGURD III.** *Branch* (krzywa gęba) syn Haralda, nastąpił po poprzedzającym z bratem Juges'em garbatym, zamordowany 1156.

SILANUS MANLIANUS (*Vidius*) syn Manliusza Torkwata, należąc do nadużyć w rządach Macedonii, przez ojca był osądzony na wygnanie, obwiesił się z rozpacz 140 p.-Chr.

— **SILANUS**, (*Luctus*) sławny rzymianin, miał zaślubić Oktawię córkę Klaudynusza i Messaliny, odebrał sobie życie z rozpacz ize Neron ją zaślubił.

SILAS albo **SILVANUS**, jeden z 72 uczniów Chrystusa, był wysłany z Judaszem do Antyochyi, następnie towarzyszył w podróży St. Pawłowi, obchodzony 31 Lipca.

SILHOUEITE. (*Stefan de*) osiadł w Limoges 1709, dyrygując sprawami księcia Orleańskiego, został kommissarzem króla przy kompanii Indyjskiej, 1759 ministrem stanu. Chciał zreformować skarż, lecz jego projekta wysmiano, złożył więc urządowanie i umarł 1767.

SILIUSZ, (*Publius*) Rzymianin, uchodził za najpiękniejszego w Rzymie. Dla Messaliny rozwiódł się z Junią Sitana, a cesarzowa obysypła go bogactw. Messalina w nieobecności męża już go zaślubić miała gdy Cesarz Klaudysz nagle wrócił do Rzymu i Messalinę na śmierć skazał. Silas zaś nie bronąc się z odwagą śmierć poniósł

SILIUSZ ITALIKUS, (*Kajus*), urodzony w Rzymie roku 25, wstąpił się jako mówca i poeta, otrzymał konsulat r. 68. Doszedłszy godności i bogactw umorzył się głodem r. 100. Pisał poemat o wojnie punickiej, styl czysty a wierszowanie naśladowane z Wirgiliusza.

Tom II.

SILLE, książę Arabski, wysłany do Jerozolimę jako ambasador od Obody króla Arabii do Heroda wielkiego, pokochawszy Salomeę siostrę jego żądał jej w małżeństwo. Herod położył warunek aby został żydem i tajemnie ją zaślubił. Powróciwszy do Arabii zabił Obodę, o czém gdy August się dowiedział śmiercią go ukarał.

SILLERY, (*Karol, Alexy Brulart markiz de*) ur. w Paryżu 1736 roku był prawaukiem kanclerza Francji za Henryka IV. Mając lat 11 wszedł do marynarki odznaczył się w wielu bitwach i w 20 roku został kapitanem. W Indjach był przy oblężeniu Pondichery. Opuściwszy służbę morską został pułkownikiem. 1789 deputowany z Szampanii został członkiem zgromadzenia narodowego, nienawidzony przez Robespiera zginął na rusztowaniu 1793. W młodości nazywał się hrabią Genlis, imię to żona jego wstawiła.

SILVESTRE, (*Izaak albo Izrael*) sławny rytownik urodz. w Nancy 1621, słynął za Ludwika XIV. Umarł w Paryżu 1671. r. Z jego rodziny wielu było rytowników z nich *Ludwik Silvestre* ur. 1677 r. zmarł 1760, Król Polski nadał mu szlachectwo i mianował dyrektorem akademii Drezdeńskiej, był także dyrektorem akademii malarstwa za powrotem do Francji.

— **SILVESTRE de SACY** (*Antoni Izaak baron de*) sławny orientalista ur. w Paryżu 1758, przez pracę nabył języków wschodnich i kilku europejskich. Mianowany 1781 r. radcą Mennicy, 1785 został członkiem akademii napisów i miał poleconem ogłosić *Wyciągi z manuskryptów z biblioteki królewskiej*. 1791 mianowany dyrektorem mennicy, złożył urządowanie 1792 r. 1795 mianowany professorem języka arabskiego. 1800 powołany do ciała prawodawczego, 1813 otrzymał tytuł barona. 1815 członek izby deputowanych, został cenzorem i rektorem uniwersytetu w Paryżu. 1832 r. mianowany parem i sekretarzem dożywotnim akademii napisów, zmarł 1838 r. pisał *Grammatykę Arabską. Zasady grammatyki powszechnej i wiele pamiętników*.

SILVIEN, Kapłan z Marsylii w V. wieku sławny z nauki i cnoty. Umarł r. 485. Oplakiwał tak czule swój wiek, że go nazywano *Jeremiaszem Vgo wieku*, nazywano go także nauczycielem biskupów albowiem wychował dwóch synów Euchera biskupa Marsylii, zostawił wiele dzieł pisanych po łacinie, mianowicie: *traktat o skąpstwie, o opatrności biskupiej, orędzie i t. d.*

SIMIANE, (*Paulina de Grignan* margrabina de) córka hrabiny Grignan, wnuczka Pani Sévigné, zaślubiła P. Simiane dworzanina księcia Orleańskiego, który zmarł 1718. odznaczała się dowcipem. Umarła 1737 r. pisała korespondencje stylem łatwym.

SIMILIS, Dworzanin cesarza Trajana, zamieszkując 7 lat na wsi, na swoim grobie kazał napisać: Byłem 60 lat na ziemi a żyłem tylko 7.

SIMMIAS. Grammatyk i poeta grecki ur. w Rodos, miał pisać poema *Apollon*, z jego dzieł doszły nas wiersze *Jajo*, *Skrzydła* i *Siekiera*.

SIMON ateńczyk, uczeń Sokratesa, wykladał naukę mistrza swego i pisał trzydzieści trzy dialogi, które nas nie doszły.

SIMON, (*Filibert*) Kapłan z Sabaudyi, wikary biskupa Strasburgskiego ur. w Rumilly, 1792 wysłany do zgromadzenia narodowego należał do exaltowanych. Niecierpiąc Robespiera i obwiniony o chęć osadzenia na tronie syna Ludwika XVI na śmierć skazany 1794 r.

SIMONETTA (*Jan*) ulubieniec i sekretarz Franciszka Sforzy, wdzięczność ku temu księciu była powodem jego zguby Ludwik Sforza uwieził go w Paryżu 1479 zmarł w Medyolanie 1491, sławny z *historyi Franciszka Sforzy*, brat jego *Cecco Simonetta* był opiekunem Jana Galeas Sforzy. Ludwik maur opanowawszy najwyższą władzę kazał go ściąć 1490.

SINON, syn Zyzyla znany z oszustw, Był z Grekami pod Troją. W drugim roku oblężenia, pozwolił ująć się Trojanom, zyskał ich zaufanie i poradził wprowadzenie konia przeznaczanego na ofiarę Minerwie. Po wprowadzeniu ogromnego konia, wyszli zeń Grecy i opanowali miasto.

SIRET, (*Ludwik Piotr*) ur. w Evreux 1745 znany z układu *Zasad języka angielskiego*, które są klasycznymi, pisał także *grammatykę włoską*, zmarł 1795.

SIRI (*Vittorio*) włoski historyk i abbe Vallemagne, osiadł w Paryżu i wslawił się *Mercurym* obejmującym historię od 1635—1649, nadto wydał *pamiętniki z archiwów tajnych od Henryka IV*, zmarł 1685 r.

SIXT ERAZM, Lwówianin, radca miejski i znakomity lekarz, znany w kraju i za granicą, zostawał w ścisłych związkach z uczonymi; zmarł około 1635 roku. On pierwszy opisał wody siarczane we Skle pod Lwowem odkryte, w rzadkim dziele: *o ciepłociach we Skle*, książkę troje, w Zamościu w drukarni akademickiej 1617 in 4to, toż samo z tłumaczeniem łacińskim obok wydane było r. 1780 w Warszawie. On także napisał: *Comentarius medicus in L. Annaei Senecae Opera*, Leopoli in offi: Joa: Szefligae 1627 in 4to.

SKARADKIEWICZ (*Patrycyusz*), pijar, biegły matematyk, za Stanisława Augusta; rodem był z województwa Krakowskiego. W Warszawie w kolegium wyższem wykładał rymotwórstwo i krasomówstwo, toż w

Łukowie, Chelmie i Międzyrzyczcu. Nakoniec jako prefekt szkół dopełniając swoich obowiązków, w r. 1777 zakończył życie mając lat 39. Był to mąż uczony powszechnie poważany. Wydał on dzieła: *Arytmetyka czyli nauka o rachunkach*; *Geometrya czyli nauka o ziemniernictwie* i t. d.

SKARGA PIOTR PAWEŁSKI. Urodził się roku 1536 w miasteczku Grodziec w Mazowszu. Jezuita, Stefana i Zygmunta III królów kaznodzieja. On był pierwszy który z taką mocą i dzielnością wymowy głosił słowo Boże. Z trzydziestu dzieł przez Niesieckiego wyliczonych trzy tylko w łacińskim języku; reszta w ojczystym pisane języku stylem czystym i płynnym, pozyskał sobie sławę pierwszego kaznodziei wieku swojego. Umarł w Krakowie dnia 27 Wernia 1612.

SKARAS, (*Marek Emilianus*) konsul rzymski, z młodu dla ubóstwa był węglarzem choć ze szlacheckiej urodzonej rodziny, został prawnikiem i wslawił się wymową. Mianowany edylem, pretorem, konsulem, (115 p. Chr.) ustanowił wiele praw dla wyzwoleńców. Wysłany posłem do Jugurty króla Numidy 113 r. oskarżony był o przekupstwo. Podczas drugiego konsulatu pobili Ligurejczyków. Kiedy był cenzorem kazał wybrukować drogę Emilianą do Pizy. Pisał *Historję swego życia*, która nas nie doszła.

— **SKARAS** (*M. Emilius*) syn poprzedzającego służył za Pompejusza i był następnie rządcą Judei. Kiedy był edylem w Rzymie zbudował teatr na 30,000 widzów, mianowany posłem w Sardinii oskarżony był o zdradstwo i broniony przez Cyncerona. Ożenił się z Maryą rozwiedzioną z Pompejuszem.

SKOMOROWSKI, (*Franciszek*) przełożył z francuzkiego Lalande *Astronomię dla pleci pięknej*, w Warszawie 1821.

SKOPAS, etolczyk wódz Ptolomeusza Epifana króla Egiptu, prowadził pomyślnie wojnę w Syryi, za spiszek przeciwko królowi skazany na śmierć.

SKÓRSKI (*Jan*), rymapis łaciński za Augusta III. żyjący; był jezuitą i profesorem teologii w kolegium Lwowskim. Zakończył życie r. 1754 zostawiwszy wiele prac swych drukiem ogłoszonych.

SKOTNICKI (*Jarosław*), Arcybiskup Gnieźnieński, wczesnie wysłany do akademii w Bononii, został później jej rektorem i ten urząd z wielką sławą dla siebie pełnił. Jako archydyakon warszawski w imieniu króla Kazimierza wielkiego, układał się z Krzyżakami o zwrot Pomeranii, którą oni sobie przywłaszczyli. W roku 1351 gdy Litwa gościła w Polsce, według listów papieżkich nadeszłych z Awinionu, ogłosił krucyatę przeciw poganom; spory o biskupstwo płockie między Janisławem Wronskim kanonikiem i

Bernardem Dominikanem załatwił, pierwszemu tę godność przyznawszy. Nieporozumienia króla z Bodzantą biskupem krakowskim w r. 1361 zaszło o dziesięciny załagodził. W tymże roku w obec legata papieżkiego dawał ślub cesarzowi Karolowi z Elżbietą wnuczką króla. Za jego wstawieniem się Papież Urban w r. 1368 zezwolił z powodu zniszczenia kraju zbierać składki na naprawę miejsc zburzonych. W r. 1370 odprawił pogrzeb króla Kazimierza Wielkiego, oraz koronował Ludwika monarchę Węgierskiego na króla Polskiego i to nie w Gnieźnie lecz w Krakowie. Wkrótce Jarosław przebywając w Żoinie, nagle wzrok utracił, przegrawszy parę partyi w szachy. Krewny jego, Mikołaj z Koszutowa proboszcz Gnieźnieński za pomocą przyjaciół wymógł na nim, że jego swoim następcą postanowił, lecz gdy temu oparł się Jan Suchywilk kanonik gnieźnieński, Skotnicki wystąpił swoich plenipotentów do Papieża i za wstawieniem się Wilhelma kardynała, otrzymał potwierdzenie na katedrę dla Jana Suchywilka pod warunkiem, że ten niektóre dochody na jego utrzymanie zostawił, Skotnicki resztę życia spędził na pokucie w klasztorze w Łądzie niedaleko Pyszdru, tam po dwóch latach zakończył życie w r. 1376.

SKRYBONIUSZ, autor łaciński pisał *Rozutki* żył w pierwszym wieku naszej ery.
— **SKRYBONIUSZ LARGUS DE SIGNACIA**. NUS lekarz ur. w Rzymie albo w Sycylii udał się z Klaudysem do Brytanii, pisał de *Compositione medicamentorum*.

SKROBISZEWSKI (Jakób), Sławny za Zygmunta III. pisarz żywotów Arcybiskupów Lwowskich, biegły prawnik, dobry mówca i wierszopis w łacińskim i greckim języku. Był professorem i członkiem akademii Krakowskiej, następnie przeniósł się do akademii Zamojskiej, na koniec osiadł we Lwowie, tam zostawszy kanonikiem, życia dokonał. Najważniejszym jego dziełem jest: *Elogia et vitae archiepiscoporum Halicentium et Leopoliensium*. Leopoli in officio. Szeligae 1628.

SKRZETUSKI (Wincenty), autor wielu dzieł historycznych i prawa politycznego polskiego, za panowania Stanisława Augusta. Urodził się w województwie krakowskim r. 1745. Po ukończeniu nauk wstąpił do zgromadzenia Pijarów, za prace swoje ozdobiony został od względów monarchy, medalem złotym i bogatą plebanją w Grodnie; niedługo jednak używał tego dobrodziejstwa, gdyż w r. 1791, mając lat 46 zakończył życie. Dzieła jego ogłoszone drukiem są: *Podróż Cyrusa* 2 tomy; *Mowy o głównych materjach politycznych*; *Dzieje królestwa Szwedzkiego, od panowania Waldemara*; *Traktaty między mocarstwami Europejskimi* tomów 3; *Prawo polityczne narodu Polskiego* 2 tomy;

Historja powszechna dla szkół narodowych na klasę 4tą i t. d.

SKRZETUSKI (Kajetan), dziejopis i moralista za panowania Stanisława Augusta; rodem z Województwa Ruskiego; w Podolińcu 1761, wszedł do zgromadzenia Pijarów. Był professorem w Złoczowie i Warszawie. W 1777 zwiedził zagraniczne akademie, a za powrotem był professorem historyi, nauki moralnej i prawa w korpusie kadetów. W r. 1787 rzucił zawód nauczycielski i został proboszczem w wielkim Książu, umarł r. 1805 mając lat 63: Prace jego literackie są następujące: *Historja polityczna królestwa francuzkiego* 2 tomy. *Historja polityczna dla szlachetnej młodzieży* 2 tomy. *Historja powszechna dla szkół narodowych na klasę 3*. *Rada dana przyjacielowi jakim sposobem mógłby stać się bogatym*, *Wieczory Zamkowe* 3 tomy, i t. d.

SZLESZKOWSKI (Sebastyan), urodzony w Wieluniu biegły lekarz za Zygmunta III. w którego usługach zostawał; był najprzód professorem filozofii i sztuki lekarskiej w akademii Krakowskiej, następnie nadwornym lekarzem Rudnickiego biskupa Warmińskiego, nareszcie został przybocznym lekarzem króla i jego sekretarzem. Uczony ten mąż zakończył przeszło 79 letni żywot w r. 1648. Zostawił wiele dzieł w łacińskim i polskim języku o sztuce lekarskiej już tłumaczonych już oryginalnie przez siebie napisanych.

SŁAWIŃSKI (Piotr), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie Wileńskim i otrzymaniu stopnia doktora filozofii, odbywał podróże do Niemiec, Francji i Anglii. Był później professorem astronomii w raczonym uniwersytecie, obecnie jest dyrektorem obserwatorium astronomicznego w Wileńcu. Wydał: *Początki Astronomii teoretycznej i praktycznej* (Wilno 1826): dzieło najobszerniejsze w języku polskim o nauce astronomii.

SŁONKOWICZ (Marcin), rodowe jego nazwisko podobno było *Slonka*; Nauczyciel języka hebrajskiego w Akademii Krakowskiej, ułożył grammatykę tegoż języka i w Krakowie wydał, lecz bardziej jeszcze sławiony pięknym i wiernym przekładem *Aulusa Perstusa Flaccusa*, Kraków, 1651.

SŁOTWIŃSKI (Felix) wydał: 1) *Prawo natury rządowe*, stosownie do porządku Martiniego, zasad Zeillera, a metody Eggera, ułożone. (Kraków 1815), 2) *Prawo narodów naturalne*, połączone z praktyką państw europejskich (tamże 1822); 3) *Prawo natury prywatne*, połączone z uwagami nad prawem rzymskim, kodeksem galicyjskim i francuzkim (tamże 1825, tomów 2). Tłumaczył także Jekla z niemieckiego *Historję polską*.

SŁOWACKI (Ewstychusz), urodził się 1772 r. we wsi Podhorcach w Galicyi; był

miernikiem królewskim w Galicji w r. 1792, później trudnił się po domach prywatnem nauczycielstwem na Wołyniu, professorem literatury w Krzemieńcu, nakoniec od roku 1811 w uniwersytecie Wileńskim. Umarł 28 Października 1814. Wszystkie pisma jego wyszły pod nazwą *Dziela Euzebiusza Słowackiego* t. 4. Wilno 1824—26.

SEUŻYŃSKI (Adam), rodem z Warszawy, z Weteranów b. wojska polskiego, okazując wrodzony talent do rysunków, dopiero po r. 1831 zwrócił uwagę J. O. Namiestnika Jego Cesarsko K. Mości Księcia Warszawskiego hrabi Paskiewicza Erywańskiego, który ceniąc to uposobienie, własnym go kosztem wysłał do akademii sztuk pięknych w Petersburgu, gdzie pomimo podeszłego wieku potrafił się wydoskonalic w szlucharstwie, pod professorem Utkinem i zasłużyć na względy Monarsze od którego nagrodzony pensją roczną 1000 rubli as. przebywa w Petersburgu.

SMEATON (Jan), sławny mechanik i inżynier angielski ur. 1724. Członek towarzystwa Królewskiego w Londynie, miał poruczone wystawienie latarni morskiej w Eddystone i połączenie morza Brytańskiego z oceanem. Umarł 1792, ulepszył wiele narzędzi.

SMERDYS, syn młodszy Cyrusa. Król perski Kambizes udając się do Egiptu zostawił mu zarząd państwa; w krótko jednak posądzając go o chęć panowania, zdradnie kaźał go zamordować.

— **SMERDYS MAGA**. Będąc podobnym do Smerdysa brata Kambizesa, po jego śmierci został królem, lecz odkryty przez jedną z nelożnic został zabity; po nim Dariusz II stasyp nastąpił.

SMIESZKOWICZ (Wawrzyniec), nauczyciel i kilkakrotnie Rektor akademii Krakowskiej. Był lekarzem znakomitym i ograniczył ówczasowym szaleem zajmował się także i rymopisarstwem. Wśród prac dla dobra akademii podejmowanych, umarł r. 1646.

ŚMIGLECKI (Marcin) Jezuita, urodził się 1572 we Lwowie, w 19 roku życia przywdział suknią zakonną, po wydoskonaleniu się w Rzymie w naukach teologicznych, przez lat 14, następnie ich w kraju nauczał. w Wilnie stopień mistrza otrzymał, umarł w Kaliszu 1619. Żywot cały na naukach spędził; wydał on wiele dzieł, lecz najbardziej wślawił się logiką po łacinie napisaną we 2 tomach w Ingoldsztadzie roku 1618 wydana i powszechnie była szacowaną od Anglików i Francuzów; odznaczył się on także polemiką z różnowiercami.

SMITH (Adam) sławny ekonomista tegożczesny ur. w Kirkaldy w Szkocyi 1723. Wszystkie nauki prawie nie były mu obce. Wykładał literaturę i retorykę w Edyburgu

1748 a logikę w Glasgowie 1751, filozofia moralną 1752 i 1760. *Teorya uczuć moralnych* wielkie miała powodzenie. Dzieło zas o *Bogactwie narodów* powszechną zjednało mu sławę, tłomaczone na wiele języków. umarł 1790 r.

SMOGULECKI (Maciej), starosta bydgoski. W obcych krajach pobierał nauki, w Rzymie uczył się Teologii przez lat 4; rozprawę swoją publicznie mianą, przypisał Klemensowi VIII Papieżowi. Z powodu iż mu król referandaryi koronnej o którą się usilnie starał, w roku 1606 odmówił, przeszedł do stronnictwa Zebrzydowskiego, zwłaszcza że był jego zięciem. W r. 1616 wezwany na marszałka spraw inflantkich, wszędzie z enoty nauki i pilności swojej jak powiada Łubieński, wskazywanym był za godnego zajęć Kancelarstwa po zgonie Pstrokońskiego, lecz mając wiele nauki, sztuki zabiegów nie znał i dla tego tej godności nieotrzymał; umarł w r. 1617.

— **SMOGULECKI (Mikołaj)**, Syn poprzedzającego, pobierał nauki w Rzymie, gdzie napisaną przez siebie odę łacińską do Zygmunta III wydał w r. 1629. Wszedł do zakonu jezuitów, złożony poprzednio otrzymane od króla Starostwo Nakielskie. W roku 1639 po ukończeniu w Rzymie teologii, wysłany został do Indyi i Chin z innymi towarzyszami dla nawracania niewiernych. Roku 1646 przybył do Makao i tam życie zakończył.

SMOLLET (Tobiasz) sławny pisarz angielski, urodzony w Szkocyi 1721 roku został lekarzem a porzuciwszy ten zawód poświęcał się literaturze. Satyry jego robiły mu wielu nieprzyjaciół. Umarł 1771 roku, dzieła jego są: *Roderyk Randon* romans. *Historja Podróży, Pickle, Lancelot Greaves* i inne romanse; *poezye i sztuki teatralne* nadto *Historja Anglii* poczynająca się od wyprawy do Cezara, a kończąca się na traktacie w Aix la Chapelle wiele cienia.

SMOTRYCKI (Melecysz), jeden z najpierwszych grammatyków języka Słowiańskiego, za Zygmunta III, rodem z Smotrycy na Podolu; w r. 1601 oddany do Szkół jezuitkich w Wilnie, po ukończeniu nauk powołany został przez Konstantego księcia Ostrońskiego do dozoru trzech jego Synów, w 1610 z jednym z nich jeździł za granicę i znaczniejsze Akademie w Niemczech zwiedził, i za powrotem chojnie nagrodzony od księcia, życie świeckie zmienił na zakonne; mianowany został później arcybiskupem Połockim obrządku wschodniego. W 1624 jeździł do Carogrodu, zwiedził Jerozolimę. w 1629 przeszedł do Unii, za co otrzymał breve papieżkie na arcybiskupstwo Hierapolińskie (*in partibus infidelium*); w r. 1633 zszedł z tego świata. Jest on autorem wielu dzieł.

ŚNIADECKI (*Jan*), sławny matematyk, astronom, filozof i wzorowy pisarz, urodził się w województwie gnieźnieńskim r. 1756. Po ukończeniu nauk w Poznaniu, w r. 1772 przybył do akademii Krakowskiej, w której otrzymał godność mistrza, rozpoczął zaś naukowy od wykładu Algebry w tejże świątyni nauk. Przy końcu r. 1778 przedsięwziął podróż naukową do Niemiec, Holandii i Francji; w Paryżu r. 1780 miał sobie ofiarowaną przez hrabiego Arandę posadę astronoma w Madrycie z pensją roczną 1000 dukatów, lecz nieprzyjął takowej i wrócił do kraju, wezwanym będąc na katedrę wyższej matematyki i astronomii w akademii Krakowskiej. W roku 1787 rok cały spędził w Anglii zwiedzając zakłady astronomiczne, w r. 1795 przebywał w górach Karpackich; w 1801 został wezwany na członka związanego b. towarzysysta królewskiego przyjaciół nauk; w r. 1806 po odbyciu dwuletniej podróży w Niemczech, Hollandyi, Francyi i Włoszech, objął obowiązki astronoma obserwatora w Wilnie, a następnie rektora b. uniwersytetu w temże mieście. Najjaśniejszy Aleksander Cezar Wszech Rossyi nagradzając niezliczone jego zasługi, mianował go Radcą Stanu, Kawalerem Orderów St. Włodzimierza i St. Anny. Akademia zaś Nauk w Petersburgu policzyła go między swoich korespondentów. Uczony ten mąż zakończył swój żywot 21 Listopada 1830 roku a w 74 roku życia. Najzupełniejsze wydanie prac tego znakomitego człowieka wyszło nakładem Emmanuela Glücksberga w Warszawie w 7 tomach.

— **ŚNIADECKI** (*Jędrzej*), brat młodszy poprzedzającego, początkowe nauki odbył w Trzemesznie; po zgonie ojca dla dalszego wychowania był odesłany pod okiem Jana do Krakowa, umieszczony w gimnazjum, celował nad wszystkich i miał ten zaszczyt że witał króla Stanisława Augusta przybyłego do Krakowa w imieniu szkół w roku 1773. Poświęciwszy się medycynie, w 1791 udał się do Wiednia, następnie do Pawii, tam się poznał z sławnym lekarzem Piotrem Frankiem i synem jego Józefem (oba później byli professorami medycyny w Wilnie). W 1793 zwiedzał Szwajcaryę, Niemcy, Belgię, Anglię i Szkocję. W 1795 wrócił do Wiednia, a w r. 1797 objął czynność w Wilnie jako profesor chemii i farmacji. Zaburzenia wojenne 1812 i 1813 oderwały Śniadeckiego od zwykłych zatrudnień, cały się bowiem poświęcił pielęgnowaniu chorych i ranionych. W r. 1822 Jędrzej Śniadecki wziął uwolnienie ze służby jako emeryt ukończywszy dwudziesto pięcioletni zawód professora chemii, lecz zaledwie użył dwuletniego spoczynku, znalegania zwierzchności objął katedrę kliniki i takowej już do zgonu swojego nie rzucił. W 1837 wpadłszy w ciężką chorobę, w następnym roku zakończył żywot. Jest on autorem: *Początków Chemii i Teorii jestestw*

organicznych, oraz Listów i o fizycznym wychowaniu dzieci.

SNYDERS (*Franciszek*), malarz i rytownik, ur. w Antwerpii 1579 umarł 1617 r. miał pierwszy malować zwierzęta i owoce, malował także krejebrazy. Rubens często go w pomoc używał.

SNORRI albo **SNORRO** *Sturteson*, historyk Islandzki, ur. w Hwamm 1178, poświęcił się naukom i został filozofem i matematykiem; 1213 mianowany został *jart* albo księciem Islandyi, zamordowany przez zbiegów 1211 Pisał: *Kronikę królów Norweskich Edda Islandzka* (Filozofia Islandzka) i o *relucirrie Islandzkim*.

SNOY albo **SNOEY** (*Reinier*) historyk ur. w Holandyi 1477, został w Bolonii doktorem i od Karola V. wiele ważnych otrzymał zlecen. umarł 1537 Pisał *Historię Holandyi* do r. 1519.

SOBIESKI (*Marek*), wojewoda Lubelski, poprzednio chorąży koronny, posiadał piękne przymioty, które storenmem wychowaniem wykształcił jeszcze. Mąż waleczny, w Inflantach, pod Pskowem i Lucynem i nad rzeką Teleżynem w Włoszech, okazał dowody mężstwa swojego. Pod Tazewem w Prusiech goniąc za nieprzyjacielem, wraz z zarwattym brzegiem wpadł w Wisłę; jednak lubo ranny i obciążony zbroją; wpływ rzekę na koniu przebył. Lubiony od królów Stefana i Zygmunta III, od tego ostatniego na godność Wojewody Lubelskiego wyniesiony został.

— **SOBIESKI** (*Jakób*), ojciec Jana III. króla, Ruski krajczy koronny, wojewoda Belzki, później kasztelan Krakowski, dziejopis laciński i mówca. Jako starosta Krasnostawski miał sobie powierzoną straż arcyksięcia Maksymiliana. W 1618 towarzyszył Władysławowi IV. do Moskwy, i przy szturmie tej stolicy, idąc pieszo dla wywalenia bramy został raniony. W 1620 w czasie wyprawy Chocimskiej był przydany do pomocy hetmanowi Chodkiewiczowi. W latach 1623, 1626, 1628, 1632 był marszałkiem seymu; jako pełnomocnik króla i rzeczypospolitej, podpisał traktat Westfalski. Również do skutku doprowadził układy ze Szwedami w Inflantach a z Kozakami w Korokowa. Nader dokładnie opisał on po łacinie wyprawę Chocimską i wydał w r. 1646 pod tytułem: *Commentarium Chotimensis belli*; libri 3; drugie jego dzieło pod tytułem: *Instrukcja Jakoba Sobieskiego dana panu Orzechowskiemu*. dopiero w r. 1784 wytłoczone zostało. Umarł w 1647 r.

— **SOBIESKY** **KSIĄŻĘTA**, pod tą nazwą znani byli synowie króla Jana III., Jakób, Alexander, i Konstanty. Starszy znajdował się na wyprawie pod Wiedniem i w Węgrzech; zaś dwaj bracia jego młodszy w późniejszych wyprawach króla Jana na podolu i w Multa-

nach. Po zgonie króla dla gorszących zajęć księcia Jakóba z królową Kazimiłą, został on pozbawiony korony. Po wstąpieniu na tron Polski Augusta II, oddalili się książęta Sobiescy z kraju. Karol XII po zrzuceniu z tronu Augusta II, chciał na nim osadzić jednego z Sobieskich, na tę wieść z rozkazu Augusta II, Jan i Konstanty w Szląsku polowaniem zajęci, nagle porwani i w twierdzy Pleissenburgu pod Lipskiem osadzeni zostali. Zjawivszy się w obozie Karola XII książę Aleksander, lubo miał sobie ofiarowaną koronę, niechciał jej jednak przyjąć z krzywdą starszego brata. Jakób i Kazimierz wskutek traktatu Altransztadzkiego po dwóch latach niewoli, wypuszczeni zostali w roku 1706. Z trzech tych braci: Alexander najpierwszy umarł w r. 1714. Konstanty w 1720; zaś Jakób w 1737.

SOBOLEWSKI (Ludwik), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie Wileńskim, był professorem w Kownie, Białymstoku, później wysłany za granicę zwiedził Niemcy i Francję, za powrotem mianowany Adjunktem, na koniec bibliotekarzem rzeczonoego uniwersytetu. Umarł w Wilnie roku 1829. Mąż niepospolitej biegłości w naukach filologicznych, w których się kształcił pod przewodnictwem sławnego Grodka, Wydał dla użytku szkół ze stosownymi objaśnieniami *Adryanę komedyę Terencyusza* (Wilno 1820). *Plautu Amfitruo* (tamże 1820), wyciąg treściwy z obszernego dzieła: Ossolińskiego: *Wiadomość historyczno-krytyczna dziejów literatury polskiej*; umieszczał pisma swoje w Dzienniku Wileńskim. Najważniejsze atoli prace Sobolewskiego ściągaly się do historyi literatury polskiej. Zaczawszy od uzupełnień do zasnego powszechnie dzieła Bentkowskiego, oddał się potem całkowicie gromadzeniu materiałów do historyi literatury w Puławach, w Wiedniu w bibliotece Ossolińskiego, którego szczególne względy pozyskał, w Szczosach w bibliotece hrabi Chreptowicza, w Wilnie: z tąd wzrósł ogromny zbiór wiadomości o najrzadszych dziełach polskich, ze szczególnym rozbiorem, wielce obszernymi wypisami. Zbiór ten posłużył za główną ośnowę nieoszacowanego dzieła Adama Jochera; Obraz bibliograficzno-historyczny literatury polskiej.

SOCYN (Faust), Włoch rodem z Sienny, urodził się r. 1539. Chwycivszy się zgubnego nowatorstwa, musiał z rodzinnego kraju przed inkwizycją uchodzić. Wrócił następnie do Włoch dla objęcia spadku po stryju swoim. Wielki książę Toskański udarował go nawet posadą dworską. W r. 1574 przybył do Niemiec i 3 lata w Bazylei dla nauki teologii przebywał. Powstawał przeciw innym wyznantom ewangelickim. Wezwany do Siedmiogrodu przez Blandratę lekarza króla Węgierskiego, zaczął tam rozsiewać błędy swoje, lecz gdy jego nauka nie wielkie miała powodzenie w Węgrzech przeniósł się

do Polski i znalazł wielu zwolenników; lecz obrażwszy na siebie króla Stefana, wydaniem książki przeciw Janowi Paleologowi, po czterech latach zamieszkania w Krakowie, znalazł schronienie w Pinczowie, nareszcie dla nieporozumień z samymi Aryanami, obrał sobie mieszkanie w domu Morsztynów, krewnych swej żony, którą w r. 1587 utracił. Wrócił do Krakowa po zgonie króla Stefana, lecz akademicy tamtejsi wraz z ludem w roku 1598 na dom jego napadli, a potłukwszy wszystkie sprzęty, książki i pisma poszarпали i zniszczyli, jego samego po ulicach włoczyli, i jedynie Wadwid akademik, uratował go od śmierci. Nareszcie w Łuławicach dobrach Abrahama Błońskiego zakonczył życie r. 1604.

SOEMIS albo SOEMIAS (Julja) siostra Julii Meza i Julii Mamme matki Aleksandra Sewera, była matką Heliogabala, i udawszy go za syna Karrakalli, utworowała drogę do tronu. Zasiadała w senacie kobiet, ustanowionym przez Heliogabala dla wyrokowania o modzie; odznaczała się rozpustą. Zabita wraz z synem r. 221.

SOFOKLES, sławny poeta tragiczny grecki, urodzony w Kolonie pod Atenami 496 r. p.-Chr. wyniesiony na Archonta dowodził z Peryklem i odznaczył się w wielu bitwach, w starości obwiniony o nieudolność w rządzeniu, przeczytał sędziom Edypa zapytując czy niezdolny może co podobnego napisać. Umarł 405 p.-Chr. napisał 27 tragedii z tych znaczniejsze Ajax, Edyp w kolonie, Filoktet, Elektra, Herkules i Antygona, dzieła te uważano za najwyższe w sztuce.

SOFONJASZ, dziewięty mniejszy prorok za czasów Jozjasza 641 przed Chrystusem, proroctwa jego obejmują trzy rozdziały, zachęca żydów do pokuty, przepowiada zniszczenie Niniwy i t. d.

Styl jego gwałtowny i podobny do Jeremiasza.

SOFONISBA, Księżniczka Kartagińska, przedcudnej piękności, córka Asdrubala zaślubiona Syfakowi królowi Numidy (204 p.-Chr.) Gdy tego monarchę pokonał Massynisse, Sofonisba dostała się w ręce zwycięzcy i została jego żoną, małżeństwo to Scypion Afrykański rozerwał, a Massynissa parodził jej odebranie sobie życia. Otruła się i mogła wyzionęła ducha.

SOFRON, pisarz grecki, rodem z Syrakuz, osiadł w Atenach na 5 wieków przed Chr. pisał mimikę wielce cenioną, nas doszły tylko fragmenta.

— **SOFRONES**. Autor kościelny, za czasów St. Hieronima, pisał *Panagiryk Betteem* tłumaczył życie St. Hilaryona i dzieła St. Hieronima.

— **SOFRONES**, Patryarcha Konstantynopolitański w VII wieku, urodzony w Damasku, umarł 638 roku; pisał: *życie Maryi Egipcjanki i listy*. Obchodzony 11 Marca.

SOGDJAN, drugi syn Artaxerksa długorekiego, zamordował brata Xerksa I. dla wstąpienia na tron Perski 425 p.-Chr. Pannał 7 miesięcy. Ochus brat jego również go zamordował.

SOHEMES brat Ptolomeusza króla Iturii, wychowany na dworze Heroda W. króla żydowskiego. Kiedy Herod udał się do Augusta po bitwie pod Akcjem i kiedy ten kazał mu zabić żonę Maryannę, na wypadek gdyby sam był zamordowany w Rzymie. Sohem uwiadomił ją o tem i gdy królowa z oburzeniem wyrzucała to Herodowi, ten oboje na śmierć skazał.

SOISSONS, (*Thierry de*) towarzyszył Ludwikowi świętemu do Palestyny i wzięty do niewoli pod Massarą, opiewał bitwy w kilku poematach.

— **SOISSONS**, (*Ludwik de Bourbon hrabia de*) syn Karola hrabiego Soissons ur. w Paryżu 1604 r., odznaczył się w oblężeniu Roszelli, dowodził w Szampanji 1635 i 1636, nienawidząc Richeliego chciał go zgubić, lecz odkryty uciekł do Sedanu; traktował z domem Austriackim przeciw królowi i pobił pod Marfe marszałka Chatillon. Zabity 1641 r. familja jego zgłasza na Ludwiku Henryku 1703 r.

— **SOISSONS** (*Eugeniusz Maurycy Sabaudzki, hrabia de*), syn Tomasza Sabaudzkiego i Maryi de Bourbon hrabiny de Soissons ur. 1635, zaślubił Olimpijā Mancini siostrzenicę kardynała Mazarini, z której miał ośmioro dzieci. Był rządcą Szampanii i generałem porucznikiem. Umarł 1673 był ojcem sławnego Eugeniusza.

— **SOISSONS** (*Olimpija Mancini hrabina de*), córka pani Mancini siostry kardynała Mazarini, Ludwik XIV długo się w nią kochał, 1657 r. zaślubiła hrabiego Soissons, była skłonna do intrygi i usiłowała oddać pannę de la Vallière. Obwiniona o otrucie męża 1673 uciekła do Hiszpanii, umarła w Brukselli 1708 r.

SOKOLNICKI (*Michał*), generał dywizyi b. wojsk polskich, kawaler różnych orderów i członek wielu towarzystw. Gorliwy miłośnik nauk technicznych. Wydał kilka prac swoich w języku francuskim. Słusznie powiedziano, że mało mu było równych co do osobistego męstwa i znajomości taktyki wojskowej. Dobro kraju było celem wszystkich jego czynności. Umarł w Warszawie 23 Września 1816.

SOKOŁOWSKI (*Stanisław*), teolog i mówca wyborny za Stefana Batorego. W r. 1561 otrzymał w akademii krakowskiej wieniec w umiejętnościach wyzwolonych i filozofii z rąk Jakóba Górskiego dziekana w tym-

że wydziale nauk. Odbýwał podróże do Akademii włoskich, król Stefan po objęciu tronu powołał go na swojego Spowiednika i Kaznodzieję i przez lat 6 pełnił te obowiązki u niego; oprócz Zamojskiego Jana, Hozyusza, i Maciejowskiego biskupa, zaszczycał go jeszcze swoją przyjaźnią Jan Kochanowski, Skarga, i Szymonowicz. Zatopiony w naukach, dręczony nieustającym bólem głowy przez lat trzynaście, umarł r. 1592, mając lat 56. Pisma Sokolowskiego w jedną księgę zebrane; wyszły za życia jego pod tytułem: *Stantisl. Socolovi canonici Crac, apud Stephanum I. Pol. Reg. Concionatoris opera. Cracov. in Archityp. regia et eccles. Lazari edita 1591 in fol.*

SOKRATES wódz Achajski udał się z młodym Cyresem do Persyi, odznaczył się walecznością; wzięty do niewoli pod Kunaxa, na śmierć przez zwycięzcę skazany.

— **SOKRATES CHRESTUS** syn Nikomeda II króla Bitynii, stracił brata Nikomeda II. z pomocą Mitrydata W. króla Pontu, ten dla przypodobania się Rzymianom życie mu odebrał.

— **SOKRATES SCHOLAŚTYK** pisarz grecki w 5 wieku naszej ery, urodzony w Konstantynopolu r. 380 najprzód był prawnikiem, następnie poświęcił się historii. Napisał *Historję Kościelną* w 7 księgach, dzieło wielce szacowne dla bezstronności.

— **SOKRATES**, sławny filozof starożytny urodzony w Atenach 469 p. Chr. był synem rzeźbiarza i akuszerki. Poświęcając się zawodowi ojca uczęszczał na nauki Archilause, odznaczył się także wojskowo, wolność myślenia wielu mu zrobiła nieprzyjaciół. Za rządu 30 samowładców, Melitusa, Anytusa i Likona, oskarżyli go o bezbożność, a rada pięciuset, skazała go na śmierć, ostatnie jego chwile są wznieśli; zajął trucizny i do ostatniej chwili z uczniami rozmawiał roku 400 p. Chr. Był najczłowieczniejszym z Greków a prócz tego cierpliwym dla najgorszej żony Xantypy. Zasadą jego filozofii było poznać siebie. Nic nie pisał ani nawet nie miał szkoły. Uczniami jego byli Antystenes, Platon i Arystyp.

SOLANDER (*Daniel*), urodzony w Szwecyi, uczeń Lineusza wysłany przez niego do Anglii dla ukończenia nauk, został doktorem medycyny i towarzyszył Kookowi w pierwszej wyprawie około świata, zrobił wiele odkryć w naukach przyrodzonych. 1771 powrócił i mianowany dyrektorem muzeum, umarł 1781. Zostawił wiele pism uczonych.

SOLCKI (*Kacper*), rodem ze Lwowa, Doktor medycyny i filozofii, professor w Akademii Zamojskiej. Biegły lekarz. Umarł 16 Sierpnia 1653.

SOLEYMAN, urodzony w Alepie; zachęcany przez kapłanów Tureckich udał się do

Kawu i zamordował tam generała Kleber. Pochwycony i wbity na pal.

SOLIGNAC, (*Piotr Józef de la Pimpie kawaler de*) urodzony w Montpellier 1687, przywiązał się do Stanisława Leszczyńskiego i udał się z nim do Lotaryngii był sekretarzem Akademii w Nancy. Umarł 1773., pisał *Historię Polską i Historię Stanisława Leszczyńskiego*.

SOLIKOWSKI, (*Jan Dymitr*), Arcybiskup Lwowski, sławny polityk, dziejopis, mówca i poeta za Zygmunta III., urodzony w Województwie Sieradzkim r. 1539. Po ukończeniu nauk w Akademii Krakowskiej i przyjęciu kapłaństwa w Rzymie naprzód zastawał u Uchańskiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego Kancelarza W. K., u Walentego Dembińskiego, później u Jana Chodkiewicza, na koniec powołany przez Zygmunta Augusta króla został jego sekretarzem. W r. 1566 jako sekretarz koronny był wyznaczony do załatwienia spraw z różnowercami w Prusach książęcych; W r. 1570 mianowany komisarzem królewskim do zawarcia pokoju między Danią a Szwecją; w 1564 wyprawiony został do Paryża do Henryka Walezjusza dla nakłonienia go do powrotu. Od Karnkowskiego arcybiskupa wysyłany był także do Stefana Batorego. W roku 1576 jeździł do Arcyksięcia Maksymiliana dla doradzenia mu by się nienapierał przy tronie; cesarz urażony kazał Solikowskiego w Linczu zatrzymać; on jeden wczasie całego bezkrólewia i zawichrzeń Zborowskich umiał umyśleć do zgody nakłaniać. W nagrodę tych zasług, obdarzony był opactwem Wąchockiem a później Sierciechowskim, w 1583 przez króla Stefana mianowany Arcybiskupem Lwowskim. On to w r. 1598, wprowadził do Inflant Jezuitów; Synody prowincjonalne w latach 1583 i 1593 zgromadzał. Zakończył tak pracy i zasłużony żył 27 Czerwca 1603 r. Napisał i wydał mnóstwo dzieł.

SOLIMAN, Trzech Sultanów nosilo to imie:

— **SOLIMAN I.** syn Bajazeta, nastąpił po nim 1402, świetnie początkowo panował, stracony przez brata Musah 1410 r. umarł t. r.

— **SOLIMAN II.** wspomniały, nastąpił po Selimie I, 1520, przywrócił sprawiedliwość, pokonał w Egipcie zbuntowanych mameluków, uderzył na Europę i opanował Belgrad 1521, następnie zdobył Rodas, zwrócił się na Węgry i odniósł zwycięstwo pod Mohatz 1526; wziął Budę 1529 i powrócił na wschód, prowadził wojnę z Persją, wziął Chio i umarł 1566.

— **SOLIMAN III.** syn Ibrachima, nastąpił 1688, po Machometcie IV. umarł 1691 roku Achmet II. po nim nastąpił.

SOLIN (*Kajus, Julius, Solinus*) grammatyk łaciński żył w 2im wieku naszej ery,

napisał dzieło p. t, *Polidistor* albo *mędrzec* wyciągi z znaczniejszych dzieł, styl jego twarde i nieprzyjemny.

SOLIS (*Antonio*), poeta hiszpański ur. w Alcala 1610, ukończył prawo w Salamance i został sekretarzem Oropesa wiekroła Nawary Filip IV powołał go i mianował swoim historykiem, w 50 roku został księdzem i umarł 1686, napisał 9 *Komedji, Historię podbicia Meksyku i t. d.*

SOŁON, drugi z siedmiu mędrców Grecyi, ur. w Salamie 645 przed Chrystusem. Wychowany w Atenach pierwiastkowo poświęcił się handlowi, a następnie naukom, przebiegł greccy, za powrotem mianowany był Archontem, a nawet greccy ofiarowali mu koronę, którą odrzucił. Zmienił prawa Dracona a nowe nadał, powiększył władzę areopagu, który każde prawo do zatwierdzenia winien był podać ludowi. Zobowiązawszy ateneńczyków do szanowania praw oddał się do Kseraxa króla Ludyi, w dziesięć lat powrócił do Aten, i znów oddał się na wyspę Cypr, gdzie umarł 559 przed Chr. mamy fragmenta jego poezyi.

SOMBREUIL, familia sławna w dziejach rewolucyi, *Franciszek Karol Virol de Sombreuil* gubernator inwalidów; uwięziony r. 1792 w chwili tracenia, córka rozczulwszy lud uratowała go, po jakimś czasie pochwycony zginął na rusztowaniu 1794. Córka uciekwszy z więzienia dostała się do Prus. powróciła z mężem hrabią Villelum 1815 i umarła 1823 r. dwój jej bracia także zginęli na rusztowaniu.

SONTHONAX (*Ludwik Franciszek*) ur. w Gyonas został 1789 r. adwokatem. Wyślany do St. Domingo był oskarżony o okrucieństwo, powołany do Francyi uwięziony 1793. Uwolniony i na nowo wysłany na St. Domingo, deputowany do rady 500 zasiadał 1797 po 18 brumaire w mieszany w sprawę machiny piekielnej uwięziony, umarł 1813 r.

SORBIER (*Jan Bartłomiej*) hrabia, generał porucznik ur. 1762; młodo wszedł do wojska odznaczył się pod Austerlitz, 1811 dowodził gwardją artylerji i 1813 pod Lipskiem mężnie walczył. Kawaler orderu legji honorowej i St. Ludwika; 1815 otrzymał emeryturę, umarł 1827.

SORBON albo **SORBONNE** (*Robert*) ur. 1201 w dep. Ardenes, został duchownym i poświęcił się nauczaniu. Ludwik IX obrał go swoim spowiednikiem. 1251 r. zostawszy kanonikiem przypomniał sobie z jaką trudnością (dla ubóstwa) został doktorem teologii; w tym więc celu założył 1252, kolegium noszące jego imię, umarł 1274 r.

SOREL (*Karol*), pan Souvigny, urodz. w Paryżu 1599 wychowany przez wujka Franciszka Bernarda pierwszego historyka Francyi

po którym objął urzędowanie r. 1635. Umarł 1674. Pisał *Historię Francyi*, *Bibliotekę Francuską* i rozmaite rozprawy.

SOSIBIUS, dawny grammatyk, urodzony w Lakonji 220 p.-Chr., został ministrem Ptolomeusza Filipatera króla Egiptu; doradził mu zabicie brata i żony Arsinoe. Jego syn był nauczycielem Ptolomeusza Epifana.

SOSTENES, naczelnik synagogi Koryntońskiej, uczeń St. Pawła. Grecy nazywają go apostołem i pierwszym w Colophon biskupem. Dla prześladowania obchodzony 10 Czerwca.

— **SOSTENES**, wódz macedoński, opanował tron 279 p.-Chr., pokonał galijczyka Brenusa i zginął w boju.

SOSTRATES, architekt grecki, urodz. w Kaidzie, powołany do Egiptu przez Ptolomeusza Filadelfa; zbudował latarnię morską w Alexandryi, umieszczoną pomiędzy siedmią cudami świata.

SOTADES CYNEDAS, dawny poeta grecki, urodzony w Tracji, sławny z wolności w wierszach erotycznych, żył na 3 wieki p.-Cb.; Izac Ptolomeusza Filadelfa króla Egiptu, z rozkazu jego w morze wtrącony. Wiersze jego można czytać na odwrot bez zepsucia sensu. Wiersze zbyt wolne, po nim nazywane bywają *Sotaden* albo *Sotadica carmina*.

SOTER (*święty*) papież, nastąpił po Anicecie 162 r., urodzony w Fondi w Terra di Lavoro, odznaczył się gorliwością religijną i wspieraniem biednych; umarł r. 171; obchodzony 22 Kwietnia. Przypisują mu wiele dzieł.

SOTERYK poeta i historyk, urodzony w Libji w 3 wieku po Ch. Starożytni wiele jego dzieła cenili, mianowicie: *Alexandryodę* (wzięcie Tebów przez Alexandra), oraz *Panegyryk Dyoklecjanu*; nas dzieła jego nie doszły.

SOUBISE (*Benjamin de Rohan książę de*) brat sławnego księcia Rohan, naczelnik protestantów za Ludwika XIII. Służył w Holandyi pod Maurycym de Nassau, 1631 mianowany przez zgromadzenie protestantów w Rozszelli dowódcą Anjou, Bretanii i Poitou. Zmuszony do poddania się, udał się do Anglii, gdzie umarł 1640 r.

— **SOUBISE** (*Karol de Rohan książę de*) książę de Rohan i Ventadour, urodz. 1715, został kapitanem żandarmów 1734, adiutantem króla 1741, otrzymał zarząd Flandryi 1751. W czasie wojny siedmioletniej dowodził 24000 wojska francuzkiego i pobity pod Rosbach. Król mianował go ministrem stanu i nowe powierzył dowództwo w 1758. Podbił Landgrawiat Heski i został marszałkiem. Ludwik XVI zachował go w radzie ministrów. Umarł 1787.

SOUBRANY (*Piotr August de*), urodz. Tom II.

ny w Riom, był kapitanem dragonów, przed rewelucją. 1789 r., dzieląc zasady rewelucyi, mianowany merem w Riom i deputowanym. Wotował śmierć króla. Wysłany kilkakroć do armii odznaczył się odwagą. 1795 przez stronnictwo mianowany generałem, uwięziony chciał sobie życie odebrać, lecz zraniwszy się tylko, zginął na rusztowaniu 1797 r.

SOUFFLOT (*Jakób German*), sławny architekt, urodzony 1714 w Francyi w Burgundyi, podróżował po Włoszech, osiadł następnie w Lyonie i miał poleconém wystawienie giełdy i szpitala. Powołany do Paryża, został członkiem akademii malarstwa i intendentem gmachów królewskich. Ludwik XVI polecił mu wystawienie kościoła św. Genowefy (Panteon). W Lyonie także teatr budował. Umarł 1781.

SOUZA (*Pani de*), urodzona w Falaise, znaną była pod nazwiskiem panny Fillent. Poszła za pana Flahaut, straconego 1792; powtórnie poszła za pana Souza, ambasadora portugalskiego w Rzymie. Zmarła 1836 r. Pisała romanse; z tych zaszcześnie: *Adela de Senanges*, *Karol i Marja*, *Emilia i Alfons*, *Pamiętniki hrabiego Rewel*.

SOUZA BOTELHO (*Don Jose Maria*), urodzony w Oporto 1756, odznaczył się jako dyplomata i literat. Wydał *Luzgadę* Kamoens; umarł 1825.

SOWIŃSKI (*Jan*) jest autorem dzieła *O uczonych Polkach*, Krzemieniec 1821. Umieszcza artykuły w Tygodniku Petersburskim.

— **SOWIŃSKI** (*Tomasz*) przełożył z niemieckiego dzieło Wendta: *Wykład systematyczny chorób dzieci* (Wilno 1831, tomów 2).

SOYE (*baron Jan Ludwik*) Feldmarszałek, komandor legii honorowej, urodz. 1771, wszedł do wojska jako ochotnik 1792, odznaczył się nad Renem, we Włoszech i Niemczech, 1815 powołany na prefekta dep. de la Creuse; umarł 1832 r.

SOZOMENES (*Hermias*) przezwany *Scholastyk*, pisarz kościelny 5 wieku, pochodził z Palestyny. Przyjawszy chrystyjanizm, przybył do Konstantynopola i oddał się naukom, oraz sprawował obowiązki adwokata; umarł 450. Pisał *Historję kościelną* od 324 do 439.

— **SOZOMENES**, urodzony w Pistoia 1387, autor *Historji powszechnej* doprowadzonej do r. 1453, umarł 1458.

SOLYGENES, astronom egipski, urodz. w Alexandryi a przez Cezara sprowadzony do Rzymu dla przerobienia kalendarza. Ustanowił on rok z dni 365 godzin 5. Był także filozofem i komentował Arystotelesa.

SOZYTES, poeta dramatyczny z Alexandryi, żył na 3 wieki przed Chr. Staro-

żytni wiele go cenili, do nas dzieła jego nie doszły.

SOZYSTRAT, samowładca Syrakuz współczesny Agatoklesowi; przywołał Pyrrhusa do Sycylii, stracony przez Herimokratesa

SPAENDONCK (*Gerard*) malarz kwiatów, urodzony w Batawji 1746, w Paryżu dał się poznać jako malarz miniatur; w czasie rewolucji będąc professorem Ikonografji, zdolnych wykształcił uczniów, umarł 1822, nikt lepiej od niego nie malował róż.

SPALLANZANI (*Lazarz*) sławny naturalista włoski, urodzony w Modenskiem 1729, otrzymał 1751 katedrę filozofji w Reggjo, 1760 powołany do Modeny, 1773 został professorem w Pawji i muzeum tam założył. Podróżował po Europie i wschodzie, umarł 1799. Pomiedzy wieloma jego dziełami odznaczają się: *Doświadczenia na zwierzętach*, *Doświadczenia mikroskopiczne*, *Pamiętniki i Podróże*.

SPANHEIM (*Ezechiel*), syn teologa Fredeyka Spaenheima, urodzony w Genewie 1629. Dla wielkiej nauki mianowany professorem literatury, 1652 elektor palatyn powierzył mu wychowanie syna, 1665 wrócił w służbę elektora Brandeburskiego, który go jako posła wysłał do Paryża. Mianowany baronem, liczne do Holandji i Anglii odbył poselstwa, umarł 1710. Uczony głęboko pisał: *Traktat o dawnych medalach*, *Rozprawy i Otmaczenia*.

SPARCJAN (*Eljasz*) historyk łaciński żyjący za Dyoklecjana, pisał biografje Adrijana, Werusa, Septima-Sewera, Karakalli i Gety; o szczegółach jego życia nie wiemy.

SPARMAN (*Andrzej*), naturalista i podróżnik szwedzki, urodz. 1747. Udał się do Chin mając lat 19 i towarzyszył Cookowi w wyprawach, r. 1776 członek akademji w Sztokholmie; umarł 1820; pisał *Podróż do Przylądka dobrej nadziei*.

SPARTACUS, sławny szermierz z Tracji, był sprzedany jako niewolnik Rzymianom i przeznaczony do cyrku na igrzyska. Uciekwszy i zgromadziwszy 70000 ludzi, kilku wodzów rzymskich pokonał (73 p.-Chr.) Kressus pokonał go pod Sitarą, gdzie zginął 71 przed Chr.

SPENCER (*Hugo*) syn Hugona Spencer, brabiego Winchester, w 1320 został ulubieńcem Edwarda II króla Anglii i panował prawie w jego imieniu. Szlachta oburzona przeciwko niemu, zmusiła Edwarda do wygnania go. Spencer niedługo napowrót przywołany mścił się okropnie. Kiedy złożono z tronu Edwarda II, Spencer w okropnych mękach zamerdowany.

— **SPENCER** (*Edmund*) sławny poeta angielski, urodzony w Londynie, był uwieńconym poetą Elżbiety i sekretarzem lorda Grey.

Królowa nadała mu dobra w hrabstwie Cork gdzie umarł 1598. Najznacniejsze jego dzieło jest *Królowa Wieszczek*.

SPEUZYP, filozof Ateński, synowiec i uczeń Platona, objął szkołę po nim r. 448 p.-Chr. Sławę swoją zaciął chciwością i rozpustą. Dzieła jego wielce cenione od starożytnych nie doszły nas; umarł 339 p.-Chr.

SPEZIALE (*N*) syn dzierżawcy pod Palermo, był adwokatem i członkiem junty ścigającej stronników Francji w 1799, 1806 udał się do Palermo i umarł 1813 dostawszy pomieszczenia zmysłów.

SPICZYŃSKI (*Hieronim*), sławny botanik i lekarz króla Zygmunta Augusta; że był radcą magistratu krakowskiego, tyle tylko jest wiadomo z szczegółów życia jego. Napisał dość wielkie dzieło: *O roślinach, zwierzętach i rodzeniu człowieka*, w Krakowie u Łazarza 1554. Wydał on także i Zielnik, którego nader rzadki tytuł tu umieszczamy. O ziołach tutejszych y zamorskich y mocy ych, a ktemu księgi lekarskie, wedle rejestru niżej napisanego, wszem wielmi użyteczne. Cracoviae apud vid. Flor. Ungler. 1542.

SPINA (*Józef*), urodzony 1756 towarzyszył Piusowi VI na wygnanie i na jego ręku skonał, 1891 został kardynałem; umarł 1828.

SPINOLA (*Ambrozj*), sławny generał w XVII wieku, pochodził ze znakomitej familji w Genui, urodzony 1571, wojował w Flandryi i opanował Ostendę 1604. Mianowany generałem wojsk Hiszpańskich w Hollandyi, walczył z Maurycym de Nassau. Wrócił do Piemontu 1629, umarł 1639.

SPINOZA (*Benedykt*), filozof XVII wieku, urodzony w Amsterdamie 1632 z familji żydowskiej. Poświęcał się teologii i przyjął chrystyanizm. Żył w samotności, umarł 1677. Obyczaje jego czyste i charakter łagodny. On pierwszy *Panteizm* usystematyzował. Dzieło jego najslawniejsze: *Traktat teologiczno-polityczny*.

SPOLVERINI (*markiz Jan Ch.*) poeta włoski, urodzony w Weronie 1695, zmarły 1763, znany z poematu *Uprawa ryżu*.

SPONDE (*Henryk*), ur. w Mautléon 1586, wychowany w religji Kalwińskiej. Zrzekł się kalwinizmu 1595 i został księdzem. Mianowany biskupem w Pamiers 1626, pracował nad nawróceniem protestantów; umarł 1643. Pisał krótki rys roczników Baroniusa i dalszy ciąg tych roczników do r. 1640.

SPOTSWOOD (*Ian*), urodzony 1566 w Glasgowie, został arcybiskupem i radcą tajnym w Szkocyi, koronował Karola Izo i został jego Kanclerzem. Umarł 1639, pisał *Historję kościoła Szkockiego* do r. 1624.

SPRETI (*Dezydery*) historyk, ur. 1414 z dawnej rodziny z Rawenny, poświęcał się prawodawstwu i wysłany do Rzymu 1452, do Wenecji 1461 jako ambasador. Pisał *Historię Rawenny* do r. 1450.

SPURINA (*Vestricius*) Rzymianin, żył w 1 wieku naszej ery, odznaczył się w wojnie Ottona z Witelljuszem. Umarł za panowania Dumicyana; pisał poezye, które nas nie doszły.

SPURZHEIM, lekarz niemiecki, urodzony 1776 roku, zmarł w Bostonie 1833 roku, uczeń Galla, którego systemat naukowy wykladał, wydał z Gallem wiele dzieł.

SRZEDZIŃSKI (*Zygmunt*), w młodych latach udawszy się do Włoch, stamtąd popłynął do Malty, na własne żądanie w poczet kawalerów tamtejszych policzony został. Wysłany na morze, przez dwa lata walczył z Turkami. W Morei, w sławnej bitwie w której 25300 nieprzyjaciół legło, pięknie się odznaczył. Uczył słuby zakonne i takowe w ręce Zygmunta Karola księcia Radziwilla komandera maltańskiego złożył. Spędziwszy przeszło lat 20 w Malcie, wrócił dla wytnięcia do kraju i w r. 1616 zakończył życie.

STAAL (*Penna de Launay* baronowa de) urodzona w Paryżu 1693 córka malarza, odebrała świetne wychowanie. Wyszła za klasztor, dla ubóstwa została pokojową u księżnej du Maine. Z listu pisanego do Fontenella dała się poznać. Po spisku Cellamare, zamknięta w Bastylii i uwolniona poszła za barona Staal oficera szwajcarskiego. Umarła 1750. Pisała *Pamiętniki i listy*.

STACHOWICZ (*Michał*), urodził się 29 Września 1768 w Krakowie. Dzieckiem jeszcze będąc, przez uderzenie w głowę utracił pamięć, musiał młodzieńcem zaniechać nauki szkolnej, do których go był jego ojciec Stanisław drukarz krakowski przeznaczył. Poświęcił się zatem malarstwu, w której to sztuce początki od Kazimierza Modolzińskiego otrzymał, lecz wkrótce mistrza swego przewyższył i na tak wysoki wzniosł się stopień, że w liceum świętą Barbary w Krakowie, miejsce nauczyciela otrzymał i członkiem towarzystwa Jagiellońskiego nauk mianowany został. Prace jego al fresco w pałacu biskupów i w sali Jagiellońskiej szczególnie zastanawiają widza, przez obfitość i oryginalność myśli. Stachowicz także się rytmownictwem i rysowaniem na kamieniu zajmował. Rycina jego przedstawiająca wniknięcie do sali Jagiellońskiej, za pomocą rozwiedzionego kwasu saletrzanego zrobiona, okazuje biegłość rysunku; gdyby się częściej igłą rytmowniczą zatrudniał, byłby bez wątpienia w tym zawodzie wzniosł się był wysoko i nie potrzebowałby pomocy cudzoziemca *Langera*, który przenosząc jego utwory na bla-

chy, kaleczył one mocno w rysunku. Umarł Stachowicz w Krakowie 26 marca 1825.

STACYUSZ (*Cecilius*) poeta łaciński, urodzony w Galii, był naprzód niewolnikiem; otrzymawszy wolność, wkrótce po Enniaszu umarł. Sławny z komedyj które nas nie doszły.

— **STACYUSZ** (*Papinius Statius*) poeta łaciński, urodzony 61 po Chr. w Neapolu, przybył z ojcem do Rzymu i zyskał względy Dumicyana któremu w dziełach pooblebiał. Umarł młodo r. 96. Miał łatwość improwizowania. Pisał poemata *Tebatide* i *Achilleide*.

STADNICKI (*Stanisław*), starosta Zygmuntowski. Już za Zygmunta Augusta w wojennych wyprawach służył. Wiele w Inflantach i na Podolu przeciw pohanom dokazywał. Za króla Stefana pięknie się pod Gdańskiem popisał; pod Pskowem zsiadłszy z konia pieszo szedł do szturm tej twierdzy. Po ukończonej wojnie, udał się do Węgier i tam w obcych szeregach przeciw Turkom walczył. Wśród zaburzeń wróciwszy do kraju, jako pokrewny domu Zborowskich, należał do ich stronnictwa; popierał wybór arcyksięcia Maksymiliana i pod Buczyną w jego szeregach walczył; był jednym z najburzliwszych dowódców rokosa Zebrzydowskiego. Lecz gdy w r. 1607 przed walką Guzowską na podany przez niego projekt ogłoszenia bezkrólewia nie wszyscy chcieli się pisać, pomiarkowawszy wcześniej jakie skutki ów rokoss mieć będzie, oddalił się z obozu Zebrzydowskiego, a w 1609 roku publicznie króla na sejmie przebłagał. Był on dla swjej popędliwości *Djabłem* przezywany. Sąsiadnie sobie starostwo Lezajskie, posiadane przez Łukasza Opalińskiego marszałka wielkiego koronnego najędział, a gdy zapozwany do trybunału nie chciał stanąć, wyrokiem zaocznym za wywołania został ogłoszonym. Niedbając na to napadł znowu na Lezajsk, takowy spalił, a Opalińskiego pojmannszy w Łańcucie w więzieniu osadził i ledwie na przełożenie dworu i pierwszych osób w kraju wypuścił. Zjazd powstały wzajemne napady i ciągłe walki, wśród których 14 sierp. 1610 pod wsią Tarnawcem nieopodal Lezajskiej, wśród bitwy od jakiegoś Persa ugodzony w kark postrzałem poległ Stadnicki. Synowie jego *Władysław*, *Zygmunt* i *Stanisław*, mszcząc się zgonu ojca, sprawę przeciw Opalińskiemu naprzód do sądów, a nakoniec przed sejm w r. 1615 wytoczyli. Lecz wyrok sejmowy uznając Stadnickiego jako wywołacza bez czci, wyłączonego z pod opieki prawa, wieczne powodem nakazał milczenie w tej sprawie. Zaciekli wówczas w swęj pomście, nasłali Węgrów by miasto Jarosław spalili, lecz ci ujęci, śmiercią byli karani, jednak wsie do Lezajskiej należące poszły w perzynę. Władysław i Zygmunt wyrokiem uznani za pozbawionych czci, wy-

wołani zostali z kraju. Lecz gdy mimo to, ciągle swe najazdy powtarzali, 20 grudnia 1624 Władysław uchodząc z Łancuta, we wsi Krzemienicy nad rzeką Wisłą dognany, został zabity. Zygmunt wkrótce z nieznanej ręki też zginął. Stanisław zaś najmłodszy, zostając jeszcze pod opieką swych stryjów, na opłatę kar sądowych, musiał dobra Łancut Stanisławowi Lubomirskiemu owczasowemu podczasem sprzedać.

— STADNICKI (*Stanisław*), kasztelan przemyski, mąż wielkiego umysłu, wysokiego znaczenia w kraju, najpiękniejsze przymioty w usługach i wierności dla króla okazał. Wymowny na sejmach, mężny w boju, jeszcze młodzieńcem będąc w senacie zasiadał. W wybuchu roku 1704 wraz z bratem swoim i zaciągami własnymi w obronę praw przeciw powstańcom walczył. Wkrótce jednak z powodu różności zdań, powstały nowe niesnaski pomiędzy domami Drohojowskich i Stadnickich. W r. 1605 Stanisław Stadnicki z ludem zbrojnym napadł na Jana Łomazę Drohojowskiego, starostę przemyskiego i ugodziwszy starca kopią w piersi, zabił. Szczęsny Herburt, który z tej walki ledwie uniósł życie, mszcząc się śmiercią wuja, a bardziej jeszcze tego, że nie on ale brat zabójcy Adam, starostwo przemyskie otrzymał, w r. 1606 wracającego z pod Janowa z wyprawy przeciw rokoszom, Stanisława Stadnickiego we wsi Chotyńcu o trzy mil od Przemyśla pochwycił i zawiózł do Lwowa dla wydania na karę. Pospieszył z liczną czeredą Adam na pomoc bratu i gdy się umawia za pośrednictwem Zamojskiego arcybiskupa lwowskiego o uwolnienie brata Stanisława, ten stosowną upatrzywszy porę uszedł, a wszelkie ugody zerwane zostały. Herburt, mszcząc się, napadł w noc na Adama w zamku Przemyśla, lecz pochwycony od broniących się, dopiero uwolniony został, gdy warunki pozornej zgody zaprzysiągł. Stanisław należał do wyprawy Dymitra Samozwańca, po zgonie którego zostawał w niewoli. Wyznaczony od króla dla odcienienia polaków od wtórego osuśta r. 1610, wielką gorliwość w tej sprawie okazał. Wróciwszy do króla pod Smoleńsk, w r. 1611 w obozie utracił życie.

— STADNICKI (*Adam*), brat poprzedzającego, kasztelan kaliski, następnie wojewoda bełski, starosta przemyski, stryjski, kolski i t. d. Za króla Stefana w wyprawie tego monarchy na północ okazał uiepospolite dowody mężstwa. Towarzyszył królowi Zygmuntowi III do Szwecyi. W czasie roku 1604, z wojskiem swojego zaciągu stanął w szeregach królewskich. W niesnaskach z Drohojowskimi i Herburtami toczonych miał udział, wspierał brata swojego Stanisława i z rąk Herburtów go uwolnił. Należał do wyprawy Dymitra Samozwańca i pojmany został w niewoli. — Uwolniony, za powrotem do kraju żyć przestał.

— STADNICKI (*Andrzej*), brat Adama, zstawał jako poseł przy Marynie Mołszchównie, zasłużonej Dymitrowi Samozwańcowi. Umarł w 1608.

STADNICKI (*Marcin*), kasztelan Sanocki, brat Stanisława *Djabła*, czynny obywatel. Był do wielu posług w kraju używanym, o czem ustawy Sejmowe z lat 1609, 1611, 1615 świadczą.

STADNICKI (*Adam* hrabia) wydał: *Postrzeżenia nad wiekiem XIV*. Kraków (1837).

STADNICKI (*Mikołaj*) pijar, rodem z województwa krakowskiego. Dla rzadkich przymiotów poważany od zgromadzenia swego. Wydał dzieło: *O sposobie nauczania*. Umarł 16 Marca 1765.

STAEL-HOLSTEIN. (Anna Ludwika *Necker*, baronowa,) urodz. 1766 z Neckera ministra finansów — z młodu okazywała piękne literackie usposobienie — 1785 poszła za barona Stael posła szwedzkiego we Francyi. Dała się poznać *listami o J. J. Rousseau*; 1792 wiele ocaliła ofiar. — Schroniła się do Szwajcaryi i po procesie Ludwika XVI pisała obronę Maryi Antoniy. Po terroryzmie pisała dziełko o pokoju wewnętrznym. Była nieprzychylną Bonapartemu i wygnana jako należąca do opozycyi 1803. Zasiadła powtórnie officera francuzkiego Rocca 1812 r. powróciła do Francyi 1815. Umarła 1817. Pisała: *Korynnę albo Włochy, Delfiny, o Niemczech i Uwagi nad rewolucyą Francuzką*.

STAEL-HOLSTEIN, (*August baron de*) syn Pani Stael urodz. 1790, zmarły 1829, zjednał sobie imię pracami agronomicznymi. Wydał dzieła Neckera i matki.

STAFFORD (*A*), drugi syn hrabiego Arundel wielkiego marszałka Anglii, zawsze był wiernym Karolowi I. i II. — szanowany od katolików i protestantów. Zbrodniarz Oates 1678 obwinął go o zdradę stanu. Skazany na śmierć niesprawiedliwie, ścięty został 1680 r.

STAHL (*Jerzy Ernest*) urodz. w Anspach 1660, poświęcił się nauk medycznym i 1694 otrzymał katedrę w Halle. Powołany do Pruss 1716 został radcą dworu i lekarzem króla. Umarł w Berlinie 1734. Dzieła jego są: *Dowiadzenia chemiczne i fizyczne, Rozprawy medyczne, Prawdziwa medycyna, Zasady chemii dogmatycznej i t. d.*

STANCARI (*Franciszek*) urodz. w Mantui, był teologiem wyznania augsburskiego w XVI wieku i pracował gorliwie nad rozkrzewieniem w Polsce religii reformowanej. Powołany do Krakowa w celu nauczania języka hebrajskiego, został dla swych dogmatów uwieczniony; następnie wykladał ten język w Królewcu. Umarł w Polsce 1574.

STANHOPE (*Jakób*), z dawnej familii hrabstwa Nottingham, urodz. 1673, zwiedził

w młodości Francję, Włochy, Niemcy i nabył wiele nauk. Wszedł w służbę flamandzką i odznaczył się pod Namur w oczach Wilhelma III. W 1708 podbił Port-Mahon i Minorę; w 1709 dowodził wojskami angielskimi w Hiszpanii, odznaczył się pod Saragossą i wzięty do niewoli pod Brihuega. Wymieniony 1712 powrócił do Anglii i odbył kilka misyj dyplomatycznych. Powołany do ministerstwa, mianowany hrabią i paterem, zawarł poczwórny alians z Francją, Austrią i Stanami Zjednoczonymi. Umarł roku 1721. Syn jego Filip zmarł 1786 był uczonym matematykiem i wydał dzieła Archimedes.

STANHOPE (*Karel*) syn Filipa, urod. 1753, został 1780 członkiem izby niższej i odznaczył się w opozycji, 1786 wszedł do izby parów. Sprzyjał rewolucji francuskiej. Umarł 1816.

STANISŁAW (*święty*) urodz. 1030 we wsi Szczepanów w diecezji krakowskiej ukończył naukę teologii i prawa w Gnieźnie i Paryżu, a powróciwszy do kraju odznaczył się cnotami. 1071 został biskupem krakowskim. Kiedy Bolesław II jednemu z panów uwiódł żonę, a Stanisław gromił go za to, król uniesiony gniewem zabił go przy ołtarzu 1077. Obchodzony 8 Maja

STANISŁAW LESZCZYŃSKI król polski, urodzony we Lwowie 1682. Karol XI król szwedzki strąciwszy z tronu Augusta osadził na nim Stanisława Leszczyńskiego r. 1705. Kiedy Karol XI został pobity pod Peltawą, Stanisław musiał uciekać. 1733 po śmierci Augusta II, przybył do Gdańska, lecz po nowej ciężkiej przegranej musiał uciekać. 1736 rzekł się tronu i został księciem Lotaryngii, uszczęśliwiał poddanych i upokoił Nancy. Żyjąc cnotliwie i dobroczynnie umarł 1766. Córka jego Maria zaślubiła Ludwika XV. Zostawił pisma filozoficzne i moralne.

— **STANISŁAW KOSTKA** (*święty*), syn Jana kasztelana Zakrzczymskiego i Małgorzaty Kryskiej, urodził się w Kostkowie r. 1550. Wysłany na naukę do Wiednia z bratem Pawłem, udał się ztamtąd do Rzymu, gdzie wstąpił do zakonu jezuitów, i był przyjęty przez świętego Franciszka Bormieusza; w kilka miesięcy niewinne swe życie zakończył 1568 r. dnia 15 sierpnia, mając lat 19.

STAŃCZYK. Tak się nazywał trefniś króla Augusta Jagiellończyka, o którym różne pozostały powieści; urząd zaś jego objął po nim *Gaska*.

STAROWOLSKI (*Szymon*), za panowania króla Zygmunta III, znamenity dziejopis, mówca, polityk i poeta, dla obszernych wiadomości historycznych *Wzrokiem polskim* nazywany. Będąc jeszcze uczniem akademii krakowskiej, już pełnił obowiązki nauczycielskie przy inoym. Najslyniejsze zagranicz-

ne akademje w Niemczech, Niderlandach, Hiszpanii, Francji i Włoszech zwiedził; towarzyszył młodym książętom Konstantemu i Januszowi Ostrogskim. Za powrotem wezwany został na profesora filozofii w klasztorze cystersów w Wąchocku. Przeniosłszy się następnie do dworu Karola Chodkiewicza hetmana, już do końca życia przy nim zostawał. W 1637 towarzyszył Aleksandrowi Koniecpolskiemu synowi Stanisława hetmana wielkiego koronnego w jego podróży. Wówczas to zaciągnął się do wojska, lecz niedługo potem oręż zmienił na kapłaństwo, otrzymał plebanję tarnowską, następnie kanonję krakowską i był przybranym od królewicza Alberta biskupa krakowskiego za radę w rzeczach duchownych. Żadzik biskup krakowski następca Alberta, najważniejsze czynności Starowskiemu powierzał, zaś Gembicki pozajęciu Krakowa przez Gustawa Adolfa r. 1655 chroniąc się za granicę jemu rządy dycezzji powierzył. Zakończył żywot 27 kwietnia r. 1656. Płodne jego pióro zubożyło literaturę mnóstwem rozmaitego rodzaju dzieł.

STARZECHOWSKI (*Wojciech*), starosta belzki, od Bony Sforzi królowej użytym był do bronienia granic. W nagrodę zasług wojennych otrzymał kasztelanję belzką. Jako przełożony nad więksim legadnie i roztropnie rządy prowadził. Baczną i pilną strażnik granicy, w bitwie z Tatarami pod Sokolem, już będąc wojewodą belzkim, wraz z Janem bratem swoim, Podolskim wojewodą, poległ.

STARZYCKI (*Feliks*) wydał pismo: *O obywatelstwie pod względem policyjnym, sądowym, administracyjnym i politycznym*. (Kraków 1837).

STARZYŃSKI (*Stanisław*), przełożył dramat Grillparzera: *Matka rodu Dobratyńskich*, napisał komedyo-operę *Barkucelle przecięte*; umieszczał rozmaite poezje w *Heliczu*, *Uśmie*, *Dzienniku Warszawskim*, *Muzeum* domowem i w. i.

STASZIC (*Stanisław*), minister stanu, dyrektor generalny przemysłu i sztuk, oraz prezes b. Towarzystwa przyjaciół nauk, i. t. d. Urodzony w mieście Piła 1755 roku. Miał ten ma prawo niezaprzeczone do zasług w naukach, zubożywszy literaturę krajową rozlicznymi dziełami. Jego to silnemu wsparciu i opiece wszystkie zakłady dobroczynności, nauk i przemysłu winne są lub swoje powstanie lub wzrost i udoskonalenie. Był to urzędnik z rzadkiem poświęceniem pracujący dla dobra ogółu. Wszystkie dostąpił przeznaczył na wsparcie cierpiącej ludzkości. Umarł 29 stycznia 1826 r.

STATIRA, żona i siostra Darjusza Kordomana króla perskiego, pod Issus dostała się w ręce Aleksandra wielkiego. Będąc ciężarną zasłabła i umarła. Pochowana wspólnie.

— STATIRA córka poprzedzającej i Darjusa, została żoną Aleksandra Wielkiego. Rokszana po śmierci zwyciężycej śmierć jej zadala.

STAUFFACHER (*Werner*) szwajcar z kantonu Schwitz, postanowił 1407 r. wyzwolić kraj z pod Gesslera wielkorządcy cesarza Alberta. Połączył się z Wilhelmem Tellem, Walterem Furst, Melchtalem i innymi którzy wypędzili Niemców i zrobili Szwajcarią niepodległą.

STAUROGES, syn Nicefora I cesarza wschodniego, wszystkie występy ojca odziedziczył. Po śmierci Nicefora chciał tron odziedziczyć; lecz lud obrał Michała Rangabesa, udał się więc do klasztoru gdzie w rok umarł.

STEFAN (*świąty*), pierwszy djakon i pierwszy męczennik, był wybrany z sześcioma innymi, przez uczniów w Jerozolimie, do zarządu dobrami wiernych i udzielania im słońcownie do ich potrzeb. Miejsce i czas jego urodzenia nie są wiadome. Roku 33 przez Żydów był ukamienowany za to że utrzymywał iż Jezus zmienił prawo. Paweł widząc jego heroiczną śmierć został wielkim obrońcą chrześcijaństwa. Ciało jego znaleziono roku 415. Święto jego obchodzą 26 Grudnia a wynalezienie ciała 3 sierpnia.

STEFAN. Dziesięciu papieży było tego imienia:

STEFAN I. rzymianin, nastąpił po Łukaszu 253 r., w czasie jego panowania toczył się spór o ważność chrztu. Umarł 257 jako męczennik policzony w poczet świętych, obchodzony 2 sierpnia.

— **STEFAN II.** nastąpił po Zacharyaszu 732; panowanie jego trwało tylko dni 4 dla czego niektórzy nie liczą go.

— **STEFAN III.** nastąpił po Stefanie II r. 752. Astolf król lombardzki zmusiwszy go uciekać do Francji, pozbawił panowania, lecz Pepin pobił Astolfa, darował kilka miast Papieżowi i tym sposobem dał początek państwu Kościelnemu. Umarł Stefan 757.

— **STEFAN IV.** nastąpił po Patele po wypędzeniu Konstantyna i Filipa, przywłaszczając sobie władzę. Umarł 778.

— **STEFAN V.** następca Leona III. namaszczał Ludwika Dobrotliwego, (*Debonnaire*) obranego 786 r. Umarł 817.

— **STEFAN VI.** nastąpił po Adryanie III. Umarł 891.

— **STEFAN VII.** nastąpił po Formozie 896, potępił pamięć jego i ciało w Tyber wrzucić kazał. Umarł zaduszony 900 r.

— **STEFAN VIII.** nastąpił po Leonie VI. 929. Umarł 931.

— **STEFAN IX.** nastąpił po Leonie VII. 939, wspierał przeciw zbuntowanym poddanym Ludwika IV. króla Francji. Wiele wycierpiał od poddanych. Umarł 942.

— **STEFAN X.** brat Godfreda, księcia Lotaryńskiego. Nastąpił po Wiktorze II. 1057.

zmarł małżeństwo księży, i umarł 1058. Liczą go w poczecie świętych.

STEFAN. Czterech królów węgierskich nosiło to imię:

— **STEFAN I** urodzony 979, nastąpił po ojcu Gejzie 997, zaszczylił chrześcijaństwem w swym państwie i podzielił je na dwanaście diecezji. Cesarz Henryk II. dał mu tytuł króla 1029 r. Wspierał poddanych, zakładał szpitale i wydał zbiór praw. Umarł 1038. Jego korona długo posługiwała do koronacji. Innocenty XI kanonizował go. Obchodzony 2 września.

— **STEFAN II** nastąpił po Karolomanie, wojował z Polką, Rosyją, Czechami, złożył koronę i przywdział suknię zakonną 1139.

— **STEFAN III.** nastąpił po Gejzie III. r. 1161. Wujowie jego Władysław II i Stefan IV, pozbawili go korony, lecz obadwa żyli krótko, a on powrócił. Prowadził wojnę z Wenecją i cesarzem Emanuellem. Umarł 1173.

— **STEFAN IV.** albo V. nastąpił po Beli IV. walczył z Czechami i Bułgarami. Umarł 1271.

STEFAN Z WĘGRZECH. (Jan Zapolski sławny pod tem imieniem), wojewoda Siedmiogrodzki, obrany królem przez stronniotwo sobie przychylnie po Ładwiku II. 1526 r.; inni oddawali koronę Ferdynandowi austriackiemu, z którym będąc przymuszonym walczyć, połączył się z Sulemanem sultanem i obłęł Wiedeń 1529 roku. Kiedy Stefan umarł 1540, Elżbieta, wdowa po nim, usiłowała utrzymać na tronie syna Jana Stefana, który panował pod imieniem Zygmunta. 1551 ustąpiła tronu Ferdynandowi I.

STEFAN (*Ehcnne de Blois*), w r. 1136, nastąpił w Anglii po Henryku I. Był synem Stefana hrabiego Blois i Adeli siostry Henryka I. Wydziedziczył Matyldę córkę zmarłego króla, którą wziął w obronę Dawid król Szkocki. Wypędził z Normandii i Anjou Matyldę i jej męża Godfryda Plantageneta. Tymczasem Dawid wszczął Anglię, lecz pokonany, zmuszony był do zawarcia pokoju. Kiedy Matylda na nowo podniosła wojnę, Stefan został wzięty do niewoli; później jednak odzyskał państwo, przyznawszy Matyldzie Normandję, Anjou, a synowi jej Henrykowi II. następstwo do tronu.

STEFAN Z BIZANCJUM, geograf i grammatyk grecki, żyjący w 5 wieku. Napisał słownik geograficzny zwany *Peripluson*, z którego jeden tylko artykuł dochowano: *Dodonu*.

STEFAN ASOCNIK, napisał *historję Armenji od jej początku, aż do 1104 r.* Umarł w II wieku.

STEFAN ORPELIAN, arcybiskup Sycenik, żyjący w XIII wieku. — Napisał *historję książąt Orpeljańskich od 1910 do 1300*.

STEFANOWSKI (*Hieronim*), jezuita, rodem z krakowskiego. Mąż rzadkiej skromności i miłości bliźniego. Dzieła teologiczne wydane przez niego, są pod nazwą Marcina Michajłowicza Żagla. Umarł dnia 28 sierpnia 1603 r.

STEGER (*Lambert*), nauk wyzwolonych magister, urodził się w Gdańsku, był profesorem logiki i metafizyki w uniwersytecie królewieckim i bibliotekarzem. Zostawił sześć dzieł filozoficznych. Umarł 4 lutego 1689.

STEIBELT. (*N*), kompozytor i fortepianista, urodzony w Berlinie 1756; dał się słyszeć w Anglii, Francji i Rosji. Muzyka jego odznacza się melodyą. Napisał operę *Romeo i Julia*.

STEIN (*Henryk, Fryderyk, Karol*, baron *de*), urodzony w Nassau 1757 r., mianowany 1780 radcą kopalń i wysłany 1784 jako minister pełnomocny do Aschaffenburga. 1807 został ministrem pruskim. Napoleon oddał go do Austrii; w 1813 organizował siły pruskie i był na kongresie wiedeńskim, 1827 został członkiem rady stanu. Umarł 1831.

STEIN (*Krzyszjan Godfryd Daniel*) doktor filozofii, professor historii w Berlinie, sekretarz towarzystwa jeograficznego, urodzony w Lipsku 1771. Umarł w Berlinie 1830. Dzieła jego zostały klasyycznymi, z tych *opis stolic Europy*, bardzo dokładny.

STEINBOCK (*Magnus*), feldmarszałek szwedzki, urodzony w Sztokholmie 1664, odznaczył się w wojnach Karola XII. W czasie pobytu króla w Turcji usmierzał niesnaski, pobił Duńczyków pod Gadembusch 1712. Wzięty przez nich do niewoli pod Tonningen, umarł 1717. Pisał *Pamiętniki*.

STELLA (*Jakób*), sławny malarz urodzony w Lyonie 1596, z rodziny malarskiej, pochodzącej z Flandryi. 1616 podróżował po Włoszech, zwiedził Florencyę i Rzym. Powróciwszy do Francji, mianowany malarzem króla i kawalerem orderu św. Michała. Umarł 1657. Obrazy jego wielce cenią. W Lutrze jest jego: *Chrystus ukazujący się Magdalenie*.

STELLA (*Klaudjusz*), pan de Saussay, urodzony w Paryżu 1577, zmarły 1652, był miernym poetą nazywanym przez Richelieu'go, członek akademii, pisał *ody* i *komedje*.

STELLE (*Ryszard*), urodzony w Dublinie 1675, zmarły 1729. Pisał z Addison'em *Spektatora* i kilka wesołych komedji.

STEMPKOWSKI (*Paweł*), wojski płocki, sekretarz króla Zygmunta Augusta, mąż nader biegły w językach greckim i łacińskim. Zwiędził Grecyą i Konstantynopol, we Włoszech prawa się uczył; następnie w Orleanie, a na koniec dwa lata w Paryżu spędził, gdzie otrzymał stopień mistrza prawa. Księgi przez siebie napisane o Rzeczypospolitej, dedykował

królowi Zygmunтови Augustowi, który go wraz z Andrzejem Patrycyuszem w liczbie swoich sekretarzy pomieścił. Wiele on dzieł napisanych po łacinie i po grecku po sobie zostawił. Umarł w 1584.

STENELUS, syn Perseusza i Andromedy, był królem Argos i Mycen. Zaślubił Hicypę, córkę Pelopsa, z której miał syna Eurytę, którego Junona porodzenie o dwa miesiące przyspieszyła, by był starszym od Herkulesa. Zabity przez Hyllusa, syna Herkulesa.

STENON-STURE, szlachcic szwedzki, obrany administratorem królestwa po śmierci Karola Bondy r. 1470, odniósł wielkie zwycięstwo nad Krystjanem królem duńskim, założył uniwersytet w Upsali. Pokonany przez Rossjan 1495, był zmuszony do uznania królem Jana, syna Krystjana. Umarł otruty 1503.

— **STENON-STURE**, wauk poprzedzającego, został administratorem Szwecji 1512 r. Pobił Krystjana II. duńskiego, oblegającego Sztokholm. W innej bitwie pokonany, umarł 1520 r. Po jego śmierci, Krystjana II. ogłoszono królem.

STEPKOWSKI (*Kazimierz*), filozof i akademik krakowski za króla Augusta III. Okoliczności życia jego niewiadome, jak tylko że będąc duchownym był oraz doktorem i professorem pisma S., tudzież cenzorem ksiąg w dycecezyi Krakowskiej: musiał on być i nauczycielem logiki w szkołach Nowodworskich w Krakowie, czego dowodem oryginalnie napisane dzieło przez niego w tym przedmiocie: *Logica incipientium*.

STERNE (*Wawrzeniec*), urodz. w Irlandyi 1713 został duchownym i otrzymał probostwo Sutton. Umarł 1768. Sławny z *Podróży Sentymentalnej i życia Tristrama Shandy*. Dzieła te okazujące wielką znajomość serca ludzkiego, świetne miały powodzenie.

STEWART (*Dugald*) sławny filozof urodz. w Edinburgu 1753. Okończył uniwersytet i odznaczał się w naukach. 1772 po ojcu zajął katedrę matematyki, a następnie objął katedrę filozofii. Umarł 1828. Pisał: *filozofję rozumu ludzkiego, szkice filozofji moralnej, filozofję zdolności umysłowych* i t. d. Jako filozof należy do szkoły Reid'a.

STEZYCHORUS, poeta liryczny grecki, urodz. 586 przed Chr., Pauzanjusz opowiada że za satyrę napisaną przeciwko Helenie wzrok postradał. Z jego wierszy kilka ułameków nas doszło.

STEZYKLEA, atenska piękna i dowcipna, jej miłość rozłączyła Temistoklesa z Arystydesem.

STEZYKRATES sławny rzeźbiarz, który proponował Alexandrowi W. wykucie jego

posąg z góry Athes. Alexander odrzucił ten projekt.

STILPON, filozof z Megary, żył na 306 przed Chr.; wymowa jego przekonywająca; uważają go za najlepszego z filozofów stoickich.

STOBAEUS, (*Jan*), autor grecki w V-m wieku naszej ery, urodz. w Stobaeach w Macedonii, ułożył *antologię* (wyciągi z wielu autorów) dzieło wielkiej wartości, bo autorowie po większej części zaginęli.

STOBICKI (*Jan*), zwany zwykle *Stobieczanin*, znamienny filozof za Zygmunta I, rodem był z miasteczka Stobnicy; nauczycielem jego był sławny Michał z Paryża; w r. 1541 został Stobicki mistrzem sztuk wyzwolonych, a w początkach XVI wieku nauczycielem filozofii po zgonie Jana z Głogowy. Powołany był następnie przez Jana Lubrańskiego biskupa poznańskiego do objęcia przewodnictwa szkół które tenże w Poznaniu nowo założył. W podeszłym wieku wszedł do zakonu Bernardynów, i w pierwszych dzieciństwach XVI wieku życia dokonał. Jest autorem wielu pism, dziś do rzadkich zaliczonych.

STOCK (*Szymon*) anglik z rodu, w młodości wstąpił do karmelitów, został ich generałem i umarł w Bordeaux 1635; w widzeniu, N. Panna miała mu dać szkaplec broniący tych wszystkich, którzy go noszą.

STOFFLET (*Nikolaj*) sławny generał wandejski, urodzony w Luneville 1732, zaciągnął się do wojsk królewskich i 15 lat służył jako żołnierz. Po wzięciu dymisji służył u hrabiego Maulevrier, a w czasie rewolucji połączył się z armiją wandejską i wiele się przyczynił do wzięcia Chollet, za co mianowany generał-majorem 1793. Dowodził naczelnie po śmierci Larochejaquelin'a. 1795 r. zawarł zawieszenie broni z generałem Hoche, a później wpadł w ręce republikańców; rozstrzelony 1796; w ciągu dwóch lat był w 139 potyczkach.

STOŃSKI (*Piotr*), rodem z Thionville w Luksemburskiem, przybył do Polski około r. 1549 będąc wysłanym od samego Kalwina na żądanie Lizmanina i zboru krakowskiego, jako wielki nauczyciel tajemnic nowej n. nki. Przyjęty jako apostoł kazał w Krakowie; w Pinczowie był pastorem i należał do tłumaczenia Biblii w języku polskim, zwanej Radziwiłowską, dlatego że pod opieką księcia Włodka Radziwiła wojewody wileńskiego na świat w Brześciu Litewskim wyszła. Tenże Stoński pierwszą grammatykę polską, po łacinie wydał; *Polonicae Grammaticae institutio in eorum gratiam, qui ejus linguae elegantiam cito et facile addiscere cupiunt. Cracoviae apud M. Wierzbickam. 1558.* Umarł 1591. Prawdziwą jego nazwa była Statorius, ale syn jego Jan z dwoma braćmi Piotrem i Pa-

włem otrzymawszy od króla Zygmunta klejnot szlacheetwa i herb Kotwicz, przybrali na zwisko Stońskiów, stąd też niektórzy już i ojca ich tak nazywają.

STORCK (*Nikolaj*) sławny nowator, ere. w Saxonii naprzód czepił się nauki Lutra którą opuścił dla sformowania Sekty anabaptystów, 1522 uciekł do Śląska następnie do Szwabji i Frankonji gdzie chłopów przeciwko paanom poburzył. Przybył do polski, zjadł do Munich się udał. Umarł węgdy 1530 r.

STOS (*Wil*), urodził się w Krakowie 1447; był rytownikiem, malarzem, i rzeźbiarzem. Długo w kraju swoim pracował, utwory jego dlata znajdowały więcej miłośników, niż utwory pędzla lub ryty, atak niemając dostatecznego w domu wyżywienia, musiał go szukać za granicą. Roku 1500 udał się do Norymbergi i w tem mieście umarł 1542. Prace jego zdobią wiele tamtejszych świątyń a nawet w odleglejszych krajach poszukiwane były. Król portugalski polecił mu robotę rzeźbiarską, którą wykonał zrobiwszy z drzewa, wielkości żywych osób, Adama i Ewę.

STRABON, sławny jeograf grecki urodz. w Kapadoceji, wyznawał naukę Stoicką. Zwiędził dla oświecenia się rozmaite kraje; pisał dzieła historyczne i geograficzne; nas dozła jego Geografia pełna erudycyi.

STRADA (*Famjan*), jezuita, urodz. w Rzymie i zmarł tamże 1649, długo wykładał literaturę. Pisał historię wojen hollenderskich od Karola V-go do r. 1590; dzieło to wielce cenne.

STRADA (*Jan*) malarz flamandzki, urodz. w Brugge 1533, podróżował po Włoszech. Umarł w Florency 1601. Jego obrazy historyczne poszukiwane.

STRADELLA (*Alexander*) sławny kompozytor i śpiewak w XVII wieku, urodz. w Wenecyi 1630. Miłość zatruła mu życie. Mówią że wykradł pannę szlachełnego rodu, w której znakomity pan kochał się. Z zazdrości że Stradella nad niego przeniósł i do Rzymu ją uwięził, w trop za niemi dwóch morderców wyprawili. Powiadają że ci złoczyńcy wazdeliwszy do Bazyliki św. Jana Laterańskiego w chwili gdy Stradella śpiewał Oratorium własnego układu, rzucili mu się do nóg radząc by z tego miasta uciekał. Wkrótce potem, ojciec panny w Genui obaje razem pohięciem szpady życia pozbawił.

STRADIVARIUS (*Antoni*), sławny fabrykant skrzypcy urodzony w Kremonie 1733. Umarł 1734. Żaden dotąd nie zrównał mu.

STRAFFORD (*Tomasz Wentworth* hrabia de) urodz. w Londynie 1593 ze znakomitej familji; deputowany w 1621 i 1623 z Yorku odznaczył się niezależnością zdań przeciwko księciu Buckingham ministrowi Karola I. W

roku 1628, mianowany ministrem, poświęcił się sprawie króla; następnie mianowany hrabią Strafford, wicekrólem Irlandji. 1640 kiedy król zwołał parlament, stronnictwo ludu wciągnęło go do wieży, a izba parów skazała go na śmierć. Król słaby podpisał wyrok który wykonano roku 1641.

STRANGE (*Robert*) urodzony na wyspach orkadzkich 1721, był sławnym rytmownikiem ostatniego wieku. Umarł 1792. Członek wielu akademii malarstwa. Jerzy III mianował go kawalerem 1787. Pomiędzy jego dziełami celują *Karol I*, *Kleopatra*, *Wenus*, *Magdalena*.

STRATON, król Sydonu, strącony przez Alexandra W. że nie chciał zerwać związku z Dariuszem.

— **STRATON**, filozof grecki, uczeń Teofrasta, objął po nim szkołę jego 248 po Ch. i przewodniczył jej lat 18, w końcu których umarł. Boga wyobrażał sobie w naturze, za siedlisko duszy naznaczał mózg. Był nauczycielem Ptolomeusza Filadelfa. Z jego pism, doszły nas tylko urywki.

— **STRATON**, przyjaciel Brutusa, walczył przy nim pod Filipinami; po przegranej bitwie na żądania Brutusa, życie mu odebrał.

STRATONIKA córka Demetriusza Nikatera Macedońskiego; zaślubiła Seleuka Nikatera króla Syryi. Antych Seter syn Seleuka szalenie ją pokochał i za zezwoleniem ojca poślubił. Przedmiot ten posłużył Kornelowi do tragedji.

— **STRATONIKA** córka muzykusa i jednej z nalożnic Mitrydata króla Pontu. Mszcząc się na Mitrydacie za opuszczenie jej, poddała Pompejuszowi warownie Symforium. Mitrydates karząc ją, w oczach jej, kazał syna zabić.

STRAWIŃSKI (*Balcer*), wojewoda miński, przez zasługi obywatelskie na sejmach i w kommissjach wszedł do senatu. W wyprawie Władysława królewicza, na północ i w wojnie Chocimskiej, jako radca wojenny, hetmanowi Chodkiewiczowi był przydanym. Umarł w r. 1633.

STREIFROCK (*Jan*), biskup warmiński. Niskie urodzenie swoje uczcił nauką i przykładem życia. On najpierwszy pisał historję biskupów warmińskich. Umarł dnia 1 września 1372.

STROFIAS, syn Krizusa, króla Focydy, zaślubił siostrę Agamemnona, z której urodził się Pylades, sławny przyjaźni z Orestem. Po śmierci Agamemnona, wychowywał na swoim dworze Orestę, z kąd między dwoma młodzieńcami, wzrosła przyjaźń.

STROJNOWSKI (*Stankław*); po Rusińskojem zgonie, został hetmanem Lissowskich. Zygmunt III, z tymi kozakami wyprawił go do Czech w pomoc cesarzowi. Pod Glatzem, Habelswerde i nad Renem, mężnie

dokazywał, nieprzyjaciół mordował, to odważą i siłą, to szybkimi obrotami. Chciał go cesarz Ferdynand w służbie swej zatrzymać, lecz powołany z pułkiem swym przez stany, przeciw Szwedom, wrócił do kraju. Jest drukowane jego dzieło nader rzadkie: *Opisanie porządku sławowego i t. d.*

— **STROJNOWSKI** (*Nieroni*), urodzony w 1752 w województwie ruskim; wszedł do Pijarów i był nauczycielem zgromadzenia w Złoczowie i Międzyrzeczu, następnie w Warszawie, wykładał prawo natury i prawo polityczne narodów. Przeszedłszy do duchowieństwa świeckiego, był kanonikiem kijowskim, tudzież plebanem w Korcu; w 1793 wykładał znów w Wilnie prawo i był członkiem kommissji edukacyjnej, mianowany biskupem łuckim, po złożeniu rektorstwa uniwersytetu wileńskiego, został biskupem wileńskim. Umarł r. 1816. On pierwszy wystąpił z teorią prawa natury i ekonomii politycznej, wydał dzieło: *Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomii politycznej i prawa narodów*, Wilno 1783; późniejszych wydań było 4.

STROZZI (*Filip*), syn Piotra Strozzi, urodzony w Wenecji 1541, wychowany we Francji przy Delfinie Franciszku II. Odznaczył się w bitwach pod St. Denis i Jarnac. Kiedy Henryk III. wysłał pomoc Antoniemu królowi Portugalickiemu, Strozzi walczył pod jego rozkazami i ranił pod wyspami Açores; z rozkazu admirała Santa-Cruz, żywy jeszcze w morze wrzucony został.

— **STROZZI** (*Cyryak*), filozof, urodzony we Florencji 1504, wykładał filozofję we Florencji, Pizie i Bolonji. Umarł 1553. Był ze szkoły filozofów Arystotelesa i dodał do dzieł jego 9 i 10 księgę

— **STROZZI** (*Filip*), pochodził z bogatego domu we Florencji, był jednym z tych, którzy po śmierci Klemensa VII, zamierzali wypędzić z Florencji Alexandra de Medicis. Później usiłował zabić go i wykonał to. Kosma, następca Alexandra, ścigał morderców. Strozzi zabił się w więzieniu r. 1538; familja jego przeszła do Francji

— **STROZZI** (*Piotr*), syn poprzedzającego, opuścił stan duchowny i został żołnierzem. Służył we Francji i Włoszech, wiele się przyczynił do obrony Turynu, p-ko Austryakom 1536. Został marszałkiem Francji i dowódcą wojsk Pawła IV. Papieża. Wiele się przyczynił do wzięcia Calais 1558 i tego samego roku zginął pod Thionville.

— **STROZZI** (*Leon*), brat jego, kawaler orderu św. Jana Jerozolimskiego, był sławnym marynarzem swojego wieku. Był generałem galer francuzkich. Zginął 1554.

STRUBICZ (*Maciej*), Polak, przebywał przy księciu pruskim Albercie w Królewcu, żył jeszcze roku 1570. Z rozkazu tego księcia, przetłumaczył na polski język jego dzieło: *Von der Kriegs Ordnung, oder Kunstkrieg zu führen*, od samego Alberta Zygmuntowi

Augustowi 10 sierpnia 1555 poświęcone. Rękopisem tego pięknego dzieła, nigdy niedrukowanego, miał się znajdować w księgozbiorze Żółaskich.

STRUCKI (*Józef*), jeden z najbłędszych lekarzy za Zygmunta Augusta i niepospolity poeta w łacińskim języku. Urodził się w Poznaniu 1510. Po ukończeniu tamże nauk połączkowych, wyższe pobierał w akademii krakowskiej. Zyskawszy względy Jana Chojnickiego, sekretarza koronnego, za jego pomocy jeździł do Włoch około r. 1522. Po przepełnieniu 4 lat w Padwie, mając zaledwie lat 26, powołany został przez senat wenecki, na nauczyciela medycyny w akademii tegoż miasta. Zygmunt August, wstąpiwszy na tron, powołał Struckiego, dla ratowania swej siostry Izabelli królowej węgierskiej, bawiącej wówczas w Polsce; której, nadwornym lekarzem został mianowany. Wezwany przez sultana Solimana II. udał się do Stambułu, wyleczył go szczęśliwie i hojnie odznaczony, wrócił do Poznania. Zawarł związek małżeński z Polixeną Karśnicką; wkrótce Filip II. król hiszpański, chciał koniecznie mieć go swoim przybocznym lekarzem, lecz Strucki, woląc pozostać w domowej zagrodzie w tejże dostojności, przy własnym monarsze. Umarł w Poznaniu 6 marca 1568, mając lat 58.

STRUENSEE (*Jan Fryderyk hrabia de*), urodzony w Hali 1737, został doktorem medycyny r. 1757. Mianowany doktorem króla Duńskiego 1768, pogodził go z żoną Matyldą Karoliną angielską i zyskał względy. Zostawszy ministrem, oburzył p-ko sobie szlachę, która oskarżyła przed królem i jego i królową, król rozkazał osadzić go w więzieniu 1772 r. i tegoż samego roku, 22 kwietnia, zapadł nań wyrok, na ucięcie głowy i prawej ręki, a potem poćwiertowanie.

STRUMILO (*Józef*). jest autorem dzieł: *Ogrody polnocne* (Włno 1823), wielce szanowanego od znawców; tudzież: *Przeczelnictwo ogrodowe czyli domowe*, (tamże 1837).

STRUŚ (*Mikołaj*), rycerz waleczny; żadnej on za Zygmunta III. wyprawy wojennej nie opuścił. W czasie rokосу Zebrzydowskiego, stał w szeregach królewskich, i gdy później Herburt po kraju płądował, Struś bandę jego rozpedził i samego pojmał. Nieszczęściem tylko że Struś całą wyprawę przetrwawszy, podzielać niechęć swych pokrewnych Potockich. nie chciał łączyć się z hetmanem Chodkiewiczem, przez co sprawie publicznej zaszkodził. Mając pod sobą 3,000 wojska, dowodził w obsadzonej przez siebie Moskwie, z której Gosiewski, z mniejszą siłą musiał przed nim ustąpić. Wkrótce jednak oblężony przez Rossjan, głodem zmuszony został do poddania się. Sam zaś lat siedm spędził w niewoli. Wypuszczony z niej, uniesiony zawzięcią przeciw hetmanowi Żółkiewskiemu, opuścił tegoż pod Cecorą, lecz złapany przez

tatarów, wraz z Kalnowskim, zaledwie po dwaletniej niewoli, za okupem złp. 15 000 przez stany w r. 1623 uchwalmym, został wypuszczony. Umarł w 1627. Był ostatnim w swym rodzie.

STRUBE (*Burchard Gottlieb*), syn prawnika Jezego Adama Strube, urodzony w Weimar 1671, szczególnie się poświęcał historii i 1697 r. mianowany bibliotekarzem w Jena i professorem historii, następnie professorem prawa i radcą dworu. Umarł 1738. Pisał: *Bibliotekę historyczną i bibliotekę filozoficzną*.

STRUYS (*Jan*), holender sławny z podróży po Moskwie, Tartarii, Persji i Indjach. Zaczął podróżować 1647, powrócił 1673 r. Clennus wydał opis jego podróży.

STRYKOWSKI *Haciej*, urodzony w miasteczku Strykowie w łęczyckiem, roku 1517, pobierał początkowe nauki w szkołach Brzezińskich; podróżując zagranicą, zapoznał się z najpierwszymi uczonymi: Budeuszem, Manuciuszem, Robertem, Karpentariusem i innymi. Służył wojskowo pod dowództwem Gwagnina, Włocha; w Witebsku. 1574 posłował do Stambułu; przy tej okoliczności zwiedzał część Azji; po powrocie został archydyjakonem kapituły żmudzkiej, następnie sekretarzem królewskim. Umarł po r. 1582. Wierszy zostawił po sobie wiele. Wydał prócz innych dzieł: *Kronikę polską, litewską, żmudzką*, etc., drukowaną w Królewcu 1582 r. Wierny i dosłowny przedruk tej kroniki, z dodaniem biografii Strykowskiego przez Wiktora Malinowskiego, oraz rozprawy o łotopisach Ruskich, przez Danilowicza, niemniej pomniejszych pism Strykowskiego wyszedł w Warszawie w 2 tomach, 1846 r.

STRZELBICKI (*J*), rytownik dosyć biegły w Poczajowie. W zrobionej przez niego 1773 na wielkim arkuszu rycinie tamtejszego obrazu Matki Bożej i dodanych z własnego pomysłu ozdobach, rysunek należyście zachowany.

STRZEMESKI (*Krzysztof*), podsędek ziemii halickiej, od najwcześniejszej młodości broń dźwigał i służył w chorągwi hetmana Żółkiewskiego. Pod Cecorą, raniiony dostał się w niewolę; odwieziony do Stambułu, kupiony został od Turka, który nagradzając piękne jego przymioty, wolnością bez okupu odbarzył. Od Stefana Potockiego wojewody bractawskiego porucznikiem w chorągwi husarskiej mianowany; w tym stopniu mężnie z Tatarami walczył; zdobył na nich chorągiew pod wsią Horodenką zieloną, którą to włosc Potocki mu prawem dziedzicwa w nagrodę darował, a później odkupił. Obrany przez ziomków podądkiem halickim, lat 40 ten urząd sprawował z największą zalegą. Żył lat około 90, umarł w 1671.

STRZEMPIENSKI (*Tomasz*), z Strzępina w Hły, dekrétów doktor i teologii profesor. Kilką razy piastował urząd rektora akademii krakowskiej. Później był biskupem krakowskim, pochowany w katedrze swojej. Dzieje krajowe (jak mówi Soltykiewicz) czyni tego uczonogo męża, obszernie objęły. Umarł 22 Września 1460.

— **STRZĘPIŃSKI** (*Tomasz*), teolog i prawnik za Kazimierza Jagiełłowicza. Otrzymał stopień doktora teologii i obojga prawa w akademii Krakowskiej, był w niej później nauk teologicznych professorem i kilkakrotnie rektorem. Po zgonie Wincentego Kota z Dębna w r. 1448 był wezwany na katedrę arcybiskupią gnieźnieńską, lecz że król już poprzednio ofiarował tę godność Władysławowi Oporowskiemu, przeto Strzępiński ustąpił musiał. Mimo to jednak dostąpił on najwyższych godności kościelnych, i posiadał katedrę Krakowską w r. 1455 po zgonie Zbigniewa Oleśnickiego. W podeszłym wieku uknięty paraliżem dnia 2 Września 1460 zakończył życie.

STUART, sławna familija szkocka, która wydała tej krainie i Anglii wielu Królów. Pochodziła z linii angielsko normandzkiej Fitz-Allan; osiadła w Szkocji, przybrała nazwisko Stewart które później zmieniła na Stuart. Po śmierci Dawida II. 1370 r. Syn Waltera Stuarta wstąpił na tron pod imieniem Ryszarda II. i dał początek dynastyi Królewskiej Stuartów. Z tej familii panowali Jakób, Robert, Marya Stuart (t. t. d.). Syn Maryi Stuart Jakób VI, połączył Szkocję z Anglią, następcami jego byli: Karol I., Karol II. i Jakób II., który był z tronu stracony. Mąż jego córki Maryi, Wilhelm III. książę Oranii wstąpił na tron. Na Annie która nastąpiła po Wilhelmie kończy się panowanie domu Stuartów w Anglii r. 1714. Syn Jakóba II. przybrał tytuł Jakóba III; znany bardziej pod nazwiskiem *Treudenta*. Niemógł herba odziedziczyć. Starszy syn jego Karol Edward nie był szczęśliwym, również i brat jego Henryk-Benedykt, który się mianował Henrykiem IX., i który umarł 1807 r.

— **STUART** (*Robert*), hrabia de Beaumont-le-Roger, pan d' Aubigny, drugi syn Jana Stuarta III. hrabia Lenox. Odmachił się w wojnach wielkich i został marszałkiem Francji. Umarł 1543, znany pod nazwiskiem *marzalka d'Aubigny*.

— **STUART** (*Gautier*), hrabia d' Athol, syn Roberta II-go, przekonany 1436 r. o spisek przeciwko Jakóbowi I. wycierpił straszne moki. Syn jego *Jan Stuart* służył Karolowi VII, pobit anglików pod Baugé 1421 roku, został konetablen i zginął pod Verneuil 1424.

— **STUART** (*Gilbert*), historyk szkocki urod. w Edynburgu 1742. zmarły 1786 Napisał: *Rozprawę o starożytności brytańskiej*. Obraz

postępu Europy. Uwagi nad prawem szkockiem Historję reformacji szkockiej, i historję Szkocji.

— **STUART** (*Jakób*), sławny antykwaryusz i architekt. Urod. w Londynie 1713. zwiedził Ateny i wydał szacowne dzieło: *Starożytności ateńskie*. Mianowany intendentem szpitala w Greenwich. Umarł 1788 r.

STUKELEY (*Wilhelm*), lekarz i antykwaryusz angielski, urod. 1687, był założycielem towarzystwa egipskiego. Umarł 1763. Opisał *starożytności Wielkiej Brytanii*.

STYLIKON (*Flavius Stilico*) sławny wódz Wandalów w 4 wieku. Zasiadł Serenę siostrzenicę Teodozjusza W. i misaony nauceicielem Honorjusza cesarza Zachodniego. Kazał zamordować Rufina nauczyciela Arkadiusza cesarza wschodniego; zbrodnią tę jednak zmazał wieloma świętymi czynami. Pobit Gotów i Atyllę ścigał aż do Afryki. Później sam sprowadził barbarzyńców w zamiarze osadzenia swego syna Belizariusza na tronie. Widząc ten zamiar odkryty, uciekł do Rawenny, gdzie pochwycony i ścięty 408 roku.

SUARD (*Jan Ch. Antoni*), urodz. w Besancon 1732, obrał zawód literacki i przybył do Paryża 1750 r. Zaznajomił się z uczonymi owej epoki i za przetłumaczenie historii Karola V. przez Robertena został członkiem akademii 1772; redagował kilka pism. Uwzięziony w czasie rewolucji, po 9 termidora wolność odzyskał; redagując pisma znnowu musiał uciekać do Szwajcarii. Za konsulat powrócił i został sekretarzem Akademii. Umarł 1817. Prace jego rozrzucone po wielu pismach peryodycznych.

SUBLEYRAS (*Piotr*), malarz i rytownik urodz. 1699, uczeń Antoniego Rivals. Przybył do Paryża 1720, a 1726 otrzymał akademicką nagrodę. Umarł 1749. Dzieła jego znajdują się w Tuluzie, Paryżu, Rzymie i Dreźnie.

SUCHET, (marszałek) książę Albufera, urodz. w Lyon 1772, w czasie rewolucji wstąpił do wojska jako prosty żołnierz, adzynał się pod Rivoli, Castiglione, i wiele się przyczynił do zwycięstwa pod Marengo. 1808 w Hiszpanii w Aragonii wielkie rozwinął zdolności. Mianowany księciem Albufera i naczelnym dowódcą kawalerji Umarł 1826. Pisał: *Pamiętniki o wojnie hiszpańskiej*.

SUCHODOLSKI (*Januariusz*), rodem z Litwy, był kapitan gwardji pieszej b. wojska Polskiego. Po roku 1831 udawszy się zagranicę jako artysta malarz, pracował w Paryżu w szkole Horacego Verneta; gdzie szczególnie doskonał się w przedstawianiu bitew i wielkich scen wojennych. Na wystawach Warszawskich widziano jego obrazy: *Wzięcie Achalcyku*, i *przejście Napoleona przez Gó-*

ry, *gonitwą wojenną Ozerlięsom z Kirgizami*. Z polecenia wyższego przedstawił w obrazach wielkiego rozmiaru doskonale wykonanych: *Wzięcie Erzerum*, bitwę pod *Elieztalpolem*. Z własnej fantazyi utworzył na wielkiem obrazie zagrobową scenę Napoleona i jego towarzyszy broni. Prócz tych godne są wspomnienia, jego obrazy przedstawiające bitwy pod Samosiera, Radzynem, Grunwaldem, tudzież przeprowadzenie się kontrabandzystów przez wodę z gór spadającą. Ni-wyliczamy wiele innych prac tego artysty które są niemal po całej Polsce znane.

SUCHY-WITH (*Jan*), urodził się w Strzelcach w Sandomierskiem. Po ukończeniu nauk, obrał sobie stan duchowny, a będąc proboszczem gnieźnieńskim, dziekanem krakowskim, i kancelarzem koronnym, w r. 1379 wyznaczonym został exekutorem testamentu Kazimierza Wielkiego. W 1372 został nominowany koadiutorem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, a w 1373 wstąpił na tę katedrę. W r. 1375 prezydował w kapitule jenerałnej w Gnieźnie. W r. 1377 w chwili przygotowań do wyprawy na Litwinów, za pośrednictwem tego kapłana, duchowieństwo przystało na udzielenie żądanego wsparcia królowi Ludwikowi, sam arcybiskup Jan, zdy król z wojskami przechodził przez Sandomierz ofiarował 15.000 zł. W r. 1380 potwierdził Jan arcybiskup na godności biskupa krakowskiego, Zawiszę herbu Poray. W następnym roku miał zatargi z Ziemowitem księciem mazowieckim o probstwo łęczyckie, z którego tenże wyrugował Pelkę z Grabowa od arcybiskupa przeznaczonego. W r. 1384 Suchy With wyklepęto księcia Obolskiego za osobiste przestępstwa od klątwy uwolnił. Umarł w Zninie 1385 roku 5 Kwietnia, pochowany w katedrze w Gnieźnie.

SUFREN-SAINT-TROPE, (*Piotr Alexander de*) znany pod nazwiskiem *Radli* Sufron słowny marynarz urod. w Prowancji 1729 został kawalerem maltańskim i wszedł do marynarki francuskiej 1743; w wojnie z Anglią ożnaczał się odważną wziętą do nieprzyjacieli. Uwalniany i mianowany 1767 kapitanem fregaty, odbył kilka wypraw przeciwko barbaroskom, 1781 przyniósł kolonię holenderską na przylądek Dobrej Nadziei. 1782 mianował admirała Huchesa na brzegach Korandelu i opanował Cayen. 1783 powrócił do Francji i umarł 1788.

SUGER, urod. 1082 wychowany w St. Denis z Ludwikiem synem Ludwika Grzegorza; kiedy ten książę na tron wstąpił obrał go swoim radcą. Ludwik VII udając się do Palestyny powierzył mu rząd kraju, rządził mądrze i łagodnie. 1122 uformował klasztor St. Denis. Umarł 1152. Pisał: *Życie Karola Grobnego i listy*.

SUIDAS, pisarz grecki za Alexego Komnena, napisał *Słownik historyczny i geograficzny*, choć mniej dokładny, użyteczny jednak z powodu ciekawych cytacji zaginionych autorów, i niektórych szczegółów biograficznych.

SUINTILA, król Wissygotów w Hiszpanii, nastąpił po Rekaredzie II. r. 621 podbił zbuntowanych Gaskonów i stał się panem całej Hiszpanii; chciał dziedzicznym tron uczynić i jednego z synów przybrał do panowania r. 631. Goci wybranego stracili a innego z jego synów obrali.

SULEM (*Piotr Fredryk*), urod. w Kopenhadze. 1728 poświęcił się prawu i historii, członek wielu towarzystw uczonych. Umarł 1798. Pisał: *Historję Danji* do r. 1100, o *początku ludów*. *Historję przejścia ludów północnych i historję krytyczną Danji pogańskiej*.

SULLY (*Maksymilian de Bethune* baron de Rosny książę de) urod. w Rosny 1559. Był protestantem i cudem prawie uniknął rzezi św. Bartłomieja. Mając lat 16 przywiązał się do króla Nawarry (Henryka IV). Równie dzielny wojownik jak biegły dyplomata, negocjował ożenienie króla z Marią de Medicis i był posłem w Anglii, 1594 mianowany ministrem stanu członkiem rady i intendentem finansów odznaczył się wieloma reformami i ukróceniem nadużyć. Po śmierci króla mianowany księciem, od Ludwika XIII otrzymał marszałkostwo. Umarł 1641. Pisał: *Pamiętniki Henryka IV. i Pamiętniki Maksymiliana de Bethune*.

SULPICJA, Rzymianka za czasów Domicyjana. Pisała przeciwko cesarzowi salwę za wypędzenie filozofów, nadto napisała poemata o miłości małżeńskiej, tych dzieł tylko fragmenta nas doszły.

SULPICJUSZ SEWERUS historyk kościelny, urod. w Galji 363, z bogatej rodziny. Po śmierci żony zapisał kościołowi majątek: 413 został księdzem. Umarł 420. Pisał: *Historję świętą*. *Historję św. Marcina*. *Rozmowy i listy*.

— **SULPICJUSZ** (*święty*), biskup z Bourges w VI wieku, odznacza się mądrością i gorliwością.

— **SULPICJUSZ** (*Pobożny*) biskup z Bourges, zmarły 617, dla cnót policzony w poczet świętych obchodzony 17 stycznia.

SULPICJUSZ GALLUS (*Kajus*) Rzymianin, żyjący na dwa wieki przed Ch. Był z Pawłem Emiljuszem w Macedonii jako trybun wojskowy. (W wojnie tej przepowiedział zwycięstwo Rzymianom). Mianowany konsulem 166 przed Ch. Umarł w kilka lat potem. Zatrudniał się astronomiją.

— **SULPICJUSZ RUFUS** (*Publius*), trybunał do 88 lat przed Ch., stronnik Mariusza. Był autorem wielu praw. Jednym z nich oddał Mariuszowi dowództwo w wojnie przeciwko Mityrdatowi, które już poprzednio Sylla otrzymał, i przeto był sprawcą rywalizacji między temi wielkimi mężami. Był zabitym podezban dyktatury Sylli.

SULPICJUSZ RUFUS (*Severus*) znany komity prawnik i mówca współczesny z Cycceronem, mianowany przez Cesarza prokonsulem Achai.

SULKOWSKI (*Józef*), znamienny wojak polski, spokrewniony z rodziną książąt Sulkowskich, jednak nie należący do niej bezpośrednio. W r. 1789 wszedł do wojska w stopniu porucznika; w 1792, służąc pod księciem Ludwikiem Württembergiem, a później pod Michałem Zabiello, odznaczył się chwałobnie przy obronie mostu nad rzeką Zelwią, za co ozdobił się krzyżem wojskowym. Wydalwszy się następnie do Francji, wysłany został jako pomocnik przy poselstwie francuzkiem do Stambułu, skąd wysłany był przez ambassadora Desorchesa z depeszami do ówczesowego naczelnika rządu w Polsce, lecz nim potrafił przybyć na miejsce, powstanie tak się pochyliło ku upadkowi, że znów Sulkowski z nadzwyczajnemi trudnościami musiał ulec do kraju. W r. 1798 przyłączony został do wyprawy egipskiej, tem użyteczniej, że doskonale posiadał język arabski; miał udział w bitwie pod Piramidami i przy zajęciu Kairu. Równie czynny później jak i orzeź, należał do ustanowionego w Kairze instytutu i przyczynił się do wielu historycznych odkryć w tym kraju. Wysłany przeciw napadającym mamelukom, od strony morza czerwonego, wśród bitwy, otrzymał ośm ran palaszowych, kilka postrzałów i odwieziony został do Kairu; jeszcze nie odzyskał zdrowia, gdy bunt powstały w Kairze zerwał go z łoża, lecz osłabiony, tak porażony został, że zaledwie część mundurku jego, mogła być wynaleziona. Sulkowski, mocno żalowany od Bonapartego i francuzów, umarł mając lat 28, już w stopniu pułkownika.

— **SULKOWSKI** (*Antoni* książę), generał polski, syn Antoniego kandydanta koronnego. W r. 1806 wszedł w służbę wojskową, i wystawiając własnym kosztem pułk, dowódcą jego został mianowany; za bitwę pod Tezewem ozdobił się krzyżem legii honorowej. W r. 1808 udał się z pułkiem swoim do Hiszpanii, a w 1809, odznaczył się pod Almonzyl, Occana. Mianowany gubernatorem Malagi, potrafił zyskać szacunek jej mieszkańców. W 1810 wrócił do kraju i postąpił na generała brygady. W 1812, był w bitwach pod Smoleńskiem i Możejkiem, a w czasie odwrotu dwa razy ranny. Jako generał dywizji w r. 1813, dowodził oddziałem jazdy polskiej pod Lip-

skiem, a gdy wieść o zgonie księcia Józefa Poniatowskiego, doszła Napoleona, lubo najmłodszego z generałów, mianował jednak głównym dowódcą korpusu. Lecz później nie chcąc przejść za Ren, wziął uwolnienie i odjechał jako prywatny do Berlina; powziąwszy wiadomość, że król saski jako jeńiec, tam przebywał, złamął przybył do Warszawy. W pierwszych miesiącach 1814, został powołany do komitetu generałów, a później adjuantanem cesarza Alexandra; po pierwszym pobycie cesarza w Warszawie, udał się Sulkowski za monarchą do Petersburga i czas jakiś tam przebywał; następnie jednak uwolniwszy się od służby wojskowej, osiadł w majątności swojej Rydzyna w wielkiem księstwie Poznańskiem. W r. 1824, mianowany był od króla Fryderyka Wilhelma III. marszałkiem stanów prowincjonalnych poznańskich, a wkrótce wzwany do wielkiej rady stanu państwa pruskiego, gorliwie nad dobrem współobywateli pracował. Umarł w siłę wieku, bo zaledwie pięćdziesięciu lat dochodząc w r. 1836.

SULKOWSKI (*Stanisław*), opat tyński i sekretarz króla Zygmunta III. do spraw duchownych; mąż zręczny i rozsądny. Głośnym był spór jego który toczył o opactwo tyńskie dane sobie od króla, z mnichami tamtejszymi, albowiem ci chcieli koniecznie utrzymać obranego przez siebie Wojciecha Baranowskiego, pomimo że papież potwierdził wybór króla. Sulkowski przybył z wojskiem pod bramy Tyńca i gdy te zostały zamknięte, kazał zatoczyć działa, co widząc mnichy otworzyli bramy i z czcią, nowego swojego opata przyjąć musieli. Umarł w 1606.

SUMAROKOW (*Alexander*), sławny pisarz rosyjski, urodzony w Moskwie 1727, Cesarzowa Elżbieta protegowała go. Katarzyna II. mianowała go radcą stanu. Pisał tragedje: *Hamlet*, *Argstona*, *Zemira*, *Mieczysław*, komedje: *Sedza opiekun*, i t.ż. bracia rywal, i kilka dzieł historycznych.

SUMIŃSKI (*Leopold*), członek rady wychowania publicznego, dyrektor kursów pedagogicznych w Warszawie, wydał dla użytku młodzieży *Entropiusza* i *biłki Fedra* (1838) w Warszawie z potężnemi objaśnieniami i słownikami: tudzież naukę czytania, przepisaną przez radę wychowania publicznego, do użytku szkół elementarnych w królestwie. (1835 r.)

SURCOUR (*Robert*), sławny marynarz, urodzony w St. Malo 1772. Mając lat 15, udał się do Indji, gdzie cudo waleczności dokazywał. W 20 roku kapitan okrętu, osłabił handel angielski, zbagacił się i umarł w St. Malo 1827.

SURENA, wódz Orodessa, króla Partów. Pokonał Krassusa i zdradą nawet zabił. Wkrótce z rozkazu Orodessa zabity 52 r. pr. Ch.

SURIAN (J. C.), urodzony w Prowancji 1670 r. Został biskupem za wymowę, był członkiem akademii, dobra zapisał biednym. Umarł 1754.

SUROWIECKI (Wawrzyniec), urodzony r. 1769 niedaleko Gniezna; radca b. kommisji rządowej, wyznań religijnych i oświecenia, członek b. towarzystwa przyjaciół nauk. Znany jest z swych plodów literackich. Mamy nader ważną pracę jego: *Sledzenie początków narodów sławiańskich*, Warszawa 1824; *O upadku przemysłu i miast w Polsce*. Warszawa 1810; *O rzekach i sławach księstwa warszawskiego*. Część I Warszawa 1811. Uczony i pracowity ten mąż, zakończył swój żywot 9 czerwca 1827.

SURVILLE (Małgorzata-Eleonora Klotylda de Vallon-Chalys de), urodzona 1405. Pan Warderbourg wydał 1802 roku tom jej poezyi za których autentyczność ręczyć nie można.

SUS syn Proklesa nastąpił po ojcu na tron spartański (1060 przed Chr.) panował lat 32, po nim Euzypon.

SUSARION dawny poeta dramatyczny grecki urodz. w Ikarji (Attyku) 580 przed Ch. Razem z aktorami przedstawiał własne sztuki. Jego farsy podobały się grekom.

SUSKI (Piotr) pisarz grodzki przemyski, wstawiony przywłaszczeniem sobie rękopismu Łukasza Górnickiego: *Włoch*, które pod własnym nazwiskiem odważył się wydać w r. 1616.

SUSZA (Jakób), zasłużony historyk w zgromadzeniu KK. Bazylianów polskich za Jana Kazimierza, był w rozmaitych klasztorach swojego zakonu nauczycielem filozofii i teologii, później został wysłanym do Rzymu. W r. 1644 mianowany został administratorem diecezji chełmskiej, a w 1652 jej rzeczywistym biskupem. W 1661 przeżydował na kapitule generalnej zakonu Bazylianów w Żyrowicach i na tejże obrany proto-archimandrytą czyli generałem całego zakonu na Rusi; w końcu otrzymał zasobne opactwo w Żydyczynie r. 1685 i w podeszłym wieku życie zakończył. Dzieła jego są: *Cursus vitae, et certamen Martyrii, B. Josaphat Cuncevicii etc.*, — *Saulus et Paulus Ruthenae antonins etc.*

SUWAROW-RYMICKI (Aleksander Wasiliewicz), urodz. w Finlandji 1729. pochodził z rodziny szwedzkiej. 1742 wstąpił jako prosty żołnierz, a 1762 otrzymał stopień pułkownika odznaczony się przeciwko prusakom. 1768 r. wielokrotnie pokonał Polaków, wziął szturmem Kraków i mianowany generał-majorem. 1773 walczył z Turkami pod rozkazami Rumiancowa. 1783 mianowany na czołowie dowodzącym, odznaczył się w wojnie

z Turkami mianowicie nad brzegami Bymniku, opanaował cytaadelę Ismael uważaną za nie zdobytą. Mianowany gubernatorem Krymu w 1794 wysłany do Polski wziął Warszawę i mianowany feldmarszałkiem księciem. 1799 bił się z Francuzami w Szwajcaryi 1800 dysgracjonowany umarł tegoż roku.

SUVÉE (Józef Benedykt), urodz. w Bruges 1743; otrzymał nagrodę malarstwa 1771, został członkiem akademii 1779; mianowany dyrektorem szkoły francuskiej w Rzymie 1792 r. Zaledwie zaczął używać owocu pracy gdy go śmierć zaskoczyła 1807 r. *Śmierć admirała Coligny* jest jego arcydziełem

SUZE (Henrietta de Chatillon de Coligni), znana pod nazwiskiem hrabiny de), urodzona w Paryżu 1618 była wprawczą admirałką Coligni, w małżeństwie z hrabią nieszczyśliwa, rozwiodła się. Umarła 1673. Pisała elegje, madrygaly, pieśni, ówczesznie podziwane.

SVANTE STURE, szwed ogłoszony administratorem kraju po śmierci Stenona Sture. Przez czas rządu walczył z Danją wziął Kalmar i kilka wysp. Umarł 1512. Syn Stenon Sture po nim nastąpił.

SVERRER, jeden z wielkich ludzi których Norwegja wydała. Miał zostać księdzem gdy matka objawiła mu że jest synem króla Sigurda II, stanął więc na czele znacznej partji, pokonał Magnusa VI i został królem 1177. Mimo zabiegów Magnusa, który uciekł do Danji, koronowany 1194. Duchowieństwo nieprzyjane mu wyrobiło nań klątwę Innocentego III, której umiał się oprzeć. Umarł 1202, po nim syn Hakan III był waleczny, czynny i sprawiedliwy.

SWACH (Antoni), franciszkanin, bardzo wiele ryłował w Polsce w ostatnich latach XVII i pierwszych XVIII wieku. Do lepszych dzieł jego należy wizerunek Jana III i jego żony. Ryłował także herbarzyk na 160 stronnicach in 16-mo z orkusza. W dziełku tem jak herby-tak i opisanie onych jest ryłowane.

SWAMMERDAM (Jan), sławny anatomik, urodzony w Amsterdamie 1637, został doktorem 1667. Umarł 1680. Pisał: *O oddychaniu i użytku płuc i Historję owadów*.

SWEBACH zwany **FONTAINE (Jakób Franciszek Józef)**, malarz, urodzony w Metz 1769. Zmarły 1823. Obrazy jego znakomitsze są: *Bitwa pod Rivoi, Przejście Dunaju* i t. d.

SWEDENBORG (Emmanuel), filozof mistyk XVIII wieku, urodzony w Sztokholmie 1689. Ukończywszy nauki mianowany asesorem kopalni 1704 wydał: *Dzieła filozoficzne i mineralogiczne*, następnie, *Ekonomję zwi-*

rzecą. Nagle opuścił swój zawód i mienił się być natchnionym. Umarł 1772. Napisał tak: *Prawdziwa religja chrześcijańska.*

SWENON, Trzech królów tego imienia panowało w Danji.

— **SWENON I.** (*brodaty*), nastąpił po ojcu Haraldzie Blaatan 938 r. Chociaż chrześcijanin przesładował religję. Za niego podobito Anglię. Umarł 1015. Syn jego Harald panował w Danji a Kanut w Anglii.

SWENON II. brat poprzedzającego nastąpił po Hardikanucie 1017. Prowadził 17 lat wojnę z Norwegją. Sprzyjał chrześcijaństwu i duchowieństwu. Kiedy Wilhelm normandzki wyglądował w Anglię, wybierał się przeciwko niemu, lecz darami został cofnięty. Umarł 1076 r. Po nim Harald III który tronu prawnego następcę pozabawił.

— **SWENON III.** Syn Eryka Edmunda przewany *Srenon Petrus*, walczył o koronę i zginął 1157. Po nim nastąpił Waldemar I.

SWERKER, szwed, wnuk Swena ofiarnika, obrany królem Gotów i Szwedów; za niego chrystjanizm wprowadzony do Szwecji. Słaby i niedołężny, był zamordowany 1155. Po nim nastąpił Bonda.

— **SWERKER II.** Syn Karola VII a wnuk poprzedzającego, obrany 1199. Kazał zamordować trzech synów Kanuta; czwarty nazwiskiem Eryk uciekł do Normandji i później go z tronu strącił r. 1210.

SWETONJUSZ (*Kajus Paulinus*) wódz rzymski, był rządcą Numidyj r. 40 po Ch. Padził Numidyją i opisał swoją wyprawę, następnie był rządcą W-jej Brytanii. Konsul 66 r. opuścił Otona dla Witeljusza.

— **SWETONJUSZ** (*Kajus Trankwillus*), historyk łaciński w II wieku naszej ery, będąc retorem i grammatykiem został sekretarzem Adryana, i wpadł w niełaskę za ubliżenie cesarzowej Sabinie. Pisał *Życie grammatyków i mówców, oraz życie 12 Cesarzów*. Dzieła te są pisane stylem poprawnym i doładnie malują epokę.

SWINKA (*Jakób*), arcybiskup gnieźnieński. Przewodnicząc kościołowi w czasach pełnych zaburzeń, umiał powściągać nadużycia. Oparł się zachwalości Henryka księcia Wrocławskiego, który wydarłszy przemocą zamek Kaliski Przemyśławowi, powołał się Tobiaszowi biskupowi Wrocławskiemu dobra duchowne zabrać. Pierwszy ten arcybiskup po zabiciu Stanisława biskupa krakowskiego, Przemyśława w Gnieźnie na króla polskiego koronował. Umarł 4 marca 1313.

SWIATOPEŁK, wielki książę rossyjski, obrany po ojcu Włodzimierzu r. 1015, z pomocą Bolesława króla Polskiego utrzymał się na tronie. Pokonany przez brata Jaro-

slawa r. 1019 uciekł do Czech, wiele popełnił okrucieństw.

— **SWIATOPEŁK II**, syn Izasława, nastąpił r. 1093 po Wsiewłodzie. Umarł 1113. Panowanie jego zakłócone napadem Polowców. Po nim Włodzimierz Monomach.

SWIĘTOPEŁK, książę Pomeranii, skaził się niedugodnym zabójstwem Leszka Białego i stał się powodem wielu strasznych wojen i krwi rozlewu. Obok tego był to mąż dzielny, który umiał krzyżakom stawiać czoło, a Pomorzę za czasów jego wzrosło w handel w dostatkach kwitnęło. Umarł 11 stycznia 1266 roku.

SWIATOSEŁAW, wielki książę rossyjski, nastąpił po ojcu Igerze r. 915 pod opieką matki Olgi. Walczył z ludami mieszkającymi nad Wolgą, z Bulgarami, Pieczyngami, z cesarzem wschodnim Janem Zimiscesem. Zginął w wojnie z Pieczyngami r. 972. Trzej jego synowie po nim nastąpili: Jaropełk w Kijowie, Oleg nad Drewlanami, a Włodzimierz w Nowogrodzie.

SWIĘTOSŁAW Z WOCIESZYNA, mistrz i doktor; był kustoszem kościoła św. Jana w Warszawie; wytłumaczył *Statut Wiślicki i jagiełłońskie ustawy* roku 1449 i 1450, wydane wraz z *Statutem Mazowieckim* pod nazwą: *Pomniki języka i uchwał Polskich i Mazowieckich z XV i XVI wieku*; Wilno 1824.

SWIĘCICKI (*Andrzej*), jeden z najpięrszych u nas uczonych, którzy się zajmowali topografią. Zdeł za panowania króla Zygmunta III; odebrawszy wychowanie w szkołach jezuickich, bawił na dworze Stanisława Łubińskiego biskupa Plockiego, później był pisarzem ziemi Nurskiej. Wypracował on dzieło: *Topographia sive Masoviae descriptio*, które po jego śmierci Zygmunst syn wydał.

SWIĘCICKI, biskup poznański. Gdy w r. 1704 Karol XII najechał Polskę i kazał ogłosić bezkrólewie, prymas zagrożony kłatwą papieża, usunął się z pola elekcji, a biskup poznański go zastąpił i Stanisława Leszczyńskiego obwołał królem. Wkrótce jednak gdy po oddaleniu się Szweda, pojawił się niespodzianie król August II, biskup niezadowolony wczęście umknąć, dostał się w jego ręce, i oddany pod straż nuncjusza papieżkiego miał być do Rzymu wysłany, inni zaś twierdzą że tylko był odwieziony do Drezna.

SWIĘCICKI (*Tomasz*), mecenas, jest autorem dzieł: 1) *Wiadomość historyczna o ziemi Pomorskiej, mieście Gdańsku, oraz żegludze i panowaniu Polaków na morzu Bałtyckim* (Warszawa 1824); 2) *Opis sta-*

reżytną Polski (tamże 1816 tomów 2, edycja druga 1828.)

SWIERZAWSKI (*Karol Boromeusz*). znakomity polski aktor, urodził się w Poznaniu 1731. Po ukończeniu nauk w niższych klasach, udał się do ówczesowej *Palestry*. Po spędzeniu awanturniczo młodoci, za przybyciem do Warszawy w r. 1761 wystąpił pierwszy raz w nowo otworzonym teatrze, w komedii *Natreci*. Był to znakomity artysta w rolach *ojców i lokajów*, był on prawdziwym polskim aktorem. Umarł 30 listopada 1806 mając przeszło lat siedemdziesiąt.

SWIFT (*Jonatan*), przezwany *Rabelais angielskim*, urodz. w Dublinie 1667, został księdzem. Umarł 1713 r. Pisał powieści i powieść antyrycyzną *Podróż Gulliwera*.

SWIDEN (*Jan Henryk van*) ur. 1736 w Hadze, otrzymawszy liczne nagrody, 1763 został profesorem fizyki i astronomii w Amsterdamie, i w czasie organizacji Batawji powołany do rady wykonawczej. Członek towarzystw uczonych, umarł 1823 r.

SYAGRIUS, (*Flavius Afranius*) urodz. w Lyon w IV wieku, był prefektem pretoryj r. 331 następnie konsulem. Protęował potęg Autyzusa i sam porzucił pisał.

— **SYAGRIUS**, dawny poeta grecki, pisał poemat o wojnie trojańskiej, który nas nie doszedł.

— **SYAGRIUS**, wódz rzymski w V wieku, pokonany przez Franków. Uciekł do Maryka, króla Wizygotów, który go wydał kłódownszowi.

SYDENHAM (*Tomasz*), sławny lekarz angielski, urodzony 1624, leczyl w Londynie z wielkiem powodzeniem. Pisał wiele dzieł, które zebrane i wydane p. t. *Dieta Unwersalna*.

SYLLA (*L. Cornelius*), urodzony w Rzymie 138 przed Ch., odbył pierwsze kampanie pod Marjuszem, któremu towarzyszył do Numidy jako kwestor, odznaczył się odwagą i zyskał miłość żołnierzy. W jego to ręce Bocherus, król jednej części Afryki, wydał Jugurtę, i odąd zaczęła się nienawiść między Marjuszem a Syllą. Mianowany pretorem 92 r., osadził Ariubazanesa na tronie Kapadocji, pokonał Mitrydata W. i podbił Samnium. Mianowany konsulem r. 88, chciał do wojny przeciwko Mitrydatowi w czym go Marjusz ubiegł, i to dało powód do wojny domowej. Sylla rozjątrzony przybywszy do Rzymu, opanował ster rządu, nałożył cenę na głowę Marjusza i udał się przeciwko Mitrydatowi, którego pokonał zupełnie. W tym czasie Marjusz wszedł do Rzymu, a Sylla wróciwszy pokonał go i Rzym opanował na nowo. Głurcistw i prześladowaniem tysięcy ofiar splamił swe imię. Dobrowolnie złożył władzę r. 79

przed Ch., i umarł wkrótce ze skutków rozpaczy.

SYLWERY, papież, z dykana wyniesiony na tron papieży 536, po Agapicie I. Mówił że był synem papieża Harmsdasa. Cesarzawa Teodora, żona Justyniana, wysłała go na wygnanie do Lucei na jego miejsce obrano Vigila. Justynian chciał go przywrócić, lecz cesarzowa posłała go na wyspę Palmaria, gdzie w mękach umarł 538. Kościół czci go jako męczennika 20 czerwca.

SYLWESTER, dwóch papieży i antypapież nosił to imię:

— **SYLWESTER I** Rzymianin, nastąpił po Melchradusie 311 r. Wysłał legatów na sobór w Arles i do Nicei 324; umarł 335. Po nim Marek Obchodzony 31 grudnia.

— **SYLWESTER II**, zwany pierwiej *Gerbert*, urodzony w Owerraj, z niemieckiego stanu, był uczonym; odbywał podróże, był nauczycielem cesarza Ottona VII. Następnie synów Hugona Kapera i mianowany biskupem Reims 932. Nastąpił na papieża w po Grzegorza V, 939 r. Umarł 1001. Dla wielkich nauk mówiono, że ma związki z czarstami.

— **SYLWESTER III**, antypapież, nazwał się przebrał Jan i był biskupem Sabazj; obrany za Benedykta IX r. 1043 i w kilka miesięcy wypędzony.

SYLVIA, córka Tewennusa, której Askaniusz, wójt Eneusza, zabił wypadkiem oblaskowanego jelenia. Wypadek ten spowodował wojnę między Lajonami i Trojanami.

— **SYLVIVS**, syn Eneusza i Lawinji, panował w Albis. Wiele pannijęcych w tem mieście, nozili to imię.

SYMBAGES, wójt Bardasa cesarza wschodniego, zbuntował się przeciwko teściwni z Bazylium macedońskim 866, następnie z Jerzym Pigansem, naczelnikiem policyi i aresztował okolice Konstantynopola. Schwytanemu wylupiono oczy i wkrótce umarł.

SYMEON, syn Jakóba i Liu, urod. r. 5. 2217. polubił się z bratem Levi, dla pomśczenia się zaświęcił wyrażonej siostrze Dymie przez Sychemę. Wysłany do Egiptu za kupcem zboża był zatrzymany przez brata Jozafa. Następnie jego, wysłał z Egiptu w liczbie 59,399 ludzi.

— **SYMEON**, dziad Matatjasa, ojciec Machabeuszów, pochodził od cnotliwego Fioza z rodu kapłanów.

— **SYMEON**, mąż sprawiedliwy, żyjący w Jeruzalem i oczekujący przyjścia Zbawiciela Boga w kościele, gdy Józef i Marja przynieśli Chrystusa, wziął go na ręce i wyrzekł: Mój nmiernie bom widział Zbawiciela. Kościół obchodzi go w pierwszych dniach Stycznia.

— **SYMEON**, krewny Chrystusa, syn Kleofasa i Marii siostry N. Panny. Wyrzucił ży-

dom okrucieństwo przeciwko Jakubowi młodszemu i został po nim biskupem Jerozolimy. Ukrzyżowany r. 107 po Ch., obchodzony 18 Lutego.

SYMEON STYLITES, (*Świąty*), urodzony w 4 wieku w Syrii, udał się młodym jeszcze będąc, w samotne ustronie, i obrał sobie mieszkanie na wierzchołkach różnych kolumn, co mu nadało przydomek *Stylites*. Był odwiedzanym przez królów i biskupów. Umarł 461 r., obchodzony 6 stycznia.

— **SYMEON**, dwóch autorów starożytnych, nosili to imię: jeden, *Logotet* albo *Metafrast* Urod. w X wieku w Konstantynopolu, wyznosił się do godności, był sekretarzem Leona filozofa i Konstantyna Porfirogeneta. Pisał: *Kronikę* od stworzenia świata do 968 po Ch. także *życia świętych i homilje*. Drugi nazywany *Teolog*, pisał rozmowy o wierze i cnotach Chrześcijańskich i 228 traktatów religijnych i moralnych.

SYMMACH, (*Kirintus Aurelius*), znakomity rzymianin w czwartym wieku naszej ery, prokonsul w Afryce, prefekt Rzymu i konsul 391 r. Był znakomitą mową i silnie pracował nad przywróceniem pogaństwa. Pisał listy objaśniające historję.

— **SYMMACH**, papież urod. w Sardynji, był dyakonem, gdy nastąpił po Anastazym II. 498 r. Wawrzeniec obrany papieżem przy pomocy Teoderyka króla Gotów musiał mu ustąpić, zważywszy wiele seborów, wyklął cesarza Anastazego. Umarł 514, wprowadził w mszę *Gloria*.

SYMNEL (*Lambert*), syn piekarza, którego pewien mnich za Henryka VII, króla Angielskiego chciał udać za hrabięgo Warwick ostatniego z Plantagenetów. Irlandczykowie przyjęli go i ogłosili pod imieniem Edwarda VI. Więzby pod Stoke, przez króla oddany był na kuchcik.

SYMONIDES, sławny poeta starożytny, urodz. na wyspie Ceos, żył na 5 wieków przed Ch. O życiu jego mało wiemy. Starożytni porównywali go z Pindarem a książęta greccy szukali jego przyjaciół: pisał: epigramata, elegje i sztuki teatralne, mówią że dodał do alfabetu litery q. w. y. z.

SYMPPLICJUSZ, (papież) urod. w Tioli, obrany po Hilarym r. 468, sprzeciwiał się cesarzowi wschodniemu Leonowi, który patriarchę Konstantynopolańskiego chciał wynieść nad patriarchów Alexandry i Antiochji. Zarządził kościółne mądrze. Umarł r. 483. Pisał: *listy*; po nim Felix II. nastąpił.

— **SYMPPLICJUSZ**, filozof w 6 wieku urod. w Frygji, o życiu jego nie wiemy, pisał komentarze nad Arytotelesem, dzieła jego wielce cenione.

SYNCELLES (*Jerzy*), historyk bizantyński w VIII wieku. Pisał *kronikę* p. n. *Wybór Chronologii* od stworzenia świata do Djoklejana, dzieło bardzo użyteczne

Tom II.

— **SYNCELLES** (*Nichab*), autor bizantyński w IX wieku. Pisał *Początek św. Dionizego areopagita* i traktat o *szkry wyrazów*.

SYRENSKI (*Szymon*) **SYRENIUSZ** profesor od r. 1589 sztuki lekarskiej w akademji krakowskiej, zbierał ziola i dla własnej nauki i dla nauki swych uczniów, napisał ogromne dzieło, które jednak dopiero po zejściu jego wydał Janicki także profesor akademji z napisem: *O przyrodzeniu i użyciu ziół*, Kraków 1613 z rycinami. Do wydania tego dzieła nakładem swoim przyłożyła się Anna Jagielonka Królowna, siostra Zygmunta III, która mieszkając w Brodniczy sama trudniła się dla rozrywki zbieraniem ziół. Największą zaletą dzieł Syreńskiego jest: że rośliny krajowe zebrał i czysto polskie nazwy im ponadał. Umarł Syreński przeżywszy przeszło lat 70.

SYRYCY Rzymianin, został papieżem po śmierci Damazego I. Potępił Jowinjana i jego uczniów. Pisał *listy*. Umarł 398 r. Po nim Anastazy.

SYZARA, wódz Jabin'a króla Asuru, był pokonany przez Izraelitów pod przewodztwem Baraka i Debory. Uciekłszy do namiotu Hebera Cynaencyka był we śnie przez jego żonę zabity przez wbiecie w głowę gwoźdźnia r. 1285 przed Ch.

SYSEBUT (*Flavius*) król Gotów w Hiszpanii, nastąpił po Gondemarze r. 612 panował przez 8 lat, odznaczał się walecznością i zamiłowaniem nauk. Napisał *poemat o zaćmieniach*, po nim Rekared II. nastąpił.

SYSENN (*Lucjusz Korneljusz*) dawny historyk rzymski współczesny Marjuszowi i Sylli napisał historję Rzymu od wzięcia go przez Gallów aż do Sylli. Tylko fragmenta dzieł jego nas doszły.

— **SYSENN**, syn Archelauza księcia Komany, usiłował podbić Kapadocyę i obudziwszy bunt p-ko Królowi Ariobarzanowi II zabił go. Mimo tego, Ariobarzanes III na tron wstąpił 63 przed Ch. Epoka jego śmierci niewiadoma.

SYXTUS, Pięciu papieży nosili to imię:

— **SYXTUS I.** (*Świąty*) Rzymianin obrany r. 117 po Alexandrze I. Umarł 127, policzony w poczet świętych i obchodzony 6 kwietnia, po nim nastąpił św. Telesfor.

— **SYXTUS II.** Atenczyk nastąpił po Stefanie I., poniósł męczeństwo 259 r. za Walerjana, po nim nastąpił św. Dionizy.

— **SYXTUS III** Rzymianin nastąpił po Celestynie I. r. 432, pracował nad przyłłmieniem herezy Pelega i Nestoryusza i poświęceniem św. Cyrjlla patriarchy z Janem Alexandryi patriarchą Antiochji. Umarł 440 r. Po nim nastąpił Leon św. obchodzony 28 Marca.

— **SYXTUS IV.** Franciszek Aleseola urod. 1414 w Genui, syn rybaka, został franciszkaninem i był professorem w Bolonii i w Pawji. Zastąpił 1471 po Pawle II., zgromadził panów Chrześcijańskich p-ko Turkom. Umarł 1484 był nieprzychylny Medyceuszom.

— **SYXTUS V.** Felix Peretti, urod. 1521, pod Ankoną. Syn właściciela winnicy; w młodości był pastuchą, wzięty przez franciszkanina do klasztoru został zakonnikiem i przez naukę doszedł znakomych stopni. Obrany papieżem po Grzegorzu XIII r. 1585, uświetnił swe panowanie wielkimi przedsięwzięciami, upiększył Rzym i zreformował duchowieństwo. Umarł 1590, po nim nastąpił Urban VII.

SYZAMNES, sędzia perski którego Kanibizes ze skóry kazał obedrzeć za przekupstwo. Skórą jego obito krzesło na którym sędzia zasiadał, ażeby obawa podobnej kary do ścisłego wypełniania obowiązków znagła.

SYZIGAMBIS, matka Darjusza króla perskiego, wzięta do niewoli przez Aleksandra po bitwie pod Issus. Alexander obchodził się z nią szlachetnie i ona do niego tak była przywiązana, że po jego śmierci głodem się umorzyła.

SYZYNNIUSZ, Syryjczyk został papieżem po Janie VII. 708 r. Umarł we dwadzieścia dni później, Konstantyn po nim nastąpił.

SZCZENIOWSKI (Tytus), jest autorem dzieła: *Przygotowania do nauki dziejów powszechnych i historii rozwinęcia się umysłu i ducha ludzkiego.* (Wilno 1842).

SZOPOWICZ (Franciszek), jest autorem dzieła: *Uwagi nad samogłoskami i spółgłoskami w ogólności, oraz nad niektórymi głoskami abecda polskiego w szczególności.* (Kraków 1827).

SZCZERBICZ (Paweł), jeden z najdawniejszych prawników naszych, za Zygmunta III. Był syndykiem i pisarzem lwowskim, pożyłszy względy Jana Zamojskiego, który go nawet do herbu swojego przypuścił w roku 1585. Powołany do dworu był sekretarzem, następnie radcą do spraw Magdeburskich, a nakoniec przez 25 lat pełnił obowiązki pisarza sądowego. Należał do układu statutu litewskiego. Po zgonie żony został duchownym, był proboszczem sandomierskim, oraz kanonikiem warmińskim. Zakończył życie w Krakowie mając lat 40. Dzieła jego: *Promptuarium statutorum.* Schoenfels 1604;— *Speculum Sazonum;*— *Jus municipale;*— *Polityka pańska,* w Krakowie w drukar. kazarz. 1595.

SZCZYGIELSKI (Stanisław), benedyktyn, dziejopis swojego zgromadzenia za Jana Kazimierza króla żyjący. Nie wszystkie okoliczności życia jego są wiadome. Według je-

go własnego zeznania wykładał teologję w Tyńcu później został proboszczem w Tuchowie, następnie miał nadzór biblioteki w Tyńcu, naostatek był opatem w Trokach. Czas zejścia jego, także niewiadomy, zdaje się jednak iż przypadł pod koniec XVII wieku. Był to mąż, któremu w zdolności zakon benedyktynów polskich nie miał równego. Z jego to rady, szkoły w klasztorach jego zgromadzenia odnowione zostały, a biblioteki wyborowemi i kosztownemi dziełami obcemi jak i krajowemi wzbogacone. Dzieła jego są: *Aquila polono-benedictina:* Cracov. 1663;— *Tinecia seu historia monasterii Tinecensis,* 1668;— *Series et notitia Trencensium abbatum* 1668; i t. d.

SZCZYGIELSKI (Józefat x.) rektor instytutu głuchoniemych w Warszawie, przełożył z niemieckiego dziełko Schmidta: *Msza święta w swoich obrzędach wyjaśniona.* (Warszawa 1841 r.)

SZEMBEK (Stanisław), arcy-biskup gnieźnieński, mąż z nauki i szlachetnego życia znany. Umarł w r. 1721.

— **SZEMBEK (Jan),** kanclerz wielki koronny, brat poprzedzającego, umarł w r. 1740. Są drukowane jego kazania polskie i niemieckie i krótkie zebranie nauki chrześcijańskiej.

— **SZEMBEK (Krzysztof),** jeszcze będąc biskupem inflańskim, był wysłanym od Augusta II do Wiednia w poselstwie o rękę arcyksiężniczki córki Józefa cesarza, w małżeństwo dla następcy tronu, później Augusta III. Mianowany biskupem Poznańskim, po Bartłomieju Tarle otrzymał biskupstwo kujawskie, a po przejściu Konstantego Szaniawskiego, Krakowskie; nakoniec został prymasem po Teodorze Potockim. Umarł w podeszłym wieku, w r. 1748.

— **SZEMBEK (Fryderyk),** jezuita. Niezmordowany pisarz w czasach Zygmunta III, urodził się w krakowskim w r. 1574. Jest autorem kilku dzieł treści teologicznych. Umarł 10 stycznia 1644.

SZKARADKIEWICZ (Patrycjusz), pijar, biegły matematyk, rodem z województwa krakowskiego. Wydał arytmetykę, geometrię i początki miernictwa, w swym czasie dzieła te, były bardzo wzięte. Umarł 20 marca 1777.

SZOŁDRSKI (Andrzej), po ukończeniu nauk w Rzymie i zwiedzeniu obcych krajów, został przez Zygmunta III mianowany kanclerzem królewicza Władysława, któremu towarzyszył w wyprawach na północ i Chocimskiej, służąc piórem i radą; on rozrzućność królewicza powściągał i lepszy porządek w interesach jego wprowadził. Towarzyszył królewiczowi Albrychtowi do Włoch, i ciało jego z Padwy w r. 1634 sprowadził. Obsypywany dostojenstwami duchownemi i dochodami, (posiadał bowiem sześć kanonji), a w roku

1636 biskupstwo Poznańskie otrzymał. Był to mąż światły, oświecił pamięć swoją, urządzeniem w Poznaniu szkoły dla ubogiej szlacheckiej młodzieży, którą należytem dochodem opatrzył. Umarł mając lat 67 w roku 1650.

SZMUGLEWICZ (*Franciszek*), malarz polski z czasów Stanisława Augusta. Był rodem z Litwy, kształcił się we Włoszech a wróciwszy do kraju wiele arcydzieł dokonał, dziś znajdujących się po kościołach w Warszawie, Krakowie i Wilnie, lub w domach prywatnych. Szmulgiewicz był nader pracowity i płodny. Umarł 1807.

SZULC (*Daniel*), urodzony w Gdańsku, sławny malarz portretów, jego roboty jest obraz Radziwiłła Bogusława, który rytował w r. 1651, znakomity artysta Fałck Jeremiasz, rodak Szulca.

SZULC (*Dominik*), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie wileńskim, był profesorem gimnazjów w Wilnie, Białymstoku, Słoczy, Lublinie, obecnie zaś w gimnazjum gubernialnem w Warszawie. Wydał: *Grammatykę pierwiastkową języka łacińskiego*, (Wilno 1821), i przełożył z niemieckiego: *Grammatykę łacińską* Broedera (tamże 1821 i 1829). W tygodniku wileńskim umieszczał przekład z greckiego, rozmów Lucyana, a w pamiętniku historyczno-moralnym (w Warszawie), pisma w przedmiocie historii polskiej oraz, O znaczeniu Pruss dawnych. 1846.

SZYBIŃSKI (*Dominik*), urodził się na Wołyniu, ukończywszy nauki w szkołach pijarskich, wszedł do tego zgromadzenia; pełnił później w różnych kolegiach, mianowicie w Warszawie, obowiązki nauczyciela filozofji, matematyki, retoryki i poezji. Był rektorem w Drohiczyźnie, Rzeszowie, Międzyrzeczu. Najznacześniejszym jego dziełem jest: *Słownik mitologiczny*. Mąż ten wiekami i pracami zwałony, mając lat 76 zakończył życie w Międzyrzeczu dnia 12 lipca 1799.

SZYDŁOWIECKI (*Krzysztof*), kasztelan krakowski, kanclerz wielki koronny. Mąż dla zasług swoich w kraju, powszechnie szacowany. Tam nawet (jak mówi Gołbiewski), gdzie go nieznano osobiście, ceniono go i poważano, albowiem imię i czyny jego taką miały wziętość, że najodleglejsze kraje i ludy brzmiały cnotę jego odgłosem. Wziętość jego dosięgała ostatnich krańców Europy, słyszano o nim w Hiszpanii i Portugalii, w Turcyi i wśród Tatarów. Był to wielkiej powagi senator, lubiący uczonych ludzi. Erazm z Rotterdamu przypisując mu dzieła swoje, sławił wielkie jego talenta. Listy jego oryginalne mają się znajdować w bibliotece heilsbergkiej. Zwłoki jego pogrzebane są w kolegiacie opatowskiej, gdzie dotąd widzieć można piękny i okazały roboty nagrobek. Umarł 20 grudnia 1532.

SZYDŁOWSKI (*Ignacy*), po ukończeniu nauk w b. uniwersytecie wileńskim, był profesorem w gimnazyach świstockiem i wileńskim, nakoniec członkiem wileńskiego komitetu cenzury. Z powodu licznych pism umieszczanych w dzienniku wileńskim, Dziełach dobroczynności, Wiadomościach brukowych, Balamucie, Tygodniku wileńskim, którego sam przez lat parę był redaktorem. Odnaczając się mianowicie jego poezye liryczne, które mu zapewniają jedno z pierwszych miejsc między pisarzami tego rodzaju. Wydał także: *Przegląd stylu polskiego w prozie* (Wilno 1827). *Lekcje łacińskie bitraty i moralności podług Noela i Laplasa* (tamże 1829 tomów 2), *Parazyta kalmar i Orla*, dwa poematy Byrona (tamże 1834), przekład kilku powieści. Wiele się zasłużył literaturze wydawaniem w Wilnie *Wzruszeń i roztrząsań naukowych*, zaczętych w roku 1834 wspólnie z Leonem Rogalskim a których od tomiku czwartego aż do sześćdziesiątego (1843) Szydłowski wyłącznym został redaktorem. Szacowany ten zbiór mieści w sobie nie mało nader ważnych materiałów do historii krajowej i historii literatury, biografii znakomych mężów, rozpraw filozoficznych i literackich, a odznacza się czystością i pięknością stylu, co przynosi niepospolitą zaletę Szydłowskiemu.

SZYMANOWSKI (*Józef*), urodzony r. 1748, uczył się pod Konarskim u Pijarów, z Adamem Czartoryskim odbywał podróże po obcych krajach, w czasie czteroletniego sejmku był deputatem do ułożenia praw cywilnych i karnych; 1794 miał sobie powierzony wydział sprawiedliwości. Dręczony lat 20 chorobą, umarł 15 lutego 1821. Najznaczniejszą jego pracą literacką jest tłumaczenie z francuzkiego *Świętych Wenery w Kindos*.

SZYMANOWSKI (*Marcin*), słynny artysta dramatyczny polski, urodzony w Poznaniu 1775, po ukończeniu szkół wszedł w służbę wojskową, z której wyszedłszy, poświęcił się zawodowi scenicznemu. Pierwszy raz wystąpił w r. 1797. Główne jego role były: *Cyd, Horacjusz, Hamlet, Otello, Peda, Zygmunt August*. Wymowa pełna, twarz przyjemna, zapał i czucie, stanowiły jego sceniczne zalety; w pożyciu z kolegami wżorowy, zawsze spokojny i punktualny, umiał zjednać sobie serca wszystkich co go zbliżka znali, Umarł 13 października 1830 r.

SZYMKIEWICZ (*Jakób*), doktor medycyny i chirurgji wydał następujące dzieła: *Nauka chirurgji teoretycznej i praktycznej*. (Wilno 1807, tomów 2: 2) *Nauka o chorobach dzieci*, (tamże 1810; 3) *Dzieln o pijaństwie*, (tamże 1818) w którym najmocniej powstaje przeciwko używaniu gorących trunków. Szymkiewicz należał czynnie do wydawania w Wilnie *Wiadomości Brukowych*.

SZYMON, Dwóch arcykapłanów żydowskich mieli to imię: *Szymon I. sprawiedliwy* nastąpił po ojcu Oujaszu I. r. 300 przed Ch., odnowił Świątynię i umarł 294 p. Ch.

SZYMON II, syn Oujasza II a wnuk poprzedzającego, nastąpił r. 222 po ojcu. Za niego Ptolemeusz Filopator król Egiptu, chciał wejść wewnątrz świątyni, rzucony na ziemię zrzekł się zamiaru. Umarł 202 p. Ch., po nim Oujasz III.

SZYMON MACHABEUSZ, drugi syn Arcykapłana Mataljasza, odznaczył się mądrością i odwagą za rządu królów Judy i Jonatasa. Kiedy ostatni był zabity przez Tryfona uzurpatora tronu Syrii, Szymon obrany arcykapłanem, ogłosił niepodległość Judei, uzbroił Jerozolimę i inne miasta. Kiedy Sidedes król Syrii wysłał p-ko Judei wodza Sendebca, Szymon wysłał przeciw niemu Jana i Hyrkana synów swoich którzy pobili go. W trzy lata później poległ z ręki zięcia swego Ptolemeusza 133 p. Ch., jego rząd był mądry i sprawiedliwy.

— **SZYMON**. Pismo święte o wielu ludziach tego imienia wspomina.

SZYMON KANANEŃSKI był uczniem Chrystusa, opowiadał Ewangelią w Persji i umęczony. Obchodzą go 28 Października.

SZYMON CYRENEŃSKI, pomagał Zbawicielowi nieść krzyż na Kalwaryę. — Umęczony.

SZYMON TRĘDOWATY, przyjmował kilkakrotnie Chrystusa. W jego to domu Magdalena oblała wannami olejkami nogi Chrystusa.

SZYMON Z ALEXANDRYI, człowiek niskiego urodzenia. Herod pokochałszy siostrę jego Maryannę, stracił Jezusa syna Fabia z kapłaństwa, o jego wyniół na tę godność. Niedługo jednak cieszył się tem, albowiem był wnieoszony do spisku Maryanny.

SZYMON żyd, który się ogłosił królem po śmierci Heroda. Odznaczył się zbrodniami i przez Gratusa, wodza rzymskiego stracony. Wzięty do niewoli i na śmierć skazany.

— **SZYMON** Czarnoksiężnik, urodz. w Samaryi, przyjął chrzest z rąk Filipa. Widząc apostołów czyniących cuda, chciał za pieniądze nabyć od nich tej mocy. Odtąd frymarzących rzeczami świętymi nazywają *szymonikami*. Szymon uczył się magii, został odszczepieństwem, w Rzymie utrzymywał, że się dostanie do Nieba lecz spadł i nogi sobie połamał. Umarł roku 67 po Ch.

SZYMON żyd ze Scytopolis, walczył na stronie Rzymian za Tytusa, lecz posądzony o zdradę śmiercią ukarany

SZYMON CZARNY, Pan żydowski, był przyczyną upadku narodu i zburzenia Jerozolimy. W czasie obłężenia przez Tytusa żydzi powołali go do uwolnienia ich od Jana Giskali, sam zaś osiadłszy na jego miejscu, był jeszcze okrotniejszym. W czasie wzięcia Jerozolimy wzięty do niewoli i zaprowadzony do Rzymu, zdołał triumf Tytusa i był na śmierć skazany.

SZYMON król Sycylii, syn Rogera i Adelajdy de Montferrat, nastąpił po ojcu 1101 pod rejencją matki, żył krótko: po nim brat Roger II.

SZYMONOWICZ SZYMON BEN-DOŃSKI, urodzony we Lwowie r. 1557: ojciec jego Szymon był radcą miejskim i biegłym w naukach greckich i łacińskich. W akademji krakowskiej doskonalił się w naukach, w młodości podróżował, był w Rzymie: król Stefan uwieńczył go; został sekretarzem Jana Zamojńskiego, od którego otrzymał w darze włosę Czernce w powiecie Krasnostawskim położoną, tenże umierając powierzył mu wychowanie syna swego Tomasa; umarł 5 maja 1629 r. Pisał najwięcej wierszy łacińskich i z tego względu posiada sławę europejską. W języku ojczystym many jego *nagrobki* i 20 *szelank*, których się nasi krytycy klasycyści dość nachwalić nie mogą.

SZYRWIND (*Konstanty*), litwin, jezuita, najzasłużniejszy pisarz w mowie litewskiej za Zygmunta III. On pierwszy, jak wiadomo, napisał grammatykę języka litewskiego: *Clavis linguae Lithuanicae*; jako też *Dictionarium polono-litino-lithranicum*. Umarł w r. 1631.

SZYSZKOW (*Alexander-Semenowicz*), minister oświecenia publicznego w Rosji, prodił się w 1754. Wychowawcą szkoły kadetów, wszedł do służby jako oficer marynarki, i po wielu dokonanych podróżach, został wice-admirałem. W r. 1812 mianowany sekretarzem Cesarza, znajdował się przy końcu monarchii przez cały ciąg wojny w tym roku i redagował wszystkie odezwy, manifesty i postanowienia. W r. 1816, był prezesem akademii. Miłując nadewszystko czystość dawnego języka sławiańskiego, gromił pisarzy naśladujących zwroty stylu francuzkiego i niemieckiego, i w tym celu napisał i wydał, w 1802, *Rzecz o starodawnym i nowym stylu języka rossyjskiego*. Prócz tego jest autorem licznych dzieł o żeglarnictwie.

SZYSZKOWSKI (*Marcin*), na biskupstwo krakowskie, po Tylickiego zgonie w r. 1616 postąpił. Równie sławny jak i jego poprzednik. Winują go współcześni ze zarliwość religijną za nadto posuwał. Sprawował poselstwo do cesarza Rudolfa. Zamieszki krakowe, wojskowe związki, i zatargi obywatelskie, cnotą, powagą i wymową swoją łagodził. Dochody swoje na obronę kraju i wspie-

ranie literatury żyły; sam zaś literaturę ojczystą wielu pismami teologicznymi wzbogacił. Umarł 30 kwietnia 1630.

SZABRAŃSKI (*Antoni J.*), urzędnik Komisji Rządowej Sprawiedliwości w królestwie Polskiem wydawał *Panorama literatury krajowej i zagranicznej* (Warszawa, zeszytów sześć. 1836—1837), tudzież był redaktorem głównym Biblioteki Warszawskiej od początku wydawania tego pisma do dnia 18 października, 1843 roku. W obu tych pismach równie jak w Magazynie dla dzieci i noworożników warszawskich, prace swoje wierszem i prozą umieszczał.

SZACPAJER (*Nalenty*), wydał w Wilnie następujące dzieła: 1) *Nova geografia powszechna* (Wilno 1821; 2) *Medycyna dla ludu wiejskiego przez D-ra Pauliskiego*, przekład z niemieckiego (1830 tomów 2); 3) *Ogrodnictwo J. H. Zigry zastosowane do klimatu północnego*, przekład z niemieckiego (1825 tomów 3).

SZACHOWSKI (*Aleksander* książę), urodzony w 1777. w gubernii Smoleńskiej, jest najplodniejszym dramatycznym pisarzem w Rosyi. Wzbogacił literaturę ojczystą mnożeniem sztuk teatralnych tak oryginalnie napisanych jako też tłumaczonych. Między innemi tłumaczył: *Sierotę Chińskiego* z Voltaire'a, i *Abajura* z Daria'a. Ze sztuk przez niego napisanych szczególnież zasługują na uwagę: *Arystojan*, *Nauka małżonkom*, i romantyczna jego komedia *Przypadki Nigela* której rzecz wzięta jest z romansu Walter-Scott'a.

SZADEK (*Jakób*), doktor dekrétów, profesor akademii krakowskiej, kanonik krakowski. Mąż uczony, kilkakrotnie wysyłany z innemi profesorami od Kazimierza IV do Zygmunta cesarza, w celu pojednania go z Krzyżakami. Należy on także do rzędu dobroczyńców którzy zapisami uposażyli akademię krakowską. Umarł 28 października 1487.

SZAFRANIEC (*Jan*), w roku 1401 był rektorem akademii krakowskiej. Później jak świadczy Długosz, obrał na katedrę krakowską, rzekł się jej dla życzenia Władysława Jagiełły, który takową powierzył Zbigniewowi Oleśnickiemu, poczem wkrótce kujawską objął insulę. Ta powolność jest pięknym przykładem, jak pokój publiczny nad własne korzyści mąż ten przenosić umiał. Umarł 28 lipca 1433.

SZAFRANIEC (*Stanisław*), wojewoda Sandomierski, mąż znakomity, wczasie bezkrólewia po Stefanie Batorem miał sobie powierzchnie utrzymanie bezpieczeństwa w Sandomierskiem. W pieskowej skale, gnieździe swójem rodzinne wspaniałe zamek wystawił. Wielkie posiadł znaczenie pomiędzy współobywatelami; wszelkie pomiędzy nimi spory zagadzał. Był obrońcą nowowierców i schronienia im udzielał.

SZAH-AALEM cesarz mogolski, syn Aalem-Guyo II, urodz. 1723, zarządzał w Dziedziur jako wice-król. Koronowany chciał strącić wezyra zbuntowanego p-ko ojcu. Słaby, nie umiał rządzić i został zrzucony z tronu 1788. Przywrócony znowu, był tylko narzędziem Anglików. Umarł 1806, był ostatnim z dynastji Tamerlana.

— **SZAH-ABBAS**, dwóch królów perskich nosiło to imię:

SZAH-ABBAS WIELKI, urodz. 1531. nastąpił po szachu Izmaelu bracie, podboje rozciągnął aż do Indji, prowadził częste wojny z Turkami a handel z Rosją. Umarł po 40 latach panowania.

— **ABBAS II.** prawnik poprzedzającego wstąpił na tron 1642. Umarł 1666.

SZAIHN (*Antoni*), professor i adiunkt b. uniwersytetu wileńskiego, a później professor astronomji w uniwersytecie charkowskim wydał: 1) *Geodezya wyższa* (Wilno 1829); 2) *Miernictwo i równoważenie* (tamże 1829). U mieszczał także swe pisma w dzienniku Ministerjum Oświecenia Narodowego w Petersburgu.

SZAMOTULSKI (*Grzegorz*), najdawniejszy w łacińskim języku prawnik i mówca w Polsce za Zygmunta I. Był w akademii krakowskiej nauczycielem i pisarzem; w r. 1512 otrzymał stopień bakałareatu prawa. Był także czas znaczny professorem w liceum poznańskim. tam toczył wojnę uczoną z Hegendarfinem Sasem. Piotr Tomicki biskup poznański nadał mu kanonją, następcą zaś tegoż Jan Łatański, wyniósł go do godności archidjakona. Bursa przy akademii w Krakowie zwana Jeruzalem wiana mu była pomnożenie swoich fundusów. Dzieł jego wiele drukiem ogłoszonych zostało.

— **SZAMOTULSKI** (*Wacław*), nie pośledni matematyk i professor filozofii w akademii krakowskiej za Zygmunta I: współczesny poprzedzającemu. Uczniem był sławnego Wejciecha Brudzewskiego. Był on poufalem domownikiem Tomickiego biskupa poznańskiego. Szamotulskiemu to, następca tegoż biskupa Samuel Maciejowski był winien wychowanie swoje. Jedno tylko dzieło po nim pozostało: *Joannis de Sacro Bosco astronomii celeberrimi, sphaericum opusculum*, i t. d.

— **SZAMOTULSKI** (*Wacław*), słynny kompozytor muzyki kościelnej, kapelmistrz Zygmunta Augusta i nauczyciel prawa w akademii krakowskiej. Po ukończeniu nauk wyzwoleńczych w Poznaniu w gimnazjum Lubrańskiego, a następnie Golembiowskiego w Krakowie, uczył się filozofii w akademii krakowskiej i stopień doktora filozofii w tejże otrzymał. Wiele on muzyk na uroczystości kościelne, a między innemi treny Jeremiasza na głosy ułożył. Jako nauczyciel obojga prawa w akademii krakowskiej, *Zbiory prawa sakiego i magdeburgskiego* jasnym i krótkim

sposobem wygotował, czyli literackie prace jego wyszły z druku nie wiadomo, jak równie czas jego zgonu nieznany, tylko że wkrótce po zejściu Zygmunta Augusta, nie dożyłszy pełnych 43 lat życia zakończył

SZANIAWSKI (*Ksawery A.*), niedły profesor b. uniwersytetu Warszawskiego wydał: *Kazania na nabożeństwach warszawskiego uniwersytetu* (Wrocław 1827); 2) *Kazania rozmaite* (Warszawa 1819 tomów 3); 3) *Sześć kazań z ewangelji mówionych w metropolitalnym kościele warszawskim we czwartki Wielkiego Postu* (tamże); i 4) *Statystyka prawa czyli nauka porównywan w prawie*. (tamże 1819).

SZANIAWSKI (*Józef Kalasanty*), urodził się w krakowskiem, za księstwa warszawskiego był prokuratorem królewskim przy sądzie kassacyjnym do końca roku 1811, później zaś prezesem prokuratury generalnej do roku 1821, następnie dyrektorem wydziału oświecenia i edukacyi, w b. kommissji rządowej wyznań i oświecenia z tytułem radcy stanu, aż do roku 1830; nakoniec członkiem b. rady stanu, tudzież rady wychowania publicznego w królestwie Polskiem. Umarł w przejeździe przez Lwów 16 maja 1843 roku. Dzieło jego: *Rady przyjacielskie* młodemu czcicielowi nauk i filozofii, pragnącemu znaleźć pewniejszą drogę do prawdziwe-

go i wyższego oświecenia (Warszawa 1805, Lwów 1823), wyborym jest przewodnikiem dla młodych ludzi pożądających naukowego ukształcenia. Pisma historyczne o filozofii umieszczał Szaniawski w rocznikach b. Towarzystwa przyjaciół nauk w Warszawie; tudzież w *Pielgrzymie* (1812 r.)

SZARFFENBERGIER lub **SZARFENBERGER** (*Nikolaj*), drukarz krakowski i królewski, Niemiec spolszczał, miłośnik nauk i zasłużony wydaniem wielu dzieł ważnych i pożytecznych. Jego drukiem odbity został: *Nowy testament polski* r. 1556, przekładu najpewniej jak się zdaje Leonarda Dominikana, spowiednika Zygmunta Augusta króla;— *Zielnik* Marcina Siennika w r. 1568. *Ustawy wojenne* z lat od 1550 do 1570. Należy dodać to jeszcze na jego zaletę, że on pierwszy upoważnił niejako używanie pisowni Januszewskiego, trzymając jej się w wydaniu pism *Skurży i Wójka*.

SZARZYŃSKI (*Nikolaj*), Sep. Urodził się na Rusi, ojciec jego Joachim, był podstolim lwowskim; umarł 1581 w bardzo młodym wieku. Według Paprockiego pochowany w Przemyślu, zaś Bielski twierdzi że w Przeworsku. Jego: *Rytmny albo Wiersze polskie*, po śmierci wydane 1601, wyszły powtórnie w Poznaniu 1827. W tych ulamkach przebiega się wielki talent do śpiewu bohatyrskiego.

TABARIN, aktor XVI wieku, wstawił się w początkach sztuki dramatycznej w Paryżu. Przebiegł Francję w towarzystwie sławnego wówczas szarlatana Mondora; popisując się z mnóstwem dowcipów i żartów często ordynarych. Jego żarty, krotokile i dowcipy, zebrane i wydrukowane zostały pod tytułem: *Zbiór pytań i fantazji tabarynierych*.

TABERNA-MONTANUS (*Jakob-Teodor*), urodzony w Bergzabern w Alzacyi, oddał się sztuce lekarskiej, otrzymał stopień doktorski w Paryżu, i został pierwszym lekarzem elektora Palatyna. Pod koniec życia zamieszkał Heidelberg; i tamże umarł r. 1599. Wydał on w niemieckim języku, zbiór 3,000 żołąd. wydrukowany w Frankfurcie w 2 tomach in folio; tudzież dzieło o kąpielach i wódach mineralnych. (1584 r.)

TACCA (*Piotr-Jakob*). Sławny snycerz włoski, urodzony w Kararze a zmarły we Flo-

rencyi 1640 r.; był uczniem Jana de Boulogne. Przedniejsze dzieła jego są: posąg Joanny austriackiej, posąg Ferdynanda III wielkiego księcia Toskanji, który jest w Liworno, czterej niewiasty z brązu, przyzda białych port tegoż miasta, nareszcie, posąg Filipa IV na koniu, w Madrycie uchodzący powszechnie za arcydzieło tego mistrza. Przedstawił on w tym posągu, króla na wspinającym się koniu, tak, że tylne nogi zwierzęcia utrzymują ogromny ciężar 180 centnarów. Syn Piotra Tacca, Ferdynand, wstawił się także w snycerstwie.

TACHOS czyli **TACHIS**, król Egiptu, syn Nectaneba I, wstąpił na tron za czasów Artaxerksa Ochusa, króla persów, 363 lat pr. Chr. Opierał się długo persom napadającym jego państwo. Otrzymał od Lacedaemonczyków posilki pod dowództwem Ageziasa; lecz ten zdradził go, przeszedł na stronę pretendenta Nectaneba, tak że nie szczęśliwy ten król, nie mogąc więcej dać sobie

radę w pośród tylu nieprzyjaciół; opuścił kraj i odtąd nie wiedzieć co się z nim stało.

TACJUSZ (*Tytus*), król Sabinecyków, prowadził wojnę z Romulesem, mszcząc się za porwanie Sabine. Dostał się wewnątrz Rzymu przez zdradę Tarpei, i stanął na Forum gdzie Rzymianie i Sabincecy stoczyli bój zacięty, którym wstrzymały Sabinki rzucający się z krzykiem i prośbą między walczących. Tu stanął pokój między dwoma temi narodami 750 r. przed Ch. pod tym warunkiem że Tacjusz będzie królował wspólnie z Romulesem. Lecz zawistny Romulus, kazał w sześć lat potem zamordować Tacjusza, córką jego Tacja była później żoną Numpy-Pompiljusza.

TACONNET (*Toussaint-Gaspard*), sławny aktor, urodzony w Paryżu 1730 r., był synem stolarza. Zrazu wziął się do ojcowskiego rzemiosła, później został maszynistą opery, następnie suflerem opery buffy; niedługo potem pisał komedje, które były grywane w tymże teatrze i zyskały znaczne powodzenia. Taconnet opuścił swoje miejsce, i przyszedł do trupy aktorów jarmarcznych, pomiędzy którymi był aktorem i rytmotwórcą razem. Gdy Nicolet założył teatr nowy na Boulevard du Temple, Taconnet był najulubieńszym aktorem publiczności. Doskonale odgrywał role pijaków i prostaków. Umarł w Paryżu w szpitalu Miłosierdzia r. 1774, w skutek rozwiązłości życia. Napisał on około 90 sztuk teatralnych, z których: pięćdziesiąt tylko drukiem ogłoszonych, a pomiędzy temi odznaczają się: *Szenc-Adwokat*, *Przenosiny malarza*, *Śmierć wołu Gustawotrkowego*, *Zeznania niedyskretnie*, *Caius dany i oddany* etc. Prócz tego sławna piosenka jego *La Bourgeoise* dotąd ma powodzenie.

TACYT (*M. Claudius*), Cesarz rzymski przez senat obrany na miejsce Aureljana r. 275, po siedmiomiesięcznym bezkrólewiu. Oddawał się z całą gotliwością administracji i rządowi państwa. Zniósł zwycięże szkodliwe, kazał zamknąć domy rozpusty i zepsucia. Opierał się we wszystkim na radach senatu. Skromny w ubraniu i życiu, okazał się chojnym i wspaniałym w wydatkach publicznych. Lubił literaturę i sam się jej oddawał. We cztery czy pięć miesięcy po wstąpieniu na tron, przedsięwziął wojnę z Persami i Scytami. Już był w Tarsie w Cylicji gdy został zabity jak twierdzą przez swych żołnierzy.

— **TACYT** (*Caius Vornelius*), historyk łaciński urodzony w początkach panowania Nerona. Najprzód wstąpił się na mównicę, następnie służył w wojsku. Wespazjan i Tytus zaszczytali go swoją przyjeźnią i obdarzyli dostojenstwami. Skazany na wygnanie przez Domicjana, wrócił do Rzymu po jego śmierci, i został mianowany konsulem

97 po Chr. Żył bardzo długo. Data śmierci jego niewiadoma. Z dzieł jego doszły nas: *Traktat o obyczajach Germanów*, zawierający ważne dokumenta historyczne; *Życie Cn. Juljusza Agricoli*, teścia jego, panegiryk historyczny uważany za jedno z najpiękniejszych dzieł starożytności. *Dyalog o mówcach*, i przyczynach upadku krasomówstwa. Ale najważniejszymi z dzieł jego są: 1. *Anaale*, to jest: historia cesarstwa rzymskiego zawierająca panowania Tybera, Kaliguli, Klaudjusza i Nerona: z tych doszły nas tylko panowania Tybera i Nerona: panowanie Kaliguli zaginęło zupełnie a Klaudjusza koniec tylko został. 2. *Historje*, obejmujące przeciąg czasu od Nerona aż do Domicjana to jest: od 69 do 96 r. czyli lat 28; z tych doszedł nas tylko: rok 69-ty i część 70. Styl Tacyty pełny, bogaty, wspaniały a nie wymuszony. Historyk i filozof razem, potępia wszędzie występki, odkrywa podłości rządów które opisuje, szanuje cnoty, i opowiada wszystko co się działo, bez żadnego pochlebstwa, ale też z prawdziwością może złyty surową a czasem aż brutalną.

TAILLANDIER (*Charal-Ludwik*), urodzony w Arras r. 1705. Obrabiał sobie zawód duchowny i wstąpił do kongregacji św. Maura. Jemu winniśmy drugi tom, *Historji kościelnej i cywilnej Bretanii* (1756 r.) Prócz tego, wydał on jeszcze dykcyjonarz mowy Bretońskiej, do którego sam napisał przedmowę. Umarł r. 1786.

TAIS, sławna załotnica grecka, najbardziej się przyczyniła do zepsucia młodzieży greckiej. Po wzięciu Aten przez Alexandra, Tais poszła za tym monarchą do Azji i ona to nakłoniła go do zniszczenia Persopolis. Po śmierci Alexandra została żoną Ptolomeusza króla Egiptu i była matką mnóstwa dzieci.

— **TAIS** (*Święta*), żyła w Egipcie około połowy czwartego wieku. Wychowana w wierze chrześcijańskiej, porzuciła religię, i oddała prostytucji publicznej i rozpucie. Nawrócona jednak przez św. Pafnucęgo, pustelnika z Tebaidy rzuciła w ogień wszystkie dostatki w grzechu zebrane, i zamknęła się w małej celi gdzie żyła przez trzy lata chlebem i wodą; po wyjściu z niej w piętnaście dni umarła.

TALBOT (*Jan*), hrabia Shewsbury i Watterford, z znakomitej familji angielskiej pochodzącej z Normanji, żył w XV wieku. rozpoczął zawód wojskowy w wojnie irlandzkiej, i był mianowany przez króla Henryka V. gubernatorem Irlandji. Następnie odznaczyl się we Francji. W 1428 r. odbił miasto Alençon; później Pontoise i Laval. Obległ Orleans lecz Joanna d'Arc zmusiła go do odstąpienia od miasta. Wzięty do niewoli w bitwie pod Patay; zaledwie się z niej wydostał, dobył zaraz miasta Beaumont nad Oisę i

został mianowany przez króla angielskiego marszałkiem Francji r. 1411. We dwa lata później monarcha ten wysłał go do Karola VII by traktował o pokój; wywiązał się on z tego zlecenia nader zrzęcznie. Później kiedy Guyenna usiłowała porzucić partję angielską; Talbot wziął Bordeaux, i kilka innych miast i ustalił panowanie angielskie w tej prowincji. Nakoniec zginął przy oblężeniu Castillon 1453 r.

TALES, pierwszy z siedmiu mędrców Grecji, urodzony w Milecie 640 p. Ch. Podróżował w celu naukowym po Krecie i Egipcie i założył tak zwaną Jońską szkołę filozofji. Według niego świat jest stworzeniem żyjącem powstałem z pierwotnego niedokładnego zarodku, którym miała być woda. Nie uznawał on żadnego stwórcy, mniemał że materia ma siłę kształcenia się sama przez się, i że będąc w ciągłym ruchu kształty jej są tylko przemijające, nigdy stałe. Jednak wierzył w niesmiertelność duszy. Tales był także wielkim matematykiem, odkrył on kilka własności kół i trójkątów kółlistych; pierwszy wytłomaczył zaćmienia słońca i księżyca, i nauczył dochodzić wysokości pomników po długości cienia ich w południe.

TALESTRIS, królowa amazonek, przybyła do Alexandra Wielkiego do Azji, po to aby mu oddać hołd i mieć dzieci z tak znakomitego męża.

TALLEYRAND, (*Książe Karol Maurycy Talleryand-Perigord*) urodzony w Paryżu 1754 r. ze znakomitej familji południowej Francji, wszedł do seminarjum św. Sulpicjusza, został mianowany agentem jenerałnym duchowieństwa, następnie biskupem Autun r. 1779. Był wybrany posłem na zebranie stanów 1789 r., od duchowieństwa swojej diecezji, i został członkiem ciała konstytucyjnego. Przyjął następnie zasady rewolucyjne, projektował, zniesienie dziesięcin, bronił silnie praw cywilnych duchowieństwa, wywołał postanowienie urządzające obchód *połączenia stanów* na polu marsowem, i celebrował podczas tej uroczystości w asystencji księży Louis i Desrenaudes. Był jedym z pierwszych co przysięgli na nową konstytucję duchowną i za to ekskomunikowany został przez Pijusa VI. Ustąpił więc z biskupstwa, i został zaraz obrany członkiem dyrektorjatu paryżskiego departamentu. W miesiącu Lipcu 1797 r. mianowany był ministrem spraw zagranicznych. Następnie zmuszony podać się do dymissji zaczął popierać całemi siłami, dla onne dążenia Bonapartego, który został pierwszym konsulem. Powołany powtórnie na ministra spraw zagranicznych był duszą wszystkich układów, a mianowicie układów rozpoczętych z Austrią w Luneville, w skutek których nastąpił pokój Amieński, układy z Rossją i Turcją. Uwolniony od obowiązków stanu duchownego przez Pijusa VII, Talleyrand został mianowany przez Cesarza Napo-

leona wielkim szambelanem i xięciem Benewantu, nie tracąc posady ministerkiej (1806). Miał on ważny udział w układach o pokój z Anglią i Niemcami. R. 1807 zostawszy wielkim elektorem, ustąpił ministerstwa panu de Champagny. Odstąpił Talleyrand zaczął oddawać się, spekulacjom przemysłowym. R. 1814 mianowany prezesem rządu tymczasowego, sprawował rządy państwa aż do przybycia brabiego Artois: 12-go maja tegoż roku został ministrem spraw zagranicznych, a 4-go Czerwca parem Francji. W tymże czasie wysłany został jako pełnomocnik Francji na kongres wiedeński. Za rządów stołownego panowania, nie chciał przyjąć żadnego urzędowania. Wrócił do Paryża z Ludwikiem XVIII, objął znów ministerstwo spraw zagranicznych z godnością prezesa rady ministrów, i we trzy miesiące później podał się do dymissji nie chcąc podpisać traktatu uwłaszczającego godności Francji. Następnie mianowany był wielkim szambelanem dworu, i godność tę piastował przez cały ciąg trwania restauracji francuskiej, i stanął na czele opozycji w izbie parów. Z zadowoleniem patrzył na rewolucję 1830 r. Nie przyjął po niej ministerstwa spraw zagranicznych i został ambasadorem przy dworze angielskim. Na tym nowym urzędzie okazał się jak zawsze, biegłym dyplomatą i politykiem, i był twórcą poczwórnego przymierza. Powróciwszy do Francji, przemieszkował to w Paryżu to w majątkach swoich na wsi i umarł 18-go maja r. 1837 obarczony cierpieniami i wiekiem.

TALLIEN (*Jean Lambert*), urodzony w Paryżu 1760 r. wydawał podczas rewolucji *Przyjaciela obywateli*, i został sekretarzem jenerałnym gminy paryżskiej 1792 r. Podczas rzezi wrzesniowej, ocalił życie kilku osobom na śmierć skazanym. Powołany w tymże czasie do konwencji narodowej, głosował za straceniem Ludwika XVI, bez dalszej zwłoki i w mowach swoich okazywał się zwolennikiem gwałtownych środków. Ochłonawszy później, zrobił się prawie umiarkowanym; oburzała go tyrania ciężająca na Francję; wystawił w najżywszych kolorach okrucieństwa o które oskarżał Robespiera jako pierwszego ich autora, i żądał od reprezentantów ludu, aby go aresztowano. Stało się zadesyć jego żądaniu i zaraz nazajutrz głowy Robespiera i jego towarzyszy spadły na szafocie. (9 Thermidora). Wybrany na członka komitetu bezpieczeństwa publicznego, następnie rady pięciuset, okazał się ciagle wierny nowym swoim zasadom, pomimo opozycji członków konwencji. Należał do wyprawy do Egiptu, został członkiem instytutu, administratorem dochodów aktowych i dóbr narodowych, i wydawał dziennik pod tytułem: *Dekada egipska*. Po powrocie do Francji otrzymał miejsce konsula w Afkancie Umarł 1829 r. prawie w nędzy.

TALMA (*Franciszek, Józef*), najsławniejszy z aktorów francuzkich, urodzony w Paryżu 1766. Zaraz od młodości okazywał wielką skłonność do teatru. Wystąpił po raz pierwszy r. 1797 w roli Saïda, z wielkiem powodzeniem. Zaprowadził najszupełniejszą zmianę w ubiorach sceniczych. On to pierwszy wystąpił na scenie w prawdziwej todzie rzymskiej. Podczas rewolucji zajęty był ciągle bronieniem swoich kolegów, osadzonych w więzieniach paryżkich. Nejszczersza przyjaźń wiązała go z Napoleonem, który szacował jego wysoki talent. Umarł 1826 r. Role: *Cynny, Manliusz, Nikomeda, Orest (w Ifigenji), Sylli, Nerona (w Brytanikusie), Tankreda, Orosmana i Mahometa*, należał do tych, w których talent jego okazywał się w całej swojej świetności. W r. 1825 wydał *Uragi* nad swoją sztuką.

TALON, familia irlandzkiego pochodzenia, osiadła we Francji za panowania Karola IX. Familia ta wydała kilku znakomitych mężów: między innymi odpaczając się: Omer Talon, urodzony 1595, który oddawszy się prawnictwu został adwokatem 1613, i słynął, obszernością wiadomości i wdziękiem wymowy. 1631 mianowany został zastępcą prokuratora sądu najwyższego paryżkiego. Podczas ówczesnych wojen okazał się zawsze otwartym, szczerym i oddanym zarówno królom i wolności publicznej. Umarł 1652 r. Zostały po nim *Pamiętniki* o wojnach Frondy (1650—1652).—Syn poprzeczającego: Dionizy Talon, urodzony w Paryżu 1628 r., objął r. 1652 prokuratorowski urząd po swym ojcu, został mianowany radcą stanu. Okazał się godnym ojca, tak z cnoty jako i talentów. Otrzymał w r. 1693 urząd prezesa parlamentu paryżkiego. Umarł r. 1698.

TAMAR, niewiasta chananejska, żona Hera, najstarszego syna patriarchy Jui'y, a po jego śmierci żona brata jego Onana. Obydwa jej mężowie nagłą śmiercią pomarli. Juda obawiając się tego samego losu dla trzeciego syna swego Selli, nie pozwolił mu pojąć żony braci, mimo przyrzeczenia poprzednio danego. Widząc to Tamar, przybrała postać i suknie nierządnicy i uwiódłszy Sellę, poczęła z niego, a następnie pokazawszy ojcu jego, podarunki jakie od niego dostała, Juda zezwolił nakonieć, by syn jego Sella został jej mężem. Tamar porodziła dwoje bliźniąt Faresa i Zare około 1664 r. p. Ch.

TAMAS-KULI-CHAN, król perski, zwany także Szach-Nadir, urodzony w Korasanie, służył najprzód pod rządcą tej prowincji: Szach-Tamas zrobił go później generałem a nareszcie 1729 r. wodzem naczelnym. Odnosił on świetne zwycięstwo nad Aszrufem pretendentem do tronu perskiego, i w nagrodę dostał tytuł Tamas-Kuli-

Chana (Pan sługa Tamasa). Roku 1736 zrzucił Szacha z tronu, a sam na nim usiadł. Zawojował prawie cały Indostan i ogłosił się cesarzem Indji. Zdzierstwa i okrucieństwa jego przyćmiły waleczność. Roku 1747 umarł zamordowany.

TAMERLAN, nazwisko przerobione z *Tamour-Beg*, albo *Enir-Timour*, przezwany *Lenk*, co znaczy *kudawcy*; sławny wojownik tatarski, potomek Gengis-Chana, po kądzieli. Urodzony w Kesch w Bukharji 1336 r. Został w r. 1360 naczelnikiem pokolenia Berlas i zaczął swój zawód od wyprawy przeciw Housainowi emirowi transozańskiemu, który chciał objąć najwyższą władzę. Tamerlan pobił go r. 1370, odebrał mu życie, a zostawszy jedynym władcą państwa, włożył djadem królewski, przybrał tytuł *Sahab-Kerana* (pan świata) a potem *Sultana*, i w Samarkandzie założył stolicę. Po zawojowaniu całej Persji, niszczy Kurdystan, Lurystan, Kharzistan, bierze Bagdad, Bassorę, Muszul, przyjmuje hołdownictwo Armenji i Mezopotamji, podbija i niszczy Georgją, przędziera się do Rossji 1393 r., podchodzi aż pod Moskwę, niszczy jej okolice i część Polski, i wraca do Persji, zajmując Azof, Kubań, Czerkassją, Abazję, Astrachan, Georgję, i wiodąc za sobą tysiące niewoinków i ogromne zdobycze. Po całorocznym spoczynku rzuca się na Indostan 1398 r. zwycięża multę książąt i kraje ich podbija albo w hołdownictwie przyjmuje. Roku 1400, wszczynając straszna walka między Tamerlanem, i Bajazetem sultanem tureckim. Po długiej wojnie Bajazet zwyciężony dostał się do niewoli 1402 r. Niesłusznie twierdzili historycy europejscy jakoby tam miał być zamknięty w żelaznej klatce. Przeciwnie, zwycięzca jego obchodził się z nim jak najłepiej. Bajazet umarł w niewoli, a Tamerlan podbił później całą Azję mniejszą. Stawszy się następnie władcą Mameluków, znowu zalewa krwią nieszczęsną Georgją i wkłada haracz najęci króla. Roku 1403 zabiera się do podbicia Chin, i umiera 1405, z reputacją dzielnego wodza, i tyrana chciwego krwi i łupieństwa. Tamerlan zostawił pamiętniki swoje w mongolskim języku pisane.

TANAKWILA, żona Lukumona, późniejszy Tarkwinjuszem zwanego, urodzona w Tarkwinium w Toskanji. Posądzona była o główny udział w zamordowaniu męża swego, króla Tarkwinjusza. Koronę jego oddała zięciowi swemu Serwuszowi Taluszowi, i dopomagała mu w rządach państwa. Pamięć jej była tak dalece szanowana w Rzymie, że przez kilka wieków przechowywano tam jej sprzęty najdrobniejsze.

TANCREDE DE HAUTEVILLE, pan normandzki, będąc obarczony liczną familią przy szczupłym bardzo majątku; wysłał kilku swoich synów, między innymi Robert

Guiscard i Rogera, szukać szczęścia we Włoszech. Opanowali oni Sycylią gdzie potomstwo ich rządziło później ze sławą.

TANCREDE, sławny bohater XI wieku, syn Odena czy Ottobona i Emmy siostry Roberta Guiscard, syna poprzedzającego i władcy Sycylii. Urodzony r. 1078 Tancrede był przyjacielem i kolegą wojskowym Boemonda syna Roberta Guiscard. Należeli oni obydwa razem do pierwszej krucjaty 1095 r. Tancrede ustąpił braciom swoją część ojczystego majątku i poszedł łączyć się z krzyżowcami. Połączył swoje wojsko z wojskami Godfryda de Bouillon, odznaczył się przy oblężeniu Jerozolimy; opanował Tarsę, Halmystrę, Antiochję i Bettelem. Wsławił się przy zdobyciu Jerozolimy i sam wziął szturmem jedną z wież która odtąd nosi jego nazwę (r. 1099). Starał się Boemonda osadzić na tronie Jerozolimy i wy dobył go z niewoli tureckiej. Umarł w 36 roku życia w Azji zyskawszy imię najwaleczniejszego wojownika swego wieku. Raoul de Caen, przyjaciel jego, opisał jego życie pod tytułem: *Gestes de Tancrede*; a Tass opiewał jego czyny i miłość ku Kloryndzie, w poemacie swoim *Jerozolima wyzwolona*.

TAUSILLO (*Ludwik*), urodzony w Nole około 1510 r., przyszedł za młodu do domu Toledów. Większą część życia spędził przy D. Pedro de Toleda, margrabim de Villafrańca, który był długi czas vice-królem Neapolu. Zaraz od pierwszej młodości Tausillo uważany już był za dobrego poeę. Ważniejsze dzieła jego są: *Il rendemiatore*, z r. 1534 zawierający 180 strof: *le Lugrime di san Pietro*, tłumaczone na francuzki i hiszpański język. Data śmierci jego, niewiadoma.

TANUCCI (*Bernard*), margrabia urodzony r. 1698 w Toskanji, z ubogich rodziców, wysłany był na naukę prawa do Pizy. Zdolności jego zwróciły uwagę wielkiego księcia Gastona, który mianował go professorem prawa w tymże uniwersytecie. Kiedy Don Carlos, Infant hiszpański został królem neapolitańskim, Tanucci został radcą stanu, następnie intendentem jenerałnym poczt, a nakoniec pierwszym ministrem. Roku 1759 Don Carlos opuścił Neapol dla objęcia rządów hiszpanji; lecz nim wyjechał jeszcze, postawił go na czele rejencji mającej rządzić państwem obojga Sycylii podczas małoletności Ferdynanda IV. Tanucci rządził rozumnie i świetnie; opuścił ministerstwo 1777 r. Umarł 1788 r.

TARBÉ (*Ludwik Hardouin*), urodzony w Sens, był w czasie rewolucji, pierwszym pomocnikiem w ministerstwie skarbu. 1791 r. Ludwik XVI powołał go na ministra. On to ustąpił podatek od posiadłości ziemskich. W dziesięć miesięcy wziął dymisję. Objęty aktem oskarżenia dawnych ministrów, musiał ukrywać się w r. 1792, póki 9 termidora nie

wybawił go z niebezpieczeństwa. Potem Tarbe nie chciał przyjąć już żadnego urzędu, osiadł w małej posiadłości wiejskiej, niedaleko Sens; zajmował się przekładem poetów łacińskich i umarł 1806 r.

TARE, syn Nachora urodzony 1878 r. od stworzenia. W 75 roku życia, został ojcem Abrahama. Wyszedł z Ur. chaldejskiego 2082 r. od stworzenia świata i umarł tegoż roku w Haran w Mezopotamji.

TARGET (*Guy-Jan-Chrzcielel*), urodzony w Paryżu 1733 r., został r. 1758 adwokatem sądu najwyższego (*parlement*). Wymową swoją w kilku ważnych processach, zjednał sobie przyjęcie do akademji francuzkiej. Później okazał się stronnikiem rewolucji i był deputowanym stanu pośredniego, do zgromadzenia wszystkich stanów 1789 r.; następnie został członkiem komitetu konstytucyjnego i pracował nad redakcją konstytucyjnego aktu. Obrany prezesem 16 stycznia, odczytał protokół zamknięcia posiedzeń zgromadzenia narodowego. Ludwik XVI obrął go jednym z obrońców swoich w swoim procesie; lecz Target odrzucił szlachetne to wezwanie. 1793 r., przyjął urząd sekretarza komitetu rewolucyjnego. Redagował własnoręcznie dekrety i oskarżenia. Roku 1800 mianowany był członkiem sądu kasacyjnego; był członkiem instytutu i umarł 1806 r.

TARIK (*Abdalah*), Ben Zeyad, wódz saraceński VIII wieku. Był dowódcą armji wysłanej przez rządę Afryki, na podbicie Hiszpanji. Przy pomocy, zdrajcy hrabiego Julien, komendanta Ceuty, opanował to miasto i wyładował 711 roku w Gibraltarze. Wziął Toledę; pod Xeres pobit armję króla Rodryka zabitego w boju, podbił Betykę, Toledę, Kastylię, Leonę, i nie zatrzymał się aż pod miastem Gijon z drugiej strony gór Asturji. W nagrodę tylu zwycięstw, które podały większą część Hiszpanji w ręce Saracenów Tarik doznał tylko niesprawiedliwości od rządcy Afryki Mussaha, i umarł opuszczony i zapomniany na początku IX wieku.

TARKWINJUSZ (*Lucius Tarquinius Priscus*), przezwany *Stary*. piąty król Rzymu urodzony w etruryjskim mieście Tarkwinji z familji koryntkiej r. 656 p. Ch., Lukumon było jego pierwszym nazwiskiem, które on potem na nazwisko Tarkwinjusza zamienił. Przybywszy do Rzymu, odznaczył się tak dalece pod panowaniem Ankasa Matiusa, że go osądzono godnym panowania (roku 614 p. Ch.). Mianował on stu senatorów z pomiędzy ludu, którzy dla tego zwani byli: *patres minorum gentium*, (*ojcowie ludu niższego*). Pomnożył także w dwójnasób liczbę rycerstwa. Wpiększył Rzym, wzniósł na nowo jego mury, otoczył plac publiczny kolumnadą, przyozdobił go świątyniami, wystawił cyrk wielki i pobudował kanały które dotąd istnieją. Pro-

wadził wojny z Latynami i podbił ich ostatecznie 581 r. p. Chr. Odnosił kilkakrotne zwycięstwa nad Sabinami, i umarł 577 r. p. Chr., zamordowany przez synów Ankusa Matiusa.

TARKWINJUSZ, (*Lucius Tarquinius Superbus*) wspaniałym przewany, wnuk poprzedzającego, poślubił Tullję córkę króla Serwiusza Tulljusza zamordowawszy pierwiej brata swego Arunsa pierwszego męża Tullji, i pozbywszy się pierwszej swojej żony. Niepowściągnięta żądza panowania pobudziła go do zamordowania teścia 534 r. p. Ch. Po tej ostatniej zbrodni, gwałtem tron opnował i rządził samowładnie. Uciemięczał możnych, zaborami i morderstwami, a lud pracą i wojnami. Wybudował świątynię kapitolską na cześć Jowisza; ustanowił igrzyska łacińskie, pragnąc połączyć bardziej rozmaite narody włoskie. Wojował szczęśliwie przeciw Włokom i Sabinom; podbił prawie Rutulów, gdy znieważenie Lukrecji przez syna jego, podniosło lud i panów. Tarkwinjusz wypędzony został z Rzymu z całą rodziną i udał się do Perseny króla Hellusków, który na próżno usiłował tren mu przywrócić i musiał zawrzeć pokój z Rzymianami. Tarkwinjusz opuszczony, udał się do Kampanji gdzie umarł 494 p. Ch.

TARNOWSKI (*Jan*), urodził się 1488 r., z słynnej już bohaterstwa rodziny. Zrobiwszy znaczny postęp w naukach, w młodym bardzo wieku, udał się za granicę. Zwiedził Syję, Palestynę, brzegi Afryki i Portugalję. Emanuel ówczesny król portugalski, powierzył mu był dowództwo wojsk swoich przeciw Maurom. Ważne przysługi jakie Tarnowski, chociaż jeszcze bardzo młody, oddał temu monarsze, zjednały mu powszechny szacunek u portugalczyków i względy panujących. Cesarz Karol V zniósł go hrabią. Po powrocie do kraju za Zygmunta I, służył pod rozkazami księcia Konstantego Ostrońskiego i był z nim w sławnej bitwie pod Orszą. Wysłany później do Węgier na pomoc Ludwikowi Jagiellończykowi królowi Węgierskiemu, został obrany jednomyślnie naczelnym wodzem w wojnie z Turcją. Wkrótce potem został hetmanem koronnym. Gdy zbuntowany wojewoda wołoski (Piotr) wkroczył na Pokucie w kilkadziesiąt tysięcy wojska, Tarnowski wysłany z sześcią tysiącami żołnierza ku obronie kraju, zwyciężył Wołochów pod Oberlinem, i wraca do Krakowa witany przed bramami miasta, przez senat, duchowieństwo i lud, prowadząc w tryumfie, stracone niegdyś przez króla Albrechta a teraz odzyskane chorągwie i działa, oraz mnóstwo jeńców wołoskiego na grobie św. Stanisława, udał się Tarnowski na zamek królewski, gdzie Zygmunta aż na podwórze przeciw niemu wyszedł. Wysłany powtórnie przeciw zbuntowanym znowu Wołochom, bierze Chocim i

zmusza hospodara wołoskiego do wykonania przysięgi królowi polskiemu. Wdzięcznością przejęte stany, wówczas w Piotrkowie zebrane, uchwałyły, w nadgródę tytu zasług po dwa grosze z łana dla Tarnowskiego: przyjął Tarnowski dar współobywateli, ale się nim podzielił z towarzyszymi broni. Gdy Tatarzy najechali prowincję ruską, a rzeczpospolita ani funduszy ani wojska nie miała, Tarnowski uzbraja swoich własnych włościan, starostwa sandomierskiego, i z nimi tylko, tatarów poraża i z kraju wypędza. Prócz nieustraszonej odwagi i zdolności wojennych, słynął Tarnowski pięknoscią, słodzą i łuboscią charakteru, którym nie jedną miłość powszechną. Przyjmował on u siebie zepchniętego z tronu węgierskiego, Jana hrabiego na Szpiżu; oddał mu na rezydencję swój własny zamek w Tarcowie ze wszystkimi sprzętami i potrzebami do życia a nawet królewskiej wygody, i we wszystko opatrywał. Wdzięczny za tak wspaniałą gościnność, król Jan, gdy na tron Węgierski powrócił, przysłał Tarnowskiemu puklerz i buławę wartości 30,000 dukatów. Wolne od usług chwili, poświęcał Tarnowski naukom; niektórzy nawet twierdzą, iż pisał historję swego czasu, która miała zginąć. Zostawił zaś na piśmie rady dla wojujących z Turkami i Tatarami, i wydał drukiem w Tarnowie w języku łacińskim dzieło pod tytułem *Consilium rationis bellicae*. Dzieło to dziś już bardzo rzadkie, znajdowało się w Puławach. Biblioteka zaś Działyńskich w Kurniku posiada to samo dzieło i z tego samego czasu po-polsku. Tarnowski umarł 1561 r. w siedmiedziątym trzecim roku życia. Życie jego opisane przez Orzechowskiego, Warszewickiego i Starowolskiego.

TARPEJA, córka Tarpejusza komendanta kapitolu, za Romulusa. Ona to ułatwiła Taczuszowi wodzowi sabińskiemu wzięcie tej fortecy, pod warunkiem, że sabińczycy dadzą jej za to złote bransolety które nosili na rękach; lecz Taczusz, opanowawszy kapitol a hrzydząc się zdradczynią rzucił jej swe bransolety i swą tarczę złotą, co widząc żołnierze sabińscy, zaczęli podobnie uszczęcać się z obietnicy i zagnieśli ją pod ciężarem puklerzy r. 746 p. Ch. Ciało jej pochowane zostało na górze która odtąd nosi nazwisko: *góry, czyli skały Tarpejskiej*. Później góra ta przeznaczoną była na miejsce do trawienia zdrajców i fałszywych świadków, których z wysokości skały zrzucano.

TARTINI (*Józef*), sławny muzyk, urodzony r. 1692 w Pizano w Istrii. Nabral wczesnie wielkiej biegłości na skrzypcach, i głębokiego pojęcia harmonji. Został mistrzem kapeli św. Antoniego Padewskiego. Umarł r. 1770. Zostawił po sobie *sonety*, na skrzypce *Metodę*, *Traktat o ozdobach w śpiewie*, i *Rozprawę o zasadach harmonji*.

TARŁO (*Stanisław*) biskup przemyski. Powszechnie z cnot i wielkiej nauki znany. Żył w ścisłej przyjaźni z najdosłojniejszymi ludźmi swego czasu. Umarł 14 Grudnia r. 1544.

TASMAN (*Abel*) żeglarz holenderski, wyłany na wyprawę morską przez generała Van-Diemen z wyspy Św. Maurycego (ile de France) w r. 1642. Udał się najprzód na południe aż do wysp Ś. Pawła i Amsterdamu, stamtąd udał się w kierunku południowo-wschodnim objechał południowy cyfel Tasmanji czyli ziem Van-Diemen (24 Listopada 1642.) W następnym roku odkrył wyspę Eoa na południe archipelagu Tongajskiego, wyspę Tonga-Tabu, którą nazwał Amsterdam, Namukę którą nazwał Rotterdam, i Pylstar, Nową-Zelandję, oraz wyspy Jama i Moa w Papuzji. Historia rezydentury Tasmana, niewiadoma.

TASSO, (*Torquato*) sławny poeta włoski, urodzony w Sorrento niedaleko Neapolu r. 1544. Ojciec jego Bernardo, wsławił się już był swymi pocjami, a szczególnie poematem *Amadis* z 1560 r. Młody Torquato od dzieciństwa okazywał wielkie zdolności. W ośmnaśmym wieku życia napisał poemat *Rinaldo*, który mu zjednał imię znakomitego poety, i dał go poznać w całym Włoszech. Roku 1565, poszedł do dworu Alfonsa II, księcia Ferrary Tam zakochał się w pięknej Leonorze siostrze wielkiego księcia, którą śpiewał w swoich wierszach. Alfons kazał go za to wziąć do więzienia, gdzie nieszczęśliwy Tasso mało że nie zwarjował z cierpienia i bólu. 1586 r. odzyskał wolność za wstawieniem się Gonzagi księcia Mantuy. Papież Klemens VIII powołał go do Rzymu, obśadył zaszczytami i postanowił był uwieńczyć go laurem i uczcić ceremonią triumfu, czego żaden poeta od czasu Petraraki nie był jeszcze dostąpił. Uroczystość ta naznaczoną została na kwiecień r. 1595, lecz Tasso umarł w wilgą, zostawivszy po sobie kilka poematów; jako-to: *Jerozolima wyzwolona*, czyli *Historja zdobycia Jerozolimy przez krzyżowców*; *Aminta*, dramat pasterski; *traedje Torroni*; *Siedm dei stworzenia*; i mnóstwo idylli, piosen, śpiewek i wierszy ulotnych.

TASSONI (*Alessandro*) urodzony w Modenie 1565 r.—W r. 1600 został sekretarzem kardynała Ascanio Colonna i pojechał z nim do Hiszpanji 1602 r. Roku 1632 Franciszek I, książę Modeny powołał go do swego dworu, zrobił radcą i policzył do szlachty dworskiej. Urząd na którym Tassoni pozostał aż do śmierci to jest do roku 1635. Pozostałe po nim dzieła są: poemat heroikomiczny o wojnie Modenńczyków z Bolończykami, której przyczyną wiadro drewniane tym ostatnim, przez Modenńczyków zabrane; zkad tytuł poematu *porwane wiadro*; *Uwagi nad Petrarcką i Liricką kościelną*.

TAVANNES (*Kacper de Saulx de*) urodzony 1509 r. wychowany był przy dworze francuskim jako paź królewski, i wzięty do niewoli w bitwie pod Pawją (w Lombardji) razem z Franciszkiem I. Roku 1542 wysłano do Rochelli, uspokoił zbuntowane to miasto. Po śmierci księcia Orleansu, król dał panu de Tavannes, dowództwo nad połową kompanji zmarłego księcia, i zrobił go swym szambelanem Henryk II, zrobił go 1552 r. generałem brygady. De Tavannes okazał się godnym tego stopnia w wojnach niemieckich. Za panowania Franciszka II i Karola IX, Tavannes uspokoił zaburzenia w Burgundji i Belinacie. Później był prezesem rady księcia Anjou, a w 1570 r. został marszałkiem Francji. Umarł r. 1573.

TAVERNIER (*Jan Chrzcziciel*), jeden z najslawniejszych podróżników XVII wieku, urodzony w Paryżu 1605 r. W dwudziestym drugim roku życia, zwiedził już całą Francję, Anglię, Niderlandy, Niemcy, Polskę, Szwajcarię, Węgry i Włochy. Ciekawość rzuciła go za obręb Europy. W ciągu lat czterdziestu, odbył sześć razy podróż do Turcji, Persji i Indji, prowadząc znaczny handel drogiemi kamieniami, na czym zrobił ogromny majątek. Postanowił był, mimo podeszłego wieku, odbyć siódmą jeszcze podróż po Rosji i umarł w Moskwie 1689 r. Ludwik XIV dał mu dyplom szlachecki. Zostawił 6 tomów *Podróży*, zawierających nader ciekawe wiadomości; podróże te redagowane były przez pp. Chappuzeau i la Chapelle.

TEBNI, izraelita, który się był ogłosił królem około 933 r., p. Ch.; rządził razem z Amrym i umarł we cztery lat później.

TEGLATFALAZAR, król asyryjski, syn i następca Sardanapala, zaczął panować w Niniewie 3257 r. od stworzenia świata. Zwykle nazywany bywa w historii, Ninusem młodszym. On to podniósł na nowo państwo asyryjskie i panował w niem, po rozdzieleniu go przez Belezisa i Arbacesa. Inny znowu Teglatfalazar, przywołany był na ratunek Achaza króla Judy, przeciw Rabinowi królowi syryjskiemu, i nie będąc zadowolony z darów Achaza, wszedł do Judei i całą zniszczył. Toż samo zrobił Samariji. Zapędził z sobą część ludu izraelskiego do Asyriji i umarł 3276 r. od stworzenia świata. Po nim panował Salmanazar.

TEJAS, król gotów we Włoszech, wstąpił na tron 522 r. i panował lat 3, zwyciężony przez Narsesa zginął w boju.

TEKLA (*Suigla*), panna i pierwsza męczenniczka chrześcijańska, nawrócona przez Św. Pawła w Ikonie w Azji mniejszej około 45 r. Dla zamilowania czystości, odrzuciła związek małżeński z młodym człowiekiem, który jej był zaręczony; ten, przez zemstę, poszedł

oskarżyć ją przed sędziami, którzy skazali ją, jako chrześcijankę na spalenie i rzucenie dziłkim zwierzętom. Święto jej, według kościoła greckiego 24 września, według rzymskiego 23 września.

TEKELLY (*Emeryk*), urodzony w XVII wieku, wtenczas kiedy węgry usiłowały wybić się z pod panowania cesarzy niemieckich. Załedwie miał lat 15, gdy umarł jego ojciec, jeden z wodzów węgierskich. Emeryk dalej wojnę prowadził. Oblężony pod Likaira, po wytrzymaniu najokropniejszych ataków, zmuszony był poddać się i szukał schronienia najprzód w Polsce, potem w Transylwanji. Zostawszy pierwszym ministrem Abassego, stanął później na czele armji, przeciwień cesarzowi. Pod Szatmar natarł na hrabiego Leslę i odniósł nad nim świetne zwycięztwo. Gdy Turcja zaczęła popierać sprawę Węgier, Tekelli otrzymał koronę węgierską z rąk sultana. Pobity później przez księcia Lotaryngji, schronił się znouu do Morawji. Mianowany księciem Transylwanji, odniósł świetne zwycięztwo nad wojskami cesarskimi, które mi dowodził generał Heister. Około r. 1692, mianowany został hospodarem moldawskim. Po traktacie karłowickim nareszcie, wyniósł się do Nikomedji, gdzie wkrótce życie zakończył.

TELAMON, syn Eaka, ojciec sławnego Ajaxa, towarzyszył Herkulesowi w wojnie jego, przeciw Laomedonowi królowi Troi, i dostał od niego za to Hezjanne, córkę Laomedona. Należał także do wyprawy argonautów.

TELEKLES, król Lacedemonji, z familji argidów, wstąpił na tron po Archelausie 853 r. p. Chr., a po nim nastąpił r. 813 p. Chr., Alkamenes.

TELEGON, syn Ulisessa i Cyrci. Gdy wyrocznia objawiła Ulisessowi, że miał być zabity przez swego własnego syna, Ulisess opuścił tron, oddał rządy synowi swemu Telemakowi, a sam poszedł żyć na pustynię. Tymczasem Telegon dorosłszy, uprosił Cyrci o pozwolenie odwiedzenia ojca. Gdy więc przybył do Itaki i chciał wyładować, Ulisess biorąc go za jakiegoś napastnika, zbiera na przedę trochę ludu, idzie bronić mu przystępu do wyspy i ginie z ręki swego syna. Telegon dowiedziawszy się kogo zabił, rzucił natychmiast Itakę, udaje się do Włoch, i tam zakłada Tusculum.

TELEMAK, syn Ulisessa króla Itaki, i Penelopy, był jeszcze małym dzieckiem, kiedy ojciec odjechał go, udając się na wojnę trojańską. Załedwie doszedł 15 lat wieku, poszedł z nauczycielem swoim Mentorem, szukać swego ojca. Przebył mnóstwo niebezpieczeństw w ciągu swoich podróży i znalazł Ulisessa wtenczas dopiero, gdy już wracał do Itaki. Gdy ojciec ustąpił mu tron, Telemak ożenił się z Cyrcą i miał z niej syna Laty-

nusa. Fenelon napisał pełne wdzięku dzieło pod tytułem: *Les aventures de Télémaque*.

TELESFOR (*święty*), papież i męczennik, nastąpił po Syxtusie I, roku 127. Był z greckiego rodu; historia jego, panowania na tronie kościelnym, mało bardzo znana. Rządził kościołem 10 lat i miesięcy 9 i poniósł męczeństwo roku 138. Święto jego 5 stycznia. Po nim nastąpił s. Hygin.

TELL (*Wilhelm*), jeden z ważniejszych ludzi rewolucji szwajcarskiej 1307 r. Urodzony w Burgau kantonie Ury, trudnił się rolnictwem w Burgela niedaleko Altorf. Gessler, gubernator szwajcarski cesarza Alberta, mieszkał w Altorf, i odznaczał się okrucieństwem. Szwajcarzy zaczęli przemyslać o zrzućeniu tego tyrana. Gessler posuwa się do ostatnich granic prześladowania, każe zawieszć kapelusz austriacki na wysokim słupie i wszystkim szwajcarom rozkazuje, żeby się kapeluszowi temu kłaniali. Tell wzbraniał się zadosyć uczynić temu rozkazowi, za co Gessler skazał go na przeszycie strzałą z łuku wypuszczoną, jabłka na głowie syna jego położonego. Tell był dość wprawnym strzelcem, zbił jabłko z głowy własnego dziecka, bez zadania mu najmniejszego szwanku. Gessler kazał go pochwyć i wrzucić do łodzi w której mieli obydwu razem być przewiezieni na drugą stronę jeziora Waldstetter. Podczas tej przeprawy zrywa się straszna burza, Gessler znając zrzeczność Tella, każe rozkuć mu kajdany, Tell porywa za wiosło, przybija do skały, która do dziś dnia nosi jego nazwisko, jedną nogą opiera się na niej, drugą z całą siłą odpycha łódź z Gesslerem, nazał między fale. Gessler jednakże uniknął niebezpieczeństwa tą razą, wy dostał się na brzeg; lecz udając się do Kussnacht, spotkał w dredze Tella, który strzałą serce mu przeszył. Tell umarł 1354 r., na miejscu jego mieszkania wystawiono kapliczkę, dotąd istniejącą.

TELLIER (*Michał*), syn radcy zarządu podatkowego, urodzony w Paryżu r. 1603. Był najprzód członkiem wielkiej rady r. 1631. Następnie prokuratorem królewskim przy sądzie miejskim (*Chatelet*). Mianowany 1640 r. intendentem Pjemontu, ujął sobie Mazariniego, który go zrobił sekretarzem stanu w ministerstwie wojny. W czasie zaburzeń we Francji, Tellier był zawsze wiernym stronikiem Mazariniego. Był użyty do wszystkich układów z książętami familji królewskiej, a mianowicie z Gastonem d'Orleans i księciem Kondesusem. Za jego pośrednictwem stanął traktat ruelski. Został ministrem za rejenji Anny Austriackiej i w tym samym stopniu służył jeszcze Ludwikowi XIV. Zprzysiągł się z Kolbertem, na zgubę superintendenta Fouquet. Roku 1677, mianowany zastępcą kanclerzem państwa. W nowym tym zawodzie

pokażać się czynny i oddany szczerze swoim obowiązkom, był jednym z pierwszych stronników odwołania nantejskiego wyroku. Umarł roku 1685. Bossuet miał o nim mowę pogrzebową.

TELLIER (*Michał te*), urodzony w okolicach Vire w Normandji r. 1643, wstąpił do Jezuitów r. 1661, wykładał humanitates i filozofję. Pisał przeciw Jansenistom. Po śmierci ojca la Chaise, le Tellier został spowiednikiem Ludwika XIV, i tak opanował umysł tego monarchy, że ten już nic odgad nie robił bez jego rady. Letellier nadużył jednak swej władzy, żądając zwolnienia Port-Royal, tego przytułku tylu znakomitych ludzi. Po śmierci króla, starał się z największą usilnością, żeby rejencję oddano księciu de Maine; lecz gdy mimo zabiegów jego, rejencja dostała się księciu Orleanu: Jezuita, wypędzony został do Amiens, potem do Fleche, gdzie umarł 1719. Był także członkiem akademji francuzkiej.

TEMENTES, jeden z dwunastu królów, krórzcy panowali w Egipcie po Sabakonie, a wypędzeni zostali przez Psametykusa.

TEMISTIUS, sławny filozof i retorik IV wieku urodzony w Paflagonji. Konstantynusz wyniósł go do senatorskiej godności. Julian zrobił go prefektem Konstantynopola 362 r. i był z nim w ciągłej korespondencji. Teodozjusz powierzył mu wychowanie syna swego Arkadiusza. Uczył on zarazem filozofji i krasomówstwa. Nauka jego składała się z zasad Pitagoresa, Platona i Aristotelesa. Miał znaczną liczbę uczniów, a między innymi, Libanusza i S-go Augustyna. Zostało nam po nim trzydzieści trzy mów i komentarze *Aristotelesa*.

TEMISTOKLES, pisarz grecki, pod którego nazwiskiem doszedł nas zbiór listów. Niektórzy utrzymują jakoby one były dziełem sławnego wodza ateńskiego.

TEMISTOKLES, sławny generał ateński, syn Neoklesa, urodzony około 527 r. p. Ch. starał się Atenom oddać panowanie nad morzem. Kazał zbudować i uzbroidł sto okrętów. Gdy Xerxes wypowiedział wojnę Grekom, Temistokles mianowany został wodzem wojsk ateńskich. Persy zwyciężeni zostali w bitwie pod Artemisium; jednak gdy nieprzyjacieli zbliżał się do Aten opuszczonych od swoich sprzymierzeńców, i niemogących stawić oporu; Temistokles namówił wyrocznią, żeby kazała Ateńczykom opuścić miasto a przenieść się na okręty. Ateńczycy usłuchali tej rady. Kobiety, starców i dzieci odwieziono do Trezeny; mężczyźni zaś zdolni do oręża, zostali na okrętach i popłynęli pod Salamę, gdzie zniszczyli fletę perską. Po odwróceniu Xerksa, Temistokles wrócił zaludnić Ateny wolne i ocalone. Ufortyfikował miasto, założył port pirejski; i za tyle za-

ślug, zazdrość i niewdzięczność współobywateli nagrodziła go wygoniem. Temistokles udał się do Artaxersa króla perskiego, najzacieźszego swego nieprzyjaciela, który nałożył był nagrodę za jego głowę. Król zdziwiony jego ufnością, zaszczylił go swoją przyjaźnią i obdarzył bogactwami i dostojenstwem. Gdy później król chciał dać mu dowództwo nad armją mającą iść na Greków: Temistokles niechęć uchylbić szlachetnemu Królowi, ani też bić się przeciw swojej ojczyźnie, otrul się 464 r. p. Ch.

TEMPESTA (*Antonio*) malarz i rytownik włoski, urodzony we Florencji 1555 r. zmarł 1630. Był on uczniem Stradana i służył z malowania zwierząt. Pozostawo po nim dużo bitew i obrazów myśliwskich.

TEMPLE, (*Wilhelm*) urodzony w Londynie r. 1628. Karol II używał go nieraz do ważnych spraw. Roku 1662 zawarł on potrójny związek między Anglią, Szwecją i Holandją, które potrafił przeciw Francji pobudzić. Temple który ligę tę, uważał za zbawienną dla Europy, udał się potem do Niemiec, by do niej wciągnąć Cesarza i książęta udzielne; lecz odwołany przez dwór Londyński, widział usiłowania swoje tak dalece ponżone, że Karol drugi zawarł przymierze z Ludwikiem XIV na zgubę zjednoczonych prowincji. Był w r. 1668 jako poseł nadzwyczajny na konferencjach w Aix-la-Chapelle, a 1678 w Nimégue. Powróciwszy do Anglii wypadł z łask i umarł z daleka od dworu roku 1698. Zostawił *Pamiętniki swoje od roku 1672 do 1692. Uwagi nad prowincjami zjednoczonymi. Wstęp do Historji angielskiej, i pisma rozmaite*.

TENCIN, (*Piotr Guerin de*) urodzony w Grenobli 1671 r., z dawnej familii romanjskiej Delinatu. Był przełożonym Sorbony, później doktorem i wielkim wikarjuszem w Sens. W r. 1721 towarzyszył kardynałowi de Bissy do Rzymu, jako konklawista, i po obraniu Innocentego, został pełniącym interessa Francji w Rzymie, gdzie był powszechnie poważany. 1724 r. księżę Bourbon wystąpił się dla niego o arcybiskupstwo Embrun. 1739 r. został kardynałem i arcybiskupem Lugduńskim. Kardynał Fleury ściągnął go do dworu, i wyrobił dla niego 1742 r. urząd ministra stanu. Tencin porzucił ministerstwo 1751 r. i zamieszkał w swojej diecezji, gdzie umarł r. 1758.

TENCIN (*Klaudyna - Alexandra Guerin de*), siostra poprzedzającego, urodzona w Grenobli 1681 r., sławna z dwoipu i intryg miłosnych. Przeznaczona przez rodziców do stanu duchownego, wstąpiła z razu do klasztoru w Montfleuri niedaleko Grenobli. Zbrzydziła sobie klasztor, przyjechała do Paryża, otrzymała uwolnienie od ślubów klasztornych, miała mnóstwo kochanków, między in-

nymi pana Destouches z którym miała syna, później tyle sławnego d'Alemberta. Zamieszana została w sprawę o śmierć radey la Fresnaye, który u niej życie sobie odebrał. Osadzono ją najprzód w Chatelet, później r. 1726 r. w Bastylii. Nakoniec niewinnioną puszczono na wolność. Salony jej były schadzka literatów i uczonych. Umarła 1749 r. Napisała kilka romansów: *Obłędzenie Calais*, *Pamiętniki de Cominges*, *Nieszczęście miłości*, i *Anegdota o Edwardzie II.*

TENCZYŃSKI (*Jan*), żył za panowania Augusta Jagiellończyka, sławny z poselstwa swego na dwór stockholmski do Króla Eryka r. 1563: w czasie którego, zaczął się związek miłosny między nim a Cecylią córką królewską. Mimo tak wielkiej różnicy stażów, król zezwolił już był na oddanie mu córki, gdy wróciwszy do kraju i po raz drugi do Szwecji płynący Tenczyński, przez korsarzy duńskich wzięty został do niewoli, i tamże umarł z choroby i tęsknoty nim go król polski złamąq wydobyci zdołał.

TENIERS STARY (*David*), malarz, urodzony w Antwerpii 1582 r., był uczniem Rubensa. Obrazy jego nie słyną ani kolorytem, ani układem, wyraz najwyższej prawdy jest jedyną ich zaletą. Przedstawiają one zawsze, zgromadzenia pijaków, fajcerzy, szarlatanów, wiejskie uciechy, albo wnętrza gospodarstw wiejskich. Umarł 1649.

— **TENIERS MŁODY** (*David*), sławny malarz, syn i uczeń poprzedzającego, urodzony w Antwerpii 1610 r. Arcyksiążę Leopold obdąpiał go dobrodziejstw, i zrobił dworzaninem. Król Hiszpanji i książe Oranji, zachęcali go najszlachetniejszą protekcją. Umarł 1694 r. Malował nader znaczną liczbę obrazów. Prawdziwość scen, delikatność i czucie w pędzu są głównemi jego zaletami. Malował powiększej części pijaków, chemików, wesela, wiejskie uciechy, warty żołnierskie, etc. Zarzucają mu zbytnią starość kolorytu.

TEODAT, król gotów we Włoszech, syn Amalabergi siostry króla Teodoryka. Królowa Amalazonta straciwszy syna swego Amalryka wyniosła na tron swego siostrzeńca Teodata i niedługo potem została jego żoną. Niedzięczny Teodat wypędził dobrodziejkę swoją z swego pałacu pod pozorem cudzołóstwa i kazał ją w kąpieli udusić. Cesarz Justynian oburzony taką czarną niewdzięcznością Teodata, wypowiedział mu wojnę, i zabrał Dalmację i Sycylię. Wojsko Teodata, widząc ciągły postęp Cesarza Justynjana, ogłosiło królem Witygesa r. 336. Ten kazał schwytać Teodata i na śmierć go skazać.

TEODEBALD, król Austrazyjski, wstąpił na tron 548 r. po śmierci Teodoberta I, Justynian chciał go nakłonić do podniesienia oręża przeciw Gotom; lecz Teodebald umarł

wkrótce mając ledwo dwadzieścia lat wieku i nie zostawivszy żadnego potomstwa.

TEODEBERT. Dwóch było królów tego nazwiska w Austrazji. Teodebert I, król Metz nastąpił po ojcu swoim Tjerym 534 r. i został wyniesiony na tron przez swoich wasali mimo opór stryjów. Pomagał im jednak w wyprawie ich do Burgundji i miał udział w rozbiórce tego królestwa. Roku 537 połączył się z Childebertem przeciw stryjowi swemu Clotaire'owi, lecz do wojny nie przyszło. R. 538, pomagał Witygesowi królowi ostrogów. Umarł r. 547 przedsiębiorąc wyprawę przeciw Justynjanowi.

— **TEODEBERT II**, wstąpił na tron po ojcu swoim Childebercie, po śmierci którego podzielił się jego państwem z bratem swoim królem Orleanu. Umarł r. 612, zamordowany z rozkazu babki swojej Brunehaut.

TEODEKTES, poeta i mówca grecki, urodzony w Pantliji, uczeń Aristotelesa i Izokratesa. Napisał pięćdziesiąt trzedji i zasady krasomówstwa, lecz dzieła te nas niedoszły.

TEODOR, dwóch papieży nosilo to imię. Pierwszy nastąpił po Janie IV 642 r. Potępił monotelistów i szczerze pracował nad dobrem kościoła aż do śmierci, która go zaszła r. 649. Marcin I był jego następcą.

— **TEODOR II**, nastąpił po Romanie roku 898 i rządził zaledwie dni dwadzieścia. Po nim nastąpił Jan IX.

TEODOR AMAZEJSKI (*święty*), urodzony w Armenji, był żołnierzem w jednej z kompanji Pontu. Znajdował się właśnie w Amazez, wtenczas kiedy na nowo ogłoszono r. 306 rozkaz prześladowania kościoła, wydany przez cesarzów Diokletjana i Maksymiljana. Teodor szczerze przyznał się do swojej wiary i został spalony. Grecy obchodzą święto jego 17 lutego, rzymianie 9 grudnia.

TEODOR STUDYTA (*święty*), biorący nazwisko swe od monasteru Study w Konstantynopolu. Urodził się w tem ostatnim mieście 759 r. i był wychowany w klasztorze Sa kadjon, w którym później był przełożonym. Gdy cesarz Konstantyn, porzucił cesarzową Marię dla Teodory: s. Teodor ekskomunikował go, za co został wygnany do Tesaloniki roku 797. Przywołany nazad przez cesarzową Irenę, powtórnie wygnany przez Nicefora, przywołany był znów przez Michała roku 811. Umarł 826 Święto jego obchodzą 12 listopada. Mamy po nim: *Mowy*, *traktaty i listy teologiczne*, oraz hymny i panegiryki.

TEODOR ATEUSZ, filozof szkoły cyrenejskiej, urodzony w Cyrenie w czwartym wieku p. Ch. Zaprzeczał istnienia Boga i przyjaźni, utrzymywał że roztropność i sprawiedliwość dla tego tylko godne pożądanja, że dają roskosz. Wygnany z Cyreny, udał się do Aten.

TEODOR, djakon konstantynopolitański, napisał poemat grecki w pięciu pieśniach, pod tytułem *Wzięcie Krety*, opisujący zdobycie tej wyspy, odebranej arabom, przez Nicefura Fokasa 961 r.

TEODOR z MOPSUESTY, ojciec kościoła, urodzony w Antiochji, był biskupem w Mopsuestie w Cylicji, około r. 395. Umarł r. 429. Zostawił nam swoje *Wyznanie wiary i Liturgję*.

TEODOR ANAGNOSTES, pisarz grecki, był rektorem kościoła konstantynopolitańskiego, i napisał około połowy VI wieku, skrócenia historii kościelnych Teodoretą, Sokratesa i Sozomena.

TEODOR PRISCIANUS, lekarz grecki IV wieku. Napisał następujące dzieła: *Rzecz o leczeniu wszystkich chorób*; *Oxyuris* czyli o chorobach dokuczliwych i chronicznych; *Gynoece* czyli o chorobach kobiecych; *Traktat o fizyce, nauce doświadczeń*.

TEODOR PRODROMUS, mnich grecki, przezwany Cyrusem, żył w XII wieku; napisał po grecku *Gateomimachję*, poemat o wojnie kotów ze szczurami, i *Młość Rodanty i Dogłhlesa*.

TEODORA (święta), cesarzowa wschodnia, urodzona w Paflagonji, na początku IX wieku; wychowana była bardzo nabożnie od samego dzieciństwa. Została żoną cesarza Teofila, po śmierci jego, ogłoszona cesarzową, przywołała nazad z wygnania wszystkich księży, wypędzonych za obrazy, i usmierzyła herezję ikonoklastów. Syn jej Michał III kazał ją zamknąć z pięcioma jej córkami w monasterze. Odtąd o niczem już nie myślała, jak tylko o tem, żeby żyć jak najświętobliwiej i umarła 867 r. Święto jej 11 lutego.

TEODORA. Kilka cesarzowych nosiło to imię:

— **TEODORA (Flavia Maximiana)**, córka pana syryjskiego i Eutropji, drugiej żony Maksymiljana Herkulesa. Monarcha ten zrobiwszy cesarzem Konstancjusza Chlora roku 292, dał mu za żonę Teodorę, z której miał kilkoro dzieci.

— **TEODORA**, żona Justynjana I, była córką stróża zwierząt, przeznaczonych na widowiska. Z początku oddawała się była prostytucji; lecz Justynjan rozmiłowałwszy się w niej wziął ją najprzód za nałożnicę, potem się z nią ożenił. Umarła około 565 r.

— **TEODORA DESPOINA**, urodzona w Paflagonji; natura obdarzyła ją niesłychaną pieknością, i wysokimi zdolnościami. Była żoną cesarza Teofila. Zostawszy wdową r. 842, objęła rządy podczas małoletności syna swego Michała, i rządziła przez lat 15 z wysokim rozumem. Przywróciła cześć obrazów, zawarła pokój z Bułgarami, wpoila w lud poszanowanie prawa. Syn jej kazał ją zamknąć

r. 859 w monasterze Gastrji, gdzie życie zakończyła. Grecy policzyli ją w poczet świętych i święto jej obchodzą 11 lutego.

— **TEODORA**, trzecia córka Konstantyna XI, wypędzona z dworu przez szwagra swego, Romana Argyrę. Była zamkniętą w klasztorze, aż do końca panowania Michała Kalafatesa, r. 1042. Potem ogłoszona została cesarzową, wraz z siostrą swoją Zoną, która poszła za Konstantyna Monomachę. Po śmierci tego monarchy, roku 1051, Teodora panowała jako wielka monarchini, protegowała handel i sztukę. Umarła r. 1067.

TEODORET, urodzony w Antiochji r. 387. Sierota prawie od urodzenia, rozdał to co mu rodzice zostawili, między ubogich a sam poszedł do monasteru w którym wyniesiony był potem na kapłana a następnie na biskupa Cyru r. 423. Dużo pracował nad nawróceniem heretyków swojej diecezji. Umarł r. 458. Z dzieł jego ważniejsze są: *Historja kościelna* od 324 do 429 r. *Komentarze* do ośmiu pierwszych ksiąg Biblii, do Psalmów, Jeremjasza, Daniela i listów św. Pawła. *Historja religijna czyli klasztorna*, obejmująca życia trzydziestu pustelników; 147 listów etc.

TEODORYK. Dwóch królów gockich nosiło to nazwisko. Teodoryk pierwszy, król Gotów we Włoszech, syn nieprawy Teodomira, drugiego króla Ostrogotów, dany był nazakładnika w r. 461 przez Welamira brata i poprzednika Teodomira, cesarzowi Leonowi I. Oddał ważne przysługi cesarzowi Zenonowi, który go zrobił konsulem 484 r. i wysłał go przeciw Odoacerowi, którego on, kilkakrotnie zwyciężył i nakoniec zawarł z nim pokój 492 r. Zamordowałszy później tego monarchę, ogłosił się panem całych Włoch, i żeby tem lepiej ustalić nowe swoje panowanie; ożenił się 509 r. z siostrą Klowisza króla Francji, i zawarł pokój z cesarzem Anastazym i z Wandalami afrykańskimi. Teodoryk rządził wspaniale: upiąknął Rzym, Rawennę i Pawję, wspierał handel, sztuki, literaturę, i ułożył kodeks praw. Panowanie jego rozciągało się nad Włochami, Sycylią, Dalmacją, Norykiem, Retją, Pomeranią, Prowancją, Langwedokiem i Hiszpanją. Umarł 526.

— **TEODORYK II**, drugi syn poprzedzającego, a brat Torsymunda, wstąpił na tron zrzuciwszy z niego brata i został zabity w trzy lata potem przez Euryka, drugiego brata, który mu był dopomógł do zbrodni przez którą dostąpił tronu.

TEODOT, nauczyciel Ptolomeusza Denysa króla Egiptu, został potem ministrem tego monarchy, i radził mu żeby kazał zabić Pompejusza. Sam zawiódł głowę Pompejusza Cesarzowi, którego to tak oburzyło, że Teodot, w uciesze szukać musiał bezpieczeństwa. Później stracony jednak został z rozkazu Cezara.

TEODOZ. Nazwisko to, nosiło trzech cesarzów wschodnich.

— **TEODOZ I**, przezwany wielkim (*Flavius Theodosius*) urodzony w Hiszpanji 346 r. był synem Teodora, generała Walentyjana, straconego 367 r. z rozkazu Walensa Cesarz Gratjan znając zalety Teodoza, ściągnął go do dworu i dał mu udział w panowaniu, r. 379. Stałością i pilnością swoją przywrócił on porządek w sprawach państwa i świetność cesarstwa. Barbarzyńcy poddali się jego zwierzchnictwu. Wtém pojawił się w Bretanii współzawodnik do tronu Maksym. Teodoz go zwyciężył i dał go zamordować swemu żołnierstwu. Odtąd spokojność jego nie była zakłócaną aż przez Eugenjusza, zwyciężonego i straconego 395 r. Teodoz panował z chwałą aż do śmierci, która nastąpiła roku 395.

— **TEODOZ II**. Młodszy syn Arkadiusza urodzony 401 r. wstąpił na tron 408 r. pod opieką Pulcherji siostry. Był on zawsze słabym władcą i nigdy nie wielkiego nie zrobił. Umarł 450 roku. Ogłosił był 438 r. tak zwany kodeks Teodozjański, czyli zbiór co najlepszych praw przez cesarzów nadanych.

— **TEODOZ III** Adramitanin, był poborcą podatków w Natioji, kiedy zbuntowane wojsko Anastazego II. okrzyknęło go cesarzem 716 r. Nie mając jednak ani dość siły, duszy ani dostatecznych do rządu zdolności, ustąpił państwa Leonowi Izauryjskiemu, 717 r. i poszedł zakończyć życie w klasztorze w Efezie.

TEODOZ MAŁY, pisarz grecki, który nam zestawił dzieło pod tytułem: *Wyjtki z poselskie*.

TEODOZJA (*Swięta*), panna i męczenniczka w Cezarei w Palestynie. Rodem z Tyru z Fenicji. Zaledwie miała lat 18, gdy odwiedzając w Cezares niewolników chrześcijańskich 308 r. żołnierstwo ją zatrzymało i stawilo przed gubernatorem Urbanem, który skazał ją na najokropniejszą torturę, a potem rzucił kazał w morze. Święto jej 2 Kwietnia.

TEODULPHE, biskup orleański w IX wieku. Był żonaty, owdowiał i z Karolem wielkim przybył do Francji 781 r. Wstąpił do stanu duchownego i dostał od cesarza biskupstwo orleańskie i opactwo Fleuri. Gdy Bernard król włoski powstał przeciw Ludwikowi dobrodusznemu, Teodulphe niesłusznie obwiniony o uczestnictwo w spisku, został zniesiony z biskupstwa i osadzony w monasterze, gdzie umarł roku 821. Pisał traktat o *chrzcie świętym*, o *Duchu świętym*; i mnóstwo wierszy i dzieł teologicznych.

TEOFAN (*Święty*), *spowiednik*, urodzony w Konstantynopolu 748 roku. Oddał się wraz z żoną życiu zakonnemu poddając się najcięższemu pokutowi, jakimi są post, bezsenność i modlitwy. Należał do Soboru Ni-

cejskiego, i stał w obronie obrazów świętych przeciw ikonoklastom. Zmarł 818 r. Święto jego obchodzą 13-go Marca. Mamy jego *Kronikę powszechną*, zaczynającą się od Djokletiana na (281) r. i idącą aż do Leona Armenijana (813 r.) zawierającą tablice chronologiczne.

TEOFIL (*Święty*), biskup Antiochji, porzucił pogaństwo, został chrześcijaninem, i zasłużył na to że mianowano go biskupem 168 r. Odnosił się przeciw heretykom, i umarł 182 r. Zostawił po sobie, 3 *księgi o zasadach religji, niedorzeczności pogaństwa, nieumiejętności filozofów, historii stworzenia świata, o heretykach* etc. Święto jego 13 Października.

TEOFIL PROTOSPATARIUS, mąż i lekarz VII wieku. Wniósł mu kilka dzieł literackich, między innemi: *Komentarz do aforyzmów Hipokrata, i Traktat o składzie ciała ludzkiego*.

TEOFIL, cesarz wschodni, następca Michała Jakąły, który go pierwaj był do rządów przypuścił, sam wstąpił na tron 829 r. Panowanie swe rozpoczął, od ukarania zabójców Leona Armenijana; prześladował ciągle katolików i czcicieli obrazów. Usiłując odeprzeć zaradców, prawie zawsze był przez nich pobity, i umarł ze zmartwienia 842 r. Po nim nastąpił syn jego Michał, pod opieką Teodory Despoiny.

TEOFILAKTES SIMOKATA, pisarz grecki VII wieku. Napisał historję w ośmiu księgach, od 582 do 602 r. Styl jego jest piękny, czasem jednak zbyt wymuszony.

TEOFILAKTES, grek, najprzód profesor retoryki w Konstantynopolu, później arcybiskup bułgarski. Mamy po nim kilka dzieł teologicznych, między innemi: komentarze do biblij, i traktat o wychowywaniu książąt, pod tytułem: *Instytut królewski*. Umarł r. 1110.

TEOFRAS, filozof i uczony grecki, urodzony w Erczie, mieście lesbjskim 371 r. p. Chr. Był kolejno uczniem platona i Aristotelesa, który pokochał go, dla jego cnót i talentów. Gdy Aristoteles oskarżony o bezbożność, musiał uchodzić z Aten, oddał kierunek swej szkoły Teofrastowi, i powierzył mu swe pisma. Przez niego to one dostały się do nas. Teofrast stał się wkrótce tak sławnym, że liczył do 2,000 uczniów. Umarł w bardzo podeszłym wieku. Posiadał on głębokie wiadomości w historii naturalnej. Zostawił *Historję roślin, Traktat o kamieniach, Traktat o przyczynach roślinności*, i najslawniejsze z dzieł swoich: *o charakterach*.

TEOKRYT, sławny poeta grecki, urodzony w Syrakuzie. Opuścił to miasto udając się do Egiptu, gdzie panował Ptolomeusz Filadelf. Słynął tam około 250 r. p. Chr. najwięcej poezjami sielskimi, bukolikami zwa-

nemi. Poezja jego, pełna naiwnej prostoty i wdzięku. Mamy trzydzieści jego idylli, między którymi najslawniejsze są: *Cyklop*, *Nieszczęśliwa miłość*, *Hylas*, *Syrakuzanie*. *Gracje*, *Dwaj rybacy*. Prócz tego zostawił on i epigramata.

TEON (*Aelius*), retoryk alexandryjski żył za Marka Aureliusza, zostawił nam dzieło pod tytułem: *Progimnastyka*, w którym wyklada zasady Hermogenesa i innych filozofów. Styl jego czysty i wykwindny. Dzieło to niezmiernie ceniene.

TEON Z ALEXANDRII, sławny z wiadomości matematycznych i filozoficznych. Posiadał jego komentarz do Aratusa. Był ojcem sławnej Hipatii.

TEONIS, poeta moralista, urodzony w Achai, żył w VI wieku p. Chr. Życie jego nieznane, z dzieł jego doszły nas tylko, porzucane myśli i kawałek poematu, zawierający 1208 strof.

TEOPOMP, król Sparty, z familji Proklidów, nastąpił po ojcu swym Nikandrze 773 r. p. Chr. Postanowił eforów i prowadził wojny z Messeńczykami. Umarł 753 p. Chr.

TEOPOMP, urodzony w Chio, sławny mówca i historyk. Starożytni cenili niezmiernie jego dzieła, między innemi: *Życie Filipa króla macedońskiego*, i *Dalszy ciąg historii Herodota*.

TERAMENES, filozof i generał ateński, współczesny Alcybiadesa i jeden z trzydziestu tyranów Aten: drugi tyran Krytyas na śmierć go skazał 404 r. p. Chr.

TERBURG (*Gerard*), sławny malarz szkoły flamandzkiej, urodzony w Zwol w Niderlandji r. 1608. Ambasador hiszpański, ściągając go do dworu swego monarchy, Terburg zmalował portret króla, za co został obdarzony szlachectwem i znaczną pensją. Później dał się poznać we Francji i Anglii; umarł 1681 r. Obrazy jego odznaczają się nadzwyczajną naturalnością, prawdą, delikatnością pędzla, szczególną delikatnością światło-cieniów, oraz debracją i przezroczystością farb. Terburg słynął szczególniej z malowania materji, a nade wszystko atlasu. Przedstawiał on najwiecej małe koncerty domowe, familje gospodarskie u stołu, odwiedziny przyjaciół, rozmowy etc. najwiecej znane z obrazów jego są: *Kongres w Münster*, *Wojskowi ofiarujący pieniądze kobiecie*, *Lekcja muzyki*, *Nauki ojcowskie*, *Wizyta doktora*, etc.

TERENTJA, żona Cyeceona, którą sławny ten mąż porzucić musiał, dla cudzołóstwa, a która poszła potem za historyka Salustjusza, następnie za Messalę Korwinusa. Umarła w podeszłym bardzo wieku.

TERENTJAN (*Terentjanus Maurus*), urodzony w Maurytanji, żył pod koniec pier-

wszego wieku. Napisał poemat o literach alfabetu, sylabach i miarach rytmicznych.

TERENTJUSZ (*Publius-Terentius-Afer*) urodzony w Kartaginie około r. 192 p. Chr. Porwany przez piratów numidzkich, sprzedany był Terentjuszowi, senatorowi rzymskiemu, który dawszy mu staranne wychowanie, zawczasu udarował go wolnością i nadał imię Terentjusza. Prześladowany najzłośliwszą obławą, opuścił Rzym i więcej się już nie pokazał. Umarł jak mówią w Leukadzie miesiąc arkadyjskiem; około 159 r. p. Chr. Pisał dużo dramatów, z których sześć tylko nas doszło, to jest: *Adrianna*, *Hecyra* czyli *Tescina*, *Heautontimorumenos*, *Formion*, *Eunuch* i *Adelfy*. Podziwiają w nich, delikatność języka, przyzwrotność dialogu, prostotę przedmiotów, czystość uczuć, a nade wszystko szczególny dar w przedstawianiu charakterów.

TERENTJUSZ SCAURUS (*Caïus*), sławny gramatyk II wieku, z dzieł jego doszedł nas kawałek jego grammatyki i komentarza nad rymotwórstwem Horacjusza.

TERESA (*Szriga*), urodzona w Avila, w królestwie Starej Kastylii 1515 r. Wstąpiła do klasztoru Karmelitek w Avila 1536. Postanowiła była zreformować ten zakon i po długich przeszkodach widziała nareszcie pierwszy klasztor reformowany założony w Avila 1562. Postanowiwszy następnie zreformować i zakon Karmelitów, ujrzała niedługo, czternaście klasztorów męzkich i szesnaście panieńskich, przyjmujących reformę. Sw. Teresa postęgała miłość Boga do najwyższego stopnia czułości na jaką serce ludzkie zdobyć się może. O czym przekonać się można w jej *listach*, jej *życiu*, *drodze doskonałości* i *zamku duszy*. Widziała zakład swój rozwijający się po Francji, Włoszech, Niderlandji, Meksyku. — Umarła nareszcie 1582 r. Hiszpania wzięła ją za patronkę kraju. Święto jej 15 Października.

TERLON, poseł francuzki przy królu Karolu Gustawie, podczas wojen jego w Polsce: zostawił w francuzkim języku, pamiętniki o ówczesnych wydarzeniach, pamiętniki te mogą być w niektórych rzeczach, dla polskich dziełopisów przydatne.

TERMUTIS, nazwisko córki Faraona egipskiego, która wydała Mojżesza z Nilu i za syna swego przybrała.

TERPANDER, poeta i muzyk grecki z wyspy Lesbos, słynął około 650 r. p. Ch. On pierwszy otrzymał nagrodę muzyczną na igrzyskach karnijskich ustanowionych w Lacedemonji. Udało mu się także melodyjnym swoim śpiewem przy towarzyszeniu liry, uśmierzyć raz zaburzenie w tem mieście. Prócz tego odniósł on także kilkakrotnie nagrodę muzyczną na igrzyskach pityjskich. Nic z jego poezji nas nie doszło.

TERRAY (*Opat. Józef-Marja*), urodzony w Been (Forez) 1715 r. wychowany i protegowany przez stryjca swego doktora księżny orleańskiej; zostawszy 1736 radcą duchownym sądu najwyższego (parlement) okazał wielką zdolność do interesów. 1755 r. mianowany został referentem tegoż sądu i miał ważny udział w procesie jezuitów, przeciw którym porobił wnioski. R. 1764, dostał opactwo Molesmes. Później został naczelnikiem rady księcia Kondesusa; 1769 r. kontrolerem jeneralnym finansów; 1774 r. ministrem stanu i intendentem budynków rządowych. Przywrócił on porządek w finansach, ale nieprzystępnością swoją, wciągnął na siebie nienawiść parzyantów. Wsamiych początkach panowania Ludwika XVI, wygotował akt, mocą którego król rzekł się *praw szczęśliwego wstąpienia na tron* (*droit de joyeux avènement*). R. 1774 Terray został dymisję, a w roku 1777 umarł w swoich dobrach.

TERTULJAN (*Quintus Septimus Florens Tertullianus*), doktor kościoła, urodzony w Kartaginie, około 160 r. Oddał się nauce krasomówstwa i literatury, i objął chrześcijaństwo. Został kapłanem i bronił z zapalem kościoła katolickiego przeciw poganom. Przyjął potem wiarę heretyków montanistów, narzeczcie sam założył nową sektę, której zwolennicy nazywali się tertuljanistami. Tertuljan umarł 245 r. Zostało po nim kilka dzieł. Był jego jasny, mocny i zwięzły. Najważniejsze jego dzieła są: *Apologeticus*, czyli obrona chrześcijan, arcydzieło zachwycające wymowy, przedstawione senatowi i samemu Plantjanowi nawet; *Dwie księgi do pogan*; rozprawy o *świadołwie duszy*, o *widowiskach*, o *batwochwalstwie*, o *pokucie*, o *modlitwie* i o *cierpliwości*, etc.

TESPIS, urodzony w Grecji, niedaleko Aten, żył za czasów Sokratesa w VI wieku p. Chr. Podają go za wynalazcę traedii. Jeździł on po wsiach na wózku i dzieła swoje przedstawiał, aktorowie za całe przebranie, mieli twarz pomazaną.

TESTJUS, król testpijski; miał pięćdziesiąt córek Testjadami zwanych, które jednej nocy wszystkie poczęły z Herkulesa.

TETRYKUS (*Cajus Pesusjusz*), z senatorskiej rodziny Gallów, mianowany był rządcą Akwiteny pod Walerjanem i Gallianem. Zgorszony rozpustą tego ostatniego: starał się sam o godność cesarską, i Gallja cała uznała go 267 r. Przypuścił syna do rządów. Zrazu rządził spokojnie i szczęśliwie, lecz widząc się następnie ustawicznie wystawionym na sprzysiężenia i bunty niesforne swego wojska, posłał do cesarza Aurelijana prosić go o pomoc. Aureljan ruszył z armją swoją i obydwa wojska spotkały się pod Chalons. Na samym początku bitwy, Tetrykus z synem przeszli do Aurelijana a armja ich została pobita i rozproszona. Tym sposobem Gallja,

Hiszpanja i Anglja, wróciły pod panowanie rzymskie. Aureljan nadużył swego szczęścia, umieściwszy w orszaku tryumfalnym obydwojch Tetrykusów; niesprawiedliwość tę jednak wkrótce naprawił, przysnając im obydwojg godność senatorską, a ojcu dając zarząd Lukani.

TEUCER, syn Telamona, króla Salaminu, brat Ajaxa, towarzyszył bohaterowi temu na wojnę trojańską. Po powrocie wypędzony został z domu przez własnego ojca, za to, że się nie pomścił śmierci brata, której Ulises był powodem. Wygnany udał się na wyspę Cypru, gdzie założył miasto Salaminę.

TEUCER, syn Skamandra, panował w Troadzie z Dardanusem zięciem swoim około 528 r. p. Ch. Był dziadem Troasa, i od niego to Troja nosiła często nazwę Teukrii.

TEUDIS, obrany królem Wisigotów hiszpańskich po Amalaryku, pod którym najprzód był rządcą tej krainy (531 r.). Założył stolicę swoją z tamtej strony Pireneów, co ułatwiło Childebertowi królowi Paryża i Clotairowi królowi Soissons, opanowanie posiadłości Wisigotów w Gallji. Teudis rządził odtąd w pokoju, aż w końcu zabity został przez jednego ze swoich poddanych.

TEZEUSZ, syn Egea króla Aten, i Etry. Wymordował wszystkich rozbójników co pustoszyli Atykę, i zabił byka maratońskiego. W Kreecie zabił Minotaura i wyszedł z labiryntu za pomocą kłębka nici danego mu przez Arjadanę córkę Minosa, której serce pozyskał. Wracając ztamtąd wziął z sobą Arjadanę, którą zostawił potem na wyspie Naxos. Zostawszy królem i panem rządu, ulepszył go wiele, postanowił kilka uroczystości religijnych, między innemi igrzyska istryckie. Połączył z sobą dwanaście miast atyckich, i rzucił zarodek rządu republikańskiego, około r. 1236 p. Ch. Wespół z przyjacięlem swoim Pirytousem królem Lapidów, wojował z Centaurami; należał do wyprawy złotej runa i polowania na dzika Kalidaur. pozodził przeciw Amazonkom i porwał królowę ich Antiope, z którą miał syna Hipolita. Chciał on także wykrasć Prozerpinę, małżonkę Plutona króla piekieł, lecz przytrzymany, musiał tam pozostać puty, aż go Herkules uwolnił. Pojął potem nieszczęśliwą Fedrę, która była przyczyną śmierci młodego Hipolita. Podczas nieobecności Tezeusza, Mnestes opanował władzę; Tezeusz udał się więc do Likameda króla Scyros, który go rozkazał zabić.

TEOT albo **THEOS** (*Katarzyna*), urodzona w Normandji w okolicach Avranches 1725 r. Zostawała czas jakiś u jednego radcy sądu najwyższego w Paryżu, pełniąć obowiązki gospodyni. Później mieszkała na przedmieściu *Saint-Marceau*, gdzie utrzymywała po-

wien rodzaj posiedzeń na których mieniąc się być obdarzoną widzeniami i objawieniami boskimi, utrzymywała że przeznaczoną jest od Boga ku naprawieniu rodzaju ludzkiego. Przyaresztowana i osadzona w *Madelonelles* nie wyszła z więzienia aż w r. 1783. Potem utworzyła z Kartuzem de Gerle, klub który miał mnóstwo członków. Tam prorkini oznajmywała przyszły powrót złotego wieku, ukazanie się nowej Jerozolimy i przyjście nowego Messjasza. Sama nazywała się *Matką boską*. Jak się zdaje Robespierre nie był wcale obcy temu kuglarstwu, albowiem był nieraz Messjaszem mianowany. Jednakże w skutek raportu Vadiego, konwencja poleciła aresztować Katarzynę i jej zwolenników; wkrótce w więzieniu umarła.

THEROIGNE DE MERICOURT, urodzona około r. 1760, w Luxemburg, przybyła do Paryża w początkach rewolucji francuskiej. Poznajomila się z głównymi rewolucjonistami, i pomiędzy wielbicielami swoich liczyła, pp. Barnave, Mirabeau, Pétion, Camille Desmoulins, Danton, etc. Miała czynny nieraz udział we wszystkich strasznych dniach rewolucji, przemawiając do ludu i męcząc często ręce we krwi ofiar. 1791 r. znalazła w swym domu, pewien rodzaj klubu, gdzie się schodzili główni konwencyonści. Nie długo naturalna jej exaltacja, zamieniła się w pomieszanie zmysłów. Została zamknięta w *Salpêtrière* i umarła tam 1817 r.

THIBAUT v. THIBAUT IV, hrabia Szampanji i Brie, król Navarry, syn Thibauta III. Urodzony 1201 r., nastąpił po Sancho Mocnym wuju swoim r. 1234, pod opieką matki swojej, Blanche de Navarre. W kilka lat później popłynął do ziemi świętej. Po powrocie oddawał się literaturze i poezji, i rozlewał dobrodziejstwa na ministrów i artystów. Sam był autorem wielu piosenek, które zachowują w bibliotece królewskiej w Paryżu, a do niektórych i muzykę sam dorał. Słynął także z miłości swej do Blanche de Castille matki Ludwika IX, którą śpiewał w swoich pieśniach, i wspierał w walkach przeciw niesfornym jej wasalom.

THIERRY v. THEODORIC (*Theodoric* w języku Franków). Czterech królów Franków nosiło to imię:

— **THIERRY I**, czyli Stry, król Austrazji; był synem Clovis'a I. Po śmierci ojca dostał mu się prócz zareńskich prowincji, Metz i miasta położone między Renem i rzeką Meuse, dalej Reims, Châlons-sur-Marne, Troyes, Clermont, Rhodéz, Cahors, Albi i User. Roku 528 połączył on się z bratem swoim Clotaire'm I. królem Soissons przeciw Hermanfro'wi królowi Turingów, któremu zabrali cały kraj, i kazali zrzucić go z murów miasta Tolbiac 530 r. Thierry nie chciał mieszać się w spory między bracią swoimi; r. 532, opanował Augvergne, 533, odebrał Rouergue, Geyaudan,

Velay, Albigeois, które wisygoci byli opanowali. Umarł następnego roku zostawując swym synom najpotężniejsze królestwo w całej Galji.

— **THIERRY II**, drugi syn Childeberta króla Austrazji, odziedziczył po ojcu roku 596 królestwa Burgundji i Orleanu. Urodzony 587 r. rządził pod opieką, Warnachaira i Bertolda; oddał się zabawom i rozpucie; lecz gdy brat jego Theodebert II, wydarł rządy babce ich Brunehaut, a ta schroniwszy się do Orleans namówiła Thierrygo do wojny przeciw, swemu prześladowcy: Thierry poszedł, zwyciężył Teodeberta 612 r. pod Toul i Tolbiac i pojmanego stracić rozkazał, wraz z dziećmi jego. Sam umarł następnego roku.

— **THIERRY III**, trzeci syn Clovis'a II, wstąpił na tron 670 r. po bracie swoim Clotaire III w Neustrji i Burgundji, lecz panowie burgundzcy, zamknęli go w monasterze st. Denis; nie chcąc króla którego narzucił się im bez ich wiedzy. Inna rewolucja przywróciła go później na tron 673 r. Pepin rządca Austrazji wydał mu wojnę 687 i zmusił słabego tego monarchę do przyjęcia go na swego ministra. Thierry III umarł 691 r.

— **THIERRY IV**, de Chelles syn Dagoberta III wydobyl r. 720 z monasteru w Chelles, i posadził na tronie Neustrazji przez Karola Martel, był tytularnym tylko królem, a panował w istocie wierny jego minister. Umarł Thierry r. 737.

THOMAS (*Antoni Leonard*), urodzony w Clermont-Ferrand r. 1732, był najprzód professorem w Beauvais; oddał się literaturze; został przyjęty na członka akademji. Umarł 1785 r. Z pomiędzy dzieł jego, najznakomitsze są: *Pochwały wielkiego marszałka Saskiego, Aguesseau, Duguaq, Trouin, Sully, i Marka Aureliusza; o pochwałach; o kobietach, od czasu i Petreida*, poemat o Piotrze wielkim cesarzu rossyjskim.

THOMASSIN (*Filip*), sławny rytownik, urodzony w Troyes (Aube). Osiadł w Rzymie. Roku 1600, wydał sto portretów najslawniejszych monarchów i wodzów XV i XVI wieku, z krótkimi życiorysami łacińskimi tytche. Z dzieł jego najwięcej cenione są: *Święta rodzina, narodzenie zbawiciela, oczyszczenie* etc. Był on nauczycielem Callot'a. Umarł około 1620 r.

THOMPSON (*Jakób*), poeta angielski, urodzony w Ednam 1700 r. przeznaczony był przez rodziców do stanu duchownego. Lecz miłość poezji wzięła przewagę. Lord Talbot kanclerz angielski, wielbiciel jego talentu, był jego protektorem i przyjacielem, i powierzył mu wychowanie swego syna. Po śmierci tego dobroczyńcy Thompson zmuszony był żyć ze swego talentu. Pracował więc dla teatru aż do śmierci swojej roku 1742. Dzieła jego są: *Cztery pory roku; poemat o wolności i tradycji*.

THOU (*Franciszek August de*), ur. 1607 r. W młodym jeszcze wieku, mianowany był wielkim rządcą biblioteki królewskiej. Później stał się o urząd intendenta armji; gdy mu kardynał Richelieu odmówił tej posady, de Thou przeszedł do opozycji. Odtąd usiłował, wynieść się przez intrygi; przywdział mundur, i przyczepił się do dworu bez żadnego urzędu. Był przyjacielem i powiernikiem Cinq-Marsa wielkiego konjuszego Ludwika XIII. Cinq-Mars, zawiązał spisek przeciw wielkiemu ministrowi, wciągnął w niego de Thou, i obydwa zginęli na szafocie 12 Września 1642 r.

THOU (*August Jakób de*), z świetnej fam. liji szampańskiej, znanej w magistraturze i duchowieństwie. Jeden z przodków jego Mikołaj de Thou, radca duchowy sądu najwyższego, i biskup Chartres poświęcał króla Henryka IV r. 1594. Krysztוף de Thou brat Mikołaja, był pierwszym prezesem sądu najwyższego paryskiego, kanclerzem książąt Anjou i Alençon, służył Henrykowi II, Karolowi IX i Henrykowi III, z największym poświęceniem. Syn jego Jakób August, urodzony w Paryżu 1533 r., oddał się magistraturze, został radcą sądu najwyższego paryskiego, potem prezesem tegoż sądu. Roku 1586 po sławnym dniu barykad, opuścił Paryż udając się za Henrykiem III, który mu powierzał rozmaite sprawy w Anglii i we Włoszech. Po wstąpieniu na tron Henryka IV, de Thou oddał się z zapalem temu monarsze, który go używał nieraz w najważniejszych interesach. Po śmierci Amyota, mianowany został wielkim rządcą biblioteki królewskiej. Podeczas reencji Marji Mediejs był dyrektorem głównym finansów. Później wyznaczony z kardynałem du Perron, do zreformowania uniwersytetu paryskiego, i zajęcia się wybudowaniem kolegium królewskiego. Umarł 1617 r. Pisał w języku łacińskim *Historję* swoich czasów w 138, księgach, obejmującą 60 letni przeciąg czasu to jest: od 1545 do 1607.

THOUIN (*Andrzej*), syn ogrodnika ogrodu botanicznego w Paryżu; urodzony 1747 r. został mianowany na miejsce ojca w 17-m roku życia. Dopomagał duzo Buffonowi w pracach jego naukowych. Prace Thouin'a, zjednały mu tytuł, członka królewskiego towarzystwa rolnictwa, i akademji królewskiej nauk. Winiliśmy mu najważniejsze wiadomości o aklimatyzowaniu obcych roślin. Roku 1795 mianowany był profesorem rolnictwa. Umarł 1824. W encyklopedji metodycznej wszystkie artykuły o ogrodnictwie są jego pióra; prócz tego winiliśmy mu także ważne bardzo uwagi o rolnictwie.

THOURET (*Jakób-Wilhelm*), urodzony w Pont-l'Évêque (Calvados) 1746 r. oddał się prawnictwu; i został adwokatem 1770 roku w Rouen. W 1789 r. wysłany był od stanu pośredniego tego miasta, jako deputowany do zebra-

nia wszystkich stanów. Wybrany na członka komitetu konstytucyjnego, podał projekt nowego podziału Francji na 86 departamentów, i projekt nowej administracji. Projekt ten został przyjęty, i Thourret został prezesem 12 listopada. On to wywołał zniesienie zakonów. Temu winna Francja ustanowienie sądów pokoju, zniesienie dawnych sądów najwyższych, (*parlament*); ustanowienie trybunałów dystryktowych, sądów apelaacyjnych departamentowych i sądu przysięgłych, w sprawach kryminalnych tylko. Następnie Thourret, wyznaczony został do przejrzenia aktu konstytucyjnego i przedstawienia go całemu zebraniu. Późem, zebranie po raz czwarty, zaszczyliło go prezesostwem w nagrodę talentów i gorliwości niezmordowanej. Zamknął on swoje posiedzenia 30 września. Zostawszy prezesem sądu kassacyjnego, poświęcił się wychowaniu syna, dla którego, napisał grammatykę grecką, łacińską i francuską, oraz traktaty historyczne. Aresztowany roku 1793, oskarżony i skazany na śmierć, na fałszywych i błędnych wnioskach: z odważą przyjął męczeństwo w r. 1794.

THOURET (*Michał-August*), brat poprzedzającego, urodzony w Pont-l'Évêque r. 1719. Poświęcał się nauce lekarskiej, i był jednym z pierwszych członków królewskiej akademji lekarskiej, ustanowionej 1776 roku. W r. 1785 był wyznaczony z innymi uczonymi do prowadzenia robót około wydobywania kości umarłych i oczyszczenia cmentarza *des Innocents*. Roku 1795 został dyrektorem szkoły lekarskiej w Paryżu, i administratorem szpitali i lombardu, w temże mieście. Thourret był jednym z założycieli centralnego komitetu szczepienia ospy, i skutecznie się przysłużył do upowszechnienia zbawionego tego środka we Francji. Zostawszy 1802 członkiem trybunału, głosił przeciw ustanowieniu legji honorowej. Później był członkiem ciała prawodawczego, a w r. 1809, mianowany został radcą cesarskiego uniwersytetu. Umarł 1810 r.

THUNBERG (*Karol-Piotr*), sławny botanik szwedzki, uczeń Linnego. Rząd holenderski wysłał go do Japonji z poleceniem zebrania ziół tego kraju, wówczas t. j. r. 1775, prawie wcale nieznanych. Wyładował więc 1776 r. w Ceylan i oddał się zbieraniu ziół, z wielkiem powodzeniem. Za powrotem, został profesorem botaniki w uniwersytecie uppsalskim. Umarł pod koniec XVIII wieku. Ołożył *flore japońską* 1784 r., w której opisuje 300 roślin, zupełnie nieznanych.

TIEDEMANN, professor filozofji uniwersytetu marburgskiego, umarł tamże roku 1803. Napisał dzieła: *O początku języków; Systemat filozofji stoickiej; Duch filozofji spekulacyjnej*.

TIEPOLO (*Bajamonte*), szlachcic wene-

ki. Postanowiwszy opanować najwyższą władzę, połączył się 1310 r., ze znaczną liczbą malkontentów, i należał do spisku, na życie doży i senatorów: gdy jednak powstańcy zwyciężeni i rozproszeni zostali, Tiepolo umknął ze swymi do Treviso; wygnany zamtąd 1315 roku. Schronił się do Dalmacji i tamże umarł. Ten to spisek był powodem usłanowania w Wenecji, sławnej rady dziesięciu.

TILLY (J. Tzerclues hrabia de) ze znakomitej rodziny bruxelskiej; rzucił suknię jezuicką i wziął się do oręża. Odznaczywszy się przeciw Turkom, został dowódcą wojsk bawarskich pod dziećmi Maksymilianem. Roku 1622 pobił Mansfelda, dowódcę powstańców, i zmusił go do opuszczenia Palatynatu. Zwyciężył księcia Halberstadt pod Stavelo, wziął Minden, i zmusił landgrafa heskiego do wierności cesarstwu. R. 1626, pobił armję duńską; 1629 udał się do Lubeki jako pełnomocnik do zawarcia pokoju z Danją. Roku 1630 objął po Walsteinie naczelné dowództwo wojsk cesarskich: wziął kilka miast, i tylko Gustaw Adolf, król szwedzki, zdolał wystrzamać jego powodzenie. Śmierć rany 1632, umarł z reputacją jednego z pierwszych wodzów swego wieku.

TINTORETTO (Jacopo Robusti, przezwany) sławny malarz wenecki, urodzony r. 1512. Ojciec jego był farbiarzem i ztąd przezwisko jego oznaczające rzemiosło ojca. Był uczniem Tycjana, i niedługo wlaścił się tak, że polecono mu, odmalowanie na nowo pałacu Dożów. Zostawił mnóstwo obrazów i portretów, między innemi: *Święty Marek uwalniający niewolnika, Święta Teressa, Sąd powszechny*; portret Henryka III, króla Francji etc. Umarł 1591 r.

TIPPOO-SAIB, sultan Mizory nastąpił po ojcu swoim Hayder-Ali-Khanie 1782 r. Wspierany przez Francuzów do których udał się o pomoc, pobił anglików i zmusił ich do oddania prowincji, ojcu jego wydatych. Po ośmiu latach pokoju, Tipoo-Saib, postanowił dalej anglików niepokoić: zwyciężył przez nich kilkakrotnie, nie mając z nikąd pomocy, musiał zawrzeć z nimi powtórną pokój 1792 r. Zaczepiony znów od anglików 1799 r. napróżno zwołał pomocy Bonapartego; zginął na murach miasta, broniąc z odwagą swej ojczyzny, a państwo Mizory przeszło w całości pod panowanie zwycięzców.

TITON DU TILLET, (Erard) urodz. w Paryżu 1677. Przeznaczony do stanu wojakowego, już w piętnastym roku życia komenderował kompanją fizylierów, później został kapitanem dragonów. Gdy został zreformowany, wszedł w obowiązki przy dworze Delfiny, matki Ludwika XV. Po śmierci tej pani, podróżował po Włoszech, zwiedzając arcydzieła sztuki. Powróciwszy do Francji, został prowincjonalnym kommissa-

rzem wojny. Umarł roku 1762. Znany jako protektor artystów i literatów.

TOALDO (Giuseppe), sławny astronom włoski, urodzony 1719 r. w Pianeze malej wioseczce, niedaleko Vicenza. Otrzymał stopień doktora teologii w Padwie i został profesorem literatury. Mianowany arcykapłanem Montegaldo, nie przestawał poświęcać wszystkie wolne chwile naukom ścisłym. R. 1762, powołany został przez senat wenecki na profesora astronomii, geografii i meteorologii w uniwersytecie pańskim Umarł 1798 r. W dziele swoim *Próby meteorologiczne*, podał zasady, do prawdopodobnego obliczenia wypadków meteorologicznych. Spostrzegłszy iż wypadki te co lat 18, wracają w tym samym prawie porządku, ułożył tablice meteorologiczne trzech takich periódów; nazwane później *Saros* czyli *Cykle losalityjskie*. Podał on także sposób, obliczania długości jeogroficzy. Pisał o gnomonice, trygonometrii, i w. i.

TOBIASZ, Izraelita z miasta Kades pokolenia Neftali Otoczony zewsząd balwochwalcami przez czas niewoli, zachował jednak wiernie, obrządek jedynego Boga. Salmanaazar, król assyryjski tknięty jego stałą pobożnością, dał mu wolność i pozwolił iść gdzie mu się podobaj. Odpoczywając raz pod stuleżą, miał zaprzonę ocy gnój jaszkoleczym z gniazda upadłym i od tego zamiewidział. Sądząc się bliskim śmierci, posłał syna swego do Rages w Medji, do krewnego swego Gabelusa który mu był winien 10 talentów. Aniż Rafael pod postacią młodzieńca, ofiarował się za towarzysza młodemu Tobiaszowi. Puściwszy się więc w drogę z wielkieskim tym przewodnikiem, Tobiasz przyszedł do Rages odebrał należących się ojcu 10 talentów; zatrzymał się niejakiś czas u Raguela krewnego swego, który mu dał córkę swą Sarę za żonę; wrócił do domu i ojcu wzrok przywrócił, namazałszy mu oczy żółcią ryby, którą mu towarzysz jego kazał był złowić w Tygryz. Tobiasz stary umarł mając 98 lat wieku. Syn jego umarł 3880 r. p. Ch. Pismo święte zawiera księgę jedną o Tobiaszu, w której historia tych dwóch ludzi jest opisana.

TOMASZ z AKWINU (Święty), urodzony r. 1227, z sławnej rodziny w Aquino, mieście neapolitańskim. Wszedł do menasteru dominikanów w Neapolu r. 1243. Wkrótce odznaczył się kazaniami i pismami teologicznymi. Roku 1256 polecono mu stawiać przed papieżem Alexandrem IV., w obronie zakonów żyjących z jałmużny, na które Wilhelm de Saint-Amour nastawał. Wróciwszy do Paryża otrzymał stopień doktora. Ludwik święty zaszczycał go zaufaniem, i często siedział za jego mądrymi radami. Powołany przez Urbana IV do Rzymu wykładał teologję, najprzód w tem mieście, a potem w

kilku innych jeszcze. — Nie przyjął ofiarowanych mu kilkakrotnie dostojenstw kościelnych i umarł 1274. Kanonizowany został przez Jana XXII. Tomasz święty przewany był, *anielskim doktorem albo aniołem szkoły*; i uważany był za najbłagłego teologa. Wazniejsze dzieła jego są: *Komentarze do dzieł Arystotelesa*; *Summa teologiczna*; *Summa wry aryk katolickiej*; i mnóstwo innych.

TOMASZ (*święty*), przewany Dydimus, galilejczyk, jeden z dwunastu apostołów Chrystusa. Jego to były te słowa pełne niedowiarstwa, gdy mu inni oznajmili zmartwychwstanie Jezusa: „*Dopóki nie ujrzę znaków od goździ w rękach jego, i nie włożę ręki w ranę boku jego, i nie włożę palca w dziurę od goździ rękę jego: wierzyć nie będę.*” Jezus ukazał mu się na te słowa, i kazał sprawdzić wszystko jak sam sobie życzył. Odtąd Tomasz poszedł opowiadać ewangeliją do Partów, Persów, Medów a nawet aż do Indji jak niektórzy twierdzą; i tam podobno miał ponieść męczeństwo. Święto jego 21 grudnia i 3 lipca.

TOMICKI (*Piotr*), biskup krakowski i kanclerz koronny za Zygmunta starego. Znany z wspierania uczonych; pod jego to opieką zebrany został przez Stanisława Górskiego, ten ogromny ciąg aktów dyplomatycznych polskich, *Księgami Tomickiego zwany*. Tomicki umarł 1535 r.

TOMYRIS albo **TAMYRIS**, królowa, Massagetów, posłała przeciw Cyrusowi i zdołała go zwyciężyć. Herodot utrzymuje że kazała uciąć mu głowę i włożywszy w wazę krwi pełną rzekła: „*nasyć się krwią którejś zawsze tak pragnął.*”

TONDU LEBRUN (*Piotr-Henryk-Maria*), przeznaczony do stanu duchownego, porzucił go niedługo, i wstąpił do wojska; następnie w Niderlandji, wziął się do dziennikarstwa. Dumourier, wyrobił mu miejsce w biurze ministerstwa spraw zagranicznych. Talent i sposób myślenia, jakie okazał na tej posadzie, wyniosły go po 10 sierpnia 1792 r. na ministra. Czytał on w konwencji kilka znakomych raportów o stanie Europy. Oskarżony i osądzony przez trybunał rewolucyjny jako kontr-rewolucjonista, zginął na szafocie tegoż samego roku.

TONÉ (*Teobald-Wolfe*), irlandczyk urodzony w Dublinie 1763 r., widząc że główną podstawą przewagi angielskiej w Irlandji był rozdział między katolikami i protestantami; przedsięwziął pojednać te dwie klasy swoich współrodaków, napisawszy w tym względzie kilka broszur; uwagi jego zrobiły tak silne wrażenie, że katolicki komitet centralny mianował go, chociaż protestanta, swoim sekretarzem. Wkrótce więc udało mu się połączyć katolików i dyssydentów irlandzkich i utworzyć towarzystwo *zjednoczonych Irland-*

czyków. Prześadowany przez anglików uszedł do Francji i wszedł tam do służby. Wzięty do niewoli przez anglików w bitwie morskiej, został osądzony na śmierć i stracony roku 1798.

TORELLI (*Guido*), pierwszy władca Ferrary, dla waleczności swojej przewany *Salin-guerra* I. Urodzony pod koniec XI wieku. był synem Fryderyka Saskiego. Objął rządę Ferrary r. 1118 po swym ojcu, który był jej rządcą od 1092 r. z upoważnienia hrabiny Matyldy. Guido Ferrarę przyozdobił i ufortyfikował. Umarł 1149 r.

— **TORELLI** II, syn poprzedzającego, nastąpił po nim 1149 r. Został naczelnikiem partji Gibellinów. Roku 1174, kazał synowi swemu pojąć za żonę Arriviere Marchesella, synowicę Willelma Andelard, naczelnika partji Gwelfów. Porwanie tej pani przez rodzinę d'Est zadłoszczającą polegił Torellów; stało się powodem wojny wewnętrznej która całe Włochy krwią zalała. Torelli umarł 1197 r.

— **TORELLI SALINGUERRA** II, syn poprzedzającego, urodzony około 1160 r. nastąpił po ojcu 1197 r. Postanowiwszy wyniszczyć rodzinę d'Est i partję gwelfów; prowadził wojnę, z rozmaitem szczęściem; narreszcie zmuszony był udać się do Sycylii o pomoc, której mu cesarz Henryk VI udzielił. Wróciwszy do Ferrary 1199 r. został r. 1200 podestą Werony, a r. 1205 podestą Modeny i pomagał księciu Ezzelinowi IV w wojnach przeciw Gwelfom i Azzonowi VI margrabiemu d'Est. Wojny te trwały aż do przybycia do Włoch cesarza Ottona IV, który je swojem pośrednictwem ukończył. Otton zrobił Torellę księciem państwa i nadał mu znaczne posiadłości. Wkrótce jednakże, wojna znowu wybuchła między Salinguerrą a margrabią d'Est. Spoczątku Salinguerra był zwycięzca lecz wpadłszy przez zdradę w ręce przeciwników, zaprowadzony został do Wenecji i tamże umarł r. 1241.

— **TORELLI** (*Giuliano*), czwarty władca Ferrary, syn poprzedzającego, nastąpił po nim 1244 r. Niedolność jego była powodem że margrabia d'Est wzięwszy Ferrarę, i nie uważając go wcale za niebezpiecznego człowieka, pozwolił mu udać się gdzie mu się spodoba. Giuliano udał się na dwór Ezzelina. Cesarz Fryderyk II dał mu r. 1245 inwestyturę stanów jego ojca. Umarł 1250 r.

TORELLI SALINGUERRA III, przewany Guistinelli; piąty władca Ferrary. Mianowany 1301 r. naczelnikiem ligi miast Bolonji Forli i Imoli, opanował Faenza. Około 1306 r. połączył się z Franciszkiem d'Est, przeciw bratu swemu Azzonowi VIII, i korzystając ze śmierci tego ostatniego, podbił dawną swoją partję w Ferrarze, i został przez lud okrzyknęty władcą miasta. Silna liga książąt włoskich, wypędziła go z Ferrary 1309 r. i już więcej do niej nie wrócił. Umarł 1321 r.

TORELLI (*Guido*), syn Torello Torelli, a prawnuk Salinguerra III, miał udział we wszystkich prawie wojnach swego wieku, i umarł około 1370 r. Guido II przewazywał wielki, syn Marsiglia wnuk Guida I; dostał od Jana Marji Visconti, księcia Medjolanu, w nagrodę zasług, posiadłości Guastalla i Montechiarugolo (1406). Należał do wojny Viscontiego przeciw margrabiom d'Est, zajął Parmę, Genuę, i był mianowany przez Viscontiego, wodzem sił lądowych i morskich. R. 1424 przywrócił tron Joannie królowej neapolitańskiej, za co otrzymał od niej znaczne majątkowości i tytuł pierwszego barona księstwa Poille i Capouy. Książę medjolański wyniósł go do rządu hrabstw dziedzicznych (1428) a 1431, dodał mu margrabiostwo Części Cornale et Settimo. R. 1432 zrobił go gubernatorem Valtellinu, Bressanu i Bergamasco, a 1441 patricem Medjolanu, Parmy i Pawji. Guido umarł 1449 r. uważany powszechnie za najznakomitszego męża swoich czasów. Krzysztof Torelli, drugi hrabia Guastalla, syn poprzedzającego, nastąpił po ojcu 1449 r. i podzielił swoje dziedzictwo r. 1456, z bratem swoim Piotrem Guido; ten ostatni otrzymał Guastallę Krystof został przy Montechiarugolo. Umarł obydwa 1460 r. Achilles Torelli, piąty hrabia Guastalli, syn Franciszka Marji, wnuk Piotra Guido, został uznany hrabią Guastalli, 1494 r. i wszedł do ligi, Ludwika Maura księcia Medjolanu, papieża, cesarza, i króla Hiszpanji przeciw Karolowi VIII. królowi Francji. Później dopomagał Ludwikowi XII i Franciszkowi I w wojnach ich o Medjolańskie. Umarł 1532 r. Franciszek I Torelli: czwarty hrabia Montechiarugolo, syn Marsiglia II nastąpił po bracie swoim Krzysztofie wyzultu z posiadłości przez Francuzów. Wspierał Franciszka I-go króla Francji we Włoszech, i był z nim w bitwie pod Marignan. Umarł 1548.

— **TORELLI POMPONIO**, szósty hrabia Montechiarugolo, wnuk poprzedzającego urodzony 1539, nastąpił po bracie swoim Paolo r. 1545. Oddawał się poezji i literaturze, był członkiem kilku akademji włoskich, umarł 1608 r. Zostawił po sobie, *Rime Amoroze*, i *Tragedje*.

— **TORELLI PIO**, syn poprzedzającego, nastąpił po nim 1608 r. Aresztowany i skazany na śmierć przez Rannuca I, Farnese, został ścięty 1612 r. a posiadłości skonfiskowane, przyłączone zostały do majątku książęcego. Resztki starożytności i sławnej familiji przeszły do Polski gdzie przybrały nazwisko Ciołków, i do Szwecji, gdzie Stanisław Torelli służył z zaszczytem pod Karolem XII i umarł 1762.

TORQUEMADA (*Juan de*), urodzony w Valladolid 1388 r. R. 1403, wszedł do zakonu dominikanów, 1431 r. został mianowany przez papieża Eugenjusza IV. wielkim mistrzem świętego pałacu. Odznaczył się na

soborze bazylejskim. Był kilkakrotnie legatem, w Niemczech, Francji i Anglii. Został kardynałem 1439 r. Umarł 1468. Pisał *kommentarz* łaciński do dekretów Gajjana; *traktat* o władzy papieżkiej i kazania.

TORRES (*Ludwik da Motta Teo y*) urodzony w Lizbonie 1769; wszedł do marynarki, został poręcznikiem roku 1788; kapitanem drugiej klasy 1791 roku; kapitanem fregaty 1793 r. następnie komendantem dywizji morskiej, i w tej randze bronił portu Lizbony. Później służył w Brazylji, został mianowany kontr-admirałem 1812 r. a 1815 Jenerał kapitanem królestwa Angola w Afryce. R. 1818 zostawszy wice admirałem, wrócił do Rio Janeiro do Brazylji, gdzie został 1820 radcą wojennym, w radzie najwyższej. Umarł 1723 r.

TORRICELLI (*Ewangelista*) urodzony 1603 w Ronciglana we Włoszech, okazał wielkie zdolności matematyczne. Był przyjacielem Galileusza, po którym objął urząd matematyka Ferdynanda II w księciu Teskanji. Wynalazca barometru; wydał kilka dzieł jeometricznych i mechanicznych. Umarł 1647.

TOTILLA król ostrogotów włoskich, przewazywał Baduellą, był 541 roku księciem Friulu. Wstąpił na tron gotski po Eraryku. W 5000 Gotów pobił armją grecką pod Fuenza. Zajął Benevent, Cumes, Neapol, Spoleto, Perouse, Placcęję i Rzym: podbił całe niższe Włochy, Korysyę i Sycylją. Wszystkie wojny tego wielkiego męża, nosiły cechę dobroci i łagodności. Justynjan wysłał przeciw niemu biegłego Narsesa, który stoczył bój z Totillą pod Tagma w Apeninach. Ostrogoci zostali zwyciężeni, Totilla umarł z ran w kilka dni potem (552 r.)

TOULONGEON (vice-hrabia *Franciszek Emmanuel de*), urodzony w Champlite (Haute-Saône) wszedł najprzód do wojska, niedługo stał się głoścym jako pisarz, i akademja w Besançon przyjęła go na członka swego zgromadzenia. Za nadejściem rewolucji, Toulangeon, przyjął jej zasady, uwolnił swoich poddanych, i napisał: *Naturalne zasady zgromadzeń narodowych*. — Deputowany do zebrania wszystkich stanów. 1789 roku od szlachty prowincji Franche-Comté, odznaczył się w zebraniu konstytucyjnym szlachetnością uczuć, i sprawiedliwością zdań swoich. Domagał się żeby z Ludwikiem XVI obchodzono się z godnością jaka należała jego charakterowi. Roku 1796 mianowany został członkiem instytutu i ciała prawodawczego, następnie komendantem legji honorowej. Umarł 1812 r. Napisał *Historję Francji* od 1787 r. do konsulatu; kilka pamiętników i tłumaczenia obcych autorów.

TOURNEFORT (*Józef Pitton de*), urodzony w Aix w Prowancji 1656 r., oddał się botanice i naukom przyrodzonym w ogólnie

ści. Roku 1683 otrzymał professorstwo botaniki przy ogrodzie botanicznym w Paryżu. Roku 1692, został członkiem akademii nauk. Roku 1700 wystany był zwiedzić kraje wschodnie. Umarł 1708 r. Ważniejsze dzieła jego są: *Początki botaniki; Podróż na wschód; Historia roślin okolic Paryża; Traktat o materiałach lekarskich*. Prócz tego był on twórcą nowego układu botanicznego, który miał wielkie powodzenie z początku, lecz teraz upadł zupełnie. Zasadą jego klasyfikacji był kształt liści i owoców.

TOURNEMINE, (*René Józef de*) urodzony 1661 r. w Rennes, z jednej z najdawniejszych familii bretońskich, wstąpił do Jezuitów 1695 r. Był przez lat ośm profesorem filozofii i teologii w Rouen, pracował następnie przy dzienniku trewortańskim i był bibliotekarzem jezuickim w Paryżu. Umarł 1739.

TOURNON, (*Franciszek de*) wszedł do zakonu św. Antoniego; 1517 r. został arcybiskupem w Embrun; 1523 w Bourges, 1537 w Auch a 1559 w Lugdunie. Klemens VII r. 1530 uczcił go purpurą. Franciszek I, zrobił go jednym z najpierwszych swych radców. Był ambasadorem we Włoszech, Anglii i Hiszpanii. Założył kolegium w Tournon, mieście należącym do jego familii. Umarł r 1562.

TOURRETTE, (*Marek-Antoni-Ludwik Cluret de la*) urodzony w Lugdunie 1729 r. Oddał się naukom przyrodzonym i przebiegł Francję, Włochy i Sycylię, zbierając ciekawsze rośliny tych krajów. Umarł 1793 roku. Ważniejsze z dzieł jego są: *Początkowy wykład botaniki, Podróż na górę Pidu, Chloris czyli Flora lugdunska*, etc.

TOURVILLE (*Anna-Hilarion de Coten-tin*) urodzony w zamku Tourville niedaleko Coutances (Manche) 1612 r.; za młodu zaraz wstąpił do zakonu maltańskiego i został marynarzem. 1662 r., król pomieścił go w marynarce królewskiej z tytułem kapitana okrętu. Odnaczył się w wyprawie kandyjskiej, a bardziej jeszcze przeciw zjednoczonym prowincjom 1671 r. Zostawszy komendantem eskadry, zmusił nieprzyjaciół do przyjęcia warunków pokoju nimeńskiego roku 1678. Roku 1682, mianowany generałem-porucznikiem sił morskich, bombardował Algier i Tripoli i przymusił piratów tamtejszych do zapłacenia kosztów wyprawy i oddania niewolników francuzkich. Mianowany wice-admirałem 1698 r., odniósł świetne zwycięstwa nad Anglikami i Holendrami. R. 1692, odebrawszy rozkaz stoczenia bitwy z nieprzyjacielem choćby silniejszym nawet od niego; został pobity i stracił 14 okrętów liniowych, wytrzymałszy przez cały jeden dzień flotę nieprzyjacielską z 90 okrętów złożoną, gdy sam miał ledwo połowę

tego. Ludwik XIV uważał tę porażkę za zwycięstwo i mianował Tourville marszałkiem Francji. 1694 r. pobił on admirała Rook, na wodach Kadyxu. Umarł 1701 r.

TRAJAN, (*Markus Ulpius Trajanus Crinitus*), cesarz rzymski urodzony w Hiszpanii niedaleko Sewilli r. 52. Osobiste zalety, zasługi wojskowe i wysokie zdolności jego skłoniły Nerwę, do przysposobienia go za syna. Po śmierci Nerwy r. 98 Trajan został jednogłośnie przez wojsko cesarzem okrzyknięty; wszedł do miasta pieszo, i starał się zawsze zyskać sobie miłość ludu. Zniósł wszystkie wyroczczenia przeciw majestatowi pańującego; prowadził wojnę z Decebałem królem Daków, który po przegranej zabił się z rozpaczą. Zajął Syryję, prowadził wojnę z Partami, zabrał im kilka miast, i zmusił Chozroesa ich króla do ucieczki z swoich krajów r. 115. Następnie podbił kraje ościenne i zapuścił oręż aż po Indie. Poskromił żydów cyrenajskich, którzy dopuszczali się największych okrucieństw na grekach i rzymianach. Nareszcie znudzony trudami i wiekiem, umarł roku 117 w Selinante odjazd Trajanopolis zwanem.

TRANSTAMARE (*Henryk de*), nieprawny syn Alfonsa XI króla Kastylji, z meiresy jego Eleonory de Gazman, urodzony w Sewilli 1333 r. Zamłodu jeszcze odznaczył się zdolnością i odwagą wojskową. Po śmierci ojca 1350 r. brat jego Piotr Okrutny wstąpiwszy na tron, zraził wszystkich swoim charakterem dzikim i okrutnym. Henryk starał się wszelkimi sposobami opanować tron i władzę, nareszcie król francuzki przysłał mu w pomoc poleźną armję pod wodzem du Guesclin. Po kilku zwycięstwach gdy armja ta przyciągnęła pod miasto Montiel gdzie Piotr się był schronił i ten przyszedł do namiotu pretendenta traktować o pokój, Henryk kazał go zamordować (1369 r.) sam osiedł na tronie pod imieniem Henryka II, panował lat 10 i umarł 1379 r. powszechnie żalowany.

TRAZEASZ (*Pactus*), senator rzymski, wyznawał stoicyzm. Opuszcł senat od chwili w której Neronowi składano dzięki za zabicie matki; nie chciał być świadkiem apoteozy Pompejusza; za co ten tyran na śmierć go skazał. Trazeasz wtedy kazał sobie otworzyć żyły i umarł z odwagą r. 66.

TRAZYBUL, sławny ateńczyk oburzony okrucieństwem trzydziestu tyranów przez Lacydemona jego ojczyźnie narzuconych, wyniósł się z kilku innymi wygnańcami do Teb. Postanowił potem uwolnić Ateny, zebrał trochę wojska, wszedł do miasta, i strącił tyranów których lud wymordował co do jednego. Zajął kilka miast lacedemończykom i zmusił ich do pokoju. W nagrodę tytułu trędow, nie chciał nic jak wieniec oliwowy, zwy-

klą nagrodę walecznych. [Zginął nareszcie zamordowany przez Spartanów.

TREBATJUSZ TESTA (*Caius*), uczony prawnik, wypędzony z Rzymu przez Juliusza Cezara za to że był przystałym do partji Pompejusza. Przyzwany potem nazad za staraniem przyjaciela swego Cycerona zyskał sobie przez swoje talenta przyjaźń Cezara, który go zrobił głównym swoim radcą i towarzyszem niektórych swoich wypraw. Następnie Trebatjusz zyskał sobie wysokie znaczenie u Augusta który za jego radą wprowadził w zwyczaj kodycylle.

TREBELJAN (*Caius Acmius Trebelianus*) sławny rozbójnik morski, wziął koronę cesarską w Izaurji 264 r., i zatrzymał władzę aż do Galljana cesarza który wysłał przeciw niemu armję pod wodzą Kauzizolea. Trebeljan zwyciężony w górach Izaurji zabity został po roku panowania.

TREBELJUSZ POLLION, historyk łaciński, żyjący około r. 298. Ułożył był życia cesarzy; lecz początek dzieła tego zaginął, został tylko koniec panowania Walerjana, życie dwóch Galljanów i trzydziestu tyranów, czyli przywłaszczycieli korony. Szczątki te znajdują się w *Historiae Augustae scriptores*.

TREBONJUSZ (*Caius Asper*), trybun rzymski r. 56 p. Ch. przeprowadził drugie prawo trebońskie, towarzyszył Cezarowi do Galji, i był z Markiem Antoniuszem przy obłożeniu Alezji. R. 46 p. Ch. mianowany był gubernatorem Hiszpanji w imieniu Cezara, i wypędzony z niej został przez stronników Pompejusza. R. 45 p. Ch. Cezar złożywszy urząd kensula, oświadczył się za odaniem go Trebonjuszowi; który pomimo to, wszedł do spisku przeciw niemu. Po śmierci dyktatora, senat wysłał go na gubernatora Azji. Zabity został r. 43.

TREILHARD (*hrabia Jan Chrzciel*), urodzony w Brives (Correze) poświęcił się sądownictwu, został adwokatem, i był wysłany przez stan pośredni Brives, jako deputowany do zebrania wszystkich stanów 1789 r. Okazał się stronnikiem rewolucji, 1792 został członkiem konwencji narodowej, następnie jej prezesem. Głosował za karą śmierci na Ludwika XVI, ale z odroczeniem egzekucji. W 1793 został członkiem komitetu bezpieczeństwa publicznego, lecz nie należał bynajmniej do stronnictwa które całą Francję niemal okryło żalobą. Przeszedłszy 1795 r. do rady pięciuset, był kilkakrotnie wybierany jej prezesem. 1798 roku, został członkiem sądu kassacyjnego; następnie ministrem pełnomocnym w Lille, ambasadorem w Neapolu, nakoniec ministrem pełnomocnym na kongresie rasztańskim. 1799 r. mianowany został prezesem sądu apelacyjnego w Paryżu, radcą stanu, i należał do

układania kodexu cywilnego, kryminalnego, kodexu postępowania sądowego, i kodexu handlowego. Umarł 1810.

TREMBECKI (*Stanisław*), sławny poeta polski za panowania Stanisława Augusta. Urodzony w wojew. krakowskim z dość bogatych rodziców. W młodym jeszcze wieku zwiedził prawie całą Europę, i czas jakiś mieszkał w Paryżu, gdzie zabrał przyjeżdżających z najznakomitszymi literatami. Tam przejął zasady filozofji XVIII wieku i obyczaje dworu Ludwika XV. Odbił podobno ze trzydziści pojedynków, których zawsze kobiety były przyczyną. Powróciwszy do kraju, został szambelanem Stanisława Augusta. Odtąd żył w Warszawie i pisał ciągle rozmaite wiersze; dopiero 1780 r. wydał pod obcym nazwiskiem przekład rymowej komedji Woltera, *Syn marnotrawny*. Po abdykacji Stanisława Augusta, bawił ciągle przy nim w Grodnie i Petersburgu. Po śmierci króla, przeniósł się na mieszkanie do Tulczyna na Podolu, przy dworze Szczęsnego Potockiego. Tam już w siedemdziesiątym przeszło wieku życia, napisał ostatnie swoje dzieło o *Sofiance*. W ostatnich latach życia, bardzo mało z kim przestawał, nie wychodził wcale ze swego pokoju, chodził zawsze prawie boso i szlafrokiem tylko, na koszulę odziany. W lecie cały dzień okna u niego były otwarte i w pokoju pełno wróblei, wszystkie, jak sam utrzymywał jego chowu i znane mu z roku i wieku, a było ich około 200. Mając kilku służących, nie pozwalał żadnemu przyjść do siebie, chyba po pieniądze; prócz młodego jednego chłopca z którym grywał w szachy. Regularnie co tydzień dawał jałmużnę ubogim, a między tymi, kobietom zawsze więcej niż mężczyznom. Przez ostatnie trzydzieści lat życia; mięsa nie jadł i wina nie pił, przed samą śmiercią dopiero, ten tryb życia zmienił. Umarł w Tulczynie 1812 r.

TREMOILLE albo **TREMÓUILLE** (*la*), sławna i starożytna rodzina francuzka, biorąca swe nazwisko, od posiadłości swej w Poitou. Ludwik, pan na Tremouille, książę Talmon, wiehrabia de Thouars, urodzony r. 1460, uzyskał przez dzielność swoje i zdolności, stopień generała wojsk Karola VIII, w wojnie przeciw księciu Bretanji, Franciszkowi II. Oduł się świetne zwycięztwo nad nieprzyjaciółmi pod Saint-Aubin du Cormier 1488 roku. Zabrał do niewoli księcia Orleanu, późniejszego Ludwika XII i księcia Oranji. Przyczynił się dużo, do połączenia Bretanji z Francją, przez ożenienie Karola VIII z księżniczką Anną. W nagrodę zasług, został pierwszym szambelanem królewskim i namiestnikiem Poitou, Anjou, Angoumois, Aunis i Marchji bretańskiej. Mianowany za Ludwika XII dowódcą armji włoskiej, podbił Lombardję i został gubernatorem Burgundji, admirałem Guyenny r. 1502, a następnie admirałem Bre-

lenji. Pobity przez Szwajcarów pod Nową-
rą 1513 r., zwyciężył ich znowu pod Mari-
gnan roku 1515. Zabity w bitwie pod Pawią
1525 r.

TREMOILLE albo **TREMOUILLE**
(*Charlota-Katarzyna de la*), córka Ludwika
III, pana na Tremoille urodzona 1568 roku;
poszła r. 1586, za księcia Kondusza, pancel-
nika stronnictwa protestanckiego. Po śmierci
tego księcia, trucizną mu zadanej, podejrze-
nie padło na Charlotę i kilku jej służących.
Kilku z tych ostatnich na śmierć skazano,
księżniczka zaś po siedmioletnim więzieniu,
uwolniona została z rozkazu Henryka IV, r.
1596. Umarła 1629 r.

TRENCK (*Frydryk baron*) urodzony w
Królewcu w Prusach wschodnich 1726 r.
Przyjęty w 16 roku życia na kadeta, pułku
gwardji Fryderyka W., dostąpił niedługo
najwyższych łask i został adiutantem kró-
lewskim. Intryga miłosna z jedną z dam naj-
wyższego rzędu, oburzyła króla przeciw nie-
mu; gdy jednak nie można było rozgłaszać
tej całej historii, oskarżono przeto Trencka o
tajne korespondencje z bratem swoim któ-
ry służył w armji austriackiej, i osadzono
go w twierdzy Glatz. Udało mu się zta-
mąć wydobyc, lecz złapany powtórnie, o-
sadzony został w ciemnym lochu w Magde-
burgu, i dopiero 1774 r. król kazał go u-
wolnić. R. 1790 Trenck udał się do Francji.
Ofiarowawszy się w czasie rewolucji do ofe-
rowania z będących we Francji Prusaków,
legionu pruskiego ku zwiększeniu armji fran-
cuzkiej, posądzony został o zdradę i jako
szpieg pruski skazany na śmierć i ścięty r.
1794. Pamiętniki jego były drukiem ogło-
szone.

TRESSAN (*Ludwik-Elisabeth de Laver-
gne hrabia de*) urodzony w Mans 1705 r.
Objął zawód wojskowy, odznaczył się pod
Fontenay, i został generałem-porucznikiem; a r.
1750 marszałkiem dworu króla Stanisława
Leszczyńskiego. Umarł 1782 r. Był człon-
kiem akademii francuzkiej, i członkiem pa-
ryskiej akademii nauk. Mamy jego tłumacze-
nie: *Rolanda wściekłego*, *Arjosta*, *Historję
rycyerza słońca*, *Rolanda zakochanego*, *Amad-
ysa z Gallji*. *Pamiętniki*, *pisma rozmaite*,
Wyjtki z romansów rycerskich, w 4 tomach
in 12 etc.

TRETER, (*Tomasz*) kanonik warmiński
w Frauenburgu; urodzony w Poznaniu 1550
r. Przyjaciel i współpracownik sławnego Ho-
luzjusza. Był sekretarzem królów Stefana i Zy-
gmunta. Ostatnie lata życia przepędził w
Frauenburgu, oddając się naukom i dobrym
uczynom. Pisał dużo szacownych dzieł: naj-
częściej innemi, najznakomitsze są jego pisma
historyczne, pisał także wiersze łacińskie.
Znał dokładnie kilka obcych języków i sły-
nał piękną wymową. Umarł 17 lipca roku
1610.

TRIAL (*Jan-Klaudyn*) dyrektor opery
paryskiej, urodzony w Avignon 1734 r., u-
marł 1771; był kompozytorem muzycznym.
Syn jego A. Trial, aktor zaamenity opery
Włoskiej, był członkiem komitetu rewolucyj-
nego sekcji Lepelletier. Umarł 1795 r.

TRIBOULET, trefniś dworu Ludwika
XII i Franciszka I, urodzony w Blois. Sła-
wny ze swych dowcipów. Powiedziawszy raz,
że gdyby Karol piąty przechodził przez Fran-
cję do Niderlandji, nie wystrzegając się nie-
przyjaciela, któremu był tak srodze doku-
czył, toby mu darował swoją błazeńską czap-
kę: gdy Franciszek I zapytał go potem, co-
by zrobił wtenczas, gdyby cesarz przechodził
przez Francję z takim bezpieczeństwem, jak
gdyby przez swoje własne państwo; „w takim
razie” odpowiedział Triboulet, „odebrałbym mu
moją czapkę a ofiarowałbym ją tobie Najja-
śniejszy Panie.” Triboulet żył jeszcze r. 1525.

TRISSINO (*Jan-Grzegorz*), poeta włoski,
urodzony w Vicenza 1478 roku, oddawał się
także architekturdzie, oraz naukom matema-
tycznym i fizycznym. Prócz tego, był biegłym
dyplomata. Leon X i Klemens VII, używali
go kilkakrotnie w ważnych sprawach. Był
kilka razy ambasadorem, przy cesarzach, Ma-
xymilianie, Karolu V i bracie jego Ferdynan-
dzie, od których został mianowany hrabią.
Umarł 1530 r., zostawiwszy po sobie traedję
Sophonisba i poemat *Włochy wyzwolone od
Gotów*.

TRISTAN (*Ludwik*), wykonawca zemst i
okrucieństw Ludwika XI. Opowiadają, że
z takim pośpiechem wykonywał wyroki śmier-
ci, że nieraz przez prędkość, odebrał życie
zupełnie niewinnemu za winnego. Został udo-
rowany szlachectwem r. 1451, data śmierci
jego niewiadoma, ale familja Tristana, prze-
zwanego *pustelnikiem*, istniała jeszcze 1667
roku.

TRITHEME (*Jan*), urodzony w Triten-
heim 1462 r., wstąpił do klasztoru benedyk-
tynów w Spanheim, i został opatem tegoż
klasztoru 1483 r. Roku 1506 opuścił go dla
opactwa św. Jakoba w Würzburg, gdzie umarł
1516 r. Napisał znaczną liczbę dzieł histo-
rycznych, moralnych i filozoficznych. Naj-
więcej znane są: *Katalog pisarzy kościelnych*;
Katalog sławnych ludzi niemieckich; *Katalog
benedyktynów*; *Sześć ksiąg poligrafji*; *O ste-
nografji*; *Historja pierwszych królów Francji*,
od Markomura aż do Pepin; *traktat o pocho-
dzeniu Francuzów*.

TRIVISINO (*Paule*), sławny podróżnik
XV wieku, urodzony w Padwie, zwiedził naj-
odleglejsze części Azji i Afryki. Powróciwszy
do swej ojczyzny, pisałował wysokie urzęda.
Data śmierci jego niewiadoma. Zostało po
nim dzieło jeograficzne i historyczne w la-
cińskim języku pod tytułem: *O pochodzeniu
Nilu, o kraju i obyczajach Etiopii*.

TRIVULCE (*Jan-Jakób*), margrabia Vigevano, z dawnej familji medjolańskiej; objął zawód wojskowy, wszedł do służby Ferdynanda I króla neapolitańskiego, a potem Karola VIII króla francuzkiego, gdy ten miał prowadzić wojnę o medjolańskie. On to oddał Kapone 1495 roku i dowodził awangardą armji francuzkiej, wraz z marszałkiem de Gié, w bitwie pod Fornoue. Mianowany jenerałem-porucznikiem armji francuzkiej w Lombardji, wziął Alexandrię, i zniszczył wojska Ludwika Sforza księcia Medjolanu. Przez cały czas wojny medjolańskiej, był ciągle z Ludwikiem XII i często się odznaczał. Roku 1500, król zrobił go gubernatorem medjolańskim i marszałkiem Francji. Następnie wspierał dużo Franciszka I, w wojnie włoskiej, i był w bitwie pod Marignan. Umarł r. 1518.

TROC (*Michał*), rodem z Warszawy, jest autorem pierwszego słownika, tłumaczącego obce języki na polski i polski na obce. Słownik ten wyszedł z druku w Lipsku 1740 r. w trzech tomach.

TROFIM (*święty*), z rodu pogańskiego z Efezu, nawrócony przez św. Pawła został jego nieodstępny towarzyszem. Niektórzy utrzymują jakoby Paweł przebywając Gallją zostawił Trofima biskupem Arles. Grecy obchodzą święto jego 14 Kwietnia i utrzymują, że był święty razem ze św. Pawłem z rozkazu Nerona. W Arles obchodzą święto jego 21 Grudnia.

TROGIUS POMPEJUSZ, historyk rzymski, urodzony w Gallji, słynął około 41 r. p. Ch. Napisał był historję powszechną w 44 księgach pod tytułem: *Historje filipijskie i pochodzenie wszystkich światła*; a to dla tego że w dziele tem głównie traktowana była historia Filipa; Alexandra i jego następów, innych zaś krajów dzieje podrzędnie tylko opisane; historia ta kończyła się na panowaniu Augusta. Nieznany autor podał aż do naszych czasów, pod tytułem: *Trologu*, przedmowę i tytuły tych 44 ksiąg. Mamy także skrócenie dzieła tego przez Justyną

TROMP (*Marcin Hoppertz*), admirał holenderski urodzony w Brille 1597 r., zasłużył tylko winien tak wysoki stopień. Puścił się do Indji, był brany do niewoli to przez korsarzy angielskich to piratów barbareskich, i pod nimi wyuczył się sztuki marynarskiej. Odznaczył się szczególniej w bitwie gibraltarskiej 1607 r. Zostawiony admirałem holenderskim, zniszczył flotę hiszpańską 1639 r. Prócz tego wygrał 32 bitew morskich. Zabit został w bitwie z anglikami 1653 r. Syn jego Korneli hrabia Tromp; objął także zawód marynarski, wstąpił się przeciw anglikom i barbareskom i po śmierci Ruytera 1676, objął po nim urząd admirała połączonej floty. Umarł 1681 r.

TRONCHET (*Franciszek Djonizy*), urodzony w Paryżu 1729 r. wszedł do sadownictwa, i wkrótce zjednał sobie sławę. Przyjął z umiarkowaniem zasady rewolucji, był deputowanym do zebrań wszystkich stanów, potem do zgromadzenia narodowego. Po zamknięciu posiedzeń tego ostatniego, wrócił do swego fachu. Ludwik XVI oddany pod sąd przez konwencję, obrał go jednym ze swoich obrońców, lecz cudowne mowy Tronchet'a w tym względzie, nie nie pomogły. R. 1799, departament Sekwany i Oisy mianował go członkiem rady starszych. Zrobiony następnie prezesem trybunału kasacyjnego, zrehabilitował część kodeksu cywilnego. Nakoniec powołany został do senatu Umarł 1806 r.

TRONÇON DU COUDRAY (*Wilhelm-Alexander*), urodzony w Reims 1753 r., był adwokatem w sądzie najwyższym w Paryżu w czasie rewolucji. Marja-Antonina stawiona przed trybunał rewolucyjny 1793 r., obrała jego i Chauveau la Garde swymi obrońcami. Wywiązali się obydwaj z talentem i odwagą z niebezpiecznych swoich obowiązzków, lecz nie zdolali obronić nieszczęśliwej królowej, przed wściekłością jej prześladowców. Tronçon mianowany później deputowanym do rady starszych, pozyskał w niej niedługo wysokie znaczenie. Objął nareszcie wyrokiem 18 Fructidora (4 Września 1797 r.) został wywieziony do Cayenne, gdzie umarł 1798 r.

TROPER (*Andrzej*), profesor teologii w uniwersytecie Jagiellońskim i kanonik św. Florjana. Uczony ten człowiek, słynął szczególnie z doskonałej znajomości języków starożytnych, a mianowicie hebrajskiego, greckiego i łacińskiego. Umarł 8 kwietnia 1852 roku. Pochowany u św. Florjana.

TROY (*Franciszek*) sławny malarz urodzony w Toulouse 1645, był uczniem swego ojca. Przyjęty do akademii paryskiej 1674 r., został następnie jej professorem a potem dyrektorem. Umarł 1730 r. Rysunek jego dokładny, koloryt bogaty, i prace nader wykończone. Wstawił się szczególniej portretami.

TRYBONIAN, urodzony w Sydzie w Pamfilji. Znajomość prawa i głęboka erudycja zjednały mu łaski cesarza Justyniana, który go zrobił konsulem. Za wady swoje popadł w niełaskę r. 532 Umarł 545 r. Ułożył był i uporządkował z rozkazu cesarskiego wszystkie prawa poczynawszy od czasów Adrijana, i nowemu temu ukladowi dał tytuł: *Kodeks Justynjana* czyli *Kodeks konstytucyjny*. Prócz tego, należał do ukladu *Pandektów*.

TRYFODOR, poeta grecki za czasów cesarza Anastazego. Mamy poemat jego *O zburzeniu Troi*, w 24 księgach.

TRYFON czyli **DIODOT**, urodzony w Apamei, był wodzem wojsk Alexandra Bala-

sa króla syryjskiego. Po śmierci tego monarchy, posadził na tronie syna jego Antiocha, pokonawszy pierwaj współzawodnika jego Demetriusza r. 144 p. Ch. Powziąwszy później myśl opanowania władzy, starał się usunąć Antiocha, a bojąc się zehy Jonatasza Machabeusz król izraelski nie był mu na przeszkodzie, porwał tego króla z dwoma jego synami i zamordował ich. Następnie zamordował Antiochusa, ogłosił się królem Syrii, którą gnębił okrucieństwami. Niedługo jednak lud i wojsko znękanie tyranią odstąpiły go, a prawy następca tronu kazał go śmiercią ukarać 138 r. p. Ch.

TUBAL KAIN, syn Lamecha i Selli był według pisma świętego, wynalazcą kowalstwa i robót brązowych.

TUBERON. Kilku rzymian nosilo to nazwisko. Q. Aelius Pactus Tuberon, zięć Pawła Emiljusza i konsul 167 roku p. Chr., słynął wstrzemięźliwością. Q. Aelius Tuberon, synowiec Scypjona afrykańskiego, mianowany sędzią w procesie przeciw sławnemu temu mówcy, potępił go. Później wslawił się przeciw Kajusowi Grachusowi. Wyznawał stoicyzm. — Aelius Tuberon, współuczeń i przyjaciel Cyncerona, towarzyszył mu do Azji i należał do stronnictwa Pompejusza. Cezar przebaczył mu jego opinie, i zaszczycił go przyjaźnią. Syn jego Q. Aelius Tuberon starał się pozyskać względy Cezara, prześludując dawnych swoich sprzymierzeńców, i sprzeciwiał się przywołaniu Ligariusza, jednego z najzapaleńszych stronników Pompejusza. Cynceron wystąpił przeciw niemu i odniósł nad nim zwycięstwo.

TUCYDYDES, sławny historyk grecki, urodzony w Atyce około r. 471 p. Chr. Służył w wojsku ateńskim, i był komendantem floty wysłanej na pomoc Amphipolis oblężonego przez lacedemonczyka Brazydasza. Niepowiedzenie się tej wyprawy, ściągnęło na Tucydysesa karę wygnania. Tak więc spędziwszy 20 lat na wygnaniu, umarł r. 422 p. Chr. Napisał historię wojny peloponeskiej, której sam był świadkiem; w pierwszej księdze tego dzieła przebiega on starożytności greckie; w drugiej wykazuje przyczyny tej wojny, i przechodzi jej trzy pierwsze lata, t. j. od 431 do 428 r. p. Chr., trzecia i czwarta księga zawiera następne lat sześć, to jest: do roku 422 p. Chr., i traktat który wstrzymał kroki nieprzyjacielskie; piąta, szósta i siódma księga, zawierają dalszy ciąg wojny, aż po r. 410 p. Chr. Osmą księgą jest tylko naszkicowana; śmierć przeskoczyła mu ją dokończyć.

TUDOR, sławna rodzina angielska zpowinowana z rodziną królewską, dała nazwisko swoje jednej z dynastji królów angielskich, której pierwszym monarchą był Henryk VII w r. 1485. Dynastia ta wygasła

na Elżbiecie 1558 roku. Henryk VII, Henryk VIII, Edward VI, Joanna Grey, Maria Tudor i Elżbieta, byli książętami tej rodziny.

TULJA, córka Cyncerona i Terencji; ojciec wychował ją z największym staraniem. Była najprzód żoną Kajusa Pizona, męża wielkich zalet; następnie Furjusza Krassipa, a nakoniec Publiusza Korneliusza Dolabelli. Umarła 44 r. p. Chr. Cynceron niepokieszony po jej zgonie napisał w największym bólu swój traktat *de consolatione*.

TULJA córka Serwjusza Tulljusza szóstego króla rzymskiego, została żoną Tarquinjusza dumnego, zamordowałszy pierwszego swego męża. Gdy Tarkwinjusz miał objąć tron Serwjusza Tulljusza, przystąpiła na zamordowanie własnego ojca r. 533 p. Ch. Jak tylko się dowiedziała, że zbrodnia już popełniona została, pobięła sama do senatu, i pierwsza powołała męża królem. Wracając potem do pałacu królewskiego, wjechała do niego przez trupa ojca; i odtąd ulica którą jechała nazywała się zbrodniczą. W końcu niegodna ta córka wypędzona została wraz z mężem.

TULLJUSZ CIMBER, rzymianin, pretor bityński, stronnik Pompejusza. Później zyskał względy Cezara, i mimo to, był jednym z zabójców jego.

TULLJUSZ HOSTYLJUSZ, trzeci król rzymski, nastąpił po Numie Pompiljuszu r. 671 p. Ch. Był pierwszym z monarchów rzymskich, którzy kazali straż swojej nosić pęki różek przed sobą. Wojował szczęśliwie przeciw Albie; wojna ta skończyła się walką Horacjuszów i Kuracjuszów. Alba została zburzoną a mieszkańcy jej przeniesieni do Rzymu. Później podbił Latynów, i zginął z całą rodziną swoją r. 640 p. Ch. Śmierć jego przypisują Ankusowi Martjuszowi wnukowi Nury.

TURENNE (*Henryk de la Tour-d'Auvergne wicehrabia*), drugi syn Henryka de la Tour-d'Auvergne księcia Bouillon; urodzony w Sedan 1611 r. Objął zawód wojskowy, służył najprzód pod Maurycem d'Oranżem, i został kapitanem 1626 r. R. 1634 przeszedł do służby francuskiej i doszedł stopnia generała-porucznika. Wysłany do Włoch r. 1639 odpędził nieprzyjaciół oblegających Casal. Został ranny przy oblężeniu Turynu 1640 r., R. 1643 wziął Trino, za co otrzymał buławę marszałkowską Francji. Jako wódz naczelny armji francuskiej w Niemczech, przywrócił elektorowi trewierskiemu posiadłości jego i wypędził z nich elektora bawarskiego 1648. W domowej wojnie francuskiej wybuchłej w tych czasach, książę Bouillon, wciągnął tego bohatera do stronnictwa parlamentu przeciw dworowi, lecz zniechęcony prowadzeniem wojny przeciw swemu królowi 1651 r. został generałem ar-

mji królewskiej, zwyciężył armją Kondusza i zmusił go do oddalenia się po za Sekwanę. Bił się przeciw Hiszpanom w Holandji i zajął całą część kraju ich, między rzekami Lys i Escaul. Wojna ta przerwana pokojem pirenejskim, wszechła się znowu 1667 r., aż pokój zawarty w Aix-la-Chapelle ostatecznie ją zakończył. Ludwik XIV wypowiedział wojnę Holandrom, mianował Turenna wodzem swej armji. R. 1674 mianowany znowu wodzem armji francuzkiej w Niemczech, brocił Rent i Alzacji. Pobił wojska cesarskie pod Entzheim, Mulhausen i Turkheim i zmusił je do cofnięcia się za Ren 1675 r. Nieprzyjaciół wysłał przeciw niemu godnego ze wszelkich miar przeciwnika Montecuculi, lecz nim przyszło do walki pod Sutzbach, Turenne zginął od kuli armatniej, oglądając pozycję jednej ze swoich baterji 27 lipca 1675 r.

TURGOT (*Anna-Robert-Jukób*) urodzony w Paryżu 1727 r., przeznaczony do stanu duchownego, został 1749 r. obrany przełożonym Sorbony. Porzucił później duchowieństwo i został radcą przy sądzie najwyższym; należał do redakcji encyklopedji Diderota i Dalembera. Następnie przykładał się do ekonomji politycznej i został intendentem prowincji Limousin, r. 1761. Zrobił dużo dobrego w tym kraju, pobudował drogi, zamienił pańszczyznę na opłatę pieniężną, i pierwszy założył we Francji warsztaty dla biednych. Ludwik XVI nadgradzając jego zasługi mianował go ministrem marynarki a potem kontrolerem jeneralnym finansów. Turgot zniżył cło wchodowe od pierwszych potrzeb do życia; co mu narobiło tylu nieprzyjaciół, że musiał wziąć dymisję. Następnie osiadł spokojnie w dobrach swoich i umarł r. 1701. Mamy jego *Pisma rozmaite*.

TURKOWSKI, (*Fabjan*). Wstąpił do zakonu pijarów, które później porzucił i oddał się literaturze. Przetłumaczył na język polski epigramaty Owena. Umarł 21 sierpnia r. 1804 pochowany w Siedleach,

TURNEBE (*Adrian*) urodzony w Andeli niedaleko Rouen r. 1512, oddał się literaturze, następnie prawnictwu, i nauczyciel języków tak umarłych jak i żyjących, był profesorem greckiego w Paryżu; później jakiś czas dyrektorem drukarni królewskiej. Umarł 1585. Mamy notaty uczonego tego męża do Cyce-rona, Warrona, Tucydida, Platona; pisma przeciw Piotrowi Ramus; tłumaczenia Arystotelesa, Teofrasta, Plutarcha i Platona; kilka poezji greckich i łacińskich etc.

TURNUS, król Rutulów syn Daunusa, miał dostać za żonę Lawinę córkę Latynusa. Gdy Latynus ulegając wyroczni, oddał rękę Lawiny nowo przybyłemu Eneasowi; Turnus obrażony wydał wojnę Trojanom, na koniec poprzestał na pojedynku z Eneasem i zginął z jego ręki. Wojna dwóch tych wo-

dów jest przedmiotem ostatnich siedmiu ksiąg Eneidy.

TUROBIN (*Jan*) doktor obojga prawa, i rektor akademji krakowskiej, piastował tę godność aż do samej śmierci. Słynął z znajomości prawa. Zyl w scislej przyjaźni z sławnym także podówczas prawnikiem Jaskierem Umarł 1575 r.

TUROCZY czyli **TUROKS** (*Jan*), Węgier, żyjący około 1490 r. Napisał *Historję królów węgierskich*, od Attili aż do wstąpienia na tron Matjasa Korwina; dzieło to w łacińskim języku pisane r. 1461, ma zawierać dosyć rzeczy nieprawdopodobnych.

TURPIN, mnich z St. Denis, został arcybiskupem w Reims r. 754, i umarł 794 r. Jemu przypisują *Historję życia Karola wielkiego*, czyli 1-go, króla Francji, i synowca jego Rolanda, napisaną po łacinie i pełną fałszów.

TURREAU-LINIERES, w czasie rewolucji był adwokatem w departamencie Yonne, i został administratorem tegoż departamentu r. 1790. Następnie obrany został deputowanym do ciała prawodawczego, a potem do konwencji narodowej. Wotował za karę śmierci na Ludwika XVI, bez rekursu i zwłoki. Należał do najzaciętszych górali, popierał silnie *coup d'état* maja i czerwca 1793 r. przeciw Girondynom, i okazał się równie zaciętym, gdy został wysłany do armji zachodniej. Był komisarzem przy armji włoskiej r. 1794, i niedługo potem umarł.

TWARDOWSKI (*Samuel ze Skrzypicy*). Był najplodniejszy ze wszystkich rymotwórców polskich za panowania Wazów. Należał do sławnego poselswa Polaków do Stambułu 1621 r., pod przewodnictwem Krzysztofa księcia Zbarawskiego konjuszego krównego. Towarzyszył królewiczowi Władysławowi Wazie w podróżyach po Europie. Był płaskopodchlebnym stronnikiem Karola Gustawa króla szwedzkiego. Ostatnie lata życia przepędził na Rusi, w okolicach Zbaraża. Umarł około 1666 r. Wszystkie jego dzieła polskie, są pisane wierszem rymowym. Między innemi: *Przeważna legacja Krzysztofa Zbarawskiego do Stambułu* 1621 r. w Kaliszu; *Władysław król polski w pięciu księgach czyli pieśniach*, Leszno 1649 r.; *Wojna domowa z Kozakami, Talarzy, Moskali i Szwedami*, Kraków 1600 r.; *Mniejsze poezje Twardowskiego* wydane zostały w Wilnie 1770 r.

TWARDOSKI. Imię od wieków u nas między ludem sławne i w wielu bajecznych utworach przytaczane; należało ono jednak istotnie do człowieka żyjącego w XVI wieku. Twardowski szlacheckiego rodu, za Augusta Jagiellończyka, oddawał się naukom w akademji krakowskiej, a szczególnie nauce matematyki i chemii. Zwykł być przesadywac

długie chwile pod mogiłą Krakusa w Krzemionkach, złąd pospółstwo posądzalo go o sztukę czarodziejską i utrzymywało, że tam z czartami miewał schadzkę.

TYBERJUSZ KONSTANTYN, urodzony w Tracji, z familji mało znaczącej, był najprzód nauczycielem pisanja, następnie żołnierzem; i stopniowo doszedł do najwyższych stopni wojskowych. Cesarz Justyn u którego był komendantem straży, przybrał go za współnika rządów, i zrobił Cezarem 574 r. Po śmierci Justyna, Tyberjusz zostawszy państwem rządów, zmniejszył podatki, zapłacił długie wszystkich dłużników państwa, odparł Persów od granic swoich i umarł 582 r.

TYBERJUSZ (*Clodius-Tiberius-Nero*), cesarz rzymski urodzony 34 r. p. Chr., syn Tyberjusza Nerona, wielkiego kapłana i Liwji, która potem była żoną Augusta. August kochając Tyberjusza jak własne dziecko, dał mu dowództwo w Galji. Później nadgrodził powodzenie jego, wyniesieniem go do konsulatu. Następnie Tyberjusz pojął za żonę Julję, córkę Augusta, który go przysposobił za syna i uznał swoim następcą. Senat powołał go do tronu r. 14. Jak tylko objął władzę najwyższą, zaraz charakter jego zły i mściwy zaczął przemagać; za cień podejrzania, kazał zaraz odebrać życie żonie swej Julji i braciom Agripię i Drusosowi. Synowiec jego Germanikus, otruty został z jego rozkazu, przez zazdrość o jego powodzenia wojenne. Sejan, minister jego, był podżegaczem wszystkich tych okrucieństw. Obawiając się jednak na koniec rzymian, rozjątrzonych tyłu zbrodniami, przeniósł się na wyspę Kaprea, gdzie się rzucił w najochydlniejszą rozpustę, nie troszcząc się bynajmniej, że Dacy, Sarmaci i Germanie, pustoszyli prowincje cesarstwa. Nakoniec zamordować kazał jedyne go swego faworyta Sejana, któremu zaczął być niedowierzać. W 23 r. panowania swego, naznaczył Kajusa Kaligulę, na następcę swego i umarł w Mizenie r. 37.

TYBULLUS (*Aulus-Albius-Tybullus*), szlachcic rzymski, urodzony 43 r. p. Chr., udał się z Messalą Korwinusem do Galji; był na wojnie Akwityny: przeciw wyspie Korcyrze: wrócił do Rzymu, zaprzyjaźnił się z Owidjuszem i Horacjuszem, i pędził życie wśród zabaw i rozkoszy, umarł r. 17. Miły ten poeta zostawił cztery księgi *Elegji*, odznaczające się czystością i pięknnością stylu.

TYCHO-BRAHE, sławny astronom urodzony w Knadtorp w Szwecji. Stał się tak głośnym w swojej nauce, że Fryderyk II dał mu wyspę Hoenie niedaleko Kopenhagi, mającą przeszło milę obwodu, i kazał mu tam wybudować obserwatorium. Wykładał astronomię w Kopenhadze; powołany potem do Czech, przez Rudolfa II cesarza, umarł w Pradze 1601 r. Zostało po nim kilka dzieł naukowych.

TYCJAN (*Titiano-Vecelli*), sławny malarz, urodzony w Cadore we Friolu 1477 r. Robił portrety: Pawła III papieża, księcia i księżny Urbino, sultana Solimana II, Karola V cesarza niemieckiego, i Franciszka I. Karol udarował go szlachectwem i zrobił hrabią palatynem, obdarzyłszy majątkiem i dostojenstwami. Umarł 1576 r. Najznakomitsze dzieła jego są: *Danae; Wenus leżąca; Męczeństwo s. Piotra; Cierniowa korona; Pielgrzymi; Emmaus; Djanna w kąpieli; Wychowanie Amoru; Melressa faworyta; Perseusz i Andromeda; Tarkwinjusz i Lukrecja; S. Hieronim klęczący w grocie; S. Katarzyna; Sobór trydencki; Jowisz Satyr; Wenus Andjomena*, etc. Tycjan celował nad wszystkimi innych malarzy w *sviatlo-cieniu*, (*clair-obscur*).

TYDEUSZ, syn Oena króla Etolji, wysyłany był kilkakrotnie od Polinika do Eteokla, króla Teb, z żądaniem zwrócenia mu królestwa; źle przyjęty przez Eteokla, wywał go kilkakrotnie i zawsze zwyciężał, narreszcie zginął przy oblężeniu Teb. Djomedes był synem Tydensza i dla tego miał przydomek Tydydes.

TYGRANES. Dwóch królów Armenji, nosiło to nazwisko.

— **TYGRANES I**, wstąpił na tron 128 r. p. Chr., panował ze sławą lat 22 i umarł 95 r. p. Chr.

— **TYGRANES II**, syna poprzedzającego, wstąpił na tron zaraz po ojcu 95 r. p. Chr., podbił Syryę i Kapadocję, wydał wojnę Rzymianom, i pobity przez nich, ustąpił im Syryję, Kapadocję i małej Armenji i przyjął rzymską załogę do swej stolicy. Umarł r. 60 p. Chr.

TYLICKI (*Piotr*), biskup krakowski, żył na końcu XVI wieku. Był kancierzem koronnym i na tym urzędzie dał poznać, pełen cnoty charakter i umysł bogaty w zdolności. Zależy te zjednały mu wysoką sławę, a wrodzona słodycz i wymowa, wszystkie serca mu zniewalały. Sława jego rozeszła się nawet do cudzoziemców, tak, że papież Klemens VII, winał swemu królowi, iż posiada tak zacnego męża. Umarł 13 Lipca 1616 r.

TYMAGENES, pisarz grecki I-go wieku p. Chr., urodzony w Aleksandrii, zaprowadzony był r. 51 p. Chr., jako niewolnik, do Rzymu, gdzie wkrótce odzyskał wolność, w nagrodę swych talentów. Trudnił się uczeniem retoryki, i napisał historję Augusta, Aleksandra i jego następców, które nas nie doszły.

TYMANTES, sławny malarz grecki z czasów Filipa króla Macedonii. W obrazie swoim, przedstawiającym ofiarowanie Iligenji: nie wiedząc jak oddać boleść jej nieszczęśliwego ojca, wymalował go z zasłoniętą twarzą. Znakomity ten malarz przeszedł Parhazjusa.

TYMEUSZ, urodzony w Lokrze we Włoszech, był uczniem Pitagoresa, podzielał po większej części zasady swego mistrza. Został mały traktat, o naturze, i duszy świata.

TYMEUSZ. Sofista IV wieku; napisał *Lezykon słów Platona* po łacinie.

TYMIENIECKI (*Konstanty*) ceniony rymotwórca za Stanisława Augusta, pochodził ze szlacheckiej rodziny województwa Sieradzkiego; skończył szkoły w Krakowie i wszedł do wojska. Odbił wojnę kościuszkowską r. 1794, w pułku gwardji koronnej konnej. Po rozbiórce kraju, osiadł spokojnie na wsi i zajmował się gospodarstwem i ulepszeniem losu swoich włości. R. 1804, warszawskie tow. przyjaciół nauk, powołało go na członka. R. 1807 czynnie oddawał się zatrudnieniu administracyjnemu. Umarł 1814 r. w Prażmowie. Przyjaciele jego, Alozy Feliński i Michał Wyszkowski, wytaowali mu tamże pomnik. Staraniem tego ostatniego, pisma Tymienieckiego wyszły z druku w Warszawie 1817 r. tom. 2. Są to powiększej części przekłady Osjana, Tompsona, Terencjusza i Cycerona.

TYMOFANES, koryntjanin, brat Tymoleona; przywłaszczył sobie najwyższą władzę. Ostrzegany kilkakrotnie przez swego brata, błagany przez niego, by przestał nadużyć i tyranii, zabity nareszcie z jego przyzwoleniem gdy nie było nadziei nawrócić go do dobrego.

TYMOKREON, sławny poeta komiczny V wieku p. Ch. urodzony w Rodos. Odnosił nadgrody na igrzyskach olimpijskich. Do nas doszły tylko urywki jego poezji.

TYMOLAUS, jeden z synów sławnej Zenobji. Należy do liczby trzydziestu tyranów, którzy przywłaszczyli sobie purpurę w III wieku.

TYMOLEON, sławny wódz grecki, urodzony w Koryncie około 410 r. p. Ch. z jednej z najznakomitszych rodzin tego państwa. Tymofanes, brat jego opanował najwyższą władzę rządząc tyrańsko w Koryncie. Tymoleon wiedziawszy miłością kraju i sprawiedliwością, wyrzucił mu jego postępowanie: długo starał się nawrócić go na dobrą drogę, nareszcie widząc, że nic nie poradzi, przestał opierać się przyjacielom swoim którzy postanowili byli życie mu odebrać, i placząc, z zakrytą płaszczen głową, przystępny był zadaniu mu śmierci. Nie mogąc znieść jednak wyrzutów sumienia, utyskiwań matki i niesprawiedliwych wymówek współobywateli, opuścił ojczyznę. W kilka lat później udał się na czele armji koryntskiej do Syrakuz, a umiał sobie tak zręcznie i energicznie postępować, że wkrótce zmusił, Denysa młodego, do ucieczki i szu-

kania schronienia w Koryncie. Zaczepiony przez Kartagińczyków zwyciężył ich, i armję ich zniszczył zupełnie. Następnie zawarł z nimi pokój pod tym warunkiem, że posiadłości swoich nie będą rozciągać dalej jak Agrygenta. Resztę życia spędził Tymoleon u Syrakuzanów kochany i szanowany od nich jako zbawca i oswobodziciel.

TYMON MIZANTROP, urodzony w miasteczku ateńskim Kolyta, około 420 r. p. Ch. Sławny był ze swej nienawiści do ludzi, których unikał z odrazą.

TYMON SYLLOGRAF, filozof, seep-tyk i poeta dramatyczny, był uczniem Pyrrona. Pisał *Sylle* czyli parodie sławnych dzieł; z tych urywki tylko nas doszły. Żył przy końcu czwartego i na początku trzeciego wieku p. Ch.

TYMOTEUSZ, uczeń św. Pawła, pochodził z Listry, bikańskiego miasta. Szczepił pracował nad rozszerzeniem wiary chrześcijańskiej i był pierwszym biskupem Efezu. Towarzyszył świętemu Pawłowi do Macedonii, Aten, Tessaloniki i Koryntu. Ukamionowany przez poganów 97 r. Święto jego 22 i 24 Stycznia.

TYMOTEUSZ, poeta i muzyk grecki urodzony w Milet 400 r. p. Ch. Dodał dzięsiały i jedenastą strunę do cyтары. Umarł w podszłym bardzo wieku

TYMOTEUSZ, patriarcha alexandryjski około r. 480. Umarł r. 500. Zostawił list *kanoniczną* zwany.

TYMOTEUSZ, wódz Ateński syn Konona. Sławny wymową i odwagą. Walczył przeciw lacedemończykom, zniszczywszy brzegi Lakonii, wziął Korynę i odniósł w końcu nad lacedemończykami świetne zwycięstwo w bitwie morskiej 376 r. p. Ch. Opanował jeszcze Potideę, oswobodził Czykę, i dowodził flotą ateńską wraz z Ikratesem i Charessem. Skazany nakoniec na karę pieniężną, której nie był w stanie zapłacić, schronił się do Chalcedy i tam życia dokonał.

TYRON (*Tullius Tiro*), niewolnik Cyzerona, uwolniony przez niego, i przyjaźnią zaszczycony, dla wysokich zalet i talentu. Pierwszy wprowadził do Włoch stenografię, czyli naukę szybkiego pisania w skrótach.

TYRRANION, sławny gramatyk, urodzony w królestwie Pontu, był uczniem Denysa z Tracji, uczył się literatury w Rodos, wzięty do niewoli przez Lukullusa w wojnie z Mitydatem, zaprowadzony został do Rzymu i zaprzyjaźnił się z Cyzeronem, zebrał bibliotekę z więcej 30,000 tomów. Pisał dzieła które zaginęły.

TYRSAMENES, syn Oresta i Hermjony, król Argos i Sparty; stracony i wypę-

dzony przez Heraklidów; panował potem w Achai. Zginął w bitwie z Jonczykami.

TYRTEAS, poeta grecki urodzony w Atenach, żył około 684 i 666 r. p. Chr., był kulawy, zrywawy i ulgomy. W wojnie messenńskiej, Spartanie rzadali od Atenczyków woda dla wojsk swoich; Atenczycy posłali im Tyrteasa. Ten pobity trzykrotnie, obudził poezją swój ducha swoich żołnierzy, i odniósł świetne zwycięstwo, które Sparta oswobodziło od groźnego nieprzyjaciela. Wdzięczni Lacedemonczycy, ofiarowali Tyrteasowi obywatelstwo lacedemonskie. Kilka poezji jego doszło aż do nas.

TYRYDATES, Trzech królów Partów, nosiło to nazwisko.

— **TYRYDATES I** następca Arzacesa I, 243 r. p. Ch. Zabrał był Medję Antjochasowi królowi Syrii, lecz wkrótce nazad mu ją powrócił. Umarł 216 r. p. Ch.

— **TYRYDATES II**, nastąpił po Fraatesie IV, lecz zrzócony wkrótce z tronu, schronił się do Hiszpanii około 25 r. p. Ch. Tyrydates Arzacides, był przedstawiany na króla przez znaczną liczbę możnych panów kraju razem z Artabanem III, lecz w końcu musiał ustąpić swemu współzawodnikowi.

TYRYDATES, król Armenji, za czasów Neronu; prowadził wojnę z Rzymianami, z niejakim powodzeniem, nareszcie zawarł pokój z nimi i skłonił się do przyłączenia do Rzymu, gdzie miał być przez samego Neronu ukoronowany.

TYSSAFERNES, satrapa perski, za rządów Artaxerksa Memnona, dowodził armią tego monarchy kiedy Cyrus brat jego przeciw niemu przyciągnął. Tyssafernes pobit Cyrusa, w nagrodę dostał wszystkie jego prowincje i córkę królewską za żonę. Niedługo jednak zwyciężony przez Agezilasa Lacedemonczyka, popadł w niewolę i śmiercią został ukarany.

TYSKIEWICZ (*Jerzy*), jezuita; doktor teologii urodzony na Podlasiu, żył na końcu XVI i początku XVII wieku. Był prowincjałem jezuitów w Polsce. Oddawał się ciągle naukom i pisał wiele dzieł teologicznych.

TYSZKIEWICZ (*Wincenty hrabia*), Był referendarzem litewskim i ozdobiony kilkoma orderami. Mąż ten, sam ciągle naukom poświęcony, był uczących się dobroczyńcą i

potężną podporą naukowości. Umarł w do-
brach swoich nie daleko Pińska 1816 r.

TYTJAN (*L. Salvius Otho Titianus*), brat cesarza Otona, był konsulem 52 r. pod Klaudjuszem a w 69 pod bratem swoim. Przy-
czynił się do upadku partji Otona.

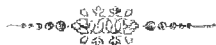
TYTJAN (*Attillus Titianus*), szlachcic rzymski, którego przywłaszczył sobie purpurę cesarską, pod panowaniem Antonina i został skazany na śmierć, przez senat r. 156.

TYTUS, uczeń św. Pawła, z rodu pogańskiego, towarzyszył apostołowi temu do Jerozolimy. Następnie wysłany był do Koryntu by usmierzyć niezgody kościelne. Został biskupem Krety około 63 r. i tamże umarł. Grecy obchodzą święto jego 25 Sierpnia. Rzymianie zaś 4 Sycznia.

TYTUS LIVJUSZ (*Titus Livius*), sławny historyk łaciński urodzony w Padwie w I wieku p. Ch. Powołany do Rzymu i dworu królewskiego przez Augusta; po śmierci tego monarchy wrócił znowu do Padwy i umarł 17 r. Mamy jego *Historję rzymską*, od założenia Rzymu aż do śmierci Druzusa pod Tyberjuszem. Dzieło to składało się ze 140 ksiąg, z tych doszło nas tylko 35. Styl jego jest gładki, miły i harmonijny, opisy żywe i bogate; zarzucić mu jednak można mieszanie do faktów historycznych, mnóstwa podań zmyślonych i bajecznych.

TYTUS WESPAZJANUS, syn Wespazjana cesarza rzymskiego, urodzony 40 roku, służył z chwałą w armji swego ojca, który posłał go, dalej prowadzić oblężenie Jerozolimy gdy jej sam zdobyć nie mógł. Oblężenie trwało długo, i było okropne, aż nareszcie Tytus opanował miasto. Roku 79 wstąpił na tron po ojcu i uszczęśliwił Rzymian przez ciąg swego panowania. Odnawiał dawne budowle, pobudował dużo nowych, i zyskał miłość ludu przez swą dobroć i przystępność. Przypominawszy sobie raz, że dzień cały zeszedł, a on nie miał sposobności zrobienia komuś co dobrego, wyrzekł te cudne słowa: „*Przyjaciele, straciłem dzień na próżno.*” Umarł r. 81.

TZETZES (*Jan*), poeta grecki zmarły pod koniec XII wieku, był głęboko uczony w literaturze filozofii, matematyce i języku hebrajskim. Napisał *Allegorje o Homerze*, *Historje rozmaite*, *Epigramy* etc.

UDALRYK czyli **ULRYK** (*święty*), biskup augsburski, urodzony 893 r. Wszedł w młodym wieku do stanu duchownego, został najprzód kanonikiem, a potem biskupem augsburskim 924 r. Dla cnót wysokich i świętobliwego życia, kanonizowany został przez papieża Jana XV. Umarł 973 r. Święto jego obchodzą 4 lipca.

UGHELLI (*Ferdinandi*), uczony włoski, urodzony we Florencji 1595 r. Wszedł do stanu duchownego i został wkrótce opatem Trzech-fontann w Rzymie i prokuratorem Cystersów. Nie przyjął żadnego biskupstwa. Umarł w Rzymie 1670 r. Napisał dzieło pod tytułem: *Włochy święte*, jest to spis biskupów Włoch i wysp sąsiednich. Prócz tego pisał *dotądki* do życia papieży Cykoniusza i *pochwały* kardynałów zakonu cysterskiego.

UGOLIN DE LA GHERARDESCA (hrabia) sławny dzielnością i odwagą wojenną. Powołany na naczelnika partji Gibellinów i najwyższego urzędnika rzeczypospolitej pizańskiej, zamyslał panować nad swymi współobywatelami i utworzyć z Pizy udzielne państwo. Po wykryciu zamiarów jego, został schwytany i osadzony wraz z trzema synami i wnukiem, w jednej z wież miasta, poczem klucz od niej rzucono w rzekę Arno, a pięciu tych nieszczęsnych głodem zamorzono. Odtąd wieża ta nazywa się *Wieżą głodu*. Dante użył tego faktu do poematu swego *Piekle*.

ULFELD czyli **ULEFELD** (*Kornik* hrabia), był synem kanclerza wielkiego duńskiego, i pochodził z jednej z najznakomitszych familij tego kraju. Urodził się 1604 r. Krystjan IV zrobił go wielkim mistrzem dworu, wice-królem Norwegji, i dał mu za żonę, córkę swą nieprawego łoża. Fryderyk III następca Krystjana obawiając się go, zaczął go prześladować; tak że Ulfeld wyniósł się skrycie z Danji i udał się do Szwecji gdzie ujemniej przyjęty od królowej Krystyny, używany był przez nią w rozmaitych sprawach. Po śmierci Krystyny, Ulfeld wrócił znnowu do Kopenhagi, i z rozkazu króla osadzony został na wyspie Bornholm. Oskarżony później o jakieś spiski, w celu oddania berła duńskiego elekterowi brandeburskiemu, skazany zo-

stał na śmierć i rozewiertowany w portrecie Sam zaś wyniósł się zawczasu, osiadł w Bazylei i umarł dopiero 1664 r.

ULFILAS czy **GULFILAS** albo **WULFILAS** biskup Gotów moezyjskich, żył około 370 r. pod panowaniem Walensa. Przełożył Pismo Święte na język Gotów. Umarł 378 r. Z pozostałych pism jego znany tylko dwa rękopisma, z których jeden Kodeksem srebrnym nazwany znajduje się w Upsali w Szwecji, a drugi Kodeksem Karola tytułowany w Wolfenbutel w Niemczech.

ULISES, syn Laerta i Antydeji, król wyspy Itaki na morzu Egejskim. Udawał obłąkanego, by nie być zmuszonym pójść na wojnę trojańską, ale Palamed, pragnąc go do wojny tej nakłonić: by przekonać się o istotnym stanie zmysłów jego, położył go na roli, przed plugiem, którym Ulises w obłąkaniu niby orać zaczął. Gdy więc Ulises nadjechałszy nad dziecko uniósł pluga by go nie skałeczyć, wydał się sam tym sposobem i musiał iść z innymi na wojnę. Odał on wielkie przysługi Grekom przez swój rozum i roztropność. Sam sprowadził Achillea od Likomeda. On to zdobył sławne Palladium i głównie przyłożył się do wzięcia Troi. Potem błądził lat dziesięć po morzu i wypach; nareszcie wrócił do Itaki, niedługo ustąpił rządów Telemakowi, i został przypadkiem zabity przez syna swego Telegona, którego miał z Cyrcji w czasie podróży swoich po morzu, a który nie znał go weale.

ULLOA Y PEREIRA (*Ludwik*), poeta hiszpański urodzony w Toro w królestwie Leon; wstąpił się za panowania Filipa IV. Za staraniem księcia Olivares, otrzymał gubernatorstwo prowincji Leon. Umarł 1660 r. Najlepszem z dzieł jego jest: *Rachel czyli miłość Alfonsa VIII*.

ULLOA (*Don Antonio*) matematyk hiszpański, urodzony w Sewilli 1716 r. Zaraz za młodu odznaczył się w marynarce królewskiej, i dosłużył się w niej stopnia generał-porucznika. Towarzyszył matematykom francuzkim wysłanym do Peru, dla oznaczenia kształtu ziemi. Wrócił do Madrytu 1748 r. i umarł 1795 r. Zostawił po sobie *Podróż do*

Ameryki, Powieści amerykańskie i kilku dzieł fizycznych, matematycznych i jeograficznych w hiszpańskim języku.

ULPJA, nazwisko rodziny rzymskiej, która wydała trzech cesarzów; to jest: Trajana i dwóch Gordjanów, pierwszego w r. 98, dwóch drugich 237 r.

ULPIAN (*Domitius Ulpianus*) sławny prawnik rzymski, był opiekunem Alexandra Sewera, a potem sekretarzem i ministrem jego. Następnie dostąpił najwyższej godności państwa, to jest godności prefekta pretorium. Prześladował chrześcijan; a nakoniec zamordowany został przez żołnierzy gwardji pretoriańskiej r. 226.

ULRYKA-ELEONORA, córka Fryderyka III króla duńskiego, poszła za Karola XI, króla szwedzkiego r. 1680. Była matką Karola XII. Cnotliwa ta pani umarła 1693 r. ze zmartwień jakich z przyczyny męża doznawała.

ULRYKA-ELEONORA młodsza córka Karola XI króla szwedzkiego, a siostra Karola XII urodzona 1688 r., rządziła z największym rozumem Szwecją w czasie nieobecności brata. Po śmierci jego 1719 r. jednogłośnie okrzyknięta została królową. Koronowaną była 1720 r. i wkrótce potem ustąpiła rządy mężowi swemu Fryderykowi, księciu Hessen-Kassel, który za przyzwoleniem stanów na tron wstąpił. Przy tej okoliczności władza królewska zrównoważona została z władzą senatu i stanów, i lud wrócił do dawnych praw swoich przez Karola XII pogwałconych. Ulryka zaś umarła 1741 r.

UMIASTOWSKI (*Piotr*), sławny lekarz za panowania Zygmunta Wazy, był w Krakowie professorem medycyny i filozofji. Napisał wiele cenione dzieło *O mowom powietrza*. Kraków 1590 r. in 4-to.

UNGLER (*Florjan*), urodzony w Bawarii, był wraz z Wiktorem pierwszym drukarzem w Krakowie za panowania Zygmunta Jagiellończyka, to jest między 1520 a 1530 r.

URBAN imie ośmiu papieży:

— **URBAN I** (*święty*), Rzymianin, nastąpił po Kalikście I r. 222. Umarł 230 r.

— **URBAN II** Francuz, zwany pierwszej Odona albo Eudes, był mnichem w Cluny, Grzegorz VII mianował go kardynałem i biskupem Ostji. Nastąpił na stolicę apostolską po Wiktorze III 1088 r. Za jego rządów nastąpiło rozdwojenie kościoła z powodu antypapieża Guibert. Urban prowadząc rządy papieżkie z największą stałością: zmuszony był przez szmatyków do opuszczenia Rzymu. — Schronił się do Francji i r. 1095 zwołał sobór w Clermont, na którym wojna krzyżowa urządzona została. Później wrócił do Włoch, rzucił klątwę i ekskomunikował Filipa Augusta króla francuzkiego, Umarł 1099 r.

— **URBAN III** Medjolańczyk, nazywał się pierwaj *Lambert Crivelli*. Lucjusz III zrobił go kardynałem i arcybiskupem medyolańskim r. 1185 wstąpił na tron apostolski po tym że Lucjusz III. Miał ważne zatargi z cesarzem Fryderykiem o ziemie przez księżnę Matyldę kościołowi zapisane. Umarł z żalu po wzięciu Jerozolimy przez Saladyna, roku 1187.

— **URBAN IV**, Francuz, pierwaj zwany *Jakobem Pantaléon*, był synem szewca z miasta Troyes, wstąpił do stanu duchownego, został kanonikiem, a później archidjakonem katedry laońskiej, następnie biskupem Verdun, patriarchą jerozolimskim, a nareszcie papieżem r. 1261. Ogłosił krucjatę przeciw Mainfredowi przywłaszcicielowi tronu sycylijskiego. Sprowadził do Włoch Karola Anjou, brata Ludwika IX króla Francji, ustanowił święto Przenajświętszego Sakramentu. Umarł 1264 r.

— **URBAN V**, francuz, nazywał się pierwaj *Wilhelm Grisac*, urodził się w Mende i był synem barona Wilhelma Grimoard. Został benedyktynem, otrzymał stopień doktora prawa, był professorem w Montpellier i Avignona, został opatem ś-go Germana w Auxerre, później ś-go Wiktora w Marsylii, nakoniec papieżem po zgonia Innocentego VI, r. 1362. Zniósł rozmaite nadużycia, wspierał uczonych. Umarł w Avignon 1370 r.

— **URBAN VI**, Neapolitańczyk. Nazywał się pierwaj *Barthelemi Prignano*. Był arcybiskupem Bari gdy został obrany papieżem po Grzegorzu XI, 1378 r. Zbytnią surowością swoją tak rozjątrzył kardynałów, że ci obrali papieżem Roberta z Genewy: co było powodem rozdwojenia kościelnego. Urban VI ustanowił święto *Nawiedzenia*. Umarł 1389 roku.

— **URBAN VII**, Rzymianin. Nazywał się Jan Chrzecieli Castagne, Grzegorz XIII zrobił go kardynałem, a r. 1590 został papieżem po Sykstusie V. Panował tylko trzydzieści dni.

— **URBAN VIII**, Florentczyk, nazywał się *Maffeo Barberini*. Był po dwakroć nuncjuszem przy Henryku IV królu francuzkim. R. 1623 został papieżem po Grzegorzu XV. Przyłączył do państwa kościelnego, księstwo Urbino, wspierał nauki i sztuki, potępił pisma Jansena. Umarł 1644 r.

URCEUSZ (*Antoni*) przezwany Kodrussem, urodzony 1446 r. niedaleko Reggio; był profesorem literatury w Forli; później w Bolonii professorem języka greckiego, łacińskiego i ratoryki. Umarł roku 1500. Zostawił po sobie w języku łacińskim: *mowy, satyry, epigramy i egipty*.

URFE (*Honorjusz d'*) hrabia Chateaufeuf urodzony w Marsylii 1567 r. z sławnego rodu pochodzącego ze Szwabji. Przenaczony był do zakonu maltańskiego, lecz nie mogąc wytrzymać stanu bezczelności, ani przeciwy-

cięższe miłości ku Djannie Chateaurmont wrócił do rodziny gdzie zastał kochankę swoją zaślubioną starszemu bratu. We dwadzieścia dwa lat później gdy małżeństwo to zerwanem zostało, ożenił się z Djanną 1596 r. Niedługo jednak, zbrydździwszy sobie żonę, opuścił ją i udał się do Pjemontu gdzie umarł 1625 r. Napisał romans pasterski *Astreg* w 4 tomach in 8-o.

URJASZ (*Chetejczyk*), mąż Betsaby, niewiasty izraelskiej którą gdy król Dawid ujmiał, rozmiłował się w niej bardzo, kazał ją do siebie przywołać, i została z nim w ciąży. By ukryć występki, król kazał Urjaszowi pod błęchym pretextem, powrócić z armji pod Rebaą stojącą do Jeruzalem, lecz gdy Urjasz mimo to, do żony nie zaszedł, odprawivszy go nazad do wojska, polecił król Jobabowi hetmanowi swemu by Urjasza w bitwie odstąpić kazał i tym sposobem na śmierć wystawił. Stało się zadosyć woli królewskiej i Urjasz poległ roku 2969 od stworzenia świata.

URQUIJO (*Kawaler Don Mariano Luis d'*) urodzony w starej Kastylii, obrał sobie zawód dyplomatyczny; służył najprzód pod ministrami Florida Blanca, d'Aranda i d'Alcudia, potem pod M. de Saavedra, po którym objął ministerstwo 1798 r. Po wielkich usiłowaniach udało mu się znieść trybunał inkwizycyjny, i rozdać jego posiadłości pomig-dzy zakłady publiczne i dobroczynne. Takim postępowaniem ściągając na siebie nienawiść duchowieństwa hiszpańskiego, za którego staraniem popadł w nielaskę; siedział dwa lata w więzieniu a nareszcie skazany został na wygnanie. Karol IV nazad go przywołał i na urząd ministra powrócił. Józef Bonaparte zostawszy brótem hiszpańskim zrobił go ministrem sekretarzem stanu. Jako minister zyskał szacunek powszechny. Roku 1814, opuścił Hiszpanją wraz z Józefem Bonaparte i umarł we Francji 1817 r.

URRACA, córka i następczyni tronu po Alfásie VI królu Leonu i Kastylii. Zaślubioną została najprzód Rajmundowi z Burgundji który ją odumarł 1200 r. W sześć lat później poszła za Don Alfása króla Aragonji i Nawarry. Urraca piękna i nadzwyczaj lubieżna, oddała się skłonności swojej. Wtrącona przez męża do więzienia, potrafiła z niego się wy dostać, żądała rozwodu i otrzymała go. Oddawszy się odtąd chuci swej bez granic, ściągając na siebie gniew własnego syna, który obległ ją w jej zamku i póty trzymał prawie uwięzioną, póki się nie zrzekała tronu Kastylii. Umarła wkrótce potem r. 1125.

URSINS (*Anna Marja de la Trémouille żona Flawja des*) córka Ludwika de la Trémouille, poszła w 1659 r. za Blażeja de Talleyrand księcia Chalais. Zostawszy wdową

1668, poszła powtórnie r. 1675 za księcia Flawja des Ursins, który umarł w parę lat po szluby. Potem mianowaną została wielką mistrzynią dworu Ludwika Marji sabaudzkiej królowy hiszpańskiej pierwszej żony Filipa V. Osiągnęła wielką władzę nad królem i królową, i rządziła prawie Hiszpanją. Oddalona r. 1704, z woli Ludwika XIV który obawiał się jej wpływu na wnuka swego Filipa V, przywołaną zaow została przez królową roku następnego. Odłąd księżna des Ursins panowała bardziej niż kiedykolwiek. Przewodniczyła we wszystkich radach; z nią traktowali ambasadorowie; jej zdawali sprawę z czynności swoich ministrowie i dowódcy armji. Po śmierci królowej 1714 r. pani des Ursins skłoniła króla do ożenienia się z Elżbietą Farnesą księżną Parmy, która zaraz po szluby oddała panią des Ursins. Odłąd sławna ta kobieta błagała się po Europie, nareszcie umarła w Rzymie 1722 r. przy Stuarcie pretencji angielskim.

URSYN czyli **URSYCIN**, antypapię obrany 366 r. przez małe stronnictwo po Liberze, wtenczas kiedy większość obrany Damazy wstępował na tron apostolski. Przy szło więc do wojny w której znaczna liczba chrześcijan poległa. Ursyn skazany został przez cesarza Gratjana na wygnanie do Kolonji. Wrócił jednak złamany do Włoch r. 381 i stał się powodem niemałych rozruchów za co powtórnie przez cesarza skazany został na wieczne wygnanie.

URSZULA (*święta*), córka jednego z książąt Wielkiej Brytanji. Poniosła męczeństwo za religję, zamordowana w towarzystwie innych dziewiek przez Hunnów, nad brzegami Renu niedaleko Kolonji r. 384. Święto jej 21 października.

URZĘDOWSKI czyli **MARCIN Z URZĘDOWA**, urodzony w Urzędowie w XVI wieku. Poświęcił się od młodości naukowi, oddał się szczególniej botanice. Był czas jakiś nadwornym lekarzem hetmana Jana Tarnowskiego i syna jego Krzysztofa kasztelana Wojnickiego. Później wstąpiwszy do stanu duchownego, został w podeszłym już wieku, kanonikiem kolegiaty sandomierskiej. Pisał dzieła rozmaite; z tych najważniejsze wyszło z druku, już po jego śmierci w Krakowie roku 1595, pod tytułem: *Herbarz polski doktora Marcina z Urzędowa, medyka Jana Tarnowskiego*. Dzieło to dziś już bardzo rzadkie.

USSERJUS albo **USHER** (*Jakób*) jeden z największych ludzi XVIII wieku. Urodzony w Dublinie 1580 r., ze starej szlacheckiej rodziny, odbył nauki w uniwersytecie tegoż miasta i dostąpił wysokiej doskonałości w językach, poezji, historii, matematyce i teologii. Następnie, wszedł do stanu duchownego; mianowany został biskupem Meath r. 1620, później arcybiskupem Armagh r. 1626. Umarł

1635 r. Uczony ten człowiek zostawił wiele dzieł, między innemi: *Roczniki starego i nowego testamentu; Starożytności kościołów brytańskich; Listy s. Ignacego, s. Barnaby i s. Polikarpa; Chronologię świętą* etc.

USTRZYCKI (*Andrzej*), żył za panowania Jana Sobieskiego. Był proboszczem przemyskim i opatem mogielińskim. Napisał kilka poematów łacińskich i przetłumaczył *Il-*

storję o krucjatach Maimburga, wydaną w Krakowie 1707, a w Poznaniu 1768 r.

USUARD, młach klasztoru St. Germain des Pres. Żył w IX wieku i napisał sławną *Martyrologję*, którą dedykował Karolowi lyssemu. Sławnie to dzieło przedrukowywane było kilkakrotnie. O autorze zaś jego, żadnych szczegółów nie wiemy.

VACQUERIE (*Jan de la*), urodzony w początkach XV wieku, wszedł do sądownictwa i został radcą w Arras. Ludwik XI zdobywszy to miasto, był tak uderzony śmiałością, z jaką Vacquerie odpiął jego pretensję, że go powołał do Paryża, mianował go r. 1479, radcą sądu najwyższego, a r. 1481, pierwszym prezesem tegoż sądu. Gdy król nakazał urzędnikom sądu najwyższego, pod karą śmierci, wniesienie do akt, rozmaitych rozporządzeń finansowych, zbyt uciążliwych dla ludu; Vacquerie poszedł na czele ciała któremu przewodniczył, stanął przed Ludwikiem XI i rzekł: *Najjaśniejszy panie, przychodźmy złożyć w twoje ręce urząd nasz, gotowi cierpieć co zechcesz, raczej niż skłaść nasze sumienie, uprzedniając rozporządzenia, któreś nam przysłać raczył.* Król wzruszony nienstraszością zacnego urzędnika, odwołał postanowienie swoje w obec wszystkich świadków. Umarł Vacquerie 1497 r., zostawiając *Listy* w rozmaitych przedmiotach pisane.

VADE (*Jan-Józef*), poeta i pieśniopisarz; urodzony w Ham w Pikardji 1720 r. W młodości oddany był najrozwiąźlejszemu życiu. Pisał w rodzaju śmiesznym i coziwym, naśledował szczególnie z największą prawdą prostactwo rynekowe, za co zyskał sobie przydomek Teniersa poezji. Umarł 1757 r. Mamy po nim: *Opery komiczne, parodie, pieśni; Listy de la Grenouillère; Poema jaski słuczzonej; Wiersze na zomknięcie jarmarków w St. Germain i St. Laurent* etc.

VALADY (*Godfryd Izarn de*), urodzony w Villefranche (Aveyron) 1767 r., ze starej szlacheckiej rodziny. Był oficerem w gwardji francuzkiej, kiedy pułk ten odebrał rozkaz iść na przytlumienie powstania 1788 r. Valady podaje się do dymisji. Roku 1789, nakłania dawnych swoich towarzyszy do prze-

ścia na stronę ludu. Gdy rewolucja wybuchnęła, był adjutantem Lafayette'a. Powołany na członka konwencji, odznaczył się umiarkowaniem. Niechciał głosować za karą śmierci na Ludwika XVI, obstawał owszem za karą wygnania, albo zatrzymaniem go w więzieniu, aż do ukończenia wojny, wypuszczając natychmiast całą jego rodzinę. Skazany za takie zdanie przez konwencję, został rozstrzelany 1793 r. w Perigueux.

VAISSETTE (*Dom Joseph de*), urodzony w Gaillac (Tarn) 1685 r., był jakiś czas prokuratorem królewskim, i został doktorem prawa i teologii. Zbrzydzwszy sobie świat, poświęcił się życiu zakonnemu, i wstąpił do benedyktynów w Tuluzie; powołany r. 1713 do Paryża, został niedługo jednym z najmłodszych członków zgromadzenia s. Maura. Roku 1715, miał sobie polecone, pisać historję Langwedoku. Pracował nad nią wraz z Klauddynem de Vic; pierwszy jej tom wyszedł 1730 r., a ostatni to jest piąty 1745 r. Dzieło to powszechnie cenione, wyszło r. 1749 po raz drugi w skróceniu w sześciu tomach. Prócz tego, mamy jeszcze tegoż autora, *Jeografję historyczną, kościelną i cywilną i Rozprawy o pochodzeniu Francuzów.* Umarł 1759 roku.

VALAZÉ (*Karol-Edward-Dufriebe*), urodzony w Alençon (Orne), 1751 r.; za młodo wszedł do służby wojskowej, później przeszedł na prawnika i odznaczył się w fachu obrońcy. Roku 1789, obrany był merem Essay, miasteczka blisko Alençon leżącego; później deputowanym do konwencji narodowej. Tam połączył się z żyrondynami i wziął nad nimi wielką przewagę. Oświadczył się w sprawie Ludwika XVI, za odwołaniem się do ludu. Drugiego czerwca 1793 r., wydany został rozkaz aresztowania go, wraz ze wszystkimi żyrondynami, a gdy im odeczytano wy-

rok śmierci, Valazé przebił się sztyłetem i tym sposobem uniknął śmierci na szafocie.

VALCKENER (*Kacper-Ludwik*) sławny hellenista holenderski, urodzony 1736 r., został professorem w uniwersytecie Franeker, a potem przeszedł do Leydy, na miejsce dawnego swego nauczyciela Hermsethuis. Umarł w Leydzie 1805 r. Wydał wielu autorów starożytnych, z uczonemi komentarzami. Syn jego Jan, professor prawa w Franeker a potem w Utrechcie, mianowany został r. 1796, ambasadorem w Hiszpanji. Roku 1810, wysłany został do Paryża w celu starania się, by Holandia nie była wcielona do Francji.

VALENCIENNES (*Piotr Henryk*), urodzony w Toulouze; sławny malarz pejzazów. Uczył się najprzód w Paryżu od Doyen, później doskonalił się podróżując po włoszech, umarł 1819 r. Cenniejszy z obrazów jego jest *Cycero znajdujący grób Archimedes*, w Luwrze. Pisał on także o *perspektywie i pejzażu*.

VALENS (*Valerius*) Rzymianin, prokonsul achajski. Gdy Makrin został cesarzem rzymskim, bojąc się Valensa i chcąc go uprzędzić, wyszedł przeciw niemu z wojskiem, Valens żeby ująć niebezpieczeństwa, każe się ogłaszać cesarzem przez swoje wojsko, które w kilka dni później same go zabija. R. 261.

VALENS (*Aurelius Valerius*) Rzymianin, był najprzód dowódcą w wejsku cesarza Licyniusza, który go przyjął potem za współtowarzysza rządu r. 314. Gdy Licyniusz zawarł pokój z Konstantynem, Valens wrócił do życia prywatnego, ale podejrzliwy i pełen obawy dawny jego towarzysz sam go swoją ręką, zdradliwie zabił, obawiając się by mu nie szkodził.

VALENS (*Flavius*) cesarz rzymski, urodzony niedaleko Cybalis w Panonii r. 328, był synem Gratjana. Został przypuszczony do rządów, r. 364 przez brata swego Walentyjana I, który mu narzecz r. 365 ustąpił rządów państwa wschodniego. Odparł szczęśliwie najedniczych barbarzyńców; zwyciężył Prokopa którego się był cesarzem ogłosił, i kazał mu głowę uciąć. Przyjąwszy obrządek arjański, przesładował katolików i powypędział biskupów, czystej wiary się trzymających. Nastąpiła wojna z Gotami; szczęście się z początku Valensowi; lecz pobity pod Adrianopolem, schronił się do wiejskiej chaty, którą gdy barbarzyńcy podpalili, spalił się w niej Valens 378 r.

VALENTIN (*Wojiesz le*), urodzony w Coulommiers w prowincji Brie, we Francji, r. 1600. Oddał się sztuce malarzkiej; uczył się najprzód u malarza Vouet, później udał się do Włoch. Malował po większej części muzykantów, czarowników, wojskowych, pijących i t. p. Malował jednakże kilka obrazów historycznych i religijnych. Umarł 1632 r. Odnaczał się lekkością pędzla, siłą kolorytu i ładnym układem figur.

VALETTE-PARISOT (*Jan de la*) wielki

mistrz maltański, otrzymał ten stopień po Klau-dynie de la Sangle r. 1557. W przeciągu pięciu lat, zabrał przeszło 50 korsarzy tureckich. Rozgniewany Soliman II., postanowił wziąć Malte i wysłał przeciw niej osmdziesiąt tysięczną armję pod dowództwem Piała i Mustafy-Baszy, którzy zaczęli oblegać ją 1565 r. Wszystkie ich usiłowania znalazły najdzielniejszy opór, w stałości i waleczności La Valette i jego rycerzy. Armja Solimana straciwszy 20,000 ludzi, ze wstydem cofnąć się musiała. Przez cały czas obleżenia, Turcy dali przeszło 70,000 strzałów armatnich do miasta i prawie do szczytu go zburzyli. Roku 1566 La Valette zaczął budować nowe miasto, któremu dał swoje nazwisko i które liczy się teraz do najsilniejszych twierdz Europy. Używał on do tej pracy po 8,000 robotnika dziennie. By zaś wystarczyć na tak wielkie wydatki, kazał bić monetę miedzianą wyższej nierównie nad metal wartości, którą to przewyżkę spłacał później w złocie lub srebrze. Umarł La Valette 1568 r.

VALETTE (*Jean Louis de la*), zobacz Epernon.

VALETTE (*Jean de la*), syn poprzedzającego, był gubernatorem Guyenney. Wypędził Hiszpanów z tej prowincji. Po odstąpieniu od obleżenia Fontarabji r. 1639, zrobił on go odpowiedzialnym i kazano stawić się zdac sprawę z tego czynu: lecz La Valette wołał ująć do Anglii. Mimo to wytoczone przeciw niemu procesy, a król sam przyzywał przy sądzeniu jego sprawy. Skazany został na śmierć i wyrok na portrecie wykonano. Jednakże wyrok ten zniesiony został zaraz na początek panowania Ludwika XIV. La Valette umarł 1661 r. Brat jego Ludwik de Nogaret de la Valette był opatem św. Wiktora w Marsylii arcybiskupem Toulouzy, a roku 1621 został kardynałem. Richelieu zrobił go rządcą Anjou i Metz; posłał go na dowódcę armji w Niemczech z księciem Wejmar, potem w Pikardji i we Włoszech; gdzie umarł 1639 r.

VALOIS (*Karol francuski, hrabia de*), młodszy syn Filipa śmiałego króla Francji urodzony 1270 r. Otrzymał jako uposażenie, hrabstwa Valois, Alençon, Perche, Anjou i Maine. Papież Marcia IV-ty dał mu inwestyturę królestwa Aragonji, odsunawszy od niego Jakóba II którego był ekskomunikował. Lecz oprócz tytułu nie z tego nie miał Karol. Wojował przeciw Anglikom r. 1295 w Guyennie, a 1299 r. we Flamandji. Poszedł w pomoc papieżowi i królowi Sycylii i przybrał tytuł cesarza konstantynopolitańskiego, prawem drugiej swej żony Katarzyny Courtenay. Papież nadał mu tytuł wikariusza kościoła, i obrońcy stolicy świętej. Karol wszczął powtórnie wojnę z Anglikami w Guyennie, i oczyścił z nich prawie cały kraj między Dordoną i Garoną położony. Zazdroścąc władzy i wielkiego wpływu, Enguerranda de Marigny, przyczynił się stanowczo do zguby tego ministra. Sam umarł

1325 r. Syn jego Filip, wstąpił na tron roku 1328 i był założycielem dynastji Valois.

VALOIS (Henryk de), urodzony w Paryżu, 1603 r. z szlacheckiej normandzkiej rodziny. Wysłany do Bourges na naukę prawa cywilnego, wróciwszy do Paryża, przyjęty został na adwokata sądu najwyższego; lecz nie długo, porzucił sądownictwo, a oddał się całkiem literaturze i historii. Roku 1660, mianowany został historjografem królewskim. Umarł 1776 r. Ważniejsze dzieła jego są: *Historja kościelna Euzebjusza*, z wyborném tłumaczeniem łacińskim i pełnemi nauki uwagami; *Historja Sokratesa i Soremena* w języku łacińskim, *Historja Teodoreta i Ewagra Scholastyka*. etc.

VALOIS, (Adrian de), brat Henryka, objął ten sam zawód, co i on, i choć nie tak mocny w języku greckim, równał się z nim co do łatwości w pisaniu językiem łacińskim. Został podobnie jak tamten historjografem królewskim 1664 r. Umarł 1692 r. Napisał *Historję Francji*, w języku łacińskim 3 T. in folio, 1658 r. i kilka innych dzieł.

VALMONT de BOMARE (Jakób Krysztof), urodzony w Rouen 1731 r. Przybywszy do Paryża 1750 r. otrzymał przez księcia Argenson ministra wojny, upoważnienie do podróżowania na koszt rządu. Udał się więc najprzód do Japonji; episał z największą dokładnością wulkany Islandji, pozbiierał mnóstwo ważnych materjałów naukowych i wrócił do Paryża 1756 r. Tu otworzył kurs, rozmaitych części historii naturalnej; któren trwając aż do r. 1788 stanowił epokę w dziejach historii naturalnej. Po rewolucji został Valmont professorem szkoły centralnej przy ulicy św. Antoniego; a potem mianowany był członkiem instytutu i cenzorem liceum *Charlemagne*. Umarł 1807 r. Zostawiwszy po sobie *Dykcjonarz historii naturalnej, Mineralogję* i kilka pamiętników.

VALORI, rodzina florenckich patrycjuszów. Mikołaj Valori, jeden z najdawniejszych jej członków, piastował wysokie urzędy i umarł 1547. Napisał: *życie Wawrzeńca Medicis*. Franciszek Valori urodzony we Florencji 1448 r. piastował także znakomite urzędy, był ambasadorem i Gonfaloniere, czyli chorążym państwa. Zginął w wojnie domowej 1488 r. Baccio Valori, urodzony 1535 r., oddał się prawnictwu. Roku 1586 był senatorem księcia Franciszka I. i potem radcą przybocznym Ferdynanda I; wspierał nauki i sztuki. Umarł 1606 r. Rodzina ta wygasła 1687 r.

VAN-DICK, (Antoni), urodzony w Antwerpii 1599 r. był synem malarza na szkle. Oddał się malarstwu, i kształcił się w szkole Rubensa. Niebawem nabył sławy znakomitej; podróżował we Francji, potem w Anglii gdzie Karol I długo go zatrzymał; zrobił go kawalerem orderu leżenieki, i dał mu znaczną pensję.

Umarł 1641 r. Malował mnóstwo obrazów, między któremi cenniejsze są: *portret Moncada gubernatora Niderlandji, portret kardynała Bentivoglio. Obraz Chrystusa między łotrami*, etc. Odnaczał się czystością i świeżością pędzla, oraz pełnym prawdy kolorytem. Portretowanie posunął do tak wysokiej doskonałości że zyskał przydomek *króla portretowcego*.

VAN-HUYSUM (Jan), urodzony w Amsterdamie 1682 r. Umarł 1749 r. Był jednym z najlepszych malarzy owoców i kwiatów. Kilka obrazów jego znajduje się w galerji Louvre w Paryżu.

VAN-SWIETEN (Gerard), urodzony w Lejdzie r. 1700; pobierał nauki w temże mieście; poświęcił się szczególniej sztuce lekarskiej i doskonalił się w niej pod sławnym Baerhaave. Zostawszy doktorem udał się do Wiednia, powołany przez Marję-Teresę r. 1746. Monarchini mianowała go pierwszym swoim lekarzem; dyrektorem cesarskiego uniwersytetu, radcą i baronem państwa. Jemu winien Wiedeń założenie amfiteatrów publicznych chemji i anatomji, ogrodu botanicznego i kliniki. Nakoniec mianowany jeszcze został cenzorem dzieł rozwiązanych. Umarł 1772 r. Zostawił po sobie w łacińskim języku, *Rosprawy o organizacji i funkcjach systemu arterjalnego, Komentarze do aforyzmów Boerhaava, Opisanie chorób wojska, i sposobu ich leczenia*.

VANCOUVER (Jerzy), żeglarz angielski urodzony 1750 r. Towarzyszył Cook'owi w drugiej podróży jego na około świata. R. 1784 należał jako porucznik okrętowy do stacji morskiej pod Jamajką. Roku 1790 wybrany został na dowódcę nowej wyprawy do Ameryki w celu, wyszukania przejścia z oceanu Atlantyckiego do oceanu Spokojnego. Zostawszy kapitanem marynarki, udał się r. 1791 na korwecie *Odkrycie*, do przyładka Dobrej-Nadziei, zwiedził wybrzeża Nowej Holandji, Nowej-Zelandji, wysp Sandwich i Ameryki. Wrócił do Anglii 1794 r. i umarł 1798. Mamy po nim, *Podróż poszukiwań na oceanie Spokojnym północnym*.

VANE (Sir Henryk Kowaler), urodzony w Anglii 1612 r. został 1635 r. gubernatorem Nowej-Anglii. Po powrocie do swej ojczyzny, mianowany był podskarbisem marynarki. Później przeszedł do stronnictwa opozycyjnego. W wojnie cywilnej między Karolem I a parlamentem powstałym, trzymał z parlamentem. Był wysłanym do zbrojenia powstania w Szkocji i został jednym z pierwszych członków konwencji szkocko-protestanckiej (*Covenant*). Nie chciał jednak należeć, wcale, do procesu przeciw królowi wytoczonego. Za czasów rzeczywłoty powołany był do rady stanu i zasiadał w niej aż do roku 1653, wzbraniając się zawsze uznać Kromwela. Za restauracji, został uwięziony, skazany na śmierć i ścięty 1662 r. Zo-

stawił po sobie wiele pism politycznych; i rospraw religijnych.

VANDER-MAESEN (*Edm-Marcin* hrabia) urodzony w Versailles 1767 r., wszedł 1782 r. do pułku turańskiego i 1792 r. został porucznikiem, a następnie dowódcą batalionu Jura 1793 r. Za wojny pruskie został dowódcą brygady. Miał udział we wszystkich bitwach w Niemczech. Należał w stopniu generała brygady do armii nadreńskiej i został wzięty do niewoli pod Mannheim. Uwolniony w 1801 r., mianowany został adiutantem generała Decaen dowódcy Kolonii wschodnich, udał się do Pondichery 1803 r. i awansował na generała dywizji. Roku 1810 odznaczył się w kilku bitwach przeciw Anglikom. Powróciwszy do Francji wysłany został do Hiszpanji jako dowódca dywizji w Burgos. Odznaczył się przy oblężeniu miasta św. Sebastjana. Zabity został 1813 r. przy przeprawie przez rzekę Bidassoa.

VANDRILLE (*świeży*), urodzony w Verdun, był synem księcia Valchise. Żył długo światowo, potem wstąpił do klasztoru; roku 648 założył opactwo Fontanelle w Normandji, zakonu s. Benedykta. Opactwo to wspierało przez Clovis II Clotair'a III i królową Klotyldę, przyszło wkrótce do tak świetnego stanu że jeszcze za życia fundatora i pierwszego swego opata, liczyło do 400 zakonników. Przybrało później nazwę swego założyciela, i miało szkołę z której wyszło kilku sławnych ludzi. Św. Vandrille umarł 689 r.

VINIERE (*Jakób*), pisarz łaciński, urodzony w Caux we Francji 1664 r. wstąpił do jezuitów, i zajmował się czas jakiś profesorem. Zyskał sobie wielką sławę za poemat *Pedium rusticum*, w którym opisał życie wiejskie, z jego sławami, sadami, winnicami etc. Umarł r. 1739. Prócz wspomnianego poematu mamy także jego *Dykcjonarz poetyczny* i mnóstwo drobnych wierszy.

VININI (*Lucilio*), urodzony w Taurosano w neapolitańskim r. 1583, był synem J. B. Vininiego intendenta Franciszka de Castro wice-króla neapolitańskiego księcia Taurosano. Oddał się naukom, przykładał się do filozofji, medycyny, astronomji, teologii i otrzymał stopień doktora obojga prawa. Zostawszy księdzem, nie zaprzestał jednak czytać dzieł Aristotelesa, Averroesa, Kardana i Pomponacjusze, i z nich czerpał zdania irreligijne i ateistyczne, które rozszerzał potem w swoich własnych pismach. Przebiegł Niemcy, Niderlandją, Holandją i Francją, głosząc wszędzie swoje bezbożne teorie. Roku 1613 pokazało się w Lugdunie dzieło jego *Amfiteatr odwiecznej opatrności*. Roku 1616 wydał książkę o *Cudownych tajemnicach natury, panii i bogini śmiertelnych*. W obydwóch tych dziełach stara się przekonać o nieistności Boga, i dowodzi że natura jest twórcą

wszystkiego. Zmuszony opuścić Paryż udał się r. 1617 do Touluzy. Tu sąd najwyższy kazał go przytrzymać i po długim procesie, osądził go na ucięcie języka, powieszenie i spalenie, jako heretyka i bezbożka. Dekret ten wykonany został 19 lutego 1619 r.

VANLOO (*Jan Chrzciciel*), urodzony w Aix 1681 r. Syn i wnuk dosyć sławnych malarzy Ludwika i Jakóba, poświęcił się także malarstwu, był uczniem ojca swego Ludwika i drugiego malarza, Benedykta Lutti. Przybył do Paryża roku 1719 i został przyjęty na członka akademii malarstwa. Umarł 1745 r. Odznaczył się miękkością i pewnością pędzla, oraz pięknym kolorytem. Robił portrety: Ludwika XV, króla Stanisława i jego żony, księcia i księżny Walji. Prócz tego obrazy: *Djanna i Endymjon*, *Henryk III przyjmujący kawalerów orderu św. Ducha*, i *uwolnienie św. Piotra z więzienia*. Jeden z synów jego Ludwik Michał, był pierwszym malarzem króla hiszpańskiego; drugi Karol Amedeusz Filip, malarzem króla pruskiego.

VANLOO (*Karol Andrzej*), urodzony w Nice 1703 r. poświęcił się malarstwu; był bratem i uczniem Jana-Chrzciciela, potem doskonalił się we Włoszech pod Legros i Benedyktem Lutti. Udał się do Paryża gdzie niedługo stał się bardzo głośnym, przyjęty został do akademii malarstwa r. 1724, został malarzem królewskim i dyrektorem młodych uczni przez monarchę utrzymywanych; professorem akademii i kawalerem orderu św. Michała r. 1761 Umarł 1763 r. Odznaczał się dokładnością rysunku, oraz świeżością i blaskiem kolorytu. Cenniejsze dzieła jego są: *Św. Piotr zdrajcąjącego chromo*, *Obmywanie nóg*, *Sodomscy zasłепieni*, *św. Franciszek*, *św. Marta*, *Teżewsz zwycięzca hyka marałowiskiego*. Plafon kościoła św. Izydora w Rzymie. Jedenaście obrazów z Jerozolimy wyzwolonej, w gabinecie króla sardyńskiego. etc.

VANNIUS czyli **VANNI** (*Franciszek*), sławny malarz, urodzony w Siennie 1563 r. zmarł 1609 r. W nagrodę znakomitego talentu, ozdobiony został przez papieża Klemensa III orderem Chrystusa. Odznaczał się silnym, kolorytem, delikatnością pędzla i piękną kompozycją.

VANOZZI (*Bonifacy*), sekretarz kardynała Gaetano, legata papieżkiego, wysłanego do króla Zygmunta 1596 r. przez Klemensa VIII w interesie związku państw europejskich przeciw Turkom. Kardynał legat osiadłszy w Krakowie wysłał sekretarza Vanozzi do Jana Zamojskiego kanclerza i hetmana, tak dla wyrozumienia go, jak i zyskania jego przychylności. Vanozzi opisał podróż swą z Krakowa do Belzu i Zamościa, gdzie hetman przebywał. Rękopism jego znajduje się w bibliotece książąt Albani w Rzymie. Opis ten jako obraz dworu Zamojskiego, jego osoby, żony jego, panien i służby, oraz obyczajów

polskich pod koniec XVI wieku jest nader ciekawy. Jest on tłumaczony na polskie w zbiorze pamiątek o dawnej Polsce.

VARCHI (*Benedykt*), urodzony w Fiesoli 1503 r. był jednym z głównych członków towarzystwa *inflammati* w Padwie gdzie był profesorem nauk moralnych. Cosm Medycis powołał go do swego dworu i powierzył mu pisanie *Historji ważniejszych wypadków z jego czasów, szczególnie w Włoszech i Florencji zaszłych*. Umarł Varchi 1566 roku. Zostawił także poezję, które chociaż nieraz zbyt rozwiązłe, są jednak dosyć cenne.

VARDES (*Franciszek Rene du Bec* margrabia de), syn margrabiego de Vardes i Jakóbiny de Bueil hrabiny de Moret, kochanki Henryka IV. Umieszczony zaraz za młodu na dworze Ludwika XIV, był powiernikiem miłości tego monarchy, ku pannie la Valliere; za co mianowany został gubernatorem Aigues-Mortes. Roku 1662, wspólnie z hrabią Guiche i hrabią Soissons, napisał do królowej, niby od matki jej, królowej hiszpańskiej, list donoszący jej o wszystkich miłostkach króla, jej męża. Następnie rzucił podejrzenie o napisanie tego listu, na księcia i księżną Navailles. W końcu jednak, wydała się cała intryga i Vardes skazany został na wygnanie; przywołany nazad r. 1682 Umarł 1688 roku.

VARENNE DE FENILLE (*P. G.*), urodzony w Bresse; całe życie trącił się poszukiwaniami agronomicznymi i kilka dzieł o nich napisał. Mimo cnót, prac i talentów, oskarżony został przed trybunałem rewolucyjnym ludzkości, i na śmierć skazany. Zniósł los swój z odwagą i stracony został 1794 r. Winniśmy mu: *Spostrzeżenia nad przyczynami śmiertelności ryb, w wielkich rzekach; Urugi nad kadasztem, i Pamiątki gospodarstwa leśnego*.

VARGAS (*Franciszek*), prawnik hiszpański, piastował różne ważne urzędy za panowania Karola V i Filipa II. Roku 1548, wysłany był do Bolonii z protestacją cesarską, przeciw przeniesieniu soboru trydenckiego do tego miasta. We dwa lata później obecny był na tymże soborze, jako ambasador Karola V. Zostawszy następnie radcą stanu, wszedł do klasztoru i tamże umarł 1560 r. Zostawił po sobie w języku łacińskim *Traktat o jurysdykcji papieskiej i biskupiej; oraz listy i pamiątki* dotyczące historii soboru trydenckiego.

VARIGNAN (*Piotr*), urodzony w Caen 1654 r., wszedł do stanu duchownego; oddał się całą duszą nauce matematyki. Przyjęty został do akademii paryskiej i berlińskiej, i mianowany profesorem szkół mazarzyńskich. Umarł 1722 r. Zostawił po sobie następujące dzieła: *Plan nowej mechaniki; O nowej mechanice; Nowe przypuszczenia o ciężkości, i Początki matematyki*.

Tom II.

VARILLAS (*Antoni*), urodzony w Gueret 1624 r.; oddał się naukom historycznym. Gaston francuzki książę Orleanu, mianował go swoim historjografem i adjuaktem przy bibliotece królewskiej r. 1655. Gdy miejsce to odejął mu zostało, przez ministra Colbert, osiadł w którymś z klasztorów, gdzie wszystkie swe dzieła napisał, i umarł 1696 roku. Dzieła jego są: *Historja Francji*, w 15 tom. in 4o, od r. 1423 do r. 1599; *Historja rewolucji religijnych w Europie*, od r. 1314 do r. 1590; *Polityka Ferdynanda katolika; Polityka domu austryjskiego; Historja Wilhelma de Croy, i Historja sekretna domu Medycis*.

VASARI (*Jeży*), sławny malarz, urodzony w Arezzo 1512 r.; był uczniem Michała Anioła i Andrzeja del Sarto. Zawieziony do Rzymu przez kardynała Hipolita Medycis, doskonalił się pod Rafaelem. Umarł we Florencji 1574 r. Nie tyle był znany z malarstwa ile z dzieła swego: *Zycia najlepszych malarzy, rzeźbiarzy i architektów włoskich* 1568 r. 3 tomy in 4-o we włoskim języku.

VASCONCELLOS (*Miguch*), portugalski. Był sekretarzem stanu przy rejentce portugalskiej Margerie de Sabaudzkiej, księżnie Mantuy. Dumny i nieugięty, odbierał rozkazy wprost od księcia Olivares, pierwszego ministra Filipa IV króla Hiszpanji, któremu wszystko był winien. Spiskowi, mający na celu wyniesienie na tron księcia Bragancji, opanowały jego pałac, odebrali mu życie 1640 r.

VAUBAN (*Sebastian Leprestre de*), urodzony w Saint Leger de Foucheret, departamentu Nièvre we Francji 1633 r.; wszedł w siednastym roku życia, do pułku Kondusza. Niedługo wstąpił się jako biegły inżynier; miał udział w oblężeniach: Stenai, Clermont, Landrecies, Condé, Valenciennes, Montmedy, Ypres, Gravelines i Oudenarde. Kierował sam oblężeniem Luxemburga 1683 r. Roku 1703 mianowany został marszałkiem Francji, komisarzem jenerałnym fortyfikacji, i gubernatorem cytadeli Lille. Umarł 1717 r. W ogóle prowadził roboty około 300 miejsc obronnych dawniejszych, i pobił 33 nowych. Kierował pięćdziesięcią trzema oblężeniami, i znajdował się przeszło w 140 bitwach. Pisał traktat o atakowaniu i bronieniu miejsc obronnych, i rozmaite mieszane literackie.

VAUCANSON (*Jakób de*) sławny mechanik, urodzony w Grenoble 1709 r., wstąpił się swoim automatem, którym grał na flecie, wydając głos z nadutkami najakuratniejszymi przebraniem palców wydawanymi. Automat ten grał dziesięć kawałków muzyki z największą akuratacją. Później wystawił znowu innego automata, którym grał na bębnie i multan-kach. Dalej dwie kaczki które pływały, jadły i trawiły pokarmy. Podziwiano także żmije, automata, którą był zrobił do przedstawienia tragedji Marmontela *Kleopatra*. Zmija ta sycząc,

rzwała się do piersi aktorki, przedstawiającej Kleopatrze, mianowany inspektorem fabryk jedwabnych, wynalazł kilka interesujących maszyn, między innymi *łańcuch bez końca*, którego nosi jego nazwisko. Nakoniec był członkiem akademii nauk. Umarł 1782 r.

VAUGELAS (*Klaudyna Favre de*) urodzony w Chambéry w Sabaudji r. 1585 z rodziny francuskiej. Wszedł do służby Gastona orleańskiego: był najprzód pokojowcem, potem szambelanem dworu tego księcia. Później przyjętym został na członka akademii francuskiej. Umarł 1650 r. Napisał *Uwagi nad językiem francuskim*, kilka poezji, i tłmaczył *Historję Alexandra Wielkiego*, Kwintusa Kurejusza.

VAUVENARGUES (*Łukasz de Clapiers de*), urodzony w Aix 1715 r., wszedł do służby wojskowej: opuścił ją w stopniu kapitana 1742 r. i oddał się literaturze. Umarł 1747 r. Zostawił po sobie kilka pism znakomych, między innymi: *Wstęp do poznania rozum ludzkiego*, *z uwagami i zasadami*, rok 1746; *Mysli filozoficzne i literackie*; *Mowy o słowie i przyjemnościach*; *Traktat o wolnej woli*, etc.

VAUVILLIERS (*Jan-Franciszek*), urodzony 1736 r., był synem Jana Vauvilliers, profesora wymowy w uniwersytecie paryżkim i języka greckiego w kolegium królewskim. Jan Franciszek mianowany zastępcą swego ojca w bardzo młodym jeszcze wieku. Roku 1767, mianowany był profesorem języka greckiego w kolegium francuskiem. Podczas rewolucji, miasto Paryż mianowało go adiunktem *mcra*, do zaopatrywania miasta w żywność. Zmuszony w kilka lat później podać się do dymisji, został przytrzymany: stawiony kilkakrotnie przed sądy, zawsze był uniewinniony. Zostawszy członkiem rady pięciuset, objął był dekretem 18 Fructydora, i uszedł do Petersburga, gdzie go Paweł I powoływał. Umarł 1809 r. Napisał traktat o *Pindarze*; *Listy o Horacjuszu*; *Rozbiór historyczny rządu spartańskiego*, i *Dalszy ciąg skróconej historii porzecznej*.

VECCUS (*Jan*), pisarz grecki XIII wieku. Objął stan duchowny. Cesarz mianował go nadzorcą skarbu konstytucji św. Zofii i kanclerzem wielkim tego kościoła. Należał w r. 1274 do soboru lugduńskiego, otwartego w celu połączenia kościołów rzymskiego i greckiego. W roku następnym został patriarchą konstantynopolskim. Lecz przesładowania zmusiły go porzucić swój wysoki urząd i schronić się do klasztoru. Umarł r. 1298, na wygnaniu, na które skazany był przez cesarza Andronika.

VEGA (*Lopez de*), poeta hiszpański urodzony w Madrycie 1562 r. z starej szlacheckiej rodziny. Wysokim talentem zasłużył sobie na ważne urzędy i dostojęstwa. Był sekretarzem biskupa Avila, następnie hrabiego Lennois,

księcia Alby etc. Po śmierci drugiej swej żony wstąpił do stanu duchownego i został księdzem zakonu maltańskiego. Umarł 1635 r. Napisał jak utrzymują 2,200 komedji, *Zdobyte Jeruzolimy*, *Laur Apollona*, etc.

VEGETIUS (*Flavius Renatus*), żył około 390. Pisał o wejskowości; między innymi: *Instytucje wojskowe*, czystą i przyjemną łaciną pisane, o tem wszystkim co się tyczy rzymskiego stanu wojskowego.

VELASQUEZ (*Don Diego, Rodriguez de Sylva*), jeden z najznakomitszych malarzy szkoły hiszpańskiej; urodzony w Sewilli 1594 r. Był uczniem Herrera i Pacheco. Został pierwszym malarzem Filipa IV. Miał sobie polecone, założenie szkoły sztuk pięknych w Madrycie; piastował rozmaite urzędy dworskie i umarł 1660 r. Galeria Louvre w Paryżu posiada kilka pięknych dzieł tego artysty.

VELDE (*Izajasz Van der*), urodzony w Lejdzie 1597 r., sławny malarz bitew, i rozbójników.

— **VELDE** (*Jan Van der*), brat poprzedzającego; urodzony 1598 służył jako malarz peizażów, a bardziej jeszcze jako sztetcharz.

— **VELDE** (*Wilhelm van der*), przezwany *starym*, brat Jana i Izajasza urodzony w Lejdzie na początku XVII wieku; umarł w Londynie 1693 r. Malował bitwy i widoki morskie.

— **VELDE** (*Wilhelm van der*), zwany młodszym synem poprzedzającego, urodzony w Amsterdamie 1633 r. Uważany był przez współczesnych za najlepszego malarza scen morskich. Umarł 1707 r.

VELDE (*Adrian van der*), sławny malarz urodzony w Harlem 1659 r. był uczniem Wyngaerta, służył szczególnie z malowania zwierząt i peizażów. Malował także i przedmioty historyczne. Wszystkie prace jego, są wykonane w nader piękny sposób. Umarł 1672.

VELDE (*Franciszek Karol van der*), urodzony w Wrocławiu 1779 r. przeznaczony był do magistratury, i piastował rozmaite urzędy w Śląsku. obok tego jednak oddawał się ciągle ulubionej literaturze. Najprzód pisywał artykuły dziennikarskie; następnie pisał dramata: a nareszeje romanse historyczne; dzieła jego składają się z czterech tomów in 8-o przedniejsze z romansów jego są. *Nadok Czarny czyli rozbójnik pirenejski*, *Własta czyli omalzonki czeskie*. *Anabaptyści—Patrycjusz* etc.

VELLEDA, sławna prorokini germańska żyła na przeszło wiek przed Chrystusem. Przepowiedziała upadek Rzymian. W późniejszych wojnach wzięta została do niewoli, zaprowadzona do Rzymu i tam umarła.

VELLY (*Paweł Franciszek*), urodzony 1709 r. w Trugny niedaleko Reims we Francji. Odebrawszy wychowanie u Jezuitów wstąpił do ich zakonu, potem porzucił go r. 1740.

Powołany na nauczyciela do kolegium Ludwika wielkiego w Paryżu, wstąpił się w świecie literackim, tłumaczeniem satyry angielskiej: *Proces bez końca, czyli Historia John Bulla*. Następnie zaczął pisać obszerną niezmiernie historję Francji, wydał jej siedm tomów, ósmy kończył już: gdy doszedłszy do panowania Karola IV de Valois, ukięty został apoplexią i umarł 1759 r.

VENCE (*Henryk Franciszek de*), ksiądz, doktor Sorbony, prefekt kościoła prymaśialnego w Nancy, radca stanu Leopolda księcia Lotaryngji i nauczyciel jego dzieci, wstąpił się przez *Rozbiór starego testamentu* w 6 tomach i *Wykład Psalmów*. Rozprawy jego głębokie i pisane pięknym stylem, umieszczone zostały w awenionskiem wydaniu biblij 1767—1768 r. w 16 tom. i dla tego wydanie to nosi nazwę *Biblii księdza Vence*. Sławny ten komentator umarł 1749 r.

VENDOME (*Cezar ksiądz*), syn Henryka IV króla Francji i Gabrieli d'Estrees, zmarły 1665 r.; był rządcą Bretanii i dyrektorem-intendentem żeglugi. Henryk IV obdarzył go księstwem Vendome. Później ożenił się z córką Filipa Emanuela lotaryngskiego księcia Mercœur; z którą miał troje dzieci: Izabellę-Ludwikę i Franciszka.

VENDOME (*Ludwik Józef ksiądz*), prawnuk Henryka IV, a syn Ludwika księcia Vendome i Laury Mancini siostrzenicy kardynała Mazarin. Urodzony 1631 r. obrał sobie zawód wojskowy, i przechodząc przez wszystkie stopnie, został mianowany generałem na początku kampanji 1688 r., a 1694 r. generałem galer. Roku następnego, został komendantem armji katalońskiej w Hiszpanji i wice-królem tejże prowincji. Roku 1697, pobił wojska cesarskie i wziął Barcelonę; co było powodem pokoju, między cesarzem i Filipem V królem Hiszpanji. Wysłany r. 1702 do Włoch, dla wstrzymania księcia Eugenjusza, pobił wojska cesarskie pod Santa-Vittoria i Luzzara, wypędził je z Seraglio, zmusił do odstąpienia od oblężenia Mantny; wziął Ast, Verceil, pobił księcia Eugenjusza pod Cassano 1705 r., a hrabiego Reventlau pod Calcinato 1706 roku. Niedługo potem Filip V król hiszpański, zażądał od króla francuzkiego, biegłego jakiego generała, i napunktował o generale Vendome; Ludwik XIV skłonił się do jego życzenia. Vendome pojechał do Hiszpanji. Za jego przybyciem, Hiszpanie nabrali ducha, wszystko przybrało inną postać; Vendome wprowadził króla do Madrytu; zmusił nieprzyjaciół do przejścia do Portugalji, pobił Anglików pod wodzą Stanhopa, pod Villaviciosa 1710 roku, zwyciężył Stahremberga, i zwycięztwami temi ubezpieczył panowanie Filipa V. Za te przysługi król zrobił go *grandem hiszpańskim*, i pierwszym księciem krwi. Vendome, prócz wojowniczych talentów, był w życiu przywrotnem uprzejmy, słodki, przystępny, dobro-

czyzny i skromny. Umarł 1712 r. niedaleko Wulencji.

VENDOME (*Filip de*) brat poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1635 r., objął zawód wojskowy. Miał udział r. 1672 w kampanji holenderskiej. Roku 1693 został generałem-porucznikiem; a w 1695 r. komendantem Prowancji. Następnie udał się z bratem do Hiszpanji i odznaczył się dzielnością w boju. Powróciwszy do Francji oddał się literaturze. Gdy w roku 1715 Turcy zagrozili Malcie, Filip Vendome, pospieszył na jej obronę, i został mianowany najwyższym wodzem wojsk tej wyspy. Po powrocie do Francji umarł r. 1727 i z nim wygasł ród książąt Vendome pochodzących od Henryka IV.

VERGENNES (*Karol Gracjer, hrabia*), urodzony w Dijon we Francji, z starej szlacheckiej, burgundzkiej rodziny; udał się w młodym wieku do Paryża i objął zawód dyplomatyyczny. Niedługo, czynny i układowy umysł, zjednał mu wzięcie u dworu i mianowany został 1759 r. pierwszym ministrem elektora turskiego; 1754 r. ministrem pełnomocnym w Konstantynopolu, później ambasadorem. W wojnach ówczesnych zdołał przez siedm lat utrzymać Portę w neutralnej bezczynności; nareszcie gdy r. 1768 zaszła wojna między Rosją a Turcją, Vergennes, odwołany z Konstantynopola, powrócił do Paryża i r. 1771, wysłany został na ambasadora do Szwecji. Po wstąpieniu na tron Ludwika XVI, mianowany był ministrem spraw zagranicznych. Za ministerstwa jego, Francja odzyskała znaczny wpływ na obce mocarstwa. Vergennes, usilnie popierał rewolucję stanów zjednoczonych Ameryki, przeciw Anglikom, i uznał zaraz ich niepodległość. Jemu Europa winna była pokój, zawarty w Teschen 1779 r. i załatwienie nieporozumienia między cesarzem a Holandją. Umarł nareszcie r. 1787, z reputacją cnotliwego męża i biegłego ministra.

VERGNAUD (*Piotr Wiktoryn*), urodzony w Limoges we Francji 1758 r.; został adwokatem w Bordeaux. Przyjął z zapalem zasady rewolucji francuzkiej i mianowany był r. 1790, członkiem departamentowej administracji Girondy. W następnym roku, był deputowanym tejże prowincji do zgromadzenia prawodawczego. Wymową i poczciwością swoją odznaczył się między najznakomitszymi zyrondynami. Był właśnie prezesem zgromadzenia prawodawczego, kiedy Ludwik XVI 10 Sierpnia, przybył szukać bezpieczeństwa w temże zgromadzeniu. Vergnaud przyjął go z wszelką godnością; zaprojektował zwołanie konwencji narodowej; zrzućenie ministrów i tymczasowe usunięcie króla, który został zaprowadzony do Temple. Później Vergnaud, który wraz z innymi zyrondynami, pragnął rewolucji, czystej od krwi rozlewu, powstawał z zapalem przeciw rzęzi

wrześniowej, przeciw zbrodniczym nadużyciom deputowanych *gorali*; przeciw prawu, powszechnego wygnania księży i ustanowienia trybunału rewolucyjnego. Tak jak i inni *żyrondyni*, głosował on za karą śmierci na Ludwika XVI ale z odwołaniem się do ludu. Jako prezes, sam czytał wyrok królowi, z głębokim żalem. Po aresztowaniu *żyrondynów* przez zabieg Robespiera, Vergniaud miał kilka mów pełnych siłnej i pięknej wymowy, w obronie swojej i swoich kolegów. Skazany na śmierć z innymi, słuchał wyroku z odwagą, i poniósł męczeństwo 1793 roku 31 października.

VERGY (*Gabriela de*) której Raoul de Coucy śmiertelnie ranił pod St. Jean d'Acre 1191 r., został odnieść po śmierci serce swoje, jako swojej kochance; czego dostrzegłszy mają, został żonie zjeść serce a ona w smutku głodem się zamożyła.

VERNET (*Klaudyn Józef*), syn Antoniego, urodzony w Avignon 1714 r., był uczniem swego ojca i Bernarda Fergioni. Przypadek spowodował podróż jego do Włoch morzem i nadał kierunek jego talentowi. Był pierwszym malarzem widoków morskich w swoim czasie. Ludwik XV polecił mu malowanie wszystkich portów Francji. Vernet wywiązał się z chwałą z tak trudnego polecenia; roku 1752 został członkiem akademii malarstwa; 1766 radcą; umarł 1789 r.

— **VERNET** (*Antoni Karol Horacy*) syn poprzedzającego. urodzony w Bordeaux 1738 r.; był uczniem swego ojca, oddał się malarstwu historycznemu i 1787 został członkiem akademii malarstwa w Paryżu. Umarł 1836 r. Z prac jego, najznakomitsze są: *Tryjunał Pawła Emiljusza*, *Santer Hipolita*, *wysięgnię na wozach*, *Bitwa pod Rivoli*, *Bitwa pod Marengo*, *Bitwa pod Austerlitz*, *Odjazd marszałków*, *Wejście do Mediolanu*, *Bitwa pod Wagram*, etc.

— **VERNET** (*Horacy*), syn poprzedzającego, urodzony w Paryżu 1789 r., członek akademii malarstwa; uważany przez wielu za najpierwszego malarza XIX wieku. Z pomógł muśwa robót jego, celniejsze są: *Bitwa pod Tolosa*, *pod Jemmapes*, *pod Fontenoy*, *Montmirail*, *Hanau*, *Wytyczenie Mamełuków w Karze*, *Motier radzący się swojej służącej*, *Mazepa*, *Leon X w bazylice Sgo Piotra*, *Bitwa pod Volmy*, *Plafon muzeum egipskiego w Paryżu*, *Przechadzka papieża*, *Spotkanie się Michała Anioła z Rafałem na schodach Watykańu*, *Abraham i Agar*, *Elżbieta i Rebeka* etc.

VERNEUIL (*Katarzyna*, *Henrieta*), *de Balzac d'Entragues*, *margrabina*, córka Franciszka d'Entragues, gubernatora Orleanu, i Marii Touchet, dawniej kochanki Karola IX. Po śmierci księżny Beaufort, zakochał się Henryk IV w niej. Opierając się jego miłości, zgodziła przyrzeczenia małżeństwa. Przyrzecze-

nie to dane zostało na piśmie, lecz gdy Henryk IV pokazał go przyjacielowi swemu Sully, ten podał je natychmiast: Król, pod wpływem namiętności napisał inne, i nabył dla swojej ulubionej, *margrabstwo Verneuil*. Niedługo przecież ożenił się z Marią Medycis, *margrabinę* postępki ten tak rozgniewał, że za radą brata swego księcia Angoulem, i ojca hrabiego Entragues; weszła w tajemne stosunki z królem hiszpańskim, by zrzucić z tronu Henryka IV, a osadzić na nim syna, którego z nim miała. Po wykryciu tego spisku, *margrabina Verneuil* skazana została na spędzenie reszły życia w opactwie Beaumont-les-Tours, a brat jej i ojciec, mieli śmiercią być karani. Król jednak zmienił ten wyrok, na wieczne więzienie. W końcu, *margrabina* odzyskała zupełnie łaskę monarchy i umarła r. 1633. Syn zaś jej, został później księciem Verneuil i umarł bez potomstwa.

VERROCHIO (*Andrzej*), malarz włoski, zmarły 1488 roku, był także, doskonałym złotnikiem, muzykiem, snyczerem i rytownikiem. Szczególniej zaś cenią jego roboty snycerskie, a między temi najbardziej, głowy Alexandra i Darjusza, z brązu; tanciec dzieci w około srebrnego wazonu i nadgrodkę kilku książąt Medycis. Co do malarstwa, rysunek jego był zawsze dobry, ale koloryt twardy i nieprzyjemny. Leonardo de Vinci był uczniem jego.

VERSALE (*Andrzej*), sławny lekarz i anatomik; urodzony w Bruzelli 1514 r. Wykładał anatomję w Paryżu, Louvain, Pizie, Bolonji i Padwie. Karol V i Filip II, król hiszpański, nadali mu tytuł nadwornego lekarza. Umarł 1564 r. Uważają go za twórcę nauki anatomji. Najznakomitsze dzieło jego jest: *De fabrica corporis humani*.

VERT (*Dom Klaudyn de*), urodzony w Paryżu 1645 r., wszedł do stanu duchownego do klasztoru Cluny 1661 r. Roku 1695, został przełożonym w Abbeville. Umarł 1708 r. Zostawił po sobie, nowy brewiarz klasztoru Cluny i *Objaśnienie* ceremonji kościelnych w 4 tom. in 8o: ostatnie to dzieło, dużej wartości.

VERTOT D'AOUBOEUF (*Rene Aubert de*), historyk, urodzony w Normandji 1655 r., wszedł do stanu duchownego; roku 1705 został przyjęty na członka akademii literatury. Był sekretarzem do języków obcych, u księcia Orleanu, i historyografem zakonu maltańskiego. Umarł 1736 r. Celniejsze dzieła jego są: *Historja rewolucji rzymskich*; *Historja rewolucji szwedzkich*, i *Historja rewolucji portugalskich*.

VESTRIS, rodzina pochodząca z Florencji, przetrwała do Paryża 1740 r. i wslawiła się w sztuce dramatycznej, a bardziej jeszcze w balecie. Najsławniejszy z tego rodu, Kajetan Apolin-Baltazar Vestris, urodził się 1729 roku.

Był uczniem tancerza Dupre i wkrótce przewyższył swego mistrza. 1748 r. występował po raz pierwszy w królewskiej akademii, muzyki. Roku 1749, przyjęty został do baletu; 1751 r., został pierwszym tancerzem; 1776 r. mistrzem baletu; 1781 r., opuścił scenę. Umarł r. 1808, i jak mówią równego jemu odłąd nie było. Syn jego Vestris II, (Marja, August Vestris-Allard), urodzony r. 1760 w Paryżu; występował po raz pierwszy r. 1772; a opuścił teatr 1818 r., później występował jeszcze kiedyś niekiedy, a po raz ostatni 1836 roku. Pani Vestris (Marja, Róża Gourgault), siostra aktora Dugazon, urodzona w Roszelli 1746 roku, poszła za Angiolo Vestris, brata Vestris I. Wystąpiła po raz pierwszy w *Teatrze francuzkim* 1769 r. i na przemianę z panną Sainval, przedstawiała najważniejsze role; porzuciła scenę 1803 r. i umarła w rok później.

VETIUS (*Theodor*), urodzony w Hoorn w Holandji, był professorem medycyny w swem rodzinnem mieście i umarł 1630 r. Napisał w języku holenderskim *Kronikę*, wielce cenioną.

VIC (*Dom Klaudyn de*), urodzony w Sorreze matem miasteczku Langwedocji 1670 r. wszedł 1687 roku do zakonu Benedyktynów św. Maura, w opactwie Matki Najświętszej douradziej w Touluzie. Wykładał retorykę w kolegium św. Sewera. 1701 r. towarzyszył do Rzymu prokuratorowi jeneralnemu zakonu, a później miejsce jego zajął. Po powrocie do Francji r. 1715 powierzone miał sobie wraz z księdzem Vaissette pisanie historii Langwedocji. Umarł 1734 r.

VICO (*J. B.*), sławny filozof, urodzony w Neapolu 1668 r., oddał się z zapałem naukom i literaturze. Był professorem retoryki w neapolitańskim uniwersytecie i umarł 1744 r. Najślawniejszym jego dziełem jest: *Nova umiejność*. (Scienza nuova); dzieło filozoficzne, najwznioślejszej i najszlachetniejszej myśli. Pan Michelet przełożył dzieło to na język francuzki.

VICQ D'AZYR (*Felice*), urodzony w Valognes we Francji 1748 r., poświęcił się medycynie, a oprócz niej zajmował się historją naturalną, anatomją i literaturą. Został członkiem akademii nauk i akademii francuzkiej; później sekretarzem dożywotnim królewskiego towarzystwa lekarskiego. Umarł 1794 r., był doktorem Marji Antoniny. Pisał *pochwaly Hallera, Linneusza, Scheela, Portala, Bufona i Franklina* etc. Kilka dzieł anatomicznych etc.

VIDA (*Marek Hieronim*), poeta łaciński, urodzony w Kremonie 1470 r., wszedł do klasztoru św. Marka w Mantuy, przeszedł potem do klasztoru Latran w Rzymie. Umarł biskupem Alby 1566 r. Pisma jego zalecają się, pięknoscią i czystością stylu, świeżością wyobraźni i wytwornością myśli. Najwięcej ce-

nione są: *Gra szachów* poemat, *Sztuka rytmotwórcza* (*Poeticorum libri tres*). *Jedwabniki* (*Bombicum libri II*). *hymny i poemat o religii chrześcijańskiej*.

VIDUS-VIDJUS, urodzony we Florencji przybył do Paryża wykładać medycynę w kolegium królewskim za panowania Franciszka I, i został mianowany nadwornym lekarzem tego monarchy. Po śmierci króla, Vidus udał się do Pizy i umarł 1567 r. Pisma jego zawierają nader ważne wiadomości anatomiczne i chirurgiczne.

VIEILLEVILLE (*Francois de Scepeaux*) z starej rodziny szlacheckiej z Anjou we Francji. Obrat sobie zawód wojskowy, odznaczył się w kampaniach włoskich. Roku 1553 został gubernatorem Metz, Toul i Verdun, r. 1602 otrzymał stopień marszałka Francji. Henryk II wysłał go jako ambasadora do Anglii Niemiec i Szwajcarii. Umarł 1571 r.

VIEN (*Josef*), malarz, urodzony w Montpellier 1716 r. Otrzymał r. 1743, najwyższą nagrodę malarstwa akademii paryzkiej. Roku 1775 został dyrektorem szkoły francuzkiej w Rzymie, a 1789, mianowany był pierwszym malarzem królewskim. Rewolucja francuzka pozbawiła go wszystkich jego posad. Od samego założenia instytutu francuzkiego, mianowany jego członkiem, później został także członkiem senatu. Nakoniec otrzymał tytuł hrabiego cesarstwa. Umarł 1807 r. Jemu przypisują w malarstwie powrót do form starożytnych. Dawid i Monsiau liczą się do jego uczniów. Najcelniejszy z obrazów jego jest *Pastelnik śpiący*.

VIENNE (*Jan z*), z dawnej rodziny burgundzkiej. Był admirałem francuzkim. Roku 1377 wyładował do Anglii zburił kilka miast połączył się z flotą szkocką przypłynął z nią na morze irlandzkie i spalił miasto Penreth. Poróżniwszy się potem z dworem szkockim wrócił do Francji, i z innymi panami francuzkiemi udeł się na pomoc królowi węgierskiemu. Dowodził awangardą w bitwie pod Nikopolis i zginął z bronią w ręku 1396 r.

VIETE (*Franciszek*), urodzony we Francji 1540 r. oddał się naukom, i słynął jako biegły matematyk. Pierwszy zaczął używać w algebrze liter alfabetu do oznaczenia ilości wiadomych. Porobił dużo ważnych odkryć. Umarł 1603 r.

VIGNE (*Andrzej de la*), pisarz francuzki z XV wieku; służył pod Karolem VIII i był sekretarzem królowej Anny bretońskiej. Na pisał *historję Karola VIII i historję wyprawy Karola VIII na Neapol*.

VIGNES (*Piotr Des*), urodzony w mieście Capoua z nieznaney zupełnie familji; oddał się naukom, został biegłym prawnikiem; dał się poznać cesarzowi Frydrykowi II; został

proto-notariuszem, — radcą, a nareszcie kanclerzem. Służył wiernie swemu monarsze w zatargach jego z papieżami, i długo używał najwyższych względów. Nieprzyjaźni mu oskarżyli go, jakoby miał chcieć otruć cesarza; zbyt łatwowny monarcha kazał wtargnąć go do więzienia i oczy mu wylupić. Des Vignes, nie mogąc znieść swego losu rozbił sobie czaszkę o mur więzienny.

VIGNIER (*Mikołaj*), urodzony 1530 r. w Bar nad Sekwaną. Wsławił się w sztuce lekarskiej, i oddawał się nauce historii. Umarł 1595. Z pomiędzy dzieł jego zasługują na uwagę: *O pochodzeniu i pierwszej siedzibie dawnych francuzów*, *Kronika burgundzka od V do XV wieku*, *O pierwszeństwie między Francją a Hiszpanją*, *Dzieje starożytnych Hebrzejczyków, Rzymian i Greków*, *Biblioteka historyczna*.

VIGNOLE (*Jakob Barozzio*), urodzony 1507 r. w państwie modenskiem, poświęcił się był najprzód malarstwu. Około 1540 r. Franciszek I. powołał go do siebie, i tam pracował razem z przyjaciелеm swoim Primaticem. Następnie udał się do Bolonii, i wsławił się jako architekt w budowie frontonu giełdy, i kościoła św. Petroneli. Odtąd przebiegł Włochy, stawiając wiele znacznych budowli. Juliusz III mianował go swoim budowniczym. Po śmierci Michala anioła, kierował budową kościoła św. Piotra w Rzymie. Dał plan sławnego pałacu Escorial w Hiszpanji. Umarł 1573 r. Zostawił po sobie klasyczne dzieło o architekturze, we włoskim języku, tłumaczone na wszystkie inne.

VIGNOLES (*Alfons de*), urodzony 1649 r. w zamku Aubais w Langwedocji, służył najprzód w wojsku, potem poświęcił się duchowieństwu protestanckiemu. Po odwołaniu edyktu nantejskiego, schronił się 1685 r. do Brandeburgji. Przy założeniu berlińskiej akademji nauk, został jej członkiem; a 1727 r. mianowany był jej dyrektorem. Umarł 1744 r. Pisał rozmaite dzieła, z tych najważniejsze jest: *Chronologia historii świętej i innych historii styczność z nią mujących, od wyjścia z Egiptu, aż do niewoli babilońskiej*.

VILLANI (*Jam*) historyk florencki zmarł 1348 r. Historia jego odznacza się pięknością stylu i dokładnością. Syn jego Matteo Villani, skończył to dzieło dopiero r. 1363. Filip Villani wnuk pierwszego, dodał do niego, jeszcze 42 rozdziały i napisał *Życia sławnych florentczyków*.

VILLARET (*Foulques de*), urodzony we Francji, był wielkim mistrzem zakonu św. Jana jerozolimskiego r. 1307. Zebrał dość znaczną flotę roku 1318, wziął miasto Rhodes i wkrótce całą wyspę opuszczał, wraz z mniejszemi do niej należącemi wyspami Sultan Osman, przybył odebrać mu tę zdobycz, i zaczął oblegać miasto, niedługo jednak pobi-

ty przez rycerzy zakonu. musiał odstąpić swoich zamiarów, odtąd klasztor zakonu przeniesiony został do nowo zdobytej ziemi. Foulques zaś mimo ważnych zasług oskarżony o trądzenie się więcej swemi własnymi niż publicznymi sprawami, musiał opuścić rządy zakonu 1319 r. i osiadł w Langwedocji gdzie 1327 r. życie zakończył.

VILLARET (*Klaudyn*), urodzony w Paryżu 1715 r. pisał najprzód komedje, później nędzne romanse, następnie był komedjantem, starszym urzędnikiem izby obrachunkowej, nareszcie sekretarzem książąt i parów. Umarł r. 1766. Jemu to winniśmy dalszy ciąg historii francuzkiej, księdza Velly.

VILLARET DE JOYEUSE (*Ludwik-Tomasz hrabia*), urodzony w Auch, we Francji 1750 r. Wszedł do marynarki, był adjutantem Sullrena, odznaczył się w wojnach indyjskich. Powróciwszy do Francji, został najprzód porucznikiem okrętu. Zostawszy nareszcie pod-admirałem, otrzymał r. 1793, naczelne dowództwo, armij morskiej na oceanie. Roku 1795, podał się do dymisji, i został członkiem rady pięciuset. Był ciałem przeciwnym dyktatorstwu, a 18 fructydora skazany został na wywiezienie do wyspy Oleron. Przywołany napowrót przez Bonapartę, został wice-admirałem i rządcą wysp Martyniki i s. Łucji 1802 r. Roku 1809, zmuszony był, po silnej walce, oddać wyspy te w ręce Anglików. Później, mianował go Napoleon, gubernatorem Wenecji. Umarł 1812 r.

VILLARS (*Andrzej de Brancas*), pochodził z starej normandzkiej rodziny, należał do partji przeciwniej Henrykowi IV, i w r. 1592, brocił miasta Rouen, przeciw niemu. Po przejściu Henryka IV, na wiarę katolicką, oddał mu miasto dobrowolnie i otrzymał stopień admirała. 1594 r. Pobity i wzięty do niewoli przez Hiszpanów w bitwie pod Donrleans, r. 1595, został ośliłościwie zamordowany.

VILLARS (*Ludwik hektor*, margrabia późniejszej księża), urodzony w Moulins, departamencie Allier we Francji, 1653 r. W bardzo młodym wieku wszedł do wojska i odznaczył się nieustraszonem mężem. Roku 1690, został generałem porucznikiem; w r. 1702, odniósł świetne zwycięstwo nad księciem badeńskim pod Friedlingen; a r. 1703, pod Hochstaedt. Mianowany marszałkiem Francji 1704 r., uspokoił wzburzoną Langwedocję. Powołany znowu do Niemiec wstrzymał zwycięzki pochód Marlborougha; 1707 r. pobił nieprzyjaciół pod Stolhoffen; następnie przeszedł do Delfinatu i wniwecz obrócił wszystkie plany księcia Eugeniusza. Roku 1709, poszedł znowu do Flandrii, i wydal nieszczęsną bitwę pod Malplaquet, w której został pobity i ranny; zemdlał się jednak tej klęski, zwycięstwem pod Denain, które zdecydowało zawarcie pokoju w Rastadt, 1714 r. Następnie Vil-

lars, został prezesem ministerjum wojny i przybrany był do rady rejencyjnej po śmierci Ludwika XIV. Prócz tego został gubernatorem Prowancji i członkiem akademii francuskiej. W roku 1733, gdy przyszło znowu do wojny, udał się do Włoch jako wódz naczelnny wojsk królewskich. Powróciwszy do Francji 1734 r. umarł nie długo potem. Zostawił swoje *Pamiętniki*.

VILLE (*Hieronim Franciszek de*), pjemontczyk z rodu; był w służbie księcia Sabaudji; potem w służbie francuskiej w stopniu generała-porucznika; nareszeie rzeczospolita wenecka powołała go r. 1665 na komendanta Kandji. Przez czas pobytu swego na tej wyspie, wytrzymał z stałością wszystkie usiłowania Turków i dopiero w r. 1673 powrócił do Sabaudji. Mamy po nim ważne *Pamiętniki*, o oblężeniu Kandji.

VILLE (*ksiądz de la*) Wstąpił najprzód do zakonu Jezuitów, lecz niedługo porzucił go, potem, towarzyszył Fenelonowi do Holandji. Używany był do różnych ważnych układów, następnie został starszym urzędnikiem, ministerstwa spraw zagranicznych, później ministrem i biskupem Tricomii *in partibus*. Był także członkiem akademii francuskiej. Umarł 1774 r.

VILLEGAS (*Don Estevan Manuel*) poeta hiszpański urodzony 1595 r. umarł 1669 r. Poemata jego były kilkakrotnie przedrukowywane.

VILLEHARDOUIN (*Geofroy de*) kawaler i marszałek Szampanji, urodzony 1167 r. należał do czwartej krucjaty. Był przy zdobyciu Konstantynopola i mianowany został przez Boduana marszałkiem Romanji. Umarł 1213 r. Zostawił po sobie *Historję podbicia Konstantynopola* zajmującą przeciąg czasu od 1198 do 1207 r.

VILLENA (*Henryk hrabia de*), wielki mistrz zakonu rycerskiego Calatrava; urodzony około 1380 r. Zmarł 1434 r.; należy do najslawniejszych pisarzy hiszpańskich XV wieku, z pomiędzy pism jego najznakomitsze są: *Zwycięstwo Trubadurów*, *Proce Herkulesa*, *Komentarze do Eneidy* i mnóstwo poezji.

VILLENEUVE (*Helion de*), wielki mistrz zakonu św. Jana Jeruzolimskiego, wówczas w Rodos eksystującego; obrany został wielkim mistrzem 1319 r. Zwołał był do Montpellier powszechny zjazd zakonu, na którym podzielono zakon na języki, czyli narody, z nadaniem im osobnych godności, i komandorji narodowych. Za jego rządów Rodos było wzmocnione fortyfikacjami; i nowe prawa ustanowione zostały ku zreformowaniu zakonu. Znany jest przykład surowości jego, względem Bogdana de Gozon, który považał się być stoczyć bitwę bez jego pozwolenia. Umarł 1346 r.

VILLENEUVE (*N....*) był oficerem marynarki, gdy wybuchła wielka rewolucja francuska. Odbił prawie wszystkie kampanie morskie francuskie. Roku 1804 został wice-admirałem, a w rok później dowódcą floty tulońskiej. Później zostawszy dowódcą sił morskich francuskich i hiszpańskich na wodach Kadyxu; postanowił natrzeć na Anglików pod przylądkiem Trafalgar; gdzie pobity i wzięty do niewoli, niemogąc znieść tej klęski odebrał sobie życie 1806 r.

VILLERS (*Jakób Franciszek de*), urodzony w Saint Maixent we Francji; poświęcił się nauce medycyny 1757 r. i został doktorem wojsk królewskich i szkoły weterynaryj. Większa część artykułów chemicznych encyklopedji, jest jego pióra. Umarł pod koniec XVIII wieku.

VILLETE (*Karol margrabia de*), urodzony w Paryżu, ożenił się z córką Voltaira i był jednym z najzarliwszych jego przyjacieli. Po rewolucji francuskiej był członkiem konwencji narodowej. Umarł 1793 r. Pisał poezję i listy.

VILLIER DE L'ISLE-ADAM (*Jan de*) pochodził z jednej z najznakomitszych i najdawniejszych rodzin Francji. Przysłał do partji księcia Burgundji, który go zrobił marszałkiem Francji. Później popadłszy w podejrzenie u Henryka V króla angielskiego, osadzony został w Bastylji. Uwolniony r. 1422 wrócił znowu pod sztandary księcia Burgundji, i pod nim wojował aż do zawarcia traktatu w Aras 1435 r. Król Karol VII potwierdził nominację jego na marszałka i zrobił go gubernatorem Pontoise. Zabity został w Bruges w czasie zaburzeń 1437 r.

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM (*Filip de*) urodzony 1464 r. Obrany został 1521 r. wielkim mistrzem zakonu rycerskiego o s. Jana jerozolimskiego. Dowiedziawszy się że sultan Soliman robi przygotowania do wyprawy przeciw wyspie Rodos udał się tam na przedce by ją zabezpieczyć od napadu. 1522 r. Soliman obległ miasto w 200,000 wojska. Mistrz z sześciuset rycerzami zakonu, i czterema do pięciu tysiącami żołnierza, wytrzymał pięć miesięcy obłężenie, i po najwyższych wysileniach poddał się jeszcze pod świetnymi warunkami. Odtąd tulał się z rycerzami swymi przez lat ośm, aż Karol V oddał mu Maltę z przyległemi wyspami, umarł Filip 1534 r.

VILLON, jeden z najdawniejszych poetów francuskich, urodzony w Paryżu, prowadził najrozwiązlejsze życie. Za kradzież skazany był na powieszenie; lecz wyrok ten złagodzony został na karę wygnania. Schronił się więc do Bretanji. Nie długo jednak nowe kradzieże podały go znowu w ręce sprawiedliwości. Data i rodzaj jego śmierci nie

wiadome. Poezje jego są żartobliwe pełne życia i oryginalności.

VINCENT (*Franciszek-Andrzej*), malarz historii, urodzony w Paryżu 1746 r. umarł 1816. Między wielu cenionemi obrazami jego odznacza się szczególnie *Porwanie prezesa Molé przez wichry* zycieli.

VINCENT (*Franciszek-Mikołaj*), urodzony w Paryżu, był dependentem u adwokata gdy wybuchła rewolucja francuzka, której się oddał z zapalem. 1792 r. mianowany został naczelnikiem biur ministerstwa wojny, a cokolwiek później sekretarzem jeneralnym tegoż ministerstwa. Aresztowany 1793 r. jako sprawca niepowodzeń republikanów w Wandei, odzyskał wolność 1791 r. przez wpływ Dantona. Następnie przystał do stronnictwa hebertystów i z niem zginął skazany na śmierć 1794 r. w dwudziestym siódmym roku życia.

VINCI (*Leonard da*), urodzony w zamku Vinci nie daleko Florencji 1432 r. Od dzieciństwa czując nie pochamowany pociąg do malarstwa, oddał się tej sztuce; stanął na najwyższym szczeblu slawy artystycznej, a prócz tego oddając się z zapalem naukom ścisłym doszedł i w nich wysokiej doskonałości. Roku 1493 powołany został na dwór medjolański. Przyjęty przez księcia Ludwika Sforza ze czcią prawie, był w wielkiem poważaniu na jego dworze, i miał sobie powierzony najwyższy zarząd robót publicznych i wojennych, i dyrektorstwo nowo założonej akademii architektury. Po wzięciu Medjolanu przez francuzów, wrócił do Florencji. Później nie mogąc znieść prześladowań zawistnych nieprzyjaciół, udał się do Francji gdzie r. 1519 zakończył życie na ręku króla Franciszka I. Najslawniejszy z obrazów jego jest: *Wieczerza Pańska*. Znakomity ten artysta i głęboko uczony człowiek, przez cały ciąg siedemdziesiąt pięć letniego życia używał najwyższej slawy jakiej może człowiek dostąpić i był powszechnie szacowany. Prócz malarstwa był on znakomitym poetą i muzykiem, doskonałym snycerzem, architektem, inżynierem wojskowym i cywilnym, i mechanikiem etc.

VIOMENIL (*Baron*), wysłany był przez rząd francuzki równie jak Dumourier i Chosi 1769 i 1770 r. do Polski dla popierania konfederacji barskiej. Roku 1808, wyszedł na jaw zbiór listów Viomenila pisanych podczas bytności jego w Polsce, z których można powziąć wyobrażenie o agentach ówczesnych francuzkich w Polsce i o polskich dowódcach.

VIOTTI, sławny skrzypek urodzony 1755 r. w Fontanetto nie daleko Turynu; był uczniem Pugnaniiego. Udał się do Paryża i objął dyrektorstwo teatru włoskiego. — Roku 1819 został dyrektorem opery. Umarł 1824 roku.

VISCONTI, nuncjusz papieżki przy dworze polskim w początkach panowania Stanisława Augusta. Przez swoje wpływy duchowne ułatwił konfederatom barskim opanowanie Częstochowy. Później na żądanie Stanisława Augusta odwołany został.

VISCONTI (*Mateusz*), urodzony we Włoszech z rodziny sławnej w sprawach politycznych państwa medjolańskiego; został 1312 r. cesarskim gubernatorem Medjolanu; później Senjorem Medjolanu. Po nim objął tę godność roku 1322 syn jego Galeas Visconti, następnie wnuk Azzo Visconti — który umarł 1329 roku. Po nim nastąpił Luchino Visconti, rozprzestrzenił posiadłości swoje i zostawił posobie tytuł Senjora brata Janowi Visconti arcybiskupowi medjolańskiemu, który opanował Genuę, i wspierał nauki i sztuki piękne. Po śmierci tego ostatniego 1354 r. trzech synów jego Mateusz, Barnabasz i Galeasz, wspólnie panowali. Nie długo, po zejściu Mateusza i Galeasza, Jan Galeasz syn tego ostatniego, uwieził stryja Barnabasza i sam panować zaczął. Otrzymałszy r. 1375 tytuł księcia; podbił Pizę, Sienne, Perouzę, Padwę i Bolonję. Umarł 1404 r. zostawiając trzech synów, którzy przez niezgodę swoje utracili większą część posiadłości. Po śmierci dwóch starszych Filip Marja, najmłodszy, sam rządy objął i umarł 1447. Po nim nastąpił na księstwo medjolańskie zięć jego Franciszek Sforza. Gdy jednak Jan Galeasz zostawił po sobie córkę Walentynę którą miał z Izabeli francuzkiej, a która poszła za Ludwika księcia Orleanu, i miała odziedziczyć medjolańskie, po wygaśnięciu męzkiego potomstwa Viscontich; roku zatem 1477, książę Orleanu dopomógł się o medjolańskie, jako o dziedzictwo malki, i stąd powstały wojny francuzkie we Włoszech.

VISCONTI (*Emio Quirino*), archeolog sławny, urodzony w Rzymie 1751 r. był podbibliotekarzem Watykanu. Roku 1787, został konserwatorem muzeum kapitoliniego. Po wejściu francuzów pod dowództwem Berthiera do Rzymu, Visconti mianowany został przez rząd tymczasowy, ministrem spraw wewnętrznych. Roku 1798 został konsulem. W rok później opuścił Rzym i udał się do Francji. Tu mianowany professorem archeologii i konserwatorem muzeum starożytności i galerji obrazów w Luwrze, przyjęty był na członka instytutu 1804 r. Umarł 1812 r. Napisał *Ikongrefję grecką, i Ikongrafję rzymską*.

VISDELOU (*Klaudyn de*), urodzony w Bretanii 1636 r. wstąpił do zakonu jezuitów i wysłany został 1685 roku, z kilku innymi misjonarzami do Chin. Tam nabył gruntownej znajomości języka i literatury chińskiej. Roku 1708, mianowany został wikariuszem apostołskim. Umarł w Indiach 1737

r. Zostawił po sobie w rękopismie: *Historję Chin i życie Konfucjusza*.

VISE (*Jan Donneau de*), poeta francuzki, urodzony w Paryżu 1640 r. umarł 1710. Wydawał od r. 1672 aż do końca życia pismo periodyczne pod tytułem *Le Mercure galant* (488 tomów). Prócz tego napisał kilka komedji, i *Pamiętniki o panowaniu Ludwika XIV od r. 1638 aż do 1688*.

VITELLJO czyli **WITELJON**, najdawniejszy uczony polski bo żyjący na początku XIII wieku. Ojciec jego urodzony w Turynji, osiadł w Krakowie jeszcze za panowania Bolesława wstydliwego, ożenił się z Polką i tam dał życie Witeljonowi. Witeljon wysłany na nauki do Rzymu i Padwy przykładał się szczególnie do matematyki i jej rozlicznych zastosowań; w której to nauce czerpał najlepsze wiadomości, z rękopismów arabskich, obficie w bibliotekach włoskich wtenczas zebranych. Z tych to źródeł czerpiąc, utworzył Witeljon nowy system wiadomości optycznych, który służył za podstawę dalszym poszukiwaniom. Wracając do kraju 1273 r. zostawił Witeljon manuskrypta swoje w ręku Wilhelma Marbella spowiednika Papieża Klemensa IV. Dopiero po odkryciu i opowszechnieniu druku, Fonsteller matematyk niemiecki wydał jedno z dzieł jego pod tytułem: *Vitelljonis perspectivae libri decem* w Norymberdze 1535 r. Poprawniejsze wydania dzieła tego pokazały się później w Bazylei i w Norymberdze po raz drugi. Zrobiły one silne wrażenie na wszystkich ówczesnych matematyków i fizyków; między innymi Montucla w dziele francuzkiem *Historja matematyki*, wysokie miejsce przyznaje Witeljonowi w przyłożeniu się do postępu nauk. Inne dzieła Witeljona w języku łacińskim pisane o astronomji, znajdują się po różnych bibliotekach zagranicznych. Oryginalny rękopism jego *optyki* czyli *perspektywy* znajduje się w bibliotece lauretańskiej w Rzymie. Biblioteka paryzka (królewska) posiada jeden rękopism dzieła tego z XIV wieku na pergaminie, drugi z XV wieku na papierze.

VITET (*Ludwik*), doktor medycyny, urodzony w Lugdunie we Francji. Był merem i prezesem tegoż departamentu za czasów rewolucji. Roku 1792 deputowany do konwencji narodowej, głosował za zatrzymaniem Ludwika XVI, w więzieniu i wypędzeniem reszły Burbonów. Następnie został członkiem rady pięciuset i powstawał z odwagą na reakcjonistów którzy zakrwawili miasto jego rodzinne. Umarł 1809 r.

VITRI, poseł francuzki na dworze króla Jana Sobieskiego r. 1683. Wysłany przez Ludwika XIV, dla odwrócenia króla Jana i rzeczpospolitą od związku z Austrią. Nie powiodło się jednak francuzom, bowiem Jan Sobieski ruszył na pomoc Wiedniowi.

Tom II.

VIVIANI (*Wincenty*), urodzony we Florencji 1622 r., był uczniem Galileusza, i otrzymał r. 1666 nominację na pierwszego matematyka wielkiego księcia Toskanji. Był członkiem akademji nauk. Umarł 1703 roku. Napisał kilka dzieł matematycznych, dziś już mało znaczących.

VIVIEN (*Józef*), malarz, urodzony w Lugdunie 1657 r. był uczniem malarza Lebrun. Został członkiem akademji malarstwa i pierwszym malarzem elektorów, kolonjskiego i bawarskiego. Umarł 1735 roku. Malował szczególnie portrety wysoko wówczas cenione.

VOGEL (*Krzysztof*), sławny kompozytor muzyczny, urodzony w Norymberdze 1756 r. Udał się 1776 roku do Paryża i umarł w pierwszych latach naszego stulecia. Zostawił po sobie kilka oper, między innemi *Złote rużno* i *Demofoon*.

VOGEL, rodem z Warszawy, biegły rysownik z czasów księstwa warszawskiego; wydał 1808 r. rytowny zbiór widoków z okolic Warszawy, Puław i innych miejsc.

VOGLER (*Grzegorz Józef*), urodzony w Würzburgu 1749 r., za młodu odznaczał się grą swoją na organach i fortepianie. Roku 1775 otrzymał miejsce dyrektora kaplicy elektora manhejskiego, i tamże założył konserwatorium muzyczne. Następnie dużo podróżował, i umarł 1814 r. Napisał kilka dzieł o muzyce, i wydoskonalił kilku sławnych uczniów, między innymi: Webera i Meyerbera.

VOISENON (*Klaudyn Henryk de Fusée opat de*), urodzony nie daleko Melun, we Francji 1708 r., zmarł 1775. Miał tytuł pełnomocnika biskupa Spir i był członkiem akademji francuzkiej. Słynął z dowcipu w najpierwszych towarzystwach Paryża. Napisał kilka komedji, bajki i mnóstwo wierszy rozmaitych.

VOISIN (*Katarzyna des Hayes*, żona pana de Mont-Voisin, znana szczególnie pod nazwiskiem *La*) Połączywszy się po śmierci męża r. 1677 z La Vigoureux z księdzem Lesage i kilku innymi zbrodniarzami tego rodzaju, trudniła się sprzedażą najsilniejszych trucizn, pokrywając niecyj swój bandel udaniem czarodziejstwem, i darem przepowiadania przyszłości. Kilka wypadków nagłej i niepojętej śmierci zwróciły uwagę rządu roku 1680, ustanowiono sąd inkwizycyjny, którego skazał La Voisin na spalenie żywcem; wyrok ten został wykonany tegoż samego roku.

VOITURE (*Wincenty*), znakomity pisarz XVII wieku, urodzony w Amiens 1598 roku. Udał się do Paryża, gdzie wysoki dowcip zjednał mu wstęp do pałacu Rambouillet. Gaston Orlean, zrobił go mistrzem ceremonji, i porucił mu przedstawianie ambasadorów za-

granicznych u dworu. Później polecił mu za warcie układow z hrabią Oliwares w Hiszpanji, z którego Voiture, wywiązał się szczęśliwie. Po powrocie do Francji, został przyjęty 1634 r., na członka akademji francuzkiej, i mianowany był marszałkiem stołu królewskiego i tłómaczem ambasadorów królowej. Umarł r. 1648. Poezje i listy jego, jakkolwiek pełne dowcipu, odrętczają zbyteczną przesadą.

VOLNEY (*Konstanty-Franciszek Chasseboeuf de*), urodzony w Craon w Bretanii, 1755 r., oddał się z zapalem ideom filozoficznym XVIII wieku; podróżował długo po Syrii i Egipcie, i wydał po powrocie do Paryża r. 1785, opis podróży swoich. Uwzięony podczas terroryzmu, odzyskał wolność 9 termidora i został professorem historii szkół normalnych. Po 18 brumaire, otrzymał godność senatorską. Ludwik XVIII, mianował go parem Francji. Umarł r. 1820. Prócz podróży swoich napisał jeszcze: *Rozmyślania o rewolucjach państw*; dzieło, za klasyczne uważane, i kilka pism o językach wschodnich.

VOLTA (*Alexander*) urodzony w Como, w Pjemencie 1745 r. Był profesorem fizyki w uniwersytecie padewskim i umarł w Padwie 1826 r. Napoleon zrobił go senatorem. Później został członkiem instytutu francuzkiego. Porobił dużo ważnych odkryć w fizyce; i był wynalazcą stosu galwanicznego który nosi dotąd jego nazwisko, elektroforu, kondensatora elektrycznego, elektrometru etc.

VOLTAIRE (*Franciszek Marja Arouet de*), urodzony w Chateau blisko Paryża, r. 1694, zmarły w Paryżu 1778 r., w 84 roku życia. Znany ten poeta, literat i filozof, zaczął za młodu zaraz sławą się okrywać. Pierwsze dzieło jego, *traedja Edypp*, przedstawione było po raz pierwszy, jeszcze 1718 roku. Voltaire miał wtenczas zaledwie lat 24, i tylko co wyszedł z Bastylii, gdzie był osadzony za kilka wierszy satyrycznych. Osadzony powtórnie w Bastylii za toż samo przestępstwo, jak tylko z niej się wydostał, udał się do Anglii i tam wydał poemat swój *Henrjada*. Powróciwszy do Paryża, dał do teatru celniejsze swoje dramata, między któremi *Zairę*, za najlepszy uważano. Następnie udał się na mieszkanie do Cirey w Szampanji, dóbr przyjaciółki jego, pani du Chatelet; mieszkał tam przez lat kilka ciągle i tamże napisał większą część swoich dzieł historycznych. Po śmierci pani du Chatelet, wrócił znowu na czas niejakie do Paryża, a ztamtąd udał się do Prus, na dwór Frydryka, zkąd znowu przebieł się niedługo do Fernay, blisko Genewy. W Fernay, zostawał już ciągle, aż do wstąpienia na tron Ludwika XVI; po czem powrócił do Paryża, gdzie z uniesieniem został przyjęty. Voltaire pisał dużo, i we wszystkich prawie rodzajach. Za życia jeszcze, używał najwyższej może sławy literackiej, jakiej dostąpić można. Był głową szkoły filozoficznej XVIII

wieku; a humor jego satyryczny, nie oszczędzał nieraz najświętszych nawet rzeczy.

VOLTERRE (*Daniel-Ricciavelli de*), malarz i snycerz; urodzony 1609 r. w Volterra; umarł w Rzymie 1666 roku. Był uczniem Peruzzi i Michała Anioła. Zostawił po sobie, bardzo piękne obrazy.

VONCK, adwokat i naczelnik stronnictwa narodowosci w Brabancie, przeciw Józefowi II; stronnictwo jego przybrało nazwę Vonkistów. Uchodząc przed prześladowaniem władzy, schronił się r. 1788. do Holandji i został prezesem tajnych komitetów w Breda i Hasselt, komiteta te, uzbroili pierwszych w Brabancie: przeciw Austryjakom żołnierzy, którzy później pod dowództwem Van der-Mersch, wypędzili wojska cesarskie. Vonck długo przewodniczył powstańcom; straciwszy jednak pod koniec wpływ swój nad nimi, udał się do Lille we Francji i tam r. 1792, życia dokonał.

VONDEL (*Justus*), poeta holenderski, urodzony 1687 r., zmarły r. 1779, zwany był Shaekspereem holenderskim. Jak tamten, swemu geniuszowi tylko winien swój talent, i podobny jemu potęgą piękności, niejakąś rubasznoscą, a nawet wadami.

VOSS (*Jan-Henryk*), poeta niemiecki, urodzony w Sommersdorf 1751 r. Roku 1778, został rektorem kolegium w Ottendorf w Hanowerskiem, a w r. 1805, powołany był do uniwersytetu heidelbergskiego. Umarł r. 1826. Tłomaczył Homera, Wirgilijusza, Horacjusza, Hezjoda, Teokryta, Biona, Moschusa, Tybulla, Arystofana, Ariatusa, Przemiany Owidjusza, etc. Oryginalne jego poezje, są po większej części idylle; z tych ważniejsze są: *Ludwika; Wzgórze wielkoluda; Djabek zaklęty*, etc.

VOSSIUS (*Gerard-Jan*), urodzony 1577 r. niedaleko Haidelberg. Przyjął r. 1618 katedrę krasomówstwa i chronologii w Lejdzie. Roku 1633, otrzymał katedrę historii w Amsterdanie. Umarł 1649 r., wslawił się szczególnieją swoją: *Historją pelagjanizmu*.

— **VOSSIUS** (*Izaak*), syn poprzedzającego urodzony w Lejdzie 1618 r., oddał się literaturze i został professorem literatury greckiej i bibliotekarzem królowej szwedzkiej. Umarł r. 1689. Wydał rozmaite dzieła, między któremi najciekawsze jest *O śpiewie poezji i podługie rytmu*.

VOTA, urodzony w Sabaudji, wstąpił do zakonu jezuitów. Roku 1684, wysłany został przez cesarza Leopolda, na dwór Jana Sobieskiego, nie w politycznym bynajmniej charakterze, a przeciw w tym jedynie celu, żeby króla utrzymać w dobrych chęciach dla dworu wiedeńskiego. Jakoż mimo przeciwnych mu agentów francuzkich, potrafił Vota, uskarbić sobie zaufanie króla, i odtąd zostawał przy nim, już aż do samej śmierci.

VOUET (*Szymon*) malarz szkoły francuzkiej urodzony w Paryżu 1582 r., był pensjonowany przez Ludwika XIII. Umarł 1641 r., obrazy jego nie mają nic bardzo uderzającego. Lebrun Lessueur i Mignard byli uczniami jego.

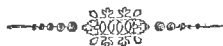
VOULAND (*Henryk*), urodzony w Uzes we Francji r. 1750. Był adwokatem w Nismes, gdy wybuchła rewolucja francuzka. Wybrany na deputowanego do zgromadzenia stanów, przyjął zasady rewolucyjne i żądał przyłączenia hrabstwa Avignon do Francji. 1792 r. został obrany na członka konwencji narodowej i głosował za karą śmierci na Króla. Był najprzód sekretarzem, dalej prezesem konwencji, następnie, członkiem komitetu bezpieczeństwa, a nakoniec prezesem towarzystwa Jakobinów. Później był jednym z pierwszych oskarżycieli Robespiera. Mimo to jednak aresztowany był jako jeden z głównych stronników wściekłego tego burzyciela; wypuszczony w końcu z więzienia, umarł dopiero 1802 r.

VOYSIN (*Daniel-Franciszek*), urodzony w Paryżu 1654 r.; był najprzód radcą sądu najwyższego, następnie r. 1688, intendentem prowincji Heinault; r. 1694 człon-

kiem rady stanu; 1709 sekretarzem stanu w ministerjum wojny; aż nareszcie 1714 r. został kanclerzem Francji. Był to człowiek słabego charakteru, i często sprzedajny urzędnik. Umarł 1717 r.

VRILLIERE (*Ludwik Phelipeaux de la*) był sekretarzem stanu za Ludwika XIII i XIV. Umarł 1700 r., bardzo mało się zajmował sprawami administracyjnymi; i tylko zrzeczności i układości swojej winien był powodzenie. Syn jego Baltazar Phelipeaux de la Vrilliere, najprzód radca duchowny przy sądzie najwyższym, porzucił potem stan duchowny, by objąć wakujący po ojcu urząd sekretarza stanu. Umarł 1725 r. Syn Baltazara Ludwik Phelipeaux książę de la Vrilliere, zwany także hrabia de Saint-Florentin był także sekretarzem stanu, potem ministrem 1751 r., był w wielkich łaskach u króla; lecz po śmierci jego, musiał ustąpić z urzędów r. 1775; niedługo bo w r. 1777 życie zakończył.

VULSON (*Marek de*), szambelan królewski, zmarły 1658 r. Pisał rozmaite dzieła; między innemi *Nauka heroiczna*, o szlachcie i początku herbów. *Zbiór części i figur herbowych*, *Teatr honoru i rycerstwa*.

WAAST (*święty*), urodzony w okolicach Laon w V wieku, wstąpił do duchowieństwa i został wyznaczonym do wykładania wiary katolickiej Clovis'owi, poczem ś. Remigusz zrobił go biskupem Arras, i posłał go opowiadać ewangeliją w tamtych stronach, jeszcze pogaństwu oddanych. Rządził kościołem w Arras, przez lat 40 i umarł 539 r. Święto jego, 6 lutego.

WACE (*Robert*), dawny poeta francuzki, urodzony na wyspie Jersey, r. 1112. Pobierał początkowe nauki w Normandji, kończył je we Francji. Był księdzem przy kaplicy Henryka II, króla angielskiego i kanonikiem Bayeux. Umarł 1182 r. Zostawił po sobie kilka poematów wierszem alexandryjskim: *Życie ś. Mikołaja*; *Kronikę książąt Normandji*; *Ustanowienie święta Poczucia Najświętszej Panny*; *Romans Rou i książęta normandzcy*, 1160 do 1174 r. i *Romans Brut* z 1155 r.

WAGA (*Teodor*), był księdzem zakonu pijarskiego; żył za panowania Augusta III i Sta-

nislawa Augusta; umarł 1801 r. Pisał o prawie polskiem, i o historii państwa; w tym ostatnim przedmiocie wydał w Warszawie r. 1770, *Historję książąt i królów polskich*. Do ostatniego wydania, zupełnie przerobionego, dodał rys panowania Stanisława Augusta.

WAGENAAR (*Jan*), urodzony w Amsterdamie 1709 r., mianowany został 1758 r. historyografem miasta. Umarł 1773 r. Napisał *Historję Holandji*, od najdawniejszych czasów aż po rok 1751, w 21 tomach in 8o. *Obecny stan zjednoczonych prowincji*; *Opis historyczny miasta Amsterdamu*; *Charakter Jana de Witt w właściwym świetle* etc.

WALDEMAR I, czyli wielki, król duński, syn Kanuta, urodzony 1131 r. był wychowany w Rosji. Po śmierci Eryka III musiał wieść spór o tron z Kanutem V i Suenonem. W tem, Suenon zamordował Kanuta V, na biesiadzie dla niego wydanej; a sam zginął w boju, zwyciężony przez Waldemara r. 1154. Waldemar opanowałszy nakoniec

władzę, przebaczył wszystkim przeciwnikom swoim, poskromił łapiących duńskie brzegi Wendów; i zmusił ich do zupełnego poddania się i przyjęcia religji chrześcijańskiej. Umarł Waldemar I, 1181 r. Danja wionam dwa kodeksa: *Prawo Skanji* i *Prawo Zelandji*. Jedna z córek jego Ingeberga poszła za Filipa Augusta króla francuzkiego.

— **WALDEMAR II ZWYCIĘZCA**, urodzony 1170 r. wstąpił na tron duński r. 1202, po bracie swoim Kanucie VI. Roku 1204 wysłał posłki Erlingowi królowi Norwegji, odebrał hold księcia pruskiego, odbudował Lubekę i założył Stralsund. Sprzyjał Frydrykowi II, przeciw Otonowi współzawodnikowi jego i otrzymał od pierwszego, za przychyłność swoją, kilka prowincji, które do Danji przyłączone zostały. Roku 1218, podbił Estonję Zdradziecko wzięty, do niewoli przez Henryka hrabiego Szweryni, zebrał później liczne wojsko by się zemścić zdrady, lecz pobity 1225 r. musiał przyjąć pokój 1229, na mocy którego Danja straciła Holsztynskie, Meklemburskie i Pomeranię. Odtąd Waldemar oddał się wyłącznie ułożeniu praw. Ogłosił kodeks jutlandzki, i umarł 1241 r.

WAILLY (Noel Franciszek de), urodzony w Amiens we Francji 1724 r., był członkiem instytutu narodowego; oddał się poszukiwaniom gramatycznym i zgłębił zasady gramatyki francuzkiej. Umarł 1801 r. Napisał *Grammatykę czyli zasady ogólne i szczególne języka łacińskiego, O ortografji* etc. Należał także do redakcji Dykcjonarza akademji francuzkiej.

WAILLY (Karol de), architekt królewski urodzony w Paryżu 1729, był uczniem Ser-vandoniego; odniósł wielką nagrodę architektury, i udał się do Rzymu, gdzie bardziej się jeszcze doskonalił. Po powrocie z Włoch został członkiem akademji architektury, malarstwa i rzeźby; król mianował go kontrolerem swoich budowli; w tymże czasie wystawił Odeon. Mianowany później administratorem muzeum centralnego sztuk pięknych, i członkiem instytutu, był wysłany przez rząd do Flamiandji i Holandi w celu zbierania zbitytków sztuki do wspomnianego muzeum. Umarł 1798.

WALENTY Z LUBLINA był lekarzem za panowania Zygmunta Wazy, i wydał 1592 r. wielce użyteczne dzieło: *O różnych chorobach i leczeniu ich*, dedykowane Janowi Zamojskiemu.

WALENTY, papież, Rzymianin z rodu, nastąpił po Eugeniuszu II 827 r. i ledwo czterdzieści dni rządził kościołem. Umarł 10 października tegoż roku. Po nim nastąpił Grzegorz IV.

WALENTY (*święty*), kapłan rzymski, i męczennik, święty za wiarę chrześcijańską r. 306. Święto jego obchodzą 14 lutego.

WALENTY herezjarka, urodzony na początku II wieku w Egipcie; odbył nauki w Aleksandrii i doszedł do wysokiej doskonałości w naukach ścisłych i w literaturze greckiej. Następnie wszedł do stanu duchownego, i starał się o biskupstwo; gdy się zaś przekonał że kogo innego nad niego przenoszono, tak go to ubodło że postanowił odstąpić od kościoła, i zaczął wyklądać nową wiarę przedstawiającą dziwną mieszankę zasad chrześcijańskich, wschodnich i filozoficznych. Przybywszy do Rzymu około 140 r. został ekskomunikowany 143 r. Jednakże sekta jego znacznie się rozszerzyła i nosiła nazwisko Walentyńjanów. Umarł r. 161.

WALENTYNA panna i męczenniczka spaloną żywcem wraz z św. Teklą w Palestynie z rozkazu Firmiljana rządcy tego kraju, około r. 308. Grecy obchodzą święto jej 18 lipca, Rzymianie zaś 25 t. m.

WALENTYNA VISCONTI albo **ME-DJOLANKA**, córka Galeasza Visconti księcia Medjolanu, urodzona 1370 roku, poszła 1389 roku za księcia Ludwika Orleańskiego brata Karola VI króla Fracji. Walentyna słynęła na dworze francuzkim z piękności i dowcipu. Słodyczą swoją i staraniami łagodziła cierpienia króla, który w napadach szaleństwa jej jednej tylko dawał się prowadzić. Lud przypisywał ten jej wpływ czarodziej-skiej sztuce, i utrzymywał, że go używała w celu zupełnego opanowania króla i przelania władzy jego na księcia Orleanu. Zmuszona więc była opuścić dwór na jakiś czas; lecz niedługo znowu powróciła. Gdy mąż jej zamordowany został 1407 r. nie mogąc otrzymać sprawiedliwości i ukarania zabójcy, wyniosła się z dziećmi swymi do Blois i umarła 1408, nie mogąc przenieść straty męża — Prawa jej do medjolańskiego były powodem wojen francuzko-włoskich Ludwika XII-go i Franciszka I.

WALENTYNJAN I, cesarz rzymski urodzony w Cybalis w Panonii, z znanomiej rodziny, obrał sobie zawód wojskowy i został dowódcą drugiej legji gwardji cesarskiej. Po śmierci Jowjana, został przez wojsko cesarzem obrany r. 364; bratu swemu ustąpił rządów państwa wschodniego, sam zaś zajął się wypędzeniem Germanów z Galji, u; spokoził zbuntowaną Afrykę, poskromił Saxonów zapędzających się w swoich napadach aż po brzegi Renu; założył w państwie swoim mnóstwo szkół, zmniejszył podatki i rządził z największą skromnością. Lecz piękne te zalety przyćmił zbyt wielką surowości i porwczego gniewu, w którym niekiedy wściekłych okrucieństw się dopuszczał. Umarł 375 roku.

— **WALENTYNJAN II**; młodszy syn Walentynjana I urodzony 371 r. został po śmierci ojca, przez wojska panońskie cesarzem

obrani. Starszy brat jego Gratjan, który już był rządy po ojcu objął, ustąpił mu wszystkich praw swoich r. 383. Gdy jednak Walentyńjan był jeszcze za młody, matka jego Justyna rejentką ogłoszona została. Wyzuty z państwa r. 387 przez Maxyma tyrana udał się o pomoc do cesarza Teodoza który Maxyma zwyciężył, głowę mu uciąć kazał, przywrócił na tron Walentyńjana i wszedł do Rzymu w tryumfie. Skoro Walentyńjan sam rządzić zaczął, odznaczył się cnotą, i ludy swe uszczęśliwił pokojem, sprawiedliwością i dośkankami. Zaledwo był ukończył szesześcioletnią wyprawę przeciw Frankom, zawartym r. 389 z Markomirem i Suenonem traktatem, gdy zabity został przez Franka Arbogasta któremu dowództwo wojsk był powierzył, a który zasłużysz na nielaskę, gdy Walentyńjan odebrał mu władzę, mszcząc się zabójstwo to popełnił.

— **WALENTYNJAN III** (*Flavius Placidus*), urodzony w Rawennie 419 r. był synem Konstancjusza i Placydy córki Teodoza Wielkiego. Po bezpośrodkowym zejściu stryja swego Honorjusza r. 423, obrany został cesarzem państwa zachodniego pod opieką matki Placydy. Mimo rozumnych rządów tej monarchini, utracił Rzym posiadłości afrykańskie, przez hrabiego Bonifacego roku 428 Wandalom wydane. Aetius utrzymał czterech dzielnością swoją przeciw barbarzyńcom, inne prowincje państwa, i uwolnił Galję od napaści Gotów których w walnej bitwie pod Chalons zwyciężył, mimo to że im sam Atilla przewodniczył. Walentyńjan, zazdrośny sławy hetmana swego, sam własną ręką go zabił; i za ten czyn zniechęcony został przez Rzymian. Następnie zgwałciwszy żonę senatora Petronjusza Maxyma, zabity został z jego rozkazu r. 455.

WALERJA (*Galerja*) córka Djokletjana i Pryski, została r. 292 żoną Galera Maxyma, przybranego za syna przez Djokletjana i przezwane go później Cezarem. Po śmierci Galera, udała się wraz z matką na dwór Maxyma Dazy siostrzeńca Djokletjana. Lecz niechęć została żoną jego, wypędzona została z dworu wraz z matką na pustynię syryjską, gdzie żyły w największej nędzy. Po śmierci Maxyma Dazy r. 313, udały się o trochę ulgi do Licynjusza którego Galer był na tronie osadził, lecz zamiast ulgi, okrutnik ten kazał je przytrzymać w Tesalonice r. 314 a r. 315 kazał je ściąć bez litości.

WALERJAN (*Publius Licynius*) cesarz rzymski, urodzony w Rzymie 190 r. pochodził z znakomitego rodu. Senat znając jego cnotę, powierzył mu urząd cenzora, a po śmierci Galera, wojsko obrało go cesarzem r. 253. Walerjan pobił Scytów i Illirów. Sam osobiście poprowadził wojska przeciw Saporowi królowi Persów, lecz zwyciężony i wzięty do niewoli roku 260, wycierpiał najhaniebniejsze wię-

zienie i zmarł tamże 263 roku. Sapor kazał zedrzeć z niego skórę i wypchaną zawiesił w jednej z swoich świątyn.

WALERJAN (*świąty*), biskup akwileński za panowania Walentyńjana I, Gratjana i Teodoza, oczyścił swój kościół z arjanizmu, który się był zakradł za poprzednika jego. Roku 381 przewodniczył na sejmie w Akwilei, umarł 389 roku, święto jego 27 listopada. Drugi Walerjan święty obchodzony 15 grudnia był biskupem w Habes mieście afrykańskiem z kąd go wypędzili Wandalowie za to że nie chciał im wydać naczyń świętych do służby bożej przeznaczonych.

WALERJUS MAXIMUS, historyk łaciński, żył za panowania Tybera około r. 30. Po odbytych kilku kampanjach w Azji wrócił do Rzymu i wiodąc życie spokojne oddał się naukom. Napisał dzieło w dziewięciu księgach, o religii, o religjach obcych, o znakach przepowiedniczych, o przepowiedniach, o snach, widzeniach, o ceremoniach i obowiązkach małżeństwa, o powinnościach i użytku urzędników, o widowiskach, o postanowieniach wojskowych, o życiu Rzymian, o postanowieniach zagranicznych, o karności wojskowej, o waleczności i cierpliwości; o sławnych ludziach, o wstrętności i czystości, o przyjaźni, miłości ojczyzny, i o innych cnotach.

WALERJUS FLACCUS (*Caius Suetonius Balbus*), poeta łaciński urodzony w Setji, kwiłtował za panowania Wespazjana, Tytusa i Domitjana. Był kwindecemwirem przełożonym nad dozorem ksiąg sybilskich i obchodzeniem igrzysk sekularnych. Roku 88 zaszczycony został preturą. Napisał poemat historyczny o wyprawie Argonautów, lecz śmierć nie dała mu go dokończyć.

WALLIS (*Jan*), urodzony w Ashford 1616 r. był pastorem kościoła św. Marcina w Londynie. Jako biegły matematyk, otrzymał r. 1649 katedrę geometrii w uniwersytecie oxfordzkim, a następnie r. 1657, urząd konserwatora archiwum. Był jednym z pierwszych członków królewskiego towarzystwa londyńskiego, do założenia którego sam wiele się przyczynił. Należał także do pierwszych wynalazców udzielania nauk głuchoniemym. Umarł 1703 r. Zostawił po sobie w języku łacińskim *Arytmetykę*, *Traktat o sekcjach konicznych*, *Rachunek ilości nieskończonych*, i wydał kilka starych dzieł matematycznych.

WALLER (*Edmund*), poeta angielski, urodzony w Coleshill 1605 r. Został uprzejmie przyjęty na dworze Karola I; przywiązał się do tego monarchy i w r. 1643, starał się pozyskać dla niego przychylność miasta Londynu. Lecz po wykryciu tego jego zamiaru, wtrącony został do więzienia. Odzyskawszy jednak wolność, udał się do Francji. Powróciwszy potem do Anglii, zaczął podchle-

biać Kromwelowi, i był przez niego dobrze przyjęty. Następnie Karól II okazał mu także wiele przychylności. Słynął nakonieć jeszcze i za Jakóba I i umarł dopiero 1687 r. Napisał *Poemat o miłości Boga* i wiele innych poezji, listów etc.

WALLENSTEIN (*Albert-Wienczesław-Euzebjusz*), książę Friedland, Sagan i Meklemburg; urodzony r. 1583 w Czechach. Otrzymał najprzód od cesarza Matjasa, tytuł hrabiego i stopień pułkownika kawalerji. Roku 1617, został szambelanem. Gdy r. 1625, powstał związek niższej Saksonji przeciw cesarzowi, Wallenstein zaciągnął swoim kosztem 40,000 wojska, na korzyść cesarską, i mianowany został naczelnym wodzem tej armji. Odnosił znaczne zwycięstwo 1626 r. nad hrabią Mansfeld; ścigał go, wypędził ze Śląska, i zajął Meklemburg, Pomeranją i Brandenburg. Cesarz nadgradzając go, nadał mu znaczne posiadłości ziemskie w podbitych krajach. Wydziedziczeni książęta przyzwali na pomoc Gustawa Adolfa króla Szwedzkiego. Cesarz Ferdynand, odjął dowództwo Wallensteinowi w skutek dworskich zabiegów; Tilly wysłany przeciw Gustawowi Adolfowi, został kilkakrotnie pokonany, i król szwedzki, coraz dalej w kraje niemieckie się zapuszczał; tak że cesarz przerażony przywrócił Wallensteinowi do władzy 1632 r. Nie mógł jednak Wallenstein oprzeć się zwycięstwom Szwedów pod Lutzen gdzie zginął Gustaw Adolf. Nie długo przecież powołał Wallenstein tę przegraną zwycięstwem pod Steinau 1633 r. Lecz zniechęcony ku podejrziwemu i zazdroszczącemu chwale wodzom swoim, cesarzowi: będąc już panem ogromnych posiadłości, zapragnął stać się udziałem i niezależnym. W tym celu r. 1634 odebrał od żołnierzy i oficerów swoich przysięgę na wierność ku jego własnej osobie, i zniewolił ich do walczenia za jego sprawę. Cesarz przestraszony, ogłosił go za zdrajcę; oddał dowództwo armji, generałom Gallas i Picotomini, i rozkazał im Wallensteinowi, bądź żywcem bądź umarłego sobie dostawić. Dzielny ten wojownik napadnięty niespodzianie przez zdrajców przekupionych, zamordowany został 1634 r.

WALLACE (*Wilhelm*) sławny wojownik szkocki urodzony 1276 r.; był synem szlachcica z hrabstwa Renfrew. Powziął myśl zrżucenia jarzma angielskiego; zebrał r. 1295 niewielką armję i odniósł kilka zwycięstw nad nieprzyjacielem. Szkoci okrzyknęli go swym wodzem i wice królem. Później pobił wojska angielskie liczące 40,000 ludzi pod dowództwem bratniego Warren, r. 1297. Armja jego co dzień się zwiększała nowo przybywającymi ochotnikami; postanowił więc wkroczyć z nią do Anglii. Opanował północne hrabstwa, wyniszczył w nich wszystko ogniem i mieczem, zapuścił się aż po Durham, i wrócił z ogromnym łupem do Szkocij.

Edward I król angielski znajdujący się wówczas w Holandji, wrócił natychmiast do Anglii zebrał 87 tysięczną armję i ruszył przeciw bohaterowi szkockiemu; który nie złożył broni, choć już prawie cała Szkocja w mocy nieprzyjaciół była (1304 r.) Edward I nałożył cenę na jego głowę: jeden z przyjaciół jego wydał go Anglikom; i Wallace został ścięty 1305 r.

WALMIKI, sławny poeta indyjski; nie wiemy ani w jakim mógł żyć wieku, ani szczegółów życia jego. Zdaje się że był kapłanem. Napisał sławny poemat *Ramajana*, to jest, historję półbozka Rama. Poemat ten napisany w sanskryckim dialekcie, zawiera 48,000 wierszy, w siedmiu księgach, podzielonych na rozdziały. Paryzka biblioteka narodowa, posiada trzy egzemplarze dzieła tego w kopjach.

WALPOLE (*Robert*), hrabia Oxford, minister stanu w Anglii, urodzony w Houghton w hrabstwie Norfolk 1676 r. Roku 1700, był już członkiem izby niższej i wymową swoją wielki wpływ uzyskał. Roku 1708, był mianowany sekretarzem stanu ministerjum wojny i podskarbin marynarki. R. 1711 wyszedł ze służby rządowej wraz z protektorem swoim Malborough. Izba niższa oskarżyła go o przekupstwo i wykreśliła go z listy członków swoich. Roku 1714, Jerzy I wstąpiwszy na tron, mianował go, płaconikiem jeneralnym armji i członkiem rady przyboocznej, dalej pierwszym komisarzem skarbu, kanclerzem państwa i podskarbin w zarządzie dochodów państwa. Nakoniec Walpole został pierwszym ministrem, a za Jerzego II, parem Wielkiej Brytanji. Umarł r. 1745.

— **WALPOLE** (*Horacy*), syn poprzedzającego, urodzony 1717 r. Mianowany został r. 1738, inspektorem jeneralnym chandlu wycho-dowego; później otrzymał urząd w administracji, dochodów państwa; a r. 1741 został członkiem parlamentu. Roku 1761, opuścił zawód polityczny; udał się do Francji, zaznajomił się z panją Duffeffant i oddał się literaturze. Umarł 1797 roku. Napisał: *Anegdoty o malarstwie; Wątpliwości historyczne o życiu i panowaniu Ryszarda III. Spis sławnych autorów, Pamiętniki o ostatnich latach panowania Jerzego II, tragedję Tajemnicza matka, Romans Zamek otrąski etc.*

WALSINGHAM, urodzony na początku XVI wieku z dawnej rodziny angielskiej. Był dwa razy ambasadorem królowej Elżbiety angielskiej, we Francji. Za pierwszą razę był świadkiem rzezi św. Bartłomieja w Paryżu, i zaledwo zdołał sam uciec niebezpieczeństwa. W nagrodę usług ambasadorskich, królowa mianowała go sekretarzem stanu. Jednakże mimo istotnych zasług, popadł w niełaskę pod koniec życia i umarł 1590 r. Zostawił po sobie *Pamiętniki, i nauki dla ambasadorów.*

WALTON (*Briand*), biskup Chester w hrabstwie Yorck 1600 r. Roku 1639 otrzymał stopień doktora teologii; a roku 1660 godność biskupa chesterskiego. Umarł w Londynie r. 1661. Wsławił się nadewszystko wydaniem biblij w dziewięciu językach, znanem pod nazwą *Biblii poliglotycznej* albo *Biblii Waltona*. Dzieło to zaczęte 1653 r. ukończone zostało 1657.]

WANDA księżna polska z czasów pogańskich. Według dawnych podań, miała panować w Krakowie, i uczyniła była szlub czystości. Gdy potem niemiecki książę Rytgier starał się uporczywie o jej rękę a stany polskie starały się ją do tych związków nakłonić: nie mogąc się opierać woli ludu swego, utopiła się w Wiśle. Ciało jej znalezione i z wody wydobyte pochowane zostało pod wielką mogiłą, do dziś dnia jej imię nosząca; a przy której teraz stoi wieś Mogiła nad Wisłą o mil dwie od Krakowa.

WARGOCKI (*Andrzej*). Był duchownym, żył za panowania Zygmunta Wazy; i wydał dużo dzieł łacińskich na język polski (łomaczonych; między innemi: *Historję świata Justynjana*, *Komentarze Juljusza Cezara*, *Kroniki Walerjusza Maxyma*, *Historję Aleksandra wielkiego*, *Kwintusa Kurcjusza*: wszystkie w Krakowie między latami 1607 i 1618 wydane.

WARIN (*Jan*), snycerz i sztycharz, urodzony w Liège 1604 r. wszedł jako paź do służby hrabiego Rochefort. Zyskał wielkie wzięcie przez wynalezienie kilku dowcipnych sposobów odbijania medali. Ludwik XIII zrobił go konserwatorem numizmatów francuzkich. W tym właśnie czasie zrobił Warin sławną pieczęć dla akademii francuzkiej, na której przedstawił tak dobitnie Richelieu, że ją słusznie za arcydzieło uważano. Następnie robił steple do nowych monet francuzkich gdy Ludwik XIII postanowił zmienić dawne pieniądze w państwie. W nagrodę tej pracy Warin został rytownikiem jeneralnym monet państwa. Umarł 1672 r.

WARJUSZ (*Lucjusz*), poeta łaciński współczesny i przyjaciel Horacjusza i Wirgiljusza, również jak oni ceniony przez Mecenas i Augusta. Wirgilusz powierzył mu przejrzenie Eneidy, i jemu to winniśmy zachowanie tego dzieła. Warjusz pisał cenione bardzo traedje, lecz nas doszły tylko urywki tych dzieł.

WARREN (*Józef*), urodzony w Rozbury w Stanach Zjednoczonych Ameryki r. 1740, był doktorem w czasie wojny o niepodległość. Miał udział w całej polityce tej epoki, i okazał najwyższe poświęcenie i odwagę. Roku 1766, został jednym z głównych członków tajnego towarzystwa w Boston. Mianowany później prezesem kongresu powinejonalnego; a

następnie dowódcą armji republikańskiej, zginął w bitwie pod Bunker 1775 r.

WARRON (*P. Terentius Allacinus*), poeta łaciński rodem z Gellji narbońskiej, współczesny Cynceron. Tomaczył na język łaciński poeta Apollonjusza z Argos, *Argonautę*, i Eratostenesa *Arateę i Chorografię*. Prócz tego pisał rzeczy oryginalne z których urywki tylko do nas doszły.

WARRON (*Narcus Terentius*), urodzony w Rzymie około 116 roku p. Chr., był trybunem ludu i dowódcą w wojsku Pompejusza w wojnie przeciw piratom. Później dzielił losy owego wodza, i prześladowany przez Cezara nie wrócił do Rzymu aż pod koniec życia. Odtąd oddawał się literaturze. August polecił mu urządzenie biblioteki publicznej. Umarł około 29 r. p. Chr. Zyi w największej przyjaźni z Attykiem i Cynceronem, którzy mu nawet dzieła swe dedykowali. Sam zaś napisał sto dziewięćdziesiąt dzieł, w rozmaitych przedmiotach, między innemi: *Starożytności rzymskie* które zaginęły. Do nas doszło tylko dzieło agronomiczne *O rzeczy rolniczej*; sześć ksiąg dzieła *O języku łacińskim* które miało ich mieć 24.

WARRON (*C. Marcus Terentius*), syn rzeźnika i sam zaczął swój sawód od tej profesji. Później zaczął przykładać się do sądownictwa, i podchlebiając to możnym ta ludowi, został kwestorem, edylem, pretorem i nareszcie konsulem roku 216 p. Chr. Lud przydał mu za towarzysza na tym ostatnim urzędzie Pawła Emiljusza. Obydwaj konsule wyszli przeciw kartagińczykom zbliżającym się do Rzymu. Warroo niezbyt ufny w dzielność wojska, atakował nieprzyjaciela pod Kanami wbrew zdaniu swego kolegi. Lecz armja jego została zniszczona. 50,000 Rzymian zginęło na placu, między nimi Paweł Emiljusz. Gdy Warron wracał, senat wyszedł przeciw niemu i dziękował mu jeszcze za to, że nie zwątpił o zbawieniu ojczyzny.

WARSZEWICKI (*Stanisław*), żył w XV wieku, był księdzem zakonu jezuitckiego i spowiednikiem królowej szwedzkiej Katarzyny Jagielonki. Bawiąc w Szwecji, miał sobie polecenie przez papieża Grzegorza XIII wybadanie i popieranie skłonności króla Jana III, do połączenia się z kościołem rzymskim. Monarcha ten miał być bowiem istotną chęć powrócenia do religji katolickiej i naród swój do niej, obowiązywał się nakłonić, ale pod temi tylko warunkami, żeby księża pozostali żonaci i obrządki religijne w krajowym języku odbywane były; i o te to warunki, warszewicki pozostał wszakże w Szwecji, aż do śmierci królowej Katarzyny 1682 r. poczem zmuszony był wraz z innemi jezuitami kraj ten opuścić. Powróciwszy do Polski umarł 1691 r. pełniąc religijne obowiązki przy zapowietrze-

nych. Zostawił kilka dzieł w języku łacińskim pisanych.

WARUS (*Quintilius*), prokonsul rzymski. Pochodził z znakomitej familji. Był najprzód konsulem wraz z Tyberem, następnie rządcą Syrii, a potem Germanji, r. 9. Zbytą surowością rozjątrzył przeciw sobie Gallów. Arminjus korzystając z tego, poburzył naród, wciągnął legjony rzymskie do germańskich lasów i tam je do szczętu wyniszczył r. 9. Ranny już Warus niechęć przeżyć swego nieszczęścia, dobił się własnym mieczem.

WARUS (*Alfenus*), szewc z Kremony zbrzydziwszy sobie swoje rzemiosło, udał się do Rzymu, zaczął uczyć się prawnictwa pod Serwuszem Sewerem, i taki postępek uczynił w tej nauce, że mu powierzono najwyższe urzędy. Był przyjacielem Wirgiljusza który go w 9 egłodze wyślawia.

WARWICK (*Ryszard Beauchamp* hrabia), faworyt Henryka V, króla angielskiego Roku 1412 dowodził wyprawą do Francji zajętej wówczas wewnętrzną wojną. 1414 roku był ambasadorem na sejm konstancyjski; r. 1416 ambasadorem przy *Jean sans Peur* księciu Burgundji. Roku 1419 udał się z Henrykiem V do Francji, opanował Roche-Guyon i był jednym z pierwszych wodzów armji angielskiej. Po śmierci Henryka V prowadził dalej wojnę z Francją. Zostawszy 1426 roku rządcą nowego króla angielskiego Henryka VI we Francji, dużo się przyczynił do spalenia Joanny d'Arc. Roku 1437 został rejentem Francji, po koronacji Henryka VI-go w Saint Denis na króla francuzkiego. Umarł roku 1439.

WARWICK (*Ryszard Nevil*, hrabia), pochodził z rodziny Nevil. Urodzony na początku XV wieku. W wojnie domowej wybuchłej wówczas w Anglii, odniósł r. 1460 zupełne zwycięstwo nad wojskami królewskimi pod St. Albans i pod Northampton, i samego króla Henryka VI wziął do niewoli, osadził go w Cytadeli londyńskiej, a Edwarda York po imieniu Edwarda IV, królem ogłosił. Potem sam rządził państwem czas niejaki w imieniu króla; aż z niecierpliwości panowie angielscy zmusili go do ustąpienia i schronienia się do Francji. Po powrocie swoim do Anglii podniósł znowu ród Lancasterów a Edward musiał szukać schronienia w Irlandji. Warwick odstąpił *królowi* przezwany pociągając na Londyn uwolnił Henryka VI przeprosił go i został rejentem państwa. Lecz Edward IV próbując jeszcze szczęścia na polu bitwy zwyciężył nieprzyjaciół swoich pod Barnet, gdzie Warwick poległ 1471 r.

WASHINGTON (*Jerzy*), urodzony w Ameryce, w Bridge-Creek w Wirginji 1732 roku. Odnazczył się najprzód w wojnie francuzko-angielskiej w Kanadzie, i został mianowany naczelnym wodzem wszystkich wojsk

krajowych. Po skończonej wojnie porzucił służbę. Gdy wybuchło powstanie w Stanach Zjednoczonych: Washington, Franklin, Adams i Payne, wywołali zebranie kongresu narodowego, z deputowanych od wszystkich prowincji. Na tym to kongresie roku 1775 Washington obrany został naczelnym wodzem. Z małą garstką niesforne go jeszcze wojska, Washington opanował Boston i 4 lipca 1776 roku, ogłosił niepodległość Stanów Zjednoczonych, Ameryki północnej; niepodległość, którą Anglja dopiero 1783 r., traktatem uznała. Roku 1787, Waschingon jednomyślnie obrany został prezydentem nowej republiki. Przyczynił się dużo do nadania jej rozsądnej i silnej ustawy. Obrany znowu prezydentem r. 1793, odrzucił już trzeci wybór, i osiadł w Mont-Vernon, gdzie oddał się wyłącznie rolnictwu. Umarł 1799 r.

WASILI, imię pięciu monarchów rosyjskich. Wasili I wielki książę moskiewski, nastąpił po Jarosławie 1272 r. Umarł 1276 r. Wasili II Dmitrowicz nastąpił po ojcu swoim Dmitrym Donskoj r. 1389. Za panowania jego Tamerlan, po dwakroć nachodził państwo moskiewskie, i oblegał Moskwę 1409 r. lecz wzięwszy okup odstąpił od oblężenia. Wasili II umarł 1425 r. Wasili III Wasilewicz, syn poprzedzającego, urodzony 1415 r. nastąpił po ojcu r. 1425. Wypędzony z Moskwy przez własnego Stryja, dopiero po śmierci jego na tron powrócił. Pobity i wzięty do niewoli w wojnie z Tatarami, wrócił znowu do Moskwy 1447 r. Nie długo powstał spisek przeciw niemu; złapany i zawiadzony do Uglicz, tam przez wylupienie oczów został pozbawiony wzroku. Przywrócony na tron przez lud; rządził odłębnie równie lepiej i starał się scentralizować władzę. Umarł 1462 r. Wasili IV Iwanowicz, nastąpił po ojcu 1505 r. Przyłączył Psków. Prowadził wojnę z Polską, stracił prawie całe wojsko pod Orszą. Napadnięty przez Tatarów 1521 r. gdy ci aż pod bramy Moskwy podeszli, zawarł z nimi uciążliwy traktat. Umarł 1533 r. Wasili V Szujski potomek Włodzimierza Wielkiego, rządził wraz z Janem Szujskim za małoletności Iwana IV. Gdy Teodor II zrzucony został z tronu przez Otrepjewa podającego się za Dmitra syna Iwana IV. Wasili postanowił zrzucić znowu Otrepięwa odebrał mu życie i sam się carem ogłosił 1606 r. Nareszcie wzięty do niewoli przez hetmana Zygmunta, króla polskiego 1609 r. umarł w niewoli 1612 r.

WASSENBERG (*Eberhard*), żył w XVII wieku za panowania Wazów. Napisał kilka dzieł historycznych w języku łacińskim między innymi opis dwuletniego więzienia królewicza polskiego Kazimierza Wazy we Francji, dzieło to wyszło w Gdańsku 1644 r. in 4-to pod tytułem: *Carcer gallicus*.

WATELET (*Klaudyn Henryk*), urodzo-

ny w Paryżu 1718 r., oddał się od młodości literaturze i sztukom pięknym. Mianowany później poborcą generalnym skarbu, nie zaniedbywał przeciw ulubionych nauk. Był członkiem akademii francuskiej oraz kilku innych. Napisał 1786. Napisał poemat *O sztuce malarstwa*, dziełko *O ogrodach*, kilka traedji i *Dykejonarz malarstwa, snyceństwa i sztycharstwa*.

WATT (James), urodzony w Greenock, w Anglii 1736 r. w szesnastym roku życia oddany został do terminu do fabrykanta instrumentów matematycznych i fizycznych; następnie osiadł w Glasgowie i oddał się swojej professji. 1757 r. mianowany został fabrykantem instrumentów w uniwersytecie. Po licznych próbach i doświadczeniach, przekonał się o użyteczności pary i wynalazł maszynę parową. Być może nawet że sprężystość pary, znaną była już i dawniej, ale Watt pierwszy, wynalazł maszynę, w której taż para działając jako żywioł ruchodajny, nadawała jej ruch obrotowy, ciągly i jednolasty. Watt umarł 1820 r.

WATTEAU (Antoni), sławny malarz urodzony w Valenciennes 1684 r. Roku 1715, był przyjęty na członka paryskiej akademii malarstwa. Umiał 1721 r. Obrazy jego przedstawiają ponajwiększej części sceny z życia wiejskiego, albo śmieszności karnawałowe i t. p. Odnosząc się wyrazem fizjonomii i ich wdziękiem oraz żywym kolorytem. Niektórzy uważają go nawet za najlepszego kolorystę, dawniejszej szkoły francuskiej. W Luwrze w Paryżu, znajduje się kilka obrazów jego.

WATTEL (Emer de), urodzony 1714 w Courret w księstwie Neuchatel. Odbił nauki w Berlinie i oddał się wyłącznie filozofji. Napisał *Ubrony system filozoficzny na zarzuty pana de Crouzas*, w której bronił szczególniejsze zasad Leibniza i Wolfa. Prócz tego, napisał on jeszcze wiele rzeczy, w przedmiocie literatury, nauk moralnych, prawa, etc. Był radcą elektora saskiego. Umiał 1767 r.

WAZA. Nazwisko jednej z najznakomitszych dynastji europejskich, która panowała w Szwecji prawem dziedziczości lat 290, a w Polsce prawem elekcyjnym lat 80. Założycielem dynastji tej, był Gustaw Waza, którego w r. 1523, uwolnił Szwecję od jarzma duńskiego, i wierę protestancką wprowadził. Po nim panowali jeden po drugim, trzej jego synowie: Eryk, Jan i Karol. Następnie Gustaw Adolf, Karol Gustaw i Karol XII dodali nowej świętości tej dynastji. Dalej szedł Gustaw III i Gustaw IV, którego zakończył panowanie Wazów w Szwecji, zmuszony będąc 1809 r. przez naród, do zrzeczenia się tronu za siebie i swoich następców. Panowanie Wazów w Polsce zaczęło się od Zygmunta, syna Jana króla szwedzkiego i Katarzyny Jagielonki, którego po śmierci Stefana Batorego, Polacy królem obrali. Po

dość długiem panowaniu tego monarchy, obrany został syn jego Władysław, a po nim brat jego Kazimierz. Rodzina ta była powodem sześćdziesięcioletniej wojny między Szwecją i Polską, dopiero 1660 r., traktatem oliwskim zakończono.

WEBER (Karol Marja baron) sławny kompozytor muzyczny, urodzony w Eutin, w holztyńskim 1786 r. Od dzieciństwa już okazywał nadzwyczajny pociąg do malarstwa i muzyki. R. 1800 a w czternastym swojego życia, napisał operę *Sylvana*, wielce cenioną; r. 1801 drugą operę *Piotr Schmoll*. Kończył edukacją muzyczną przy sławnym księdzu Vogler 1803 r. i otrzymał w Wrocławiu miejsce mistrza kaplicy. Roku 1822 napisał i wydał w Berlinie operę *Freischütz*, która mu zjednała sławę jednego z pierwszych mistrzów muzycznych. Powołany później do Londynu, napisał tam ostatnie swoje arcydzieło *Oberon*, i umarł wkrótce potem 1827 r. Prócz wymienionych dzieł napisał jeszcze opery: *Euriant*, *Abu Hassan* i *Ruberall*, narzęście kantaty, symfonje i sonaty na fortepjan.

WERCINGETORIX, sławny wódz Galłów. został najprzód obrany królem Arwerów, następnie wodzem sprzymierzonych Galłów przeciw cesarzowi r. 53 p. Chr. Godny ze wszech miar tego dowódcy, że jednak nie chciał trzymać się dawniejszych planów, których główną zasadą było dręczyć nieprzyjaciela, małemi napasciami; stoczywszy walną bitwę z Rzymianami, zwyciężony przez nich, zamknął się z resztą wojska w mieście Alesia; gdzie głodem zmuszony do poddania się, zaprowadzony został do Rzymu, wrzucony do więzienia i stracony r. 47 p. Chr.

WERELIUS (Olaus), historyk szwedzki zmarły 1680 r. Oddał się wyszukiwaniu i czytaniu rękopiśm napisów dawnych Skandynawów. Napisał w tym przedmiocie ważne dzieło: *Runografja dawnej Skandynawji*. Prócz tego: *Historja Gotryka i Gollona królów Westrogocij*, w języku gotyckim z szwedzkim przekładem, i łacińskimi adnotacjami w których objaśnia religje dawnych narodów północnych; i *Historja Herwary* także w gotyckim języku z tłumaczeniem łacińskim

WERONIKA, kobieta izraelska, która miała rzucić na twarz Chrystusowi wstępującemu na Kalwarię, chustkę do obtarcia potu i krwi, po twarzy jego ciekących. Na chustce tej miał cudownym sposobem odbić się wizerunek zbawiciela.

WERRES (Caius Licinius), sławny Rzymianin z rodu patrycjuszów; był najprzód kwestorem, pod konsulem Papirusem Karbo 670 roku. od założenia Rzymu; następnie, kwestorem Cn. Dolabelli w Azji. Roku 680 od założenia Rzymu, został pretorem rzymskim i rządcą Sycylii. Na tym ostatnim urzędzie z powodu gwałtów niesprawiedliwo-

ści i łupieństwa, stał się nienawistny Sycylińczykom, lecz zebrał u nich ogromny majątek.— Oskarżony przez Sycylińczyków roku 82 po Chrystusie miał przeciw sobie Cicerona, który powstawał na niego w siedmiu mowach, prawdziwych wzorach krasomówstwa, a które przeszły aż do nas. Werres nie czekając końca sprawy, dobrowolnie przyjął karę wygnania i wydalil się z ojczyzny z ogromnym majątkiem, chociaż zapłacić musiał wysoką karę pieniężną i znaczne prezenta rozdać między Rzymian by ich udobruchać. Powróciwszy do Rzymu po śmierci Cezara, skazany został na śmierć przez Marka Antoniusza.

WERRIUS FLACCUS, sławny grammatyk, otworzył szkołę w Rzymie i uczył wnu. ków Augusta. Z rozlicznych dzieł jego doszedł nas tylko skrócony *Traktat o znaczeniu wyrazów*.

WERUS (*L. Aelius*), ojciec cesarza Wersa był przysposobiony przez Adrijana i otrzymał tytuł Cezara r. 136. Umarł w kilka miesięcy później tegoż roku.

WERUS (*L. Aelius, Aurelius, Ceionus Commodus*), cesarz rzymski, syn poprzedzającego. Przysposobiony przez Marka Aureliusza, pojął córkę jego Lucylję i został r. 161 kolegą jego na tronie cesarskim. Oddał się później najchamiejszej rozpustie i umarł po ośmiu latach panowania.

WERYNA (*Aelia*), żona cesarza Leona. Po śmierci męża oddała się najchamiejszej rozpustie. Roku 474, przyczyniła się do obioru cesarzem zięcia swego Zenona; później sama przeciw niemu knuła spiski by na jego miejsce zrobić cesarzem kochanka swego Leona; co jej się jednak nie udało, bo po strąceniu Zenona, Bazyliska brał jej cesarzem obrany został, i kazał odebrać życie Leonowi. Weryna mszcząc się na bracie śmierci kochanka; sama na tron wstępuje a Bazyliskę na wygnanie skazuje. Jednakże Zenon odzyskuje znowu tron i władzę a Werynę osadza w głębokiej Tracji, gdzie umarła 485 r.

WESLAY (*Jan*), urodzony w Epworth w Anglii 1703 r.; obrał sobie stan duchowny; i był założycielem sekty *metodystów*. Roku 1735, popłynął do Georgji nawracać ludy tamtejsze do chrześcijaństwa; zostawał tam aż do r. 1778. Powrócił nareszcie do Anglii i umarł 1790.

WESPASZAN (*Titus, Flavius, Sabinus*), cesarz rzymski; urodzony r. 8. w kraju Sabi. nów, był synem Flawjusza Sabina. Przybywszy do Rzymu, odznaczył się zdolnościami niepospolitemi i został edylem, następnie konsulem r. 52. Roku 64, Neron powierzył mu prowadzenie wojny przeciw żydom. Wespazjan podbił prawie całą Palestynę; i zaczął dobywać Jerozolimy gdy Neron żyć przestał r. 68. Dowiedziawszy się o tem, kazał się o-

głosić cesarzem przez wojsko i r. 69, wszedł do Rzymu. Zmienił zwyczaje wojskowe, przyozdobił Rzym i inne miasta Włoch, i wsławił się wysokimi cnotami. Zarzucają mu jednak skąpstwo, i zamordowanie Sabina. Za panowania jego miał miejsce bunt Cywiliisa, i Jerozolima wziętą została przez syna jego Tytusa. Umarł Wespazjan 71 r. a po nim nastąpił Tytus.

WESSEL (*Katarzyna*), żona złotnika i radcy krakowskiego za panowania Zygmunta Jagielly. Oskarżona r. 1539, o przejsie na wiarę żydowską, skazaną została na spalenie żywcem na stosie, i wyrok ten wykonany został na rynku krakowskim.

WESTERMANN (*Franciszek Józef*), urodzony w Molchheim w Niemczech 1764 r. Był oficerem w wojsku francuzkim gdy wybuchła rewolucja. Niedługo został komendantem legji północnej, następnie generałem brygady i zawsze okazał się godnym tak szybkiego awansu. Później przeszedłszy do Wandei poniósł kilka klęsk, za co odebrano mu dowództwo i stawiono przed sąd konwencji narodowej. Wyłomaczywszy się z niepowodzenia i zarzutów; powrócił nazad do Wandei popalił miasta Thouars, Bressuire, i Tiffanges i zniszczył posiadłości i zamki panów de Lescure i La Rochejacquelin. Mimo to wszystko, powtórnie oskarżony przed trybunał rewolucyjny, został skazany na śmierć.

WETRANION, wódz rzymski za czasów Konstancjusza, urodzony w Moezji, zastarzał się w służbie wojskowej. Przybrany był przez swe wojska w purpurę cesarską w Panonii 350 r. Konstancjusz widząc się z nim w Dacji wymógł na nim zrzeczenie się preteńsi do tronu; poczem Wetranon osiadł w Pruzie gdzie w kilka lat później życia dokonał.

WETRONJUSZ TURINJUS, dworak cesarza Alexandra Sewera, stał się jego powiernikiem, i nadużywał tak dalece łaski monarszej, że Alexander przekonawszy się nareszcie o jego zbrodniach i nadużyciach kazał go spalić żywcem 210 r.

WETURJA, sławna Rzymianka, matka Korjolana, wysłaną została do syna oblegającego Rzym, by go uprosić żeby przeciw własnej ojczyźnie wojować zaprzestał. Udała się do zwycięzcy z żoną jego Wolumnią i synem Korjolana, i łzy jej dokazały tego, czego dokazać nie mogły ani błagania westalek, ani proźby senatorów. Korjolan ustąpił natychmiast z granic rzymskich.

WĘGIERSKI (*Wojciech*), żył w XVI wieku, był pastorem protestantem i zostawił ciekawe dla nas dzieło *Kronika zboru Ewan-gelickiego krakowskiego*. Długo zostawała ona w manuskrypcie i dopiero roku 1817; wydana została drukiem w formacie in 4-to bez wyrażenia miejsca wydania. Zaczyna się ona

od pierwszego wprowadzenia protestantyzmu do Krakowa za Augusta Jagiellończyka i ciągnące się przez sto lat blisko sięgająca wojny szwedzkiej za Kazimierza Wazy.

WĘGIERSKI (*Kajetan*), znany rymopis za czasów Stanisława Augusta. Odbił szkoły u jezuitów w Nowem Mieście i u Teatynów w Warszawie. Został szambelanem dworu i dał się poznać z żywego dowcipu i łatwości do pisania wierszy. Pisma jego za życia w rękopismach tylko krążące, nosiły w wysokim stopniu piętno szkoły francuskiej, a nadewszystkie wolterowskiej. Były to sztycherce pociśki na księży, obrzydki religijne: satyryczne przedstawienia zdrożności ludzkich, a nawet i rozwiązało nieco obrazy. Niepochołowany po ciąg do epigramatów, gdy blisko spokrewnione z królem osoby dotknął, ściągnął nań niechęć Stanisława Augusta, tak że zmuszonym był z kraju się wywalić. Odtąd Węgierski podróżował długo za granicą, i między inbemi opisał we francuskim języku pobyt swój we Włoszech i południowej Francji. Umarł w Marsylii 1787 r. w młodym jeszcze wieku zniszczywszy zdrowie nadużyciami wszelkiego rodzaju. Francuskie jego pisma nigdy dotąd drukiem ogłoszone nie były; polskie zaś wiersze pierwszy raz zebrane i wydane zostały 1803 r. w Warszawie w zbiorze pisarzy polskich Mostowskiego. Wypuszczone jednak zostały z tego zbioru zbyt uszczyplive epigramata i niektóre zbyt rozwiązałe powieści. Z przekładów jego prozą pisanych wyszły roku 1777, dawniejsze powieści Marmontela tom. 3; r. 1787. Belizariusz, tegoż autora; r. 1780 listy perskie Montesquieu tom. 2.

WIBJUS SEKWESTER, pisarz łaciński I wieku. Napisał *Dykcjonarz geograficzny*, w którym mówi o rzekach, wodach, górach, lasach, ludach, źródłach etc.

WICENTY Z SARACOSSY (*świąty*), urodzony w Saragossie, roku 303, aresztowany z biskupem Walezym z rozkazu Dacjana, oddany został na najsrozsze męczarnie, które wycierpiał spokojnie i prawie bez narzekania. Święto jego 22 stycznia.

WICENTY Z LERINS (*świąty*), urodzony w Gallji, służył najprzód w wojsku później wstąpił do klasztoru w Lerins. Umarł za panowania cesarzów Teodoza i Walentyjansa III. Święto jego 24 Maja. Roku 434 na pisał był małe dziełko przeciw odszczepieństwu pod tytułem *Communitorium peregrini*. (*Przestroga dla wędrownika*).

WICENTY FERRIER (*świąty*), urodzony w Walencji 1357 r., wszedł 1374 do zakonu Dominikanów. Wykładał filozofję w w klasztorze swoim, później oddał się z zapalem kaznodziejstwu i przebiegał Francją, Hiszpanją, Niemcy i Wielką Brytanią, nawracając mnóstwa ludu. Umarł 1419 r. Święto jego 5 kwietnia.

WICENTY A PAULO (*świąty*), urodzony w Pouy we Francji; odebrał staranne wychowanie, i został księdzem r. 1600. Przebywając w Marsylii w interesach spadkowych, wzięły był przez piratów, i zawiedziony do Tunisu gdzie kilka lat służył w niewoli. Uciekłszy z tamtąd wrócił do Francji 1607 r. Mianowany 1610 r. jałmużnikiem Margerity de Valois, trudnił się przytem wychowaniem synów hrabiego de Gondy. W tych czasach powziął myśl założenia misji religijnych, i wziął się do dzieła z tak świetnem powodzeniem że zwrócił na siebie uwagę Ludwika XIII który go mianował kapelanem galer. Odtąd odwiedzał ciągle galerników nosząc im pociechę religij. Mówił nawet iż raz sam wziął więź jednego z nich litując się jego rozpacz. Francja winna mu założenie szpitalów, Bicetre, Salpetrière, Pitié, szpitala galerników w Marsylii, i szpitala podrzutków. Roku 1625 założył zakon misjonarzy. Nakoniec powołany został na członka rady spraw kościelnych. Umarł 1660 r. Święto jego 9 lipca.

WICLEF (*Jan*), urodzony w brabtwie York w Anglii 1324 r.; kończył nauki w uniwersytecie oxfordzkim, a następnie został w nim professorem, i wślawił się swoim wykładem nauk. Edward III zrobił go rektorem w Lutterworth i kollegiatem Westbury. Powstał silnie przeciw władzy papieżkiej, zaprzeczał kościołowi rzymskiemu pierwszeństwa nad innemi kościołami; utrzymywał iż nie należało uznawać władzy biskupów; że obecność księdza nie jest potrzebna przy zawieraniu ślubów małżeńskich; zbijał świętość Eucharystji, potępiał spowiedź, pragnął zniesienia mszy świętej i głosząc swoje zasady, zebrał dość liczną sektę. Sobór z r. 1382, potępił go jako heretyka. Wiclef umarł 1387. Napisał kilka dzieł teologicznych i nowy przekład Biblii.

WIELAND (*Krzysztof-Marcin*), poeta niemiecki, przezwany Voltairem niemieckim; urodzony r. 1733 w Oberholzheim w Szwabji. Roku 1751 napisał poemat *O naturze rzeczy*, któremu mu zjednał sławę po całych Niemczech. Następnie wydał *Listy moralne*. Potem udał się do Weimar 1762 r. i był mianowany przez księcia Sasko-Wejmarskiego radcą przybocznym, a później professorem filozofji w Erfurcie. Umarł 1813 r. Prócz wspomnianych dzieł pisał jeszcze romanse: *Agathon*; *Peregrinus*; *Proteusz*; *Musarion*; *Filozofję Grację*; *Komiczne nowości*, i poemat: *Oberon i Idrys*.

WIENCZESŁAW. Imię pięciu panujących czeskich.

— **WIENCZESŁAW I**, książę czeski urodzony 907 r., był synem Wratysława. Wstąpił na tron 925 r. i wstrząsnął przesławdowaniem chrześcijaństwa. Roku 935, cesarz Henryk I, nadał mu tytuł królewski i upoważnił do przydania orła do swego herbu.

— WIENCZESŁAW II, syn Przemysława, nastąpił po nim 1230 r., urodzony był roku 1025. Prowadził wojnę przeciw zbuntowanemu synowi Przemysławowi i Tatarom. Umarł 1253 r.

WIENCZESŁAW III, przewany *Dobry* albo *Stary*, urodzony 1270 r., nastąpił po ojcu r. 1278. Opiekun jego Oton brandeburski, kazał go zamknąć w cytadeli pragskiej. Uwolniony r. 1288, przez intrygi tyle dokazał, że Polacy obrali go królem swoim, na miejsce Przemysława I, r. 1291. Wszelako musiał dobijać się dopiero kraju w którym miał rządzić; po długich wysileniach, ustąpił nareszcie Przemysławowi r. 1295, nie mogąc nic wskórać. Niedługo jednak r. 1300, po śmierci Przemysława I, a usunięciu z tronu Władysława, powołany został powtórnie na króla polskiego i pojął za żonę Ryxę, córkę Przemysława. Gdy Wienczesław odjechał do Czech, zostawiwszy Polskę, pod wodzą trzech rządców: Władysława Łokietek, mając za sobą Papieża i cesarza, wpadł do kraju i stanął na czele niechętnych obecnemu monarsze. W tem Wienczesław umarł 1305 r.

— WIENCZESŁAW IV, syn poprzedzającego, przewany młodym, został w dwunastym roku życia obrany królem węgierskim, pod imieniem Władysława. Zniechęciwszy jednak wkrótce Węgrów, uciekać musiał z kraju i nastąpił na tron czeski po ojcu, roku 1305; przywłaszczając sobie także, tytuł króla polskiego i prowadząc wojnę o tron polski, 1306 r. zobity został w Olomuńcu, z rozkazu cesarza Alberta.

— WIENCZESŁAW V, przewany *Leniwy*; był synem cesarza Karola IV, króla czeskiego; ojciec zrobił go królem Rzymian. Po śmierci Karola IV, r. 1378, wstąpił na tron cesarski i na tron czeski. Oburzywszy przeciw sobie Czechów, przytrzymany został przez nich w Pradze r. 1391 i zamknięty w więzieniu, czterech miesiące tam wysiedział. Nareszcie udało mu się uciec, lecz złapany powtórnie, osadzony został w więzieniu w Wiedniu, skąd gdy się znowu wydostał i znalazł stronników w Pradze, odsunięty został od tronu cesarskiego, i poprzestawszy musiał na królestwie czeskim, gdzie umarł 1419 r.

WIENIAWSKI (*Henryk*), urodzony w Lublinie 10 Lipca 1836 r. Ojciec jego wolno-praktykujący lekarz w temże mieście, spotrządziwszy odznaczający się w nim talent do muzyki, wysłał go w 7-m roku życia, do konserwatorium paryskiego, gdzie w czasie konkursu, przyjęty został do oddziału skrzypcowego, na ucznia. Pod przewodnictwem p. Lamberta Massart'a tak znakomite porobił postępy, że w niespełna lat trzy, przypuszczony został do głównego konkursu, na którym jednomyślnością głosów, sędziów (*Jury*) otrzymał pierwszą wielką nagrodę. W rok potem zaszczyconym został wielkim medalem od *Académie des Arts*. W r. 1850, obrany członkiem towarzystwa filharmonijnego paryskiego, i w

tymże roku jako laureat, ukończył klasę harmonji i kompozycji.

— WIENIAWSKI (*Józef*), brat młodszy poprzedzającego, w którym również taki talent muzyczny w dzieciństwie się objawił, wysłany do konserwatorium paryskiego, i umieszczony w klasie fortepjanistów, w drugim roku swego tam pobytu, otrzymał drugą nagrodę z fortepjanu i takąż drugą z solfedgeowania; w roku następnym zaszczycony został obydwiema pierwszymi nagrodami z fortepjanu solfedgej i nagrodę z kompozycji i harmonji.

WIERZYNEK (*Mikołaj*), pochodził podobno z rodziny niemieckiej, z nad Renu. Trudnił się najprzód kupiectwem w Krakowie; później został szlachcicem polskim z nadanym herbem Łagoda i był podskarbnym króla polskiego Kazimierza wielkiego. Roku 1363, przy sławnym zjeździe monarchów do Krakowa, z powodu zaślubin wnuczki Kazimierza wielkiego z Karolem IV, cesarzem niemieckim, Wierzynek zaprosił do siebie cesarza, królów, węgierskiego, duńskiego, cypryjskiego i swego monarchę: wydał dla nich wielką ucztę i wszystkich bogatemi upominkami, oraz monetą wartującą 100,000 złotych ówczesnych, czyli dzisiejszych dukatów obdarzył.

WIETOR (*Hieronim*), jeden z pierwszych drukarzy w Krakowie. Umarł r. 1536, za panowania Zygmunta Jagielly.

WIGAND. Dziejopis, rodem z Marburga w Hessji; żył w XIV wieku, był rycerzem i kapłanem zakonu krzyżackiego, i napisał kronikę tego zakonu. Kronika ta pisana wierszem niemieckim, zaczyna się od r. 1294 i obejmuje cały ciąg dziejów tego zakonu, aż po r. 1394: to jest, aż do rządów wielkiego mistrza Konrada Walenrod. W siedemdziesiąt lat później, za staraniem sławnego Długosza, kronika ta przetłumaczona została na prozę łacińską. Później oryginał niemiecki zaginął a tłumaczenie łacińskie wyosłonezone zostało w klasztorze Bernardynów w Toruniu i dziś w archiwum królewickiem zostaje. Edward Raczyński ogłosił wydanie dzieła tego, z przydanem tłumaczeniem na język polski.

WIGILJUSZ. Rzymianin, popierany przez cesarzową Teodorę i przez Belizariusza; za życia jeszcze papieża Sylwestra, ogłosił się papieżem; strącony jego poprzednik umarł na wygnaniu 538 r., przez co Wigiljusz został papieżem. By się przypodobać Justynianowi pochwałiał heretyków *acefaliów*; później ich znowu potępił. Umarł 555 r. Po nim nastąpił św. Pelagjusz.

WIGNEROD (*Marja-Magdalena*), księżna Aiguillon, pochodząca z rodziny francuskiej z Poitou; wprowadzona była na dwór królewski przez wuję swego kardynała Richelieu; została damą dworu królowej Marji Medici. Richelieu kupił na jej imię r. 1638, księstwo

Aiguillon. Po śmierci kardynała, zostawała pod opieką św. Wincentego a Paulo i wspierała go we wszystkich jego dobroczynnych pomysłach. Umarła 1675 r. Zapisła była księstwo Aiguillon siostrzenicy swojej Marii Teresie, lecz gdy ta przed nią jeszcze bez potomstwa umarła księstwo to pani Wignerod oddała siostrzeńcowi swemu Ludwikowi margrabiemu Richelieu.

WIKTOR, imię trzech papieży.

— **WIKTOR I** (*świąty*), rodem z Afryki został papieżem 185 r. Umarł 197 r. po nim nastąpił Zefiryn św. Święto jego obchodzą 28 Lipca.

— **Wiktor II** (*Gebhard*), był biskupem Eichstaedt, a po śmierci Leona IX został obrany papieżem 1055 r. Sławny Hildebrand był legatem jego w Gallji. Wiktor II umarł 1057 r. Po nim nastąpił Stefan IX.

— **Wiktor III** (*Didier*), został papieżem r. 1086, po Grzegorzu VII; obraniu jego przeciw siłą antypapież Guibert; okazał się jednak stałym w utrzymaniu się przy swoich prawach. Umarł 1087.

WIKTOR (*Publius*), jeograf rzymski IV wieku. Doszło nas dzieło jego o podziale miasta Rzymu.

WIKTOR (*Claudius Marius*), urodzony w Prowancji, wykładał retorykę w Marsylii i umarł 450 r. Doszedł nas komentarz jego do biblij, wierszem w trzech księgach pisany: i list o zepsuciu obyczajów jego wieku.

WIKTOR (*świąty*), pochodził z jednej z najznakomitszych rodzin Marsylii, i służył z chwałą w armji rzymskiej, gdy po wyznaniu wiary chrześcijańskiej przytrzymany został, i po wytrzymaniu najokropniejszych męczeństw, ścięty 303 roku. Święto jego 21 Lipca.

WIKTOR (*Perrin*), książę Bellune urodzony w Marchji lotaryńskiej we Francji 1706 r. Wszedł za młodu do artylerji. Odbywał wojny włoskie i dosłużył się stopnia generała dwizji. Roku 1807 jako dowódca pierwszego korpusu wielkiej armji, został mianowany na placu bitwy pod Friedland, marszałkiem Francji. Po bitwie pod Tyłsz, gubernatorem Berlina. Roku 1808, poszedł do Hiszpanji. Później znajdował się pod Berezyną, Lipskiem, Haynau etc. Po restauracji został gubernatorem drugiej dwizji wojskowej. Po stu dniach, podczas których był z królem w Belgji, został członkiem komisji inkwizycyjnej do badania postępowania oficerów pod czas tej ostatniej epoki; następnie parem Francji, generał majorem gwardji królewskiej; nareszcie roku 1821, ministrem wojny. Umarł przed kilką laty.

WIKTORYN (*Marcus Pauronius*), drugi syn Wiktoryny i Postuma, tyrana Gallów; wstąpił na tron 265 r. Kazał stracić Lolliana mordercę jego brata. Sam też zabity został

268 r. z rozkazu Attycjusza któremu żonę zchałbił. Syn jego *Wiktoryn młodszy* którego zrobił był cesarzem jeszcze 267 r. został także zabity nie długo po nim 268.

WIKTORYN (*Fabius Marius*), retor IV wieku; zostawił po sobie traktat o ortografji i miarach wierszowych.

WIKTORYN (*Mazymus*), autor łaciński zostawił nam trzy dzieła; *O ortografji i grammatyce* i *o miarach wierszowych*; wszystkie trzy w całości nas doszły.

WIKTORYN (*Aurelja*) Rzymianka sławna z odwagi i wojskowych zdolności; była matką Postuma, który za panowania Galjana ogłosił się cesarzem Galji, i panował od 260 do 267 r. Wiktoryna straciwszy męża, dwóch synów, Postuma i Wiktoryna, i wauka Wiktoryna młodsze; oddała rządy Marjuszowi, a potem Tetrykowi. Umarła r. 269 otruta jak mówią przez Tetryka.

WILKES (*Jan*) urodzony w Londynie r. 1727; był najprzód r. 1754 wielkim szeryfem (sędzią) hrabstwa Buckingham, następnie członkiem izby niższej 1757 i 1761 r.; należał do stronnictwa opozycji i wsławił się wydaniem *Brytańczyka Północnego*. Burzliwe jego panflety ściągnęły nań karę dwudziesto miesięcznej więzienia, i wykreślenie z izby niższej. Obrany później aldermanem miasta Londynu, okazywał się zawsze przeciwnym rządów. Roku 1772 obrany szeryfem Londynu i Middlesex, następnie lordem-majorem, znowu wszedł do parlamentu 1774 r. Mianowany nareszcie r. 1779 szambelanem miasta Londynu, zaniechał opozycji i umarł 1797 r. Pisał *listy*, *mowy* i *wstęp do historii angielskiej*.

WINCKELMANN (*Jan Joachim*), sławny antykwarjusz, urodzony w Steindal w Brandeburskiem 1717 r. Był bibliotekarzem królewskiego Bunu. Roku 1754 udał się do Rzymu. 1756 wydał swoje *Uwagi o naśladowaniu snycerstwa i malarstwa greckiego*. R. 1763 mianowany był prezesem starożytności w Rzymie, członkiem kilku akademji, a nareszcie bibliotekarzem Watykanu. Roku 1768 opuścił Rzym, podróżował po Niemczech; i został nakoniec zamordowany w Tryjescie, przez jakiegoś aianturnika którego do zażyłości przypuszciał. Zostawił po sobie: *Historję sztuki u starożytnych*.

WINDEX (*Juliusz*), prokurator Galji transalpejskiej, sławny z buntu podniesionego przeciw Neronowi. Zwycięzony przez wodzów rzymskich, własną ręką śmierć sobie zadał roku 68.

WINIUS (*Tytus*), przyjaciel Galby; został konsulem r. 69, później dowódcą gwardji pretorjańskiej, a nareszcie pierwszym ministrem cesarza. Zchałbił się częstemi naduży-

ciami i przez Ottona na śmierć skazany został.

WIRGILJUSZ (*Publius-Virgilius-Marco*), przewany *księciem poełdów łacińskich*; urodził się w Andes niedaleko Mantui r. 70 p. Chr. pochodził z biednej i niskiego stanu rodziny. (Pierwszym początkiem jego sławy poetyckiej były jego tak zwane *Bukoliki*, poemat pasterski. August cesarz rzymski, był wielkim jego wielbicielem. Następnie Wirgiliusz napisał poemat *Georgiki*, czyli opisanie prac wiejskich; a nakoniec *Eneidę*, nad którą jedenaście lat pracował, a której śmierć, dokładnie wykończyć mu nie pozwoliła. Umarł r. 19 p. Chr. i umierając polecił żeby ostatni poemat spalono; szczęściem jednak, nie usłuchano tej ostatniej jego woli.

WIRGINJA córka centurjona Wirginjusza. Miała być cudnej piękności. Gdy Decemwir Appiusz Klaudjusz, zakochany w niej, użył chaniebnego podstępni i gwałtu by ją posiadać; uwiadomiony o tem ojciec, by ocalić honor dziecka, opuścił armję, przybywa do Rzymu i w oczach niecnego tyrańca, własną ręką życie jej odbiera r. 449 p. Chr.

WIRGINJUSZ (*Lucjusz*), centurjon rzymski, ojciec poprzedzającej; zamordowałszy własną córkę, by ją ocalić od chęci i od decemwira Appjusza Klaudjusza; powrócił natychmiast do armji, opowiedział co się stało, poburzył wojsko, poprowadził je do Rzymu i wraz z ludem wypędził decemwirów, r. 449 p. Chr., sam został potem trybunem ludu.

WIRGINJUSZ (*Tytus*), sławny wódz rzymski; wślawił się w Germanji, i przeciw Windexowi, którego zwyciężył. Dwa razy ofiarowaną mu przez wojsko purpurę cesarską z stałością odrzucił. Umarł 97 roku p. Chr.

WIRJATES, wódz luzytański; był najprzód pasterzem, później hersztem rozbojników, nareszcie żołnierzem. Roku 146 p. Chr., stanął na czele liczonej armji, przeciwko Rzymianom. Pobił Wetyljusza, Plantjusza, Klaudjusza, Unimanusa; Rzymianie przestraszeni wysłali przeciw niemu Q. Fabjusza Maxyma, lecz i temu szedł rok konsulat na niczem. Następca jego, G. Fabjusz Serwiljanus, został znowu pobity; aż nakoniec senat rzymski zmuszony był zawrzeć z Wirjatesem przymierze, i lud jego unać za przyjaciela i sprzymierzeńca ludu rzymskiego. Roku 141 p. Chr. Roku 140 p. Chr., Rzymianie zerwali przymierze i wysłali przeciw niemu Q. Serwiljusza Cepjona, który nie mogąc mu dać rady, kazał go zamordować, przekupiwszy jego własnych niewolników.

WIRTEMBERGSKI (*Maxymilian książę*), z domu panującego książąt Wirtembergskich; w piętnastym roku życia, ucieśniony

chęcią uczenia się sztuki wojennej, pod oczyma sławnego bohatera wieku, Karola XII; otrzymawszy zezwolenie rodziców, opuszcza dom, jedzie na Dreźnie do Polski, i wśród toczącej się wojny, za wiedzą i paszportami Augusta II, przebywa obozy saskie, by dostać się do króla szwedzkiego. Znajduje uwielbianego swego bohatera za Warszawą, w Okuniewie, powracającego właśnie po zwycięstwie pod Kliszowem i wzięciu Krakowa. Roku 1703, młody książę już miał udział w bitwie pod Pułtuskim, i przy oblężeniu Torunia. Odtąd towarzyszył już we wszystkich wyprawach, królowi szwedzkiemu. Zawarł stosunki ze Stanisławem Leszczyńskim, z księciem Alexandrem Sobieskim, z dwoma Sapiehami stronnikami Karola XII. Przebiegł z smiałym swym wodzem Litwę, Wołyń, Małą i Wielką Polskę; wraca do Saxonji, znowu odbywa najcięższe pochody przez Podlasie, Litwę, Białoruś, Ukrainę; nakoniec w stanowczej bitwie pod Półtawą, wzięty do niewoli, uprzejmie przyjęty i puszczony na wolność, przez Piotra Wielkiego cesarza rosyjskiego, wraca do swej ojczyzny; lecz osłabiony ciężkimi trudami, zapada na zdrowiu i czas jakiś zatrzymuje się w Kijowie. Po niejakiem podratowaniu zdrowia, puszcza się znowu w drogę, lecz w Dubnie powtórnie chorobą złożony, w młodym hardzo wieku umiera. Opis działań i przypadków księcia Maxymiljana, ciekawy, co się tyczy obrazu ówczesnej Polski i osoby Karola XII, wyszedł w języku niemieckim, przez jednego z jego dworzan, wydany w r. 1720, pod tytułem: *Reisen und Campagnen des Prinzen E. M. von Württemberg*. Polskie wypisy z dzieła tego, znajdują się w tygodniku poznańskim r. 1839.

WISZNIOWIECKI (*Jeremjasz książę*), wojewoda ruskii, syn Michała starosty owruckiego i Reginy Mohilanki, córki hospodara wołoskiego. Kończył szkoły we Lwowie, następnie udał się za granicę, doskonalić się w sztuce wojskowej. Powróciwszy do kraju, odniósł zwycięstwo pod Pułtawą, przyprowadził do skutku traktat z Moskwą r. 1634. W roku 1637, świetnie zgromił kozaków pod Starczem. Roku 1643, Omera-Agę wodza tatarskiego, do szczytu pobił, zdobył i więźniów odebrał, i sypa Omera, Bayram Kassy, do niewoli zabrał. Pod Ochwatowem dopomógł wiele do zwycięstwa nad Tatarami, kiedy go sam Koniecpolski hetman, swym obrońcą nazywał. W r. 1648, z garstką swego własnego wojska, przez siedm miesięcy wstrzymywał zapędy kozackie i pod Machnowką znaczne odniósł zwycięstwo. Przyczynił się także wiele do zwycięstwa nad Chmielnickim, pod Beresteczkiem, uprosiwszy u króla, żeby mu pozwolił z jego własnym hucem, najprzód na nieprzyjaciela natrzeć. Umarł r. 1651 w 39 r. życia. Utrzymywał ciągle Wiszniowiecki własnym kosztem ku obronie kraju, kilk tysięcz-

ny hufiec wojska, a pręcz tego, przeznaczał 180 tysięcy złotych rocznie, do rozdania na nagrody wojenne. Zaczyn ten mąż, nie uszedł oszczerstwa zawistnych, i mimo wielkich zdolności, nieustraszonej odwagi i przyznających mu te zalety kolegów i hetmanów: i buława kilkakrotnie go omijała, i ledwo po śmierci przyznano mu tytuł cnotliwego obywatela. Był on ojcem króla Michała.

WITALJAN, papież, urodzony w Segni w Kampanji, nastąpił po Eugenjuszu I, roku 657, zwołał kilka soborów, wysłał misjonarzy do Anglii i szczerze starał się o dobro kościoła. Umarł 672 roku. Zostawił po sobie kilka listów. Jemu przypisują także wprowadzenie organów do kościoła.

WITALJAN, Scyta z rodu, był wnukiem wodza Aspara. Został mistrzem milicji za cesarza Anastazego. Niepochamowana żądza wyniesienia się, zjednała mu niechęć cesarza Justyna, który stracić go kazał r. 520.

WITELLJUSZ (*Lucjusz*, Nepos); ojciec cesarza Witelljusza, był rządcą Syrii i rządził w niej godnie i sprawiedliwie. Zmusił Partów do żądania pokoju. Był trzy razy konsulem; a nareszcie cenzorem. W końcu, przyćmił sławę świętych swoich przyniów, podchlebstwy dla cesarzowej Messaliny. Umarł około 49 r. Senat kazał wystawić statue, na pamiątkę jego.

— **WITELLJUSZ** (*Aulus*), cesarz rzymski; syn poprzedzającego; przepędził młodość na wyspie Kaprea. Niektórzy utrzymują że los swój okupił, chaniebne poddaniem się, spróśnym huciom Klaudyna. Kaligula polubił go za to iż dobrym był woźnicą. Neron zaś, za gotowość śpiewania na scenie w celu przypodobania się jemu. Był wodzem wojsk w Germanji. Gdy Othon roku 69, został cesarzem, Witelljusz, kazał wojsku swemu ogłosić się także cesarzem i pociągnął przeciw współzawodnikowi. Po trzykroć zwyciężany, w czwartej bitwie pokonał zupełnie Othona i wszedł w tryjumf do Rzymu. Nie długo wstąpił się niesłychanem obzarstwem. Oddał się brudnym występkom, a następnie stał się tak okrutnym, że wojsko i lud, powstały przeciw niemu i śmiercią go ukarały r. 69.

WITERYK, król Wissygotów, owaładnął tron po śmierci Luiwy, którego sam zamordował r. 603. Prowadził wojny z rządzami cesarzów wschodnich o ostatnie posiadłości ich w Hiszpanji. Umarł 610 r.

WITOLD czyli **WITOFT**, jeden z braci pierwszego Jagielly. Przybył z nim 1386 roku, do Krakowa, razem z nim wyrzekł się poganstwa i na chrzcie świętym przyjął imię Alexandra. Roku 1392, ustąpił mu Jagiello rządów wielkiego księstwa litewskiego. Roku 1410, walczył wraz z bratem pod Grinwaldem. Roku 1429, należał do zjazdu monarchów, w Łucku na Wołyniu i wkrótce potem umarł.

WITRUWJUSZ (*Marcus-Pollio*), sławny architekt rzymski, urodzony w Formji; żył w pierwszym wieku naszej ery. August mianował go nadzorcą narzędzi wojennych i budowl publicznych. Zostawił po sobie dzieło o architekturze, w dziesięciu księgach, poświęcone Augustowi. Dzieło to do dziś dnia ma wielką wartość.

WITT (*Jan de*), urodzony 1625 r. doszedł stopniowo godności *pensjonariusza* Holandji (Najwyższego urzędnika, czyli rządcy) i urząd ten sprawował z wysokim talentem w najtrudniejszych okolicznościach. Gdy pewne stronnictwo w Holandji chciało wynieść na tę godność, Wilhelma III dzieckiem jeszcze wówczas będącego. Witt z odwagą przeciwstawił się temu, uważając wybór ten za przeciwny prawom kraju. Oskarżony kilkakrotnie o porozumienia z nieprzyjacielem, leddwo uszedł gwałtownej śmierci. Nareszcie otrzymał uwolnienie od służby. Lecz gdy stronnictwo księcia Oranji wzięło górę r. 1672 Korneli Witt brat Jana obwiniony o zamachy na życie księcia i wtącony do więzienia w Hadze osądzony był na wygnanie; i właśnie gdy brat wprowadzał go z więzienia by zadosty uczynić temu wyrokowi; zamordowani zostali obydwaj razem przez wzburzone tłumy ludu. Jan Witt zostawił *Pamiętniki swoje*.

WITYKIND, sławny wódz Saxonów który powstał przeciw Karolowi wielkiemu. Zrazu odniósł on zwycięstwo r. 782 w Sinthal; później jednak poniósł kilka klęsk. Karol wysłał do niego jednego z swoich panów, ofiarując mu swoją przyjaźń byle się dał nakłonić do przyjęcia chrześcijaństwa. Witykind udał się zaraz do Karola wielkiego do Attigny-sur-Aisne, i w jego obecności przyjął chrzest święty wraz z mnóstwem swoich. Karol nadał mu tytuł księcia Saxonji. Odłąd wierny sprzymierzeniec, Witykind zginął r. 807, w boju przeciw Geroldowi w Szwabji.

WITYZA, król Wissygotów hiszpańskich; panował przez lat pięć razem z ojcem swoim Egiką a następnie, dziewięć lat sam, to jest od r. 701 do r. 710. Był wściekłego, okrutnego charakteru, i zakończył panowanie Gotów w Hiszpanji. Państwo jego zniszczone zostało przez Saracenów afrykańskich.

WJASA, filozof indyjski; autor niezmiernie niezrozumiałego dzieła w czterech rozdziałach.

WŁADYSŁAW HERMAN, król polski, był drugim synem Kazimierza Mnicha, i wstąpił na tron po bracie swoim Bolesławie Śmiałym; gdy ten po zabójstwie Świętego Stanisława z kraju uchodzić musiał. Jednakże dla klątwy rzuconej przez Grzegorza VII papieża na cały kraj polski, nie smiał już Władysław Herman nosić tytułu królewskiego. Panował od r. 1080 do r. 1102. Po

nim nastąpił syn jego Bolesław Krzywousty. Władysław pochowany został w katedrze płockiej.

WŁADYSŁAW, książę szląski, starszy syn Bolesława Krzywoustego. Po śmierci ojca r. 1140 gdy Polska pomiędzy czterech synów jego podzieloną została; Władysławowi dostało się Pomorze, Szląsk i miasto Kraków z należącemi do niego ziemiami. Niedługo jednak utracił Pomorze i Kraków, a przy samym tylko Szląsku pozostał. Umierając podzielił jeszcze i Szląsk na trzy części pomiędzy swych synów, i z tego to podziału powstały księstwa: głogowskie wrocławskie, i opolskie. Te później poruszały się na mniejsze jeszcze części, które po jednej przechodziły pod władzę królów czeskich.

WŁADYSŁAW LASKONOGI, książę wielko-polski syn Miecysława Starego. Panował od r. 1202 do r. 1232.

WŁADYSŁAW ŁOKIETEK, król polski, wnuk Leszka Białego, księcia krakowskiego a młodszy brat Leszka Czarnego, po tym ostatnim na księstwo krakowskie pośląp. Był nader małego wzrostu, z kąd mu przydomek Łokietka dodano. Zmuszony walczyć nieustannie przeciw innym Piastom polskim i szląskim, przeciw królom czeskim, i Krzyżakom; kilkakrotnie z kraju swego, przez nieprzyjaciela wojny, tulące nieraz wiodące życie; stałością swoją przetrwał, lub przelamał wszystkie przeciwności; i pierwszy, na drobnutkie księstwa, od dwóch wieków podzieloną Polskę, w jedną całość znowu połączył. Roku 1309 po śmierci Henryka księcia głogowskiego i Wielko-Polskę do państwa swego przywrócił; a roku 1320 wraz z małżonką swoją Jadwigą, z książąt pomorskich; w Krakowie przez arcybiskupa gnieźnieńskiego na króla polskiego koronowany został. Od tej to chwili, Kraków przeznaczony na miejsce koronacji i pogrzebu królów polskich. Dla zawiązania bliższych stosunków z potężnym sąsiadem księciem Gedyminem, ożenił Władysław syna swego Kazimierza, z Aldoną córką księcia, która przyjąwszy wiarę chrześcijańską imię Anny przybrała. Umarł Władysław Łokietek w Krakowie r. 1333 i tamże pochowany.

WŁADYSŁAW JAGIELŁO, król polski i wielki książę litewski, był synem wielkiego księcia Olgierda. Po śmierci ojca 1377 r. wstąpił na tron. Choć cała ruska część jego ludu wyznawała już religię chrześcijańską wschodniego obrządku; on jednakże z całą rodziną i litewskiego języka poddanyymi swymi, trzymał się jeszcze pogaństwa. Gdy r. 1384 po zejściu Ludwika króla węgierskiego, Polacy obrali za królową słynną z piękności córkę jego Jadwigę; Jagiello oświadczył się o jej rękę; ofiarując jeżeli będzie przyjętym, i sam przejść na wiarę katolicką i lud swój

do niej nakłonić. Gdy królowa, pomimo wstrętu, i skłonności ku innemu, poświęcając szczęście własne dla dobra kraju, przyjęła to oświadczenie; zjechał Jagiello do Krakowa r. 1386, w towarzystwie brata rodzonego Skirgiełły i stryjcznego Witolda, z licznym orszakiem Litwinów; pierwsze odwiedziny oddał królowej, oczekującej go w zamku w świętelnym gronie niewiast polskich. Nazajutrz posłał Jagiello przez swych braci, bogate dary swojej oblubienicy. Trzeciego dnia ochrzczony został wraz z braćmi przez arcybiskupa Bodzenta i przyjął imię Władysława. Czwartego dnia odbyła się koronacja Jagielly na króla polskiego; przy której zaprzysiął unję Litwy z Polską; poczem nastąpił obrzęd zaślubin z Jadwigą. W pierwszym roku panowania Jadwigi i Jagielly zwiedzili oni Wielko-Polskę, i przebywając czas niejaki na zamku poznańskim zagodzili długie spory, i wojny domowe Naleczów z Grzymalczykami. Tymczasem zwolany przez Jagiellę sejm szlachty litewskiej w Wilnie, uchwalił przeniesienie balochwalestwa w całym księstwie. Następnego roku, królestwo udał się do Wilna, i w ich przytemności zniszczone zostały ostatnie ślady pogaństwa a założone biskupstwo wileńskie. Dla prędszego rozkrzewienia obrządku rzymsko-katolickiego między ludem, król sam zajął się misjonarstwem, wspierając polskich kapłanów i tłómacząc nauki ich dla Litwinów. Wracając do Krakowa, polecił był król zarządzić księstwa, najprzód rodzonemu bratu Skirgiełle, następnie młodszemu nierównie Witoldowi. Roku 1399 gdy umarła ubóstwiona od męża i narodu królowa, już Jagiello chciał Polskę porzucić, myśląc iż po śmierci żony żadnego więcej prawa do korony polskiej mieć nie może; lecz zaspokojony w tym względzie przez panów polskich, pozostał i po roku załohy pojął za żonę Annę wnuczkę Kazimierza wielkiego. Roku 1410 postanowioną została wspólna Polaków i Litwinów wyprawa na Krzyżaków. Wtargnęły wojska Jagielly i Witolda do Pruss i pod Grinwaldem stanowiące zwycięstwo odniosły. Roku 1413, zebrany w Horodle nad Bugiem sejm obu narodów potwierdził i uzupełnił związek Polaków z Litwinami pod jednym zawsze, obieralnym monarchą. Roku 1415, Jagiello, uporeczywie dotąd w pogaństwie trwających Zmudzinów do wiary chrześcijańskiej nakłonił. Owdowiał po Annie r. 1417, ożenił się Jagiello po raz trzeci z Elżbietą Piłecką wdową po Granowskim, a w roku 1423 po śmierci tej ostatniej choć już 75-letni starzec jeszcze raz się ożenił z Zofią córką księcia kijowskiego; i z tej ostatniej miał dwóch synów Władysława i Kazimierza którzy po nim panowali. Roku 1429 odbył się w Łucku na Wołyniu zjazd monarchów chrześcijańskich w sprawie cesarstwa wschodniego już pod przemocą Turków upadającego. Na zjeździe tym znajdowali się: Król Jagiello, Witold wielki książę

litewski, Zygmunt cesarzemiecki i posłowie Jana Paleologa cesarza bizantyjskiego. Umarł Jagiello 1434 r. w Groduku na Rusi w dzisiejszym obwodzie lwowskim.

WŁADYSŁAW JAGIELONCZYK, starszy syn Jagielly i Zofji księżniczki kijowskiej. Po śmierci ojca zaraz, mając zaledwie lat 9, pod opieką matki obrany został królem polskim. Roku zaś 1440 w Budzie obrany został królem węgierskim; a tak, ledwo kilkonastoletni młodzieniec miał sobie już powierzone rządy dwóch narodów. Połecił więc rządy polskie matce, litewskie młodszemu bratu Kazimierzowi, a sam pojechał do Węgier, przybrawszy sobie słynnego ze światła i nauki biskupa Grzegorza z Sankta, za radcę przybocznego. Za namową papieża Eugenjusza IV, wziął się Władysław do wojny z Amuratem II, sultaniem tureckim, wielkie nad nim odniósł zwycięstwo, i do upokarzającego traktatu przysmusił. Traktat ten był zawarty na lat dziesięć: lecz gdy Paleolog cesarz bizantyjski, i legat papieżki, natłaniali Władysława do zerwania go na korzyść chrześcijaństwa, Władysław, wbrew sumieniejszym rad biskupa Grzegorza, traktat zrywa, wojnę sultanowi wypowiada i nie czekając, z węgierskim wojskiem i polską gwardją przyboczną, wchodzi do Bułgarii. Spotykają się obydwa wojska pod Warną nad morzem czarnem 1444 r. Turcy odnoszą zwycięstwo a Władysław na placu boju w dwudziestym roku, życie utracą.

— **WŁADYSŁAW JAGIELONCZYK**, starszy syn króla polskiego Kazimierza Jagielly i Elżbiety austriackiej. R. 1471, za panowania ojca, mając zaledwie lat piętnaście powołany został na tron węgierski. Udał się więc do Budy i tam był koronowany, roku 1515 wezwany był przez cesarza Maxymiljana I na kongres do Wiednia, wraz z królem czeskim Ludwikiem, i Zygmuntem królem polskim. Umarł tegoż roku w Budzie w 60 lat wieku.

WŁADYSŁAW WAZA, czyli **WŁADYSŁAW IV**, syn króla Zygmunta Wazy i Anny Austriackiej; miał lat 14 gdy r. 1610, panowie rosyjscy carem go obrali, i już nawet monetę z wizerunkiem jego bić zaczęli, lecz niechęć ojca wszystkiemu przeszkodziła. Roku 1611, dla obeznania się z sprawami publicznymi, upoważniony został młody król, wiec do zasiadania na posiedzeniach sejmowych po lewej stronie króla. R. 1616, pierwszy raz z hetmanem Chodkiewiczem, wyszedł na wojnę, mając lat 22. Roku 1621, towarzyszył temuż hetmanowi na wojnę, chcąc się zwać, przeciw Tatarom i Turkom, przez samego sultana Osmana prowadzonym. Roku 1624, mając już lat 30, przedsięwziął podróż za granicę i wyjechał w towarzystwie znanego z nauki i pobożności Alberta Radvily, przybrawszy obce nazwisko, dla rozru-

chów wojny trzydziestoletniej w Niemczech. Udał się najprzód do cesarza Ferdynanda II, ztamtąd do Brabantu, gdzie brał udział w oblężeniu twierdzy Breda, której sławny wódz hiszpański Spinola dobywał. Następnie udał się do Rzymu, na dwór papieża Urbana VIII, który go z wielkimi honorami przyjmował. Roku 1632, po śmierci ojca, obrany królem polskim przez elekcją pod Warszawą odbyłą, pociągnął niedługo z wojskiem na Smoleńsk, gdzie oblegał miasto Słonia, wraz z wojskiem otoczył i zabrał, a następnie wymógł na carze Michale Fedorowiczu, korzystny dla siebie traktat. Namawiany, przez Ferdynanda II cesarza, do poślubienia córki jego Cecylii: przystał nareszcie na ten związek, i wysławszy brata swego królewicza Kazimierza do Wiednia, zawarł z nią ślub prokuracyjny w kościele Augustjanów w Wiedniu już za panowania Ferdynanda III-go, roku 1637. Cecylja opuściła Wiedeń i udała się w towarzystwie arcyksiężny Kłaudji do Polski. Spotykał ją król w zamku Łtzy; poczem odbył się uroczysty wjazd jej do Warszawy gdzie po potwierdzeniu ślubu w farze warszawskiej przez prymasa Wężyka, odbyła się koronacja Cecylii, jako królowej polskiej, a arcyksiężna Kłaudja, wróciła do Wiednia. W tymże czasie waczęły się srogie bunty kozaków, których tylko czujna baczność wielkiego hetmana koronnego, Stanisława Koniecpolskiego, utrzymać zdołała. Nękania od lat kilku bolesną chorobą kamienia i pedogry, odbył król r. 1638, w towarzystwie królowej Cecylii i siostry swojej królowny Anny, oraz liczne orszaku dworzan, podróż do wód badenkich pod Wiedniem. Z rozkazu cesarza Ferdynanda III, przez cały ciąg tej podróży, przyjmowany był najwspanialej, przez książąt i rządców prowincji, a gdy już nadzwad powracał wyjechał cesarz na spotkanie go do Nikolsburga i kilka chwil z nim przepędził. Roku 1641. Fryderyk Wilhelm następujący po ojcu na księstwo pruskie, przybył do Warszawy i przed zamkiem, siedzącemu na majestacie Władysławowi IV, hold teniczny z księstwa pruskiego oddał. Był to ostatni raz, oddany hold Prus państwu polskiemu. Po sześciu latach pożycia, stracił król żonę Cecylię, w Wilnie przy połogu zmarłą. Zamysławiając wejść w powtórne związki małżeńskie, starał się najprzód o Krystynę królową szwedzką, lecz gdy dla zbyt nierówności wieku, tu się nie powiodło; posłał prosić o rękę księżniczki Gonzagi spokrewnionej z familją królewską francuską, otrzymawszy pomyślną odpowiedź, wysłał wojewodę Opalińskiego do Francji, który wziąwszy z księżniczką ślub prokuracyjny na imię króla polskiego, przywiózł Ludwikę Gonzagę już jako królową polską w towarzystwie ambasadorowej Guebriana do Polski. Schorzał król i już tylko na stołku noszony, spotykał nową małżonkę, dopiero u stóp ołtarza fary warszawskiej gdzie nuncjusz papie-

zki Jan de Torres szlub potwierdził. Lubo wziętym sił i zdrowia, jeszcze jednak Władysław o działaniach wojennych przemysliwał, i gdy poseł wenecki Tiepoli przedstawił mu projekt zawarcia traktatu zaczepnego i odpornego przeciw Turkom i tatarom, chwycił się myśli tej Władysław i zaczął samowolnie wojska do tureckiej wojny przygotowywać, utrzymując kozaków na stopie wojennej pod dowództwem Chmielnickiego, i zaciągając to w Polskę, to za granicę, płatne wojska; lecz gdy sejm w Warszawie zebrany jął królowi samowolne postępowanie wyrzucić i rozpuszczenia zaciągniętych wojsk się domagać, uległ słaby król bezrozumnym wymaganiom i szczęśliwsze swoje zamiary porzucił. R. 1648, wyjechał wraz z królową do Wilna. Tam doszła go pierwsza wiadomość o powstaniu kozaków pod Chmielnikiem i o pierwszych klęskach Stefana Potockiego pod Czehrynem i hetmana Mikoleja Potockiego pod Korsuniem. Chciał król zaraz sam udać się na Ukrainę, lecz zaślabszy w drodze, pozostać musiał w Mereczu nad Niemnem, i tam umarł tegoż roku. Mimo słabości zdrowia, i ducha sprzeciwieństwa szlachty a bardziej jeszcze szkodliwych panów polskich, objawił nieraz Władysław wyższe pojęcia swoje i rozumne chęci względem państwa: czego dowodem, założony przez niego i obficie w broń opatrzony arsenał warszawski i wystawienie małej floty polskiej pod Puckiem na Pomorzu, oraz dwóch zamków obronnych na kępie helskiej, pod nazwą Władysławowa i Kazimierzowa. Za jego panowania ustanowione także zostały pierwsze poezy w kraju. Rozumna jego wyrozumiałość dla różnowierców, spowodowała go do zwolania w Toruniu, r. 1645, duchownych rozmaitych wyznań, prócz soeynjańskiego, dla porozumienia się, nad głównymi artykułami wiary. Jemu także winna Warszawa postawienie kolumny z posągami króla Zygmunta Wazy.

WŁODZIMIERZ (Wielki), był synem wielkiego księcia Światosława a bratem Olega. Po zamordowaniu tego ostatniego przez innego brata jego Jaropelka, Włodzimierz schronił się do Waregów; zebrał liczne wojsko z bitnego tego ludu, opanował Kijów, i r. 980, skazawszy brata na śmierć, sam panować zaczął. Żyjąc w pogaństwie, miał jak mówią 8 żon i 800 nałożnic. Rozszerzył państwo swoje aż po morze Bałtyckie; następnie przyjął religię grecką, nakłaniając do niej i lud; pojął za żonę Annę, siostrę cesarza wschodniego; pozakładał szkoły, kościoły, i podzielił państwo swoje na prowincje. Umarł 1015 r.

WŁODZIMIERZ II (Monomacha), urodzony 1053 roku, był synem Wsiewołoda; został obrany wielkim księciem, 1113 r. i pierwszy przybrał tytuł cara. Panowanie jego nader oświećne, nabrało większego jeszcze blasku, od cnót i czynów wojennych tego monarchy. Umarł 1125 r.

WOJCIECH (święty), urodzony w Czechach, żył w X wieku i był biskupem pragskim. Prześladowany od Czechów, przeniósł się najprzód do Węgier, a potem do Polski, za Mieczysława I, gdzie dużo przyczynił się do rozkrzewienia świeżo wprowadzonego chrześcijaństwa. Jemu to przypisują układ *pieśni Boga Rodzica*.... Roku 995, za poradą Bolesława, udał się do Prus w towarzystwie 2-ech tylko księży, dla nauczania tamtejszych pogan, i pod Fischhausen, nad zatoką fryschhawską, męczeńską śmierć poniósł. Bolesław wykupił ciało jego od Prusaków i najprzód w Strzemieszynie a potem w Gnieźnie w wspaniałym grobie złożył. Cesarz niemiecki Otto III, przybył tamże r. 1000, dla zwiedzenia zwłok tego świętego.

WOJCICKI (Kuzimierz Władysław), urodził się w Warszawie, 1807 r. Odbił szkoły u Pijarów i w uniwersytecie Warszawskim. Od r. 1828 jako współpracownik *dziennika warszawskiego* wstąpił w zawód literacki. W r. 1830 wydał *przysłowia narodowe* w 3 tomach. *Starożytne przypowieści* XV i XVI wieku t. I. Następnie *Pieśni ludu* 2 tomy i *Krupie powieści* 2 tomy. *Klechy, starożytne podania i powieści ludu* tom I, *Stare Gawędy i obrzy* 4 tomy. *Teatr Starożytny w Polsce* 2 tomy. *Zarysy domowe* 4 tomy. *Obrazy Starodawne* 2 tomy. *Niewiasty polskie* 1 tom. *Domowe powiastki i wizerunki* 2 tomy. *Historja Literatury polskiej* 4 tomy. Wydał sześć tomów *Biblioteki Starożytnej. Album warszawskie* tom 1. *Album Literackie* tom. 2 Współredaktor Biblioteki warszawskiej. Współpracownik wielu pism literackich polskich. Członek towarzystwa naukowego krakowskiego. Wszystkie prace i badania zwrócił do przeszłości krajowej i poznania charakteru ludu polskiego. Masa wiadomości historycznych którą rzucił w naród, wydaje dziś owoce. On pierwszy wskrzesił i okazał ważność przysłów, podań, i powieści narodowych: wiele nieznanych stawil nam postaci z zamierzchłych wieków. Klechy tłumaczono na niemiecki i francuzki język, wiele gawęd na język czeski. Autor Chowany stawia go w rzędzie pierwszych żyjących prozaików. Obecnie redaguje życiorysy znakomitych ludzi.

WOLF (Baron Jan Chrystjan de), filozof niemiecki, urodzony w Wrocławiu 1679 r. Ułożył sobie system filozoficzny z połączonych zasad Leibniza i Deskarta. Roku 1703, był profesorem filozofji w Lipsku. Król szwedzki mianował go radcą rejencji. Cesarz rosyjski wice-prezesem akademji petersburskiej. Frydryk II król Pruski r. 1741 zroził go najprzód radcą przybocznym, następnie wicekanclerzem, professorem prawa natury i praw człowieka, i kanclerzem uniwersytetu. Elektor bawarski nadał mu tytuł barona państwa. Umarł Wolf 1754 r. Napisał: *Kurs i Dykcjonarz matematyki, Psychologjii empiryczną, Psycho-*

logią racjonalną, Filozofję pierwiastkową czyli Ontologią, Kosmologią powszechną, Teologię naturalną, O prawie natury etc.

WOLF (*Frydryk August*), filozof niemiecki, urodzony w Haynrode blisko Getyngi 1759 r. Był najprzód profesorem gimnazjum w Ilfeld, następnie, profesorem uniwersytetu w Halli i dyrektorem tamtejszego instytutu pedagogicznego. Niedługo głośnym się stał w całych Niemczech. Kilka lat poświęcił na poszukiwania nad Homerem i jego dziełami; i wydał w tym względzie pełne erudycji dzieło pod tytułem *Prolegomena*; w którym stara się dowieść iż Homer taki jakim go teraz zrobili nigdy nie egzystował. Nakoniec Wolf został radcą stanu i profesorem w Berlinie, i umarł 1824 r. Wydał był nowe edycje z komentarzami: *Herjoda, Homera, Herodjana, Suetona, Platona, Obłoków Arystofana, Morwy Demostenesa przeciw Leptynowi, Listy do Hejnego, Obraz nauki starożytności, Historję literatury rzymskiej etc.*

WOLMAR (*Izaak*), doktor prawa, był radcą arcyksięcia Ferdynanda Karola i pełnomocnikiem cesarskim, do traktatu wstfalskiego. Napisał w łacińskim języku *Pamiętniki o ważniejszych układach między katolikami i protestantami*, w Münster i Osnabruck (1643 — 1648 r.) zawartych. Umarł r. 1662.

WOLOGEZES, tak się nazywało kilku królów Partów z dynastji Arzacydów. i

— **WOLOGEZES I**, czyli **ARZACES XXIII**, nastąpił po swym ojcu Wononesie r. 50 albo 51. Wojował z Rzymianami za czasów Klaudyna i Nerona, o tron Armenji, na którym Wologezes chciał osadzić brata swego Tyrydatesa, gdy Rzymianie popierali Tygranesa. Wologezes I umarł r. 90.

— **WOLOGEZES II**, czyli **ARZACES XXVI**, panował od r. 121 do r. 150.

— **WOLOGEZES III**, czyli **ARZACES XXVII**, wojował z Rzymianami około r. 165, utracił kilka miast i umarł 192 r.

— **WOLOGEZES IV**, czyli **ARZACES XXX**, panował od 209 do 216 r.

WOLSEY (*Tomasz*) syn rzeźnika, urodzony w Ipswich w hrabstwie Suffolk w Anglii 1471 r. Obrął sobie stan duchowny; został najprzód kapłanem i jałmużnikiem Henryka VIII króla angielskiego; następnie monarcha ten zrobił go członkiem rady państwa, i oddał mu prawie cały zarząd królestwa. Prócz tego nadał mu kilka biskupstw; następnie mianował arcybiskupem York, kanclerzem państwa i ministrem stanu. Papież Leon X zrobił go kardynałem i legatem powszechnym w Anglii. Franciszek I król francuzki i Karol V cesarz niemiecki, obsypywali go dobrodziejstwami, by zyskać przychylność jego. Wolsey sprzyjał najprzód cesarzowi, potem zaś trzymał z Francją. Zrazu sprzeciwił się uporczywie, porzuceniu kró-

lowej Katarzyny aragońskiej, widząc jednak, że króla od tego zamiaru odwieść nie zdoła, uznał wszystkie jego powody i przystał na to rozłączenie. Przepych i duma jego, oburzyły Anglików przeciw niemu Anna Bolena pobudziła przeciw niemu króla, którego czyniąc zadosyć rządaniom małżenki i ludu, odebrał mu wszystkie dochody, urzęda, i dobra skonfiskował. Wolsey zostawiony już tylko przy jednym arcybiskupstwie York, którego mu odjąć nie mogli, zniósł nielaskę z godnością. Nakoniec Henryk VIII, kazał go osadzić w fortecy londyńskiej; lecz Wolsey w drodze roku 1533, z gwałtownej choroby umarł. Wolsey był niesłychanie dumny i niekiedy sprzedajny, jednakże w administracji był oszczędny i sprawiedliwy.

WOLUMNJA, żona Korjolana, posła razem z matką jego Weturją, błagać tego bohatera, by zaprzestał walczyć przeciw Rzymowi.

WOLUMNJUSZ (*Tytus*), Rzymianin, sławny z przyjaźni swojej dla Lukullusa, którego tłumwir Antonjusz, na śmierć był skazał. Zał i rozpacz jego za przyjaciela, po czytano mu za zbrodnię i także śmiercią ukarano. Wolumnjusz zniósł z odwagą męczeństwo i przed samą śmiercią, jeszcze rękę przyjaciela ucałował.

WOLUZJANUS (*Catus-Vibius*), syn cesarza Gallusa, był przybrany przez ojca do rządów państwa, wraz z Hostylianem synem Decjusza, r. 251. Przez następne dwa lata był konsulem, i zamordowany został wraz z ojcem przez wojsko, r. 253.

WONONES I, czyli **Arzaces XVIII**, król Partów, przepędził młodość w Rzymie, jako zakładnik, powołany na tron r. 4, wypędzony później przez swych poddanych; osadzony został potem przez Augusta na tronie Armenji.

— **WONONES II** czyli **Arzaces XXII**, król Partów, wstąpił na tron po Gotharzesie r. 50 i zginął tegoż roku.

WOPISKUS, urodzony w Syrakuzie, należy do tych autorów łacińskich, których dzieła składają zbiór zwany: *Historja Augusta*. (305 r.) Styl jego przyjemny. Przypisują mu życia Aureliana, Tacyta, Floryana, Proba, Tirmusa, Karusa etc.

WORONICZ (*Paweł*), rodem z Wołynia z ojca Jana i matki Kmitówniej. Odywiał pierwszeństwo nauki w szkołach jezuickich w Ostrogu, i w młodym jeszcze wieku wstąpił do tegoż zakonu. Dla niepospolitych talentów wkrótce mianowany został profesorem szkoły ostrogskiej. Po zniesieniu zakonu jezuitów w Polsce 1773 r. wstąpił do misjonarzy w Warszawie, i oddawszy się pracy, tak głębokich nabył wiadomości że najpoważniejsi naczelnicy kościoła polskiego, Adam Cieszkowski, biskup kijowski, i Gernysz biskup chełmski, u-

żywali pomocy jego w ważnych sprawach duchowieństwa; przez co młody ten kapłan o stworzył sobie wstęp do króla Stanisława Augusta. Roku 1795, usunął się z Warszawy i poprzestając na skromnem probostwie w Liwie, z gorliwością oddał się obowiązkom dobrego pasterza. Z Liwu przeniesiony został na probostwo w Kazimierzu, nie daleko Puław, w których widok świątyni Sybilla, z jej mnóstwem pamiątek, podał mu myśl do poematu pod temzę nazwiskiem, a który choć w rękopiśmie tylko krążący, zjednał mu sławę znakomitą, tak że nowo utworzone towarzystwo przyjaciół nauk w Warszawie, przybrało go za swego członka. Przeniesiony znowu na nowe probostwo w Powsinie pod Warszawą jeszcze się w niem nie urządził, gdy Fryderyk August jako książę warszawski, powołał go na dziekana kapituły warszawskiej i członka rady stanu. Na tej nowej posadzie Woronicz dał się poznać jako mówca znakomity. Na pogrzebie przywiezionych zwłok księcia Józefa Poniatowskiego miał wzniosłą i tkliwą mowę którą do najlepszych dzieł jego liczą. Później cesarz Alexander król polski wyniósł go na biskupstwo krakowskie. Roku 1829 przeniesiony został z woli najwyższej na archidiecezję warszawską do której przyłączona była godność prymasa, i w tej godności przewodniczył obrzędowi koronacji Najjaśniejszego Pana, na króla polskiego w tymże roku. Niedługo potem wyjechał do Wiednia dla poratowania zdrowia i tamże umarł wkrótce po przyjeździe swoim. Po śmierci jego r. 1831 wyszedł w Krakowie zbiór poezji Woronicza; a r. 1833 w Lipsku wszystkie jego pisma w sześciu tomach.

WREN (*Krzysztof*), urodzony w Londynie 1632 r. Mianowany był 1657 r. profesorem astronomii w kolegium Gresham w Londynie potem w kolegium Sawilian w Oxfordzie. Roku 1663, został członkiem królewskiego towarzystwa nauk. Roku 1665, obrany był jednym z komisarzy, przełożonych nad reparaacją kościoła ś. Pawła. Roku 1668, otrzymał tytuł budowniczego królewskiego. Roku 1680, został prezesem królewskiego towarzystwa nauk, i był po dwakroć deputowanym do parlamentu. Umarł 1723 r. Zostawił po sobie kilka dzieł matematycznych w łacińskim języku.

WSIEWOŁOD, Imię trzech wielkich książąt rosyjskich. Wsiewołod I brat Izaśława nastąpił po nim 1078 roku, z krzywdą synów jego; umarł 1093. Wsiewołod II Olgowicz Panował po Jaropełku i umarł 1146 r. Wsiewołod III nastąpił po Michale 1176 r. i umarł 1212 r.

WUJEK (*Jakób*), rodem z Mazowsza z rodziców protestanckich. Z czytania tylko dzieł Hozjusza przekonał się o wyższości wiary katolickiej i do niej powrócił. Następnie uczył się teologii w akademii krakowskiej i w Wiede-
dniu; stamtąd udał się do Rzymu gdzie wstąpił do zakonu Jezuitów i był profesorem matematyki. Wróciwszy do kraju był profesorem teologii w Pułusku Król Stefan Batory poznawszy jego przymioty i zdolności polecił mu wychowanie synowa swego Zygmunta; a następnie chcąc ziemie siedmiogrodzką do wiary katolickiej nawrócić, założył kolegium jezuickie w Kołoswarze (Klausenburg), i Wujkowi zarządził onegoż powierzył. Prócz tego zarządzał on jeszcze zakonem poznańskim, wileńskim i krakowskim a nareszcie całem zgromadzeniem Jezuitów w Polsce i Litwie. Dysputował o wierze z odszepieńcem Faustem Socynem. Duchowieństwo ówczesne nadało mu przydomek *Hieronima polskiego*. Umarł w Krakowie 1597 r. Zostawił on po sobie dużo pism duchownej treści, z których jedne w Krakowie, inne w Poznaniu, inne znowu w Wilnie wydawane były. Z tych najważniejszy jest przekład starego i nowego testamentu na język polski. Pracę tę przedsięwziął Wujek z polecenia papieża Grzegorza XIII strawił nad nią lat piętnaście i odebrał za nią pochwałę od papieża Klemensa VIII i synodu duchownego w Piotrkowie 1607 r. zebranego.

WULGATJUSZ GALLIKANUS, senator rzymski za panowania Djokletjana był jednym z autorów dzieła *Historja Augusta*. Do nas doszedł tylko jeden urywek jego o *buncie Awidjusza Kassjusza*.

WURMSER (*hrabia Dagobert Zygmunt de*), urodzony w Alzacji. Roku 1793 otrzymał dowództwo armii austriackiej przeznaczonej do zajęcia Alzacji, przeszedł Ren, zmusił Francuzów do cofnięcia się z pod Landau; spiesznym pochodem stanął u stóp gór Vosges; i zajął Haguenau Drunsheim, Lecz francuzi wzięli znowu górę Pi-chegru, pobili zupełnie wojska Wurmsera i zmusił go do opuszczenia Alzacji. Następnie r. 1795 Wurmsier otrzymał dowództwo armii wyższego Renu, opanował Mannheim i w nagrodę tego zajęcia został feldmarszałkiem. Roku 1796 zwyciężony pod Rebach i Frankental przez Moreau, udał się potem do Włoch na pomoc Mantuy. Zwycięziony i tam ciągle, mianowicie nad jeziorem Guarda, pod Roveredo, i w wozach Brenty, zdołał jednak nagłym i umiejętnym marszem, podstąpić pod Mantuę, zmusić oblegające wojsko do odstąpienia, i sam się w mieście zamknął. Lecz powtórnie oblężona Mantua musiała nareszcie po silnym oporze poddać się 2 Lutego 1797 r. Wurmsier udał się do Wiednia, mianowany został kommissarzem jenerałnym w Węgrzech, i tegoż samego roku życie zakończył.

WUWERMANS (*Filip*), malarz urodzony w Harlem w Holandji roku 1620 zmarły 1668. Malował szczególnie pejzaże, ożywione polowaniem, podróżnymi, odpoczynkami lub obozami wojsk, a niekiedy nawet małemi

utarczkami. We wszystkich pracach jego, uderza staranny rysunek, piękność roboty, oraz harmonja i żywość kolorów.

WYCHOWSKI (*Jan*), kozak rodem, ważną grał rolę w zatargach ukraińskich za panowania Kazimierza Wazy. Po śmierci Bogdana Chmielnickiego, mimo przeciwnego mu stronnictwa chcącego utrzymać na helmaństwie Jerzego Chmielnickiego, sam się helmanem kozaków ogłosił. Zawarł traktat z posłami polskimi w Hadziaczu w ukraińskie zadnieprzańskiej, mocą którego województwa: kijowskie, bractawskie i czernigowskie, stanowiąc *księstwo ruskie* równe przywileje z wielkim księstwem litewskim mające. Religją panującą w *księstwie ruskiem* miała być religja grecka nieunijacka; metropolita kijowski i inni biskupi nieunijacy zasiadać mieli na sejmie polskim. Władza helmańska nad kozakami zapewniona Wychowskiemu z tytułem wojewody kijowskiego. Lecz ugodę tę sejm polski odrzucił, prócz punktów osobiste Wychowskiego dotyczących. Wychowski wstawił się jeszcze ważnem zwycięstwem nad Frubeckim pod Konotopem r. 1659. Skończył zaś nieszczęśliwie; obwiniony o zdradę w Korsuniu, przez kommissję wojskową osądzony r. 1664 także rozstrzelany został.

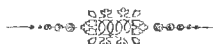
WYRWICZ (*Karol*), urodzony w Zmudzi, pierwsze nauki pobierał w szkołach jezuickich i w osiemnastym roku życia do zakonu ich wstąpił. Trudnił się czas jakiś nauczycielstwem po rozmaitych kolegiach jezuickich. Potem oddał się prywatnemu wychowaniu Józefa Hybzena, później wojewody Mścisławskiego, i z nim podróży do Francji i innych krajów odbył. Po powrocie swoim został rektorem konwiktów jezuickich w Warszawie. Za panowania Stanisława Augusta, wyprawiony był w tajnem poselstwie do dworu wiedeńskiego w zamiarze układów o małżeństwo króla z jedną z arcyksiężniczek austriackich.

Umarł Wyrwicz 1793 r. Pisma które za życia jego były wydane mają na celu nauczanie publiczne w szkołach. Najważniejszem z nich była *Jeografia powszechna* wydana w Warszawie 1768 r. Drugie wydanie tego dzieła pokazało się 1773 r.

WYSZKOWSKI (*Franciszek*), był major w tak zwanej kawalerji narodowej w brygadzie Dzierżka r. 1793, następnie służył pod rozkazami głównodowodzącego generała Zajęczka i został generałem; odbywał mnóstwo kampanji, odniósł kilka znaczących zwycięstw; po wzięciu Warszawy udał się do Francji, złamąwszy powrócił za cesarza Pawła do swej rodziny do prowincji rosyjskich i umarł 1825 r.

— **WYSZKOWSKI** (*Michał*), brat poprzedzającego. Odznaczył się w literaturze, szczególnie przekładem rymowym niemieckiego poety *Zacharee* którego dwa dzieła *Faelon* i *świętyniu nudów*, okazały się najprzód po dziełnikach, a po śmierci jego umieszczone zostały w ogólnym zbiorze pism jego w Warszawie 1830 r. wydanym.

WYTHE (*Jerzy*), urodzony r. 1726 w Stanach Zjednoczonych w Ameryce; za młodu prowadził życie rozwiązłe i dopiero w 30 wieku życia, zaczął się brać do nauki. Bez pomocy żadnego profesora nauczył się języka łacińskiego i greckiego, w krótkim czasie nabył gruntownej znajomości praw swojej ojczyzny i angielskich. Następnie wydoskonalił się w naukach moralnych i fizycznych i doszedł wysokiej doskonałości w matematyce. Został nareszcie adwokatem i słynął jako mówca i prawnik. Po ogłoszeniu samostojności Stanów Zjednoczonych był deputowanym na sejm w Wirginji 1775 r. Mianowany wraz z innemi dołożenia nowego kodexu praw, po ukończeniu tej pracy, mianowany został sędzią wysokiego sądu kanclerskiego a ułeco później kanclerzem Wirginji. Umarł 1806 r.

XAKKA, filozof indyjski, który miał żyć na tysiąc lat przed Chrystusem, i był pierwszym prawodawcą Japończyków. Nauka jego zasadzała się na metempsychozie czyli przemianach duszy. A cała moralność na następnych pięciu przykazaniach: *Nie kradnij, nie*

kradnij, nie cudzołóż, nie kłam i nie pty mnych napojów.

XAINTRAILLES albo **SAINTRAILLES** albo **SAINTE-TREILLE** (*Jan Panton de*), jeden z sławnych rycerzy za panno-

wania Karola VII króla francuzkiego. Odbyl pierwsze próby rycerstwa 1419 r., i odtąd był nieodstępny przyjacielem i towarzyszem broni, sławnego Lahire. W nagrodę wielkich zasług, mianowany został przez Karola VII administratorem, (*bailli*), prowincji Berry, oraz komendantem fortec: Bourges, Falaise i Châtea-Thierry; nakoniec r. 1454, został marszałkiem Francji. Umarł w Bordeaux 1461 r.

XANTHUS, jeden z najdawniejszych historyków greckich, urodzony w Sardes w Lidji około 503 r., p. Chr.; napisał dzieło historyczno-jeograficzne, w czterech księgach, pod tytułem: *Księgi lidyjskie*. W dziele tem, dał on opis fizyczno-jeograficzny i historję swej prowincji, od najdawniejszych czasów, aż do jego wieku. Ksiąg tych urywki tylko nas doszły. Lecz one to podobno posłużyły Herodotowi za wzór i podstawę do dzieła, które nam pozostawił w tymże przedmiocie, wroglejszych granicach.

XANTYP, wódz lacedemoński, zarówno z mężstwa i surowości obyczajów sławny. Wyślany był r. 225 p. Chr., na pomoc Kartagińczykom przeciw Rzymianom. Pokonał tych ostatnich kilkakrotnie, i mimo dzielności Regulusa, postawił Kartaginę na stopie zaczepnej. Kartagińczycy odprawili go do ojczyzny z najwyższemi oznakami wdzięczności. Nie długo po powrocie umarł Xantyp, nieznany w pośród swoich współobywateli.

XANTYP, syn Aryfrona, należy do liczby tych mężów Grecji, którzy oddali jej największe przysługi. Przy pomocy Leotychidea króla Sparty, zniszczył on flotę perską pod Mykale, miastem Azji mniejszej. Później w Tesalji wojował z Alawedami; o reszcie życia jego nie mamy pewnych wiadomości. Był ojcem Peryklesa.

XANTYPA, żona Sokratesa; miała być nadzwyczaj żywego i drażliwego temperamentu; o czem Sokrates wiedział dobrze nim się z nią ożenił. Zapytany zaś przez Xenofonta, dla czego ją pojął, znając jej drażliwy humor; miał mu odpowiedzieć, iż Xantypa usposobia go do takiej cierpliwości, przez swoją porywczosć, iż potem zdolny już znieść wszystko od wszystkich.

XENOKLES, poeta grecki; istniał około 89 olympjady. Ubiegał się o nagrodę tragedji i dramatu, wraz z Eurypidesem, i odniósł zwycięztwo, nad sławnym swym współzawodnikiem. Dzieła jego nas nie doszły.

XENOKRATES, jeden z najsławniejszych filozofów czasów starożytnych, urodzony w Chalcedonie, w Bitynii, r. 396 p. Chr. Przyjął zasady Platona i został jego przyjacielem. R. 340 p. Ch., objął po Speuzypie zwierzchnictwo szkoły, a tak został drugim następcą po Platonie. Wymagał on żeby uczniowie posiadali już znajomość matematyki, nim przyjdą uczyć się pod jego przewodnictwem. Był

także wysłany przez Ateńczyków, do Filipa króla Macedonji, i do Antypatera. Obydwaj ci królowie, starali się ująć go darami, lecz żaden nie nie wskórał. Umarł Xenokrates r. 304 r. p. Chr. Napisał był: *O sztuce rządzenia; sześć ksiąg o naturze; sześć ksiąg o filozofji; i o bogactwach*. Wszystkie te dzieła zaginęły.

XENOKKRATES, lekarz grecki, urodzony w Cylicji; żył w pierwszym wieku naszej ery, za panowania Nerona. Zostawił po sobie małe dziełko pod tytułem: *Xenokrates*, w którym traktuje o pożywieniu z zwierząt wodnych.

XENOFANES, filozof grecki, urodzony w Kolofonie r. 617 p. Chr.; osiadł w kolonji greckiej Ele, na wschodnim brzegu Włoch. Nie ma żadnych wiadomości ani o szczegółach życia jego, ani o epoce śmierci. Wiemy tylko, iż był założycielem szkoły elejskiej. Posiadamy także urywki jego poezji.

XENOFON, syn Gryllusa, urodzony w Atenach roku 456 p. Chr. Był uczniem Sokratesa, później wszedł do wojska, i poszedł na pomoc Cyrusowi Młodemu, przeciw bratu jego Artakserxesowi. Wstąpił się nadewszystko rejteradą z 10,000 Greków, co z nim byli poszli do Persji. Następnie przywiązał się do Agezylasa króla Sparty, pospieszył z nim na pomoc temu miastu i nową sławą się okrył. Wygnaniec z własnej ojczyzny, osiadł w Koryncie i umarł r. 360 p. Chr. Równie sławny filozof, jak dzielny wojownik, zostawił po sobie mnóstwo dzieł w rozmaitych przedmiotach, jako to: *Historja grecka* czyli *Helleniki* w siedmiu księgach, zaczynająca się od epiki, na której zakończył historję swą Tuzydydes, a kończąca się na bitwie mantynejskiej, *Anabasis*, czyli *wyprawa Cyrusa Młodszego przeciw Artakserxesowi i odwrót greków*, w 7 księgach; *Pamiętne rozmowy z Sokratesem*; *Pochwała Sokratesa*; *Uczta filozofów*; *Hieron* czyli rozmowa króla tego nazwiska z Symonidesem; *O oszczędności*; *O znajomości koni*; *O powinnościach dowódcy kawalerji*; *O myślnictwie*; *O dochodach państwa ateńskiego*. Lecz najsławniejszem dziełem jego jest *Cyropedja*, historja Cyrusa króla perskiego, w 8 księgach. Xenofon przewany był od swoich współobywateli: *pszczolą atycką*.

XENOFON MŁODSZY, pisarz efezki; żył w III i IV wieku znany li tylko z swoich ksiąg *Efezjakami* zwanymi; jest to romans, opisujący miłość *Abrokoma* i *Antji*.

XERXES I, piąty król perski od czasów Cyrusa, nastąpił po ojcu swoim Darjuszu r. 486 p. Ch. Podbił Egipt i brata swego Achemenesa zrobił jego rządcą czyli Satrapem. Później zamysłał podbić Grecję i przez cztery lata robił przygotowania do tej wyprawy. Herodot oblicza armję jego na 5,000,000 ludzi a flotę na 1,200 okrętów. Sam stanął na

czele ogromnego tego wojska, i rozciągnął olbrzymiost ze statków na Hellesponcie. Most ten już ukończony, zniszczony został w przeciągu jednej nocy, przez burzę. Xerxes kazał ściąć wszystkich robotników co koło mostu pracowali; piętnować fale rozpalonem żelazem; ćwiczyć je batami; i rzucić w morze mnóstwo łańcuchów, niby kajdan. Po tem szaleństwie rozkazał przebić górę Atos, by zrobić przejście dla floty. Roku 480, p. Chr. wojska jego, wkroczyły do Grecji i po przejściu Termopilów, swobodnie już zalewały Grecją aż po Ateny. Ateńczycy wynieśli się byli na morze, miasto ich zostało zniszczone. W tem flota perska zniesioną została w morderczej bitwie pod Salaminą. Xerxes zostawia Mardonjusza z resztą wojsk swoich w Grecji, a sam na łódce rybackiej ucieka. Powróciwszy do swego kraju, przestał już myśleć o zawojowaniu Grecji, oddał się roszkodom i zbytkowi i nareszcie podczas snu zamordowany został przez dowódcę straży swojej Artabana r. 472 p. Ch.

XERXES II, król perski nastąpił 425 r. p. Ch. po ojcu swoim Artaxerxesie Długorękim, i w rok potem zamordowany został przez brata swego Sogdjana.

XIMENES, (*Don Francisco*), urodzony w Torrelaguna w Hiszpanji 1437 r. Pobierał nauki w Alcalá i Salamanka. Następnie był profesorem prawa. Potem otrzymał kanonją Sigüenza, i wielki wikariat tejże diecezji. Sprzykrzywszy sobie życie światowe, wstąpił niedługo potem do klasztoru w Toledo, a następnie, udał się na życie pustelnicze w Castaneto. Królowa Izabella kastyljska, sly-

sząc o jego cnotach i nauce, powołała go na spowiednika swego, i nadała mu arcybiskupstwo Toledo r. 1495. Juljusz II, papież, nie długo potem zrobił go kardynałem; a król Ferdynand, powierzył mu rządy państwa. Prowadził on wojny w Afryce, i sam osobiście dowodził. Roku 1509, wziął Oran. R. 1516, Ferdynand umierając, mianował go rejentem Kastylji. Zmusił on magnatów, do uznania cesarza Karola V królem hiszpańskim. Nadał nowe przywileje mieszczanom. Zaprowodził liczne ulepszenia w administracji miast, w wojsku, w klasztorach, i karał surowo, sprzedajność i nadużycia urzędników. Umarł roku 1517.

XIMENES (*Rodrigo*), urodzony w Nawarze w Hiszpanji, był arcybiskupem toledskim w XIII wieku. Umarł r. 1247. Napisał *Historję Hiszpanji* w dziewięciu księgach.

XIFILIN (*Jan*), urodzony w Trebizondzie; był najprzód mnichem, następnie senatorem a potem patriarchą konstantynopolitańskim 1064 r. Umarł 1075 r.

XUTUS, syn Hellena, urodzony w Achai, przyszedł w pomoc Ateńczykom i znacznie się przyczynił do zwycięstwa nad nieprzyjacielem. Erekteas, król Aten, uniesiony wdzięcznością, dał mu córkę swą Kreuzę, za żonę i zrobił go swoim następcą.

XYSTES, pisarz grecki. Napisał był dzieło, pod tytułem: *Enchiridion*, to jest manual; jest to zbiór zdań pitagorejskich. Oryginał dzieła zaginął, dziś mamy tylko tłómaczenie jego łacińskie, pod tytułem *Annulus*.

YAO, cesarz chiński, wstąpił na tron według uczonych chińskich r. 2357 p. Chr. On to pierwszy miał nakazać poszukiwania astronomiczne, w celu wynalezienia praw ruchu ciał niebieskich. Objął podział czasu, długość i pory roku; i oznaczył konstellacje. Monarcha ten lubiony przez swe ludy, umarł w 118 lat wieku, a lud przez trzy lata nosił po nim żalobę.

YON (*święty*) ksiądz, męczennik, przyszedł z św. Djonizym do Francji i osiadł w Chartres. Pracował wiele nad nawróceniem

mieszkańców tej części kraju; i ponosił męczeństwo. Święto jego obchodzą 5-go Sierpnia.

YOUNG (*Edward*), poeta angielski, urodzony w Upham w Anglii 1684 r. wstąpił do stanu duchownego; mianowany został kapłanem królewskim; następnie proboszczem w Wetlewin w hrabstwie Hereford. Ożenił się r. 1731 z wdową półkownika Lee z którym miała była dwoje dzieci. Niedługo cała ta rodzina wymarła, i Young od tego czasu poddał się tej czarnej melancholji którą go

już aż do śmierci nie opuściła. Temu to u-
sposobieniu jego, winniśmy poemat *Nocy*,
prócz tego napisał on jeszcze poema *Bracia*,
Zemsta dramat, *Satyry* i rozmaite poezje
moralne. Umarł 1765. r.

YOUNG (*Artur*) sławny rolnik angielski
urodzony w hrabstwie Suffolk 1741 r. Był
najprzód kupczykiem w handlu win. Następ-
nie oddał się z zapałem nauce rolnictwa,
przebiegł Anglią, przypatrując się rolnictwu
u najzdolniejszych dzierżawców, i tym spo-
sobem zebrał rozległe wiadomości. Później
podróżował po Francji, Hiszpanji i Włoszech.
Za powrotem do Anglii mianowany został
sekretarzem bióra rolnictwa. Umarł 1820 r.,
zostawując po sobie wiele dzieł agronomi-
cznych. Mianowicie: *Manual dzierżawcy i*
Roczniki rolnictwa.

YPSYLANTY, rodzina grecka pochodzą-
ca z cesarskiego rodu Komnenów, a która o-
kryła się świeższą sławą w wojnie greckiej.
Atanazy Ypsylanty jeden z głównych człon-
ków tej rodziny, żył przy końcu ostatniego
wieku, i był w wielkich łaskach u sultana.
Syn jego Alexander, odziedziczył po nim
przychyłość monarszą; był najprzód drog-
manem a potem hospodarem wołoskim; po-
wziął myśl złać w jeden naród Greków i
Turków i zaczął silnie nad tem pracować;
lecz popadłszy w podejrzenie u tych ostat-
nich, został zamordowany. Konstanty syn Ale-
xandra był najprzód drugmanem, potem 1802
r. hospodarem mołdawskim i wołoskim: po-
wolał do powstania Greków i Serbów i po-
stawił uwolnić Grecją od ucisku muzuł-
manów, gdy mu się jednak zamiary jego nie po-
wiodły oddał się odtąd wyłącznie naukom aż do
śmierci. Zostawił on po sobie kilku synów.
Z tych Alexander urodzony 1792 r. był puł-
kownikiem i adjutantem Alexandra I, cesa-
rza rosyjskiego, a następnie generał-majo-
rem huzarów r. 1817. Później został człon-
kiem towarzystwa heterystów, mającego na
celu uwolnienie Grecji, lecz gdy bitwa pod
Dragaschan r. 1821 zniszczyła nadzieje ich,
Ypsilanty pojmany, osadzony został w twier-
dzy Munkacz węgierskiej, i umarł 1828 r.
Młodszy brat Alexandra Demetrius, urodzo-
ny r. 1793, udał się z ojcem roku 1805 do
Rosji i wstąpił do służby. Przyjawszy póź-

niej widoki heterystów, podjął się r. 1821
zrobić powstanie w Morei; należał do wojny
o niepodległość i opuścił rządy 1823 r. Ro-
ku 1825 po wkroczeniu Ibrahima baszy ob-
jął znowu dowództwo Romaljętów, a następ-
nie dowództwo wojsk Grecji wschodniej. Wy-
stąpił ze służby 1830 r., powrócił do niej
znowu 1831. Umarł 1832.

YRIARTE (*Don Juan*) urodzony na wy-
spie Tenerysie 1702 r.; oddał się naukowi i
został gawernerem książąt Alby, Bejar i don
Manuela infantów portugalskiego. Król Fer-
dynand VI mianował go swym biblioteka-
rzem i tłumaczem sekretarjatu stanu. Zosta-
wszy członkiem hiszpańskiej królewskiej a-
kademji, był jednym z głównych współre-
daktorów dykcyonarza i gramatyki języka
hiszpańskiego. Umarł 1771 roku. Jemu także
winna Hiszpanja *Kodeksa królewskie bibliote-
ki madryckiej*, *Bibliotekę królewską jeogra-
ficzną madrycką*, *Bibliotekę matematyczną w*
łacińskim języku, *Paleografję grecką*, *Gra-
matykę łacińską i dykcyonarz łacińsko-hisz-
pański*.

YU, cesarz chiński. Cnoty jego zwróciły
nań uwagę Chuna, który go przybrał do rzą-
dów r. 2224 p. Chr. Po śmierci Chuna, Yu
został cesarzem i od niego zaczyna się chiń-
ska dynastja. Był kochany od swych pod-
danych. Umarł r. 2198 p. Chr.

YVES DE CHARTRES, urodzony nie-
daleko Beauvais we Francji r. 1040, obrał
sobie stan duchowny i wstąpił do klasztoru
w którym został niedługo przełożonym i rzą-
dził nim lat czternaście. Roku 1091 został
biskupem Chartres. Wyrzucił królowi Fili-
powi I, porzucenie pierwszej żony Berty,
dla tego tylko żeby pojąć Bertrądę, żonę
hrabiego Anjou. Umarł Yves 1150 r. Napisał
kilka dzieł w duchu religijnym.

YVES (*Święty*) urodzony 1253 r., objął
stan duchowny, został księdzem i poświęcił
się pokucie, poszcząc trzy dni w tygodniu o
chleb i wodzie, prócz postów publicznych
przez kościół ustanowionych. Chodził w naj-
grubszej odzieży i trepkach drewnianych. Był
proboszczem w Tregnier potem w Lobanex,
okazywał się zawsze prawdziwym przyjacie-
lem ubogich. Umarł r. 1303. Święto jego
obchodzą 19 maja.

ZABARELLA (*Franciszek*), urodzony w Padwie 1339 r.; był arcybiskupem Florencji i kardynałem: oraz najslawniejszym prawnikiem kanonicznym owego czasu. Proponował zniesienie papieża Jana XXIII. Umarł r. 1417. Pisał kilka dzieł teologicznych.

ZABARELLA (*Jakób*), urodzony w Padwie 1533 r. Był jednym z najslawniejszych filozofów swego wieku. Został członkiem akademji padewskiej. Umarł 1589 roku. Napisał komentarze do Aristotelesa.

ZABATEL, urodzony w Smirnie r. 1626, z rodziny żydowskiej; podawał się za Mesjasza i zebrał licznych zwolenników. Przytrzymany przez sultana Mahometa, przeszedł na wiarę muzułmańską, by ocalić życie. Ze jednak wistocie wypełniał obrządki żydowskie, wtrącony został do więzienia i umarł w niem 1676 r.

ZABDAS, jeden z wodzów wojsk Zenobji. Wystąpił był przez tę monarchinię z licznym wojskiem, na podbicie Egiptu i zwyciężył egipskie wojska.

ZABŁOCKI (*Franciszek*), poeta dramatyczny, z czasów Stanisława Augusta. Był czas jakiś sekretarzem komisji edukacyjnej. Przekładał znaczną liczbę dramatów z obcych języków na polski; pisał także oryginalne dramata: *Firek w załotach*, *Zubohannik*, *Sarmatyzm*. Najslawniejszy z przekładów jego jest: *Amfion* Moliere. W r. 1790, porzucił nagle poezję i literaturę, a wstąpiwszy do stanu duchownego, został proboszczem Końskiej woli pod Puławami, i tamże umarł, na początku XIX wieku.

ZABOROWSKI (*Stanisław*). Był najprzód wojskowym, rzucając potem reundur wszedł do stanu duchownego i został kanonikiem w Uniejowie nad Wartą. Roku 1505, mianował go król Alexander Jagiellończyk podskarbinem. Roku 1529 wyszł z druku w Krakowie u Szarfenberga dzieło jego w łacińskim języku *Rudimenta grammatices linguae polonicae*.

ZABOROWSKI (*Ignacy*), urodzony w województwie ruskiem, odbył szkoły u księży pijarów, wstąpił do ich zakonu i był profesorem matematyki w Warszawie. R. 1786 wydał użyteczne bardzo dzieło o jeometrii

praktycznej. W rok później wydał logarytmy dla szkół narodowych. Oba te dzieła wydrukowane zostały po raz ostatni 1806 roku. Zaborowski umarł 1803 r.

ZABULON, szósty syn Jakóba i Lii urodzony w Mezopotamji około 1748 r. p. Chr. Dał nazwisko sw jednemu z dwunastu pokoleń izraelskich

ZACCHIAS (*Paweł*), urodzony w Rzymie 1584 r. Był razem literatem, lekarzem, poetą muzykiem i malarzem. Innocenty X papież mianował go swoim lekarzem. Umarł r. 1659. Napisał *Zadania medyczno-prawne* niedyś wiele cenione.

ZACHARJASZ, syn Jeroboama II. króla izraelskiego wstąpił na tron po ojcu swoim r. 780 p. Chr. Był bezbożny i okrutny, panował załedwie sześć miesięcy i zabity został przez Seluma syna Jaby.

ZACHARJASZ, syn Jojady, wielkiego kapłana żydowskiego, nastąpił na godność tę po ojcu około 836 r. p. Chr. Joas król Judy nie mogąc znieść wyrzutów jakie kapłan ten czynił ludowi za jego bałwochwalstwo, rozkazał ukamienować go w przedsionku kościoła.

ZACHARJASZ, syn Barachjasza, a wnuk Addy był jednym z jedenastu proroków mniejszych. Wrócił do Jeruzalem z Babilonu z Zorobabelem; zaczął prorokować drugiego roku panowania Darjasza i zachęcał lud do odbudowania kościoła.

ZACHARJASZ, kapłan żydowski z rodu Abja, ojciec św. Jana Chrzciciela a mąż św. Elżbiety krewniej Najświętszej Panny. Zacharjasz długo nie miał dzieci, i już w starości ukazał mu się anioł w świątyni Pańskiej, i zwiastował iż syn mu się urodzi. Gdy jednak Zacharjasz nie dowierzał tej przepowiedni, anioł dodał iż na znak spełnienia się jej, i za karę jego niedowiarstwa zaniemieje, i będzie niemym aż po dzień zupełnego spełnienia się obietnicy. Od tej chwili Zacharjasz oniemiał na miejscu i nieprzemówił aż po przyjściu na świat obiecanej dziecięcia, wtenczas dopiero uniesiony religijnym zapalem zaśpiewał cudowną pieśń *Benedictus*.

ZACHARJASZ, syn Barucha, sławny z cnót i bogactw swoich. Naraził się na niena-

wieść zagorzalców żydowskich którzy stawili go przed sanhedrin, oskarżając o chęć odwołania Jerozolimy w ręce Rzymian. Uniewinniony przez sąd Zachariasz zamordowany został przez oskarżycieli swoich r. 67.

ZACHARJASZ, (*święty*), papież, Grek z rodu, nastąpił po Grzegorz III 741 r. Zwołał kilka soborów, umarł 752 r. święto jego obchodzą 15 Marca.

ZACHARJASZ, scholastyk, biskup w Mietylenie. Był członkiem soboru konstantynopolitańskiego r. 596. Napisał dialog o stworzeniu świata pod tytułem *Ammenius*.

ZACHEASZ, jeden z oficerów Judy Machabusza, mieszkał w Jerycho. Był nader małego wzrostu i gdy Jezus wchodził w tryumfie do Jerozolimy wlaż na dziką sige by go mógł ujrzeć. Jezus doszedł do miejsca gdzie drzewo to stało, kazał mu zleść z niego, oznajmując mu iż u niego mieszkać będzie. Na co Zacheasz odpowiedział temi słowy: „Panie, ja nie jestem godzien abyś wchodził do domu mego; ale rzeknij słowo a dusza moja będzie uzdrowiona.”

ZAJĄCZEK (*Józef*), urodzony w Ukrainie w województwie kijowskim ze szlacheckiej lecz nie mającej rodziny. W młodym bardzo wieku wszedł do wojska i był niejaki czas adjutantem przy generale majorze a później hetmanem koronnym Xawerym Branickim; został później pułkownikiem dowódcą pułku konnego, buławy wielkiej koronnej. Podczas sejmiku czteroletniego był posłem podolskim; i jako poseł wślawił się mową swoją z Lutego 1791 r. broniącą praw wojska do równych z innymi stanami przywilejów, z powodu proponowanego na tymże sejmie wyłączenia wojskowych od prawa reprezentacji. Roku 1792, dowodził jako generał major kilkoma pułkami wojska koronnego, pod rozkazami naczelnego wodza księcia Józefa Poniatowskiego. Po przystąpieniu Stanisława Augusta do konfederacji targowickiej opuścił służbę i udał się do Francji. W r. 1794 znajdował się pod dowództwem Kościuszki w bitwie pod Racławicami. Później był prezesem trybunału. Dalej dowodził wojskiem pod rozkazami naczelnego wodza Wawrzckiego; ranny w pierwszej zaraz potyczce z Suworowem, odwieziony został do Warszawy; a następnie uchodząc ku Galicji wzięty przez Austriaków; osadzony został w Ołomuńcu jako jeńiec wojenny. W roku 1795 odzyskawszy wolność udał się do Francji. Za staraniem Sułkowskiego umieszczony został nareszcie w armii francuskiej do Egiptu przeznaczony, jako generał brygady; znajdował się we wszystkich bitwach tak pod Bonapartem jak Kleberem i Menon staczanych w Egipcie, i on to najdłużej przeciągnął obrotę Alexandrii 1801 r. Wróciwszy z Egiptu pozostał w wojsku francuskim, odbywał kampanje 1805 i 1806 r. Na początku 1807 r.

dowodził nowo sformowanym oddziałem w okolicach Neudenburga w starych Prussach; następnie pod rozkazami księcia Józefa Poniatowskiego dywizją wojska polskiego. Roku 1809, stoczył z Austriakami niekorzystną bitwę pod Jędrzanką. Roku 1812 dowodził jedną z trzech dywizji piechoty korpusu księcia Poniatowskiego; miał udział w szturmie do Smoleńska: w bitwie pod Borodynem: aż nareszcie stracił nogę przy przejściu Berezyny. Odwieziony jako ranny do Wilna, odesłany został później jako jeńiec wojenny do Kijowa. Po zdobyciu Warszawy przez Rosjan powołany został przez wiekopomnej pamięci *Cesarza Alexandra*, do komitetu wojkowego pod prezydencją W. księcia Konstantego uformowanego. Roku 1815, po przywróceniu królestwa, za pierwszą bytnością Cesarza Alexandra w Warszawie, został mianowany przez niego namiestnikiem królewskim, z tytułem księcia i rangą generała korpusu. Umarł r. 1826, w Warszawie.

ZAŁEUKUS, sławny prawodawca Lokrynów włoskich. Był uczniem Pitagoresa i żył około 550 roku p. Ch. Postanowiwszy w prawach swoich, by, cudzołóstwo karaniem było wytlupieniem oczów; gdy syn jego stał się winnym tego przestępstwa, Załeukus wyrzekł na niego przepisaną karę, lecz, nie mogąc znieść nieszczęścia swego dziecka, kazał mu wyjąć tylko jedno oko, a sobie drugie.

ZAŁUSKI (*Józef*), po odbytych podróżach za granicą, wstąpił do stanu duchownego i r. 1758, za panowania Augusta III, został biskupem kijowskim. Roku 1767, po wstąpieniu na tron Stanisława Augusta, wraz z Soltkiewiczem i dwoma Rzewuskimi, jako jeńiec wojenny, do Kalugi wywieziony; przebył tam lat pięć i dopiero 1772 r., nazad do kraju powrócił i wkrótce umarł. Zamiłowany w naukach, całe życie zbierał książki, wszystkie prawie fundusze swoje na nie obracając z uszczerbkiem nieraz innych potrzeb. Już w r. 1746, otworzył był bibliotekę swoją dla publicznego użytku. Sam także znaczną liczbę dzieł wydawał, już po polsku, już po łacinie pisanych.

ZAŁUSKI (*Chryzostom*), odbył pierwsze nauki u jezuitów, kończył je zaś w akademii wiedeńskiej. Następnie podróżował po Włoszech, Francji i Niderlandach, a za powrotem do kraju, wstąpił do stanu duchownego. Został kanonikiem, odbył niektóre poselstwa do dworów francuskiego i hiszpańskiego. Lubiony od króla Jana Sobieskiego, wyniesiony został przez niego na biskupstwo kijowskie; później przeniesiony na biskupstwo płockie, a z tego na warmińskie; nareszcie otrzymał godność kanclerza wielkiego koronnego. Został po sobie dużo pism drukiem ogłoszonych w polskim i łacińskim języku, częścią historycznych częścią religijnych. Najważniejszym z nich, pod względem historycznym jest w

języku łacińskim: *Epistolae historico familiares*.

ZAMBRI, Izraelita, syn Salu i głowa pokolenia Symeon. Gardząc prawem bożem, wszedł publicznie z Madjanitką, kochanką swoją do namiotu Fines, syn wielkiego kapłana Eleazara, był na ten widok taką zgrozą przejęty, że ich oboje sztyłem przebił.

ZAMBRI, dowódca kawalerji Elay, króla Izraela; zbuntował się przeciw temu monarsze, zabił go, wymordował cały ród jego i opanował rządy 929 r. p. Chr. Nie panował jednak jak dni siedm; widząc bowiem zbliżające się wojsko Izraela, które obrało królem Amrego; spalił się w domu swoim z całą rodziną swoją i wszystkiemi bogactwami.

ZAMET, urodzony w mieście Lucca we Włoszech; udał się do Francji i był podobno szwecem Henryka III. Zrobił wkrótce duży majątek. Za Henryka IV, żył wspaniale, przyjmował największych panów dworu, a niekiedy i samego króla. Otrzymał tytuł radcy królewskiego; później został gubernatorem Fontainebleau, i superintendentem dworu królowej matki; nareszcie baronem Murat i Billy. Mówią, że przy spisaniu intercyzy szlubnej jednej z jego córek, gdy notariusz zapytał go o tytuł jaki przybrać życzył przy tym akcie; odpowiedział obojętnie: iż posiada jeden tylko tytuł *Pana 1,709,000 talarów*. Umarł w sześćdziesiątym drugim roku życia, a 1614 r. naszej ery.

ZAMOJSKI (*Jan*) herbu Jelita, był synem kasztelana chełmskiego i Anny Herburówny; urodził się około 1540 r. Od młodych lat polubiwszy nauki, doskonalił się w nich najprzód pod przewodnictwem Wojciecha Ostrowskiego, w kraju, później zwiedził obce kraje. Szczególniej Francją i Włochy. Przykładał się do matematyki. Bawił jakiś czas w Strazburgu, przy wymownym Sturmianu. Następnie pojechał do akademii padewskiej najślawniejszej z nauk wówczas; tam przeszedł wszystkie stopnie, został rektorem tejże akademii, i napisał podręcznik uczenia swego tam, ważne dzieło o *Rzymskiej senacie*. Wróciwszy do kraju, był najprzód posłem bełzkim. Zostawszy później podkanclerzem koronnym, zebrał i ułożył od kilku wieków rozrzucone metryki koronne; za co mianowany został przez Stefana Batorego wielkim kanclerzem koronnym. Za jego radą wtenczas, ustanowiony został prócz dotychczasowych sądów ziemskich, dla przyspieszenia spraw, wielki trybunał koronny. Zostawszy naskenie hetmanem, dał dowody największego poświęcenia, nieustraszonego męstwa, wielkich zdolności i prawości serca. Zwycięstwa jego na Wołoszech i pod Bieczyną liczyć się mogą do najwyższych w kronikach wojennych. Wojując ze Szwedami zdobył Wolmar, Helmet, Ermez, Weissenstein; Felin, Anzeelm,

etc., za co odbierał po powrocie swoim uroczyste podziękowania od Bernarda Maciejowskiego biskupa krakowskiego, w imieniu senatu, a od Krzyckiego, marszałka izby poselskiej w imieniu rycerstwa. Po śmierci Stefana Batorego, wśród zaburzeń o następstwo tronu, gdy większa część narodu, chciała mieć królem Zygmunta, królewicza szwedzkiego, a dwór austriacki szerzył niezgodę by swego kandydata narzucić: Zamojski stał do boju, wojsko arcyksięcia Maksymiljana pod Krakowem znosi, a gdy to nie pomaga, ściga go po Śląsku, zwycięża, samego arcyksięcia do niewoli bierze i w zamku krasnostawskim osadza. Jako starosta krakowski dał wielki przykład poszanowania dla praw, i surowości z jaką przestrzegać ich należy: poddawszy pod miecz katowski Samuela Zborowskiego, prawem na wygnanie skazanego, wyrok ten przestępującego zachwale, a w jurydyce Zamojskiego, po kilkakrotnem ostrzeganiu schwytanego. Nadewszystko jednak najwyższy zaszczyt wielkiemu temu mężowi, przynosi założenie akademii w Zamościu, własnym kosztem, i wyznaczenie funduszu na nauki dla kobiet. Dom jego był ciągłym zgazdem uczonych i sławnych ludzi, a szkołą młodzieży. Umarł powszechnie żałowany r. 1605 i pochowany został w Zamościu.

ZAMOJSKI (*Andrzej*). Był kanclerzem wielkim koronnym i wslawił się na sejmie r. 1767. Za króla Stanisława Augusta przydywował w komisji ustanowionej do ułożenia nowej księgi praw. Zbiór ten wyszedł z druku r. 1776 pod tytułem: *Zbiór praw przez J.W. Andrzeja Zamojskiego ułożony*. Roku zaś 1779 wyszło z druku tłumaczenie tego zbioru na język niemiecki przez Gotfrieda Nikisa pastora ewangelickiego w Wolsztynie. Księga ta przedstawiona na sejmie roku 1780 odrzuconą została przez zaopinioną jeszcze w dawnych przesądach, a niewyrozumiałą szlachtę. Zamojski umarł 1792 r.

ZAMOLXIS, niewolnik i uczeń Pitagorasa, był z nim w Egipcie; i wyuczywszy się obyczajów tego kraju, wrócił do krainy Gółów z kąd pochodził i oddał się cywilizowaniu swoich rodaków. Po śmierci oddawano mu cześć boską.

ZAMPIERI (*hrabia Camillo*), urodzony z dawnej i znakomitej rodziny w Imola w Romanji 1701 roku; oddał się literaturze. Współobywatele używali go kilkakrotnie w ważnych sprawach publicznych. Był raz ambasadorem i dwadzieścia cztery razy gonfalonierem (chorążym państwa). Umarł 1784 r. Zostawił po sobie poezje łacińskie i włoskie.

ZAUCHIUS (*Hieronim*), urodzony w Alzano we Włoszech 1516 r. Wstąpił najprzód do zgromadzenia św. Jana łatrzańskiego; leca

przejęły zasadami protestanckimi, opuścił go i udał się do Szwajcarii i do Strazburga; nareszcie w Heidelberg, został doktorem i professorem teologii i tamże umarł roku 1590.

ZANGIACOMI (*Józef baron*) - był adwokatem w Nancy we Francji gdy wybuchła rewolucja. Mianowany deputowanym do konwencji narodowej 1792 r.; głosował za przytrzymaniem Ludwika XVI, aż do ukończenia wojen, i skazaniem go na wygnanie, po powrocie pokoju. Następnie przeszedł Zangiacomi do rady pięciuset z której wystąpił 1798 r. Mianowany członkiem sądu kassacyjnego i baronem państwa za czasów cesarstwa: został przy swej godności po restauracji i należał do rady stanu. Umarł r. 1825.

ZANONI. Autor pierwszej mapy krajów Rzeczypospolitej polskiej, wydanej w r. 1773.

ZARA, król etjopski, prowadził wojnę z Azą, królem judskim, i pokonany został w dolinie Neftali r. 941 p. Ch.

ZARATE (*Augustyn de*) Hiszpan z rodu wysłany był do Peru z tytułem skarbnika jeneralnego Indji. Podczas pobytu swego w tym kraju, zbierał materiały do wydanej później *Historji odkrycia i zawojowania Peru*. Historia ta mimo błędów była dosyć cenna.

ZARES, żona Amana pierwszego urzędnika i powiernika Assuerusa króla Persów, zjadła od króla, powieszenia Mardocheusza Izraelity, tymczasem sama z mężem powieszona została, 505 r. p. Ch.

ZARIADRAS, był razem z Artaxiaszem, gubernatorem Armenji, gdy Antiochus wielki, pobity został przez Rzymian 170 r. p. Chr. Obydwaj ci urzędnicy, zrzucili wtenczas jarzmo Antiochusa, i utworzyli niezależne państwa wielkiej i mniejszej Armenji.

ZAWISZA CZARNY, herbu Sulima, starosta spiski, żył w pierwszej połowie XV wieku. Władysław Jagiełło używał go do rozmaitych poselstw, jako to na sobór kostancki, do cesarza Zygmunta, do królów francuzkiego i angielskiego. Później wszedł on do służby cesarza Zygmunta i zjednał sobie sławę, najwaleczniejszego i najstarszego rycerza. Na dworze Zygmunta, był tak powszechnie lubiony i ceniony, i tak wielką zyskał ufność, że tam wzięło początek stare to przysłowie: *polegaj jak na Zawiszy*. Przydomek *czarnego* dodany mu został od sławnej czarnej zbroi, którą zwykł był odziewać się w boju. Gdy się dowiedział o wojnie Władysława Jagiełły przeciw krzyżakom pruskim, opuścił dwór cesarski, a pośpieszył walczyć w wrotnych szeregach i cuda waleczności dokazywał pod Grünwaldem 1410 r. Po wojnie

wrócił znowu do Zygmunta, lecz niedługo w bitwie przeciw Turkom, pod Gólibiem, odstąpiony przez wojsko z rozkazu zawistnych wodzów, zginął r. 1420, po długim niesłychanej waleczności boju.

ZBARAWSKI (*Janusz książę*), wojewoda bractawski, syn Mikołaja starosty krzemienieckiego; po skończeniu nauk, wziął się zaraz do oręża i już go więcej nie składał, odznaczył się w wojskowym zawodzie z początku zaraz, pod Cześnikami 1567 r. W r. 1577, już jako regimentarz, wysłany przeciw najezdniczym Tatarom, z Podola ich wypędził. Później w szturmie do Połocka dał świetne dowody mężstwa i śmiałości. A pod Sokołem Dźwinc z częścią jazdy wpływ przebywszy, uchodzącego z miasta Szemereta z orszakiem do niewoli zabrał. R. 1580, znowu dzielnie Tatarów gromił. Był radą i pomocą wielu sławnym hetmanom. Po skończonej wojnie z Rosją wyznaczony do układów, r. 1581, pokój zawarł; w roku następnym wysłany w poselstwie do Moskwy, Księcia Konstantego Ostrogskiego wojewodę kijowskiego przez Tatarów obleżonego uwolnił a bisurmanów ścigał, pod Zasławiem zupełnie pobił i zdobył odebrał. W czasie rokосу był nieodstępny przy królu Zygmuncie III. Umarł 1608 r. Stefan Batory który go wielce szanował, miał o nim te słowa wyrzec: „*Gdyby Polska szukała królów w domu, nie za granicą; należałoby sprawiedliwie Janusza obrać królem.*”

ZBOROWSKI, (*Samuel*), słynny wieszcz, za panowania Stefana Batorego. Podczas uroczystości koronacyjnych Henryka Walezego w Krakowie; Samuel Zborowski poważył się na zamku i prawie pod okiem królewskim, zabić Wapowskiego, kasztelana przemyskiego. Zapowzany o tę zbrodnię, przez wdowę Wapowskiego, przed sąd samego króla, skazany został na wieczne wygnanie z kraju z zastrzeżeniem kary śmierci, gdyby kiedy przestępując pierwszy wyrok, w kraju się pokazał. Udał się więc Samuel do Siedmiogrodu, na dwór Stefana Batorego i później wiele się przyłożył do wyboru jego na tron polski. Gdy jednak mimo to, dekret wygnania nie pozwalał mu do kraju wrócić, a król nie chciał się zniesieniem go trudnić; mszcząc się Zborowski, zaczął knować przeciw królowi i ulubionemu od niego kanclerzowi Zamojskiemu. Wtargnął do Polski ze zbrojnym hucem, przesiadywał na swoich lub swojej familji zamkach, szczerąc po kraju niepokój i nadużycia a usiłując podnieść rękę przeciw władzy. Nakoniec złapany w jurysdykcji Zamojskiego w Krakowie, przed sąd jego, jako starosty krakowskiego stawiony, poniósł za swoje przestępstwa zapowiedzianą mu karę śmierci.

ZEBEDEUSZ, ojciec apostołów, s. Jakóba i s. Jana ewangelisty. Był rybakiem i

miał żonę Salomeę; to wszystko co o nim wiadomo. Synowie opuścili go by iść za Chrystusem.

ZEBROWSKI (*Jakób*), żył za panowania Zygmunta Wazy. Przełożył wierszem na język polski, przemiany Owidjusza, które to dzieło wydane zostało w Krakowie r. 1636 in 4-o.

ZEFIRYN (*święty*) papież; Rzymianin z rodu, nastąpił po Wiktorze I. 197 r. Rządził świętobliwie. Umarł 218 r., święto jego obchodzą 26 sierpnia.

ZEINAB, niewiasta arabska, w rozpacz po śmierci szwagra swego Wazhab, zamordowanego, przez Alego, namiestnika Mahometa; postanowiła otruć tego ostatniego. Gdy się jej zemsta nie powiodła i stawiona przed Mahometem zapytana została jaki powód miała do tej zbrodni; odpowiedziała: „Myślałam sobie iż jeżeli w istocie jesteś prorokiem, to naprzód wiedzieć będziesz o zamiarze moim i unikniesz śmierci, jeżeli zaś nie, to zostaniemy uwolnieni od okrutnego tyrana.” Mówią iż Mahomet ujęty jej śmiałością darował jej życie. Jednakże niektórzy historycy twierdzą, jakoby Mahomet w istocie umarł od trucizny.

ZELAS, syn Nikomeda I, króla Bitynii, panował po ojcu, nad tym krajem i częścią Pontu zachodniego, która od niego wzięła nazwę Zelatydy, od r. 246 p. Chr. Umarł po szesnastoletnim panowaniu.

ZELEŹNIAK, naczelnik hajdamaków, którzy w r. 1768, przeszedłszy z Ukrainy rosyjskiej do polskiej, w województwach kijowskiem i bractawskiem, podbudziwszy ruskich chłopów, dopuszczali się wraz z nimi najokropniejszych rozbojów, wyrzynając szlachtę, księży i żydów. Spotkawszy w okolicach Humania, Gontę, dowódcę kozaków nadwornych Poteckiego, wojewody kijowskiego i porozumiawszy się z nim, napadli na Humani gdzie do piętnastu tysięcy, chroniących się z okolic ludzi, bez litości wyrzneli. Wzięci jednak przez władzę rosyjskie, Zeleźniak jako rosyjski poddany, przed sądy rosyjskie, a Gonta przed polskie stawieni zostali.

ZELFA, służebnica Lii, była przydaną żoną Jakoba a matką Gada i Asera.

ZENAS, dowódca wojsk Meksentjusza, wysłany był do Afryki i pobił przywłasczyciela Alexandra, około 310 r.

ZENO (*kawaler Mikołaj*) magnat wenecki, uzbroił własnym kosztem okręt i popłynął r. 1380 do Anglii. Miotany burzą, rzucony został nakoniec na brzegi wyspy dzisiaj zupełnie nieznaney, a w której panował król nazwiskiem Zieluni. Zeno, sprowadził tam do siebie brata swego Antonja, który przed

śmiercią, przesłał trzeciemu bratu Karolowi Zeno, opis podróży Mikołaja, wydany w Wenecji 1558 r. Całą tę historję uważają powszechnie za romans, umyślnie ułożony.

ZENO (*Karol*) Weneccjanin z rodu, został najprzód księdzem, a potem żołnierzem. W nagrodę wielkich zasług mianowany był rządcą medjolańskiego. Kilkakrotnie dowodził flotą rzeczypośpolitej przeciw Turkom i odniósł świetne zwycięstwo. Pod koniec życia oddał się wyłącznie literaturze. Umarł r. 1418.

ZENO (*Apostolo*), urodzony 1669 r. z znanieńtej weneckiej rodziny; ale ze szczepu jej oddawna w Kandji osiadłego. Założył w Wenecji akademię *degli animosi* 1696 r. i pismo perjodyczne *Giornale de letterati* r. 1710; którego wyszło trzydzieści tomów po rok 1719. Powołany potem przez cesarza Karola VI do Wiednia, został historjografem cesarskiego dworu. Umarł 1750 r. zostawiwszy dużo libretów do oper włoskich, rozpraw uczonych, i poezji

ZENOBJA, córka Mitrydatesa króla Armenji; poszła za mąż za Radamistesem króla Iberów. Gdy mąż jej wypędzony z swoich posiadłości przez Armenczyków musiał uciec z kraju, była nieodstępna towarzyszką jego tułactwa. Będąc jednak przy nadziei i nie mogąc znieść trudów podróży błagała męża by jej śmierć zadał. Radamistes opierał się długo jej woli, nareszcie zadał jej cios śmiertelny i do rzeki Araxu wrzucił. Odzież jej utrzymała ją długo na powierzchni wody; ujrzyli ją nareszcie pasterze, wydobyli, i wygoiwszy się u nich z ran, schroniła się do Tyrydatesa, który uznał ją za królowę.

ZENOBJA (*Septymja*) królowa Palmiry. Była córką przywódcy arabskiego i została żoną Odenata, którego Galijan przybrał za współnika rządów i nazwał cesarzem Rzymian, wywdzięczając się za odebrane przysługi. Roku 267 Zenobja zostawszy po śmierci męża panią tronu i zdobywcy jego, zaczęła rządzić jak na wielką monarchinię przystało, i oddała się z wielkiem powodzeniem literaturze. Mistrzem jej był sławny Longin. Aurelijan zostawszy cesarzem rzymskim, wydał jej wojnę. Zwyciężona po cudach waleczności, i do niewoli wzięta, zawieziona została do Rzymu. Aurelijan ozdobił nią swój tryumf, później obchodził się z nią jak najłepiej i nadał jej posiadłość w Tiburnum gdzie życia dokonała w kilka lat po stracie państwa.

ZENODÓR, sławny snycerz za czasów Tybera i Nerona. Zrobił był dla Arwernów ludu Gallji, sławną statwę Merkurego, która według Pliniusza miała być większą nad wszystkie kolosalne posągi starożytności. Powołany do Rzymu przez Nerona, zrobił sta-

tuę jego na 110 stóp wysokości. Wespazjan kazał później zmienić u tej statuy głowę Nerona na głowę Apolla.

ZENODOT, grammatyk efeski, miał sobie powierzoną edukację syna Ptolemeusza i nadzór nad biblioteką alexandryjską. Otworzył w tym mieście szkołę grammatyki i pierwszy zaczął poprawiać w Homerze, błędy jakie się z czasem do poematu tego wciśnęły.

ZENON (*Elejczyk*), sławny filozof, urodzony w Ele, we Włoszech, około r. 504 p. Chr., był uczniem Parmenidesa i wynalazcą dyalektyki. Niektórzy utrzymują, iż przekonał o należeniu do spisku przeciw Nearchowi, tyranowi Ele, na rozkaz jego w moździerz ułtuchony został.

ZENON z CYTTIUM, filozof i przewodnik szkoły stoickiej, urodzony 372 r. p. Chr. na wyspie Cypr. Był najprzód kupcem; potem przyszedł do szkoły Kratesa Cynika, następnie przeszedł do szkoły Stypona z Megary, dalej Xenokratesa i Polemona. W pięćdziesiątym roku życia, otworzył w Atenach w jednym z najpiękniejszych portyków, po grecku (*Stoa*), nową szkołę, która później *Stoicką się zwała*. Zenon umarł 274 r. p. Chr. Słynął z cnot i zdolności równie znakomitych i poważanych.

ZENON z SYDONU, filozof epikurejczyk; Cyceon, Pompejusz i Pomponiusz Atticus, byli jego uczniami. Napisał dzieło przeciw matematyce; dzieło to miało odpowiedź, przez Pozydonjusza napisaną,

ZENON, syn Polemona I, wstąpił po ojcu, na tron Armenji.

ZENON, przezwany *Lauryjski*, cesarz wschodni; roku 458, pojął za żonę Arjadnę, córkę Leona I, i wstąpił na tron po Leonie II, r. 474. Życie jego rozwiązało i brudne, tak go wszystkim zbrzydło, że bratowa jego Werina, wraz z Bazyliską, bratem, strąciła go z tronu w kilka miesięcy później. Przywrócony znowu w roku następnym, jeszcze bardziej zoienawidzony został z powodu rozpusty i niesłychanych podatków, na lud nałożonych. Prześladował katolików i urzęda robił sprzedajne. Arjadna ujrzawszy go raz zupełnie pijanego, kazała go jako umarłego pochować, roku 491. Gdy później trumnę otworzono, ujrzano go krwią zbroczonego, i ciało na rękach, poszarpane.

ZENONIDA, cesarzowa wschodnia, żona cesarza Bazyliksa, była nadzwyczajnej piękności; zbrudziła się rozpustą z Hermalesem, synowcem swego męża. Po przywróceniu na tron Zenona, wygnana razem z mężem, umarła z nim razem z głodu i zimna na tulaćwie, r. 476.

ZEUXYDAMES, król lacedemoński z rodu Eurypotydyów; wstąpił na tron po ojcu

swoim Teopompie około 723 r. p. Chr. i panował lat 33.

ZEUXYP, król Sycjonu, nastąpił po Adra-
stiesie 1256 r.; panował lat 32.

ZEUXYS, sławny malarz grecki z V wieku p. Chr.; był uczniem Apollodora. Przyszedł do znacznego majątku i licznych nieprzyjaciół. Parhazjusz odniósł nad nim pierwszeństwo w artystycznym popisie. Najslawniejszem dziełem Zeuxysa, była *Helena*, dla Agrygentczyków zrobiona.

ZEWOKOTJUSZ (*Jakób*), prawnik i poeta, urodzony w Gand, porzucił prawnictwo, i wstąpił do augustjanów; później przeszedł do reformatów, i otrzymał katedrę historii i wymowy w Hardewick. Umarł 1642 r. Zostawił po sobie, poezje łacińskie, traedje, epigramy etc.

ZIANI. Tak się nazywało kilku dożów weneckich.— Najprzód Sebastian Ziani, nastąpił po Witalsie Michieli II, r. 1172. Przyozdobił Wenecję, starał się zrobić ją panią morza, i ustanowił obrządek zaślubin morza, przy obejmowaniu godności doży. Wzniósł kościół św. Marka i umarł 1178 r.— Piotr Ziani, obrany został dożą, po Henryku Dandolo 1205 r., rządził aż do 1229 r.— Reniero Ziani, nastąpił po Marcinie Marosinin 1253 r. Umarł 1267 r.

ZIEGLER (*Jakób*), sławny teolog i matematyk, urodzony w Landau w Bawarji. Kwi-
tał na początku XVI wieku. Umarł 1549 r. Z dzieł jego ważniejsze są: *Pięć ksiąg przeciw protestantom*; dzieło *O strukturze sfery*; *Opis ziemi świętej*.

ZIELIŃSKI (*Konstanty*), arcybiskup lwowski, znany jest w dziejach polskich złą, że w r. 1705, mimo zakazu papieża, grożącego klątwą każdemu duchownemu, któryby się do nieprawnej koronacji przyłożył; odważył się Stanisława Leszczyńskiego, wojewodę poznańskiego i żonę jego Katarzynę z Opalińskich, uroczyście w farze warszawskiej ukoronować.

ZIMERMANN (*Jan Jerzy*), sławny lekarz szwajcarski, urodzony w Burg, kantonie Bern, 1728 r. Został lekarzem króla angielskiego r. 1768. Fryderyk Wielki kazał go powołać w chorobę, która życie jego zakończyła; a w której Zimmerman wiele ulgi mu przyniósł. Umarł Zimmermann 1795 r. Napisał kilka dzieł: między innemi: *O życiu ustronnem*.

ZIMOROWICZ (*Szymon*), jeden z celniejszych rymopisów polskich, za panowania Zygmunta Wazy. Był synem bogatego kamieniarza lwowskiego. Żył w ścisłej przyjaźni z Szymonem Szymonowiczem. Umarł w młodym jeszcze wieku w Krakowie 1629 r. Poezję jego wyszły z druku po raz pierwszy roku 1663 pod tytułem: *Śielanki nowe ruskie*. Roku zaś 1662 to jest rokiem pierwiej w Kra-

kowe wyszło tłumaczenie jego, wierszem, sielankę greckich Moschusa pod tytułem: *Moschus polski*. Później sielanki jego oryginalne wyszły wraz z sielankami Szymonowicza i Gawińskiego r. 1770 w Warszawie u Grela; r. 1778 w Lipsku u Breitkopfa a nareszcie r. 1805 w Warszawie w zbiorze pismarzy polskich Mostowskiego.

ZIMOROWICZ (*Barłomiej*), brat Szymona radea i burmistrz lwowski, dał się poznać w krytycznej chwili oblężenia miasta tego przez Turków r. 1672. Zostawił po sobie pisma łacińskie i polskie. Z łacińskich: *Leopolis a Turcis et Cosacis obsessa*, wydane w Krakowie 1693. *Historia leopolitana*, to jest dzieje Lwowa od najdawniejszych ksiąg aż po rok 1633. Z polskich opis wojny tureckiej chocimską zwanej.

ZINGARELLI (*Mikołaj*), kompozytor muzyczny, urodzony w Neaplu 1752 r. był uczniem Fenaroli i Speranzy. Pisał opery wielkiego powodzenia, między innemi: *Romeo i Julia*, *Ifigenia*, *Inez de Castro*, *Artaxerxes*, *Zburzenie Jerozolimy* etc. Roku 1780 udał się do Paryża. W tymże czasie mianowany został mistrzem kaplicy w Medjolanie. Roku 1806 został mistrzem muzyki w kaplicy watykańskiej. Nareszcie Murat zrobił go dyrektorem konserwatorium muzycznego w Neapolu. Umarł przed kilką dopiero laty.

ZINZENDORF (*Mikołaj Ludwik hrabia*) urodzony w Dreźnie 1700 r.; był założycielem sekty religijnej *Braci Morawców* czyli *Hernikulów*. Umarł 1769 r.

ŻYZKA (*Jan z Trocznowa* przewany), urodzony w miasteczku Trocznów w Czechach. Był najprzód paziem cesarza Karola VI, później służył w wojsku polskiem; nareszcie został szambelanem dworu Wenczesława króla czeskiego. Świadek męczeństwa Jana Hussa, r. 1415; okazał się jawnym przeciwnikiem księży; stanął na czele hussytów, uporządkował ich wojsko, opanował Pilsen. Rabi, odniósł kilka znacznych zwycięstw. Oślepiły go skutki odniesionych ran, nie przestał raz zaczątej wojny, zawojował prawie całe Czechy, pałac i łupiąc klasztory. Roku 1424 po straszliwej walce wszedł do Pragi i umarł tamże tegoż samego roku, w chwili kiedy cesarz Zygmunt zdecydował się już był oddać mu rządy czeskie.

ZIZIM czyli **DJEM** syn Mahometa II, a brat Bajazeta II, prowadził wojnę z tym ostatnim o koronę sultanską r. 1486. Pobity i zmuszony do ucieczki schronił się na wyspę Rhodes, gdzie został przyjęty przez Piotra d'Aubusson 1482 r. Złamał udał się do Francji. Po rozmaitych przejściach po większej części nieszczęśliwych, dostał się znnowu do niewoli we Włoszech r. 1487. Karol VIII król francuzki wyprosił go u papieża 1495 roku. Lecz niedługo po powrocie do Francji, u-

marł otruty, jak mówią przez swego goli-brodego.

ZOE (*święta*), chrześcijanka i żona Nikostrata, wtrącona do więzienia, zawieszoną została na drzewie pod którym zapalono kupę przegniętej słomy, i tak męczenną śmiercią życie zakończyła r. 286. Święto jej obchodzą 5 lipca.

ZOE KARBONOPSYNA, czwarta żona Leona VI. Posiadała prawdziwie męskie cnoty, wzniosły umysł i głęboką znajomość spraw państwa. Była matką Konstantyna Porfirogeneta i rejentką państwa, podczas jego małoletności. Oddała się z największym staraniem wypełnieniu ciężkich swoich obowiązków, uśmierzyła rokosz Konstantyna Dukasa, zawarła pokój z Saracenami i Bułgarów zmusiła do ustąpienia aż za swoje granice. Syn jej wstąpiwszy na tron, skazał ją na wygnanie, w którym życie zakończyła.

ZOE, córka Konstantyna XI, była chciwa dostojenstw, rozpustna i okrutna. Została najprzód żoną Argyra który został cesarzem r. 1028. Lecz zbrzydźszy sobie męża kazała go udusić w kąpielu, by zostać żoną pewnego złotnika Michała Pallaogonjana, któremu godność cesarską przyznać kazała. Ten powierzył rządy bratu swemu Janowi który stracił go z tronu i wraz z Zcą w klasztorze osadził. Przywrócona na tron wraz z siostrą swoją Teodorą r. 1042 Zoe poszła za mąż po raz trzeci za Konstantyna Monomachę w sześćdziesiątym roku życia. Umarła 1850 r.

ZOE, córka wodza Styliana a wdowa po Teodorze, poszła powtórnie za cesarza Leona filozofa, i umarła w drugim roku pożycia z nim r. 893.

ZOEGA (*Jerzy*), sławny antykwaryusz, urodzony 1755 r. w Dahler w Jutlandji. Podróżował po Włoszech i osiadł w Rzymie. Roku 1798 otrzymał urząd konsula duńskiego w tem mieście. Umarł 1809 z tytułem profesora uniwersytetu Kiel, którego obowiązków nigdy nie pełnił. Napisał *Rozprawę o początku i przeznaczeniu obelisków* i *Katalog rozumowany medalów cesarskich Alexandrii*.

ZOEJA, królowa polska, córka Andrzeja Iwanowicza księcia kijowskiego, zaślubiona Władysławowi Jagielle 1422 r. koronowana królową polską w Krakowie r. 1424 w przytomności cesarza Zygmunta, Eryka króla duńskiego i wielu książąt udzielnych. Dla nadzwyczajnej płodności z mężem siedemdziesiąt pięć letnim, podejrzana o cudzołóstwo, z zarzutów tego przysięgą oczyścić się zmuszona r. 1427. Po zejściu męża, uznana została za rejentkę podczas małoletności syna Władysława Jagiellończyka. Umarła r. 1461.

ZOIL, urodzony w Amfipolis, trudnił się około r. 250 p. Chr. w Alexandrii solistyką i ucześciem gramatyki. Sławny był szczegó-

niej z nienawiści swojej do Homera. Ośmieliwszy się raz przedstawić Ptolomeuszowi Filadelfowi krytykę dzieł Homera, wypędzony został smrotnie z miasta, a jak niektórzy utrzymują ukrzyżowany i spalony. Nazwisko to dziś oznacza stronnych i zawistnych krytyków.

ŻÓŁKIEWSKI (*Stanisław*), herbu Lubiech, kanclerz i hetman wielki koronny, syn Stanisława wojewody ruskiego. Po ukończeniu nauk wszedł do służby wojskowej za hetmaństwa Jana Zamojskiego, i przez wszystkie jej stopnie kolejno przechodził. W bitwach pod dzielnym swym wodzem dał dowody swojej odwagi i mężstwa. Zostawszy hetmanem polnym, wysłany był na uspokojenie zbuntowanych kozaków; których, nie tyle orężem ile rozumem swem postępowaniem tak ująć potrafił, że wydawszy herszta Nalewajkę i czterech głównych jego współników, sami spokojnie się rozeszli. Wysłany później przez Zamojskiego przeciw Szwedom którzy przyszli na odsiecz oblężonemu Wajsentenowi, napadł na nich pod Rewlem i stoczył walną bitwę w której, znaczną część ich wojska wraz z wodzem Reinhold Arnep, trupem na placu położył, i obóz cały z działami i amunicją zabrał. Po śmierci Zamojskiego zawistni, sławy Żółkiewskiego, usiłowali podać go w podejrzanie Królowi jako spokrewnionego z rokoszanami Zebrzydowskimi; lecz prawy ten wojownik; starł podle usiłowania stając przeciw rokoszanom pod Guzowem. Zostawszy hetmanem wielkim koronnym gdy Zygmunst Smoleńsk oblegał, Żółkiewski wysłany, na przeciw idącemu miastu posiłkom, spotkał je pod Klauzynem i lubo nie miał jak 8000 wojska, bitwę stoczył i zupełne zwycięstwo odniósł. Następnie oblegał Moskwę; ważne korzyści osiągnął i pokojem miał już wszystko skończyć gdy złość zawistnych i upór nie pojmującego własnego dobra króla, wszystko straciły. Rozżalony Żółkiewski zdawszy komendę wojsk swoich Alexandrowi Gąsiewskiemu opuścił Moskwę i do kraju wrócił. Odłąd zawiść i oszczerstwo, nieprzestawały rozmaitemi sposobami szkodzić mężnemu, choć wiekiem i trudami przyciśniętemu hetmanowi, i jego najlepsze zamiary lub rozporządzenia, to podstępem to swawolą to roztępną niezgodą niweczyć. Nareszcie gdy Grażdan hospodar mullański, żądał wsparcia i pomocy przeciw Turkom, ofiarując poddać się królowi polskiemu; poszedł Żółkiewski raz jeszcze na nieprzyjaciela i w pamiętnej kleska bitwie, pod Cecorą, uderzając w 8000, na ośm razy silniejszego nieprzyjaciela mimo największego mężstwa i cudów waleczności, utraciwszy prawie całe wojsko, bardziej przez niezgodę i podłą nieprzychylną wodzów, niż szczupłość swoich zastępów, poległ waleczny starzec w szeregach z innymi r. 1620 licząc 73 lat wieku. Rzeczpospolita wykupiła głowę jego u Turków i pochowany został w Żółkwi,

pod Cecorą zaś postawiono piramidę na jego pamiątkę.

ZONAR czyli **ZONARAS** (*Jan*), historyk grecki, żył około 1120 r. Był sekretarzem stanu za Cesarza Alexego Komnena, a potem wstąpił do monasteru Bazyljanów. *Kroniki* jego na osiemnaście ksiąg podzielone, zawierają historję narodu żydowskiego od początku świata aż do wzięcia Jerozolimy; historję rzymską od założenia Rzymu, aż do Konstantego Wielkiego; i historję całego przeciągu czasu od tego ostatniego panowania aż do śmierci Alexego Komnena; to jest do r. 1118. Prócz tego zostawił także po sobie, rozmaite listy, rozprawy, komentarze teologiczne, i poezje religijne.

ZOPIR, magnat perski, sławny z poświęcenia swego dla Dariusza syna Histespa. Gdy bowiem Dariusz oblegał Babilon, Zopir pobrządnawszy sobie nos i uszy, przeszedł do Babilończyków mówiąc że z rozkazu Dariusza tak pokaleczony został. Zwiedzeni Babilończycy, licząc na chęć zemsty, powierzyli mu obronę miasta, które Zopir tym sposobem, natychmiast Dariuszowi oddał. Za co Dariusz nadał mu dochody tejże prowincji.

ZOROASTER, sławny filozof wschodni, który miał żyć za panowania Ninusa, króla Asyryjskiego, około 400 lat, przed zburzeniem Troi. Urodzony w Persji, został biegłym astrologiem. Podróżował po Indji, i po powrocie do Persji, został reformatorem, sławnej w tym kraju sekty uczonych, zwanych *Magami*, którzy czcili Boga, pod postacią ognia. Zoroaster, zebrał nowe swoje zasady, w księdze, zwanej *Zend-Awesta*.

ZOROBABEL, sławny Izraelita, z królewskiego rodu Judy. Cyrus, jemu powierzył odwiezienie do Jeruzalem, naczyn świętych, złotych i srebrnych z kościoła zabranych. Zorobabel, zebrał wtenczas wszystkich żydów w Babilonji zamieszkałych i poprowadził ich z sobą do dawnej ich ojczyzny. Powróciwszy na miejsce, zaczął odbudowywać zrujnowany kościół, około r. 535 p. Chr., i wznowił w nim cześć prawdziwego Boga.

ZOSIM (*Święty*) papież, Grek z rodu; nastąpił po Innocentym I, 417 r. Zrazu dał się nakłonić Celestynusowi, do zasad pelagianizmu, poznawszy jednak błędy tej nauki; ekskomuniował pelagianistów i z Rzymu ich wypędził. Umarł 418 r. Święto jego obchodzi 26 grudnia.

ZOSIM, historyk grecki z V wieku. Szczegóły życia jego mało są znane. Tyle tylko wiemy iż był adwokatem i urzędnikiem skarbowym w Konstantynopolu; Zostawił po sobie pod tytułem *Historji nowożytniej*, historję cesarstwa rzymskiego w sześciu księgach, zaczynającą się od Augusta a kończącą się na panowaniu Honorjusza i Teo-

dozjusza młodszego. Dzieło to jest niezmiernie cenione i poszukiwane.

ZUCCARELLI (*Franciszek*) malarz, pejzarzysta, urodzony w Pitigliano we Włoszech 1702 r.; umarł w Wenecji 1789. Kilka obrazów i kartonów jego znajduje się w galerji Louvre w Paryżu.

ZUCCHARO (*Tadeusz*), malarz, urodzony w księstwie Urbino we Włoszech 1529 r. Umarł 1566 r. Dzieła jego dosyć cenione. Brat jego Fryderyk, urodzony 1543, zmarły 1609, otrzymał od senatu weneckiego szlachectwo, w stopniu *kawalera* i założył w Rzymie akademię malarstwa której został dyrektorem.

ZUMALACARREGUY (*Don Tomasz*) urodzony 1789 r. w Ormestegui, małej miejscowości prowincji Gipuscoa w Hiszpanji. Po wkroczeniu Francuzów do kraju, wziął się do oręża. Roku 1823 już był półkownikiem. Usunięty później jako rojalista, żył spokojnie w Pampelunie. Po śmierci Ferdynanda I-go przysłał do stronnictwa pretendenta Don Karlosa, który go zrobił zaraz generałem-porucznikiem, a wkrótce potem generałem-majorem wojsk królewskich. Odnazczywszy się czynami wojennymi, został raniiony przy zdobywaniu Bilbao i w kilka godzin potem ducha wyzionął.

ZUMSTEEG (*Jan Rudolf*), skrzypek i kompozytor muzyczny, urodzony około 1760 r. w Lauffenburg. Był mistrzem muzyki przy kaplicy księcia württembergskiego; umarł r. 1802. Zostawił kompozycję swojej *Prawy łatarskiej*, *Renaud* i *Armida*, i *Zalaor*, opery dosyć cenione; i wiele kawałków rozmaitych na pojedyncze instrumenty.

ZURBARAN (*Franciszek*), malarz; urodzony w Fuente de Cantos prowincji Estramadury w Hiszpanji 1598 r. Był malarzem królewskim; umarł 1662. Obrazy jego słyną cudownym oświeceniem, kolorytem i śmiałością wykonania. Nadewszystko, malował doskonale kobiety i mnichów.

ZURITA (*Hieronim*) urodzony z szlacheckiej familji z Saragossy; był sekretarzem inkwizycji i umarł 1580 r. Napisał *Historję Aragonji*, ciągnącą się aż do śmierci Ferdynanda katolika. Dzieło to w siedmiu tomach in folio zawarte, jest wielce cenione.

ZUR-LAUBEN (*Beat, Fidel etc. de la Tour-Chatillon de*) urodzony w Zug w Szwajcarii 1720 r.; służył w wojsku francuzkiem; został brygadjerem później kapitanem gwardji szwajcarskiej i członkiem akademji napisów i literatury. Umarł 1770 r. Napisał i wydał *Historję wojskową Szwajcarów Pamiętniki i listy księcia Kohana o Valtellinie*, *Bibliotekę wojskową*, *Rodex wojskowy szwajcarski* i *Tabelle genealogiczne domu austriackiego i lotaryńskiego*

Tom II.

ZWINGLE (*Ulryk*), urodzony w Wildehausen w Szwajcarii r. 1487. Obrabiał stan duchowny i został r. 1506 proboszczem w Glaris. Następnie jął się odzyszcpięstwa, i zaczął prześladować odpusty, władzę papieżką, sakrament pokuty, grzech pierworodny, wzywanie świętych, prawa kościelne, mszą świętą, bezżenstwo księży i posty etc. Przyszło nareszcie do tego, że kanton Zurich wystąpił zbrojnie popierać wiarę Zwingla, ten stanął na czele wojsk przeciw innym kantonom, lecz zwyciężony, sam w bitwie życie utracił 1531 r.

ZWINTIBOLD, nieprawy syn Arnolda cesarza niemieckiego; dostał od ojca królestwo Lotaryngji. Ze jednak Lotaryngczykowie woleli brata jego Ludwika, przyszło więc do wojny, i Zwintibold zginął w bitwie nad Meuzą.

ZYGMUNT JAGIEŁOŃCZYK, czyli **ZYGMUNT I**, albo **ZYGMUNT STARY**, król polski, był synem Kazimierza Jagiełły i Elżbiety austriackiej. Mieszkał w księstwie Opawskiem w Śląsku, gdy go doszła wieść r. 1506, o śmiertelnej chorobie starszego brata, króla Alexandra. Ruszył natychmiast w kilkasć koni do Litwy. Brata nie zastał już przy życiu; a szlachta litewska na pogrzeb zgromadzona, okrzyknęła go zaraz wielkim księciem. W kilka miesięcy później, ukoronowany został w Krakowie jako król polski. Pierwszem staraniem jego, było: zaprowadzić porządek w administracji państwa, a szczególnie w dochodach skarbowych: do uregulowania których użył Bonnera, mieszczanina krakowskiego, a później podskarbiego koronnego. Następnie, odparł szczyśliwie napady dających już Polskę nieprzyjaciół. R. 1512, pojął za żonę Barbarę, córkę Stefana Zapoli, wojewody siedmiogrodzkiego. Roku 1515, udał się na kongres monarchów w Wiedniu. Po powrocie ztamtąd, utracił żonę Barbarę. W trzy lata później to jest r. 1518, pojął za narzeczoną cesarza Maxymiljana drugą żonę, Bonę Sforzję, księżniczkę medjołańską, i od tej chwili, święte w początkach panowanie, dużo już straciło. Skąpa, chciwa Bona, oparowała słabego Zygmunta i najszkodliwszy wpływ wywarła na niego. W tym czasie za częła się szerzyć w Prusiech, reforma religij. na Lutra, i z tej powodu, rozwiązał się zakon krzyżaków. Roku 1525, traktatem krakowskim, zamienił Zygmunt Prusy niemieckie w księstwo dziedziczne, i takowe oddał Albertowi brandelburgskiemu i jego potomstwu, z kąd później monarchja pruska powstała. Roku 1526, po bezdzietnem zejściu Ludwika Jagielly, króla węgierskiego, odrzucił Zygmunt, ofiarowaną mu przez Węgrów koronę, i stał się powodem, że oddał już tak Węgry, jak i Czechy więcej od domu babenburskiego zależały. Roku 1529, gdy szlachta litewska duchem niespokojności wiedzia

na, obrała sobie za wielkiego księcia, dziesięcioletniego syna Zygmunta, królewicza Augusta, potwierdził ten wybór Zygmunt, potwierdziła go też i szlachta polska, wybierając go roku następnego, na przyszłego następcę po ojcu i koronując go, jeszcze za życia tegoż w Krakowie. Roku 1544, gdy król August, doszedł dwudziestu czterech lat wieku, ustąpił mu Zygmunt rządów księstwa litewskiego, a w cztery lat później, to jest roku 1548, sam umarł. Przec Augusta syna, miał jeszcze Zygmunt pięć córek: Jadwigę, Izabelę, Zofię, Annę później Stefana Batorego żonę, i Katarzynę.

ZYGMUNT WAZA czyli ZYGMUNT

III, syn Jana księcia finlandzkiego, później króla szwedzkiego, i Katarzyny Jagielonki, siostry Augusta, a córki Zygmunta Jagielonczyka. Wychowany przez matkę w wierze katolickiej i znajomości polskiego języka, obrany został po śmierci Stefana Batorego, królem polskim. Roku 1587, przybył do Krakowa i po usunięciu wszelkich przeszkód przez Jana Zamojskiego, rządy polskie objął. W r. 1589, zjechałszy się z ojcem w Rewlu, gdy ten namawia go do opuszczenia Polski i jej rządów, a wrócenia do Szwecji, książd Skaręga, spowiednik jego, utrzymuje go w wytrwałości i do pozostania zniewala. Gdy jednak mimo szybki powrót króla do Krakowa, wieść się rozszela, jakoby tajemnie układał się o odstawienie berla polskiego Ernestowi arcyksięciu austrijackiemu; zbiera się sławny sejm inkwizycyjny, na którym roztrząsane wszystkie papiery i korespondencje do Wiednia przesyłane, nie jednak przeciw monarsze nie wykazały. Zygmunt, mimo to, daje na piśmie przyrzeczenie, że nigdy bez zezwolenia stanów, z kraju się nie wydał. Niedługo potem, po nastąpieniu zgonie króla szwedzkiego, stany pozwalają Zygmutowi udać się do Sztokholmu; z obowiązkiem powrócenia do Polski w przeciągu roku. Wyjeżdża więc Zygmunt, koronowany jest na króla Szwecji w Upsalu, obejmuje rządy, powierza je stryjowi swemu Karolowi, jako tymczasowemu rejentowi, a sam wraca do Polski. Gdy jednak, gorliwiec Zygmunta w wierze katolickiej, Szwedów jako protestantów razila, a Karol starał się z tej okoliczności korzystać, zmuszony był Zygmunt powrócić do Szwecji się udać. Ledwo się z wojskiem pokazał, poddaje mu się natychmiast Sztokholm i odnosi zwycięstwo nad wojskiem Karola; lecz zawsze słaby i ociągający się w swoich działaniach, utracił pierwsze te korzyści i z Szwecji ustępować musiał. Niedługo też, r. 1600, sejm szwedzki nie mogąc ani tego na Zygmuncie wymóżyć, żeby w Szwecji ciągle przebywał, ani, żeby syna tam odesłał, by był w protestanckiej wierze wychowany; odsuwa i ojca i syna od tronu szwedzkiego a oddaje go księciu Karole-

wi w dziedzictwo. Odąd zaczynają się wojny polsko-szwedzkie w Estonji i Inflantach, w których tylko dzielność Zamojskiego a później Chodkiewicza, dały niejaką przewagę orężowi polskiemu. Roku 1606, po śmierci Jana Zamojskiego, zawiązuje się rokosz Zebrzydowskiego, wojewody krakowskiego przeciw królowi; Zygmunt więc zmuszony jest hetmanów Żółkiewskiego i Chodkiewicza z nad granicy odwołać. Wychodzi wraz z nimi przeciw rokoszom i zwycięża ich pod Guzowem. Zebrzydowski, króla przeprasza uroczystie i amnestją dla wszystkich stronników swoich otrzymuje. W tychże czasach zaczynają się wojny, których pierwszym poczynkiem Dymitr Samozwaniec. Zygmunt oblega Smoleńsk, a Żółkiewski idzie aż do Moskwy. Naród rosyjski żąda, by Zygmunt syna swego, oddał mu na monarchę i Władysława IV carem ogłasza, z warunkiem, aby przyjął religję greckiego obrządku, lecz Zygmunt wspierany przez jezuitów, opiera się temu i straciwszy wszystkie korzyści, z pod Smoleńska do Polski wraca. Od tej chwili Warszawa staje się rezydencją monarchów polskich. Roku 1616 znówu się rozpoczyna wojna z Rosją pod dowództwem królewicza Władysława i hetmana Chodkiewicza i kończy się czternastoletnim rozjemem. W następnych latach ponawiają się wojny ze Szwedami pod wodzą Gustawa Adolfa syna Karola IX. Roku 1620, wojna o Wołoszczyznę z Turcją; król wysyła hetmana Żółkiewskiego ze zbyt słabymi siłami; ginie hetman i wojsko, a Polska zagrożona straszny najazdem Turków i Tatarów pod wodzą sultana Osmana ciągnących. Naprędce zebrane i pod dowództwem hetmana Chodkiewicza i królewicza Władysława wysłane sześćdziesiąt tysięczne wojsko polskie i kozackie, wstrzymuje dzielnie, czterokrotnie większe tłumy muzułmańskie, i zaszczytny dla Polski traktat pokoju otrzymuje. Tymczasem jednak Gustaw Adolf wpada do Inflant i zdobywa Rygę, która odąd już nigdy Polsce wrócić nie była. Roku 1623 król szwedzki zabiera całe Inflanty, i wchodzi roku następnego aż do Pruss polskich; nareszcie r. 1629 staje traktat pokoju między Polską a Szwecją, zwiększając dla tej ostatniej korzyści. Dwa razy wstępował Zygmunt w związki małżeńskie: raz z Anną austriacką z której miał syna Władysława, drugi raz z siostrą Anną, Konstancją, z której miał trzech synów: Jana Kazimierza, Jana Alberta, Karola Ferdynanda, i jedną córkę Annę. Umarł Zygmunt Waza 1632 r.

ZYNTIS czyli **OXYNTES**, król Aten, nastąpił po Demofonie 1174 r., a umarł r. 1162 p. Chr. Po nim nastąpił Afidas.

ZYPOETAS, król Bitynji, wstąpił na tron około r. 328 p. Chr. Po nim nastąpił 281 r. p. Chr. Nikomed I.